DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

OSMANLI DÖNEMİ VAKIF ESERLERİNİN ONARIM SÜREÇLERİNİN İRDELENMESİ: İZMİR - KEMERALTI CAMİLERİ ÖRNEĞİ

Mine TAŞKAYA DÖNMEZ

Temmuz, 2012

İZMİR

OSMANLI DÖNEMİ VAKIF ESERLERİNİN ONARIM SÜREÇLERİNİN İRDELENMESİ: İZMİR - KEMERALTI CAMİLERİ ÖRNEĞİ

Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi

Mimarlık Ana Bilim Dalı Restorasyon Programı

Mine TAŞKAYA DÖNMEZ

Temmuz, 2012

İZMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU

MİNE TAŞKAYA DÖNMEZ, tarafından DOÇ. DR. **EMEL KAYIN** yönetiminde hazırlanan **"OSMANLI DÖNEMİ VAKIF ESERLERİNİN ONARIM SÜREÇLERİNİN İRDELENMESİ: İZMİR - KEMERALTI CAMİLERİ ÖRNEĞİ"** başlıklı tez tarafımızdan okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç.Dr. Emel Kayın

Yönetici

Yard. Doç. Dr. Özlem Arıtan

Jüri Üyesi

Yrd.Doç.Dr. Muhammed Aydı

Jüri Üyesi

Prof.Dr. Mustafa SABUNCU

Müdür

Fen Bilimleri Enstitüsü

TEŞEKKÜRLER

Tüm eğitim sürecimin ve tez çalışmamın her noktasında manevi yönden bana destek olan, hiçbir fedakarlığı esirgemeyen özellikle annem İlknur Taşkaya'ya, babam Yusuf Taşkaya'ya, kardeşim Salih Taşkaya'ya, rahmetli dedem Salih Taşkaya'ya ve sevgi ve anlayışıyla her zaman yanımda olduğunu hissettiren sevgili eşim ve meslektaşım Ali Dönmez'e ve ikinci ailem olan Dönmez ailesine sonsuz teşekkür ederim.

Çalışmamın oluşum ve gelişim sürecinde fikirleriyle bana yön veren, en sıkışık zamanlarda evinin kapılarını açan, çalışmamın yanı sıra düşünme ve sorgulama sistemimin gelişmesinde etkin olan saygıdeğer danışmanım Doç. Dr. Emel Kayın'a, değerli görüşleriyle çalışmamın niteliğinin artmasını sağlayan sayın Yrd. Doç. Dr. Özlem Arıtan'a ve sayın Yrd. Doç. Dr. Muhammed Aydoğan'a teşekkürü bir borç bilirim.

Araştırmalarım süresince fikirleriyle destek veren Elif Gürsoy'a, yorucu alan ve arşiv çalışmalarımda beni yalnız bırakmayan, Doğay Korkmaz'a, manevi desteğim Selma Akmalı Özçiftçi'ye; tez çalışmalarım için hoşgörü gösteren ve mesleki alanda gelişmeme yardımcı olan Kültürel Mimarlık Mühendislik proje ofisin'e ve manevi desteklerini esirgemeyen ofis arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Arşivlerini incelemelerime açarak çalışmamın oluşmasını sağlayan ve her konuda yardımcı olmaya çalışan Vakıflar Genel Müdürlüğü, İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yetkililerine ve kısıtlı olanaklarla arşiv erişimi sağlayan İzmir 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu çalışanlarına teşekkür ederim.

Mine TAŞKAYA DÖNMEZ

OSMANLI DÖNEMİ VAKIF ESERLERİNİN ONARIM SÜREÇLERİNİN İRDELENMESİ: İZMİR KEMERALTI CAMİLERİ ÖRNEĞİ

ÖZ

İslamiyet'in doğuşundan itibaren İslam toplumlarında etkin olan vakıf sistemi günümüze dek gelişerek devam etmiştir. Vakıf sistemiyle, karşılık beklemeden ve süre sınırı olmadan hayır yapılması amaçlanmıştır. Osmanlı Dönemi'nde de etkin olan bu sistem birçok kamusal yapının inşasına olanak tanımıştır. Osmanlı Dönemi'nde bireysel olarak inşa edilen vakıfların onarımları toplumun sorumluluğunda gerçekleştirilmiştir. Bu anlayışla inşa edilen ve onarılan camiler; Cumhuriyet Döneminde Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün mülkiyetine bırakılmış; taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilmiş ve korunması amaçlanmıştır.

Günümüzde Osmanlı Dönemi camilerinin korunmasına ilişkin çalışmalar Vakıflar Genel Müdürlüğü ve ilgili Vakıflar Bölge Müdürlüğü sorumluluğunda; Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları kontrolünde (Koruma Uygulama ve Denetim Büroları haricinde); hizmet sektörü tarafından gerçekleştirilmektedir. Yasal düzenlemelerle belirlenen sınırlar içerisinde, üç farklı alandaki aktörlerin gerçekleştirdiği çalışmalar, onarım ve koruma sistemini oluşturmaktadır.

Çalışma kapsamında onarım sistemi, uygulamaya dayalı olarak uygulamalar öncesi süreç, uygulamalar süreci, uygulama sonrası süreç olmak üzere üç başlıkta irdelenmiştir. Osmanlı Dönemi Kemeraltı camilerine ilişkin olarak 1965-2011 yılları arası koruma adına gerçekleştirilen işlemler incelenmiş, onarım sisteminin aksayan/işlemeyen yönlerine ilişkin çıkarımlarda bulunulmuştur. Sonuç olarak Kemeraltı camileri özelinde yapılan bu çalışmayla Osmanlı Dönemi vakıf eserlerinin korunması konusunda yapılacak çalışmalara, Kemeraltı camileri özelinde mevcut olmayan nitelikte bir kaynak oluşturulması hedeflenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Osmanlı Dönemi camileri, Kemeraltı camileri, vakıf eserleri, Vakıflar Genel Müdürlüğü, onarım sistemi, Kemeraltı – İzmir.

EVALUATION OF CONSERVATION PROCESS THE BUILDINGS BELONG TO WAQF (VAKIF) INSTITUTION FROM THE OTTOMAN PERIOD: THE CASE OF THE KEMARALTI MOSQUES

ABSTRACT

Since the foundation of Islamism, having been an efficient system in Islamic societies, waqf (vakif) system has come until today growingly. The waqf (vakif) system aims to do charity without any limitation about time. Having been active in Ottoman period, this system gave an opportunity to build public constructions. The restoration of waqfs, which were built individually in Ottoman Period, was carried out under the responsibility of the society. The mosques which were built and restored within this concept have been left to the possession of General Directorate of Waqfs (Vakif) in Republic period.

Today the studies in order to protect Ottoman period mosques is carried out under the responsibility of General Directorate of Waqfs and related Regional Directorate of Waqfs; under the control of Cultural Heritage Conservation Board (except Preservation, Implementation and Control Bureaus) by service industry. Within the limits which are defined by the legal regulations the studies in three different areas forms restoration and conservation system.

Within the scope of the study, based on implementation restoration system is semtinized in three titles as before implementation process, implementation process and after implementation process. The procedures, which had been carried out for conservation regard to Ottoman Period Kemeraltı Mosques between 1965-2011, were semtinized and deductions were made on inoperative aspects of restoration system. As a result, within this study on Kemeraltı Mosques, it is aimed to create nonexistent source for studies that will be done for the conservation of Ottoman period waqf buildings.

Keywords: Ottoman Period Mosques, Kemeraltı Mosques, waqf buildings, General Directorate of Waqfs, restoration system, Kemeraltı –Izmir.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

YÜKSEK LİSANS TEZ SONUÇ FORMU ii
TEŞEKKÜRLER iii
ÖZ iv
ABSTRACT v

BÖLÜM BİR – GİRİŞ 1

1.1 Çalışmanın Amacı 5
1.2 Çalışmanın Kapsamı 8
1.3 Çalışmanın Yöntemi 12

BÖLÜM İKİ - OSMANLI DÖNEMİ CAMİLERİNİN MİMARİ ÖZELLİKLERİ VE VAKIF SİSTEMİ 15

2.1 Vakıf Sisteminin Oluşumu ve Gelişimi 15
2.2 İslamiyet'in Doğuşundan Osmanlı Dönemi'ne Kadar Cami Yapı Tipinin Oluşumu ve Gelişimi 17
2.3 Osmanlı Dönemi Camilerine Yönelik Örgütsel Yapı 32
2.3.1 Osmanlı Dönemi Camilerine Yönelik İmar, İnşa Faaliyetleri ve Vakıf Sistemi 33
2.3.2 Cumhuriyet Döneminde Osmanlı Dönemi Camilerine Yönelik İnşa Faaliyetleri ve Vakıf Sistemi 45
2.3.2.1 Taşınmaz Vakıf Eserlerinin Korunmasına Yönelik Oluşturulan Yasal Düzenlemeler 46
2.3.2.2 Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Sorumlulukları, Teşkilat Yapısı ve İştirakçileri 53
2.3.2.3 Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün Sorumlulukları 58
2.4 Osmanlı Dönemi Camilerinin Mimari Özellikleri 59

BÖLÜM ÜÇ - OSMANLI DÖNEMİ VAKIF ESERLERİNİN ONARIM SÜREÇLERİ 76

3.1 Osmanlı Dönemi Vakıf Eserlerine Yönelik İzlenen Onarım Süreci 76
3.2 Osmanlı Dönemi Vakıf Eserlerinin Onarım Süreçleri 86
3.2.1 Uygulamalar Öncesi Süreç 87
3.2.1.1 Uygulamalar Öncesi Süreçte Vakıf Kurumunun Rolü 87
3.2.1.1.1 Hizmet Alımları ve İhale Sistemi 89
3.2.1.2 Uygulamalar Öncesi Süreçte Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurullarının Rolü 100
3.2.1.3 Uygulamalar Öncesi Süreçte Özel Kişilerin Rolü 105
3.2.1.3.1 Projelendirme Çalışmaları 105
3.2.2 Uygulamalar Süreci 111
3.2.2.1 Osmanlı Dönemi Vakıf Eserlerinin Onarımlarına Yönelik İlkesel Yaklaşımlar 112
3.2.2.2 Osmanlı Dönemi Vakıf Eserlerinin Onarımlarına Yönelik Yasal Düzenlemelerde Yer Alan Tanımlamalar 113
3.2.2.2.1 'Bakım-Onarım' ve 'Basit Onarım' Uygulamaları 114
3.2.2.2.2 'Esaslı Onarım' Uygulamaları 118
3.2.2.2.2.1 Camilerdeki Yapı Elemanlarının Geçirdiği Müdahalelerin İrdelenmesi……. 119
3.2.2.2.2.1.1 Taşıyıcı Sistem Elemanları 119
3.2.2.2.2.1.2 Doğramalar 125
3.2.2.2.2.1.3 Kaplamalar 131
3.2.2.2.2.1.4 Bezemeler 135
3.2.2.2.2.1.5 Minare 140
3.2.2.2.2.1.6 Mihrap, Minber, Kürsü ve Mahfil Elemanları 143
3.2.2.2.2.2 Çağdaş Eklemlenmeler 147
3.2.2.3 Uygulamalar Süreci Kontrol Mekanizması 150
3.2.3 Uygulamalar Sonrası Süreç 151
3.2.4 Osmanlı Dönemi Vakıf Eserlerinin Onarım Süreçlerinde Karşılaşılan Genel Sorunlar 152

BÖLÜM DÖRT - KEMERALTI KORUMA AMAÇLI İMAR PLANI - 1. ETAP BÖLGESİNDE KONUMLANAN OSMANLI DÖNEMİ CAMİLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ ..……...…….……...154

4.1 Kemeraltı Koruma Amaçlı İmar Planı - 1. Etap Bölgesinin Kentsel Konumu…. 155
4.2 Kemeraltı Koruma Amaçlı İmar Planı - 1. Etap Bölgesinde Konumlanan Osmanlı Dönemi Camilerinin Tarihsel Gelişimi..... 156
4.2.1 16. Yüzyıl Süreci 157
4.2.1.1 Hisar Camii 158
4.2.1.1.1 Konum 158
4.2.1.1.2 Tarihsel Gelişim 159
4.2.1.1.3 Mimari Özellikler 161
4.2.2 17. Yüzyıl Süreci 169
4.2.2.1 Şadırvanaltı Camii 171
4.2.2.1.1 Konum 171
4.2.2.1.2 Tarihsel Gelişim 172
4.2.2.1.3 Mimari Özellikler 173
4.2.2.2 Başdurak Camii 180
4.2.2.2.1 Konum 180
4.2.2.2.2 Tarihsel Gelişim 180
4.2.2.2.3 Mimari Özellikler 181
4.2.2.3 Kestane Pazarı Camii 188
4.2.2.3.1 Konum 188
4.2.2.3.2 Tarihsel Gelişim 189
4.2.2.3.3 Mimari Özellikler 190
4.2.2.4 Kemeraltı Camii 196
4.2.2.4.1 Konum 196
4.2.2.4.2 Tarihsel Gelişim 197
4.2.2.4.3 Mimari Özellikler 198
4.2.2.5 Ali Ağa Camii 206
4.2.2.5.1 Konum 206

4.2.2.5.2 Tarihsel Gelişim 207
4.2.2.5.3 Mimari Özellikler 208
4.2.3 18. Yüzyıl Süreci 211
4.2.3.1 Hacı Mahmut Camii 213
4.2.3.1.1 Konum 213
4.2.3.1.2 Tarihsel Gelişim 213
4.2.3.1.3 Mimari Özellikler 214
4.2.3.2 Damlacık Camii 220
4.2.3.2.1 Konum 220
4.2.3.2.2 Tarihsel Gelişim 220
4.2.3.2.3 Mimari Özellikler 222
4.2.3.3 Odun Kapı Camii 228
4.2.3.3.1 Konum 228
4.2.3.3.2 Tarihsel Gelişim 229
4.2.3.3.3 Mimari Özellikler 229
4.2.3.4 Esnaf Şeyh Camii 235
4.2.3.4.1 Konum 235
4.2.3.4.2 Tarihsel Gelişim 235
4.2.3.4.3 Mimari Özellikler 236
4.2.3.5 Yalı Camii 238
4.2.3.5.1 Konum 238
4.2.3.5.2 Tarihsel Gelişim 238
4.2.3.5.3 Mimari Özellikler 240
4.2.4 19. Yüzyıl Süreci 244
4.2.4.1 Hacı Mehmet Camii 248
4.2.4.1.1 Konum 248
4.2.4.1.2 Tarihsel Gelişim 249
4.2.4.1.3 Mimari Özellikler 250
4.2.4.2 Naturzade Camii 254
4.2.4.2.1 Konum 254
4.2.4.2.2 Tarihsel Gelişim 256
4.2.4.2.3 Mimari Özellikler 256

4.2.4.3 Akarcalı Camii 260
4.2.4.3.1 Konum 260
4.2.4.3.2 Tarihsel Gelişim 261
4.2.4.3.3 Mimari Özellikler 262
4.2.4.4 Hacı Ethem (Selimiye) Camii 265
4.2.4.4.1 Konum 265
4.2.4.4.2 Tarihsel Gelişim 266
4.2.4.4.3 Mimari Özellikler 266
4.2.5 20. Yüzyıl ve Sonrası Süreç 270
4.2.5.1 Salepçioğlu Camii 278
4.2.4.1.1 Konum 278
4.2.4.1.2 Tarihsel Gelişim 278
4.2.4.1.3 Mimari Özellikler 279

BÖLÜM BEŞ - KEMERALTI KORUMA AMAÇLI İMAR PLANI - 1. ETAP BÖLGESİNDE KONUMLANAN OSMANLI DÖNEMİ CAMİLERİNİN ONARIM SÜREÇLERİNİN İRDELENMESİ …….291

5.1 Kemeraltı Koruma Amaçlı İmar Planı - 1. Etap Bölgesinde Konumlanan Osmanlı Dönemi Camilerinin Onarım Süreçleri 292
5.1.1 Onarımlarına Yönelik Belge Elde Edilemeyen Nitel Gözlem Yöntemiyle Onarım Tespitleri Yapılan Eserler 295
5.1.1.1 Hacı Mehmet Cami'nin Onarım Tespitleri 295
5.1.1.2 Naturzade Cami'nin Onarım Tespitleri 296
5.1.1.3 Esnaf Şeyh Cami'nin Onarım Tespitleri 298
5.1.1.4 Akarcalı Cami'nin Onarım Tespitleri 300
5.1.1.5 Hacı Ethem (Selimiye) Cami'nin Onarım Tespitleri 303
5.1.2 Basit Onarım Uygulamaları Geçiren, Projelendirilmemiş Eserler 304
5.1.2.1 Ali Ağa Cami'nin Onarım Süreçlerinin İrdelenmesi 304
5.1.2.1.1 Uygulamalar Öncesi Süreç 306
5.1.2.1.2 Uygulamalar Süreci 307
5.1.2.1.2.1 Basit Onarım Uygulamaları 307

5.1.2.1.3 Onarım Süreçlerinin Değerlendirilmesi 311
5.1.2.2 Hacı Mahmut Cami'nin Onarım Süreçlerinin İrdelenmesi 315
5.1.2.2.1 Uygulamalar Öncesi Süreç 316
5.1.2.2.2 Uygulamalar Süreci 316
5.1.2.2.2.1 Basit Onarım Uygulamaları 316
5.1.2.2.3 Onarım Süreçlerinin Değerlendirilmesi 318
5.1.3 Basit Onarım Uygulamaları Geçiren Projelendirilmiş Eserler 321
5.1.3.1 Damlacık Cami'nin Onarım Süreçlerinin İrdelenmesi 321
5.1.3.1.1 Uygulamalar Öncesi Süreç 322
5.1.3.1.1.1 Uygulamalar Öncesi Süreçte Vakıf Kurumu, Koruma Bölge Kurulu ve Özel Kişilerin Rolü 323
5.1.3.1.1.1.1 Hizmet Alımları ve İhale Sistemi 323
5.1.3.1.1.1.2 Projelendirme Çalışmaları 324
5.1.3.1.2 Uygulamalar Süreci 327
5.1.3.1.2.1 Basit Onarım Uygulamaları 327
5.1.3.1.3 Onarım Süreçlerinin Değerlendirilmesi 330
5.1.3.2 Odun Kapı Cami'nin Onarım Süreçlerinin İrdelenmesi 334
5.1.3.2.1 Uygulamalar Öncesi Süreç 336
5.1.3.2.1.1 Uygulamalar Öncesi Süreçte Vakıf Kurumu, Koruma Bölge Kurulu ve Özel Kişilerin Rolü 336
5.1.3.2.1.1.1 Hizmet Alımları ve İhale Sistemi 336
5.1.3.2.1.1.2 Projelendirme Çalışmaları 337
5.1.3.2.2 Uygulamalar Süreci 340
5.1.3.2.2.1 Basit Onarım Uygulamaları 340
5.1.3.2.3 Onarım Süreçlerinin Değerlendirilmesi 344
5.1.3.3 Salepçioğlu Cami'nin Onarım Süreçlerinin İrdelenmesi 347
5.1.3.3.1 Uygulamalar Öncesi Süreç 350
5.1.3.3.1.1 Uygulamalar Öncesi Süreçte Vakıf Kurumu, Koruma Bölge Kurulu ve Özel Kişilerin Rolü 350
5.1.3.3.1.1.1 Hizmet Alımları ve İhale Sistemi 351
5.1.3.2.1.1.2 Projelendirme Çalışmaları 353
5.1.3.3.2 Uygulamalar Süreci 358

5.1.3.3.2.1 Basit Onarım Uygulamaları 359
5.1.3.3.2.2 Uygulamalar Süreci Kontrol Mekanizması 365
5.1.3.3.3 Uygulamalar Sonrası Süreç 366
5.1.3.3.4 Onarım Süreçlerinin Değerlendirilmesi 367
5.1.4 Basit Onarım ve Esaslı Onarım Uygulamaları Geçiren Eserler 370
5.1.4.1 Hisar Cami'nin Onarım Süreçlerinin İrdelenmesi 370
5.1.4.1.1 Uygulamalar Öncesi Süreç 372
5.1.4.1.1.1 Uygulamalar Öncesi Süreçte Vakıf Kurumu, Koruma Bölge Kurulu ve Özel Kişilerin Rolü 373
5.1.4.1.1.1.1 Hizmet Alımları ve İhale Sistemi 375
5.1.4.1.1.1.2 Projelendirme Çalışmaları 376
5.1.4.1.2 Uygulamalar Süreci 381
5.1.4.1.2.1 Basit Onarım Uygulamaları 381
5.1.4.1.2.2 Esaslı Onarım Uygulamaları 383
5.1.4.1.2.3 Uygulamalar Süreci Kontrol Mekanizması 395
5.1.4.1.3 Uygulamalar Sonrası Süreç 396
5.1.4.1.4 Onarım Süreçlerinin Değerlendirilmesi 396
5.1.4.2 Şadırvanaltı Cami'nin Onarım Süreçlerinin İrdelenmesi 402
5.1.4.2.1 Uygulamalar Öncesi Süreç 404
5.1.4.2.1.1 Uygulamalar Öncesi Süreçte Vakıf Kurumu, Koruma Bölge Kurulu ve Özel Kişilerin Rolü 405
5.1.4.2.1.1.1 Projelendirme Çalışmaları 406
5.1.4.2.2 Uygulamalar Süreci 416
5.1.4.2.2.1 Basit Onarım Uygulamaları 416
5.1.4.2.2.2 Esaslı Onarım Uygulamaları 424
5.1.4.2.2.3 Uygulama Süreci Kontrol Mekanizması 438
5.1.4.2.3 Uygulamalar Sonrası Süreç 438
5.1.4.2.4 Onarım Süreçlerinin Değerlendirilmesi 441
5.1.4.3 Başdurak Cami'nin Onarım Süreçlerinin İrdelenmesi 447
5.1.4.3.1 Uygulamalar Öncesi Süreç 449
5.1.4.3.1.1 Uygulamalar Öncesi Süreçte Vakıf Kurumu, Koruma Bölge Kurulu ve Özel Kişilerin Rolü 450

5.1.4.3.1.1.1 Projelendirme Çalışmaları 452
5.1.4.3.2 Uygulamalar Süreci 461
5.1.4.3.2.1 Basit Onarım Uygulamaları 461
5.1.4.3.2.2 Esaslı Onarım Uygulamaları 464
5.1.4.3.3 Uygulamalar Sonrası Süreç 470
5.1.4.3.4 Onarım Süreçlerinin Değerlendirilmesi 471
5.1.4.4 Kestane Pazarı Cami'nin Onarım Süreçlerinin İrdelenmesi 477
5.1.4.4.1 Uygulamalar Öncesi Süreç 478
5.1.4.4.1.1 Uygulamalar Öncesi Süreçte Vakıf Kurumu, Koruma Bölge Kurulu ve Özel Kişilerin Rolü 478
5.1.4.4.1.1.1 Projelendirme Çalışmaları 481
5.1.4.4.2 Uygulamalar Süreci 486
5.1.4.4.2.1 Basit Onarım Uygulamaları 487
5.1.4.4.2.2 Esaslı Onarım Uygulamaları 492
5.1.4.4.3 Uygulamalar Sonrası Süreç 498
5.1.4.4.4 Onarım Süreçlerinin Değerlendirilmesi 499
5.1.4.5 Kemeraltı Cami'nin Onarım Süreçlerinin İrdelenmesi 503
5.1.4.5.1 Uygulamalar Öncesi Süreç 505
5.1.4.5.1.1 Uygulamalar Öncesi Süreçte Vakıf Kurumu, Koruma Bölge Kurulu ve Özel Kişilerin Rolü 505
5.1.4.5.1.1.1 Hizmet Alımları ve İhale Sistemi 507
5.1.4.5.1.1.2 Projelendirme Çalışmaları 509
5.1.4.5.2 Uygulamalar Süreci 514
5.1.4.5.2.1 Basit Onarım Uygulamaları 514
5.1.4.5.2.2 Esaslı Onarım Uygulamaları 520
5.1.4.5.3 Uygulamalar Sonrası Süreç 526
5.1.4.5.4 Onarım Süreçlerinin Değerlendirilmesi 526
5.1.4.6 Yalı Cami'nin Onarım Süreçlerinin İrdelenmesi 533
5.1.4.6.1 Uygulamalar Öncesi Süreç 535
5.1.4.6.1.1 Uygulamalar Öncesi Süreçte Vakıf Kurumu, Koruma Bölge Kurulu ve Özel Kişilerin Rolü 536
5.1.4.6.1.1.1 Hizmet Alımları ve İhale Sistemi 536

5.1.4.6.1.1.2 Projelendirme Çalışmaları 537
5.1.4.6.2 Uygulamalar Süreci..... 542
5.1.4.6.2.1 Basit Onarım Uygulamaları..... 542
5.1.4.6.2.2 Esaslı Onarım Uygulamaları 548
5.1.4.6.2.3 Uygulama Süreci Kontrol Mekanizması 557
5.1.4.6.3 Uygulamalar Sonrası Süreç..... 559
5.1.4.6.4 Onarım Süreçlerinin Değerlendirilmesi ……. 562

BÖLÜM ALTI - SONUÇ ..……..…….570

KAYNAKLAR …….. 590

EKLER…….…….. 610

BÖLÜM BİR
GİRİŞ

Özel mülkiyete ait malın ve/veya gelirin hayır amacıyla kamu yararına tahsis edilmesi işlemi vakıf kavramı kapsamında değerlendirilmektedir. İmkan sahiplerinin karşılık beklemeden gerçekleştirdiği bu faaliyetlerde, amaçlanan vakfın daimi olması, sürekliliğinin sağlanmasıdır. Hayır işlerinin vakıf olabilmesi için belli koşullar çerçevesinde, resmiyet kazanması gerekmektedir (Hasol, 2002, s:481). Vakfın kullanım koşulları, gelir kaynağı, işleyişi hakkında tariflenmeler içeren; mülkün resmi olarak özel mülkiyetten ayrıldığını ve geri dönüşünün olmayacağını bildiren resmi belgelere vakfiye denilmektedir. Vakfiyeler, vakıf sisteminin güvenilirliğinin teminatı olarak görülmektedir. İslamiyet'in doğuşundan itibaren etkin olarak işleyen vakıf sistemi, İslam uygarlıklarının gelişmesindeki katkısı ve her alanda yaşayışın içinde olması nedeniyle, sosyal siyaset kurumu olarak nitelenmektedir (Öztürk, 2003, s:1; Şenel ve Tuyan, 2009, s:124). Vakıf sistemi İslam toplumlarında egemen olan dini otoritenin etkisiyle inanca dayalı olarak Osmanlı Dönemi'ne dek etkinliğini korumuştur.

Osmanlı Dönemi'nde inşa edilen birçok kamusal yapı, vakıf sisteminin ürünüdür. Camiler, bu kamusal yapılanma içinde yer alan önemli yapılardandır. Öyle ki, camiler gelir getiren yapılar olmaması nedeniyle akarı, yani gelir kaynağıyla birlikte kamu yararına tahsis edilmiştir. Osmanlı Dönemi camileri, vakıf sisteminin temel amacı olan "süreklilik" ibaresini sağlayan, orijinal işlevini koruyarak günümüze ulaşan yapılardır. Süreç içerisinde camilerde doğal afet, yangın, yıpranma vb. nedenlerle onarım gereksinimi oluşmuş; farklı ölçeklerde müdahaleler gerçekleştirilmiştir. Camilerin inşa aşamasında, etkin olan vakıf sistemi, onarım süreçlerinde de etkinliğini korumuştur.

Osmanlı Dönemi'nde mevcut fonksiyonun sürekliliğinin sağlanması için gerçekleştirilen düzenli onarımlar, camilerin korunmasında etkin rol oynamıştır. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde koruma adına gerçekleştirilen düzenlemeler ve nizamnamelerle arkeolojik alanlar ve taşınır kültür varlıkları ele alınmış; Osmanlı

Dönemi eserleri, kapsam dışı bırakılmıştır. Osmanlı Devleti'nin yönetim anlayışına göre, padişah ülkenin ve halkın sahibi olarak kabul edilmiş; padişah ailesi ve yönetimde görevli olanlar, vakıf sistemi çerçevesinde halkın ihtiyaçlarını gidermekle yükümlü tutulmuştur. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde yönetim sisteminde başlayan yenilenme hareketlerinden vakıf sistemi de etkilenmiş; vakıf yapılanmasının tek merkezde toplanması sağlanmaya çalışılmıştır.

Cumhuriyet Dönemi'nde, monarşiye dayalı yönetim biçiminin değişmesiyle birçok gelişmenin yanında, vakıf sisteminin kurumsallaşması, taşınmaz kültür varlıklarını da içine alan bir koruma anlayışı oluşturulması yönünde çalışmalar yapılmıştır. Bu süreçte, kültürel değerlerin korunmasına yönelik olarak, çeşitli yasal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Günümüze dek yapılan çalışmalarda; maddi olanaksızlık, uzman kadro eksikliği, yasal düzenlemelerin yetersizliği ve gelişmekte olan onarım yöntemlerinin uygulamaya yansıtılamaması gibi girdiler nedeniyle sağlıklı bir koruma politikası oluşturulamamıştır. Ancak taşınmaz kültür varlıklarının günümüze ulaşmasını sağlayan da yine bu süreç içerisinde koruma alanındaki teşkilatlanma ve onarım faaliyetleri olmuştur. Birçok vakıf eseri bu süreçte yok olmaktan kurtarılmış, eleştirilen ya da olumlu bulunan uygulamalarla ayakta kalması sağlanmıştır. Günümüzde olduğu gibi geçmişte de koruma alanındaki yapılanma taşınmaz kültür varlıklarının korunmasında önemli rol oynamıştır.

Osmanlı Dönemi camilerinin, mülkiyeti ve idaresi, T.C. Başbakanlığa bağlı, Vakıflar Genel Müdürlüğü ve ilgili Vakıflar Bölge Müdürlüğüne ait; eski eser olmaları nedeniyle T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ile ilgili Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu kararlarına tabiidir. 08.08.2011 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından kararlaştırılan 648 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 41. maddesinde "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu" ile "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu" tabirleri ve kurum yetkilerinde değişiklik yapılmıştır. Doğal sit, taşınır tabiat varlıkları, sokak sağlıklaştırma proje ve uygulamaları, etkileşim-geçiş sahasına yönelik konuların değerlendirilmesi Çevrecilik ve Şehircilik Bakanlığı'nın yetkisine bırakılmıştır. Daha önce bu görevlerden yükümlü olan

kurumların adları “Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu” ve “Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu” olarak değiştirilmiştir. Tez çalışmasında kurum adı, incelenen yazışmalar ve belgelerde geçen “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu” şekliyle kullanılmıştır.

11.06.2005 gün ve 25842 sayılı Resmi Gazete Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları, Proje Büroları İle Eğitim Birimlerinin Kuruluş, İzin, Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik yayınlanmıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğü idaresindeki taşınmaz kültür varlıklarının tadilat ve tamiratlarına ilişkin esasları düzenlemek bu büroların sorumluluğuna verilmiştir. Mevcut sistemde vakıf eseri olan camilerin onarımları; ilgili Vakıflar Bölge Müdürlüğü ve ilgili Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurulu kontrol ve sorumluluğunda gerçekleştirilmektedir. KUDEB bulunan bölgelerde ise büronun faaliyete geçmesinden itibaren restorasyon dışındaki onarım faaliyetlerinin değerlendirilmesi ilgili Vakıflar Bölge Müdürlüğü ile birlikte bu teşkilatlanmanın sorumluluğuna bırakılmıştır.

Kamu kurumlarına ait eserlerin onarımları için gereken hizmet; açık ihale, belirli istekliler arasında ihale, pazarlık usulü ve doğrudan temin yöntemleriyle temin edilmektedir. Yasal düzenlemelerde, müdahale ölçeğine göre iki tür onarım tanımlaması yer almaktadır. Bunlar ‘Basit Onarım’ ve ‘Esaslı Onarım’ uygulamalarıdır. Basit onarım uygulamaları, eserin sürekliliğinin sağlanması için yapılan, malzeme değişikliği içermeyen müdahalelerden oluşmaktadır. Ancak bu onarımların sağlıklı tespit işlemleri yapılmadan yazılı dokümanlara dayandığı ve takip edilemediği tespit edilmiştir. Esaslı onarım uygulamaları ise, eserin rölöve, restitüsyon, restorasyon projeleri ve ilgili belgelerin değerlendirilmesi sonucu yapılan uygulamalardır. Esaslı onarımlar için, uygulama öncesi, uygulama ve uygulama sonrası süreçlerinde görev alacak uzman kadroya ihtiyaç duyulmaktadır. Onarım öncesinde, belirlenen ihale yöntemi ile proje hizmeti alınmakta, projelendirme sürecinde sağlıklı tespitler yapılarak müdahale önerileri geliştirilmesi gerekmektedir. Aksi halde eserlerin uygun olmayan müdahalelere maruz kalması; iş maliyetlerinin hatalı hesaplanması; uygulama süreci ve uygulama sonrası süreçte ise, projelerin dışında yapılan işlemlerin, belgelenmemesi; sağlıklı arşiv oluşturulmaması vb.

problemlerle karşılaşılmaktadır. Cami onarımlarının, kamu kurumlarınca idare ve kontrol ediliyor olmasına bağlı olarak, ivedilikle değerlendirilmesi gereken konuların sistem işleyişi nedeniyle uzaması; ihale yönteminin maddi boyuta bağlı olarak karar verme eğilimi; eski eser konusunda yetkin olmayan kişilerce gerçekleştirilen belgeleme, karar verme, uygulama, kontrol işlemleri vb. olumsuz girdiler sağlıksız koruma anlayışının parçaları arasında yer almaktadır. Ancak eserlerin korunabilmesi için bu teşkilatlanmalara ihtiyaç vardır.

Onarım sisteminin iyileştirilmesi yönünde yapılacak çalışmalar, bu alanda çalışan kamu kurumlarının işleyişini de olumlu yönde etkileyecektir. Koruma sisteminin iyileştirilmesi yönündeki çalışmalara kaynak olması bağlamında, Osmanlı Dönemi camilerinin onarım süreçleri irdelenmiştir. 2004 yılında, İzmir 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu ve İzmir Büyükşehir Belediyesinin onay süreçlerinin ardından yürürlüğe giren Koruma Amaçlı İmar Planı-1. Etap Bölgesi araştırma alanı olarak belirlenmiştir. Kız Lisesi, Mustafa Kemal Sahil Bulvarı, İkiçeşmelik Caddesi, Fevzi Paşa Bulvarı, arası alan sınırını teşkil etmektedir. Bu alan için 1/1000 ölçekli Koruma Amaçlı Revizyon İmar Planı, 1/500 ölçekli Uygulama İmar Planı, 1/100 ölçekli uygulamaya yönelik Kentsel Tasarım Projeleri, Plan Açıklama Raporu ve Plan Notları ve Kentsel Tasarım Rehberi hazırlanmıştır. Alanın belirlenmesinde etkin olan kriterler şöyledir:

- Koruma Amaçlı İmar Planında öncelikli olarak ele alınan bölge olması,
- Kent merkezi niteliğinde olması ve içerisinde konumlanan camilerin çarşı camileri ve mahalle camileri olarak ölçek, kurgu vb. girdilerde farklılıklar ortaya koyabilmesi,
- Alanda konumlanan camilerin birçok defa müdahale görmüş olması,

Osmanlı Dönemi camilerine yönelik olarak Atay (1993) otuz üç; Aktepe (1973-1974) seksen adet camiden söz etmektedir. Bu eserlerden on altı adedi Kemeraltı Koruma Amaçlı İmar Planı-1. Etap Bölgesi'nde konumlanmaktadır. Merkez niteliğindeki bölgenin farklı hizmet alanlarını barındırması ve yoğun kullanımı, burada konumlanan camilerin izinli ve/veya izinsiz şekilde sürekli müdahale görmelerine sebep olmaktadır. Konutların yoğun olduğu bölgelerde konumlanan camilerde ise, izinsiz müdahalelerin arttığı görülmektedir.

Osmanlı Dönemi Kemeraltı camilerinin çeşitli nedenlerle oluşan onarım gereksinimleri, eserleri uygun olmayan müdahalelere maruz bırakmıştır. Bu müdahaleler bağlamında eserlerin orijinal niteliklerinde kayıplar meydana gelmiş; ancak günümüze dek ayakta kalması sağlanmıştır. Koruma anlayışının gelişmesine paralel olarak, söz konusu camiler için uzmanlaşmaya dayalı, bilimsel değere sahip çalışmalarla müdahale edilmesi gerektiği düşüncesi önem kazanmaktadır. İleriki süreçte Kemeraltı camilerinde gerçekleştirilecek onarım faaliyetleri kapsamında sağlıklı müdahale önerileri geliştirilmesi için eserlerin geçmiş tarihli onarımları önemli bir veri kaynağıdır. Kemeraltı camileri onarım süreçlerine yönelik olarak kapsamlı bir araştırmaya konu olmamış; ilgili kurumların koruma bağlamında izlediği yöntemler, yasal sistemde tanımlanan onarımlar sürece bağlı olarak değerlendirilmemiştir. Kemeraltı camileri onarım süreçlerinin irdelenmesinden oluşan bu çalışma, eserlerin ulaşılan ilk tespitlerinden (tescil belgeleri), günümüze dek geçen süreçteki belgeleme ve onarım işlemlerinin incelenmesinden oluşmaktadır.

1.1 Çalışmanın Amacı

Osmanlı Dönemi camilerine yönelik olarak hazırlanmış çok sayıda akademik çalışma bulunmaktadır. Çalışmaların büyük çoğunluğu, Osmanlı Dönemi'nde başkent olan ya da ayrıcalıklı bulunan Bursa, İstanbul, Edirne, Manisa vb. kentlerde yer alan yapılar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Beylikler Dönemi, Klasik Dönem Osmanlı Mimarisi ve Mimar Sinan'ın eserlerine yönelik plan şeması, cephe kurgusu vb. tipolojik tespit çalışmaları sıklıkla çalışılmış konulardır. Ayrıca vakıf eserlerinin korunması için vakıf sistemine yönelik yeni koruma politikaları geliştiren ve camilerden bağımsız olarak koruma politikaları ve koruma sorunlarını konu alan çalışmalar ile camilerin tek yapı ölçeğinde projelendirilmesinden oluşan, koruma bağlamında restorasyon önerileri geliştirilen akademik çalışmalar da bulunmaktadır.

Cami tipolojilerine ilişkin olarak, Bozcu'nun (2007), *Erken Dönem Osmanlı cami mimarisinin cephe kuruluşları ve 15. yüzyıl İstanbul cami mimarisine etkileri*; Erdogan'ın (2006), *Manisa cami ve mescitlerinin cephe düzeni*, isimli yüksek lisans tez çalışması bulunmaktadır. Eroğlu'nun (2006), *Batı Anadolu Beylikleri*

mimarisinde tipolojiye bağlı süsleme tasarımları; Papila'nın (2006), *Mimar Sinan'ın 1540-1570 yılları arasında İstanbul'da inşa ettiği camilerdeki süsleme programı* isimli doktora tez çalışmaları tipolojiye yönelik hazırlanan çalışmalardandır. Cami yapı elemanlarının koruma sorunlarına yönelik olarak, en sık incelenen konu süsleme programlarına yöneliktir. Yüzereroğlu'nun (2006), *Batılılaşma Dönemi erken örneklerinden bezeme programlarının irdelenmesi ve koruma sorunları: Nuruosmaniye Camii örneği*; Çeşmeli'nin (2007), *Enez Ayasofya Kilisesi (Fatih Cami) duvar resimlerinin analizleri ve koruma önerileri*, isimli yüksek lisans tez çalışmaları süslemelerin korunması yönünde öneri geliştiren çalışmalardandır. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün teşkilat yapısı, yönetimi ve vakıf eserlerini kapsayan çalışmalarda, Altaş'ın (2007), *T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından tescili yapılan camii ve mescitler;* Karaçay'ın (2008), *Sosyo-ekonomik kalkınmada fiziki, beseri ve sosyal sermaye: Vakıflar Genel Müdürlüğü örneği* yüksek lisans tez çalışmaları yer almaktadır. Akar'ın (2009), *The Role Of Vakıf Institution In The Conservation Of Vakıf Based Cultural Heritage, (Vakıf Kökenli Kültür Varlıklarının Korunmasında Vakıf Kurumunun Rolü)* isimli doktora çalışmasında ise vakıf sisteminin tarihi, mali, yasal ve yönetimsel açıları incelenmiş, kültürel mirasın korunması yönünde yeni koruma politikası geliştirilmiştir.

Osmanlı Dönemi Kemeraltı camilerini konu alan beş adet tez çalışmasına ulaşılmıştır. Bunlardan en erken tarihli olan Ungan'ın (1968), *İzmir camileri* isimli lisans tez çalışmasıdır. Çalışmada; Hisar, Şadırvanaltı, Başdurak, Kestanepazarı, Kemeraltı, Ali Ağa, Hacı Ahmet Paşa, Hacı Mahmut Paşa, Hatuniye, Çorakkapı, Yalı, Odunkapı, Şeyh, Faik Paşa, Fettah, Soğukkuyu, Natırzade, Piyaleoğlu, Hacı Bey, Mithat Paşa, İkiçeşmelik, Eşref Paşa, Akarcalı, Esnaf Şeyhi, Kurşunlu, Pazaryeri camilerinin mevcut durumu ve kısa tarihçesine yer verilmiştir. Mevcut yapılar arasında 6-8 destekli, merkezi planlı ve tek kubbeli olmak üzere gruplandırma yapılmıştır. Bir diğer çalışma; Sipahi'nin (1988), *XVII-XVIII. Yüzyıl İzmir camileri*, isimli lisans tez çalışmasıdır. Çalışmada; Pazaryeri, Hisar, Şadırvanaltı, Hatuniye, Başdurak, Kestanepazarı, Abdülfettah, Kemeraltı, Ali Ağa, İkiçeşmelik, Damlacık, Çorakkapı, Hacı Mahmud, Piyaleoğlu, Hacı Veli, Konak, Kurşunlu, Odunkapı camilerinin mevcut durumu ve tarihçelerine yer verilmiştir.

Ayrıca mevcutta yer almayan, kaynaklardan varlığı tespit edilmiş olan; Altıparmak, Bölükbaşı (Hacı Mehmed), Fazıl Ahmed Paşa, Müftü, Darü'l-kura Medresesi, Hacı Yusuf camilerinin kısa tarihçesi aktarılmıştır. Yakın tarihli olarak Sedes'in (1991), *İslami ibadet yapılarının Osmanlı Dönemi kentsel mekanı içindeki konumu, İzmir örneği ve günümüz yapısına yansımaları* isimli doktora tez çalışması bulunmaktadır. Çalışmada Osmanlı kent planlama kurgusu ve dini yapıların konuma etkisi incelenmiştir. Talay'ın (1995), *Analysis and Site Planning Proposals for Kemeraltı Mosques of Historical Value* isimli yüksek lisans tez çalışmasında, Kemeraltı iç liman yayı içerisinde konumlanan Hisar, Şadırvanaltı, Kestane Pazarı, Başdurak ve Kemeraltı Camilerinin konumlandığı alana yönelik çevre düzenlemesi odaklı öneriler geliştirilmiştir. Çalışma kapsamında görsel kullanılmamış; eskizlerden yararlanılmış; diğer Kemeraltı camilerinin konumlarına yönelik kısa bilgilere yer verilmiştir. Özçoban'ın (2000), *İzmir camilerinin kitabeleri*, isimli lisans çalışması ise Akarcalı Camii, Asmalı Mescid, Dolaplıkuyu, Eşref Paşa, Hacı Ethem, Hacı Mehmet, Hamidiye, Küçük Yeni, Naturzade, Nur-Kamer, Soğukkuyu, Topaltı cami kitabelerinin Türkçeye çevrilmesinden oluşmaktadır.

İzmir camileri özelinde hazırlanan çalışmalarda, plan şeması, cephe kurgusu, süsleme elemanları vb. mimari eleman tariflenmeleri, yapı tarihçeleri ve konumlarına yönelik tespitler yer almaktadır. Ancak literatürde İzmir, kent merkezinde yer alan bu yapıların, inşalarından günümüze dek geçirdikleri müdahaleleri irdeleyen; koruma olgusuna yönelik tespitler yapmaya olanak sağlayacak bir çalışma bulunmamaktadır. İzmir Kemeraltı Koruma Amaçlı İmar Planı-1. Etap Bölgesi'nde konumlanan camilerin onarım süreçlerinin irdelendiği bu çalışmada, yapılan müdahalelerin örgütsel ve koruma adına düzenlenen yasal sistem üzerinden okunması; sisteme yönelik işlerliğini yitirmiş noktaların saptanması araştırmayı özgün kılmaktadır. Ayrıca eserlerin ilk tespitlerinin gerçekleştirildiği 1965-1972 yıl aralığından, günümüze dek geçen süreçte, yapılan belgeleme ve/veya onarım işlemlerine yönelik olarak ayrıntılı dökümün olmadığı tespit edilmiştir. Söz konusu eksikliğin bu çalışmayla giderilmiş olması, Kemeraltı camilerinin onarım süreçlerinin izlenebilirliğinin sağlanması ve konuya ilişkin gerçekleştirilecek araştırmalara temel kaynak olma hedefi, tez çalışmasının diğer özgün yanını oluşturmaktadır.

Tez çalışmasında, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün mülkiyetindeki, Osmanlı Dönemi Kemeraltı camileri, faal durumda olan onarım sisteminin uygulamalar öncesi süreç, uygulamalar süreci ve uygulamalar sonrası süreç olarak sınıflandırılmasına dayalı olan kurgu çerçevesinde ele alınmıştır. Eserlerin onarım süreçlerinde karşılaşılan sorunların tespit edilmesi; mevcut eski eser onarım sisteminin koruma konusundaki etkinliğinin incelenmesi, koruma alanındaki olumsuz noktaları öne çıkarması yönünden önem taşımaktadır. Yapıların inşasından itibaren başlaması gereken koruma süreci, her aşamada (belgeleme, basit onarım, esaslı onarım, kullanım vb.) sağlıklı verilerin elde edilip, uzman kişilerce değerlendirilmesi ile gerçekleştirilmek durumundadır. Koruma bağlamında gerçekleşen olumsuz bir durum, diğer aşamaları da doğrudan etkilemekte; mevcut problem, başka bir problemi tetiklemektedir. Eserlere yönelik olarak yasal düzenlemelerle sınırlandırılan, örgütsel ve sivil aktörlerce gerçekleştirilen onarım süreçlerinin irdelenmesiyle, tarihsel süreç içerisindeki olumsuz tutumlar tespit edilmiştir. Eser özelindeki incelemelerde elde edilen verilerin, eserler arasında karşılaştırılması ve tarih - uygulamalar öncesi süreç – uygulamalar süreci – uygulamalar sonrası süreç kriterlerine dayalı olarak yapılan çapraz sorgulama tekniği ile geliştirilmesi sağlanmıştır. Bu çalışmayla, Kemeraltı camileri öncelikli olmak üzere vakıf eserlerini kapsayan mevcut onarım sistemi işleyişindeki aksayan yönlerin tespit edilmesi; ilgili yasal düzenlemelerin ve onarımlarda görev alan kurum tutumlarının ve uygulamaya yansıyan olumsuz yönlerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Aynı zamanda ileriki süreçte koruma faaliyetlerinin sağlıklaştırılması yönünde yapılacak çalışmalara veri sağlanması hedeflenmektedir.

1.2 Çalışmanın Kapsamı

Osmanlı Dönemi Kemeraltı camilerinin, koruma – onarım – kullanım faaliyetleri bağlamında onarım sistemi, imar, inşa faaliyetleri ve onarım süreçleri kritik edilerek onarım sisteminde tespit edilen olumsuz yönler aktarılacaktır. Eserlerin günümüze ulaşmasında ciddi rol oynayan vakıf teşkilatlanması ve mevcut onarım sisteminin işleyişi irdelenecektir. Osmanlı Dönemi Kemeraltı camilerine yönelik olarak gerçekleştirilen müdahaleler, çalışmanın iskeletini oluşturmaktadır.

Tez çalışması altı bölüm olarak kurgulanmıştır. Birinci bölüm, tez konusu ve sorunsalın tanımlanması, araştırmanın amacı, içeriği ve yönteminin tariflenmesinden meydana gelmektedir. Bu bölümde tezi özgün kılan noktalar vurgulanmakta, konuyla ilişkili yapılmış olan çalışmalar hakkında bilgi verilmektedir.

İkinci bölüm, çalışmanın iki farklı kolunu oluşturan vakıf sistemi ile cami yapı tipinin oluşumu ve gelişiminin aktarımıyla başlamaktadır. Aktarım, aynı sıralamayla Osmanlı Dönemi'ndeki camilere yönelik oluşturulan örgütsel yapılanma; Cumhuriyet Dönemi'ndeki camilere yönelik gerçekleştirilen inşa faaliyetleri ve Vakıflar Genel Müdürlüğü teşkilatlanması hakkındaki bilgilendirmeyle devam etmektedir. Bu bölümde yasal düzenlemelerin gelişim süreci anlatılacaktır. Son olarak Osmanlı Dönemi camilerinin mimari özellikleri, malzeme bilgileri ve yapı tipinin özelleşmiş mekansal biçimlenişi belirtilecektir.

Üçüncü bölüm, vakıf eserlerinin onarım süreçlerinin işleyişi doğrultusunda, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen onarım çalışmalarının irdelenmesi ve karşılaşılan sorunların tespit edilmesine dayanmaktadır. Yasal düzenlemelerle tanımlanan yöntem ve/veya yöntemler bağlamına göre, çalışmanın sistemi ve kurgusu bu bölümde oluşturulacaktır. Onarım faaliyetleri, uygulamalar öncesi süreç, uygulamalar süreci ve uygulamalar sonrası süreç olmak üzere, üç bölüme ayrılarak ve her bölüm kendi içerisinde yapılan işlem sıralaması ve işlemin yürütücüsünün niteliğine göre (kurumsal ve sivil) olarak sınıflandırılacaktır. Ayrıca bu bölümde, eski eserlerin koruma, kullanım ve onarımlarına ilişkin olan yasal düzenlemeler irdelenecektir. Yasal sistemde yer alan çelişkili tanımlamalar tespit edilecektir. Vakıf eserlerinin onarımlarına ilişkin hükümlerin yer aldığı, incelenen yasal düzenlemeler şu şekildedir: 05.06.1935 gün ve 2762 sayılı "Vakıflar Kanunu" ve 23.07.1983 gün ve 18113 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 2863 sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu". 10.09.2008 gün ve 26993 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan "Vakıf Kültür Varlıkları İhale Yönetmeliği", "Vakıf Kültür Varlıkları İhale Yönetmeliği İkincil Mevzuatı", "Vakıf Kültür Varlıklarının Restorasyon Veya Onarım Karşılığı Kiraya Verilmesi İşlemlerinin Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik" ve "Vakıflar Yönetmeliği". 18.06.2005 gün, 25849 sayılı

yönetmelik ve 10.08.2009 gün, 27315 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan değişiklik ile "Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu Kapsamındaki Kültür Varlıklarının Rölöve, Restorasyon, Restitüsyon Projeleri, Sokak Sağlıklaştırma, Çevre Düzenleme Projeleri Ve Bunların Uygulamaları İle Değerlendirme, Muhafaza, Nakil İşleri Ve Kazı Çalışmalarına İlişkin Mal Ve Hizmet Alımlarına Dair Yönetmelik". Bu düzenlemelerin yanı sıra yürürlükten kalkan ya da değişikliğe uğrayan kanun, yönetmelik ve ilke kararları incelenecektir.

Dördüncü bölümde, İzmir, Kemeraltı Koruma Amaçlı İmar Planı - 1. Etap Bölgesinde yer alan Osmanlı Dönemi camileri, inşa tarihlerine göre konum, tarihsel gelişim süreci ve mimari özellikler olarak üç başlıkta tanıtılmaktadır. Bölgenin kentsel konumuyla başlayan bölüm, 16. yüzyıl ve öncesi sürecinin aktarımı ve 16. yüzyılda inşa edilen Hisar Camii'nin konumu, tarihsel gelişimi ve mimari özelliklerinin aktarımıyla devam etmektedir. 17. yüzyıl süreci, eserlerin ve bölgenin ortak gelişimine yönelik aktarım, bu yüzyıla tarihlenen Şadırvanaltı Camii, Kestane Pazarı Camii, Kemeraltı Camii, Ali Ağa Camii ve Hacı Mahmud Cami'nin konumları, tarihsel gelişim süreçleri ve mimari özelliklerinin anlatımından oluşmaktadır. 18. yüzyıl sürecinde eserlerin ve bölgenin ortak gelişimine yönelik bilgi, Damlacık Camii, Başdurak Camii, Odun Kapı Camii ve Yalı Cami'nin konumları, tarihsel gelişimleri ve mimari özellikleri aktarılmaktadır. 19. yüzyıl süreci yine eserlerin ve bölgenin ortak gelişimine yönelik aktarım, Hacı Mehmed Camii, Naturzade Camii, Esnaf Şeyh Camii, Akarcalı Camii ve Hacı Ethem (Selimiye) Cami'nin konumları, tarihsel gelişimleri ve mimari özellikleri anlatılmaktadır. Son olarak, 20. yüzyıl ve sonrası süreçte eserlerin ve bölgenin ortak gelişimi, Salepçioğlu Cami'nin konumu, tarihsel gelişimi ve mimari özellikleri anlatılmaktadır.

Beşinci bölüm, üçüncü bölümde kurgulanan sorgulama yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen örnek eser okumalarından oluşmaktadır. Arşiv dokümanlarından tespit edilen onarımlara göre eserler üç sınıfa ayrılmaktadır. Ancak arşiv kaynaklarında işlem dosyaları ve onarım bilgileri tespit edilemeyen eserler bu bölüm içinde dördüncü bir başlık oluşturulmasını gerekli kılmıştır. Bu eserlerin onarımları nitel gözleme dayalı olarak elde edilen verilere göre aktarılmaktadır. Dört bölümde

ele alınan eserler, bölüm özelinde inşa tarihleri esas alınarak sıralanmaktadır. Onarım dokümanlarına ulaşılan, belgeleme süreci gerçekleşmemiş, ancak basit onarım olarak nitelenen müdahaleler geçirmiş eserlerin; geç tarihte projelendirilmiş ve belgeleme öncesi müdahaleler geçirmiş, ancak esaslı onarım faaliyeti henüz gerçekleşmemiş eserlerin; proje ve tespit işlemleri 1970'li yıllara dek uzanan, projelere bağlı esaslı onarımlar geçiren eserlerin, onarım süreçleri aktarılmaktadır. Örnek eserlerin tespit edilen onarım süreçlerine göre sınıflandırılması şu şekildedir:

- Onarımlarına yönelik belge elde edilemeyen nitel gözlem yöntemiyle onarım tespitleri yapılan eserler; Hacı Mehmed, Naturzade, Esnaf Şeyh, Akarcalı ve Hacı Ethem (Selimiye) camileridir.
- Basit onarım uygulamaları geçiren, projelendirilmemiş eserler; Ali Ağa ve Hacı Mahmud camileridir.
- Basit onarım uygulamaları geçiren, projelendirilmiş eserler; Damlacık, Odun Kapı ve Salepçioğlu camileridir.
- Basit onarım ve esaslı onarım uygulamaları geçiren eserler; Hisar, Şadırvanaltı, Başdurak, Kestane Pazarı, Kemeraltı, ve Yalı camileridir.

Uygulamalar öncesi süreç, uygulamalar süreci ve uygulamalar sonrası süreç şeklindeki anlatımda; 1964-1972 yılları arasında gerçekleştirilen ilk tespit çalışmalarından itibaren izinli-izinsiz basit onarım kapsamındaki çalışmalar; esaslı onarım uygulamalarına yönelik, projeler, yazılı ve görsel dokümanlar incelenerek, nitel gözleme dayalı alan çalışmasından elde edilen verilerle karşılaştırılmaktadır. Süreçte geçerli olan hükümler, rol alan örgütsel ve sivil irade icraatları ve bu onarımların önemli noktaları vurgulanmaktadır. Yapılar özelinde gerçekleştirilen araştırmalar sonucunda, eserlerin onarım süreçleri tasnif edilerek, uygulamalara yönelik süreç ve sorun analizleri oluşturulmaktadır.

Altıncı bölüm, örnek camilerin onarım süreçleri irdelenerek elde edilen verilerin, eserler arasındaki karşılaştırma çalışmasına ve tarih - uygulamalar öncesi süreç – uygulamalar süreci – uygulamalar sonrası süreç kriterlerine dayalı olarak yapılan çapraz sorgulama tekniğine dayalı olarak yapılan çıkarımlardan oluşmaktadır. Çıkarımlar doğrultusunda; vakıf eserlerine yönelik koruma – onarım sisteminin süreç içerisindeki gelişimi izlenmekte; koruma sistemindeki olumlu ve olumsuz

durumların tespiti sağlanmaktadır. İleriki süreçte koruma faaliyetlerinin sağlıklaştırılması yönünde yapılacak çalışmalar için bu araştırmanın veri niteliğinde olduğu düşünülmektedir. Ayrıca yapılan çalışmanın Osmanlı Dönemi Kemeraltı camileri için 1960'lı yıllardan günümüze dek geçen süreçte gerçekleştirilen koruma - onarım - kullanım faaliyetlerine ilişkin, daha önceden oluşturulmamış, etkin bir kaynak olduğu vurgulanmaktadır.

1.3 Çalışmanın Yöntemi

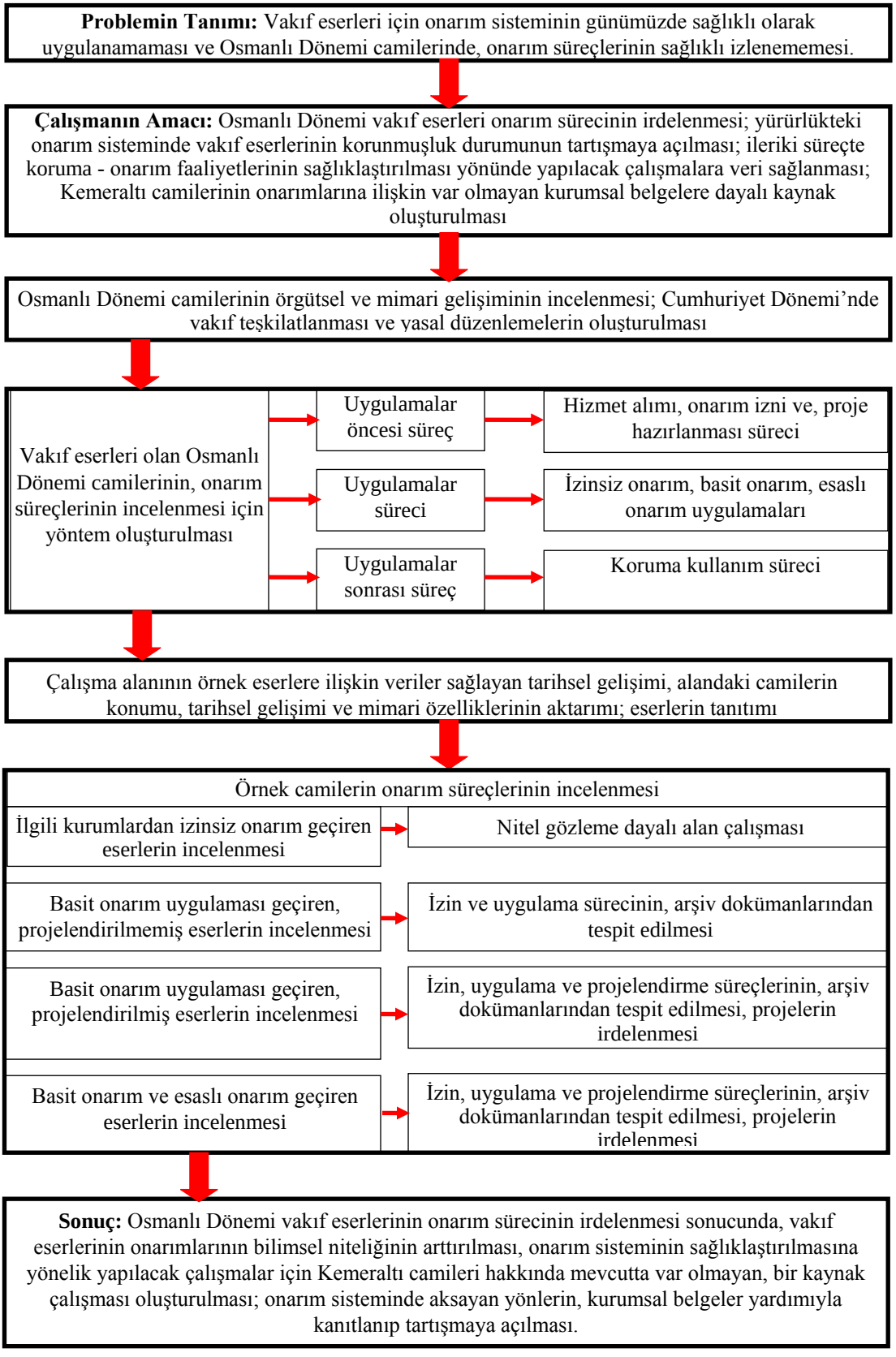
Osmanlı Dönemi Kemeraltı camilerinin örnek olarak belirlendiği, koruma - onarım - kullanım süreçlerine yönelik araştırmalarla, vakıf eserlerinin onarım sisteminin irdelendiği bu çalışmada; örnek eserlere yapılan müdahaleler, incelemenin iskeletini oluşturmaktadır. Araştırma konusu, vakıf sistemi; Osmanlı Dönemi cami mimarisi; yasal düzenlemelerle oluşturulan onarım sistemi; Kemeraltı camileri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu çalışma kapsamında, araştırma konusuna yönelik olan basılı kaynakların taranması, ilgili kurum arşivlerinde yer alan belgelerin incelenmesi ve alan çalışmasıyla örnek eserlerin mevcut durumlarının belgelenmesi yöntemleriyle kaynaklar tasniflenmiştir. Onarım sisteminin işleyişi ve ülke genelinde eski eserlerin onarımlarına yönelik olan yasal düzenlemeler incelenerek, onarım süreçlerinde karşılaşılan olumsuz noktalar tespit edilmiş; örnek eserlerin onarım süreçleriyle karşılaştırılmıştır.

Örnek eserlerin, onarım dokümanlarına ilişkin olarak Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi, İzmir 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi, İzmir Ahmet Piriştina Kent Arşivi ve Müzesi'nde (Apikam) arşiv araştırmaları yapılmıştır. Yakın tarihlerde, yapıların projelendirilme çalışmaları ve/veya restorasyon uygulamalarında görev alan firmaların arşivlerinden yararlanılarak, firma ve kurum yetkililerden bilgi alınmıştır. Kemeraltı'nda yer alan, 16. yüzyılın sonuna tarihlenen Hisar Camii'nden başlayan çalışma 19. yüzyıl sonu 20. yüzyıl başına tarihlenen Salepçioğlu Camii ve bu süreç içerisinde sırasıyla inşa edilen; Şadırvanaltı, Kestane Pazarı, Kemeraltı, Ali Ağa, Hacı Mahmud, Damlacık, Başdurak, Odun Kapı, Esnaf Şeyh, Yalı, Hacı Mehmed,

Naturzade, Akarcalı ve Hacı Ethem (Selimiye) camileri kapsamında, onarım evreleri, bozulmaların kaynakları, müdahale kapsamları, müdahale yöntemleri ve sistemin işleyişi tartışılmıştır.

Literatür ve arşiv taramalarından elde edilen veriler, alan çalışmasında yapılan tespitlerle karşılaştırılarak çıkarımlarda bulunulmuştur. Eser özelinde yapılan tespitlerin önem arz eden noktaları, uygulamalar öncesi süreç, uygulamalar süreci ve uygulamalar sonrası süreç şeklinde tablolaştırılmıştır. Bunun yanı sıra vakıf eserlerinin onarımlarında karşılaşılan olumsuz durumlara yönelik tablo, Kemeraltı Bölgesi ve örnek eserlerin tarihsel sürecine ilişkin tablolar hazırlanmıştır. Sonuç bölümünde sistematik olarak dökümü yapılan veriler karşılaştırılmış; tabloların çapraz sorgu yöntemi ile değerlendirilmesi ve söz konusu on altı esere ilişkin çıkarımların tarihsel sürece yansıması izlenmiştir. Bu değerlendirmeler ışığında, vakıf teşkilatlanmasının ve koruma sisteminin sağlıklı yürütülmesi, onarımların bilisel yönünün arttırılması gerekliliği vurgulanmıştır. Eserlerin günümüze ulaşmasında etkin olan vakıf sistemi ve vakıf eserlerinin onarımları eleştirel olarak irdelenmiş, ileriki süreçte koruma faaliyetlerinin sağlıklaştırılması yönünde yapılacak çalışmalara temel kaynak oluşturma kaygısıyla söz konusu eserler için onarım süreçlerinin tarihsel analizleri yapılmıştır.

Tablo 1.1 Araştırmanın akış şeması.

BÖLÜM İKİ
OSMANLI DÖNEMİ CAMİLERİNİN MİMARİ ÖZELLİKLERİ VE VAKIF SİSTEMİ

Osmanlı Dönemi camilerinin onarım süreçlerinin irdelenmesi konulu çalışmanın ikinci bölümünde; vakıf sisteminin oluşumu ve gelişimi ile caminin oluşumu ve gelişimi incelenecektir. Vakıf sisteminin oluşumu İslamiyet'in doğuşuna dek uzanmakta ve Müslüman toplumlarda yaygınlaşarak geliştiği görülmektedir. Yine İslamiyet'in doğuşuyla ortaya çıkan cami yapısı, Emeviler, Abbasiler, Fatımiler Dönemi ve Türk İslam Devletlerinden Karahanlılar, Gazneliler, Selçuklular üzerinden yapılan okumalarla aktarılacaktır. Anadolu'da gelişen cami mimarisi, Anadolu Selçukluları Dönemi, Beylikler Dönemi ve Osmanlı Dönemi öncesine yönelik olarak tariflenecektir. İkinci bölümde Osmanlı Dönemi'ndeki vakıf örgütlenmesi ve koruma bağlamında yapılan düzenlemeler incelenecek; Cumhuriyet Dönemi vakıf teşkilatlanması, vakıf eserlerinin onarım faaliyetleri ve günümüzdeki Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün işleyişi, yapısı ve sorumluluklarının aktarılacaktır. Bölüm Osmanlı Dönemi camilerinin mimari özellikleri ve mekansal biçimlenmesinin aktarılmasıyla sonlandırılacaktır.

2.1 Vakıf Sisteminin Oluşumu ve Gelişimi

Hz. Muhammed zamanından günümüze dek geçen süreçte, İslam toplumları yardımlaşmaya önem vermiş ve bu işi karşılıksız olarak gerçekleştirmiştir. Kişiler elinde bulunan maddi değere sahip materyalleri toplumun kullanımına ve hizmet alımına yönelik bağış yolu ile inancının gerektirdiği yönde hizmet etmiştir. Karşılık beklemeden yapılan bu yardımlaşma işlemi zamanla toplumlar arasında çeşitli kurallara bağlanmış ve vakıf sisteminin oluşmasında rol oynamıştır.

Hasol (2002), vakfı, "bir hayır işinin sürüp gidesiye yapılması için belli koşullarla ve resmi bir yoldan ayrılıp kişi ya da kuruluşlar tarafından bırakılan mülk veya para" olarak tanımlamaktadır (s.481). Baltacı'da (2005), yayınında Ebu Hanife'nin, İmameyn ve çeşitli fıkıh kitaplarındaki tariflenmelerine yer vermiş ve sonuç olarak

vakfı, inancın getirisi olarak Allah rızası için yapılmış bir işlem olarak tanımlamıştır. Mülk sahibinin mülkünü ebedi olarak toplum hizmetine tahsisi işlemi vakıf olarak aktarılmakta ve bu tahsisin mahkeme önünde ve şahitler huzurunda yapılması gerektiği belirtilmektedir (Baltacı, 2005). Sistemin işleyişini sağlayan vakfiyelerde ise vakfın idarecisi (mütevelli), kontrolcüsü (nazır), vakıfta görevli olan kimseler, bu kimselerin alacağı maaşlar, vakfın bedeli, amacı ve amacı çiğneyenlere yapılan beddualar yer almaktadır. Vakfiyenin kapsamından da anlaşıldığı üzere inancın hakim olduğu bir sistemde cezalandırma şekli yine inanç doğrultusunda şekillenmiştir. Akgündüz (1988), yayınında, vakıf kelimesinin hukuksal tanımının oluşumuna yer vermiştir. Kelimenin kaynağı olan hapsetmek, alıkoymak fiilleri; hukuksal karşılık olarak, ilk tanım; bir şeyin, mülkiyet hakkının Allah'ın kullarına verilmesi şeklindedir; ikinci tanım ise; alıkoymanın devamlılığı aktarılmaktadır (Akgündüz, 1988). Hukuki anlamın yaygınlaşıp değişmesi ile "…bir malı alım – satımdan alıkoyup menfaatini fakirlere tayin etmek" tanımı sözlük anlamı olarak eklenmiştir (Akgündüz, 1988, s.29). Aynı zamanda vakıf kelimesi, vakfedilen mal anlamına da gelmektedir; çoğulu ise evkaf kelimesi ile ifade edilmektedir (Akgündüz, 1988).

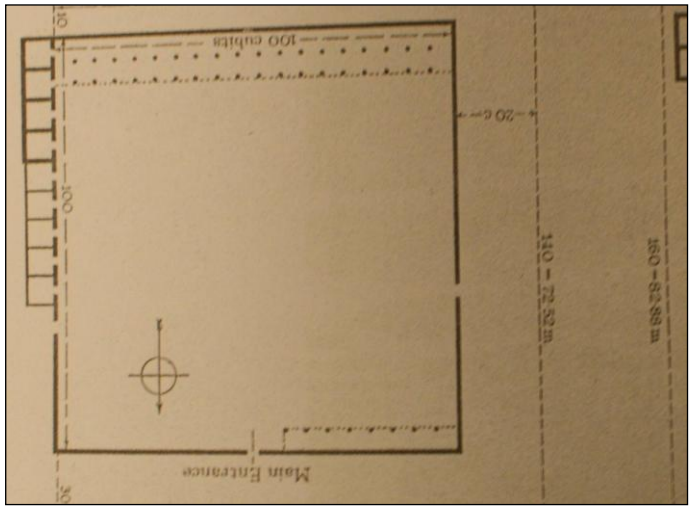
Vakıf işlemlerini Evkaf teşkilatı kontrol ve takip etmektedir. Hz. Peygamber ve sahabeler döneminde bu iş Ebu Bekir'in daha sonrada Hz. Ömer'in görevi olmuştur (Akgündüz, 1988). İslam hukukunda, Ebu Hanife ve İmam Muhammed vakfı, umumi bir müessese olarak kabul etmiştir; Ebu Yusuf vakfı umumi ve hususi olarak ikiye ayırmıştır; Maverdi vakfı topluma yararlı ve belirli kimseye yararlı olması yönünden ikiye ayırmıştır; Ebu Yusuf'un sınıflandırması, İslam toplumlarında aile vakıflarının oluşmasına sebep olmuştur (Baltacı, 2005). Evkaf teşkilatını ilk kuran, "…Emevi Halifesi Hişam b. Abdül Melik zamanında Mısır kadısı olan Tevbe b. Nümeyn'dir" (Akgündüz, 1988, s. 278). Kadı, vakıfların miras yolu ile paylaşılmasını önlemek, fakirlere yardım devamlılığı sağlamak amacı ile vakıflara el koymuş ve bu iş için konu ile ilgili Divan oluşturmuştur; "…bu İslam alemindeki ilk Divanül-Evkaf'tır" (Akgündüz, 1988, s278). Abbasiler Devri'nde de vakıfların kontrol ve takibi yapılmış, bu işlemlerle kadılar ilgilenmiştir (Akgündüz, 1988). Eyyübiler ve Memluklular zamanında ise vakıfların sayısı artmış, kontrol ve takip

amaçlı Evkaf idaresi tarafından üç Divan kurulmuştur; ilki cami ve mescitlerle ilgili; ikincisi, gelirleri hayır işlerine tahsis edilmiş vakıflarla ilgili; üçüncüsü, evlatlık vakıflarla ilgili çalışması amacı ile kurulmuştur (Akgündüz, 1988). Selçuklu ve benzeri Türk İslam devletlerinde sistem benzer şekilde işletilmiştir; Vakıflar şartlarına göre mütevelliler tarafından idare edilip, yargı teşkilatı tarafından kontrol edilmiştir (Akgündüz, 1988). Türk İslam devletleri sürecinde de vakıf müessesesi sürdürülmüş ve geliştirilmiştir. Karahanlı, Gazneli ve Selçuklularda birçok vakıf kurulmuştur. Özellikle Selçuklularda eğitim vakıfları yaygınlaşmış, tekkelere ait vakıflar önem kazanmıştır. Tüm İslam dünyasında yaygın olarak kullanılan vakıf müessesesinde Memluklar zamanında esir düşen Müslümanların satın alınarak kurtarılmasına yönelik kurulmuş vakıflarda bulunmaktadır. Moğolların İslam inancı sonrası, zarar verdikleri vakıfları ihya ettiği bilinmektedir (Baltacı, 2005).

2.2 İslamiyet'in Doğuşundan Osmanlı Dönemi'ne Kadar Cami Yapı Tipinin Oluşumu ve Gelişimi

Mescit kelimesi, Arapça sücüd kökünden türemiş ve secde edilen yer anlamına gelmektedir (Baltacı, 2005; Önkal ve Bozkurt, 1993, s:46). Grabar, (1998) *İslam Sanatının Oluşumu* isimli kitabında, mescidi, Tanrıya secde edilen yer olarak tanımlarken; Hasol (2002) mescidi, secde edilen yer ve cuma namazı, bayram namazı kılınmayan minaresiz küçük cami olarak tanımlamıştır. Tanımlarda Arapların mescit kelimesini cami yerine kullandıkları belirtilmektedir. Mescit kelimesinin hadis kitapları ve İslam kaynaklarında mabet anlamında kullanıldığı aktarılmaktadır (Baltacı, 2005). M.Ö. 5. yüzyılda Yahudi Elephantine papirüslerinde "ibadet yeri" anlamında kullanılmış; M.Ö. 1. yüzyılda yaşayan ve "Ölüdeniz yazmaları" kendilerine izafe edilen Esensiler de ibadet yerlerine mescit demişlerdir. Pederson Amharice'e göre "masged" kelimesi Arapçaya mescit olarak geçmiş, Habeş dilinde de "mesgad" (mabet, kilise) anlamında kullanılmıştır (Önkal ve Bozkurt, 1993, s:46; Bozkurt, 2009, s:85). Kur'anı Kerim'de, hadislerde ve ilk dönem İslam kaynaklarında camiye karşılık olarak mescit kavramı geçmektedir. Cami kelimesi ise, Arapça cem kökünden türeyen, toplayan bir araya getiren anlamında ve öncelikle cuma namazı kılınan büyük mescitler için 'el-mescidü'l-cami' şeklinde kullanılmıştır

(Önkal ve Bozkurt, 1993, s:46). Topluca kılınan namaz mekanına karşılık gelen mescidü'l cami, daha sonra cami olarak kullanılmaya başlanmıştır (Hasol, 2002). Cami kelimesi ilk defa, bir yerleşim bölgesinde Cuma ve bayram namazlarının topluca kılınması için inşa edilen mescidü'l-caminin kısaltılmış hali olarak kullanılmaya başlanmış ve daha sonra topluca ibadet edilen ve mescitten büyük olan yerlere denmiştir (Yılmaz, 2005). 10. yüzyılda içinde minber yer alan, cuma namazı kılınan mekanlar için cami, minbersiz, cuma namazı kılınmayanlar için mescit kelimesi kullanılmıştır (Önkal ve Bozkurt, 1993, s:47; Bozkurt, 2009, s:87).

Şekil 2.1 Medine, Mescid-i Nebevi (Hz. Muhammed'in evi), ilk cami plan şeması tasviri. Kaynak: Grabar, 1998, s.258

İnsanlar için yapılan ilk mabedin, Mekke'deki Mescidü'l Haram, Kabe olduğu Kur'an'da belirtilmektedir (Önkal ve Bozkurt, 1993, s:47; Bozkurt, 2009, s:87). Daha sonra, ilk kıble yönü olan Kudüs'teki Mescid-i Aksa inşa edilmiştir. İlk mescitlerden olan Küba Köyündeki mescitte ise kıble yönü Kudüs'ten Mekke'ye çevrilmiştir (Grabar, 1998). Eliade (1985), 11 Şubat 624 yılında inen vahiy ile kıble yönünün değiştirildiğini aktarmaktadır. Hicretin sonrasında (622), yapılan ilk mescit Mescid-i Nebevi'dir. Grabar (1998), Medine'de inşa edilen evin inananlar tarafından ilk cami olarak kabul edildiğini; önce evin sonra mescidin inşa edildiğini aktarmaktadır. Evin bahçesinde inananların toplu olarak ibadet ediyor olması, önemli kararların buradan duyurulması vb. gelişmeler ibadet mekanının önemini arttırmış, sosyal ve siyasi anlamda bir sorumluluk yüklemiştir. Yapının güneşte kurutulmuş

kerpiç, taş temel ve hurma ağaçlarından oluşturulduğu; güneyinde iki sıra palmiye gövdesi üzerinde saz damlı, kuzeyinde aynı kurguda tek palmiye sırasından oluşan gölgelikli mekan bulunduğu, doğudaki odaların Hz. Muhammed'in ailesine ait olduğu belirtilmektedir (Baltacı, 2005; Grabar, 1998; Önkal ve Bozkurt, 1993, s:48). Bu cami sonraki dönemlerdeki cami mimarisi için temel kurguyu oluşturmuştur (Çubuk, 2006, s:15). Daha sonraki süreçte Medine ve çevresinde birçok mescit inşa edilmiş, ancak cuma namazları yalnızca Mescid-i Nebevi'de kılınmıştır (Önkal ve Bozkurt; Eyice, 1993, s:48-58).

İslami düşüncede, ibadet için mekan sınırlamalarına yer verilmemiş, dünya üzerinde namaz kılınan her yer mescit olarak tanımlanmıştır. Ancak yerleşik durumda olanların farz namazlarını kılacakları yer mescitlerdir. Hz. Muhammed, her zaman farz namazlarını cemaatle ve mescitte kılmıştır. Savaşta dahi namazı, cemaatle kılmanın emredilmesi gibi ayetler ve cemaatle namaz kılmanın gereğine dair hadisler cemaatin önemini vurgulamaktadır (Uraler, 2009, s:93). Ayrıca, İslam dininin putperest yaklaşımlar nedeniyle maddesel, dünyevi oluşumlardan uzak durmasının yanında ibadetin toplu ve korunaklı olarak yapılması amacıyla da mekansal oluşuma gerek duyulmuştur. İslam dininde ibadet mekanı, diğer dinlere ait mabetlerin kullanılması ve/veya yeni mabet inşası ile oluşturulmuştur.

Camiler fonksiyon açısından, kompleks yapılar olarak kullanılmıştır. Dini liderin aynı zamanda, inanan toplumun lideri olması, mekanı ibadet fonksiyonunun yanı sıra yönetimin de merkezi haline getirmiştir. Cami, ibadet yeri, ilim tahsil mekanı (mektep, medrese, okul), kaza (yargı) dairesi, ordu karargahı, elçilerin kabul yeri, sosyal yardımlaşma merkezi, şûra mahalli, misafirhane ve az da olsa hapishane gibi görevleri yerine getirmiş; cemaatin toplanma mekanı olmuş, siyasi, adli amaçlı toplantılara mekan olmuştur (Cerasi, 1999; Önkal, 1983, s:49-50). İslamiyet din olmanın ötesinde, bilgilendiriciliğiyle, sosyal bir kimlik oluşturulmasını sağlamıştır (Mardin, 2008). Zamanla ibadet mekanına medrese, zaviye, türbe vb. yapılar eklenmiştir (Yetkin, 1965). Caminin oluşum ve gelişim sürecinde fonksiyonlar doğrultusunda bir takım mekanlar, elemanlar mimariye eklenmiştir. Abdest alınması, namaz vaktine uyulması, kıble yönelimi, cemaat kapasitesine gereken alan vb. ibadet

için gereken koşullar mekanın kurgulanmasında rol oynamıştır (Serjeant, 1997). Bu biçimlenmeler: avlu, minare, son cemaat, harim, mahfil (hünkar mahfili, kadınlar mahfili, müezzin mahfili), mihrap, minber ve vaaz kürsüsü şeklindedir. Avlu, namaza geç kalan inananların ibadete katılımı için geliştirilmiş; şartların iyileştirilmesine yönelik olarak revaklı kurguya sahip örnekleri bulunan, ibadet mekanını çevreleyen çeperdir. Avluların, abdestlik birimi olarak kullanılan, şadırvanlı örnekleri de bulunmaktadır.

Ezanın okunması, inananların ibadete çağırılması için inşa edilmiş kuleye minare denilmektedir. Tarihsel süreçte işlevinin yanı sıra, uzun ince görüntüsüyle minareler simgesel elemana dönüşmüştür (Grabar, 1998). İlk camilerde minare yer almadığı, müezzinlerin belirgin bir yükseltiye çıkarak ezan okudukları aktarılmaktadır. 656 yılında Amr Camisinde dört köşeli bir minare olduğu, 673 yılında caminin genişletilerek dört köşesine birer minare inşa edildiği ve ilk mihrabın yine bu camide kullanıldığı belirtilmektedir (Baltacı, 2005; Eyice, 1993, s:58). Dikey eleman olan minareler doku içerisinde yapının kimliğini tanımlayan kulelerdir. Tipik bir minarede, taş, ahşap, kurşun, bakır ve sıcak demir işçiliği bir arada gerçekleşmektedir (Uluengin ve diğerleri, 2001). Minareler, kürsü, pabuç, gövde, şerefe, petek, külah ve alemden meydana gelmektedir.

Cami plan şemasında, harime doğrudan giriş alınmasını önleyen, ibadete hazırlık mekanı olarak nitelendirilebilecek, revaklı ya da kapalı mekan olarak kurgulanan son cemaat mekanı; namaza geç kalanların ibadet etmesi için yapılmıştır (Eyice, 1993; Hasol, 2002). Mekan kurgusunda, namaz kılınması için ayrılan esas ibadet mekanına harim adı verilemektedir. Harim biriminin kubbe altı mekanı ana sahın, yan birimleri yan sahın olarak da adlandırılmaktadır (Eyice, 1993). İslam dininde, toplu halde gerçekleştirilen ibadet, mekanı biçimlendirmiştir. Harim çeperini ilk saflarda yer almanın önemi belirlemiştir. İlk saflarda yer almak Hz. Peygambere yakın olmak anlamına gelmesi nedeniyle, geniş tutulmuş; plan şemasında derinlikten çok genişlik ön planda olmuştur. Harim duvarında yer alan, kıble yönünü gösteren niş ya da girintiye mihrap adı verilmektedir (Eyice, 1993). Mihrabın içeri çekilmiş olması, saf kazanma olarak değerlendirilmektedir. Mihraplar, cami beden duvarı içinde

çözümlenebildiği gibi, cephede çıkıntı yapan örnekleri de vardır (Uluengin ve diğerleri, 2001). Ayrıca bu nişlerin içerisinde yoğun bezeme kullanımı bulunmaktadır.

Mihrabın sağında, merdiven, sahanlık ve külahtan oluşan, cuma ve bayram namazında hatibin hutbe okuduğu yükseltiye minber denilmektedir (Hasol, 2002; Onay, 2008). Minberler din görevlisinin çıkıp hutbe okuduğu, dini mimaride mescitle camiyi ayıran korkuluk süslemeleriyle dikkat çekici elemanlardır. Minberlerin mermer veya taş oyma, ahşap kakma, fildişi, sedef, kündekari, kalem işi vb. bezemeli olan örnekleri bulunmaktadır. Mihrabın sağında ise birkaç basamakla ulaşılan, vaizin namaz öncesi ve sonrası konuştuğu, vaaz verdiği vaaz kürsüsü bulunmaktadır (Eyice, 1993; Hasol, 2002). Camilerin bilgilendirme hizmetinde, cuma hutbelerinin okunduğu minber ve vaaz kürsüsü kullanılmıştır. Türkçe olarak okunan hutbeler, bayram ve teravih namazları öncesi yapılan vaazlar bu konuda önem teşkil etmektedir. Büyük camilerde kullanılan "dersiyye meksureleri" veya "dersiyye kürsüleri"nde saygın din alimleri, "dersi'am"larla, haftanın belirli günleri dersler verilmiş; halkın katılımına açılmıştır. Mihrapta imam tarafından, namaz sureleri ve duaların öğretilmesi, hataların düzeltilmesi şeklinde Türkçe veya Arapça kitaplardan bilgilendirme yapılmıştır (Akakuş, 1995, s:400-401). Ahşap, mermer ya da taştan yapılan kürsülerde yüksek rıhtlı bir kaç basamakla oturma bölümüne ulaşılmaktadır. Uluengin ve diğerleri (2001), vaaz kürsülerinin Osmanlı Klasik Devir'de genellikle ahşap ve çok süslü olduğunu, daha sonraki devirlerde mermerden oyulmuş vaaz kürsülerine rastlandığını belirtmektedir.

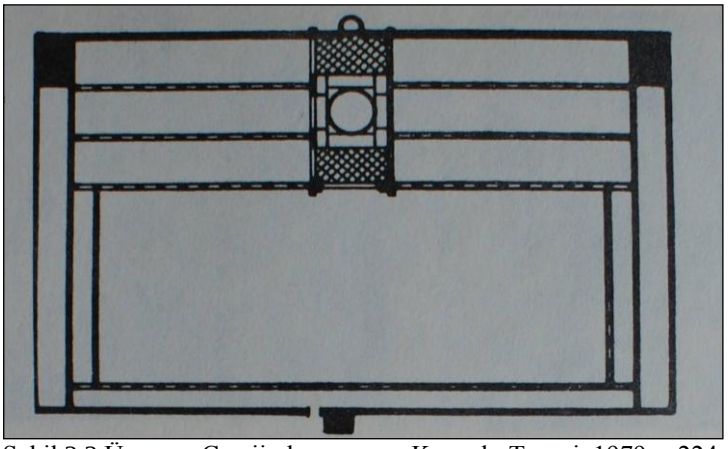
Cami mekansal biçimlenmesinde üç tip mahfil kurgusu yer almaktadır. Genellikle camilerin sol köşesinde konumlanan ve dışarısıyla direk bağlantılı, hükümdarın namaz kılması için düzenlenen birime Hünkar Mahfili denilmektedir. Bu birimin girişine, Osmanlı Dönemi'nde saray odası şeklinde düzenlenmiş mekan eklenmiştir (Eyice, 1993; Hasol, 2002). Kadınların namaz kılması için ayrılan, dışarısıyla bağlantılı olabildiği gibi, harim veya son cemaat mekanından ulaşılan örnekleri de bulunan mahfil ise kadınlar mahfilidir. Hünkar mahfili ve kadınlar mahfilinde kullanılan kafes elemanları benzerlik göstermektedir. Müezzinin, imamın tekbirlerini

cemaatin tümüne duyurmak amacıyla tekrar ederken kullandığı yüksek birime, müezzin mahfili adı verilmektedir (Hasol, 2002; Onay, 2008). Bu mahfili genellikle son cemaate bakan beden duvarı üzerinde tek kişilik balkon çıkması şeklindedir.

610-632 yılları arasında Hz. Muhammed Dönemi'nde vahiyler indirilmiş ve kutsal kitap oluşturulmuş; 632-661 yılları arasında dört halife dönemi ile dinin yayılması sağlanmıştır (Eliade, 1985). Bu süreçlerde fonksiyonlar doğrultusunda ibadet mekanı oluşturulmuştur. Halifelik makamına daha sonra sırasıyla Emeviler, Abbasiler, Memluklar ve son olarak Osmanlılar geçmiş; Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması ve Cumhuriyet rejimine geçiş ile halifelik kaldırılmıştır. İslamiyet'i kabul eden topluluklar İslam mimarisinin ve ibadet mekanının gelişiminde etkin rol almıştır. Dini benimseyen toplulukların benzer iklimlerde yaşaması mimariyi benzer kılmış; her toplumun kendi sanatı ve sanatçılarıyla mekanı inşa etmesi sonucu, İslam Mimarisi toplumlara göre farklılıklar göstermiştir. Cami mimarisi, Emeviler Döneminde başlamış; Abbasiler, Fatımiler, Türk – İslam Devletlerinden Karahanlılar, Gazneliler, Selçuklular ve Anadolu Selçukluları Dönemlerinde gelişmeye devam etmiştir (Onay, 2008). İslam mimarisi, Sasani etkisinde olanlar dışında oldukça sade bir kurguya sahiptir. Sasani İmparatorluğu, 224-651 yılları arasında, İran topraklarının İslamiyet'i kabulü öncesinde bölgede egemen olan güçtür. İmparatorluğun yıkılışından sonra da coğrafyada egemen olan toplumların mimarisi, imparatorluk mimarisinin etkisi altında kalmıştır. İslam mimarisindeki sadelik, inancın gösterişe önem vermemesine bağlanmaktadır. Bezeme vb. süslemeler genellikle yapı içersinde kullanılmış cephe kurguları, oldukça sadedir (Baltacı, 2005). Birçok mimari eser, istila, savaş, doğal faktörler vb. durumlar sebebiyle yok olmuştur.

Şam ve Endülüs Emevileri olmak üzere iki Emevi Devleti kurulmuştur. 661-750 yılları arasında Şam Emevileri İslamiyet'in yayılmasında etkin olmuştur. Ayrıca dört halife döneminden sonra halifelik makamı Emevilere geçmiştir. Şam Emevi Mimarisi, dinin yayıldığı, İslam sanatının kuruluş dönemi sayılabilecek, derleyici niteliktedir. İslam dininin ilk camilerinden Ümeyye Camii bu dönemin önemli yapılarındandır. Plan şeması olarak Hz. Muhammed'in evi (cami) esas alınmıştır

(Çubuk, 2006). Kurguda, dört tarafı revaklı avlu; avluya açılan cümle kapısı üzerinde masif kule, minare (diğer minareler daha geç dönem eklemeleridir); iki sütun dizisinin taşıdığı kemerlerle kıble duvarına paralel uzanan harim birimi yer almaktadır (Eyice, 1993, s:59). Bu plan şeması kendinden sonra inşa edilen birçok camii içinde belirleyici olmuştur. Harim, 136x37 m. ölçülerinde ve kıbleye bakan kısım 3 sahındır. Sahınlarla ortada oluşturulan birimler iki ayrı bölüme ayrılmış; merkezde yer alan sahının ortasında küçük bir kubbe, geri kalan bölümlerde düz çatı uygulanmıştır (Turani, 1979). Emevi sanatında Helenistik gelenek, Suriye Hıristiyan, Mısır Hıristiyan (Kopt), Sasani sanatının etkileri görülmekte; devşirmeci tavır bezemelerde daha çok belli olmaktadır (Yetkin, 1965). İlk minare, mihrap, minber şadırvan ve çeşme inşa edilmesi bu devirde görülmüştür (Baltacı, 2005).

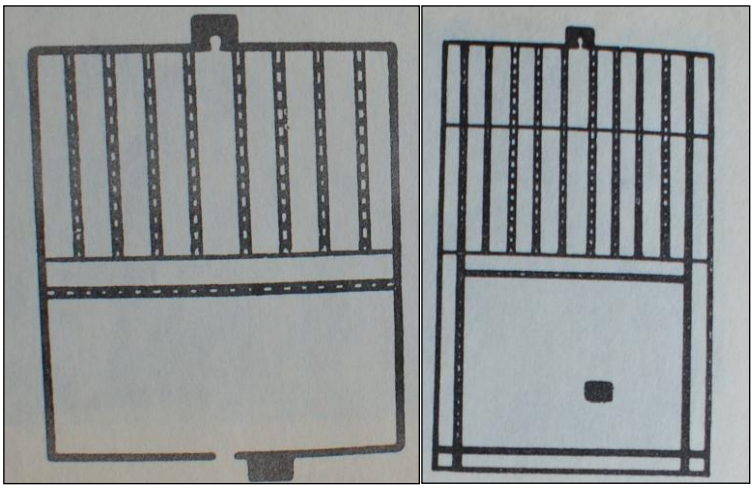
Şekil 2.2 Ümeyye Camii plan şeması. Kaynak: Turani, 1979, s:224.

750 yılında, Emevi Devleti Abbasiler tarafından yıkılmış, kurtulan Emevi prensi İspanya Kordoba'ya (Kurtuba) yerleşmiş; yeni bir Emevi Devleti kurulmasını ve kültürün oluşmasını sağlamıştır. 756 yılında Endülüs'te (Güney İspanya), Endülüs Emevi Devleti kurulmuştur. Emevi camileri, genellikle kendilerinden önceki yapının temelleri ve kalıntıları kullanılması nedeniyle, inşaları hızlı gerçekleştirilmiştir. Kordoba'da (Kurtuba) inşa edilen Büyük Camii içinde aynı yöntem kullanılmıştır. Turani (1979), Büyük Cami'nin, avlu cephesine minare inşa edilen ilk cami olduğunu belirtmektedir. Plan şemasında, kıble yönünde orta sahın geniş olmak üzere toplam dokuz sahın kurgulanmış; örtü malzemesi olarak kiremit kullanılmış; mihrabın altın zemin üzerine mozaiklerle tezyin edildiğini aktarılmıştır. Bu devir mimarisinde gelenekler çoğunlukla Suriye'den gelmekte ise de yapı, Roma

geleneğinden de etkilere sahiptir. Bezeme sanatı klasik Yunan sanatından etkilenmiştir (Yetkin, 1965).

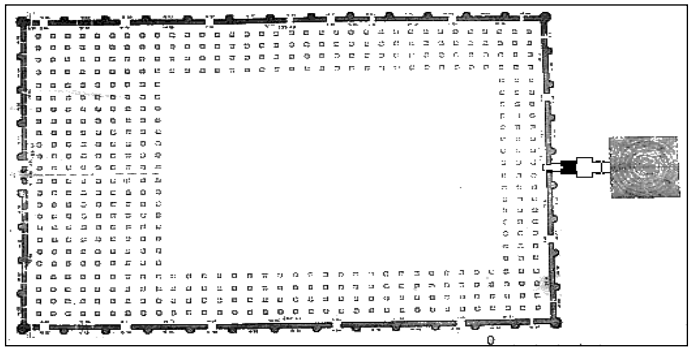
Şekil 2.3 Endülüs Emevi Devleti, İspanya Kordoba (Kurtuba), Büyük Camii harim görünümü. Kaynak:http://tr.wikipedia.org/wiki/End %C3 %BCl%C3%BCs_ Emev%C3%AE_Devleti.

Şekil 2.4 Endülüs Emevi Devleti, İspanya Kordoba (Kurtuba), Büyük Camii 788-847 yılları plan şemaları. Kaynak: Turani, 1979, s.229.

750 yılında yıkılan Emevi Devletinin yerini, halifelik makamını da elde eden Abbasi Devleti almıştır. İslam'ın merkezi batıdan doğuya kaymıştır. Güç, Suriye'den İran'a geçmiş, Arap Emevi muhafızları yerine, Türk toplulukları muhafız olarak tercih edilmiştir (Yetkin, 1965). Abbasilerde devlet merkezinin Samarra'ya geçmesiyle, Helenistik özelliklerin yerini Türk etkisi almıştır. Mimari alanda, Emevi camilerine göre Abbasi camileri daha düzenli bir geometriye ve simetriye sahiptir.

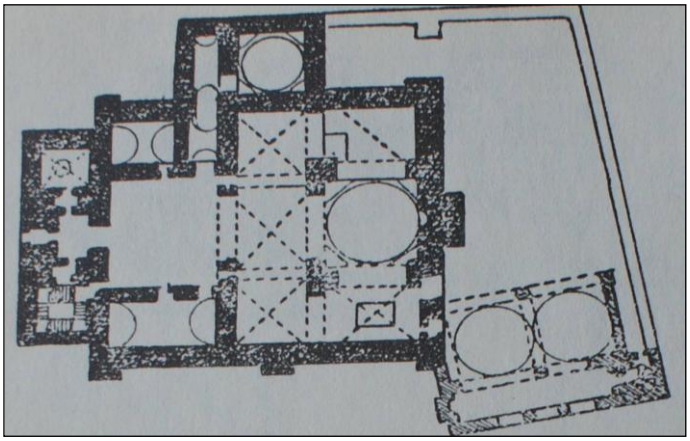
Bu dönemde, yapı beden duvarlarında pencere açıklıkları yapılmaya başlanmışsa da, yapının kaleye benzer görünümü etkilenmemiştir (Turani, 1979). Devre ait Samarra Camiü'l Kebiri ise 240x156 m boyutlarında, geniş bir camidir (Yetkin, 1965). Turani (1979), yapının plan ölçülerini 240x180m. olarak aktarmaktadır. Abbasi Döneminde camilerin öne çıkan en önemli özelliği büyük olmalarıdır. Samarra Camiü'l Kebiri'de helezonik formlu, tuğla malzeme ile inşa edilmiş minare yer almaktadır. 'Malviye' denilen minare Abbasiler Döneminde ortaya çıkmış ve sivri kemerler bu dönemde kullanılmıştır (Baltacı, 2005). Emevi ve Abbasiler döneminde yapıların geniş olması çok sayıda sütun kullanımı ile sağlanmıştır. Kuban (2005), çok ayaklı cami planlarında uygulanan mihrap önü kubbesinin Abbasiler zamanına dek uzandığını aktarmaktadır. Yapılarda malzeme olarak kerpiç ve tuğla kullanılması, birçoğunun yok olmasını kolaylaştırmıştır. Dönemin eserlerinden Samarra Camiü'l Kebiri de dahil olmak üzere yalnızca kalıntılar günümüze ulaşabilmiştir. 1258 yılında Abbasiler Devleti, İlhanlılar tarafından yıkılmıştır. Bu süreçte son Abbasi Halifesinin oğlu, Mısır'a kaçıp, Memluklara sığınmış, böylece Halifelik kurumu Memluklara geçmiş ve yalnızca dinsel otoritesi olan bir kurum haline gelmiştir.

Şekil 2.5 Abbasi Devleti, Samarra Camiü'l Kebiri (Samarra Ulu Camii) plan şeması. Kaynak: http://islamic-arts.org/2011/architecture-of-the-abbasids-iraq-iran-and-egypt/

910 yılında kurulan Fatımiler Devleti, dinin mezheplere ayrılması sonucu, Sünni mezhebe dahil Emevi ve Abbasi halifelerini tanımamış, yalnızca Hz. Peygamber soyundan gelenlerin Halife olabileceği görüşünü benimsemişlerdir. Şii mezhebinde olan Devlet, Sünni mezhebe dahil topluluklarla sürekli mücadele içinde olmuş, 1171 yılında yıkılmıştır. Fatımiler, mimaride cami planı olarak, Abbasilerdeki çok sütunlu tipi benimsemişlerdir. Ancak Kahire'de inşa edilen El Cüyuşi Camii (1085) planı

diğer tüm Fatımi camilerine nazaran farklılık göstermektedir. Plan şeması, çok sütunlu şemadan farklı olarak kurgulanmış; beden duvarlarında yalnızca kapı açıklığı bırakılmış; örtü sisteminde tonoz ve kubbe kullanılmıştır (Turani, 1979). Ayrıca eserde stalaktit tezyini yapılmıştır (Eyice, 1993, s:63). İnşa edilen camiler arasında Talayi Camii (1160) yerden yaklaşık 3.80 m. yüksekliğinde platform üzerine inşa edilmiş ve altında dükkan birimleri kurgulanmıştır. Fatımiler, Mısır'da ilk kez kubbeli türbeler inşa ederek, kare plandan kubbeye geçişlerde pandantif kullanmışlardır. Bu türbelerde mihrap bulunması, yapıların mescit olarak kullanılmasını sağlamıştır (Turani, 1979). Fatımi mimarisi, İslam süslemesinde önemli yere sahiptir. Dekoratif elemanlar içinde, niş kullanılmış olması, o dönemde nişlerin heykel yuvası olarak kullanılması sebebiyle alışılmış değildir. Bu devirde inşa edilen El-Hakim Camii'nin (990-1003) kapı revakı ile iki minaresinde arabesk süsleme görülmektedir. Fatımi Devri süslemelerinde kullanılan çoğu bitkinin tanınması mümkün olmamaktadır. Fatımi Sanatı, Samarra Sanatı ile Helenistik Sanattan etkilenmiştir (Yetkin, 1965).

Şekil 2.6 Fatımiler Devleti, Kahire, El-Cüyuşi Camii plan şeması. Kaynak: Turani, 1979, s:237.

Karahanlılar Devleti (840-1211/1212), 10. yüzyılda, Saltuk Buğra Han zamanında İslam dinini benimsemiştir. Bu süreçten sonra İslam mimarisi kapsamında camiler inşa edilmiştir. Baltacı (2005), Karahanlılar döneminde, mihrap önü kubbeli cami plan şemasının ortaya çıktığını belirtmektedir. Oysa Kuban (2005), çok ayaklı cami planındaki merkezi kubbe kullanımının Abbasi dönemine (750-1258) dek uzandığını aktarmaktadır. Bu durumda mihrap önü kubbe kullanımının olduğunu söylemek

yanlış olmamaktadır. Yapı malzemesi olarak tuğla yaygın kullanılmıştır. Kubbe, tonoz, kemer ve taşıyıcı ayaklarda tuğla kullanımı, camilerde yeni formlar oluşturulmasını sağlamış; dayanıklı ve estetik minare inşası gerçekleştirilmiştir (Cezar, 1977).

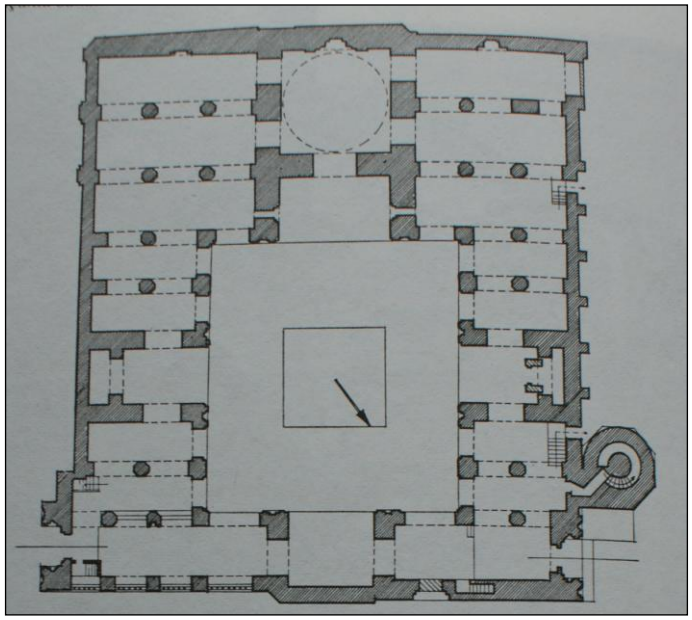

Şekil 2.7 Gazneli Dönemi, Afganistan, Cem (Jam) Minaresi. Kaynak: http://www.yapi.com.tr/Haberler/gaznelilerden-kalan-minare-dunya-kultur-mirasi-listesinde_53558.html

Gazne Devleti (962-1186), Selçuklular ve Hindistan'daki Türk İslam sanatının kaynağını oluşturmuştur. İlk ahşap camilerin Gazneliler Döneminde yapıldığı görülmektedir (Turani, 1979; Yetkin, 1965). Eserlerin çoğu yok olmuş; kalanlar da harabe durumundadır. Karahanlılar zamanında kullanılan mihrab önü kubbeli cami kurgusu Gazneliler'de, Anadolu Selçukluları ve Mısır Memluklularında kullanılmıştır. Taş bir kaide üzerinde yükselen, yıldız plan şemalı, yukarı doğru çıkıldıkça, daralan kurguda inşa edilmiş tuğla minareler bulunmaktadır. Günümüzde Gazneliler'e ait, Afganistan'da bulunan Jam Minaresi UNESCO tarafından 'Dünya Mirası' listesine alınmıştır (19.04.2007 tarihli haber, http://www.yapi.com.tr/ Haberler/gaznelilerden-kalan-minare-dunya-kultur-mirasi-listesinde_53558.html, 31. 08.2011). Minare kuşağında Meryem Suresinden ayetler yer almaktadır.

Selçuklu Devleti (1040-1157), Döneminde, cami, tekke, kümbet, medrese, saray, kervansaray yapıları inşa edilmiştir. Birçok eser Moğol istilaları ile yok olmuştur. Ayakta kalan camilerden İsfahan'daki Mescid-i Cuma Camii, eyvanlı avlusu ve medrese odaları ile İran camilerine örnek plan tipi oluşturmuştur. Cami avlusunun dört kenarının ortalarında birer eyvan ve kıble tarafındaki eyvanın arkasında kubbeli birim bulunmaktadır (Cezar, 1977; Eyice, 1993, s:66; Turani, 1979). Plan şeması süreç içerisinde birçok değişikliğe uğramıştır. Zevare'deki Mescid-i Cuma Cami'nde

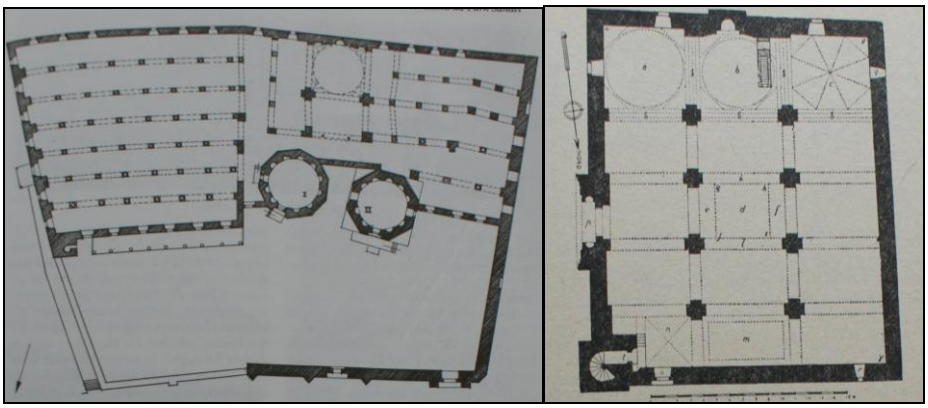
de, İsfahan Mescid-i Cuma Cami'nin dört yanı eyvanlı avlu ve kıble yönü, eyvan arkasındaki kubbeli birim kurgusu aynen korunmuş; mihrap önündeki kubbe kasnağının köşelerinde bulunan trompların kavsaralı oluşu ile fark yaratmıştır (Turani, 1979). Yetkin (1965), köşelerden kubbeye geçişi sağlayan trompların mukarnasın temelini oluşturduğunu aktarmaktadır. Dönemin mimarisinde dört eyvanlı cami planı, mihrapta alçı süsleme, duvarlarda çini, hat bezeme ve yoğun tezyinatlı taç kapılar uygulanmış; malzeme olarak tuğla kullanımı devam etmiştir. Cezar (1977), Selçuklu üslubunun, taç kapı, cephe mimarisi ve süsleme elemanlarıyla mimarinin bütünleşmiş olmasını üslubun kendine özgü nitelikleri olarak vurgulamıştır.

Şekil 2.8 Selçuklu Dönemi, Zevare, Mescid-i Cuma Camii plan şeması. Kaynak: Aslanapa, 1997, s:64.

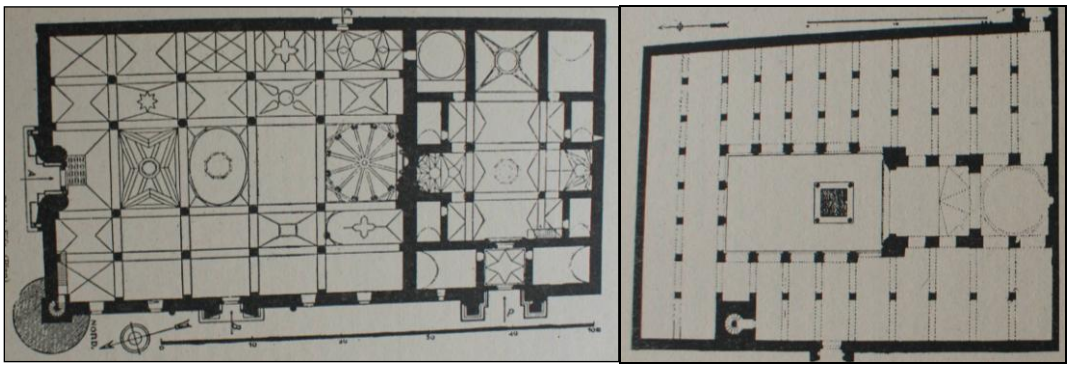
Anadolu Selçuklu Devleti (1077- 1308), Döneminde yapı malzemesi olarak taş öne çıkmış; taş oymacılığında gelişme görülmüştür. Cami mimarisinde eyvanlı, avlulu plan şeması terk edilmiş; iki şekilde genellenen plan kurgusundan ilki, mihrap önü kubbeli ve çok sütunlu olan, diğeri çok kubbeli olandır (Turani, 1979). Emevi ve Abbasi Dönemlerinde tercih edilen düz çatılar yerine, Anadolu Selçuklu yapılarında kubbe, tonoz, yıldız tonoz vb. örtü sistemleri kullanılmıştır. Dönemin ulu cami plan şeması Osmanlılardaki çok üniteli cami plan tipinin kaynağı olarak görülmektedir

(Kuran, 1964). İç mekan kurgusunda ayak ya da kolonların tek yönde kemerlerle bağlanması yapıya hareketlilik kazandırmış; iki yöne bağlanan ayaklar mekanın bölünmesine sebep olmuş ve hareket hissini zayıflatmıştır. Minare, yapı beden duvarından ayrı olarak, silindir gövdeli kule şeklinde inşa edilmiştir (Turani, 1979).

Şekil 2.9 Anadolu Selçuklu Dönemi, Konya Alaeddin Camii (1220) ve Niğde Alaeddin Camii (1224) plan şemaları. Kaynak: Aslanapa, 1997, s: 119 ve 43.

Dönemin en önemli yapıları, ulu cami plan şemasındaki, Konya Alaeddin Cami (1220), Niğde Alaeddin Cami (1224), Divriği Ulu Camii (1228-1229) ve Malatya Ulu Cami'dir (1247). Ulu camii adı, kentlerdeki en büyük camiyi tarif etmektedir. Ulu cami şeması, ilk dönem İslam mimarlığının ahşap ayaklar üzerine oturan düz örtü sistemine sahip örneklere dek uzanmaktadır (Hasol, 2002). Taş ve tuğla ayakların kemerlerle birbirlerine bağlanması sonucu oluşan kare planın tonozla örtülmesi şemanın en gelişmiş hali olarak nitelenmektedir (Kuran, 1964). Yetkin (1965), Konya Alaeddin Cami'nin, plan şeması olarak üç dönemde günümüzdeki şeklini aldığını belirtmektedir. Kubbeli orta bölüm esas şema; batıda yer alan birimlerin ilk, doğuda eğimli bölümde yer alan birimlerim ise en geç eklenmeler olduğu aktarılmaktadır. Cami içinde sütunlar ve kemerlerle birçok sahın oluşturulmuş, sahınlar düz çatı ile örtülmüştür. Niğde Alaeddin Camii (1224), dikdörtgen planlı, iki sıra şeklindeki sekiz adet sütunla mihraba paralel olarak beş, dik olarak üç sahına ayrılmıştır. Orta sahın diğerlerine göre daha geniştir. Mihrap duvarı önünde biri sekizgen olmak üzere, üç adet kubbe kullanılmıştır. Orta sahın üzerine sonradan eklenen ışıklık, diğer sahınlarda ise düz çatı uygulanmıştır (Yetkin, 1965). Minare yapının kuzeybatı köşesinde konumlandırılmıştır (Turani, 1979).

Şekil 2.10 Anadolu Selçuklu Dönemi, Mengücüklü Beyliği, Sivas, Divriği Ulu Camii (1228-1229) ve Malatya Ulu Camii (1247) plan şemaları.. Kaynak: Yetkin, 1965, s:45-39.

Anadolu Selçuklu Dönemine tarihlendirilen, ancak Mengücüklü Beyliği yapısı olan, Sivas, Divriği Ulu Camii (1228-1229), güneyinde yer alan, Darü'ş-Şifa yapısı ile birlikte dikdörtgen plan şemasına sahiptir (Aslanapa, 1997). Cami mihraba dik ve paralel beş sahına ayrılmıştır. Mihraba dik sahınlardan orta sahın diğerlerine göre daha geniştir. Paralel sahınlara göre ise dik sahın genişliği daha azdır. Yetkin (1965), havuzun yer aldığı orta sahının ilk süreçte avlu olduğunu ve sonradan üzerinin kapatıldığını aktarmaktadır. Beden duvarı ve on altı adet sütunun taşıdığı üst örtü, kubbe ve tonozlardan oluşturulmuştur. Mihrap önü kubbesi ve ahşap mihrabı bezeme yönünden zengin ve niteliklidir. Turani (1979), caminin güney batı köşesinde yer alan minare altındaki duvarın 17. yüzyıla ait olduğunu aktarmaktadır. Malatya Ulu Cami (1247), Selçuklu Dönemi İsfahan Mescid-i Cuma Camisiyle plan şeması ve kare mekandan dairesel forma geçişte kullanılan kavsaralı tromplarda benzerlik göstermektedir. Yapının eyvan ve mihrap önündeki kubbeli kısmındaki, kavsaralı tromplar, sivri kemer kullanımı Selçuklu üslubunu devam ettirmektedir (Yetkin, 1965). Yapıda beyaz, siyah, lacivert, firuze, yeşil çini mozaik ve tuğla kullanılmıştır.

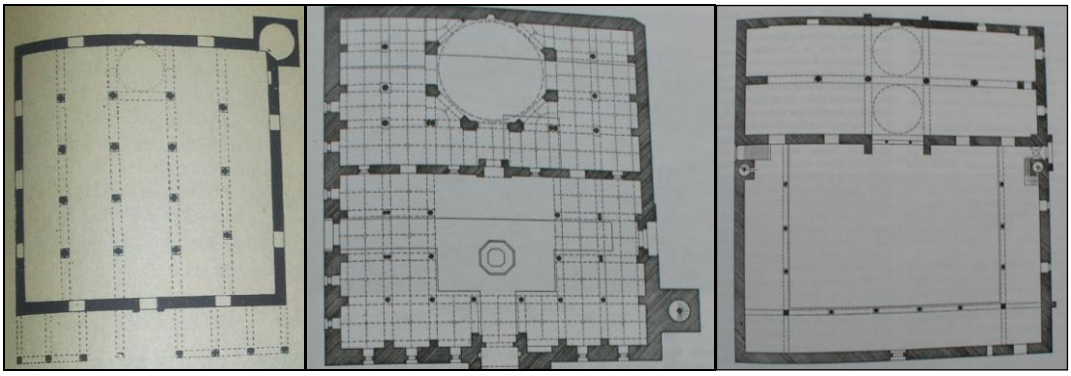
13. yüzyıl sonunda Anadolu Selçuklu Devletinde başlayan zayıflamalar ve 1308 yılında devletin yıkılmasıyla, aynı coğrafya üzerinde Beylikler Dönemi başlamıştır. Beylikler Dönemi, Osman Oğulları Beyliğinin devlete dönüştüğü 15. yüzyıl ortalarına dek devam etmiştir. Selçuklu mimarisi ile Beylikler Dönemi mimarisinin 13. yüzyılın ikinci yarısından sonra kesin olarak ayrılması mümkün değildir. Bunun en önemli nedeni bazı beyliklerin kendilerini, Anadolu Selçuklu Devleti'nin

mirasçısı olarak görmesine bağlanmaktadır. Güçlenen beylikler ihtiyaç, zevk ve etkileşime bağlı olarak mimaride farklılıklar yaratmıştır (Aslanapa, 1991).

Beylikler Dönemi mimarisinde, yoğun olarak tek kubbeli cami plan şeması, son cemaat mekanı, iç ve dış mekan uyumu arayışı, mermer kaplama kullanımı öne çıkmıştır. Selçuklu sanatının devamı niteliğinde olan dönemde, süslemelerin sadeleştirilmesi, anıtsal minare ve taç kapıların yapı ile uyumlu boyutlara getirilmesi yönünde çalışılmıştır (Tayla, 2007). Merkezi kubbeli çok birimli camiler için temel oluşturan plan şeması çalışılmış; mekansal bütünlüğün arttırılması amaçlanmıştır. Batı Anadolu'da büyük ölçekli ulu camilerin yanı sıra, büyük tek kubbeli cami plan kurgusu bu dönemde gözlenmektedir. Taşıyıcı sistemde uygulanan yerel farklılaşmaların dışında, Batı Anadolu'daki mimari, Osmanlılara ait diğer topraklardakinden çok farklılık göstermemektedir (Kuban, 2005). Orta ve Doğu Anadolu'da taş, tahta oyma tekniği üst düzeyde gelişmiş ve mimari özelliklerde fazla değişiklik olmamıştır. Yetkin (1965), 14. yüzyıldan itibaren Beylikler Dönemi üslubunun kendi özelliklerini oluşturmaya başladığını belirtmektedir. Bu süreç Osmanlı Devleti mimarisinin erken dönemini oluşturmaktadır. İnşa edilen camiler genellikle, zaviye, medrese, aş evi, hamam, kervansaray ve kurucusunun türbesinden oluşan külliye özelliğindedir (Binous, Hawari, Marin, Öney, 2000, s:XXVI).

Birgi Ulu Camii, Beylikler Dönemi'nden kalan en eski eserlerden biridir. Kare planlı yapının son cemaat birimi, Beylikler Dönemi'nde yenileşme adına yapılan uygulamalardandır. Ancak ince sütunlu, sivri kemerli revak günümüze ulaşmamıştır. Üst örtü düz toprak dam olarak nitelenmektedir (Yetkin, 1965). 1366 yılında yapılan Manisa Ulu Camii'nde mihrap önü kubbesinin büyütülmesi mekansal bütünlük arayışına yönelik bir denemedir (Turani, 1979; Yetkin, 1965). Kubbe, altı adet ayak ve mihrap duvarı üzerine oturan sekizgen formdadır. Diğer birimlerde üst örtü olarak küçük kubbeler kullanılmıştır. Harim mekanındaki düzen avluda da devam etmektedir. Avlunun üç tarafında revaklar yer almaktadır. Yapının son cemaat revakı bulunmamaktadır. Selçuk İsa Bey Cami'nde batı cephesinde mermer kaplama uygulanmış; geniş hacim arayışıyla ardı ardına iki kubbe kurgulanmıştır (Turani, 1979; Yetkin, 1965). Avlu girişi, doğu ve batı yönlerindeki taç kapılardan

sağlanmıştır. Batı girişi nitelikli esas giriştir. Ayrıca batı cephesinde iki sıra pencere açıklığı bulunmaktadır. Harim kuzey, güney ve batı yönlerindeki pencere açıklıkları ile aydınlatılmıştır. Mekan bütünlüğünün sağlanmaya çalışılmasının yanı sıra, İsa Bey Camii'nde açık ve kapalı mekan uyumu, taç kapıyı sadeleştirme denemesi ve revaklı avlu kurgusu denenmiştir (Yetkin, 1965).

Şekil 2.11 Beylikler Dönemi, Birgi Ulu Camii (1312) Manisa Ulu Camii (1366) ve Selçuk İsa Bey Cami (1375) plan şemaları. Kaynak: Yetkin, 1965, s:160; Aslanapa, 1997, s:209-211.

2.3 Osmanlı Dönemi Camilerine Yönelik Örgütsel Yapı

İslamiyet'in doğuşundan, itibaren etkin olan vakıf sistemi, Osmanlı Dönemi'nde de devam etmiş, birçok kamu yapısının inşa edilmesi ve onarılmasında rol almıştır. Bireysel faaliyet olarak gelişen bu sistemde, cami, mescit vb. dini yapılar, medrese, zaviye, hastane vb. sosyal nitelikli yapılar, han, hamam, değirmen vb. gelir getirici yapılar inşa edilmiş; su şebekeleri, sebiller, yollar vb. kamu hizmetleri karşılanmıştır (Cezar, 1985). Mülk sahibinin vakfını ebedi olarak bağışlaması işleminin mahkeme önünde ve şahitler huzurunda yapılması gerekli görülmüştür. Vakıf sisteminin temel dayanağı ebedi hizmetin sağlanma garantisidir. Bu garanti, devletin vakıf kaynaklarına müdahale etmemesi; vakıfların yönetimsel ve mali özerkliği olmasıyla sağlanmıştır (Cezar, 1985). Sistemin işleyişini sağlayan vakfiyelerde ise vakfın idarecisi (mütevelli), kontrolcüsü (nazır), vakıfta görevli olan kimseler, bu kimselerin alacağı maaşlar, vakfın bedeli, amacı ve amacı çiğneyenlere yapılan beddualar yer almaktadır. Dua ve beddualar vakfın korunmasında manevi teşvik ve tehdidi oluşturmaktadır (Kunter, 1959).

Osmanlılarda sürdürülen vakıf anlayışında, sorumluluk yargı teşkilatına verilmiştir (Akgündüz, 1988). Ancak çoğu vakıf sultan ve vezirlere ait olması nedeniyle, yüksek bir devlet yetkilisi ya da evkaf teşkilatına bağlı olarak işletilmiştir. Osmanlılarda camilerin imar ve inşa faaliyetleri vakıf sistemine dayanmaktadır. Toplum inancına göre, yapılar imkan sahibi kişilerce yaptırılıp, halkın kullanımına sunularak, ebedi sevap amaçlı inşa edilmektedir. Yönetim sınıfı açısından ise padişahın halkın sahibi olduğuna yönelik düşünce nedeniyle vakıf kurmak, padişah ve çevresinin görevi olarak kabul edilmiştir. Eserlerin onarım çalışmaları da yine vakıf sisteminde belirlenen kurallara göre gerçekleştirilmiştir. Madran (2002), bu sebeple Osmanlı imar sistemini 'bireyci', onarım sistemini 'kamusal' olarak tanımlamaktadır. Yapıların inşasından sonra yine vakıf sistemi sınırları içerisinde yapının ihtiyacını karşılayacak şekilde süreklilik arz eden gelir düzenlemesi yapılmaktadır. Akar (2010-I), vakıf eserlerinin niceliği göz önünde bulundurularak, onarım faaliyetlerinin vakıflarla kurumsallaştığını aktarmaktadır.

2.3.1 Osmanlı Dönemi Camilerine Yönelik İmar, İnşa Faaliyetleri ve Vakıf Sistemi

610 yılında, Hz. Muhammed Dönemi'nde başlayan vakıf anlayışı, İslam tarihi boyunca gelişerek ve genişleyerek devam etmiştir. Anadolu'daki Müslüman Türk Beyliklerinde ve Osmanlılarda yardım amaçlı birçok vakıf kurulmuştur. Osmanlılarda ilk vakıf, Orhan Gazinin Bursa'da inşa ettirdiği cami ve zaviye yapılarının sorumluluğunu, 1376 (H. 760) yılında, veziri Sinan Paşa'ya vermesi olarak aktarmaktadır (Madran ve Özgönül 2005). 16. yüzyıla dek sultanlar ve bazı üst düzey yöneticiler vakıf kurarken; 16. yüzyıl sonrasında vakıf kurucuları arasında, saraya mensup kadınlar, ulema, taşra yöneticileri de bu sınıfta yer almıştır. 18. yüzyılda ise bu gruplara askeri sınıf dahil olmuştur (Madran, 2004). Osmanlı vakıf sistemi, beş farklı şekilde sınıflandırılmaktadır:

- Menkul ve gayrimenkul olması bakımından ayrılan vakıflardır.
- Mahiyetine göre sınıflandırılan vakıflar: Aynile intifa olunan (hayri) vakıflar, dolaylı ya da dolaysız olarak toplum yararına hizmet eden vakıflardır. Geliriyle intifa olunan (kazanç sağlayan, akar) vakıflar, ihtiyaç duyulan sermayeyi temin eden vakıflardır. Zürri (evlatlık) vakıflar, vakfedilen malın gelirinin tamamı ya da

büyük kısmının vakfın evlatlarına ve yakınlarına tahsis edildiği vakıflardır. Avariz vakıfları; sel, yangın vb. olaylar sonrası yardım amaçlı kurulan vakıflardır.

- Mülkiyetine göre sınıflandırılan vakıflar: Sahih vakıflar, vakfın her çeşit maddi varlıklarının mülkiyeti kendinde olan; irsadi vakıflar, miri arazi ya da miri araziden tasarruf hakkının hükümdar izni ile bir amaca tahsis edilen vakıflardır.
- İdaresine göre sınıflandırılan vakıflar: Mazbut vakıflar, devlet (nezaret-genel müdürlük) tarafından idare edilen vakıflardır. Bunlar; Selatin vakıfları (sultan ve ailesi ait vakıflar), mütevellisi kalmayan vakıflar, idaresi zabtedilen vakıflar ve mazbut vakıfların tüzel kişiliğidir. Mazbut olmayan vakıflar ise iki türdür: Mülhak vakıflar, mütevellileri tarafından idare edilen, evkaf idaresi tarafından kontrol edilen vakıflardır. Müstesna vakıflar, evkaftan bağımsız, mütevelli tarafından serbestçe idare edilen vakıflardır.
- Kiraya verilme şekline göre sınıflandırılan vakıflar: İcare-i vahideli vakıflar, aylık veya yıllık olarak doğrudan kiraya verilen ya da idare edilen vakıflardır. İcare-i vahide-i kadimeli vakıflar, kira süresi sonunda belli bir bedel karşılığı kiracıda kalan vakıflardır. Mukataalı vakıflar, vakıf arsası üzerindeki bina ağaç vb. mülk sahiplerinden kira alınan vakıflardır. İcareteynli vakıflar, vakfın kıymetine yakın bedelin peşin olarak alındığı, mülkiyeti vakfa, kullanım hakkı kiracıya ait olan vakıflardır (Öztürk, 1983).

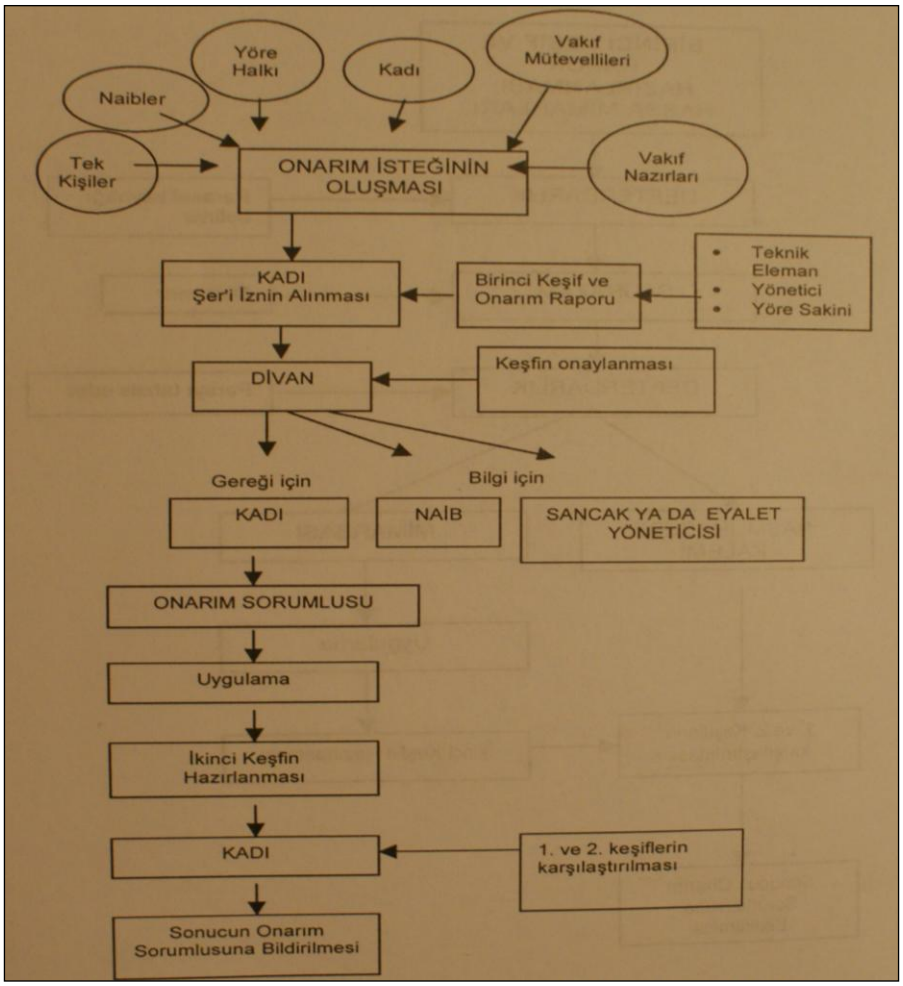
Vakıf arazisi üzerinde inşaat yapılacağında bazı şartlar söz konusudur. Mütevelli inşaat malzemesi için vakfın malını kullanıyorsa, inşaat vakfın; malzeme kendine aitse ve inşaatı kendine yaptırdığını şahitlerle ifade etmişse, inşaat mütevellinin malı olmaktadır. Mütevelli kendi malzemesiyle, inşaatı kendi yaptıysa şahit gerekmeden inşaat mütevellinin malı sayılmakta, ancak mütevelli bundan gelir elde edemez denilmektedir (Akgündüz, 1988). Mütevelli olmayan şahsın vakıf arazisine yaptığı inşaat ve ise her şartta vakfa cami ve mescit avlularına yapılan inşaat ve/veya dikilen ağaçlar ise her şartta cami ve mescide ait sayılmaktadır. Vakıf yapıları bireysel girişimlerle inşa edilmesine rağmen, inşa sonrası karşılık beklemeden toplum kullanımına bırakılmış olması nedeniyle onarım sorumluluğu kamusal olmaktadır. Bu kamusal çalışma, genellikle saraya bağlı Hassa Mimarları tarafından gerçekleştirilmiştir. Tüm imparatorluk sınırları içerisinde faaliyet gösterecek

miktarda saray mimarı olmaması nedeniyle eyalet ve şehir mimarlıkları oluşturulmuş; eyalet mimarları maaşlı olarak çalıştırılmıştır. Halkın yapılarını inşa eden mimarların, Hassa Baş Mimarlarından işin ehli olduğuna dair belge alma zorunluluğu bulunmaktadır (Cezar, 1985). Hassa Mimarları yalnızca onarımla değil vakıf yapılarının onarım öncesi keşfinin ve raporunun hazırlanması; onarımın teknik denetiminin yapılması; onarım sonrası maliyet ve inşaat defterlerinin ön denetiminin yapılmasında da görevlidir (Madran, 2002). Ayrıca bu görevliler, 17. yüzyıl sonrasında, ilgili oldukları yerleşimde bulunan inşaat esnafını denetlemek ve yapı alanındaki sorunları çözmekle de yükümlü tutulmuştur.

Her vakfın mali kaynağa ve sürekli getiriye ihtiyacı vardır. Gelir getiren yapılar ve vakıf sahibine temlik edilen arazi vergileri olmak üzere vakıf için iki şekilde kaynak oluşturulmuştur (Cezar, 1985). Kaynağı yetersiz olan vakıfların onarımına ilişkin fıkıh hükümleri bir takım kurallar getirmiştir. Yöntem, mütevellinin, kadı onayı ile onarım masrafları haricindeki masraflarda tasarruf yapılması ve vakıf kaynağının kendine yetebilecek duruma gelene dek bu durumun sürdürülmesi şeklindedir (Akar, 2010-I). Tanzimat'tan önce, kendiliğinden tahrip olmuş vakıfların tamirleri dört şekilde gerçekleştirilmiştir. Vakfın gelirinden; vakfın geliri yetersiz ise mütevelli hariç vakıf çalışanlarının maaşından; vakıf sahibi tarafından ya da vakıf sahibine ait başka bir mülkün kira bedelinden; cami, mescit vb. vakıflarda gelir kaynağı varsa bu kaynaktan, yoksa devlet hazinesinden harcama yapılması şeklinde tamir masrafları karşılanmıştır (Akgündüz, 1988). Bazı vakıflarda kullanılan ihtiyat akçesi de mali kaynak oluşturmaktadır. İhtiyat akçesi, vakfın keşif gerektirmeyen küçük onarımları için günlük / aylık / yıllık olarak ayrılan ve gerektiği takdirde onarım harcamaları için kullanılan kaynaktır; vakfiyede belirtilmediği durumlarda mütevelli gerek görürse ihtiyat akçesi ayırabilmektedir (Akar, 2010-I).

Vakfın asıl amacı, ebedi hizmet verebilmesidir. Bu nedenle, inşa edildiği tarihten itibaren kesintisiz hizmet verilmesinin sağlanması için, sürekli onarım faaliyetinde bulunulması gerekmektedir. Bazı vakfiyelerde onarım koşulları belirtilirken, bazı vakfiyelerde mecburen onarım söz konusu olacağı için bu konuda herhangi bir ibareye yer verilmemiştir. Özellikle vakfın onarılması istenmiyor ve/veya

vakfiyesinde bu ibare yer alıyor dahi olsa, bu husus dikkate alınmadan tüm onarımlar gerçekleştirilmiştir (Akar, 2010-I). Yapıların onarımı her zaman öncelikli konumdadır. Vakfın gelirinin, başka bir vakfa aktarılması, başka bir vakfın onarımına harcanamaz söz konusu olmamaktadır. Gelir, aynı yıl içerisinde kullanılmakta, gelecek yıla aktarımı yapılmamaktadır. Bu durum, vakfın gelirinin o yıl içerisinde tüm ihtiyaçlara kullanıldığını ve böylece sürekli bir onarım, bakım sürecine tabi olduğunu göstermektedir. Kaynak aktarımı ancak, kadının izni ile tamiri mümkün olmayan bir vakıftan, aynı amaçla kullanılan başka bir vakfa verilmesi şeklinde olabilmektedir (Akar, 2010-I).

Şekil 2.12 Kişi vakıflarında onarım süreci. Kaynak: Madran, 2004, s.170

Onarım süreci, süreçten direk sorumlu olan mütevellinin istemi/bildirisi üzerine, ihtiyaç halinde başlamaktadır. Mütevelli istemini kadıya bildirir ve izin vermesi halinde, birinci keşif ve onarım raporunu kadıya iletmektedir. Kadı dokümanlarla

Divana başvurur ve Divan onarımı onayladığı takdirde, kadı mütevelliye onarım iznini vermektedir. Mütevelli onarım sürecinden sorumlu olmasının yanı sıra kaynak ve personel temininden de sorumludur. Onarım sonrası mütevelli ikinci keşfi hazırlar ve kadıya sunar; kadı iki keşfi karşılaştırarak onarımı aklar, mütevelliye bildirir; böylece onarım faaliyeti tamamlanmış sayılmaktadır. Madran (2004) kişi vakıflarının onarım sürecini şekil 2.14' deki tabloyla özetlemiştir. Onarım ihtiyacı, yıpranma, doğal afet, insan eliyle tahribat vb. durumlar sonucu oluşmaktadır. Yıpranma ve doğal afet durumlarında vakfın geliri ve/veya yapı türüne göre devlet yardımı ile onarım gerçekleştirilirken; insan tahribatlarında, tahribatı yapanın onarım bedelini karşılaması ve yapıyı eski haline getirmesi gerekmektedir. Madran (2004) ve Akar (2010-I), onarımlarda görev alan teknik elemanların onarım konusunda uzmanlaşmış kişiler olmadığı, dönemin yeni inşa tekniği ve malzemesi ile onarımlarını gerçekleştirdiğini belirtmektedir. Özellikle Sultan Vakıfları gibi bazı vakıflarda onarım işleri için personel istihdam edildiği, Sultan Vakıflarında hassa mimarbaşlarının görev yaptığı da bilinmektedir.

Bakırer (1973), onarım konusunun 15. yüzyıl öncesinde, vakfiyelerde, genel bir tanımla yer aldığını, 15. yüzyıl sonrası dönemde ise tanımlamaların daha detaylı aktarıldığını belirtmektedir. Gerçekleştirilen onarımlar, "…'meremmet-imüstehleke' sıva, boya gibi aslından alınıp ayrılması mümkün olmayan tamirat ve 'meremmet-i gayr-i müstehleke' binaya yeniden ilave edilen merdiven, kiler, camekan veya avluya döşenen mermer gibi yapıdan ayrılarak alınması mümkün olan ilaveler" şeklinde ikiye ayrılmaktadır (Akar, 2010-I, s.98). Günümüz onarımlarında bakım, esaslı onarım ve yeniden yapım olmak üzere eserlere üç yöntemle müdahale edilmektedir. Osmanlı Döneminde, yapılarda en sık bakım ihtiyacı oluştuğu, doğal afet vb. durumlarda esaslı onarım ya da yeniden yapım ihtiyacı ortaya çıktığı görülmektedir. 18. yüzyıl belgelerinde genellikle temizleme, sağlamlaştırma, yeniden inşa vb. müdahaleler yapılmış; harap olmuş bir yapının işlevini yerine getiremiyor olması sebebi ile yıkılıp aynı yerde aynı malzeme ile yeniden inşası kabul gören bir uygulama olmuştur (Akar, 2010-I). Tanzimat öncesi onarımlar, vakfiye şartlarına göre mütevellilerin sorumluluğunda gerçekleştirilirken, Tanzimat sonrası bu faaliyetlerin merkezileştirilmesi yönünde çalışılmıştır.

Osmanlılarda vakıf idare ve kontrolü, 1826 yılında dek yöneticilerin tercihleri doğrultusunda belirlenmiştir. İlk dönemlerde vakıf yöneticileri (mütevelliler) ve tayin edilen nazırlar idare ve kontrol görevini üstlenmişlerdir. Yıldırım Bayezit (1389-1402) devrinde, nazır ve mütevellilere ek olarak İslam dininde yapılması ve yapılmaması emredilen işlerin denetimini sağlayan (Müfettiş-i ahkam-ı şer'iyye) kimseler görevlendirilmiştir. Mehmed Çelebi (I.Mehmet) (1413-1421) devrinde, kadıların kontrolü için, tüm kadılıklar bir merkezde toplanmış ve Hakimü'l-hükkam unvanı ile bir baş kadıya bağlanmıştır. Ayasofya, Sultan Ahmed, Yeni Camii, Nuruosmaniye, Çinili ve Atik Valide camilerinin vakıflarının idaresini yürüten Haremeyn Nezareti'nin başında Darü's-saade Ağası görev almıştır. Kuruluşundan sonra padişah hanımları, Darü's-saade Ağaları vb. önemli kimselerin vakıfları da bu nezaretin kontrolüne verilmiştir. Nezarete bağlı Evkaf-ı Haremeyn Müfettişliği, Evkaf-ı Haremeyn Muhasebeciliği, Darü's-saade Yazıcılığı ve Evkaf-ı Haremeyn Mukataacılığı olarak dört birim oluşturulmuştur. Bir diğer nezaret, Fatih Sultan Mehmed, Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman'ın vakıflarını yöneten Vezir Nezaretidir. Şeyhülislam Nezareti 2. Bayezid'in İstanbul ve diğer şehirlerdeki vakıflarının idaresiyle yükümlüdür (Baltacı, 2005; Madran ve Özgönül, 2005).

Madran (2002), 18. yüzyılın sonlarında, yeni yönetim yapılarının yapılması, daha fazla personel görevlendirilmesi, bazı vakıf yönetimlerinin birleştirilmesi bu konuda atılan adımlar olarak nitelemektedir. 1. Abdülhamit (1774-1789), 1774 yılında üç memuriyetin sorumluluğunda Hamidiye Vakıflarını kurmuş ve Evkaf-ı Hümayun Nezareti'nin temelini atmıştır (Madran ve Özgönül, 2005; Öztürk, 1983). 1788 yılında 3. Mustafa'nın Laleli, 1. Abdülhamit'in Hamidiye vakıfları birleştirilmiş, 1809 yılında bu vakıflara 2. Mahmud'un vakıflarının da eklenmesiyle 'Evkaf-ı Hamidiye ve Mülhakatı İdaresi' kurulmuş ve elliye yakın vakfı yönetimine almıştır. 1815'te, Evkaf-ı Hamidiye ve Mülhakatı İdaresi, Darphane-i Amire Nezareti'ne bağlanmış, 1826'da 2. Mahmud'un vakıflarının da katılımıyla özel bir yönetim biçimi oluşturulmaya çalışılmıştır. İmar, inşa ve onarım örgütlenmeleri saray kurumu yerine, devlet örgütlenmesine dahil edilme çabası, 2. Mahmud Döneminde başlamıştır. "…İstanbul'da 'Mimarbaşılık' (teknik hizmetler) ve 'Şehreminliği' (yönetsel ve parasal hizmetler) tarafından yürütülen yapım ve onarım uygulamaları,

1247/1822 yılında birleştirilerek ‘Ebniye-i Hassa Müdürlüğü’ oluşturulmuş” ve Hassa Başmimarı bu birimin başına getirilmiştir (Madran, 2002, s.7). Müdürlüğün kurulmasından sonra taşra teşkilatlanması devam etmiştir. Evkaf-ı Hümayun Nezareti bağımsız bir kurum haline gelmiş, tüm vakıflar kısa zamanda bu nezarete bağlanmıştır. Vakıf kurumunun sürekliliğini sağlayabilmek için çeşitli hukuki, idari ve finansal düzenlemeler yapılmış, düzenlemeler 1826 yılında Evkaf Nezaretinin kurulmasıyla değişmiştir.

2. Mahmud’un (1801-1839), vakıflar arasındaki irtibatsızlığı gidermek üzere 1826 yılında kurduğu Evkaf-Hümayun Nezareti’ne bağlı 3 daire bulunmaktadır. Bunlardan vakıfların bildirimi, yerleştirilmesi ve atamalarıyla görevli birim Kesedarlık Dairesi; kira mukavelelerini, tahsilatları, muhasebe kayıtlarını kontrol etme vb. işleri düzenleyen birim Zimmet Halifeliği Dairesidir. Nezaretin elde ettiği geliri almak, vakfiyelere göre gider bütçesi hazırlamak, günlük harcamaları düzenleme işi Sergi Halifeliği Dairesine aittir (Baltacı, 2005; Madran, 2002). İşlerin sağlıklı yürütülmesi için 1831/1832 yılında Nezarete ait tüm yazışmalardan sorumlu Kesedar’a bağlı, Tahrirat Başkatipliği (Resmi Yazışma Birimi), Mülhak Gedikleri Katipliği ve Ruznamçecilik (Günlük Olay Yazımı) daireleri eklenmiştir. Ruznamçeci hayır kurumlarının ihtiyaçlarına yönelik çalışmak ve onarımları yürütmekle görevli olması nedeniyle, vakıflar onarımları için oluşturulan ilk merkezi birim özelliğindedir.

1839 yılında vakıfların idaresi tamamen bağımsız hale getirilmiş; Evkaf Nazırı, Meclis-i Vükela’ya (Bakanlar Kurulu’na) alınmıştır (Madran ve Özgönül, 2005). Evkaf Nezareti idaresi açısından üçe ayrılmış; bu ayrım cumhuriyet döneminde benzer şeklini korumuştur. Bunlar Mazbut, Mülhak ve Müstesna vakıflardır. Mazbut Vakıflar (Evkaf-ı Mazbuta), doğrudan Evkaf-ı Hümayuna bağlı, Osmanlı Sultanları ve ailelerine ait Selatin Vakıfları, Mütevellisi Kalmayan Vakıflar ve mütevellilerden, Evkaf Nezaretine bırakılan Mazbut Vakıflardan oluşmaktadır. Mülhak Vakıflar, mütevellileri tarafından idare edilen, Evkaf Nezaretinin kontrolüne tabi olan vakıflardır. Müstesna Vakıflar ise, Evkaf Nezaretine bağlılığı bulunmayan, mütevellileri tarafından kontrol ve idare olunan vakıflardır (Akgündüz, 1988). Merkezi otoritenin güçlendirilmesi, vakıf yönetiminin tek elde toplanması ve vakıf

varlıkları arasında kaynak akışı sağlanması Evkafı Hümayun Nezaretinin kurulma sebepleri arasında sayılmaktadır (Madran, 2002).

Evkafı Hümayun'un kurulmasından sonra onarım işlemlerinin tek merkezden yönetilmesi amacıyla birçok düzenleme yapılmıştır. 1847 yılında Evkafı Hümayun'a bağlı olarak kurulan 'Bina Eminliği Müdürlüğü' bu konudaki ilk girişim olarak gösterilmektedir. Kapsamlı onarımların yürütülmesinden sorumlu Müdürlük, vakıf kökenli yapılara ilişkin faaliyetleri yürütmekle yükümlüdür. Tanzimat'tan sonra, özellikle mazbut vakıfları ilgilendiren düzenlemeler yapılmıştır. Tanzimat'ın önemli getirilerinden olan yasalaştırma sonucu, 1848 ile 1917 yılları arasında koruma ile ilgili, doğrudan ya da dolaylı olarak 42 yasal ve yönetsel düzenleme hazırlanmıştır. 1840 tarihli Ceza Kanunu, dolaylı düzenlemelerden ilkidir ve "…28 Zilhicce 1274/9 Ağustos 1858'de son şeklini almıştır" (Madran, 2002, s.15). Kanun yalnızca hayır yapılarını kapsamakta ve hayır yapılarına yönelik, gerekli onarım tutumunun gösterilmemesi halinde uygulanacak cezaları içermektedir.

Dolaylı düzenlemelerin büyük bölümünü oluşturan Ebniye Nizamnamelerinden ikincisi, 1849 yılında çıkarılmış ve cami avlularına yapılaşma yasağı getirmiştir. Onarımların maddi yönünü düzenleyen ilk belge ise, Gurre-i Recep 1274/1858 yılında çıkarılan "Masarif-i Hazain-i Şahanede Rüyet Olunan Bil-cümle Ebniye Hakkında Nizamname"dir. Nizamname'de genellikle mazbut vakıflar kastedilerek, Evkaf Nezareti tarafından yönetilen vakıf onarımlarının hazine tarafından karşılanacağı; İstanbul'da 1000, taşrada 2000 kuruşu geçen onarımların merkez yönetimden onay ve izin alınarak yapılacağı; Evkaf Nezaretinin hazırlayacağı 1. ve 2. keşiflere göre ihale yolu ile hizmet alınacağı belirtilmektedir (Akgündüz, 1988; Madran, 2002). 1280/1863 tarihli Evkaf Nizamnamesi'nde ise birinci keşfin uzman bir kurul tarafından hazırlanması; geliri olmayan mazbut vakıflarda 2500 kuruşu, mülhak vakıflarda 500 kuruşu geçen onarımların Evkaf Nezaretinin izni, Evkaf Müdürünün girişimi ile yapılacağı; mülhak vakıflarda 500 kuruşa kadar olan giderin mütevelli girişimi ile yapılacağı belirtilmektedir. Ayrıca bu Nizamname'de cami, medrese vb. hayır yapılarının, Evkaf Müdürlüğü'nce sürekli kontrol altında tutularak, gerekli bakımlarının yapılması yoluyla oluşabilecek ciddi problemlerin önünün

kesilmesi amaçlanmıştır. Akgündüz (1988), 1280/1863 tarihli Evkaf Nizamnamesi'ni, mazbut vakıflara yönelik tamir gelirlerinin, "Evkaf müdürünün oluru ile mahalli meclise danışarak ve bilirkişi tarafından keşif yapılarak (birinci ve ikinci keşifleri), vakıf geliri varsa geliri ile yapılacak, yoksa durum mazbata ile Evkaf Nezaretine bildirilecektir" şeklinde olduğunu aktarmaktadır (s.318).

7 Cumadelula 1280/20 Kasım 1863'te çıkarılan, 1298/1881 yılında "Ebniye Kanunu" ile yürürlükten kaldırılan "Her Nevi Ebniyeden Alınacak Harç ve Rüsumat Nizamnamesi" ile inşa, onarım faaliyetlerinden alınacak harçlar belirlenmiştir. Bu nizamnameye göre cami, mektep vb. kamu yapılarından harç alınmayacağı belirtilmektedir. 1279/1862-1863 yıllarındaki Bursa Hayrettin Paşa Camisinin onarımı ise günümüz ihale uygulamasıyla yöntem olarak benzemektedir. Onarıma ilişkin İstanbul'a gönderilen belgede keşif bedeli belirtilmiş ve daha düşük bedele yapacak kimse olması halinde işin ona verileceği, olmaması durumunda yerel meclis ve Evkaf Müdürü aracılığıyla yapılacağı belirtilmiştir (Madran, 2002).

1 Şubat 1284/13 Kasım 1869 tarihinde çıkarılan, Asar-ı Atika Nizamnamesi'nde arkeolojik kazıları sınırlandıran maddeler çoğunluktadır. Nizamnamenin 5. maddesinde yer üzerinde bulunan eserlerden parça koparmanın yasak olduğu hükmü yer almaktadır. 24 Mart 1290 / 20 Safer 1291 / 7 Nisan 1874'te yayınlanan İkinci Asar-ı Atika Nizamnamesi'nde, Osmanlı yapıları için koruma yönünde bir hüküm yer almazken, yine arkeolojik buluntular üzerinde yoğunlaşılmış; taşınmazların korunması ve onarılmasını belirten yetersiz hükümler yer almıştır. Bu belge "…taşınmaz eski eserlerin korunması gereğinin Devletçe kabul edildiğini ilk defa göstermesi bakımından" koruma olgusunun gelişiminde aşama olarak nitelenmektedir (Madran, 2002, s.25; Mumcu, 1969, s.71). Bu süreçte gerçekleştirilen düzenlemeler genellikle yabancı uyruklu kimselerin İmparatorluk sınırları içerisinde gerçekleştirdiği kazılara yöneliktir.

Onarımlar için, 25 Recep 1294/1877 tarihli Nizamnamede; "25 liraya kadar olan masraflar için yalnızca istihkak sahiplerinin senetleri; 500 liraya kadar olanlar için birinci ve ikinci keşif ile Mahalli Meclis Kararı; 500 liradan fazla olanlar için ise

Hazinenin izni aranacağı kabul edilmiştir" denilmektedir (Akgündüz, 1988, s:319). 1877 yılında çıkarılan "Ebniye-i Emiriye ve Vakfiye İnşaat ve Tamiratı Hakkında Nizamname"de, onarılacak yapılarda, onarım gerektiren bölümlerin gerekli ölçülerle bir deftere geçirileceği; ihalelerde pazarlık yöntemi kullanılacağı ve en düşük teklif veren kimselere verileceği belirtilmiştir. Onarım sistemi klasik çağa göre değişmeler göstermiş; onarımın yüklenici aracılığıyla yapılması sağlanmıştır. Belirli tutardaki onarımlar için merkezden (İstanbul) izin alınmasına gerek kalmamıştır. Ebniye-i Emiriye ve Vakfiye İnşaat ve Tamiratı Hakkında Nizamname, "…klasik çağlarla günümüz sistemi arasında birer geçiş belgesi" olmuştur (Madran, 2002, s.37).

23 Rebiülahır 1301/ 21 Şubat 1884 tarihinde çıkarılan Üçüncü Asar-ı Atika Nizamnamesi'nde de arkeolojik kazı çalışmaları hakkındaki hükümler öne çıkmaktadır. Nizamname'de, arkeolojik buluntularının tümünün devlete ait olduğu; o gün yaşamayan kültür ürünlerinin eski eser olduğu belirtilmiştir. Türk İslam eserleri henüz eski eser kategorisine dahil edilmemiştir. 2 Muharrem 1324/ 27 Şubat 1906'da İstanbul'daki vakıf onarımlarına ilişkin yürürlüğe giren, "Der saadet'te Kain Müberratı Vakfiye Heyeti Keşfiyesine Dair Nizamname"de işleyişe yönelik önemli noktalar vurgulanmıştır. Uygulama ve denetim birimlerinin ayrılması; eski eser onarımlarında Müze uzmanlarına başvurulması; proje gerekliliği; geniş ölçekte, vakıf yapılarına yönelik yapılan yasadışı müdahalelerin kaldırılması için Evkaf Nezaretine kamulaştırma yetkisi verilmesi bu noktalardandır. Nizamname ile oluşturulmaya çalışılan koruma olgusunu, günümüzdeki, sistemin doğru kurulmasına rağmen, işletecek insan gücünün temin edilememesi olarak nitelemektedir (Madran,2002).

1906 yılında çıkarılan ve 1973 yılına dek kullanılan Asar-ı Atika Nizamnamesi'nde, kararları Maarif Nezareti tarafından onaylanması gereken Müze Müdürlüğü'nün eski eserlerle ilgili tüm işlemlerden sorumlu kurum olduğu belirtilmiştir. Özel mülkiyetteki eski eserlerde mal sahibinin sınırsız hak sahibi olması durumuna sınırlar getirilmiş; İslam çağı eserlerinin eski eser olduğuna dair hükümlere yer verilmiştir (Madran, 2002). Evkaf Nezareti'nin 1324/1908 yılında Mimar Kemalettin'e hazırlattığı rapor, eski eser ve koruma yaklaşımları yönünden olumlu görüşler içermektedir. "Evkafı Hümayun Tamiratının Sureti İcrası Hakkında

Mimar Kemalettin Beyefendi Tarafından Nezarete Takdim Olunan Layiha" isimli raporda, onarıma yönelik yaklaşımların yanı sıra, "Asar-ı Atika-i İslamiye, Muhafaza ve Tamirat Teşkilatı"nın örgütlenmesine yönelik görüşler yer almaktadır (Madran, 2002). Raporda, örgütlenme için uzman kadro oluşturulması, eserlerin sürekli bakım yöntemiyle onarılmasının sağlanması görüşleri ön plana çıkarılmıştır.

1909 yılında kurulan "İnşaat ve Tamirat Müdürlüğü" ile Nezaret, günümüz Vakıflar Genel Müdürlüğü kurumuna yakın bir örgütlenme oluşturmuştur (Madran, 2002). Müdürlükte görev alan Mimar Kemalettin Bey birimin yalnızca onarıma yönelik çalışması gerektiğini vurgulamışsa da, birim hem onarım hem de yeni yapı inşası alanlarında faaliyet gösteren, ikili sistemi oluşturmuştur. Yine 1909 yılında 'Evkaf Nezareti dairesinde Teftiş Kalemi'yle, Belediye dairelerinde evkaf muhasebecilikleri kurulmasına' ilişkin İrade-i Seniyye (padişah emri) verilmiştir. Bu emirle, vakıf kurumunun korunması, gelirlerinin arttırılması, kişi mülkiyetine geçen vakıf mallarının tespit edilmesi amaçlanmıştır (Tanzimat'tan Cumhuriyete, Türkiye Ansiklopedisi, 1985, s:1676).

17 Temmuz 1328 / 28 Temmuz 1912 tarihinde çıkarılan ve 1936 yılına dek yürürlükte kalan "Muhafaza-i Abidat Nizamnamesi" yalnızca taşınmaz kültür değerleri ile ilgili oluşturulan ilk yasal düzenlemedir (Madran, 2002). Ancak nizamname, yıkımı yasal hale getiren, koruma ve onarımı geri plana iten niteliktedir. Bu nizamnameye benzer bir diğer düzenleme, 23 Recep 1330 / 10 Haziran 1912 (23 Haziran 1910) tarihinde çıkarılan "Cami-i Şerife Vesair Müessesat-ı Hayriye'nin Tahtında veya Fevkinde veya Harim Müştemilatında Bulunan Mahallerin İstimlaki Hakkında Kanun"dur. Bu kanunla, Evkaf Nezaretine, dini yapılarda gerçekleştirilmiş olan yasadışı uygulamaların ve mülkiyeti kişilere geçmiş olan vakıf varlıklarının bulup kamulaştırma ve/veya kamu yararına olması koşulu ile istimlak ve yıkım yetkisi verilmiştir (Tanzimat'tan Cumhuriyete, Türkiye Ansiklopedisi, 1985, s:1676).

1909 yılında kurulan İnşaat ve Tamirat Müdürlüğü'nün, 1912 yılında çıkardığı "Evkaf Nezareti İdaresi Merkeziyesi Teşkilat ve Vezaifi Hakkında Nizamname" ile İnşaat ve Tamirat Müdüriyet-i Umumiyesi yeniden düzenlenmiştir. Müdürlükte

mimar, mühendis vb. teknik kadronun görevlendirildiği, proje, keşif hesap teknik, muhasebe, anbar bürolarına yer verilmiştir. Birim, yeni inşaat ve onarımları yönetmek, denetlemek, ikinci keşfi yapmak; proje ve keşif belgelerini hazırlamak, düzenlemek, incelemek, onaylamak; uygulamaları yürütmekle görevlendirilmiştir. Ayrıca birime bağlı 5 ayrı merkezde teknik birim kurulması kararlaştırılmıştır. 6 Rebiyülevvel 1332 / 23 Ocak 1915 tarihinde 1912 tarihli nizamnamede yapılan değişiklikle İnşaat ve Tamirat Müdüriyet-i Umumiyesi'nden ayrı olarak Mebani-i Hayriye Müdüriyeti adı ile yeni koruma birimi oluşturulmuştur (Madran, 2002). Bu birim hayır yapılarına yönelik, kayıt tutmak, tescil fişi ve onarım projelerini hazırlamak, uygulamalarını sürdürmekle görevlendirilmiş; Cumhuriyet'in ilk yıllarında da geçerli olacak düzeni oluşturmuştur.

Vakıf mallarına yönelik çıkan anlaşmazlıkların çözümü için Tanzimat Dönemi öncesinde, devletçe tayin edilen kadılar ve kadı naibleri, taşrada ise Şer'iye Mahkemeleri, sorumlu tutulmuştur. Ayrıca, vakıfların şer'i meselelerini çözümleyen Evkaf-ı Hümayun kurumunca Evkaf-ı Hümayun Müfettişliği olan, Evkaf Müfettişleri ve Haremeyn Vakıflarının sorunlarına bakan Evkaf-ı Haremeyn Müfettişliği bulunmaktadır (Akgündüz, 1988). Evkaf-ı Hümayun Müfettişliği Mahkemesi, vakıf yapılarının onarım keşfini hazırlamak; vakfiyeleri tescil etmek ve yıllık vakıf muhasebe bilançolarını düzenlemekle de görevlendirilmiştir (Madran, 2004). Tanzimat'tan sonra, Evkaf-ı Hümayun Müfettişliği vakıfla ilgili yeni görevlendirmeler sonucu, "Mahkeme-i Teftiş'i Evkaf veya Mahkeme-i Evkaf" ismini almıştır. Evkaf Mahkemesi yalnızca vakıf davalarına bakmakla görevlendirilmiştir. Ancak Evkaf Mahkemelerinin oluşturulmasından sonra dahi, Şer'iye Mahkemeleri de vakıf davalarına bakmaya devam etmiştir. 13 Safer 1276/1859 tarihli Şer'iye Mahkemesi Nizamnamesinde taşra ve İstanbul'a yönelik ayrım yapılmıştır. Bu Nizamnamede "…bulunduğu yerdeki belde kadılarına bağlı olan gedikler dışındaki evkaf hududunda bulunan bütün akar ve benzerlerinin muameleleri Teftiş Mahkemesi tarafından icra edilecektir" denilmiştir (Akgündüz, 1988, s:325-326).

8 Zilhicce 1284/1868 ve Silh-i Şevval 1288/1871 tarihli Nizamnamelerle kurulan Nizamiye Mahkemeleriyle, Şer'iye Mahkemeleri arasında yetki karmaşası

yaşanmıştır. 22 Şaban 1286/1879 tarihli İrade-i Seniyye ile çatılı, çatısız vakıf davalarının tümünün yetkisi Şer'iye Mahkemelerine, arazi davalarının yetkisi Nizamiye Mahkemelerine bırakılmıştır. 16 Cemaziyelahir 1305/1887 tarihli Tefrik-i Vezaif'le ilgili İrade-i Seniyye'de; "…çatılı ve çatısız vakıf mallarla ilgili tasarruf davalarına, Evkaf Nezareti tarafından açılan gasp davalarına, ihtiyati haciz davalarına, icareteynli vakıfların icare bedellerinin tahsili davalarına, vakıf mallarla ilgili istirdat davalarına" vb. davalara bakmak Nizamiye Mahkemelerinin yetki alınana dahil edilmiştir (Akgündüz, 1988, s.327).

23 Zilkade 1332/1914 tarihli Tefrik-i Vezaif Nizamnamesi ve 8 Muharrem 1336/1917 tarihli Usul-i Muhakeme-i Şer'iye Kararnamesi'nde ise; "…İcareteynli ve mukataalı vakıflara ait her çeşit davalar ile diğer vakıflara ait bütün tasarruf davalarına" Nizamiye Mahkemelerinin, "…bunun dışında kalan, icareteyne ve mukataaya tahvil davaları, tevliyet, rakabe, vakıf şartları, gedik ve girdar gibi hususi örflerle tesis edilen tasarruf hakları ve vakıf mallarıyla alakalı" alacak davalarına Şer'iye Mahkemelerinin, "…Der saadet'teki vakıfların rakabelerini ilgilendiren" ve özellikli davalara ise Mahkeme-i Teftiş-i Evkaf'ın bakmaya devam edeceği belirtilmiştir (Akgündüz, 1988, s.238). İcareteyn icare-i muaccele, peşin kira bedeli, icare-i müeccele ise veresiye kira bedeli anlamına gelmektedir. İcareteynli vakıflar, vakfın değeri ya da değerine yakın kira bedelinin veresiye olarak karşılanması şeklidir. İcareteyn usulü kiralama, uzun süreli kiralamadır. Mülkiyet hakkı vakfa, tasarruf hakkı kiracıya aittir. Kiracı vakfı başkasına kiralayabilmektedir (Akar, 2010-I). Bu yöntem, kiracıya tanıdığı haklar sebebi ile uzun vadede vakıf sistemine zarar vermiş, vakfın şahıs menfaatlerine kullanımına sebep olmuştur.

2.3.2 Cumhuriyet Döneminde Osmanlı Dönemi Camilerine Yönelik İnşa Faaliyetleri ve Vakıf Sistemi

Osmanlı Devletinin son zamanlarında vakıf faaliyetlerinde kurumsal bir anlayış geliştirme çabası başlamıştır. 19. yüzyılında Avrupa'da oluşturulan korumacı tavır ve bu konunun biçimlenmesi üzerine tartışmalar yapılırken Osmanlı Devleti bu tartışmalara katılmayıp, yapılan düzenlemeleri kendi bünyesine adapte etmeye

çalışmıştır. 1869 yılında ilki hazırlanan Asar-i Atika Nizamnameleri ve diğer düzenlemelerle yasal bir sistem oluşturma çabasına girmiştir. 19. Yüzyılın ikinci yarısından Cumhuriyet'in ilanına dek geçen süreçte örgütsel ve yasal düzenlemeler oluşturulmuş ancak düzenlemeler tarihle kurulacak bağlar netleştirilememiş, düzenlemeler halktan uzak, sınırlı bir kesimin biçimci yaklaşımlarıyla gerçekleştirilebilmiştir (Kayın, 2008). Osmanlı Dönemi'nde oluşturulan bazı kurumların ve yasal düzenlemelerin, Cumhuriyet Dönemi'nden sonra kullanımı bir süre daha devam etmiştir. 1923-50 aralığında devlet merkezli ve Cumhuriyet ideolojisini desteyken, anlayış yine sınırlı bir kesim için var olmuştur. 1950-60 aralığında yeni yasal düzenlemeler gerçekleştirilmiş, kurumsal ve aydın kesimin desteklediği koruma, rant temelli büyüme ve kentleşmeyle karşı karşıya kalmıştır. 1960-80 aralığında, hızlı kentleşmenin yarattığı tahribat ve oluşturduğu tehdit devam ederken evrensel koruma anlayışına adapte olma çabası ve korumanın toplum geneline yayılması yönünde çalışmalar yapılmıştır. 1980-2000 aralığında, koruma düşüncesi ve eylemi yaygınlaşmaya devam etmiş, tüketici ve rant taleplerine karşı bir savunma durumuna geçilmiştir (Kayın, 2008).

Günümüzde de koruma anlayışının sağlam dayanakları olan bilimsel bir çerçevede ele alınması; yasal ve yönetsel düzenlemelerle nitelikli koruma yaklaşımı oluşturulması çalışmaları sürmektedir. Öztürk (1983), Cumhuriyet Dönemi'nde mazbut, mülhak, aile, diyani, istihdam edilenlere ve işçilere yardım, kamuya yararlı vakıflar olma üzere altı tip vakıf olduğunu aktarmaktadır. Günümüzde ise bu sınıflandırma, mazbut vakıflar, mülhak vakıflar, cemaat vakıfları ve Türk Medeni Kanununa Tabii yeni vakıflar olmak üzere dört tip olarak kurgulanmıştır. Bu bölümde koruma anlayışının gelişim süreci ve vakıf eserlerinden sorumlu, mülkiyet hakkına sahip olan Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün yapısı incelenecektir.

2.3.2.1 Taşınmaz Vakıf Eserlerinin Korunmasına Yönelik Oluşturulan Yasal Düzenlemeler

Osmanlı Döneminde yapılara yönelik olarak gerçekleştirilen onarımlar, işlevin sürekliliğinin sağlanması ve vakıfların, ihtiyaç sahiplerine hizmet ulaştırması

amacıyla yapılmıştır. Vakfın kullanılmaz hale geldiğinde yıkılıp yeniden yapılması vb. uygulamalar gerçekleştirildiği görülmektedir. Cumhuriyet Döneminde geçmişteki anlayıştan kaynaklı bir takım problemlerle karşılaşılmıştır. Ülkenin savaş sonrası yeterli maddi imkana sahip olmaması, mevcut yapı stoklarının kullanılmasıyla aşılmaya çalışılmış, ancak mevcut sistemde vakıf yapılarının kendilerine yetememesi çeşitli kurumlara dağıtılmasına neden olmuştur. Böylece koruma anlamında merkezi bir teşkilat oluşumunun önü tıkanmıştır. Bir külliye içerisindeki yapıların farklı kurumlara ait olması, kurumlar arası koordinasyonun sağlanamaması ya da aynı süreçte farklı kurumların aynı iş için kaynak sağlayamaması eserlerin onarılmasını engellemiştir (Madran, 2002; Öztürk, 1995).

Cumhuriyet Döneminde, Osmanlı Devletinden farklı toplum yapısı oluşturma çabası sonucu, dönemin mimari mirası, özellikle yönetici sınıf tarafından bilinçli ya da bilinçsiz olarak tahrip edilmiştir. Gelişmelere ayak uydurmaya çalışan yerel yönetimlerin, kişisel anlayışı sonucu birçok eser yol yapımı vb. imar faaliyetleri nedeniyle tahrip edilmiş ve/veya yıkılmıştır. Osmanlı Döneminde geçerli olan yönetsel düzenlemeler eski eserlerin korunması amacıyla hazırlanmış olmasa dahi, Cumhuriyet Dönemine de aktarılmıştır. Cumhuriyet Döneminde bu düzenlemeler geliştirilmiş ve bir koruma anlayışı yaratılmaya çalışılmıştır. Koruma alanında faal olan, vakıf mallarının yönetiminden sorumlu 'Müze-i Hümayun' (merkezi, İstanbul Müzeleri), 'Asarı Atika Encümeni Daimisi' (yalnızca İstanbul'da görev yapmakta); vakıf kökenli yapıların bakım ve onarımından sorumlu 'Evkafı Hümayun Nezareti' ve bu birime bağlı 1914 yılında kurulan 'İnşaat ve Tamirat Müdüriyet-i Umumiyesi' Cumhuriyet Döneminde görevlerine devam etmiş; 1877 tarihli 'Ebniye-i Emiriye ve Vakfiye İnşaat ve Tamiratı Hakkında Nizamname', 1906 tarihli 'Asarı Atika Nizamnamesi' ve 1916 tarihli 'Muhafaza, Abidat Nizamnamesi' geçerliliğini korumuştur. (Madran, 2002, s.96; Madran ve Özgönül, 2005).

23 Nisan 1920'de Büyük Millet Meclisinin oluşturulmasından sonra, "Büyük Millet Meclisi İcra Vekillerinin Suret-i İntihabına Dair Kanun" çıkarılmış ve bu kanunda, Şeriye ve Evkaf Vekaleti ile Maarif Vekaleti'nin görevlerine devam edeceği belirtilmiştir. Aynı süreçte, Osmanlı Devletinde de faal olan Evkaf-ı

Hümayun Nezareti sebebiyle ikili bir yönetim oluşmuş; 20 Ekim 1922'de bu ikili yönetim sona erdirilmiştir (Madran, 2002). 10 Mayıs 1920 tarihinde Maarif Vekaleti'ne bağlı olarak kurulan Türk Asar-ı Atika Müdürlüğü bir yıl sonra Hars Müdürlüğü adını almıştır. Müdürlük, eski eserleri korumak, denetlemek, tarihi anıtları belirlemek, kütüphaneleri korumak, Türk etnografyasına ait belgeleri toplamakla görevlendirilmiştir. Hars Müdürlüğü, 1922'de Asarı Atika ve Müzeler Müdürlüğü ile Kütüphaneler ve Güzel Sanatlar Müdürlüğü olarak ikiye ayrılmıştır. Asarı Atika ve Müzeler Müdürlüğü koruma alanında da görev almıştır.

Kurtuluş savaşı sonrasında koruma adına yapılan ilk düzenleme, 5 Kasım 1922'de valiliklere gönderilen 'Müzeler ve Asar-ı Atika Hakkında Talimat' başlıklı genelgedir (Madran ve Özgönül, 2005, s.3). Cumhuriyet'in kurulmasından sonra, eserlerin bakım, onarım ve sorumlulukları çeşitli kurumlar arasında dağıtılmış; dağılım, kaynakların güçsüzleşmesi ve gerekli iş birliğinin sağlanamamasıyla sonuçlanmıştır. 26 Recep 1342 / (3.3.1924) / 5.3.1924'te çıkarılan "Şeriye ve Evkaf ve Erkanı Harbiyei Umumiye Vekaletinin İlgasına Dair Kanun" ile kaldırılan Şer'iye ve Evkaf Nezareti'nin 1922 yılında başladığı onarımlar, aynı kanunla onun yerine kurulan, Başbakanlığa bağlı çalışan "Evkaf Umum Müdürlüğü" tarafından devam ettirilmiştir. 1922-1932 yılları arasında 3788 hayrat onarılmıştır (Madran, 2002). Aynı kanunla Diyanet İşleri Başkanlığı kurulmuş; Şer'iyye ve Evkaf Vekaleti kaldırılmış; Evkaf Umum Müdürlüğü ise 'şimdilik' ibaresiyle kurulmuştur (Öztürk, 1983, s:71). Cami, mescit, tekke ve zaviyeler önce Diyanet İşleri Başkanlığına; 7 yıl sonra (1931) yeniden Evkaf Umum Müdürlüğü yönetimine bırakılmıştır. Kurum günümüzde "Vakıflar Genel Müdürlüğü" olarak çalışmaya devam etmektedir. 1924 yılında, İstanbul'da Müteşekkil Muhafazai Asarı Atika Encümeninin Teşkilat ve Vazifelerine Dair Talimatname yeniden düzenlenmiş; talimatnamede İstanbul ve çevresinde yer alan eserlerin belgelenmesi ve yayınlanması; eski eserlerin onarımı vb. konularda başvuruları değerlendirip karar alınması yönünde hükümler yer almıştır. 1917 yılında kurulan Muhafazai Asar-ı Atika Encümeni Daimisi, Ankara'nın başkent olması ile verimliliğini kaybetmeye başlamıştır. Daha sonra Eski Eserleri Koruma Encümeni adını alan bu kurum, İstanbul ile sınırlı olsa da Cumhuriyet Döneminde korumaya yönelik karar alan ve denetleyen ilk kurum

olmuştur (Madran, 2002). Kurum, 1951 yılında kurulacak olan Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kuruluna benzemektedir.

1925 yılında çıkarılan 677 sayılı "Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar ile bir takım Unvanların Men ve İlgasına Dair" yasayla tekke ve zaviyeler kapatılmıştır. 02.09.1925 gün ve 2413 sayılı bakanlar kurulu kararı ile cami veya mescit olarak yapılıp, tekke olarak kullanılan yapıların özgün işlevleri ile kullanılmasına karar verilmiştir (Madran, 2002). Aynı bakanlar kurulu kararında, kullanıma ilişkin kararları Vakıflar Müdürlüğü görevlilerinin vereceği; okul kullanımına uygun olmayanların Evkaf Müdüriyeti Umumiyesi tarafından satılacağı, elde edilen gelir ile okul yaptırılacağı; değerli olduğu kabul edilen türbelerin idare ve korunması için Maarif Vekaletine bırakılacağı hükümleri yer almaktadır. 1 Mart 1926 gün ve 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda tüm ibadet yapıları, abideleri ve mezarlıkları tahrip edenler için para ve hapis cezası uygulanacağı belirtilmiş; 29 Haziran 1938 gün ve 3531 sayılı kanun değişikliği ile bu davaların şikayetlere bağlı olmadan kamu davası olarak açılabileceği hükmü getirilmiştir (Madran, 2002).

Koruma anlamındaki gelişmeler, 19 Şubat 1931 yılında Atatürk'ün, Başvekil İsmet İnönü'ye gönderdiği telgrafla hızlanmıştır. "…1 Nisan 1931 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla, Başbakanlık Müsteşarı başkanlığında, İçişleri Bakanlığı Müsteşarı, Milli Eğitim Bakanlığı Müsteşarı, Vakıflar Umum Müdürü, Antikiteler ve Müzeler Müdürü ile Etnografya Müzesi Müdüründen" oluşturulan komisyon ile 15 Haziran 1931 tarihinde Bakanlar Kuruluna bir rapor hazırlamıştır (Madran, 2002 s.106; Madran ve Özgönül, 2005). Raporda; eserlere yönelik bakım, onarım, idare işlerinin çeşitli yasal düzenlemelerle farklı kurumlara bırakıldığı; yeterli ödenek olmadığı; ödenek olsa bile bilimsel onarımlar yapılamadığı; yerel yönetimlerin korumaya ilişkin bilince sahip olmadığı; eserlerin korunmasına yönelik merkezi bir otorite oluşturulup eserlerin tescil işlemlerinin yapılması; insanlarda koruma bilincini oluşturmak için çeşitli yayınlar yapılması konularına yer verilmiştir. Komisyon, Maarif Vekili tarafından uygulanacak bir iş programı hazırlamıştır. İş programında; abidelerin onarım, belgeleme ve kullanımlarına yönelik ödenek ayrılması; ülke çapında örgütlenmeye yönelik, merkezleri Ankara, İstanbul, İzmir ve Elazığ olmak

üzere 4 bölge oluşturulması; her bölgede bilimsel ve teknik komisyonların kurulması; arkeolojik harita ve anıtları gösteren haritaların hazırlanması kararları yer almıştır. Ayrıca, Cumhuriyetin ilk büyük programlı etkinliği olarak tanımlanan, tüm ülkede görev yapacak olan Anıtlar Koruma Komisyonu kurulmuş; yasal düzenleme, belgeleme, rölöve, onarım ve yayın olarak 5 birime ayrılmıştır (Madran, 2002).

19 Aralık 1931 tarihinde Maarif Vekaleti, tüm valiliklere abidelerin kurtarılması ve müzelerin geliştirilmesi için İl Özel İdare ve Belediye Bütçelerine ödenek konması yönünde genelde göndermiştir. 1931 yılında Maarif Vekaleti'nin isteği ile İl Maarif Müdürlükleri taşınmazlar için envanter çalışmalarına başlamış; 1933 yılında 3500 anıtın envanter çalışması tamamlanmıştır (Madran ve Özgönül, 2005). Müzecilik alanında, 1923 yılında, Asarı Atika ve Müzeler Müdürlüğü adını alan kurum, 10 Haziran 1933 gün ve 2287 sayılı Maarif Vekaletinin Merkez Teşkilat ve Vazifeleri Hakkında Kanun ile Müzeler Müdürlüğü adını; 10 Haziran 1935 gün ve 2773 sayılı yasayla, Öntükler ve Müzeler Direktörlüğü adını; 22 Eylül 1941 gün ve 4113 sayılı yasayla Antikiteler ve Müze Müdürlüğü adını almıştır. 15 Haziran 1936 gün ve 2/5326 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla, Antikiteler ve Müzeler Umum Müdürlüğü'ne bağlı Rölöve Bürosu kurulmuştur. 18 Temmuz 1944 gün ve 4624 sayılı yasayla kadro yetersizliğine bağlı olarak Antikiteler ve Müzeler Müdürlüğü iptal edilmiş, Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü kurulmuş; yeni kadrolar oluşturulmuştur (Madran, 2002). 1930-1940 yılları arasında birçok eski eserin yeni işlevlerle kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Bunlardan özellikle işlevini yitiren tekke zaviye vb. yapılar 29 Ağustos 1945 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile Milli Eğitim Bakanlığı'nın kullanımına ve sorumluluğuna verilmiştir. 19. yüzyılda arkeolojik çalışmaların çoğunluğu yabancılar yönetiminde yapılmış; 1930'lu yıllarda kazı ve arkeolojik çalışmalar için Türk bilim adamları sorumluluğunda ilk çalışmalar başlatılmıştır (Madran ve Özgönül, 2005).

Koruma konusunda yerel yönetimlere yönelik, ilk düzenleme olan 1580 sayılı Belediye Kanunu'nun 115. maddesinde özel mülkiyetteki eski eserlerin sahipleri tarafından ya da belediye imkanlarıyla onarımının sağlanması belirtilmiştir. İkinci düzenleme "…Cumhuriyet'in ilk kapsamlı imar mevzuatı olan 10 Haziran 1933 tarih

ve 2290 sayılı ‘Belediye Yapı ve Yollar Kanunu’dur” (Madran ve Özgönül, 2005, s.4). Kanun’da söz konusu yerleşimin gelişimine yönelik haritalar hazırlanması ve eski eserlerin yerlerinin belirtilmesi istenmiştir. Yerel yönetimlerin eserlerin yıkımına kadar giden sonuçlara neden olması sonucunda, 1935 yılında Başvekil İsmet İnönü tüm bakanlık ve illere, Maarif Vekaleti’nin oluru olmadan hiçbir şart ya da gerekçe ile eski eserlerin yıkılamayacağını bildiren bir genelge gönderilmiştir.

1926 yılı bütçe kanun tasarısıyla Umum Müdürlüğüne bağlı oluşturulan İnşaat ve Tamirat Müdürlüğü, 1931 yılında İnşaat Müdürlüğü adını almış; sorumluluğundaki eser yoğunluğu ve bazı eserlerin farklı kurumlara dağıtılması sonucu vakıfların zayıflamasını engellemek üzere 5 Haziran 1935’te Vakıflar Kanunu yürürlüğe girmiştir. Yasayla mazbut vakıfların yönetimi ve mülhak vakıfların denetimi Vakıflar Umum Müdürlüğü’ne bırakılmıştır. 17 Temmuz 1936 gün ve 2/5042 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla yürürlüğe giren Vakıflar Nizamnamesi’nde kurumun işleyişi tanımlanmıştır. Nizamnamede, taşrada görevli müdürlerin onarım işlerinde Genel Müdürlük adına hareket edebilecekleri; korunacak yapıların envanterinin oluşturulması; onarım gereksinimlerinin taşrada görevli memurlarca Genel Müdürlüğe bildirilmesi ve ona göre bütçe ayarlanması belirtilmiştir (Madran, 2002). 17 Haziran 1938 gün ve 3461 sayılı Vakıflar Umum Müdürlüğü Teşkilatı Hakkındaki Kanun ile İnşaat Müdürlüğü, merkezi birimler arasında yer almış; yeni inşa ve onarımlarda yetkili merci olmuştur (Madran, 2002). Kanunla yeni kadrolar açılmış; keşif dosyalarının hazırlanması için Vakıf Fen Memurları görevlendirilmiş; ancak merkez ve/veya taşrada bu iş için kadro yeterli gelmemesi nedeniyle bu tür işlemlerin kurum dışı kişilere yaptırılması görüşü oluşmuştur.

1936 yılında çıkarılan, Camilerin ve Bunlara Şumuli Olan Binaların Tamir ve İnşaatlarına ait Fenni Şartname’de onarım keşfinin Evkaf Umum Müdürlüğü Fen Heyeti Uzmanlarına, onarım projesinin ise yüklenicilere hazırlatılabileceği hükmü yer almıştır. Şartnamede, onarımlara yönelik ilkeler belirlenmiş; dönem eklerinin çirkin ve ağır olduğu ve kaldırılması gerektiği savunulmuş; yönetsel hususlarla ilgili kararlar alınmıştır. Buna göre; proje gerekiyorsa, Fen Heyeti Şefinin, Müzeler Müdürlüğünün de görüşünü alarak gerekli hazırlıkları yapması ve yapının çeşitli

nedenlerle kaldırılacak bölümleri için, Müzeler Müdürlüğünün olurunun alınması gerekmektedir (Madran, 2002).

Evkaf Mimarının, süslemelerin korunması için, Topkapı Müzesi Kimyagerinden ve Asarı Atika Encümeninin deneyimlerinden yararlanması gerekmektedir. Projelerin, yüklenici tarafından Evkaf Fen Heyeti'nin öngöreceği ölçekte hazırlanması ve onaylanması gerekmektedir. Bir caminin onarımını üstlenecek kişilerin mimar ya da mühendis olmaları, ya da daha önce yaptıkları uygulamalarla bu işte uzmanlaştıklarının Evkaf Fen Heyetince kabul edilmesi gerekmektedir (Şartnamede yer alan sökülecek bölümlerin Müzeler Müdürlüğüne sorulması gerekliliği maddesi, müzelik eşya değeri olup olmadığının tespiti için istendiği şeklinde yorumlanmıştır. 17 Şubat 1940 gün ve 2/12870 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla, Vakıflar Umum Müdürlüğünün Teşkilatı ve Vazifeleri Hakkında Nizamname kabul edilmiş; kurumun yapılanması tanımlanmıştır.

Eski eserlerle ilgi ilke koyma, uygulamaya yönelik kararlar alama yetkisine sahip olan Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu 1951 yılında kurulmuştur. 1956 yılına dek tek yapı ölçeğinde çalışan kurul, 1956 yılında çıkan imar yasasıyla çevre ölçeğinde karar alma yetkisi elde etmiştir (Madran ve Özgönül, 2005). 1973 yılında, 1906 yılından itibaren yürürlükte olan Asarı Atika Nizamnamesi yerine 1710 sayılı Eski Eserler Yasası çıkarılmış; yasada "sit", "koruma alanı" tanımlarına yer verilmiştir. Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tescil, onarım ve imar planlarına görüş verilmesi için yetkilendirilmiş; devletin, eski eser sahiplerine maddi yardım yapması yönünde yaklaşımlar sunmuştur. Yasa eski eser üzerindeki mülkiyet sahibi kurumun haklarına sınırlama getirmiş, eserlere yönelik koruma tedbirlerini alma görevini Kültür Bakanlığı'na vermiştir. Ayrıca tarihi dokuların sit olarak tescillenmesi konusunda gelişmeler sağlamıştır.

1983 yılında 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasa'sı yürürlüğe girmiş; yasada, "Koruma İmar Planı" tanımına yer verilmiştir. 1951 yılından itibaren tek merkezli olan koruma mekanizmasının yerelleşmesi sağlanmış; ikili bir denetim sistemi oluşturulmuştur (Madran ve Özgönül, 2005). İlke kararlarını oluşturmak,

merkezdeki Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun, yerel ölçekte karar vermek ise Bölgesel Koruma Kurullarının yetkisine bırakılmıştır. Koruma gündeminin yoğunlaşması nedeniyle, 1989 yılında yetersiz gelen Kültür Bakanlığı'na bağlı, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü iki ayrı genel müdürlük olarak yeniden örgütlenmiştir. Başbakanlığa bağlı Vakıflar Genel Müdürlüğü eski eserlerin bakım ve onarımlarından sorumlu en önemli kurumlardan biri olmuştur. Vakıf kurumunun gelir kaynaklarının azalması, inşa faaliyetlerini olumsuz etkilemiştir. 19. yüzyıldan itibaren yolsuzluklar; denetimsiz faaliyetler; icareteyn, mukataa ve gedik usullerinde yapılan yeni düzenlemeler; vakıf gelirinin toplanması görevinin maliyeye bırakılması, gelirlerin merkezi hükümet kontrolüne geçmesi, bozulma nedenleri arasındadır (Madran, 2002). Müdürlük, yönettiği vakıfların gelirinden yasa aracılığı ile faydalanır hale gelmiştir. 20 Nisan 1936 gün ve 2950 sayılı Vakıf Mallarının Taksitle Satılması ve Kiraya Verilmesi ve Satış Paralarının Kullanılması ve Emaneten İdare Edilen Mülhak Vakıflardan İdare ve Tahsil Masrafı Alınması Hakkında Kanun'la camilerden bazıları satılmış; bu gelirle bazı camiler onarılmıştır.

2.3.2.2 Vakıflar Genel Müdürlüğünün Sorumlulukları, Teşkilat Yapısı ve İştirakçileri

Vakıf sistemi, Osmanlı Döneminde eski eserlerin bakımı, onarımı ve faal durumda olabilmesi için en etkin çalışan örgüt yapısıdır. Cumhuriyet'in ilanından sonra da sorumluluğundaki eserlere yönelik olarak çalışmalarını sürdürülmüştür. "…Batı hukukunda vakıf, özel bir hukuk kurumu olarak kaldığı halde, Osmanlı İmparatorluğu'nda temel özellik ve niteliklerini yitirmeden bir kamu hukuku kurumu şeklinde, devlet kuruluşları içinde yer almıştır" (Madran ve Özgönül, 2005, s.125). Osmanlı Döneminde kullanılan 1906 tarihli Asarı Atika Nizamnamesi ve vakıf malların yönetim, bakım ve onarımından sorumlu Evkafı Hümayun Nezareti Cumhuriyet Döneminde de kullanılmaya devam edilmiştir. 2 Mayıs 1920 tarihinde Şer'iyye ve Evkaf Vekaleti, İcra Vekilleri Heyetine (11 kişi) alınarak vakıf işlerinin sorumluluğu verilmiştir. 3 Mart 1924 gün ve 429 sayılı yasayla Şer'iyye ve Evkaf Vekaleti kaldırılmış; görevleri Başbakanlığa bağlı Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne devredilmiştir. 5 Haziran 1935 tarihinde yürürlüğe giren 2762 sayılı Vakıflar

Kanunuyla vakıfların idaresinde çeşitli değişiklikler yapılmıştır (Madran ve Özgönül, 2005). 1957 yılında kabul edilen 7044 sayılı 'Aslında Vakıf Olan Tarihi ve Mimari Kıymeti Haiz Eski Eserlerin Vakıflar Umum Müdürlüğüne Devrine Dair' yasayla yapıların mülkiyeti, bakım, onarım yetkisi Genel Müdürlüğü'ne bırakılmış; eser onarımlarının kendi geliriyle Müdürlük denetiminde yapılması hükmü getirilmiştir.

13.06.1935 gün ve 3027 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 2762 sayılı Vakıflar Kanunu; 1926 tarihinden önceki vakıfların tek merkezde toplanması hükmünü getirmiş ve vakıfların sorumluluğunu, idaresini, denetimini Vakıflar Umum Müdürlüğü'ne bırakmıştır (Ek 1). 01.08.1936 gün ve 3371 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 2762 sayılı Vakıflar Kanunu'na dayanan Vakıflar Tüzüğü'nde, Vakıflar Umum Müdürlüğü yükümlülükleri, tüzük hükümleri ve idare meclisince denetimi amaçlanmıştır (Ek 2). Vakıf mallarının korunması ve yaşatılmasına yönelik, her sene yapılara ilişkin mevcut durum ve tamir ihtiyacını gösteren cetvel hazırlaması; mühendis, mimar veya fen memuru tarafından rapor hazırlanması; hazırlanan dokümanlara göre Umum Müdürlüğü'nün bütçe çıkarması gerektiği; vakıf mallarının kaydı, vakfiyelerin tercümeleri vb. çalışmalar yapılması zorunluluğu belirtilmiştir. 28.05.1968 gün ve 12909 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan "Vakıf Taşınmaz Malların Envanterinin Yapılması Yeni Kütükler İle Sicil Fişlerinin Düzenlenmesi Hakkında Yönetmelikte, taşınmazların envanterinin yapılması, yeni kütük ve sicil fişlerinin düzenlenmesi; gerekli durumlarda aplikasyonlarının yapılması ve uygulamalar hakkında düzenleme yer almaktadır (Ek 4).

18.04.1984 gün ve 18435 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 227 Sayılı "Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin ikinci maddesinde koruma kapsamındaki görevler yer almaktadır (Ek 5). Görevler; vakıf mallarının işletilmesi, muhafaza ve imar edilmesi, amaçlarına göre yaşatılması, vakfiye vb. dokümanlardaki şartların yerine getirilmesi olarak özetlenebilir. Madran ve Özgönül (2005), Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün koruma konusundaki görevlerini, mimari, tarihi değere sahip vakıfa ait eski eserlerin muhafaza ve imar edilmesi; sürekliliğinin sağlanması; vakıf senetlerinde yazılı hizmetlerin yerine getirilmesi olarak aktarmıştır.

18.04.1984 gün ve 18435 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 227 Sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin üçüncü maddesi vakıf sisteminin teşkilat yapısına yöneliktir. Vakıflar Genel Müdürlüğü, merkez ve taşra olmak üzere iki teşkilata ayrılmıştır. Taşra teşkilatı merkeze bağlı olarak görev yapmaktadır (Ek 5). 6. 7. ve 8. maddelerde merkez teşkilatı oluşturan Genel Müdürlüğe ilişkin tanımlar yer almaktadır. Merkez teşkilat ana hizmet birimleri, danışma ve denetim birimleri, yardımcı hizmet birimlerinden meydana gelmektedir. Başbakana sorumlu, Vakıflar Genel Müdürü, faaliyet alanında yer alan işlemlerde diğer kuruluşlarla koordinasyonu sağlamakla görevlidir. Ana hizmet birimleri, danışma ve yardımcı hizmet birimlerinin yönetim ve koordinasyonunu sağlamak Genel Müdür Yardımcılarının (üç kişi) görevidir. 9. madde de yer alan Vakıflar Genel Müdürlüğü Ana Hizmet Birimleri; "…Abide ve Yapı İşleri Dairesi Başkanlığı, Emlak Dairesi Başkanlığı, Mülhak ve Yeni Vakıflar Dairesi Başkanlığı, Hayır İşleri ve Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı, İşletmeler ve İştirakler Dairesi Başkanlığı, Kültür ve Tescil Dairesi Başkanlığı" şeklindedir (Ek 5). Bu birimlerden Abide ve Yapı İşleri Başkanlığı, Genel Müdürlüğün, korumaya ilişkin faaliyetlerinden sorumludur. 227 Sayılı Kararname'nin 10. maddesine göre birimin koruma alanındaki görevler tanımlanmıştır (Ek 5). Görevler; vakıf eserlerinin tespit, tescil onarım, kamulaştırma, ihale, keşif, birim fiyat analizi vb. işlemleri yapmak şeklinde özetlenebilir.

24.05.1985 gün ve 18763 sayılı Camilerin Bakım Onarım Temizlik ve Çevre Tanzimi Yönetmeliği'yle vakıf eserleri de dahil olmak üzere cami ve mescitlerin sağlıklı hizmet vermesi için çalışan kurumlar arası koordinasyonun sağlanması amaçlanmıştır. Yönetmeliğin 6. maddesinde Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün yükümlülükleri tanımlanmıştır. Koruma ve onarıma yönelik olan hükümler şu şekildedir:

a) Vakıf cami ve mescitleriyle bunlara ait müştemilat ve tuvaletlerin onarım ve her türlü restorasyonlarını kendi mevzuatına göre ve İl Koordinasyon Kurulunun da tekliflerini dikkate alarak yapmak, işletmek;

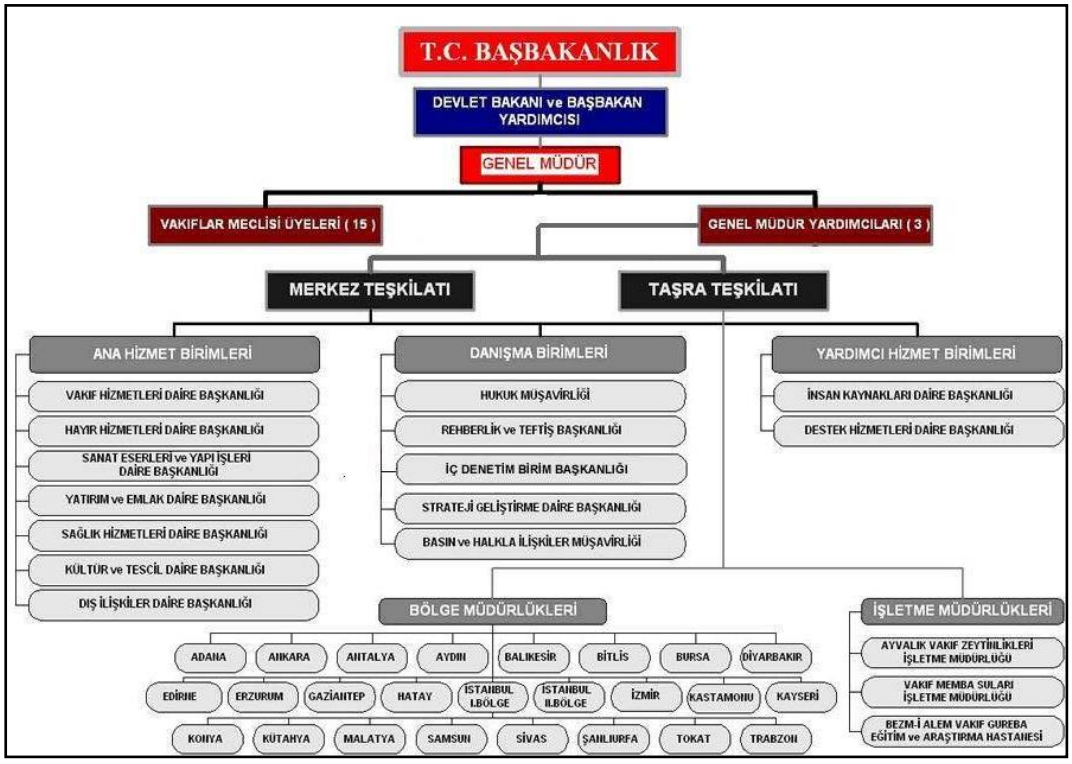
Ancak Genel Müdürlük, bu yerlerin gerekli onarım veya yeniden inşalarını ödenek yetersizliği veya sair sebeplerle yapamadığı takdirde; onarım veya inşa işi

ile onarım veya inşaatı müteakip çalışma ve işletme usul ve esaslarını hazırlanacak protokol esaslarına göre ücretli veya ücretsiz özel ve tüzel kişilere bizzat devredebilir, kiralayabilir.

b) Mühendislikçe yapılacak vakıf cami, mescit ve müştemilatın onarım, çevre tanzimi projelerini onaylamak. Bu yerlerdeki işgalleri kaldırmak.

c) Gerektiğinde onaylanacak çevre tanzimi projesine göre, cami ve mescitlerin etrafını istimlak suretiyle açmak.

...e) Cami ve mescitlerin iç ve dış aydınlatmalar, ses, ışık düzeni için gerektiğinde trafo kurmak üzere Türkiye Elektrik Kurumu'na ücretsiz yer tahsis etmek.

Şekil 2.13 Vakıflar Genel Müdürlüğü teşkilat yapısı. Kaynak: 01.08.11, www.vgm.gov.tr

20.02.2008 günü kabul edilen 5737 sayılı Vakıflar Kanunu, Vakıflar Genel Müdürlüğünün teşkilat yapısı, yetki ve sorumluluklarının düzenlemesi amacıyla hazırlanmıştır. 28. 29. ve 30. maddelerde, vakıf kültür varlıklarının korunmasına yönelik hükümler; 35. ve 36. maddelerde Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün tanımı ve görevleri aktarılmıştır (Ek 7). Koruma alanındaki görevler vakfiye vb. dokümanlardaki şartların yerine getirilmesi, vakıf varlıklarının ihya edilmesi, vakıf eserleri için yayınlar yapılması, vakıf varlıkları için kütüphane ve müzeler

oluşturmak şeklinde özetlenebilmektedir. Bu görevlerin, 18.04.1984 gün ve 18435 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 227 Sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'sinde yer alan görev tanımlamalara göre daha açıklayıcı ve kapsamı genişletilmiş olduğu görülmektedir. 20.02.2008 günü kabul edilen 5737 sayılı Vakıflar Kanunu'nda ana hizmet birimleri; "…Vakıf Hizmetleri Daire Başkanlığı, Hayır Hizmetleri Daire Başkanlığı, Sanat Eserleri ve Yapı İşleri Daire Başkanlığı, Yatırım ve Emlak Daire Başkanlığı, Sağlık Hizmetleri Daire Başkanlığı, Kültür ve Tescil Daire Başkanlığı, Dış İlişkiler Daire Başkanlığı" şeklindedir (Ek 7). Abide ve Yapı İşleri Daire Başkanlığının adı Sanat Eserleri ve Yapı İşleri Daire Başkanlığı olarak değiştirilmiştir. Başkanlığın görevleri, vakıf ve kültür varlıklarının tespit, projelendirme, onarım, birim fiyat analizi, kamulaştırma, ihale vb. işlemleri yapmak olarak özetlenebilmektedir (Ek 7)

28.05.2008 gün ve 339 sayılı Vakıflar Meclisi kararı ile uygun görülen Vakıflar Genel Müdürlüğü Merkez ve Taşra Teşkilatı Görev, Çalışma, Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin 10. maddesinde, merkez ve taşra teşkilatının özerk görevleri ve ortak görevleri aktarılmıştır. Görevler kurumun çalışanlarının gelişimini destekleyici niteliktedir. Yönetmeliğin 14. maddesinde, Sanat Eserleri ve Yapı İşleri Daire Başkanlığı'nın ayrıntılı olarak görev tanımlamalarına yer verilmiştir (Ek 8).

15.01.1954 gün ve 8608 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 6219 sayılı, Türkiye Vakıflar Bankası Anonim Ortaklığı Kanunu ile Vakıflar Umum Müdürlüğü'ne, hususi hukuk hükümlerine bağlı banka kurma yetkisi verilmiştir. Kanun'da, 26.12.1967 tarihinde yapılan değişiklikle bankanın, gerekli görülen gayrimenkullerle işletmelerin, yapılacak anlaşmalarda gösterilecek esaslar dahilinde, rasyonel bir şekilde idare, idame ve işletilmeleri için lüzumlu muamele ve teşebbüslere girişmesi; mülhak ve mazbut vakıfların bankacılık hizmetleri vermesi; Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün yapacağı anlaşmalarına yönelik veznedarlık hizmetleri vermesi görevleri arasında yer almaktadır (Ek 3). Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün 1980 ve 1990'lı yıllarda etkin olarak çalışan iştirakçisi Vakıf İnşaat Restorasyon ve Tic. Aş. günümüzde etkinliğini yitirmiştir. Vakıf İnşaat, Vakıflar Genel Müdürlüğü yan kuruluşları arasında yer alan Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O. ve Güneş Sigorta

A.Ş.'nin önderliğinde resmi olarak 14 Aralık 1977 tarihinde kurulmuş; 21 Mayıs 1985 tarihinde Vakıf İnşaat Restorasyon ve Tic. A.Ş. adını almıştır. 17.03.2005 tarihinde Vakıflar Genel Müdürlüğü uhdesinde bulunan Toplu Konut İdaresi Başkanlığına hisselerinin bir kısmını devretmiştir. Şirket; onarım, restorasyon, taahhüt işleri yapmak, proje hazırlamak, inşaat işlerinde müşavirlik ve mühendislik etütleri yapmak amaçlı kurulmuş; aynı zamanda uygulamalar için teknik eleman yetiştirme amaçlı eğitim merkezleri kurmakla yükümlü tutulmuştur. Sedefkar, kündekari, edirnekari, hat, vitray, ebru, stuk, halı-kilim onarımı, kitap patolojisi, tezyinat (kalem işleri, altın ve gümüş varak işlemleri) alçı (malakari ve mukarnas) konservatör ve taş ustaları ile yardımcılarının yetiştirilmesinde etkin olmuştur (www.vakifinsaat.com.tr). İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yetkilisiyle yapılan görüşmede, günümüzde Vakıf İnşaat'ın etkin olarak onarım işlerinde rol almadığı, sivil inşaat ve/veya proje firmalarıyla aynı düzeyde olduğu ve diğer firmalar gibi ihale sistemine bağlı olarak hizmet verdiği aktarılmıştır.

2.3.2.3 Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün Sorumlulukları

Vakıflar Genel Müdürlüğü teşkilat yapısı, merkezi ve taşra olarak ayrılmıştır. 18.04.1984 gün, 18435 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 227 Sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 3. maddesi vakıf sisteminin teşkilat yapısına yöneliktir (Ek 5). 20.02.2008 günü kabul edilen 5737 sayılı Vakıflar Kanununda bu ayrım yinelenmiştir. Vakıflar Kanunu'nun 66. maddesi taşra teşkilatlanması hakkında bilgi içermektedir. Taşra teşkilatındaki birimlerin kurulması, kaldırılması, değiştirilmesi Genel Müdürlüğün önerisiyle, Bakanlar Kurulunca değerlendirmekte; çalışma şekilleri, yönetmeliklerle belirlenmektedir (Ek 7). 28.05.1968 gün, 12909 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan, Vakıf Taşınmazların Envanterinin Yapılması Yeni Kütükler İle Sicil Fişlerinin Düzenlenmesi Hakkında Yönetmeliğin 10. maddesinde Vakıflar Bölge Müdürlükleri, envanter oluşturması ve yenilenmesiyle görevlendirilmiştir.

28.05.2008 gün ve 339 sayılı Vakıflar Meclisi kararıyla uygun görülen Vakıflar Genel Müdürlüğü Merkez ve Taşra Teşkilatı Görev, Çalışma, Usul ve Esasları

Hakkında Yönetmeliğin 28. ve 29. maddelerinde, taşra teşkilatı olarak şekillenen Vakıflar Bölge Müdürlüklerinin görevleri tanımlanmaktadır (Ek 8). Söz konusu yönetmelikte, Vakıflar Bölge Müdürlükleri için tanımlanan 77 adet görev içerisinde taşınmaz, taşınır vakıf kültür varlıklarının, eski eser niteliğinde olmayan vakıfların işlemleri ve Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün işlerliğini arttırmaya, kendi içerisinde gereksinimlerini karşılamaya yönelik yetki ve sorumluluklar bulunmaktadır.

2.4 Osmanlı Dönemi Camilerinin Mimari Özellikleri

Cami mimarisinin mutlak olarak nitelenebilecek bir kurgusu bulunmamaktadır (Kuban, 2007). Böyle bir tariflenme kutsal kitapta yer almamaktadır. Mimari dini benimseyen toplumların gereksinimleri, kültürleri ve sanat anlayışlarına göre şekillenmiştir. Osmanlı mimarisi, Beylikler Dönemi'nden itibaren kendinden önceki mimari kurguları kullanarak, geliştirme yöntemiyle ilerlemiştir. Tek kubbeli küçük mekandan, kubbe ölçeği ile oynanarak mekanın büyütülmesi amaçlanmıştır. Çok ayaklı cami plan tipinin yanında, merkezi kubbeli cami plan şeması uygulamaları ile kubbe mimarisine dayanan mekan gelişiminin cami mimarisine hakim olduğu görülmektedir. Örtü sistemiyle mekanın bütünleşmesi mimarinin temelini oluşturmuştur (Kuban, 2007).

Kuban (2005), Osmanlı Dönemi öncesi Anadolu'da geliştirilen camilerin plan şemalarını; çok ayaklı, mihrap önü kubbeli, mihrap önü kubbenin yanı sıra merkezde yer alan fenerli kubbeli, kilise tipolojisi ile yerli ustalar tarafından yapılan ve düz toprak damlı sağır duvarlı cami tipleri olmak üzere beş kategoriye ayırmaktadır. Çok ayaklı cami plan şemasının uygulanması günümüze dek sürmüş; mihrap önü kubbesinin kullanımı ise Abbasiler dönemine (750-1258) dek uzanmaktadır. Merkez kısmında ışıklık yer alan mihrap önü kubbeli cami tipinde, Arap camilerinin tersine mihrap duvarına paralel değil dik bir aks uzanmaktadır. Yerli ustalar tarafından kilise planına öykünerek inşa edilen yapılarda örtü sistemi değiştirilmiştir. Toprak damlı özensiz mimariye sahip yapıların ise en nitelikli bölümünü taç kapılar oluşturmuştur (Kuban, 2005). Osmanlı Dönemi camilerinin, 14. ve 15. yüzyıllardaki tipolojisini Kuran (1964), 3 tipte incelemiştir. Bunlar; tek üniteli, çok üniteli ve çapraz mihverli

şemalardır. Ünite kelimesiyle kubbe örtülü sahın, birim vb. mekansal ayrım yapılmıştır. Kubbenin yanı sıra, kubbeyi taşıyan ya da örtüyü destekleyen ayak sayısı da plan şemasında ve ölçekte belirleyici konumdadır (Aslanapa, 1997, Sezgin, 1984).

13. ve 15. yüzyıllar arasında inşa edilen ve daha sonra çeşitli onarımlarla camiye dönüştürülen zaviyelerin, Osmanlı Dönemi camileri için öncül yapı tipi olduğu savunulmaktadır (Kuban, 2007). Zaviye veya zaviyeli camii, "Osmanlıların erken döneminde gezgin dervişlerin barınma sorunlarını çözen çift işlevli camilere verilen ad" olarak tanımlanmakta; ortasında şadırvan yer alan, kubbeli giriş holünün, iki yanında toplu ibadetin yapıldığı eyvan ve zaviye mekanından oluşmaktadır (Hasol, 2002, s:111). Plan şeması, mihrap ekseninde konumlanan merkezi kapalı avlu ve bu mekan çevresinde yer alan üç eyvan şeklinde tariflenmektedir. Şemanın Anadolu Selçuklu Dönemi medreselerinden son cemaat birimi ile farklılaştığı belirtilmektedir (Ayverdi, Yüksel, 1976). Eserlerde üst örtü olarak kubbe kullanılmıştır.

Zaviyeli camiler için, 'Ters T Tipi', 'Çok İşlevli', 'Kanatlı', 'Çapraz Mihverli', 'Eyvanlı' 'Bursa Tipi', 'Ters T Planlı', 'Zaviyeli', 'Yanları Kanatlı' vb. isimlendirmeler yapılmaktadır (Ayverdi, 1957, s:142; Çetintaş, 1946; Eyice, 1962, s:23; Kuban, 2007; Kuran, 1964; Öney, 2000, s:16). Emir (1994), zaviyeli yapıların inşa amacı, özgün mekan kurgusu, camiye dönüşüm sürecinde geçirdiği müdahalelerin yeterli değerlendirmesi yapılmadan cami tipolojisine eklendiğini belirtmekte; bu plan şemasının alışılmış cami plan şemaları dışında ve hacimsel bütünlük sağlamayan tek cami yapı tipi olarak görüldüğünü aktarmakta; zaviyeli yapıların plan şemasında yalnızca ibadet biriminin ele alınıp bu şemanın tek kubbeli cami plan şemasında değerlendirilmesini eleştirmektedir.

Tuna (1967-1968), Osmanlı Dönemi mimarisini erken dönem 1299-1453 ve asıl dönem 1453-1920 olarak iki bölümde incelemiştir. Erken Dönem Osmanlı camileri merkezi planlı, ters T planlı ve çok bölümlü, çok destekli olarak genellenmekte; bunların dışında Klasik Dönem Osmanlı mimarisinin kaynağını oluşturan plan şemaları da görülmektedir (Ayverdi, 1989). Hasol (2002) ise Osmanlı Mimarisini dört döneme ayırmıştır. Bursa Dönemi veya İlk Osmanlı Üslubu (1325-1501), Bursa

ve İznik'te inşa edilen eserlerle başlayan dönemdir. Osmanlı mimarisinin en olgun çağı olarak nitelenen ve ünlü mimarın yetiştiği dönem, Klasik Dönem veya Yüksek Devir Üslubu (1501-1703) olarak genellenmiştir. Ayrıca klasik dönem üslubu kendinden sonraki dönemleri de etkilemiş; Osmanlı mimarisinin en belirgin dönemini temsil etmektedir. Avrupa etkisi altındaki Dönemde (1703-1874), barok, ampir ve seçmeci üslubun etkin olmuştur. 1910 yılından Cumhuriyetin ilk yıllarına dek ise Yeni Klasik Türk Üslubu, Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi olarak ayrılmıştır (Hasol, 2002). Bu dönem, Klasik Dönem özelliklerinin yabancı unsurlardan arındırılıp, yeniden yorumlanmasına dayalı olan dönemdir. Neoklasik Türk Üslubu olarak da anılmakta; üslubun amacı ulusa özgü mimarlık geliştirmek olmuştur. Öncelikle, imparatorluk için önem arz eden İstanbul, Bursa ve Edirne gibi başkentlik yapmış şehirlerde, mimari adına gelişmeler yaşanmıştır. 16. yüzyıldan itibaren ise hassa mimarları İstanbul'da yaşanan gelişmeleri imparatorluğun tamamına yaymıştır.

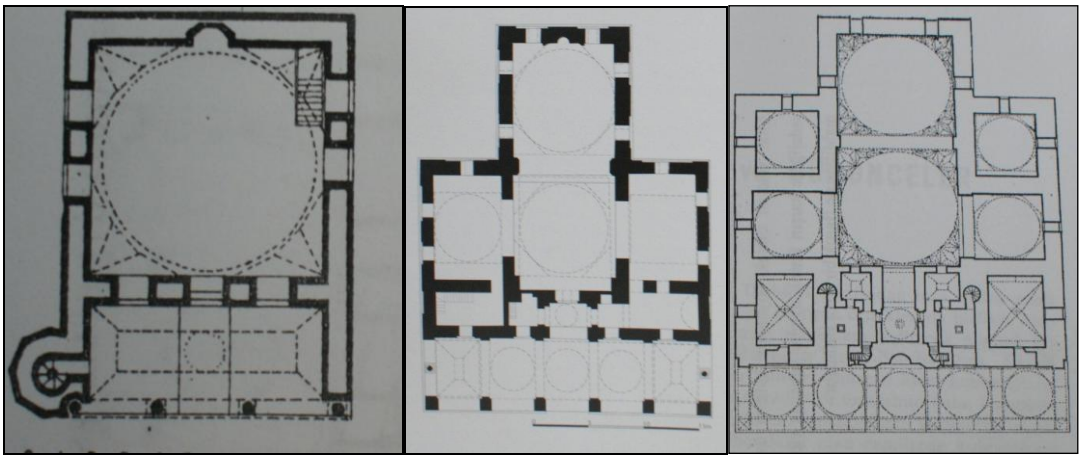
Osmanlı Dönemi cami şemaları için, önceki dönemlerden elde edilen deneyimlerin geliştirilmesi ve yerel malzeme kullanımıyla özgün mimari oluşturma kaygısı duyulmuştur. Ayverdi ve Yüksel (1976) de, merkezi bir güç oluşturma fikriyle kurulan devletin, kendi mimarisini yaratma çabası içinde olduğunu aktarmıştır. Kuban (2005), Osmanlı Dönemi mimarisinin plan şemasını, alt bölümdeki sabit, sade, köşeli karakterin kubbeden türetilen örtü sistemi ile gerçekleştirilen, değişik çözümlerden oluştuğunu belirtmektedir. Mimarinin temel birimini kare, küp plan ve kubbe üst örtü oluşturmuştur. Küçük ölçekli camiler için uygulanabilir olan bu kurgunun daha büyük ölçekli camilerde yeterli olmadığı görülmüş; gelişme, yardımcı elemanlarla kubbenin desteklenmesi ve iç mekanın büyütülmesi yönünde çalışmalarla sağlanmıştır. Amaç kubbe altında, geniş iç mekan yaratma olarak özetlenmektedir (Kuban, 1958). Cami tiplerinde denenen şemaların kubbe ya da ayak sayısı değişken olsa da plan şemasında değişmeyen özellik alt yapının köşeli olmasıdır. Dini mimariyi oluşturan mekansal kurgu, harim, son cemaat, hünkar, müezzin ve kadınlar mahfeli ile minare elemanı şeklindedir. Ana mekanın çevresinde şekillenen yardımcı mekanlar işlevsel olarak gelişmiştir. Harim yapının çekirdeği olarak diğer birimleri bir arada tutan ana mekandır.

Osman Oğulları Beyliği Döneminden, Osmanlı İmparatorluğuna gelinceye dek geçen süreçte cami mimarisi geliştirilerek sürdürülmüştür. 14. yüzyılda Osmanlı mimarisinde çok işlevli camiler inşa edildiği görülmektedir. Cami, zaviye, tabhane işlevi gören bu yapılar, toplumun sosyal örgütlenmesinde yardımcı rol oynamıştır (Kuban, 2005). Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş ve gelişme devri ile paralel bir gelişim gösteren tabhaneli camilerin bilinen en erken tarihli örnekleri İznik'te görülmüş ve yaygın olarak Bursa'da inşa edilmişlerdir. Bursa Orhan Bey Camii, Bursa Murad Hüdavendigar Camii, Bilecik Orhan Bey Camii ve yakın tarihlerde inşa edilen benzer planlı ibadethaneler zaviye veya zaviyeli cami yapı tipi örneklerindendir. Plan kurgusu, ortası avlulu dört eyvanlı Selçuklu medreseleri ve Anadolu Selçuklu medreseleri plan kurgusuyla benzerlik göstermektedir. Bu medreselerin özelliği, ortada bulunan kubbe örtülü mekandır (Kuran, 1964). Plan, kıble yönünde, birbirine geniş kemer açıklığıyla bağlanan, genellikle kubbe örtülü iki birim ve yapı yanlarında, sayıları değişken olan yan birimlerden oluşmaktadır (Cantay, 1988, s:54). Kare mekanın ortasında kesişen dört eksen, köşelerde dört oda oluşturmakta; bu birimler dışında ek birim sayısı değişkenlik göstermekte ve minare sayısı bir ya da iki olmaktadır. Bu cami tipinde esas olan özellik, iki yan ünitenin eş büyüklükte, diğer birimlerin farklı boyutlarda olabilmesidir. Yine diğer plan şemalarında olduğu gibi, Osmanlı camilerinin ana karakteristik özelliği olan, kare ya da köşeli plan üzeri kubbe kurgusu bu tipte de baskındır. Orijinal kurguda üzerinde açıklık bulunan orta birimin altında yağmur sularının toplandığı havuz yer almaktadır. Aynı zamanda bu açıklıktan mekan aydınlatılmaktadır. Günümüzde bu birimlerin üzeri cam ile kapatılmış yağmur suyu havuza toplanmıyor olsa dahi aydınlatma işlevi devam etmektedir. 14. yüzyılda Erken Osmanlı Döneminin cami plan şeması olarak kabul edilen şema; mekanın daha büyük ve ayaksız olarak örtülmesi, mekansal bütünlüğün sağlanması amaçlı geliştirilmeye başlanmıştır (Tayla, 2007). Aynı dönemde Beylikler Dönemindeki minare ve taç kapının yapı ile uyumlu orana getirilmesi ve kareden kubbeye geçiş elemanı olarak Türk üçgeni, mukarnas vb. elemanlar geliştirilmesi yönünde çalışılmıştır.

Osmanlı dini mimarisi, genel anlamda kubbe mimarisi olarak nitelenmektedir. Köşeli forma sahip mekanın kubbe ve kubbeden türetilen örtü sistemleri ile

kapatıldığı görülmektedir. Kuran'ın (1964), sınıflandırmasında yer alan tek üniteli cami yapısı için; 14. yüzyılda örtü sisteminde, üçgenli kasnak kullanıldığı ve tromplu kubbenin yoğun olarak kullanılmadığı söylenmekte; pandantif ile geçişin sağlanmasının 15. yüzyılın ikinci yarısında görüldüğü belirtilmektedir. 14. yüzyılın ilk yarısında örnekleri verilen küçük ölçekli tek kubbeli plan tipinin, kubbenin genişletilmesi denenerek yapı ölçeğinin büyüdüğü gözlenmektedir (Kuban, 2005).

Erken dönemin ilk örneklerinde, kubbe örtülü, kare forma ek son cemaat birimi kurgulandığı görülmektedir. Son cemaat biriminin mihraba paralel olarak kurgulandığı ilk örnek ise Bursa Alaaddin Cami'dir (1335) (Ayverdi, 1989). Bursa Alaaddin Cami'nde köşeli mekandan kubbeye geçiş, köşelere yerleştirilen üç adet üçgenin oluşturduğu, on altıgen kasnakla sağlanmıştır. Yapıda, son cemaat birimi, göz seviyesinde pencere açıklıkları ve beden duvarlarında seyrek hatıllı moloz taş kullanılmıştır. Zaviyeli camilerin, Osmanlı camileri için öncül yapılar olduğu ve birçok zaviyeli caminin onarımlarla yalnızca cami işlevine yönelik değiştirildiği aktarılmaktadır (Söylemezoğlu, 1955).

2.14 Bursa, Alaaddin Bey Camii (1335), Bursa Orhan Bey (1339) ve Bursa, Yeşil Camii (1413-1420) plan şemaları. Kaynak: Kuran, 1964, s:6; Yetkin, 1965, s:173; Kuran, 1964, s:81

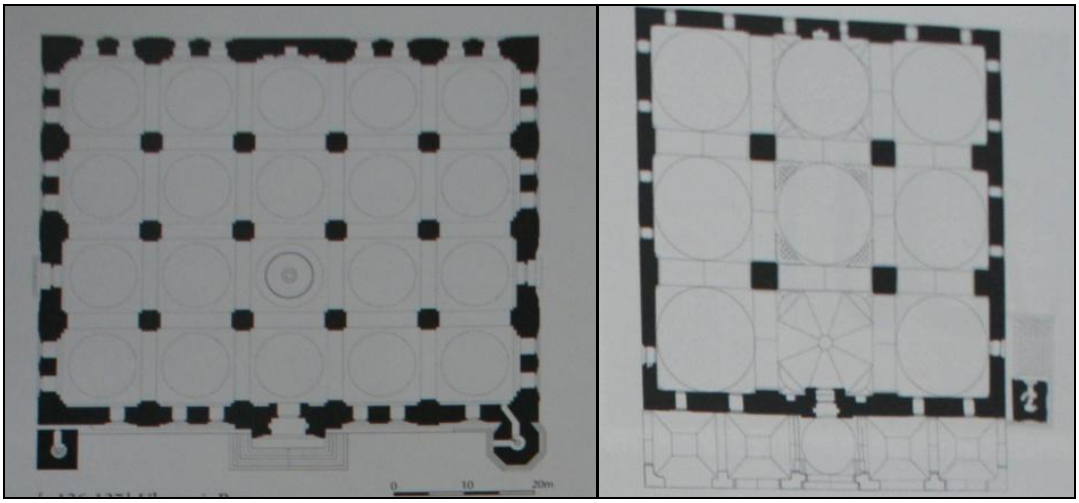
XVI. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin bir imparatorluk haline gelmesi sonucunda, bu tip yapıların hizmet ettiği kurum ve kişilere duyulan ihtiyacın azalmasına bağlı olarak plan tipinden uzaklaşılmıştır. (Çetintaş, 1946; Eyice, 1962, s:2-3). Bursa Orhan Bey Camii (1339), Bursa Yeşil Camii (1413-1420), çapraz mihverli plana

sahip yapılar arasındadır. Geniş hacim arayışı olarak, ardı ardına iki kubbe kurgusu, 1339 yılında tamamlanan Bursa Orhan Bey Camii'nde denenmiştir (Turani, 1979; Yetkin, 1965). Ancak kubbeler arası kaynaşma sağlanamadığı için istenen bütünlüğe ulaşılamamıştır. Zaviyeli cami örnekleri arasında nitelenen, Bursa Orhan Bey Camii'nin kuzeyinde beş kemerli bir son cemaat birimi bulunmaktadır. Çok işlevli cami olma özelliğini yitiren eser, süreç içerisinde yapılan onarımlarla günümüzdeki plan ve işlev kurgusunu almıştır. Son cemaat girişinden küçük kubbe ile örtülü hol bölümüne geçiş yer almaktadır. Birimin sağında ve solunda yer alan girişlerden kadınlara ayrılan birimlere geçiş, güneydeki girişten ise harime giriş sağlanmaktadır. Yeşil Camii'nde merkez ve mihrap önünde büyük kubbeli birimler, merkez birimin iki yanında küçük kubbeli eyvanlar bulunmaktadır. Yan eyvanlarda ocak ve dolapların olduğu odalar yer almaktadır. Büyük kubbelere geçiş üçgenli kuşaklarla, küçük kubbelere geçiş tromplarla sağlanmıştır. Merkezdeki kubbeli birimin ortasında şadırvan yer almaktadır. Tuna (1967-1968), Bursa Yeşil Camii'nin haçvari bazilika tipi kuruluşu olması nedeniyle farklı bir 'T' plan kuruluşu gösterdiğini belirtmektedir.

Eş büyüklükte çok üniteli ve merkezi kubbeli çok üniteli cami tiplerinden, eş büyüklükteki çok üniteli camiler olan ulu cami plan tipini ortaya çıkarmaktadır. Osmanlı ulu camilerini Selçuklu ulu camilerinden ayıran en önemli özellik, kubbe ile örtülü kare birimlerin birleştirilmesinden meydana gelmiş olmalarıdır. Selçuklu camilerinde mihrap önü kubbesi hariç, örtü sistemi düz çatılı olarak kurgulanmıştır. Kare plan üzeri kubbe birleşimi bütünlük ve bitmişliği ifade etmektedir (Kuran, 1964). Kubbenin kare planla birleşimi birimin bütünlüğünü sağlasa da, mekansal bütünlük yaratmada başarılı olamamıştır. Eşit parçalara ayrılmış birimler mekan algısında bütünlüğü bozmaktadır. Örnek yapıların beden duvarlarında taş malzeme kullanılmıştır. İlk devir Osmanlı camilerinde taşıyıcılar taş ayaklardan oluşmaktadır. Bursa Ulu Camii bu şemanın önemli örneklerindendir.

1399 yılında inşa edilen Bursa Ulu Camii'nde düz çatı yerine yirmi adet küçük kubbe kullanılmıştır (Turani, 1979; Yetkin, 1965). Dikdörtgen plan, on iki sütunla eş büyüklükteki yirmi birime ayrılmıştır. Orijinal kurguda, cümle kapısı ile mihrap

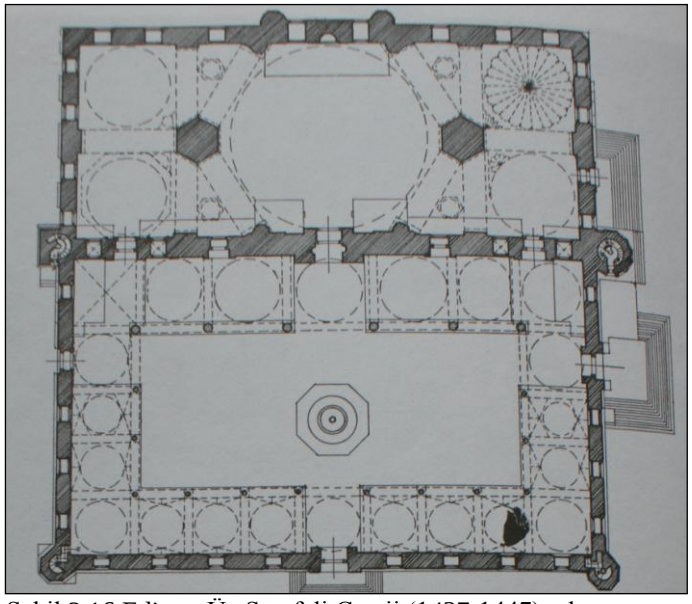
arasında yer alan ikinci birimin üzerinde örtü yer almamakta, birimin altında on altı köşeli şadırvan bulunmaktadır (Tuna, 1967-1968). Günümüzde birimin üzeri örtülüdür. Kubbeler sekizgen kasnak üzerinde yer almaktadır. Kasnak üzerindeki pencere açıklıkları ile mekan aydınlatılmaktadır. Şadırvan kurgusu, estetik yönden Osmanlı mimarisine yapılmış katkı olarak görülmektedir (Ödekan, 2005, s:232). Benzer plan tipindeki Edirne Eski Cami'nde mekan bütünlüğü öne çıkmaktadır (Cantay, 1988).1403 yılında inşa edilen, Edirne Eski Camii'nde de büyük dokuz kubbe ve aralarda yer alan on iki ayağın dörde indirilmesi mekanın bütünlük algısını güçlendirmeye yönelik yapılan denemeler arasındadır (Turani, 1979; Yetkin, 1965). Örtü sistemi, kare planlı harim mekanında yer alan dört geniş ayakla taşınmaktadır. Köşeli formdan kubbeye geçiş, yan sahınlarda pandantif, cümle kapısı önündeki sahında tromp, orta sahında mukarnas, mihrap önündeki sahında üçgenlerle sağlanmıştır (Yetkin, 1965). Yapı kuzeyinde örtü sistemi beş bölüme ayrılmış olan son cemaat birimi yer almaktadır. Orta birim daha yüksek ve kubbeyle, diğer birimler tonozla örtülüdür. Caminin son cemaat birimi tuğla hatıllı taş örgü, geri kalan duvarların ise tamamı kesme taştır.

Şekil 2.15 Beylikler Dönemi, Bursa Ulu Camii (1399) ve Edirne Eski Camii (1403) plan şemaları. Kaynak: Aslanapa, 1997, s:209; Kuban, 2007, s:139.

Örtü sisteminin plan şeması ve tipolojiye olan etkisi, çok üniteli plan şemasından, merkezi kubbeli çok üniteli plan şemasına geçişle fark edilmektedir. Bu dönüşüm 15. yüzyıl ortalarında yaşanmıştır. Mekanın bütünlük algısını arttırma, bölünmeyi

azaltma çabası, merkezi kubbeli çok üniteli cami plan şemasının oluşmasında önemli bir etkendir. 15. yüzyıl ortalarında büyük tek mekan oluşturmak üzere yapılan çalışmalar yoğunlaşmıştır. İstenen sonuca kubbe çapının büyütülmesinden çok, tasarlanan örtü sisteminin taşıtılması yaklaşımıyla ulaşılmıştır. Merkezi ana kubbe çevresinde şekillendirilen örtü ve sürtüktür sisteminin uyumuyla, anıtsal yapı mimarisi bu dönemde üst düzeye erişmiş ve Klasik Devir/Dönem mimarisi oluşturulmuştur (Sezgin, 1984). Dönemin en önemli örneklerinden biri Edirne Üç Şerefeli Cami'dir (1437-47) (Kuran, 1964; Aslanapa, 1997).

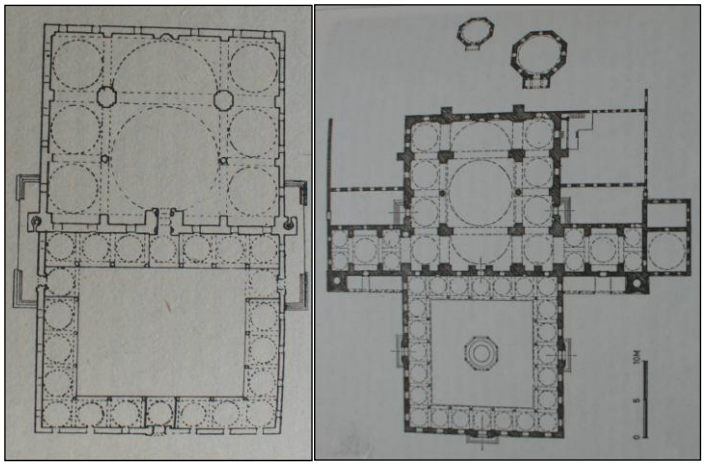

Şekil 2.16 Edirne, Üç Şerefeli Camii (1437-1447), plan şeması.
Kaynak: Aslanapa, 1997 s:236.

Edirne Üç Şerefeli Cami'nde harim mekanı merkezde büyük, iki yanda ikişer adet küçük kubbe üst örtü oluşturulmuştur. Örtü sistemi beden duvarlarına gömünü dört yarım ayak ve iki adet tekil altıgen ayakla taşıtılmıştır. Merkezi kubbe, üzerinde pencere açıklıkları oluşturulmuş altıgen kasnağa oturmaktadır. Orta kubbede geçiş elemanı olarak pandantif kullanılmıştır. Camiye eklenen avlu biriminin dört tarafında revak ve ortasında bir şadırvan yer almıştır. İlk kez bu yapıda minare sayısı dört olarak kurgulanmıştır. Avlu kurgusu daha sonraki örnekler için de belirleyici olmuş, kullanımı sürdürülmüştür. Üç Şerefeli Camii kurgusu altıgen plan şemasıyla Türk mimarisine yönelik bir gelişme olarak gösterilmektedir (Kuban, 1958). Avlu biriminin yapıya dahil edilmesi; son cemaat ve diğer revakların kubbe ile örtülmesi;

pencere açıklıklarının arttırılması; minare sayısının ikinin üzerinde olması; malzeme olarak yalnızca kesme taş kullanılması; silme, sivri kemer, mukarnas vb. elemanların düzenlenmesi, Klasik Dönem cami mimarisinin hazırlık evresi olarak nitelenmektedir (Yetkin,1965),

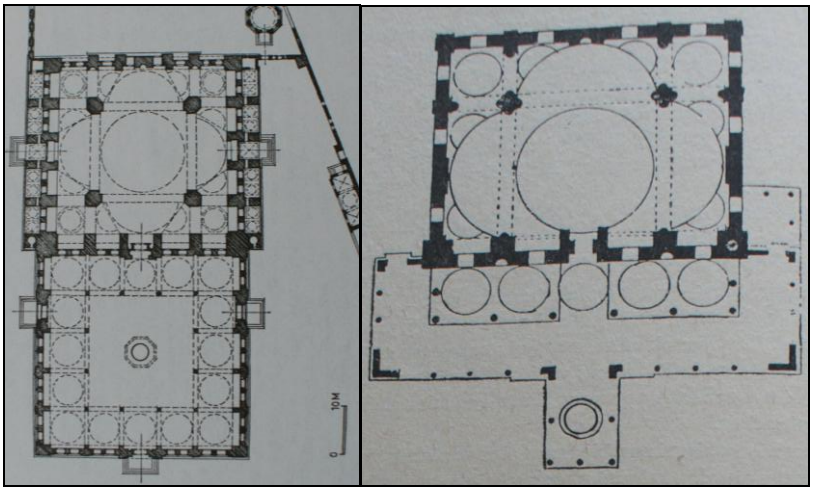
15 ve 16. yüzyıllarda yarım kubbe formu, örtü sisteminde dahil edilmiştir. Osmanlı Devletinin son yıllarına dek cami yapılarında kubbe ve kubbeden türetilen formlarla plan şemaları şekillendirilmiştir. Klasik Devir mimarisini büyük ölçüde Mimar Sinan'ın eserleri şekillendirmiş; mekansal bütünlük arayışında istenen seviyeye ulaşılmıştır. Mimar Sinan (1490-1588) 1520 yılında eğitimini tamamlayıp Enderun'dan mezun olmuş 1588 yılına dek yaklaşık olarak 81 cami, 50 mescit, 55 medrese, 7 kuran okulu, 19 türbe, 17 imaret, 3 şifahane, 7 su kemeri, 8 köprü, 17 kervansaray, 32 saray, 6 mağaza, 33 hamam inşa ettiği belirtilmektedir (Turani, 1979). İstanbul Eski Fatih Camii (1471-72), İstanbul Bayezid Camii (1502), Mimar Sinan'ın eserleri olan İstanbul Şehzade Camii (1544-1548) ve Üsküdar Mihrimah Sultan Camii (1547-1548) örnekleri ile merkezi kubbeli cami plan şemasının gelişimi izlenebilmektedir (Erzen, 1996; Kuban, 1998).

Şekil 2.17 İstanbul, Eski Fatih Camii (1462-1470) ve İstanbul, Bayezit Camii (1506) plan şemaları. Kaynak: Yetkin, 1965, s.190; Aslanapa, 1997, s:246.

İstanbul'un fethinden sonra yapılan Eski Fatih Camii'nde (1471-72), merkezdeki kubbeye kıble tarafında bir yarım kubbe ilave edilmiş ve mekan genişletilmiştir

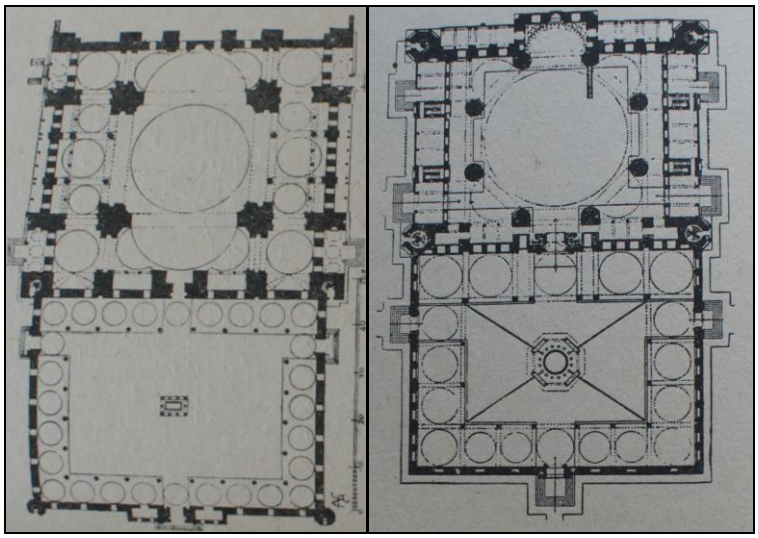
(Aslanapa, 1997; Reyhanlı, 1974; Sözen, 1975). Yapı 1765 yılında depremle yıkılmış ve yerine günümüzdeki cami yapılmıştır (Yetkin, 1965). İlerleyen süreçte merkezde yer alan kubbeye eklenen yarım kubbe sayısı arttırılarak, mekansal bütünlük ve genişlemeye yönelik çalışmalar sürdürülmüştür. İstanbul, Bayezit Camii (1506), kıble ve giriş bölümüne iki yarım kubbe eklenen örneklerdendir. Harimde yer alan tam ve iki yarım kubbenin yanlarında, dörder adet küçük kubbeyle örtülü yüksekliği daha alçak olan galeriler bulunmaktadır. Merkezde yer alan kubbe dört büyük ayak ve iki sütunla taşınmaktadır. Kubbe çapının, önceki camilere nazaran fazla olması, yanlarda oluşturan galerilerin orta mekana açılması yapının en belirgin özellikleridir (Kuban, 1958). Tam kubbenin alt sırasında, iki sıra mukarnaslı korniş ve pencere açıklıkları; yarım kubbelerde tek sıra kemerli pencereler bulunmaktadır. Harim girişinin iki yanında beşer adet küçük kubbe ile örtülü birimler yer almaktadır. Avlu biriminin kenarlarında kubbe örtülü revak ve ortasında şadırvan kurgulanmıştır.

Şekil 2.18 İstanbul, Şehzade Camii (1544) ve Mihrimah Sultan Camii (1547), plan şemaları. Kaynak: Yetkin, 1965, s:202; Aslanapa, 1997, s:253.

İstanbul, Şehzade Camii (1544-48), plan şemasında büyüklükleri yaklaşık olarak eşit olan avlu ve harim birimlerinin oluşturduğu dikdörtgen kurgu uygulanmıştır. Harim birimi, dört ayağın taşıdığı merkezdeki kubbeyle, beden duvarı ve ayakların taşıdığı dört adet yarım kubbeyle örtülüdür. Merkezdeki kubbenin oturduğu kare formun dört köşesine ağırlık kuleleri yapılarak, kemerlerin açılması önlenmiştir. Örtü sistemindeki genişlik ve iç mekandaki bütünlük arayışı belirgin olarak hissedilmektedir (Kuban, 1958). Ayrıca kare formun uzantıları dışarıdan

desteklenmiştir. Harim köşelerinde küçük kubbeler kullanılmıştır. Avluya dört yönde kubbeli revaklar, merkeze şadırvan inşa edilmiştir. Camide ikişer şerefeli iki minare yer almaktadır. İstanbul, Mihrimah Sultan Cami'nde (1547-48) ise, harimin merkezindeki kubbeyi çevreleyen yarım kubbelerin sayısı üçe çıkarılmış, yalnızca giriş önüne yarım kubbe yerleştirilmemiştir. Mihrap önündeki köşeler küçük kubbelerle örtülmüştür. Yapının konumu dolayısıyla, caminin avlu kurgusu klasik kurgudan farklılık göstermektedir (Yetkin, 1965). Avluda, son cemaat birimi genişletilmiş, dikdörtgen avlu planının açık kenarında çıkıntı oluşturulup, bu birime şadırvan yapılmıştır.

Şekil 2.19 Süleymaniye Camii (1550-1557) ve Edirne, Selimiye Camii (1569-1575), plan şemaları. Kaynak: Yetkin, 1965, s:205-206

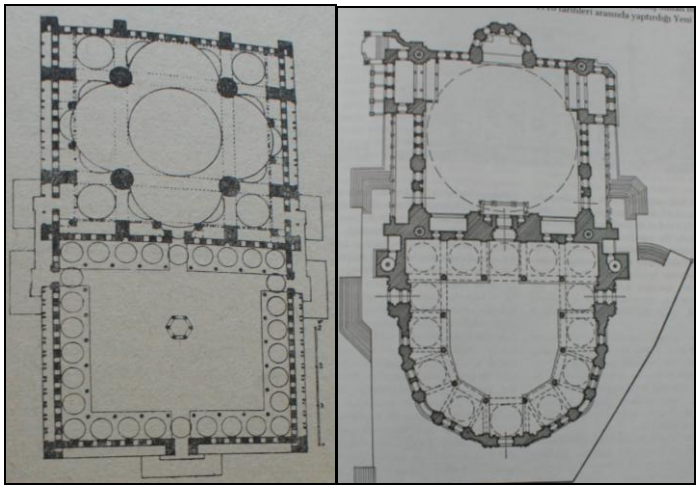
1550-1557 yılları arasında inşa edilen Mimar Sinan'ın kalfalık eseri olarak nitelediği Süleymaniye Camii'nde, yarım kubbe sayısı ikiye indirilmiş, ancak merkezde yer alan kubbenin yüksekliği arttırılmıştır. Mihrap doğrultusunda yer alan bölümde, yarım kubbeler kullanılmış, yan sahınlar küçük kubbelerle, daha alçak galeriler olarak düzenlenmiştir. Yan sahınlarda kubbe boyutları değişkenlik göstermektedir. Merkezi kubbenin, dört yanı yarım kubbeli kurgulanan şema yatayda genişlik hissi yaratırken, Süleymaniye Camii kurgusunda güçlü dikey etki yaratılmış, kubbeler arası kademelenme sağlanmıştır. Kubbe dört ayak üzerinde taşınmakta ve taşıyıcıların doğrultusu Şehzade Camii'nde olduğu gibi dış duvarlardan desteklenmektedir. Merkezdeki büyük kubbede pandantif; galerilerdeki küçük

kubbelerde tromp ve pandantif kullanılmıştır. Yapıda çok sayıda pencere açıklığı; avlunun dört köşesinde ikisi üçer, ikisi ikişer şerefeli olmak üzere toplam on şerefeli, ince, uzun dört minare inşa edilmiştir. Eserin içi ve dışı oldukça uyum içinde kurgulanmıştır (Aslanapa, 1997; Sözen, 1975; Yetkin, 1965).

Mimar Sinan'ın ustalık eseri olarak nitelendirdiği, Selimiye Camii, mekansal bütünlük arayışlarında son nokta olmuştur. Edirne Selimiye Camii (1569-1575), plan şemasında yarım kubbeler kaldırılmış, köşelerde küçük kubbeler ve merkezde sekiz ayağın taşıdığı 43,28 m. çapında, 31,28 m. yüksekliğinde kubbe inşa edilmiştir (Yetkin, 1965). Taşıyıcı ayakların doğrultusu diğer örneklerde olduğu gibi dış cephelerden desteklenmiştir. Azami miktarda taşıyıcı ayak kullanılarak, orta sınırları çevreye yaklaştırmıştır (Kuban, 1998). Caminin köşelerine inşa edilen dört adet minare, yapıyı estetik ve teknik yönden takviye etmektedir. Mihrabın önünde yarım kubbe ile örtülü bir niş yer almaktadır. Cami içinde çok sayıda pencere açıklığı, çini kaplama kullanılmıştır. Avlu dört yanında kubbe ile örtülü revaklar ve avlu ortasında mermer şadırvan bulunmaktadır. Selimiye Cami'nin ulaştığı mimari düzey, kasnak, tonoz ve yapı geometriğine uygun fil ayaklarının kullanımı Mimar Sinan'ın ustalığının göstergesi olarak nitelenmektedir (Ödekan, 2005, s: 313).

17. yüzyıl başına dek süren Osmanlı Klasik Döneminde mekansal bütünlüğe ulaşma çabaları Edirne Selimiye Camii kurgusu ile sağlanmıştır (Sözen, 1975; Tayla, 2007). Bu dönemde, geçiş elemanlarında Türk üçgeni yerine, tromp ve pandantiflerin kullanımı tercih edilmiş; son cemaat avlu kurgusu geliştirilmiştir. Genel olarak süreçte 16. yüzyıl üslubunun hakim olduğu görülmektedir. İstanbul Sultan Ahmed Camii (1609-1616), bu dönemde inşa edilen yapılar arasındadır. Yaklaşık olarak eşit büyüklükte, kare formlu harim ve avlu birimleri bulunmaktadır. Örtü sistemi; merkezde büyük kubbe, kenarlarda dört adet yarım kubbe ve köşelerde inşa edilmiş küçük kubbelerden oluşmaktadır. Kubbeyi bağlayan tekil dört ayağın uzantıları dış cephelerden desteklenmektedir. Ayakları bağlayan kemerlerin oluşturduğu kare formdan kubbeye geçiş pandantiflerle sağlanmıştır. Cami, beş sıra şeklinde, toplam 260 adet pencere açıklığı ile aydınlatılmıştır. Caminin doğu, batı, güney cepheleri

revaklarla çevrelenmiş, kuzeyde revaklı avlu kurgusu devam ettirilmiş ve ilk kez bu yapıda altı adet minare inşa edilmiştir (Yetkin, 1970).

Şekil 2.20 İstanbul, Sultan Ahmed Camii (1609-1616) ve İstanbul, Nur-u Osmaniye Camii (1748-1756) plan şemaları. Kaynak: Yetkin, 1965, s:207; Aslanapa, 1997, s:275

18. yüzyılda batı üslubunun mimariyi etkilemeye başladığı, 19. yüzyıl ve Osmanlı Devletinin son dönemlerinde eklektik üslup olarak tariflenen birçok tarzın karışımıyla yapılan uygulamalar bulunmaktadır (İnci, 1985, s:232; Yetkin, 1965). Klasik Osmanlı mimarisini, Türk barok ve Türk ampir üsluplarıyla değişime uğramıştır (Turani, 1979). 18. yüzyıl Osmanlı camilerinde, Erken dönem camilerine göre özellikle cephelerde farklılaşmalar görülmektedir. Son cemaat, hünkar mahfili, minare elemanları arasında bir bütünlük sağlanmaya çalışılmıştır. Revaklı avlu kurgusu yerine bahçe tipi avlular kullanılmıştır (İnci, 1985, s:230). Dönemin başında yaşanan Lale Devri'nde klasik mimari anlayış korunmuş, süsleme elemanlarında farklılaşmalar olmuştur. Stilize bitkisel motifler yerine vazodan çıkan bitkisel demet, kasedeki meyveler vb. doğal süslemeler kullanılmıştır. 18. yüzyıl ortalarında ise Türk barok üslubu mimariye ve süslemeye yön vermiştir. Yapıların hafif görüntüsü cephe kurgusu ve minarelerden anlaşılmaktadır. Bu üslubun en önemli örneklerinden biri İstanbul Nur-u Osmaniye Camii'dir (Arık, 1971; Tayla, 2007).

1748-1756 yılları arasında inşa edilen Nur-u Osmaniye Camiinin plan şeması, oval hatlarıyla farklılık oluşturmaktadır. Yapının kapalı biriminde, mihrabın yer

aldığı yarım kubbe ile örtülü bölüm yarım daire şeklinde niş ile dışarı taşırılmıştır. Avlu kurgusunda ise yalnızca yapı ile birleşim oluşturan bölümlerde köşe oluşturulmuş, geri kalan kısım oval formda düzenlenmiştir. Harim mekanı tek büyük kubbeyle örtülüdür. Beden duvarlarına taşıtılan kubbeye, geçiş elemanı olarak pandantif kullanılmıştır. Yapı, beş sıra şeklinde düzenlenen toplam yüz yetmiş dört adet kavisli, dilimli kemerli pencere açıklığı ile aydınlatılmıştır. Kubbe kasnağında da pencere açıklıkları kullanılmıştır. Tüm avlu duvar yüzeyinde, toplam on dört adet küçük kubbe ile oluşturulmuş revaklar yer almaktadır (Aslanapa, 1997).

19. yüzyıl ve İmparatorluğun son dönemlerinde inşa edilen eserlerin, özellikle İstanbul'da olanlarında birçok üslubun karıştırılarak kurgulandığı, Anadolu'da olanlarda ise Klasik Osmanlı üslubunun daha güçlü olduğu görülmektedir (Aslanapa, 1997; Arık, 1971). Bir yenilik ortaya koymayan, karma bir anlayışla cami inşaları gerçekleştirilmiştir. İç ve dış mekanlardaki süslemeler; kemer formları, merdivenlerde uygulanan Barok etki ve minareler, dönemin niteliğini yansıtmaktadır (Eyice, 1993). 1808-1839 yılları arasında ampir üslup; 1867'dan sonra birçok üslubun karıştırıldığı eklektik üslup İstanbul'da inşa edilen eserleri etkisi altına almıştır. Nusretiye Camii (1826), ampir tarzda inşa edilen eserlerdendir (Aslanapa, 1997). Plan şeması olarak Nur-u Osmaniye'ye benzeyen yapıda, barok izlerinin yanı sıra, kubbenin büyük bir kasnağa oturması; dış cephede kasnak seviyesine yerleştirilen kuleler; açıklık formları; silmeleri; madeni şebekeleri ile farklılaşmalar görülmektedir. 1886 yılında inşa edilen Hamidiye Camii eklektik üslubun bir eseri olarak tanımlanmaktadır. Yapıda yoğun süsleme kullanımı yer almaktadır

Osmanlı dini mimarisi cephe kuruluşları incelendiğinde, vurgunun eserin dışında etkin olmadığı görülmektedir. Cephede dikkat çekici olan en önemli ve özenli unsur taç kapıdır. Erken Dönem yapılarında cephe kurgusu için özel bir girişimde bulunulmamış; yapım sistemi ve iç mekan gereksinimlerine göre cepheler oluşturulmuştur. Taç kapılarda da, Beylikler Döneminden itibaren yapı ile uyumlu ölçeğe getirilmek üzere çeşitli denemeler yapılmıştır. Son cemaat biriminin etkisiyle süreç içerisinde kuzey cephesinde yer alan cümle kapısı da geri planda kalmıştır. Kuran (1964), tek üniteli cami yapılarının cephelerini; sade olarak tanımlamaktadır.

Cephede yer alan açıklıklar kemerli ya da dikdörtgen olabilmekte; kemer içerisinde tezyin kullanılabilmektedir. Cephede kullanılan tek süsleme elemanı, kirpi saçak olarak adlandırılan şaşırtılmış, köşelemesine dizilmiş tuğla bitiş sırasıdır. Bu süsleme kitlenin ritmik tarzda bitişini sağlamaktadır. 15. yüzyıl ve sonrasında yapının içi kadar dışının da önemsendiği ve daha batılı bir yaklaşımla kurgulandığı görülmektedir (Kuban, 2005). Özellikle geç dönem örneklerinde, batılı üslupların etkisiyle, dış mekanının da bezeme unsurları içerdiği görülmektedir. Osmanlı mimarisinde, açık ve kapalı mekanlar arasındaki kademeli geçişler revaklarla sağlanmıştır. Kuzey cephesinde kurgulanan son cemaat revakının yanı sıra, Klasik Dönemde diğer cephelerde de revak kullanılmıştır (Ödekan, 1988, s:513-520). Özellikle 15. yüzyılda yapıların doğu ve batı cephelerine birimler eklendiği görülmektedir. Yine aynı cephelerde yapının genişletilmesi amacıyla eklenen bölümler payandalarla desteklenerek cephe görünümü zenginleştirilmiştir. Anıtsal yapılar için ise yüksek cephelere, eklenen revaklarla kademe oluşturulmuş, görsel estetik sağlanmıştır.

Erken Dönemde kullanılan almaşık örgü tekniğinin Klasik Dönemde azalmasına bağlı olarak, pencere alınlıklarının, taş, mermer, çini panolarla kaplandığı örneklerin arttığı görülmektedir (Kuran, 1986, s:235-236). Erken Dönemin, dikdörtgen söveli, sivri kemerli, alınlıklı alt sıra pencere düzeni, Klasik Dönemde de devam etmiştir. Erken Dönemden farklı olarak Klasik Dönemde, iki sıra şeklinde kurgulanan pencerelerin aralarına ya da üstlerine, daire formlu pencerelerin eklendiği örnekler bulunmaktadır (Ödekan, 1988, s:513-520). Özellikle 1570'li yıllar sonrasında üç sıra pencere kurgusu sıklıkla kullanılmıştır. Ayrıca Kubbe kasnağındaki açıklıkların, yine Klasik Dönemde yuvarlak kemerli olarak uygulanmıştır.

17. yüzyıl sonuna dek süren Klasik Dönem etkisi, 18. yüzyılda yaşanan batılılaşma dönemi ile etkinliğini yitirmiştir. Lale Devri (1703-1730), Barok ve Rokoko üslubunun etkin olduğu dönemlerde (1730-1805); plan şeması olarak Klasik Dönem etkisi devam etmiş, batıya ait yapı unsurları yorumlanarak dekoratif amaçla cephe ve süslemelerde kullanılmıştır (Arel, 1978). Aynı dönemde son cemaat birimi üzerine konumlandırılan hünkar mahfili, cami cephelerinde iki katlı bir eklenme

oluşturmuştur (Batur, 1970, s:97-105). Cephede yatay etkiyi hafifleten minarelerin formunda değişiklikler olmuştur. Minare yüksekliği arttırılmış, genişliği azaltılmıştır. Şerefe sayıları ve şerefe altı mukarnas sıralarında da artma olduğu görülmektedir (Ödekan, 1997, s:1259). 18. ve 19. yüzyıllarda ise şerefe altlarında bilezikler, boğumlu çıkmalar uygulanmıştır.

Osmanlı anıtsal mimarisinin, anlatımlar üzerine inşa edilmesi mümkün görünmemekte, bazı minyatürlerde yapıların maketlerinin yapıldığı yönünde tasvirler yer almaktadır. Tayla (2007), yayınında Osmanlı Dönemi inşa faaliyetlerine yönelik projeler doğrultusunda uygulama yapıldığını, Tahsin Öz ve Behçet Ünsal'ın makalelerine dayanarak aktarmaktadır. Öz'ün aktarımında Topkapı Saray Müzesinde yer alan belgede, II. Selim devrine ait bir hamama sonradan eklenecek istinat duvarı için "…siyah ve sabit bir mürekkeple çizilmiş olan bu tafsilat resminde, o kadar doğru ve düzgün çizgiler ve mükemmel taş kesimleri vardır ki ayrıca inşa usulü hakkında tarifler de projeye işaret ederek altına yazılmıştır" denilmektedir (Tayla, 2007, s.160). Ünsal'ın aktarımında ise on dokuz yapıya ait proje örneği verilmekte, projelerin yalnızca plan şemasından oluştuğu belirtilmektedir. Günümüzde ise yapım tekniğini ve malzeme bilgisini açıklamak için araştırma yapılması gerekmektedir. Ancak bu konuda yeterli kaynak oluşturulamamakta ve maddi kaynak sıkıntısı çekilmektedir. Onarım süreçleri içerisinde dahi çeşitli kazı, araştırma vb. uygulamalar yapılmakta, ancak elde edilen verilerin belgelenmesi için kaynak ayrılamamaktadır.

Osmanlı mimarisinde malzeme kullanımı genel anlamda yerel malzemelere göre şekillenmiştir. XIV. ve XV. yüzyıl süreci Osmanlı Devleti için, göçebe yaşamdan yerleşik sisteme geçişi, uç beyliğinden imparatorluğa dönüşümü kapsayan dönemdir. Kuran (1964), bu dönemi, Selçuklu ve İslam mimarisi formlarının yerel malzeme ve yöntemlerle entegre edilerek Osmanlı mimarisinin oluşturulduğu dönem olarak nitelemektedir. Eserlerin projelerine yönelik herhangi bir kaynak bulunmadığı için dönemin yapım tekniği ve malzemesi açısından elde edilen veriler oldukça kısıtlıdır. Bölgesel inşa teknikleri ile yapılan en eski Osmanlı camileri tek kubbeli yapılardır (Kuban, 2005; Aslanapa, 1997). 14. yüzyılın ikinci yarısında Batı Anadolu'da anıtsal

eserler inşa edilmiştir. "…yapı malzemesi ve tekniği, bölgenin taş, tuğla karışık eski geleneğini sürdürür. Büyük Antik kalıntıların bulunduğu yerlerde, eski yapılardan elde edilen mermer kolonlar ve mermer kesme taş malzeme kullanılmıştır" (Kuban, 2005, s.114). Geç dönemlerde ise tek parça ya da parçalı mermer veya granit sütunlar kullanılmıştır.

15. yüzyılda, 13. yüzyıl gelenekleri geliştirilerek sürdürülmüş; bezeme formları doğu ülkeleri ile benzerlik göstermekle birlikte, malzeme, teknik ve kubbe kullanımı yerelleştirilmiştir. Yapılar işleve yönelik, duvar konstrüksiyonu özensiz, silmeler gelişmemiştir. Kirpi saçak kullanımı yaygındır. Osmanlı mimarisi yapım sistemi, kubbe, kasnak, geçiş elemanı, duvar ve ayaklardan oluşturulmuştur. Yapım tekniğinde, tuğla, kaba yonu, almaşık ve yanaşık derz olmak üzere dört teknik kullanılmıştır (Tuluk, 1999, s:32). Erken Dönemdeki malzeme tercihleri ekonomik nedenlerden dolayı devşirme malzeme, taş ve tuğla ile sınırlı kalmıştır. Devletin ekonomik gücüyle bağlantılı olarak erken dönemde uygulanan kaba yonu taş ve tuğla sıralı almaşık örgü yerini, Klasik Dönemde kesme taş, tuğla örgü almıştır (Batur, A., 1970, s: 210). Süsleme elemanı olarak ise 15. yüzyılda sırlı tuğla, çini, renkli mermer, daha genç dönemlerde alçı ve yüzey boyama tekniğinde bezeme uygulamaları yapılmıştır.

BÖLÜM ÜÇ
OSMANLI DÖNEMİ VAKIF ESERLERİNİN ONARIM SÜREÇLERİ

Osmanlı Dönemi camilerinin onarım süreçlerine yönelik olan inceleme sistemi bu bölümde kurgulanacaktır. Bölüm iki ana başlıktan oluşmaktadır. İlk bölüm, eski eser onarımlarında izlenen yöntem ve ihale yöntemiyle hizmet alınan vakıf eserlerinin onarımlarında izlenen yönteminin karşılaştırılmasından oluşmaktadır. İkinci bölümde ise alan çalışmasında izlenecek sistematik oluşturulacaktır. Sistematik uygulamalar öncesi süreç, uygulamalar süreci ve uygulamalar sonrası süreç olarak sınıflandırılmıştır. Uygulamalar öncesi ve sonrası süreçleri teorik anlatım, uygulama süreci ise farklı ölçek ve nitelikteki eserlerin onarım süreçlerinde yer alan olumsuz işlemlerin örneklenmesine dayanmaktadır. Söz konusu uygulama örnekleri, onarım sisteminden kaynaklı problemlerin ülke genelinde örneklenebilmesi adına, literatür araştırmaları ve nitel gözlemler doğrultusunda tespit edilmiştir.

3.1 Osmanlı Dönemi Vakıf Eserlerine Yönelik İzlenen Onarım Süreci

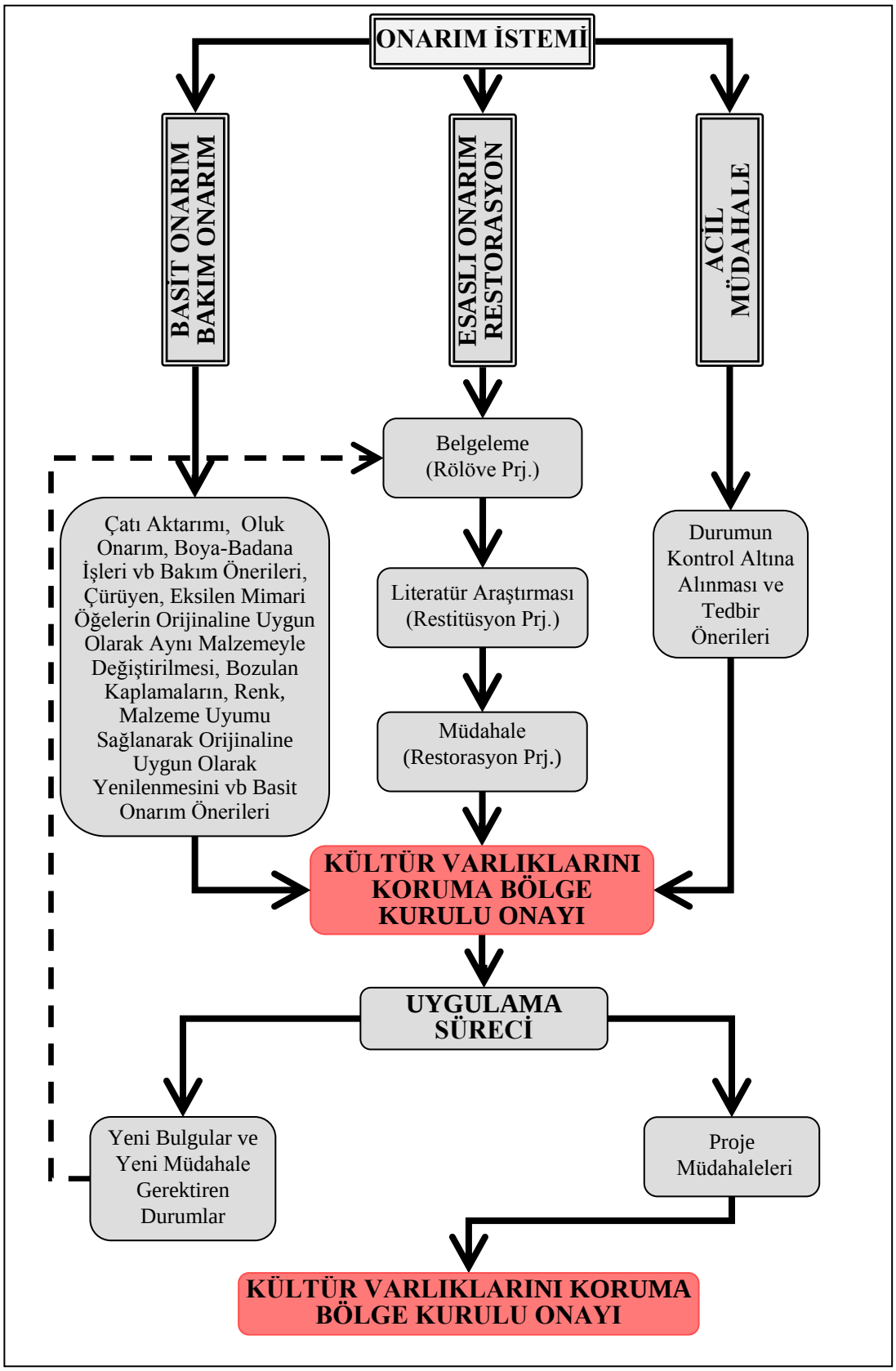
Restorasyon faaliyetleri birçok çalışmanın belirli sıralamaya göre yapılması ile oluşmuş bir sistemler bütünüdür. Onarıma ihtiyaç duyan eserin, mevcut halinin belgelenmesi ile başlayan çalışma, ilk inşa edilmiş halinin araştırılması, mevcut durumda karşılaşılan sorunlara müdahaleler geliştirilmesiyle devam etmektedir. Çizgisel ve araştırmaya dayalı çalışmanın tamamlanmasından sonra uygulama süreci başlatılmaktadır. Restorasyon sürecinin teorik kısmını oluşturulan projelendirme işi ülke genelinde kültür varlıklarından sorumlu olan kurumlarca denetlenmektedir. Ancak eser sayısının fazla olması, merkezi yönetimin alt birimler oluşturarak yerelleşmesini gerekli kılmıştır. Söz konusu bölge sınırları içerisinde yer alan eserlere yönelik olarak alınacak kararlar, gerçekleştirilecek onarımlar bölge kurullarınca denetlenerek son şeklini almaktadır.

Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları faal olmadığı süreç ya da bölgelerdeki sivil mülkiyette bulunan eski eserlerin onarım sistemi ve sürecinin işleyişi, Tablo 3.1'de aktarılmaktadır. İşlemler, onarım istemi ya da mecburiyetiyle başlamaktadır.

Eski eserde karşılaşılan problemler üç yöntem izlenerek çözümlenmektedir. Bu yöntemler şu şekildedir:

- Yasal sistemde proje gerektirmeyen basit onarım ya da bakım onarım adı altında yapılan; ciddi bir problemin olmadığı, mülkiyet sahibinin ya da vekilinin (mimar) yapının gereksinimlerini karşılama istemi üzerine ilgili Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kuruluna yapacağı başvurunun değerlendirilmesi ve karara bağlanmasının kapsayan işlemlerdir.
- Acil müdahaleye yönelik işlemler; yapının herhangi bir sebepten yıkılması, yok olması tehdidi ya da çevresi için tehlike arz etmesi durumunda zorunlu olarak gerçekleştirilmek durumunda kalınan onarımlardır. Mülkiyet sahibinin ya da vekilinin (mimar) ilgili Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kuruluna yapacağı başvurunun değerlendirilmesi ile ivedilikle karara bağlanan ve müdahale edilen problemlere yönelik işlemlerdir. Bu tür uygulamalarda, müdahale sonrası yapının projelendirilmesi doğru bir yaklaşımdır.
- Esaslı onarım uygulamaları; kapsamlı bir çalışmaya dayanan onarım yöntemidir. Mülkiyet sahibi vekilinin (mimar, restorasyon uzmanı mimar) eseri projelendirilmesi ile gerçekleştirilen uygulama çalışmasıdır. Projelendirme mevcut durum (rölöve), orijinal durum (restitüsyon), uygulanacak müdahalelerin ve uygulama sonrası halin anlatıldığı durum (restorasyon) olarak üç kategoride gerçekleşmektedir. Belgelemeye ek olarak yapıya yönelik analizler, raporlar ve ilgili Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından istenen verilerle başvuru gerçekleştirilmektedir. Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun verileri değerlendirmesi ve onaylaması durumunda uygulamaya başlanabilmektedir. Uygulama sürecinde karşılaşılan yeni bulgular olması durumunda revize proje hazırlanması ve tekrar Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu onayı alınması gerekmektedir.

Tablo 3.1 Sivil mülkiyete ait eski eserlerde onarım sistemi ve sürecin işleyişi.

Not: KUDEP olmayan bölgelerde ya da KUDEP oluşturulmadan önceki süreçte sistemin işleyişi.

11.06.2005 gün ve 25842 sayılı Resmi Gazete Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları, Proje Büroları İle Eğitim Birimlerinin Kuruluş, İzin, Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik yayınlanmıştır. Bu yönetmeliğe göre, il özel idareleri, büyükşehir belediyeleri ve Bakanlıkça izin verilen belediyeler bünyesinde KUDEP büroları oluşturulması ve büroların çalışma esasları tanımlanmıştır. Büroların görevleri basit onarım niteliğindeki onarımları kapsamaktadır. Buna göre, korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarıyla ilgili işlemleri ve uygulamaları yürütmek, denetimlerini yapmak üzere kurulan koruma, uygulama ve denetim büroları ile il özel idareleri bünyesinde kurulan proje bürolarının ve eğitim birimlerinin kuruluş, çalışma, usul ve esasları ile Vakıflar Genel Müdürlüğü idaresindeki taşınmaz kültür varlıklarının tadilat ve tamiratlarına ilişkin esasları düzenlemek büroların yükümlülüğündedir. Büroların faal olduğu süreç ya da yerleşimde, onarım istemiyle başvuru yapan kimse, onarılacak eserin sahibi olduğuna ilişkin belge; onarılacak alanın ayrıntılı belgelendiği eser mevcut durum fotoğrafları; uygulamaya ilişkin açıklayıcı bilgi içeren raporla birlikte ilgili KUDEB bürosuna verilmektedir. Yetkililerin gerek çalışmayı yapması sonrası onarımın uygunluğuna dair izin belgesi düzenlenerek uygulama izni verilir. Uygulama ve sonrası süreçte onarımlar yetkililer tarafından takip ve kontrol edilmektedir. Vakfı eserleri için de aynı sistem izlenmektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğü sorumluluğundaki eserlerin tadilat ve tamiratlarından KUDEP büroları yükümlü tutulmuştur.

Çalışma konusuna örnek teşkil eden, Osmanlı Dönemi camileri Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün mülkiyetinde bulunması nedeniyle onarım süreci sivil mülkiyette bulunan yapılardan farklılık göstermektedir. Yapılacak herhangi bir müdahale için yine Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu onayı gerekmektedir. Sivil mülkiyetteki yapılara göre, kurumlara ait olan yapılarda restorasyon sürecine ihale yöntemi dahil olmaktadır. Devlet bütçesinden eski eser onarımlarına ayrılan bütçenin en verimli şekilde kullanılabilmesi için, ihale yönteminde esas, en düşük bedele hizmet alımının sağlanmasıdır. Koruma politikalarında en önemli girdiyi ayrılan bütçe oluşturmakta; yeterli bütçe oluşturulmazsa çalışmalar korumama politikasına dönüşmekte, bu yüzden hükümetlerin koruma faaliyetlerine daha fazla bütçe ayırması ve ihale usullerinin restorasyon işleri dikkate alınarak gerçekleştirilmesi gerekmektedir (Tapan, 1998, s:206). Maliyet her iş kalemi için belirlenen ve yıllık

olarak güncellenen birim fiyatlarla hesaplanmaktadır. İş kalemlerine ve miktarlarına göre müellif ve/veya yüklenici adayları iş için teklif vermektedir. Hazırlanan proje ve/veya gerçekleştirilmek istenen onarım öncelikle ilgili Vakıflar Bölge Müdürlüğü onayına daha sonra ilgili Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu onayına sunulmaktadır. Uygulamalar sürecinde Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün görevlendirdiği kişilerce işlemler kontrol edilmektedir. Uygulamalar sonrasında ise yine ilgili Vakıflar Bölge Müdürlüğü ve ilgili Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından, yapılan işin uygunluğu denetlenmektedir.

Vakıf eserlerinin onarımları için genel merkezden ayrılan yıllık bütçeye ihtiyaç vardır. Yapılacak işlere göre genel merkezden belirlenen bütçe bir sonraki sene bölgelere aktarılmaktadır. Maliyetin yanı sıra, Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait eser sayısının fazlalığı, personel sayısının yetersizliği gibi girdiler onarım yapılacak eser sayısına sınırlama getirmektedir. Yapılan birçok onarım istemi başvurusuna karşılık, ilgili görevliler yapılar arasında öncelikli olanları belirlemek ve işin ihale edilebilmesi için yaklaşık maliyet hesabı olarak isimlendirilen iş bedelini tespit etmekle yükümlüdür. Maliyet ihaleyi alacak yükleniciyi belirlemede sınır değerde belirleyici olmaktadır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü sorumluluğunda olan eserlerin onarım süreçleri, onarımı istenen eserin tespiti ve bu onarım için gereken mali kaynağın belirlenen bütçeden ayrılması ile başlamaktadır. Yapılması istenen çalışmanın kapsamına göre proje ihalesiyle belgelenmesi ya da hizmet alım ihalesiyle basit onarım-bakım onarım, acil müdahale için çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Basit onarım, bakım onarım ya da acil müdahale gerektiren durumlarda müdahale edilebilmesi için ihale öncesi yapının onarım ihtiyacını bildiren rapor vb. veri ilgili Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kuruluna sunulmakta ve onaylandığı takdirde konuya yönelik maliyet belirlenerek, hizmet alım ihalesi gerçekleştirilmektedir. İş bitiminde ilgili Koruma Bölge Kurulu ve Vakıflar Bölge Müdürlüğü yapılan işin uygunluğunu kontrol etmekte; Vakıf Kültür Varlıkları İhale Yönetmeliğinin 83. maddesine göre, sözleşme ve genel şartname hükümlerine göre muayene ve kabul işlemlerini gerçekleştirmektedir (Ek 6). Proje işlerinde yapının mevcut durumu, orijinal durumu, yapılması gerekli görülen müdahaleler, malzeme ve bozulma analizlerine yönelik

raporlarla ilgili Koruma Bölge Kurulunun gerekli görmesi doğrultusunda hazırlanan rapor ve analizlerin onaylanması gerekmektedir. Esaslı onarım uygulamaları, onaylı projelerde belirlenen müdahalelerle gerçekleştirilmektedir. İşlem sonucunda yine ilgili Vakıflar Bölge Müdürlüğü ve ilgili Koruma Bölge Kurulu, çalışmanın uygunluğunu denetleyerek, Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından işin kabulü gerçekleştirilir.

Uygulamalar süreci ilgili Vakıflar Bölge Müdürlüğü tayin ettiği kişilerce kontrol edilmektedir. Esaslı onarım uygulamalarında, projedeki tespitlerin yetersiz olması ve/veya yeni bulgular elde edilmesinden kaynaklanan, revize proje ihtiyacıyla karşılaşılmaktadır. Yasal sistemde revize proje çalışması ile ilgili net bir açıklama yapılmamaktadır. Vakıf Kültür Varlıkları İhale Yönetmeliği 82. maddede yüklenici ve denetim görevlilerinin sorumlulukları tanımlanmıştır. Bu tanımlamada, yüklenici, denetçi, danışman vb. aktörlerin iş sürecinde sözleşme şartlarına uygun çalışmaları gerekliliğinin yanı sıra kesin kabul onay tarihinden sonraki 5 yıl sorumluluklarının sürdüğü belirtilmektedir. 82. madde daha çok uygulama işleri için yorumlanmaktadır. Oysaki proje işlerinde de aynı maddenin geliştirilmesi sağlanarak revize proje işlerine yönelik belirsizliğin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Revize projenin müellif tarafından gerçekleştirilmesi uygun bir yaklaşımdır. Proje müellifine yaptığı işe karşılık proje ihalesi ile tespit edilen bedelin tamamının ödenmekte ve revize proje için herhangi bir yaptırım uygulanamamaktadır. Bir diğer karşılaşılan problem ise, projelerin onayı ile uygulaması arasında geçen uzun süreçtir. Sürecin uzunluğu projeyi güncellemenin yetersiz olduğu durumlara neden olabilmektedir.

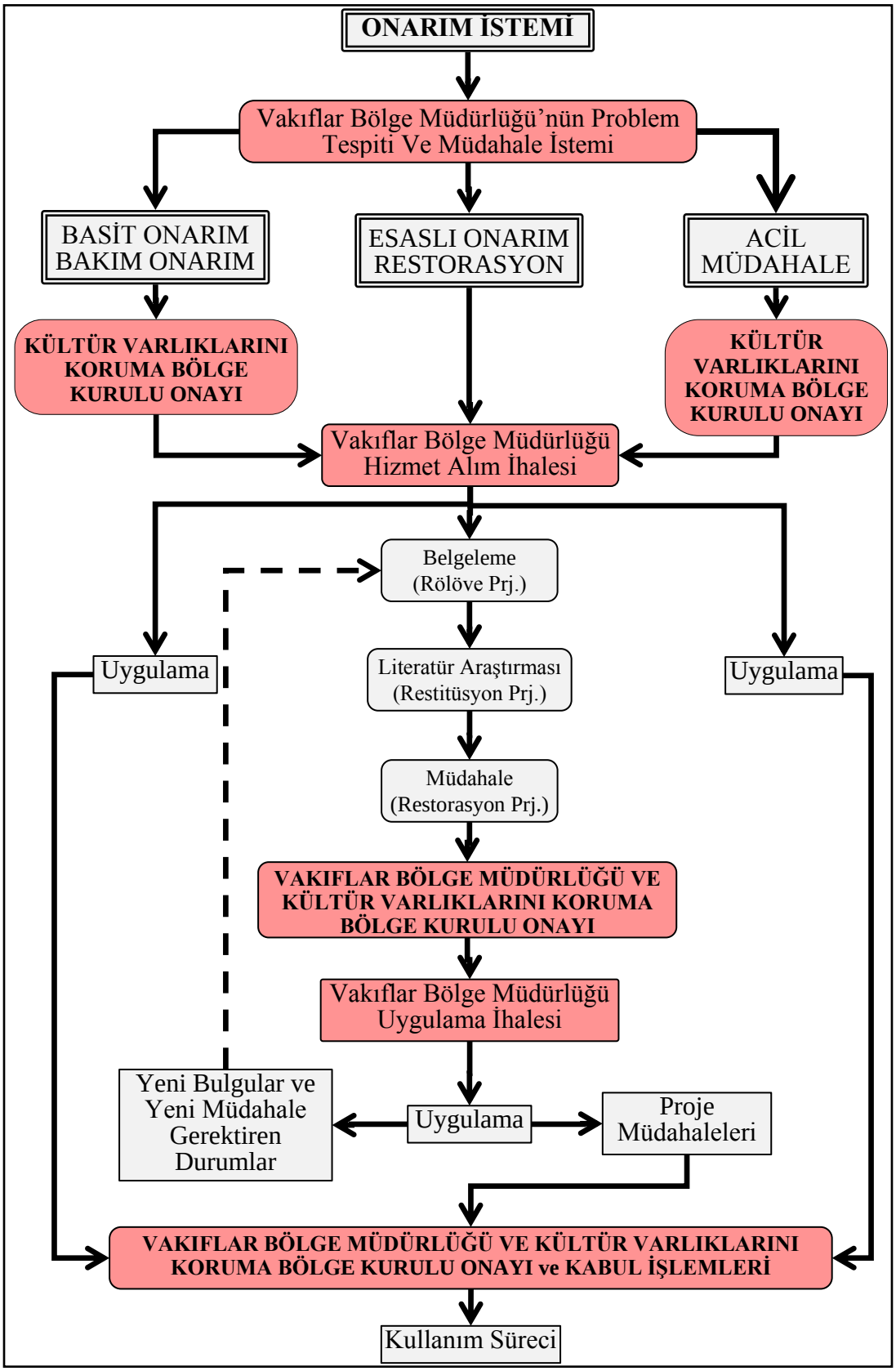
1990 yılında rölöve, restitüsyon, restorasyon projeleri hazırlanan Yenikapı Mevlevihanesi'nin 1991 yılında Koruma Bölge Kurulundan yeniden ihyasına yönelik karar alınmıştır. Onaylı projelere göre keşif hazırlanmış; ancak ödenek yetersizliği ile uygulama yapılamamıştır. 1997 yılında yapı yangın geçirmiş ve Sponsorluk Yasası ile yapının restorasyonunu Vakıflar Bankası üstlenmiştir. Proje revize edilmeden ihale edilmiş ve uygulamaya başlanılması amacıyla yer teslimi yapılmıştır (Olgun, 2009). Yapının belgelenmesi üzerinden yaklaşık yedi yıl geçmiş olması ve bu süreçte yangın geçirmesi projelerin revize edilmesini zorunlu kılmaktadır. Belgeleme sürecinde tespit edilen problemler değişmiş ve yangın etkisi ile yeni bozulmalar

oluşmuştur. Bu durum yeni müdahale biçimleri ve yeni maliyet hesaplamasını gerektirmektedir. Örnekte belirtildiği gibi bir durum oluşmasa dahi, belgeleme sürecinde araştırma kazısı vb. ön çalışmalar yapılmadığı için revize proje ihtiyacı gerekmektedir. Uygulamalar sürecinde Koruma Bölge Kurulu tarafından revize proje istendiği durumlarda, işin sorumluluğu yüklenici firmaya kalmaktadır. Revize proje hazırlanması, yüklenici firmanın bedel ödenmeksizin mecbur tutulduğu, aksi halde revize yapılmadığı için, hatalı uygulamaların yapılması; işin durdurulması; şantiyenin kapatılması, hatta taraflar hakkında yasal işlem başlatılması vb. olasılıklarla karşılaşılan bir sistem problemidir.

Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından ihale yöntemi ile alınan hizmetlerin, yapılan sözleşme gereği ivedilikle tamamlanması gerekmektedir. İhale sürecinde işin süresi belirlenmekte, her iş kalemi için biçilen değerler bütünü tahlil edilmekte ve bu değer üzerinden en fazla kırımı yapan teklif sahibi, yüklenici olmaktadır. Düşük fiyatlarla alınan ihalelerin kalite, zaman ve uygulama niteliği olarak gereken değere ulaşabildiği çok iyimser bir düşünce olmaktadır. Bu durum uygulama sırasında gerçekleştirilmesi gereken revize proje ve önerilerin hazırlanması, Koruma Bölge Kurulu onayı alınması vb. süreyi uzatan, şantiye çalışmasını yavaşlatan uygulamaların yapılmaktan kaçınılmasına sebep olabilmektedir. Uygulama sırasında elde edilen verilerin görmezden gelinmesi vb. durumlarla karşılaşılabilmektedir.

Tablo 3.2'de görülen yoğunlaşma, sistemin kimi zaman çıkmaza girdiğini, uygulamalarda vakit kaybedilebileceğini işaret etmektedir. Kaybedilen vaktin, yapıya verdiği zararın yanı sıra, yüklenicinin iş programını aksattığı ya da yükleniciyi özensiz uygulamaya mecbur kıldığı durumların varlığı göz ardı edilmemelidir. Özellikle revize projelerin değerlendirilmesi ve hızlı karara bağlanması ciddi önem teşkil etmektedir. Revize proje onaylanıncaya dek uygulamanın durdurulması, yüklenicinin iş programını aksatan ve geri kalan zamanda çok fazla iş kalemi ile ciddi sıkıntılar yaşama ihtimalini gündeme getiren bir durumdur. Olgun (2009), Koruma Bölge Kurullarındaki yoğunluktan ve en fazla ayda iki kez toplanmasından yakınmakta; uygulama sürecinde gerçekleştirilen revize projelere öncelik tanınmasıyla bu problemin gündemden kalkabileceğini belirtmektedir.

Tablo 3.2 Vakıflar Genel Müdürlüğü mülkiyetine ait eski eserlerde onarım sistemi ve sürecin işleyişi.

Not: KUDEP olmayan bölgelerde ya da KUDEP oluşturulmadan önceki süreçte sistemin işleyişi.

Günümüzde Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları ayda en fazla dört defa toplanmaktadır. Gündem oluşmadığı durumlarda toplantı süresi Olgun'un (2009), da belirttiği üzere ayda iki defadır. Ayrıca eski eser özelinde objektif olarak karar verilmesi gereken durumların, gereken uzmanlık dallarının yokluğunda sübjektif kararlara dönüşme riskiyle karşılaşılmaktadır. Eski eserlerin kontrolsüzce müdahale görmesinin önüne geçilebilmesi için, kontrol mekanizmalarının daha yoğun çalışması ve yasal düzenlemelerin karşılaşılan problemlere göre güncellenmesi gerekmektedir. Söz konusu kurum eski eser konusunda en yetkin kurumlardan ve eserlerin günümüze ulaşmasına ciddi rolü olan kurumlardandır.

Ülke genelinde izlenmesi gereken bir koruma politikası oluşturulamamıştır. Yılmaz ve Gürel Üçel (2004) oluşturulan politikaların da başarısız olduğunu vurgulamakta; başarısızlıkların sebebi olarak, eski eserlerin korunmasında çok sayıda kurumun rol almasını ve Kültür ve Turizm Bakanlığının iç örgütlenmesinde yer alan Yüksek Kurul ile Bölge Kurullarının uygulamaları denetleyememesini, koruma politikası oluşturmakta etkin rol almamasını göstermektedir (44). Koruma alanında görevli kurumlar arası koordinasyon eksikliği, ivedilikle yapılması gereken çalışmaların önünde engel teşkil etmektedir (Göksu, 2002, s:14). Özellikler koruma anlayışı bağlamında yeterli donanıma sahip olmayan yetkililerin (yerel yönetim vb.), Koruma Bölge Kurulu kararlarını uygulamaya geçirmesi konusunda birçok sorunla karşılaşılmaktadır (Dinçer, 1993, s:219).

Koruma anlayışı itibariyle eserlerin nitelikleriyle ayakta kalması sağlanmalıdır. Bu çalışmalar, acil bir müdahale gerekmiyorsa projelendirmeyle başlamaktadır. Yapının, inşasından bu güne mevcudiyetini koruması ve tarihsel niteliği olması sebebiyle belgelenmesi gerekli görülmektedir. Hazırlanacak olan projeler teknolojik olanaklarla arşivlenmeli, kültür varlıklarına ilişkin bilgi bankası oluşturulmalıdır (Gültekin, 2007, s:167). Böylece yapıda dikkatli bir inceleme yapılmadan anlaşılmayacak durumların önceden tespiti yapılabildiği gibi herhangi bir nedenle yıkılan, yok olan eserlerin yeniden inşası, müdahale edilmesi gerekli durumlar ortaya çıktığında çalışmaların ivmesinin arttırılması da mümkün olabilmektedir. Tespit ve belgeleme çalışmaları, müdahale sıralamasını belirlemekte ve maddi kaynağın doğru kullanımını sağlamaktadır (Atacan ve Pekdemir, 1984, s:16). Ülkemizde kültür

varlığı olarak nitelikli bulunup, tescil fişleri ve kararlarıyla korunmaya çalışılan, birçok yapının projelendirilme çalışmaları tamamlanmadığı gibi tescil işlemleri tamamlanmamış yapıların da varlığı bilinmektedir. Bu konuda kadro ve malzeme olanaksızlıkları sebebiyle çalışmalar istenen düzeye ulaşmamıştır (Atacan ve Pekdemir, 1984, s:16). Ayrıca yalnızca tescil işlemi korumaya yeterli olmamakta, tescille eseler dokunulmazlık kazanmamakta, aksine maddi yükümlülük getirmekte ve müdahale edilmediği sürece korunması mümkün olmamaktadır (Arel, 1992, s:49). Tescilli eserlerin mekansal özellikleriyle korunmasını sağlamak için gereken tespitler yapılmalı ve ivedilikle uygulama gerçekleştirilmelidir (Dinçer, 1993, s:218).

İslam dünyasında az sayıda ülke kültürel mirasını belgeleme yoluna gitmiştir. Birçok eser için envanter hazırlanmamış, eserler belgelenmemiş, bu sebeple korunamamıştır. Korumanın toplumsal ve ulusal açıdan önem taşıdığı anlaşılmalı ve moda olarak algılanmamalıdır (Kumar ve Kubaisi, 1985). Bozer'in (1986), bildirisinde Kule Emre Köy'deki 1547-48 yıllarında inşa edilmiş cami, camiyle yakın tarihlerde inşa edilmiş hamam, 1517 yılında yapılmış çeşme, 14. yüzyıla tarihlenmiş türbe yapılarının tescilsiz olduğu belirtilmektedir. Cami yapısının 1987 tarihinden sonra tescil işlemleri yapılmış ve 2006-2007 yılları arasında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından, kapsamlı restorasyon uygulaması gerçekleştirilmiştir (Gürsoy, kişisel iletişim, 19.06.2011). Bu eserler yayın içerisinde adı geçmesi nedeniyle bilinmektedir. Yayınlarda yer almayan, varlığı ve özelliği net olarak araştırılmayan, bilinmeyen birçok yapı henüz tescil işlemleri dışında ve tescil için geç kalınma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Kültürel mirasın tam olarak bir envanteri yapılmadığından, tekil çabalar sonucu "…sözde bir koruma faaliyeti" sürdürülmektedir (Genim, 2001, s.198).

Kuban (2002), ülke genelinde gerçekleştirilen uygulamalara yönelik, estetik ve tarihi amaçtan uzaklaşmış projelerin, uzman olmayan kişilerce, menfaatler doğrultusunda gerçekleştirilmesi sonucu restorasyon standartlarının düşük olduğundan yakınmaktadır. Standart düşüklüğü genellikle, eski eser sahibi idarelerin rölöve ve restorasyon projelerini gerektiği gibi hazırlatamamasına bağlanmaktadır. Yayında, projelendirmenin önemi vurgulanmakta ve gerçekleştirilen onarımlarda kurumların sebep olduğu olumsuz koşullar özetlenmektedir. Yine Kuban'ın (1985),

başka yayınında İslam ülkelerinde koruma dalında uzmanlaşmış kimselerin azlığı; uzmanlaşmanın kısıtlı olmasının yanında mevcut kadronun yetkin olarak örgütlenip kurgulanamadığı söylemleri yer almaktadır. Bu sebeplerden ötürü eski eserler için önceliğin temizleme ve sağlamlaştırma tekniğine verilmesi diğer müdahalelerin ise yeterli bilimsel çalışma ve alt yapı oluşturulduktan sonra yapılması gerekliliği önem kazanmaktadır. Eski eser onarımlarının gerekli bilimsel çalışmalardan eksik gerçekleştirilmesi yapıların niteliklerini düşürmekte; uzman kadro yetersizliği, yetkili kurumların uzmanlaşmayı öngörmemesi onarımların bilimsel yönden düşük standartlarda yapılmasının önünü açmaktadır. Ancak eserlerin günümüze dek ulaşması yine bu onarımlarla sağlanmaktadır. Gültekin (2001), bilimsel platformda yer alması gereken eski eser onarımlarına yönelik çalışmaların ölçütlerinin günümüze dek tam olarak saptanamadığını belirtmektedir. Çuhadaroğlu (1985), eski eserlerin onarımına yönelik yetişmiş uzman mimar, teknisyenlerin yanı sıra onarım işinde çalışacak işçi ve ustalarında konusunda deneyimli, yetkin olarak yetiştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Tunçoku (2004), da kurumların korumaya duyarlılığının artmasının sevindirici olduğunu söylemekte; ancak, bu duyarlılığın menfaat doğrultusunda geliştiğini eleştirmekte; koruma adı altında gerçekleştirilen bazı çalışmaların, yapının kimliğinden bağımsız gerçekleştirildiği, sorgulanmadan karşılayamayacağı işlevler yüklendiği kanısındadır. Restorasyon ilkeleri yok sayılarak yapılan çalışmaların, eserleri tanınmaz hale getirebileceği konusu dikkate alınması gereken bir uyarı niteliğindedir. Çalışmaların menfaat doğrultusunda ya da iyi niyetle yapılmış olması yapının korunması için yeterli olamamaktadır. Bu konuda koruma politikaları oluşturulmaması ciddi bir eksikliktir.

3.2 Osmanlı Dönemi Vakıf Eserlerinin Onarım Süreçleri

Vakıf eserlerinin onarım süreçleri özel mülkiyete ait eserin onarım süreçlerinden bazı farklılıklarla ayrılmaktadır. 11.06.2005 gün ve 25842 sayılı Resmi Gazete yayınlanan Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları, Proje Büroları İle Eğitim Birimlerinin Kuruluş, İzin, Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelikle, vakıf kültür varlıklarının tadilat ve tamiratlarına ilişkin esasları düzenlemek KUDEP bürolarının sorumluluğuna verilmiştir. Ancak çalışma kapsamında KUDEP bürolarının faaliyette olmaması nedeniyle incelemede yer verilmemiş; kısaca

büroların görev ve işleyişi aktarılmıştır. Vakıf eselerinin onarımlarında ortak payda, Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurullarının gerçekleştirdiği proje onayı ya da müdahale iznidir. 08.08.2011 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından kararlaştırılan 648 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 41. maddesinde "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu" ile "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu" tabirleri ve kurum yetkilerinde değişiklik yapılmıştır. "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu", "Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu"; "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu", "Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu" şeklinde değiştirilmiştir. Tez çalışmasında kurum adı, incelenen yazışmalar ve belgelerde yer alan "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu" şekliyle kullanılmıştır. Osmanlı Dönemi camileri onarım süreçlerinin incelenmesine yönelik kurgu, uygulamalar öncesi süreç, uygulamalar süreci ve uygulamalar sonrası süreç olarak üç sınıfa ayrılmıştır.

3.2.1 Uygulamalar Öncesi Süreç

Uygulama öncesi süreç, onarımlarda görev alacak aktörler; onarıma dek izlenen yöntem; eserlerin belgelenmesi ve bu girdilere bağlı olan sorunlar birlikte aktarılmaktadır. Vakıf eserlerinin onarımında mülkiyet sahibi kurum görevlileri, Koruma Bölge Kurulu görevlileri, müellif, danışman, yüklenici vb. hizmet sınıfının sorumlulukları öncelikli olarak aktarılacaktır. Çalışma, onarım işlemlerinde izlenen hiyerarşi ve ihale yönteminin anlatımıyla devam edecektir. Son olarak esaslı onarım öncesi gerçekleştirilmesi zorunlu olan projelendirme, belgeleme çalışmaları ve bu çalışmaların niteliklerine yer verilecektir. Anlatımlarda, yasal sistemde belirlenen sınırlar ve tespit edilen sorunlar aktarılacaktır.

3.2.1.1 Uygulamalar Öncesi Süreçte Vakıf Kurumunun Rolü

Uygulamaya yönelik işlemlerin başlatılması, ilgili Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün görevidir. Bu aşamada uygulama gerçekleştirilecek eserin tespiti, ihale çalışmalarında yer alacak Vakıflar Bölge Müdürlüğü görevlileri tayin edilmektedir. Proje ihalelerinde müellif, uygulama ihalelerinde yüklenici belirlenmektedir. Proje ve uygulamalar Vakıflar Bölge Müdürlüğü yetkililerince kontrol edilmekte, Kültür

Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu yetkililerince kontrol edilmekte ve onaylanmaktadır.

Eski eserlerin onarımında yetkili kurumların mevcut kadroları ile eserlerin tespit ve takibinin yapılması imkanlar dahilinde mümkün olamamaktadır. Bu sebeple cami onarım dernekleri ya da kullanıcı müdahaleleriyle birçok anıt eser orijinal niteliklerini yitirmiş ve/veya yok olmuştur (Çeçener, 1984, s:6). Vakıflar Genel Müdürlüğü sınırlı maddi olanak ve teknik donanımla sorumluluğunda bulunan birçok eski esere müdahale etmek durumunda kalmaktadır. Müdürlüğün bünyesinde uzmanlaşmış eleman eksikliği nedeniyle koruma anlamında ve uygulamalarda olumsuz durumlarla karşılaşılabilmektedir. "…Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce bizzat yapılan veya ihale yolu ile yaptırılan onarımlar uluslararası restorasyon kriterleri açısından ciddi eleştirilere maruz kalmaktadır. Böylece kimi durumlarda Vakıflar Genel Müdürlüğü ile Koruma Kurulları ihtilafa düşebilmektedir" (Hersek, 2001, s.233). Yasal sistemdeki aksamalar, yeterli uzman kadro oluşturulamaması koruma bağlamında olumsuz etki yaratmakta eserlerin tahribatını arttırmaktadır. Çeçener (1984), içinde bulunulan zaman diliminde, inşaatların başından sonuna dek yetkili elemanlarca kontrol edilmediğini, işin yüklenici ve/veya taşeron şirketlerin inisiyatifine bırakıldığını aktarmaktadır (s:5). Onarım çalışmalarında yer alan görevlilerin sorumlulukları yasal sistemde yer alan sınırlarla belirlenmektedir. Anıt eserlere ilişkin mevzuat ve uygulamalar toplumsal katılımı engelleyici ve yasak koyucu niteliktedir (Akıncı, 2001). Bu durumda eserlerin mevcut yasal sistemle değerlendirilmesi, işlem görmesi, kimi zaman hem akademik çevre hem de sivil toplum tarafından kabul görmemesiyle sonuçlanmaktadır. Kabul görmeyen uygulamalar kullanıcılar tarafından tahrip edilmekte ya da akademik çevre tarafından yoğun eleştirilere maruz kalmaktadır. Yasal sistemin eski eser alanında yer alan tüm problemlere çözüm sunamaması bir sistem problemi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait eserler maddi kaynak amaçlı kiraya verilmektedir. Elde edilen gelir yine vakıf eserleri için kullanılmaktadır. Baş (2001), vakıf eserlerine yönelik yapılan onarım çalışmaları hakkındaki tartışmalarda yer alan, "… eserleri restore ettiğimiz zaman onları kiraya vermezsek, yani gelir getirmezse, harcanan paraya yazık olacaktır" şeklindeki düşünceyi aktarmakta ve bu tutumu

eleştirmektedir (s.97). Eserlerin, toplumun kültürel değeri olduğu için onarılması gerekliliği kimi zaman geri planda kalabilmektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün sahip olması gereken tutum eserleri korumak yönünde olmalıdır. Eserlerin getirdiği gelir yine aynı amaçla kullanıldığı için önemli bir kaynaktır. Ayrıca koruma anlayışı oluşturulamadığı için eserlerin korunması, ayakta kalmasını sağlamak olarak algılanmaktadır. Bu sebeple sınırlı bütçe ve teknik kadroyla eserlerin orijinal nitelikleri tahrip ya da yok edilmektedir (Arel, 1992, s:49). Eserlerin günümüze ulaşması önem arz etmekte, orijinal nitelikleri ile korunması ve yaşatılması gerekliliği Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün en önemli görevi olarak kabul edilmektedir.

3.2.1.1.1 Hizmet Alımları ve İhale Sistemi. Kamu kurumlarının sorumluluğunda olan eski eserler için özel sektörün hizmetinden yararlanılmasında kullanılmaktadır. İhale yöntemi, gerçekleştirilecek olan çalışma bedelinin istekliler tarafından, ihaleyi açan kuruma teklif edilmesi ve teklifler arasında uygun olanın seçilmesine dayanmaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü sorumluluğunda olan eserler için yapılacak onarım vb. işlemlerde ihale yöntemi kullanılmaktadır. Eserlere müdahale edebilmek için ayrılmış bütçeye ihtiyaç vardır. Bütçenin doğru kullanımı, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün ilgili birimlerince hazırlanan ya da hazırlatılan yıllık, beş yıllık onarım programlarıyla belirlenmektedir. Programlar, yapılan başvuruların görevliler tarafından yerinde inceleme ve tespitleriyle şekillenmektedir. Yapılan tespitler sonucu aciliyetlerin belirlenmesiyle onarım görecek eser sıralaması oluşturulmaktadır. Yıllık programa göre ihaleler düzenlenmekte ve hizmet alımları yapılmaktadır. Beş yıllık plan ise eserlerin aciliyetine göre değiştirilebilinmektedir. Eser onarımlarında en önemli girdi ayrılan bütçenin miktarıdır.

İhale açılmadan önce kurumun yapması gereken dosya işlemleri bulunmaktadır. Kurum tarafından görevlendirilen kimseler işin yaklaşık maliyetini (keşfini) hesaplamak ve ihale dosyasını hazırlamakla yükümlüdür. Eserlerin belgelenmesi, ihaleler için ön hazırlıkların yapılması, 18.04.1984 gün 18435 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 227 sayılı "Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"ye göre Abide ve Yapı İşleri Dairesi Başkanlığının görevleri arasındadır. Kararnamenin 10. maddesinin (a) fıkrasında,

eserlerin projelerinin hazırlanması, arşivlenmesi ve onarımlarının sağlanması, yıllık ve beş yıllık eski eser onarım programlarının hazırlanmasının bu birimin sorumluluğunda olduğu; (b) fıkrasında uygulama işlerinin bedellerinin hesaplandığı eski eser birim fiyat analizlerinin hazırlanması ve yayınlanması, hazırlanan projelerin Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Kurulunca onaylanması için gereken çalışmaların yapılması, belirtilmektedir. (c) fıkrasında ise ihale işlemlerinin yürütülmesi, onarımlar için gerekli malzemelerin temini gibi hükümler yer almaktadır. Kararnamede belirtilen ihaleler uygulama üzerinedir. (a) fıkrasında belirtildiği gibi eserlerin projeleri Abide ve Yapı İşleri Dairesi Başkanlığı çalışanlarınca hazırlanıp Koruma Bölge Kurulu onayı alınmaktadır. Onay sonrası uygulamaya yönelik keşif hazırlanıp uygulama ihalesi yapılmaktadır (Ek 5).

20.02.2008 gün 5737 numaralı Vakıflar Kanunu'nun 53. maddesi (b) fıkrasında, proje, keşif, uygulama vb. işlerin kurum tarafından yapılabileceği gibi hizmet alımı olarak kurum dışından belirlenen kişilere yaptırılabileceği belirtilmektedir. Müellif ya da yükleniciler de ihale yöntemiyle tespit edilmektedir (Ek 7). İhale yöntemi restorasyon uygulamaları için bir takım olumsuzlukları barındırmaktadır. 1978-1983 yılları arasında gerçekleştirilen Selimiye Camii restorasyonu işi birim fiyat sistemiyle yürütülmüş, ancak yapılan işlemler yeterli düzeye ulaşamamış; kamuoyu tepkisiyle karşı karşıya kalınmıştır (Birkan ve Kuban, 1990). 1990 yılında tamamlanan restorasyon uygulaması için ise kurum ve Vakıf İnşaat arasında "maliyet+kar" şeklinde anlaşma yapılmış; uygulamanın esnekliği sağlanmıştır. Restorasyon çalışmaları, uygulamalar öncesi tespitlerin yanı sıra, uygulamalar sürecinde elde edilen bulguların değerlendirilmesiyle sağlıklı olarak gerçekleştirilebilmektedir.

Selimiye Camii'nde gerçekleştirilen çalışmalar için verilen 10 ay süre yeterli olmamış; belgeleme, araştırma raspası ve tekrar belgeleme şeklinde yürütülen işin süreci ancak iş sonunda geriye dönük olarak saptanabilmiştir (Birkan, Danışman: Kuban, 1990, s:34). İhale yöntemiyle gerçekleştirilen hizmet alımlarında süre, iş programı, maliyet vb. konularda esneklik oluşturulmalıdır. Ancak ihale sistemi günümüze dek bu konuda gelişme sağlayamamış; uygulama öncesi tespit edilen işlemler dışında yapılan çalışmalar için, yasal sistemde belirlenen ek süre ve ek bedelle bu sorun aşılmaya çalışılmıştır.

Yaklaşık maliyet tespiti yapılırken; iş kalemlerine ait miktar ve fiyat araştırması yapılarak hesap cetveli oluşturulmaktadır. Yönetmelik hükümlerine uygun biçimde iş kalemi veya iş grubu şeklinde tespit edilen miktarlara, yüklenici karı ve genel gider olarak %25 oranında tutar eklenmektedir. Yaklaşık maliyet Katma Değer Vergisi hariç olarak hesaplanmaktadır. Hesap cetveli hazırlayanlarca imzalanıp, onay belgesi ile birlikte ihale yetkilisine sunulmaktadır. Yaklaşık maliyet hesap cetveli ile onay belgesi ihale işlem dosyasında muhafaza edilmektedir. Restorasyon projesine göre uygulama işinin bünyesindeki imalat kalemleri ile yapılacağı yerleri gösteren ve yaklaşık maliyetin hazırlanmasına esas teşkil eden mahal listeleri hazırlanmaktadır. İhale konusu uygulama işine ait proje, mahal listelerindeki ölçü ve tariflere göre işin bünyesine giren imalatların hangi kısımda ve ne miktarda yapılacağının belirlenmesi amacıyla, iş kalemi şeklinde metraj listeleri düzenlenmektedir.

Projesi bulunmayan bakım onarım, basit onarım işlerinde idareler, yapılacak iş kalemleri ve uygulama teknikleri ile mekan ve mahalleri açıklayan detaylı bir restorasyon ön raporu hazırlatmak ya da hazırlamak durumundadır. Bu raporlar doğrultusunda işin maliyeti şu şekillerde fiyat alınarak belirlenmektedir;

1) Kamu idarelerince belirlenmiş, işin niteliğine uygun yapı yaklaşık maliyetlerinden, rayiçlerinden ve birim fiyatlarından,

2) İlgili meslek odaları, üniversiteler veya benzeri kuruluşlarca belirlenen fiyatlardan,

3) Yüklenici veya alt yüklenici olarak faaliyet gösteren konusunda deneyimli kişi ve kuruluşlardan alınacak ihale konusu işin yapılabilirlik fiyat ve değerinden,

4) Piyasa araştırmasına dayalı fiyat tespitlerinden,

5) İhaleyi yapan idare veya diğer idarelerin daha önce gerçekleştirdiği benzer mal veya hizmet alımı ile uygulama işlerinin sözleşmelerinde ortaya çıkan fiyatlardan.

Yukarıda sayılan yöntemlerin biri veya birkaçı birlikte kullanılarak gerekli hesaplamalar yapılmaktadır. Fiyat istenecek kişi ve kuruluşlara aynı koşulları taşıyan yazılarla başvuru yapılmakta ve fiyatlar Katma Değer Vergisi hariç istenmektedir. İstenen özellikleri taşımayan bildirim ve proforma faturalar dikkate alınmamaktadır.

Yönetmeliklerde yer alan tariflenmelere göre ilan edilen ihalede, istekliler kurum tarafından hazırlanan dosyayı satın almak kaydıyla işe teklif vermektedir. İstekliler

istenen belgeleri ve fiyat tekliflerini ilgili kurumca hazırlanmış dosya şartlarına göre teslim etmektedir. En avantajlı teklif, işi en uygun fiyata yapacağını temin eden istekliye ait olandır. Kurumun hesapladığı yaklaşık maliyetin %40'ından daha düşük teklifler yani sınır değerin altında kalan teklifler ihaleden elenmektedir. Bu durumda yaklaşık maliyetin %60'ı en uygun fiyat anlamına gelmektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün uygulamalarında %40'lık sınır değer altındaki teklif sahibi isteklilerden, tekliflerine yönelik açıklama ve savunma yazısı istenerek, düşük teklifler ikinci kez değerlendirmeye alınmaktadır. Savunmanın kabul edilmesi durumunda iş %40'lık sınır değer altında bedele de ihale edilebilmektedir.

İstenen hizmetlerde, her iş kalemi için metraj çıkarılıp yaklaşık maliyet hazırlanmaktadır. Yaklaşık maliyetin hazırlanmasında kullanılan birim fiyatlar yıllık olarak güncellenmektedir. Örneğin 1000 birim yaklaşık maliyetli bir işin, 600 birime yapılabilir olması kaliteyle ilgili şüphe uyandırmaktadır. Yaklaşık maliyetin en alt sınırda hazırlanıp bu maliyetin altında kalan tekliflerin elenmesi, işin kalitesi açısından sağlıklıdır. Ancak bu durum kurumun zarar edebileceği anlamında yorumlanmaktadır.

10.09.2008 gün 26993 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Vakıf Kültür Varlıkları İhale Yönetmeliği'nde aktarıldığı gibi üç tip ihale yöntemi bulunmaktadır. Bunlar açık ihale, belirli istekliler arasında ihale ve pazarlık usulü ihaledir (Ek 6). Yönetmeliğin 22., 23. ve 24. maddeleri bu yöntemleri açıklamaktadır. Açık ihale usulü, yeterliliği sağlayan tüm isteklilere açık; belli istekliler arasında ihale usulü, kurumun davet ettiği isteklilere açık; pazarlık usulü ihale, yine davet edilen isteklilerle görüşülerek maliyetin belirlendiği usuldür. Belli istekliler arasında ihale usulü, her yıl Bakanlıkça yapılan gazete ilanıyla ihalelerin iki aşamalı olarak yapılmasını sağlayan yöntemdir. İhalelerde şeffaflık ve rekabetin arttırılması açısından duyuruyla isteklilerden dosya halinde başvurular alınmaktadır. Başvurular, Bakanlıkça kurulacak komisyon tarafından değerlendirilerek, kriterlere uyan istekliler tespit edilip liste halinde Resmi Gazetede yayınlanmaktadır. Bu üç ihale yöntemi dışında belirli meblağının altındaki işlerde ihale yapılmaksızın, 'Doğrudan Temin' yöntemi ile hizmet alınabilmektedir. Doğrudan temin usulü, belirtilen hallerde, idare tarafından davet edilen istekliyle teknik şartların ve fiyatın

görüşülerek hizmet aldığı usuldür. İdare, yeterlik kuralları aramadan ve sözleşme düzenleme zorunluluğu bulunmaksızın hizmet alabilmektedir. Bu yöntem, acil durumlarda ve gerekli görülen hallerde, harcama yetkilisinin onayı ile eserlerin onarım ve ihtiyaçlarını karşılamak üzere, konusunda uzman kişilere doğrudan iş yaptırılmasına dayanmaktadır (Ek 6).

En yaygın olarak kullanılan yöntemler açık ihale ve belli istekliler arasında ihale usulleridir. Ancak bu tür ihalelerde süreç biraz daha yavaş işlemektedir. İhale saatine istekliler kurumda bulunması; teslim edilen teklif zarflarının açılması; istenen belgelerin kontrolü ile ihale başlamaktadır. Hesaplamaların kontrol edilmesiyle oturum sona erdirilmekte; gerekli kontrollerin yapılmasından sonra kurum görevlileri, yükleniciye karar vererek sonucu tüm isteklilere posta yolu ile bildirilmektedir. Belirlenen istekli ile sözleşme imzalanarak ihale sonuçlandırılmaktadır (Ek 6).

İhale yönteminde gerekli koşullardan biri geçici ve kesin teminat adı altında teklif bedelinin bir bölümünün, kuruma teminat olarak gösterilmesidir. İstekliler işi gerçekleştirebileceklerine dair kuruma teminat göstermek durumundadır. Tüm isteklilerden teklif bedelinin %5'ini teminat olarak göstermesi istenmektedir. İhale sonrası yüklenici olarak belirlenen isteklinin teminatı dışındaki teminatlar iade edilmektedir. Yüklenici olarak belirlenen istekli ise %10 teminat vererek işi eksiksiz yapacağını, aksi halde teminatının iade edilmeyeceğini kabul ederek işe ilişkin şartların belirlendiği sözleşmeyi imzalamaktadır. Uygulama sonrası muayene gerçekleştirilmekte; yüklenicinin sözleşmeye uygun olarak taahhüdünü yerine getirdiği ve idareye karşı borcu bulunmadığı tespit edilip onaylanarak kabul işlemleri gerçekleştirilmekte ve kesin teminat iade edilmektedir (Ek 6).

Bu alanda faaliyet gösteren kurum ve kuruluşların yükümlülükleri çeşitli yönetmeliklerde paralel olarak tanımlanmıştır. Günümüzde kullanılmakta olan Vakıf Kültür Varlıkları İhale Yönetmeliği'nin 82. maddesinde yüklenici ve denetim görevlerinin sorumlulukları tanımlanmıştır. Bu tanımlamada yüklenici, denetçi, danışman vb. aktörlerin iş sürecinde sözleşme şartlarına uygun çalışmaları

gerekliliğinin yanı sıra kesin kabul onay tarihinden sonraki 5 yıl sorumluluklarının sürdüğü belirtilmektedir (Ek 6).

İhale sistemiyle, eser onarımlarının bilimsel yönü olumsuz etkilenmektedir. Projelendirme hizmetlerinde kimi zaman rölöve, restitüsyon, restorasyon çalışmaları, gerekli danışman rapor ve analizleri bilimsel olmaktan uzak, yetersiz sürede hazırlanmış sağlıksız çalışmalar olabilmektedir. Uygulama sürecinde benzer durum, kullanılan malzeme ve işçilik kalitesinde düşüş olarak görülmektedir. Tunçoku (2004), ihale sistemi sebebiyle, restorasyon ve onarım faaliyetlerinin bilimsel olmaktan uzaklaştığını savunmakta; sistemin yapılacak çalışmalara eşit değer biçmediğini; proje ihalelerinde rölöve, restitüsyon çalışması ağırlık kazanırken, müdahale için gereken analizlerin yetersiz olduğu, sorunların saptanması için gereken sürecin doğru işletilmediğini aktarmaktadır.

Eski eser onarım etaplarında görevli olan danışman, müellif vb. kadrolarda uzmanlaşma şartı esas alınmalıdır. Aksi hallerde eserlerin onarımı, yeni yapı inşası ile aynı kategoride görülüp, niteliklerini yitirmekle karşı karşıya kalabilmektedir. Gültekin (2007), restorasyon faaliyetlerine ayrıntılı ve bilimsel açıdan yaklaşılmamasını işlemlerin sıradan inşaat işleri olarak algılanmasına bağlamakta, bu sebeple plansız ve deneyimsiz insan gücü kullanıldığını aktarmaktadır (s:160). Çalışmalarda görev alan aktörlerin yeterli eğitimi almamış olması da bir sistem problemidir. Tunçoku (2004), eski eser onarım faaliyetlerini, belediye imar yapısı ya da Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nın denetiminde yapılan bir iş değerinde tutulup bu şekilde ihale edilmesinin olumsuzluğundan yakınmaktadır. Ayrıca ihale sisteminin getirisi olan parasal kaynak, iş bitiminin aksaması vb. sorunların işin yüklenicisiyle, sorumlu idare arasında sorun oluşturduğu ve işin yarım kalmasına neden olan durumlar aktarılmaktadır. Eserlerin proje aşamasında müdahale etaplarının belirlenmesi ve o şekilde ihale edilmesiyle sorunlar engellenebilmektedir.

Ülkemizde eski eser onarımı işi ihale sistemi üzerinden yürütüldüğü için belirlenen iş kalemleri doğrultusunda fiyatlandırılmakta ve işlem yapılmaktadır. Bu durum sürekli gelişmekte olan restorasyon tekniklerini, teknolojilerini takip etmeyi ve uygulamayı engellemektedir. Maliyet hesabı yapılmasında kullanılan birim

fiyatlardan restorasyona yönelik olanlar genellikle Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait pozlardır. Bu pozların yıllık olarak güncellemeleri yapılmaktadır. Kurum restorasyon konusundaki teknik gelişmeleri takip ederek, teknolojik gelişmelerin değerlendirilmesine olanak tanıyacak, yeni pozlar oluşturma yetkisine sahiptir. Köprülü'nün (1987), 'Çağdaş Teknik ve Malzemenin Restorasyonda Uygulanması ve Bazı Örnekler', isimli makalesinin sonundaki tartışmada İlter'in bu konudaki görüşlerine yer verilmiştir. İlter'e göre restorasyon alanındaki yeni gelişmelerin kullanılabilir olması için Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün yeni pozlar oluşturması gerekmekte; oluşturulmadığı sürece teknolojik gelişmeler restorasyon alanında faal duruma gelememektedir (Köprülü, 1987).

Yaklaşık maliyet ya da ihale için teklif hazırlığı sürecinde iş bedelinin hesaplanması proje ve uygulama işleri için farklılık göstermektedir. Proje işinde yasal düzenlemelerle oluşturulmuş hesap yöntemi ve yıllık olarak güncellenen oranlar kullanılırken, uygulama işinde her iş kalemi için yıllık olarak güncellenen birim fiyat bedellerine dayalı hesaplama sistemi kullanılmaktadır. Proje hizmeti, iş bedelinin hesaplama yöntemi, 10.08.2009 gün ve 27315 sayılı Resmi Gazetede değişikliği yayınlanan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu Kapsamındaki Kültür Varlıklarının Rölöve, Restorasyon, Restitüsyon Projeleri, Sokak Sağlıklaştırma, Çevre Düzenleme Projeleri ve Bunların Uygulamaları ile Değerlendirme, Muhafaza, Nakil İşleri ve Kazı Çalışmalarına İlişkin Mal ve Hizmet Alımlarına Dair Yönetmeliğinin alt mevzuatı olan Tek Yapı Ölçeğinde Rölöve Restitüsyon ve Restorasyon Projeleri Teknik Şartnamesinde şu şekilde açıklanmaktadır;

- Yapı Alanı (YA): Yapının metrekare cinsinden toplam alanıdır.
- Birim Maliyet (BM): Yapının veya projelendirilen birim alanının Bayındırlık ve İskan Bakanlığınca mimarlık ve mühendislik hizmet bedellerinin hesabında kullanılacak olan ve yapının mimarlık hizmetlerine esas olan sınıfı dikkate alınarak her sınıf için ayrı tespit edilerek ilan edilen maliyetlerdir. Eski eserler, birim maliyet sınıflandırmasında 5. Sınıf, D grubu yapılardır.
- Sınıf Ücret Oranı (SÜO): Bayındırlık ve İskan Bakanlığı "Mimarlık ve Mühendislik Hizmetleri Şartnamesi"ndeki proje ve ihale dosyası düzenlemesi

(PİD) için ücret oranları cetveli baz alınarak projelendirilecek yapı alanı için sınıf ücret oranı hesaplanmaktadır.

•Hizmet Oranı (HO): Şartnamede tanımlanan çalışmaların içeriğine göre Hizmet Oranları projelendirilecek yapı alanı için uygulanmaktadır.

• Proje Yaklaşık Maliyeti (YYM): Toplam yapı alanının (m2) proje maliyeti hesaplama yöntemlerinde kullanılan formülde belirtilen değerler ile çarpımı sonunda elde edilen değerdir.

• Hizmet Dalı Katsayısı (HDK): Alınan hizmet için belirlenmiş oranlardır.

Tablo 3.3 Hizmet dalları ve oranları. Kaynak: Tek Yapı Ölçeğinde Rölöve Restitüsyon ve Restorasyon Projeleri Teknik Şartnamesi.

Hizmet DALI	Hizmet Dalı Oranlar
Mimarlık	PYM x %100
a) Rölöve Hizmetleri RLV	PYM x %45
b) Restitüsyon Hizmetleri RSTT	PYM x %20
c) Restorasyon Hizmetleri RSTR	PYM x %35

• Mimari Program Düzeyi Katsayısı (MPDK): Yapının korunmasına ilişkin nitelikleri ve belgeleme sürecindeki hizmet güçlüğünü içeren oranlardır.

o Birinci Sınıf Yapılar: Mimari kompozisyonu ve elemanları açısından sade özellikler taşıyan yapılardır. (Katsayısı:1.00)

o İkinci Sınıf Yapılar: Mimari kompozisyonu ve elemanları açısından genel olarak sade özellikler göstermesine rağmen nitelikli detaylara sahip yapılardır. (Katsayısı: 1.20)

o Üçüncü Sınıf Yapılar: Mimari kompozisyonu ve elemanları açısından çok nitelikli özellikler taşıyan, özgün tasarım ürünü mimari eleman ve bezemeler ile eğrisel açıklık ve örtü sistemleri, almaşık duvar örtüsüne sahip, sanatsal yönden özgün bezemeli, müzeyyen yapılardır. (Katsayısı: 1.50)

oKuleler; yüksekliği oturma alanına göre narin olan yapılardır (saat kulesi, minare vb.). (Katsayısı: 10.00)

oArkeolojik nitelikli yapı ve yapı kalıntılarıdır. (Katsayısı: 1,60)

oBelgeleme aşamasında zorluk yaratan, deforme olmuş, temel sorunları olan, döşemesi yok olmuş, yatay ve düşey taşıyıcı elemanlarına ilişkin strüktürel problemlerin tespiti sırasında mühendislik hizmetleri gerektiren yapılarda Mimari Program Düzeyi Katsayısı (MPDK) 1.20 katsayısı ile çarpılmaktadır.

- Özgün malzemeleri değişmiş, yok olmuş, malzeme dokusu yönünden karmaşık bir yapım tekniğine sahip yapılarda Mimari Program Düzeyi Katsayısı (MPDK) 1.20 katsayısı ile çarpılmaktadır.
- Belgeleme yapılacak yapılarda (kuleler hariç) kat yüksekliğinin 5.50 metreden fazla olması halinde Mimari Program Düzeyi Katsayısı (MPDK) 1.50 katsayısı ile çarpılmaktadır.

A) Rölöve Hizmet Bedeli= YA x BM x SÜO x HDK (%45) x MPDK X HO

Hizmetlerin oranları; rölöve analiz raporu (sorunlar) %15, rölöve çizimleri %30, detaylar %20, çalışmanın orijinallerinin teslimi %5 olarak belirlenmiştir.

B) Restitüsyon Hizmet Bedeli= YA x BM x SÜO x HDK (%25) x MPDK x HO

Hizmetlerin oranları; kaynak araştırması ve karşılaştırmalı çalışma raporu %20, restitüsyon projesi %30, detaylar %15, çalışmanın orijinallerinin teslimi %5 olarak belirlenmiştir.

C) Restorasyon Hizmet Bedeli= YA x BM x SÜO x HDK (%30) x MPDK x HO

Hizmetlerin oranları; ön proje+rapor %15, uygulama projesi %30, detaylar %15, çalışmanın orijinallerinin teslimi %5, ihale dosyası hazırlanması %5 olarak belirlenmiştir.

Bu işlemler sonucunda eserin projelendirilmesine yönelik olan yaklaşık maliyet hesabı yapılmaktadır. Genellikle takım proje olarak tabir edilen mimari, inşaat, makine ve elektrik projeleri şeklinde ihale edilen işlerde, mimari proje dışındaki projelerinde bu yönteme benzer hesaplamaları bulunmaktadır. Hesapların tamamı yapıldıktan sonra istekliler elde edilen bedel üzerinden kırım/indirim yapmak suretiyle teklif vermektedirler.

İhale sisteminin temel belirleyicisi maliyet olduğu için en düşük teklif sahibi müellif olarak belirlenmektedir. Proje işlerinde ofis çalışması ön planda olması nedeniyle giderler daha düşük olmaktadır. Ancak proje çalışması yalnızca doğru ölçüm ve ofis çalışmasından oluşmamaktadır. Müellifin esere doğru öneriler geliştirebilmek için restitüsyon projesine yönelik kurum arşivleri, devlet arşivleri, konuya ilişkin yayın vb. kaynaklardan yararlanması; yapının orijinal durumu hakkında veri toplanması gerekmektedir. Restorasyon çalışması disiplinler arası bir çalışmadır ve Sanat Tarihi bölümlerinden hizmet alınması gerekmektedir. Ürer (2006), konuya ilişkin olarak yasal sistemde belirtilen danışmanlık hizmetlerinin

kağıt üzerinde kaldığına, formalite olarak görüldüğüne; konusunda uzman olmayan kişilerce yapıldığına ya da sadece bu kimselerin imza hakkının kullanıldığına değinmiştir. Bu durumunda niteliksiz proje ve dolayısı ile orijinal dönemine uyumsuz uygulamalarla karşılaşılmakta; eserlerin orijinal nitelikleri tahrip ve/veya yok olmaktadır (Gültekin, 2007, s:163). Restitüsyon projesinin önemi, restorasyon projesi hazırlanırken ön plana çıkmaktadır. Öneriler için orijinal yapım tekniği, malzeme bilgisinin sağlıklı elde edilmesi gerekmektedir. Orijinal malzeme ile uyum içerisinde çalışacak, geri dönüşümü olan müdahalelerin belirlenmesi, restorasyon çalışmasının temel dayanağını oluşturmaktadır.

Eski eser projelendirmelerinde müellifin mimar olmasının yeterli görülmesi, uzmanlaşma arayışı için olumsuz bir durumdur. Ekinci (1997), mimarlıkta uzmanlık ayrımının ülkemizde uygulanması gerektiğini savunmaktadır. Koruma sistemi içerisinde restorasyon eğitimi almış kimselerin bu çalışmalarda yer alması bir anlamda mimarlıkta uzmanlık ayrımı olarak görülebilmektedir. Aksi halde mimarlık eğitimi fakülteler arasında kısmi olarak değişiklik gösterse de eski eser üzerine uzman sayılabilecek ya da koruma anlayışı geliştirebilecek eğitim, lisans düzeyinde verilmemektedir. Bu konuda birçok üniversitede yüksek lisans programları bulunmakta ve restorasyon uzmanı yetiştirilmektedir. Uzman kadronun yetersiz olması; mevcut potansiyelin gerek kamu kurumlarında gerekse özel sektörde doğru değerlendirilmemesi; kurum içi hiyerarşide uzmanlığın geri planda tutulup, çalışılan yıla göre değerlendirilmesi bu olumsuzlukların başında yer almaktadır. Lisansüstü eğitim alıp, restorasyon uzmanı olan kimselerin, eğitimleri ile bağlantısız işlerde ya da yeni yapı tasarımları üzerine çalışan mimari bürolarda yer almaları, mevcut kadronun değerlendirilemediğini göstermektedir (Tunçoku, 2004).

Uygulamalar, projelendirme işine göre zaman alıcı, ancak işin görsel olarak takip edilebildiği nitelikte çalışmalardır. Yüklenici sözleşmede belirtilen zamanlarda yaptığı işlerin dökümünü çıkararak, iş için hak ediş raporu olarak tabir edilen iş bedelini idareden temin etmektedir. İdare yapılan işi ve hak ediş raporlarını inceleyerek tutar ödemesini gerçekleştirmektedir. İş bitiminde idare ve kurul kontrolleri sonrası geçici kabul, idarece belirlenen süre sonrası kesin kabul işlemleri gerçekleştirilerek yükleniciyle olan tüm bağlar kesilip son ödemesi yapılmaktadır.

Uygulama sürecinde idare şantiyenin kontrolünü üstlenmekte ya da bu işlem için danışmanlık hizmeti almaktadır. Süreçte, saha çalışması ve idare arasındaki veri ve bilgi akışının sürekliliğinin sağlanması önem taşımaktadır. Uygulama süreci içerisindeki revize proje ihtiyaçları, projede belirsiz kalmış noktaların aydınlatılması, müdahale tekniklerinin sorgulanması ve uygulamacıların uzmanlıklarından emin olunması kontrole tabi tutulmalı ve sistemin kesintisiz işlemesi sağlanmalıdır. Aksi hallerde yüklenicinin zarar etmemek için herhangi bir bulguyu görmezden gelmesi, Koruma Bölge Kurullarının uzun süreçlerinin işlerin aksamasına sebep olması vb. olumsuz durumlar eserin niteliğini tehdit etmektedir. İdare yüklenicisini ve kontrol görevlisini konunu uzmanı kişilerden seçmelidir. Onarım faaliyetlerinde uzman kişilere başvurulmaması, sorunlu uygulamalara sebep olmaktadır. Gerekli uzmanlık eğitimini alan kimselerin kurum bünyelerinde iş olanağına sahip olması desteklenmelidir. Eski eser onarımında yer alan kimseler 'restorasyon uzmanı' sıfatını kullanmakta; bu konuda deneyim sahibi olmak önemli, ancak uzmanlık, eğitimin getirisi olan bir unvandır ve gerçek uzman kadronun eğitimleri doğrultusunda çalışmasını engelleyen etkenlerden biridir (Tunçoku, 2004).

Eserlerde oluşmuş hasarların ciddi boyutlara ulaştığı, mal ve can güvenliğinin tehlikede olduğu durumlarda acil müdahale gerekmektedir. Acil müdahaleler yıkımın ya da kayıpların en aza indirgenmesi, yapının ve çevresinin güvenliğinin sağlanması konularını kapsamaktadır. Bu konuya, 10.09.2008 gün ve 26993 sayılı Resmi Gazetede yer alan, Vakıf Kültür Varlıkları İhale Yönetmeliği'nin Doğrudan Temin, yöntemini açıklayan 25. maddede kısmi olarak açıklık getirilmiştir. İdarelere, acil durumlarda ihale usulleri dışında Katma Değer Vergisi hariç belirlenen sınır değere kadar olan harcamaları yapabilme yetkisi verilmiştir. İhtiyaç duyulan müdahalelerin piyasa araştırmasına dayalı olarak uzman kişilerce yaptırılması gerekliliği belirtilmiştir (Ek 6). 18.06.2005 gün 25849 sayılı Resmi Gazetede yer alan ve 10.08.2009 gün 27315 tarihli Resmi Gazetede değişikliği yayınlanan KTVPUD yönetmeliğin 27. maddesinin (d) bendinde, yine Doğrudan Temin yönteminin açıklamasında acil müdahaleye yönelik aktarım yer almaktadır. İhale yapılmaksızın hizmet alımı için sınır değer Vakıf Kültür Varlıkları İhale Yönetmelikteki miktarla aynıdır. Ayrıca bu madde de ihale komisyonu kurma, yeterlilik kurallarını arama, sözleşme düzenleme zorunluluğu aranmadığı belirtilmiştir.

Acil müdahale gerektiren durumların, yasal sistemde net olarak açıklanmış şekli yer alamamaktadır. Sınır değerden düşük maliyetli hizmetlerin alımlarında idareler serbest bırakılmıştır. Acil müdahale izinleri Koruma Bölge Kurullarının yoğun gündemi nedeniyle kimi zaman gecikebilmektedir. Ayrıca bu durumlarında esere yönelik proje aranmaksızın uygulama yapılmaktadır. Fotoğraf, rapor vb. yöntemlerle mevcut durum ve müdahale sonrası belgelenmektedir. Projesi olmayan ya da geçmiş tarihli projelere sahip yapılarda, zorunlu yapılan müdahaleler belirsiz kalmaktadır. Acil müdahale gerektiren durumda, müdahale sonrası yapılan işlemin rölöve ve revize rölöve projeleri olarak belgelenmesi sağlıklı bir envanter oluşumunu desteklemektedir. Ülkemizde bu tür müdahaleler genellikle esere yönelik değil, yapı cephesine yerleştirilen çelik desteklerle çevreye verilecek zararın önlenmesi şeklindedir. Bu tutum eseri korumak anlamında bir getiri sunmamaktadır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait eski eserlerin, sürekli kontrol edilip mevcut durumlarının güncel tutulması; teknolojik gelişmeler kullanılarak geliştirilecek arşivleme programları ve özel bir birim olmadan yapılması mümkün olamayan faaliyetlerdir. Eserlerin durumu sürekli takip altında tutulamadığı için onarım ihtiyaçlarının kurum tarafından tespiti kullanıcı başvuruları ile gerçekleşmektedir. Onarım ihtiyacına yönelik tespit yapılması, 18.04.1984 gün 18435 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 227 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'ye göre Abide ve Yapı İşleri Dairesi Başkanlığının görevleri arasındadır. Eserlerin projelendirilmesi, arşivlenmesi, onarımlarının sağlanması, yıllık ve beş yıllık eski eser onarım programlarının hazırlanmasının bu birimin sorumluluğuna verilmiştir (Ek 5). 20.02.2008 gün 5737 numaralı Vakıflar Kanunu'nda Abide ve Yapı İşleri Dairesi Başkanlığının adı Sanat Eserleri ve Yapı İşleri Daire Başkanlığı olarak değiştirilmiş, esk, eselere ilişkin işlemler bu birime bırakılmıştır (Ek 7).

3.2.1.2 Uygulamalar Öncesi Süreçte Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurullarının Rolü

Vakıf eserleri, Vakıflar Genel Müdürlüğü mülkiyetinde olsa dahi korunması gereken eski eserler olmaları nedeniyle ilgili Koruma Bölge Kurulu kontrolüne tabi

tutulmaktadır. Koruma konusundaki ilk karar merci, 2 Temmuz 1951 gün ve 5805 sayılı yasayla kurulan Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek kuruludur. Koruma olgusunun genişlemesi, sit alanı kavramı, korunması gereken varlık sayısındaki artış vb. sebeplerle ilgilenilmesi gereken işlemler artmış ve yeni bir örgütlenmeye ihtiyaç duyulmuştur. 23 Temmuz 1983 gün ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile bu yapılanma oluşturulmuştur (Avcı, 2001). Örgütlenme, Yüksek Kurul ve Bölgesel Koruma Kurulları şeklinde gerçekleştirilmiştir. 08.08.2011 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından kararlaştırılan 648 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 41. Maddesiyle görev ve kurum adlarında değişiklik yapılmış; "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu", "Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu"; "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu", "Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu" olarak düzenlenmiştir.

12.01.2005 gün ve 25698 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ve Koruma Bölge Kurulları Çalışmaları İle Koruma Yüksek Kuruluna Yapılacak İtirazlara Dair Yönetmeliğin 19. maddesi uyarınca yürürlükten kaldırılan 30.01.1989 gün ve 20065 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu İle Koruma Kurulları Yönetmeliği'nde Koruma Kurulu üyelerinin seçilme şartları, görevleri vb. açıklamalara yer verilmiştir. Bu görevler arasında Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce tespit edilen korunması gerekli kültür varlıklarının tescil işlemlerini yapmak; kültür varlığının kullanım şekli, inşaat ve tesisat konularına netlik getirmek yer almaktadır. 12.01.2005 gün ve 25698 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ve Koruma Bölge Kurulları Çalışmaları İle Koruma Yüksek Kuruluna Yapılacak İtirazlara Dair Yönetmelikte de görevler önceki yönetmelikle aynı niteliklerdedir. Ayrışma, önceki yönetmelikte Ankara, İstanbul ve İzmir kurullarının ayda 8 kez toplanılması söz konusuyken yeni yönetmelik şehir ayrımı yapmaksızın ayda 4 ya da gündem yoğunluğuna göre ayda 2 kez toplanılmasını yeterli görmektedir. Ener (2001), eski esere yönelik tek yetkili ve karar alma mercii olarak tanımladığı kurulların, örgütlenemediğini, bölge niteliğinde kaldığını; yetki alanlarının genişliğini; başka illerden gelen üyelerin, o yerleşim alanını tanımadığını karar alma sürecinin uzadığını ve zorlanıldığını belirtmektedir.

Kültür Bakanlığı dışındaki kurumların eserlere yönelik müdahale kararı verme hakkı yoktur. Ancak, ülkemizde sorumluluk mülkiyet sahibi kurumun üzerinde olarak algılanmaktadır (Gültekin, 2001). Kurumlar bu yanılgıyla Koruma Bölge Kurulu kararları olmadan ya da mevcut karar karşıtı durumlar içerisine girebilmektedir. Kurulların yetki sınırlarının genişliği, sit alanı ve korunması gereken kültür varlığı sayısındaki artış nedenleriyle, ayda 4 kez toplanması yetersiz olmaktadır. Eski eser yönünden zengin yerleşimlerde oluşan birikme, toplantı gündeminin yoğun olmasına ve her konu için yeterli görüşme süresi ayrılamamasına sebep olmaktadır. Kararların anlaşılır olmaması sebebiyle konuların tekrar gündeme gelmesi; karar gerektirmeyen konuların, sonuca bağlanmaması; ilke kararlarının yeterli açıklığa sahip olmaması; iç örgütlenmenin yeterli teknik ve idari donanıma sahip olmaması vb. durumlar karar alma sürecini uzatmakta, kararların en erken 2 ay, ortalama olarak 6 ay gibi bir süre zarfında sonuca bağlanmasına sebep olmaktadır (Berksun, 1992, s:29). Koruma Bölge Kurullarının karar verme süresi yasal olarak en fazla 3 aydır. Karara bağlanmayan konularla eserlere müdahale süresi uzamaktadır.

Koruma Bölge Kurullarının yalnızca karar yetkisi bulunmakta, kararın takibini ve denetimini yapamamaktadır. Bu durumda alınan kararın önemi sorgulanmaktadır (Arel, 1997). Hersek (2001), kurul kararlarının uygulanabilirliğini sorgulayan bir mekanizmanın oluşturulmamasını eleştirmektedir. Bölgesel Kurullar arasında, işleyiş, karar ve uygulama açısından farklılıklarla karşılaşılmaktadır. Büyük kentlerdeki Koruma Kurullarıyla, Bölge Kurulları arasında gündem, kurul yapısı, uygulama takibi, uygulama denetimi vb. konularda farklılaşmalar yaşanmaktadır (Dinçer, 1993, s:219; Yılmaz ve Gürel Üçer, 2004, s:46). Berksun (1992), Koruma Yüksek Kurulunun aldığı ilke kararlarının tamamının yayınlanmamasının ve ilke kararlarında kullanılan yazım dilinin farklı yorumlamalara açık olmasının Koruma Bölge Kurulları arasında farklı anlaşılmalara neden olduğunu aktarmaktadır (s:28).

Koruma Bölge Kurullarının Bakanlığa bağlı olması, politik çıkarlardan uzak tutulamadığı ve bilimsellik kriterini düşürdüğü yönünde algı oluşturmaktadır (Yiğit, 1992, s:23). Kurullara üye seçilme şekli, süreklilik ve görev güvencesi oluşturmamakta, koruma politikası ve kararlarda çelişkili tutumlar sergilenmektedir (Arel, 1997). Gültekin (2001) ise, üyelerin deneyim, etik anlayış vb. durumlarını göz

önüne alarak kurullar arasında, hatta aynı kurulların farklı dönem çalışanları arasında benzer konularda farklı kararlara varıldığı aktarmaktadır. Koruma Bölge Kurullarına özerklik kazandırılması; görevli üyelerin, asıl hizmetlerini bırakarak üyelik süresince tüm mesailerini kurula ayırması, bilimsel kapasitelerinin arttırılması yönünde akredite çalışmaları yapılması; farklı dallardan kimselerin de görevlendirilmesi; üyelerin koruma konusunda bilgi ve deneyim sahibi olmasıyla kararların farklılaşması engellenebilmektedir (Arel, 1997).

Kurul üyelerinin belirlenmesinde, uygulama deneyimi aranmamakta, akademik uzmanlık yeterli görülmektedir. Örgütlenme içerisinde de eski eser konusunda uzmanlaşmış bir yapı kurgulanmamaktadır. Bölge Kurullarında ön çalışmaları, uzmanlaşma ya da deneyim şartı aranmayan memurlar gerçekleştirmektedir. Bektaş (1997), Koruma Bölge Kurulunda görevlendirilmeden önce mimari alanında çalışmamış memurların uzmanmış gibi görüş vermelerinin yanlışlığından yakınmaktadır. Konunun uzmanı olmayan kişilerin rapor hazırlayıp, görüş bildirmesi sorgulanması gereken bir durumdur (Arel, 1992, s:49). Gündem konuları görevli memurların yaptığı ön çalışmalarla kurul üyelerine aktarılmakta; üyeler hazırlanan ön çalışmalara göre karar vermektedir. Ön çalışmaların sağlıklı olarak gerçekleştirilebilmesi için personel dağılımının uzmanlık ve deneyime göre yapılması gerekmektedir (Arkon, 1992, s:55). Ayrıca öncelik eski eser konusunda eğitim almış kimselerin eğitimleri doğrultusunda kurumlarda görevlendirilmeleri yönünde olmalıdır (Tunçoku, 2004).

Arel (1997), Koruma Bölge Kurulunda görev alacak kimselerin seçilmesi ile ilgili yemek tarifi benzetmesini yapmaktadır. Beş kişilik kurul üyeleri içerisinde, koruma ilkeleri, koruma kuramı, koruma mevzuatı, koruma uygulamaları hakkında fikir sahibi olması gerekliliği aranmaması, böyle bir ön koşul olmaması eleştirilmektedir. Genim (2001), günümüzde kurulda görevli mimarların, konuyu bütünü ile ele almayıp kolay yolu seçerek proje tashihini tercih ettiğini; sanat tarihçisi ve arkeologların mimari proje üzerinde fikir öne sürerek projeleri çıkmaza sürüklediğini eleştirmektedir. Uzmanlık eğitimin yanı sıra yeterli donanım sahibi olmayan üye ya da memurların yaptığı çalışmalar ve kararlar sorgulanmalıdır. Arel (1997), eski eser konusunda yasal sistemin yetersizliğini, üyelerin bilgi donanımı yeterli olmasa dahi,

dosyayı sonuçlandırma zorunluluğundan kararlar alındığını ve kararlardan sorumlu olunmadığını belirtmektedir. Mevcut yapılanma içerisinde Koruma Bölge Kurulları, bilimsel olarak yeterlilik sahibi olunmayan konularda karar verme yetkisine sahiptir (Berksun, 1992, s:29). Bektaş (1997), geçmişte yapılan, mevcut eseri yıkıp, yerine betonarme olarak taklidinin yapılması işlemlerini ucube yaratmak olarak nitelemekte ve buna izin veren kurulların kültürün kanıtlarını yok ettiklerini, iz sildiklerini belirtmektedir. Madran (1997), üyeler için, bir mimarın çevresinde yerleşim olmayan, 3. Derece Arkeolojik Sit alanında bulunan parsele yapılacak yeni yapının cephe düzenini hangi kuramsal doğrulara göre eleştirdiğini ya da bir sanat tarihçisinin ve/veya bir arkeologun herhangi bir sivil mimarlık örneğinin onarım müdahalelerini ne kadar yetkin değerlendireceğini sorgulamaktadır. Plancı üyenin değerlendirmesi gereken koruma imar planının, tüm üyeler tarafından ele alınması sonucunda, plan içeriği, sosyal ve ekonomik yapı verileri göz ardı edilmekte, kentsel mekana yönelik uygulama amacından sapmaktadır (Dinçer, 1993, s:220).

Madran (1997), ülkenin doğal değerlerinin yağmalanmaktan kurtarılmasında yalnızca koruma mevzuatının etkin olduğunu, korunabilirliğin sağlanabilmesi için olabildiğince geniş alanların sit alanı ilan edildiğini aktarılmaktadır. Geniş sit alanları yaklaşımı kullanıcılar üzerinde olumsuz etki bırakmaktadır. Kullanıcılar yaşama alanlarının sit alanı olmasını istememekte, bu durumu engellemek için doğal niteliklere sahip alanları tahrip etmektedir. Akın (1985), sit alanlarının tescil işlemleri sonrası daha hızlı tahrip olduğu görüşündedir. Bunu engellemek için ise korumu imar planlarının daha hızlı ve gerçek yaşamla örtüşür olması gerekmektedir. Kararlarının yasak koyucu niteliği öne çıkmakta, toplum tarafından anlaşılamamakta ve tepki görmektedir.

Genim (2001), 1946 yılında kurulan “Anıtlar Koruma Komisyonu”na bağlı olarak faaliyete geçirilen İstanbul’daki “Rölöve Bürosu”nun imar uygulaması yapmak, çağdaş anlamda korumaya yönelik çözümler üreten kurum olmak amacıyla kurulduğunu; olumlu olumsuz kısıtlamalar getirmek amacıyla kurulmadığını aktarmaktadır. Ancak günümüzde sistem yasaklamalar üzerinden işletilmekte ya da kurul üyeleri tarafından çözüm olarak sunulan fikirlerin hayata geçirilmesi zorunlu kılınmaktadır. Ener (2001), Koruma Bölge Kurulunda her zaman danışman

çağırmanın mümkün olmadığını, mevcut üyelerin genel kültür birikimi ve bakış açılarıyla uzman olmadıkları konularda da karar vermek zorunda kaldıklarını belirtmektedir.

Koruma teşkilatlanmasında sürdürülen çalışmanın yetersiz olduğu savları yoğun olsa da bu tip bir kontrol mekanizması zorunludur. Ancak proje ya da onarım istemlerinin karara bağlanma sürecinde yaşanan sorunlar nedeniyle Koruma Bölge Kurulları işleri yavaşlatan kurum olma sıfatından kurtulamamaktadır. Eserin yıkılarak mevcut malzeme ile yeniden yapılması, eski eser uygulamalarında kabul görmeyen bir tutumdur. Bu uygulamayla, yapı özgünlük değerini büyük ölçüde yitirmekte, eski olmaktan ziyade taklide dönüşmektedir. Koruma mekanizmaları üzerine, Kuban'ın (2002), kaleme aldığı makalede, genellikle Koruma Bölge Kurullarında alınan kararların zaman geçtikçe 'hiç yoktan iyidir' düşüncesiyle yeteri kadar irdelenmeden onaylandığı görüşü vurgulanmaktadır (s.7). Koruma Bölge Kurulları, yoğun ve çeşitli konularda çalışmalarına rağmen düzenli bir arşivleme sistemi oluşturulamamıştır. Göksu (2002), kurum arşivlerinin güncel ve düzenli olmamasını koruma faaliyetlerini zorlaştıran, olumsuz bir etken olarak göstermektedir (s:14).

3.2.1.3 Uygulamalar Öncesi Süreçte Özel Kişilerin Rolü

Vakıf eserlerinin onarımı, 18.04.1984 gün ve 18435 sayılı resmi gazetede yayınlanan 227 Sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 10. maddesine göre, Abide ve Yapı İşleri Daire Başkanlığının görevleri arasında yer almaktadır (Ek 5). 20.02.2008 gün ve 5737 numaralı Vakıflar Kanunu 53. maddede bu yetki Sanat Eserleri ve Yapı İşleri Daire Başkanlığı'na verilmiştir. Uygulamalar öncesi özel kişilerin rol alabileceği hizmetler 53. maddede, projelendirme ve onarım programının hazırlatılması şeklinde aktarılmıştır (Ek 7).

3.2.1.3.1 Projelendirme Çalışmaları. Projelendirme çalışmaları, eserin mevcut durumunun belgelendiği rölöve projesi ile başlamaktadır. Rölöve projesine ek olarak mevcut durumun fotoğraflanması ve rapor hazırlanması gerekmektedir. Rölöve

çalışmasını restitüsyon projesi izlemektedir. Restitüsyon projesi yapının inşa edildiği halini gösteren projedir. Projenin hangi iz ve etkenlere göre çizildiğinin anlatıldığı restitüsyon raporu ile birlikte hazırlanmaktadır. Yapının süreç içerisinde aldığı eklerin ya da geçirdiği değişimlerin dönemleri ayırt edilebiliyorsa her döneme ait restitüsyon projesi hazırlanması doğru bir yaklaşımdır. Geçmişe ait görseller, benzer bina türlerindeki yapım tekniği vb. etmenler restitüsyon projesi için kaynak olmaktadır. Bu belgeleme çalışmaları eserin problemlerini çözmek için hazırlanan restorasyon projesinde sağlıklı ve doğru müdahaleler önerebilmek, eseri belgelemek amacıyla yapılmaktadır. Restorasyon projesiyle, malzeme, bozulma ve müdahale analizleri de hazırlanmalıdır. Restorasyon projesi hazırlanırken yapıda kullanılan harç, derz vb. malzemelerin kimyasal analizlerine de ihtiyaç duyulmakta; yasal sistemde net olarak tanımlanmayan ve proje şartnamelerinde istenmeyen bu araştırmalar uygulama safhasının sağlıklı gelişmesine olanak tanımaktadır (Uğurlu, 2009, s:83; Uğurlu ve Böke, 2009, s:18). Hazırlanan çalışmalar uygulama yapılabilmesi için ilgili Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün ve ilgili Koruma Bölge Kurulunun onayına sunulmaktadır.

Projeler, süreç içerisinde eserlere yönelik müdahalelerin takip edilebilirliği açısından önemli dökümlerdir. Durgunoğlu, Karadayılar, Yavuz ve Demirel'in (1996), Osmanlı Dönemi öncesi bir vakıf eserine ilişkin bildirisi sonrası tartışmada, bu konuya dikkat çekilmiştir. Eserde 17. yüzyıl onarımlarının belgelendiği, sonraki çalışmaların ise belgelenmemesi nedeniyle 1960 yılında yapılan onarımlara benzer uygulamaların daha önceden de yapıldığı bilinmesine rağmen ilk kez temele müdahale ediliyormuş gibi ele alınmış olması eleştirilmiştir (Durgunoğlu ve diğerleri, 1996). Gerçekleştirilen müdahalelerin kapsamlı dökümü tutulmadığı için, onarım sürekliliği sağlanamamakta, her yeni bozulmada en başa dönülmektedir. Madran (1984), belgeleme çalışmalarının yetersiz olduğu gibi, arşivlerin depolanma biçiminin bilimsellikten uzak, kullanımının güç olduğunu aktarmaktadır (s:51).

1935 yılında yürürlüğe giren Vakıflar Kanunu'ndan, günümüze dek vakıf eserlerinin onarımı, idaresi vb. hakkında yasal düzenlemeler oluşturulmuştur. Düzenlemelerde yoğun olarak proje gerekliliğinden bahsedilmezken, süreç ilerledikçe projenin önemli bir veri olduğu üzerinde durulmuştur. Düzenlemelerden,

5.6.1935 gün ve 2762 sayılı Vakıflar Kanunu'nda; 17.07.1936 gün ve 5042 sayılı Vakıflar Tüzüğü'nde; 28.05.1968 gün ve 12909 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Vakıf Taşınmaz Malların Envanterinin Yapılması Yeni Kütükler ile Sicil Fişlerinin Düzenlenmesi Hakkında Yönetmelikte plan, proje vb. çalışmalar yönünden herhangi bir talepte bulunulmamıştır (Ek 4). Projelendirmeye yönelik maddeleri bulunan 21.7.1983 gün ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na, 14.7.2004 gün ve 5226 sayılı kanunun 4. maddesi ile eklenen bölüm, kültür varlıklarının korunmasına yönelik proje hazırlanması için il özel idare bünyesinde proje büroları kurulması gerekliliğini belirtmektedir. 8.6.1984 gün ve 227 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 10. maddesinde, Abide ve Yapı İşleri Dairesi Başkanlığının görevleri arasında, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün idaresindeki eski eserlerin onarımlarını sağlamak için rölöve, restorasyon ve restitüsyon projelerini hazırlayıp onaylaması ve hazırlanan projenin Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Kurulunca onaylanması için gereken işlemleri yapması gerekliliği belirtilmiştir (Ek 5). 05.11.1999 gün ve 660 sayılı İlke Kararı'nın ekinde ise projelerin ölçek ve içerikleri belirtilmiştir.

11.06.2005 gün ve 25842 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan, Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları, Proje Büroları İle Eğitim Birimlerinin Kuruluş, İzin, Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik, il özel idare bünyesindeki proje ve kontrol bürolarının eski eserlere yönelik çalışmalarını düzenlemek amacıyla hazırlanmıştır. Belediyelerin uzman kişilerden oluşturduğu Koruma Uygulama ve Denetim Büroları ve KUDEB'lerin görev ve sorumluluklarını tanımlanmıştır. 11.06.2005 gün ve 25842 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan, Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının Yapı Esasları ve Denetimine Dair Yönetmelikte yer alan tanımlamalar bu yönetmelikte tekrarlanmıştır. Yönetmeliğin 5. bölüm, 15. maddesinde, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce gerçekleştirilecek tadilat ve tamiratlar yer almakta; bu işlemler için öncelikle rölöve projesinin, ölçeğin gerektirdiği nitelikte hazırlanması ve mevcut durumun fotoğraf ve rapor yardımıyla tanımlanması; daha sonra uygulama yapılması gerektiği belirtilmiştir. Esaslı onarım gereken durumlarda uygulamanın, gerekli dokümanlar hazırlanıp Koruma Bölge Kurulu onayı alınıncaya dek durdurulması istenmiştir. Yönetmelikte restitüsyon, restorasyon projesi onaylanmadan esaslı; rölöve projesi onaylanmadan basit onarım yapılmaması gerektiğini vurgulamaktadır.

11.06.2005 gün ve 25842 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan, TKVYED yönetmeliğin 8. ve 9. maddelerinde, esaslı onarım, onarım, tamirat tanımlamalarına yer verilmiş; esaslı onarım dışındaki tamiratlar için proje gerekmediği, esaslı onarım projelerinin de KUDEB ya da Koruma Bölge Kurullarınca onaylanması gerektiği belirtilmektedir. Yönetmeliğin 12. maddesinde, yok olan tescilli yapıların daha önceden hazırlanmış rölöve, restitüsyon, restorasyon projelerinden yararlanılarak, aynı oturduğu alan, gabari, vb. verilere göre inşa edilebileceği görüşü yer almaktadır.

Onarım sisteminde, benzer tanımlamaların yapıldığı, içerik açısından paralel tanımlamalarda ya da ihale yönteminde farklılıklar barındıran iki yönetmelik daha vardır. 18.06.2005 gün ve 25849 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan, KTVPUD yönetmelikte, eski eserlere yönelik mal ve hizmet alım şartları düzenlenmiş; bakım, basit onarım, esaslı onarım, rölöve, restitüsyon, restorasyon projelerinin tanımlarına yer verilmiş ve proje ihaleleri için bedel hesaplama yöntemleri, ihale şartları açıklanmıştır. 10.09.2008 gün ve 26993 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Vakıf Kültür Varlıkları İhale Yönetmeliği, Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait eserlerin onarım, restorasyon, mal ve hizmet alım esaslarına yönelik olarak düzenlenmiş; bakım-onarım, konservasyon, rölöve, restitüsyon, restorasyon, statik güçlendirme projesi tanımları yapılmıştır (Ek 6). Yönetmeliklerde istenenlerin farklılaştığı tanımlamalar bulunmaktadır. KTVPUD yönetmelikte, rölöve projesi olarak mevcut durumun yakın çevresiyle ölçekli çizimi ve raporu istemekte; diğer Yönetmelikte ise, istenenlere ek olarak fotoğraflı belgeleme, estetik, teknik özelliklerin, yapım tekniğinin anlatıldığı rapor, hasar tespiti ve malzeme analizlerinin yapılması gerekliliği belirtilmektedir (Ek 6). KTVPUD yönetmeliğinin 4. maddesinde yer alan tanımlar şu şekildedir:

- Bakım: (Değişik:10/8/2009–27315R.G./2.md.) Yapının yaşamını sürdürmeyi amaçlayan, tasarımda, malzemede, strüktürde, mimari öğelerde değişiklik gerektirmeyen çatı aktarımı, oluk onarım, boya-badana işleri gibi müdahalelerdir.
- Basit onarım: (Ek:10/8/2009–27315 R.G./2.md.) Yapıların, ahşap, madeni, pişmiş toprak, taş vb. çürüyen ya da bozularak eksilen mimari öğelerin özgün biçimlerine uygun olarak aynı malzemeyle değiştirilmesi, bozulan iç ve dış sıvaların, kaplamaların, renk ve malzeme uyumu sağlanarak özgün biçimlerine uygun olarak yenilenmesini içermektedir.

- Esaslı onarım (Restorasyon): (Ek:10/8/2009–27315R.G./2.md.) Yapının rölöve projesine dayanan restitüsyon ve/veya restorasyon projeleriyle diğer ilgili belgelerin içerikleri ve ölçekleri Koruma Bölge Kurulunca belirlenen müdahalelerdir.
- Restorasyon teknikleri: (Ek:10/8/2009–27315R.G./2.md.) Sağlamlaştırma (konsolidasyon), temizleme (liberasyon), bütünleme (reintegrasyon), yenileme (renovasyon), yeniden yapma (rekonstrüksiyon), taşımayı (Moving) içermektedir.
- Rölöve projesi: Kültür varlıkları ve yakın çevresinin mevcut durumlarının rapor ve ölçekli projesini tanımlamaktadır.
- Restorasyon projesi: (Değişik:10/8/2009–27315R.G./2.md.) Kültür varlıklarının korunması amaçlı onarım, özgün işlevi ve yeni kullanımı için getirilen müdahale teknikleri biçimlerinin rapor ve projesini tanımlamaktadır.
- Restitüsyon projesi: Kültür varlıklarının ve yakın çevresinin analizi, benzer yapılarla karşılaştırılması, özgün veya belli bir dönemine ilişkin belgeleri ve çizimleri olan öneri projesini tanımlamaktadır.

Vakıf Kültür Varlıkları İhale Yönetmeliği'nde, bakım-onarım; konservasyon; restitüsyon projesi; restorasyon projesi; rölöve projesi; statik güçlendirme projesi; uygulama-restorasyon tanımlarına yer verilmiştir (Ek 6).

Mevcut sıvada kimyasal analiz yapılmadan yeni harç karışımına doğru karar vermek mümkün değildir. Yapılacak olan analiz ve incelemeler için uzun süreçler gerekmekte, mevcut sistem işleyişinde gereken verilerin elde edilmesi için yeterli süre tanınmamakta; gerçekleştirilen analiz çalışmaları ise formalite olma niteliğinden öteye gidememektedir (Uğurlu, 2009, s:87). İhale kapsamında analiz bedeli, miktarı vb. girdilerin tespit edilmemesi, bedel belirlenmemesi nedeniyle analizlerin yapılması maddi açıdan müellifi zorlayan bir durumdur. Tunçoku (2004), Koruma Bölge Kurulu deneyimlerine göre, özgün nitelikte malzeme özelliklerinin ve onarımda kullanılacak malzemelerin analizlerinin yeterince değerlendirilmediği, kurula sunulan analizlerin sadece bir rapor olmaktan öteye gidemediğini eleştirmektedir. Uğurlu (2009), söz konusu analizlerin kim tarafından yapılacağının; analizlere göre öneriyi kimin geliştireceğinin; sonuçları kimin değerlendireceğinin; uygulamayı kimin denetleyeceğinin sorgulanması gerektiğini savunmaktadır (s:84).

Uygulamanın ön aşaması olarak görülmesi gereken laboratuar çalışmalarının bilimsel değerinin yoksunluğu göz ardı edilmemelidir. Bu çalışmaların müdahalelere dayanak oluşturması, orijinal malzeme ile uyum sağlanabilmesi açısından ciddi önem taşımaktadır. Restorasyon projeleri kapsamında orijinal malzemelerin özellikleri, bozulma nedenleri, bozulma dereceleri, yeni malzeme seçimleri vb. girdiler yasal sistem içerisinde de yeterli seviyede tariflenmemektedir (Uğurlu, 2009, s:84).

Rölöve projelerinde malzeme özellikleri, bozulma nedenleri, ek vb. veriler sağlıklı olarak tespit edilmemekte, bu durum maliyet hesaplamalarını etkilemekte; ölçü sistemi, mimari proje ölçü sistemine göre düzenlenmekte, yapının yeniden inşasını olanaksız kılmaktadır (Gültekin, 2007, s:163). Sağlıklı koruma anlayışı içerisinde işlem yapılabilmesi için eserin yapım yılı, yaptıranı, geçirdiği olaylar, onarımlar vb. tarihsel veriler ışığında restitüsyon projeleri hazırlanmalıdır (Bakırer, 1984, s:22). Eserlerin orijinal niteliklerinin korunabilmesi ve bu ölçüde müdahale geliştirilebilmesi için restitüsyon projeleri sağlıklı olarak ele alınmalıdır (Gültekin, 2007, s:163). Restitüsyona yönelik araştırmalarda, yapı kitabeleri, vakfiyeler, inşaat defterleri, geçmiş tarihli fotoğraflar vb. dokümanlar birinci derece belge niteliğinde; zamanının hizmetleriyle ilgili nizamnameler, seyahatnameler, minyatürler, gravürler vb. dokümanlar ikinci derece kaynak niteliğindedir (Bakırer, 1984, s:23).

Projelendirme işlemi yapının süreç içerisindeki durumuna bağlı olarak revize proje işlemelerini gerekli kılmaktadır. Kazı ve araştırma gerekli olan eserlerde, proje, kazı yapılmadan hazırlandığı için eksik kalmakta ve uygulama sürecinde revize projelere ihtiyaç duyulmaktadır. Kazı-araştırma yapılmadan projelerin Koruma Bölge Kurullarından onay alınması ya da uygulamada kazı sonrası Koruma Bölge Kurullarından revize projeler için onay alınması süreci, mülkiyet sahibi kurum, müellif ve yüklenici için sorun teşkil etmektedir. Araştırmaların, ihale açan kurum ve Koruma Bölge Kurulu tarafından onaylandıktan sonra kurum bünyesinde oluşturulan birim ya da müellife verilecek olan ek ödenekle gerçekleştirilmesi ve sağlıklı projelendirme yapılması, revize proje ihtiyacını azaltmaktadır. Revize projelerin yapılması, bilgi aktarılması açısından da önem taşımakta; onarım çalışmaları görevlilerinin neyi, neden, nasıl yaptığını açıklaması restorasyon sisteminin gelişimi ve daha sonraki müdahaleler için aydınlatıcı veri değerindedir (Tanyeli, 1996).

3.2.2 Uygulamalar Süreci

Onarım sisteminde, uygulamalar öncesi süreçte yapılan hazırlık çalışmalarıyla doğru yöntem ve uygun meblağlarla eserlerin onarılarak korunması amaçlanmaktadır. Uygulamalar süreci ise eser için tespit edilen sorunların çözümüne yönelik olarak ilgili Vakıflar Bölge Müdürlüğü ve ilgili Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun onayı alındıktan sonra gelişen süreçtir. Şantiye çalışması sürecinde gerçekleştirilen müdahaleler işin kapsamına göre bakım onarım, basit onarım ve esaslı onarım olarak üçe ayrılmıştır. Yapılan işlemler çalışma süresi boyunca ilgili Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün tayin ettiği kuruma bağlı görevlilerce ya da yine Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün hizmet aldığı konunun uzmanı kişilerce kontrole tabi tutulmaktadır. Binan (2001), söz konusu müdahalelerin eserlerin özgünlük değeri göz önünde tutularak yeterince irdelenmediğini; bu durumun savaş, deprem vb. risklerden daha tehlikeli olduğunu; "… kümülatif olarak gelişen bir bozulma süreci yaratması nedeniyle de ayırt edilmesi kolay olmayan sonuçlar" yarattığını belirtmektedir (s.109). Uygulama sürecinde malzeme seçimi, yöntem, detaylandırma vb. sorunlarla istemsiz olarak yapının orijinal değerleri tehditlerle karşı karşıya kalmaktadır.

Uygulamalar sürecinin örneklenmesinde, geçirdikleri müdahaleler koruma sınırları içerisinde tartışılır olan eserler ele alınmıştır. Bu yapılar alan çalışmasında ölçek ve konumuna bağlı olarak anıtsal çarşı camileri ve mahalle camileri olarak adlandırılan eserlerin incelenmesinde öncü olacaktır. Örnek yapılar şu şekildedir:

- Projelendirilmemiş, kullanıcıları tarafından onarımlara maruz kalmış; İzmir Kurşunlu Camii ve İzmir Merkezde yer alan en erken tarihli camilerden biri olan Pazaryeri Han Bey Cami'dir.
- Uygulamalarında karşılaşılan problemler ile yüklenici firma, kontrol firması ve mülkiyet sahibi kuruma yönelik yasal işlem başlatılmasına sebep olan; İzmir Mordoğan Ayşe Kadın Camii; Manisa Kula Emre Köy Cami'dir.
- Anıtsal yapı ölçeğinde değerlendirilen; İzmir Hatuniye Camii, Manisa Muradiye Camii, Bursa Yeşil Camii, İstanbul Süleymaniye Camii, Edirne Selimiye Cami'dir.

Yapılara yönelik gerçekleştirilen olumsuz eleştiriler, uygulamaların niteliği çalışma konusuna yönelik inceleme metodunun yöntemini ve sınıflandırmasını belirlemektedir. Örnek eserlerden İzmir Mordoğan Ayşe Kadın Camii ve Manisa Kula Emre Köy Cami'ne yönelik kesin inşa tarihi bilinmemektedir. Çağlıtütüncügil (2012), 1426 yılında Osmanlı egemenliğine giren bölgede yer alan Mordoğan Ayşe Kadın Cami'nin, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan kitabesinde 14. yüzyıla tarihlendiğini, ancak bazı araştırmacıların eserin malzeme ve mimari özellikleri nedeniyle eserin 15. yüzyıl özellikleri gösterdiğini belirtmekte ve bu görüşü desteklemektedir (s:140). 15. yüzyılda Osmanlı egemenliğine giren bölgede yer alan Kula Emre Köy Camii hakkında, Bozer (1986), 1547 yılında inşa edildiği bilgisini aktarmaktadır (s:2451). Bu bölümde, çeşitli yayınlarda eleştirilen ve kişisel gözlemlerle uygunsuz onarımlara maruz kalan eserlerle, Osmanlı Dönemi Kemeraltı camilerinin onarım süreçleri incelemesinde kullanılacak sistem kurgulanacaktır.

3.2.2.1 Osmanlı Dönemi Vakıf Eserlerinin Onarımlarına Yönelik İlkesel Yaklaşımlar

Eski eserler, yaşam tarzı, malzeme teknolojisi vb. konularda günümüze kaynak aktarmaları nedeniyle yapıldığı dönemim simgesi haline dönüşmektedir. Bu yüzden eserlere yapılan müdahaleler de döneminin sanat ve estetik anlayışı içinde gerçekleştirilmeli, aynı doğrultudaki değişimlere uyum sağlamalıdır (Erder, 1971). Yapılması gereken müdahaleler birçok platformda tartışmaya açılmış, ancak fikir birliği sağlanamamıştır. Konuya ilişkin uluslararası düzeyde ve ülke çapında hazırlanmış, tanım oluşturan ve sınır belirleyen düzenlemeler bulunmaktadır. Bu düzenlemelerden, Carta Del Restauro (1931); Venedik Tüzüğü (1964); Amsterdam Bildirgesi (1975) koruma anlayışının temelini oluşturan ve korumaya amaçlı faaliyetler yürüten platformlarda kabul gören düzenlemelerdir (Ahunbay, 2004).

Ancak her eserin ihtiyaç duyduğu müdahalenin özerk olması nedeniyle, düzenlemelerle yalnızca genel sınır ve tanımlamalar yapabilmektedir. Gelişim süreci içerisinde müdahale önerileri sürekli değişmekte; günün koşullarında koruma bağlamındaki genel tutuma ve esere biçilen değere göre müdahale şekli ve değerlendirmeleri oluşmaktadır (Erder, 1971). Eski eserlerin korunmasına ilişkin iki

yöntem izlenmektedir. Bunlar pasif ve aktif koruma olarak ayrılmaktadır. Pasif koruma, koruma eğitimi ve bilinçlenmeye odaklı yürütülen çalışmaları; aktif koruma, eserlerde gerçekleştirilen müdahale, uygulama çalışmalarını kapsamaktadır. Aktif koruma sağlamlaştırma, bütünleme, koruma, yenileme, temizleme olarak beş restorasyon yöntemiyle gerçekleştirilmektedir (Kudde ve Aksoy, 2008, s:77). Ahunbay (2004), restorasyon yöntemlerini sağlamlaştırma, bütünleme, yenileme (yeniden kullanım), çağdaş ek, yeniden yapım, temizleme, taşıma ve arkeolojik restorasyon olarak sekiz başlıkta aktarmaktadır.

Eserin zemin, taşıyıcı sistem ve malzeme yönünden dayanımını güçlendirmek adına yapılan çalışmalar sağlamlaştırma yöntemi olarak adlandırılmaktadır. Sağlamlaştırma yönteminde orijinal malzemeler kullanıldığı gibi yeni yapım teknikleri ve malzemeler de kullanılmaktadır. Esere eklenecek olan yeni yöntem ve/veya malzemelerin yapıyla uyum içerisinde olması gerekliliği aranmalıdır. Eserin ya da yapı öğesinin tahrip olmuş bölümünün orijinal malzeme ve/veya yeni malzemeyle özgün haline getirilmesinde bütünleme yöntemi kullanılmaktadır.

Yenileme yöntemi, işlevi değiştirilen eserlerde, yapının yeni fonksiyona uyum sağlaması için gerçekleştirilen işlemlerdir. Yenileme yönteminde işlev değişikliği söz konusuyken çağdaş ek kullanımında işlev değişikliği ve/veya konfor şartlarına uyum amaçlı eklemeler yapılmaktadır. Bütünüyle yıkılmış ya da mevcut durumunda onarımı mümkün olamayan eserlerde eldeki verilere göre yeniden yapım yöntemi uygulanmaktadır. Yeniden yapım zorunlu durumlar dışında tercih edilen bir uygulama değildir. Eserlerin orijinal kurgusuna eklenmiş, sanatsal ve estetik değeri bulunmayan muhdes eklerin kaldırılması, taş, bezeme vb. öğelerde çeşitli etkenlerle oluşmuş kirlenmelerin giderilmesi için temizleme yöntemi kullanılmaktadır.

3.2.2.2 Osmanlı Dönemi Vakıf Eserlerinin Onarımlarına Yönelik Yasal Düzenlemelerde Yer Alan Tanımlamalar

Koruma faaliyetleri ülke genelinde yasal dayanaklarla tanımlanmış ve sınırlandırılmıştır. 21.07.1983 gün ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 4. maddesinde yer alan 'Koruma' tanımı, bakım, onarım ve

restorasyon kavramlarıyla açıklanmaktadır. Uygulanacak işlemin niteliği, niceliği, maliyeti ve süresi gibi kıstaslara göre sınıflandırılan çalışmaların tümünde ilgili kurum ve ilgili Koruma Bölge Kurulunun onayı alınması zorunluluğu vardır. Eserlerde gerçekleştirilen onarım faaliyetleri aslına uygun nitelikte işlemlerle sağlanmalıdır. Özgünlük dikkate alınmadan yapılan onarımlar, eserleri yavaşça kemirmekte özgünlüğünü gitgide kaybetmesine neden olmaktadır (Binan, 2001).

3.2.2.2.1 'Bakım-Onarım' ve 'Basit Onarım' Uygulamaları. Eski eserlerde projeye ihtiyaç duyulmadan boya badana, çatı onarımı, oluk onarımı, özgün elemanların orijinaline göre onarılması ya da değiştirilmesine yönelik yapılan bir takım onarımlardır. Bu faaliyetler bakım onarım ya da basit onarım isimlendirmeleriyle yasal sistemde yer almaktadır. Yapıda, müdahale edilecek elemanın bir örneği ya da nokta detay ölçeğinde çizimi bulunması; orijinal malzeme ve teknik kullanılarak müdahale edilmesi sağlıklı olarak basit onarım yapılabilmesi için gerekli görülmektedir (Kudde ve Aksoy, 2008, s:59). Söz konusu onarımların düzenli olarak gerçekleştirilmesiyle eserlerin esaslı onarım ihtiyacının azaltılması; bilimsel çalışmalara dayalı onarımlar için maddi kaynak ve iş gücünün arttırılması ihtimali güçlenmektedir. Eserlerin periyodik bakımı alışkanlık haline getirilmediği için uzun süre unutulan yapılarda ciddi restorasyon çalışmalarına ihtiyaç duyulmaktadır (Tanyeli, 1996)

08.06.1984 gün ve 227 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 22. maddesinde İdari İşler Dairesi Başkanlığı'nın görevleri tanımlanmıştır. Temizlik, aydınlatma, ısıtma, bakım ve onarım işlemleri bu birimin görevleri arasında bulunmaktadır (Ek 5). 24.05.1985 gün ve 18763 sayılı Resmi Gazetede yayınlana Camilerin Bakım Onarım Temizlik ve Çevre Tanzimi Yönetmeliği, bakım, onarım, temizlik, çevre düzenlemesi ve güvenlik konularını düzenlemek üzere hazırlanmıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Türkiye Elektrik Kurumu Genel Müdürlüğü, valilikler ve belediyelerin yükümlülükleri tariflenmiştir.

Buna göre; Diyanet İşleri Başkanlığı, cami mescit ve müştemilattaki her türlü elemanın bakım ve temizliğini yapmak, bozulan, kırılan elemanları değiştirmekle

yükümlüdür. 5. madde, bakım ve temizlik işlerini yapmak üzere İstanbul'da 6, Bursa'da, Kocaeli, Balıkesir, Çanakkale'den sorumlu 1, Edirne'de, Tekirdağ, Kırklareli'nden sorumlu 1, Ankara'da diğer tüm illerden sorumlu 4 ekip çalıştığı belirtilmektedir. 6. maddede, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün bakım onarım kapsamındaki sorumlulukları belirtilmiştir. Her türlü tuvalet ve müştemilat onarımları, restorasyonları yapmak, bu konuda hazırlanan projeleri onaylamak, cami tesisatlarını kurdurmak Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün görevi; 7. madde, Vakıflar Genel Müdürlüğü ve ilgili Koruma Bölge Kurulunca onaylanan tesisat projesinin uygulanması, Kültür ve Turizm Bakanlığının görevi olarak belirtilmiştir.

06.11.1999 tarihli Taşınmaz Kültür Varlıklarının Gruplandırılması, Bakım ve Onarımları Hakkındaki 660 No'lu İlke Kararı, taşınmaz kültür varlıklarının gruplandırılması ve onarımları konusundadır. Kararda müdahale biçimleri tanımlanmıştır. Bu tanımlamalardan bakım; yapının yaşamını sürdürmesini sağlayan malzeme, strüktür ve mimari elemanlarda değişiklik gerektirmeyen müdahaleleri içermektedir. Bakım öncesi ve sonrası fotoğraflarla belgelenerek, varsa ilgili Koruma Bölge Kurulu yoksa Müze Müdürlüğünden bakım onarımın uygun yapıldığına yönelik onay alınır denilmektedir. Onarım ise, tasarım, malzeme, strüktür ve mimari elemanda değişiklik gerektiren müdahaleler olarak aktarılmıştır. Yapılarda çürüyen, bozulan, müdahale ihtiyacı duyulan mimari elemanların orijinal biçimlerine uygun olarak değiştirilmesi basit onarım olarak tanımlanmıştır. Bozulan iç, dış sıva kaplamaları, madeni, pişmiş toprak, taş, ahşap vb. öğelerin onarılması bu müdahale şekline örnektir.

İlke Kararında, basit onarım uygulamalarının Koruma Bölge Kurulu kararları doğrultusunda gerçekleştirilmesi ve uygulama sonrası bakım onarım uygulamalarında olduğu gibi fotoğraf ve raporlarla ilgili Koruma Bölge Kurulunda uygun işlem yapıldığına dair onay alınması gerektiği belirtilmiştir. 11.06.2005 gün ve 25842 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan, KUDEPÇE yönetmeliği ile aynı tarih ve sayılı Resmi Gazetede yayınlanan TKVYED yönetmeliğin 4. maddelerinde, Tadilat ve Tamirat adı altında müdahale yöntemi tanımlanmıştır. Ruhsat işlemine tabi olmayan sıva, boya, badana, oluk, doğrama, döşeme, sanat tarihi yönünden özellikli olmayan ahşap tavan kaplaması, elektrik, su tesisatı onarımları, çatı onarımı, kiremit

aktarılması vb. işlerle, bozulan, eskiyen, kaplama, sıva vb. malzemelerin değiştirilmesi tamirat ve tadilat olarak belirtilmiştir.

10.09.2008 tarihli 26993 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Vakıf Kültür Varlıkları İhale Yönetmeliğinin, 4. maddesinde bakım-onarım (Ek 6); 18.06.2005 gün ve 25849 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan, 10.08.2009 gün ve 27315 sayılı Resmi Gazetede güncellenmiş hali yer alan, KTVPUD yönetmeliğin 4. maddesinde ise, bakım ve basit onarım adı altında iki tarife yer verilmektedir. Basit onarım tanımı 06.11.1999 gün ve 660 No'lu İK'daki onarım ve 11.06.2005 gün ve 25842 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan, KUDEPÇE ile aynı tarih ve sayılı Resmi Gazetede yayınlanan TKVYED yönetmeliklerinin 4. maddelerinde tekrarlanan, tadilat ve tamirat tanımı ile tamamen örtüşmektedir.

Vakıf Kültür Varlıkları İhale Yönetmeliğinde basit onarım adı altında bir tanımlamaya yer verilmemiştir. Tanımlamalara göre, bakım-onarım eserin yaşamını devam ettirebilmesi için belirli aralıklarla tekrarlanan, mimari elemanları, malzemeleri değiştirmeye gerek olmayan onarımlardır. Basit onarım faaliyetleri ise yapı elemanlarının bozulması, görevini yerine getirememesi gibi durumlarda yenileri ile değiştirilmesini kapsamaktadır. Günümüzde basit onarım, bakım onarım faaliyetleri Vakıf Kültür Varlıkları İhale yönetmeliği ve KTVPUD yönetmeliğine göre gerçekleştirilmektedir.

Geçerliliğini koruyan bu iki yönetmelik arasında basit onarım tanımlamalarında kavram kargaşası ve teknik eksiklikler söz konusudur. Tanımlamalarda yapılacak işlemler için proje çalışmasının gerekliliğinden bahsedilmemektedir. Vakıf Kültür Varlıkları İhale Yönetmeliği 4. madde (2). bentte; yönetmelikte yer almayan tanımlar için 4734 sayılı Kanun ile 2863 sayılı Kanun referans verilmiştir. Ancak 04.01.2002 tarihinde kabul edilen, 25.06.2009 gün 27284 sayılı Resmi Gazetede güncellenmiş hali yayınlanan 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu ve 21.07.1983 de kabul edilen 11.02.2009 gün ve 27138 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan güncellenmiş 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda da basit onarım tanımı yer almamaktadır. Bu durumda Vakıf Kültür Varlıkları İhale Yönetmeliği'nde yer alan bakım-onarım tanımı KTVPUD yönetmeliğindeki bakım tanımıyla aynı anlamda

kullanılmıştır. Bu işlemler, projelendirilmesine gerek duyulmayan uygulamalar kapsamında değerlendirilmiştir. Kudde ve Aksoy (2008) basit onarım ya da bakım onarım kapsamında değerlendirilecek elemanların nokta detay ölçeğinde projelendirilmesi gerektiğini aktarmaktadır (s:59). Vakıf Kültür Varlıkları İhale Yönetmeliği'nde, KTVPUD yönetmeliğindeki basit onarım tanımı, yapılan müdahaleler yapının yaşamını idame ettirebilmesi için gereken özellikli işlemler olduğu şeklindedir. Bu çalışma, esaslı onarım kapsamında gerçekleştirilecek faaliyetlere kaynak, alt yapı oluşturulabileceği için projelendirilerek gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Yürürlükteki yasal sisteme göre vakıf eserleri Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne yönelik hazırlanmış kanun ve yönetmeliklere tabii, hizmet alımları Vakıf Kültür Varlıkları İhale Yönetmeliği'ne göre yapılmaktadır. Vakıf Kültür Varlıkları İhale Yönetmeliği'nin ve bu yönetmeliğin referans verdiği kanunlarda "Basit Onarım" tariflemesi bulunmamaktadır. Ancak vakıf eserlerine basit onarım kapsamında projesiz müdahalelerde bulunulduğu, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi ve İzmir 1 No'lu Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivinde yer alan dilekçelerden tespit edilebilmektedir. Vakıf eserlerine yönelik, projelendirme yapılmadan bakım tanımı dışında herhangi bir onarım yapılması yasal sistemde yer almamaktadır. Yapıların belgelenmeden görebileceği işlemlerin sınırları Vakıf Kültür Varlıkları İhale Yönetmeliği'nde çizilmiştir. Bu sınırlar dışında kalan ve KTVPUD yönetmeliğinin basit onarım tanımına giren uygulamaların anıtsal yapıların oluşturduğu vakıf eserleri için belgeleme çalışması olmadan yapılması olumsuz uygulamalara neden olabilmektedir.

Yürürlükteki iki yönetmelikte yer alan bakım, bakım onarım ve basit onarım kavramları yapılacak müdahalenin niteliğinin, niteliğe bağlı uygulamacı seçimi ve maliyetin belirlenmesini etkilemektedir. Eserde gerçekleştirilecek dış cephe boya-badana işlemi bakım ya da bakım onarım kapsamında projesiz gerekleştirilebilecek bir uygulamayken, dış cephede gerekleştirilecek kısmi sıva tamiratları basit onarım hatta kimi zaman esaslı onarım niteliğinde olmaktadır. Sıva onarımlarının özgün malzemeyle uyum sağlaması açısından kimyasal analizinin yapılması, analiz sonucuna göre hazırlanacak harçla sıva tamiratlarının yapılması gerekmektedir.

Ayrıca bozulmanın zeminden, çatıdan gelen nem vb. daha ciddi problemlerin yansıması olduğu düşünülerek, sorunun belirtileri sayılabilecek sıva onarımı ihtiyaçları esaslı onarım kapsamında değerlendirilmelidir. Eski eser onarımları için bakım onarım uygulamaları geciktirici, makyaj niteliğindeyken basit onarım uygulamaları kapsamlı müdahale gereksiniminin tahlil ve tespit edilebildiği evrelerdir. İki yönetmelik arasındaki tanım farklılıkları farklı yorumlamalara açıktır.

3.2.2.2.2 'Esaslı Onarım' Uygulamaları. Eserlerin kapsamlı onarım ihtiyaçlarını karşılamak için gerçekleştirilen işlemlerdir. 08.06.1984 gün ve 227 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 10. maddesinde Abide ve Yapı İşleri Dairesi Başkanlığının görevleri olarak vakıf eserlerinin tespit, tescil ve esaslı onarımları için gerekli olan rölöve, restitüsyon, restorasyon projelerinin hazırlanıp onaylanması ve beş yıllık onarım planının hazırlanması belirtilmiştir (Ek 5).

06.11.1999 gün 660 No'lu İK'da müdahale biçimlerinden esaslı onarım tanımlamasına yer verilmiş; 'Proje Hizmetleri' başlığı altında, rölöve, restitüsyon, restorasyon projesinin tekniği ve içeriği açıklanmıştır. Esaslı onarım ilgili Koruma Bölge Kurulunca onaylanan rölöve, restitüsyon, restorasyon projeleri ve yapıya yönelik hazırlanmış rapor, analiz vb. dokümanlardan oluşturulmuş müdahale olarak tanımlanmıştır. Esaslı onarım ilkelerinden (d) maddesi, restorasyon projesinin revize edilebilirliği üzerinedir. Proje aşamasında kısmi sıva raspası, söküm, sondaj vb. araştırma yapılamaması durumunda uygulama sürecinde ortaya çıkacak yeni verilere göre restorasyon projesinin revize edilmesini öngörülmektedir. 'd' bendinde, restitüsyon projesi, sıva raspası, sondaj, kısmi söküm vb. araştırmalar sonucu oluşturulan restorasyon projesine temel oluşturan veri olarak tanımlanmakta; projelerin onayı sonrası elde edilen verilerin, restorasyon projesinde tadilat yapılarak yeniden Koruma Bölge Kurulu onayına sunulması gerektiği belirtilmektedir. 11.06.2005 gün ve 25842 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan, KUDEPÇE ve TKVYED Yönetmeliklerinin 4. maddesinde, tadilat ve tamirat iş kalemleri dışında kalan tüm müdahalelerin, bilimsel esaslara göre hazırlanmış rölöve, restitüsyon, restorasyon projesi kapsamında gerçekleştirilen esaslı onarım uygulamaları olduğu söylenmiştir.

Yasal sistemdeki tanımlamalarda içeriği açıklanan esaslı onarım faaliyetleri, eserlerin bakım ya da basit onarımla çözümlenemeyecek sorunları kapsamaktadır. Projelerde önerilen müdahale yöntemlerinin gerekli kurumlarca onaylanması ardından uygulama yapılmaktadır. Esaslı onarım için, KTVPUD Yönetmeliği'nde esaslı onarım; Vakıf Kültür Varlıkları İhale Yönetmeliği'nde uygulama-restorasyon tanımı yer almaktadır (Ek 6). Verilen tanımlamalarda uygulama öncesinde müdahalelerin netleştirilmesi esası belirtilmekte, belgelenmeyen müdahalelerin yapılmasının önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Ancak yönetmelikte yazılı olarak aktarılanlar, uygulama için daha hassas bir çalışmaya ihtiyaç duymaktadır. Yapıda ön çalışma kapsamında birtakım kontroller, kazı çalışmaları, projenin uygulama aşamasındaki bulgular doğrultusunda güncellenmesi gerekliliği restorasyon müdahalelerinin yapılmasını geciktirici ancak önerilen müdahalelerin doğruluğunu sınayacak ve gerekirse yeni müdahale geliştirmeyi zorunlu kılacak nitelikteki çalışmalardır. 06.11.1999 gün ve 660 sayılı İlke Kararında, restorasyon projelerinin revize edilebilirliği konusu projelerin belge niteliğinde olması nedeniyle takım proje olarak ele alınmalıdır.

3.2.2.2.2.1 Camilerdeki Yapı Elamanlarının Geçirdiği Müdahalelerin İrdelenmesi. Uygulamalar sürecinin irdelenmesi bölümü, ölçek ve nitelik olarak çalışma konusuna referans olacak inceleme metodunun kurgulanmasından oluşmaktadır. Anlatımda, çeşitli yayınlarda eleştirilen ve nitel gözlemle olumsuz uygulamalara maruz kaldığı belirlenen, farklı ölçek ve nitelikte on adet eserin onarım uygulamalarında tespit edilen olumsuz işlemler aktarılmıştır. Uygulama süreci anlatımında yapı elemanı bazında genel elemanlardan cami yapıları için özelleşmiş elemanlara inilen bir yol izlenmiştir. Buna göre öncelikle taşıyıcı sistem elemanları, doğramalar, kaplamalar ve bezemeler; daha sonra minare, mihrap, minber, kürsü ve mahfil elemanları incelenmiştir. Son olarak ise mekan ve eleman olarak iki sınıfa ayrılan eklenmeler aktarılmıştır. Eserlerin farklı ölçek ve nitelikte olması, yapılan uygulamaların eser niteliğine göre ayrıcalık tanımadığını da göstermektedir.

3.2.2.2.2.1.1 Taşıyıcı Sistem Elemanları. Yapının maruz kaldığı dış yükleri ve kendi yükünü taşımasında görev alan elemanlardır. Yatay ve düşey olarak ikiye ayrılan taşıcı sistem elemanlarında, temel, döşeme vb. elemanlar yatay; duvar, sütun

vb. elemanlar düşey taşıyıcılardır. Yığma sistemde inşa edilen yapılarda bütün duvarlar taşıyıcı eleman oldukları için duvarlarda oluşan herhangi bir hasar doğrudan tüm sistemi etkilemektedir (Bayülke, 1990). Camilerde taşıyıcı sistem elemanlarının onarımları temel, döşeme, duvar, sütun, geçiş elemanları, üst örtü elemanları (kubbe, tonoz vb.), olarak 6 kategoride incelenecektir. Bağlayıcı ve harçlar taşıyıcı sistem elemanlarını birleştiren dolgular olmasına rağmen, yapı genelinde sıva kaplamaları ile aynı bileşenlere sahip oldukları için kaplama malzemelerinin onarımlarında incelenecektir.

Taşıyıcı sistem elemanlarındaki bozulmalara sağlamlaştırma, güçlendirme yöntemleriyle müdahale edilmektedir. Onarım eserin niteliğini korumak, sürekliliğini sağlamak amacıyla mevcut malzeme, eleman vb. sağlamlaştırılması şeklinde yapılmaktadır. Vakıf Kültür Varlıkları İhale Yönetmeliği'nde, eserin yapım malzemesi, taşıyıcı sistemi ve üzerinde bulunduğu zeminin sağlamlaştırılmasına yönelik olarak çizim, rapor vb. dokümanlar statik projelendirme tanımında yer almaktadır (Ek 6).

Taşıyıcı sistem elemanlarından temellerde en sık karşılaşılan nem ve yapının toprağa oturmasına yönelik problemlerdir. Taşıyıcı sistem için tehdit oluşturan önemli bir dış etkide depremlerle oluşan zemin hareketlenmeleridir. Binanın temel kaynaklı problemleri, yapıda yatma, ya da derin çatlaklara neden olabilmekte, fazla gerilmeden yapının çökmesiyle sonuçlanabilmektedir. Tüm bu problemlere yönelik zeminin ya da taşıyıcı sistem elemanlarının güçlendirilmesi, kesitlerinin arttırılması ya da sistemin stabilitesini koruma amaçlı eleman eklenmeleri yapılabilmektedir. Bayülke (1990), yığma yapıların güçlendirilmesine yönelik, yüklerin azaltılmasını; köşelerde kapı, pencere boşluklarının kapatılmasını; kitle ve rijitlik merkezini yaklaştırmak için yeni duvar inşa edilmesini önermektedir. Ancak söz konusu müdahalelerin eski eserlerde uygulanması, koruma anlayışı açısından uygun değildir.

Taşıyıcı sistemin güçlü olabilmesi, zeminin sağlam olmasıyla da ilgilidir. Süleymaniye Camii'nin ana kaya üzerinde oturuyor olması günümüze ulaşmasında etken olmuştur. 1975 yılında cami temelinde gerçekleştirilen sondaj çalışmasında yüzeyden 4-5 m kalınlığındaki suni dolgu altında grovak (mikalı-kumtaşı) – kilişist

ardalanmasından oluşan ana kaya üzerine inşa edildiği tespit edilmiştir. Zemine çakılan çam ve meşe ağacından kazıklar üzerindeki temeller beden duvarlarında mütemadi, minare ve fil ayaklarında tekil olarak kurgulanmıştır. Temel, meşe ağacından yapılan hatıl ve 20 cm kalınlığındaki horasan harç katman üzerinde yaklaşık 2m. yükseklikte kaba yonu taş bloklarından oluşan Karamürsel od taşı ve daralarak 3.90m. yükselen Bakırköy küfeki taşından oluşturulmuştur (Angı, 2009).

Yığma yapıların özgün kurgusunda ahşap döşeme sistemi kullanılmaktadır. Ancak günümüzde birçok caminin döşemelerinde beton kaplama ya da betonarme döşeme kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca beton kaplama üzerine ahşap kaplanan örneklerin sayısı da oldukça fazladır. Orijinal rabıta üzerine kaplanan beton katman örneklerde, yapı için artı bir yük oluşturmaktadır. Fevkani olmayan yapılarda döşemenin toprak ile temas etmemesi ve nefes alabilmesi için yaklaşık 60-80cm. yükseklikte ve ahşap kirişlerle oluşturulmuş ahşap rabıta döşemeler kullanılmaktadır. Beton döşeme uygulamalarında bu sistem tamamen ortadan kaldırılmaktadır. Yapı ile aynı ya da yakın tarihlerde inşa edilmiş kadınlar mahfilinin tavan ve zeminlerindeki döşemeler de ahşap olarak kurgulanmıştır. Ancak günümüzde çoğu mahfil katı döşemesi betonarme olarak yenilenmiştir.

Şekil 3.1 Mordoğan Ayşe Kadın Camii son cemaat tavan döşeme sisteminin kontrol edilmesi. Kaynak: İzmir VBM, 2006-2007 Mordoğan Ayşe Kadın Camii ŞDFA.

Mevcut ahşap döşeme sistemlerinin onarımlarında kaplama yüzeyin kaldırılarak, taşıyıcı bölümün kontrol edilmesi gerekmektedir. İzmir Mordoğan Ayşe Kadın Camii'nde 2006-2007 senelerinde gerçekleştirilen restorasyon çalışması kapsamında

döşemelerde yenileme yapılmıştır. Mevcut son cemaat zemin döşemesi kaplamalarında gözle görülür deformasyonların varlığına rağmen mevcut kaplama üzerine yeni döşeme kaplaması yapılması uygun görülmüştür. Uygulama sürecinde kaldırılan tavan kaplamaları ile mahfil katı döşeme taşıyıcısı ahşap kirişler nitel gözleme dayalı kontrol edilmiş, mevcut kaplama malzemesi yenilenmiştir. Gerçekleştirilen uygulama döşemenin sağlamlaştırılması yönünde bir gelişme yaratmazken sadece görsel iyileştirme sağlanmıştır (İzmir VBM, 2006-2007 Mordoğan Ayşe Kadın Camii şantiye defteri).

Yığma yapılarda tahrip olmuş duvarların güçlendirilmesine, küçük çatlakların onarılmasına ilişkin, duvarın iç ve dış yüzeyine donatılı güçlendirme bandı ya da iç ve dış yüzeyinin tamamına beton örtülü donatı hasırı yerleştirilmesi; yapının dıştan beton çerçeve içine alınması yöntemleri kullanılmaktadır (Bayülke, 1990). Eski eserlerde gerçekleştirilmesi uygun olmayan bu yöntemlerin, geçmiş dönem depremleri sonrası camilerde uygulandığı bilinmektedir. Taşıyıcı sistem elemanlarından duvarların güçlendirilmesi, onarılması işleminde, malzemeye yönelik çürütme yöntemiyle sağlamlaştırma; mevcut taş duvarın yıkılarak aynı ya da farklı malzeme ile yeniden yapılması yöntemleri uygulanmaktadır. Bu şekilde, sağlam elemanlarında yıkılmaya maruz kaldığı aktarılmakta ve yöntemin eski eserlere zarar verdiği belirtilmektedir (Uğurlu, 2009, s:83; Uğurlu ve Böke, 2009, s:18). Çürütme işlemi, kimyasal malzemelerle, elemanın fiziksel yapısını bozmaya dayalıdır. Ancak uygulamalarda kimyasal kullanılmadan bağlayıcıların boşaltılarak malzemenin çıkarılması ve yerine yeni eleman yerleştirilmesi şeklinde olmaktadır. Fiziksel kuvvet uygulanarak bağlayıcıların sökülmesi, sağlam malzemenin de zarar görmesine, dayanımını yitirmesine neden olmaktadır.

Ayrıca yeni malzemenin eleman içerisindeki bütünlük algısını bozması, müdahalenin anlaşılabilirliği ya da yeni malzemenin eskitme yöntemleri ile ayırt edilmemesi, problemleri ortaya çıkmaktadır. Süleymaniye Camii 2007-2010 yılları arasında gerçekleştirilen restorasyon çalışması sürecinde, pencere önlerinde hasar gören mozaikler sökülmüş, kalan horasan sıva temizlenerek yeni mozaik yerleştirilmiştir. Yeni yerleştirilen mozaiklerde asit ile eskitme yöntemi uygulanmıştır (Üçer, 2010). Bu örnek uygulamanın kaplama malzemesi üzerinden

anlatılması gerekli ise de çürütme yöntemi ve sonrası için açıklayıcı olmaktadır. Bu tür çalışmada kullanılan el aletlerinin uzman kişilerce kullanılması gerekmektedir.

Şekil 3.2 Süleymaniye Camii 2007-2010 restorasyon uygulaması, kullanılan gereç görseli. Kaynak: Üçer, 2010, fotoğraf arşivi

Şekil 3.3 Süleymaniye Camii 2007-2010 restorasyon uygulaması pencere mozaiklerinin değiştirilmesi işlemi. Kaynak: Üçer, 2010, fotoğraf arşivi

Şekil 3.4 Mordoğan Ayşe Kadın Camii restorasyon öncesi ve sonrası pencere hatılı. Kaynak: İzmir VBM, 2006-2007 Mordoğan Ayşe Kadın Camii, ŞDFA.

Taş duvarlarda açıklık üzerinde yer alan ahşap lento, hatıl elemanlarının zaman içerisinde maruz kaldığı etkiler sonucu dayanımını yitirdiği görülmektedir. Bu elemanların mecbur kalınmadıkça sağlamlaştırılması yerine, değiştirilmesi tercih edilmektedir. Ayşe Kadın Camii'nde taş duvar içerisindeki pencere hatılının stabilitesini kaybetmesi nedeniyle yeni ahşap eleman aynı boyutlarda hazırlanarak orijinalinin yerine yerleştirilmiştir. Ancak yerleştirilen elemanın orijinalinden farklı olarak köşeli olması yapının otantikliğini düşürmektedir. Bu uygulamada orijinal kurguya sadık kalınmamıştır.

Camilerde köşeli plandan dairesel plana geçiş elemanları olarak kullanılan tromplarda ve tonoz, kubbe gibi örtü sistemlerinde, duvarlarda uygulanan çürütme, yenileme yöntemleri uygulanmaktadır. Zemin hareketlerine bağlı gerilmelerden en fazla etkilenen bu elemanlarda en sık rastlanan problem çatlak oluşumlarıdır. Müdahale, çatlak boyutlarına göre belirlenen dikiş, enjeksiyon vb. dolgu ya da birleştirme yöntemiyle mukavemetini kaybeden yüzeyin mukavemetlerini arttırmaya yöneliktir. Çatlaklarda uygulanan epoksi reçine dolguların eski eser müdahalelerinde kullanılması olumsuz müdahaleler arasında sayılmaktadır (Uğurlu, 2009, s:83; Uğurlu ve Böke, 2009, s:18). İpekoğlu ve Böke (2006), epoksi dolgular hakkında, özgün yapı malzemesi ile farklı özelliklere sahip oldukları için uyumlu çalışmadıklarını; orijinal malzemeye göre daha güçlü mekanik özelliklere sahip oldukları için uzun dönemde özgün bileşenlere zarar vereceklerini; bu dolgular yerine orijinal malzeme ile uyumlu bozulmaları kontrol altına alacak bilimsel olarak yararlı olduğu kanıtlanmış geleneksel malzemelerin kullanılmasının sağlıklı olduğunu aktarmaktadır. Bayülke (1990), küçük çatlaklar için çatlak yüzeyin 5-10 cm açılarak, çimento harç dolguyla onarımını önermektedir. Ancak eski eserlerde çimento kullanımı, malzeme bozulmalarına sebep olmakta yapıya zarar vermekte ve çatlak onarımının yapıldığı bölgenin yapı genelinden daha güçlü hale gelmesini sağlamakta, eseri olumsuz etkilemektedir (Uğurlu, 2009, s:83).

Güçlendirme çalışmaları kapsamında dışarıdan enjekte edilen dolgu malzemelerinin yanı sıra metal elemanlarla da mukavemeti arttırma yönünde yapılan uygulamalar bulunmaktadır. Çemberleme ya da gergi çubuklarıyla yapılan uygulamalar doğru tespit edildiği takdirde, dolgu malzemelerine göre daha sağlıklı

uygulamalardır. İç mekanlarda görsel kayıp oluşturan bu müdahaleler dış mekanlarda metalin paslanması vb. bozulmalar sonucu özgün malzeme üzerinde pas lekesi, renk kaybı vb. görsel kayba göre daha ciddi problemler oluşturmaktadır.

Dikey taşıyıcı elemanlardan sütun, dikme gibi noktasal yük ileten elemanların problemleri ise diğer elemanlara göre daha çeşitli olmaktadır. Taş sütunlarda hatalı detaylandırılan gergi çubukları nedeniyle patlamalar söz konusu olabilmektedir. Ayrıca bu elemanlar temizleme yönteminin sağlıksız yapılması sonucu patina kabına uğrayabilmektedir. Uğurlu ve Böke (2009), yapı öğelerinin bilinçsizce uygulanan zararlı temizleme teknikleriyle tahrip edildiğini belirtmektedirler (s:18). Temizleme yönteminin, analizler sonucunda belirlenecek kimyasallar ya da saf su ile yapılması gerekirken fiziksel müdahalelerle elemanlarda kesit daralmasına sebep olunmaktadır. Cephelerde uygulanan kumlama tekniğiyle, malzemelerde parça kopmaları, derz boşalmaları oluşmakta; boşluklardan eserlere su girmekte; doğru detaylandırılmayan yağmur suyu giderleri sonucunda cephe yüzeyini yalayarak akan suyla yüzeylerdeki bozulma süreci hızlanmaktadır (Gültekin, 2007, s:164).

Birçok vakıf eseri restorasyonunda temizleme yönteminin sert kıllı fırça, sert dişli tarak yardımıyla ya da kompresörle kum, su vb. malzeme püskürtme usulü ile yapıldığı bilinmekte; birim fiyatlarda bu uygulamalara yönelik pozlar bulunmaktadır. 1990 yılında tamamlanan Selimiye Camii restorasyon çalışmasında, şadırvan avlusunun beden duvarları ve dış eyvanlarda bulunan taşlar üzerindeki birkaç kat badana tel fırça yardımıyla temizlenmiştir (Birkan, Danışman: Kuban, 1990, s:36). Ahşap dikmelerde ise seçilen ağaç türünün önemi ön plana çıkmaktadır. Ahşap dikmelerde en sık karşılaşılan problem yağlı boya uygulamalarıdır. Kullanıcı inisiyatifine göre renk tercihi yapılıp tatbik edilmiş yağlı boyalar pürmüz yardımıyla yakılarak, kimyasal malzeme yardımıyla kabartılıp kazınarak çıkartılabilmektedir. Yağlı boya temizliği sonrasında elemanın biyolojik bozulmaya maruz kalıp kalmadığı anlaşılabilmektedir. Boya temizliği sonrası malzemedeki estetik kayıp nedeniyle özellikle kullanıcılar tarafından yeniden yağlı boya tatbik edilmektedir.

3.2.2.2.2.1.2 Doğramalar. Geleneksel mimaride ahşap ve cam malzeme ile oluşturulmaktadır. Pencere açıklıklarında yardımcı eleman olarak ahşap kapaklar ve

metal lokmanlar kullanıldığı görülmektedir. Yapıların genelinde kubbe altında yer alan ışıklık pencerelerinde ahşap doğrama yerine revzen adı verilen iç ve dış yüzeye birer adet yerleştirilen sabit elemanlar bulunmaktadır. Revzenler, taş ya da mermerin oyulması veya alçı bazlı karışımın kalıplara dökülmesiyle yapılmaktadır. Bu elemanlar pencere açıklığını kapatacak boyutlarda ve üzerine açılan ışık gözleri ve bu gözlere yerleştirilen vitray, renkli cam ile bir süsleme elemanı olarak da kullanılmaktadır. Kapı açıklıklarında kullanılan ahşap kanatların dışyüzlerinin saç kaplandığı örnekler olduğu gibi ahşap üzerine kalem işi, sedef, fildişi kakma vb. süsleme elemanları ile bezenen kapılar da bulunmaktadır. Esaslı onarım faaliyetlerinde ahşap pencere doğramalarına temizleme, sağlamlaştırma ve/veya yenileme yöntemleri ile müdahale edilmektedir. Zaman içerisinde üst üste yağlı boya ile boyanmış doğramaların açılıp kapanmalarında problem yaşanmaktadır. Ayrıca yağlı boya altındaki doğramanın sağlamlığı ahşap dikmelerde olduğu gibi boya sökülmeden anlaşılamamaktadır. Doğramanın yeniden kullanılıp kullanılamayacağına karar verebilmek için kısmi de olsa boya tabakasının kaldırılıp, çıkan ahşabın durumunun incelenmesi gerekmektedir. Temizlenen boya tabakası sonrasında ahşap macunu ile oyukları kapatılan doğramaya, proje müellifinin tercihine göre koruyucu cila ya da yağlı boya uygulanmaktadır.

Proje aşamasında yağlı boya yapılması önerilen doğramaların boya sökümleri önerilmediği durumlarda mevcut boyalı doğrama üzeri tekrar boya yapılarak tabaka kalınlaştırılmaktadır. Boya altındaki doğramanın durumu bilinmeden yapılan bu uygulama, kanatların kasaya sıkışmasına ve açılıp kapanmasında sorunlara sebep olmaktadır. Yeni imalatlarda ise projede verilen uygulama detayları ve yerinde alınacak temiz ölçü diye tabir edilen açıklığın ölçüsü önemli olmaktadır. Emre Köy Cami'nin doğu, batı ve güney cephelerinde altta sivri kemerli, alınlıklı ikişer dikdörtgen pencere, üstte ortada birer pencere yer almaktadır. Pencerelerin yakın süreçte onarım geçirmesi nedeniyle orijinal form ve kurgu yapı üzerinden okunamamaktadır (Bozer, 1986). Doğramaların yanı sıra açıklıklarda da farklılaşmalar söz konusudur. Aksi halde, hatalı alınan ölçü ve özensiz gerçekleştirilen montaj işlemleri sonrası pencere açıklıkları altında boşluk kalmakta; bu boşluklar sıva, alçı vb. malzemeyle doldurulmaktadır (Gültekin, 2007, s:165).

Mordoğan Ayşe Kadın Camii restorasyon uygulamasında mevcut pencere doğramalarının imalatı tercih edilmiştir. Proje kapsamında kapı pencere detayı bulunmamaktadır. Müellifin sorumluluğundaki detay işlemi, imalatçı ve kontrol mekanizması tarafından uygulamada yapılmıştır. Gerçekleştirilen uygulamada bazı doğramalar açıklıklara oturmadığı, doğramayla duvar arasında kalan boşluklara pervaz altında kalacak şekilde köpük malzemeyle dolgu yapıldığı için özgün montaj detayına sahip değildir. Özellikle üst sıra pencereler orijinalden farklı et kalınlığı ve forma sahip doğramalarla yenilenmiştir. İdarenin müdahale etmesiyle takılan niteliksiz ve uyumsuz doğrama sökülmüş ve orijinaliyle benzer formda, et kalınlıkları farklı olan yeni doğrama montajı yapılmıştır (İzmir VBM, 2006-2007 Mordoğan Ayşe Kadın Camii, şantiye defteri).

Şekil 3.5 Mordoğan Ayşe Kadın Camii ikinci sıra hatalı imalat orijinal ve uygulanan yeni imalat pencere örneği pencere örneği. Kaynak: İzmir VBM, 2006-2007 Mordoğan Ayşe Kadın Camii ŞDFA.

Kapılar oluşturulma biçimleriyle bezemeli yapılabildiği gibi, sahip olduğu geniş ahşap yüzeyler süsleme elemanları için altlık oluşturmaktadır. Bilinçsizce yağlı boya ile kaplanan bu elemanlarda fiziksel müdahaleyle bezemeli yüzeye tekrar ulaşmak mümkün olmamaktadır. Selimiye Camii restorasyon uygulamasında kündekari kapılar üzerine çakılan ahşap düz kapılar kaldırılmış; yine kündekari kapılarda uygulanan yağlı boya tabakası solventle silinmiş, ince sistireyle yüzey temizliği ve zımparası yapılmıştır (Birkan, 1990, s:26-50). Projelerde müdahale yöntemlerinin ayrıntılı olarak açıklanması gerekmektedir. ‘Ahşap kapının yağlı boyadan

arındırılması' yeterli bir müdahale önerisi değildir. Arındırma işleminin ne şekilde yapılacağı açıklanmalıdır. Kimyasalla arındırma işlemi her boya katmanı için tekrar uygulanmak durumundadır. Birim fiyatlı sözleşmelerde yapılan bu işlemin bedeli bir kez ödenirken, anahtar teslim sözleşmelerde yüklenici bu iş için en makul fiyatı vermek durumundadır. Ancak kapı, pencere vb. yağlı boyaya maruz kalan elemanlarda kaç kat boya tabakası olduğunun tespiti yapılmadan bu işlem için fiyat analizi yapmak mümkün değildir.

Şekil 3.6 Selimiye Camii, 1990 yılı restorasyonu, kapılarda yağlı boya temizliği görseli. Kaynak: Birkan, 1990, s:50.

Ayşe Kadın Camii'nde orijinal ahşap kapı üzerindeki yağlı boya tabakası pürmüz yardımıyla yakılıp kazınmış ve boya katmanları temizlenmiştir. Boya katmanlarının kaldırılmasının ardından, ahşap üzerinde silik olarak farklı renk ve geçişlerde kalem işi bezeme olduğu tahmin edilen katman tespit edilmiştir. Kapının üzerindeki katman

netleştirilemediği ve ortaya çıkan görüntüsü tatmin edici bulunmadığı için ahşap macunu ile oyuklar doldurulmuş ve tekrar yağlı boya ile boyanmıştır (İzmir VBM, 2006-2007 Mordoğan Ayşe Kadın Camii, şantiye defteri).

Şekil 3.7 Mordoğan Ayşe Kadın Camii harim kapısı restorasyon öncesi ve sonrası yağlı boya kaplaması. Kaynak: İzmir VBM, 2006-2007 Mordoğan Ayşe Kadın Camii ŞDFA.

Şekil 3.8 Mordoğan Ayşe Kadın Camii harim kapısı, yağlı boya altındaki kalem işi bezeme örneği. Kaynak: İzmir VBM, 2006-2007 Mordoğan Ayşe Kadın Camii ŞDFA.

Kapı doğramaları üzerindeki süsleme onarımlarına ilişkin olarak, Manisa Muradiye Camii örnek yapı olarak alınmıştır. Yücel (1964), Muradiye Camii kapısının 16, yüzyıl işçiliğinin en güzel örneklerinden olduğunu ve üzerindeki oymaların içerisine madeni parçalar tespit edildiğini aktarmaktadır (s:90). Ancak oyuk içlerine tespit edilen parçaların çevresinde madeni bir çerçeve dönmekte, çerçeve içinde sedef ve fildişi parçalar yer almaktadır. Restorasyon uygulamasında

ahşap kapı üzerinde bulunan sedef ve fildişi parçaların eksik kısımlar, orijinal malzemeyle tamamlanmıştır.

Şekil 3.9 Manisa Muradiye Camii harim kuzey giriş kapısı restorasyon öncesi ve sonrası (2008) görünümü. Kaynak: Gürsoy, fotoğraf arşivi.

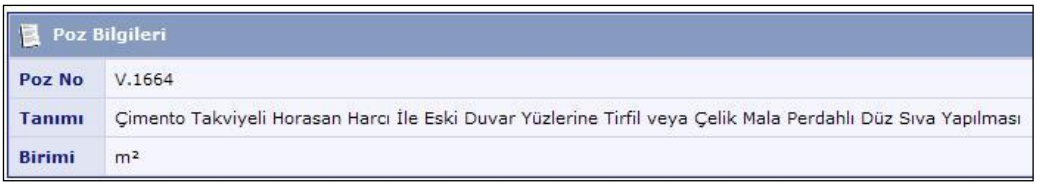
Bütünlemenin gerekliliği estetik kaygıdan ötürü gerçekleştirilmiş olmalıdır. Aksi halde kapı sağlam durumda ve işlevini yerine getirir niteliklere sahiptir. Ersen ve Ertuğrul (2009), bütünleme yöntemine yönelik Cesare Brandi'nin "… bir objenin patina, yüzey erozyonu, kısmi kayıplar da olsa potansiyel bütünlüğü olduğu ve gözlemleyenin onu algılayabildiği sürece herhangi bir müdahale yapılmaması gerektiği" ve "…belirli bir aşamadan sonra minimum da olsa bir müdahalenin söz konusu olabileceği" kuramlarına yer vermiştir (s:9-10). Bütünlemenin sınırları yapının yaşı, gereklilik düzeyi vb. etmenlere göre değişiklik göstermektedir. Uygulamanın kabul edilirliği için, farkındalık yaratabilmek, bütünlemeyi stilize formlarla yapmak ve belgelerle kalıcı kılmak yöntem olarak seçilmektedir. Uygulamada, orijinal kapının kilit bölümü değiştirilmiş ve farklılık yaratılmıştır. Bezeme için ise, kapı bütünlüğünü ve işlevini yitirmemiştir, estetik yönden zayıflamış ancak yüzeydeki boşluklardan bezemeli olduğu anlaşılabilmektedir.

3.2.2.2.2.1.3 Kaplamalar. Yapı elemanının yüzeyine estetik, kullanım kolaylığı ya da koruma kaygısıyla yapılan katmanlardır. Ahşap, taş, döşeme kaplamaları, duvar yüzeylerindeki sıva, boya kaplamaları, üst örtülerde kullanılan kurşun, kiremit vb. kaplamalar camilerde sıklıkla kullanılan kaplama malzemeleridir. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün sorumluluğunda gerçekleştirilen kaplama onarımları, orijinal kaplama malzemesine sağdık kalınarak yapılmaktadır.

Örtü sisteminde gerçekleşen bozulmalar, mevcut kiremit ya da kurşunun zarar görmesine bağlı olan deformasyonlardır. Özellikle bakımsız kalan camilerde çatı yüzeylerinde bitkilenme; kuşların yuva yapması üst örtü kaplamalarını deforme edici etkenler olmaktadır. Kaplama altında kubbeyi örten ilk katmanı toprak yoğunluklu harç oluşturduğu için, kullanılan toprak içerisindeki tohum vb. etkenler gerekli koşullar oluştuğunda gelişerek kaplamaya zarar vermektedir. Kaplama altında oluşan bu hareketler zamanla katmanda açılmalara ve yağmur suyuna karşı direncin düşmesine sebep olmaktadırlar. Bu gibi durumlarda yapılar suya maruz kalmakta ve kaplama bozulmaları ciddi problemlere dönüşmektedir. Örtü sistemlerindeki bir diğer problem ise çinko derelerin doğru detaylandırılmamasıdır. Hatalı detaylandırılan dereler sonucunda yapı yine suya maruz kalabildiği gibi cephe yüzeylerinde biyolojik oluşumlara elverişli ortamlar yaratılmakta ya da yüzey bozulmaları, kirlenmeler vb. durumlarla karşılaşılmaktadır. Proje aşamasında kaplama malzemesi, yöntemi, gerekli detayları ayrıntılı olarak tanımlanmak durumundadır. Ayrıca proje aşamalarında eserlerin özgün kaplama malzemelerinin restitüsyon projeleri ve çalışmalarıyla tespiti yönünde yapılacak çalışmaların, yapının tarihsel belge olma niteliği yönünden güçlü kılacaktır.

Cami yapılarında çürütme yöntemiyle sağlamlaştırılan taş/tuğla duvarların orijinal halinin tespit edilemediği durumlarda örgü tipinin düzenli oluşuna göre sıva ve boya kaplamaları yapılıp yapılmayacağı kararı idare ya da ilgili Koruma Bölge Kurulu tarafından verilmektedir. Örgü tipinin düzgün olduğu yapılarda ise dış yüzey kaplamasız kullanılırken iç yüzey kullanım kolaylığı ve bakım istememesi sebebiyle sıva ve boya kaplanarak kullanılmaktadır. Ancak orijinal sıva, derz örnekleri incelendiğinde karışımlarda çimento katkı bulunmamasına rağmen vakıf eserlerinin bağlayıcı ve harçlara yönelik onarımlarında çimento katkı ön plana çıkmaktadır.

Öyle ki ihale yöntemine ait fiyatlandırma sistemi olan birim fiyatlar arasında çimento takviyeli horasan harcı ile yapılması önerilen uygulamalara yönelik pozlar bulunmaktadır. Bu pozların yanı sıra çimento katkılı harç ile taş duvar örülmesi, çimento katkı kullanılan duvarlar üzerine, birim fiyatlarda tariflenen horasan harcı karışımdan oluşturulan horasan sıva yapılması yönünde uygulamalar bulunmaktadır.

Poz Bilgileri	
Poz No	V.1664
Tanımı	Çimento Takviyeli Horasan Harcı İle Eski Duvar Yüzlerine Tirfil veya Çelik Mala Perdahlı Düz Sıva Yapılması
Birimi	m²

Şekil 3.10 Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait v.1664 numaralı poz bilgileri. Kaynak: http://www.birimfiyat.com/BF001.php?Ak=G1&D1=VAKIFLAR&Anh=85&kayno=V.1664, 17.10.2010.

Analizi

Rayiç No	Tanımı
	MALZEME
V.0109	225 dozçimento takviyeli kireç harcı (ince kum ile)
V.0118	Horasan harcı
	İŞÇİLİK
01.507	Birinci sınıf usta
01.501	Düz işçi

Şekil 3.11 Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait v.1664 numaralı poz analizi. Kaynak: http://www.birimfiyat.com/BF001.php?Ak=G1&D1=VAKIFLAR&Anh=85&kayno=V.1664, 17.10.2010.

Binan (2001), 1948 yılında yayınlanan Ali Saim Ülger'in, nakliyle eski eser onarımında çimento kullanımının sakıncalı olduğunun belirtildiğini ve bunun dönem açısından önemli bir saptama olduğunu söylemektedir. O dönemde çimentonun zararlı etkisi ifşa edilmesine rağmen vakıf eserlerinin restorasyonlarında kullanılmasına devam edilmiştir. 1958 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından

Albert Gabriel, davet edilmiş; anıtsal yapıların korunmasıyla ilgili öneri ve raporlar hazırlatılmıştır. Restorasyon ilkeleri konusundaki bu raporlarda; esere sadece ayakta kalması için gereken minimum müdahalenin yapılması, "…yeni formüllerin tatbikinde (çimento) muhafazakar olmamak gerektiği", eser çevrelerinin önemi vurgulanmış ve silueti bozan binaların kaldırılmasını önerilmiştir (Binan, 2001, s.112). O dönem için çimento kullanımı, çelişkili yaklaşımlar, kişisel ya da kurumsal tercihlerle sürdürülmüştür. Daha sonra alışkanlığa dönüşerek günümüzde de devam etmektedir. Selimiye Camii restorasyonunda normal sıvada %15 oranında portland çimentosu; imitasyon taş harcı içeriğinde ve merdiven onarımında kullanılmış; derz aralarında ise beyaz çimento kullanılmıştır (Birkan, Danışman: Kuban, 1990, s:30).

İpekoğlu ve Böke'nin (2006), makalesinde çimento kullanımıyla ilgili birçok tespit yer almaktadır. Beyaz çimento katkılı horasan harcı ile imitasyon tuğla üretimi pozuna yönelik, orijinal fiziksel ve mineralojik yapısına uygun tuğla kullanımı yerine imitasyon tuğla yapılmasının nedeni sorgulanmaktadır. Horasan harcının puzolanik tuğla tozu, bekletilmiş kireç ile doğru tekniklerle yapıldığında hidrolik özelliği olmaktadır. Çimento katkı, harcın özelliklerini bozmakta ve içeriğindeki çözünen tuzlar orijinal malzemeye zarar vermektedir. Yayında, vakıf eserlerinin onarımlarına yönelik hazırlanan şartnamelerde çimento kullanımını öneren birim fiyatlara da yer verilmiştir. Pozlarda yer alan müdahaleler şu şekildedir:

Beyaz çimento katkılı horasan harcı ile imitasyon tuğla üretimi,

Normal çimento kullanılarak imitasyon tuğla üretimi,

Çimento kullanılarak taş yapımı,

Dolgu malzemesi olarak çimento şerbetinin kullanımı,

Çimento takviyeli kireç harç ile moloz taş duvar, taş dolgu, kubbe ve tonoz yapımı,

Duvar kaplama taşlarının çimento ile duvara bağlanması,

Çimento takviyeli kireç harçla tarihi duvar yüzeylerine sıva ve sıva altı dolgu yapılması,

Çimento harcıyla taş duvarlarda derz yapılması,

Çimento takviyeli kireç harçla çatı ve tonoz üzerine kiremit döşenmesi,

Çatıda grobetonla tesviye betonu dökümü (İpekoğlu ve Böke, 2006, s.72-73).

Süleymaniye Camii'nde 1958-1960 yılları arasında yapılan uygulamada iç mekan çimento katkılı harçla kaplanmış; 2007-2010 yılları arasında gerçekleştirilen uygulamada bu kaplamalar kaldırılarak, orijinal içerikli horasan harçla onarım gerçekleştirilmiştir. Çimento katkılı harçla yapılan kaplamanın olduğu bölümlerde taş malzemenin nefes alması engellenmiş; tuzlanma oluşmuştur (16.06.2010 tarihli haber, 20.02.2010, http://www.yapi.com.tr/Haberler/suleymaniye-camiinde-453-yillik-cini-bulundu_80462.html). Kaplama malzemesinin kaldırılması esnasında fil ayaklarında orijinal İznik Çinileri tespit edilmiştir. Bilinçsizce gerçekleştirilen müdahaleler eserin orijinal elemanlarını tahrip etmiş ve yapılan çalışmalarda rastlantısal olarak orijinal çiniler ortaya çıkarılmıştır. 1950'li yıllarda Konya'da gönüllü bir kuruluş tarafından gerçekleştirilen, çimento katkılı harçla yapılan benzeri onarımlar sonucu Anadolu Selçuklu Dönemi'ne ait birçok yapıda geri dönüşü mümkün olmayan, fiziksel deformasyon oluşmuş; çini, sırlı tuğla, alçı işleme ve taş tuğla gibi taşıyıcı malzemelerde kayıplar meydana gelmiştir (Tunçoku, 2004).

Şekil 3.12 Mordoğan Ayşe Kadın Camii harim kaplaması yenilenmesi. Kaynak: İzmir VBM, 2006-2007 Mordoğan Ayşe Kadın Cami, ŞDFA.

Mordoğan Ayşe Kadın Camii restorasyon çalışması kapsamında döşeme kaplamalarında yenileme yapılmıştır. Son cemaat, kadınlar mahfili, harim mevcut zemin kaplamaları, üzerine ahşap çakılarak kaplama yenilenmiştir. Mevcut rabıtaların korunmuş olması yönünden olumlu olan bu uygulama, aldatıcı olmakta ve orijinal döşeme kaplaması üzerine çakıldığı için orijinal malzemeye zarar

vermektedir. Yeni imalat döşeme kaplaması döşenme yönü ve boyutları bakımından orijinal kurgudan farklı uygulanmış; döşeme sisteminin sağlamlaştırılması yönünde bir gelişme sağlamamıştır Son cemaat ve kadınlar mahfili tavan kaplamaları sökülmüş, yeniden orijinaline uygun yön ve boyutlarda kaplama yapılmıştır. (İzmir VBM, 2006-2007 Mordoğan Ayşe Kadın Camii, şantiye defteri).

3.2.2.2.2.1.4 Bezemeler. Sıva üzeri kalem işi, ahşap üzeri kalem işi, alçı kabartma tekniğinde yapılan süslemeler ve çini kaplamalar olarak camilerde sıklıkla karşılaşılan süslemelerdir. Özellikle alçı süslemelerde yoğun olarak varak kullanıldığı görülmektedir. Bu bezemelerin dışında daha az rastlanan mihrap içi, geçiş elemanları tromp ya da pandantiflerde bindirmeli olarak oluşturulmuş kabartma süslemeler bulunmaktadır. Rölöve projelerinde süsleme tespitleri yeterli niteliklerde hazırlanmamakta; uygulama süreci için müdahale önerileri sağlıklı olarak geliştirilmemekte; teknikler belirtilmemektedir (Gültekin, 2007, s:163).

Bezeme onarımları, anıtsal mimaride müdahale edilen en sorunlu elemanlardır. Aşınmaları, bozulmaları kolay, onarımları ise zordur. Uygulamalara yönelik yetişmiş kalifiye eleman azlığı, hatalı malzeme seçimi, bezeme onarımlarındaki yüksek maliyet, sorunlardan birkaçıdır. Aynı zamanda bezemeler tek başına dayanımını sürdürebilen elemanlar olmadığı için yapının maruz kaldığı olumsuz etkiden doğrudan ya da dolaylı olarak zarar görmektedir. Bezeme bozulmaları uygulandıkları yüzeyin bozulmasıyla paralel gelişmektedir. Taşıyıcı sistemde oluşan çatlaklar öncelikle sıva yüzeyinin daha sonra sıva üzerine yapılmış kalem işi bezemelerin zarar görmesine sebep olmaktadır. Bu sorun, çatlakların bağlayıcı harç ile doldurulması ya da kabaran sıvaların duvar yüzeyine sabitlenmesiyle çözülmektedir.

Bezemesiz yüzeylerde kaldırılan sıvanın altında işlem yapılırken, bezemeli yüzeylerde bu yöntem mümkün olmamaktadır. Bu yöntem bezemeli yüzeylerde, bezemelerin bütünlüğünü, geçişleri bozmaktadır. Mordoğan Ayşe Kadın Camii harim kuzey duvarı kubbe altında bulunan sıva çatlaklarına yönelik, sıva yüzeyine uygulanmış olan bezemeler nedeniyle sıva onarımı yapılmamıştır. Yüzeydeki çatlaklara yapıştırıcı bazlı dolgu enjekte edilmiştir. Uygulama bezemede

bütünlüğünün bozulması ve görsel kayıpla sonuçlanmıştır (İzmir VBM, 2006-2007 Mordoğan Ayşe Kadın Camii, şantiye defteri).

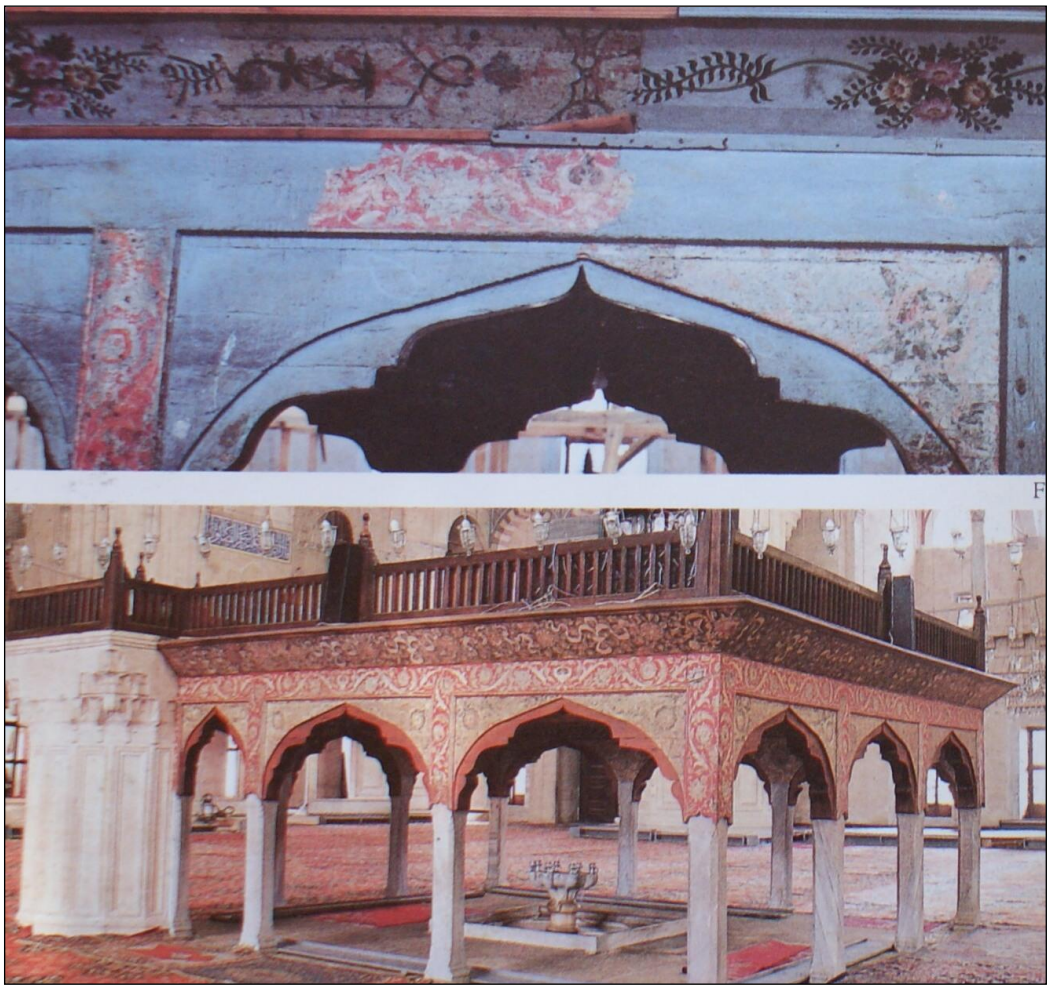

Şekil 3.13 Mordoğan Ayşe Kadın Camii çatlak onarımı. Kaynak: İzmir VBM, 2006-2007 Mordoğan Ayşe Kadın Cami, ŞDFA.

Mevcut bezemelerin çeşitli kaplama tabakalarıyla örtüldüğü birçok eserde karşılaşılan bir sorundur. Kula Emre Köy Camii harim kapısının iki yanında bulunan sivri kemerli pencere alınlıklarında bu problem gözlemlenmiştir. Alınlıklarda yelkenli gemi tasvirleri yer alırken bu tasvirlerin bir bölümünün üzeri seramikle kaplanmıştır. Bozer'in (1986) aktarımından, tespit tarihinde sadece yelkenlerin üst kısımlarının açıkta kaldığı öğrenilmektedir. 2006-2007 yılları arasında İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen restorasyon çalışmasında kaplamalar sökülmüş ve bezemeler ortaya çıkarılmıştır (Gürsoy, 19.06.2011, kişisel iletişim).

Selimiye Cami'nde 19. yüzyılda gerçekleştirilen onarımlarla kalem işi bezemeler, sıvayla kaplanmış üzerine barok motifler işlenmiş; fil ayakları ve taş yüzeyler sıvanarak barok bezeme uygulanmıştır. 1990 yılında tamamlanan restorasyon çalışmasında önceki uygulamalar temizlenmiş; özellikle müezzin mahfilinde iki kat yağlı boya ve barok bezemeli tabaka altında altın varaklı Edirnekari kalem işi tespit

edilmiştir. Bezeme, üç ay kaba temizlik, üç ay özel çözücüyle ince temizlik, yedi ay onarım, varak uygulama, gomalak cila vb. işlemlerle toplam on üç aylık aralıksız çalışma sonucu mahfil orijinal haline çevrilmiş, yapılan geç tarihli uygulamalardan numuneler bırakılmıştır (Birkan, 1990, s:26-48).

Şekil 3.14 Selimiye Camii, 1990 yılı restorasyonu müezzin mahfili onarım öncesi ve sonrası görünümü. Kaynak: Birkan, 1990, s:49.

Projelendirme sürecinde yapıda yeterli araştırma yapılmaması durumunda tespit edilmeyen süsleme elemanları, tesadüf eseri bulunmakta ya da habersizce yok edilmektedir. Mordoğan Ayşe Kadın Cami'nde açıkta duran kubbe bezemeleri dışında bezeme elemanı olduğuna dair bir bilgi verilmemiş ve müdahale önerisi geliştirilmemiştir. Tesisat döşenmesi için harimde kablo kanalı açılması sırasında üzeri boyanmış kalem işi bezemelere rastlanmıştır (İzmir VBM, 2006-2007 Mordoğan Ayşe Kadın Camii, şantiye defteri). Yapılan boya raspası sonucu harim

içerisinde, birinci sıra pencerelerini, harim giriş kapısını çevreleyen bezemelerle, mihrap içinde ve vaaz kürsüsü altında bitkisel motifli bezemeler bulunmuştur. İkinci sıra küçük pencerelerin yanlarında ise manzara tasvirlerine rastlanmıştır. Bezemelerin tekrar renklendirilmesine yönelik bir çalışma yapılmamıştır.

Çeçen (1959), camilerde raspa sonucu tespit edilen bezemelerin, yapı kullanıldığı için renklendirilmesi gerektiğini belirtmekte; nakışların tablo olmadığını, aynı şekilde yapılabileceğini savunmaktadır (s:157). Yayında bezeme programını gerçekleştiren ustaların kendinden sonra gelecek ustaya zanaatı devredeceği belirtilmiştir. Günümüzde bu tür işlemleri gerçekleştirebilecek yetişmiş ara eleman sıkıntısı bir çok platformda tartışılmaktadır. Çeçen (1959) belli belirsiz bırakılan bezemelerin eser değerini azalttığını vurgulamaktadır (s:157).

Mordoğan Ayşe Kadın Cami'nde yapılan raspada beden duvarının kadınlar mahfili alt seviyesinde tespit edilen bezemelerin sınırlı miktarda olması ve devamının bulunamaması nedeniyle üst sıra pencere hizasında bordür çekilerek restorasyonda bezemelerin kesildiği hat belirtilmiş, alt hizada bulunan yoğunlukları az süslemeler açıkta bırakılmıştır. Kubbede pullanarak yüzeyden kopmaya eğilimli bezeme parçaları, yapıştırıcı bazlı malzeme enjeksiyonuyla yerlerine sabitlenmiştir (İzmir VBM, 2006-2007 Mordoğan Ayşe Kadın Camii, şantiye defteri). Aynı yapıda kadınlar mahfilin bakan yüzeydeki geçiş elemanları üzerinde bulunan bezemeler kullanıcılar tarafından tahribe uğramıştır. Uygulamada, tahrip edilen bölümlerde ince sıva raspası ile bezemeler ortaya çıkarılmıştır. Gerçekleştirilen bezeme onarımlarına yönelik projelendirme yapılmamıştır.

Yüzeysel süslemelerin tahribi ya da üzerinin örtülmesi şeklindeki uygulamaların yanı sıra üç boyutlu süslemelerde de benzer durumlarla karşılaşılmaktadır. Süreç içerisinde birçok kez izinsiz müdahaleye maruz kalan eserlerde, katmanlar halinde uygulanmış olan sıva ve boyalar sonucunda tromp içlerinde yer alan kabartmalar, silme profiller vb. bezeme elemanları gizlenebilmekte daha da kötü olan zaman zaman yok edilmektedir. Eserlerin belgelenme sürecinde raspa vb. araştırma sürecinin gerekliliği uygulamaların kontrolünün sağlanması açısından da önem taşımaktadır.

Şekil 3.15 Mordoğan Ayşe Kadın Camii harim duvarında tespit edilen kalem işi bezeme. Kaynak: İzmir VBM, 2006-2007 Mordoğan Ayşe Kadın Cami, ŞDFA.

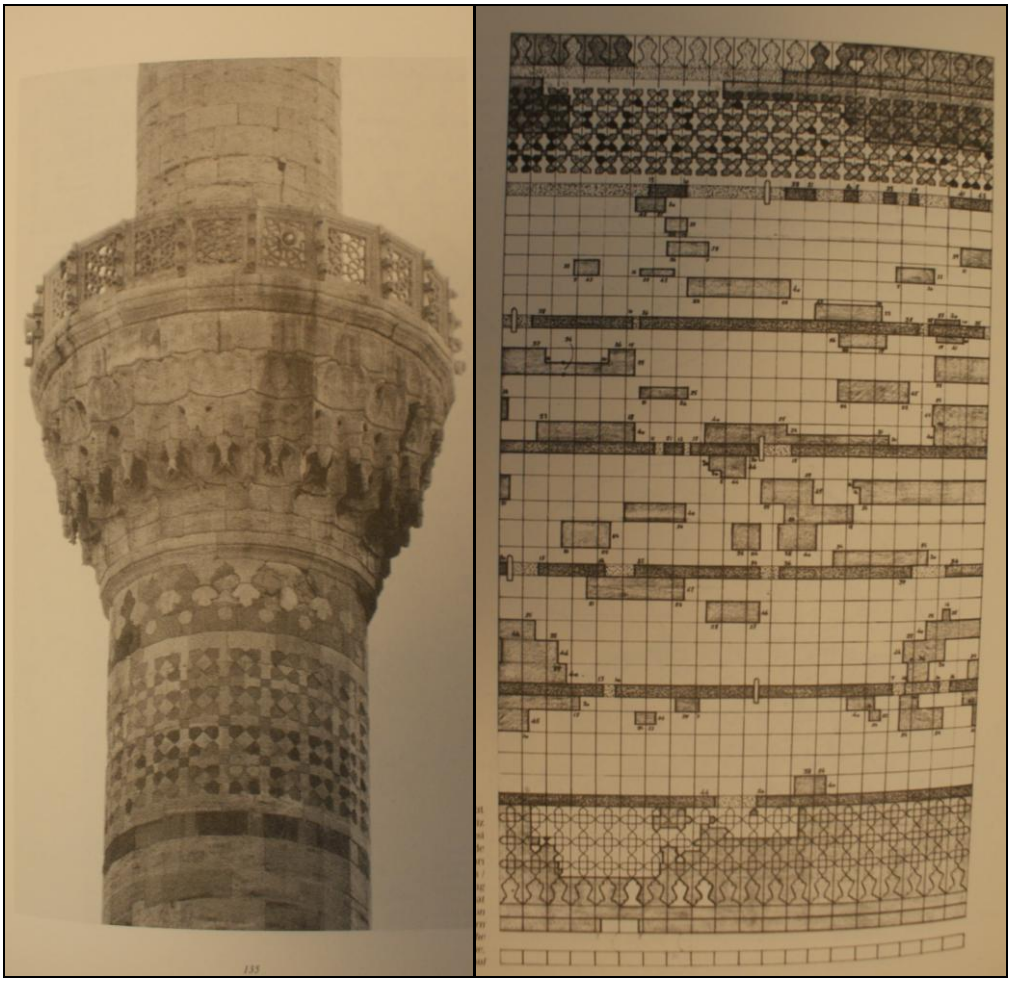
Şekil 3.16 Mordoğan Ayşe Kadın Camii harim duvarında tespit edilen kalem işi bezeme. Kaynak: İzmir VBM, 2006-2007 Mordoğan Ayşe Kadın Cami, ŞDFA.

Öz (1957), Süleymaniye'nin kubbesinde yer alan kalem işi bezemelerin süreç içerisinde badanayla kapatıldığını; Vakıflar Umum Müdürlüğü'nün gerçekleştirdiği onarımlarla bezemelerin ortaya çıkarıldığını belirtmektedir (s:169). Ayrıca, 2007-2010 restorasyon çalışmaları sürecinde, fil ayaklarındaki çimento kaplama altında orijinal İznik çinileri, kubbe ve pandantiflerde erken tarihli kalem işi bezemeler açığa çıkarıldığı aktarılmaktadır (16.06.2010 tarihli haber, 20.02.2010, http://www.yapi.com.tr/Haberler/suleymaniye-camiinde-453-yillik-cini-bulundu_80462.html). Yapının niteliği nedeniyle, restorasyon uygulamasının her yönüyle takip edilmesi, maddi kaynak akışı vb. konuların birçok uygulamaya göre sıkıntısız ve süratle gerçekleştirilmesi sayesinde, restorasyon süreci bulgular incelenerek, uzman kişilerin görüşleri alınarak gerçekleşmiştir.

3.2.2.2.2.1.5 Minare. Kürsü, pabuç, gövde, şerefe, petek, külah ve alemden meydana gelen dikey elemandır. Minarenin taşıyıcı sistemini oluşturan, gövde, pabuç, kürsü kısmına taşıcı sistem elemanlarına benzer müdahaleler yapılmaktadır. Bu müdahale şekilleri genellikle sağlamlaştırma ve yeniden yapım şeklindedir. Minareler hava hareketlerinden en fazla hasar alan elemanlarıdır. Zaman içerisinde kullanıcı ya da idareler tarafından yeniden yapılmış ya da boyutları değiştirilmiş çok sayıda örnek bulunmaktadır. Özellikle petek kısımlarında yeniden yapım söz konusu olmaktadır. Selimiye Camii minarelerinde, mihrap önündeki sağ minare 1960 yılı onarımında şerefeye dek sökülüp yeniden örülmüş; tüm minarelerin seren direkleri yenilenmiş; harem tarafındaki sol minare 1990 yılı onarımında en üst şerefeye kadar sökülüp yeniden yapılmıştır (Birkan, 1990, s:20-36). Yeni yapımlarda karşılaşılan ciddi problemlerden biri şerefe altı süslemelerinin orijinal olarak korunamaması ya da yenilenememesi sorunuyken, bir diğer sorun ise gövde ya da petek kısmında uygulanan orijinal süslemeli örgünün onarımıdır. Bu durumun engellenmesi için, projelendirme aşamasında minareler üzerinde daha ayrıntılı çalışmak gerekmektedir.

Günümüzde minare projelendirmeleri, plan, kesit, görünüş ve gereken sayıda detay ile sağlanmaktadır. Orijinalliğini koruyan, estetik açıdan özellikli minareler için, kullanılan belgeleme teknikleri yeterli olamamaktadır. Uluengin F. ve diğerlerinin (2001), İstanbul Beyazıt Camisi Akdeniz Cephesi Minaresi için

gerçekleştirilen belgeleme çalışması, onarım açısından oldukça ayrıntılı, yükleniciyi bilgilendiren ve sınırlayan bir tekniktir.

Şekil 3.17 İstanbul Beyazıt Camii Akdeniz cephesi minaresi görünüşü ve minaresi değişen taşları gösteren açılım çizimi. Kaynak: Uluengin ve diğerleri, 2001, s.135.

Geçirdiği birden fazla restorasyon çalışması sonrasında günümüzde, Manisa Muradiye Camii minareleri arasında görünüş itibariyle ciddi farklılık oluşmuştur. Minarelerin geçirdiği onarımlardan geriye farklı renk ve tonlarda iki ayrı minare kalmıştır. Batıdaki minarenin bütünlenmesinde kullanılan özgün renkten farklı toprak rengi taşların miktarı çok fazladır. Uysal'ın (1986), Bursa Yeşil Cami minarelerine yönelik aktarımlarında ilginç notlar yer almaktadır. Evliya Çelebi'nin aktarımında caminin yeşil çinili tek minaresi olduğu; ancak yapının düzeninden, bugün olduğu gibi iki minareli olduğu anlaşılmaktadır. En geç 17. yüzyılda minarelerden birinin yıkık durumda olduğu düşünülmektedir. Uysal (1986), Ebu Bekir Feyzi Efendinin

nakliyle “Hulasa-i Ahval” deki 1844 tarihli kayıtlarında yapının tek minaresi olduğunu; Albert Gabriel’in nakliyle bugünkü minarenin 19. yüzyıl sonunda inşa edildiğini; Parvillee’nin rölövesinde tek minare olduğunu aktarmaktadır. Günümüzdeki minarelerden biri 1855 depremi sonrası inşa edilmiştir. Ancak 1984 yılında yerinde yapılan incelemede, 1855 sonrası inşa edilen minare pabucunda da orijinal minare pabucunda yer alan turkuaz çini parçası tespit edilmiş; 1985 yılında Uysal’ın, ikinci seyahatinde bu parçanın da yitirildiği görülmüştür. Esere ait orijinal kurguda çini veya sırlı tuğlalarla kaplı iki minare olduğu görüşü desteklenmektedir.

Şekil 3.18 Manisa Muradiye Camii doğu ve batı minaresi. 2008.

Taşıyıcı sistem elemanlarının dışında minarelerde farklı işlevlerle kullanılan ahşap ve metal elemanlarında onarımları söz konusudur. Metal elemanlar kapı, alem, şerefe korkulukları ve külahlarda kaplama olarak kullanılmaktadır. Onarım süreçlerinde

genellikle yenilenmesi önerilen eleman sınıfındadırlar. Ahşap elemanlar ise kapı, külahın petek üzerine yerleştirilmesi ve külahın formunun verilmesinde kullanılmaktadır. Metal kaplama altında korunaklı olduğu düşünülen ahşap elemanlar yıpranma durumunda yenilenmesinde sakınca görülmeyen, özellikli işçilik aranmayan elemanlardır. Külahın taş, tuğla olduğu örneklerde bulunmaktadır. Sıvalı olan minarelerde ise mutlaka sıva sökümü yapılmalı ve minarenin taşıyıcı sistem elemanları kontrol edilmelidir.

Minarelerin gördüğü bilinçsiz müdahaleler, eleman formunda deformasyona sebep olduğu gibi stabilitesini de etkilemektedir. Süleymaniye Cami'nde 1960-2007 yılları arasında kullanıcılar tarafından birçok onarım gerçekleştirilmiştir. Bu onarımlarda kullanılan malzeme, detaylandırma hatası, işçilik vb. konulara dayalı olarak üç şerefeli minarelerden birinde eğiklik meydana gelmiştir. Sağlam zeminde tekil temele oturduğu tespit edilen minarelerde, eğikliğin zemin ya da temel kaynaklı olmadığı belirlenmiştir. Uysal (1986), Erken Osmanlı Dönemi'nde yüz on altıyı aşkın minare inşa edildiğini; minarelerin bir bölümünün restore edildiğini; bazılarının yıkılıp tamamen yenilendiğini; orijinalliğini koruyan altmış iki yapıda, yetmiş iki adet minare olduğunu belirtmektedir. Erken Osmanlı Dönemine ait geriye kalan minarelerin orijinalliğini yitirdiği ya da tamamen yok olduğu aktarılmaktadır.

3.2.2.2.2.1.6 Mihrap, Minber, Kürsü ve Mahfil Elemanları. Cami mimarisinde özelleşmiş mekan ve elemanlardır. Yapı içerisindeki özellikli yerlerden olan mihrap içi ve üzeri, genellikle yoğun bezemelidir. Mihrap onarımları bezeme onarımları ile paralellik göstermektedir. Mihrabın sağında ve solunda konumlanan minber, vaaz kürsüleri imal edildikleri malzemeye göre müdahale görmektedir.

Cami mimarisinde, kadınların kullanımına ayrılan kadınlar mahfili, hükümdarın kullanımına ayrılan hünkar mahfili ve müezzinin, imama yardımcı olmak için kullandığı maksure bulunmaktadır. Mihrap nişlerinde muhdes seramik vb. malzeme ile kaplama ya da yağlı boya uygulamaları yapılmaktadır. Mihrap çevresinde bulunan alçı kabartmalar, yaldız tatbiki; kalem işi bezemeler, bakım kapsamında yapılan boya badana vb. işlemler ile zarar görmektedir. Orijinalinde saf altının dövülmesi işlemi ile elde edilen varak, günümüzde kimyasal içerikli ve istenen parlaklığı

sağlayamayan, süslemenin estetik değerini azaltan bir uygulamadır. Ayrıca alçı, üzerindeki varak tabakasını emdiği için süsleme varaktan temizlense dahi geride kalan görüntüyü iyileştirmek için boya uygulaması gerekmektedir.

Şekil 3.19 Mordoğan Ayşe Kadın Camii restorasyon öncesi görünümü. Kaynak: İzmir VBM, 2006-2007 Mordoğan Ayşe Kadın Cami, ŞDFA.

Şekil 3.20 Mordoğan Ayşe Kadın Camii restorasyon sonrası mihrap görünümü. Kaynak: İzmir VBM, 2006-2007 Mordoğan Ayşe Kadın Cami, ŞDFA.

2006-2007 yılları arası restorasyon geçiren Mordoğan Ayşe Kadın Cami'nde mihrap nişi içi ve çevresinde uygulama öncesi niteliksiz boya ve varak uygulamaları

yer alırken, uygulama sürecinde farklı yüzeylerde kalem işi bezmelerin tespit edilmesi sonucu mihrap içinde de küçük sıva tabakaları kaldırılarak bezeme araştırması yapılmıştır (İzmir VBM, 2006-2007 Mordoğan Ayşe Kadın Camii, şantiye defteri). Araştırma sonucu mihrap çevresinde ve içerisinde bitkisel motifli bezemelere ulaşılmıştır. Ancak bezemelerdeki yoğun tahribat, bezeme onarımına yönelik belgeleme çalışması ya da müdahale kararı olmayışı, mali yetersizlik vb. sebeplerle bulunan bezemeler sağlamlaştırılmış ve dondurularak sergilenmektedir.

Minberlerin taşıyıcı sisteminde oluşan problemlerde genellikle yeniden yapım yöntemine başvururken, bunun dışındaki problemlerde sağlamlaştırma, temizleme yöntemleri uygulanmaktadır. Restorasyon öncesi, minberin orijinal olmadığı ve kötü durumda olduğu tespit edildiğinde yeniden yapım yöntemi kabul edilebilir bir uygulamadır. Orijinal minberlerin yenilenmesi ise koruma anlayışı gereği kabul edilmesi zor bir görüştür. Yapının projelendirilmesi kadar mevcut durumda sahip oldu elemanların da belgelenmesi, minberlerin taşınabilir eleman olması nedeniyle önem kazanmaktadır.

Rölöve projeleri yapının mevcut durumunun çizimi olarak tanımlanmasına rağmen, arşiv araştırmalarında geçmiş tarihli hazırlanan rölöve çizimlerinin beden duvarı ve ölçüden ibaret olduğu görülmüştür. Birçok proje kapsamında minber çizimleri yer alamamaktadır. Yapı için özellikli olan minber elemanlarının belgelenmesi koruma anlayışı açısından zorunluluk oluşturmaktadır. Mekandan bağımsız olan bu elemanın orijinal kurgu da malzemesinin, bezeme özelliklerinin bilinmemesi yapılacak müdahaleyi önemsiz kılmaktadır. Yapı orijinaline ait olduğu tespit edilen minberin yenilenmesiyle orijinal olmayan minberin yenilenmesi, işçilik, malzeme, maddi ve en önemlisi koruma anlayışı bakımından birbirinden farklı seviyedeki işlemlerdir. Bozer (1986), *Kula'nın Emre Köyü'ndeki Türk Eserleri,* isimli bildirisinde Emre Köy Cami'nin minberin günümüzde eklendiğini belirtmektedir. Orijinal minberle ilgili tespit ya da yorum bildiride yer almamaktadır.

Mermer veya taş minberlerin süreç içerisinde çimentolu harç ile sıvandığı, yağlı boya tatbik edildiği, ahşap veya mermer minberlerin ise yine sıva, yağlı boya, yaldız tatbiki vb. malzeme ile tahrip olmaları karşılaşılan durumlardır. Selimiye Cami'nde

önceki onarımlarda gerçekleştirilen mermer mihrap ve minber elemanlarındaki yağlı boya uygulaması 1990 yılındaki onarımda temizlenmiştir (Birkan, Danışman: Kuban, 1990, s:20-36). Çimento harçla sağlamlaştırılan ya da sıvanan minberlerin orijinal haline dönüştürülmesi itinalı sıva raspasıyla sağlanmaktadır. Mermer ya da taş minberlere uygulanan yağlı boya, yaldız benzeri kaplamaların arındırılması ciddi işlemler gerektirmektedir. Mevcut girintilerin tamamen temizlenememesi restorasyon işlemi sonrası kullanıcıları tatmin etmemekte ve minber yeniden yağlı boya müdahalelerine maruz kalmasına neden olmaktadır. Vaaz kürsüleri yapıldıkları malzemeye göre bozulmalar göstermektedir. Orijinal ahşap minbere sahip herhangi bir camide vaaz kürsüsünün korkuluk elemanlarının ahşap, mermer minberli camide, vaaz kürsüsün tamamının ya da korkuluk kısmının mermer, taş olduğu örnekler yaygındır. Orijinal kürsülerini yitiren camilerde genellikle çimento bazlı harçlarla oluşturulmuş kürsüler, niteliksiz ahşap korkuluklar görülmektedir. Ancak bu elemanlar da minberlerde karşılaşılan taşınma, ya da yenileme sorunlarıyla karşı karşıya kalmaktadır. Mahfillerde en sık karşılaşılan sorun ahşap elemanların maruz kaldığı yağlıboya tabakalarıdır. Onarımlarda genellikle korkuluk ve kafes bağlantıları özensiz gerekleştirilmiş; mevcut boya katmanları üzerine yeniden yağlı boya tatbik edilmiştir. Yağlı boyanın kıvam olarak yoğun olması da korkuluklar üzerindeki nitelikli detayların yok olmasına sebep olmaktadır. Yağlıboyadan temizlenen ahşapların boyasız, şeffaf koruyucu tatbiki ile kullanılması sağlanmaya çalışılsa da bu uygulamanın kullanıcılar tarafından kabul görmediği yeniden yağlı boyaya maruz kalan ahşap elemanlardan anlaşılmaktadır.

Mahfil çeşitlerinden özellikle kadınlar mahfilinin yapıdan ayrılmış bir birim olabilmesi için ayrı girişi, merdiveni bulunmaktadır. Genellikle harim girişinin üzerinde yer alan mahfil döşemesi ‘L’ ya da ‘U’ planlı olmaktadır. Mahfil elemanları orijinalde korkuluk ve zaman zaman kullanılan kafes elemanlarından oluşmaktayken, günümüzde kafesler yitirilmiş, bölücü amaçlı olarak perde, yüksek korkuluk vb. elemanlar kullanılmaktadır. Mahfile yönelik problemlerden en sık karşılaşılan döşemenin yenilenmesidir. Ahşap mahfil döşemeleri dikmeler üzerine oturan, ahşap kirişlerin beden duvarına tespit edildiği, kısmi olarak konsol çalışan döşemelerdir. Zamanla dayanımını yitiren ahşap döşemeler, betonarmenin kullanımının sıklaşmasıyla yığma taş yapılar içindeki çağdaş ek ya da çağdaş malzeme

kullanımına örneklenebilecek, betonarme döşemelere dönüşmüştür. Ahşap korkulukla ahşap döşeme ilişkisi betonarme döşemeyle sağlıklı çözümlenememiş, estetik kayıplar ortaya çıkmıştır. Ahşap olarak yenilenen mahfil döşemesi örneklerinde ise taşıyıcı sistem elemanlarının yapıya tespitlenmesinde beden duvarı üzerinde yer alan açıklıkların, süslemelerin yarıda kesildiği örnekler bulunmaktadır. Bozer (1986), Emre Köy Camiinde yer alan ahşap mahfilin duvar yüzeyinde yer alan orijinal manzara tasvirlerini ikiye böldüğünü ve bütünlük algısını bozduğunu aktarmaktadır. Mahfil korkuluklarının duvara tespitleri sırasında ise sıva üzerindeki kaplama ve bezeme elemanları zarar görmektedir.

3.2.2.2.2.2 Çağdaş Eklemlenmeler. Camilerin günümüz şartlarına uyum sağlaması için eserlere eklenen mekan ya da elemanlardır. Çağdaş ek olarak karşımıza çıkan mekan eklemlenmeleri, abdestlik, imam odası, depo vb. işlevsel gereksinimlerden inşa edilen birimlerdir. Mekan eklemlenmeleri genellikle yapı çevresinde, avlu içerisinde ya da son cemaat mahallinde çözümlenmeye çalışılmaktadır. Harim mekanının en kutsal birim oluşu ve dini mekanın asıl ibadet yeri olması sebebiyle harim içerisinde mekan bölümlenmeleri tercih edilmemektedir.

İç mekanda gerçekleştirilen ek birimler genellikle ahşap bölücülerle oluşturulan geçici birim niteliğindeki bölümlerken dış mekandaki ekler daha kalıcı olarak, beton, tuğla, taş malzemeyle inşa edilmektedir. Genellikle ıslak hacim çözümlerinin yer aldığı ek birimlerin yerleşimleri, özensiz ve karaktersiz mimarileri, eski eserin dış görünüşünü kötü etkilemekte, izolasyon ve hijyen yönünden de çeşitli sorunlar neden olmaktadır.

Han Bey (Pazar Yeri) Camii, Hatuniye Camii ve Kurşunlu Camii son cemaat birimlerine eklenen imam odaları, geri dönüşüme olanak sağlayan eklemlenmeler olması nedeniyle eser bütününde uyumsuz olsa da olumlu bir uygulamadır. Kapsamlı onarım çalışmalarında birimler kaldırılabilir ya da uygun şekilde düzenlenebilir mekansal eklerdir. Eski eserlerde, çağdaş ek inşası ya da ek temizliği gibi uygulamalarda eserin niteliği göz önünde bulundurulmalıdır. Özellikle eklerin temizlenmesi konusunda, mevcut eklerin tarihlenmesi, dönemlerinin tespit edilmesi ve daha sonra müdahalelere karar verilmesi gerekmektedir. Yeterli araştırma

yapılmadan, güvenilir kaynaklara dayanmayan müdahalelerle ek birimlerin temizlenmesi, olumsuz bir müdahaledir.

Şekil 3.21Han Bey (Pazar Yeri) son cemaat biriminde ek olan imam odası ve harim biriminde yer alan pervane.

Şekil 3.22 Kurşunlu ve Hatuniye Camii Son cemaat biriminde ek olan imam odası ve harim biriminde yer alan pervane.

Çağdaş ek ve yenileme uygulamaları kapsamında karşılaşılan eleman, malzeme kategorisi, kullanıcı konforunu yükseltmeye yönelik olan tesisat sistemlerinden oluşturmaktadır. Mekansal eklerin aksine eleman bazındaki eklemlenmeler en yoğun olarak harim biriminde görülmektedir. İnanç sahiplerinin ibadetlerini olabilecek en yüksek standartlarda yapmaları amaçlanmaktadır. Bu uygulamalar, harim içi aydınlatma, mihrap içi florasan lamba, ısıtma, soğutma amaçlı klima, soba, vantilatör vb. ekipmanlardan oluşmaktadır. Ekipmanların harim duvarlarına, kubbe yüzeylerine, kadınlar mahfili tavanına, pencere boşluklarına ve niş içlerine yerleştirilmiş sayısız örneği bulunmaktadır. Uygulamalardan bazıları; Han Bey

Camii kubbesinde asılı olan pervane, Mordoğan Ayşe Kadın Camii'nde gerçekleştirilen sıva altı elektrik tesisatı şeklindedir.

Şekil 3.23 Mordoğan Ayşe Kadın Camii Harim birimi elektrik tesisatı uygulanması işi. Kaynak: İzmir VBM, 2006-2007 Mordoğan Ayşe Kadın Cami, şantiye defteri; ŞDFA.

Restorasyon projesi kapsamında sadece inşaat kalemlerinin ayrıntılı kontrole tabii tutulması nedeniyle tesisat projeleri basmakalıp ve uygulanması mümkün olmayan projeler olmakta ve doğru çözümleri sunup sunmadığı uzman kişilerce incelenmemektedir. Elektrik tesisatı projesi kapsamında kablo döşenmesi ve aydınlatma elemanı seçilmesi günümüz konfor şartlarında kullanıcı ihtiyaçlarına uygun çözümleri sunamamaktadır. Yüksekliği 8-10 m. veya daha fazla olan kubbe örtülü mekanın 5-6 adet aplik ile aydınlatılması mümkün değildir. Kablo döşenmesi işi bilinçsizce projeye bağlı kalınmadan ya da uygun olmayan projeler yardımıyla yapılığında yapının özgün niteliklerini tehdit etmektedir. Mordoğan Ayşe Kadın Camii'nde kubbe yüzeyinde bulunan kalem işleri ile benzerlik gösteren duvar yüzeyindeki bezemeler tesisat döşenmesi sırasında duvar yüzeyinde kablo kanalları açılırken rastlantı olarak tespit edilmiştir (İzmir VBM, 2006-2007 Mordoğan Ayşe Kadın Cami, şantiye defteri).

Eski eser kapsamında tesisatın duvar yüzeyinde çözümlenmesi ve görsel olarak rahatsız edici olmaması için birçok çözüm üretilmiştir. Kabloların süpürgelik içine, üzerine ya da aynı seviyelerde kutu içerisine yerleştirilip duvar renginde boyanması kullanılan bir yöntemdir. Bu tür uygulamalar tesisat sorunlarının daha kolay ve az maliyetle çözümlenmesini sağlamaktadır. Ancak Vakıflar Genel Müdürlüğü restorasyonlarında duvar içerisine gömme tesisatın döşendiği görülmektedir. Bu uygulamalar sonucu duvarın özgün kaplama malzemesi zarar görmekte, sıva üzerinde bulunan bezemeli doku bilinçsizce tahrip edilmektedir. Ayrıca açılan kanallar çimento sıvayla doldurulmakta, yapının taşıyıcı sistemine (yığma taş vb.) zarar verilmektedir. İklim şartlarına uyum kaynaklı problemler eklenen klima vb. araçlarla giderilmeye çalışılmaktadır. Bu elemanlar genellikle harim doğu-batı duvarlarına asılmakta, pencere içleri ya da nişlere yerleştirilmekte mekan bütünlüğünü bozmaktadır.

3.2.2.3 Uygulamalar Süreci Kontrol Mekanizması

Uygulamalar süreci, uygulamalar öncesi alınan onarım kararlarının tatbikinden oluşmaktadır. Kontrol mekanizması kurum görevlisi, proje müellifi ya da konunun uzmanı kişilerden hizmet alımıyla yürütülmektedir. Eseri ayrıntılarıyla bilen, buna göre müdahale geliştiren ve iş sürecinde oluşabilecek gelişmelere hızlı çözüm üretebilecek kişi proje müellifidir. 22.03.2001 gün ve 680 sayılı İlke Kararında tescilli yapılarda gerçekleştirilen esaslı onarım çalışmalarının uygulama sorumluluğunun proje müellifi tarafından üstlenilmesi belirtilmiş; ancak proje müellifleri uygulama safhasında devre dışı bırakılmaktadır (Gültekin, 2007, s:162).

Şantiye kontrolleri 18.04.1984 gün ve 18435 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 227 Sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 10. Maddesi (c) bendine göre Abide ve Yapı İşleri Dairesi görevleri arasında yer almaktadır. Görev; "…Keşif ve Rapor dosyalarını hazırlatıp ihale işlemlerini yürütmek, onarımları için gerekli malzemelerin satın alınmasını sağlamak ve gerekli görülen yerlerde şantiye kurmak ve şantiyelerini kontrol etmek," şeklinde tanımlanmıştır (Ek 5). 20.02.2008 gün ve 5737 sayılı Vakıflar Kanunu'nda Abide ve Yapı İşleri Daire Başkanlığı'nın ismi Sanat Eserleri

ve Yapı İşleri Daire Başkanlığı olarak değiştirilmiş, ancak görev tanımlamaları korunmuştur. Kanunun 53. Maddesi (f) bendi, "…Vakıf kültür varlıklarının ve yeni yapıların onarımı için gerekli görülen malzemeleri satın almak, şantiye kurmak ve şantiyeleri kontrol etmek." şeklindedir (Ek 7).

Bu süreçte karşılaşılan problemler genellikle görüş ayrılıklarına dayanmaktadır. Projede net olarak aktarılmamış müdahalelerin yapımı ve tekniği konusu sorun olabilmektedir. Kontrol olarak kurumun yetkililerinin karar verme hakkı olduğu gibi yüklenicinin de işi fen ve sanat kurallarına uygun olarak yapması gerekmektedir. Bu nedenle herhangi bir fikir ayrılığında kontrollerin olduğu kadar yüklenicinin de söz söyleme, görüşünü savunma hakkı bulunmaktadır. İhale şartnamelerinde ya da birim fiyatlarda tariflenen işlerin her zaman doğru olduğu varsayımı hatalı bir yaklaşımdır. Örneğin; çimento uygulamaların esere zararlı olduğu bilinmesine rağmen birim fiyatlarda çimento kullanımına yönelik pozlar bulunmakta ve bu iş kalemleri şartnamelere de aynı şekilde aktarılmaktadır. Yüklenicinin bu uygulamanın yanlış olduğu yönünde savunduğu fikir haklı ve hidrolik kireç vb. malzeme ile yapmayı önerdiği işlem kabul edilebilir olmaktadır. Birim fiyatlarda ya da sözleşmede bu içeriğe yönelik poz bulunmadığı için, ancak yüklenici zarar ederek bu imalatı yapabilmektedir. Aynı zamanda bu imalat, kontrol mekanizmasını sözleşmeye uymayan uygulama yaptırdığı için suçlu konumuna düşürmektedir.

3.2.3 Uygulamalar Sonrası Süreç

Uygulamalar sonrası süreçte işin tamamlandığına dair ilgili Vakıflar Bölge Müdürlüğü ve ilgili Bölge Koruma Kurulunun onayı doğrultusunda, yüklenici ya da müellifle ilişiğin kesilmesi yönünde dosya işlemleri yapılmaktadır. Müellif ya da yüklenici sözleşmesine uygun olarak yaptığı işin karşılığını almaktadır. Uygulama işlerinde yüklenicinin idare tarafından belirlenen süre miktarına göre eserin problemsiz olarak işletilmesinde sorumluluk sahibidir. Ayrıca vakıf eserleri, inşa ettiren tarafından karşılık beklenmeden halkın kullanımına sunulmuştur. Külliye, han, hamam vb. yapılar kira karşılığı belli kesimlerin kullanımına sunulurken, camilerin, varsa ibadet amacı dışındaki bölümleri yine kira karşılığı şahıs

kullanımına aittir. Basit ve/veya esaslı onarım geçirmiş olan camiler yeniden ibadete açılarak, halkın kullanımına sunulmaktadır.

Camilerin onarım çalışmalarının her zaman kullanıcılar tarafından kabul gördüğü söylenememektedir. Kullanıcılar, bilimsel olarak gerçekleştirilen işlemlerin maliyetinden, yapılan işçiliğe, hatta uygulanan yöntemlere dek birçok konuyu eleştirmekte; kabul görmeyen uygulamaları bilinçsizce yenilemektedir. Bu işlemler yapının süslemelerinden taşıyıcı sistemine dek uzanmaktadır. Mekanın kutsal sayılmasının yanında gelişen hurafeler olduğu gibi, yapıya gerçekleştirilecek her alandaki yardımın vicdani rahatlamaya sebep olması bilinçsiz müdahaleleri arttırmaktadır. Restorasyon öncesi alışılmış niteliksiz eklerin, esaslı onarım sürecinde kaldırılmış olması kullanıcılar tarafından kabul görmemekte ve restorasyon sonrası temizlenen eklerin çoğu kimi zaman yeniden yapılmaktadır. Yapılan birçok müdahale kurum tarafından uzun süre fark edilememekte, tespitler tesadüfler sonucu yapılmaktadır. Karşılaşılan olumsuz tutumların çözümü, yapıların periyodik olarak kontrollerinin yapılması ve karşılaşılan olumsuzlukların ivedilikle giderilmesiyle sağlanabilmektedir. Sistemli bir kontrol ve müdahale mekanizması örgütlenmediği sürece, eserlerin bilinçsizce tahrip edilmesi engellenememektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğü bünyesinde bu konuya ilişkin bir bölüm oluşturması ve teknolojinin getirdiği kolaylıklarla periyodik olarak eserlerin kontrolünün yapılıp sürecin belgelenmesi, kullanım sürecine ait çizelge oluşturulması alınabilecek önlemler açısından yarar sağlayabilecek bir tutumdur.

3.2.4 Osmanlı Dönemi Vakıf Eserlerinin Onarım Süreçlerinde Karşılaşılan Genel Sorunlar

Bölüm içerisinde yer alan yasal düzenlemeler, onarım sistemi ve uygulama örnekleri kapsamında, Vakıflar Genel Müdürlüğü ve diğer koruma teşkilatlanmaları ile günümüze ulaşan eserlerin birtakım olumsuz durumlarla karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Uygulamalar öncesi ve sonrasında eserlerde yeterli düzeyde tespit işlemi yapılmaması ve sağlıklı arşivlenmemesi uygulama sürecini etkilediği gibi ileriki dönemlerdeki uygulamaları da etkilemektedir. Aktarımlar doğrultusunda

onarım süreçlerine ve koruma sisteminin sağlıklı işlemediği noktaların Tablo 3.4'te tasnifi yapılmıştır.

Tablo 3.4 Vakıf eserlerinin onarım süreçlerinde karşılaşılan genel sorunlar.

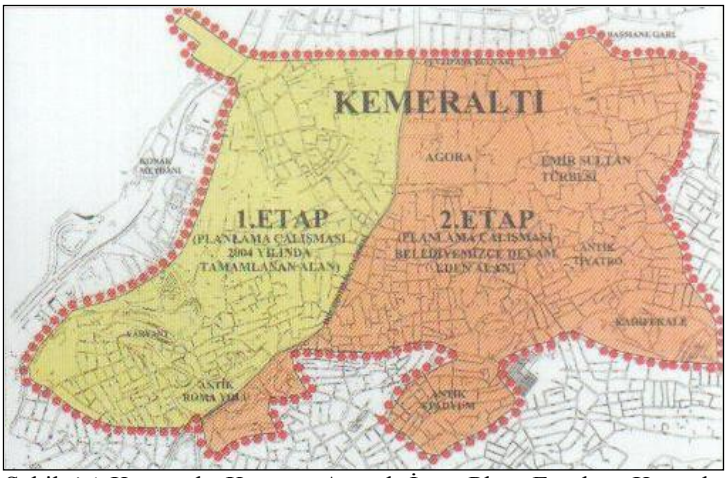
OSMANLI DÖNEMİ VAKIF ESERLERİNİN ONARIM SÜREÇLERİNDE KARŞILAŞILAN GENEL SORUNLAR
Belgelenmemiş eserler bulunması; bu eserlerin tescil fişleriyle korunmaya çalışılması,
Mevcut eserlerin güncel durum takibinin yapılmaması; bilinçsiz müdahalelerin engellenememesi,
Eski eserle ilgili kurumlarda yeterli uzman kadro olmaması; mevcut kadronun doğru değerlendirilmemesi,
Müdahale ihtiyacı olan eserlerin sayıca fazla olması,
Eski eserle ilgili kurumlar ve yerel yönetimler arasındaki iletişimsizlik,
İhale sisteminin maliyet odaklı olarak işletilmesi; maliyet, iş süresi, iş kapsamı vb. girdilerde esneklik olmaması,
Uzman olmayan kişilerce rölöve, restitüsyon, restorasyon projeleri hazırlanması ve uygulama yapılması,
Rölöve, restitüsyon, restorasyon projelerinin yeterli ayrıntıyı içermemesi,
Birim fiyat sisteminin teknolojik gelişimlere göre güncellenmemesi, hatalı uygulamalara olanak vermesi,
Proje ve uygulama faaliyetleri arasındaki sürecin uzun olması,
Uygulamalarda elde edilen bulguların belgelenmemesi,
Eski eserle ilgili kurumlarda sağlıklı arşiv sistemi oluşturulmaması,

BÖLÜM DÖRT
KEMERALTI KORUMA AMAÇLI İMAR PLANI - 1. ETAP BÖLGESİNDE KONUMLANAN OSMANLI DÖNEMİ CAMİLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Osmanlı Dönemi camilerinin onarım süreçlerinin irdelendiği çalışmada Kemeraltı Koruma Amaçlı İmar Planı – 1. Etap Bölgesi örnek alan olarak belirlenmiştir. Alan, Kız Lisesini içine alacak şekilde, Mustafa Kemal Sahil Bulvarı, İkiçeşmelik Caddesi, Fevzi Paşa Bulvarı, arasında yer almaktadır (Kemeraltı Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyonu, 2002) Çalışma alanı olarak bu bölgenin seçilmesindeki kriterler şu şekildedir;

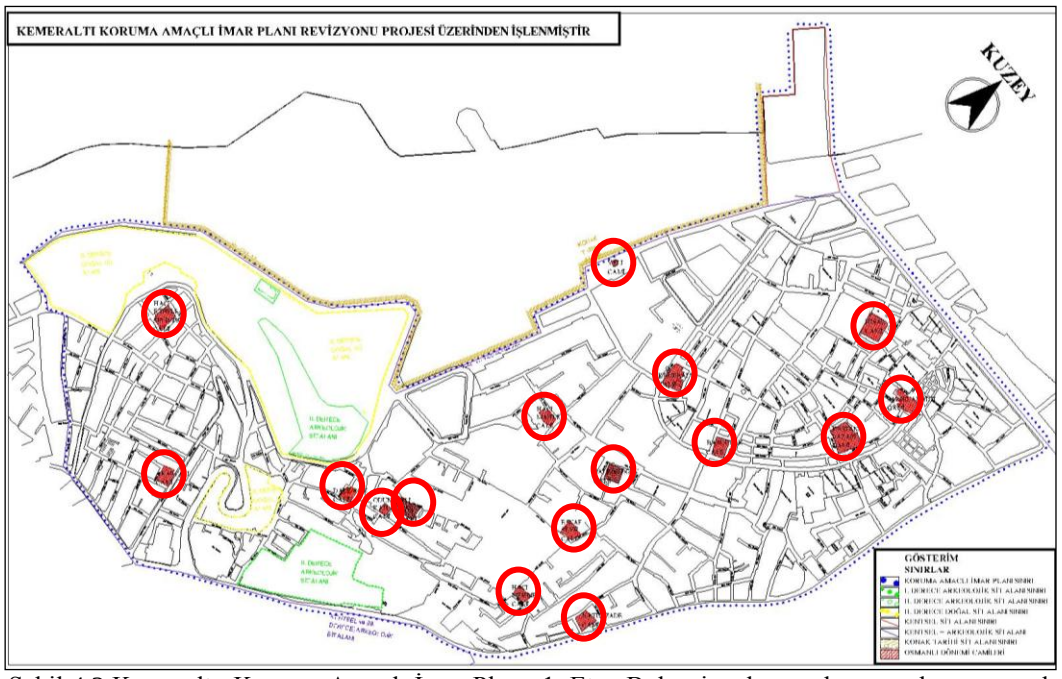
- Alanın, Koruma Amaçlı İmar Planında öncelikli olarak ele alınan bölge olması,
- Alanın geniş kesiminin, kent merkezi niteliğinde olması ve içerisinde konumlanan camilerin çarşı camileri ve mahalle camileri olarak ölçek, kurgu vb. girdilerde farklılıklar ortaya koyabilmesi,
- Camilerin, kullanıcı profili, karşılaşılan sorunlar, geliştirilen müdahaleler vb. girdilerin ortak olmasının yanı sıra, ticaret dokusunda ve konut dokusunda konumlanan eserlerin karşılaştırılmasına uygun olmasıdır.

Camiler tarihi ticaret merkezi içerisindeki odak noktalarını oluşturmakta; çarşı ise kent tarihinin en büyük sembolü ve çekirdeği olarak nitelenmektedir (Kuban, 2001).

Şekil 4.1 Kemeraltı Koruma Amaçlı İmar Planı Etapları. Kaynak: İzmir Büyükşehir Belediyesi Tarihsel Çevre ve Külütr Varlıkları Müdürlüğü, 2002.

Atay'ın (1993), dini yapıların konumlanmalarına göre nüfusun yerleşimini tariflendiği çalışmasında; otuz üç adet camiden yirmi üç adedine ulaşılmıştır. Aktepe (1973-74) ise yayınlarında Osmanlı Dönemi'nde inşa edilmiş 80 adet caminin tariflenmesine yer vermiştir. Kemeraltı tarihi sit alanı incelendiğinde bahsi geçen bazı camilerin günümüzde mevcut olmadığı görülmüştür. Yayında yer alan Osmanlı Dönemi camilerinin, otuz adedinin Kemeraltı tarihi sit alanı içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Osmanlı Dönemine tarihlenen camilerden 16 adedi Koruma Amaçlı İmar Planında 1. Etap olarak belirlenen bölgede yer almaktadır. Bu bölümde Kemeraltı Koruma Amaçlı İmar Planı – 1. Etap Bölgesinde konumlanan çarşı camilerine ve mahalle camilerine ilişkin olarak konum, tarihsel gelişim ve mimari özellikler aktarılacaktır. İncelenen yapılardan çarşı cami olarak nitelenenler iç liman kavis üzerinde konumlanırken, mahalle camileri sahilden daha uzakta iç kesimlerde yer almaktadır.

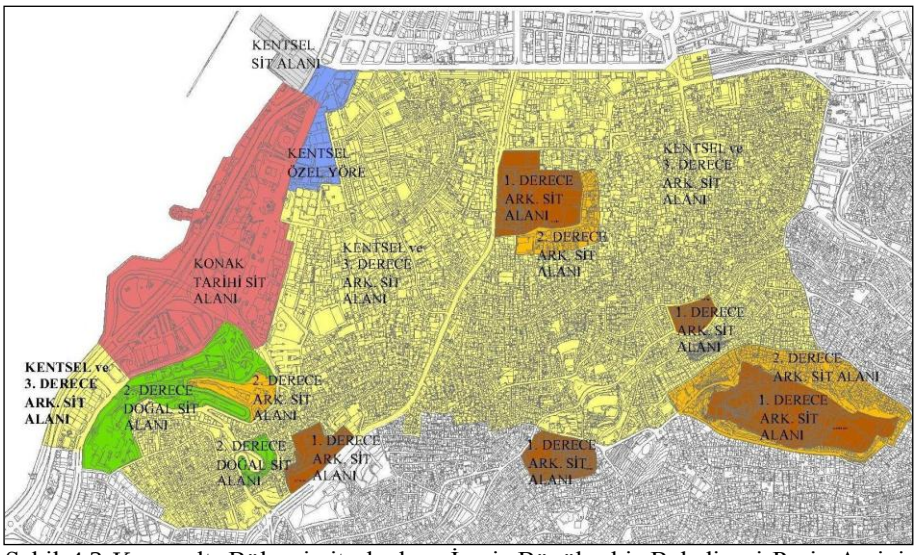

Şekil 4.2 Kemeraltı, Koruma Amaçlı İmar Planı, 1. Etap Bölgesi, çalışma alanı sınırları ve örnek cami konumları. Kemeraltı Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyon Projesi üzerine işlenmiştir.

4.1 Kemeraltı, Koruma Amaçlı İmar Planı - 1. Etap Bölgesinin Kentsel Konumu

İzmir ili, Konak ilçesinde yer alan Kemeraltı Bölgesi, arkeolojik ve kentsel sit alanı, korunması gerekli, tarihi ticaret merkezidir. Kemeraltı sit alanı, sahil

şeridinden Kadife Kaleye kadar uzanan bölgeyi tariflenmektedir. Bölgede 1. Derece Arkeolojik Sit; 2. Derece Arkeolojik Sit; Kentsel ve 3. Derece Arkeolojik Sit; Kentsel Sit; 2. Derece Doğal Sit; Konak Tarihi Sit Alanı ve Kentsel Özel Yöre bulunmaktadır.

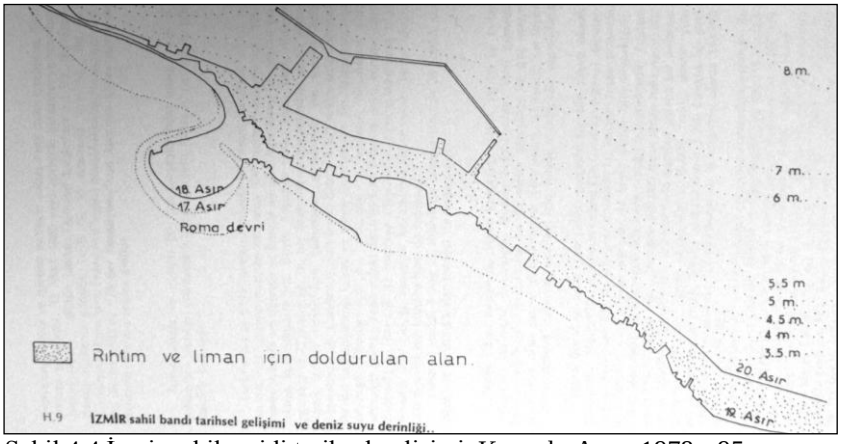

Şekil 4.3 Kemeraltı Bölgesi sit alanları. İzmir Büyükşehir Belediyesi Proje Arşivi; Yaygel, 2007, s:111 kaynakçalı plan üzerine işlenmiştir.

4.2 Kemeraltı, Koruma Amaçlı İmar Planı - 1. Etap Bölgesinde Konumlanan Osmanlı Dönemi Camilerinin Tarihsel Gelişimi

İzmir kent tarihi yaklaşık olarak 8000 yıl öncesine dek uzanmaktadır. Kemeraltı Bölgesi'nin de içinde bulunduğu alana ilişkin yerleşimin ise M.Ö. 4. yüzyıl yılında İskender tarafından kurulduğu, ya da orada bulunduğu iddia edilen yerleşimin onarıldığı belirtilmektedir (Akurgan, 1993; Beyru, 1973; Atay, 1978). Atay (1978) şehrin sahil hattının durumuna yönelik verdiği gelişim haritasında bu dönemdeki iç liman kavisinin sınırını belirtmiştir. Baykara da (1992), iç limanın miladi yıllara dek gittiğini aktarmaktadır (s:26). Kent ilk kez 11. yüzyılda Çaka Bey Döneminde Türk hakimiyetine girmiştir (Goffman, 1992 s:74). 14. yüzyıla dek Aydınoğluları ve Latinler arasında sürekli el değiştirmiş ve Yukarı Kale (Kadifekale) Türklerin, iç limandaki Aşağı Kale (St. Pierre-Ok Kalesi) ise Latinlerin yönetiminde kalmıştır (Arıkan, 1992: 59-63). 1402 yılında Timur istilasıyla kıyı kesim de Türk hakimiyetine girmiş; bu süreçte kıyı kesimde yer alan kale yıkılmış; Cüneyt Bey

tarafından yeniden inşa edilmiş; Çelebi Mehmet tarafından kent surlarıyla birlikte tekrar yıkılmış; Fatih Sultan Mehmet zamanında yeniden inşa edilmiştir (Kuban, 2001). Kalenin ilk ne zaman ve kimler tarafından yapıldığı net olarak bilinmemekle birlikte, 1261 yılında Cenevizliler tarafından yapıldığı belirtilmektedir (Aktepe, 1973; Beyru, 1973). 13. yüzyılda ticaret merkezi olarak kullanılmıştır. 14. yüzyılda Aydınoğulları, 15. yüzyılda Venedikliler, kentten deniz kuvveti oluşturma amacıyla yararlanmıştır (Goffman; Yalçın, 2003, s:89). 1402'de Timur'un zaferi sonrası, nüfusun tepeden aşağı inmeye başlamasıyla Liman-ı İzmir mahallesi Türk yerleşimi arasına girmiştir (Goffman, 1992, s:75). 15. yüzyıl sonlarında Osmanlılar İzmir'i ticaret merkezi ve askeri üs olarak kullanmıştır (Kuban, 2001).

Şekil 4.4 İzmir sahil şeridi tarihsel gelişimi. Kaynak: Atay, 1978 s.95

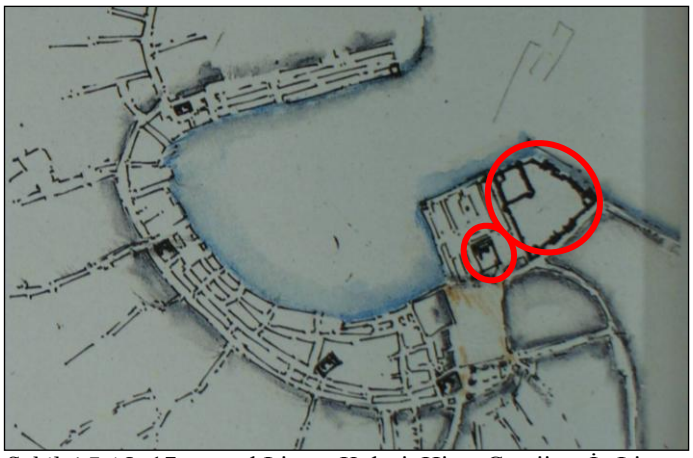
4.2.1 16. Yüzyıl Süreci

Tablo 4.1 16. yüzyılda Kemeraltı Bölgesinin, Osmanlı Dönemi camileri odaklı tarihsel süreci.

16.yy	16. yy 2. yarı	Limanın ticaret etkinli artmıştır.
	1592 -1598	Hisar Camii inşa edilmiştir.

16. yüzyılda ticaret iç limanın çevresinde yoğunlaşmıştır.Yüzyılın başlarında, İzmir'de altı mahalle bulunmaktadır. Bunlardan "Faik Paşa, Mescid-i Selatinzade, Han Bey (Agora ve Pazaryeri Cami civarı), Liman-ı İzmir, Boynuz Seküsü" Türk mahallesidir (Serçe, 2000). Kaleden uzana surlar, günümüzdeki sınırlarla doğu'da Basmane Garı'ndan, Fevzi Paşa Bulvarı boyunca, batıda Eşrefpaşa Pazar yerinden, Hükümet Konağı yakınlarında kıyıya ulaşmış ve Hisar Cami'yi kapsayan yerleşim

alanının tanımlamıştır. *Kale, 16. yüzyılda Osmanlı hakimiyetinde, 'Kal'a-i İzmir-i Cedid'; 17. yüzyılda, 'Kal'a-i Bahir', 'Ok Kalesi', 'Liman Kalesi', 'Hisar', 'Soğan Kalesi' isimleriyle anılmıştır (Ergeneci, 1992, s:33; Beyru, 1973).* Tanyeli (1987), yerleşimin Kadifekale'nin kuzey batı eteklerinden başlayıp, limana doğru yayıldığını aktarmaktadır. 16. yüzyılın ikinci yarısında mahallelere "Ali Çavuş, Şaphane ve Yazıcı Mahalleleri" eklenmiştir. Yüzyılın ikinci yarısından sonra limanın ticaret etkinliği hızla artmış; kent bölgesel Pazar olarak gelişmiştir (Arıkan, 1992, s:65; Bilsel, 1999, s.213).

Şekil 4.5 16.-17. yüzyıl Liman Kalesi, Hisar Camii ve İç Liman Görünümü. Kaynak: Ergeneci, 1992, s:33.

4.2.1.1 Hisar Camii

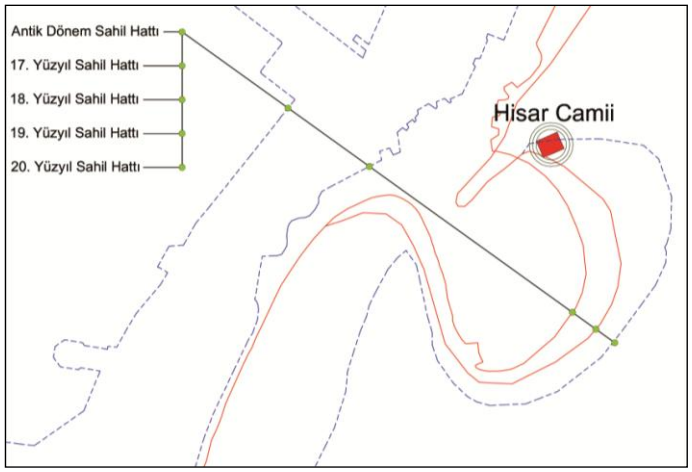
4.2.1.1.1 Konum. Yapı, İzmir ili, Konak ilçesi, Kemeraltı mevkii, 899 sokak 53 pafta, 337 ada, 184 parselde yer almaktadır. Yapı konumu itibari ile küçük bir avluya sahiptir. Avluda iki adet sebil ya da şerbetlik, abdestlik, imam odası ve müştemilat yer almaktadır. Dış mekandan yalnızca avluya ana girişin sağlandığı kuzey cephesi ve doğu cephesinin bir bölümü algılanmaktadır. Diğer cepheler komşu parselde yer alan yapılarla bitişik nizam olarak kurgulanmıştır. Yapının batısında Kızlar Ağası Hanı, güney ve batı bölümünün bir kısmında ticaret işlevli küçük işletmeler yer almaktadır. Parselin kuzeyinde rekreasyon alanı olarak düzenlenmiş bir meydan ve meydanda farklı tarihlerde inşa edilmiş iki adet şadırvan bulunmaktadır. Parsele ana giriş avluya açılan, kuzeyde yer alan mermer söveli, yuvarlak kemerli, çift kanatlı demir kapıdan; son cemaate açılan doğuda yer alan taş söveli, kemerli, çift kanatlı

demir kapıdan ve avluya açılan güneyde yer alan kemerli, çift kanatlı demir kapıdan sağlanmaktadır.

4.6 Hisar Camii, konumu. Kaynak: Google Earth, 10.06.2010.

4.2.1.1.2 Tarihsel Gelişim. Kemeraltı'nda yer alan en erken tarihli cami Hisar Camiidir. Adını liman ağzında yer alan kaleden almıştır. Aktepe'nin (1973) tarifiyle, Liman Kalesi, gümrük binası, Hisar Camii ve Kızlar Ağası Hanı arasındaki alanda konumlandırılmıştır. Seyahatnamede aşağı kale kapısı önünde üç kapılı Molla Yakub Efendi Camii bulunduğunu aktarılmaktadır (Dağlı, Kahraman, Dankoff, 2005). Ancak kale ve mescit tamamen yok olmuştur. Mescit, kale el değiştirdiği süre içerisinde kilise-mescit şeklinde değiştirilerek bölgede hakim olan topluluğun inançlarına paralel kullanım göstermiştir.

Şekil 4.7 Sahil hattı ve Hisar Camii konumu (Atay, 1978, s.95; kaynaktan işlenmiştir).

Aktepe (1973), Icomos'un İzmir Hakkında Tedkikatında, Hisar Cami'nin en geç 16. yüzyıl başlarında kilise olarak inşa edildiği verisini aktarmaktadır. Ancak Hisar Caminin kim tarafından ne zaman yapıldığı hakkında kesin bir veri tespit edilememiştir. Seyahatnamede caminin önce Molla Yakub Efendiye ait olduğu söylenirken daha sonra üç mihrabı olması dolayısıyla, üç sahibi vardır bilgisi yer almaktadır (Dağlı ve diğerleri, 2005). Aktepe (1973), vakfiyeler üzerine yaptığı araştırmalarda cami ile ilgili Yakub ismine sıklıkla rastlandığını belirtmektedir. Ancak Yakub isimli kişinin camiyi yaptıran mı kiliseden camiye çeviren kişi mi olduğu netlik kazanmamıştır. Nezih (1927) ve Gültekin (1952), ise caminin 1597-98 yıllarında Aydınoğullarından Özdemir oğlu Yakub Bey tarafından yaptırıldığını belirtmektedir. Bilgin (1992), Caminin Aydınoğlu Yakup Bey'in 1592-1598 yılları arasında camiyi inşa ettirdiğini belirtmektedir (s:48). Aydınoğullarıyla ilgili 3 farklı Yakub Beyden bahsedilmektedir (Aktepe, 1973). Bunlar; 1349 da vefat eden Tire hakimi Süleyman Şah'ın oğlu Yakub Bey; 1343'de ölen Gazi Umur Bey'in kızı Hundi Paşa Hatun oğlu Tursun Bey'in oğlu Yakub Bey ve Aydınoğulları ulemasından Mehmed oğlu Yakub Bey'dir. İzmir'le alakalı Şehzade Mustafa bn. Sultan Süleyman'ın kölesi olan çaşka bir Yakup, sonradan müderris olmuş Bosna İzmir ve Kütahya'da Mollalık yapmıştır.

İzmir Vakıflar Müdürlüğü'ndeki kayıtlarda Aydınoğlu Gazi Mehmed Bey'in oğlu Süleyman Şah oğlu Yakub Bey'in kızı Hafsa Hatun'a ait vakfiye suretleri yer almakta; bu dokümanlarda İzmir'e yönelik yapılan bir işlem ya da Hisar Cami'ine dair bir veri yer almamaktadır (Aktepe, 1973). Vakfiyelerde Gazi Umur Bey'in torunu Yakub Beyle ilgili bir kayıtta yer almamaktadır. Bu kişilerin dışında İbn-i Batuta'nın Seyahat-namesi'nde 16. yüzyıl başlarında yaşamış büyük bir zaviye sahibi Şeyh Yakub isimli bir kişi daha vardır. Bu bilgiler ışığında yapıya isim veren Molla Yakub Bey için net bir veri olmadığını ancak yapının 17. yüzyıl ilk yarısında faal durumda olduğunu belirtilmektedir. Atay'ın (1978), İzmir tarihinde gerçekleşen önemli olaylara yönelik aktarımında Hisar Cami'nin 1592 yılında inşa edildiği,1813 yılında kütüphane eklendiği ve 1813, 1881, 1927 yıllarında onarım geçirdiği bilgisi yer almaktadır. Bilgin (1992), onarım tarihlerini tekrarlamakta yapının 1980 yılında da onarım geçirdiğini eklemektedir (s:48).

Şekil 4.8 16.-17. yüzyıl Hisar Camii konumu. Kaynak: Ergeneci, 1992, s:33.

1876 yılında İzmir milletvekili olan Delal-başı zade Ragıb Paşa'nın oğlu Mehmed Bey, Hisar Cami'nin meydanlığı ve iki şadırvanı bulunan İzmir'in en büyük ve müzeyyen camisi olduğunu, avlusunda küçük bir kütüphane ve muvakkit-hanesi bulunduğunu belirtmiştir (Aktepe, 1973). İzmir rıhtımı inşasından sonra harap durumda olan hisar, 1870-77 yılları arasında 3 kez İzmir valisi olan, Hamdi Paşa zamanında yıktırılmış, hisar'ın içinde kalan Hisar Camii tamir edilmiştir. 1868/69 yıllarında gerçekleşen deprem zararları da bu tamir ile giderilmiş olmalıdır. 1880-81 yıllarında gerçekleşen depremde de kubbe ve minare zarar görmüş, Mühendis Ruko tarafından minare yeniden inşa edilmiş, kubbe tamir ve tezyin edilmiştir. Cami dekorasyonu 18.-19. yüzyıl etkileri ile yenilenmiştir (Bilgin, 1992, s:48). Aktepe (1973), tamir kitabesine göre, İzmir valisi Mirliva Kazım Paşa'nın 1927 yılında camiyi tamir ettirdiği ve minareyi yeniden inşa ettirdiğini aktarmaktadır.

4.2.1.1.3 Mimari Özellikler. Eserin, farklı kaynaklarda yer alan mimari tariflenmeleri birbirleriyle paralellik göstermektedir. Cami avlusuna iki sütun üzerine oturan geniş kemerli taş kapı ile girilmektedir. Avludaki son cemaat mahali üzeri kurşunla kaplı yedi adet kubbeyle örtülüdür. Son cemaat mahalinin doğu ve batısındaki birimler üzerinde de ikişer kubbe yer almaktadır. Kubbeler sekizgen kasnaklara oturmaktadır. Kesme taştan yapılmış olan minare kaidesi, 1813 yılında eklenen son cemaat mahallinin içinde kalmıştır (Gürkaya, 1965; Aktepe, 1973). Ungan (1968) ve Aktepe'nin (1973), görsel aktarımlarına göre, ana mekana üç

kapıyla girilmektedir. Orta kapı üzerinde mermer korkuluklu bir balkon bulunmaktadır. Ana mekanın giriş kısmı beş, yan mekanlar ikişer kubbeyle örtülüdür. Asıl ana mekan alttan destekli tromplu kubbeyle örtülüdür. Kubbe kasnağında on altı adet pencere yer almaktadır. Konsollara oturan balkon kubbe kasnağını çevrelemekte; kubbeyi taşıyan kemerler kuzeyde iki, doğu ve batıda birer, güneyde ise iki yarım sütun üzerine oturan korint başlıklı sütunlardır. Camide altın yaldızlı tezyin ve sedef kakmalı ahşap minber bulunmakta; ayrıca kubbede geometrik motifli kalem işi bezeme olduğu aktarılmaktadır (Ungan, 1968; Aktepe, 1973). Caminin kuzey cephesi yönünde bir kütüphanesi bulunduğu aktarılmıştır. Aynı bölümde yer alan şadırvan kitabesine göre; inşa tarihi ve banisi kesin olarak bilinmeyen şadırvanın Ahmed Said tarafından yaptırıldığı, 1876 tarihinde Evliya-zade ailesinden İbrahim Efendi tarafından onarıldığı belirtilmektedir. Caminin önünde ve bahçeye giriş kapısının batısında yer alan ikinci şadırvanın ise 1883 yılında Bakırcı Mehmed Efendi'nin oğlu, Hacı Mahmud Efendi tarafından yaptırıldığı aktarılmaktadır (Aktepe, 1973).

Arşiv araştırmalarında ulaşılan 28.02.1970 tarihli eski eser fişinde yapıyı Aydınoğullarından Özdemir oğlu Yakup Bey'in 16. yüzyılda inşa ettirdiği; kuzeyde yer alan şadırvanların ise H.1150 ve H.1300, (1883) yıllarında inşa edildiği, H. 1150 yılında inşa edilenin yıkıldığı ve H.1293, (1876) yılında yeniden inşa edildiği belirtilmektedir (Dijital veri no:350801002-TF001, Genel İdari, Vakıflar Genel Müdürlüğü dijital veri arşivi). Fişte, plan ve örtü sistemiyle ilgili, enine dikdörtgen planlı harim mekanının ikili ayak dizisiyle neflere ayrıldığı ve mihrap önüne gelen orta nefin diğerlerinden daha geniş olduğu; mihrap önü kubbesine tromplarla geçildiği, bu kubbenin yanlarında ikişer küçük kubbe yer aldığı belirtilmiştir. Dört ayak üzerinde oturan kadınlar mahfili üzerinde beş adet kubbenin bulunduğu ve son cemaat mahallinde kemerli yedi mermer sütuna oturan yedi küçük kubbe olduğu aktarılmıştır. Bezemelere ilişkin, mihrap nişi, yalancı mihrap nişleri, mihrap duvarında yer alan açıklıklar üzerinde ve kadınlar mahfili döşeme altında orta panoda bitkisel motifli alçı kabartma; mihrap yanlarında alçı sütun başlıklı iki sütunçe; mermer minber ve vaaz kürsüsünde bitkisel motifli kabartma olduğu aktarılmaktadır (Dijital veri no:350801002-TF001, Genel İdari, VGM dijital veri arşivi). Bu

bilgilerin yanı sıra, 1927 yılında caminin tamir edildiği ve minare inşa edildiği; 1938 yılında kubbe ve ayaklarda tamir yapıldığı; 1970 yılında ibadete açık ve bakımlı olduğu belirtilmiştir. Sonuç olarak eski eser değeri bulunduğu ve korunması gerektiği söylenmiştir.

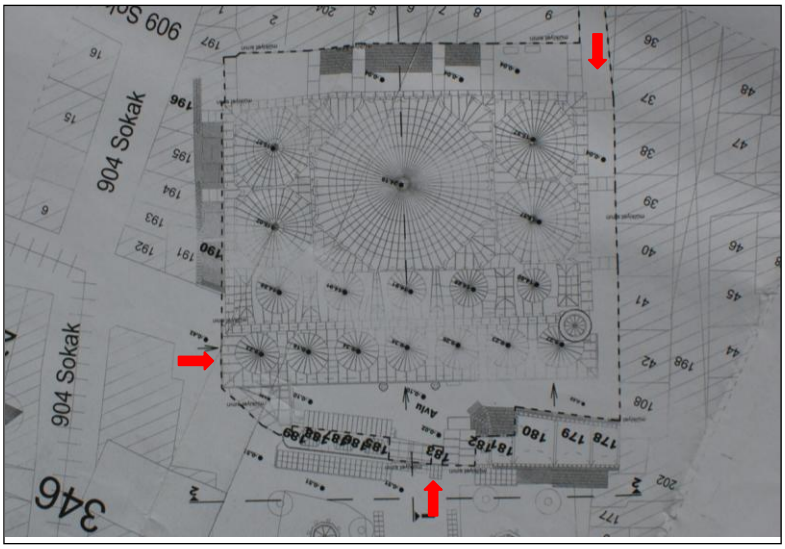

Şekil 4.9 Hisar Camii genel görünüm, tarihi tespit edilememiş görsel. Kaynak: Dijital veri no: Hisar Camii013, Fotoğraf, VGM dijital veri arşivi.

Günümüzde parsele giriş yine üç ayrı yönden sağlanmaktadır. Bu girişlerden kuzey ve güneyde bulunanlar avluya, doğuda yer alan son cemaat mahalline açılmaktadır. İbadet mekanının kuzey batısında imam ve müezzinlerin kullanımına tahsis edilmiş birimler yer almaktadır. Bu birimlerin kuzey duvarı üzerinde bir tarafında Roma rakamları, diğer tarafında Arap rakamları yer alan çift taraflı saat bulunması nedeniyle geçmişte muvakkithane olarak kullanıldığı düşünülmektedir (Özbaşbuğ, Bozal, Özkan, 06.06.2010, tarihli rapor; İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Aktepe'nin (1973), araştırmalarında da eserin avlusunda kütüphane ve muvakkithane olduğu yönünde bilgi yer almaktadır. Avlunun kuzey batı bölümünde görevli kullanımı için kurgulanmış tek odalı birim; birimin duvarına tespitlenmiş mermer çeşme, kuzeyinde su deposu abdestlik ve bayanlar için abdest kabini; son cemaat önü, cümle kapısı yanları hizasında iki adet şerbetlik yer almaktadır.

Parselin kuzey bölümünde konumlanmış olan son cemaat mahalli yarı kapalıdır. Orijinal kurguda karşılıklı yedi adet mermer sütun üzerine oturan yedi kubbeyle örtülmüştür. Günümüzde batıda yer alan son sütun çifti görülmemekte, altı adet

karşılıklı sütunun oluşturduğu kemerler kubbeleri taşımakta; aralarında gergi demirleri bulunmaktadır. Güneyde yer alan sütunların yarısı harim duvarı içinde kalmaktadır. Sütunların duvara gömülü olanları da dahil tamamında bitkisel motifli sütun başı yer almaktadır. Son cemaat döşemesinde avlu kotundan yüksek seviyede seki oluşturulmuş ve taş kaplanmıştır. Birimin batı ucunda kemerli çift kanatlı demir kapı, doğu ucunda minare kaidesi ve minareye girişi sağlayan taş söveli, kemerli tek kanatlı demir kapı yer almaktadır. Minarede kaide üstünde, şerefe ve külah altında çini bilezik, şerefe altında ayrıca stalaktit kullanılmıştır. Minare kaidesinde sıva ve boya uygulanmış, gövde kısmı sıvasız taş olarak kurgulanmıştır.

Şekil 4.10 Hisar Camii vaziyet planı (20.03.2008 gün ve 3060 sayılı kararla onaylı rölöve projesi) Kaynak: İzmir VBM arşivi.

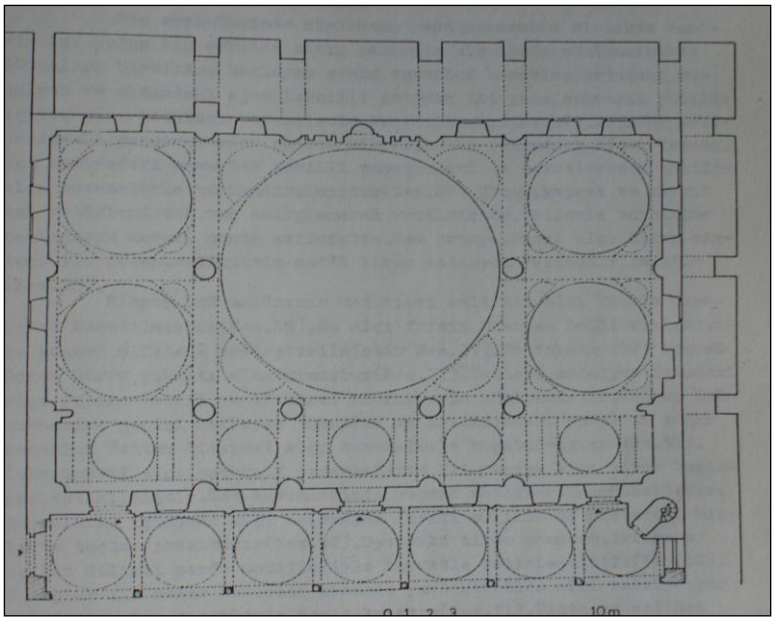
Son cemaat güney duvarı üzerinde bulunan iki sıra taş söveli kemerli çift kanatlı ahşap pencere dizisinden, üst sırayı oluşturan pencereler daha küçük boyutlardadır. Küçük pencereler mahfil katını aydınlatmaktadır. Son cemaat revakı seviyesinden sonra devam eden harim kuzey duvarı üzerinde de dokuz adet kemer içinde, üç adet kemer aralarında olmak üzere yine kadınlar mahfilini aydınlatan on iki adet içlik-dışlık pencere bulunmaktadır. Aynı duvar üzerinde harime açılan üç adet giriş yer almaktadır. Girişlerden duvarın doğu ve batısında yer alanlarda iki sıra söve uygulanmıştır. Dışta yer alan söve boyalı; içte yer alan söve ise mermerdir. Kemerli açıklıklarda çift kanatlı, dışı sac kaplama ahşap kapılar bulunmaktadır. Duvarın ortasında yer alan cümle kapısı çevresi, zeminden duvarda gömülü sütunların

oluşturduğu kemer altına dek mermer kaplamadır. Kemerli kapı açıklığında, çift kanatlı, dışı sac kaplama ahşap kapı yer almaktadır. Cümle kapısı üzerinde mermer oyma korkuluklu maksure bulunmaktadır. Mermer kaplama yüzeyin farklı yerlerinde, simetrik olarak kurgulanmış Arapça yazılar yer almaktadır. Kapının iki yanında geçmişte hava gazı, günümüzde elektrikle çalışan fenerler bulunmaktadır. Giriş ve eşik kaplamasında mermer malzeme kullanılmıştır.

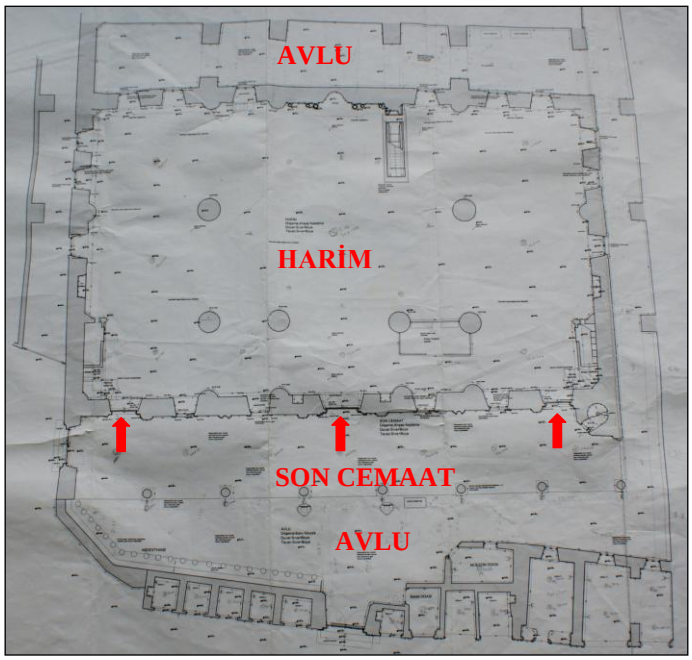

Şekil 4.11 Hisar Cami, minare ve cümle kapısı detayı.

Yapı, merkezi kubbeli çok üniteli plan şeması özelliği göstermektedir. Mihrap önü kubbesi genişletilmiş, yan sahınlarda dört adet küçük; kuzeyde beş adet daha küçük kubbeyle örtülü harim birimi oluşturulmuştur. Son cemaat birimi yedi küçük kuvve ile örtülmüş, batı köşesinde minare konumlandırılmıştır. Mihrap önü kubbesi altı adet tam sütun, iki adet yarım sütun olmak üzere sekiz sütunla taşınmaktadır. Sipahi'nin (1988) çiziminde, günümüzden farklı olarak son cemaat mahalli doğu bölümünde dairesel kesitli sütun yerine taşıyıcı beden duvarı çizilmiştir. Harim mekanı enine dikdörtgen plan üzerine kurgulanmıştır. Kuzey duvarı üzerinde kadınlar mahfili yer almaktadır. Doğu ve batı köşelerden taş ve ahşap basamaklı tek kollu merdivenlerle mahfile çıkış sağlanmaktadır. Harim doğu ve batı duvarında yer alan açıklıklar simetrik olarak kurgulanmıştır. Alt sırada kemerli, çift kanatlı ahşap üç adet pencere, üst sırada ise mahfil bitişinde yer alan bir adet daha küçük boyutlu, kemerli çift kanatlı ahşap pencere şeklindedir. Güney duvarı, yapının en bezemeli bölümünü oluşturmaktadır.

Şekil 4.12 Hisar Camii plan şeması. Kaynak: Sipahi, 1988, s.17.

Şekil 4.13 Hisar Camii harim katı planı (20.03.2008 gün ve 3060 sayılı kararla onaylı restorasyon projesi) Kaynak: İzmir VBM arşivi.

Eser çeşitli kaynaklarda üç mihraplı olarak geçmekte; sebebi üç hayırseverin ayrı üç cami yaptırmak yerine birleşip Hisar Cami'ni yaptırdığı şeklinde açıklanmaktadır. Bu rivayetle paralel olarak, güney duvarında orta bir yanlarda da birer yalancı mihrap olmak üzere üç mihrap yer almaktadır. Eser alçı kabarma bezeme yönünden oldukça

zengindir. Özellikle mihrabın yer aldığı bölümde, taşıyıcı iki sütunun oluşturduğu tüm kemer yüzeyi bezemeli ve açıklıkları diğer yüzeylere göre farklı kurgulanmıştır. Mihrap ve yalancı mihrapların üzerleri; güney cephesi mihrap yanı pencere üzerleri; mihrap nişinin yer aldığı kemer yüzeyi, diğer kemerlerin üzeri bitkisel motifli alçı kabartma bezemeye sahiptir. Mihrap içinde ek olarak perde motifi kullanılmıştır.

Mihrabın sağında mermer minber, solunda mermer vaaz kürsüsü bulunmaktadır. Güney duvarı üzerinde mihrabın yanlarında üçer adet olmak üzere toplam altı adet kemerli, çift kanatlı ahşap pencere bulunmaktadır. Pencerelerden mihraba en yakın mesafedeki ikisi üzerinde bitkisel motifli alçı kabartma bezeme ve dairesel küçük pencere yer almaktadır. Mihrap önü kubbesi tromp içlerinde üçer, aralarında ikişer adet olmak üzere toplam yirmi adet; kubbe eteğinde de toplam on altı adet kemerli içlik-dışlık yer almaktadır. Yan kubbelerde ise yalnızca dış cepheye bakan tromp içlerinde ve aralarında birer tane olmak üzere toplam on dört adet içlik-dışlık pencere bulunmaktadır.

Şekil 4.14 Hisar Camii, güney duvarı, mihrap ve mihrap önü kubbesi detayı.

Kadınlar mahfili döşemesinin altında ve yan yüzeyinde; özellikle cümle kapısı önündeki tavan panosu oldukça süslü bitkisel motifli alçı kabartma bezemelere sahiptir. Mihrap önü kubbe içinde alçı profil, geometrik desen üzerine yerleştirilmiş bitkisel motifli alçı kabartmalar yer almaktadır. Kubbe göbeğinde ise bitkisel motiflerin yanı sıra ay ve yıldız motifleri kullanılmıştır. Mihrap önü kubbesinin yanlarında yer alan küçük kubbelerde sadece göbek elemanı kullanılmıştır. Göbek elemanlarında da yine aynı tarz bitkisel motifli alçı kabartma tezyinat yapılmıştır.

Mihrap önü kubbe altında, tromp seviyesinde yer alan içlik-dışlık pencere ve rozetlerin etrafında da bitkisel motifli alçı kabartma bezeme yer almaktadır. Tromp içlerinde yer alan içlik-dışlık pencerelerden ortada konumlananlarda, ayrıca perde motifi kullanılmıştır. Bezemelerde yaldız uygulaması bulunmaktadır.

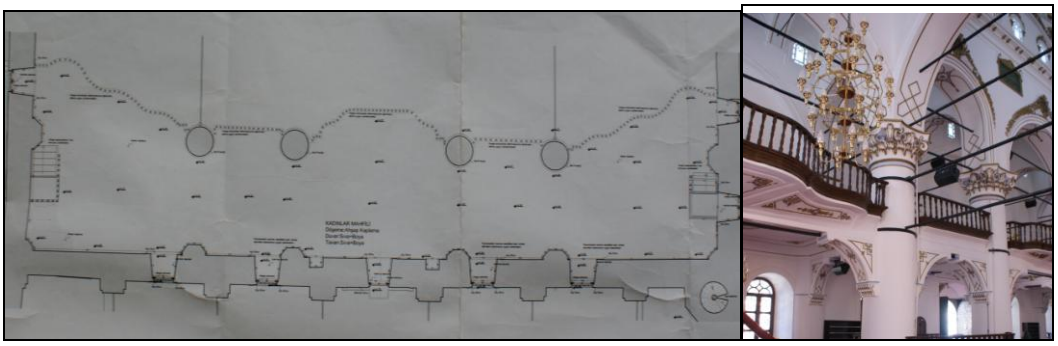
Harim mekanında yer alan minber ve vaaz kürsüsü elemanları oldukça bezemelidir. Elemanlar mermer oyma tekniğindedir. Süreç içerisinde birçok sıva, boya müdahalesine maruz kalan elemanlar, günümüzde bu müdahalelerden temizlenmiş olarak kullanılmaktadır. Vaaz kürsüsü spiral biçimli ayak üzerine oturmakta; korkulukta bitkisel motifli kabartmalar yer almaktadır. Minber korkuluklarında da bitkisel motifli kabartma ve sol korkulukta cami silueti okunmaktadır. Minberin aynalık kısımlarının altında yine cami tasviri yer almaktadır.

Şekil 4.15 Hisar Camii, mermer minber detayı.

Harim güneyinde yer alan dört adet tekil ayak ve beden duvarları üzerine oturan kadınlar mahfiline ulaşım, harim içerisine kurgulanan merdivenlerden sağlanmaktadır. Sıva ve boya uygulamalı taşıyıcıların mahfil katı hizasında boyalı sütun başlıkları bulunmaktadır. Mahfili beş adet bezemesiz, profilli göbeği olan kubbeyle örtülüdür. Kuzey duvarı boyunca uzanan mahfilin kemer geçişlerinde profil

süsleme bulunmaktadır. Mahfille harim arası göz teması kesilmemiş, yalnızca ahşap, amorf plan formunda korkuluk kullanılmıştır.

Şekil 4.16 Hisar Camii mahfil katı planı (20.03.2008 gün ve 3060 sayılı kararla onaylı restorasyon projesi) ve mahfil katının harimden görünümü. Kaynak: İzmir VBM Arşivi;

4.2.2 17. Yüzyıl Süreci

Tablo 4.2 17. yüzyılda Kemeraltı Bölgesinin, Osmanlı Dönemi camileri odaklı tarihsel süreci.

17. Yüzyılda Yaşanan Gelişmeler	1630-37	Şadırvan Camii inşa edilmiştir.
	17. yy ortası	Kaplan Kaptan Mustafa Paşa tarafından Kestane Pazarı Camii önünden itibaren iç limanın yarısı doldurtulmuştur.
	1652-1653	Başdurak Camii inşa edilmiştir.
	1664	Bahar aylarında sürekli deprem olmuş.
	1667-1668	Kestane Pazarı Camii inşa edilmiştir.
	1671-1674	Kemeraltı Camii inşa edilmiştir.
	1672-1673	Ali Ağa Camii inşa edilmiştir.
	10.08.1688	Yaşanan deprem ve yangın sonucunda, körfezde yer alan kale ve çevresinin 3/4'ü yıkılmış; türk mahalleleri büyük ölçüde zarar görmüş; bölgedeki onyedi adet camiden yalnızca üç adedi ayakta kalmış; Avrupalıların oturduğu mahalleler ve şehrin yarısı yangınla yok olmuştur.

17. yüzyılda İzmir kasaba niteliğinden, ticari faaliyetler nedeniyle dış dünyayla bütünleşen bir kent olma sürecine girmiştir (Kayın, 2007). Yerleşim Kadifekale eteklerinden denize doğru yayılmış, kentte etnik bölge oluşumları görülmüştür. 1640'lı yıllarda İzmir ithal edilecek malların toplanıp nakledildiği bağlantı noktası olmuştur (Goffman, 2003, s:100-101). Konsoloslukların bölgeye taşınması ve İpek yolunun kapanmasıyla birlikte kentin ticari önemi daha da artmıştır (Karadağ, 2000). Avrupa hammadde ve gıda taleplerini karşılamak için önceliği Levant ticaretine vermiştir. Levant ticareti, ticaret tekeline sahip 'Levant Company' isimli şirketler tarafından denetlenmiş; Anadolu'daki şirketin merkezi İzmir olarak seçilmiştir (Tekeli, 1992, s:127). Bu oluşum İzmir'in ticaret merkezi haline gelmesinde ciddi

önem taşımaktadır. Yüzyılda özellikle limanın kuzey kıyılarında yoğun olmak üzere kentte 82 adet han yer almıştır (Arıkan, 1992, s:68).

17. yüzyılın ortalarında kent, Avrupa ülkeleriyle Osmanlı İmparatorluğu arasında en yoğun işleyen ticaret merkezlerinden birine dönüşmüştür. Ticarete bağlı ekonomik gelişmelerle cami sayısı artmış; nüfus artışı nedeniyle yeni mahalleler kurulmuş; Kadifekale taraflarındaki Müslüman mahalleleri iç limana doğru yayılmıştır (Arıkan, 1992, s:59; Gültekin, 1952; Kıray, 1998; Kütükoğlu, 2000). Bu dönemde Değirmendağı, Damlacık mevkilerinde yerleşimden bahsetmemektedir. 17. yüzyıl sonlarında Kadifekale eteklerinde yerleşimin yoğun olduğu, dokunun Değirmendağı ve Bahribaba parkında yer alan mezarlıklara dek gittiği, Karataş mevkiinde seyrek evlerin bulunduğu belirtilmektedir (Beyru, 1973).

Şekil 4.17 1638 tarihli gravürden iç liman görünümü. Kaynak: Baykara, 1992, s:26

17. yüzyılda Anafartalar Caddesi bölgenin ana ulaşım hattını meydana getirmektedir. Günümüzde Anafartalar Caddesinin Şadırvan Camii sonrasındaki kavisi o dönemlerde kullanılan kervan yolu ile rıhtım bağlantısına dayanmaktadır (Beyru,1973). 16. ve 17. yüzyıllarda Kemeraltı kavisinin oluşturduğu iç limanın sel sularının taşıdığı materyallerle dolmuştur (Atay, 1978). Dolmadan önce, kapalı bir liman görevi gören koyda yabancı gemilerin girmesi yasaklanmış; yalnızca Osmanlı

gemilerine giriş izni verilmiştir. Limanın ağzı zaman zaman zincirlerle kapatılmıştır. İç liman 17. yüzyılın ortalarında Kaplan Kaptan Mustafa Paşa tarafından, Kestane Pazarı Camii önünden başlayarak yarıya dek doldurtulmuş, çarşıya dahil edilmiştir (Beyru, 1991, s:44). 1670'li yıllarda Köprülü Fazıl Ahmet Paşa'nın emriyle limana gelen malların toplama, saklama ve nakliye koşullarını iyileştirmek üzere gümrük binası inşa edilmiştir (Goffman; Yalçın, 2003, s:122). Kentin ticaret odaklı gelişimi devam etmiştir.

17. yüzyıl sonlarında şehirde gerçekleşen deprem ve ardından yaşanan yangın sonucunda ciddi hasarlar oluşmuştur. 10 Temmuz 1688 günü yaşanan depremde körfezdeki kale ve çevre yapıların dörtte üçü yıkılmıştır (Beyru, 1973). Türk mahallelerinin bu depremden çok zarar gördüğü, deprem sonrası çıkan yangınla, Avrupalıların oturduğu mahallenin tamamen yandığı, afetler sonucu şehrin yarısının yok olduğu belirtilmektedir. Depremde kentin on yedi camisinden üçü ayakta kalmıştır (Kuban, 2001). Yıkılan camilerin hangileri olduğu tespit edilememiştir. Ayrıca bu dönemde kentte on dokuz adet cami olduğu aktarılmaktadır. Şehrin afetlerden sonra tekrar tekrar aynı yerde kurulmuş olmasını ticaret faaliyetine ve limanın önemine bağlanmaktadır (Goffman; Yalçın, 2003, s:128-129).

4.2.2.1 Şadırvanaltı Camii

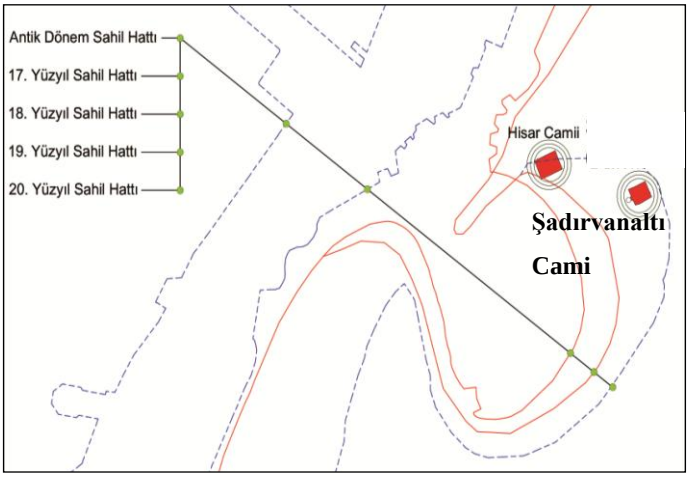

Şekil 4.18 Şadırvanaltı Camii konumu. Kaynak: Google Earth, 10.05.2010

4.2.2.1.1 Konum. Yapı, İzmir ili Konak ilçesi, Kemeraltı mevkiinde, 45 pafta, 264 ada, 26 parselde yer almakta ve dar sokaklarla çevrilidir. Avlusu ve abdestliği bulunmamaktadır. Batıda bulunan şadırvan abdestlik olarak kullanılmaktadır. Parsel

üzerinde sadece ibadet yapısı yer almaktadır. Yonu taşı ve taş tuğla almaşık olarak inşa edilen fevkani yapıda alt kat ticari amaçla kullanılmaktadır.

4.2.2.1.2 Tarihsel Gelişim. 17. yüzyıla tarihlenen Şadırvanaltı Camii hakkındaki en erken veri Katip Çelebi'nin Cihan-nüma'sında yer almaktadır. Bu bilgiye göre cami en geç 17. yüzyılın ilk yarısında ibadete açık haldedir. Katip Çelebiden sonra 1670/72 yılları arasında İzmir'e gelen Evliya Çelebi, Seyahatnamesinde caminin fevkani olduğu ve altında dükkanların bulunduğu, abdest havuzunun çarşı içinde konumlandığı yönünde bilgi vermektedir. Seyahatname'de 1636/37 tarihli bir kitabe ve caminin banisinin Bıyıklıoğlu olduğu belirtilmektedir. Bilgin (1992), eserin 1630-1636-1637 yıllarında Bıyıklıoğlu Mahmut Bey tarafından inşa edildiğini aktarmaktadır (s:49). Aktepe (1973-74), ise kitabenin yerinde olmadığını ve Bıyıklıoğlu'na yönelik net verilere ulaşılamadığını belirtmektedir. 26 Haziran 1730 tarihli vakfiye, yapıdan Katip Çelebi'nin Cihan-nüma'sında bahsedildiği şekliyle İzmir'in Cami Atik Mahallesinde bulunan Nifli-zade Camii olarak bahsetmektedir.

Şekil 4.19 Sahil hattı ve Şadırvanaltı Camii konumu. (Atay, 1978, s.95; kaynaktan işlenmiştir.)

Aktepe'nin (1973/74), Ankara Vakıflar Müdürlüğü'nde yaptığı çalışmada Şadırvanaltı Cami'ine Nifli-zade Camii denildiği; Ekim 1695, 27 Nisan 1757, 11 Haziran 1824, 12 Ekim 1878 tarihli vakfiyelerde ise yapı adının Şadırvan Cami olarak geçtiği belirtilmektedir. Bazı İzmir tarihçilerinin yapının banisi ve yapım yılı ile ilgili hatalı bilgiler verdiğini, verilen bilgilerin vakfiyelerde vb. kaynaklarda yer

almadığını yönünde veriler de bulunmaktadır. Yapıda yer alan kitabelerin okunmasında hatalar olduğu, İzmir Müze'sinde yer alan eski eser fişlerinin, kitabelerin içeriği hakkında yanıltıcı olduğu şeklindedir. Kitabelerden 1815 tarihli olan, yapının yangınlar sonrası gördüğü zararın hayır sahiplerince onarılmasına; 1834/35 tarihli olan ise Kapani-zadelere mensup kişilerce yaptırılan şadırvan üzerindeki kütüphanenin inşasına yöneliktir (Aktepe, 1973). Atay (1993), 1805 yılında kütüphanesinin kurulduğunu; Bilgin (1992) 1819 ve 1991 yıllarında esaslı onarım kapsamında tamir edildiğini aktarmaktadır (s:49).

4.2.2.1.3 Mimari Özellikler. Aktepe'nin (1973-74), görsel incelemeye dayalı aktarımlarında yapının konumu itibariyle yoğun ticaret merkezinde olduğu, avlusu bulunmadığı söylenmektedir. Yapı fevkanidir. Temeli oluşturan kemerler arasında bulunan dükkan ve mahzenler şahıs mülkiyetine geçmiştir. Yapıya Bit Pazarı yönündeki şadırvanın önüne inen kuzey kapısı ve büyük şadırvanın önüne inen şekerciler çarşısı yönündeki batı kapısı olmak üzere iki çıkış yer almaktadır. Kuzey girişin daha sonra kapatılarak yerine dükkan yapıldığı aktarılmaktadır. Batı tarafındaki giriş kullanılmakta ve son cemaat mahalli camekanla kapatılmış durumdadır. Harim ve son cemaat mahalleri kurşun kaplı kubbelerle örtülüdür. Harimde kubbeye geçiş tromplarla sağlanmıştır. Eserin güneyinde tek şerefeli minaresi yer almaktadır. Minare, 1941 yılında Vakıflar Umum Müdürlüğü tarafından onarılmış; kütüphane inşası sırasında altında yer alan şadırvan onarım görmüştür. Atay (1978), Şadırvanaltı Cami'nin 1636 yılında inşa edildiğini, 1805 yılında kütüphane eklendiğini, 1815 yılında onarım geçirdiğini aktarmakta; yapının Bıyıklı Mehmed Paşa'nın oğlu, Mahmud tarafından Kanuni devrinde yapıldığı belirtmektedir.

İzmir 1 No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivinde yapılan çalışmada yapıya ait Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından farklı tarihlerde düzenlenmiş iki ayrı eski eser fişi tespit edilmiştir. Fişlerde yer alan bilgiler birbiriyle paralellik göstermektedir. 1965 tarihli fişte, yapının, büyük bir çarşı camii olduğu ve alt katında dükkanların yer aldığı, üst katının ibadet mekanı olduğu belirtilmekte; 'U' plan şemalı, köşeli kubbe örtülü kadınlar mahfilinden ve 'L' plan şemalı, tonozlu son

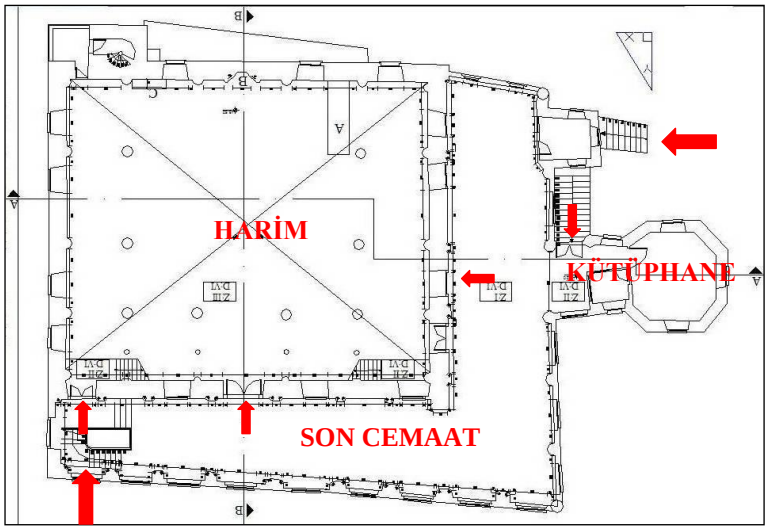
cemaat mekanından bahsedilmektedir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi; Vakıflar Genel Müdürlüğü, İlhan Akçay 1965, Eski Eser Fişi). Ayrıca, mihrap, minber ve vaaz kürsüsünün XIX. asır özelliğinde ve ampir tarzda olduğu aktarılmıştır.

1971 yılında hazırlanan fiş ise daha ayrıntılı bilgi vermektedir. Eserin 1630 yılında inşa edildiği, daha sonra geçirdiği bir yangın nedeniyle 1816 yılında "…yeniden inşa olunduğu kitabesinden anlaşılmakta" denilmektedir (Dijital veri no: 350801050-TF001, Genel İdari, Vakıflar Genel Müdürlüğü dijital veri arşivi). Eserin çarşı cami olduğu ve altında kapalı çarşı bulunduğu; duvarların yontma taş ve tuğla olduğu; mihrap önünde sekiz sütun ve iki yarım sütuna dayanan kubbe yer aldığı; kıble yönü dışında diğer duvarlarda kadınlar mahfilinin döndüğü; kuzey ve batı yönlerinde "L" planlı son cemaat mahallinin yer aldığı belirtilmiştir (Dijital veri no: 350801050-TF001, Genel İdari, Vakıflar Genel Müdürlüğü dijital veri arşivi). Mihrap önü kubbesinde kalemişi bezeme bulunduğu; mermer minberin oyma bitkisel motifli olduğu ve aynalıklarında birer gülçe yer aldığı aktarılan bilgiler arasındadır.

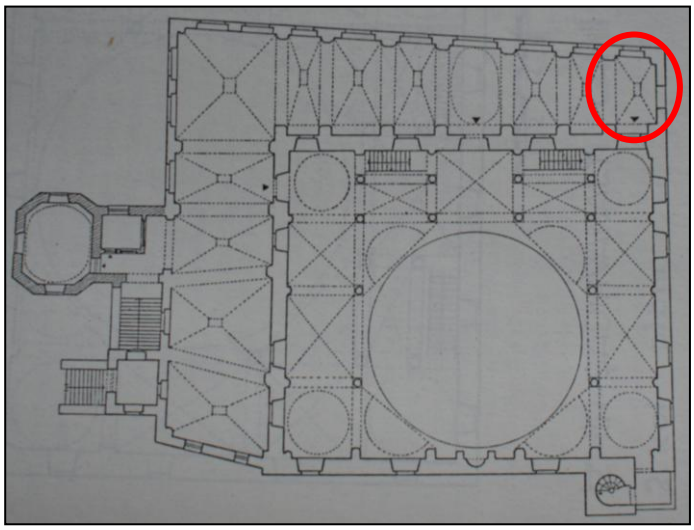
1971 tarihli eski eser fişinde, son cemaat mahalline girişin, kuzey ve batı yönlerindeki merdivenli kapılardan sağlandığı, harime son cemaatte bulunan, batıda bir, kuzeyde iki kapı olmak üzere üç ayrı kapıdan ulaşılabildiği, kuzeyde yer alan kapılardan birinin ana giriş kapısı olduğu belirtilmiştir (Dijital veri no: 350801050-TF001, Genel İdari, VGM dijital veri arşivi). 1965 yılında hazırlanan dokümana ek olarak: yapının vaziyet planı aktarılmıştır.

> …Kütüphane, kitabesine göre caminin inşasından (1230 H.) 20 yıl sonra (1250 H.) yılında Kapani Zade merhumun vakfiyle zevcesi ve kızları tarafından camiye ilaveten inşa ettirilmiştir. Sekizgen planlı olup her duvarında bir pencere olan kütüphane altında bulunan şadırvanı çevreleyen sekiz sütun üzerine inşa edilmiştir. Üzerini bir kubbe örtmektedir, şeklinde tanımlanmaktadır.

Kütüphanenin plan şemasına yönelik bilgilerin dışında 1971 de imam odası olarak kullanıldığı, belirtilmiştir. Eserin bakımlı olduğu, kadınlar mahfili üzerindeki kubbe ve tonozlarda oluşmuş çatlaklar nedeniyle sıva kayıpları olduğu aktarılmıştır (Dijital veri no: 350801050-TF001, Genel İdari, VGM dijital veri arşivi). Kaynak olarak; Evliya Çelebi, Seyahatname, İstanbul 1971. Onuncu kitap sayfa:83 verilmiştir.

Şekil 4.20 Şadırvanaltı Camii harim katı planı (restorasyon projesi). Kaynak: Yüklenici firma arşivi.

Şekil 4.21 Şadırvanaltı Camii, harim kat planı. Kaynak: Sipahi, 1988, s.23

Alan çalışmasında, yapının tescil fişlerindeki tariflenmesinde farklılaşma olmadığı belirlenmiştir. Merkezi kubbeli çok birimli, dikdörtgen plan şemasında, mihrap önünde büyük, köşelerde küçük kubbe ve aralarında tonoz, son cemaat biriminde ise sadece tonoz örtü kullanılmıştır. Caminin iki giriş bulunmaktadır. Kuzey batı yönünde yer alan sonradan oluşturulmuştur (Bilgin, 1992, s:49). Eserin dört cephesi açık; ancak kuzey cephesinin bir bölümü dar sokakta kaldığı için kısmi olarak algılanmaktadır. Batıda yapıya daha sonradan eklenen şadırvan ve kütüphane birimi olarak inşa edilmiş günümüzde imam odası olarak kullanılan mekan yer almaktadır.

Şekil 4.22 Şadırvanaltı Camii, genel görünüm.

Şekil 4.23 Şadırvanaltı Camii son cemaat kuzey bölümü ve cümle kapısı görünümü.

Esere giriş için batıda açık, kuzeyde kapalı merdivenkovaları kurgulanmış, merdivenlerle son cemaate ulaşılmaktadır. Kuzeydeki kapı cümle kapısının önüne çıkarmakta olsa da batıdaki girişe nazaran, malzeme ve yapım sistemi yönünden daha sonradan inşa edildiği ya da yenilendiği anlaşılmaktadır. Sipahi'nin (1988) çiziminde kuzeyde yer alan merdivenkovası gösterilmemiştir. Ancak 1974 yılında çizilen rölöve projesinde bu merdivenin o tarihlerde olduğunu tespit edilmiştir. Ayrıca cami katına çıkış için kullanılan kuzey girişinin ve merdivenlerin bulunduğu tescil fişlerinde de yazılı olarak yer almaktadır. Günümüzden farklı olarak mahfil merdivenlerinin çıkış yönü hatalı aktarılmıştır. Yapının güneydoğu köşesinde, köşeli taş kaide ve gövdeli minarenin, şerefe korkulukları taş, külah kaplaması kurşundur.

Yapının ikinci katında ibadet mekanları yer almaktadır. Batı girişiyle ulaşılan hol 'L' planlı son cemaat mekanına açılmaktadır. Holün batısında kütüphane birimi olarak tasarlanan imam odası ve kare planlı küçük depo birimi girişleri yer almaktadır. Son cemaat biriminin batı kolunda, batı girişi üzerinde kurgulanmış ve

müezzin odası olarak kullanılan odaya geçiş sağlanmaktadır. Batı kolunun güneyi günümüzde gergi demirine tutturulmuş perdeyle bayanların kullanımına ayrılmıştır. Alana güneyde iki adet küçük çift kanatlı ahşap pencere, batıda dört adet büyük, kemerli, demir parmaklıklı, ortadaki iki kanadı açılan ahşap pencerelerle ışık alınmaktadır. Bu birime bakan harim batı duvarında üç adet taş söveli, kemerli, demir lokmalı, ahşap çift kanatlı pencere ve harim yan girişini sağlayan taş söveli, kemerli, çift kanatlı sac kaplama ahşap kapı bulunmaktadır. Son cemaat kuzey kolunun, dış cepheye bakan duvarında dokuz, doğu duvarında bir adet büyük, kemerli, demir parmaklıklı, ortadaki iki kanadı açılan ahşap pencereler yer almaktadır. Son cemaate bakan kuzey harim duvarı üzerinde, ikisi cümle kapısının batısında biri cümle kapısının doğusunda olmak üzere üç adet taş söveli, kemerli, demir lokmalı, ahşap çift kanatlı pencere bulunmaktadır. Mekan döşemesi cümle kapısı hizasında daha düşük olarak kurgulanmıştır.

Cümle kapısı, kemerli, mermer kaplama söveli, tek tarafı sac kaplama, çit kanatlı ahşap kapıdır. Kapı üzerinde müezzin mahfili yer almaktadır. Harim kuzey duvarı doğusunda ikincil giriş olan taş söveli, kemerli, çift kanatlı, bir tarafı sac kaplama, ahşap kapı bulunmaktadır. Harime açılan üç kapıda da mermer eşik kullanılmıştır. Tonozlarla örtülü olan son cemaat mekanında döşeme, ahşap rabıta kaplamadır. Tonoz örtü sisteminde yer alan kemerler arasında demir gergi çubukları kullanılmıştır. Son cemaatten, harim birimine batıda bir, kuzeyde biri cümle kapısı olmak üzere iki giriş bulunmaktadır. Cümle kapısının iki yanında kadınlar mahfiline çıkan ahşap merdivenler yer almaktadır. Harim kuzey girişi, kadınlar mahfilli merdiveninin önüne açılmaktadır.

Harim bölümünde, en üst iki sıra içlik-dışlık pencere olmak üzere dört pencere sırası kurgulanmıştır. Birinci sırada son cemaate açılan altı adet, taş söveli, kemerli, çift kanatlı ahşap pencere ve yedi adet dışarı açılan aynı tip pencere yer almaktadır. Pencerelere lokman parmaklık tespit edilmiştir. İkinci sıra pencerelerden mihrap duvarında bulunan üç adedi alçı bezeme ve varakla süslenmiş; açıklıklardan ortada bulunan diğerlerine göre daha büyüktür. Bu açıklıklar geometrik desenli beton ve cam, içlik-dışlık ile kapatılmıştır.

Şekil 4.24 Şadırvanaltı Camii, kubbe ve tromp açıklık görünümü.

Kadınlar mahfili katında, doğu batı yönünde karşılıklı olarak toplam sekiz adet pencere vardır. Pencereler birinci sıra pencerelerine göre daha küçük boyutlarda, kemerli çift kanatlı ve ahşap olarak kurgulanmıştır. Kuzey duvarı ikinci sırada ise iki adet küçük, kemerli, çift kanatlı ahşap pencere ve müezzin mahfiline açılan kapı bulunmaktadır. Üçüncü sıra pencereler, tromp içlerinde üç, tromp ara duvarlarında ikişer adet olmak üzere toplam yirmi adet, dördüncü sıra pencereler kalem işi süsleme ile sekiz parçaya ayrılmış kubbenin her biriminde birere adet olmak üzere toplam sekiz adettir.

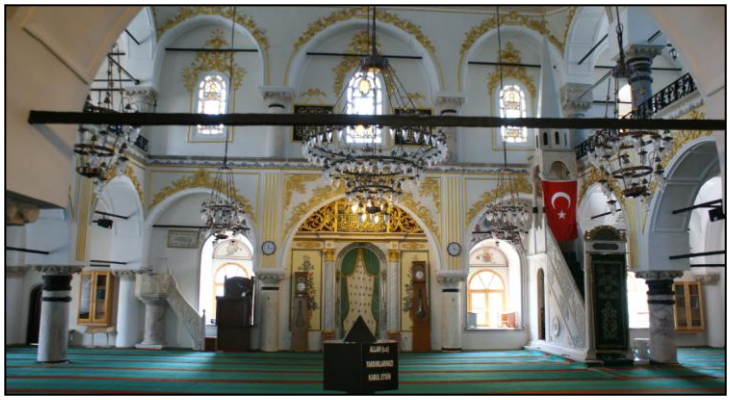
Harimde kadınlar mahfilini ve kubbeyi destekleyen on iki adet mermer, sütun bulunmaktadır. Yerden yaklaşık 2.20 cm yükseklikte bitkisel motifli başlığı olan sütunlarla kadınlar mahfillini taşıyan kemerlere geçiş sağlanmaktadır. Mahfil döşemesini delerek devam eden sütunlar yine bitkisel motifli sütun başlıklarıyla kemere geçip, trompların taşıyıcısını oluşturmaktadır. Tromplar sekizgen kasnaklı kubbenin yükünü kare plana ve sütunlara iletmektedir. Ayrıca mahfile destek olarak dört adet, daha dar kesitli sütun bulunmaktadır.

Kadınlar mahfili bölümüne, cümle kapısının iki yanında bulunan ahşap tek kollu merdivenlerle çıkılmaktadır. ‘U’ planlı mahfilde, betonarme döşeme üzeri ahşap kaplama uygulanmıştır. Üst örtü, köşelerde birer kubbe, kubbe aralarında tonoz olarak kurgulanmıştır. Harim birimiyle mahfil arası görsel temas, gergi çubuklarına

tespit edilen kumaş perdelerle kesilmiş; mahfilde bitkisel motifli ferforje korkuluk kullanılmıştır.

Şekil 4.25 Şadırvanaltı Camii kuzey duvarı kadınlar mahfili görünümü.

Şekil 4.26 Şadırvanaltı Camii güney (mihrap) duvarı görünümü.

Yapının harim birimi oldukça bezemelidir. Genel olarak alçı kabartma ve kalem işi bezemeler kullanılmıştır. Pencere üstlerinde kalem işi; kadınlar mahfilini taşıyan kemerlerde alçı kabartma bitkisel motifli, varak uygulamalı bezemeler bulunmaktadır. Mihrap duvarında pencere içlerinde kalem işi ve kemerde kabartma alçı bezemeler devam etmektedir. Bunların yanı sıra mihrabı çevreleyen kemerde alçı kabartma köşe süsleriyle mihrap nişinin içinde yağlı boya uygulanmış perde motifi ve bitkisel motif bulunmaktadır. Merkezi kubbenin içi kalem işi süslemeyle sekiz parçaya ayrılmış; her parça içinde manzara tasviri, bitkisel motif yer almaktadır. Kubbedeki alçı içliklerin üzerlerinde bitkisel motifli bezemeler; kubbe göbeğinde Arapça yazı yer almaktadır. Harim birinci sıra pencere açıklığı çevresinde kalem işi bordür, üzerinde bitkisel bezemeler bulunmaktadır. Merkezi kubbeye bakan tüm

kemer üstlerinde yaldız uygulanmış alçı kabartma ve profil vardır. Sütunlar harim katı ve mahfil katında bitkisel kabartmalı alçı başlıklara sahiptir. Tüm trompların orta pencereleri ve kubbe altında devam eden kemer bitişlerinin üzerinde bitkisel motifli, alçı kabartma, yaldız uygulanmış bezemeler bulunmaktadır. Kemer birleşimlerinde rozetler yer almaktadır. Minber ve vaaz kürsüsü mermer olup, bitkisel motifli, oyma tekniğinde bezemelere sahiptir. Taşıyıcı taş ve mermer sütunlar dışında yapıda sıva ve boya kullanımı yer almaktadır.

4.2.2.2 Başdurak Camii

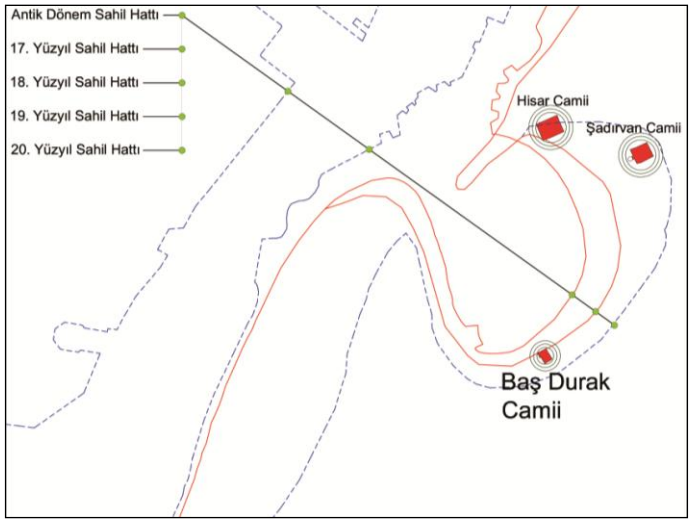
4.2.2.2.1 Konum. Yapı, İzmir ili Konak ilçesi, Kemeraltı mevkiinde, 42 pafta, 242 ada, 23 parselde yer almaktadır. Konumu itibari ile dört cephesi açık, 863-873-870 numaralı sokaklar ve güneyde Anafartalar Caddesi ile çevrelenmiştir. Fevkani olarak kurgulanan yapının alt katı ticari amaçla kullanılmakta, teras üzerine inşa edilen ibadet bölümü ve avlu üst katta yer almaktadır. Avluda abdestlik ve yapıya ek olarak imam odası bulunmaktadır. Yapı kütlesi sıvasız, taş tuğla almaşık örgüde, minare ise kesme taş olarak inşa edilmiştir.

Şekil 4.27 Başdurak Camii konumu. Kaynak: Google Earth, 02.08.211

4.2.2.2.2 Tarihsel Gelişim. 18. yüzyıl içerisinde bölgede inşa edilen camilerden Başdurak (Hacı Hüseyin) Camii, Başdurak mevkiindedir. Eser günümüzde konumlandığı alanın adıyla bilinmektedir. Alan, Aydın'dan gelen ticaret kervanlarının Kervan Köprüsü güzergahını takip ederek, çarşı içerisinde durdukları yer olması nedeniyle 'Baş-durak' ve/veya 'Durak' olarak anılmaktadır (Bilgin, 1992, s:50; Keleş, 1992, s:38). Yapıyla ilgili en erken tarihli veri Evliya Çelebi

Seyahatnamelerinden elde edilmektedir. Seyahatnamede eserin denize kıyı verdiği, fevkani olduğu, yapıya merdivenlerle ulaşıldığı, minarenin kagir olduğu ve kapısında 1652 tarihli kitabe bulunduğu öğrenilmektedir (Dağlı, Kahraman, Dankoff, 2005). Kitabede caminin banisinin Hacı Hüseyin isimli bir kişi olduğu belirtilmiştir. Aktepe(1972), yapının 17. yüzyıl ortalarından 19. yüzyıl sonlarına dek banisinin adı olan Hacı Hüseyin Cami adını taşıdığını, daha sonra mevkiinin ismi olan Başdurak adıyla anıldığı aktarmaktadır. Günümüzde seyahatnamede işaret edilen kitabenin yerinde 1774/75 tarihli inşa kitabesi bulunmaktadır. Atay (1978) ve Bilgin (1992), Başdurak Cami'nin 1652-1653 yıllarında inşa edildiğini, 1774 yılında onarım geçirdiğini ve aynı tarihte kütüphanenin yapıldığını aktarmaktadır (s:50). Aktepe'nin (1972), ulaştığı en erken tarihli doküman 15 Ocak 1717 tarihli vakfiye ve 1774 senesine ait onarım kitabesi olduğunu; avlu kapısındaki kitabenin 1880'de yıkılan minarenin 1894'de yenilendiğine dair bilgi verdiğini aktarmaktadır.

Şekil 4.28 Başdurak Camii Konumu. (Atay, 1978, s.95; kaynaktan işlenmiştir.)

4.2.2.2.3 Mimari Özellikler. Aktepe'nin (1972), görsel verilere dayalı aktarımına göre; son cemaatin batısında bulunan altıgen taş kaideli, küçük oymalı taşlardan inşa edilen tek minaresi olduğu, avluya 12 adet taş basamakla ulaşıldığı, son cemaat mahallinin camekanla çevrili olduğu ve üzerinin iki kubbe ve arada manastır tonozlu örtünün kurşun kaplı olduğu belirtilmektedir. Harim biriminin sekizgen iki kasnak üzerine oturan tek kubbeyle örtülü olduğu; kasnaklardan ilkinin her kenarında ikişer,

ikincisinin her kenarında birer adet açıklık bulunduğu; üst örtünün kurşun olduğu aktarılmaktadır. Süslemelere ilişkin olarak, mihrap duvarında yerden 20 cm. yükseklikte bitkisel motifli çinilerin bulunduğu, sütun başlıkları ve mihrap üstünün yaldızlı olduğu, pencerelerin vitray tarzında olduğu ve kubbe ortasında ihlas suresinin yazılı olduğu aktarılmıştır (Aktepe, 1972).

Vakıflar Genel Müdürlüğü dijital arşivinde 01.05.1971 tarihli eski eser fişinin yalnızca ilk sayfası bulunmakta, ikinci sayfa veriler arasında yer almamaktadır. Eski eser fişinde yapının 17. yüzyılda inşa edildiği aktarılmaktadır. Yapı, tariflenmelerde, alt katı dükkan olan ikinci kat üzerine inşa edilen çarşı cami olarak belirtilmektedir. Kare plandan kubbeye geçiş, önce yuvarlak kasnağa oradan, köşe bingileriyle sekizgen plana şeklindedir. Kubbe kasnağında yuvarlak kemerli vitraylı sekiz adet pencere açıklığı bulunduğu; yuvarlak kemerli mihrabın iki yanında kare kaideli bitkisel motifli başlığı olan sütunçeler yer aldığı aktarılmıştır (Dijital veri no: 350801027-TF001, Genel İdari, VGM dijital veri arşivi). Fişte ayrıca eserin o tarihteki onarım ihtiyacı belirtilmiştir. Eserin farklı iki tarihte Hacı Hüseyin tarafından tamir ettirildiği belirtilmektedir. Ancak tarihlere arası farka bakıldığında bu tamirlerin aynı kimse tarafından yapılmasının mümkün olmadığı anlaşılmaktadır. Aktepe (1973/74) yapının banisinin Hacı Hüseyin isimli bir kimse olduğunu ve kitabelerde caminin iki kez esaslı şekilde onarıldığının belirtildiğini aktarmaktadır. Kitabenin hatalı okunması sonucu fişte yanıltıcı bilgi verilmiştir.

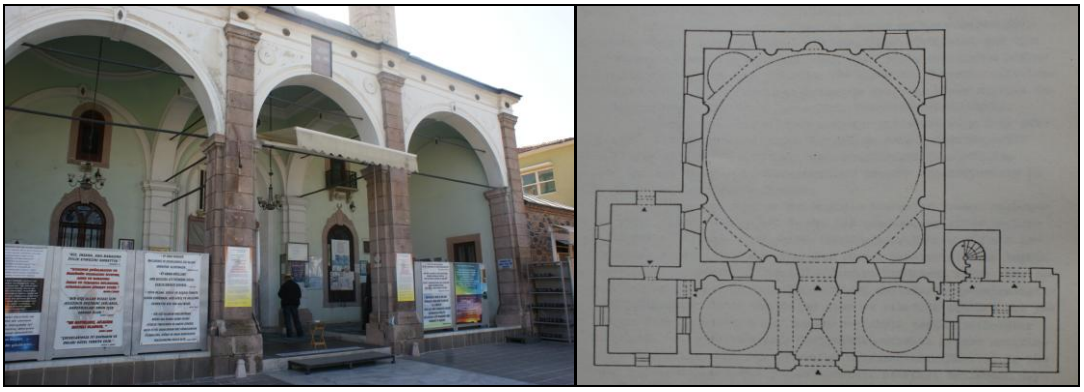
05.06.1998 gün ve B.021. Vakıflar Genel Müdürlüğü.0.10.00.02./3500-1998/412/13018 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısı ekinde, yapının tarihçesini içeren rapor yer almaktadır. Raporda, eserin 1774, 1892-93 yıllarında geçirdiği onarımlarla değişikliğe uğradığı, "Hacı Hüseyin Camii" adını son onarımı yaptıran şahıstan aldığı, kaynak verilmeden belirtilmektedir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Aktepe'nin (1973/74) eski eser fişiyle, yakın tarihlerde yapılmış olan çalışmasında; son cemaat mekanının camekanla çevrili olduğu; altıgen kaide üzerine oturan minarenin süslü, oymalı taşlardan yapıldığı; mihrap üzerinde altın yaldız uygulaması bulunduğu aktarılmaktadır. 05.06.1998 gün ve B.021. Vakıflar Genel Müdürlüğü.0.10.00.02./3500-1998/412/13018 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü

yazısı ekinde yer alan raporda, son cemaat mahalli ve yanlarında yer alan mekan eklenmelerinin üslup olarak 19. yüzyıl dönemini işaret ettiği ve 1892-93 onarımında eklenmiş olabileceği belirtilmiştir. Sıva raspası sonrası, açıklıkların dikdörtgen formlu olduğu, ikinci sıra pencerelerin 1892-93 onarımında oval forma dönüştürüldüğü ve kırmızı renkli taşla söve ve kemerler eklendiği tespit edilmiştir. Cephelerin beden duvarı köşelerine yine 19. yüzyıl mimari anlayışıyla yuvarlak kemerli aynalıklar ilave edildiği; zemin katta kullanılan volta döşemenin 19. yüzyıl ikinci yarısında ortaya çıktığı ve İtalyan mimarların İzmir'deki bazı cami onarımlarında uyguladığı belirtilmektedir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Bilgin (1992), eserin ön avlusunda camiye bitişik sütunlarla taşınan dökme demir konstrüksiyonlu sundurma kullanıldığını; avlu kotunda batıdaki köprüyle yan binaya tuvalet birimlerine geçiş sağlandığını aktarmaktadır (s:50).

Alan çalışması sonucunda ibadet mekanı kurgusunda değişiklik olmadığı tespit edilmiştir. İkinci kattaki avluya, 873 numaralı sokağa bakan cephenin ortasındaki kemerli, mermer söveli, çift kanatlı demir kapıdan ulaşılmaktadır. Sövelerde kabartma bitkisel motifler yer almaktadır. Giriş sahanlığıyla avlu kotu arasında, mermer kaplama yirmi dört adet aşınmış basamak bulunmaktadır. Merdivenler avlunun ortasına, cümle kapısı karşına çıkmaktadır. Zeminde kısmi mermer kaplama ve taş kaplama bulunmaktadır. Avlunun iki yanında abdestlik birimleri yer almaktadır. İbadet yapısı tek kubbeli cami plan şemasındadır. Kuzeyde yer alan son cemaat biriminde ise iki küçük kubbe ve tonoz kullanılmıştır. Son cemaatin iki yanında yer alan birimler dışında dikdörtgen plan şeması okunmaktadır.

Son cemaat mekanında cümle kapısı hizası koridor olarak düzenlenmiş; iki yanında sekiler oluşturulmuştur. Batıda yer alan sekinin sonunda kadınlar için, görsel temasın ahşap paravanla kesildiği küçük bir namaz kılma yeri oluşturulmuştur. Doğuda yer alan sekinin sonunda imam odası bulunmaktadır. Karşılıklı cepheler birbirinin simetriğidir. Seki üzeri kubbe, ara hol üzeri tonozla örtülmüştür. Tonoz göbeğinde bitkisel motifli alçı kabartma bezeme yer almaktadır. Örtüyü altısı beden duvarı içine kısmen gömülü, ikisi tekil olan kare ve dikdörtgen formlu sütunların bağlandığı dört kemer taşımaktadır. Birimin kuzeye bakan yüzeyinde sütunlar arası

oluşturulan sıvalı kemerlerden, cümle kapısı hizasındakinin ortasında sıvasız yüzeyle orijinal malzeme sergilenmekte ve kemerin iki köşesinde dairesel motifli kabartma üzerinde ay yıldız figürü yer almaktadır. Cümle kapısı iki yanında yer alan sütunlarda sıva ve boya uygulaması yapılmış; ancak batı sütunda kemerde uygulanan sergileme yöntemiyle benzer şekilde orijinal malzemenin bir kısmı açıkta bırakılmıştır. Bu alana kemer alt seviyesinden niteliksiz sundurma eklenmiştir. Saçak alt seviyesinde bitkisel motifli, tekil bezeme elemanları bulunmaktadır.

Şekil 4.29 Başdurak Camii, son cemaat görünümü ve plan şeması. Kaynak: Sipahi, 1988, s.17.

Son cemaat birimi döşemesi sekilerde mermer kaplama, orta holde parke olarak düzenlenmiştir. Güney duvarında, ortada mermer söveli, kemerli açıklıkta yer alan çift kanatlı ahşap cümle kapısı bulunmaktadır. Kapı iki yanındaki, iki sıra açıklıktan ilk sırada, kemerli, taş söve üzeri bitkisel ve geometrik kabartmalı, ferforje korkuluklu, çift kanatlı ahşap pencereler yer almaktadır. İkinci sıra açıklıklar ise alt sıra açıklıklarıyla aynı hizada, boyut olarak daha küçük kurgulanmıştır. Cümle kapısı doğusunda yer alan açıklık kemerli, taş söveli, tek kanatlı ahşap pencere; batısında yer alan açıklık, kemerli taş söveli maksure çıkışıdır. Çıkmanın döşemesi mermer, korkulukları demirdir. Alt sıra pencere ve duvar arasında mihrabiye oluşturulmuştur.

Harim, ahşap döşeme kaplaması ve kurşun kaplama kubbe üst örtüye sahiptir. Kubbe çift kasnaklıdır. İlk kasnağa geçiş tromplarla sağlanmış elde edilen sekizgen formun her yüzeyinde ikişer adet açıklık kurgulanmıştır. İkinci sıra kasnakta ise her yüzeyde birer adet açıklık yer almaktadır. Doğu, batı cepheleri simetriktir. Cephelerde kubbeye dek dört sıra pencere yer almaktadır. İlk sırada kemerli, çift

kanatlı ahşap pencereler bulunmaktadır. Pencere açıklıkları etrafında alçı profil ve kemer üzerinde bitkisel motifli, alçı kabartma bezeme yer almaktadır. Mahfil döşemesi altında kalan pencerelerde kemer üzerindeki alçı kabartma bezeme kullanılmamıştır. Pencerelerde mermer denizlik ve süpürgelik bulunmaktadır.

Şekil 4.30 Başdurak Camii harim katı planı (19.06.1998 gün ve 7408 sayılı Koruma Bölge Kurulu Kararıyla onaylanan rölöve projesi) ve cami genel görünümü. Kaynak: İzmir VBM Arşivi.

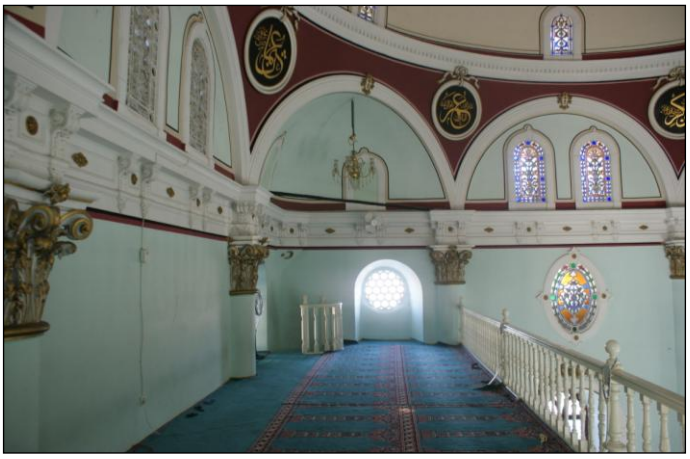
Harim iç duvarlarında ilk sıra pencere altına dek mermer kaplama yapılmıştır. Açıklıkların üst hizasında ikinci sıra pencereler kurgulanmıştır. Oval formdaki açıklık çevresinde alçı profil dönmektedir. Açıklık iç mekanda bitkisel motifli içlikle kapatılmış; içlik boşluklarında renkli vitray kullanılmıştır. Dış mekanda ise dairesel formlu taş söveli dışlık uygulanmıştır. Pencerelerden kuzeyde yer alan mahfil katı içinde kalanlar, malzeme ve açıklık formu bakımından farklılık göstermektedir. Üçüncü sıra pencereler mahfil katının tromp içleri hariç, sekizgen kasnağın her kenarında ikişer adet olmak üzere on iki adettir. Kemerli açıklıklar ikinci sıra pencere sisteminde olduğu gibi iç yüzeyde vitraylı içlik, dış yüzeyde taş söveli dışlık olarak düzenlenmiştir. Üçüncü sıra tromp içlerinde yer alan pencerelerle dördüncü sıra pencereleri aynıdır. Dördüncü sıra pencereler her kenarda birere adet olmak üzere sekiz tane ve üçüncü sıra pencerelerinin daha küçük boyutlu, farklı vitray kurgusu kullanılmış şeklidir. Kubbeyi taşıyan, tromp ayaklarının bastığı sütunlarda bitkisel motifli alçı kabartma bezemeli başlıklar bulunmaktadır. İkinci ve üçüncü sıra

pencerelerin arasında, sütun başlıklarının üzerinde tekil, bitkisel motifli alçı kabartmalarla hareketlendirilmiş kat silmesi yer almaktadır.

Şekil 4.31 Başdurak Camii, harim doğu ve güney duvarı görünümü.

Harim güney duvarında diğer duvarlardaki orta pencerenin yerini mihrap nişi almıştır. Mihrap iki yanındaki açıklıkların kurgusu diğer cephelerle aynıdır. İkinci sıra pencere diğer duvarlardan farklı olarak iki adettir. Mihrabın iki yanında kare mermer kaplı kaide üzerinde silindir gövdeli, bitkisel motifli alçı kabartma sütun başı olan sütunçeler yer almaktadır. Sütunçeler mihrap üzerindeki bitkisel motifli, alçı kabartma bezemeye ve silmelere destek oluşturmaktadır. Mihrap içi, kaide üzerindeki kaplamayla aynı olan mermerlerle kaplanmış; alçı perde figürü ile süslenmiştir. Bu cephede yer alan vaaz kürsüsü ve minber, kabartma bitkisel motifli mermer olarak kurgulanmıştır. Kuzey duvarında mahfil katı bulunmaktadır. Mahfil katı altına gelen ilk sıra pencere açıklıkları çevresinde alçı profil yer almaktadır. Duvarın ortasında cümle kapısı kapının iki yanında mermer korkuluklarla çevrili sekiler oluşturulmuştur. Batıda yer alan sekiye müezzin mahfili eklenmiştir. Doğudaki seki içerisinde kadınlar mahfiline çıkış merdiveni kurgulanmıştır. Giriş çift kemerli tek kanatlı ahşap kapıyla sağlanmaktadır. Doğu cephesinde mahfil altında kalan kapı açıklığıyla imam odasına bağlantı sağlanmıştır. Geçiş pencere formuyla benzer şekilde, kemerli tek kanatlı ahşap kapıyla kapatılmıştır. Açıklık etrafında pencerelerde yer alan alçı profillerden bulunmaktadır.

Şekil 4.32 Başdurak Camii, mahfil katı doğu görünümü.

Mahfile ulaşım harimin doğusunda yer alan seki üzerine kurgulanmış merdivenkovasından sağlanmaktadır. Merdivenkovası kesme taştan inşa edilmiştir. Mahfil merdiveni taş basamaklardan oluşurken ahşap döşemeye geçiş, ahşap olan son basamakla sağlanmıştır. Döşeme, harim kubbesini taşıyan yarım sütunlar ve iki adet mermer tekil sütun üzerine oturmakta; ahşap rabıta kaplamadır. Mahfilde, harim ile göz temasını kesecek herhangi bir eleman kullanılmamış; yalnızca ahşap korkuluk yer almaktadır. Kata açılan dört adet açıklık bulunmaktadır. Bu açıklıklardan doğu ve batı da yer alanlar, ikinci sıra pencerelerin devamı niteliğinde dairesel formda dışlıklara sahipken, içlik kısımlar kaldırılmış ve kemerli niş olarak bırakılmıştır. Kuzey duvarı üzerinde ise biri maksure kapısı, diğeri tek kanatlı ahşap pencere olan iki açıklık bulunmaktadır. Tromp içlerinde yer alan açıklıklar mahfil üzerinde kapatılmış, ancak profilleri mevcut durumda yer almaktadır.

Yapıda süsleme elemanı olarak bitkisel motifli alçı kabartma, alçı profil, silme, vitraylı alçı içlik, kabartma bitkisel motifli mermer, bitkisel ve geometrik motifli taş işçiliği, geometrik motifli kalem işi ve Arapça yazılı kubbe göbeği ile rozetler kullanılmıştır. Mihrap üzerinde, sütun başlıklarında, pencere ve silme üzerlerinde, kubbe göbeğiyle eteğinde uygulanan bitkisel motifli, alçı kabartmalarda yaldız uygulaması yer almaktadır. Bu uygulamanın tek istisnası son cemaatte yer alan tonozun göbeğindeki bezemedir. Mermer kabartma uygulaması ise minber, vaaz kürsüsü dışında, avlu ve cümle kapısı sövelerinde kullanılmıştır. Kubbe içinde geometrik desenli kalem işi uygulama, göbeğinde Arapça yazı, ilk kasnağın

kemerleri arasında da rozetler bulunmaktadır. Son cemaat güney duvarı pencere açıklıklarındaki sövelerde, bitkisel ve geometrik motifli taş işçiliği uygulanmıştır.

Harimin batısında kesme taştan inşa edilmiş minare bulunmaktadır. Minare döşemede dikdörtgen kaide üzerine oturmakta, ilk kubbe kasnağı hizasında kaide sekizgene dönüşmekte, gövdede ise çokgen olarak devam etmektedir. Şerefe ve korkulukları taş olan minarenin külahı kurşun kaplamadır. Minare girişi son cemaat batısında yer alan sekinin sonunda dikdörtgen formlu tek kanatlı ahşap kapıdan ulaşılan holde yer almaktadır. Holün sağında küçük bir depo birimi, sonunda güneybatı avlusuna açılan kapı bulunmaktadır. Depo biriminin biri hole bakan dört yönde söveli dikdörtgen formlu, çift kanatlı ahşap penceresi bulunmaktadır. Yapıda son cemaat güney duvarı ve kuzey duvarının bir kısmı dışında sıva uygulaması yer almamaktadır. Tuğla taş almaşık örgü ile inşa edilmiş yapının açıklıklarının tamamında taş söve, sövelerin üzerinde tuğla kemerler yer almaktadır. Tüm saçak altlarında tek sıra kirpi saçak uygulaması bulunmaktadır.

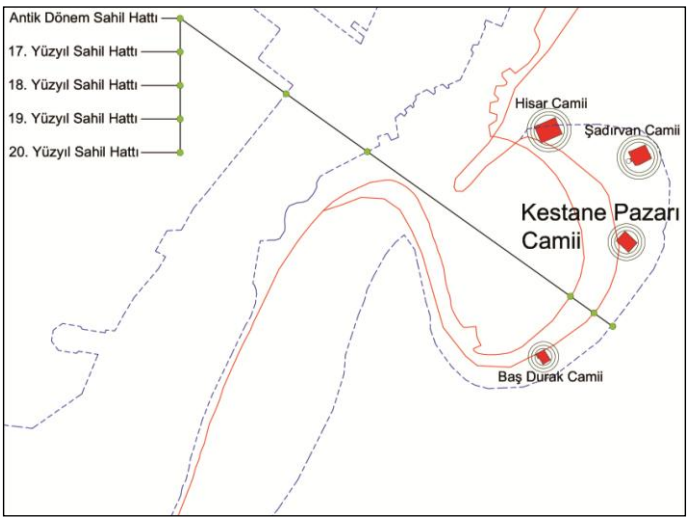
4.2.2.3 Kestane Pazarı Camii

Şekil 4.33 Kestane Pazarı Camii, konumu. Kaynak: Google Earth, 10.07.2011.

4.2.2.3.1Konum. Yapı, İzmir ili Konak ilçesi, Kemeraltı mevkiinde, 44 pafta, 276 ada, 69 parselde yer almaktadır. Yapının bulunduğu ada parçasının, kuzeyinde 873 sokak, batısında 882 sokak güneyinde 872 sokak yer almakta ve doğusunda çıkmaz sokak bulunmaktadır. Yapı fevkanidir. Zemin katta ticari işlevli birimler yer alırken üst katta oluşturulmuş teras avlu üzerine ibadet mekanı inşa edilmiştir. Avluda

camiye ait öğrenci yetiştirme derneği yer almakta; avlu katında abdestlik birimi bulunmamaktadır. Abdestlik olarak 882-873-879 sokakların kesişimin de yer alan şadırvan kullanılmaktadır. Avluya 872 sokak üzerinden açık koridorla sağlanan esas giriş, taş duvar üzerindeki kemerli açıklıkta yer alan dikdörtgen formlu çift kanatlı demir kapıdan sağlanmaktadır. İkincil giriş 882 sokak ile 873 sakak kesişimin de yer alan merdivenlere açılan çift kanatlı demir kapıdandır. Yapı, avluya açılı olarak oturmakta; güneydoğusunda esas giriş; kuzey doğusunda dernek binası; kuzeybatısında ikincil giriş yer almaktadır.

Şekil 4.34 Kestane Pazarı Camii konumu. (Atay, 1978, s.95; kaynaktan işlenmiştir.)

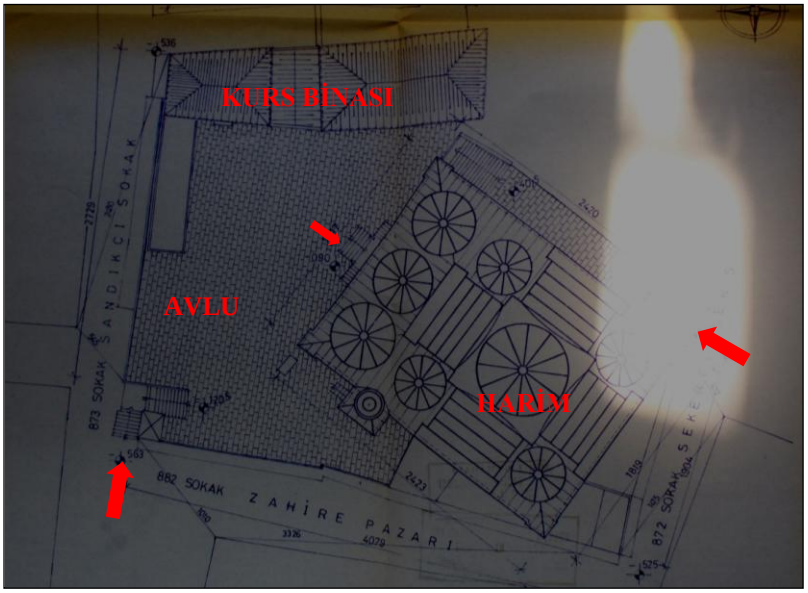
4.2.2.3.2 Tarihsel Gelişim. 17. yüzyıl camilerinden biri olan Kestane Pazarı Camii bulunduğu mevki ile aynı adı taşımaktadır. Aktepe (1972), tespit ettiği değiştirilmiş ve hatalı yazılmış kitabenin doğrusunun Seyahat-name'de yer aldığını belirtmektedir. Seyahatname'de aktarılan kitabede yapı, Ahmed Ağa Camii olarak adlandırılmakta; inşa tarihinin 1667-1668 ve banisinin Ahmed Ağa olduğu hakkında bilgi verilmektedir (Dağlı, Kahraman, Dankoff, 2005). Ancak Ahmed Ağa'nın kimliğine ilişkin veri bulunmamakta yapının esas banisi mi yoksa onarımını üstlenen kişi mi olduğu net olarak bilinmemektedir. Nezih (1927), caminin Emin-zade Vakfına ait olduğunu söylemektedir. Gültekin (1952), caminin banisinin Emin-zade Hacı Ahmed Ağa olduğunu belirtmektedir. Bilgin (1992) ise yapım yılı olarak aynı tarih aralığını verip, banisini Hindili Çavuşzade Ahmet Ağa olarak göstermektedir (s:49).

Aktepe'nin (1972), vakıf kaynaklı çalışmalarından elde ettiği veriler ise 1838 yılı öncesine dek caminin Kızıl İbrahim Cami adı ile anıldığı ve İstanbul'daki Ahmed Ağa Vakfı ile ilgili olduğu şeklindedir (Bilgin, 1992, s:49). 1730, 1735, 1802 tarihli vakfiyeler incelenerek yapının Seyahat-name'de geçen Ahmed Ağa Camii olduğu, Barut-hane-i amire nazırı Emin-zade Hacı Ahmed Ağa'nın camiyi Kızıl İbrahim Cami'nin yerine yaptırdığı bu sebeple bazı kaynaklarda adının Kızıl İbrahim Cami olarak geçtiği düşünülmektedir. Atay da (1978), Seyahat-name'deki bilgi ile örtüşen Kestane Pazarı Cami'nin 1667 yılında inşa edildiği bilgisini aktarmaktadır. Gültekin (2004), yapının 19. yüzyılda çıkan yangın sonrası onarım geçirdiğini ve günümüzdeki şeklini aldığını belirtmektedir.

4.2.2.3.3 Mimari Özellikler. Arşiv çalışmalarında esere yönelik 20.09.1971 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından düzenlenmiş eski eser fişi tespit edilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Seyahatnamenin kaynak gösterildiği fişte, iki ayrı inşa tarihi verilmiş; ilki kitabede yazılı olan 1663 yılı, diğer tarih için ise 19. yüzyıl ortalarında yeniden inşa edilmiş denilmektedir. Aktepe (1973/74), yapının ikinci inşasına dair bilgi vermemektedir. Sipahi (1988), yapının 1663 yılında inşa edildiğini, 19. yüzyılda geçirdiği yangın sonrası onarılarak, günümüzdeki şeklini aldığını belirtmektedir. Bilgin (1992) ise yapının örtü sistemi nedeniyle dış cepheden yeni yapı algısı uyandırdığını aktarmaktadır (s:50).

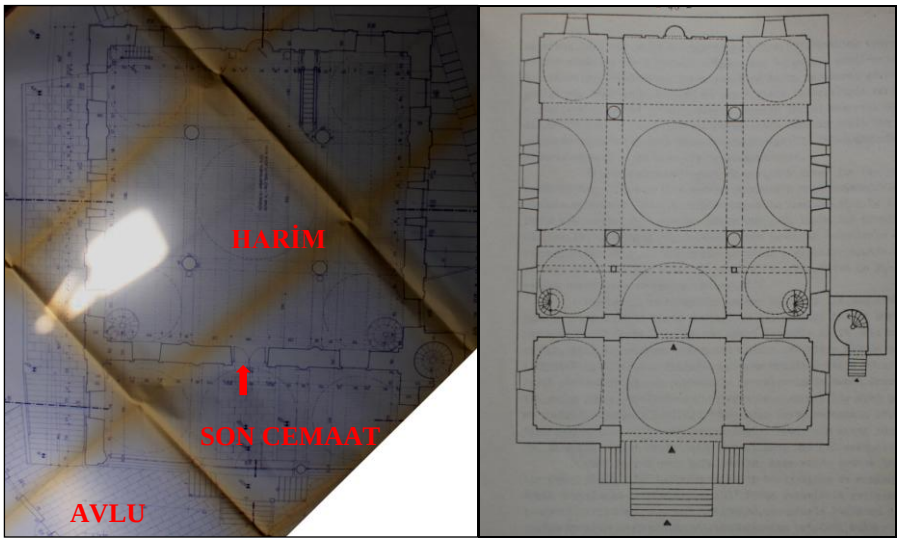
20.07.1991 tarihli fişte yer alan plan ve örtü kurgusuna dair bilgilerde, taş ile inşa edilen yapıda, kare planlı harim mekanının, merkezi kubbenin oturduğu dört adet ayakla eşit olamayan enine ve boyuna üçer bölüme ayrıldığı; köşe birimlerin kubbe, diğer birimlerin tonoz ile örtülü olduğu; son cemaat mekanının üç adet kubbeyle örtülü olduğu belirtilmiştir. Örtülerin, yanlarda iki renkli taştan oluşan taşıyıcılara, giriş yanlarında ise iki adet mermer sütuna oturduğu, taşıyıcıların birbirlerine kemerle bağlandığı aktarılmaktadır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Cümle kapısının mermer yuvarlak kemerli açıklıkta yer aldığı; mermer kaplama mihrap nişinin üç sıra mukarnaslı olduğu, mukarnas üzeri ve mihrap nişinin kemerli olduğu, kemerler üzerinde bitkisel motifli kabartmaların bulunduğu fişte yer alan bilgiler arasındadır. Mermer minberin iki renkli olduğu; mahfil ve merdiven korkuluklarının ahşap oyma

olduğu: pencere açıklıklarının kemerli, üçlü ve tekli olarak kurgulandığı; yuvarlak gövdeli, yüksek kaideli, ince uzun minarenin kesme taştan olduğu ve batıda yer aldığı, fişte aktarılan diğer verilerdir. Fişte, onarıma ilişkin 1970 yılında beden duvarlarına 1m. yükseklikte mermer kaplandığı, cami duvarlarının sıvandığı belirtilmiş; son cemaat mekanının camekanla kapatıldığı tespit edilmiş; kubbe kurşun kaplamalarını, minare ve son cemaat köşe sütunlarının onarım ihtiyacı aktarılmıştır.

Şekil 4.35 Kestane Pazarı Camii vaziyet planı (31.03.1994 gün ve 4977 sayılı Koruma Bölge Kurulu kararıyla onaylanan restorasyon projesi). Kaynak: İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi.

Bilgin (1992), caminin son cemaat mekanının geometrik arabesk tarzda doğrama ile kapatıldığını; dışı daha sonra sıvanmış olan yapının batı cephesinin sanatsal değer taşıdığını vurgulamaktadır (s:50). Sipahi (1988) yapıya ilişkin, mevcut minarenin ikinci minare olabileceğini, Seyahatnamede minarenin yeşil taş ile inşa edildiğinin belirtildiğini; son cemaat mahallinin geometrik desenli renkli camlı camekanla kapatıldığını; kubbe geçişlerinin pandantifle sağlandığını aktarmaktadır. Ayrıca kaynaklarda merkezi kubbeyi taşıyan sütunların Selçuk İsa Bey Camii'nden getirildiğinin belirtildiği; kubbe göbeğinde yer alan alçı madalyonun içinde bitkisel motifli yaldız uygulamalı alçı kabartma olduğu; minber girişinde alçı perde motifi bulunduğunu belirtilmiştir. Bilgin (1992), ise minber kavsarasının Selçuk İsa Bey Camii'nden getirtildiğini belirtmektedir (s:50).

Şekil 4.36 Kestane Pazarı Camii harim katı planı (31.03.1994 gün ve 4977 sayılı Koruma Bölge Kurulu kararıyla onaylanan restorasyon projesi). Kaynak: İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi; Sipahi, 1988, s.46.

Alan çalışmasında yapının plan kurgusunda değişiklik olmadığı tespit edilmiştir. Yapının mevcut plan şemasının ikinci bölümde aktarılan plan şemaları ile uyum göstermediği görülmekte; farklılaşma üst örtü kurgusundan kaynaklanmaktadır. Dikdörtgen plan şemalı, merkezi kubbe ve tonoz üst örtülü yapının son cemaat mahalline, önündeki üç yönlü merdivenle ulaşılmaktadır. Son cemaat kuzey duvarı üzerinde kemerli geniş açıklıklara yerleştirilmiş ahşap camekanlar yer almaktadır. Mahalle giriş, dikdörtgen formlu ahşap çift kanatlı kapıdan sağlanmaktadır. Girişin iki yanında bitkisel motifli başlığı olan mermer sütunlar yer almaktadır. Birimin doğu ve batı duvarları üzerinde iki sıra pencere açıklığı bulunmaktadır. İlk sıra pencere kemerli, ahşap profil süslemeli, çift kanatlı, ikinci sıra pencere dairesel formlu ahşap doğramalıdır. Pencere çevrelerinde alçı profil dönmektedir.

Güney duvarı ortasında kemerli, mermer söveli, çift kanatlı ahşap cümle kapısı kapı üzerinde ve açıklık etrafında alçı profil dönen, kemerli, çift kanatlı ahşap doğrama bulunmaktadır. Cümle kapısının iki yanında doğu ve batı cephesindeki kurguda açıklıklar yer almaktadır. İlk sıra pencereler kemerli, mermer söveli, demir ferforjeli, çift kanatlı; ikinci sıra pencereler, taş söveli, dairesel formlu ahşap doğramalıdır. Mekanda sıva ve boya uygulaması bulunmakta, kemer altları ise sıvasız taş olarak kullanılmaktadır. Cümle kapısı önündeki kubbe göbeğinde, renkli,

bitkisel motifli süsleme ve bir adet yıldız motifi, eteğinde dört adet yıldız motifi yer almaktadır. Kubbelere geçiş pandantifle sağlanmış, kasnak etrafında alçı profil kullanılmıştır. Kemer birleşimlerinde yer alan, mermer sütunlar dışındaki tam ve yarım sütunlarda bitkisel motifli alçı sütun başlığı yer almaktadır. Mekanın doğu ve batısında ahşap birimler oluşturulmuştur.

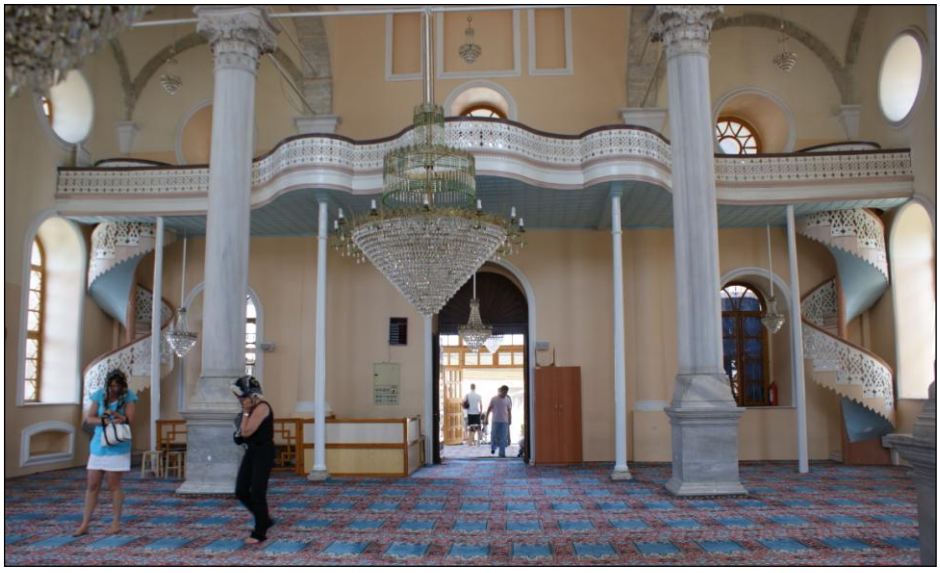
Mermer söveli, çift kanatlı ahşap cümle kapısından giriş sağlanan harim mekanı kare planlıdır. Dört adet mermer sütun ve sekiz adet sıvalı yarım sütunun taşıdığı üst örtü; merkezde büyük kubbe, köşelerde kubbe, ortalarda tonoz geçişleri ile kurgulanmıştır. Tüm sütunlar dikdörtgen kaide üzerine oturmakta; yarım sütunlarda alçı, mermer sütunlarda, mermer bitkisel motifli sütun başlığı yer almaktadır. Mekanın doğu ve batı cepheleri simetriktir. Tonozun bulunduğu alanda üç, yanlarda iki sıra pencere dizisi yer almaktadır. Yanlarda yer alan pencere açıklıkları son cemaatteki açıklıklarla aynı kurgudadır. Tonoz hizasındaki ilk sıra pencereler ortada yuvarlak kemerli, geniş, çift kanatlı, yanlarda sivri kemerli, dar, tek kanatlı, olmak üzere üç adet, ahşap profil süslemeli ahşap pencerelerdir. İkinci sırada dikdörtgen formlu ortada yer alan geniş, yanlardakiler dar olmak üzere ahşap profil süslemeli ahşap pencereler kullanılmaktadır. Üçüncü sırada ise ikinci sıradaki pencere hizaları ile uyumlu üst üste iki kemer arası açıklıklardan oluşan dört adet ahşap pencere bulunmaktadır. İkinci ve üçüncü pencereler arasında alçı profilli rozet; ikinci ve üçüncü pencere arasında tüm tonoz içinde dönen alçı profil yer almaktadır

Şekil 4.37 Kestane Pazarı Camii mihrap detayı ve harim doğu duvarı görünümü.

Güney cephesi üzerideki açıklık kurgusu mihrap nişi ile değişmektedir. İlk sıra üçlü pencerenin olduğu yerde dikdörtgen mermer kaplama yüzeyle oluşturulmuş, yine mermer kaplama mihrap nişi bulunmaktadır. Nişte üç sıra mukarnas ve mukarnas üzerinde kemer yer almaktadır. Mermer kaplama elemanın bu bölümlerinde bitkisel kabartma motifler bulunmaktadır. Mihrap yanlarında biri duvara gömülü, yivli olmak üzere ikişer adet mermer sütunçe vardır. Mihrap üzerinde mermer kitabe, kitabe üzerinde ise zengin, bitkisel motifli alçı kabartma bezeme bulunmaktadır. Bezemenin iki yanında alçı profilli rozetler kullanılmaktadır.

Mihrabın sağında yeşil, kırmızı ve beyaz mermerle oluşturulmuş minber; sol köşede ise yeşil ve beyaz mermerle oluşturulmuş vaaz kürsüsü bulunmaktadır. Harim kuzey duvarında, amorf formlu kadınlar mahfili yer almaktadır. Zemin katta cümle kapısı solunda, ahşap müezzin mahfili, korkuluk; sağında dolap kurgulanmıştır. Açıklık kurgusu tonoz alt hizasında farklılık göstermektedir. İlk sıra pencere yerini cümle kapısı; ikinci sırada kemerli, çift kanatlı ahşap pencere almıştır. Üçüncü sıra pencere açıklıkları niş olarak düzenlenmiştir. Harim içerisinde yer alan tüm açıklıkların etrafında alçı profil dönmektedir. Mermer sütun üzeri ve tüm kemer alt taş sırası dışında mekan sıvalı ve boyalıdır. Tonoz kesişimin de oluşturulan merkezi kubbeye geçiş pandantiflerle sağlanmış; kubbe göbeğinde son cemaat orta kubbe göbeğindekiyle benzerlik gösteren renkli bitkisel motif bezeme bulunmaktadır.

Şekil 4.38 Kestane Pazarı Camii, kuzey duvarı, kadınlar mahfili görünümü.

Kuzey harim duvarı ve dört adet tekil ayakla desteklenen kadınlar mahfili döşemesi ahşaptır. Mahfil katına ulaşım, harimin kuzeybatı ve kuzeydoğusunda bulunan iki adet ahşap döner merdivenle sağlanmaktadır. Merdiven korkulukları ve harim korkulukları ahşap oymadır. İki birim arası görsel temas kesilmemiş, kafes ya da benzer bir ayırıcı kullanılmamıştır. Tüm korkuluklarda yağlı boya uygulaması bulunmaktadır.

Şekil 4.39 Kestane Pazarı Camii, batı cephesi görünümü.

Teras avlu üzerine inşa edilen yapıya giriş sağlanan son cemaat kuzey cephesi ikisi mermer olan dört taşıyıcı arasında oluşturulan kemerlerin camekanla kapatılması ve orta birime kapı açıklığı bırakılmasıyla oluşturulmuştur. Sütunların tamamında bitkisel motifli başlık bulunmaktadır. Kemer üstlerinde profilli, sıva, boya uygulaması vardır. Cephenin iki yanında saçak silmesini taşıyormuş izlenimi veren, silme başlıklı, kesme taş sütunlar bulunmaktadır. Doğu ve batı cephesi birbirinin simetriğidir. Cepheler, batıda minare elemanı, doğuda alt kat cephesinin görsel olarak algılanmasıyla birbirlerinden farklılaşmaktadır.

Kemerli pencere üzeri, dairesel formlu pencereyle oluşturulan kurgu yapının güneyde dahil olmak üzere üç cephesinde de tekrar etmektedir. Açıklıklarda taş söve kullanılmıştır. Tonoz hizasında ise üç sıra olan pencerelere ait söveler birleştirilmiş kemerli tek açıklık izlenimi yaratılmıştır. İlk sıra üçlülerinin kemerlerinde kıvrımlar arttırılmış; orta kemerde bitkisel motifli kilit taşı vurgulanmıştır. Güney cephede üçlü kurgu yerinde mihrap yer alması nedeniyle bu bölüm sağırdır. Ancak pencere

dizisine ait söve uygulaması devam etmektedir. Tüm cephede saçak altında taş silme devam etmekte, taş silmeleri taşıdığı izlenimi yaratılan taş sütunlar dışında cephelerde sıva ve boya uygulaması bulunmaktadır. Doğu cephesinde görülen zemin kat, cephesinden muhdes ek, duvar üzeri sıva boya kullanımı vardır. Kesme taştan inşa edilen minarenin girişi, kare kaidenin kuzey yüzeyindedir. Kaide son cemaat saçak silmesine dek devam etmekte, silmenin kesilmesi önlenmektedir. Minare kesme taş gövde ve şerefeden oluşmakta, külahı kurşun kaplamadır.

4.2.2.4 Kemeraltı Camii

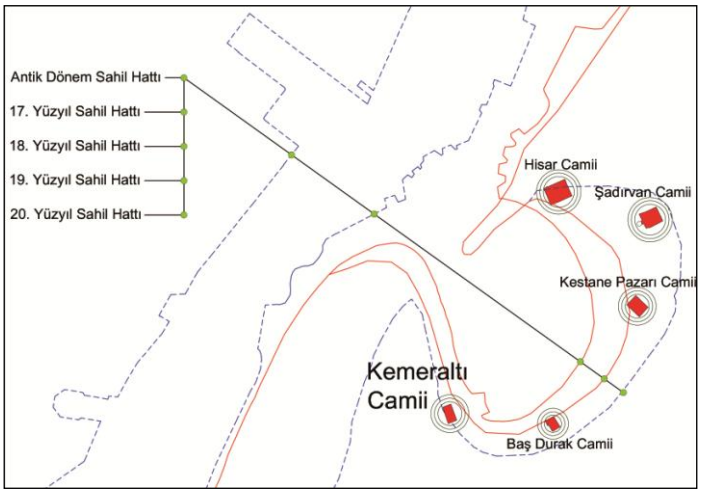

Şekil 4.40 Kemeraltı Camii, konumu. Kaynak: Google Earth, 02.08.2011

4.2.2.4.1 Konum. Yapı, İzmir ili Konak ilçesi, Ahmetağa Mahallesi, 42 pafta, 237 ada, 9 parselde bulunmaktadır. Konumu itibariyle 853 ve 866 numaralı sokakların kesişimin de yer alan avlu içinde kalmaktadır. Avluda, kuzeyde abdestlik birimi, kuzey doğuda, günümüzde Kemeraltı Camii Koruma ve Güzelleştirme Derneği olarak kullanılan, kütüphane birimi, doğuda görevli odaları olarak kullanılan medrese hücreleri ve tuvalet birimi, güneybatıda ise ibadet mekanı yer almaktadır. Minare ibadet mekanının doğusunda bulunmaktadır. Ayrıca avlunun güneybatı köşesinde dışarıya açılan bir sebil vardır. Eserin sokak kotundan batı cephesi ve kısmi olarak kuzey cephesi algılanmaktadır. Avlu kuzey ve batı yönlerinde duvarla çevrilidir. Avluya giriş 866 sokak üzerindeki yuvarlak kemerli, mermer söveli, çift kanatlı sac

kapıdan sağlanmaktadır. Bu cephenin kuzey doğu köşesinde sokağa bakı veren mermer bitkisel motifli kabartmaları olan bir çeşme yer almaktadır.

4.2.2.4.2 Tarihsel Gelişim. 17. yüzyıl yapısı olan Kemeraltı Cami, Aktepe'nin (1972), vakfiyeler üzerindeki çalışmalarına göre iki farklı isimle daha anılmaktadır. Yapı, Hükümet-önü'nden Başdurak meydanına giden cadde üzerinde ve Yemişçiler çarşısına dönen sokak köşesindedir. Geçmişte bu bölgeye Musa Bali Yakası denilmiştir. Bazı vakfiyelerde yapının adı Musa Bali Yakası Camii olarak belirtilirken, bazı vakfiyelerde ise banisinin adı olan Yusuf Çavuş-zade Ahmed Ağa Camii olarak geçmektedir. Bilgin (1992), eserin 1671-1673-1674 yıllarında Hindili Hacı Yusuf Çavuşzade Hacı Ahmet Ağa tarafından inşa edildiğini aktarmaktadır (s:50). 3 Kasım 1671 yılına ait vakfiyede idare şekli tanımlanmakta; bu veriye göre yapının bu tarihten önce inşa edildiği düşünülmektedir. Gültekin'in ve Bilgin'in aynı vakfiye ışığında yapının 1671 tarihte inşa edildiğini belirttiği çalışması bu durumda hatalı olmaktadır (Aktepe, 1972).

Şekil 4.41 Kemeraltı Camii konumu. (Atay, 1978, s.95; kaynaktan işlenmiştir.)

Ersoy (1991), günümüzde mevcut olmayan İki Kapılı Han'a yönelik anlatımında Kemeraltı Cami'nin isminin, Emin-zade Hacı Ahmed Ağa Camii ya da Yusuf Çavuş-zade Hacı Ahmed Ağa Cami olduğu bilgisini aktarmaktadır. Aktepe (1972), ilk yapılan caminin fevkani olduğunu ve yanında dört odalı medresesiyle müezzin odaları olduğunu aktarmaktadır. Bu süreçle ilgili yapı üzerinde herhangi bir kitabe

bulunmamaktadır. En erken tarihli onarım 1812 yılında gerçekleştirilmiştir. Tarihsiz tamir kitabesinde ise caminin banisinin Ahmed Ağa olduğu; yaklaşık 1902 tarihinde tamir ettirenin, Sa'lebci-zade Hacı Ahmed Ağa olduğu belirtilmekte ve 6 Ağustos 1902 tarihli vakfiyeden onarım yapıldığı öğrenilmektedir (Aktepe, 1972). Atay (1978), da 1812 yılında caminin onarım geçirdiği bilgisini aktarmaktadır. Ungan (1968), yapının günümüzdeki adını, yer aldığı Yemişçiler Çarşısına giden sokak üzerinde bulunan taş okulla cami arasındaki bağlantıyı sağlayan, kemer şeklindeki köprüden aldığını belirtmektedir. Bu köprü çarşıya girişi teşkil etmesinden ötürü semte de adını vermiş denilmektedir.

4.2.2.4.3 Mimari Özellikler. Mimari kurguya yönelik olarak Aktepe'nin (1972), gözleme dayalı aktarımında, caminin avlusu bulunduğu, avluya on dört basamakla ulaşıldığı ve fevkani olduğu söylenmektedir. Son cemaat, tam daire olmayan kurşun kaplı üç kubbe, manastır tonozu ve bir kubbeli manastır tonozu ile örtülüdür. Tromplarda ikişer pencere, tromp aralarındaki kemerlerde de birer pencere olduğu belirtilmektedir. Harim sekizgen kasnak üzerinde kubbeli, kurşun kaplıdır. Kasnağın her kenarında birer pencere yer almaktadır. Tek şerefeli minaresi, ana mekanda iki sütun ve altı adet duvara bitişik sütun bulunduğu aktarılmaktadır. Atilla (2001), Hintli Hacı Yusuf Bey tarafından yaptırılan Kemeraltı Cami Meydanı'nın 1812 yılında Sinanzadeler tarafından onarıldığını, 1770 yıllarında İzmir'in önemli ailelerinden olan Sinanzadeler'in camiyi de onarttığı ve bu onarımda eserin cephesine caminin örneği olan kuş evini, yaptırdıklarını belirtmektedir. Bilgin (1992), eserin fevkani olduğuna ilişkin bilgi vermemekte, son cemaat mahallinin camekanla kapatılmış olduğunu; süslemelerin geç Osmanlı Batı Anadolu karakterine sahip olduğunu aktarmaktadır (s:50).

Aktepe'nin (1972), aktarımları ışığında yapının günümüzdeki halinden oldukça farklı olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle on dört basamakla ulaşılan avluya günümüzde üç basamakla ulaşılmaktadır. Yapının 1902 tarihinde geçirdiği onarım için yeniden inşa edildiğinin söylenmesi yanlış olmamakta; doküman eksikliği süreç içerisindeki boşluğun doldurulmasına engel olmaktadır. Kemeraltı Cami'nin ne derece değiştirildiği yönünde kesin bir kanıya varılamamıştır.

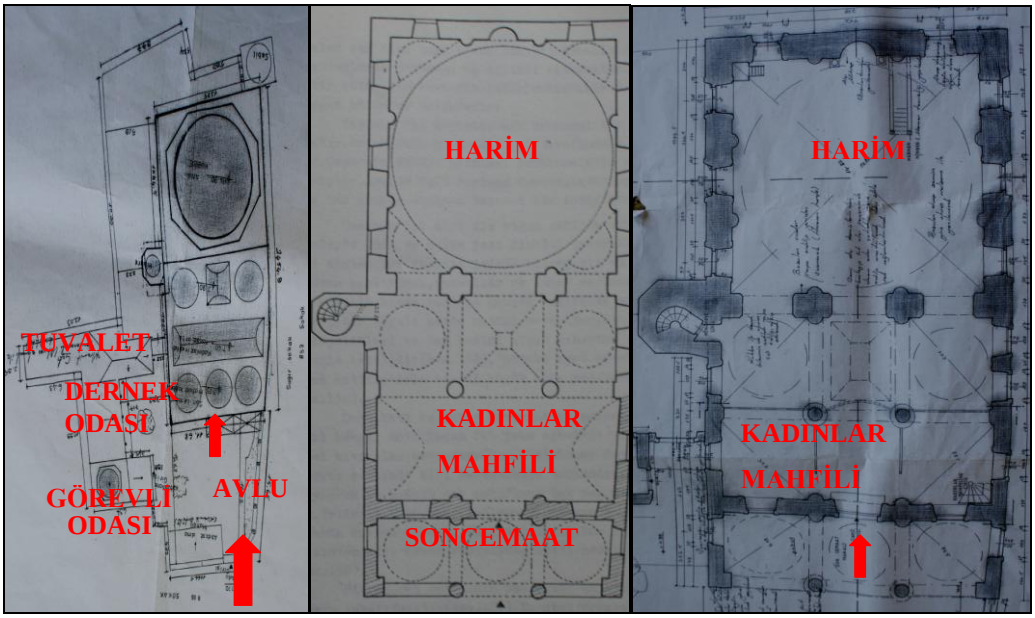
Kaynaklarda, eserin günümüzdeki halini ikinci inşasında aldığı, ilk kurguda fevkani olduğu aktarılmaktadır (Aktepe, 1973/74; Sipahi, 1988). Sipahi (1988), eserin ilk inşa edildiğinde kare harim mekanı ve dikdörtgen son cemaatten oluştuğunu; 1812-13 yıllarında geçirdiği onarımla yapının kuzeye doğru iki birim daha genişletildiğini ve son cemaatin son birime taşındığını, böylece günümüzdeki dikdörtgen harim planına ulaşıldığını aktarmaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü dijital arşivi, İzmir 1 No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi ve İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü arşivlerinde yapılan araştırmada yapı için üç ayrı tarihte düzenlenmiş eski eser fişleri olduğu tespit edilmiştir. Fişler 1965, 09.1966 ve 23.12.1970 tarihlidir. 1965 tarihli eski eser fişinde, inşa tarihi 1756-57 olarak belirtilmiştir. Fişte, harim kubbesinin sekizgen tamburlu, kurşun kaplı olduğu; camekanla kapatılmış son cemaat biriminde üç kubbe yer aldığı; son cemaat ve harim arasında altı düz tavanla, üzeri kubbe ve tonozla örtülü bölüm yer aldığı belirtilmiştir. Ayrıca Mihrap, minber ve pencere üstü süslemelerinin 19. yüzyılda bir onarımla eklenmiş olabileceği; minarenin sıva kaplı olduğu ve batı cephesinin sıva onarımına ihtiyacı olduğu belirtilmiştir (Dijital veri no: 350801013-TF002, Genel İdari, VGM dijital arşivi).

09.1966 tarihli fişte, inşa tarzına göre yapının 18. yüzyılda inşa edildiği belirtilmiştir. Plan ve örtü kurgusuna yönelik olarak, avlu solunda yer alan birimin kubbe ve tonozla örtülü olduğu, kütüphane olarak kullanıldığı; son cemaat mahallinin camekanla kapalı ve üç adet kubbe ile örtülü olduğu; üç sahına (nef) ayrılan harimde, orta sahınında iki büyük sütun ve fil ayağı, yanlarda daha küçük sütunların yer aldığı belirtilmiştir. Ayrıca mahfil üzerinin tonozla, diğer sahının kubbeyle örtülü olduğu; mihrap üzerindeki kubbeye, sütunlar üzerine oturan, sekiz kemerle oluşturulan sekizgen kasnaktan geçildiği; köşelerde yarım kubbelerin yer aldığı aktarılmıştır (Dijital veri no: 350801013-TF001, Genel İdari, VGM dijital arşivi; İzmir VBM arşivi). Kubbe kasnağında ve beden duvarlarında iki sıra pencere yer aldığı; ilk sıra pencerelerin demir parmaklıklı ve yuvarlak kemerli olduğu; mermer minberi olduğu belirtilmiştir. Süslemelere ilişkin mihrap içi, mihrap ve pencere üzerlerinde, kubbe içinde bezemelerin yer aldığı söylenmiştir. Mekanın solunda kesme taş minare; dış kapı solunda mermer çeşme bulunduğu aktarılmıştır.

Ayrıca cami güneyinde 1184 H. tarihinde Sinan Zade Hacı Ahmed Ağa tarafından yaptırılan mermer cepheli sebilin yuvarlak kemerli penceresinde tunç parmaklık bulunduğu, cami karşısında yer alan sübyan mektebinin o tarihte vakıflar dairesi olarak kullanıldığı söylenmiştir. Yapının 1881 tarihinde onarım geçirdiği, fişin düzenlendiği tarihte kadınlar mahfili ön kısmında çökme olduğu belirtilmiştir (Dijital veri no: 350801013-TF001, Genel İdari, VGM dijital arşivi; İzmir VBM arşivi).

23.12.1970 tarihli eski eser fişinde, inşa tarihi 1672 olarak belirtilmiştir. Plan ve örtü sistemine ilişkin, dikdörtgen planlı harimin iki sütun ve iki büyük ayakla üç nefe ayrıldığı; orta nefin yan neflerden daha geniş olduğu, bu farkın ancak ölçüldüğünde anlaşıldığı; üst örtünün kubbe ve tonozlardan oluştuğu belirtilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi; İzmir VBM Arşivi). Ayrıca, mihrap önü kubbesinin, sekiz yarım sütunun taşıdığı kemerlerin oluşturduğu sekizgen kasnakla daire forma dönüştürüldüğü, sekiz yarım sütunun ikisinin büyük ayaklara bağlandığı; kubbe içinin değişik şekil ve renkte panolara ayrıldığı, panoların üzerinde yaldızlı alçı yıldız, salkım, çiçek, yaprak motiflerinin bulunduğu aktarılmıştır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi; İzmir VBM Arşivi). Fişte, mihrap üzerinde alçı kabartma bezeme ve üzerindeki pencerenin iki yanında silinmiş olan panoların bulunduğu, panolar arasında çiçek, yaprak motiflerinden oluşan bezemeler olduğu söylenmiştir. Yapıda dört pencere dizisi ve pencere üzerlerinde bitkisel motifli bezemeler bulunduğu belirtilmiştir. Mahfile cümle kapısı sağında yer alan merdivenle ulaşıldığı; mahfil altında yer alan tavanın üç panoya ayrıldığı, orta panonun yoğun bezeli, yan panoların daha sade tezyin edildiği belirtilmiştir. Avluda kurşun kaplama kubbeli kütüphane birimi bulunduğu; caminin iyi durumda olduğu, kesme taş minarenin gövde kısmında derz boşalması olduğu, onarım gerektiği aktarılmıştır.

Eski eser fişlerinde özellikle inşa tarihine ilişkin verilen bilgiler arasında tutarsızlık yer almaktadır. Ancak plan kurgusunun aktarımları paralellik göstermekte, onarım ihtiyaçlarının her tespitte değişmiş olması, aradan geçen süreçte söz konusu onarımlarının yapıldığını ya da fark edilmediğini düşündürmektedir. Fişlerin farklı kimseler tarafından düzenlendiği ve önceki fişlerin kontrol edilmediği, her fişte yer alan farklı inşa tarihi, onarım ihtiyacı ve tariflenmelerden anlaşılmaktadır.

Şekil 4.42 Kemeraltı Camii vaziyet planı (08.04.2004 gün ve 11186 sayılı Koruma Bölge Kurulu kararıyla onaylı restorasyon projesi) ve harim katı planları (08.04.2004 gün ve 11186 sayılı Koruma Bölge Kurulu kararıyla onaylı restorasyon projesi). Kaynak: İzmir VBM arşivi; Sipahi, 1988, s.57

Alan çalışmasında eserin plan ve örtü kurgusunun eski eser fişlerindeki verilerle karşılaştırılması sonucunda değişmediği tespit edilmiştir. 866 sokak üzerinden üç basamakla avluya ulaşılmaktadır. İbadet mekanı avlunun güneybatısında konumlanmıştır. Plan şeması tek kubbeli planın kuzey yönünde, kubbe ve tonoz örtülü üç birimler genişletilmesinden oluşmuş dikdörtgen şemadır. Avlu girişi karşısında, seki olarak oluşturulmuş son cemaat mahalli yer almaktadır. Birim yarı açık mekan olarak düzenlenmiş ve üç adet kurşun kaplı kubbeyle örtülüdür. Kubbeler doğu ve batı da beden duvarına, ortada iki adet tekil mermer sütun ve iki adet sıvalı yarım sütunun oluşturduğu kemer üzerine oturmaktadır. Kubbe göbek ve kasnaklarında alçı profiller yer almaktadır. Birimin kuzey cephesinde beden duvarları ve mermer sütunlar, alçı profilli kemerlerle birbirlerine bağlanmıştır. Kemer içleri metal doğramayla kapatılmış ve boyanmıştır. Son cemaat döşemesi cümle kapısı önünde mermer, yan sekilerde taş kaplama olarak düzenlenmiştir. Birimin doğu ve batı duvarlarında birer adet yuvarlak kemerli çift kanatlı ahşap pencere yer almaktadır. Pencere açıklığı çevresinde alçı profil, dışta taş söve ve söve içinde ferforje parmaklık kullanılmıştır. Güney duvarı üzerinde ortada taş söveli, yuvarlak kemerli, çift kanatlı iç yüzeyi ahşap, dış yüzeyi sac kaplama cümle kapısı

yer almaktadır. Söve çevresinde alçı profil dönmektedir. Cümle kapısı üzerinde kitabe ve bitkisel motifli alçı kabartma, yaldız uygulamalı bezeme, taş döşeme ve korkuluklu müezzin mahfili yer almaktadır. Kapının iki yanında taş söveli, ferforje parmaklıklı, yuvarlak kemerli çift kanatlı ahşap pencereler bulunmaktadır. Birimde yer alan sütun başlıklarında bezeme yer almamaktadır.

Cümle kapısından, mihraba olan mesafede harim birimi sırasıyla, iki adet sıva, boya kaplamalı sütun ve iki adet sıva, boya kaplamalı fil ayağı ile üç birime ayrılmıştır. İlk birimin üst katı kadınlar mahfili olarak düzenlenmiştir. Cümle kapısı hizasında, mahfil döşemesi altında zengin, bitkisel motifli, alçı kabartma, yaldız uygulamalı tavan bezemesi bulunmaktadır. Cümle kapısı iki yanında oluşturulan sekiler ahşap parmaklıklarla çevrilmiştir. Batıda yer alan sekide mahfile çıkış merdiveni bulunmaktadır. Mahfili taşıyan sütun başlıklarında tek sıra alçı kabartma bezeme yer almaktadır. Birimin doğu ve batı duvarı üzerinde iki sıra kemerli açıklık bulunmaktadır. İlk sırada yer alan kemerli pencerelerde alçı profil ve çift kanatlı ahşap doğrama kullanılmıştır. İkinci birim yanlarda kubbe, ortada tonozla örtülüdür. Kubbe göbeklerinde yaldızlı, bitkisel motifli alçı kabartma bezeme, eteğinde ve kasnağında alçı profiller yer almaktadır. Ortada yer alan tonozun merkezinde yaldızlı, dikdörtgen profil içinde bitkisel motifli alçı kabartma bezeme; etek kısımlarında alçı profil kullanılmaktadır. Tüm kemer altlarında alçı profil ve alçı kabartma motif bulunmaktadır. Birimin doğu ve batı duvarlarında açıklık çevresi alçı profilli, kemerli, çift kanatlı ahşap pencereler bulunmaktadır. Doğu duvarında bir pencere ve kemerli minare girişi yer almaktadır.

Üçüncü birim mahfil önü kubbesiyle örtülüdür. Yapının en fazla bezemeli bölümü bu alandır. Birimde dört adet açıklık dizisi yer almaktadır. Birbirinin simetriği olan doğu ve batı cephelerinde ilk sıra pencere kurgusu, yuvarlak kemerli açıklık içinde çift kanatlı ahşap doğrama, açıklık dışında alçı profil şeklindedir. Kemer üzerine doğru genişleyen profilin ortasında, dairesel yaldızlı profille oluşturulan rozet ve alçı profil üzerinde yaldızlı, bitkisel motifli, alçı kabartma tezyinat bulunmaktadır. Taşıyıcı sütunlar arasında yer alan ilk sıra pencereler üç adet; ikinci sıra pencere ise sadece cephenin ortasında bir adettir. İçlik-dışlık olarak tasarlanan açıklık iç cephede

alçı profil, profil üzerinde yaldızlı, bitkisel motifli alçı kabartma bezeme ve açıklığın içinde yer alan alçı içlik şeklindedir. İkinci sıra pencere üst hizasında tüm kubbeli birimde dönen geometrik motifli alçı silme bulunmaktadır. Üçüncü sıra pencereler içlik-dışlık olarak kurgulanmış; alçı silme üzerine yerleştirilmiş; ikinci sıra pencerelere göre daha küçük boyutlardadır. Tromp içlerinde ikişer tane, tromp aralarındaki kemerlerde birer tane olmak üzere tüm birimde, toplam dokuz adettir. İkinci birime bakan yüzeylerde, açıklık çevreleri aynı kullanılmış, ancak içler sağır bırakılmıştır. Dördüncü ve son sıra pencereler, üçüncü sıra pencerelerin tekrar edilmesi ile toplam sekiz adet olarak kubbe eteğinde oluşturulmuş açıklıklardır.

Şekil 4.43 Kemeraltı Camii, harim güney duvarı görünümü.

Güney cephesinde birinci sıra orta pencerenin yerini mihrap nişi almıştır. Nişin iki yanında mermer sütunçeler ve sütunçelerin taşıdığı algısı oluşturulan alçı silme bulunmaktadır. Silme üzerinde kitabe, ikinci sıra pencere ve pencere yanlarında yaldızlı, bitkisel motifli, alçı kabartma bezeme bulunmaktadır. Yuvarlak kemerli mihrap nişi içerisinde alçı perde motifi, kemer üzerinde alçı profil, köşelerde ise yaldızlı, bitkisel motifli, alçı kabartma tezyinat vardır. Mihrap yanlarında yer alan ilk sıra pencereler, alçı profil üzerindeki bezeme programıyla diğer pencerelerden ayrılmaktadır. Bu cephede yer alan pencerelerde kullanılan bezeme programı daha yoğun uygulanmış ve daha geniş bir alana yayılmıştır. Mihrabın iki yanında doğu, batı yönünde mermer kaplama seki devam etmektedir. Mihrap sağında bulunan

mermer minber, bezeme yönünden oldukça sadedir. Solda yer alan yine sade kurgudaki vaaz kürsüsü mermer sütun üzerine oturan ahşap döşeme, mermer korkuluk ve ahşap merdivenden oluşmaktadır. Birimde yer alan tüm sütunlarda yaldızlı, bitkisel motifli sütun başlıkları; tromplarla kemerler arasında bulunan rozetler üzerinde yaldızlı, bitkisel motifli, alçı kabartma bezemeler kullanılmıştır.

Şekil 4.44 Kemeraltı Camii, harim kuzeydoğu tromp görünümü.

Şekil 4.45 Kemeraltı Camii, kubbe görünümü.

Kubbe, kalem işi ve alçı kabartmalarla bezelidir. Göbekte yaldızlı, bitkisel motifli, alçı kabartma, ay motifi ve kalem işi yıldız motifleri yer almaktadır. Göbek çevresinde büyüyerek birbirini takip eden geometrik motifler ve motif içlerinde yaldızlı, alçı kabartma, bitkisel motif, yıldız motifleri kullanılmıştır. Bezeme dördüncü sıra pencereleri üzerindeki alçı profil ile bitirilmiştir. Eser genelinde kalem işi kullanılan tek alan büyük kubbe içidir. Geri kalan hemen tüm süslemeler alçı kabartma şeklinde ve yaldız uygulamalıdır.

Harim kuzeybatısından döner ahşap merdivenle ulaşılan kadınlar mahfili tonoz örtülüdür. Mahfil merdiveni ahşap oyma korkulukludur. Ortadan iki sütuna, yanlarda beden duvarı üzerine oturan mahfil döşemesi, sütunlar üzerinde konsol oluşturmaktadır. Duvar, sütun birleşimleriyle oluşan üç adet kemerle mahfil ikinci birime açılmakta, açıklıklarda ahşap korkuluk bulunmaktadır. Kemer boşluklarında görsel teması kesecek eleman kullanılmamaktadır. Mahfil, doğu batı duvarları üzerindeki kemerli, çift kanatlı pencereler ve kuzey duvarı üzerindeki müezzin mahfilinin tek kanatlı ahşap kapısından aydınlatılmaktadır. Üç ayrı tavana ayrılan döşeme altında, orta ve konsol olarak taşma yapan yüzeyde yoğun, yan birimlerde ise yalnızca göbek ve köşelerde yer alan sade, yaldızlı, bitkisel motifli alçı kabartma bezemeler yer almaktadır

Şekil 4.46 Kemeraltı Camii, kadınlar mahfili orta birim görünümü.

Dış mekandan, eserin kuzey cephesi, batı cephesi ve kısmi olarak doğu cephesi algılanabilmektedir. Batı cephesinde iki farklı kurguya sahip ilk sıra penceresi yer almaktadır. Harimin büyük kubbeli biriminde yer alan pencereler, cephe yüzeyinde içeri çekilmiş, taş söveler içerde kalmıştır. Diğer pencerelerin ise söveleri dışarıdadır. Tüm açıklıklarda ferforje korkuluk kullanılmıştır. Harim mekanına bakan 2. 3. ve 4. sıra pencerelerin tamamında beton dışlık yer almaktadır. İkinci sıra pencere dışındakilerin çevresinde profil dönmektedir. Mahfile bakan pencere de ise dışlık yer almamakta, taş söve içinde ferforje korkuluk ve ahşap doğrama bulunmaktadır. Üst örtünün her kotunda saçak profili dönmektedir. Cephe yüzeyinde demir kenetlerle sağlamlaştırma yapılmıştır. Doğu cephesi, batı cephesiyle benzerlik göstermekte, yalnızca harim ikinci biriminin, doğu duvarı üzerinde yer alan pencere açıklığının minare girişi olarak kurgulanması ve dışta bu noktaya minare inşa edilmiş olmasıyla farklılaşmaktadır. İki renkli kesme taş, köşeli kaide üzerine oturan minare yine iki renkli kesme taş yuvarlak gövdelidir. Şerefe altında sınırlı bir bölüm, şerefe ve petek kısmı açık renkli kesme taş ile inşa edilmiş, külahı kurşun kaplanmıştır.

Şekil 4.47 Kemeraltı Camii, batı cephesi ve genel görünüm.

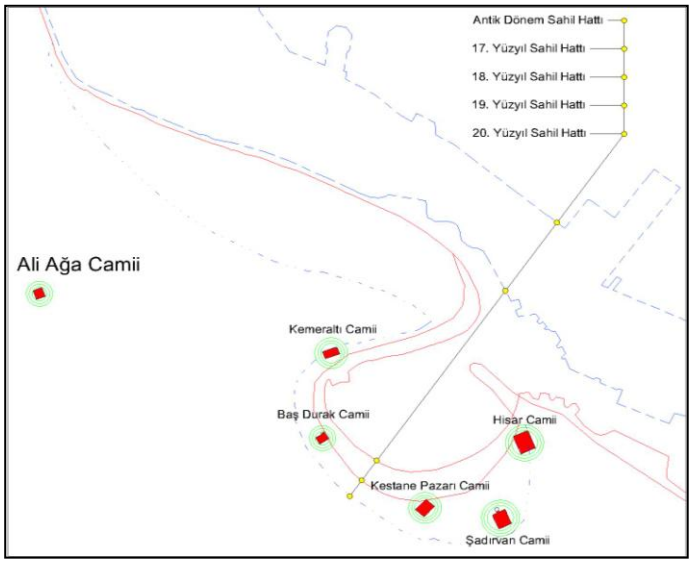
4.2.2.1 Ali Ağa Camii

4.2.2.1.1 Konum. Yapı, İzmir ili, Konak ilçesi, Yıldız Mahallesi, 446 ve 845 no'lu sokakların kesişimin de 17 pafta, 113 ada, 128 parselde yer almaktadır. Günümüzde yapının bulunduğu alan Odunkapı Mahallesi olarak adlandırılmaktadır. Parselde cami yapısı, avlu, avlu içerisinde geniş bir hazire, abdestlik ve tuvalet birimleri, yer

almaktadır. Konumlanışa göre yapı yamacın altında bulunmakta; yapının güney cephesi istinat duvarına yaslanmaktadır (T.C. VGM, Nigar Demirkan, 1971, Abide ve Eski Eser Fişi).

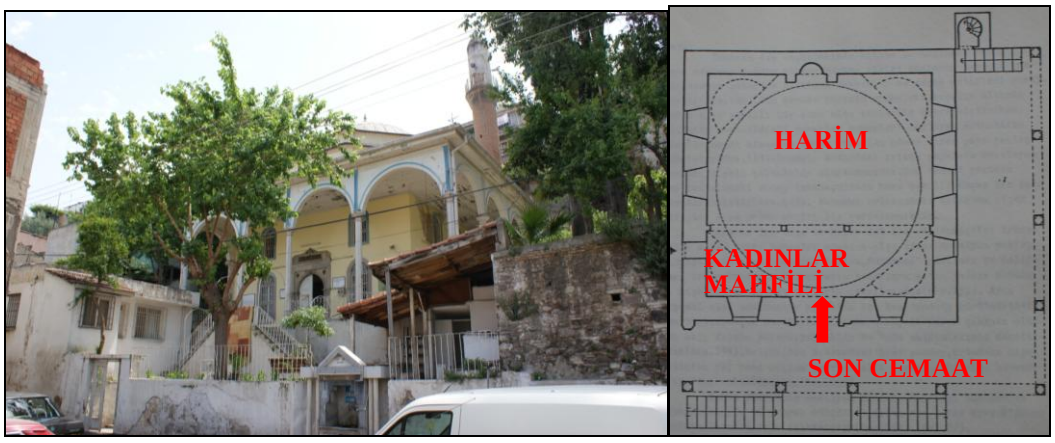
Şekil 4.48 Ali Ağa Camii konumu. Kaynak: Google Earth, 10.06.2010

Şekil 4.49 Ali Ağa Camii konumu. (Atay, 1978, s.95; kaynaktan işlenmiştir.)

4.2.2.1.2 Tarihsel Gelişim. 17. yüzyılda inşa edilen Ali Ağa Camii konumlandığı mevkiiye isim vermektedir. Odun Kapı mahallesinde yer alan yapının banisi Ali Ağa'dır. Yapının cümle kapısı yanında bulunan kitabeye göre Ali Ağa Camii ile aynı yerde çeşme ve medrese yapıldığı, caminin 1672/73 yıllarında inşa edildiği belirtilmektedir. Aktepe (1973-74), caminin haziresinde 1755/56, 1809, 1815 yıllarına ait mezar taşlarının bulunduğunu, hazirenin çok bakımsız olduğunu aktarmaktadır.

4.2.2.1.3 Mimari Özellikler. İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nde gerçekleştirilen arşiv çalışmasında, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından farklı tarihlerde düzenlenmiş iki ayrı eski eser fişine rastlanmıştır. 1965 tarihinde hazırlanan eski eser fişinde; kare planlı yapının, yüksek tamburlu kubbesi bulunduğu aktarılmıştır (T.C. VGM, İlhan Akçay, 1965, Abide ve Eski Eser Fişi). Ayrıca "L" planlı yuvarlak kemerli kagir son cemaat mahalli bulunduğu; kıble yönünde yer alan tuğla minarenin harap durumda olduğu, bu kısmın kaya içine oyularak yapıldığı için harimde ve minarede rutubet gözlemlendiği belirtilmiştir. Mermer cümle kapısı ve harim bezemelerinin 19. yüzyıla ait olduğu, doğu, batı yönlerinde üçer, kuzeyde ise iki adet pencere bulunduğu, mihrap ve minberin ampir olduğu; hazirede değerli mezar taşlarının bulunduğu aktarılmıştır. 1971 tarihli eski eser fişinde ise farklı olarak, yapının eğimli zeminde doldurulan terasın üzerine oturtulduğu; kare plandan tromplarla sekizgen kubbeye geçiş sağlandığı ve cümle kapısı üzerinde inşa ve tamir kitabesinin yer aldığı belirtilmektedir (T.C. VGM, Nigar Demirkan, 1971, Abide ve Eski Eser Fişi). 1965 tarihli fişte eserin yapım tarihi 1672 olarak belirtilmiş, 1971 tarihli fişte yapım tarihi olarak 1667 yazılıp üzeri çizilerek 1672/73 tarihleri yazılmıştır. 1971 tarihli fişte, zeminden gelen rutubet nedeniyle beden duvarında sıva kaybı olduğu belirtilmiştir.

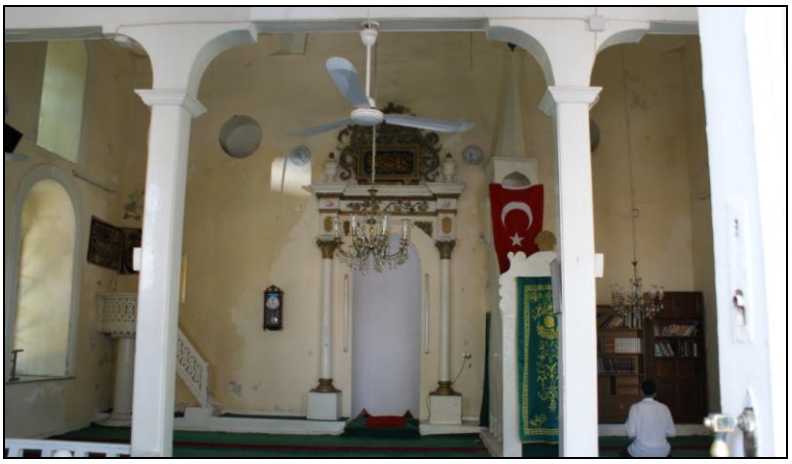
Şekil 4.50 Ali Ağa Camii genel görünümü ve plan şeması. Kaynak: Sipahi, 1988, s.63

Alan çalışmasında yapının, eski eser fişlerindeki tariflenmelerle paralellik gösterdiği, yapıda plan şeması olarak değişim olmadığı görülmektedir. Yapı tek kubbeli cami plan şemasına örnektir. Parsele giriş 845 sokak üzerindeki avlu kapısından sağlanmaktadır. Parsel teraslama yöntemiyle iki ayrı kotta hizmet

vermektedir. Giriş kotunda tuvalet ve abdestlik birimleri yer almaktadır. Üst kota çıkış, aynı sahanlığa ulaşan, tek kollu iki merdivenle sağlanmaktadır. Sahanlık son cemaat mahalliyle bağlantılı ve cümle kapısının karşısında yer almaktadır. "L" plan şemalı son cemaat mahalli, harimin kuzey ve batı bölümünü dönen, kemerli revak biçimindedir. Revak ahşap ayaklar üzerinde yine ahşap olarak kurgulanmış, alaturka kiremit üst örtü ile kaplanmıştır. Ahşap rabıta kaplı son cemaat tavanında, cümle kapısını hizalayan kare formlu yiv içine yerleştirilmiş ahşap çiçek motifi yer almaktadır.

Şekil 4.51 Ali Ağa Camii batı cephesi görünümü, minare çıkış detayı ve son cemaat tavan göbeği detayı.

Şekil 4.52 Ali Ağa Camii harim mihrap duvarı görünüşü.

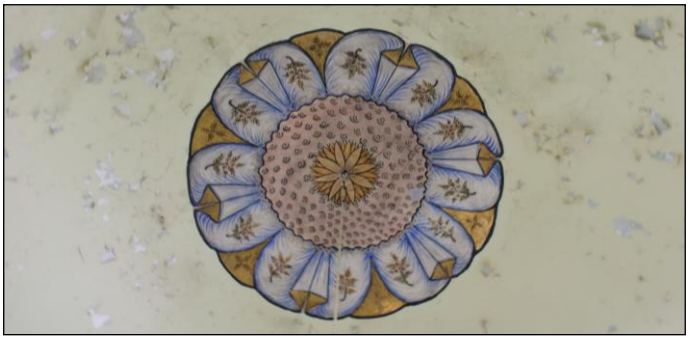
Parselin üst kotunda geniş bir hazire, küçük bir havuz ve ibadet yapısı yer almaktadır. Yapının üç cephesi açık olup, dördüncü cephesi güneyde yamacı tutan

istinat duvarına yaslanmaktadır. Kuzey cephesinde alt sırada mermer söveli cümle kapısı bulunmaktadır. Kapının iki yanında kemerli, taş söveli, demir parmaklıklı çift kanatlı ahşap pencereler; üst sırada daha küçük boyutlarda alt pencereleri hizalayan, yine kemerli, taş söveli, demir parmaklıklı çift kanatlı ahşap pencereler yer almaktadır. Batı cephesinde aynı kurguda alt sırada üç, üst sırada üç adet olmak üzere aynı tip pencereler bulunmaktadır. Bu cephede oluşturulan ek merdivenle minarenin çıkış kapısı olan demir tek kanatlı kapıya ulaşılmaktadır. Dikdörtgen formlu açıklık üzerinde kemerli bir niş olduğu görülmekte, kapının süreç içerisinde müdahale edilmesi sonucu mevcut halini aldığı düşünülmektedir. Kapı açıklığı üzerinde dikdörtgen formlu küçük, ahşap pencere bulunmaktadır.

Doğu cephesinde batıdaki açıklıklar tekrar edilmiş, alt sıradaki ilk pencere kadınlar mahfili merdivenkovası olarak kurgulanmış, tek kanatlı demir kapıyla giriş sağlanmıştır. Dikdörtgen formlu kapı açıklığı etrafında taş söve yer almaktadır. Batı ve doğu cephelerinde, ortada yer alan pencere açıklığının hizasında son cemaat revakı üzerinde kemerli ışıklıklar bulunmaktadır. Güney cephesinde de istinat duvarına dayalı yüzeyin mihrap üst hizasında aynı ışıklık yer almaktadır. Bu açıklıklar içlik-dışlık olarak kurgulanmıştır.

Şekil 4.53 Ali Ağa Camii kadınlar mahfili görünümü.

Şekil 4.54 Ali Ağa Camii kubbe göbeği detayı.

Kuzey cephesinden mermer söveli cümle kapısıyla ulaşılan harim, kare planlı, kubbe üst örtülüdür. Kare plandan kubbeye geçiş tromplarla sağlanmıştır. Kuzeyde cümle kapısının iki yanında kot farkıyla oluşturulmuş, ahşap korkuluklu sekiler yer almaktadır. Solda yer alan sekinin bir kısmı kadınlar mahfiline çıkış merdiveni için kullanıldığından sağdaki birime göre daha küçüktür. Bu birimlerin üzeri kadınlar mahfili olarak düzenlenmiştir. Mahfil ahşap dikmeler üzerinde yine ahşap döşeme olarak kurgulanmış; ahşap kafeslerle görsel temas kesilmiştir. Güney duvarında, mihrabın iki yanında daire formunda nişler yer almaktadır. Mihrap içi bezemesiz ve boyalıdır. İki yanında sütunçeler ve üzerlerinde alçı kabartma bitkisel motifli bezeme yer almaktadır. Vaaz kürsüsü ve minber ahşap olarak kurgulanmış; yoğun olmayan basit kurgulu bezemeye sahiptir.

Harimde kalem işi ve alçı kabartma bezeme yer almaktadır. Mihrap üzerinde alçı kabartma; tromp aralarında Arapça yazılı madalyon ve bitkisel alçı kabartma motifler bulunmaktadır. Kubbe kasnağında bitkisel kabartma ve yiv kullanılmıştır. Kubbe göbeğinde ise perde motifi ve bitkisel motifli kalem işi uygulaması yer almaktadır. Alçı kabartma üzerindeki yaldız uygulaması, niteliğini yitirmiştir.

4.2.3 18. Yüzyıl Süreci

18. yüzyılda şehrin geniş bir körfezin güneyinde yer aldığı, halkın Kadifekale etekleri ile deniz arası düzlükte yerleştiği belirtilmektedir (Beyru, 1991, s:45-47). Yerleşim sınırlarının Değirmendağı bölgesine dek genişlediği, Değirmendağı'nda ise Yahudi mezarlığı yer aldığı aktarılmaktadır (Pınar, 1996). Bu süreçte kentte planlı bir

yapılaşmadan söz edilememektedir. Büyük Vezir Hanı, Çuha ve Çakı Bedestenlerinin oluşturduğu kompleks nadir planlı gelişmeye örnektir (Beyru, 1991, s:47). Yerleşimle ilgili bilgiler, sokakların muntazam olmadığı ve dar olduğu, liman çevresinde yer alan yapıların denizde uzanan avlularının olduğu ve alt katlarının mağaza olarak kullanıldığı yönündedir (Beyru, 1973). Yüzyılın başında, kayık ve küçük kadırgalar tarafından kullanılır durumda olan iç liman, 18. yüzyılın ikinci yarısında dolmuş bir boşluk olarak nitelenmektedir (Atay, 1978; Beyru, 1973). Dolmuş olan alanda yüzyılın sonlarında daha önce gelişim göstermeyen ticari yapılar inşa edilmiştir (Gürsoy, 1993, s:143) Bölge ticaretin yanında geleneksel üretim ve zanaatların devam ettiği bir merkez olmuştur (Kayın, 2002, s:27).

Tablo 4.3 18. yüzyılda Kemeraltı Bölgesinin, Osmanlı Dönemi camileri odaklı tarihsel süreci.

18. Yüzyılda Yaşanan Gelişmeler	18. yy başı	Damlacık Camii inşa edilmiştir.
	1717 öncesi	Hacı Mahmut Camii inşa edilmiştir.
	10.1723	Deprem sonucu 60 adet ev yıkılmış
	1737	Ciddi olmayan deprem ve ardından yangın yaşanmış.
	04.1739	Kentte ciddi olmayan bir deprem yaşanmıştır.
	1742	Yaşanan yangınla şehrin 2/3'ü yanmıştır.
	1744-1779	Kızlarağası Hanı inşa edilmiş
	18. yy ortası	Odun Kapı Camii inşa edilmiştir.
	1748-1756	Yalı Camii inşa edilmiş.
	1750	Yalı Medresesi inşa edilmiş.
	1748-1756	Yalı Camii inşa edilmiştir.
	1763	Kentte yangın çıkmıştır.
	1765	Kentte ciddi olmayan bir yangın yaşanmıştır.
	1774	Baş Durak Camisine kütüphane yapılmış.
	1778	Ard arda iki deprem ve 36 saat süren bir yangında; camilerin minareleri yıkılmış; Şadırvan Camii olduğu tahmin edilen büyük camide ciddi hasar oluşmuş; Derviş Hanı, Küçük Vezir Han, Büyük Vezir Han ve yirmiye yakın taş han tahrip olmuştur.

Kent bu yüzyıl içerisinde birçok afet yaşamıştır. 1763 yılında gerçekleşen büyük yangının, etkileri bir yıl sürmüştür (Kuban, 2001). Kentte, 1737 yılında ciddi olmayan bir sarsıntı ve ardından yangın; 1765 yılında yine ciddi olmayan bir deprem yaşanmıştır (Goffman; Yalçın, 2003, s:131). 1739 yılı, 16 haziran 1778 ve 3 Temmuz 1778 tarihlerinde şehirde yaşanan afetlerle tüm camilerin minareleri yıkılmış, Şadırvanaltı (Bıyıklıoğlu) Cami olduğu tahmin edilen büyük camilerden biri ciddi zarar görmüştür (Beyru, 1973; Kuban, 2001). 3 Temmuz 1778 depremi sonrası 36 saat süren yangında Derviş Hanı, Küçük Vezir Hanı, Büyük Vezir

Hanının bir kısmı ve hepsi taş olan yirmiye yakın han yanmıştır. Kundakçılık ve dikkatsizlik sebebiyle 1742 yılında şehrin üçte ikisi; 1797 yılında Frenk mahallesinin tamamı yanmıştır.

4.2.3.1 Hacı Mahmut Camii

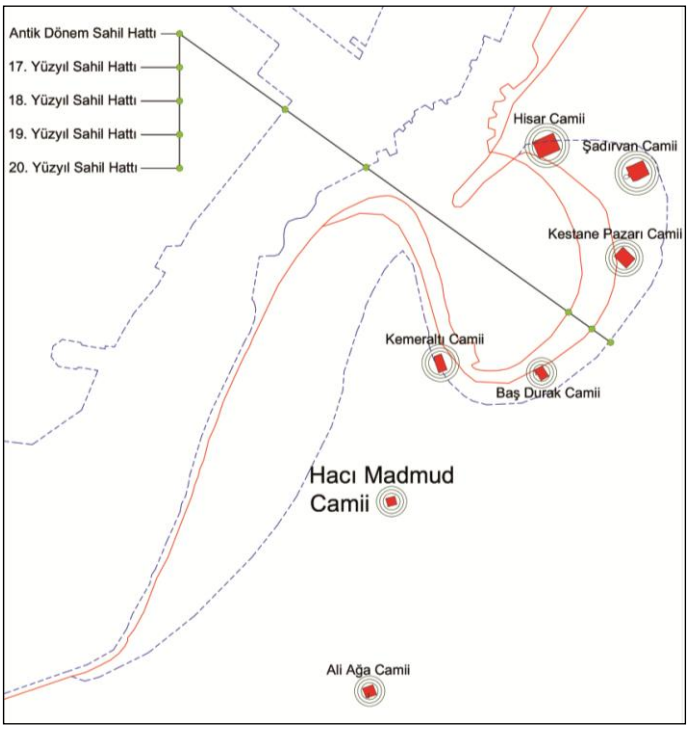
4.2.3.1.1 Konum. Yapı, İzmir ili, Konak ilçesi, Fevzipaşa Mahallesi, 848 ve 847 no'lu sokakların kesişimin de 59 pafta, 178 ada, 66 parselde yer almaktadır. Parselde avlu, hazire, abdestlik, tuvalet, müezzin lojmanı ve cami bulunmaktadır. Eser çarşı içinde konumlanmaktadır. Doğu cephesi 848 numaralı sokağa, kuzey ve batı cepheleri avluya bakı vermekte, güney cephesi ise komşu parsele bakmaktadır.

Şekil 4.55 Hacı Mahmud Camii konumu. Kaynak: Google Earth, 10.06.2010.

4.2.3.1.2 Tarihsel Gelişim. Yapım yılına ilişkin kesin bir tarih elde edilemeyen Hacı Mahmud Camii'nin 15 Ocak 1717 tarihli vakfiyede adının geçtiği Aktepe'nin çalışmalarından öğrenilmektedir. Bu sebeple yapının bu tarihten önce inşa edildiği düşünülmektedir. Yapının inşa tarihine yönelik Gültekin'in ve Gültekin'i kaynak alan Ungan'ın çalışmalarında belirttiği verilerin vakfiyelerle tutarsız olduğu görülmektedir (Aktepe, 1973/74). Vakıflar Genel Müdürlüğü kayıtlarında eserin banisinin Hacı Mustafa Efendi olarak belirtildiği, ancak eserin adının burada hocalık yapan Hacı Mahmud Efendi adında bir kişi ile bağlantılı olabileceği düşünülmektedir. Eserin adı kayıtlarda Hacı ya da Hoca Mahmud Cami olarak geçmektedir. Cami avlusundaki hazirede bulunan, 1779 yılına ait Seyyid Hacı Mahmud Efendi'nin bu kişiyle ilgili olup olmadığı kesin olarak bilinmemektedir.

Aktepe'nin (1973/74), aktardığı verilerde, Hacı Mustafa Efendi'nin kimliği ve devrine yönelik bilgi bulunmadığı, eserin 18. yüzyıl başlarında faal olduğu belirtilmektedir.

Şekil 4.56 Hacı Mahmut Camii konumu. (Atay, 1978, s.95; kaynaktan işlenmiştir.)

4.2.3.1.3 Mimari Özellikler. Eserin mimari kurgusuna ilişkin basılı kaynaklarda yer alan görsel bazlı aktarımlar; son cemaat mahallinin camekanla kapalı olduğu, harim kubbesinin sekizgen kasnağa oturduğu, sıvalı tuğla minaresi ve ahşap minberinin bulunduğu, kadınlar mahfilinin kafesle kapatıldığı şeklindedir (Aktepe, 1973-74). 1965 tarihli ve birçok yapının yer aldığı eski eser fişinde yapının, dikdörtgen planlı, tek kubbeli olduğu, sanat değeri bulunmadığı ve bakımlı durumda olduğu bilgisi yer almaktadır. Sonuç kısmında, eserin anıt olmadığı "…sanat değerleri bakımından kısmen ikinci derecede" bulunduğu belirtilmiştir (T.C. VGM, İlhan Akçay, 1965, Abide ve Eski Eser Fişi). 12.8.1966 gün ve 50.50 A.B.C. numaralı anıt fişinde, yapının tuğla-taş karışımı olduğu, minaresinin tuğladan yapıldığı, ahşap çatılı olduğu ve haziresinde yaklaşık yirmi adet mezarın yer aldığı bilgisi bulunmaktadır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

20.7.1972 tarihli eski eser fişinde, banisinin mezar taşına göre 18. yüzyılda yapıldığı belirtilmektedir. Yapının dikdörtgen planlı olduğu; mihrap önünde tromplu küçük bir kubbesinin bulunduğu ve geri kalan kısımların kiremit kaplı çatı olduğu, plan şeması ve örtü sistemine yönelik aktarımlardır. Fişte, harime yuvarlak kemerli kapı ile girildiği; mihrap nişinin alçı sıvalı olduğu ve üzerinde bitkisel motifli alçı kabartma bezemenin yer aldığı; mihrabın iki yanında yer alan basık kemerli pencerelerde bitkisel motifli alçı kabartma bezeme kullanıldığı bilgileri vardır (Dijital Veri No: 350801019-OC001, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi).

Arşiv kaynaklarından, 'U' planlı kadınlar mahfili ve yapının batısında köşeli kaide üzerine oturan yuvarlak gövdeli, tuğla malzemeyle inşa edilmiş minarenin şerefe altında üç sıra kirpi saçak çıkıntısı bulunduğu öğrenilmektedir. Ayrıca batıda kıymetli mezar taşlarının bulunduğu hazirenin yer aldığı aktarılmaktadır (Dijital Veri No: 350801019-OC001, Teknik, VGM Dijital Veri Arşivi). Eserin mevcut durumuyla ilgili minarede sıva kayıpları olduğu ve aleminin düştüğü belirtilmektedir. 1965 yılında hazırlanan eski eser fişinden farklı olarak caminin anıt olduğu ve avlusundaki hazirenin korunması gerektiği fişin netice bölümünde yer almaktadır (Dijital Veri No: 350801019-OC001, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi)

Şekil 4.57 Hacı Mahmut Camii 847-848 sokak kesişim görünümü.

Günümüzde eser avlusuna giriş 847 ve 848 sokakların kesişimin de yer alan çift kanatlı demir avlu kapısından sağlanmaktadır. Girişin karşısında ibadet yapısı yer alırken, sağda oluşturulan koridor sonunda, avlu ortasındaki hazireye ulaşılmaktadır. Hazirenin etrafı sert zeminle kaplanmıştır. Avlunun batı kenarında abdestlik ve

tuvalet birimleri; güney batı köşesinde görevli lojmanına ulaşan merdiven konumlanmaktadır. Tuvalet ve abdestlik birimleri lojman katı altına inşa edilmiştir. Yapının güneybatı köşesinde yer alan köşeli kaideli, yuvarlak gövdeli minarede; kaide üzerinde, gövde ortasında ve şerefe altında olmak üzere üç adet bilezik bulunmaktadır. Minarenin gövde kısmı ve şerefe altı sıvalıdır. 20.7.1972 tarihli eski eser fişinde belirtilen kirpi saçak uygulaması mevcut durumda bulunmamaktadır.

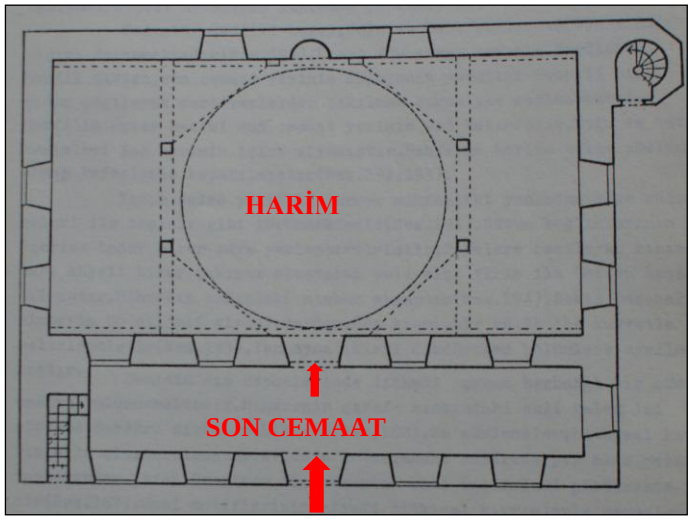
Şekil 4.58 Hacı Mahmut Camii hazire, görevli lojmanı ve abdestlik bölümlerinden görünüm.

Şekil 4.59 Hacı Mahmut Camii minare şerefe detayı.

İbadet yapısı, kasnağı yükseltilmiş olan tek kubbeli plan şemasındandır. Kubbenin doğu ve batısında, son cemaat birimini de örten tek yöne eğimli çatı bulunmaktadır. Son cemaat mekanı kapalı mekan olarak kurgulanmıştır. Avluya bakan cephede niteliksiz sac sundurma kullanımı bulunmaktadır. Son cemaat mahalline cephenin

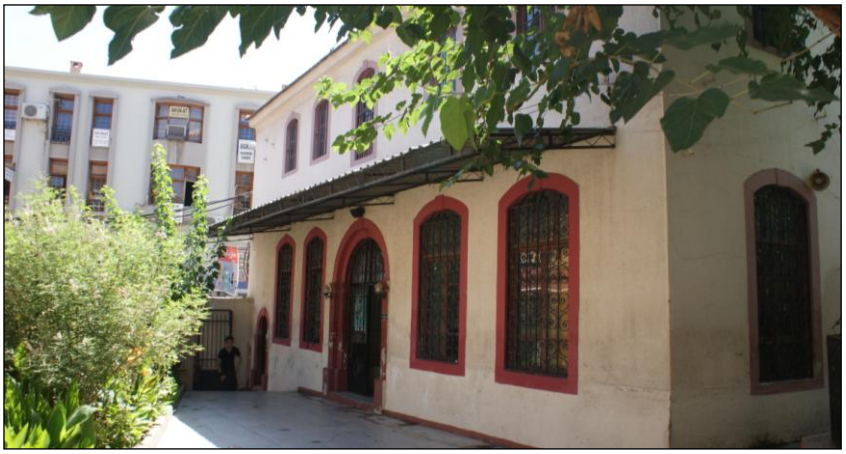
ortasında yer alan kemerli, çift kanatlı, demir kapıdan ulaşılmakta; kapı cümle kapısını karşılamaktadır. Kapının oluşturduğu koridorun iki yanında seki biçiminde kurgulanmış yükseltiler yer almaktadır. Batıda yer alan birime kemerli, çift kanatlı üç adet ahşap pencere açılmaktadır. Pencerelerden batı cephesinde yer alan, sonradan eklenen ahşap imam odasının içinde kalmaktadır. Doğuda yer alan birime ise kemerli, çift kanatlı iki ahşap pencere açılmakta, birimin sonunda kadınlar mahfiline çıkış için oluşturulan ahşap merdivenkovası bulunmaktadır. Son cemaate bakan harim duvarı üzerinde cümle kapısının iki yanında kemerli, ikişer adet, çift kanatlı, ahşap pencere yer almaktadır. Son cemaat tavanı, köşelerinde bitkisel motifli ahşap süslemeler bulunmakta ve rabıta kaplıdır. Farklı renk, farklı profil kesimiyle oluşturulan kare tavan göbeğinin köşelerinde yine aynı bitkisel motifli süslemeler yer almaktadır. Son cemaat mahalli pencere içleri ve duvarları mekan yüksekliğinin 1/3 üne dek seramik kaplanmış durumdadır.

Şekil 4.60 Hacı Mahmut Camii planı şeması. Kaynak: Sipahi, 1988, s.83.

Harim mekanına giriş kemerli çift kanatlı, ahşap kapıdan sağlanmaktadır. Kare planlı mekan, dışarıdan görünenin aksine mekanın tamamını kaplayan kubbeyle örtülüdür. Dışarıdan görülen yüksek kasnaklı küçük kubbe mekan içerisinden algılanmamaktadır. Doğu ve batı beden duvarlarında alt ve üst olmak üzere iki pencere sırası bulunmaktadır. Alt pencereler kemerli, çift kanatlı ahşap; üst pencereler ise alt pencerelerin küçültülmüş formudur. Kuzey duvarı, alt sırasında

cümle kapısı ve iki yanında yer alan kemerli, çift kanatlı ahşap ikişer pencere bulunmaktadır. Üst sıra pencereler doğu ve batı cephelerindeki gibi alt sırayla aynı hizada ve formda kurgulanmıştır. Cümle kapısı hizasında ise boşluğa açılan kapı yer almaktadır. Bu bölümde maksure kullanılmış olması muhtemeldir. Güney duvarında cümle kapısını karşılayan mihrap ve mihrabın iki yanında alt ve üst olmak üzere iki sıra pencere bulunmaktadır. Mihrap içi, seramik kaplama üzeri boyalıdır. Harim içerisinde de, son cemaat mahallindeki gibi seramik kaplama uygulanmıştır.

Şekil 4.61 Hacı Mahmut Camii kuzey cephesi, son cemaat görünümü.

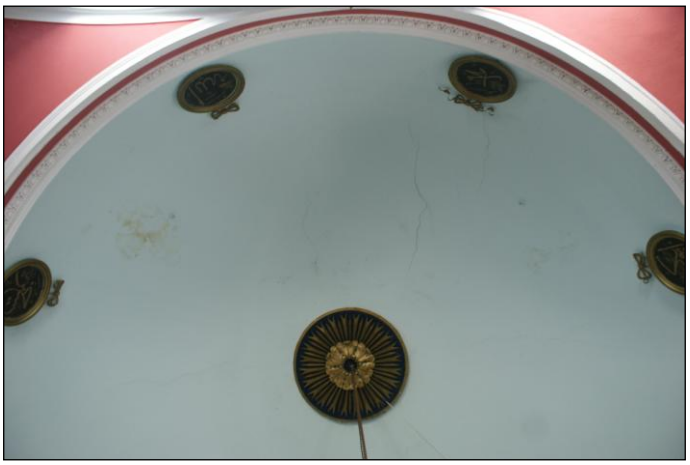
Şekil 4.62 Hacı Mahmut Camii son cemaat batı görünümü ve tavan göbeği detayı.

Yapı bezeme açısından sade bir kurguya sahiptir. En yoğun bezeme kullanılan bölüm mihrap ve mihrap çevresidir. Mihrabın iki yanında bitkisel motifli başlığa sahip sütunlar yer almaktadır. Mihrap üzerinde ve mihrabın iki yanında yer alan pencere üstlerinde bitkisel motifli, alçı kabartma bezemeler bulunmaktadır. Alçı

kabartma tekniğiyle bezeme, kubbe göbeğinde de kullanılmıştır. Ayrıca kubbe içerisinde, alçı kurdeleyle süslü rozetler; kubbe kasnağında ise alçı kabartma profil yer almaktadır. Minber ve vaaz kürsüsü bezemesiz, ahşap elemanlardır.

Şekil 4.63 Hacı Mahmut Camii güney duvarı görünümü.

Şekil 4.64 Hacı Mahmut Camii kubbe bezeme detayı.

Güney duvarı dışındaki beden duvarlarında üst pencereler "U" formlu kadınlar mahfilinin içinde kalmaktadır. Mahfil çıkışı, avlu girişinin karşısında, yapının kuzey doğu köşesindeki tek kanıtlı demir kapıdan sağlanmaktadır. Merdiven ahşap basamaklar ve korkuluktan oluşmaktadır. Mahfille harim arasındaki görsel temas, tromplar arasından, kubbe kasnağına dek ahşap kafesle kesilmiştir. Mahfil katı ahşap dikmeler üzerinde yine ahşap olarak kurgulanmıştır. Döşeme ve tavan kaplaması ahşap rabıtadır. Kuzey duvarı ortasında kafes elemanı ve döşeme konsol olarak çıkma yapmaktadır.

Şekil 4.65 Hacı Mahmut Camii kadınlar mahfili kuzey bölümü görünümü.

4.2.3.2Damlacık Camii

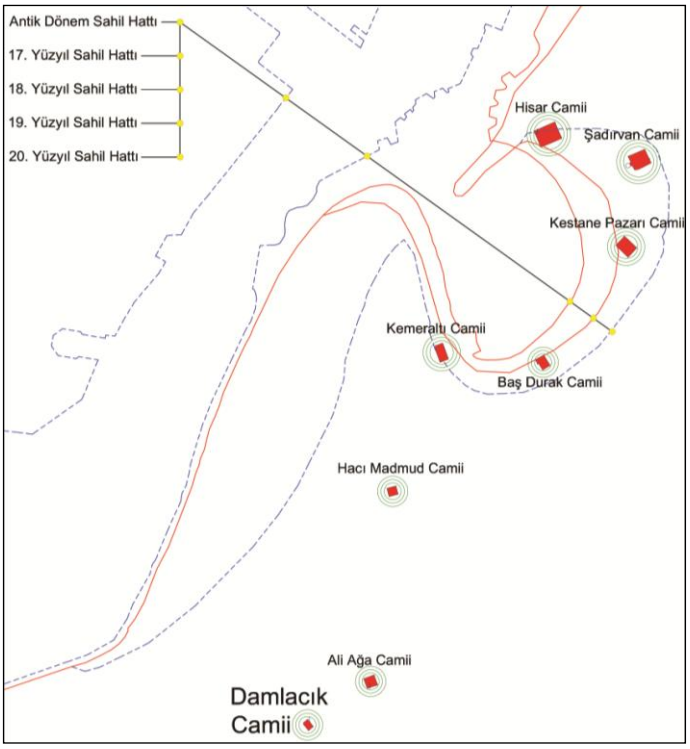
4.2.3.2.1 Konum. Yapı, İzmir ili, Konak ilçesi, Damlacık Mahallesi, 426 ve 428 no'lu sokakların kesişimin de, 16 pafta, 109 ada, 5 parselde yer almaktadır. Parselde avlu, hazire, abdestlik birimi, tuvalet birimi, müezzin odası ve ibadet yapısı bulunmaktadır. Yapı yamaçta konumlanmaktadır. Bu sebeple kuzey cephesi önündeki avlu kotuna dek yüksek istinat duvarları yapıyı desteklemektedir.

Şekil 4.66 Damlacık Camii konumu. Kaynak: Google Earth, 10.06.2010.

4.2.3.2.2 Tarihsel Gelişim. 18. yüzyılın başlarında inşa edilen, Damlacık mahallesinde yer alan Damlacık Cami'nin yapım tarihi ve banisi kesin olarak bilinmemektedir. Eski eser fişlerinde yapının adı Kılıcı Mescidi olarak geçmektedir. Aktepe (1973/74), vakfiyede banisi Kılıcızade olarak geçen caminin haziresinde,

1702 yılına tarihli mezar taşı olduğunu, 18. yüzyıl sonu, 19. yüzyıl başında İzmir'de yaşamış olan Kılıcızadelerin camiyi inşa ettirmiş olamayacağını ancak onarımını üstlenmiş olabileceğini belirtmektedir. Caminin inşa tarihi ile ilgili, avludaki hazirede 1701/2 tarihli cami banisinin mezar taşı ve vakfiyelere dayalı çalışmalar referans alınarak 1701/2 tarihinden önce inşa edilmiş olabileceği söylenebilmektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden elde edilen dijital verilerden, 4.7.1972 tarihli eski eser fişinde 448 sokak yönündeki kapı üzerinde yer alan kitabe tarihi yani 1911 yılı inşa tarihi olarak verilmiştir (Dijital veri no:350801061-TF001, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi).

Şekil 4.67 Damlacık Camii konumu. (Atay, 1978, s.95; kaynaktan işlenmiştir.)

Günümüzde batı cephesi üzerinde bulunan isim tabelasında ise yapım yılı olarak 1795 tarihi belirtilmiştir. Bu tarihin hangi kaynağa göre belirtildiği tespit edilememiştir. Aktepe (1973/74), batı cephesinde cami duvarına bitişik olan çeşmenin, 1795/96 yıllarına tarihlendiğini belirtmektedir. İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nde bulunan II. Vakfiye Defterinde 12 Ocak 1890 tarihli bir belgede yapının adının geçtiği Aktepe tarafından tespit edilmiştir. Ayrıca Başbakanlık Arşivi

(İstanbul) Mühime Defterlerinde Ağustos 1720 ortalarında Damat İbrahim Paşanın Damlacık civarında bir mescit yaptırdığı, söz konusu alanda İbrahim Paşa adına başka yapı tespit edilemediğinden bu yapının Damlacık (Kılıcı Mescidi) Camii olmasının muhtemel olduğu belirtilmiştir. Aktepe (1973/74), cami duvarında yer alan çeşme kitabesindeki 1795/96 tarihi, hazirede yer alan 1701/2 tarihleri ve Damat İbrahim Paşanın yaptırmış olduğu mescide yönelik 1720 tarihli belgeye dayanarak yapının 18. yy başlarında inşa edildiğini belirtmektedir.

4.2.3.2.3 Mimari Özellikler. Mimari kurguya yönelik olarak 4.7.1972 tarihli eski eser fişinde, yapının teras üzerine inşa edildiği; kubbe örtülü kare plana sahip olduğu belirtilmektedir (Dijital veri no:350801061-TF001, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi). Tariflenmeye göre kubbe sekiz destek üzerine oturmakta ve on altı kenarlı bir kasnağı bulunmaktadır. Cümle kapısı mermer söve ve dilimli kemere sahiptir. Mihrap nişi üzerinde bitkisel motifli, alçı kabartma bezeme; ahşap minber külahında sade ahşap oyma işçiliği kullanılmıştır. Yapının pencerelerinde dışta taş söve bulunmaktadır. Köşeli kaide üzerine oturan minarenin yivli gövdesi olduğu, petek ve şerefe altında taş işçiliği bulunduğu eski eser fişinde yer alan bilgiler arasındadır.

Şekil 4.68 Damlacık Camii 448 sokak görünümü ve vaziyet planı (30.07.2009 gün ve 4274 sayılı Koruma Bölge Kurulu kararıyla onaylanan rölöve projesi). Kaynak: İzmir VBM arşivi.

Parsele 448 sokak üzerinde, alt kottan çift kanatlı demir kapı ile giriş sağlanırken, yoğun olarak kullanılan ana giriş, güney cephesi üzerindeki çift kanatlı demir kapılı

avlu girişidir. Avlunun güneybatısında su deposu ve abdestlik birimi, güneyinde küçük bir hazire, doğusunda yenilenmiş tuvalet birimi ve yıkılmış komşu parsele ait duvar kalıntısı bulunmaktadır. Kuzeyde son cemaate giriş veren sahanlık, alt kotta müezzin odası geçişi, kuzeybatısında son cemaate ikincil bir giriş ve kadınlar mahfiline çıkış merdivenleri yer almaktadır. Ölçek olarak büyük olmayan camiinin günlük kullanımda, kuzey batı yönündeki son cemaat girişi kullanılmaktadır.

Yapı dikdörtgen plan şemalı, kırma çatıyla örtülü tek kubbelidir. Eğimli arazide oluşturulan teras üzerine tamamen taş olarak inşa edilmiştir. Arazideki kot farklılıklarından yararlanılarak yapı fevkani olarak kurgulanmış alt kat müezzin odası ve bu odadan ulaşılan minare çıkış kapısı şeklinde düzenlenmiştir. Müezzin odasının girişiyle, 448 sokağa açılan çift kanatlı demir kapının girişi aynı sahanlığa açılmaktadır. Yapı dışarıdan kiremit örtülü kırma çatı olarak görülmekte harim birimine geçildiğinde ise çatının kubbeyi örttüğü anlaşılmaktadır. Yapının kuzey doğu köşesinde taş kaideli, yivli gövdeli minare bulunmaktadır. Minarenin soğan başı şeklindeki taş külahı dikkat çekicidir. Avlunun 446 sokak girişinden itibaren batı, güney ve doğuda, alt avluya iniş merdivenlerine dek mermer döşeme kaplaması, alt avluda ise karosiman döşeme kaplaması kullanılmıştır. Alt avlu, müezzin odası giriş sahanlığı ve son cemaat kuzey giriş sahanlığında üç farklı tipte karosiman bulunmaktadır. Avludan dokuz adet taş basamakla inilen müezzin odası giriş sahanlığında diğerlerinden farklı renkte geometrik ve bitkisel motifli karosiman, alt avluda sarı ve kırmızı tonlarda geometrik motifli karosiman, son cemaat giriş sahanlığında sarı kırmızı tonlarda karosiman bulunmaktadır. Bu sahanlıkta bulunana süpürgelikler müezzin odası girişinde kullanılan karosimanlarla aynı renklerdedir.

Şekil 4.69 Damlacık camii, son cemaat kuzey giriş sahanlığı ve göbeği, kuzey avlusu, batı avlu girişi karosiman kaplama detayları.

Avlunun kuzeyinden beş adet karosiman kaplı basamakla, son cemaate giriş veren, üzeri ahşap dikmelerle oluşturulmuş, metal üst örtülü, karosiman kaplı sahanlığa ulaşılmaktadır. Sahanlığın sundurmasının altında dilimli ahşap kaplamayla alınlık oluşturulmuştur. Son cemaat bölümü kuzeyden çift kanatlı demir kapıyla batıdan ise tek kanatlı ahşap kapıyla giriş almaktadır. Dikdörtgen biçimli birimin, kuzeyinde yer alan kemerli geniş açıklıklarda demir doğrama, doğu ve batısındaki kemerli açıklıklarda çift kanatlı ahşap doğrama, güney doğu köşesinde minareye geçişi sağlayan kemerli, taş söveli, tek kanatlı ahşap kapı bulunmaktadır. Zemin döşemesinde ahşap rabıta, tavanda ise alçı kaplama ve profil kullanılmıştır. Tavanda göbek motifi olarak altı kollu yıldız yer almaktadır.

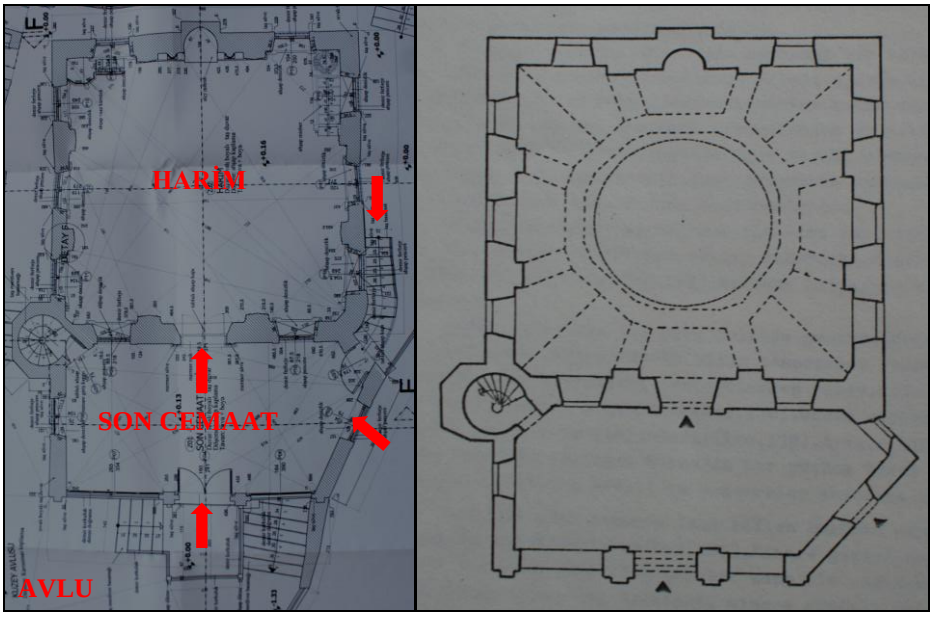
Şekil 4.70 Damlacık Camii, son cemaat kuzey ve batı girişi, kadınlar mahfili merdiveni.

Son cemaat güney duvarı üzerinde harime açılan dikdörtgen formlu kapı açıklığı ve kapının iki yanında kemerli pencere açıklıkları bulunmaktadır. Kapı açıklığında mermer söve kullanılmış, açıklığın üst bölümü yine aynı malzemeyle kaplanmıştır. Bu bölümde bir kitabe yer almaktadır. Açıklığın üzerinde yan yana iki adet mermer kemer bulunmaktadır. Amorf bölümü, düz satıh elde edilmesi amaçlı ay yıldız motifli sabit ahşapla kaplanmıştır. Mevcut ahşap kapı dört panelli ve yağlı boyayla

kaplıdır. Kapının iki yanında bulunan pencerelerde ahşap doğrama, son cemaate bakan yüzeylerinde demir ferforje, taş söve kullanılmaktadır

Şekil 4.71 Damlacık Camii, son cemaat güney duvarı, cümle kapısı görünümü.

Şekil 4.72 Damlacık Camii plan şemaları (30.07.2009 gün ve 4274 sayılı Koruma Bölge Kurulu kararıyla onaylanan rölöve projesi). Kaynak: Sipahi, 1988, s.76.

Kare planlı harim bölümünün döşemesinde rabıta kaplama kullanılmaktadır. Üst örtü duvarlarda gömülü ayaklarla desteklenen sekizgenden oluşturulmuş kubbedir. Kare plandan kubbeye geçiş, duvara gömülü sütunlar arasında yer alan tromplarla sağlanmıştır. Alçı kaplı sütunların başlık kısmında alçıyla yapılmış bitkisel kabartma

bezemeler yer almaktadır. Sütundan kubbeye geçişlerde kabartma tekniğinde yapılmış bitkisel motifli alçı bezemeli, Arapça yazı içeren rozetler bulunmaktadır. Kubbe, rozetlerin iki yanından uzanan profillerle on altı parçaya ayrılmıştır. Göbekte bitkisel motifli alçı kabartma bezemeyle çevrelenmiş Arapça yazı bulunmaktadır. Kubbe dilimlerinin geniş kenarında yıldız motifli alçı kabartma yer almaktadır.

Harim birimi, doğu, batı ve güney cephelerinde iki sıra pencere bulunmaktadır. Alt sırada üç adet kemerli büyük pencere ve pencerelerin kilit noktasında alçı kabartma bezeme vardır. Üst sıra pencereler alt sıra pencerelerinin hizasında yanlarda birer adet dairesel, ortada kemerli pencere olarak kurgulanmıştır. Güney cephesinde, alt sıra ortada yer alan kemerli pencerenin yerini mihrap nişi almıştır. Alt sıra pencereler ahşap, üst sıra pencereler ise alçı malzemeyle içlik, dışlık pencere olarak kullanılmıştır. Kubbeyi taşıyan sütunlar arasında, sütunçelerle çevrelenmiş mihrap nişinin içinde, alçı perde motifi, mihrap üzerinde alçı kabartma bitkisel motifli bezeme yer almaktadır. Güney doğu köşede, ahşap vaaz kürsüsü, güney batı köşede ahşap minber bulunmaktadır. Doğu, batı cepheleri harim içerisinde birbirinin tekrarı; dış mekanda batıda kadınlar mahfili ve son cemaat girişi, doğuda minare elemanıyla birbirlerinden farklılaşmaktadır.

Şekil 4.73 Damlacık Camii kubbe ve güney duvarı görünümü.

Harime giriş sağlanan kuzey cephesinde alt sıra pencere düzeni diğer cephelerle aynıdır. Ortada yer alan pencerenin yerini kemerli giriş kapısı açıklığı almıştır. Üst

sıra pencereler yerine, kadınlar mahfiline açılan üç adet kemerli açıklık bulunmaktadır. Bu açıklıklardan girişin üzerinde yer alan birim, duvar üzerinde konsol olarak çalışmaktadır. Açıklıklar, ahşap korkuluk ve kafesle yaklaşık 2/3 oranında kapatılmıştır. Mahfil döşemesinin alt sırasında dilimli ahşap silme dönmektedir. Mahfil girişi batı cephesi üzerinden sağlanmaktadır. Girişin sağlandığı tek kanatlı ahşap kapıya taş basamaklı merdivenle çıkılmaktadır. Giriş sonrasında da devam eden birkaç basamakla mahfil döşemesine ulaşılmaktadır. Giriş üzerinde metal örtülü sundurma bulunmaktadır. Son cemaat sundurmasında yer alan ahşap dilimli alınlık benzeri bir alınlık oluşturulmuş ve kullanılan ahşap elemanların boy ölçüleriyle oynanarak kemerli giriş algısı yaratılmaya çalışılmıştır.

Şekil 4.74 Damlacık Camii, harim ve kadınlar mahfili kuzey duvarı görünümü.

Mahfil zemininde ahşap rabıta, tavanında ise bağdadi sıva kaplaması kullanılmıştır. 28.7.2009 gün ve 601 sayılı, karar tutanağında yer alan kurul uzmanlarının hazırladığı raporda "…mekanın zeminine beton dökülmüştür. Betonun kırılan kısımlarında demir putreller görülmüştür. Altta silme tavan olduğu düşünüldüğünde bu beton zemininin sonraki bir onarımda yapıldığı açıktır" denilmektedir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Tavan arasına çıkış mahfil katından sağlanmaktadır. Mahfil güney duvarı harim birimine bakarken, kuzey duvarı üzerinde üç adet kemerli kapı açıklığı bulunmaktadır. Ortadaki kapı küçük balkon çıkmasına açılmaktadır. Balkonlarda süslemeli demir korkuluk kullanılmıştır. Mahfil doğu ve batı duvarında birer adet kemerli pencere açıklığı bulunmaktadır. Bu katta yer alan tüm doğramalar ahşaptır.

Dikdörtgen planlı yapının, 448 ve 446 sokaklardan algılanan batı cephesi, 447 sokaktan algılanan kuzey cephesi, yapı avlusundan doğu cephesi görülebilmektedir. Güney cephesi kısmi olarak görülmekte, bir bölümü avlu duvarı ve dar geçişle kapatılmıştır. 447 sokak yönünde ise eğim nedeniyle yapının kadınlar mahfili katı ve çatısı algılanmaktadır. Yapıya ana girişin sağlandığı kuzey cephede, son cemaat biriminde girişi ve demir doğramayla kapatılmış kemerli geniş açıklıklar, mahfil katında ortadaki çıkma yapan üç adet kemerli açıklık yer almaktadır. Yapının bu cephesinde üçgen alınlık ve alınlığın üzerinde bitkisel kabartmayla süslenmiş beyaza boyalı madalyon bulunmaktadır. Cephelerde yer alan açıklıklarda taş söve kullanılmıştır. Cephe yüzeyi sıvalı ve belirli kotlar arasında seramik kaplamadır. Son cemaat ve mahfil bölümünün üst kotlarında, bitkisel motifli alçı madalyonlar bulunmaktadır. Harime açılan üst sıra pencerelerinin tamamı içlik, dışlık olarak kullanılmaktadır. Kuzey ve güney cephesinde üçgen alınlık kurgulanmıştır.

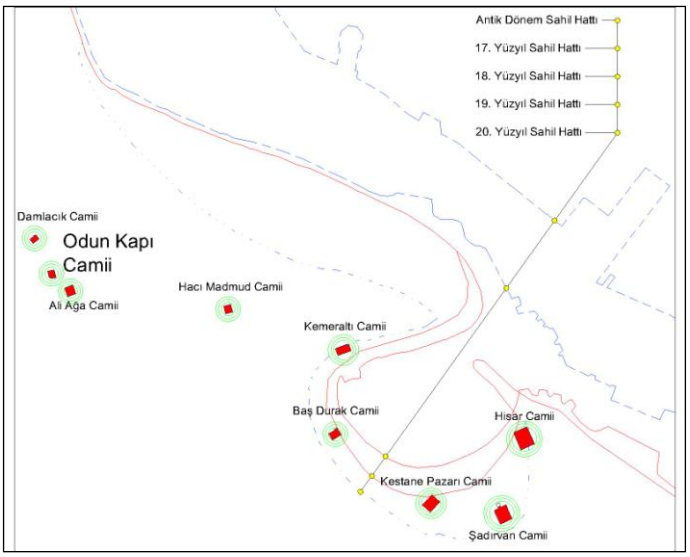
4.2.3.3 Odunkapı Camii

4.2.3.3.1 Konum. Yapı, İzmir ili, Konak ilçesi, Damlacık Mahallesi, 427 ve 446 no'lu sokakların kesişimin de, 16 pafta, 112 ada, 1 parselde yer almaktadır. Yapı kuzey ve batı yönlerinde bitişik nizamdır. Parselde avlu, hazire, abdestlik birimi, tuvalet birimi, müezzin odası ve cami bulunmaktadır. Parsele giriş, kapalı avlu olarak kurgulanan birimden sağlanmaktadır. Avlu ve diğer birimler sokaktan algılanmamaktadır.

Şekil 4.75 Odunkapı Camii konumu. Kaynak: Google Earth, 10.06.2010.

4.2.3.3.2 Tarihsel Gelişim. Odunkapı Cami'nin vakfiye kayıtlarında adı Odun Kapılı-zade Cami olarak görülmektedir. Caminin arka bahçesinde, iki mezarlıklı hazire yer almaktadır. Mezarlardan kitabesi bulunanda, yatanın Baş-ağa-el Hacı Mehmed Ağanın karısı Hatice Hanım olduğu ve caminin banisi olduğu belirtilmektedir. Aktepe'nim (1973/74), araştırmalarından, Odun Kapılı-zade Hacı Ahmed oğlu Mehmed Ağa'nin 28 Mart 1753 yılına ait cami için bir kitabe hazırlattığı, 11 Haziran 1765 tarihinde de vakfiyenin idaresine açıklık getirdiği öğrenilmektedir. Odun Kapılı-zade Ahmed Ağa'nın oğlu Hacı Mehmed Ağa'nın İzmir'de bir cami, bir medrese, dört adet medrese odası ve iki çeşme yaptırdığı, Cami Atik Mahallesinde baş ağa olduğu söylenmektedir. Aktepe (1973/74), yapının 18. yüzyıl ortalarında Odun Kapılı-zade baş ağalardan Hacı Mehmed Ağa tarafından inşa edildiği, yapının yanında dört hücreli medresesi olduğu, hazirede yatan kitabesiz mezarın Hatice Hanım'ın eşi Mehmed Ağa'ya ait olduğunu belirtmektedir.

Şekil 4.76 Odunkapı Camii konumu. (Atay, 1978, s.95; kaynaktan işlenmiştir.)

4.2.3.3.3 Mimari Özellikler. Eserin mimari kurgusuna, Aktepe'nin (1973-74), görsel incelemeye dayalı aktarımı, sokak üzerindeki mermer kemerli kapıyla, son cemaat bölümüne geçildiği, kapının sağında, kısmen minare kaidesinin altında başka bir yerden getirilmiş 1738/39 tarihli kitabesi bulunan çeşme olduğu şeklindedir. Cümle kapısı karşısında kadınlar mahfili çıkış merdiveni kurgulanmıştır. Harim ahşap çatı üzeri kiremit kaplamadır. Minaresinin dikdörtgen beton bir kaide üzerinde

ve yivli olduğu, külahının kurşun kaplama olduğu belirtilmiştir. Arşiv araştırmalarında esere ilişkin ulaşılan en erken tarihli kaynak 1965 tarihli eski eser fişidir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Birçok yapının yer aldığı eski eser fişinde yapı için, 20. asır başında inşa edildiği, minaresinin yeni olduğu ve bakımlı olduğu bilgisi yer almaktadır. Sonuç kısmında, eserin anıt olmadığı "…sanat değerleri bakımından kısmen ikinci derecede" bulunduğu belirtilmiştir. 25.8.1972 tarihli eski eser fişinde, parselde yer alan ve kapalı avlu olarak nitelenen birimin içinde kalan çeşmenin kitabesine göre yapı, 18. yüzyıla tarihlenmiştir (Dijital veri no:35081034-TF001, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi). Çeşme kitabesinde 1738 tarihi yer almakta, çeşmenin mevcut olan iki cephesinde de benzer bezemeler bulunduğu aktarılmaktadır. Yapının dikdörtgen plan şemasına sahip olduğu, düz kiremit kaplı çatısı bulunduğu, yapı kuzeyinde muhdes son cemaat birimi ve güney batıda muhdes minare yer aldığı, iç mekana yuvarlak kemerli kapı ile geçiş sağlandığı belirtilmektedir. Bezemelere ilişkin olarak, alçı sıvalı olan mihrap nişi üzerinde bitkisel motifli alçı kabartma olduğu aktarılmıştır (Dijital veri no:35081034-TF001, Genel İdari, VGM Veri Arşivi). 1965 yılında hazırlanan fişten farklı olarak 1972 yılında hazırlanan fişte yapının anıt olduğu belirtilmektedir.

Şekil 4.77 Odunkapı Camii vaziyet planı (14.11.08 gün ve 3632 sayılı Koruma Bölge Kurulu kararıyla onaylanan rölöve projesi) ve iç avlu görünümü. Kaynak: İzmir VBM arşivi.

Sokak kesişimindeki yapının kapalı avlusuna, 427 sokaktaki kemerli, taş söveli, çift kanatlı ahşap kapıdan girilmektedir. Girişte niteliksiz sundurma bulunmaktadır. Girişin sağında cami inşa tarihi için 1754 yılı, minare için 1952 yılında halk tarafından yaptırıldığı yazılı olan mermer levhalı minare yer almaktadır. Kapalı

avlunun doğusunda minare giriş kapısı, tarihi çeşme ve su deposu bulunmaktadır. Aktepe (1973/74), çeşmenin daha önce aynı sokakta yer alan bir evin cephesinden sökülerek cami içine taşındığını, 1738/39 tarihli çeşmenin, camiden daha eski olduğunu belirtmektedir. Çeşme abdestlik olarak kullanılmaktadır.

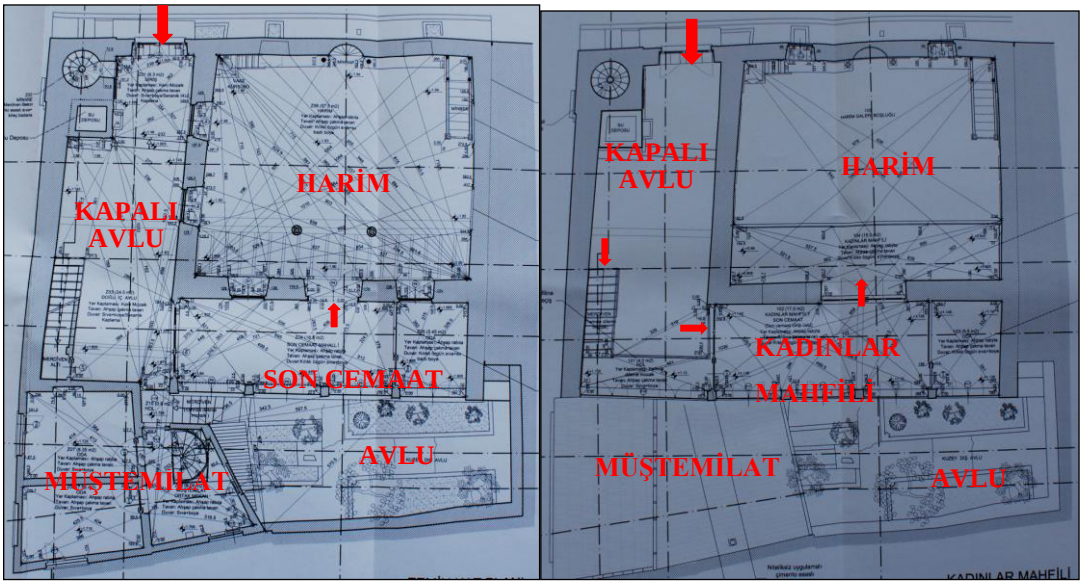
Girişin ve kapalı avlunun kuzeyinde, açık avluya çıkış, görevli lojmanı geçiş holü, kadınlar mahfiline çıkış sağlayan betonarme tek kollu merdiven, merdiven altında yer alan depo ve merdiven sahanlığı bulunmaktadır. Kuzey batısında son cemaat girişi, üst katta kadınlar mahfili girişi; batıda harim duvarı yer almaktadır. Harim doğu duvarı üzerindeki kemerli taş söveli açıklıklar, kapalı avluya bakmaktadır. Kapalı avlu hacmi zeminde karo mozaik, tavanda ahşap rabıtayla kaplı; duvarlardaysa mekan yüksekliğinin yaklaşık 1/3'üne dek seramikle kaplanmıştır. Mekan, kadınlar mahfiline çıkış merdiveninin ulaştığı kotta oluşturulan sahanlıkta cephe boyunca uzanan demir pencerelerden ışık almaktadır. Mekana açılan harim pencereleri söve ve demir parmaklıklarında yağlı boya uygulaması yer almaktadır.

Kapalı avlu kuzeyindeki hol, arkadaki açık avlu ile bağlantılıdır. Açık avlu kotuna, yedi basamaklı, mozaik kaplama merdivenle ulaşılmaktadır. Merdivenin üst sahanlığından görevli lojmanına, alt sahanlığından tuvalet ve kapalı abdestlik birimlerine geçilmektedir. Açık avluda bulunan hazirede yapının banisi ve eşinin yattığı belirtilmektedir (Aktepe, 1973/74). Kapalı avlunun kuzey batısından ulaşılan son cemaat mahallinin kuzeyinde açık avluya bakan geniş demir pencereler, batısında imam odası güney duvarında cümle kapısı yer almaktadır. Taş söveli, kemerli, çift kanatlı ahşap cümle kapısının iki yanında kemerli, taş söveli, demir korkuluklu, çift kanatlı ahşap pencereler yer almaktadır. Pencerelerin üst söveleri, kadınlar mahfili döşemesi ve kontrplak tavan kaplamasıyla kesilmektedir. Pencerelerden batıda yer alan imam odası içinde kalmaktadır.

Konumlandığı parselin sınırlarını tutan süreç içerisinde dikdörtgen plan şemasına sahip yapı, kırma çatılıdır. Kare planlı harim mekanında, ahşap rabıta tavan ve zemin kaplaması kullanılmıştır. Mekanın doğu duvarında, kapalı avluya açılan iki adet kemerli, demir parmaklıklı, çift kanatlı ahşap pencere bulunmaktadır. Pencere

çevresinde alçı profil dönülmüştür. Kemer üzerinde alçı kabartma fiyonk figürü ve bitkisel motifli bezeme kullanılmıştır. Doğu duvarında ise batıdaki alçı profil ve fiyonk bezemeleri yer alırken açıklıklar kapatılmıştır. Bu cephenin komşu parselle bitişik nizam olması nedeniyle süreç içerisinde kapatıldığı anlaşılmaktadır. Kuzey duvarında doğu ve batı duvarından farklı olarak açıklık etrafında alçı profil ve bezeme yer almamakta, açıklıklar mahfil döşemesiyle kesilmektedir.

Kare planlı harim mekanında, ahşap rabıta tavan ve zemin kaplaması kullanılmıştır. Mekanın doğu duvarında, kapalı avluya açılan iki adet kemerli, demir parmaklıklı, çift kanatlı ahşap pencere bulunmaktadır. Pencere çevresinde alçı profil dönülmüştür. Kemer üzerinde alçı kabartma fiyonk figürü ve bitkisel motifli bezeme kullanılmıştır. Doğu duvarında ise batıdaki alçı profil ve fiyonk bezemeleri yer alırken açıklıklar kapatılmıştır. Bu cephenin komşu parselle bitişik nizam olması nedeniyle süreç içerisinde kapatıldığı anlaşılmaktadır. Kuzey duvarında doğu ve batı duvarından farklı olarak açıklık etrafında alçı profil ve bezeme yer almamakta, açıklıklar mahfil döşemesiyle kesilmektedir.

Şekil 4.78 Odunkapı Camii harim ve mahfil katı planları (14.11.08 gün ve 3632 sayılı Kararla onaylanan rölöve projesi). Kaynak: İzmir VBM Arşivi.

Güney duvarında ortada yağlı boya uygulanmış mihrap, mihrabın iki yanında bitkisel motifli başlığı olan yağlı boya kaplı sütun ve diğer pencere açıklıklarının

yarısı uzunluğunda kemerli, ahşap çift kanatlı pencereler bulunmaktadır. Mihrap üzerinde bitkisel motifli alçı kabartma bezeme, bezemenin ortasında ve iki yanında rozetler yer almaktadır. Rozet üstlerinde de bitkisel motifli alçı kabartma bezeme kullanılmıştır. Mihrabın iki yanında, doğu batı yönünde mermer sekiler uzanmaktadır. Doğu ve batı duvarlarında yer alan açıklık yanlarında da kadınlar mahfili altı haricinde, mihrap duvarında kullanılan rozetler kullanılmıştır. Mihrap yanındaki pencerelerde doğu ve batı pencerelerinde uygulanan alçı profil ve alçı kabartma bezemeler bulunmaktadır. Alçı kabartma bezemelerin tümünde yaldız boya uygulanmıştır. Mekanda tüm duvarlarda açıklık üst hizası üzerinde devam eden profil kullanılmıştır. Ahşap vaaz kürsüsü ve minber sade, niteliksiz elemanlardır.

Şekil 4.79 Odunkapı Camii güney ve kuzey duvarı görünümü.

Şekil 4.80 Odunkapı Camii harim içinde ve dışında bölümlenen kadınlar mahfili birimi.

Kapalı avlu kuzeyinde betonarme sistemde inşa edilmiş mozaik kaplama basamaklı, tek kollu merdivenle ulaşılan kadınlar mahfili katı, son cemaat üzerinde ve harim kuzey bölümü olmak üzere iki birim halinde kurgulanmıştır. Son cemaat

üzerinde yer alan bölümün kuzeyinde kontrplakla oluşturulmuş bir oda yer almaktadır. Harim biriminde yer alan bölüm ise güneyde ahşap dikmelerle, kuzeyde harim beden duvarı içine yerleştirilmiş ahşap kirişlerle desteklenmiştir. Dikme yanlarında ahşap süsleme elemanları yer almaktadır. Mahfil döşeme kaplaması ve tavan kaplaması ahşap rabıtadır. Mahfil katında da son cemaat biriminde kullanılan kuzey duvarı açıklıkları kullanılmaktadır. Döşemenin son cemaat ve harimde yer alan açıklıkları kesmesi nedeniyle dönem eki olduğu açıktır. Harim kuzey duvarının üst kotunda açılan geniş açıklığa yerleştirilmiş ahşap katlanır kapıyla kadınlar mahfilinin harim içindeki birimine giriş sağlanmaktadır. Mahfilde korkuluk seviyesine dek ahşap kafes kullanılmıştır. Korkuluğun, harim doğu ve batı duvarları birleşimlerinde problem vardır. Korkuluk, batı duvarında kapatılmış açıklığın üzerinde, doğuda ise pencere açıklığı içine rast gelmektedir. Döşemenin kestiği pencere açıklığının kemer bölümü batıda görülmekteyken, doğudaki açıklık ahşap plakayla kapatılmıştır.

Şekil 4.81 Odunkapı Camii kuzey ve güney cephesi görünümü.

Eserin 1952 yılında cemaat tarafından yaptırılan minaresi, parselin güneydoğusunda sokak kesişimin de yer almaktadır. Minare kaidesine betonla kesme taş görünümü verilmiş; gövdesi yivli olarak inşa edilmiştir. Şerefe korkuluğu ve külahı beton olarak kurgulanmış, alem beton külaha oturtulmuştur. İbadet mekanının yalnızca güney cephesi sokağa bakı vermekte, batıda yer alan cephe kapalı avluya aittir. Güney cephesi üzerinde giriş kapısı ve iki adet taş söveli, demir parmaklıklı küçük pencere açıklığı yer almaktadır. Cephe sıvalı ve boyalıdır. Zemin kotundan

yaklaşık 80cm. yüksekliğe dek serpme sıva uygulaması bulunmaktadır. Batı cephesi üzerinde açıklık bulunmamakta, güney cephesindekiyle aynı seviyede serpme sıva, düz sıva ve boya uygulaması yer almaktadır. Cephelerde, boya kabarmaları, boya kayıpları olduğu ve kısmi boya onarımları yapıldığı görülmektedir.

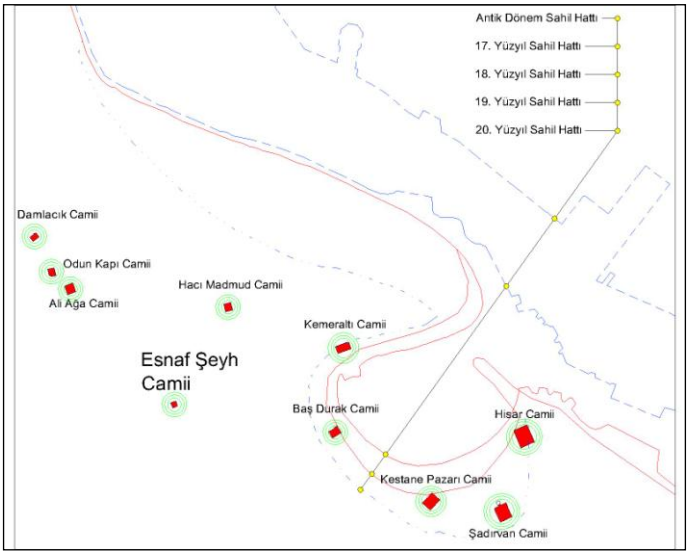
4.2.3.4 Esnaf Şeyh Camii

4.2.3.4.1 Konum. Yapı, İzmir ili, Konak ilçesinde, 31 pafta, 183 ada, 50 parselde; 442 sokak ve 834 sokak kesişimin de yer almaktadır. Parselde farklı iki kot vardır. Alt kotta bakımsız durumda olan hazire; üst kotta, avlu içerisinde abdestlik birimi, tuvalet birimi ve ibadet yapısı konumlanmıştır. Avlu yüksek duvarlarla dış mekandan soyutlanmış; giriş 442 sokaktan sağlanmaktadır. Caminin sokak kotundan güney cephesi ve batı cephesinin bir bölümü algılanmaktadır.

Şekil 4.82 Esnaf Şeyh Camii, konumu. Kaynak: Google Earth, 20.02.2012.

4.2.3.4.2 Tarihsel Gelişim. Eserin inşa tarihine ilişkin veri elde edilememiştir. Aktepe (1973/74), vakıf kayıtlarında eserin adının yer almadığını; haziresinde bulunan iki mezar taşında 1736 ve 1807 yıllarının okunduğunu belirtmiştir. 1807 yılının okunduğu mezar taşı, İzmir valilerinden Hacı İsmail Paşa'ya ait olması nedeniyle caminin önemli bir yapı olduğu vurgulanmaktadır. 28.08.1972 tarihli eski eser fişinde eserin 19. yüzyıl başlarında inşa edildiği belirtilmektedir (Dijital veri no:350801008-TF001, Genel İdari, VGM dijital veri arşivi). Atay'ın (1993), İzmir nüfus yerleşimine ilişkin hazırladığı çalışmasında eser 1730 yılına tarihlendirmiştir.

Şekil 4.83 Esnaf Şeyh Camii konumu. (Atay, 1978, s.95; kaynaktan işlenmiştir.)

4.2.3.4.3 Mimari Özellikler. Aktepe'nin (1973/74) görsel aktarımından, caminin küçük bir avlu ve haziresi olduğu; son cemaat mahallinin camekanla kapalı olduğu öğrenilmektedir. Beş köşeli kaideye oturan minare 1957 yılında inşa edilmiştir. Yapıda, tromplu kubbeyle örtülü harim, iki sıra pencere, niş biçiminde mihrap ve ahşap minber bulunmakta; bezeme elemanı yer almamaktadır. 28.08.1972 tarihli eski eser fişinde benzer söz konusu verilerden farklı olarak minare inşa tarihi 1952 yılı olarak belirtilmiş; 1955 yılında son cemaatin camekanla kapatıldığı aktarılmıştır (Dijital veri no:350801008-TF001, Genel İdari, VGM dijital veri arşivi).

Alan çalışmasında eserin plan şemasında değişiklik olmadığı, ancak niteliksiz malzeme kullanımının yoğun olduğu tespit edilmiştir. 442 sokak üzerinden kemerli çift kanatlı demir kapıyla parsele giriş sağlanmaktadır. Girişin sağında tuvalet ve abdestlik birimi yer almaktadır. Birimin giriş cephesinde seramik kaplanmıştır. Girişin solunda, orijinal olmayan kadınlar mahfili girişine oluşturulan metal merdiven ve köprü bulunmaktadır. Mahfil katına giriş çift kanatlı demir kapıdan sağlanmaktadır. İbadet birimleri, avlunun güney batısında konumlanmıştır. Son cemaat mahalli alüminyum doğramalarla kapatılmış, kuzey cephenin ortasından giriş alınmaktadır. Son cemaat mahalli zemin ve duvarında seramik kaplama yer almaktadır. Birimin batısında imam odası ve minare için iki, tek kanatlı alüminyum doğrama giriş bulunmaktadır. Harim kuzey duvarı üzerinde kemerli çift kanatlı ahşap

cümle kapısı; iki yanlarında kemerli çift kanatlı ferforje korkuluklu pencere yer almaktadır. Açıklık çevrelerinde mermer söve kaplaması kullanılmaktadır.

Tek kubbeli plan şemasına sahip yapının harim biriminde kubbeye geçiş tromplarla sağlanmıştır. Mekan iki sıra pencere açıklığıyla aydınlatılmaktadır. Doğu ve batı duvarı üzerinde biri kadınlar mahfili altında olmak üzere ikişer adet çift kanatlı, ahşap doğrama alt sıra penceresi bulunmaktadır. Güney duvarı üzerinde alt sıra penceresi yer almazken, kuzey duvarında, cümle kapısı iki yanında birer tanedir. Üst sıra pencereler ise, her cephenin ortasında, birer tane olarak kurgulanmıştır. Açıklıkların tamamı kemerlidir. Harim beden duvarlarında belirli seviyeye dek seramik kaplama uygulanmıştır. Mihrap duvarında ve mihrap nişi içerisinde seramik kaplama üzer boya uygulaması bulunmaktadır. Yalnızca harim biriminde bezeme elemanı kullanılmıştır. Bunlar, açıklık çevrelerinde profil; üst sıra pencere yanlarında yer alan Arapça yazılı rozetlerin ve mihrabın üzerinde alçı kabartma bitkisel motif; kubbe göbeğinde küçük bitkisel motifli alçı kabartmadır.

Şekil 4.84 Esnaf Şeyh Camii, güney duvarı ve mahfil katı görünümü.

Kadınlar mahfili katına ulaşım avludan sağlanmaktadır. Mahfil katı ikisi harim doğu ve batı duvarlarına gömülü, ikisi tekil olan ahşap ayaklarla taşınan ahşap döşemedir. Mahfille harim arası görsel ilişki kesilmemiş, ancak bu fonksiyon için kullanılmak üzere perdelik yaptırılmıştır. Birimde ahşap korkuluk kullanılmaktadır. Mahfil katında beden duvarı ortasında yer alan pencere kapatılmıştır. İbadet biriminin güney cephesi ve doğu cephesinin bir bölümü sokak kotundan algılanmaktadır. Yapıda, üst örtü olarak alaturka kiremit kullanılmış; avlu üzeri

kısmi olarak niteliksiz sundurmalarla örtülmüştür. Avlunun batısından hazire bölümüne inilmektedir. Yapıya sonradan eklenen minareye, çimento katkılı harç üzeri taş dokusu verilmiştir. Şerefe korkulukları ve külahı betondur.

Şekil 4.85 Esnaf Şeyh Camii 442 sokak görünümü.

4.2.3.5 Yalı Camii

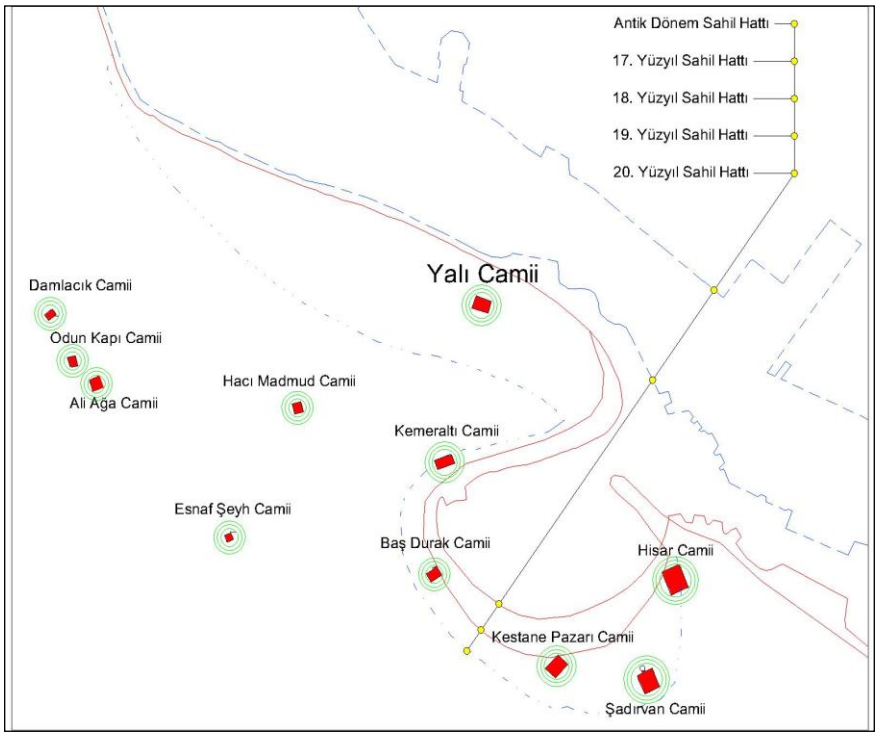
4.2.3.5.1 Konum. Yapı, İzmir ili, Konak ilçesinde, 39 pafta, 108 ada, 29 parselde yer almaktadır. Yapı meydanda konumlanmaktadır. Süreç içerisinde yapılan meydan düzenlemeleri yapının, mevcut zemin kotunun altında kalmasına sebep olmuştur. İbadet mekanı, harim, düşük kotta oluşturulan avlu ve abdestlik birimlerinden oluşmaktadır. Abdestlikler yapının güneydoğusunda yer almaktadır.

Şekil 4.86 Yalı Camii, konumu. Kaynak: Google Earth, 10.06.2011.

4.2.3.5.2 Tarihsel Gelişim. 18. yüzyılda inşa edilen eserlerden, Yalı Cami, vakfiyelere göre, banisi Derviş Ağa Zade Mehmet Paşa'nın kızı Ayşe Hatun

tarafından, deniz kenarındaki medresenin içine inşa ettirmiştir (Aktepe, 1972). Aktepe verdiği bu bilgilerin ışığında vakfiye tarihlerini, inşa ettiren kişilerin yaşadığı dönemi dikkate alarak yapının 18. yüzyıl eseri olduğuna kanaat getirmiştir. Gültekin (1952), ise kaynak belirtmeden yapının inşa tarihini 1754-55 olarak ifade etmiştir. Atay (1978), İzmir tarihindeki önemli olaylar arasında, Kaptan Mehmet Paşa kızı Ayşe Hanım tarafından 1750 yılında Yalı Cami yanında Yalı Medresesi'nin inşa edildiğini aktarmaktadır. Gültekin (2004), Gürkaya'nın (1965), verdiği bilgiler ışığında ve giriş kapısı yanında yer alan kitabede geçen 1748 tarihi, yapının tarihçesinde aktarılmaktadır. Aynı kaynakta, 1964 yılında gerçekleştirilen onarımda, dış kaplamada yer alan çinilerin büyük bir bölümünün söküldüğü, açıklık etrafındaki çinilerin kaldığı belirtmektedir. Medrese günümüzde mevcut değildir. Cami, yapılan dolgular nedeniyle, sahil hattından içeride ve meydan düzenlemeleri sonucu zemin kotundan düşük seviyede kalmıştır. Camiye ait sadece harim mekanı ve meydan düzenlemeleri sürecinde eklenen abdestlikler bulunmaktadır. Yapının 1930'lu yıllarda Hükümet Konağının önündeki bahçe içinde konumlandığı ve 'Ayşe Hanım Camii' olarak adlandırıldığı aktarılmaktadır (Keleş, 1992, s:35). 1991 yılında Hükümet Konağı'nın bahçe düzenlemesi kaldırılarak alan yayalaştırılmıştır.

Şekil 4.87 Yalı Camii konumu. (Atay, 1978, s.95; kaynaktan işlenmiştir.)

4.2.3.5.3 Mimari Özellikler. Arşiv araştırmalarında esere ilişkin tespit edilen en erken tarihli doküman 08.06.1971 tarihli eski eser fişidir. Aktepe (1973/74), eserin 18. yüzyılda yapıldığını belirtirken, 08.06.1971 tarihli fişte inşa tarihi 1895 yılı olarak verilmiştir (Dijital veri no:350801021-TF001, Genel İdari, VGM dijital veri arşivi). Fişte yapının, taş ve tuğla malzemeyle, sekizgen planda inşa edildiği; kurşun kaplama kubbenin beden duvarları üzerine oturduğu aktarılmaktadır. Ayrıca mihrap nişinin beş köşeli olduğu ve cepheye taştığı; sekizgen kaide üzerine oturan, yuvarlak gövdeli kesme taş minarenin şerefe altında mukarnas yer aldığı; girişin batısında yer alan mermer, üzerinde gülçe bulunan, yuvarlak kemerli kapıdan sağlandığı belirtilmektedir.

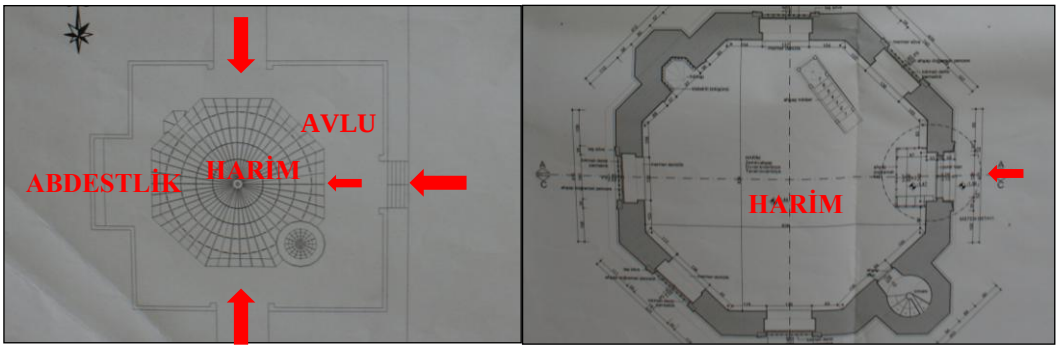
Süsleme programında, kubbe içinde mavi zemin üzeri çiçek ve yaprak motifleri; giriş kapısı üzerinde yer alan mermer kitabe üzerinde zikzak motifli mermer bordür; portalın taç kısmında mermer kabartma stilize bitkisel motifler kullanılmıştır. Sekizgen yapının her yüzeyinde sivri kemer kurgulanmıştır. Kemerlerin içlerinde mermer pervazlı dikdörtgen pencere açıklığı bulunduğu; pencere iç kenarlarını malakari bordürün çevrelediği; mihrap üzerinde iki sıra mukarnas yer aldığı; ahşap kündekari minberde bitkisel tezyinat kullanıldığı; cami dışında çini kaplama yer aldığı aktarılan bilgilerdir (Dijital veri no:350801021-TF001, Genel İdari, VGM dijital veri arşivi). Koruma Bölge Kurulu arşivinde ulaşılan, Prof.Dr. Ümit Serdaroğlu'nun yapıyla ilgili, tarihi tespit edilememiş, kaynak yer almayan raporunda yapının 1756 yılında külliye parçası olarak inşa edildiği, 1854 yılında Mehmet Paşa Kızı Ayşe Hanım tarafından minare eklenerek camiye dönüştürüldüğü belirtilmektedir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

Avlu olarak düzenlenen alan, mermer zemin kaplamasına; yapı, kesme taş ve tuğla almaşık örgüye sahiptir. Tek kubbeyle örtülü sekizgen planlı harim mekanından oluşan, yapıya kuzey batı yönündeki, dikdörtgen mermer pano üzerine açılmış kemerli, çift kanatlı, ahşap üzeri sac kaplama kapıdan giriş sağlanmaktadır. Kapının iki yanında mermer pano üzerinde oluşturulmuş sütunçeler yer almaktadır. Kapı açıklığı üzerinde bitkisel motifli bezeme ve bir kitabe, dikdörtgen pano üzerinde

kabartma geometrik ve bitkisel motifli mermer taç yer almaktadır. Pano çevresinde kenarları lacivert konturlu yeşil çiniler bulunmaktadır.

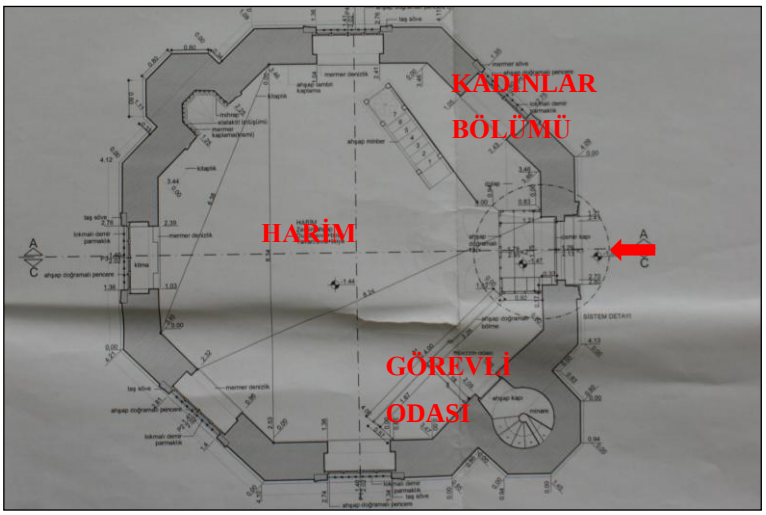
Şekil 4.88 Yalı Camii, kuzey-kuzey batı cepheleri, cümle kapısı ve pencere detayı görünümü.

Şekil 4.89 Yalı Camii vaziyet planı ve harim planı (18.01.08 gün ve 2928 sayılı Koruma Bölge Kurulu kararıyla onaylanan restorasyon projesi). Kaynak: İzmir VBM Arşivi.

Harim birimine süreç içerisinde üç birim eklenmiştir. Girişte ahşap aksamla oluşturulmuş birim ayakkabılık; girişin soluna ahşap aksamla oluşturulmuş birim, görevli odası; girişin sağına, perdeyle ayrılan birim kadınlar mahfili olarak düzenlenmiştir. Restorasyon projesinde bu birimlerin kaldırılması önerilmiştir. Yapı uygulama geçirmiş olmasına rağmen günümüzde bu birimler rölöve projesinde tariflendiği şekliyle kullanılmaya devem edilmektedir. Mekan altı adet dikdörtgen

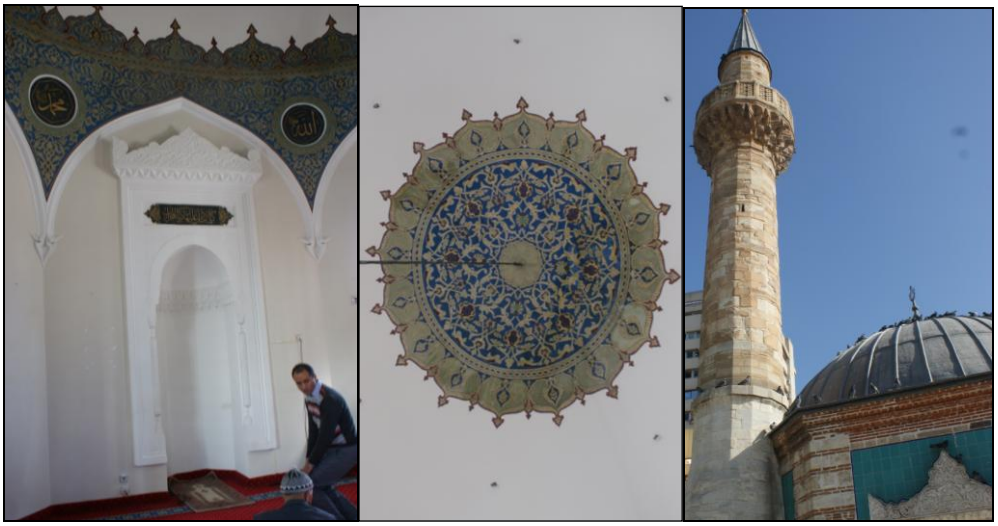
formlu çift kanatlı ahşap pencereyle aydınlatılmaktadır. Açıklıklarda mermer denizlik ve açıklık çevresinde mavi zemin üzerine kırmızı, beyaz bitkisel motifli kalem işi bordür kullanılmıştır. Bordürlerde silinme ve kesilmeler bulunmaktadır. Boyalı mihrap nişi, cümle kapısı kurgusuyla paralellik göstermektedir. Dikdörtgen pano üzerinde yer alan mihrabın kemer geçişinde, iki sıra mukarnas kullanılmıştır. Kemer köşelerinde, taş kabartma bitkisel motifli bezeme ve kemer üzerinde yine kabartma Arapça yazı, dikdörtgen pano üzerinde kabartma bitkisel motifli taç yer almaktadır. Sekizgen mekandan kubbeye geçiş pandantiflerle sağlanmıştır. Geçiş elemanları ve kubbe eteğinde lacivert zemin üzerine sarı, yeşil, kırmızı renklerde bitkisel motifli kalem işi bezeme uygulanmıştır. Pandantiflerde, kalem işi bezemeyle çevrelenmiş rozetler bulunmaktadır. Kubbe göbeğinde, pandantiflerdeki tezyinatla aynı renk ve benzer motif formunda kalem işi süsleme yer almaktadır. Ahşap minber aynalıkları kabartma bitkisel motifli tezyinata sahiptir.

Şekil 4.90 Yalı Cami harim planı (26.01.07 gün ve 2072 sayılı Kararla onaylanan rölöve projesi). Kaynak: İzmir VBM arşivi.

Yapı dış cephesi sıvasızdır. Kurşun kaplama kubbe saçağı altında altı sıra tuğla dizisi farklı seviyelerde çıkma yaparak saçak hareketlendirilmiştir. Sekizgen formun mihrap ve cümle kapısının yer aldığı kenar dışında, her yüzeyinde bitkisel motifli çinilerle oluşturulmuş dikdörtgen pano; panoların içinde sivri kemerli mermer söveler bulunmaktadır. Sövelerin kemer bölümü sağır ve bitkisel motifli çini kaplama, dikdörtgen bölümleri lokman parmaklıklı pencere açıklığıdır. Üzeri kurşun

kaplama mihrap çıkıntısının bulunduğu yüzeyde, diğer kenarlarda pencereleri çevreleyen çiniler, bu bölümde mihrabı çevrelemektedir.

Şekil 4.91 Yalı Camii, mihrap, kubbe göbeği ve minare görünümü.

Girişin sağında, mihrabın simetriğinde kesme taştan inşa edilmiş minare bulunmaktadır. Minare girişi, imam odası olarak ayrılan birimde yer alan kemerli, taş söveli, tek kanatlı, ahşap kapıdan sağlanmaktadır. İç mekanda, söve çevresinde, kalem işi bordür uygulaması kullanılmıştır. Minare, köşeli kaide üzerinde, daireye yakın formda çokgen gövde olarak kurgulanmıştır. Şerefe altında mukarnas yer alırken, korkuluklar taş oyma işçiliğinde, geometrik motiflere sahiptir. Kurşun kaplı külahın alt sırasında, petek bitişinde, mevcut kurguda yer alan yeşil-lacivert çini kalıntıları yer almaktadır.

4.2.4 19. Yüzyıl Süreci

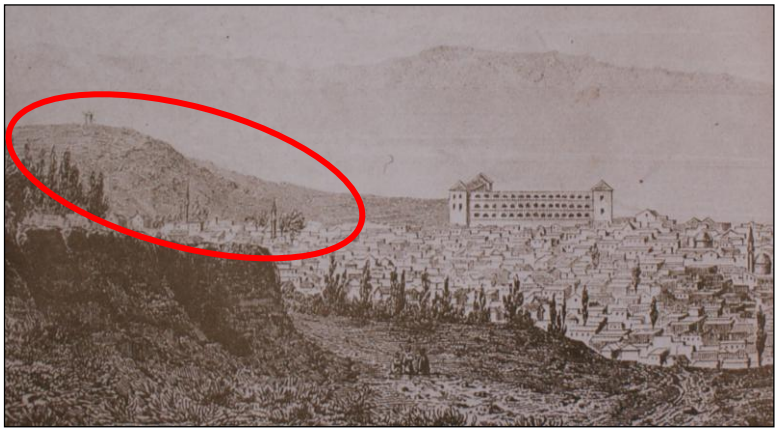
19. yüzyılda kentteki ekonomik ve ticari üstünlük yabancıların elinde olduğu gibi batılı bazı gezginler, İzmir için 'Doğunun Küçük Paris'i yakıştırmasını yapmış; yüzyılın sonunda kent dünyanın en tanınmış kültürel ve ticari merkezlerinden biri olmuştur (Arıkan, 1992, s:221; Goffman; Yalçın, 2003, s:144). Osmanlı Devleti'nin en büyük ihracat limanı ve ikinci sıradaki ithalat limanı haline gelmiştir (Karadağ, 2000). Yerel ticaret Müslümanların, uluslar arası ticaret Yahudilerin tarafından yapılmıştır (Temiz, 2001).

Tablo 4.4 19. yüzyılda Kemeraltı Bölgesinin, Osmanlı Dönemi camileri odaklı tarihsel süreci.

19. Yüzyılda Yaşanan Gelişmeler	18-19. yy	Hacı Mehmet Camii ve Naturzade Camii inşa edilmiş.
	19.yy başı	Esnaf Şeyh camii inşa edilmiş.
	1801	Kentte şiddetli deprem olmuş.
	1805	Şadırvan Camii kütüphanesi yapılmış.
	1812	Kemeraltı Camii onarılmış.
	1813	Hisar Camii onarılmış;kütüphane tesisi yapılmış.
	1825	Kentte yaşanan yangınla 2000 ev yanmıştır.
	1834	Yaşanan yangınla merkez çarşı ve Frenk nahallesi yanmıştır.
	1836-1837	Thomas Graves kentin haritasını çizmiştir.
	1841	Yangında Türk mahalleleri, çarşının büyük bir kısmı ve on iki adet cami yanmış.
	1846-50-56	Kentte deprem olmuş.
	1854-1856	Storari kentin haritasını çizmiştir.
	12.1857	Kentte yangın yaşanmış.
	07/08.08	Yaşanan yangınla Müslüman mahallerinin büyük bölümü yanmıştır.
	1862	Sahil boyunda liman kısmına ahşap set yapılmıştır.
	1863-1864	Yanan Hacı Mehmet camii yeniden inşa edilmiştir.
	1865	Karataş iskana açılmış,imar başlamıştır.
	1868	İzmir limanının yapımına başlanmış.
	1867-1873	Büyük tonajlı gemilerin yanaşabilmesi için rıhtım yapılmıştır.
	1874	Naturzade Camii yıkılıp yeniden inşa edilmiştir.
	08.1875	İzmir rıhtımı kullanıma açılmış.
	1867-1876	Sabri Paşa valiliği döneminde, Vilayet Konağı inşa edilmiş; Fevzi Paşa Caddesinin açılması için istimlak ve yıkımlar yapılmıştır.
	1880	Depremde Başdurak Camii'nin minaresi yıkılmış.
	1880'li yıllarda	Değirmen Dağı semtinin kente bakan bölümü konut dokusuyla dolmuş,Konak-Eşrefpaşa yolu açılmış.
	1881	Hisar Camii onarılmış.
	1882	Kentte yaşanan yangınla Türk ve Yahudi mahalleleri tahrip olmuştur.
	1891	Halil Rıfat Paşa ve Hatay Caddeleri açılmaya başlanmış.
	1891-1892	Akarcalı Camii inşa edilmiş.
	1899	Hacı Ethem (Selimiye) Camii inşa edilmiş.
	15.10.1895	Salepçioğlu Camii inşası başlamış;27.02.1906 yılında tamamlanmış.

Yüzyılın başında Kemeraltı'nın kuzey batı bölümünde ticaret, diğer alanlarda konut dokusu konumlanmıştır. Frenk çarşısının gelişimi ile Rum, Ermeni, Musevi tüccarlar Kemeraltı'ndan taşınmış, kalan yerler Türklerin mülkiyetine geçmiş; imalat ya da ticaret amaçlı kullanılmıştır (Atay, 1998). Bu dönemde İzmir dört mahalleye ayrılmıştır. Güney ve doğuda, Türk, bugünkü Fevzipaşa Bulvarı'ndan Alsancak'a kadar olan alanda, Mezarlıkbaşı ve Havra Sokağı civarı ile bugünkü fuar alanında diğer etnik gruplar yerleşmişlerdir (Ecemiş ve Gündüz, 2001). 19. yüzyılın ikinci yarısında Mirali, Kefeli, Cami-i Atik, Hatuniye, Kasab Hızır, Selatinoğlu, Hacı Hüseyin, Çorakkapı, Pazaryeri, Faik Paşa, Ali Reis, Hasan Hoca, Şeyh, Cedid mahalleleri müslüman mahalleleri olarak geçmektedir. Elhac Mahmud, Sarı Hafız,

Ali Ağa, El-hac İbrahim, Esnaf Şeyhi, Natırzade Camileri ile Kılcı, Arnavud, Odunkapı ve Kahraman Mescitleri civarı Cami-i Atik Mahallesi oluşturulmuş (Serçe, 2000). Mahalle isimleri orada konumlanan ibadet yapısı ya da dönemim önemli kişilerinden seçilmiştir. 19. yüzyıl başlarında Musevi Mezarlığı olan Değirmen Dağı Bölgesi, 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı sonrasında iskana açılmış ve kente gelen göçmenler bu alana yerleştirilmiştir (Atay, 1993; Serçe, 1998).

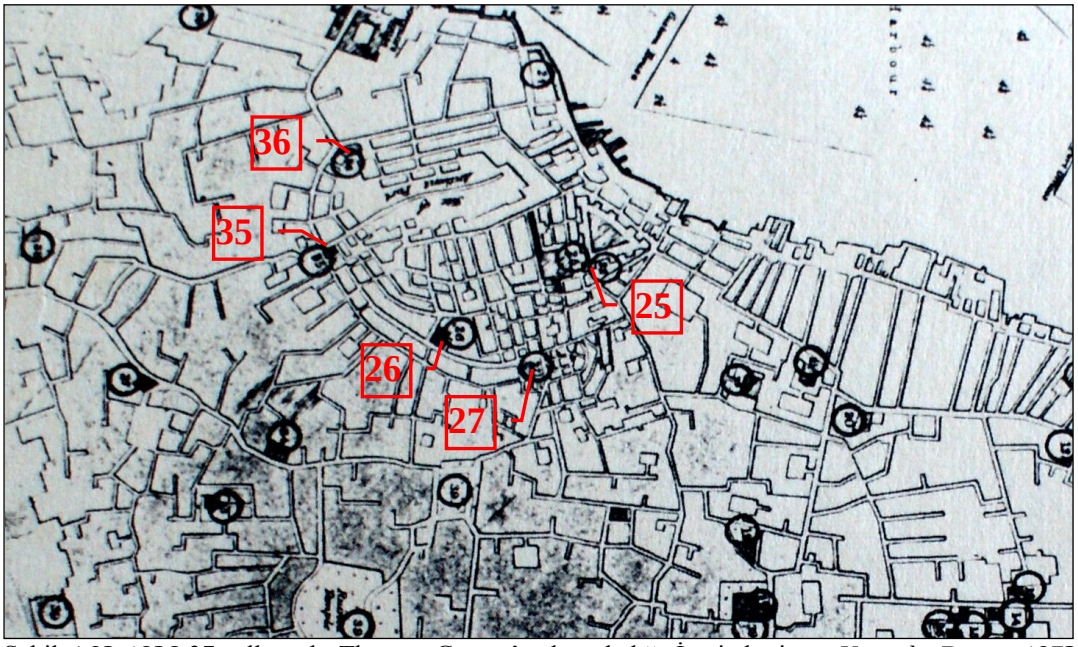

Şekil 4.92 Değirmen Dağı tasviri (1836 yılı). Kaynak: Atay, 1993, s:48.

19. yüzyılda yaşanan sanayi devrimi gelişmelerine, Osmanlı İmparatorluğu ayak uyduramamış; Avrupa'nın hammadde kaynağı ve işlenmiş ürün pazarı olmaktan öteye gidememiştir (Martal, 1992, s:266-267). 19. yüzyılda 'Levant Company'nin dağılmasıyla ihraç edilen ürün taleplerinin değişmesi; sanayi devriminin öngördüğü gelişmelerle İzmir'in ulaşım ve haberleşme alanında geliştirilmesini zorunlu kılmıştır. 19. yüzyıl ikinci yarısına dek deniz ticaretinde kullanılan doğal limanlara, bu süreç sonrasında mühendislik faaliyetleriyle müdahale edilmeye başlandığı görülmektedir. İzmir liman ve rıhtımının yapımı, Kordon'dan tramvay işletilmesi çalışmaları, izin verilen müdahalelerdir (Tekeli, 1992, s;133). 1873 yılında rıhtım kullanıma açılmıştır (Martal, 1992, s:267). Yerel girişimle liman projeleri uluslararası sermayeyle gerçekleştirilmiş ve kentin fiziksel yapısı değişikliğe uğramıştır (Bilsel, 2000, s:37).

1867-1876 yılları arasında rıhtımın günümüzdeki Fevzi Paşa Caddesi'yle, Basmane'ye bağlanması amacıyla birçok eser istimlak edilerek yok edilmiştir (Kuban, 2001). Ulaşım, haberleşme vb. gelişmeler İzmir'in dış ticaret ilişkilerinde

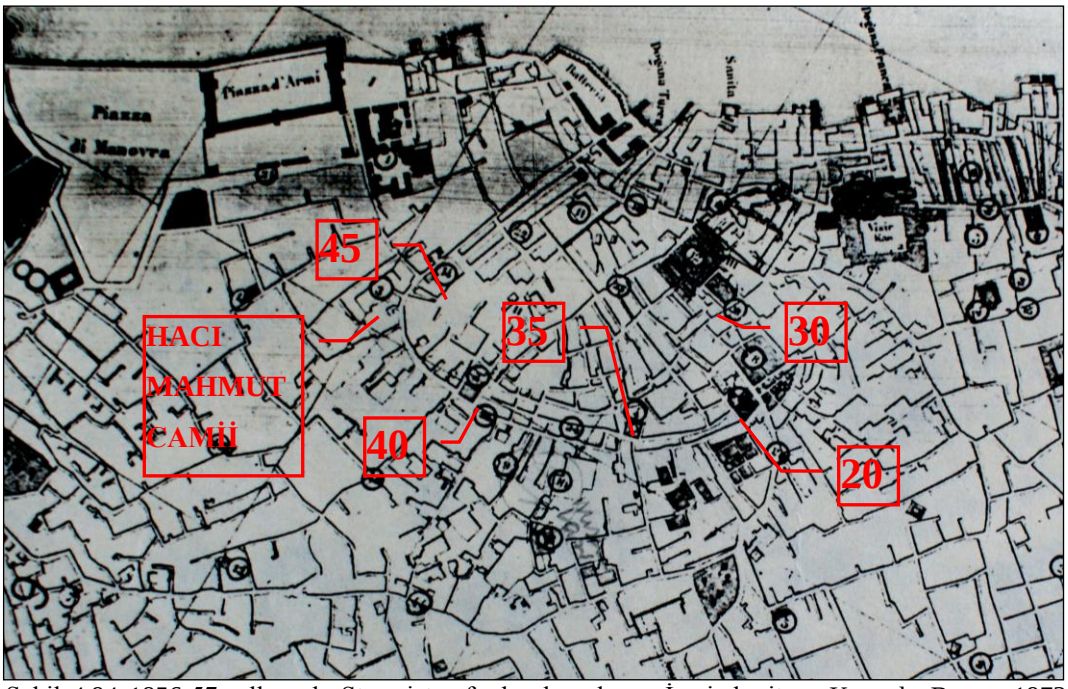
üst seviyelerde yer almasını; yabancı devletlerin pazar alanlarını genişletmesini; zengin ürünleri ucuz ve kolay yollarla taşımasını sağlamıştır. Ticari faaliyetler nedeniyle İzmir çok uluslu serbest bir kent görünümüne bürünmüş; kentte, 1850'de on yedi ülkenin konsolosluğu bulunmaktadır (Martal, 1992, s:269).

Şekil 4.93 1836-37 yıllarında Thomas Graves'ın hazırladığı İzmir haritası. Kaynak: Beyru, 1973 şekil.9

19. yüzyılın ilk yarısında çeşitli gezginlerin haritalarıyla, şehir hakkında bilgi edinilmektedir. 1836-37 yılları arasında Thomas Graves tarafından hazırlanan haritada çalışma konusuna yönelik; (25) Hisar Camii, (26) Kestane Pazarı Camii, (27) Şadırvan Camii, (35) Başdurak Camii, (36) Kemeraltı Camii gösterilmektedir (Beyru, 1973). (38) Hacı Mehmet Camii olarak belirtilen yapı ise günümüzde Hacı Mahmud Cami adıyla bilinen eser olmaktadır. Harita da kentin günümüzdeki Varyant'a kadar uzandığı ve 18. yüzyıla göre kıyının biraz daha dolduğu görülmektedir (Kuban, 2001). Diğer bir harita, 1854-56 yılları arasında İtalyan mühendis Storari tarafından hazırlanmıştır (Beyru, 1973). Osmanlı Devleti tarafından yapılan İzmir'in ilk planlı kentsel düzenlemesi olması nedeniyle Storari Planı önem taşımaktadır. Bu plana göre, Ermeni mahallelerinin imarı gerçekleştirilmiştir (Anonim, 2004, s:46; Bilsel, 2000, s:34). Haritada diğerine göre 1844 yangını sonrası Basmane çevresindeki yolların değiştiği; sahil hattının daha ileri kaydığı; Ok

Kalesinin sahilden koptuğu ve Ali Paşa Meydanının dolduğu görülmektedir. Haritada; Hisar Camii, Şadırvan Camii, Başdurak Camii, Kestane Pazarı Camii, Kemeraltı Camii, Hacı Mahmut Camii görülmektedir. Thomas Graves'in 1836-1837 yılları arasını yansıtan haritasında görülen çıkmaz sokaklar ve organik doku, Storari haritasında ızgara plana dönüşmüştür (Bilsel, 2000, s:35).

Şekil 4.94 1856-57 yıllarında Storari tarafından hazırlanan İzmir haritası. Kaynak: Beyru, 1973 şekil.12

19. yüzyılda iç liman tamamen ortadan kalkmıştır (Beyru, 1991, s:44). 1850'li yıllarda alanın dolmasıyla oluşan Ali Paşa Meydanında yeni yapılaşmalar olmuştur. Ancak bu yapılaşma plansız olarak gerçekleşmiş ve yoğun olarak depo binalarının inşa edilmesiyle alan doldurulmuştur (Atay, 1978; 1995, s:35). 19. yüzyılın ikinci yarısında yapılaşma adına değişimler yaşanmış; bedesten yerine büyük mağazalar, şirket binaları, bankalar, işhanları inşa edilmeye başlanmış; Paşa konaklarının yerine kamu kurum ve kuruluşları yapılmıştır (Martal, 1992, s:270). Kentte gelişen hızlı ticari faaliyetlerle depo binalarının sayısı artmış; han yapılarının odaları takipçi ve simsarların ofisi haline gelmiştir. Konaklama fonksiyonu için oteller kullanılmaya başlanmıştır (Kayın, 2002, s:28; Kıray, 1998). Ancak alanını kısıtlı olması nedeniyle, otel yapılarının alt katlarında ticaret fonksiyonuna yönelik olarak düzenlemeler

yapılmıştır. Çarşı içerisinde bazı sokak üstlerinin ahşap ve/veya sarmaşık türü sundurmalar kullanılmış, ilk meydan düzenlemesi 1868 yılında belediye tarafından gerçekleştirilmiştir. Bölgede yüzyılın başlarında taş duvarlı yapılarda, merdiven, döşeme, tavan ve çatı imalatlarında ahşap kullanıldığı aktarılmaktadır (Beyru, 1992, s:46). Kentin anıt eserleri 19. yüzyıl içerisinde yapıldıkları çağın özelliklerini büyük ölçüde yitirmiş; bu yüzyılda eserler 'seçmeci üslubuyla' restore edilmiştir (Kuban, 2001, s:77).

Kent yüzyıl içerisinde birçok yangın felaketi yaşamıştır. 1841 yılında yaşanan yangında, Türk mahalleleri, çarşının büyük bir kısmı ve on iki adet cami tahrip olmuştur (Beyru, 1981, s:141). Bunun dışında 1825 yılında iki bin ev; 1834 yılında merkez çarşı ve Frenk mahallesi; 1861 yılında Müslüman mahallelerinin büyük bölümü; 1882 yılında Müslüman ve Yahudi mahalleri yangınla zarar görmüştür (Goffman; Yalçın, 2003, s:146).

4.2.4.1 Hacı Mehmet (Mehmet Müftü) Camii

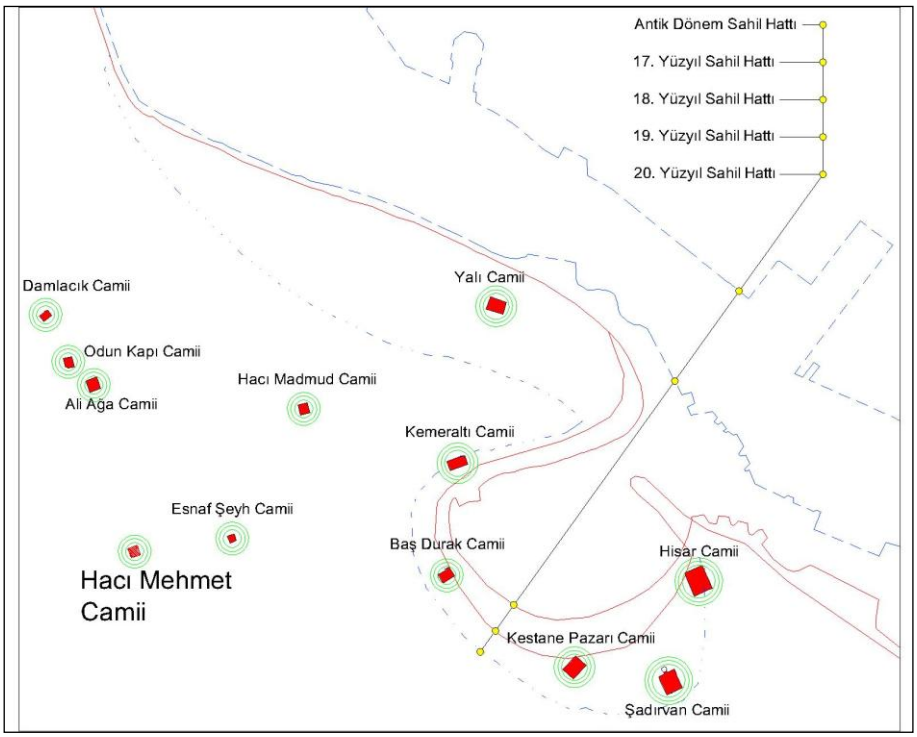

Şekil 4.95 Hacı Mehmet Camii konumu. Kaynak: Google Earth, 10.11.2011.

4.2.4.1.1 Konum. Yapı, İzmir ili, Konak ilçesinde, Kahraman Mescit Mahallesi, 841 sokak ve İnönü Sokak kesişimin de yer almaktadır. Parsel sınırları içerisinde ibadet yapısı, görevli lojmanı, abdestlik birimi, tuvalet birimi ve avlu bulunmaktadır. 841 sokak üzerinden avluya girilmektedir. Avluda, güney batıda abdestlik; güney

batı ve batıda ibadet birimleri; kuzey doğuda tuvalet birimi; doğuda görevli lojmanı konumlanmaktadır.

4.2.4.1.2 Tarihsel Gelişim. Yapının, kesin inşa tarihi bilinmemekte; 18. yüzyıl sonu, 19. yüzyıl başında inşa edildiği düşünülmektedir. Avlu giriş kapısı üzerinde yer alan kitabeye göre, cami geçirdiği yangın sonrası, 1863-1864 yılları arasında yeniden inşa edilmiştir. Banisi hakkında sağlıklı verilere ulaşılmamış; ancak, yapıya ismini veren Hacı Mehmed Ağa'nın Ödemiş'in Balyanbolu nahiyesinden olduğu ve Cami-i Atik mahallesinde bir cami yaptırdığı belirtilmektedir (Aktepe, 1972). 1960'lı yıllarda hazırlanana Abide ve Eski Eser fişinde, yapının banisinin Hacı Mehmet adında biri olduğu; 19. yüzyılda teras üzerine inşa edildiği minarenin ise 16. yüzyılda yapıldığı aktarılmaktadır (Dijital veri no:350801043-TF002, Genel İdari, VGM dijital veri arşivi).

Şekil 4.96 Hacı Mehmet Camii konumu. (Atay, 1978, s.95; kaynaktan işlenmiştir.)

12.06.1972 tarihli Abide ve Eski Eser fişinde ise yine banisi olarak Hacı Mehmet ismi verilmekte, ancak inşa tarihi olarak yangın sonrası onarıldığı belirtilen 1864 yılı gösterilmektedir (Dijital veri no:350801043-TF001, Genel İdari, VGM dijital veri

arşivi). Aynı veride, minare için, daktiloyla kaideden şerefeye dek orijinal ve 16. yüzyıl özelliği gösterdiği yazılmış, daha sonra el yazısıyla yapının bütünüyle özelliklerini yitirdiğini ve 16. yüzyıl yapısı olamayacağı notu eklenmiştir. Yapının 1863-1864 yılları arasındaki tamirinden öncesine ait veri elde edilememiştir. Kasab-başı zade Şerif Ahmed Efendi'nin annesi, Mustafa kızı Fatma Hanım'ın 16 Ekim 1889 tarihli vakfiyesinde caminin tamiri için kendi vakıf gelirinden kaynak ayırdığı; Sa'lebci-zade Hacı Ahmed Efendi bn. Hacı Mehmed Ağa'nın 29 Eylül 1893 tarihli vakfiyesinden cami imamına, kendi vakfının gelirinden bir kısmını ayırdığı öğrenilmektedir (Aktepe, 1972).

4.2.4.1.3 Mimari Özellikler. Yapıya ilişkin olarak Aktepe (1972), yapının yüksek konumundan dolayı şehir manzarasına hakim olduğunu; küçük bir avlusu, camekanla kapatılmış iki birimli bir son cemaat mekanı olduğunu belirtmektedir. Kiremitle örtülü kırma çatılı yapının süs kubbeyle örtülü olduğu; sıvalı minaresi ve ahşap minberi bulunduğu; niş şeklindeki mihrapta ve pencere çevrelerinde sanat değeri bulunmayan süslemeler kullanıldığı aktarılmıştır.

Arşiv araştırmalarında yapı hakkında sınırlı sayıda doküman olduğu tespit edilmiştir. Bunlar iki adet tarihi belirsiz görsel, bir adet Eski Eser Kitabe fişi, iki adet Abide Ve Eski Eser fişi şeklindedir. Dokümanlar Vakıflar Genel Müdürlüğü dijital arşivinden elde edilmiştir. 1960'lı yıllarda hazırlanan dokümana göre, kare planlı harimin küçük ahşap kubbeyle örtülü olduğu; süslemelerin 20. yüzyıl başlarında yapılmış olabileceği söylenmektedir. Minarenin 16. yüzyıl üslubu taşıdığı; sekizgen sağır sivri kemerli, nişli moloz taş kaideden üçgenlerle tuğladan yapılmış yuvarlak gövdeye geçildiği belirtilmiş; şerefenin yeni olduğu eklenmiştir (Dijital veri no:350801043-TF002, Genel İdari, VGM dijital veri arşivi). Eski eser kitabe fişi ve eski eser fişi 12.06.1972 tarihlidir. Kitabede eserin yangın sonrası 1864 yılında yeniden faal duruma getirildiği belirtilmektedir. Ancak eski eser fişi yapının inşa tarihi olarak 1864, ikinci inşa tarihini vermiştir. Fişte yer alan mimari tariflemeye göre, kareye yakın formdaki harim mekanı taş, tuğla malzemeyle; son cemaat duvarları bağdadi olarak inşa edilmiş; çatıda yer alan kubbe kaldırılmış yerine betonarme döşeme yapılmıştır (Dijital veri no:350801043-TF001, Genel İdari, VGM

dijital veri arşivi). Ayrıca kuzey, doğu ve batı yönlerinde yuvarlak kemerli pencere açıklıkları bulunduğu; mihraba yakın olan iki pencere ve mihrap üzerinde bitkisel motifli alçı kabartma süsleme yer aldığı söylenmiştir. 'L' planlı son cemaatten taş söveli kemerli kapıyla harime geçildiği ve mekanda muhdes kapı yer aldığı belirtilmiştir. İki fişte de yapının orijinalliğini tamamen yitirdiği belirtilmekte, ancak anıt olduğu ve korunması gerektiği söylenmektedir.

Şekil 4.97 Hacı Mehmet Camii girişi, avlu ve harim güney duvarı görünümü.

Hacı Mehmet Cami'nin konumlandığı parsele 841 sokak üzerindeki kemerli, beton söveli, çift kanatlı kapıdan girilmektedir. Kapı üzerinde 1864 yılındaki onarım için düzenlenmiş kitabe yer almaktadır. Kapıdan üç basamak inerek avlu kotuna ulaşılmaktadır. Avlu ve basamaklar mozaik katkılı beton kaplamadır. Girişin sağında abdestlik, solunda tuvalet birimi yer almaktadır. Tuvalet biriminin üzeri eternit kaplama; seramik kaplamana abdestlik biriminin üzeri eternit sundurmayla örtülüdür. Giriş üzerinde demir konstrüksiyon sundurma iskeleti bulunmaktadır. Avlu 'L' plan şemalıdır ve uzun kolda görevli lojmanı, batısında ibadet mekanı yer almaktadır. Avlunun iki kolu üzerinden de son cemaat mekanına giriş sağlanmaktadır. Ana giriş abdestlik mekanının önünde bulunan kemerli geniş açıklıktır. Açıklık sağır ve tek kanatlı olarak kurgulanan demir-alüminyum doğramalarla kapatılmıştır. İkincil giriş avlunun kuzeybatısında yer alan tek kanatlı demir kapıdan sağlanmaktadır. Avluya bakan son cemaat mekanının cephelerinde iki sıra açıklık yer almaktadır. Birinci sıra açıklıklar etrafında beton söve ve boya uygulaması vardır. Sövelerin kilit taşı taklidi üzerinde, ay motifi yer almaktadır. Kemerli açıklık içlerinde sabit ve sürgü olmak üzere alüminyum doğrama bulunmaktadır. İkinci sıra açıklıklar enine dikdörtgen,

sabit, demir doğramalıdır. Cephelerde serpme sıva ve boya uygulaması bulunmaktadır.

‘L’ plan şemalı son cemaattin güneyinde, ahşap pervazlı, tek kanatlı, ahşap minare kapısı yer almaktadır. Mekanın avluya bakan birinci sıra açıklıkları dikdörtgen formlu ve ahşap pervazlıdır. Doğu cephesinde iki adet, kuzey cephesinde üç adet, doğu cephesinde bir adet pencere kurgulanmıştır. Harim duvarı üzerinde yer alan kemerli açıklıklarda söve üzeri boya, sabit ve sürgü alüminyum doğrama, demir parmaklık kullanılmaktadır. Mekanın girişinde yer döşemesi karo mozaik, geri kalan alanlarda ahşap rabıtadır. Duvar yüzeylerinde pencere alt seviyesine dek lambiri kaplamadır. Son cemaatin güney doğusunda kadınlar mahfiline çıkış merdiveni yer almaktadır. Merdiven, beton basamak üzeri yağlı boya uygulamalıdır. Ancak birim günümüzde depo olarak kullanılmaktadır. Harim birimine giriş, son cemaat biriminin kuzey kolu üzerinden sağlanmaktadır.

Şekil 4.98 Hacı Mehmet Camii kadınlar mahfili ve 841 sokak görünümü.

Kare planlı harim mekanı, doğu cephesinde iki pencere açıklığı; kuzey cephesinde cümle kapısı ve kapının solunda bir adet pencere sağında bir adet kapı açıklığı olarak kurgulanmıştır. Cümle kapısı kemerli, söveli ve çift kanatlı ahşap kapıdır. Açıklığın

üzerinde Arapça yazılı dikdörtgen pano bulunmaktadır. Mekanın tavanı betonarme döşemeyle yenilenmiş, tabanda ahşap rabıta kaplama kullanılmaktadır. Harim duvarları ve mahfil katını taşıyan kolonlarda, pencere açıklıklarının 1/3'ü seviyesine dek ahşap lambri kaplama, geri kalan yüzeylerde sıva ve boya uygulaması vardır. Harimin kuzey doğusunda, ahşap dolap ve müezzin mahfili amaçlı yükselti yer almaktadır. Mekan güney ve batı cephelerindeki pencere açıklıklarıyla sokağa açılmaktadır. Güney cephesindeki açıklıklar, mihrabın iki yanında diğer cephelerdeki açıklıklara göre daha küçük boyutlarda ve üst kotta kemerli, alüminyum doğramalı olarak kurgulanmıştır. Batı cephesi açıklıları kuzey ve doğu cephesindeki açıklıkların tekrarı şeklindedir. Mekanda tüm beden duvarlarını dönen alçı profil, mihrap çevresi ve doğu, batı cephelerinde mihraba yakın olan pencere üstlerinde, bitkisel motifli alçı kabartma tezyinat kullanılmıştır. Minber ve vaaz kürsüsü niteliksiz ahşap elemanlardır.

Son cemaat kuzey batısından beton basamaklarla ulaşılan kadınlar mahfili bulunmaktadır. Harimden algılandığı üzere mahfil döşemesi betonarme olarak yapıya eklenmiş; harim kuzey duvarı ve harim içerisindeki iki adet betonarme kare kolonla taşınmaktadır. Döşeme doğu, batı ve kuzey beden duvarlarındaki pencere kemerlerini yarıda kesmektedir. Mahfil katında niteliksiz demir korkuluk ve ahşap kafes kullanımı bulunmaktadır.

Eski eser fişlerinde İzmir'in en erken tarihli minarelerinden biri olarak tanımlanan, ancak günümüzde orijinal özelliğini bütünüyle yitirmiş olan minare ibadet mekanıyla bitişik olarak güney doğu köşede yer almaktadır. Boya uygulamalı kaide üzerinde, tariflemelerde yer alan niş ve üçgenler günümüze ulaşmış, ancak gövde, şerefe ve petek kısımları yenilenmiştir. Bu kısımlarda düz sıva üzerine çentikler açılmıştır. Minarede kurşun alem kullanılmaktadır. Yapının 841 sokak üzerinden avlu duvarı ve harim cephesi; İnönü sokak üzerinden avlu demir korkuluğu ve harim cepheleri algılanmaktadır. Cephe yüzeylerinde serpme sıva ve boya uygulaması bulunmaktadır. Cephelerdeki açıklık çevrelerine boyayla söve görünümü verilmiştir. Harim ve son cemaat birimlerinde kiremit kaplama kırma çatı kullanılmıştır. Yapı orijinal niteliklerini tamamen yitirilmiştir.

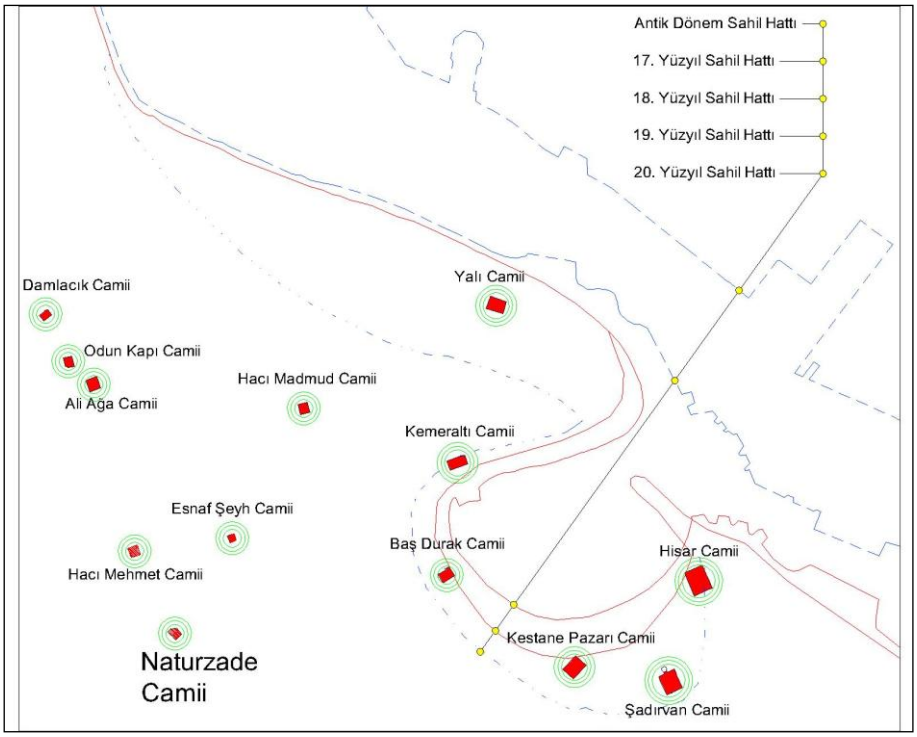
4.2.4.2 Naturzade Camii

4.2.4.2.1 Konum. Yapı, İzmir ili, Konak ilçesinde, Tan mahallesi, 18 pafta, 118 ada, 2 parselde yer almaktadır. Yapı Eşrefpaşa Caddesi ve 838 sokak üzerinde köşe parselde konumlanmakta; ancak, Eşrefpaşa Caddesi yönünden alt kotta kalması nedeniyle algılanmamakta, 838 sokak üzerinden avlu duvarı ve kısmi olarak görevli odası algılanmaktadır. Parsel içerisinde, ibadet mekanı, görevli odası, görevli lojmanı, abdestlik birimi, tuvalet birimi ve küçük bir hazire bulunmaktadır. Parsel sınırları kesin olarak belirli değildir. Cami ve komşu parseller birbirinden ayrılamamaktadır. Yapı fevkani olarak kurgulanmış ve alt katında odalar bulunmaktadır.

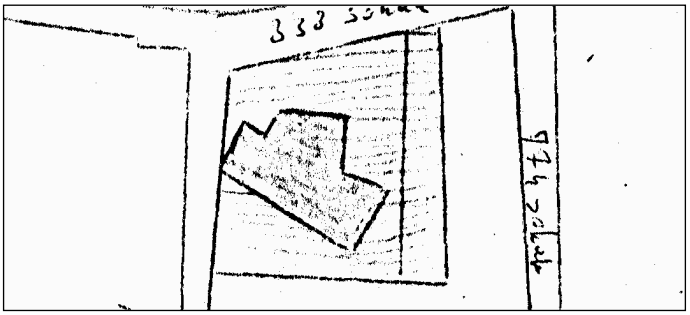

Şekil 4.99 Naturzade Camii konumu. Kaynak: Google Earth, 25.10.2011.

4.2.4.2.2 Tarihsel Gelişim. İnşa tarihi ve banisi kesin olarak bilinmeyen yapı, 18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyıl başı sürecinde inşa edilmiştir. Parsele girişi sağlayan avlu kapısı üzerindeki kitabede, yapının 1874 yılında Hacı Mustafa Efendi tarafından esaslı onarım geçirdiği belirtilmektedir (Aktepe, 1972). Girişin üzerindeki isim levhasında inşa tarihi 1875 yılı olarak yazılmıştır. Gültekin (1952), yapının, 1874 (H.1291) yılında Natır-zade tarafından yaptırıldığını aktarmaktadır. Aktepe'nin (1972) elde ettiği veriler ışığında 1298 tarihli Sal-name'de Natır-zade'nin 1248 yılında vefat ettiği öğrenilmektedir. Bu durumda yapının Natır-zade tarafından 1874 yılında inşa ettirmiş olması mümkün değildir.

Şekil 4.100 Naturzade Camii konumu. (Atay, 1978, s.95; kaynaktan işlenmiştir.)

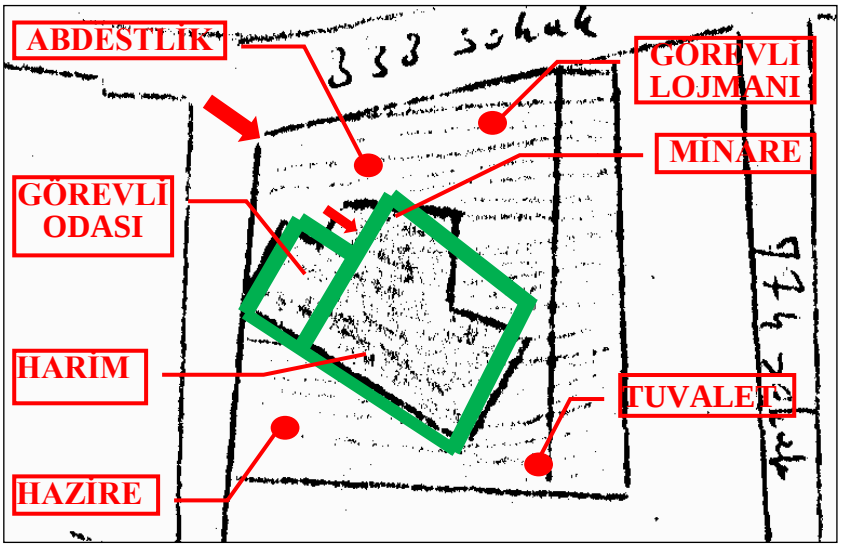

4.101 Naturzade Camii krokisi. Kaynak: Dijital veri no:350801031-TF001, Genel İdari, VGM dijital veri arşivi

1965 yılına ait eski eser fişinde yapının kitabesi bulunmadığı harim kısmının 20. yüzyıl, minarenin 16. yüzyıl özelliğinde olduğu kaydedilmiştir (Dijital veri no:350801031-TF002, Genel İdari, VGM dijital veri arşivi). 10.04.1972 tarihinde hazırlanan Vakıf Eski Eser Kitabe Fişindeki tercümede, yapının çatı ve duvarlarının yıkılmak üzere olduğu; Hacı Mustafa Efendi tarafından yıktırılarak temelden itibaren yenilendiği 1874 yılında ibadete açıldığı belirtilmektedir (Dijital veri no:350801031-KF001, Genel İdari, VGM dijital veri arşivi). Yine 10.04.1972 tarihli Abide Ve Eski Eser Fişinde yapının 1875 yılında yeniden inşa edildiği; ilk baninin Naturzade, ikinci baninin Hacı Mustafa Efendi olduğu belirtilmektedir (Dijital veri no:350801031-

TF003, Genel İdari, VGM dijital veri arşivi). Kesin tarihi belirtilmemiş, 70'li yıllara ait Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Envanterinde, yapının 19. yüzyıl üslubunda olduğu; minarenin camiden eski olduğu; 1974-76 yılları arasında harim tavanının ve taban döşemesinin onarım geçirdiği aktarılmaktadır (Dijital veri no:350801031-TF001, Genel İdari, VGM dijital veri arşivi). Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Envanterinde yer alan krokiden yapı sınırları tespit edilebilmektedir.

4.2.4.2.3 Mimari Özellikler. Arşiv ve basılı kaynaklara göre cami 1874 yılında yeniden inşa edilmiştir. Aktepe (1972), fevkani yapının alt katında altı adet oda bulunduğunu; avludan birkaç basamakla cami girişine ulaşıldığını; yapının kiremit örtülü ahşap çatısı, niş şeklinde mihrabı, ahşap minberi ve kurşun kaplama alemli minaresi olduğunu; avluda ek yapılar yer aldığını belirtmektedir.

Şekil 4.102 Naturzade Camii parsel yerleşim şeması. (350801031-TF001, numaralı dijital veriden işlenmiştir) Kaynak: Dijital veri no:350801031-TF001, Genel İdari, VGM dijital veri arşivi.

1965 tarihli Abide ve Eski Eser Fişine göre, cami, hazire ve medreseden oluşan bir külliye olarak inşa edildiği; tespit sürecinde caminin ayakta olduğu; harimin 20. Yüzyıl, minarenin 16. yüzyıl özelliği gösterdiği aktarılmaktadır. Kalın sıvalı minarenin, kare kaide üzerinde yuvarlak gövdeli ve şerefe altında üç sıra alçı işçiliği olduğu belirtilmektedir (Dijital veri no:350801031-TF002, Genel İdari, VGM dijital veri arşivi). 10.04.1972 tarihli Abide ve Eski Eser Fişinde, avlu içinde konumlanan

yapının kuzeyinde medrese, güneyinde hazire yer aldığı; taş tuğla karışık olarak inşa edilip sıva uygulamalı olduğu; kare formlu harim mekanını tavanında ahşap kaplama kullanıldığı aktarılmaktadır (Dijital veri no:350801031-TF003, Genel İdari, VGM dijital veri arşivi). Kuzey cephede altta iki, üstte üç adet, güneyde iki adet, doğuda üç adet pencere bulunduğu; mihrap ve minberin sanat değeri taşımadığı; minarenin kürsü kısmında nişler olduğu; ibadet mekanının batısında namaz kılınan muhdes bir oda olduğu belirtilmiştir.

70'li yıllarda hazırlandığı düşünülen Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Envanterindeki tariflemede, avlu girişi solunda imam evi ve abdestlik yer aldığı; harim girişi sağında kalan küçük mihrap nişine sahip odanın okuma odası olduğu belirtilmektedir (Dijital veri no:350801031-TF001, Genel İdari, VGM dijital veri arşivi). Niş şeklindeki mihrabın iki yanında sütunçe ve üzerinde bitkisel motifli alçı kabartma bezeme olduğu; mihrap sağında ahşap oyma minber bulunduğu; ahşap tavanın ortasında yine ahşap yıldız ay motifli göbek yer aldığı aktarılmaktadır. Harim girişi solundaki merdivenle mahfil katına ulaşıldığı; kuzeybatı köşede yer alan minare girişinin avludan sağlandığı söylenmiştir (Dijital veri no:350801031-TF001, Genel İdari, VGM dijital veri arşivi). Dokümanda yer alan krokinin günümüz kurgusundan farklı olduğu görülmektedir. Krokide net olarak algılanan sınırlara göre yapı 'T' planlıdır. Alan çalışmasında ibadet mekanının ve görevli odası olarak kullanılan birimlerin dış sınır hatları incelendiğinde şemanın dikdörtgen plana benzediği anlaşılmaktadır. Görevli lojmanı olarak kullanılan medrese bölümü, tuvalet ve hazire birimleri krokide gösterilmemiştir.

18. yüzyıl sonu, 19. yüzyıl başında inşa edildiği düşünülen Naturzade Cami parseline giriş 838 sokaktaki köşeden, pahlanmış avlu duvarına tespitli, kemerli çift kanatlı demir kapıdan sağlanmaktadır. Avlu duvarları nedeniyle cami sokaktan tam olarak algılanmamaktadır. Girişin karşısında ibadet mekanı, solunda abdestlik ve görevli lojmanı bulunmaktadır. İbadet mekanı avluya açılı olarak yerleşmiş; dört cephesi algılanmaktadır. Avluda kısmi mermer döşeme kaplaması vardır. Cami fevkani olarak kurgulanmış; avlu kotundan dokuz adet mermer kaplama basamakla harim kotuna ulaşılmaktadır. Yapının son cemaat mekanı bulunmamakta, kemerli çift

kanatlı demir kapıyla mahfil katı merdiveni ve harim girişine açılan hole ulaşılmaktadır. Merdiven sahanlığının, sağında, görevli odası olarak kullanılan birimin kemerli açıklığa yerleştirilmiş dikdörtgen, tek kanatlı ahşap kapısı bulunmaktadır. Sahanlığın solunda, nişli minare kaidesi konumlandırılmıştır. Kaide üzerinde niş alt seviyesine dek mermer duvar kaplaması uygulanmıştır.

Şekil 4.103 Naturzade Camii, 838 sokak avlu girişi ve kuzey cephesi görünümü.

Giriş holü, kuzeyinde kadınlar mahfiline çıkan merdivenkovası, doğusunda harime açılan, üç panelli ahşap bölücü üzerine açılmış, tek kanatlı ahşap kapı yer almaktadır. Harim kareye yakın dikdörtgen form olarak kurgulanmıştır. Döşeme ve tavanda ahşap kaplama kullanılmakta; tavan kaplamasında niş içerisinde oluşturulmuş, yıldız ve ay motifli ahşap göbek elemanı; tüm tavan kaplaması, duvar birleşimini dönen motifli ahşap profil bulunmaktadır. Yalnızca kuzey duvarı üzerinde iki sıra pencere açıklığı uygulanmıştır. Alt sıra pencereler diğer cephelerdekilerle benzerlik göstermekte iç mekanda ahşap pervazlı dikdörtgen formlu, dış mekanda kemerlidir. Açıklık içlerinde çift kanatlı demir pencere kullanılmıştır. Kuzey duvarı üzerinde alt sırada iki adet üst sırada üç adet daha küçük boyutlu pencere açıklığı bulunmaktadır. Batı duvarı üzerinde üç adet pencere yer alırken, mahfil döşemesi altına gelen pencerenin yüksekliği azaltılmış ve yarıda kesilmesi önlenmiştir. Doğu duvarı üzerindeki iki adet pencere açıklığı ise görevli

odası olan mekana açılmaktadır. Güney duvarında mihrabın iki yanında birer pencere açıklığı yer almaktadır. Tüm pencerelere demir kapak tespit edilmiştir. Beden duvarı içinde kalan mihrap nişinde yağlı boya uygulanmıştır. Mihrabın üzerinde Arapça yazılı pano ve bitkisel motifli alçı kabartma tekniğinde tezyinat bulunmaktadır. Doğu, batı ve güney duvarları üzerinde Arapça yazılı rozetler asılıdır. Mihrabın solunda ahşap vaaz kürsüsü, sağında ahşap minber konumlandırılmıştır. Minber doğu duvarı üzerindeki pencere açıklığı önüne gelmektedir.

Şekil 4.104 Naturzade Camii harim tavan göbeği ve batı duvarı görünümü.

Şekil 4.105 Naturzade Camii mihrap duvarı görünümü.

Harime giriş veren holden tek kanatlı ahşap kapıyla, mahfile çıkan ahşap merdivene ulaşılmaktadır. Mahfil katı harim kuzey duvarı ve kare formlu ahşap ayaklarla taşınmaktadır. Üç adet yağlı boya uygulamalı ayaktan biri harim batı duvarına gömünü durumdadır. Ahşap sistemde inşa edilen mahfilde döşeme kaplaması ahşap rabıtadır. Birimde korkuluk kullanımı bulunmamakta, görsel teması

kesen ahşap kafesler korkuluk görevini de görmektedir. Yalnızca kuzey harim duvarında uygulanan ikinci sıra pencereler mahfil katını aydınlatmaktadır.

Şekil 4.106 Naturzade Camii kadınlar mahfili görünümü.

Dört cephesi açık olan ibadet yapısının, kuzeybatı köşesinde bitişik minaresi bulunmaktadır. Minare köşeli kaide üzerinde yuvarlak gövdeli olarak yükselmektedir. Kaide üzerine kemerli nişler açılmıştır. Şerefe altında iki sıra mukarnas kurgulanmış; korkulukları beton, alemi kurşun olan minarede sıva ve boya uygulaması bulunmaktadır. Yapı cephesinin tamamında sıva, serpme sıva ve boya uygulaması vardır. Marsilya kiremit kaplama kırma çatılı yapının, dört cephesinde de saçak profili dönmektedir. Açıklıklarda yer alan söveler, sıva yüzeyiyle aynı seviyededir. Sövelerin tümünde boya uygulaması bulunmaktadır. Yapının konumlandığı parselin sınırları kesin olarak tespit edilebilecek durumda değildir. Özellikle kuzeyde yer alan komşu parsel avluya dahil olmuştur. Avlunun batısında tuvalet birimleri ve dar bir geçişle hazire bölümüne ulaşılmaktadır. Mermer döşeme kaplamasıyla tariflenen yürüyüş yolları dışında, avlu oldukça bakımsız durumdadır. Avlunun bir kısmı komşu parselin bahçesi olarak kullanılmakta, bahçe olarak değerlendirilen alanda ürün yetiştirilmektedir.

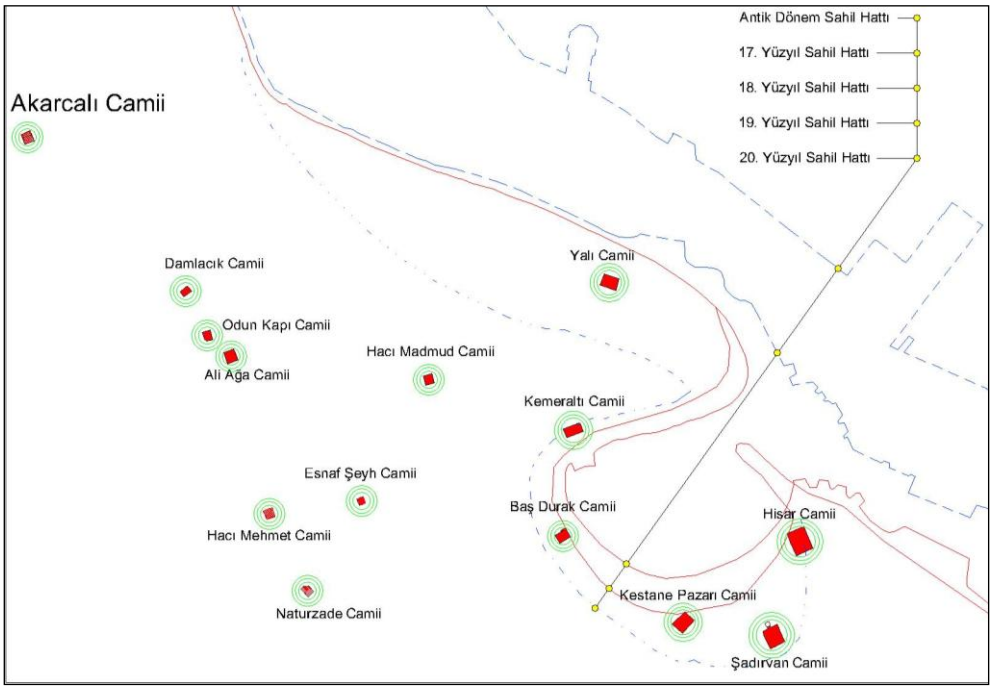
4.2.4.3 Akarcalı Camii

4.2.4.3.1 Konum. İzmir ili, Konak ilçesinde, 535 ada, 24 parselde yer alan yapı, 384, 386 ve 388 sokaklara cephe vermektedir. Sokaklardan yapı ve avlu duvarı

algılanmaktadır. Parsel içerisinde, ibadet mekanı, görevli odası, abdestlik ve tuvalet birimi camii koruma derneği bulunmaktadır. 384 sokak ve 388 sokaktan avluya giriş sağlanmaktadır.

Şekil 4.107 Akarcalı Camii konumu. Kaynak: Google Earth, 20.02.2012

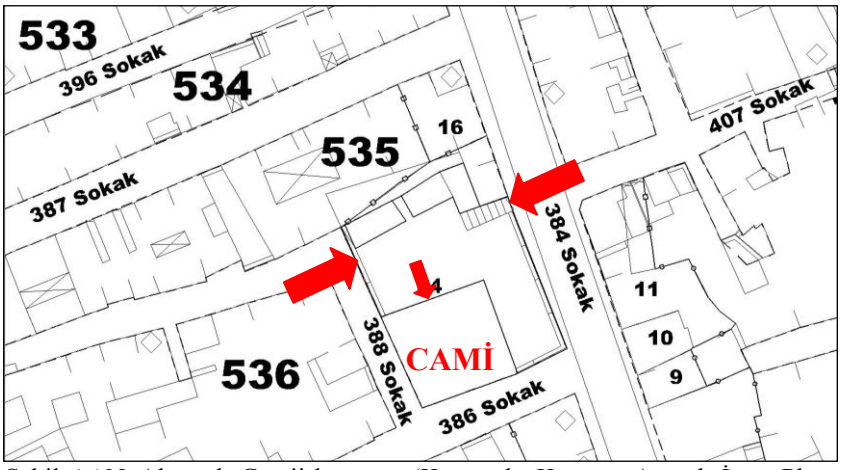

Şekil 4.108 Akarcalı Camii konumu. (Atay, 1978, s.95; kaynaktan işlenmiştir.)

4.2.4.3.2 Tarihsel Gelişim. Eser, Akarcalı-zade Hacı Mehmed Efendi tarafından, 1891/92 yıllarında inşa edilmiştir (Aktepe 1973/74). Aynı yayında, caminin 1908 yılında günümüzdeki şekliyle yeniden inşa edildiği belirtilmektedir. Aynı bilgi caminin kitabesinde de aktarılmıştır. Değirmen Dağı bölgesi olarak anılan alanda

yerleşim 19. yüzyıl sonunda yoğunlaşmıştır. Cami cemaatiyle yapılan görüşmelerde eserin harim bölümünün daha sonradan genişletildiği öğrenilmiştir. Yapının 1908 yılında yeniden inşasına yönelik verilen bilginin kesinliği; bu tarihte yapılan bir onarımla yapının genişletildiği yönünde sağlıklı kayıtlara ulaşılamamıştır.

4.2.4.3.3 Mimari Özellikler. Eserin küçük bir avlusu olduğu ve bu avluya birkaç basamakla camekanlı son cemaat mahalline ulaşıldığı; kesme taştan inşa edilmiş yapının, kiremit kaplama kırma çatıyla örtülü olduğu basılı kaynakta belirtilmiştir (Aktepe, 1973/74). Ayrıca, yapı da dört köşeli kaideli minare, iki birimli harim ve kadınlar mahfili bölümü olduğu aktarılmıştır. Harimin iki birim olması sonradan bölüm eklenmesiyle açıklanmıştır. Arşiv araştırmalarında eserin mimari kurgusuna ilişkin veri içeren dokümanlara ulaşılamamıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğü dijital arşivinde eserin 1990 tarihli onarım fişi, onarıma ilişkin olarak 10.05.1990 tarihli Koruma Bölge Kurulu kararı ve 1960'lı yıllara ait kitabe kişi yer almaktadır (Dijital veri no: 350801029-KF001/350801029-OF001/350801029-KR001, Genel İdari, VGM dijital veri arşivi).

Şekil 4.109 Akarcalı Camii konumu (Kemeraltı Koruma Amaçlı İmar Planı 1. Etap Revize Projesi üzerinden işlenmiştir). Kaynak: İzmir Konak Belediyesi Proje Arşivi.

Akarcalı Camii, Konak, Çahabey mahallesinde yer almaktadır. Yapı üç sokağa cephe veren avlu içinde konumlanmaktadır. Avluya giriş 384 sokak ve 388 sokak üzerindeki kemerli kapı açıklıklarından sağlanmaktadır. Açıklıklarda seramik

kaplama söve ve çift kanatlı demir kapı bulunmaktadır. 384 sokaktan avluya, seramik kaplı on yedi adet basamakla, 388 sokaktan seramik kaplama üç basamakla ulaşılmaktadır. Avlu güney batısında ibadet birimleri, kuzey batısında görevli odası, kuzeyinde kuran kursu, tuvalet ve abdestlik birimleri, kuzey doğusunda cami koruma derneği yer almaktadır.

Şekil 4.110 Akarcalı Camii, kuzey cephesi görünümü.

Camide son cemaat birimi bulunmamaktadır. Avludan harim girişine altı adet basamakla ulaşılmaktadır. Yapının kuzey cephesinde harim girişi bölümü içeri çekilmiştir. Giriş sahanlığının batısında kadınlar mahfili girişi bulunmaktadır. Kapı açıklığına, kemerli tek kanatlı, demir kapı tespit edilmiştir. Cephenin içeri çekilen bölümünün ortasında cümle kapısı yer almaktadır. Cümle kapısı, kemerli, taş söveli, çift kanatlı demir kapıdır. Cümle kapısı iki yanında, kemerli, taş söveli, çift kanatlı alüminyum pencereler bulunmaktadır. Cephede cümle kapısı ve kapının solundaki pencere üzerinde ikinci sıra pencereler vardır. Pencerelerin cümle kapısı üzerindeki pencere de söve yer alırken, alt pencere hizasından şaşmış olan açıklıkta söve bulunmamaktadır. Açıklıklarda alüminyum doğrama kullanılmıştır. Cephenin içeri çekilmemiş bölümünde iki adet aynı özelliklerde alt sıra penceresi yer almaktadır.

Harim birimi, iki bölümden oluşmaktadır. Kuzey cephesindeki farklılaşma, harim biriminin bölümlerine göre ayrılmıştır. Cümle kapısının açıldığı bölüm kare planlı,

planın batısına dikdörtgen birim eklenmiştir. Mihrap ve vaaz kürsüsü kare planlı bölümün güney duvarında; minber mekanın güney batı köşesinde konumlandırılmıştır. Harim biriminde tavan ve döşeme kaplaması ahşap rabıta; beden duvarları yaklaşık 80cm. yükseklikte lambri kaplama olarak düzenlenmiştir. Kare planlı bölümün doğu duvarında, kemerli, mermer denizlikli, ferforje korkuluklu, alüminyum doğramalı üç; güney duvarında mihrap yanlarına yerleştirilmiş iki adet pencere bulunmaktadır. Dikdörtgen birimin güney duvarında bir, batı duvarında iki adet pencere yer almaktadır. İki birimde de pencere kemerlerinin üst kısmını ötrem perdelik kullanılmıştır. Eserde bezeme programı olarak, kare planlı harim tavanında, bitkisel motifli ahşap göbek; açıklık üzerlerinde alçı profilli rozet kullanılmıştır. Mihrap, minber ve vaaz kürsüsü oldukça sade programa sahip, yağlı boya uygulamalıdır.

Şekil 4.111 Akarcalı Camii, mihrap duvarı, harim ve kadınlar mahfili görünümü.

Dikdörtgen planlı harim biriminin kuzey doğusundan tek kollu ahşap merdivenle iki bölüm olarak kurgulanmış kadınlar mahfiline ulaşılmaktadır. Mahfille, harim arasındaki görsel bağlantı kesilmemiş, demir korkuluk kullanılmıştır. Birime, kuzey duvarında bulunan ikinci sıra pencerelerle ışık alınmaktadır. Mahfil katında minare çıkışına açılan tek kanatlı alüminyum kapı yer almaktadır.

Yapı beden duvarları, taş, tuğla almaşık örgüye sahiptir. Eserin dört cephesi açık, bu cephelerden güney ve batı cepheleri sokağa bakı vermektedir. Kuzey cephesinde niteliksiz korkuluk ve sundurma elemanları kullanılmaktadır. Cephe yüzeyindeki açıklıklarda kemerli taş söve; tuğla hafifletme kemeri yer almaktadır. Açıklık

çevresinde, düzgün sıralı tuğla şeritler bulunmaktadır. Yapı Marsilya tipi kiremit örtülü kırma çatılıdır. Saçak altında üç sıra olarak, tuğla malzemeyle düzenlenmiş profil dönmektedir. Eserin, sıva ve boya uygulamalı, yüksekliği az, demir korkuluklu ve kurşun kaplama külahı olan bir minaresi bulunmaktadır.

Şekil 4.112 Akarcalı Camii, güney cephesi görünümü.

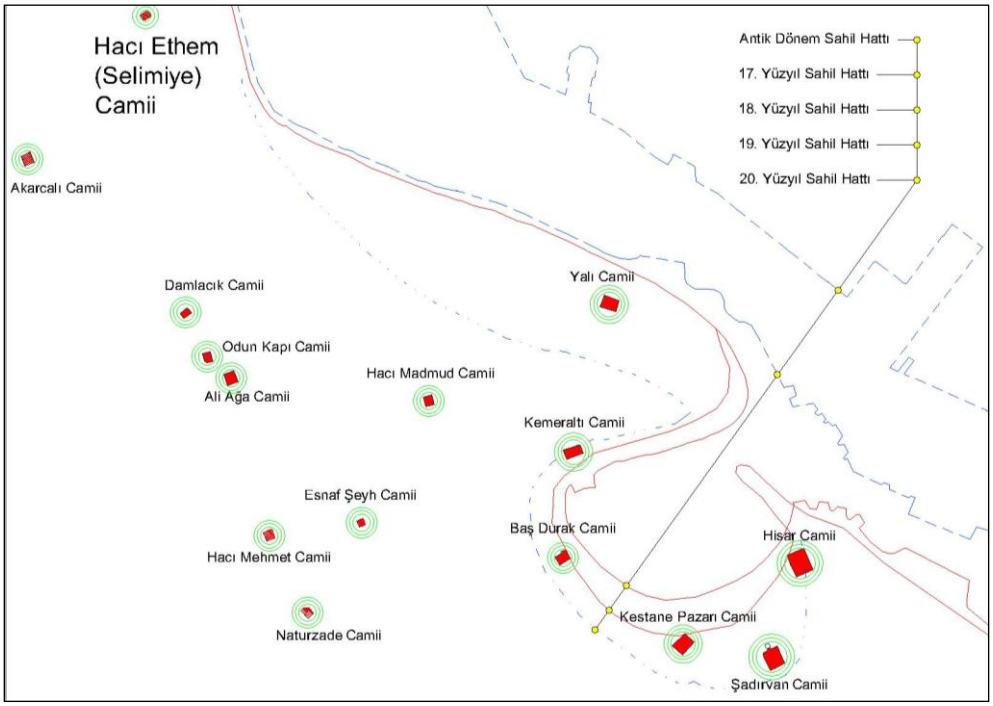
4.2.4.4 Hacı Ethem (Selimiye) Camii

Şekil 4.113 Hacı Ethem (Selimiye) Camii konumu. Kaynak: Google Earth, 20.02.2012

4.2.4.4.1 Konum. İzmir ili, Konak ilçesinde, 519 ada, 4 parselde yer alan yapı, 402 ve 403 sokakların kesişimin de konumlanmaktadır. Avlu içerisine açılı olarak oturmakta, sokak kotundan doğu, batı ve kuzey cepheleri algılanmaktadır. Eser, 401 sokak ve 402 sokak arasındaki kot farkından yararlanılarak fevkani olarak kurgulanmıştır. Parsele giriş 402 sokaktan sağlanmaktadır.

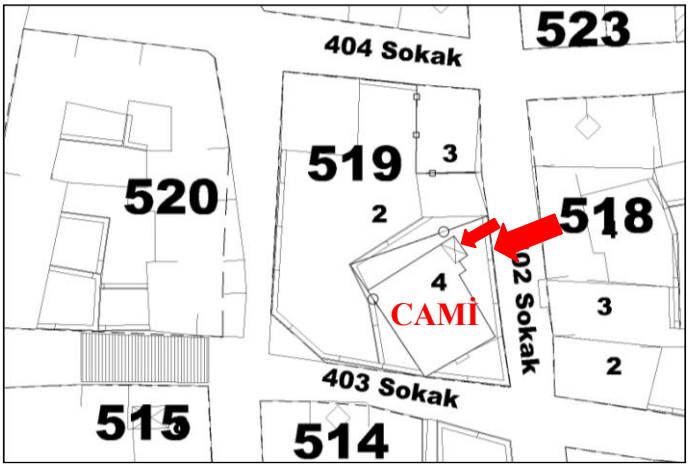
4.2.4.4.2 Tarihsel Gelişim. Eserin tarihi ve banisine ilişkin olarak, basılı kaynaklardan veri elde edilememiştir (Aktepe, 1973/74). 24.07.2972 tarihli Abide ve Eski Eser ile aynı tarihli Vakıf Eski Eser Kitabe fişlerine ulaşılmıştır. Kitabenin çevirisinde, eserin Hacı Ethem tarafından 1899 yılında inşa edildiği belirtilmektedir (Dijital veri no: 350801028-KF001, Genel İdari, VGM dijital veri arşivi). Aynı bilgi Abide ve Eski Eser fişinde de tekrarlanmaktadır. Cami son cemaat mekanında, 30.09.1991 tarihinde Konak Müftülüğü tarafından hazırlanan cami açılış beratına göre; yapı, 1899 (1317) yılında Hacı Ethem tarafından inşa ettirilmiştir.

Şekil 4.114 Hacı Ethem (Selimiye) Camii konumu. (Atay, 1978, s.95; kaynaktan işlenmiştir.)

4.2.4.4.3 Mimari Özellikler. Aktepe (1973/74), eserin, kiremit örtülü düz çatısı ve tek minaresi olduğu dışında yapıya ilişkin veri aktarmamıştır. 24.07.2972 tarihli Abide ve Eski Eser fişinde, yapının dikdörtgen plan şemasına sahip olduğu; son cemaatten harim birimine, kemerli, taş söveli kapıyla geçildiği; mihrap nişinde alçı kabartma bitkisel motifli bezemelerin olduğu; cami doğu bitişiğinde kare kaideli, taş-tuğla malzemeyle inşa edilmiş minare konumlandığı belirtilmiştir (Dijital veri no: 350801028-TF001, Genel İdari, VGM dijital veri arşivi). 30.09.1991 tarihli beratta; caminin müştemilat kısmının, lojman, okuma salonu, abdestlik birimi ve tuvalet

birimi bulundurduğu belirtilmiş; eserin taş bina, Marsilya kiremit örtülü çatısı olduğu aktarılmıştır.

Şekil 4.115 Hacı Ethem (Selimiye) Camii konumu (Kemeraltı Koruma Amaçlı İmar Planı 1. Etap Revize Projesi üzerinden işlenmiştir). Kaynak: İzmir Konak Belediyesi Proje Arşivi.

Şekil 4.116 Hacı Ethem (Selimiye) Camii, doğu cephesi ve son cemaat birimi giriş kapısı görünümü.

Parsele giriş, 402 sokak yönünden, kayrak taş ve demir korkulukla oluşturulmuş avlu duvarı üzerindeki çift kanatlı ferforje kapıdan sağlanmaktadır. Sokak kotundan avluya dört basamakla ulaşılmaktadır. Girişin sağında cami koruma derneği, karşısında son cemaat birimine geçişi sağlayan rüzgarlık konumlandırılmıştır. Rüzgarlık demir doğramalarla oluşturulmuş muhtes ektir. Tuğla kemerli açıklığa yerleştirilen çift kanatlı orijinal demir kapı, son cemaat birimi girişidir. Dikdörtgen planlı son cemaat biriminin güney doğusunda kadınlar mahfiline çıkan ahşap

merdiven bulunmaktadır. Mekanın tavan döşemesinde ahşap rabıta; duvarlarda yaklaşık 80 cm. yüksekliğinde seramik kaplama uygulanmıştır. Kuzey duvarında üç; batıda bir adet pencere açıklığı; güney duvarında ise cümle kapısı ve iki yanında birer pencere açıklığı bulunmaktadır. Kemerli açıklıklarda boya uygulanmış taş söve, mermer denizlik ve yenilenmiş çift kanatlı ahşap doğramalar kullanılmaktadır. Cümle kapısı, kemerli, taş söveli; kemer içi sabit, alt bölümünde ise dikdörtgen formlu, çift kanatlı, ahşap kapıyla kapatılmıştır. Güney duvarındaki kemerlerin kilit taşı üzerinde, ay motifi bulunmaktadır. Kuzey duvarı üzerindeki açıklıklar da ay motifi kullanılmamış; diğer pencerelere göre kemer bitişi daha düşük seviyede kalmıştır. Harim son cemaat mahallinden bir basamak yüksekliğindedir. Batı yönünde açıklık üzerindeki kemer mahfil döşemesiyle yarıda kesilmiştir.

Şekil 4.117 Hacı Ethem (Selimiye) Camii, mihrap duvarı ve kadınlar mahfili görünümü.

Dikdörtgen plan şemalı harim mekanında ahşap rabıta, döşeme ve tavan kaplaması; duvarlarda yaklaşık olarak 80 cm. yüksekliğinde seramik kaplama kullanılmaktadır. Harim pencereleri son cemaat birimindeki pencerelerin tekrarıdır. Doğu ve batı beden duvarları üzerindeki açıklık ve süsleme programı aynıdır. Her duvar üzerinde ikişer tane pencere açıklığı oluşturulmuş; mihrap duvarında ise pencereler, nişin yanlarına yerleştirilmiştir. Mahfil döşemesi altındaki bölümde tadilat yapılmaktadır. Harimin kuzey batısında, okuma odasına inen merdiven yer almaktadır. Bezeme programı olarak, harim tavanında, çok kollu yıldız ve bitkisel motiften oluşan göbek; doğu, batı ve güney beden duvarlarına tespit edilmiş alçı

fiyonk motifli rozet ve yağlı boya uygulamalı mihrapta bitkisel motifli alçı bezeme, alçı perde motifi kullanılmıştır. Minber ve vaaz kürsüsü sade programlı ahşaptır.

Harim biriminin kuzey beden duvarı ve iki ahşap ayak tarafından taşınan kadınlar mahfili döşemesi, ahşap olarak kurgulanmıştır. Birime ulaşım son cemaat mahallinden döner ahşap merdivenle sağlanmaktadır. Mahfil katı, son cemaat üzeri ve harim içinde olmak üzere iki birimdir. Harim kuzey duvarında oluşturulmuş üç adet açıklık bulunmakta; ortadaki açıklıktan, harimdeki küçük birime geçilmektedir. Diğer açıklıklar ahşap elemanlarla kapatılarak nişe dönüştürülmüştür. Bu bölümde ahşap korkuluk ve kafes elemanları kullanılmaktadır. Son cemaat birimi üzerinde kalan bölümde, kuzey duvarı üzerinde üç; batıda bir adet kemerli, tek kanatlı ahşap pencere bulunmaktadır. Pencere açıklıkları iç mekanda dikdörtgen, dış mekanda kemerli açıklık olarak kurgulanmıştır.

Şekil 4.118 Hacı Ethem (Selimiye) Camii batı cephesi.

Yapı taş, tuğla almaşık olarak inşa edilmiştir. Sokaklardan tüm cepheler algılanmaktadır. Dış mekan pencere açıklıklarında, taş söve, söve üzerinde tuğla kemer ve biraz daha üst kotta hafifletme kemerleri kurgulanmıştır. Son cemaat mahallinde tespit edilen taş söve üzeri ay motifi dış mekanda korunamamış, niteliğini yitirmiştir. Doğu ve Güney cephelerde iki adet pencere bulunmaktadır. Güney cephenin ortasında kayrak taş ile kaplanmış, mihrap nişi çıkması görülmektedir. Batı cephesinin son cemaate bakan bölümünde iki sıra pencere kullanılmıştır. Kadınlar mahfiline açılan üst sıra pencere daha küçük boyutta ve taş söveyle çevrili; söve üzeri yine tuğla kemerlidir. Kuzey cephede, batı cephesinde uygulanan iki sıra

pencere kurgusu devam ettirilmiştir. Eser, Marsilya tipi kiremit kaplı, kırma çatıyla örtülüdür. Çatı altında iki farklı seviye de tuğla dizisiyle dar saçak oluşturulmuştur. Rüzgarlık birimi solunda yapıya bitişik olan minare, çatı saçak hizasına dek köşeli forma sahip ve taş-tuğla olarak inşa edilmiş; gövde ve petek kısmı sıva boya uygulamadır. Minarede demir şerefe korkuluğu ve beton külah kullanılmıştır.

4.2.5 20. Yüzyıl ve Sonrası Süreç

Kemeraltı Bölgesinde 20. yüzyılda, iç liman ve çevresi kentin ticaret merkezi, bölgenin güney batısı ve Değirmendağı Bölgesi ise yerleşim alanı konumundadır. Beyru (1992), Kemeraltı'nın iki bölüme ayrıldığını; birinci bölümün Frenk, Rum ve Ermeni, ikinci bölümün, yani geleneksel çarşı bölgesinin Ermeni, Musevi ve yoğun olarak Türk mahallelerinden oluştuğunu belirtmektedir (s:43).

Şekil 4.119 1913 yılında Konak Meydanının görünümü (Anonim, 2004, s:46).

20. yüzyıl başlarında bölgedeki lonca sistemi devamlılık göstermekte, ancak mutlak bir birlikten söz edilememektedir. Belli meslek gruplarının bir arada konumlandığı, bu konumlanmanın sokak isimlerine yansıdığı, Hisar Camii ve çevresinde Türklere ait iş yerlerinin yoğun olduğu görülmektedir (Beyru, 1992, s:45). Bölgedeki yerleşim tek ve iki katlı yapılardan oluşmuş, üç katlı yapılar ise oldukça az sayıdadır. Kentin simgesi niteliğindeki Saat Kulesi Ağustos 1900'de S.

Reynolds'ın tasarımıyla inşa edilmiş; 01.09.1901 tarihinde törenle açılmıştır (Tanyeli, 1992, s:328).

Tablo 4.5 20. yüzyıl ve sonrasında Kemeraltı Bölgesinin, Osmanlı Dönemi camileri odaklı tarihsel süreci.

20. Yüzyıl ve Sonrası süreçte Yaşanan Gelişmeler	01.09.1901	Konak Meydanına Saat Kulesi inşa edilmiştir.
	1913-1918	Rahmi Bey valiliği döneminde, yollar ve parklar yapılmış; su şebekeleri onarılmış.
	13-18.09.1922	Yaşanan yangınla kentin 2/3'ü yanmıştır.
	1924-1925	Rene Danger ve Henri Prost tarafından kent planı hazırlanmış; Mimar Kemalettin ve Gazi Bulvarı açılmış, kent planına göre çok katlı yapılar inşa edilmiştir.
	1927	Hisar Camii onarılmış.
	1935-1936	Belediye tarafından Kent Planı yapımı başlamıştır.
	1948	Le Corbusier Kent Planına ilişkin eskiz ve rapor hazırlamış; bu çalışmalarda Kemeraltı bölgesinin birkaç yapı dışında tamamen temizlenmesi önerilmiştir.
	1939-1950	İkinci Ulusal Mimarlık Akımı etkisiyle, Konak Cumhuriyet Kız Meslek ve Teknik Lisesi (1942); Behçet Uz Çocuk Hastanesi (1947) inşa edilmiştir.
	1950-1960	Basmane Göztepe güzergahında cadde açılmıştır.
	1951	Belediye tarafından İzmir Kent planı için düzenlenen yarışma sonucunda, Prof. K. A. Aru birinci olmuş; bu çalışma Konak ve çevresinin dönüşümü için yapılan ilk müdahale olarak kabul edilmektedir.
	1953	Prof. Düdok tarafından Konak Meydanı ve sahil bandı için etüd hazırlanmıştır.
	1955-1957	Sarıkışla ve Konak Meydanının kuzeyinde yer alan depo binaları yıkılmıştır.
	1955	Belediye tarafında açılan Konak Meydan düzenlemesi için yarışmasını Doğan Tekeli kazanmış; çalışmalar uygulamaya geçirilmemiştir.
	1958	Piccinato tarafından Kent planı için rapor istenmiş; uygulamaya yansıtılmamıştır.
	1959	A.Bodmer trf. Kent Planı revize çalışması için 137 maddelik bir rapor hazırlanmış.
	1966	Belediye Binası inşa edilmiş; Konak Bölgesi planı yenilenmiş.
	1968	Belediye bünyesinde Nazım Plan Bürosu oluşturulmuştur.
	1970 sonrası	Gümrük-Konak arasında yönetim binaları inşa; Hükümet Konağı restore edilmiştir.
	1970-1980	1965 yılı Kat Mülkiyeti Yasası'yla yoğun olarak çok katlı yapılaşma gerçekleşmiş; Kemeraltı'nda yabancı iş hanları ve küçük ölçekli dükkanlar inşa edilmiş.
	1972	Nazım Plan Bürosu tarafından kentin 1/25000 ölçekli nazım planı ve rapor hazırlanmış; süreç uzun olduğu için uygulama niteliğini yitirmiş.
	1974	Depremde Kestane Camii'nin minaresinde hasar oluşmuş.
	16.12.1977	Depremde Hisar Camii, Şadırvanaltı ve Kestane Pazarı Camii'nde hasar oluşmuştur.
	1980'li yıllar	Hükümet Konağının önü yayalaştırılmıştır.
	1984	Kemeraltı Koruma Amaçlı İmar Planı hazırlanmış.
	1985	Kemal İpek'in projesiyle Konak Meydanı çevresinde yapılaşma gerçekleştirilmiştir.
	1990'lı yıllar	Gümrük binası restore edilerek alışveriş merkezi haline getirilmiştir.
	06.11.1992	Depremde Kestane Pazarı Camii'nde hasar oluşmuş.
	1994	Konak ve Cumhuriyet meydanlar arası sahil hattı tarihsel sit olarak tescil edilmiştir.
	23.04.1995	İzmir 1 No.'lu KTVKK, Kemeraltı Koruma Amaçlı İmar Planı revizyonu istenmiş.
	1997	Kordon'un tamamı sit alanına dahil edilmiştir.
	1999-2000	Konak, Kordon, Alsancak kıyı hattı için Koruma İmar Planı hazırlanıp onaylanmış.
	2002-2003	Konak Meydan düzenlemesi projesi hazırlanmış ve uygulanmıştır.
	10.04.2003	Depremde Kestane Pazarı C.çatlak oluşmu; Şadırvanaltı C.ibadete kapatılmış.
	21.10.2005	Depremde Odun Kapı Camii minaresinin uç kısmında ciddi çatlak oluşmuş.
Günümüzde Kemeraltı Tarihi Kent Bölgesi sokak sağlıklaştırma, cephe düzenleme vb. çalışmalar için etaplara ayrılmış bölgenin iyileştirilmesi yönünde uygulamalara devam edilmektedir.		

1913-1918 yılları arasında (İzmir valilisi Rahmi Bey (Arslan) zamanında), kentin, fiziksel ekonomik ve sosyal yapısında bir takım değişiklikler olmuş; parklar, yollar yapılmış, su şebekesi onarılmış; Yalı Camii yeniden yapım ölçeğinde tadilat görmüştür (Arıkan, 1992, s:224; Tanyeli, 1992, s:329). 13-18 Eylül 1922 tarihlerindeki yangınla, Fevzi Paşa Bulvarından Alsancak'a kadar bölüm, kentin dörtte üçü yanmıştır (Kuban, 2001; Toprak, 1992, s:235). 1924 yılında Rene Danger ve Henri Prost tarafından yangın alanlarıyla sınırlı olan İzmir kent planı hazırlanmıştır. Plan, 1925 yılında kabul edilmiştir (Kaftancı, 2001; Seymen, 1992, s:311). Çok katlı, bitişik nizam yapılar bu plana göre inşa edilmiştir.

1930 yılında çıkan Belediyeler Kanunu'yla her belediyenin kent planını hazırlaması talep edilmiş; 1935-1936 yıllarında kültür, eğitim ve rekreasyon alanı olarak Kültürpark önerisi geliştiren kent planı yapılmaya başlanmıştır. 10 Kasım 1931-1941 tarihleri arasında Behçet Uz'un belediye başkanlığı döneminde yangın yeri için alt yapı çalışmaları yapılmış; 1932 yılında Cumhuriyet Meydanı; 1935-1936 yıllarında Kültürpark oluşturulmuştur (Seymen, 1992, s:320).

1939 yılında İzmir kent planı için, Le Corbusier'in çalışma yapmasına yönelik karar alınmış; danışmanlık hizmeti için anlaşmış; ancak, Le Corbusier'in İzmir'e gelişi ve çalışması 1948 yılında hazırlanabilmiştir (Seymen, 1992, s:312; Tanyeli, 1992, s:337). Çalışmada, meydan için çok katlı yapılar arasında yeşil alan düzenlemeleri, Anafartalar Caddesi ve tarihi camileri korumak kaydıyla alanın temizlenmesini ve ızgara planlı sokak dokusu kurgulanmasını önermiştir. Mevcut organik dokuyu yok eden öneri, "ütopik" bulunarak uygulamaya geçilmemiştir (Bilsel, 2003, s. 158-161; Anonim, 2004, s:46).

İzmir kent planı, 1951 yılında yapılan yarışma sonucunda hazırlatılmıştır. İzmir İmar Komisyonunun Sarıkışla ve askeri tesisleri kaldırma kriterini içeren yarışma, Konak ve çevresini dönüştürmek üzere yapılmış ilk müdahaledir (Bilsel, 2009, s:16). Yarışmanın katılımcıları Konak ve çevresini İzmir'in merkezi olarak nitelemişlerdir (Anonim, 2004, s:46). Yarışmanın birincisi Prof. K. A. Aru'nun çalışması olmuştur. Prof. Kemal Aru İzmir için üç katlı yapılaşma önermiş; Kemeraltı'nın tarihi ticaret

merkez olarak korunması projenin en önemli kararı olmuştur (Bilsel, 2009, s:16; Eyüce, 2005, s:38). 1953 yılında Konak Meydanı ve sahil bandını içeren Prof. Dudok'un etüdleri; 1955 yılında belediyenin Konak Meydan düzenlemesi için açtığı yarışmanın birinci ve ikincisinin çalışmalarıdır (Kaftancı, 2001). Katılımcılar genel olarak benzer öneriler sunmuş; Hükümet Binası önünde bir meydan düzenlemesi, denize paralel kamu yapıları yapılması yönünde önerileri geliştirmişlerdir. Yarışma birincisi Doğan Tekeli grubu, uzun süre uygulama projesi için çalışmış, ancak uygulamaya geçirilmemiştir.

Şekil 4.120 1955 öncesi Konak Meydanının görünümü. Kaynak: Eyüce, 2005, s:37

1958 yılında şehirci Piccinato'dan İzmir için rapor istenmiş, ancak rapor uygulamaları etkilememiştir. 1959 yılında, kent planının revize edilmesi için Birleşmiş Milletler, İsveçreli mimar Albert Bodmer' e yaptırılması koşuluyla maddi yardımda bulunmuş; Bodmer İzmir Belediyesi'nde bir yıl çalışarak, 137 maddelik bir rapor hazırlamıştır (Kaftancı, 2001). 1963 yılında tamamlanan çalışma, anakent bütününü dahil eden ilk plan olması nedeniyle önemlidir (Karadağ, 2000). 1966

yılında yarışma sonucunda seçilen Belediye Binası projesinin uygulama sürecinde Konak'ın planı yenilenmiştir.

Şekil 4.121 1955-1957 sonrası Konak Meydanı ve Kemeraltı görünümü Kaynak: Eyüce, 2005, s:38.

1950 sonrası sivil mimari, han, cami, medrese vb. eserler yol yapım çalışmaları ve çok katlı yapılaşmalarla tahrip edilmiş; bu tahripten işlev sürekliliğini koruyan dini yapılar en düşük oranda etkilenmiştir (Akyüz, 1992, s:84). Gerçekleştirilmeyen Konak Devlet Hastanesi ile Basmane güzergahında açılmak istenen yol, tüm Kemeraltı'nın yıkımını öneren proje olmuştur (Eyüce, 2005, s:41). 1950-1960 yılları arasında, Basmane-Göztepe güzergahı açılmış; 1955-1957 yılları arasında Sarıkışla ve Konak Meydanı'nın kuzeyindeki depo binaları yıkılmıştır (Anonim, 2004, s:45). Kent için çekim merkezi olan Kemeraltı Bölgesinde özellikle Konak Meydan düzenlemeleriyle sıklıkla karşılaşılmıştır.

1960'lı yıllar sonrasında kette gecekondulaşma başlamış; kent merkezi de düşük gelir gruplarının yerleşim alanı olmuştur. 1965'te yürürlüğe giren Kat Mülkiyeti Kanunu ile birlikte 1970-1980 yılları arasında yüksek yapılaşma yoğun olarak gerçekleştirilmiştir (Eyüce, 2005, s:38; Güner, 2005, s.6). Değişim Kemeraltı Bölgesine, geleneksel üretim faaliyetinin azalması ya da küçük ölçekli işletmelerde devam etmesi şeklinde yansımış; dokuda geleneksel mimari formdan uzak iş hanları, küçük dükkanlar inşa edilmeye başlanmıştır (Kayın, 2001-2002, s:28).

İmar İskan Bakanlığı ve İzmir Belediyesi arasında yapılan anlaşmayla 1968 yılında Nazım Plan Bürosu oluşturularak çalışmaya başlanmış; 1972 yılında 1/25000 ölçekli nazım planı ve raporu hazırlanmıştır. Ancak sürecin uzunluğu vb. sebeplerle bazı kararlar hayata geçirilmemiştir (Kaftancı, 2001). 1970 yılı sonrası Gümrükle Konak Meydanı arasına yönetim binaları inşa edilmiş; eski Hükümet Konağı restore edilmiştir (Anonim, 2004, s:45). 80'li yıllarda Hükümet Konağı'nın önü yayalaştırılmıştır. 1985 yılında meydan çevresinde, rant tesislerinin, arsa karşılığı uygulamasını yaptırmak amaçlı yine yarışmayla seçilen Kemal İpek'in projesi gerçekleştirilmiştir. 1989 yılında yapılan ulaşım master planıyla hafif raylı sistem etkin hale getirilmiştir (Kaftancı, 2001). 1972 yılı İzmir Nazım Plan Bürosu çalışmaları kapsamında Doğan Kuban, İzmir'in tarihini ve özelliklerini içeren rapor hazırlamıştır. Raporda, koruma önlemleri tek yapı ölçeğinden çevresel ölçeğe yükseltilmiş, doku karakterinin korunması vurgulanmış; dokunun sıhhileştirilmesi, yoğunlaşmaya engel olunması, yeşilin korunması ve anıt çevrelerine yönelik önerilerde bulunulmuştur (Kuban, 2001).

17.11.1978 gün ve A-1373 sayılı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu kararıyla Kemeraltı ve çevresi sit alanı ilan edilmiştir. 09.06.1979 gün, A-1729 sayılı ve 20.06.1981 gün, 2954 sayılı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu kararıyla alanda iki kez tescil işlemi yapılmıştır. 09.06.1979 gün ve A-1729 sayılı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu kararıyla yapılan tescil işlemlerinde Değirmendağı Bölgesi arkeolojik sit olarak tescillenmiştir (Akbulut, 2008, s:28). Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 07.06.1980 gün ve A-2224 sayılı kararıyla Kemeraltı yüksek yapılaşma riskinden kısmen kurtarılmıştır. (Benzergil, 2006, s:93-95). 27.7.1984 gün ve 348 sayılı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu kararıyla İzmir Büyükşehir Belediyesi'nce hazırlanan 1984 Kemeraltı Koruma Amaçlı İmar Planı onaylanmıştır.

1984 yılında hazırlanan Kemeraltı Koruma Amaçlı İmar Planının neyi, nasıl, ne derece koruduğu; kararların, uygulanabilirliği ve kent dokusunun çağdaş yaşama uyum sağlayamaması; planda, Cumhuriyet Bulvarı boyunca kıyıya paralel sekiz katlı bloklar önerilmiş olması nedenleriyle eleştirilmiştir (Anonim, 2004, s:47-52). Bu

sebeplere dayalı olarak 17.7.1987 gün ve 3509 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu kararıyla revize proje hazırlanması istenmiştir.

Şekil 4.122 1980 sonrası Konak Meydanı ve Kemeraltı görünümü (Eyüce, 2005, s:39).

90'lı yıllarda Konak Meydanı, sit alanı olarak koruma altına alınmış ve bu alanda yapılaşmanın önüne geçilmiştir. Eski gümrük binaları restore edilerek alışveriş merkezine dönüştürülmüştür. Yüzyılın sonlarında Kemeraltı'nda büyük ölçekli alışveriş merkezleri inşa edilmeye başlanmıştır. Bu alışveriş merkezleri tarihsel doku ile uyumsuz, mevcut kent kurgusuna yabancı kalmıştır (Kayın, 2001-2002, s:30). 1994 yılında Konak Meydanı, Cumhuriyet Meydanı ve meydanlar arasında kalan sahil bandı tarihsel sit olarak tescil edilmiştir. 23.04.1995 gün ve 5823 sayılı Koruma Bölge Kurulu kararıyla 1984 yılında hazırlanan planda revizyon istenmiştir (Göksu, 2002, s:14). Revize koruma planında, Anafartalar Caddesinin yayalaştırılması; boş ya da yıkılacak yapı parsellerinin mevcut dokuyla uyumlu sivil mimari örneklerle yapılaşması önerilmiştir (Benzergil, 2006, s:93-95; İzmir Konak Belediyesi, 2002, s:15). 1997 yılında Kordon'un tamamı tescile dahil edilmiş; 1999 yılında Konak-Kordon-Alsancak kıyı kesimi için Koruma Amaçlı İmar Planı hazırlanmış, 2000 yılında plan onaylanmıştır (Topal, 2000, s:18). 2000 yılında Mimarlar Odası girişimiyle düzenlenen Konak Meydanı fikir yarışmasında, katılımcılar Saat Kulesi, Yalı Camii ve iskele çarşı ilişkisin ön planda tutmuştur (Anonim, 2004, s:47). 2002 Nisan ayında Konak Meydanı düzenleme projesi hazırlanmış; uygulaması 2003 yılında yapılmıştır.

Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyonu çalışmalarında, Kemeraltı Kentsel Sit Alanı için 1/5000 ölçekli plan ve strateji oluşturulmuştur. "Kemeraltı" olarak bilinen çarşı bölgesi ve güneydeki konut alanlarının bir bölümü 1.etap alanı içine alınmıştır. Çalışma 2002 yılında büyük ölçüde tamamlanmış, 2002 yılında Konak Belediye Meclisi, 2003 yılı Ağustos ayında İzmir 1 No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu, 2004 yılı Mart ayında İzmir Büyük Şehir Belediyesi Meclisi tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir (Kılıç Ecemiş ve Aydoğan, 2006, s:63). 07.08.2003 gün ve 10742 sayılı İzmir 1 No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu kararıyla Değirmendağı Bölgesi, Kemeraltı Çarşısı 1/1000 ölçekli 1. Etap Koruma Amaçlı İmar Planı sınırlarına dahil edilmiştir (Akbulut, 2008, s:1).

.

Şekil 4.123 2004 yılında Konak Meydanının görünümü (Anonim, 2004, s:52).

20. yüzyıl sonu 21. yüzyıl başlarında geliştirilen Kemeraltı Koruma Amaçlı İmar Planı, Kadifekale, Agora vb. tarihsel değere sahip nitelikli alanları kentsel tasarım boyutunda ele alınıp, iyileştirilmesi yönündeki çalışmalar koruma olgusunu destekleyen girişimler olarak görülmektedir (Kayın, 2002, s:4). Günümüzde Koruma Amaçlı İmar Planı doğrultusunda, Sokak Sağlıklaştırma amaçlı hazırlanan projelere göre Kemeraltı Bölgesi etaplara ayrılmıştır. Dokunun iyileştirilmesine yönelik uygulamalara devam edilmektedir.

4.2.5.1 Salepçioğlu Camii

4.2.5.1.1 Konum. Yapı, İzmir ili, Konak ilçesinde, 31 pafta, 185 ada, 11 parselde yer almaktadır. Giriş katı medrese olarak tasarlanan fevkani yapı, güney ve batı yönlerinde 917 sokak, kuzeyde Dr. Faik Muhittin Adam Caddesi, doğuda 918 sokakla çevrelenmiş avlu içerisinde konumlanmaktadır. İbadet birimlerinin yer aldığı teras katında avlu ve minare bulunmaktadır. Teras katına ulaşım Dr. Faik Muhittin Adam Caddesi üzerindeki kısmi olarak çift kotlu kurgulanmış iki ayrı merdivenden sağlanmaktadır. Esere daha sonradan eklenmiş olan niteliksiz abdest ve tuvalet birimleri alt katta avlunun batısında yer almakta; birimlere geçiş Dr. Faik Muhittin Adam Caddesi üzerinden kuzey batı köşesindeki demir kapıdan alınmaktadır.

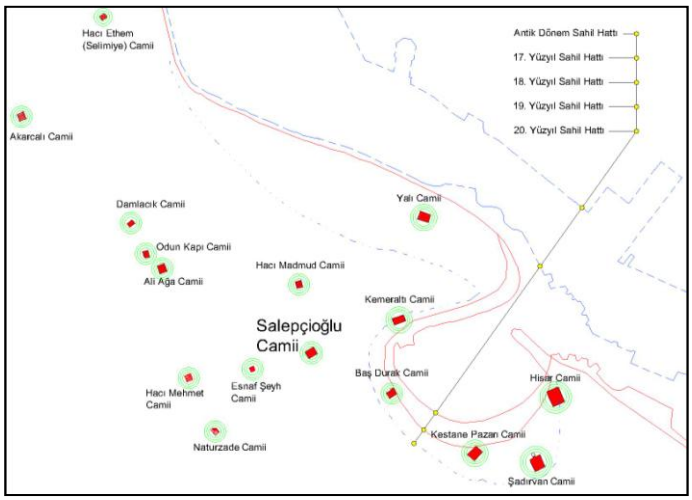
Şekil 4.124 Salepçioğlu Camii konumu. Kaynak: Google Earth, 26.10.2011

.

4.2.5.1.2 Tarihsel Gelişim. Salepçioğlu Camii'nin inşasına ilişkin veri, Salebci-zade Hacı Ahmet Efendi bin Hacı Mehmet Ağa bin Hasan'a ait 27 Eylül 1893 tarihi vakfiyesinden alınmaktadır (Aktepe, 1972; Kuyulu Ersoy, 2002, s:282). Vakfiyede caminin mektep, dershane ve tuvaletten oluşan bir medrese şeklinde inşa edilmesi vasiyet edilmiştir. Hacı Ahmet Efendinin vasiyetine göre iki katlı yapılacak binanın alt katının mektep, üst katının cami olarak kurgulanacağı ve bina emininin Gürcü Emin Efendi olacağı şeklindedir (Kuyulu Ersoy, 2002, s:282).

Son cemaat biriminin orta kapısı üzerinde yer alan kitabeye göre, eserin inşasına 15 Ekim 1895 yılında başlanmış; eser 27 Şubat 1906 tarihinde tamamlanmıştır. 1905-1906 tarihlerinin mihrap ve minberde yer alan ayetlerde tekrarlandığı belirtilmektedir (Kuyulu Ersoy, 2002, s:282). Keleş (1992), eserin 1894-1905 yılları

arasında Salepçizade Ahmet Efendi tarafından inşa edildiğini aktarmaktadır (s:37). Bilgin (1992), yapının Salepçizade Hacı Ahmet Efendi tarafından 1897-1906 yılları arasında inşa ettirildiğini belirtmektedir (s:50). Begeç (2002), eserin İzmir Kadısı Mehmet Emin Efendi kontrolünde 1897-1907 yılları arasında inşa edildiğini aynı vakfiyeye dayalı olarak aktarmaktadır (s:31). Aktepe (1972), kesin bir tarih vermemekle birlikte eserin 20. yüzyıl başlarında inşa edildiğini söylemektedir. Eserin inşasından kısa süre sonra yıkılan minare 1927 yılında Kazım Dirik zamanında günümüzdeki haliyle yenilenmiştir (Aktepe, 1972; Keleş, 1992, s:37; Kuyulu Ersoy, 2002, s:283).

Şekil 4.125 Salepçioğlu Camii konumu. (Atay, 1978, s.95; kaynaktan işlenmiştir.)

4.2.5.1.3 Mimari Özellikler. Salepçioğlu Camii'nin arşiv ve basılı kaynaklarda yer alan tariflenmeleri birbiriyle paralellik göstermektedir. Aktepe (1972), caminin esas mekanının yeşil porfir ve beyaz mermerden inşa edildiğini; kurşun kaplı kubbe üst örtüye sahip olduğunu; son cemaat mahallinin üç küçük kubbeyle örtülü olduğunu belirtmektedir. Fevkani yapının, güneyde yaklaşık 2m. hafriyat yapılarak düzleştirilen araziye inşa edildiği; avlu kotuna zemin kat girişinin yanında yer alan iki döner merdivenle ulaşıldığı; son cemaat mekanına primidal sac çatılı rüzgarlıktan geçildiği belirtilmektedir (Begeç, 2002, s:32). Son cemaate ve harime üç kapıyla girildiği; mahfile iki adet ahşap döner merdivenle ulaşıldığı aktarılan bilgiler arasındadır. Yapının yüksek kaideli, tekil minaresi bulunduğu; cami kitlesinin koyu nefti, malta taşı benzeri olduğu, cephelerin mermer plastırlar eklenerek panolara

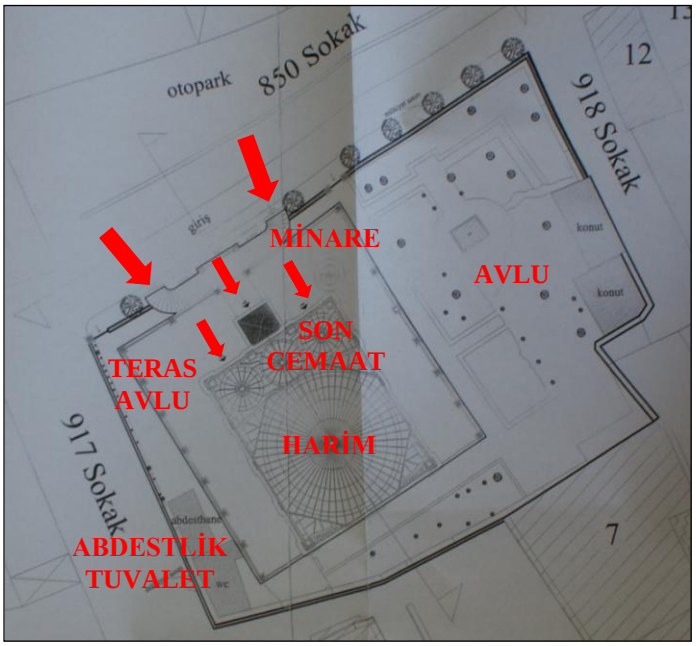
ayrıldığı belirtilmiştir (Bilgin, 1992, s:50). Beden duvarlarına gömülü sekiz sütun ve bunlara oturan kemerlerle taşınan harim kubbesinin yarım küreden daha yüksek olarak kurgulandığı; kare plandan kubbeye sekizgen kasnaktan geçildiği aktarılan bilgiler arasındadır. Bu aktarımların yanı sıra eser hakkında ulaşılan en ayrıntılı tariflenmeyi, Kuyulu Ersoy yapmıştır. Tariflenmeler arasında cephe açıklıklarının mermer söve, profil, bezeme vb. tezyinat özellikleri yer almaktadır. Son cemaat tavanının yanlarda volta döşeme, ortada düz tavan olduğu; harim kubbesinde geçiş elemanı olarak tromp, mahfil kubbelerinde ise pandantif kullanıldığı; kuzey cephede orta açıklığın maksure olarak kurgulandığını; mihrap, minber ve kürsü elemanlarının beyaz ve koyu renk damarlı mermer malzemeyle yapıldığı aktarılmaktadır (Kuyulu Ersoy, 2002, s:281-293). Yapının geleneksel plan şemasına sahip olduğu, ancak tezyinatın döneminin özelliği olarak, geleneksel tarzla tezatlık gösterdiği; bezemelerde Yunan, Roma ve Rönesans mimarisine özgü biçimlerin kullanıldığı bilgisi verilmektedir. Arşiv araştırmalarında, eserin Abide ve Eski Eser Fişine ulaşılamamış; 1991 yılında Koruma Bölge Kurulu kararıyla tescil işlemi yapılmıştır.

Eser, fevkani, tek kubbeli plan şemasına sahiptir, ancak kubbe derinliği arttırılmış, yarım küreden daha fazla derinliğe sahip olarak kurgulanmıştır. Alt katta yeşil ve pembe renkli kesme taşlar; cami katında yeşil renkli kesme taş ve açıklık çevrelerindeki mermer plastırlar yapıya estetik görünümünü vermektedir. Teras avluya ulaşım Dr. Faik Muhittin Adam Caddesi üzerinden, yapı alt kat girişinin iki yanında yer alan merdivenlerle sağlanmaktadır. Çift kollu, demir korkuluklu merdivenlerin basamakları mermer kaplamadır. Dr. Faik Muhittin Adam Caddesi'ne bakan merdiven alt yüzeylerinde günümüzde kullanılmayan mermer çeşmeler yer almaktadır. Sahanlıktan üç basamak çıkılarak son cemaat mekanına açılan rüzgarlık birimine ulaşılmaktadır. Rüzgarlığın iki yanındaki demir korkuluklarla teras avlu doğu, batı yönlerinde bölünmüştür. Birimlere tek kanatlı demir kapılarla geçiş sağlanmaktadır. Doğuda yer alan teras avlu üzerinde minare konumlandırılmıştır. Minare sekizgen formlu yüksek kaide üzerinde, yuvarlak forma yakın köşeli gövde olarak yükselmektedir. Yeşil kesme yaşlarla oluşturulan kaidenin köşelerinde iki kademeli olarak mermer kaplama uygulanmış; kaidenin bitimi mermer profille vurgulanmıştır. Minarenin geri kalan bölümleri açık renk kesme taş olarak inşa

edilmiştir. Şerefe altı mukarnas, korkulukları taş oyma işçiliğinde; alemi kurşun kaplamadır

Şekil 4.126 Salepçioğlu Camii, kuzey cephesi (tarihi tespit edilememiş görsel) ve Dr. Faik Muhittin Adam Caddesi görünümü (2011). Kaynak: Dijital veri no: Salepçioğlu Camii012, 350801005-FT001, Fotoğraf, VGMdijital veri arşivi.

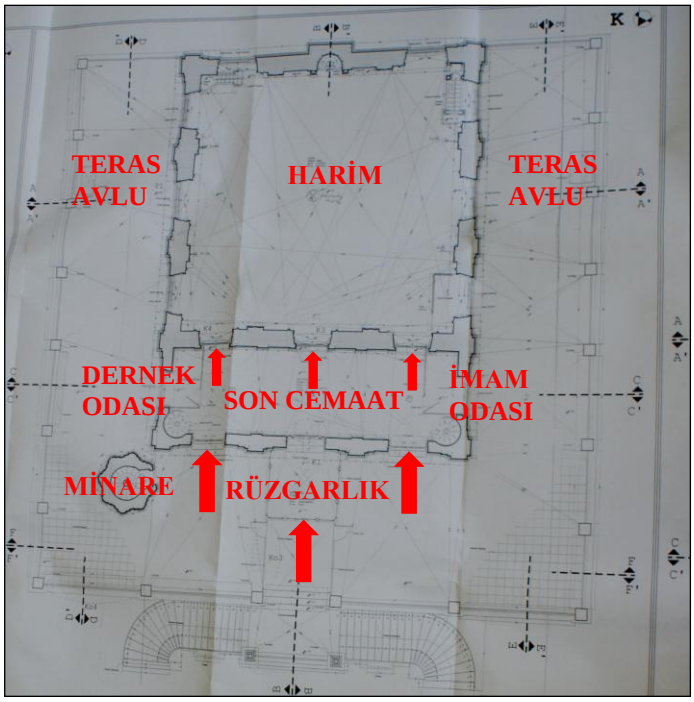
Şekil 4.127 Salepçioğlu Camii vaziyet planı (22.05.02 gün ve 3230 sayılı Koruma Bölge Kurulu kararıyla onaylanan rölöve projesi). Kaynak: İzmir VBM arşivi.

Mermer döşeme kaplamalı teras avlu kotundan bir basamakla ulaşılan rüzgarlık birimi, metal olarak kurgulanmış; tek kanatlı demir kapıdan giriş almaktadır. Üç panele ayrılan giriş bölümünün metal yüzeylerinde bitkisel motifli kabartmalar yer almaktadır. Diğer cephelerde de aynı bezemeler kullanılmıştır. Rüzgarlık döşemesinde avluda kullanılan iki renkli mermer kaplama uygulanmıştır. Rüzgarlık birimi ayakkabılık olarak kullanılmaktadır. 1904 yılına ait cami kuzey cephesinin çizimlerinde bu birim gösterilmemekte; Begeç (2002), birimin sonradan eklenmiş ya da inşa aşamasında karar verilmiş olabileceğini vurgulamaktadır (s:32).

Kuzey cephesi mermer plastırlarla üç bölüme ayrılmıştır. Her bölümün ilk sırasında mermer söveli kemerli, son cemaate açılan üç adet kapı açıklığı yer almaktadır. Kapılar dikdörtgen formlu ve ahşap olarak kurgulanmıştır. Rüzgarlık içindeki kapı üzerinde, ahşap üçgen alınlık, kemerli açıklığa oturan sabit ahşap doğrama; yanlarda yer alan kapı üstlerinde, ahşap çift kanatlı pencere ve kemerli açıklığa oturan sabit ahşap doğramalar bulunmaktadır. Doğramların bazı kısımlarında renkli cam kullanılmıştır. Rüzgarlık ve avlu kotundan son cemaate geçiş mermer kaplama üç basamakla sağlanmaktadır. Son cemaat mekanı duvarlarının tamamında mermer kaplama yer almaktadır. Birimin tavanı ortada düz, yanlarda volta döşemedir. Tavan, duvar birleşimlerinde mermer profiller kullanılmıştır. Orta birimde sekiz kollu yıldız, kolların arasına yerleştirilmiş kare panolar, bitkisel motifli alçı kabartma ve yine bitkisel motifli kalem işi bezemeler yer almaktadır. Volta döşeme üzerinde kalem işi bezeme bulunmaktadır.

Dikdörtgen planlı son cemaat mekanının doğu ve batısında kaldırılabilir ahşap ve plastik bazlı malzemeyle oluşturulmuş birer birim yer almaktadır. Birimlerden batıda yer alan imam odası, doğuda bulunan caminin dernek odası olarak kullanılmaktadır. Mekanın doğu, batı cephelerinde birer adet kemerli, büyük pencere açıklığı bulunmaktadır. Açıklıkların kemerli bölümü sabit, dikdörtgen bölümünde çift kanatlı ahşap pencere doğramalar kullanılmaktadır. Son cemaat güney duvarında ise harime geçişin sağlandığı ahşap çift kanatlı kapılar yer almaktadır. İki yanında mermer sütunçe bulunan kapıların, sütunçe üst profili sonrasında kalan kısımlarında üç parça sabit doğrama kullanılmıştır. Ortada yer alan parça, kemerli olarak kurgulanmıştır.

Kapılar son cemaate giriş kapılarıyla aynı hizadadır. Mekanın kuzey doğu ve kuzey batı köşelerinde konumlanan döner ahşap merdivenlerle tavanda açılan yırtıklardan kadınlar mahfili katına ulaşılmaktadır.

Şekil 4.128 Salepçioğlu Camii, harim katı planı (22.05.02 gün ve 3230 sayılı Koruma Bölge Kurulu kararıyla onaylanan rölöve projesi). Kaynak: İzmir VBM Arşivi.

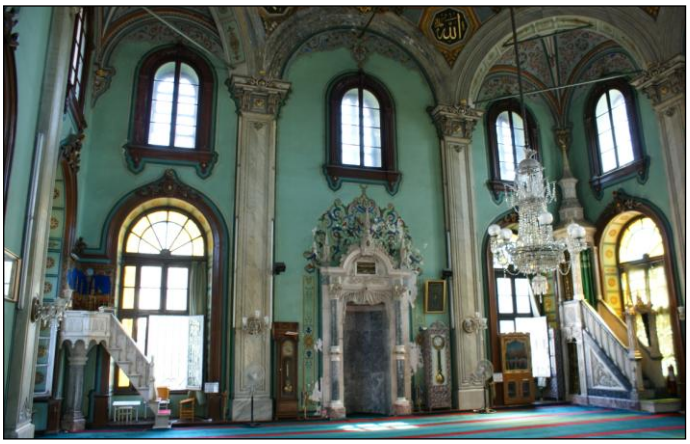
Şekil 4.129 Salepçioğlu Camii girişi rüzgarlık ve son cemaat mahalli görünümü.

Dikdörtgen planlı son cemaat mekanının doğu ve batısında kaldırılabilir ahşap ve plastik bazlı malzemeyle oluşturulmuş birer birim yer almaktadır. Birimlerden batıda

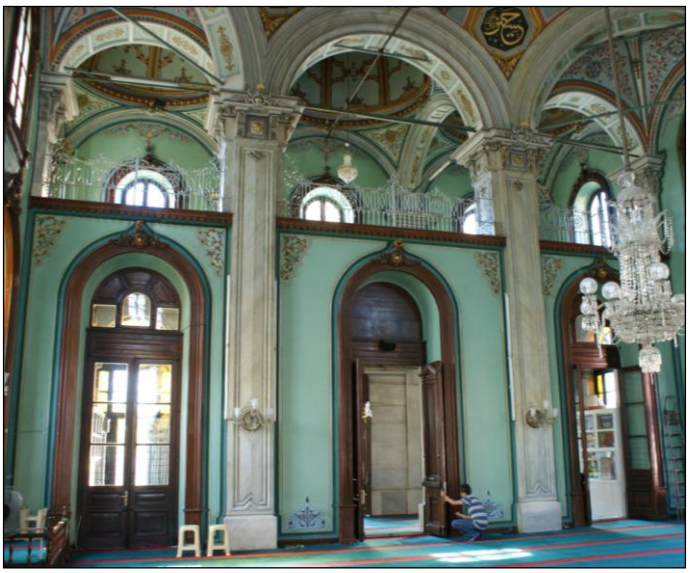
yer alan imam odası, doğuda bulunan caminin dernek odası olarak kullanılmaktadır. Mekanın doğu, batı cephelerinde birer adet kemerli, büyük pencere açıklığı bulunmaktadır. Açıklıkların kemerli bölümü sabit, dikdörtgen bölümünde çift kanatlı ahşap pencere doğramalar kullanılmaktadır. Son cemaat güney duvarında ise harime geçişin sağlandığı ahşap çift kanatlı kapılar yer almaktadır. İki yanında mermer sütunçe bulunan kapıların, sütunçe üst profili sonrasında kalan kısımlarında üç parça sabit doğrama kullanılmıştır. Ortada yer alan parça, kemerli olarak kurgulanmıştır. Kapılar son cemaate giriş kapılarıyla aynı hizadadır. Mekanın kuzey doğu ve kuzey batı köşelerinde konumlanan döner ahşap merdivenlerle tavanda açılan yırtıklardan kadınlar mahfili katına ulaşılmaktadır.

Son cemaat güney duvarında yer alan, ortadaki sağır yanlardakiler cam bölmeli olan ahşap kapılardan harim mekanına geçilmektedir. Kare planlı harim mekanının kuzeyi mahfil katına açılmaktadır. Kuzey, doğu ve batı yönlerinde iki sıra pencere açıklığı bulunmaktadır. Doğu ve batı cepheleri birbirinin simetriği; kuzey cephesi ise ortada yer alan mihrap nişiyle diğer iki cepheden farklılaşmaktadır. Dış mekanda yer alan plastırlar, iç mekanda da mermer kaplama sütun olarak, duvarları üç parçaya ayırmaktadır. Her parça içerisinde birinci sırada kemerli, geniş açılıklı, ikinci sırada daha küçük boyutlarda kemerli pencereler bulunmaktadır. İlk sıra pencerelerin tümünde kemer içi sabit, alt bölümü çift kanatlı ahşap doğrama; ikinci sıra pencerelerde ise kemerli çift kanatlı ahşap doğrama kullanılmıştır. İkinci sıra pencereler içlik-dışlık olarak kurgulanmıştır. İki sıra pencerede de ahşap denizlik ve ahşap pervaz bulunmaktadır. Birinci sıra pencerelerin kemer üstlerinde bitkisel motifli kabartma ahşap bezeme ve ay, yıldız motifi; ikinci sıra pencerelerin denizlik alt kenarlarında bitkisel motifli ahşap kabartma ve kemer üstlerinde bitkisel motifli kabartma, yıldız motifi şeklinde bezeme yer almaktadır. Ayrıca birinci sıra pencere içlerinde kalem işi bezeme uygulaması da bulunmaktadır. Mermer sütun, sütunların bağlandığı kemer alt seviyesi ve pencere pervazları çevresinde mavi ve yeşil tonlarda kalem işi profil dönülmüştür. Doğu ve batı duvarlarında yer alan orta pencerelerin yan alt hizalarında da kalem işi süsleme bulunmaktadır. Harim kuzey duvarı, kapı açıklıları etrafında ahşap pervaz ve yine mavi, yeşil tonlarda kalemişi profil

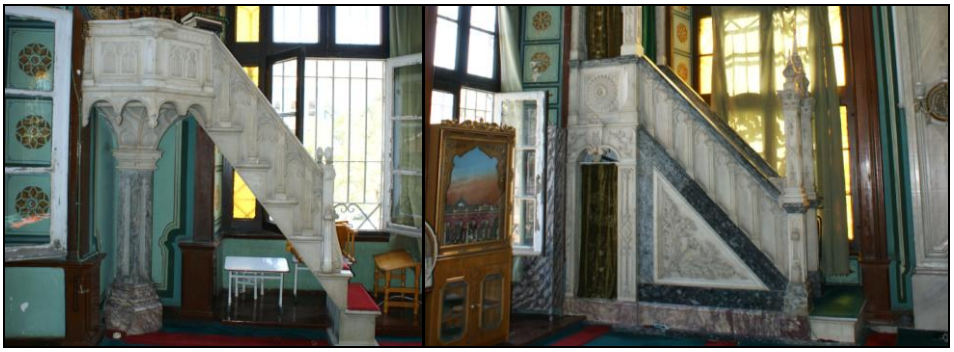
dönülmektedir. Tüm açıklık üst köşelerinde ve orta kapı alt yan yüzeylerinde bitkisel motifli kalemişi bezeme bulunmaktadır.

Şekil 4.130 Salepçioğlu Camii, güney duvarı görünümü.

Şekil 4.131 Salepçioğlu Camii, harim kuzey duvarı görünümü.

Şekil 4.132 Salepçioğlu Camii, mermer vaaz kürsüsü ve minber görünümü.

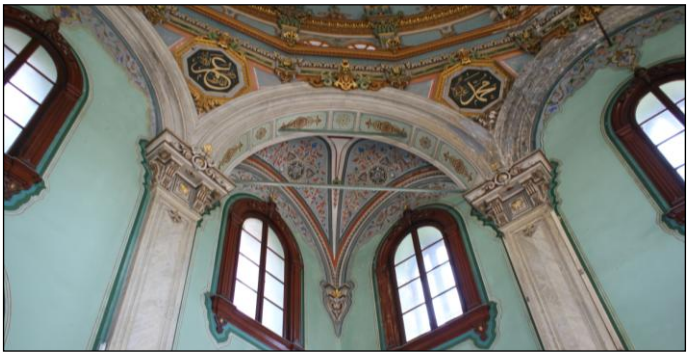

Şekil 4.133 Salepçioğlu Camii, kubbe içi görünümü.

Cami geneli oldukça yoğun bezemeli olmasına karşın, duvar yüzeyinde en yoğun bezeme mihrap çevresinde görülmektedir. Mermer kaplama mihrap nişi, duvar yüzeyine tespit edilmiş, dikdörtgen formlu mermer levhanın içinde kalmaktadır. Levhanın iki yanlarında mermer sütunçeler, sütunçeler üzerinde bitkisel motifli kabartma sütun başlıkları bulunmaktadır. Levha, başlıklar üzerine oluşturulmuş, ortası kemerli alınlık, düz ve geometrik motifli profille bitirilmiştir. Niş üzerinde bitkisel motifli mermer kabartma bezeme ve dikdörtgen pano içine alınmış Arapça yazı yer almaktadır. Mihrap, mermer perde motifi ile bitirilmiştir. Mihrap nişini çevreleyen mermer levha çevresinde açıklıkları dönen mavi, yeşil profil; üzerinde, kırmızı, sarı, yeşil, mavi tonlarında uygulanmış stilize bitkisel motifli; yanlarda sarı renkte profil içine konumlandırılmış, bitkisel motifli kalem işi bezemeler tezyin edilmiştir. Mermer minber üzerinde geometrik oyma ve bitkisel kabartma motifler; vaaz kürsüsü üzerinde ise yalnızca geometrik motifler yer almaktadır. Mihrap, minber ve kürsü elemanlarında üç farklı ton mermer kullanılmıştır.

Harim mekanı, yarım kubbeden daha derin olarak kurgulanmış yoğun kalem işi bezemeli üst örtüye sahiptir. Harim duvarlarına gömülü mermer kaplama sütunları birleştiren kemerlerin oluşturduğu, sekizgen kasnakla kare plandan kubbeye geçiş sağlanmıştır. Kasnağın kenarlarında, ikişer adet kemerli ve vitraylı içlik dışlık kurgusunda pencere yer almaktadır. Pencerelerin alt ve üst seviyelerinde alçı profil dönülmüş; dış cephede birleştirilerek şerit pencere formuna getirilmiştir. Kubbe içi on altı dilime ayrılmış; her dilimde bitkisel motifli kalem işi, alçı kabartma bitkisel

ve geometrik bezemeyle süslenmiştir. Kubbe göbeği en dışta bitkisel motifli alçı kabartma ve kalem işi bezeme; ortada alçı kabartma bitkisel motif, ay, yıldız figürü ve kalem işi bezeme; en içte ise alçı kabartma bitkisel motif ve kalemişi bezemeler olarak süslenmiştir.

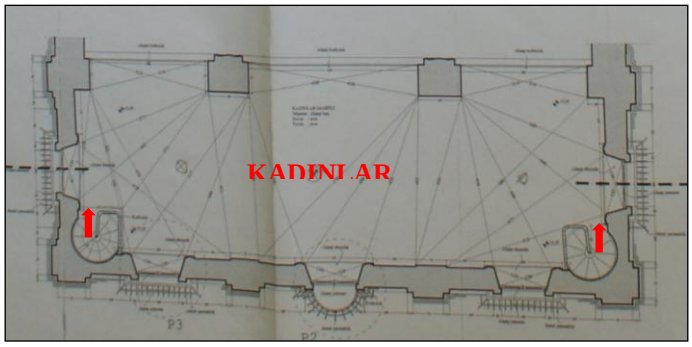

Şekil 4.134 Salepçioğlu Camii, güney batı köşesi, tromp görünümü.

Kubbeyi taşıyan mermer sütunlarda, bitkisel motifli kabartma mermer sütun başlıkları; sütunları birleştiren kemerlerde mermer profil, kemer aralarında Arapça yazılı rozetler ve kemer altlarında panolar halinde kalem işi bezemeler kullanılmıştır. Tromp içlerinde yine yoğun kalem işi bezeme uygulaması bulunmaktadır. Eserde yoğun olarak kalem işi bezeme ve kabartma tekniği kullanılarak alçı ve mermer malzemeyle yapılmış bitkisel motif, stilize edilmiş bitkisel motif, geometrik motif ve profil silmeleri kullanılmıştır.

Son cemaat mekanından ulaşılan mahfil katı, harim kuzey duvarı ve son cemaat beden duvarları tarafından taşınmaktadır. Mahfil ve harim mekanının bağlantısı, harim kuzey duvarında yer alan kapı açıklığı üst seviyesinden itibaren, duvardaki sütun ve kemer birleşimlerinin boşaltılmasıyla sağlanmıştır. Kemer altlarında mermer kaplama profil ve kalem işi bezemeler kullanılmıştır. Mermer sütun başlıklarında dört yönde profil dönülmüş, kabartma bezemeler tekrarlanmıştır. Mahfile bakan yüzeylerde sütun üzerindeki panolar boş bırakılmıştır. Mahfil üst örtüsü kubbe olarak kurgulanmış; karşılıklı sütunlar arasında oluşturulan kemerlerle taşınmaktadır. Kubbelere geçiş pandantiflerle sağlanmıştır. Pandantiflerde kalem işi bitkisel motifli bezeme yer almaktadır. Ortada yer alan kubbe yanlardaki kubbelere

göre daha derin olarak inşa edilmiştir. Kubbe başlangıçlarında alçı profil, kubbe içlerinde kalem işi bezeme uygulaması bulunmaktadır. Kubbe göbeklerinde alçı kabartma bitkisel motifli bezeme ve kalem işi bezeme uygulanmıştır

Şekil 4.135 Salepçioğlu Camii, mahfil planı (22.05.02 gün ve 3230 sayılı Bölge Kurulu kararıyla onaylanan rölöve projesi). Kaynak: İzmir VBM arşivi.

Şekil 4.136 Salepçioğlu Camii, mahfil katı yan kubbe örneği.

Şekil 4.137 Salepçioğlu Camii mahfil görünümü.

Mahfil katında doğu batı yönlerinde birer, kuzey yönünde üç adet açıklık yer almaktadır. Açıklıklar harimde kurgulanan ikinci sıra pencerelerle aynı forma ve kalem işi bezeme programına sahiptir. Harim biriminden farklı olarak açıklık yanlarında yine kalem işi bezeme bulunmakta ve açıklıklarda demir korkuluk kullanılmaktadır. Kuzey duvarı orta açıklıktaki konsol döşeme ise cepheden taşma yapmaktadır. Mahfil döşemesi ahşap rabıta kaplamadır.

Yapının yalnızca güney cephesi istinat duvarı nedeniyle, sokak kotundan algılanmamaktadır. Doğu ve batı cepheleri mermer plastırlarla dörder parçaya; kuzey cephesi üç parçaya ayrılmıştır. Güney cephede yalnızca köşelerde mermer plastır kullanılmıştır. Plastırların üst örtü seviyesinde, uçları sivri babalar kullanılmıştır. Cephelerde iki sıra açıklık düzenlenmiştir. Doğu ve batı yönünde bu açıklıklar simetrik, alt sıra ahşap doğramalı, demir korkuluklu pencere; üst sıra yine ahşap doğramalı, demir tel tespitli içlik dışlık pencere olarak kurgulanmıştır. Güney cephede, orta pencere açıklığının yerini mihrap çıkıntısı alırken, kuzey cephede ilk sıra pencerelerin yerini son cemaat giriş kapıları almıştır.

Yapıya giriş sağlanan kuzey cephe, açıklık kullanımı ve orta açıklık önünde yer alan rüzgarlık elemanıyla diğer cephelerden ayrılmaktadır. Alt sıra kapı açıklıkları çevresinde mermer profil ve geniş mermer söve dönmektedir. Sövenin kilit taşı üzerinde kabartma ay ve altı kollu yıldız motifi bulunmaktadır. Kilit taşı üst profili, ikinci sıra açıklığın mermer denizliğiyle birleştirilmiştir. Üst sıra pencerelerden iki yanda yer alanda, dar mermer söveler kullanılmakta; söve üstlerinde ortası kemer yapan mermer alınlıklar ve profiller bulunmaktadır. Ortadaki açıklıkta ise kilit taşı üzerinde dairesel söve içerisinde Arapça yazılı rozet, söve çevresinde stilize bitkisel motifli mermer kabartma ve ay motifi yer almaktadır. Üst örtü altında dönen, mermer profil kuzey cephesi orta bölümünde kemer şeklini almış; kemer üzerinde mermer bezeme ve ay motifi bulunmaktadır. Doğu ve batı cephelerde alt sıra pencere çevrelerinde yine geniş mermer söve programı uygulanmış; sövelerin kilit taşları üst sıra içlik dışlık pencere denizlikleriyle birleştirilmiştir. Üst sıra pencere söve programı da kuzey cepheyle ortak; ancak bu yalnızca son cemaat mekanına açılan pencerelerde korkuluk kullanımı bulunmaktadır. Güney cephesi mihrap çıkıntısı ve

birinci sıra pencere sövelerinin boyutlarıyla, diğer cephelerden farklılaşmaktadır. Sövelerde kilit taşının yer aldığı bölüm kullanılmıştır.

Şekil 4.138 Salepçioğlu Camii, kuzey cephe görünümü.

Eserin üst örtü kurgusunda dört adet kurşun kaplama kubbe kullanılmıştır. Harim kubbe kasnağının her kenarında, iç mekanda iki pencere olarak kurgulanan açıklıklar, yükseklikleri azaltılarak yatay şerit pencere formuna dönüştürülmüştür. Pencerelerin çevresinde köşeleri oval olarak bitirilen taş söve ve sövelerin dört yönünde bitkisel motifli mermer kabartma bezemeler yerleştirilmiştir. Açıklık içlerinde beton dışlık yer almaktadır. Harim birimi üzerini örten büyük kubbe ve son cemaat mekanı ortasında yer alan küçük kubbe yarım daire formundan daha derin olarak kurgulanmıştır. Dört kubbe üzerinde de alem yer almaktadır. Cephelerde sıva ve boya kullanımı bulunmamaktadır; sıva ve boya uygulaması yalnızca doğrama ve korkuluklarda kullanılmaktadır.

BÖLÜM BEŞ
KEMERALTI KORUMA AMAÇLI İMAR PLANI -1. ETAP BÖLGESİNDE KONUMLANAN OSMANLI DÖNEMİ CAMİLERİNİN ONARIM SÜREÇLERİNİN İRDELENMESİ

Beşinci bölüm, yapılara yönelik olarak gerçekleştirilen alan çalışmasından oluşmaktadır. Çalışma konusu kapsamında on altı adet örnek yapı incelemesine yer verilecektir. İnceleme dört alt başlıkta gerçekleştirilecektir. İlk bölümde inşasından günümüze dek geçirdiği onarımlar tespit edilemeyen, ancak yerinde inceleme sonucu izinsiz müdahale gördüğü tespit edilen eserler ele alınacaktır. Söz konusu bu eserlerin ilgili kurum arşivlerinde işlem dosyaları yer almamaktadır. İkinci bölümde, basit onarım uygulamaları geçirmiş, projelendirilmemiş yapılar aktarılacaktır. Üçüncü bölüm, yakın tarihlerde belgeleme çalışması tamamlanmış esaslı onarım uygulaması henüz gerçekleşmemiş yapıların, geçirdiği basit onarım uygulamaları ve Koruma Kurulu tarafından onaylanmış projelerinin incelenmesinden oluşmaktadır. Son bölümde, basit ve esaslı onarım uygulamaları geçiren eserler incelenecektir.

Onarım süreçlerinin irdelenmesinde, tespit edilen onarımlar üçüncü bölümde oluşturulan uygulamalar öncesi süreç, uygulamalar süreci ve uygulamalar sonrası süreç sistematiğine bağlı kalınarak irdelenecektir. Eserlerin eskilik seviyeleri, her bölümde kendi içinde ele alınmıştır. Uygulamalar öncesi sürecin anlatımlarında Koruma Kurulu, Vakıflar Genel Müdürlüğü, İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü arşivlerinden elde edilen veriler ve projeler değerlendirilecektir. Uygulamalar süreci bölümü, basit onarım ve esaslı onarım uygulamaları olarak iki alt başlıkta ele alınmıştır. Uygulamalar sonrası sürece yönelik olarak eserlerin mevcut problemleri, kullanım süreçleri aktarılacaktır. Arşivlerde işlem dosyası tespit edilen eserler için, eski eser tescil fişi ilk tespit işlemi olarak kabul edilmiştir. Söz konusu eserlere yönelik gerçekleştirilen işlemlerin dökümü yapılmıştır. Elde edilen veriler doğrultusunda, her eser için; tespit öncesi gerçekleştirilen işlemler, uygulamalar öncesi, uygulamalar ve uygulamalar sonrası süreçlerde gerçekleştirilen işlemlerin sorunlu olan bölümleri tablolaştırılmıştır. Her eser için aynı kriterler ele alınmış ancak, tablolar yapılan tespitlere göre şekillendirilmiştir.

5.1 Kemeraltı Koruma Amaçlı İmar Planı - 1. Etap Bölgesinde Konumlanan Osmanlı Dönemi Camilerinin Onarım Süreçleri

Kemeraltı, Koruma Amaçlı İmar Planı, 1. Etap Bölgesinde, Osmanlı Dönemi'nde inşa edilmiş on altı adet cami tespit edilmiştir. Eserler aynı kurum ve aynı Koruma Kurulunun sorumluluğunda, benzer kullanıcı profillerine sahip olması dolayısıyla ortak sorun ve onarım anlayışlarının incelenmesine olanak sağlamıştır. Yapıların mahalle cami ve çarşı cami olarak iki farklı ölçekte inşa edilmesi, onarım sisteminin incelenmesinde farklı girdileri oluşturmuştur. Özellikle ticaret faaliyetinin yoğun olduğu ana arter üzerinde ya da artere yakın yerlerde konumlanmış olan Hisar, Şadırvanaltı, Kemeraltı, Kestane Pazarı, Başdurak, Salepçioğlu Camileri ölçek olarak daha büyük, bezeme yönünden zengin anıtsal çarşı camileridir. Bezeme yönünden zengin ancak ölçek olarak küçük olan Konak Yalı Camii zaman içerisinde yardımcı yapılarını yitirmiş, ancak anıtsal özelliğini korumakta, merkezde yer almaktadır. Çalışmada, konut alanlarında konumlanan, mahalle camileri olarak değerlendirilen yapılar; Ali Ağa, Hacı Mahmut, Damlacık, Odun Kapı, Hacı Mehmet, Naturzade, Esnaf Şeyh, Akarcalı ve Hacı Ethem (Selimiye) camileridir.

Yapılar, inşalarından günümüze dek birçok onarım geçirmişlerdir. Ancak kurum arşivlerinde yer alan dokümanlar dışında bu onarımların kapsamlarına ilişkin sağlıklı bilgilere ulaşmak mümkün olmamaktadır. Çalışmanın bu bölümünde camilerinin yakın tarihlerde gerçekleştirilen onarım uygulamaları, koruma anlayışı çerçevesinde irdelenecektir. Günümüzde onarım faaliyetleri iki kategoriye ayrılmıştır. İlki basit onarım ya da bakım onarım adı altında gerçekleştirilen yapının fonksiyonlarını sağlıklı olarak yerine getirmesi için yapılan proje gerektirmeyen müdahalelerdir. Daha kapsamlı olan diğer çalışma ise esaslı onarım ya da restorasyon adıyla gerçekleştirilen proje kapsamında değerlendirilen ve yapının özgün haliyle korunmasını amaçlayan bilimsel çalışmadır.

Onarım kavramı iki aşamalı olmasına rağmen, yapılan incelemelerde dört kategori tespit edilmiştir. Eklenen iki bölümden biri, onarım verileri elde edilemeyen, ancak görsel analiz sonucu uygunsuz müdahalelerin tespit edildiği yapılardan oluşmaktadır.

Diğeri ise yakın zamanda projelendirilen ancak proje öncesi basit onarım müdahaleleri yapılan eserlere yöneliktir. Sınıflandırmaya dahil olmayan bir sorun, basit onarım uygulamaları adıyla projesiz gerçekleştirilen ciddi onarım faaliyetlerinin birçok yapı için söz konusu olmasıdır. Bu konuya eserlerin incelenmesinde değinilecektir. Hacı Mehmet, Naturzade, Esnaf Şeyh, Akarcalı ve Hacı Ethem (Selimiye) camileri, onarım verilerine ulaşılamayan eserlerdir. Basit onarım müdahaleleri gören projelendirilmemiş eserler; Ali Ağa, ve Hacı Mahmut, camileridir. Damlacık, Odun Kapı ve Salepçioğlu camileri ise yakın zamanda projelendirilmiş, ancak henüz esaslı onarım uygulaması geçirmemiştir. Mart ayı içerisinde Salepçioğlu Camii esaslı onarım uygulamasına başlanmıştır. Hisar, Şadırvanaltı, Kemeraltı, Kestane Pazarı, Başdurak ve Yalı camilerinin geçirdiği basit onarımlar ve hazırlanmış projelerine göre gerçekleştirilen esaslı onarım uygulamaları ve günümüzdeki korunmuşluk durumu irdelenecektir. Ayrıca çalışma, yakın zamanda hazırlanmış projelerle, geçmiş tarihli projelerin karşılaştırılması, ilgili kurumların tutumlarını, koruma anlayışındaki gelişmenin tespitini sağlayacaktır.

İncelenen yapılara yönelik hazırlanan Tablo 5.1'de eserlerin inşa tarihleri, projelendirilme durumları, projelerin onaylandığı tarihler ve gerçekleştirilen onarım uygulamalarının tarihleri yer almaktadır. Bu tabloyla projelendirme zamanı ve restorasyon uygulamasının zamanının karşılaştırılması, projelendirilmeyen yapıların tespit edilmesi sağlanmıştır.

Tablo 5.1 Kemeraltı Koruma Amaçlı İmar Planı - 1. Etap Bölgesinde konumlanan Osmanlı Dönemi camilerinin proje ve uygulama faaliyetlerine yönelik tespitler.

SINIFLANDIRMA	BASİT ONARIM UYGULAMASI GEÇİREN PROJELENDİRİLMEMİŞ ESERLER		BASİT ONARIM UYGULAMASI GEÇİREN PROJELENDİRİLMİŞ ESERLER			ESASLI ONARIM GEÇİREN ESERLER					
YAPILAR ve İNŞA TARİHLERİ	**ALİ AĞA C. 1672-73**	**HACI MAHMUD C. 1717 öncesi**	**DAMLACIK C. 18.yy başı**	**ODUN KAPI C. 18.yy ortaları**	**SALEPÇİOĞLU C. 1987-1906**	**HİSAR C. 16.yy sonu/ 17.yy başı**	**ŞADIRVAN C. 1636-37/17.yy ilk yarı**	**BAŞDURAK C. 1652 öncesi**	**KESTANE PAZARI C. 1663/1667-1968 öncesi**	**KEMERALTI C. 1671 öncesi**	**KONAK C. 18.yy**
RÖLÖVE PROJESİ	tarihsiz minare rölövesi	–	X 30.07.09	X 14.11.07	X 1974 minare 1984 kısmi 22.05.2008	X 02.03.78 16.08.83 20.03.08	X 01.04.75 19.02.87 22.03.91 16.07.91 30.01.92 17.09.92 08.04.04	X 04.74 minare 19.06.98 öncesi 19.06.98	X 03.04.74 28.01.94 31.03.98	X 08.04.04	X 26.03.82 07.10.93 26.01.07 18.01.08
RESTİTÜSYON PROJESİ	–	–	X	X	X	–	–	–	–	–	–
RESTORASYON PROJESİ	–	–	X 14.10.09	X 06.02.08	X 22.05.2008	X 20.03.08	X 22.03.91 30.01.92 08.04.04	X 04.74 minare 19.06.98 öncesi 19.06.98	X 03.11.74 minare 28.01.94 31.03.94 27.03.98 kısmi	X 08.04.04 12.11.10 mahfil merdiveni	X 07.10.93 26.01.07 18.01.08
ANALİZLER	–	–	Müdahale Analizi	Bozulma Analizi Müdahale Analizi Özgünlük ve Dönem Analizi Malzeme Analizi	Hasar Analizi Müdahale Analizi Özgünlük Analizi Malzeme Analizi	Hasar Analizi Müdahale analizi	–	–	–	–	–
RAPORLAR	–	–	–	Sanat Tarihi ve Mimari Raporu Rölöve-Restitüsyon-Restorasyon Müdahale Kararları Fotoğraf Albümü	Rölöve Analiz Raporu, Restitüsyon Raporu, Restorasyon Raporu		Süsleme Raporu	–	–	–	Konservasyon ve Restorasyon Raporu Çini Raporu Uygulama Raporu Fotoğraf Albümü
ONARIM TARİHLERİ	1896-97-98 / 1958 / 1987 / 1994-95	1989 / 2001	18.yy sonu - 19.yy başı / 1977 / 1996 / 2000	1952-53 / 1967-68 / 2005		1744 / 1813 / 1881 / 1927 / 1938 / 1972 / 1977 / 1982 / 1984-85 / 1989 / 2009-10	1805 / 1815-16 / 1834 / 1835 / 1941 / 1965 / 1974-76-77 / 1992 / 2003 / 2006	1774-75 / 1892-93-94 / 1970 / 1998	19.yy ortası / 1970 / 1974 / 1977 / 1990 / 1993	1812-13 / 1881 / 1906 / 1990 / 1994 / 2004 / 2011	1854 / 1914-18 / 1964 / 1982-83 / 1988 / 1992 / 1997 / 2007-08

5.1.1 Onarımlarına Yönelik Belge Elde Edilemeyen Nitel Gözlem Yöntemiyle Onarım Tespitleri Yapılan Eserler

Kemeraltı, Koruma Amaçlı İmar Planı, 1. Etap bölgesinde yer alan Osmanlı Dönemi camilerinden beş adedine ilişkin olarak, Vakıflar Bölge Müdürlüğü ve İzmir 1 No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu arşivlerinde işlem dosyası tespit edilememiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü dijital arşivinde eserlere ilişkin, erken tarihli ve sınırlı dokümana ulaşılmıştır. Bu nedenle, yakın tarihlerde yapıldığı anlaşılan müdahalelerin ilgili kurumlardan izinsiz olarak gerçekleştirildiği belirlenmiştir. Bu bölümde, söz konusu eserlerde gerçekleştirilen uygulamaların ve kullanılan niteliksiz elemanların tespitine yer verilmiştir. Çalışma, üçüncü bölümde esaslı onarım uygulamaları için kurgulanan yapı elemanına yönelik müdahalelerin incelenmesi şeklinde gerçekleştirilecektir.

5.1.1.1 Hacı Mehmet Cami'nin Onarım Tespitleri

Hacı Mehmet Cami'ne ilişkin olarak Vakıflar Genel Müdürlüğü dijital arşivinde 12.06.1972 tarihli kitabe ve abide fişleri; aynı tarihte çekildiği düşünülen kitabe ve dış cephe görseli tespit edilmiştir. Ek olarak, tarihi tespit edilemeyen 1960'lı yıllarda hazırlandığı tahmin edilen eski eser fişine ulaşılmıştır. 1863-64 yıllarında eserin yeniden inşa edildiği belirtilmektedir (Aktepe, 1973/74; Yılmaz, 2003). İlk inşa edilmiş kurguya ilişkin veri tespit edilememiştir. Alan çalışmasında yapıyla uyumsuz malzeme kullanımı nitel gözleme dayalı olarak analiz edilmiştir.

Eserin, taşıyıcı sistemi betonarme olarak kurgulanmıştır. Kadınlar mahfili kolonlar yardımıyla taşınmakta, harim mekanı döşemesi betonarme plak döşeme olarak uygulanmıştır. Doğrama elemanları, plastik doğrama olarak yenilenmiş, kemerli açıklık içine yerleştirilmiştir. İbadet yapısının tüm birimlerinde çimento katkılı sıva ve boya kullanımı vardır. Son cemaat ve harim mekanlarının duvarları yaklaşık 80 cm. yüksekliğinde lambri kaplamadır. Kemerli açıklıkların çevresinde yer alan taş sövelerde ve mahfil katına çıkışı sağlayan taş merdivende yağlı boya uygulaması bulunmaktadır. Alçı kabartma bezemelerin tümünde niteliksiz yaldız

boya tatbik edilmiştir. Erken tarihli görselle karşılaştırıldığında, yivli gövdesi olan minarenin çimento katkılı harçla düz sıvandığı tespit edilmiştir. Mahfil katında yağlı boya uygulamalı, demir parmaklık kullanılmaktadır. Eserin son cemaat giriş kapısı ve sonradan eklenmiş olabilecek abdestlik birimi üzerinde sac sundurma; avlu içerisinde görevli lojmanı, tuvalet birimi kurgulanmıştır.

Şekil 5.1 Hacı Mehmet Camii minare görselleri (1972-2011). Kaynak: Dijital veri no: Hacı Mehmet Camii002, 350801043-FT001,Fotoğraf, VGM Dijital Veri Arşivi.

5.1.1.2 Naturzade Cami'nin Onarım Tespitleri

Naturzade Cami'ne ilişkin olarak Vakıflar Genel Müdürlüğü dijital arşivinde, 1965 yılında hazırlanmış Vakıf Eski Eser Fişi; 10.04.1972 tarihli kitabe ve abide fişleri; aynı tarihte çekildiği düşünülen kitabe, harim ve dış cephe görseli tespit edilmiştir. Ek olarak, tarihi tespit edilemeyen 1977-79 yılları arasında hazırlandığı tahmin edilen Doğal ve Kültür Varlıkları Koruma Envanterine ulaşılmıştır. 1874-75 yıllarında eserin yeniden inşa edildiği belirtilmektedir (Aktepe, 1973/74; Yılmaz,

2003). İlk inşa edilmiş kurguya ilişkin veri tespit edilememiştir. Alan çalışmasında yapıyla uyumsuz malzeme kullanımı nitel gözleme dayalı olarak analiz edilmiştir.

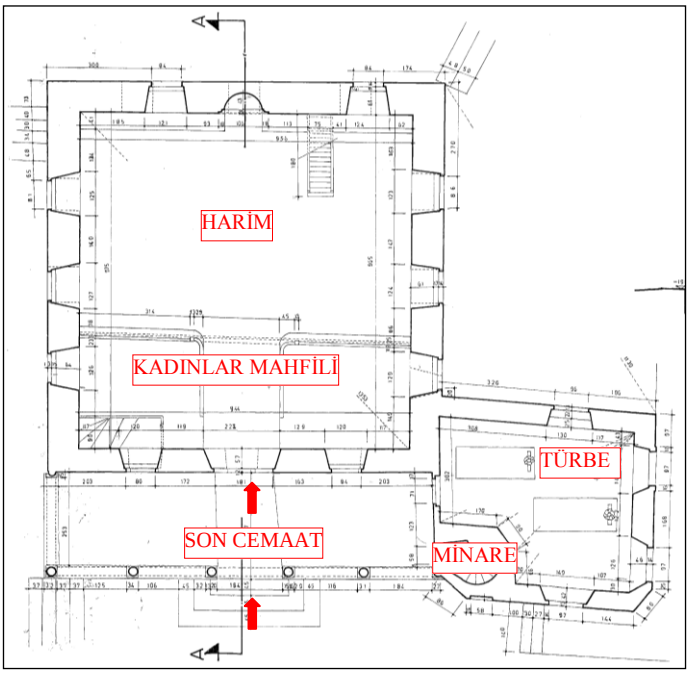
Eserin ibadet mekanlarında değişmiş kurgu tespit edilememiştir. Doğramalarda katman halinde yağlı boya olduğu görülmüştür. Mihrap içinde ve harim beden duvarlarında yaklaşık 80cm. yükseklikte yağlı boya uygulanmıştır. Avlu da mermer döşeme kaplaması; seramik kaplama abdestlik birimi yer almaktadır. Abdestlik birimin üzerinde kolon, kiriş sisteminin taşıdığı; yeni imalat ahşap sundurma bulunmaktadır. Kolonlarda mermer kaplama uygulanmıştır. Doğal ve Kültür Varlıkları Koruma Envanterinde, eserin 1974-76 yıllarında iç mekanda taban döşeme kaplamasının yenilendiği, tavan kaplamalarının kısmi olarak onarıldığı belirtilmiştir. Dış cephede katmanlar halinde uygulanmış sıva tabakası nedeniyle, söveler duvar yüzeyiyle aynı hizada ve boya uygulamalıdır. 10.04.1972 tarihinde çekildiği tahmin edilen görselde tek renk olan minare günümüzde iki renk olarak kullanılmaktadır. Mihrap üzerinde yer alan alçı kabartma süslemelerde niteliksiz yaldız uygulaması; tavandaki ahşap göbekte yağlı boya uygulaması bulunmaktadır.

Şekil 5.2 Naturzade Camii, genel görünüm (1972). Kaynak: Dijital veri no: Naturzade Camii002, 350801031-FT001,Fotoğraf, VGM Dijital Veri Arşivi.

5.1.1.3 Esnaf Şeyh Cami'nin Onarım Tespitleri

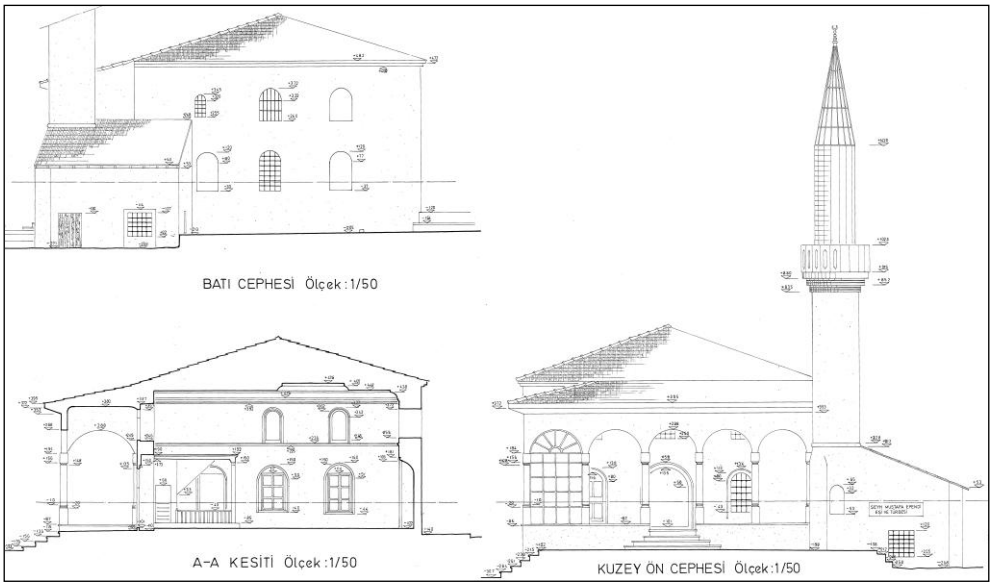
Esnaf Şeyh Cami'nin Vakıflar Genel Müdürlüğü dijital arşivinde, 28.08.1972 tarihinde hazırlanmış Vakıf Eski Eser Fişi; tarihsiz beş adet siyah beyaz, üç adet renkli görsel; 14.09.1983 tarihinde hazırlamış minare rölöve projesi; 03.02.1984 tarihinde hazırlanmış rölöve projesi tespit edilmiştir. Minare inşası için üç farklı tarih aktarılmaktadır bunlar 1952-55-57 yıllarıdır (Aktepe, 1973/74; Yılmaz, 2003; Dijital Veri No: 350801008-TF001, VGM Dijital Veri Arşivi). Eski eser fişinde, 1955 yılında son cemaat mahallinin camekanla kapatıldığı aktarılmaktadır.

Şekil 5.3 Esnaf Şeyh Camii planı, Rölöve Projesi (1984). Kaynak: Dijital veri no: 350801008-OC005, Teknik, VGM Dijital Veri Arşivi.

Eserin tüm doğramaları yenilenmiştir. 1955 yılında ahşap doğramalarla kapatılan son cemaat birimi, günümüzde farklı formda plastik doğramalarla kapatılmıştır. Harim birimi doğramaları ahşap olarak yenilenmiştir. Son cemaat bölümünde seramik duvar kaplaması tavana dek; harim biriminde ise yaklaşık 80 cm. yüksekliğe dek uygulanmıştır. Harim kuzey duvarında, son cemaate bakan açıklık çevrelerinde mermer kaplama söve kullanılmaktadır. Harim güney duvarı üzerinde seramik kaplama üzere boya uygulanmış; mihrap içinde de bu uygulama devam ettirilmiştir.

Bezemelerde niteliksiz yaldız boya uygulaması bulunmaktadır. Kadınlar mahfiline çıkışı sağlayan, camiye bitişik, tek kollu beton merdiven, günümüzde avlu duvarına taşınmış ve metal aksam olarak yenilenmiş; köprü şeklinde mahfile ulaşım sağlanmıştır. Avluda betonarme olarak, seramik kaplama abdestlik ve tuvalet birimleri inşa edilmiştir.

Şekil 5.4 Esnaf Şeyh Camii kesit ve cepheleri, Rölöve Projesi (1984). Kaynak: Dijital veri no: 350801008-OC005, Teknik, VGM Dijital Veri Arşivi.

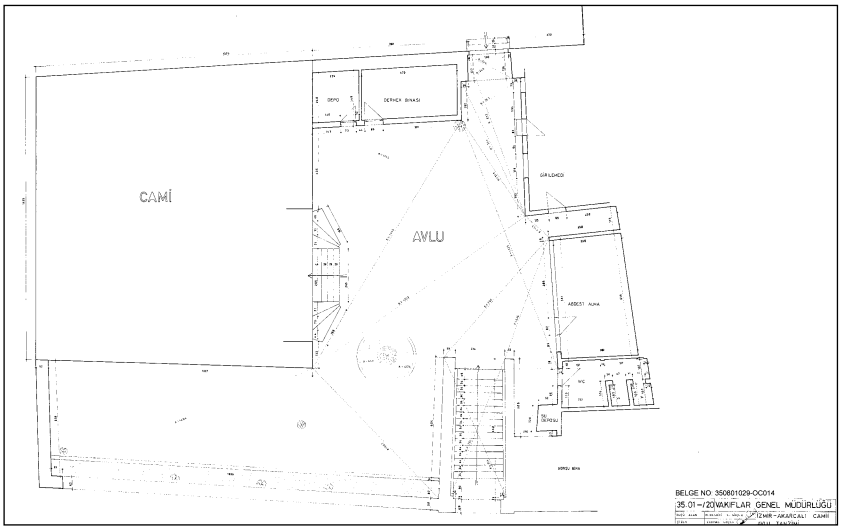
Şekil 5.5 Esnaf Şeyh Camii, kadınlar mahfili merdiveni görünümü. Kaynak: Dijital veri no: Esnaf Şeyh Camii ve haziresi 005, 350801008-FT001,Fotoğraf, VGM Dijital Veri Arşivi.

Şekil 5.6 Esnaf Şeyh Camii, son cemaat görünümü. Kaynak: Dijital veri no: Esnaf Şeyh Camii Ve Haziresi003, 350801008-FT001,Fotoğraf, VGM Dijital Veri Arşivi.

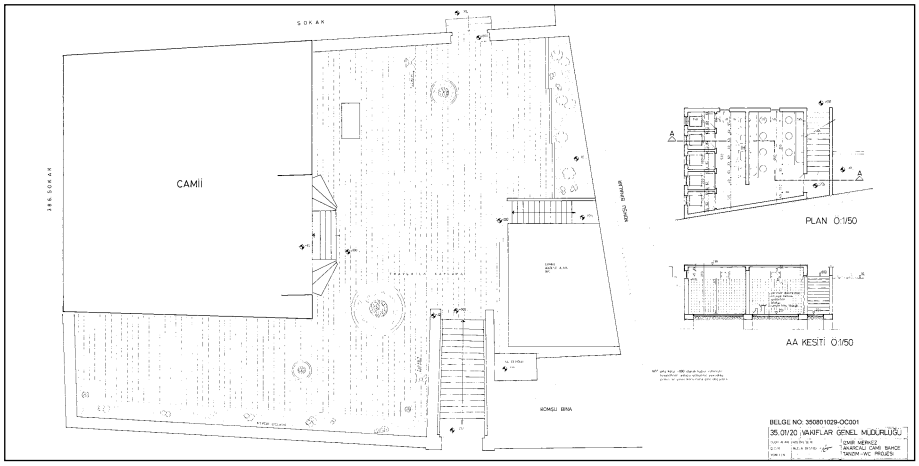
5.1.1.4 Akarcalı Cami'nin Onarım Tespitleri

Akarcalı Cami'ne ilişkin olarak, 1908 tarihinde yeniden inşa edildiği aktarılmaktadır (Aktepe, 1973/74; Yılmaz; 2003). Vakıflar Genel Müdürlüğü dijital arşivinde, 03.1990 tarihli bahçe tanzimi projesi; 03.04.1990 tarihli bahçe tanzimi ve tuvalet projesi; 1960'lı yıllara ait kitabe fişi; 10.05.1990 gün ve 1874 sayılı Koruma Bölge Kurulu kararı; 1990 yılında yapılacak onarımları içeren onarım fişi tespit edilmiştir. Arşivde dokuz adet siyah beyaz, dört adet görsel yer almaktadır. Projelerde, avlu düzenlemesinin günümüzden farklı olduğu görülmüştür.

Şekil 5.7 Akarcalı Camii, avlu düzenleme projesi (03.1990). Kaynak: Dijital veri no: 350801029-OC002, Teknik, VGM Dijital Veri Arşivi.

Koruma Bölge Kurulu kararı; izinsiz yapılan avlu düzenlemesinin, incelenip rapor olarak sunulması, tuvalet ve abdestlik birimlerinin yeniden düzenlenmesine yöneliktir (Dijital Veri No: 350801029-KR001, Genel, VGM Dijital Veri Arşivi). 1990 yılında yapılacak onarımlar ise, avluda bulunan dernek binası, imam evi, tuvalet ve abdestlik birimlerinin kaldırılacağı; tuvalet ve abdestlik birimlerinin avlu altına alınacağı; son cemaat ve merdivenlerde traverten kaplanacağı şeklindedir (Dijital Veri No: 350801029-OF001, Genel, VGM Dijital Veri Arşivi).

Şekil 5.8 Akarcalı Camii, avlu düzenleme projesi (03.04.1990). Kaynak: Dijital veri no: 350801029-OC001, Teknik, VGM Dijital Veri Arşivi.

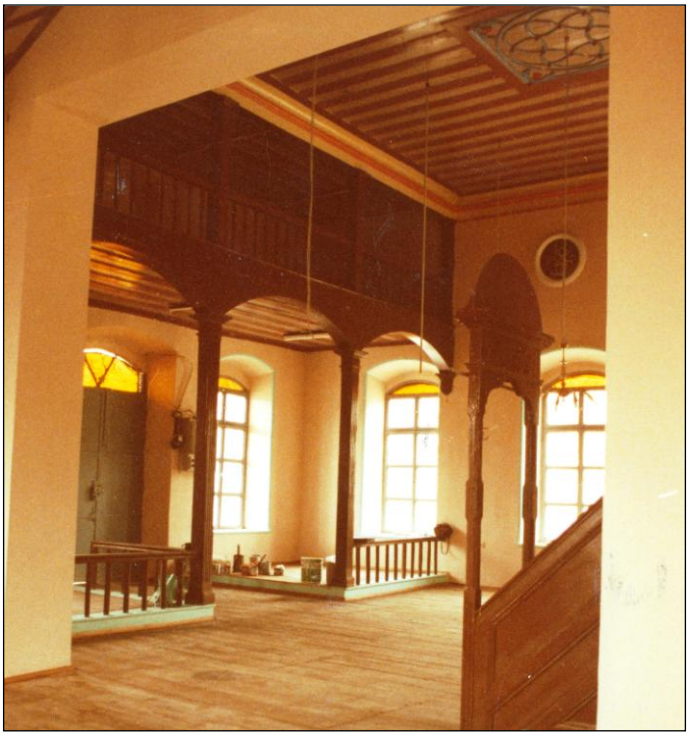
Şekil 5.9 Akarcalı Camii, harim girişi (tarihi tespit edilememiş görsel). Kaynak: Dijital veri no: Akarcalı Camii001, 350801029-FT001, Fotoğraf, VGM Dijital Veri Arşivi.

Şekil 5.10 Akarcalı Camii, harim girişi (tarihi tespit edilememiş görsel). Kaynak: Dijital veri no: Akarcalı Camii013, 350801029-FT001, Fotoğraf, VGM Dijital Veri Arşivi.

Akarcalı Cami'nin erken tarihli görsellerinden cümle kapısı sahanlığı önünde camekanla kapatılmış rüzgarlık olduğu; daha sonra yine aynı cephenin açık halinde, sahanlığa ulaşan dikdörtgen formlu merdiven bulunduğu görülmüştür. Onarım fişinde, traverten yapılacağı belirtilen basamaklar, günümüzde oval formlu, mozaik olarak uygulanmıştır. Görsellerde sahanlıktan tek kollu açık merdivenle mahfil katı ve/veya minareye ulaşım olduğu tespit edilmiştir. Bu merdiven kaldırılmış; sahanlık batı cephesine kemerli ikincil giriş açılmıştır. Giriş mahfil katına ulaşım için sonradan eklenen ahşap merdivene açılmakta, mahfile çıkış sağlanmaktadır. Harim birimi cümle kapısı iki yanında oluşturulan sekiler günümüzde kaldırılmıştır. Batıda yer alan sekiden harim dikdörtgen birimine geçiş dikdörtgen formdan kemerli forma dönüştürülmüştür. Yapıda, en az iki defa doğrama yenilendiği tespit edilmiştir. Erken tarihli görsellerde bir defa farklı kayıt sisteminde değiştirilmiş pencere doğramaları, günümüzde plastik doğrama olarak kullanılmaktadır. Dış cephede pencere altlarına dek kullanılan niteliksiz kaplama sökülmüştür. Taş, tuğla almaşık örgüye sahip cephelerde çimento katkılı harçla derz uygulaması bulunmaktadır. Harim beden duvarlarında yaklaşık 80 cm. yükseklikte lambri kaplama kullanılmaktadır. Mihrap

içi, mahfil katı ahşap döşeme ve taşıyıcılarında katmanlar halinde yağlı boya uygulaması yapılmıştır. Kare planlı harim bölümünün güney batısında yer alan minber, dikdörtgen planlı harim birimine taşınmıştır. Sokak kotundan avluya ulaşan basamaklarda seramik kaplama uygulanmıştır. Avlu içerisinde ek birimler inşa edilmiştir. Yapı girişi üzerinde, yeni imalat sundurma bulunmaktadır.

Şekil 5.11 Akarcalı Camii, harim görünümü (tarihi tespit edilememiş görsel). Kaynak: Dijital veri no: Akarcalı Camii011, 350801029-FT001, Fotoğraf, VGM Dijital Veri Arşivi.

5.1.1.5 Hacı Ethem (Selimiye)Cami'nin Onarım Tespitleri

Hacı Ethem (Selimiye) Cami'nin, Vakıflar Genel Müdürlüğü dijital arşivinde, 24.07.1972 tarihli kitabe ve eski eser fişi tespit edilmiştir. Eski eser fişinde, caminin ibadete açık olduğu, ancak çatısının aktığı belirtilmiştir (Dijital Veri No: 350801028-TF001, Genel, VGM Dijital Veri Arşivi). Bu dokumanlar dışında bir veriye ulaşılamamıştır. Orijinal kurgusuna ilişkin veri elde edilemeyen eserin mahfil katına ulaşım, son cemaat mekanından, yeni imalat ahşap döner merdivenle sağlanmaktadır.

Son cemaat birimi üzerinde yer alan mahfil döşemesi, batı duvarı açıklığında söve üzerine gelmektedir. Harim kuzey batısında yer alan merdivenle okuma odalarına iniş verilmiş; bu bölümün orijinal olup olmadığı bilinmemektedir. Tüm pencereler, çift camlı ahşap doğrama olarak yenilenmiş; mermer denizlik tespit edilmiştir. Son cemaat ve harim biriminde yaklaşık 80 cm. yükseklikte seramik duvar kaplaması bulunmaktadır. Cephelerde çimento harç katkılı derz uygulaması bulunmaktadır. Dış mekanda minber çıkıntısı ve avlu duvarlarında kayrak taş kaplama yapılmıştır. Avlu döşemesinde farklı desen ve boyutlarda karo mozaik döşeme kaplaması kullanılmaktadır. Açıklık çevrelerinde yer alan taş sövelerin tamamında boya uygulanmıştır. Alçı kabartma bezemelerde yaldız boya uygulaması bulunmaktadır. Son cemaat girişi önüne metal rüzgarlık eklenmiştir. Harim kuzey duvarı üzerindeki üç açıklıktan, ikisi ahşap elemanlarla nişe dönüştürülmüştür. Avluda dernek birimi ve alt kata inen merdiven kurgulanmıştır.

5.1.2 Basit Onarım Uygulamaları Geçiren, Projelendirilmemiş Eserler

Üçüncü bölümde aktarıldığı üzere basit onarım ve/veya bakım uygulamaları, eserlerin ayakta kalma süresinin uzatılmasında etkin olan küçük ölçekte müdahaleleri içermektedir. Bu uygulamalar, ilgili Koruma Bölge Kurullarına ya da ilgili Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ne yapılan başvuruların değerlendirilmesi, mülkiyet sahibi kurumun tespitlerine göre gerçekleştirilmektedir. Bu bölümde, inşasından günümüze dek projelendirilmemiş Ali Ağa ve Hacı Mahmut Camileri incelenecektir. Yapıların, onarım başvuruları incelenmiş; izinsiz yapılan uygulamalar nitel gözlem dayalı olarak tespit edilmiştir.

5.1.2.1 Ali Ağa Cami'nin Onarım Süreçlerinin İrdelenmesi

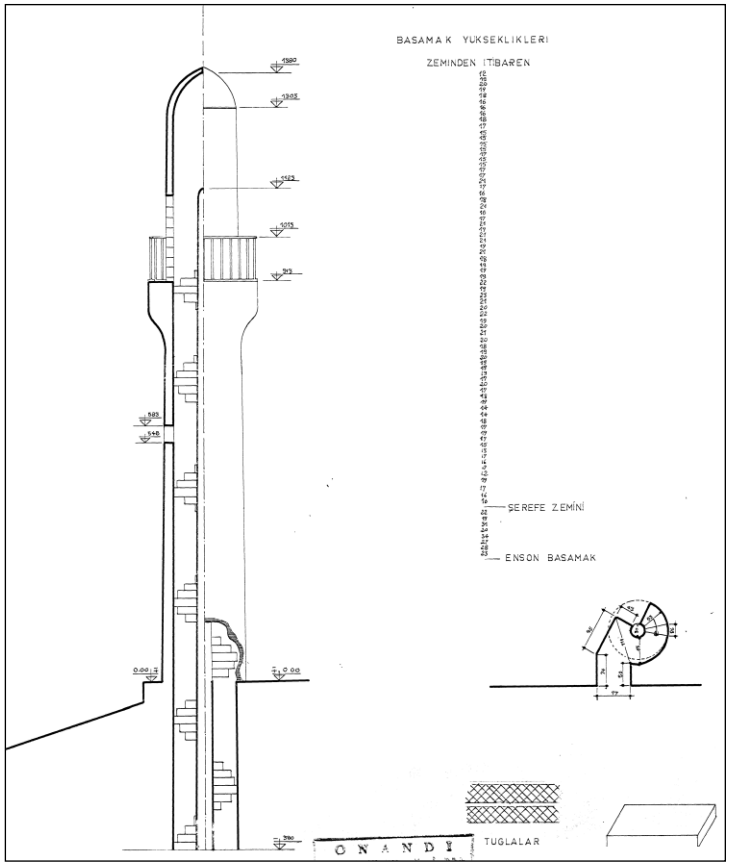
Yapının onarımına ilişkin beş ayrı dönemin bulunduğu görülmektedir. Ulaşılan en erken onarım tarihi 1898 yılıdır (Abide ve Eski Eser Fişi, 1965, Vakıflar Genel Müdürlüğü; Abide ve Eski Eser Fişi, 1971, Vakıflar Genel Müdürlüğü). Arşiv araştırmalarından, 1896-97-98 süreci ve 1958 yılında gerçekleştirilen onarımların izne tabi olmadığı belirlenmiş; arşiv kaynaklarında yer almaması nedeniyle

yürütücüsü ve kapsamı tespit edilememiştir. 1978 yılına ait basit onarım istemine ilişkin olarak, yanıt niteliğindeki belgeye ulaşılamamıştır. 1987 yılında, mihrap duvarında, nem kaynaklı probleme yönelik bir onarım yapıldığı tespit edilmiştir. 1994 yılında, basit onarım amaçlı izin alınmış ve 1994-1995 yılları arasında uygulama gerçekleştirilmiştir. 2000 yılında yapılmak istenen basit onarım uygulamalarına yönelik ise, bir izin belgesine ulaşılamamıştır.

Tablo 5.2 Ali Ağa Cami'nin koruma ve onarım süreçleri

ALİ AĞA CAMİİ KORUMA VE ONARIM SÜREÇLERİ İNŞAA TARİHİ: 1672/73			
TARİH	**YÜRÜTÜCÜ**	**GERÇEKLEŞTİRİLEN İŞLEM**	**KAYNAK**
-	VGM Abide ve Yapı İşleri Dairesi	1/50 Minare rölöve projesi	VGM, Dijital Veri Arşivi,
1896-97-98	Yürütücüsü bilinmeyen onarım	Kapsamı bilinmeyen onarım	İzmir VBM Arşivi 1965 ve 1971 tarihli, Abide ve Eski Eser Fişi
1958	Yürütücüsü bilinmeyen onarım	Kapsamı bilinmeyen onarım	Aktepe, 1973-74; Yılmaz, 2003
1965	VGM, Abide ve Yapı İşleri Dairesi	Abide ve Eski Eser Fişi	İzmir VBM Arşivi; VGM, Dijital Veri Arşivi,
16.06.1971	VGM, Abide ve Yapı İşleri Dairesi	Abide ve Eski Eser Fişi	İzmir VBM Arşivi
16.06.1971	VGM, Abide ve Yapı İşleri Dairesi	Vakıf Eski Eser Kitabe Fişi	İzmir VBM Arşivi
1978	Ali Ağa Camii Koruma ve Yaşatma Derneği	Basit onarım uygulamaları istemi	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
1987	Yürütücüsü tespit edilemeyen onarım	Mihrap duvarında gerçekleştirilen onarım uygulaması	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
08.09.1992	Eski Eser ve Müzeler Genel Müdürlüğü	Envanter Çalışması	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
16.08.1994	İzmir 1 No'lu KTVKK	Basit onarım uygulamaları izni	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
1994-95	İzmir VBM	Komple boya uygulaması, ahşap doğramalarda boya uygulaması, son cemaat tavan kaplamalarında onarım, yenileme	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
16.08.2000	VGM	Bakım onarım uygulamaları istemi	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi

5.1.2.1.1Uygulamalar Öncesi Süreç. Arşiv çalışmaları sonucu, Ali Ağa Cami'nin esaslı onarım uygulaması geçirmediği tespit edilmiştir. Eserin projelendirilmediği arşiv dokümanlarından anlaşılmaktadır. Proje olarak, yalnızca 1/50 ölçekte hazırlanmış minare rölöve projesi bulunmaktadır. Projede, gövde planına yer verilmiş; şerefe ve petek kısmına ait plan bulunmamaktadır. Proje, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından onaylanmıştır.

Şekil 5.12 Ali Ağa Camii, minare rölöve projesi (tarihi tespit edilememiştir). Kaynak: Dijital veri no: 350801019-OC001, Teknik, VGM Dijital Veri Arşivi.

Arşiv dokümanlarda minarenin onarımına ilişkin veri tespit edilememiş; ancak, minarenin projelendirilmiş olması, uygulama geçirmiş olabileceğini işaret etmektedir. Bu bölüm kapsamında, tespit edilen izinsiz uygulamalar, eserin düzenli olarak kontrollerinin yapılmadığını göstermektedir. Rapor ve fotoğraflar yardımıyla alınan basit onarım izinleriyle, yapının mevcut durumu sağlıklı olarak tespit edilmeden uygulamalara izin verilmiştir.

5.1.2.1.2 Uygulamalar Süreci. Ali Ağa Cami'nin kapsamlı onarım geçirmemiş ve projelendirilmemiş olması, orijinal kurgunun tespitinin gözleme dayalı olarak yapılmasını zorunlu kılmıştır. Uygulamalar süreci olarak, eserin maruz kaldığı izinsiz müdahaleler ve basit onarım kapsamında gerçekleştirilen uygulamalar irdelenecektir. Sürece yönelik olarak, üç ayrı tespit dokümanı (eski eser fişi); beş farklı tarihte gerçekleştirilmiş onarım istemine ilişkin başvuru; iki ayrı Koruma Bölge Kurulu Kararı ve iki adet Kurul yazısı tespit edilmiştir. Bu dokümanlar ışığında onarım süreçleri incelenmiştir.

5.1.2.1.2.1 Basit Onarım Uygulamalar.ı Ali Ağa Cami'nin ulaşılan en erken tarihli onarımı, 1898 yılında gerçekleştirilmiştir (Abide ve Eski Eser Fişi 1965, Vakıflar Genel Müdürlüğü; Abide ve Eski Eser Fişi, 1971, Vakıflar Genel Müdürlüğü). 27.7.2005 tarihinde, Müze araştırmacısı tarafından, İzmir 1 No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü'ne komşu eser için tescil başvurusu yapılmıştır. Başvuruda, Ali Ağa Cami'nin 1896-97 ve 1987 tarihlerinde onarım geçirdiği belirtilmektedir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

Aktepe (1973-74), giriş kapısı üzerindeki kitabeye göre yapının, 1958 tarihinde onarım geçirdiğini belirtmektedir (Yılmaz, 2003). Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinden elde edilen veriler arasında, yazanı ve tarihi belirtilmeyen belgede, 1958 yılındaki onarımdan bahsedilmektedir (Dijital Veri No: 350801019-BN001, Genel, VGM Dijital Veri Arşivi). Onarımda, orijinalde de mermer söveli olan cümle kapısının sövelerinin mermer olarak yenilendiği belirtilmektedir. Ancak bu yenilemenin ölçütleri tam olarak bilinmemektedir. Günümüzde cümle kapısı sövelerinde farklı tonlarda malzeme kullanıldığı tespit edilebilmekte; varsa, orijinal malzeme anlaşılamamaktadır.

1965 yılında hazırlanan eski eser fişinde, minare ve harimde nem kaynaklı bozulmalar bulunduğu ve esaslı onarım yapılmasının gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca, sonuç kısmında "…anıttır, restoresi gereklidir." notu yer almaktadır (Abide ve Eski Eser Fişi, 1965, VGM; Dijital Veri No: 350801019-TF001, Genel, VGM Dijital Veri Arşivi). 1971 yılında hazırlanan eski eser fişinde, zeminden kaynaklanan

nem nedeniyle, beden duvarlarında yer yer sıva dökülmeleri olduğu belirtilmiştir. 1965 ile 1971 yıllarındaki fişler karşılaştırıldığında; 1965 yılında, esaslı onarım uygulaması gerektiği vurgulanırken, 1971 yılında herhangi onarıma ihtiyacı belirtmemiştir. 1672-73 tarihlerinde inşa edilen yapıya ait tarihsiz, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından onaylanmış, minare rölöve projesi bulunmaktadır (Dijital Veri No: 350801019-OC001, Teknik, VGM Dijital veri arşivi).

Şekil 5.13 Ali Ağa Camii cümle kapısı detayı.

Eserin, Ali Ağa Camii Koruma Yaşatma Derneği'nin Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne yaptığı 09.01.1978 gün ve 35/320 sayılı başvuru sonrası onarım geçirdiği düşünülmektedir. Başvuruda; hazirenin temizlenmesi, mevcut suyollarının onarılması, cami ön duvarının kaldırılıp parmaklık yapılması, kubbe ve duvarlarda yer alan çatlakların onarılması, iç ve dış duvarlardaki sıva kayıplarının giderilmesi, çatıdaki oluk ve derelerin onarılması, boya badana yapılması, istemlerini yer almaktadır (Dijital Veri No: 350801019-YZ001, Genel, VGM Dijital Veri Arşivi). Başvuruya verile yanıt ve uygulama tespit edilememiştir. 1987 yılı onarım kapsamı bilinmemektedir. 27.7.2005 tarihli başvurunun 3 numaralı yazı ekinde, 1987 yılında mihrap duvarının onarıldığı öğrenilmektedir (Gül, 2005; İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Ancak güney cephesindeki nem problemi günümüzde devam etmektedir.

Şekil 5.14 Ali Ağa Camii, mihrap duvarı görünümü.

03.09.1992 gün 3919 sayılı kurul kararı, eserin ve 845 sokak yönündeki çeşmenin tescil işleminin gerçekleştirilmesi; 28.11.1991 gün 3327 sayılı kararla yapılan hazire tescilinin devam ettirilmesi konusundadır. 03.09.1992 gün 3919 sayılı karar ekinde yer alan, 08.09.1992 tarihinde hazırlanan, Doğal ve Kültürel Varlıkların Korunması Envanterinde, yapıyla ilgili gözlemler yer almaktadır. Gözlemlere göre; mihrap içinde seramik kaplama ve kütlesel minare merdiveninin ek olduğu, değişik dönemlerde onarım yapıldığı, çıplak tuğla örgülü minarenin, şerefe, petek ve külahının değişikliğe uğradığı tespit edilmiştir. Ayrıca, son cemaat mahalinin batı köşesinde, tavan ve sütun birleşiminde acil onarım ihtiyacı olduğu, hazirede bakım yapılması ve minare merdiveninin orijinal kurgusuna dönüştürülmesi gerektiği belirtilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Tarihi bilinmeyen, eski eser fişinde, minarenin şerefe altında kirpi saçak bulunduğu belirtilmiştir. Ancak günümüzde kirpi saçak yer almamaktadır.

30.06.1994 gün B.02.1.VGM.1.14.00.01.062(3500)-1/2966 sayılı Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün basit onarım uygulamaları başvurusu, bir adet protokol içermektedir. 03.05.1994 tarihinde hazırlanan protokolde, Koruma Bölge Kurulundan izin alındıktan sonra, cami cemaatinin yapılmasını istediği işlemler yer almaktadır. İşlemler; iç mekanda ve kapı, pencere doğramalarında boya yapılmasını, son cemaat üst örtüsünde kiremit aktarılmasını ve kiremit altı kaplama tahtalarının aynı boyutta yenilenmesini şeklindedir. 16.08.1994 gün İ.K.T.V.K.K.35.00/1944-1199 sayılı Koruma Bölge Kurulu yazısıyla, bu isteme verilen yanıtta; çürüyen ahşap elemanların, bozulan üst yapı elemanları, sıva ve boyanın orijinale uygun olarak

yenilenmesi; boya uygulamasında orijinal renklere sadık kalınması, kubbe ve son cemaat tavan göbeğine dokunulmaması belirtilmiştir. Onarım sonrasının rapor ve fotoğrafla kurula iletilmesi istenmiştir.

08.12.1994 gün, İ.K.T.V.K.K.35.00/1944-1700-1695 sayılı Koruma Bölge Kurulu yazısında, camide izin verilen işlemler dışında onarım yapıldığı belirtilmiş; onarım yetkilisi hakkında yasal işlem başlatılması istenmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Avluda betonarme abdestlik ve avlu duvarına gömülü çeşme yapıldığı, korunması gereken dut ağacının kesildiği tespit edilen izinsiz uygulamalardır.

Şekil 5.15 Ali Ağa Camii 3.11.1994 basit onarım uygulama süreci. Kaynak: İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi.

1994 yılında gerçekleştirilen basit onarım uygulamaları sürecinde yapılan izinsiz inşa faaliyetlerine yönelik olarak, 03.11.1994 tarihinde fotoğrafla belgeleme yapılmıştır. Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün 26.01.1995 gün B.02.1.VGM.1.14.00-392 sayılı yazısı eki, 23.01.1995 tarihli raporda; dut ağacının çürüdüğü ve yıkılmak üzere olduğu, kesilmek mecburiyetinde kalındığı, izinsiz olarak abdestlik vb. yeni inşaat yapılmadığı belirtilmiştir. Aynı yazı ekinde yer alan fotoğraflardan söz konusu betonarme abdestliğin onarım öncesinde mevcut olduğu tespit edilmiştir. Betonarme abdestlik ve tuvalet biriminin, ne zaman, kim tarafından yapıldığı bilinmemektedir. Günümüzde söz konusu birimler, 1994 yılındaki haliyle kullanılmaktadır. Son tespit edilen onarım 2000 yılında gerçekleştirilmiş olma ihtimali bulunan boya badana uygulamasıdır. Vakıflar Bölge Müdürlüğü, 16.08.2000 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01.062.(3500)-1/2778 sayılı yazısıyla camide, bakım kapsamında boya badana yapılması için başvurmuştur.

Şekil 5.16 Ali Ağa Camii 1994-95 basit onarım uygulaması öncesi mevcut betonarme abdestlik ve tuvalet birimi. Kaynak: İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi.

5.1.2.1.3 Onarım Süreçlerinin Değerlendirilmesi. Ali Ağa Cami'nin ilk tespit işlemleri, 1965 yılında ve 16.06.1971 tarihinde hazırlanan Abide ve Eski Eser Fişleriyle başlamıştır. Bu süreç öncesinde farklı tarihlerde gerçekleştirilmiş iki onarım tespit edilmiştir. 1896-1898 yılları arasında gerçekleşen onarımın kapsamı bilinmemekte; 1958 yılında yapılan uygulamada cümle kapısı, mermer sövesinin yenilendiği tespit edilmiştir. Kurum arşivlerinde bu onarımlara ilişkin veri yer almamaktadır.

Tablo 5.3 Ali Ağa Camii, onarım süreçlerinin değerlendirilmesi, (1965 yılı öncesi süreci).

TARİH	ALİ AĞA CAMİİ ONARIM SÜREÇLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
1896-1898	Kapsamı bilinmeyen onarım
1958	Kapsamı bilinmeyen onarım; cümle kapısı mermer sövelerinin yenilenmesi müdahalesine ilişkin veri elde edilememesi,

1965 yılında ve 16.06.1971 tarihinde hazırlanan Abide ve Eski Eser Fişlerinde farklı onarım ihtiyaçları belirlenmiş; ancak, süreç içerisinde bu onarımlara yönelik çalışma yapılıp yapılmadığı kurum arşivlerinin sağlıklı oluşturulmaması nedeniyle tespit edilememiştir. 1978 yılında eserin basit onarım kapsamında onarılması için yapılan başvuruya yönelik, cevap niteliğindeki dokümana varsa, ulaşılamamış; onarım tespit edilememiştir. 1992 yılında, tarihi çeşme tescillenmesi ve cami haziresinin tescilinin devam ettirilmesi işlemi için yapılan başvuru sayesinde eserin Doğal ve Kültürel Varlıkların Korunması Envanteri hazırlanmıştır. Yapının bütün olarak ele alındığı bir proje çalışması hazırlanmamış; ancak, basit onarım

kapsamında müdahaleler gördüğü belirlenmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivinden elde edilen veriler arasında tarihi belirtilmemiş minare rölöve projesine ulaşılmıştır. Ancak proje üzerinde malzeme, bozulma vb. bilgiler işlenmemiş; petek şerefe planlarına yer verilmemiştir. Orijinal şerefede kirpi saçak olduğu yönündeki aktarım projeye yansımamıştır. Rölöve projesi kapsamında işlem yapılıp yapılmadığı tespit edilememiştir. 1965 yılında esaslı onarım ihtiyacı olduğu belirtilen yapının, henüz onaylı bir projesi bulunmamaktadır. Süreç içerisinde, eser çeşitli ekler almış ve orijinal kurguya yönelik bir çalışma yapılmadığı için, ekler yalnızca sözlü tespitler ve kaldırılması yönündeki fikirler olarak kalmıştır. Niteliksiz eklerin geri dönüşümü sağlanamamıştır.

Tablo 5.4 Ali Ağa Camii, uygulamalar öncesi sürecinin değerlendirilmesi (1965-2011).

KURGU			TARİH	ALİ AĞA CAMİİ ONARIM SÜREÇLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
UYGULAMALAR ÖNCESİ SÜREÇ	Vakıf Kurumu, Koruma Kurulları ve Özel Kişilerin Rolü	Diğer Tespitler	Tarihsiz İşlem	Kurum arşivlerinin düzenli olmaması; esere yönelik olarak yapılan ve/veya yapılmak istenen işlemlerin takip edilememesi, Basit onarım ve/veya bakım onarım istemlerine ilişkin olarak yerinde inceleme yapılmaması; mevcut durumun tespit edilmemesi,
			1965	Abide ve Eski Eser Fişinde, esaslı onarım yapılması gereğinin belirtilmesi; ancak uygulama için çalışma yapılmaması,
			16.06.1971	Abide ve Eski Eser Fişinde, sıva kayıpları olduğunun belirtilmesi; 1965 yılında gerekli görülen esaslı onarıma ilişkin olarak veri aktarılmaması,
			1978	Basit onarım istemine karşılık verilen yanıta ulaşılamaması,
			08.09.1992	Son cemaat mahalinin batı köşesinde tavan ve sütun birleşiminde acil onarım ve hazirede bakım yapılması gerektiğinin tespiti, ancak işlem yapılmaması, İzinsiz onarıların geri dönüşümü için çalışma yapılmaması,
			08.09.1992	Farklı bir konu için yapılan başvuru sonucu, yapı için Doğal ve Kültürel Varlıkların Korunması Envanteri hazırlanması,
			30.6.1994	Cemaatin onarım istemine karşılık yerinde tespit yapılmadan istem dışında olan işlemler için de izin verilmesi;
		Projelendirme	Tarihsiz İşlem	Minare rölöve projesi kapsamında: plan (gövde) ve kesit-görünüş çizilmesi; şerefe ve petek bölümlerine ait planların hazırlanmaması,

Ali Ağa Cami'nin tarihi tespit edilemeyen müdahale ve uygulamalar geçirdiği, kurum arşivlerindeki dokümanlardan anlaşılmaktadır. Yapılan izinsiz müdahalelerin daha sonraki süreçte tespit edilmesine rağmen, geri dönüşümü için çalışma

yapılmamıştır. Yapının nitel gözleme dayalı olarak esaslı onarım ihtiyacı olduğunu söylemek mümkün değildir. Arşiv dokümanlarından, güney cephesinin nem aldığı öğrenilmiş ve yapılan araştırmada önceki tarihlerde, bu cephede nemi kesecek nitelikte işlem yapıldığı tespit edilememiştir. Güney cephesinin yaslandığı istinat duvarı yükü ve nem problemi göz önüne alınıldığında, yapıda, statik bir takım problemlerin olması ihtimali bulunmaktadır. Yapının en sorunlu bölümü, yine istinat duvarına bitişik olan ve neme maruz kalan minaredir. Minare şerefesinin süreç içerisinde müdahalelere maruz kaldığı, orijinal kurguda yer alan kirpi saçakların yok edildiği ve günümüzdeki şerefenin çimento katkılı sıva harcıyla sıvanmış olduğu görülmektedir. Ayrıca minare merdiven kurgusunun orijinal olmadığı kurum yetkilileri tarafından tespit edilmiş; ancak, orijinal kurguya ilişkin veri aktarılmamıştır. Tarihsiz rölöve projesinde de minarenin orijinal kurgusuna ilişkin olarak veri aktarılmamaktadır.

1994-95 yılında onarım geçirdiği tespit edilen son cemaat mahalli, tavan boya kaplamasında, kabarma ve kopmalar tespit edilmiştir. Birimin, uzun süre bakımsız kalmasının yanı sıra, üst örtünün su alıyor olması ihtimaller arasındadır. Mekanın tavan göbeğine zarar verilmeden onarılması gerekmektedir. Harim biriminde boya uygulaması yapılması yeterli olmakla birlikte, mihrap 1992 yılında seramik kaplıyken, günümüzde seramik kaplama üzeri boya uygulaması vardır. Mihrapta araştırma için raspa yapılıp seramik ek temizlenmeli ve orijinal yüzeye ulaşılmalıdır. Yine harim içerisindeki bitkisel motifli alçı kabartma bezemelere uygulanan niteliksiz yaldız boyalar temizlenmeli ve gerekli görüldüğü takdirde boya ya da yaldız uygulaması yenilenmelidir.

Arşiv araştırmalarında görüldüğü gibi, 1991 yılında tescillenen hazirenin bakımsızlık sorunu, günümüzde de devam etmekte, mezar taşlarının çoğu toprak seviyesinin altında kalmış durumdadır. Hazirenin düzenli olarak bakımı mülkiyet sahibi kurum tarafından sağlanmalıdır. Tüm bu işlemler için rölöve çıkarılması, restitüsyon çalışmasının gerçekleştirilmesi ve buna bağlı olarak niteliksiz eklerin ayırt edilebilmesi; nem sorununa yönelik müdahaleler içeren restorasyon projesinin oluşturulması gerekmektedir. Aynı zamanda statik açıdan yapılacak incelemelerler

yapının sağlamlığı kontrol edilmelidir. Sürekli müdahalelere maruz kalan eserin, orijinal kurgusuyla korunamadığı anlaşılmakta ve bu durumun tersine çevrilmesi için kapsamlı proje ve uygulama çalışmaları gerçekleştirilmelidir.

Tablo 5.5 Ali Ağa Camii, uygulamalar sürecinin değerlendirilmesi (1965-2011).

KURGU		TARİH	ALİ AĞA CAMİİ ONARIM SÜREÇLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
UYGULAMALAR SÜRECİ	İzinsiz Müdahale	Tarihsiz İşlem	Nem problemi nedeniyle harim birimi güney duvarına sürekli sıva ve boya uygulaması yapılması
		08.09.1992 öncesi	Mihrap nişi içine seramik kaplama yapılması; İzinsiz onarım uygulamaları; Çıplak tuğla örgülü minarenin, şerefe, petek ve külahda orijinal kurgudan farklı uygulama yapılması; Minare girişine ulaşmak için yapılan beton merdiveninin orijinalden farklı olarak yenilenmesi; Orijinal kurguda, şerefe altında bulunan kirpi saçakların yok edilmesi,
		08.09.1992 sonrası	Mihrap nişi içine seramik kaplama üzeri boya uygulanması,
		1994 öncesi	Abdestlik ve tuvalet birimi inşa edilmesi,
	Basit Onarım	1987	Mihrap duvarında yapılan onarımın belgelenmemesi; onarım sonrası nem probleminin devam etmesi,
		30.6.1994 16.08.1994	İç mekanda, kapı, pencere doğramalarında boya yapımı; Son cemaat üst örtüsünde kiremit aktarımı ve kiremit altı kaplama tahtalarının aynı boyutta yenilenmesi; Çürüyen ahşap elemanların orijinaline uygun olarak değiştirilmesi; Bozulan üst yapı elemanlarının orijinaline uygun olarak onarılıp tamamlanması; Bozulan sıva ve boyaların orijinale uygun olarak yenilenmesi; Kubbe göbeği ve son cemaat mahallindeki tavan göbeğine dokunulmadan boya ve kaplama malzemesinin yenilenmesi; Onarım sonrası rapor ve fotoğrafların kurula iletilmesi yönünde izin verilmesi, korunması istenen bezeme elemanlarının belgelenmesi için karar alınmaması,
	Kontrol Mekanizması	26.01.1995	30.06.1994 tarihinde izin verilen işlemlerin uygulama sürecinde verilen izin dışında işlem yapıldığının yerinde tespit edilmesi, ancak yapılan tespitlerin uygulama öncesi yerinde inceleme yapılmadığı için hatalı olması,
		1995-2011	1995 yılında tespit edilen izinsiz uygulamaların kaldırılması yönünde işlem yapılmaması,

Ali Ağa Cami'nin, günümüze dek projelendirilmemesi; izinsiz uygulamaların geri dönüşümünün sağlanmaması; basit onarım süreçlerinin ayrıntılandırılmaması vb. sorunlar caminin orijinal kurgusuyla korunmasını engellemiştir. Ayrıca basit onarım

uygulamalarının, yazınsal dokümanlara göre onaya bağlanması, kurumlar arasında yanlış anlaşılmaya neden olmuştur. Koruma Bölge Kurulu, yapının mevcut durumunu tespit etmeden, dilekçe, rapor ve yetersiz görsel dokümanla, basit onarıma izin vermiş; daha sonra abdestlik ve tuvalet birimleri izinsiz olarak inşa edildiği yönünde görüş bildirmiştir. Ancak söz konusu birimlerin onarım öncesi inşa edildiği geçmiş tarihli görsellerden anlaşılmıştır. Anlaşmazlığa neden olan uyumsuz ek mekanın varlığı, 1994 yılında tespit edilmiş; kaldırılması yönünde işlem yapılmamıştır.

Tablo 5.6 Ali Ağa Camii, uygulamalar sonrası sürecinin değerlendirilmesi (1965-2011).

KURGU	TARİH	ALİ AĞA CAMİİ ONARIM SÜREÇLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
UYGULAMALAR SONRASI SÜREÇ	Tarihsiz İşlem	Sağlıklı belgeleme çalışması yapılmaması, proje oluşturulmaması; Basit onarım uygulamaları sonrasında uygulama süreci ve sonucuna ilişkin belgeleme yapılmaması; İzinsiz uygulamaların geri dönüşümlerine yönelik çalışma yapılmaması,
	26.01.1995	Basit onarım istemlerine ilişkin yerinde tespit yapılmaması nedeniyle kurumlar arası anlaşmazlık yaşanması,

5.1.2.2 Hacı Mahmut Cami'nin Onarım Süreçlerinin İrdelenmesi

Tablo 5.7 Hacı Mahmut Camii, koruma ve onarım süreçleri

HACI MAHMUT CAMİİ KORUMA ve ONARIM SÜREÇLERİ İNŞAA TARİHİ: 1717 ÖNCESİ			
TARİH	**YÜRÜTÜCÜ**	**GERÇEKLEŞTİRİLEN İŞLEM**	**KAYNAK**
1965	VGM Abide ve Yapı İşleri Dairesi	Abide ve Eski Eser Fişi (Çok sayıda yapı için düzenlenen ortak fiş)	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
12.8.1966	Yürütücüsü bilinmeyen çalışma	Anıt Fişi: I	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
20.07.1972	VGM Abide ve Yapı İşleri Dairesi	Abide ve Eski Eser Fişi	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
25.1.1989	Y.Müh.Mimar Yalçın Songu	Hazirenin küçültülmesi, şadırvanın yıkılması, tuvalet ve abdestlik yapılması konusunda şikayet dilekçesi	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
6.4.1989	İzmir 1 No'lu KTVKK	20.3.1989 tarihli İzmir Konak Belediyesi, Cami avlusunda izinsiz şadırvan yıkımı, izinsiz abdestlik ve tuvalet inşası hakkında dilekçeye yönelik kurul kararı	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
6.8.2001	İzmir VBM	Bakım kapsamında, kubbe kiremitlerinin yenilenmesi, boya badana uygulaması için bilgilendirme yazısı	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
6.8.2002	İzmir 1 No'lu KTVKK	İzmir VBM'nün 6.8.2001 tarihli bilgilendirme yazısına ilişkin onarım uygulaması hakkında bilgi istem yazısı	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi

Hacı Mahmut Cami'nin onarımlarına ilişkin olarak üç ayrı dönem tespit edilmiştir. Ulaşılan en erken tarihli onarım, 1989 yılında gerçekleştirilen izinsiz uygulamadır. Uygulama kapsamında, hazirenin küçültüldüğü, mevcut şadırvanın yıkıldığı, yeni abdestlik ve tuvalet birimi inşa edildiği belirtilmektedir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 2001 yılında, avluda yer alan ağaçlardan birinin devrilmesi sonucu, acil müdahale olarak kubbe onarımı gerçekleştirilmiştir. 2002 yılında ise, bakım onarım kapsamında müdahale başvurusu yapılmış; izin belgesine ulaşılamamıştır.

5.1.2.2.1 Uygulamalar Öncesi Süreç. Arşiv araştırmaları sonucunda, Hacı Mahmut Cami'nin, kapsamlı bir onarım uygulaması geçirmediği ve projelendirilmediği tespit edilmiştir. Onarım süreçlerinde, izinsiz uygulama ve nitel gözleme dayalı değişmişlikler belirlenmiştir. İzinsiz müdahaleler arşiv dokümanlarında yer almamakta; ancak, malzeme farklılaşmaları, ek malzeme kullanımları görülmektedir. Rapor ve fotoğraf yardımıyla alınan basit onarım izinleriyle, sağlıklı tespitler yapılmadan, uygulamalar yapılmıştır.

5.1.2.2.2 Uygulamalar Süreci. Eserin esaslı onarım geçirmemiş ve projelendirilmemiş olması nedeniyle, uygulamalar süreci olarak, izinsiz uygulamalar ve basit onarım kapsamında gerçekleştirilen izinli uygulamalar irdelenecektir. İnceleme, farklı tarihlerde düzenlenen iki ayrı eski eser fişi; bir adet şikayet dilekçesi; bir adet Koruma Bölge Kurulu kararı; Konak Belediyesi ve Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından yazılmış iki ayrı bilgilendirme yazısı ve bir adet bilgi istemine yönelik olarak hazırlanmış dilekçe üzerinden yapılmıştır.

5.1.2.2.2.1 Basit Onarım Uygulamaları. Hacı Mahmut Cami'nin, 1717 tarihli bir vakfiyede adı geçmesi nedeniyle, inşa tarihi olarak 1717 yılı öncesi gösterilmektedir (Aktepe, 1973/74; Yılmaz, 2003). Birçok yapının birlikte ele alındığı 1965 tarihli eski eser fişinde, inşa yılı olarak 19. ve 20. yüzyıl gösterilmektedir (Abide ve Eski Eser Fişi, 1965, VGM). 20.07.1972 tarihli eski eser fişinde ise, banisinin mezar taşına ve vakfiye araştırmalarına göre, yapının 18. yüzyılda inşa edildiği aktarılmaktadır (Dijital Veri No: 350801019-OC001, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi). Bu verilerde eserin onarımına ilişkin herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

20.07.1972 tarihli fişte, yapının minaresinin iç ve dış sıvalarının döküldüğü, minare aleminin düştüğü belirtilmektedir (Dijital Veri No: 350801019-OC001, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi).

Şekil 5.17 Hacı Mahmut Camii, yıkılan şadırvan ve daraltıldığı belirtilen hazireden görünüm (1966). Kaynak: İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi.

25.01.1989 tarihinde, avluda yer alan şadırvanın yıkıldığı; gereğinden büyük yeni tuvalet ve abdestlik birimleri inşa edildiği; içerisinde tarihi mezar taşlarının yer aldığı hazirenin küçültüldüğü yönünde şikayet dilekçesiyle kurula başvuru yapılmıştır. İzmir Konak Belediyesinin 20.03.1989 gün ve Y.K1282/32434 sayılı yazısında, 20.03.1989 tarihi öncesinde, şadırvanın izinsiz yıkıldığı, abdestlik ve tuvalet birimlerinin inşa edildiği belirtilmektedir. Bu bilgilendirme yazısında, hazireye yönelik uygulamadan bahsedilmemektedir. Günümüzde, avluda şadırvan bulunmamakta; abdestlik ve tuvalet birimlerinin kullanımı devam etmektedir. Hazirede ise, mezar taşı sayısıyla kapladığı alan örtüşmemekte, daraltıldığı görülmektedir. Koruma Bölge Kurulu 06.04.1989 gün ve 959 sayılı kararıyla, inşa faaliyetinin durdurulması yönünde karar vermişse de bu karar uygulanmamıştır.

İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün 06.08.2001 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01.062.(3500)-1/3535 sayılı bilgilendirme yazısında, 01.08.2001 tarihinde sağanak yağış sonucu, avluda yer alan ağaçlardan birinin kubbe üzerine devrildiği ve kubbe kiremitlerinde deformasyona oluştuğu; kubbede, deformasyonun giderileceği ve yapıda boya uygulaması yapılacağı bildirilmektedir. İzmir 1 No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 6.8.2002 gün ve B.16.0.KTV.4.35.00.01-35.00/846/1697 sayılı yazısında, 06.08.2001 tarihinde

yapılacağı belirtilen onarımın sonucuna yönelik olarak bilgi istenmektedir. Onarım isteminin üzerinden bir sene geçmesine rağmen bu süreçte yapılan uygulamaya ait dokümanlar kurum arşivlerinde yer almamaktadır. Tarihsiz görsel verilerden minaresi şerefe altının müdahale görüp değiştirildiği tespit edilmiştir.

Şekil 5.18 Hacı Mahmut Camii mihrap duvarından görünüm; harim mekanının seramik kaplanmadan önceki durumu. Kaynak: İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi.

Şekil 5.19 Hacı Mahmut Camii, orijinal minare şerefe altı detayı ve 2001 yılı şerefe altı detayı. Kaynak: Dijital veri no: Hacı Mahmut Camii (Konak)002, 350801007-FT001, VGM Dijital Veri Arşivi; İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi.

5.1.2.2.3 Onarım Süreçlerinin Değerlendirilmesi. Hacı Mahmut Cami'nin tespit işlemleri 1965-1966-1972 yıllarında yapılmıştır. Tespitler öncesi yapılan onarımlara ilişkin veri bulunamamıştır. Kurum arşivlerinden elde edilen verilere göre uygulama sürecinde tespit edilen izinsiz onarım faaliyetleri için alınan durdurma kararına

uyulmadığı görülmüş ve bu konuda bir yaptırım söz konusu olmamıştır. Yapı, henüz projelendirilmemiş; ancak, izinli veya izinsiz müdahaleler geçirmiştir. 1717 yılı öncesine tarihlenen yapının, 06.08.2001 tarihinde yapılan başvuru dışında bakım ya da basit onarım başvurusu bulunmamaktadır.

Alan çalışmasında elde edilen, gözleme dayalı tespitlere göre, günümüzde sağlıklı olarak ayakta duran yapının, özgünlük değeri tartışmalı durumdadır. İzinsiz müdahalelerden, hazirenin küçültülmesi, şadırvanın yıkılması, abdestlik ve tuvalet birimi inşa edilmesi kurumlar tarafından tespit edilmiş olanlardır. 20.7.1972 tarihli eski eser fişinde minare şerefesi altında 3 sıra kirpi saçak yer aldığı; aleminin düşmüş olduğu belirtilmektedir. Günümüzde şerefe altı düz sıvalı olan minarede yalnızca boya kaybı ve sıva çatlakları tespit edilmiştir. Alem yerinde durmaktadır. Bu durumda cami minaresinin izinsiz bir müdahaleye maruz kaldığı açıktır. Tarihi bilinmeyen görselden minare şerefesinin orijinal hali tespit edilmiştir (Dijital Veri Klasör No: 350801007-FT001, Hacı Mahmut Camii (Konak)002, Fotoğraf, VGM Dijital Veri Arşivi). 06.08.2002 gün ve B.16.0.KTV.4.35.00.01-35.00/846/1697 sayılı yazı ekinde yer alan fotoğraflardan, o tarihte de şerefe altının düz sıvalı olduğu ve minare onarımının 2001 yılı öncesinde gerçekleştirilmiş olduğu tespit edilmiştir. Aynı fotoğraftan, son cemaat yeri önündeki sac sundurma ekinin de 2001 yılı öncesinde yapıldığı anlaşılmaktadır.

Tablo 5.8 Hacı Mahmut Camii, uygulamalar öncesi sürecinin değerlendirilmesi (1965-2011).

KURGU			TARİH	HACI MAHMUT CAMİİ ONARIM SÜREÇLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
UYGULAMALAR ÖNCESİ SÜREÇ	Vakıf Kurumu, Koruma Kurulları Özel Kişilerin Rolü	Diğer Tespitler	Tarihsiz İşlem	Esere ilişkin düzenli tespit, kontrol, bakım yapılmaması,
			1965-1966-1972	Yıllarında hazırlanan eski eser fişleri dışında eserin belgelenmesi ve tespitine yönelik olarak çalışma yapılmaması,
			06.04.1989	25.01.1989 tarihli izinsiz onarım ve inşai faaliyetlerin durdurulmasına yönelik alınan kararın takibinin yapılmaması; kararın uygulanmaması,
		Prj	2011 öncesi	Eserin projelendirilmemesi,

Alan çalışması sürecinde, kurum arşivlerinde yer alan belgelerde bulunmayan birçok müdahale tespit edilmiştir. Bu müdahalelerin tarihi ve yüklenicisi

bilinmemektedir. Uygulamalar; yapı dış cephesinde çimento harçlı sıva ve boya yapılması; beden duvarlarına seramik kaplanması; mahfil katı ahşap elemanlarına, ahşap minbere katmanlar halinde yağlı boya uygulanması; bezeme elemanlarında niteliksiz boya vb. niteliksiz onarımlar yapılması şeklindedir. Mevcut durumda yer alan kubbe çatlaklarının kontrol ve takip edilmesi, önemli bir sorunla karşılaşılmaması için gerekmektedir.

Tablo 5.9 Hacı Mahmut Camii, uygulamalar sürecinin değerlendirilmesi (1965-2011).

KURGU		TARİH	HACI MAHMUT CAMİİ ONARIM SÜREÇLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
UYGULAMALAR SÜRECİ	İzinsiz Onarımlar	Tarihsiz İşlem	20.07.1972 tarihinde, eski eser fişiyle tespit edilen minare içi ve dışındaki sıva kayıpları, düşen minare aleminin izinsiz onarımı,
		25.01.1989	Hazirenin küçültülmesi; mevcut şadırvanın yıkılması; abdestlik ve tuvalet birimi inşa edilmesi tespiti,
		2001 öncesi	20.07.1972 tarihinde minarenin şerefe altında 3 sıra kirpi saçak çıkması olduğunun tespiti ve 2001yılına ait görselde minare şerefesi altında düz sıva kaplamasının bulunması, Son cemaat birimi önüne sac sundurma eklenmesi,
		2011 öncesi	Son cemaat ve harim mahalinde duvar yüzeylerine, pencere açıklıkları içlerine, denizlik kısımlarına ve mihrap içine seramik kaplama yapılması; Cephelerde çimento katkılı harçla kısmi sıva onarımları yapılması, açıklık çevrelerine niteliksiz boya uygulaması; Eserde yer alan alçı kabartma ve ahşap süslemelere niteliksiz yaldız uygulaması; Ahşap minber üzerinde ez az 3 katman farklı boya katmanı bulunması; son cemaat mahali batı köşesinde sökülebilir ahşap elemanlarla imam odası yapılması,
	Basit Onarımlar	06.08.2001	Bakım kapsamında, kubbe kiremitlerinin yenilenmesi, boya badana uygulaması sürecinin Koruma Kuruluna aktarılmaması,

İzinsiz uygulamaların, ilgili kurumlar tarafından tespitleri gerçekleştirilmemiş ve bu nedenle geri dönüşümleri için bir çalışma yapılamamıştır. 1989 yılında Koruma Bölge Kurulunun eserde yapılan izinsiz uygulamaların durdurulması ve orijinal haline getirilmesi yönündeki kararı uygulanmamış; bu karara ilişkin takip ya da yaptırım söz konusu olmamıştır. 2001 yılında basit onarım kapsamında onarım gerçekleştirilmiş, ancak bu süreçte de eserde yer alan niteliksiz uygulamaların kaldırılması yönünde çalışma yapılmamıştır. Uygulama süreci ve sonucuna ilişkin olarak Koruma Bölge Kurulunun istediği dokümanlar arşivde yer almamaktadır. Bu

nedenle 2002 yılında, İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ne dilekçe yazılmış; ancak, arşiv çalışması içerisinde bu dilekçeye cevap niteliğinde bir dokümana rastlanmamıştır. Basit onarım uygulaması süreç ve sonucuna yönelik hazırlanmış dokümanlar kurum arşivlerinde bulunmamaktadır.

Tablo 5.10 Hacı Mahmut Camii, uygulamalar sonrası sürecinin değerlendirilmesi (1965-2011).

KURGU	TARİH	HACI MAHMUT CAMİİ ONARIM SÜREÇLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
UYGULAMALAR SONRASI SÜREÇ	Tarihsiz İşlem	İzinsiz onarım uygulamalarının tespit edilememesi, geri dönüşümü için çalışma yapılmaması, Niteliksiz ek olarak tanımlanan eklerin geri dönüşümünün sağlanması için çalışma yapılmaması,
	06.04.1989	Alınan Koruma Kurulu kararının takibinin yapılmaması,
	06.08.2002	06.08.2001 tarihli onarım süreci ve sonucu hakkında Koruma Kuruluna bilgi verilmemesi; kurum arşivlerinde Koruma Kurulunun bilgi istemine karşılık yanıt verilmediğinin tespit edilmesi,

5.1.3 Basit Onarım Uygulamaları Geçiren Projelendirilmiş Eserler

Bu bölümde, projeleri yakın tarihlerde hazırlanmış, esaslı onarım uygulamaları gerçekleştirilmemiş üç eser incelenecektir. Bunlar Damlacık Camii, Odun Kapı Camii ve Salepçioğlu Camii'dir. Eserlerin projelendirilmeden önce geçirdikleri uygulamalar incelenecek ve mevcut projelerle karşılaştırılarak yapılan müdahaleler sorgulanacaktır. Eserlerin orijinal durumunun tespiti sayesinde, yapılan değişiklikler belirlenecek, projelerde yapılan tespitler ve önerilen müdahaleler irdelenecektir.

5.1.3.1 Damlacık Cami'nin Onarım Süreçlerinin İrdelenmesi

Caminin inşa tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte, haziresinde bulunan 1701 tarihli mezar taşı ve eserin adının geçtiği vakfiye kayıtlarına göre, 18. yüzyılda inşa edilmiş olabileceği kabul edilmektedir (Aktepe, 1973-74; Yılmaz, 2003). Kılıcızadeler'in onarım yaptırmış olmaları ihtimali nedeniyle, esere Kılıcı Mescidi de denilmektedir. 18. yy sonu 19. yy başında İzmir'de oturan Kılıcı-zadelerin yapının

erken tarihli bir onarımından sorumlu olabilecekleri, fakat bu bilginin kesinleştirilemediği belirtilmektedir (Aktepe, 1973-74; Yılmaz, 2003). Yapının çalışma kapsamında, üç ayrı dönemde onarım geçirdiği tespit edilmiştir.

Tablo 5.11 Damlacık Camii koruma ve onarım süreçleri

DAMLACIK CAMİİ KORUMA ve ONARIM SÜREÇLERİ İNSAA TARİHİ: 18.YY BAŞI			
TARİH	**YÜRÜTÜCÜ**	**GERÇEKLEŞTİRİLEN İŞLEM**	**KAYNAK**
18. yy sonu 19. yy başı	Kılıcızadeler	Onarılmış olma ihtimali	Aktepe, 1973-74; Yılmaz, 2003
04.07.1972	VGM, Abide ve Yapı İşleri Dairesi	Abide ve Eski Eser Fişi	VGM Dijital Veri Arşivi, No:350801061-TF001
-	VGM, Abide ve Yapı İşleri Dairesi	Abide ve Eski Eser Kitabe Fişi	VGM Dijital Veri Arşivi, No:350801061-KF001
1977	VGM	80.000 lira bedelli onarım	Vakıflar ve Vakıf Hizmetlerimiz, 1978
26.12.1996	Kullanıcı	İzinsiz uygulama tespiti; yapı dış cephesinde seramik kaplama yapılması	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
28.03.1997	İzmir 1 No'lu KTVKK	İzinsiz uygulamanın kaldırılması; rapor ve fotoğraflarla yeni onarım istemi başvurusu amaçlı kurul talebi	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
15.9.2000	İzmir VBM	Bakım talebi; iç, dış cephe boya, demir korkuluklarda yağlı boya uygulaması, sundurma saçaklarında onarım, çatı ve oluk onarımı	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
09.11.2000	İzmir 1 No'lu KTVKK	Bakım onarım izni	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
19.03.2008	İzmir VBM	Proje İhalesi	www.vgm.gov.tr
22.04.2008	İzmir VBM	Müellifle Sözleşme	www.vgm.gov.tr
30.07.2009 14.10.2009	Müellif Firma	Koruma Bölge Kurulu rölöve restorasyon projeleri; müdahale paftaları onayı	İzmir VBM Arşivi

04.07.1972 tarihinde hazırlanmış eski eser fişinde, yapının iyi durumda olduğu belirtilmektedir (Dijital Veri No: 350801061-TF001, Genel, VGM Dijital Veri Arşivi). 1996 yılında, eserin izinsiz müdahaleye maruz kaldığı ve günümüzde, müdahalenin geri dönüşünün sağlanmadığı görülmektedir. 2000 yılında, basit onarım müdahaleleriyle, acil müdahale gerektiren çatı oluk vb. onarımların gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. 2009 yılında projelendirmesi tamamlanmış olan yapıda henüz esaslı onarım kapsamında bir uygulamanın başlatılmadığı belirlenmiştir.

5.1.3.1.1 Uygulamalar Öncesi Süreç. Yapı, 2008 yılında projelendirilmiştir. Bu bölümde; proje ihalesi, projelerin onay süreci ve bu süreçte etkin olan kurumların tutumu incelenecektir. Araştırmada, müellif ve İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü

arasında yapılan sözleşme; yedi adet Vakıflar Genel Müdürlüğü, İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü ve İzmir 1 No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu arasında yapılan yazışma; bir adet Kurul tutanağı ve iki adet Koruma Bölge Kurulu kararı incelenmiştir. Onaylanan projelerin değerlendirilmesi yapılmıştır.

5.1.3.1.1.1 Uygulamalar Öncesi Süreçte Vakıf Kurumu, Koruma Bölge Kurulu ve Özel Kişiler Rolü. Uygulamaların öncesinde, mülkiyet sahibi kurumunun gerçekleştirmesi gereken evrak işlemlerinin yanı sıra, eserin sürekli kontrol altında tutulması ve bilinçsiz müdahalelerin önlenmesi gerekmektedir. 1996 yılında, eserin maruz kaldığı izinsiz müdahalenin Vakıflar Genel Müdürlüğü bilgisi dışında olduğu anlaşılmaktadır. Müdahaleler, Koruma Bölge Kurulunun İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ne yazdığı yazıyla öğrenilmektedir. Başvuru olmadığı takdirde, İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün yapılar hakkında bilgi sahibi olamadığı, gereken takip ve kontrol sistemini oluşturamadığı görülmektedir.

5.1.3.1.1.1.1 Hizmet Alımları ve İhale Sistemi. Eser için, 19.03.2008 tarihinde İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün açtığı proje ihalesiyle, 16.000 TL karşılığı, müellif firmayla 22.04.2008 tarihinde sözleşme imzalanmıştır. İmzalanan 39 maddelik, Hizmet Alımları Tip Sözleşmesi'ne (Götürü Bedel Hizmet Alımı Tip Sözleşmesi) göre; işin süresi, işe başlama tarihinden itibaren 90 takvim günü olarak belirlenmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

Hizmet Alımları Tip Sözleşmenin 13.3. maddesinde, yüklenicinin projelendirme ihtiyaçlarına göre ilave iş yapması durumunda, bundan bedel talep etmeyeceğini; eserle ilgili olarak mekanik, tesisat, elektrik vb. projeler, laboratuvar analizleri, orijinal malzeme ve kot tespitleri, kısmi temizlik, kısmi raspa, ölçü çalışmaları için kurulacak iskele ve araştırma kazılarının yüklenicinin teklif ettiği bedel içerisinde yer aldığı belirtilmektedir. 18. maddede, ilgili Koruma Bölge Kurulu onayı için geçen süre, süre uzatımı verilebilecek hallerden kabul edilmiştir. 33. Maddede, sözleşme kapsamına giren projelerin tüm müelliflik haklarının, bedelsiz olarak noter tasdikli muvafakatname ile idareye devredildiği yer almaktadır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

Ayrıntılı İhale Bilgileri			
Bölgesi/Birimi	İzmir Bölge Müd.		
İşin Adı	İzmir Merkez Damlacık Camii Rölöve Restorasyon Restitüsyon Ve Peyzaj Projelerinin Hazırlanması İşi		
İhale Kapsamında Yapılan İş Sayısı	1	İhale Tarihi	19/03/2008
İhalenin Konusu	Eski Eser Proje Çizimi	İhale Usulü	5226y 23 Açık İhale Usulü
Sözleşme Tarihi	22/04/2008	Sözleşme Bedeli	16,000

Onarılacak Eserler
İZMİR-KONAK-DAMLACIK (KILCI) CAMİİ
İZMİR-KONAK-DAMLACIK (KILCI) CAMİİ

Eserlere Ait Fotoğraflar

Katılan Firmalar			
İhale Dosyası Alan Firma Adı	Teklif verdi mi?	Kazandı mı?	Teklif Bedeli
UMUT DEVRİM GENÇ	Evet	Hayır	32,000
Dor.İnş.Taah.Mim.İth.İhr.San.Tic.Ltd.Şti.	Evet	Hayır	43,000
E.M.D. Ekizoğlu Mobilya Dekorasyon Mimarlık Mühendislik Tur. İnş. San. ve Tic. Ltd. Şti.	Evet	Evet	16,000
MİTA Mimarlık Tasarım Mühendislik İnşaat ve Malzemeleri San. ve Tic. Ltd.Şti.	Evet	Hayır	18,900
ANKA MİMARLIK RESTORASYON-NURİYE NUR KOCASOY BAĞCI	Evet	Hayır	20,000
ASMİRA MİMARLIK RESTORASYON-SABRİYE SEMRA EMEK	Evet	Hayır	42,000

Şekil 5.20 Damlacık Cami proje ihalesi sonucu. Kaynak:www.vgm.gov.tr 15.06.2010

Belirtilen süre içerisinde sözleşme konusu iş kuruma teslim edilmiş ve projeler 06.10.2008 tarihinde incelenmek üzere Koruma Bölge Kuruluna gönderilmiştir. Onay sürecinde, ek olarak istenen veri, rapor ve mevcut proje düzeltmeleriyle, 30.07.2009 tarihinde rölöve ve restorasyon projeleri; 14.10.2009 tarihinde de müdahale paftaları onaylanmış, uygulama için izin verilmiştir.

5.1.3.1.1.1.2 Projelendirme Çalışmaları. İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü ve müellif arasında, 22.04.2008 tarihinde yapılan sözleşmeyle projelendirme işi başlatılmıştır. İzmir 1 No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu, Vakıflar Genel Müdürlüğü ve İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü arşivlerinde bu tarih öncesinde yapılmış proje çalışmasına rastlanmamıştır. 06.10.2008 gün ve B.02.1. VGM.1.14.00.102.04/4511 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısıyla Damlacık Camii, rölöve, restitüsyon, restorasyon, peyzaj projeleri, müdahale paftası, fotoğraf albümü, rölöve, restitüsyon, restorasyon, peyzaj ve statik raporları, Koruma Bölge Kuruluna gönderilmiştir. 11.11 2008 gün ve B.16.0.KVM.4.35.00.02.-3500/2268-3228 sayılı Koruma Bölge Kurulu yazısıyla, projelere ve belgelere yönelik olarak eksiklikler tespit edilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Rölöve analizi, bozulma analizi ve kullanıcı müdahalelerinin aynı paftada olduğu için anlaşılmadığı belirtilmiştir. Özgünlük analizi, malzeme analizi, bozulma analizi, müdahale kararları etüdü ve onay istenen projelerin öncelikle imar yönetmeliğine

uygunluk açısından belediye onayı alması gerektiği aktarılmıştır. Müellif ve taşınmaza ilişkin eksik belgelerin tamamlanması istenmiştir. 17.03.2009 gün ve B.02.1.VGM.0.10.00.00.99-754 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısında; 11.11.2008 gün ve B.16.0.KVM.4.35.00.02.-3500/2268-3228 sayılı kurul yazısında eser için farklı uygulamalar istendiği; Vakıflar Genel Müdürlüğü mülkiyetinde olması nedeniyle, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 10. ve 18. maddelerine göre istenen belgelerin gerekmediği, söz konusu kurul yazısının anlaşılmadığı ve sürecin uzadığı belirtilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

26.03.2009 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.102.04/1454 sayılı, İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısıyla, 11.11.2008 tarihli kurul yazısında istenen belgelerin iletildiği belirtilmektedir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 06.04.2009 gün ve B.16.0.KVM.4.35.00.02-041/987 sayılı kurul yazısında, projenin değerlendirilmesi için gereken belgelerin yine eksik olduğu belirtilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının Yapı Esasları ve Denetimine Dair Yönetmeliğin 10. maddesi referans verilerek projelerin, imar yönetmeliğine uygunluğu açısından ilgili idare görüşü almak durumunda olduğu aktarılmıştır. "Koruma Bölge Kurullarınca yapılan farklı uygulamalar varsa, bu uygulamalar arasında eşgüdümün mevzuat ve restorasyon ilkeleri doğrultusunda sağlanması gerektiği" görüşü vurgulanmıştır. 05.11.1999 gün ve 660 sayılı ilke kararı doğrultusunda, özgünlük, malzeme analizi, bozulma analizi ve müdahale kararlarının istenmesi gerektiği belirtilmiştir.

02.06.2009 gün ve B.16.0.KVM.4.35.00.02-35.00/2268-1689 sayılı Koruma Bölge Kurulu yazısında 13.5.2004 (tarih hatalı yazılmış; asıl tarih 2009 yılı olmalıdır) tarihinde '…kurul uzmanlarınca yerinde inceleme yapılmış ve istenenler müellife sözlü olarak bildirilmiştir' denilmektedir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 29.06.2009 gün ve B.002.1.VGM.1.14.00.102.04/3210 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısında, yerinde yapılan tespitler ve kurul uzmanlarınca istenen düzeltmelerin yapıldığı, projelerin ekte olduğu bildirilmektedir. 28.7.2009 gün ve 601 sayılı kurul tutanağında yer alan, kurul uzmanlarınca hazırlanan raporda, yerinde inceleme sonucu tespit yapılmıştır. Restitüsyon raporunda yer alan verilerden tuvalet

biriminin, orijinal kurguda da aynı mekanda yer aldığı görüşünün güvenilirliği sağlanamamıştır. Proje raporunda kadınlar mahfili beton döşemesi, tarihi bilinmeyen ek olarak nitelenirken, restorasyon projesinde bu ekten orijinal beton döşeme olarak bahsedilmiş; döşemenin orijinalliği netleştirilmemiştir. Rölöve, restorasyon projeleri ve müdahale kararları uygun bulunmuştur (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

07.08.2009 tarihinde dağıtımı yapılan 30.07.2009 gün ve 4274 sayılı Koruma Bölge Kurulu kararıyla rölöve ve restorasyon projeleri uygun bulunmuştur. Ancak müdahale paftalarında değiştirilmesi istenen kararlar yer almaktadır. Alaturka kiremit kaplama olarak değiştirilmesi istenen mevcut marsilya tipi kiremit çatı kaplamasının marsilya tipi kiremit olarak kalması; kimyasal ile boya sökümü ve yerine gomalak cila uygulanması önerilen ahşap elemanların boyalı olarak korunması gerektiği belirtilmiştir. Mihrap sütunçelerinde ki yağlı boyaların sökülmeden korunması; mihrap nişi içinde görünmeyen bir bölgede boya katmanlarının araştırılması; avlu içinde yer alan su deposuyla, avlu duvarında yer alan çeşme irtibatının araştırılması istenmiştir. Statik problemler nedeniyle, istinat duvarlarındaki çalışmalarda, alt kotta kalan Roma Dönemi tonozlu yapısına zarar verilmeden, Müze denetiminde işlem yapılması ve sonucun kurula iletilmesi gerektiği aktarılmıştır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

30.7.2009 gün ve 4274 sayılı kurul kararıyla onaylanan restorasyon projesine, değişikliklerin işlenmesi istenmemiştir. 21.10.2009 tarihinde dağıtımı yapılan onaylı projelere yönelik olarak, 14.10.2009 gün ve 4432 sayılı Koruma Bölge Kurulu kararıyla, müdahale paftasının uygun olduğu belirtilmiştir. Uygulama sonucunun İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü, ilgili Belediye ve müellif mimarın raporuyla iletilmesine; eserde uygun görülen bir yere onarım kitabesi yerleştirilmesine karar verilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 22.04.2008 tarihinde proje ihalesi sonuçlanan, 14.10.2009 tarihinde tüm projeleri onaylanan Damlacık Camii'nin henüz esaslı onarım uygulaması başlamamıştır.

30.07.2009 tarihinde irdelenmesi istenen müdahale kararları, kurulun önerdiği şekilde değiştirilmiş; restorasyon raporu güncellenmiştir. Söz konusu raporda çatlak

kontrollerinin yapılması ve çatlaklara enjeksiyon yöntemiyle müdahale edilmesi önerilmiştir. Enjeksiyon harcı için bir öneri getirilmemiş, harç analizi istenmemiştir. Yapının, birçok defa boya uygulamasına maruz kaldığı tespit edilmiştir. Rapor içeriğinde her yüzeyde katman analizi yapılması ve kurula rapor olarak sunulması ibaresine yer verilmiştir. Ancak analizlerin miktarı, niteliği, yöntemi belirlenmemiştir. Restorasyon çalışmasında projeye ek olarak sunulan raporlarda kaynak belirtilmemiştir. Restitüsyon raporu Aktepe'nin İzmir Camileri hakkındaki yazılarından hazırlanmış ve günümüze uyarlanmış alıntılardan oluşmaktadır.

5.1.3.1.2 Uygulamalar Süreci. Eserde, Koruma Bölge Kurulu iznine tabi ya da izinsiz bir takım basit onarım uygulamaları yapıldığı belirlenmiştir. Damlacık Camii onarım süreçleri incelemesi basit onarım müdahaleleriyle sınırlı kalmıştır. Bu bölümde, dört adet Koruma Bölge Kurulu yazısı; iki adet İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısı; iki adet rapor; bir adet Konak İlçe Müftülüğü yazısı incelenmiş, alan çalışmasına yapılan tespitlere yer verilmiştir.

5.1.3.1.2.1 Basit Onarım Uygulamaları. Yapının ulaşılan en erken tarihli onarımının, 18. yüzyıl sonu ya da 19. yüzyıl başında Kılıcızadeler tarafından yaptırılmış olabileceği tahmin edilmektedir (Aktepe, 1973-74; Yılmaz, 2003). Bu onarım dışında 1977 yılında "Damlacık Mahallesi Kılıcı Mescidi' adı ile 80.000 lira eski eser onarımı amaçlı para ödemesi gerçekleşmiştir (Vakıflar ve Vakıf Hizmetlerimiz, 1978). Ancak kurumsal arşivlerin gizliliği ya da yetersizliği nedeniyle onarımın içeriği tespit edilememiştir. 'İl İl Vakıflar'86' isimli yayında 1981-1985 tarihleri arası yapılan eski eser onarımları listesinde caminin adı bulunmadığı için bu tarihlerde herhangi bir onarımdan bahsedilememektedir.

İzmir 1 No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivinde yapılan çalışmalarda, 26.12.1996 gün ve B.16.0.KTV.4.35.00.01/35.00/2268-3023 sayılı kurul yazısı, eserin cephesinde uygulanmış olan seramik kaplama uygulamasının ihbarına yöneliktir. Yazıda uygulamanın durdurulması, izinsiz onarıma ilişkin rapor ve belgeleme yapılması istenmektedir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 21.02.1997 gün ve B.02.1.DIB.4.35.65.00/031-329 sayılı Konak İlçe

Müftülüğü ’nün Kaymakamlığa gönderdiği belge örneğinde, uygulamanın cemaat arasında toplanan paralarla, ibadet mekanının bakımının rutubet ve suyu engellemek için yaptırıldığı belirtilmektedir. Uygulamaya ilişkin kullanıcı ifadelerinde, cami görevlisinin onarımla ilişkisi olmadığı; uygulamanın yanlış ve yasak olduğunun bilinmediği; mekanın zeminden su aldığı, sıvaların döküldüğü ve mekan içine küf kokuları geldiği bilgileri yer almaktadır (25.2.1997 gün ve B054VLK4356501.Ya. İş.22(İşl.18)-2/382 sayılı yazı eki, İzmir 1 No’lu KTVKK Arşivi).

Şekil 5.21 Damlacık Camii izinsiz yapılan seramik kaplama uygulaması. Kaynak: İzmir 1 No’lu KTVKK Arşivi.

Şekil 5.22 Damlacık Camii doğu avlusu mevcut durum görünümü.

1996 yılında, doğu cephesinde izolasyonu sağlamak amacıyla, kullanıcılar tarafından seramik duvar kaplaması yapılmıştır. Tescilli yapı üzerindeki çirkin ve olumsuz müdahalenin kaldırılması için İzmir İl Müftülüğü, İzmir Vakıflar Bölge

Müdürlüğü, Koruma Bölge Kurulu arasında uzun süre yazışmalar devam etmiştir. 25.2.1997 gün ve B054VLK4356501.Ya. İş.22(İşl.18)-2/382 sayılı yazının 18.02.1997 tarihli inceleme raporu ekinde, yapılan ikaz sonrası uygulamanın durdurulduğu belirtilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 28.3.1997 gün ve B.16.0.KTV.4.35.00.01-35.00/2268-545 sayılı kurul yazısında, kaplama uygulamasının durdurulduğuna dair İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nden bir cevap alınamadığı söylenmiş; kaplamanın sökülmesi ve onarıma ilişkin rapor, fotoğrafların kurula iletilmesi gerektiği aktarılmıştır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

15.04.1997 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.02.1126 sayılı Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısında camide yapılan uygulamayla ilgili müracaat olmadığı ve konu hakkında idarenin bilgisi bulunmadığı belirtilmektedir. İdarenin eserler üzerinde düzenli kontrol ve mevcut durum tespiti yapamadığı görülmektedir. 25.06.1997 gün ve B.16.0.KTV.4.35.00.01.-35.00/2268-1289 sayılı kurul yazısı 26.12.1996 tarihinde tespit edilen izinsiz uygulamanın geri dönüşümü hakkında bilgi istenmektedir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Talebin cevabına ulaşılamamıştır.

15.09.2000 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01.062.(3500)-1/3083 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısında, bakım uygulaması hakkında bilgi verilmiştir. Onarım kapsamında; iç ve dış cephelerde boya, demir korkuluklarda yağlı boya uygulaması yapılacağı belirtilmektedir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 27.10.2000 tarihli kurul raporunda; kubbe boyalarında rutubet nedenli kabarma ve kayıp; döşemelerde çürüme ve ahşap giriş sundurmalarının saçaklarında yenileme ihtiyacı olduğu belirtilmiştir. Dış cephede rutubet nedeniyle kaplanmış seramiklerin sökülerek, nem sorununun giderilmesi gerektiği aktarılmış; bu işlemler için ödenek vb. sebepler yüzünden önceliğin çatı, oluk aktarımı, sundurma saçaklarının onarımı ve boya işlemlerine verilmesi önerilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 09.11.2000 gün ve B.16.0.KTV.4.35.00.01-35.00/2268-3535 sayılı kurul yazısında izin verilen müdahaleler belirtilmiştir. Bunlar; iç ve dış cephelerde boya; demir korkuluklarda yağlı boya uygulaması; sundurma saçaklarının yenilenmesi; çatı ve oluk aktarımının yapılmasıdır Cephedeki seramik kaplamanın sökülüp, rutubet sorununun çözülmesi yönünde gereğinin yapılmasını istenmiştir.

Alan çalışmasında nitel gözleme dayalı bir takım tespitler yapılmıştır. Eserin avlusunda farklı niteliklerde kaplama malzemesi kullanıldığı görülmüştür. Üst kot avluda mermer kaplama, alt kot avluda ise farklı renk ve motiflere sahip karosiman kaplama yapıldığı belirlenmiştir. Ayrıca betonarme mahfil katı, avluda çiçeklik, su deposu ve tuvalet birimlerinin inşa edildiği; komşu parsele ait bölücü elemanın yıkıldığı ve parselin korunmasız hale geldiği tespit edilmiştir.

5.1.3.1.3 Onarım Süreçlerinin Değerlendirilmesi. Damlacık Cami'nin ilk tespiti kabul edilen 04.07.1972 tarihli ve tarihsiz Abide ve Eski Eser Fişleri bulunmaktadır. Tespitler öncesine ait ulaşılan tek uygulama 18. yüzyıl sonu ya da 19. yüzyıl başında yapılan, kapsamı tespit edilememiş onarımdır.

Tablo 5.12 Damlacık Camii, onarım süreçlerinin değerlendirilmesi, (1972 yılı öncesi süreci).

TARİH	DAMLACIK CAMİİ ONARIM SÜREÇLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
18. yy sonu 19. yy başı	Yapının Kılıcızadeler tarafından onarılmış olması ihtimali

Uygulama öncesi süreçlerinde, herhangi bir başvuru olmadığı takdirde, İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün yapılar hakkında bilgi sahibi olamadığı, gereken takip ve kontrol sistemini oluşturamadığı görülmektedir. Bu konuda kadro yetersizliği ve sistemin işlerliği sorgulanmalıdır. Koruma adına çalışan kurumların günümüzde dijital olanaklardan yararlanamadığı, arşiv sistemi de dahil olmak üzere her işlemin yazışma yoluyla gerçekleştirildiği ve istiflenmeye çalışıldığı görülmektedir. Bu uygulama koşullarında mevcut kadroların eserlere ilişkin takip ve kontrol mekanizmasını oluşturması mümkün görünmemekte, aksine sistemde görevlendirilmek üzere yeni kadrolara ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Koruma Bölge Kurulu kararlarının takibi ve kontrolü için yasal sistemde düzenleme yapılması gerekmektedir.

Eser, uzun bir süre kendi haline bırakılmış ve kullanıcı ihtiyaçlarına göre müdahale görmüştür. 1996 yılında doğu cephesindeki seramik kaplama nedeniyle başlayan ve uzun süre devam eden yazışmalar sonuçsuz kalmıştır. Söz konusu onarıma ilişkin olarak başvuru olmaması, İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün

konudan haberdar olmamasına, neden olarak gösterilmiştir. Müracaat olmadığı takdirde mülkiyet sahibi kurumun eserlerin denetimini ve takibini yapamaması, izinsiz uygulamaların önünü açmaktadır. Yapılan uygulamaların kısa sürede geri dönüşü ise sağlanamamaktadır.

Projelendirme sürecinde, müellif adaylarında uzmanlık şartı aranmaması, iş sürecinin 90 takvim günü olarak belirlenmesi, ancak sürecin yaklaşık olarak bir buçuk yıl sürmesi karşılaşılan genel problemlerdendir. 2008 yılında gerçekleştirilen proje ihalesiyle eserin belgelenmesi yönünde çalışmalar başlatılmış; 14.10.2009 tarihinde tüm projeler onaylanarak, esaslı onarım uygulaması yapılabilirliği yönünde kurul kararı alınmıştır.

Tablo5.13 Damlacık Camii, uygulama öncesi sürecinin değerlendirilmesi (1972-2011).

KURGU			TARİH	DAMLACIK CAMİİ ONARIM SÜREÇLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
UYGULAMALAR ÖNCESİ SÜREÇ	Vakıf Kurumu, Koruma Kurulları ve Özel Kişilerin Rolü	Diğer Tespitler	Tarihsiz İşlemler	Düzenli kontrolün sağlanamaması; izinsiz müdahalelerin engellenememesi; Kurum arşivlerinin sağlıklı oluşturulamaması, Koruma Kurulu kararlarının uygulanmasına yönelik takip, kontrol sisteminin oluşturulmaması,
			26.12.1996 28.03.1997	Cephedeki seramik kaplama uygulamasına yönelik ilgili kurumlar arasında iletişim eksikliği,
			15.04.1997	İzinsiz seramik kaplama müdahalesi hakkında İzmir VBM'nün bilgisi olmaması,
		Hizmet Alımları ve İhale Sistemi	Tarihsiz İşlemler	Projelendirme işi için uzmanlık şartı aranmaması; 90 takvim günü iş süresi verilen proje hazırlanması işinin, 22.04.2008 -14.10.2009 tarihlerin arasında belgeleme ve onay çalışmalarının tamamlanması,
			22.04.2009	19.04.2008 tarihli ihalede istekli tekliflerinin; 43.000, 42.000, 32.000, 20.000, 18.900, 16.000 YTLolarak sıralanması; ihale sisteminde maddi girdinin sorgulanmaması,
			2011	Esaslı onarım uygulaması için çalışma yapılmaması,
		Projelendirme	Tarihsiz İşlemler	Proje onay sürecinde istenen çalışma ve ek dokümanların Bölge Kurulu ve/veya esere göre farklılık göstermesi; yasal sistemde kesin tanımlama yapılmaması, çelişkili aktarımlar oluşması,
			11.11.2008 17.03.2009 06.04.2009	Koruma Kurulu ve VGM arasında proje onay süreci istenenleri konusunda anlaşmazlık oluşması,
			30.07.2009	19.03.2008 tarihinde ihale edilen proje işinden rölöve projesi ve müdahale kararları uygun bulunmayan, restorasyon projesinin onaylanması; Proje kapsamında tespitlerin yetersiz olması; nem problemine çözüm önerilmemesi; Restorasyon raporunda yer alan katman analizi vb. araştırmaların uygulama sürecine bırakılarak, iş kapsamının ve niteliğinin netleştirilmemesi,
			14.10.2009	Koruma Kurulu tarafından onaylanan revize edilmiş müdahale paftalarındaki değiştirilen restorasyon projesine aktarılmaması,

Proje aşamasında yeterli tetkikin yapılmadığı ya da yapılamadığı görülmektedir. Müellif tarafından hazırlanan ve 14.10.2009 tarihinde onaylanan müdahale paftalarına göre, seramik kaplı yüzeylerden seramiğin sökülerek yerine horasan sıva tamiri ve boya yapılması önerilmiştir. 1996-1997 tarihli yazışmalara göre özellikle doğu cephesinde izolasyon sorunu olduğu ilgili kurumlara bildirilmiştir. Kullanıcılar nemi ve suyu kesme amacıyla seramik kaplama uygulamış; sorun için bir çözüm oluşturmuştur. Müdahale kararlarında nem probleminin tespiti yapılmamış, çözüm önerisi oluşturulmamıştır.

30.07.2009 gün ve 4274 sayılı kurul kararıyla müdahale paftalarında istenen değişiklikler restorasyon projesi üzerine işlenmemiş; önerilen müdahaleler onaylanmadan, restorasyon projesi onaylanmıştır. Müdahale kararlarının değişmesi öngörüldüğü takdirde restorasyon projesinin onaylanmış olması, projelerin öncelik sıralamasında bir hata olduğunu göstermektedir. İstenen değişikliklerin restorasyon projesi üzerine de işlenmesi, onarım adına geliştirilen öneriler arasında dil birliği sağlanması ve ikilem yaratacak durumların ortadan kaldırılması uygulamanın sağlıklı yapılabilmesi için zorunluluk göstermektedir.

Tablo 5.14 Damlacık Camii, uygulamalar sürecinin değerlendirilmesi (1972-2011).

KURGU		TARİH	DAMLACIK CAMİİ ONARIM SÜREÇLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
UYGULAMALAR SÜRECİ	İzinsiz Onarımlar	Tarihsiz İşlemler	Avlu döşemesinde mermer kaplama, farklı motif ve renklerde karosiman kaplanması, orijinal kaplamanın tahrip edilmesi, Kadınlar mahfil katı, su deposu, çiçeklik ve tuvalet birimleri eklenmesi.
		26.12. 1996	Dış cephede seramik kaplama yapıdığının tespiti; uygulamanın durdurulması, tespit edilmesi ve geri dönüştürülmesi istemlerinin sonuçsuz kalması
	Basit Onarımlar	1977	Onarım süreci, sonrası ve kapsamının arşivlerde yer almaması,
		15.09. 2000	Yerinde tespit yapılmadan; iç-dış cephede boya, demir korkuluklarda yağlı boya, sundurma, saçak, çatı, oluk için onarım kararı verilmesi,
		09.11. 2000	Basit onarım işlemleri içerisinde cephede yer alan seramik kaplamanın sökülüp nem problemine yönelik önlem alınması gerekliliğinin değerlendirilmemesi,

Yapı, süreç içerisinde birçok defa boya uygulamasına maruz kalmıştır. Her yüzeyde katman analizi yapılması ve kurula raporla sunulması istenmiştir. Burada iki problem oluşmaktadır. İlki; hatalı yaklaşık maliyet hesaplanması, iş bedelinin ve süresinin hatalı tespit edilmesidir. Bu işlemin, iskele kurulmasına gerek olmayan

yüzeylerde proje aşamasında gerçekleştirilmesi mümkündür. Katman analizi için itinalı sıva raspası, ısı tabancası ya da kimyasal sökücü kullanımını gerektiren durumlar ve miktarı belirlenmemiş müdahalelerde, iş bedeli kurumun ya da yüklenici adaylarının tahminlerine kalmaktadır. Bir diğer problem ise uygulama sürecinde kurula dönüşlerden kaynaklı zaman kaybıdır. İhale yönteminde, zamanla maliyet ters orantılı işlemektedir. Proje genelinde horasan sıva önerisi bulunmaktadır. Bu öneriyi destekleyen sıva analizi dokümanı bulunmamaktadır. Vakıflara ait birim fiyatlarda horasan harcın içeriği belirlenmekte; ancak her yapı için aynı miktarın geçerli olması gibi bir durum söz konusu olmamaktadır. Yapı özelinde analiz yapılması ve bu analize göre harç oluşturulması gerekmektedir.

Uygulamalar süreci bölümünde, izinsiz onarımların ilgili kurumlar tarafından tespit edilmeyenleri, alan çalışmasında belirlenmiştir. Bu uygulamalar tarihlendirilememiş; ancak orijinal kaplama malzemesi ve plan kurgusuna sadık kalınmadığı görülmüştür. Basit onarım uygulamaları kapsamında ise eserin neme maruz kalma problemi olmasına rağmen, bu probleme çözüm oluşturulmamış, boya badana vb. bakım işleri gerçekleştirilmiştir. Basit onarım istemlerine ilişkin yerinde tespit yapılmasının gerekli görülmediği; uygulama süreç ve sonucunun kurum arşivlerinde yer almadı tespit edilmiştir.

Eserdeki seramik kaplama uygulamasının tespiti sonrasında, kurumlar arası yazışmalarda, seramik kaplamanın niteliksiz müdahale olduğu ve kaldırılması; nem probleminin çözümlenmesi istenmiştir. Ancak bu istem uygulamaya aktarılmamış; bu konuda çalışma yapılmamıştır. 2000 yılında yapılan basit onarım istemi içerisinde de nem probleminin çözümlenmesi gerektiği belirtilmiş, fakat yine bir sonuç alınamamıştır. Ayrıca, 2000 yılına ait onarım süreç ve sonucuna ilişkin hazırlanması gereken veri dosyaları kurum arşivlerinde yer almamaktadır.

2008-2009 yılları arası proje onay aşamasında, 11.11.2008; 17.03.2009; 26.03.2009; 06.04.2009 tarihli yazışmalardan da anlaşıldığı üzere Koruma Bölge Kurulları arasında belgeleme çalışmaları için istenenler, farklılık gösterebilmektedir. Yasal düzenlemelerde bu isteklere yönelik ikilemler oluşmaktadır. Bu durumda,

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün müelliften talep ettikleri ihale sonrası değişiklik göstermekte, müellif ve idare arasında ve/veya idare ve Koruma Bölge Kurulu arasında anlaşmazlıklara yol açabilmektedir. Tüm bu olumsuzluklar, işlemlerin gecikmesine sebep olmaktadır.

Tablo 5.15 Damlacık Camii, uygulamalar sonrası sürecinin değerlendirilmesi (1972-2011).

KURGU	TARİH	DAMLACIKCAMİİ ONARIM SÜREÇLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
UYGULAMA SONRASI SÜREÇ	28.03.1997	26.12.1996 tarihde tespit edilen izinsiz uygulamanın kaldırılması; oanrım yapılması istemli Koruma Kurulu kararının uygulanamaması,
	09.11.2000	Niteliksiz seramik kaplamanın sökülmesi ve nem probleminin çözümlenmesi için gereğinin yapılması şeklinde alınan kurul kararının uygulanmaması;Onarım süreci ve sonrasının belgelenmemesi, arşivlerde bu konuda veri yer almaması.

Koruma Bölge Kurulunun neden olduğu farklı talepler, mülkiyet sahibi kurumun müelliften talep edeceği hizmetleri de farklılaştırmakta, ihale konusu işin içeriğinin hatalı belirlenmesine neden olmaktadır. Buna göre içerik değişmesi nedeniyle iş için verilecek teklifler de değişmek durumundadır. Eserin, 14.10.2009 tarihinde belgeleme ve projelendirme çalışmaları yamalmanmış; esaslı onarım kapsamında çalışmalar henüz başlamamıştır. Bu nedenle eser mevcut tespitler dışında yeni sorunlara açık durumdadır.

5.1.3.2 Odun Kapı Cami'nin Onarım Süreçlerinin İrdelenmesi

Caminin inşa tarihinin 1754 yılı olduğu belirtilmekle birlikte Aktepe'nin (1973/74), araştırmalarında, 18. yy ortalarına tarihlendiğini tespit edilmiştir (Yılmaz, 2003, s:78-80). 2009 yılında esere yönelik proje ve belgeleme çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmada yer alan "Sanat Tarihi ve Mimari Raporu'nda (Rölöve - Restitüsyon – Restorasyon), eserin aldığı ekler incelenerek 19. yüzyıl ve öncesinde onarım geçirdiği, bu onarımda kadınlar mahfilinin, alçı kabartma bezemelerin eklendiği fikri öne sürülmüştür. Onarım süreçlerinin incelenmesinde, tarihi ve yaptıranı belirlenmemiş bu uygulamalarda yer verilmiştir. Yapının, inşasından projelendirildiği 2008 yılına dek, kapsamı ve sorumlusu net olarak tespit edilememiş birçok onarıma maruz kaldığı belirlenmiştir. Eserin, kurul ya da mülkiyet sahibi

kurum tarafından, tespit edilememiş süreçlerde, bakım uygulamaları geçirdiği 2009 yılında hazırlanan projelerden ve mevcut durumdan anlaşılmaktadır. İzinle gerçekleştirilen tek uygulama 2006 yılında, minare külahının tehlike arz etmesi nedeniyle acil müdahale kapsamında onarılmasıdır. Eski eser fişinde minarenin muhtes olduğu belirtilmiş; minare üzerindeki mermer tabelada, 1952 yılında halk tarafından yaptırıldığı yazılmıştır. 25.8.1972 tarihli eski eser fişinde, yapının 1952/53 yıllarında onarım geçirdiği belirtilmektedir. (Dijital veri no:35081034-TF001, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi).

Tablo 5.16 Odun Kapı Camii koruma ve onarım süreçleri

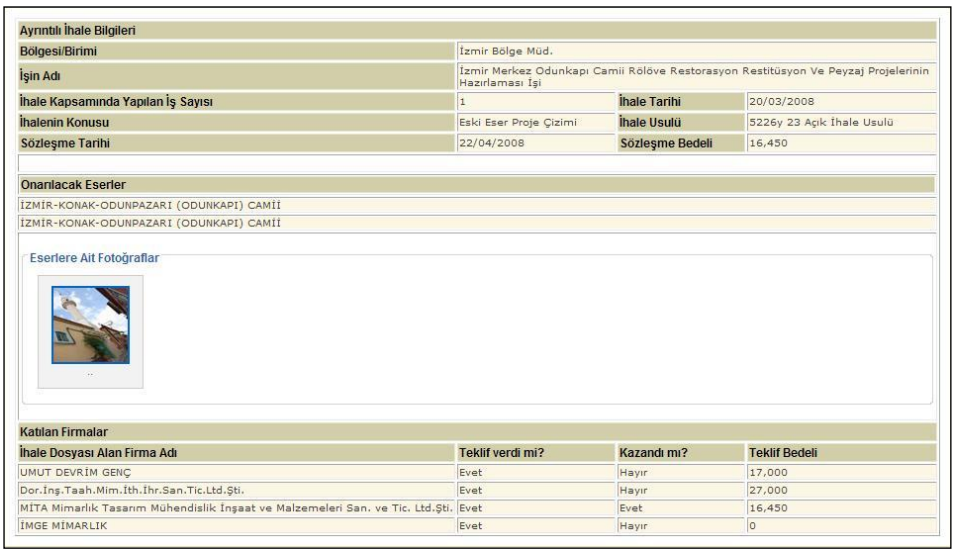
ODUN KAPI CAMİİ KORUMA ve ONARIM SÜREÇLERİ İNŞAA TARİHİ: 18.YY ORTALARI			
TARİH	**YÜRÜTÜCÜ**	**GERÇEKLEŞTİRİLEN İŞLEM**	**KAYNAK**
Yapının inşasından 1952 yılına dek geçen süreç I. ve II. Evre	Yürütücüsü bilinmeyen onarım	Batıda yer alan avlunun iç avluya: yarı açık son cemaat mahalinin kapalı mekana dönüştürüldüğü; harim içinde kadınlar mahfili birimi ve mahfile çıkan merdiven eklendiği; harim doğu duvarında yer alan açıklıkların kapatıldığı; alçı bezemelerin ve mermer çeşmenin eklendiği belirtilmektedir.	İzmir VBM Arşivi, Sanat Tarihi ve Mimari Raporu, Restitüsyon Projesi, 2008
1952	Kullanıcı	Minare inşası	Minare levhası
1952/53	Yürütücüsü bilinmeyen onarım	Kapsamı bilinmeyen onarım	VGM Dijital Veri Arşivi, No: 35081034-TF001
1952-2008 yılları arası III. ve IV. Evre	Yürütücüsü bilinmeyen onarım	Son cemaat mahali üzerinde, kadınlar mahfilinin genişletildiği; harim kuzey duvarı üzerinde kadınlar mahfiline geçiş için kapı açıklığı oluşturulduğu; iç avluya mahfile çıkış için betonarme merdiven inşa edildiği; tuvalet ve abdestlik birimleri üzerine müştemilat yapısının inşa edildiği; son cemaat ve kadınlar mahfiline ek odaların yapıldığı uygulamalar.	İzmir VBM Arşivi, Sanat Tarihi ve Mimari Raporu, Restitüsyon Projesi, 2008
Yapının inşasından 2008 yılına dek geçen süreç	Yürütücüsü bilinmeyen onarım	İç ve dış duvarlarında farklı dönemlerde yapılan sıva ve boya uygulamaları; doğu cephesi ve iç avlu duvarlarında belirli yüksekliğe dek uygulanan seramik kaplama; alçı bezemelerde, katmanlar halinde mihrap, minber, vaaz kürsüsünde boya ve sövelerde yağlı boya uygulandığı belirtilmektedir.	İzmir VBM Arşivi, Sanat Tarihi ve Mimari Raporu, 2008
1965	VGM Abide ve Yapı İşleri Dairesi	Abide ve Eski Eser Fişi (Çok sayıda yapı için düzenlenen ortak fiş)	İzmir 1No'lu KTVKK Arşivi.
1967/68	Adı kaynakta belirtilmeyen bir dernek	Kapsamı bilinmeyen onarım	Aktepe, 1973/74; Yılmaz, 2003, s.78
25.08.1972	VGM Abide ve Yapı İşleri Dairesi	Abide ve Eski Eser Fişi	VGM Dijital Veri Arşivi, No: 35081034-TF001
03.05.2006	İzmir 1No'lu KTVKK	Minare külahı onarım izni	İzmir 1No'lu KTVKK Arşivi.
14.11.2008	İzmir 1No'lu KTVKK	Rölöve projesi onayı	İzmir 1No'lu KTVKK Arşivi.
06.02.2009	İzmir 1No'lu KTVKK	Restorasyon projesi onayı	İzmir 1No'lu KTVKK Arşivi.

5.1.3.2.1 Uygulamalar Öncesi Süreç. Yapı 2009 yılına dek projelendirilmemiş, projelendirilmesi üzerinden geçen süreçte de esaslı onarım kapsamında bir onarım geçirmemiştir. Bu nedenle uygulama olarak basit onarım müdahaleleri irdelenecektir. Basit onarım müdahalelerinin yanı sıra, 2009 yılında hazırlanan restitüsyon çalışmasından yararlanılarak, 19. yüzyıl öncesi geçirdiği tahmin edilen uygulamalar bulunmaktadır. Projelendirilmeden önce, yapılan uygulamalara dönük incelemelerde ve restitüsyon projesi kapsamında görülen izinli ve/veya izinsiz müdahalelere ilişkin idare ya da Koruma Bölge Kurulunda herhangi bir dokümana rastlanmamıştır. Araştırmada, üç adet İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısı; iki adet İzmir 1 No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu yazısı ve dört adet kurul kararı; onaylı rölöve, restitüsyon restorasyon projeleri; analiz ve raporlar incelenecektir.

5.1.3.2.1.1 Uygulamalar Öncesi Süreçte Vakıf Kurumu, Koruma Bölge Kurulu ve Özel Kişilerin Rolü. Yapı esaslı onarım kapsamında bir uygulama geçirmemiştir. Bu sebeple uygulama öncesi işlemler, proje öncesi ve basit onarım uygulamaları öncesi süreç aktarılacaktır. Eserin süreç içerisinde birçok ek aldığı ve izinsiz uygulamalara maruz kaldığı görülmekte; mülkiyet sahibi kurumun yapının takip ve kontrollerini gerçekleştiremediği, herhangi bir başvuru olmadığı için izinsiz müdahalelerin tespit edilemediği anlaşılmaktadır. İlgili Koruma Bölge Kurulu arşivi, İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi ve VGM Dijital Arşivinde yapılan araştırmalarda, eserin 1993-2006 yılları arasındaki dokümanlarına ulaşılamamıştır.

5.1.3.2.1.1.1 Hizmet Alımları ve İhale Sistemi. Eserin konu olduğu, en erken tarihli ihale 2006 yılında gerçekleştirilen, acil müdahale amaçlı onarım ihalesidir. 03.07.2006 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01/126 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısında, Odun Kapı Camii minaresi ve başka iki yapı birlikte ele alınmıştır. İhale pazarlık usulü ile gerçekleştirilmiştir. 29.06.2006 tarihinde gerçekleştirilen ihaleye üç firma katılmış, 04.07.2006 tarihinde kesinleşen ihale kararıyla onarım işi, en avantajlı teklif olan KDV hariç 79.000,00-YTL teklif sahibi firmaya verilmiştir (İzmir VBM Arşivi). Eserin, İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından, 20.03.2008 tarihinde proje ihalesi yapılmıştır. 22.04.2008 tarihinde ise müellifle sözleşme imzalanmıştır. İhaleye dört firma katılmış, 16.450 TL'lik teklifi

veren firma sahibi müellif olarak belirlenmiştir. 11.08.2008 tarihinde rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri Koruma Bölge Kurulu onayına sunulmuştur. 14.08.2008 gün ve 3632 sayılı kurul kararıyla rölöve projesi onaylanmıştır. Restitüsyon ve restorasyon projeleri için düzeltme kararı alınmış ve ek raporlar istenmiştir. 06.02.2009 gün ve 3828 sayılı kurul kararıyla, restorasyon projesi onaylanmıştır. Aynı kararda, çalışmaya yönelik çelişkili noktalar yer aldığı belirtilmiş, uygulama sürecinde öncelikli işlemler tanımlanmıştır. Özellikle özgünlük, bozulma analizi ve müdahale paftasındaki kararlar arasında uyuşmazlık olduğu düşünülmesine rağmen restorasyon projesi onaylanmıştır.

Ayrıntılı İhale Bilgileri			
Bölgesi/Birimi	İzmir Bölge Müd.		
İşin Adı	İzmir Merkez Odunkapı Camii Rölöve Restorasyon Restitüsyon Ve Peyzaj Projelerinin Hazırlaması İşi		
İhale Kapsamında Yapılan İş Sayısı	1	İhale Tarihi	20/03/2008
İhalenin Konusu	Eski Eser Proje Çizimi	İhale Usulü	5226y 23 Açık İhale Usulü
Sözleşme Tarihi	22/04/2008	Sözleşme Bedeli	16,450

Onarılacak Eserler
İZMİR-KONAK-ODUNPAZARI (ODUNKAPI) CAMİİ
İZMİR-KONAK-ODUNPAZARI (ODUNKAPI) CAMİİ

Eserlere Ait Fotoğraflar

Katılan Firmalar			
İhale Dosyası Alan Firma Adı	Teklif verdi mi?	Kazandı mı?	Teklif Bedeli
UMUT DEVRİM GENÇ	Evet	Hayır	17,000
Dor.İnş.Taah.Mim.İth.İhr.San.Tic.Ltd.Şti.	Evet	Hayır	27,000
MİTA Mimarlık Tasarım Mühendislik İnşaat ve Malzemeleri San. ve Tic. Ltd.Şti.	Evet	Evet	16,450
İMGE MİMARLIK	Evet	Hayır	0

Şekil 5.23 Odun Kapı Cami proje ihalesi sonucu. Kaynak:www.vgm.gov.tr 15.06.2010

5.1.3.2.1.1.2 Projelendirme Çalışmaları. İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü ve proje müellifi arasında 22.04.2008 tarihinde yapılan sözleşmeyle projelendirme işi başlatılmıştır. Koruma Bölge Kurulu, Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivlerinde bu tarihten öncesine ait proje çalışması tespit edilmemiştir. 11.08.2008 gün ve B.02.VGM.1.14.00.102.04/3556 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısıyla eserin, rölöve, restitüsyon, restorasyon-peyzaj projeleri; müdahale kararları; malzeme, özgünlük, dönem analizi, fotoğraf albümü, sanat tarihi ve mimari raporu değerlendirilmesi için Koruma Bölge Kuruluna gönderilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 14.11.2008 gün ve 3632 sayılı kurul kararında, rölöve projesinin uygun olduğu belirtilmiş; statik rapor, uygulama sürecinde süsleme ve minarenin rölöve detayları ve restitüsyon projesine yönelik bir takım değişiklikler

istenmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Yapının batı tarafında tespit edilen statik problemlerin gerekli görüldüğü takdirde Müze görevlileri kontrolünde kazı yapılarak raporlandırılması; çeşme üzerindeki boya katmanlarının temizlenmesine yönelik teknik ve malzeme bilgisinin proje raporuyla detaylandırılması gerektiği belirtilmiştir. Ahşap elemanlarda raspa sonrası kullanılacak olan renksiz koruyucu uygulamasının ve son cemaat mahallini oluşturan konstrüksiyonla proje önerisinin değerlendirilmesi için, değişiklikleri içeren ara evrenin restitüsyon projesine dahil edilmesi istenmiştir.

14.11.2008 gün ve 3632 sayılı karar tutanağında yer alan 7.11.2008 tarihli raporda en önemli nokta özgünlük analizi, bozulma analizi ve müdahale paftaları arasında uyumsuzluk olduğudur. Restorasyon projesi, müdahale, özgünlük ve bozulma analizleri arasında karar tutarsızlıkları yer almaktadır. Mermer çeşme üzerindeki boya tabakasının kaldırılmasına yönelik olan tutarsız müdahaleler şöyledir;

- Müdahale Kararları ve Sanat Tarihi ve Mimari Raporunun bozulma tespitleri ve restorasyon müdahaleleri bölümünde, itinalı boya raspası yapılması, fiziksel ve kimyasal yöntemden kaçınılması gerektiği belirtilmiştir.
- Restorasyon projesinde, mermerlerin bazik temizleyiciyle temizleneceği; 02.02.2009 tarihli kurul tutanağında ise bu müdahalenin atomize suyla yıkama alüminyum bikarbonat uygulaması ve spatulayla kazınması yöntemlerinin bir arada kullanılacağının önerildiği aktarılmaktadır.

Sonuç olarak hangi yöntemin kullanılacağı kesinleştirilmemiştir. Benzer durum alçı süslemeler içinde geçerlidir. Müdahale kararları ve Sanat Tarihi ve Mimari Raporunun bozulma tespitlerinde alçı bezeme üzerine (temizlenmesinden bahsedilmeden) altın yaldız uygulanacağı; restorasyon projesinde ise alçı bezemelerde zımpara yapılmasının ardından altın yaldız uygulanacağı belirtilmiştir (İzmir VBM Arşivi; İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

05.12.2008 gün ve B.16.0.KVM.4.35.00.02-35.00/3567-3602 sayılı kurul yazısıyla, onaylı rölöve projesinin dağıtımı yapılmıştır. 16.01.2009 gün ve B.02.VGM.1.14.00.102.04/252 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısında, 14.11.2008 gün ve 3632 sayılı kurul kararıyla istenen eksiklerin tamamlanmış,

restitüsyon projesi, statik raporu, ek mimari proje raporu iletilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

06.02.2009 gün ve 3828 sayılı kurul kararında, restorasyon projesinin uygun olduğu belirtilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Aynı kararda, uygulama sürecinde öncelikli yapılması gereken işlemler sıralanmıştır. Buna göre, araştırma kazıları, söküm işlemleri, mermer ve ahşap yüzeylerde temizlik işlemleri proje müellifi ve ilgili Belediye; zemine ilişkin kazıların Müze görevlilerinin denetiminde yapılması gerektiği belirtilmiştir. Statik duruma ilişkin kurula rapor verilmesi ve daha sonra diğer onarım çalışmalarına geçilmesi istenmiştir. A-A kesitinde yer alan rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri arasındaki çelişkinin giderilmesi; alçı silmelerde tamamlama yapılmaması; özgün sıvaların bir bölümünün korunması; çatı kiremit tipi seçiminin ve saçak silmesi ekinin yeniden irdelenmesi gerektiğine karar verilmiştir. 06.02.2009 tarihli karar tutanağında yer alan 02.02.2009 tarihli raporda, çatıda mevcutta olduğu gibi marsilya tipi kiremit kullanımı; saçağa eklenmesi önerilen silmelerin yapılmaması belirtilmiş, bu ibare, kurul üyeleri tarafından kararın irdelenmesi yönünde ele alınmıştır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 23.02.2009 gün ve B.16.KVM.4.35.00.02-35.00/3567/566 sayılı kurul yazısıyla restorasyon projesinin dağıtımı yapılmıştır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

Eserin özellikle restitüsyon projelerinin geniş kapsamlı olarak ele alındığını görülmektedir. Proje kapsamında laboratuar analizine yönelik bir çalışma yapılmamıştır. Uygulama müdahalelerinde, sıva onarımı ya da yenileme kararları yer almakta; bu yenilemenin özgün malzemeye zarar vermeyecek kıtıklı sıvayla yapılması önerilmektedir. Özgün sıva karışımının tespit edildiği yüzeyler olduğu ise, özgün sıvaların bir kısmı korunmalı şeklindeki kurul kararından anlaşılmaktadır.

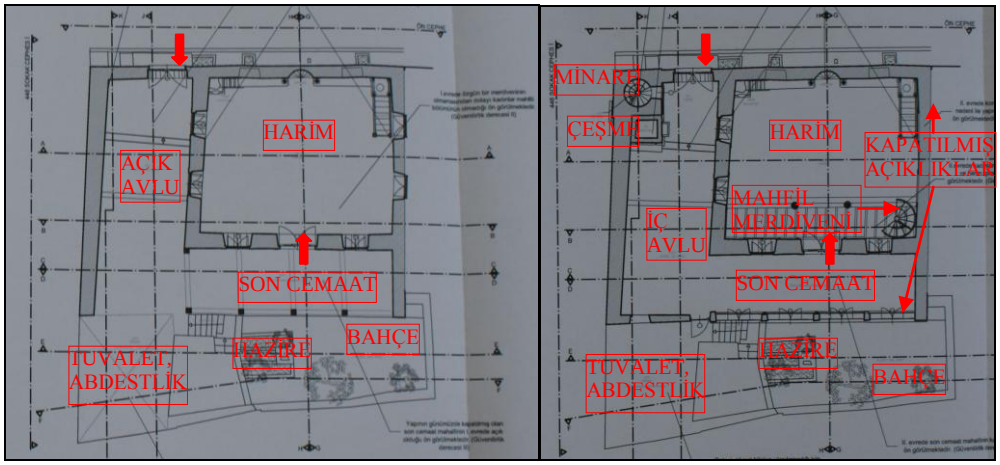
Restorasyon projesinde sövelere yönelik patina kaybı olmadan boya sökümü yapılacağı ve boyasız olarak korunacağı belirtilmektedir. Boya altından çıkacak malzemenin durumuyla ilgili net bir bilgi olmadan bu öneri, geçerli olamamaktadır. Özellikle kullanıcı kitlesinin, iyi niyetli ancak bilinçsiz müdahaleleri sonucu, söve vb. elemanların yüzeyleri tekrar yağlı boyaya maruz kalmaktadır. Restorasyon

projesinde önerilen kumlama tekniği için malzeme belirtilmemiştir. Kullanılan malzemenin yüzeye zarar vermemesi için gereken hava basıncı ve uygun sertlikte malzeme seçimi gerekmektedir.

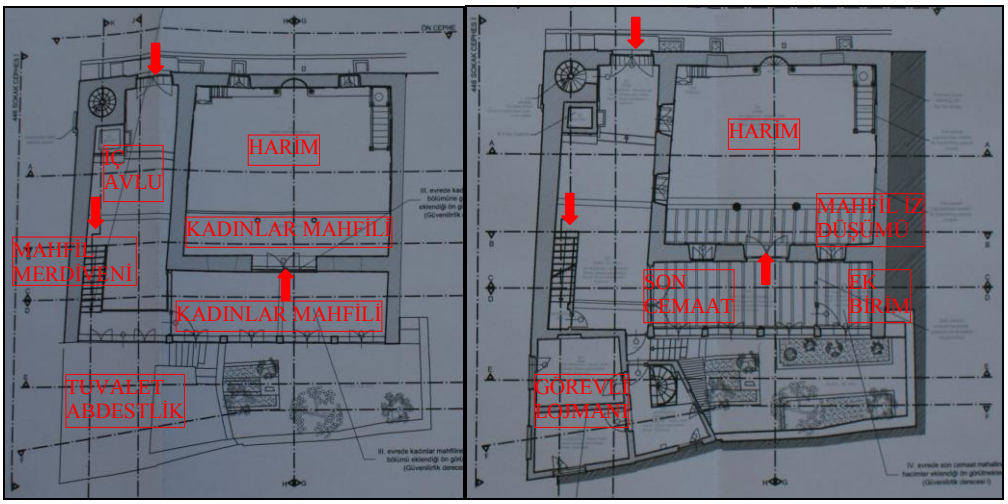
5.1.3.2.2 Uygulamalar Süreci. Yapı, 2008 yılına dek projelendirilmemiş ve esaslı onarım uygulaması geçirmemiştir. Arşiv dokümanları, alan çalışması verileri ve 2009 yılında onaylanan projeler incelendiğinde, yapıda eklenmeler ve uyumsuz malzeme kullanımları görülmüştür. Yapı için, yalnızca 2006 yılına ait bakım izni tespit edilmiştir. Odun Kapı Cami'nin uygulamalar sürecinde basit onarım ve izinsiz onarımlar incelenmiştir. Araştırmada, bir adet İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü onarım izni; birer adet Konak Belediyesine ait yazı ve rapor; bir adet teknik rapor; bir adet Koruma Bölge Kurulu izin belgesi, Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısı ve rölöve, restitüsyon, restorasyon projeleri incelenmiştir.

5.1.3.2.2.1 Basit Onarım Uygulamaları. Arşiv kaynaklarından, esere yönelik olarak 1993-2006 yılları arasında gerçekleştirilen yazışmalara ulaşılamamıştır. Öncelikler 2008 yılında hazırlanan restitüsyon projesi kapsamında tespit edilen değişmişlikler incelenmiştir.

Restitüsyon projesine göre I. evrede, harim biriminin yer aldığı cami, batıda, günümüzde iç avlu durumunda bulunan üzeri açık avlu birimi, kuzeyde yarı açık son cemaat birimi bulunmaktadır. Parselin kuzeyinde ise bahçe ve bahçe kotunda yer alan tuvalet ve abdestlikler vardır (Odun Kapı Camii Restitüsyon Projesi, 2008, İzmir VBM Arşivi). 19. yüzyıldan 1952 yılına dek geçen süreçteki uygulamaların aktarıldığı II. evrede minare inşa edilmiştir. Süreçte, harimin batısında yer alan avlunun üzeri kapatılarak iç avluya dönüştürülmüş; son cemaat mahallinin kuzey bölümü kapatılarak kapalı mekan oluşturulmuştur. Harim birimi içine, günümüzdeki kadınlar mahfili ilk bölümünün inşa edildiği ve mahfile, harimin kuzey doğusunda yer aldığı tahmin edilen merdivenle ulaşıldığı aktarılmıştır. Komşu parseldeki yapılaşma nedeniyle, harim doğu duvarında yer alan açıklıkların kapatılmış; alçı bezemeler ve mermer çeşme eklenmiştir (Odun Kapı Camii Restitüsyon Projesi, 2008, İzmir VBM Arşivi).

Şekil 5.24 Odun Kapı Camii, restitüsyon projesi, harim katı planı, 1. ve 2. evre. Kaynak: 2008, İzmir VBM Arşivi,

Şekil 5.25 Odun Kapı Camii, restitüsyon projesi, mahfil katı planı 3. evre; harim katı planı 4. evre. Kaynak: 2008, İzmir VBM Arşivi.

III. ve IV. evreler, minarenin inşasından sonrasına, yani 1952-2008 yılları arasındaki düzenlemeleri kapsamaktadır. III. evrede, kadınlar mahfilinin son cemaat birimi üzerinde yer alacak şekilde genişletildiği; harim kuzey duvarı üzerine kadınlar mahfiline geçiş için kapı açıklığı oluşturulduğu; ahşap mahfil merdiveninin kaldırılarak, iç avluya günümüzdeki betonarme merdivenin inşa edildiği bilgileri yer almaktadır (Odun Kapı Camii Restitüsyon Projesi, 2008, İzmir VBM Arşivi). IV. evrede, parselin kuzey batısında yer alan tuvalet ve abdestlik birimleri üzerine görevli lojmanı olarak kullanılan müştemilat yapısının inşa edilmiştir. Son cemaat ve kadınlar mahfili bölümüne doğu yönündeki odalar eklenmiştir. Bu eklemelerin yanı

sıra, hangi evrede yapıldığı bilinmeyen bir takım uygulamalarda söz konusudur. Bunlar; iç ve dış duvarlarında farklı dönemlerde uygulanan sıva ve boya; doğu cephesinde ve iç avlu duvarlarında belirli yüksekliğe dek uygulanan seramik kaplama; alçı bezemelerde, mihrap, minber, vaaz kürsüsünde farklı dönemlerde uygulanan boya ve sövelerde uygulanan yağlı boya şeklindedir.

Şekil 5.26 Odun Kapı Camii iç avlu, harim doğu cephesi açıklıkları görünümü. Kaynak: Odun Kapı Camii Fotoğraf Albümü, 2008, İzmir VBM Arşivi.

Şekil 5.27 Odun Kapı Camii 21.10.2005 tarihli deprem sonrası minare külahı detayı; onarım öncesi ve sonrası durumu. Kaynak: İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi; İzmir VBM Arşivi.

Arşiv çalışmalarında ulaşılabilen tek onarım izni, 31.03.2006 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01/1371 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısıdır. Başvuruda, minarenin külahında oluşan deformasyon nedeniyle can ve mal güvenliği

açısından tehlike görülmüş ve onarım izni istenmiştir. Yazı ekinde yer alan 20.02.2006 gün ve M.35.6.KON.0.26-4-2006.102 sayılı Konak Belediyesi yazısında, minarenin mevcut durumuyla ilgili olarak laboratuar destekli özel ya da devlet kuruluşundan alınacak teknik rapor ve deprem yönetmelikleri dikkate alınarak, ilgili Koruma Bölge Kurulu izniyle minarenin güçlendirilmesi yönünde çalışma yapılmadan kullanılmaması önerilmiş, oluşabilecek kazalardan mülkiyet sahibi kurumun sorumlu olacağı belirtilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

Belediyenin 22.10.2005 tarihli raporunda, 21.10.2005 tarihinde gerçekleşen deprem sonrası minarenin uç kısmında ciddi çatlak oluştuğu ve bu bölümün sökülüp yeniden yapılması gerektiği; aksi halde kullanımının tehlikeli olduğu belirtilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 31.03.2006 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01/1371 sayılı yazı ekininde yer alan, 30.03.2006 tarihli teknik raporla, 27.03.2006 tarihinde yapılan tespitler sonucu öneri geliştirilmiştir. Depremde, minare külahının uç kısmından aşağı inen yaklaşık 80 cm uzunluğunda çatlak olduğu tespit edilmiştir. Çatlağa, acil müdahale edilmesi gerektiği belirtilmiş; seren direğiyle alem arasındaki betonun kaldırılıp, alemin seren ucuna monte edilmesi; onarım tamamlanıncaya dek caminin kullanıma kapatılması önerilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 03.05.2006 gün ve B.16.0.KTV.4.35.00.01-35.00/3567-1155 sayılı Koruma Bölge Kurulu yazısıyla onarıma izin verilmiş, uygulama sonrası durumun rapor ve fotoğraflarla kurula iletilmesi istenmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

15.05.2006 gün ve B.02.1.VGM.0.10.00.103/2093-7511 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısıyla, Odun Kapı Cami minaresi ve bunun dışında iki yapı için acil müdahale gerekçesiyle ödenek çıkarılmış; 04.07.2006 tarihinde KDV hariç 79.000.00-YTL karşılığında onarım hizmeti için ihale kararı kesinleştirilmiştir (İzmir VBM Arşivi). 28.05.2008 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01/39 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazı eklerinde onarıma ilişkin olarak; 07.07.2006 tarihinde sözleşme; 11.07.2006 tarihinde yer teslimi işlemleri yapıldığı belirtilmiştir. 11.09.2006 tarihinde onarımlar tamamlanmış; 26.01.2007 tarihinde geçici kabul, 26.01.2008 tarihinde kesin kabul işlemleri başlatılmıştır. 02.04.2008 tarihinde yerinde yapılan incelemelerle kesin kabulün yapılmasının uygun görülmüştür. (İzmir

VBM Arşivi). 26.09.2006 tarihli hazırlanan teknik raporda uygulama öncesi ve sonrası görselleri yer almaktadır.

5.1.3.2.3 Onarım Süreçlerinin Değerlendirilmesi. Yapı, 14.11.08 tarihinde projelendirilmiş, ancak henüz restorasyon uygulaması gerçekleştirilmemiştir. Caminin inşasıyla, 1952 yılları arasında geçirdiği müdahalelerin geneli esaslı onarım niteliğinde ve yeni yapılaşmaya yöneliktir.

Tablo 5.17 Odun Kapı Camii, onarım süreçlerinin değerlendirilmesi, (2008 yılına dek geçen süreç)

TARİH	ODUN KAPI CAMİİ ONARIM SÜREÇLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
18.yy-1952	Batıda yer alan avlunun iç avluya dönüştürülmesi; Yarı açık son cemaat mahalinin kapalı mekana dönüştürülmesi; Harim içine kadınlar mahfili birimi ve mahfile çıkan merdiven eklenmesi; Kadınlar mahfili eklenmesiyle harim kuzey duvarı açıklıkları yarıda kesilmesi; Harim doğu cephesinde yer alan açıklıklar yan parselin yapılaşması ile kapatılması; Alçı bezemelerin ve mermer çeşmenin yapıya eklenmesi,
1952	Minare inşaası,
1952-53	Kapsamı tespit edilememiş onarım,
1952 sonrası	Son cemaat mahali üzerinde kadınlar mahfilinin genişletilmesi; Harim kuzey duvarı üzerinde kadınlar mahfiline geçiş için kapı açıklığı oluşturulması; İç avluya mahfile çıkış için betonarme merdiven inşa edilmesi; Tuvalet ve abdestlik birimleri üzerine müştemilat yapısının inşa edilmesi; Son cemaat mahali ve kadınlar mahfili doğu yönündeki odaların yapılması; İç ve dış duvarlarında sıva ve boya yapılması; İç avlu duvarlarında belirli yüksekliğe dek seramik kaplama yapılması; Alçı bezemelerde, mihrap, minber ve vaaz kürsüsünde boya uygulaması; Sövelerde yağlı boya uygulaması

Eserin ilk tespit işlemi, 1967-68 yılları arasında çoklu Abide ve Eski Eser Fişiyle yapılmış; ancak fişte yapı tariflenmelerine yer verilmemiştir. 25.08.1972 tarihinde hazırlanan Abide ve Eski Eser Fişinde ise tek yapı olarak ele alınan eserin, mimari kurgusuna yönelik sınırlı veri aktarımı yapılmıştır. 1952 yılı sonrası yapılan uygulamaların tarihleri bilinmemekte ve bu uygulamalar 2008 yılına dek uzanmaktadır. Uygulamalar süreci bölümünün incelemesinde, esas alınan tescil fişi tarihi 1972 yılıyken, onarımların incelemeleri restitüsyon projesiyle, 1952 yılı olarak alınmıştır. 1952 ile 2009 yılları arasında esere yapılan eklemeler devam etmiştir. Kullanıcı ihtiyaçlarıyla şekillenen yapı günümüz kurgusuyla belgelenmiştir. Eser sürekli olarak sorumlusu bilinmeyen müdahalelere maruz kalmıştır. Müdahalelerin geneli, bakım veya basit onarım niteliğindeki çalışmalardır.

Tablo 5.18 Odun Kapı Camii, uygulamalar öncesi sürecinin değerlendirilmesi (1972-2011).

KURGU			TARİH	ODUN KAPI CAMİİ ONARIM SÜREÇLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
UYGULAMALAR ÖNCESİ SÜREÇ	Vakıf Kurumu, Koruma Kurulları ve Özel Kişilerin Rolü	Hizmet Alımları ve İhale Sistemi	Tarihsiz İşlemler	VGM ve Koruma Kurulu tarafından mevcut durum kontrolü yapılmaması kontrolünün sağlanamaması; Eserin maruz kaldığı izinsiz müdahalelerin, müracaat olmadığı takdirde, takip edilememesi; İzinsiz uygulamalar yapılması; yeni mekanlar eklenmesi,
			2010-2011	Uygula izni alınan projelerin, esaslı onarım çalışmasının başlatılmaması; eserin yeni müdahale ve bozulmalara karşı korunmasız kalması; mevcut müdahalelerle yeni problemlerin aşılması,
		Projelendirme	2008-2009	Koruma Kurulunda, proje sıralamasına göre müdahale paftalarında değişiklik gerekirken, aynı revizelerin restorasyon projesine işlenmemesi; Projenin değişiklikler olmadan onaylanması nedeniyle uygulama sürecinde sorun ve çelişkilere sebep olması ihtimali; Müdahale kararların için yeniden irdeleme istenmesine rağmen aynı kararlarla restorasyon projesinin onaylanması,
			2009	Özgün sıva tespit edilmiş olmasına rağmen, uygulanacak yeni karışım için laboratuar analizlerinin yaptırılmaması; Müdahale paftalarında, restorasyon projesi, bozulma analizi ve özgünlük analizleri arasında çelişki olması; Boya temizliğine yönelik alınan kararların netlik kazanmaması; Sövelerde uygulanmış olan yağlı boya katmanlarının sökümü için, patina kaybı olmamasına dikkat edileceğinin önerildiği uygulamada yöntem belirtilmemesi; Kumlama tekniğine yönelik olarak, kullanılacak malzeme, basınç vb. girdilerin belirtilmemesi,

2008 yılında gerçekleştirilen proje ihalesiyle eserin belgelenmesi yönünde çalışmalar başlatılmış; 02.2009 tarihinde tüm projeler onaylanarak, esaslı onarım uygulaması için izin alınmıştır. Proje müellifinin çağdaş yapı konusunda uzmanlık eğitimi almış olması, akademik geçmişinin bulunması, eserin geçirdiği evrelerin kapsamlı araştırılmasında etkin olmuştur. Birçok örnekte, hazırlanmadığı saptanan restitüsyon projesinin önemi bu örnekte öne çıkmakta, eserin tarihsel gelişimi izlenebilir kılmaktadır. Çalışma alanında yer alan yapıların genelinde kapsamlı bir restitüsyon çalışması yer almamaktadır.

Projelendirme işlemlerinde restorasyon projesi, müdahale paftaları, bozulma ve özgünlük analizleri arasında, karar farklılıkları söz konusudur. Koruma Bölge Kurulu tarafından müdahalelerin düzeltilmesi istenmesine rağmen, aynı kararla restorasyon projelerinin düzeltme olmaksızın onaylanması, uygulama aşamasında problemlere neden olabilmektedir. Eserde orijinal sıva tespit edilmiş; ancak, sıvanın analizi yapılmamış; müdahale olarak özgün malzemeye zarar vermeyeceği düşünülen, kıtıklı sıva uygulaması önerilmiştir.

Tablo 5.19 Odun Kapı Camii, uygulamalar sürecinin değerlendirilmesi (1972-2011).

KURGU				TARİH	ODUN KAPI CAMİİ ONARIM SÜREÇLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
UYGULAMALAR SÜRECİ	İzinsiz Onarımlar	Yapı Elemları	Doğrama	Tarihsiz İşlemler	Tüm doğrama elemanlarında üst üste yağlı boya uygulanması,
				2010-11	Taş sövelere yağlı boya uygulanması,
			Kaplama	Tarihsiz İşlemler	Cephelerde katmanlar halinde sıva ve boya uygulaması bulunması,
				1952-2008	İç avluda belirli seviyeye dek seramik kaplama uygulanması,
			Bezeme	Tarihsiz İşlemler	Bezemelerde katmanlar halinde yaldız boya uygulanması, motif ayrıntılarının kaybolması, özelliğini yitirmesi,
			Mihtap, Minber, Kürsü, Mahfil	Tarihsiz İşlemler	Mihrap, minber ve vaaz kürsüsü elemanlarında katmanlar halinde yağlı boya uygulanması,
				1952-2008	Son cemaat mahali üzerinde kadınlar mahfilinin genişletilmesi, Harim kuzey duvarı üzerinde kadınlar mahfiline geçiş için kapı açıklığı oluşturulması,
		Çağdaş Ekler		1952-2008	İç avluda betonarme mahfil merdiveni inşa edilmesi; Tuvalet ve abdestlik birimleri üzerine müştemilat yapısının inşa edilmesi; Son cemaat mahali ve kadınlar mahfili doğu yönündeki odaların yapılması,

Tablo 5.20 Odun Kapı Camii, uygulamalar sonrası sürecinin değerlendirilmesi (1972-2011).

KURGU	TARİH	ODUN KAPI CAMİİ ONARIM SÜREÇLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
UYGULAMALAR SONRASI SÜREÇ	Tarihsiz İşlemler	Gerçekleştirilen izinsiz uygulamalara yönelik Koruma Kurulu ya da mülkiyet sahibi kurumun bir işlem yapmaması; İzinsiz onarım ve eklemelerin, geri dönüşümleri için uygulama gerçekleştirilmemesi,
	2010-2011	VGM'nün düzenli eser kontrolü sağlayamaması nedeniyle, belgeleme sonrası süreçte izinsiz müdahalelerin devam etmesinin engellenememesi,

Proje onayına yönelik olarak alınan kararla, uygulamada öncelikli yapılması gereken işlemler tanımlanmıştır. Ancak henüz esaslı onarım kapsamında bir onarım başlatılmamıştır. Odun Kapı Camii kapsamında, eserlerin yalnızca projesinin hazırlanarak korunamayacağı görülmektedir. Proje aşaması öncesinde yağlı boya uygulaması görmüş olan sövelerin, proje sonrası tekrar yağlı boyaya maruz kaldığı tespit edilmiştir. Belgelenmesi öncesinde denetimsiz olan yapı, belgelenme sonrasında korunmasız halini sürdürmekte ve yeni müdahalelere maruz kalmaktadır. Kapsamlı olarak ele alınmış projelerin uygulamaya geçirilmemesi, eserin yıpranması ve müdahaleye maruz kalmasıyla tespitlerin önemini yitirmesine neden olmaktadır.

5.1.3.3 Salepçioğlu Cami'nin Onarım Süreçlerinin İrdelenmesi

Tablo 5.21 Salepçioğlu Camii, koruma ve onarım süreçleri.

SALEPÇİOĞLU CAMİİ KORUMA ve ONARIM SÜREÇLERİ İNŞAA TARİHİ: 1895-1906			
TARİH	**YÜRÜTÜCÜ**	**GERÇEKLEŞTİRİLEN İŞLEM**	**KAYNAK**
1927	Yürütücüsü bilinmeyen onarım	Yıkılan minare yerine yeni minare inşa edilmesi	VGM Dijital Veri Arşivi, Aktepe, 1972; Keleş, 1992
1966 öncesi	Yürütücüsü bilinmeyen onarım	Cephe taş kaplamasında derz, mahfil kubbesinde sıva onarımı; pencere, kapı, demir parmaklıklarda yağlı boya; yağmur oluğu onarımı; kalem işi ve minare şerefe altında stalaktit tamamlaması	VGM Dijital Veri Arşivi
1966	VGM Abide ve Yapı İşleri Dairesi	Abide ve Eski Eser Onarım Fişi	VGM Dijital Veri Arşivi
1966	VGM	Teras avluda döşemenin ıslah edilmesi ve yeniden mermer kaplama yapılması; kubbe kurşunlarının onarımı; kırık beton dışlıkların yenilenmesi	VGM Dijital Veri Arşivi
03.04.1972	VGM, Abide ve Yapı İşleri Dairesi	Abide ve Eski Eser Fişi	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
1973	VGM	Deprem nedeniyle çatlayan minarenin sökülüp, alttan küpe dek inşa edilmesi	VGM Dijital Veri Arşivi
1974	VGM	Minare rölöve projesi	VGM Dijital Veri Arşivi
10.09.1977	Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığı	Camii doğusundaki tuvalet biriminin kaldırılması; camiye daha fazla yaklaşmaması ve h:3,50m. olması şartıyla meşruta binası yapılmasına izin verilmesi	VGM Dijital Veri Arşivi
1981	VGM, Abide ve Yapı İşleri Dairesi	Abide ve Eski Eser Onarım Fişi	VGM Dijital Veri Arşivi
1981	VGM, Abide ve Yapı İşleri Dairesi	1973 yılında yarım kalan minarenin gövde, şerefe, petek ve külahının, paratoner tesisatıyla beraber tamamlanması	VGM Dijital Veri Arşivi
19.01.1983	VGM	Harap durumdaki imam ve müezzin evinin yıkılıp yerine, iki katı yapı inşa edilmesi istemi	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
25.04.1983	Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığı	Saçak kotunun h:5.00m. geçmemesi, merdivenin içeri alınması, camiyle uyumlu yapı inşa edilmesi koşullarıyla iki katlı yapı için proje hazırlanması kararı	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
1984	VGM	Rölöve projesi; iki adet plan, A-A kesiti, kuzey cephesi görünüşü	VGM Dijital Veri Arşivi
06.07.1984	VGM	Onarım istemi	VGM Dijital Veri Arşivi
04.10.1984	İzmir 1 No'lu KTVKK	Çinko yağmur oluklarının; cephelerde tahrip olmuş renkli yonu taşlarının; alt katta bozulan sıva ve boyanın yenilenmesi; su depolarının onarılması; dış kapı, bazı pencere doğramaları, giriş demir parmaklıkları, mermer korniş ve üst avlu döşemesinin onarılması için orijinal malzeme ve tekniğe uygun rölöve projesi hazırlanması kararı	VGM Dijital Veri Arşivi,
19.12.1988	VGM	Görevli lojmanına yapılan iki odalı ek bölümün yıkılması istemi	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
02.03.1989	İzmir 1 No'lu KTVKK	Görevli lojmanı ek biriminin yıkım kararı	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi

Tablo 5.21'in devamı.

TARİH	YÜRÜTÜCÜ	GERÇEKLEŞTİRİLEN İŞLEM	KAYNAK
12.06.1991	Eski Eser ve Müzeler Genel	Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Envanteri	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
12.06.1991	İzmir 1 No'lu KTVKK	1960'lı yıllara ait Vakıf Eski Eser Fişinin aslı gibidir yapılması	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
13.06.1991	İzmir 1 No'lu KTVKK	Salepçioğlu Cami'nin korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmesi kararı	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
03.08.1992	S. Cami Koruma Güzelleştirme Derneği	Onarım istemi	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
30.11.1992	İzmir VBM	Salepçioğlu Cami Koruma ve Güzelleştirme Derneği başvurusuna yönelik olarak onarım istemi; protokol imzalanması	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
26.02.1993	İzmir 1 No'lu KTVKK	Tüm ahşap elemanların mevcut renkte yağlı boya ve mat vernikle boyanması; kırık camların yenilenmesi; madeni aksamın mevcut renkte yağlı boyayla boyanması; eksik demir korkuluk imalat ve montajı isteminin uygun olduğu; doğu cephesi giriş katından yapılan mekanın kaldırılması kararı	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
01.12.1998	İzmir VBM	Alt avluda, mevcut havuz yerine şadırvan inşa edilmesi istemi	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
28.01.1999	İzmir VBM ve proje müellifi	Avluya yapılmak istenen şadırvan için proje hazırlanması	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
06.05.1999	İzmir 1 No'lu KTVKK	Şadırvan yapılması isteminin uygun olmadığı kararı	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
29.08.2003	İzmir VBM	Basit onarım kapsamında boya badana uygulaması	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
21.02.2007	İzmir VBM	Rölöve, Restitüsyon, Restorasyon Projelerinin Hazırlanması İşi için ihale yapılması	İzmir VBM Arşivi
07.03.2007	VGM	21.02.2007 tarihinde gerçekleştirilen ihalenin iptal edilmesi kararı	İzmir VBM Arşivi
23.05.2007	İzmir VBM	Rölöve, Restitüsyon, Restorasyon Projelerinin Hazırlanması İşi için ihale yapılması	İzmir VBM Arşivi
14.06.2007	İzmir VBM ve proje müellifi	Proje hazırlanması işi için sözleşme imzalanması; 19.06.2007 yer teslimi yapılması	İzmir VBM Arşivi
11.10.2007 07.12.2007	İzmir VBM	İş süresinin sona ermesi ve işin tamamlanmaması sebebiyle müellife ihtarname gönderilmesi	İzmir VBM Arşivi
17.12.2007	Proje Müellifi	Rölöve, Restitüsyon, Restorasyon projelerinin hazırlanması işinin tamamlanması	İzmir VBM Arşivi
13.02.2008	İzmir VBM	Rölöve, Restitüsyon, Restorasyon projelerinin Koruma Bölge Kuruluna gönderilmesi	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
04.03.2008	İzmir 1 No'lu KTVKK	Projelerde değişiklik; restorasyon raporu ve projelerin yerinde incelemesi için araç vb. istemi	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
15.05.2008	İzmir VBM	Restorasyon ve restitüsyon projelerinde istenen değişikliklerin yapılarak iletilmesi	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
22.05.2008	İzmir 1 No'lu KTVKK	Rölöve projesinin uygun; restorasyon projesinin son cemaat önündeki rüzgarlığın kaldırılmaması kaydıyla tadilen uygun olduğu; Temizlik yöntemleri için rapor hazırlanması; Nem bodrumu için araştırma yapılıp, müdahale belirlenip, uygulama öncesi Kurula iletilmesi kararı	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
01.08.2008	İzmir VBM	Salepçioğlu Camii proje hizmet alımı işi için kesin kabul işleminin yapılması	İzmir VBM Arşivi

Cami, Salebci-zade Hacı Ahmet Efendi bin Hacı Mehmet Ağa bin Hasan'a ait 27 Eylül 1893 tarihi vakfiyede yer alan vasiyete göre 15 Ekim 1895 yılında inşa edilmeye başlanmış; 27 Şubat 1906 yılında tamamlanıp, ibadete açılmıştır (Aktepe, 1973-74; Yılmaz, 2003). Yapının eski eser olarak tespit edilmesinden önce, 1927 yılında, Kazım Dirik Valiliği sürecinde, minare inşa edilmiş; 1966 yılı öncesinde, onarım fişinden öğrenildiğine göre basit onarım kapsamında müdahaleler yapılmıştır. 03.04.1972 tarihinde eser için Abide ve Eski Eser Fişi hazırlanmıştır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Bu süreçten sonra 1981 yılına ait Abide ve Eski Eser Onarım Fişi'nden yapının, 1973 yılında minareye yönelik müdahale gördüğü; 1881 yılında ise minarenin yarım kalan onarım işinin tamamlandığı öğrenilmektedir. 1974 yılında minare rölöve projesi hazırlandığı tespit edilmiştir. 1973 yılında yapılan onarım sonrası minarenin belgelendiği anlaşılmaktadır. Ancak minare onarımının yarım kaldığı ve 1981 yılında kalan onarımların yapıldığının aktarıldığı eski eser onarım fişine göre minarenin 1974 yılında bütün olarak ayakta olmadığı düşünülmektedir.

Arşiv dokümanlarında, eserin avlusunda yeni yapılaşmaya için yapılan istemler yer almaktadır. Bunlar; izinli olarak uygulamaya geçirilen görevli lojmanı veya meşruta yapısı; izinsiz olarak gerçekleştirilen tuvalet ve abdestlik birimleri; uygulanmaya izin verilmeyen ve uygulanmayan şadırvan inşasıdır. Eserin 1984 yılında iki adet plan, bir adet kesit ve bir adet görünüş olarak hazırlanmış rölöve projesi bulunmaktadır. Bu proje kapsamında, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından onarım isteminde bulunulmuştur. Yapılmak istenen müdahaleler basit onarım niteliğinde işlemlerdir. 1989 yılında görevli lojmanına ek olarak izinsiz inşa edilen birimlerin Koruma Bölge Kurulu kararıyla yıkılması sağlanmıştır. 13.06.1991 tarihinde eser korunması gereken kültür varlığı olarak tescillenmiştir. Tescil sonrası 1993 ve 2003 yıllarında basit onarım müdahaleleriyle eserin sürekliliği sağlanmıştır.

Eserin kapsamlı projelendirilmesi için ilk çalışma 21.02.2007 tarihinde gerçekleştirilen ihaledir. Bu ihale iptal edilmiş ve 23.05.2007 tarihinde proje hazırlanması işi yeniden ihaleye çıkarılmıştır. İhale sonucunda 14.06.2007 tarihinde sözleşme; 19.06.2007 tarihinde yer teslimi gerçekleştirilmiş; 17.12.2007 tarihinde proje çalışmaları tamamlanmıştır. Koruma Bölge Kurulu sürecinde projeler üzerinde

değişiklik istenmesi nedeniyle, projelerin onaylanması 22.05.2008 tarihinde gerçekleşmiştir. Eser inşasından günümüze dek yönetmelikler ve kanunlarda tariflenen kapsamda esaslı onarım çalışması geçirmemiş; bu yönde çalışmalar 2012 Mart ayı içerisinde başlatılmıştır.

5.1.3.3.1 Uygulamalar Öncesi Süreç. Yapının 2007 yılı öncesi parça olarak hazırlanmış rölöve projeleri ve projelere göre yapılmış basit onarım uygulamaları bulunmaktadır. Ancak projelerde müdahale önerileri yer almadığı için işlemler kurumlar arası yazışmalardan tespit edilebilmektedir. Araştırmada, dokuz adet İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısı; bir adet Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısı; iki adet Koruma Bölge Kurulu kararı; iki adet Koruma Bölge Kurulu yazısı; bir adet Konak Kadastro Müdürlüğü yazısı; iki adet eski eser fişi ve eserin ulaşılabilen parçalı rölöve çizimleriyle, onaylı projeleri incelenmiştir. Ayrıca eserin onarımının denetlenmesi konusunda yaşanan kurumlar arası anlaşmazlık; ihale sürecinin tekrarlanması vb. durumlar tespit edilmiştir.

5.1.3.3.1.1 Uygulamalar Öncesi Süreçte Vakıf Kurumu, Koruma Bölge Kurulu ve Özel Kişilerin Rolü. Eserin 1972 yılı, Abide ve Eski Eser Fişiyle tespiti öncesinde, 1966 yılında ve öncesinde Vakıflar Genel Müdürlüğü iradesinde onarım gördüğü öğrenilmektedir. Aynı fişte yer alan bilgilere göre 1966 yılı öncesinde de bir takım onarımlar gerçekleştirilmiştir. Yapılan uygulamaların, büyük ölçüde Vakıflar Genel Müdürlüğü bilgisi dahilinde olduğu görülmüştür. Ancak yapının belgelenmesi yönündeki çalışmaların 1974-1984 yılları arasında parça parça gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Esere için tescil işlemi niteliğindeki ilk çalışma Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan 03.04.1972 tarihli Abide ve Eski Eser Fişidir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Tescil işlemine yönelik olan diğer çalışmalar ise 12.06.1991 tarihinde hazırlanan Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Envanteri ve 13.06.1991 tarihli Koruma Bölge Kurulu kararıdır. 13.06.1991 tarihli tescil kararı, Konak Kadastro Müdürlüğü tarafından yapının tescilli olup olmadığı bilgisi istenmesi nedeniyle gerçekleştirilmiştir. 04.06.1991 gün ve K35150-230 18/567 sayılı Konak Kadastro Müdürlüğü yazısıyla, Koruma Bölge Kurulundan yapının tescilli olup olmadığı sorulmuştur. Salepçioğlu Cami'nin 1930 yılında ölçümünün

yapıldığı, 185 ada, 11 parselle sınırlandırıldığı, ancak ilana alınmadığı, bu nedenle Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nün tespit yaparak bilgi vermesi istenmektedir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

12.06.1991 tarihinde hazırlanan Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Envanterinde, 1927 yılında inşa edilen minare ve orijinal kurguda kütüphane olarak tasarlanan, günümüzde kuran kursu olarak kullanılan birimden bahsedilmekte; mimari kurgu tariflenmektedir. Envanter fişi 13.06.1991 gün ve 3005 sayılı kararla onaylanmıştır. (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 13.06.1991 gün ve 3005 sayılı Koruma Bölge Kurulu kararıyla, Salepçioğlu Camii korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Tescil kararı ekinde, 12.06.1991 tarihinde aslı gibidir yapılan Vakıf Eski Eser Fişi yer almaktadır. Fişte, eserin, kubbe üzerinden ve bozuk derz aralarından su aldığı, kalem işlerinin tahrip olduğu belirtilmektedir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

1984 yılında yapılmak istenen onarımın denetimi konusunda Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Koruma Bölge Kurulu arasında anlaşmazlık oluşmuş; neden olarak, Koruma Bölge Kurulları arasında işleyiş farklılığı gösterilmiştir. 2007 yılında eserin projelendirmesine yönelik olarak iki ayrı ihale düzenlenmiş; ikinci ihale sonucu işi alan müellifin iş süresi içerisinde taahhüdünü yerine getiremediği belirlenmiştir.

5.1.3.3.1.1.1 Hizmet Alımları ve İhale Sistemi. Arşiv araştırmalarında hizmet alımı, proje temini için düzenlenen iki ihale tespit edilmiştir. 31.01.2007 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.08/102.03/484 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısıyla, Salepçioğlu Camii proje temini işi için ödenek istenmiş; 12.02.2007 gün ve B.02.1.VGM.0.74.00-842.01.35/449 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısıyla 2007 yılı bütçesinden ödeneğin tahsis edildiği belirtilmiştir. Proje temini işi için açılan ilk ihale, 21.02.2007 tarihinde açık ihale usulüyle gerçekleştirilen, 'Salepçioğlu Camii Rölöve, Restitüsyon, Restorasyon Projelerinin Hazırlanması İşi' adıyla ilan edilmiştir (İzmir VBM Arşivi). 02.03.2007 tarihli İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü, İhale Komisyonu Karar tutanağına göre, 21.02.2007 tarihinde gerçekleşen ihaleye üç istekli katılmıştır. Teklifler; 68.000.00 YTL, 72.000.00 YTL ve 75.000.00 YTL

şeklindedir (İzmir VBM Arşivi). En avantajlı teklif sahibi, 68.000.00 YTL sunan istekli olmuştur. 07.03.2007 gün ve 1226 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısıyla 21.02.2007 tarihinde yapılan ihalenin iptal edildiği belirtilmiştir (İzmir VBM Arşivi). İhalenin iptal edilme nedeni tespit edilememiştir. Aynı iş için ikinci ihaleye, 09.05.2007 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.08/100.03-2192 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısıyla, Salepçioğlu Camii Rölöve, Restitüsyon, Restorasyon Projelerinin Hazırlanması İşi için 16.05.2007 tarihinde yayınlanmak üzere ihale ilanı verilmiştir. İhale 23.05.2007 gün saat:11:00'de İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nde yapılmıştır (İzmir VBM Arşivi). 30.05.2007 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.08/103.01 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısında, ihaleye beş firmanın katıldığı belirtilmektedir. Teklifler; 44.000.00 YTL, 44.000.00 YTL, 48.000.00 YTL, 58.750.00 YTL, 80.000.00 YTL şeklinde sıralanmıştır. 44.000.00 YTL teklif veren firmalardan birinin belgelerinde eksik olduğu tespit edilmiş ve elenmiştir. İhale, en avantajlı teklif olan 44.000.00 YTL teklif sahibi istekliye ihale edilmiştir. 14.06.2007 tarihinde müellifle sözleşme imzalanmış; 19.06.2007 tarihinde yer teslimi yapılmıştır (İzmir VBM Arşivi).

İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü ve proje müellifi arasında yapılan Hizmet Alımları Tip Sözleşmesi'ne (Götürü Bedel Hizmet Alımı Tip Sözleşmesi) göre iş süreci 90 takvim günüdür. Ancak müellif 19.06.2007 tarihinde yer teslimiyle başladığı iş için taahhüdünü yerine getirememiş ve iş süresi aşılmıştır. Bu bağlamda müellife iki defa ihtarname gönderilmiş; taahhüdünü yerine getirmesi, aksi halde sözleşmenin feshedileceği bildirilmiştir. 11.10.2007 gün ve B.02.1.VGM.1.14.08.102.01.01/4752 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısıyla, müellife işin gecikmesi nedeniyle Hizmet İşleri Genel Şartnamesinin 27. maddesine göre ihtarname gönderilmiştir. 27. madde, yüklenicinin taahhüdünü yerine getirmemesi vb. durumda belirlenen oranda gecikme cezası uygulanacağı; en az 20 günlük süre sonrası aynı durumun devam etmesi halinde idarenin sözleşmeyi feshetme hakkı ve yetkisi olduğu şeklindedir (İzmir VBM Arşivi).

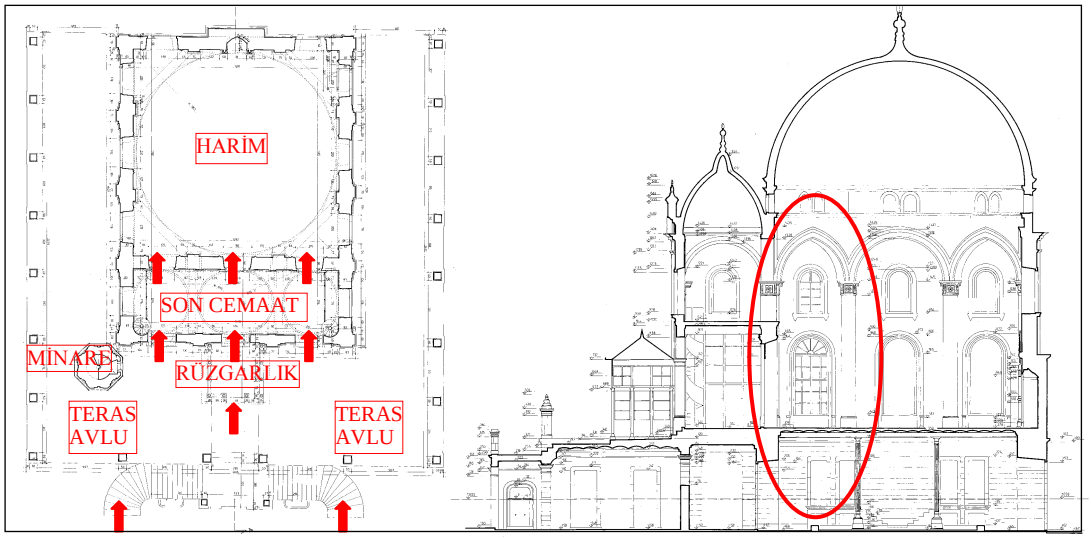
07.12.2007 gün ve B.02.1.VGM.1.14.08.102.01.01/5566 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısıyla, müellife işin gecikmesi nedeniyle ikinci ihtarname

gönderilmesine yöneliktir. İhtarnamede, 17.09.2007 tarihinde iş süresinin tamamlandığı, ancak idareye sunulan projenin uygun görülmediği, 11.10.2007 gün ve 4752 sayılı ihtarnameyle iade edildiği; 14.11.2007 tarihinde tekrar idareye sunulan projelerin, sözleşmeye ve 660 sayılı İlke Kararına uygun olmadığı için uygun görülmediği aktarılmıştır. Yazının postaya verilmesinin 5. günü resmi tebliğ tarihi sayılacağı ve bu tarihten sonraki 10 gün içerisinde projelerin 660 sayılı İlke Kararına uygun olarak Bölge Müdürlüğü'ne iletilmediği takdirde Hizmet İşleri Genel Şartnamesinin 54. maddesine göre sözleşmenin feshedileceği belirtilmiştir (İzmir VBM Arşivi).

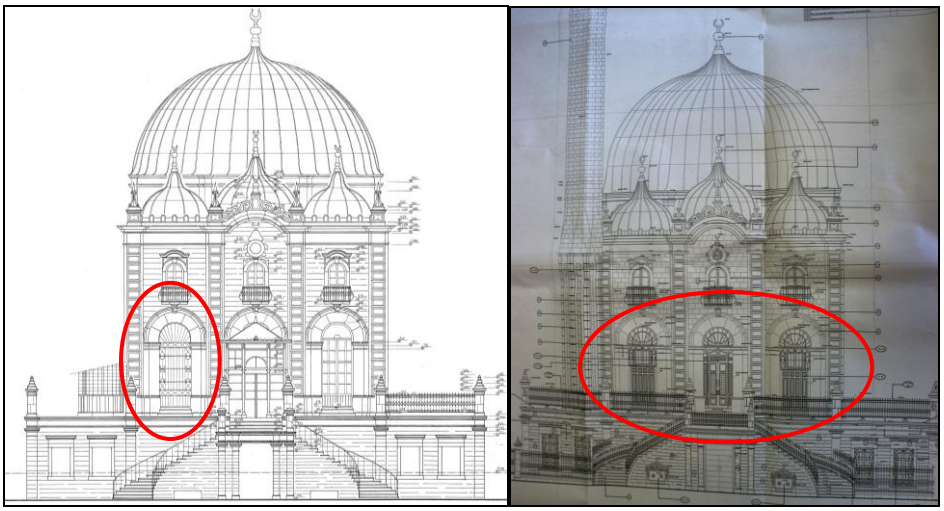
11.12.2007 tarihli, İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü 'Harcama Talimatı' belgesiyle, Hizmet İşleri Genel Şartnamesinin 54. madde de, müellife ikinci ihtarname gönderilmiştir. 54. madde, sözleşme sonrası, yüklenicinin taahhüdünü yerine getirememesi vb. durumlarda, taahhüdün yerine getirilmesi için on günlük süre tanındığı; bu süre içerisinde gecikme cezasının başlatıldığı; taahhüdün yerine getirilmemesi durumunda Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün sözleşmeyi feshetme hakkı ve yetkisi olduğu belirtilmektedir (İzmir VBM Arşivi). İhtarnamelere, müellif tarafından verilmiş yanıtlara ulaşılamamıştır. 13.02.2008 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01/183 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü iç yazışması, projelerin Koruma Bölge Kuruluna gönderildiği, bu nedenle sözleşme bedelinin bir bölümünün, müellife ödenmesi gerektiği şeklindedir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Projeler 17.12.2007 tarihinde tamamlanmış; ancak 22.05.2008 tarihinde Koruma Bölge Kurulu tarafından onaylanmış; 05.08.2008 tarihinde kesin kabul işlemleri yapılmıştır.

5.1.3.3.1.1.2 Projelendirme Çalışmaları. Eserin, 1974 yılına ait minare rölöve projesi; 1984 yılına ait zemin kat ve cami katı planı, bir adet kesit ve kuzey görünüşünden oluşan rölöve çizimleri tespit edilmiştir. Bu projeler dışında, 23.05.2007 tarihinde yapılan ihaleyle elde edilen, 22.05.2008 tarihinde Koruma Bölge Kurulu tarafından onaylanan rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri bulunmaktadır. 1974 yılında, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından hazırlatılan, Abide ve Yapı İşleri Dairesi Başkanlığı tarafından onaylanan minare rölöve projesi;

kaide, gövde ve petek kısmından alınmış plan, bir adet kesit-görünüş ve minare kapısı detayından oluşmaktadır (Dijital veri no:350801005-OC001, Teknik, VGM Dijital Veri Arşivi). Ancak depremden tahrip olan minarenin, 1973 yılında söküldüğü ve alttan küpe dek inşa edildiği; onarımın 1981 yılında tamamlandığı aktarılmaktadır (Dijital veri no:350801005-OF001, Genel İdari, 005 Salepçioğlu Camii, VGM Dijital Veri Arşivi). Minarenin, 1973 yılındaki tamamlanmamış onarım sonrası projelendirildiği düşünülmektedir.

Şekil 5.28 Salepçioğlu Camii, rölöve projesi, harim katı planı ve rölöve projesi A-A kesiti. Kaynak: Dijital veri no: 350801005-OC002; OC003, Teknik, VGM Dijital Veri Arşivi.

Şekil 5.29 Salepçioğlu Camii rölöve projesi kuzey cephesi ve 2007 yılı rölöve projesi kuzey cephesi. Kaynak: Dijital veri no: 350801005-OC003, Teknik, VGM Dijital Veri Arşivi; İzmir VBM Arşivi.

1984 yılı rölöve projesi zemin kat ve cami katı planları, sürekli ölçü tekniğinde ölçülendirilmiş; projelerde malzeme, bozulma, kot vb. verilere yer verilememiştir. Kesit ve görünüş çizimlerinde kotlandırılma yapılmıştır. Kesitte, cami katı doğramalarının alt iki sıra penceresinden birer örnek çizilmiştir. Kuzey cephede, günümüzden farklı olarak son cemaat giriş kapılarından batıdaki açıklıkta doğrama gösterilmemiş, demir korkuluk çizilmiştir. Yapı bütün olarak ele alınmamış, kısmi olarak belgelenmiştir. 2007-2008 yılı kuzey cephesi rölöve çiziminde, kapı açıkları üzerinde demir korkuluk bulunması, geçmiş dönemde açıklık içlerinin ikisinde de demir korkuluk olabileceğini işaret etmektedir.

19.06.2007 tarihinde hazırlanmaya başlanan rölöve, restitüsyon, restorasyon projeleri 90 takvim günü içerisinde tamamlanamamış ve 17.12.2007 tarihinde bitirilmiştir. Ancak projeler 13.02.2008 tarihinde Koruma Bölge Kuruluna gönderilmiş ve 22.05.2008 tarihinde onaylanmıştır. Projelerin İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ne teslim edilmesiyle Koruma Bölge Kuruluna gönderilmesi ve onay sürecinde, projelerde revize işlemler yapıldığı düşünülmektedir.

17.12.2007 tarihinde İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ne teslim edilen projeler öncesinde; 17.09.2007 ve 14.11.2007 tarihlerinde idareye sunulan projelerin uygun görülmediği bilgisi arşiv dokümanları arasında yer almaktadır (İzmir VBM Arşivi). Ancak projelerin neden uygun görülmediğine ilişkin veri elde edilememiştir. Projeler, 13.02.2008 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01/592 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısıyla, bir adet rölöve – restitüsyon - restorasyon detay paftası, restitüsyon ve restorasyon projesi Koruma Bölge Kuruluna iletilmiş, uygulamaya ilişkin karar alınması istenmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Ayrıca 22.02.2008 gün ve 905 sayılı, 35 00/820-222 dosya numaralı gelen evrak, İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısıyla, 1/20 ve 1/10 ölçeklerde detay dosyası, özgünlük analizi, rölöve analiz raporu, restitüsyon raporu ve restorasyon raporu Koruma Bölge Kuruluna iletilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

Rölöve analiz raporunda eserin kapsamlı tanımına yer verilmiş; restitüsyon raporuna ulaşılamamıştır. Restorasyon raporunda önerilen müdahaleler şöyledir;

- Bahçedeki, mevcut tuvalet ve abdestlik birimi yıkılarak, restorasyon projesinde önerilen birimler inşa edilecektir.
- Avluda: abdest alma yerinin kaldırılması; mermer döşemenin sökülerek, alttaki malzemenin araştırılması ve onarılarak korunması; rüzgarlık ve her iki yanındaki avluya geçişi sağlayan demir korkulukların kaldırılması; ortadaki giriş kapısının önündeki eksik basamağın tamamlanması; demir korkuluklarda yağlı boya raspası, kopan ve deformasyona uğrayan kısımların tamamlanması, iki kat antipas, iki kat siyah mat boya uygulanması; doğu kısmındaki kayıp taş baba başlığının aslına uygun olarak tamamlanması; batı kısmındaki zemine monte edilmiş olan demir profil sundurma iskeletinin kaldırılması işlemleri yapılacaktır.
- Cephede: taş yüzeylerdeki çatlakların epoksiyle yapıştırılması; bitkilenmelerin giderilip taş yüzeylere su itici sürülmesi; taş ve mermer yüzeylerde oluşan kirlenmelere karşı granülle temizlik yapılması; pencere ve kapıların demir parmaklıklarında yağlı boya raspası yapılıp, iki kat antipas, iki kat siyah mat boya sürülmesi; Fransız balkonlarındaki ahşap küpeştelerinin yenilenmesi; ahşap doğramalarda, yağlı boya raspası yapılması, iki kat ahşap koruyucu sürülmesi; yağmur iniş borularının sökülüp yerine kutu alüminyum profilden iniş boruları monte edilmesi; ahşap sinekliklerin aslına uygun yenilenmesi;çimento harçlı derzlerin sökülüp aslına uygun derz yapılması: malzeme kaybı olan taşlarda imitasyon yapılması: silmelerin kopan kısımlarının aslına uygun tamamlanması işlemleri yapılacaktır.
- Üst örtüde: kurşun kaplama yenilenecek; alemler itinayla temizlenecektir.
- Minarede; taş ve mermer yüzeyler granülle temizlenecektir.
- Zemin katta: giriş yanındaki taş çeşmelerde yağlı boya raspası yapılacak, dekoratif musluk monte edilecek, çalışır duruma getirilecektir.
- Harimde: pencerelerin alçı söve boyalarının yenilenmesi; pencere altındaki mermer yüzeylerde boya raspası yapılması, çıkan kalem işlerinin korunması; nem almış bölgedeki alçı doğramaların aslına uygun yenilenmesi; tüm ahşap döşemelere ve ahşap sekiye ahşap koruyucusu sürülmesi; gergi demirlerinde yağlı boya raspası yapılması; hat yazıtlarının korunması; mihrap çevresindeki kalem işi süslemelerin aslına uygun tamamlanması; minber, kürsü ve mihrabın

mermer yüzeyleri üzerindeki kirlerin granülle temizlenmesi; tüm kalem işi süslemelerin korunması işlemleri yapılacaktır.

• Mahfilde: gergi demirlerinde yağlı boya raspası yapılması; ahşap döşemesinin koruyucu sürülerek korunması; kayıp olan kalem işi süslemelerin aslına uygun olarak tamamlanması; pencerelerin demir aksamlarının onarılması, altlarındaki ahşap kaplamaların korunması; korkuluklarda yağlı boya raspası yapılması, iki kat antipas, iki kat siyah mat boya sürülmesi işlemleri yapılacaktır.(Salepçioğlu Restorasyon Raporu, 2008, İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

Şekil 5.30 Salepçioğlu Camii, B1-B1 kesiti, hasar ve müdahale analiz çizimleri (22.05.2008). Kaynak: İzmir VBM Arşivi.

Şekil 5.31 Salepçioğlu Camii, hasar analizi ve müdahale analizi lejantları (22.05.2008). Kaynak: İzmir VBM arşivi.

Restorasyon projesinde sökümü önerilen rüzgarlığın, Koruma Bölge Kurulu kararıyla rölöve projesindeki haliyle onarılarak korunması uygun bulunmuştur. Proje

takım olarak çizim tekniği yönünden zengindir. Ancak bozulmaların restorasyon projesi üzerinde tanımlanmadığı, ölçeksiz ve şematik olarak hasar analizi raporunda belirtildiği; bozulmalara yönelik yazınsal tanımlamaların ve bozulma nedenlerinin belirtilmediği görülmektedir. Aynı durum müdahale analizi raporunda da bulunmakta; müdahale yöntemlerine ilişkin veri aktarılmamaktadır.

04.03.2008 gün ve B.16.0.KVM.4.35.00.02-35.00/225-820-665 sayılı Koruma Bölge Kurulu yazısıyla restorasyon raporu istenmiş; yerinde inceleme için araç vb. teçhizat talep edilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Yerinde inceleme sonrası Koruma Bölge Kurulu tarafından bir takım değişiklikler istenmiş; 15.05.2008 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01/2114 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısıyla restorasyon ve restitüsyon projelerinde istenen değişikliklerin yapıldığı belirtilmiş; uygulamaya ilişkin karar alınması talep edilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

09.06.2008 gün ve B.16.0.KVM.4.35.00.02-35.00/225-820-1672 sayılı Koruma Bölge Kurulu yazısıyla dağıtımı yapılan, 22.05.2008 gün ve 3230 sayılı Koruma Bölge Kurulu kararıyla; rölöve projesinin uygun olduğu, restorasyon projesinin son cemaat önündeki rüzgarlığın kaldırılmaması kaydıyla tadilen uygun olduğu belirtilmiştir. Temizlik yöntemlerine ilişkin ayrıntılı rapor hazırlanması; nem bodrumuna ilişkin olarak araştırma yapılıp müdahale kararlarının belirlenerek uygulama öncesi Koruma Bölge Kuruluna iletilmesi istenmiştir. Uygulamanın, müellif mimar, ilgili belediye ve Vakıflar Bölge Müdürlüğü denetiminde yapılması; uygulama aşamalarının ve uygulama sonrası durumun fotografik olarak belgelenip teknik raporla birlikte Kurula iletilmesi sonrası kullanım izni verileceği vurgulanmıştır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

5.1.3.3.2 Uygulamalar Süreci. Eser 1974, 1984 yıllarında kısmi olarak projelendirilmiş; 2007-2008 yıllarında ise bütün olarak rölöve, restitüsyon, restorasyon projeleri hazırlanmış ve onaylanmıştır. Esaslı onarım uygulaması için Mart 2012 tarihinde işlemler başlatılmıştır. Süreç içerisinde gerçekleştirilmiş, basit onarım uygulamaları, izinli, izinsiz yeni yapılaşma çalışmaları tespit edilmiştir. Araştırmada, iki adet İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısı, bir adet teknik rapor;

beş adet Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısı; üç adet Koruma Bölge Kurulu yazısı, bir adet rapor ve üç adet kurul kararı; bir adet yüksek kurul kararı; bir adet Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığı kararı; iki adet onarım, bir adet tescil fişi erken tarihli projeleriyle onaylı projeleri incelenmiştir.

5.1.3.3.2.1 Basit Onarım Uygulamaları Salepçioğlu Camii, 1895-1906 yılları arasında inşa edilmiş ve büyük ölçüde korunarak günümüze ulaşmıştır. Tespit edilen ilk onarım 1927 yılında yıkılan minarenin yenilenmesidir (Aktepe, 1972; Yılmaz, 2003; Dijital veri no:350801005-OF001, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi; Keleş, 1992). 2008 yılına ait rölöve raporunda, minarenin iki defa yenilendiğini belirtilmiştir (Salepçioğlu Cami, Rölöve Analiz Raporu, 22.05.2008, İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 1973-1981 yıllarında minarenin onarım geçirdiği arşiv kaynaklarından tespit edilmiştir.

1966 yılında hazırlanan Abide ve Eski Eser Onarım fişinde eserin bu tarihe kadar gördüğü müdahaleler ve 1966 yılında yapılacak olan müdahaleler belirtilmiştir. Tarihi belirtilmemiş geçmiş onarımlarda şu işlemler yapılmıştır;

- Cephede, yer alan taş kaplama derzler; yağmur olukları onarılmıştır.
- Pencere, kapı ve demir parmaklıklarda yağlı boya uygulanmıştır.
- Şerefe altından düşen stalaktitler suni taş olarak tamamlanmıştır.
- Kadınlar mahfili kubbesinde kabaran sıvalar onarılıp, barok üslubuyla mevcut tezyinat örneklerine göre yağlı boyayla tamamlama yapılmıştır.

1966 yılında gerçekleştirileceği belirtilen onarımlar ise şu şekildedir;

- Mermer kaplama teras avlunun alt kata su sızdırması nedeniyle, mermerlerin kaldırılıp döşeme ıslah edilecek; tekrar kaplama yapılacaktır.
- Kubbe kurşunlarının su geçiren bölümleri onarılacaktır.
- Kırık beton dışlıklar yenilenecektir. (Dijital veri no:350801005-OF002, Genel İdari, 005 Salepçioğlu Camii, VGM Dijital Veri Arşivi).

Eserin ilk tespit çalışması olarak, 03.04.1972 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından Abide ve Eski Eser Fişi hazırlanmıştır. Fişte, yapının 1897-1907 yılları arasında inşa edildiği belirtilmiş, mimari tarifleme ve kısa tarihçeye yer verilmiştir.

Ayrıca orijinal minarenin depremle yıkıldığı ve 1927 yılında günümüzdeki minarenin inşa edildiği aktarılmıştır. 1972 yılında yapılan tespitlerden, eserin kubbeden ve bozuk derz aralarından rutubet aldığı; kalem işlerinde yer yer bozulma olduğu; minare gövdesindeki kesme taşlarda kopmalar oluştuğu öğrenilmektedir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 1972 yılındaki minarenin 1927 yılında inşa edildiği belirtilmekte; 1973 yılında ve 1981 yılında gerçekleşen minare onarımlarının yeniden yapım niteliğinde olması ihtimali güçlenmektedir. 1927-1972 yılları arasında minareye müdahale edilmediği anlaşılmaktadır. 1981 yılına ait Abide ve Eski Eser Onarım Fişinde, deprem nedeniyle çatlayan minarenin 1973 yılında söküldüğü ve alttan küpe dek yapıldığı; 1981 yılında, gövde, şerefe, petek, külah ve paratoner tesisatıyla onarımın tamamlanacağı belirtilmektedir (Dijital veri no:350801005-OF001, Genel İdari, 005 Salepçioğlu Camii, VGM Dijital Veri Arşivi).

Avluda, hangi tarihte gerçekleştirildiği bilinmeyen cami doğusundaki tuvalet birimi izinsiz olarak inşa edilmiştir. 10.09.1977 gün ve A-781 sayılı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığı kararıyla, 05.09.1977 tarihli Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısına göre, tuvalet biriminin kaldırılması; camiye daha fazla yaklaşmaması ve h:3,50 m. olması şartıyla meşruta binası (satılmak, kiraya verilmek üzere kuruluşa ait mülk) yapılmasının uygun olduğu belirtilmiştir (Dijital veri no:350801005-KR005, Genel İdari, 005 Salepçioğlu Camii, VGM Dijital Veri Arşivi).

19.01.1983 gün ve ABİYAP/35-312-83 AMİŞB sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısı, cami bahçesindeki harap durumdaki imam ve müezzin evinin yıkılıp yerine Salepçioğlu Cami Koruma ve Güzelleştirme Derneği tarafından iki katı yapı inşa edilmesi isteğini içermektedir. Yapının camiden 25 m. uzakta avlu kotundan 5 m. yüksekte yapılması, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından uygun bulunmuş; gerekli proje, rapor ve fotoğraflar Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığı'na iletilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 25.04.1983 gün ve GEAYKB/35.00/223/A-1066 sayılı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığı yazısıyla kriterler belirlenmiştir. Yapı kriterleri, saçak alt kotu 5m. geçmemesi, cami görünümüyle uyumlu olması ve merdivenin içeride

çözümlenmesini içermektedir. Buna göre hazırlanacak projeyle, Kurula başvurulması, onaylanırsa inşa edilebileceği vurgulanmıştır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Kurul memurunun hazırladığı 20.02.1983 tarihli raporda, cami avlusunun görünümünü bozacağı için yapılmasının uygun olmadığı; mevcut yıkık yapının fotoğraflarının kurula iletilmesi ve gerekirse yapının yıkılıp yeşil alana dahil edilmesi önerilmektedir. Aynı raporun sonuna, 07.04.1983 tarihinde eklenen not ise Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığı kriterlerini içermektedir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). İstemin sonucu tespit edilememiş, mevcut durumda iki konut yer aldığı görülmüştür.

06.07.1984 gün ve ABİYAP/ABİDE ŞB.35.00-2/(84) sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısında yer alan, onarım istemine ilişkin olarak; 04.10.1984 gün ve 320 sayılı Koruma Bölge Kurulu kararıyla, söz konusu onarımın İzmir Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü denetiminde yapılması uygun bulunmuştur. Onarımların içeriği şöyledir;

- Bozulan köşeli çinko yağmur olukları, mevcut ölçü ve formda yenilenecektir.
- Dış duvarlarda tahrip olmuş renkli yonu taşları, çürütme yöntemiyle aynı ölçülerde taşlarla yenilenecektir.
- Cami alt kotunda su sızdıran iki su deposu onarılarak, çalışır hale getirilecektir.
- Cami alt katında bozulan sıva ve boya yenilenecektir (Dijital veri no:350801005-KR003, Genel İdari, 005 Salepçioğlu Camii, VGM Dijital Veri Arşivi).

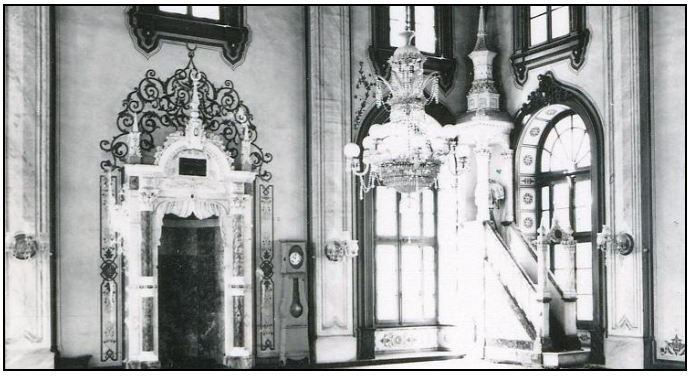
Ayrıca, bozuk durumda olan dış kapı, bazı pencere doğramaları, girişte yer alan demir parmaklıklar, mermer korniş ve üst avlu döşemesinin orijinal şekilde onarılması işlemleri için düzenlenen rölöve projesinin orijinal malzeme ve tekniğe uygun hazırlanması gerektiği belirtilmiştir (Dijital veri no:350801005-KR003, Genel İdari, 005 Salepçioğlu Camii, VGM Dijital Veri Arşivi). Ancak bu onarımları tanımlayan bir rölöve projesi bulunmamaktadır. 1984 yılına ait rölöve projesinde plan çizimlerinde düz ölçü, kesit ve görünüşlerde kotlar gösterilmiştir. Görevli lojmanına eklenen iki birimden oluşan mekanda izinsiz uygulamadır. 19.12.1988 gün ve 35.00/7256-88 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısıyla, görevli lojmanına yapılan iki odalı ek bölümün yıkılması istenmiştir. 02.03.1989 gün ve 852 sayılı Koruma Bölge Kurulu kararıyla, yıkım uygun bulunmuştur (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

03.08.1992 tarihinde “Salepçioğlu Cami Koruma ve Güzelleştirme Derneği” tarafından onarım istemiyle İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü’ne müracaat edilmiştir. 30.11.1992 gün ve B.02.1.VGM.0.10.00.01/061(35 00)-9488-92 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısıyla, dernekle imzalanan protokolde yer alan onarımların, Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun 21.05.1990 gün ve 145 sayılı İlke Kararı doğrultusunda gerçekleştirileceği bildirilmiştir. Protokolde; cami katında yer alan ahşap pencerelere dışta mevcut renkte yağlı boya, içte mat vernik uygulanacağı; kırık camların yenileneceği; mahfil merdiveni ve ahşap ayakkabılıkların mat vernikle, madeni aksamın mevcut renkte yağlı boyayla boyanacağı belirtilmiştir. Zemin katta, pencerelerin iç ve dış kısmında mevcut renkte yağlı boya uygulanacağı; eksik bir adet demir korkuluğun tamamlanacağı; madeni sütun ve kirişlere mevcut renkte yağlı boya uygulanacağı aktarılmıştır. Ayrıca protokolde, işlemlerin, Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Bayındırlık Bakanlığı teknik şartnamelerine uygun yapılacağı; imalatların Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından denetleneceği, uygun olmayan imalatların yenileneceği; işlemlerin tamamlanmasından, iş emniyeti, nakliye vb. gereksinimlerden Dernek Başkanının sorumlu olduğu vurgulanmıştır (İzmir 1 No’lu KTVKK Arşivi).

26.02.1993 gün ve 35.00/820-225/350 sayılı Koruma Bölge Kurulu yazısıyla, basit onarım istemine ilişkin yerinde inceleme yapıldığı ve izin verilen uygulamalar iletilmiştir. Tüm ahşap elemanların mevcut renginde yağlı boyayla boyanmasına ve mat vernik yapılmasına; demir aksamın mevcut renginde yağlı boyayla boyanmasına; Eksikk demir korkulukların orijinaline göre tamamlanmasına; kırık camların değiştirilmesine izin verilmiştir. Ancak, “Salepçioğlu Cami Koruma ve Güzelleştirme Derneği” ve İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü arasında imzalanan protokolde yer almayan ve imalatı yapılan doğu cephesi giriş kat bölümündeki 6 m2’lik mekanın eser bütününe uygun olmaması nedeniyle kaldırılması gerektiği belirtilmiştir (İzmir 1 No’lu KTVKK Arşivi).

1998 yılında eserin avlusundaki havuzun kaldırılarak, şadırvan yapılması talep edilmiştir. Bu isteme ilişkin 01.12.1998 tarihli Vakıflar Bölge Müdürlüğü yetkilisi tarafından hazırlanan teknik raporda, mevcut havuz yerine caminin mimarisine

uygun olarak şadırvan yapılması, mevcut abdestliğin küçük ve sağlıksız olduğu belirtilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 28.01.1999 tarihinde yapılması önerilen şadırvana ilişkin proje hazırlanmıştır. 01.02.1999 gün ve B.02.1.VGM.0.10.00.02/35.00/1673/1999/1401 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısıyla, şadırvan projelerin Koruma Bölge Kuruluna gönderilmiştir. (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Arşiv araştırmalarında şadırvan projesine ulaşılamamıştır. 16.08.1999 gün ve B.16.0.KTV.4.35.00/820-225-2103 sayılı Koruma Bölge Kurulu yazısıyla dağıtımı yapılan, 06.05.1999 gün ve 7936 sayılı Koruma Bölge Kurulu kararında, cami bahçesine yapılmak istenen şadırvan talebi, orijinal kurguda olmaması sebebiyle reddedilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

Şekil 5.32 Salepçioğlu Camii, mihrap görünümü (tarihsiz görsel). Kaynak: Dijital veri no: Salepçioğlu Camii003, 350801005-FT001, Fotoğraf, 005Salepçioğlu Camii, VGM Dijital Veri Arşivi.

Şekil 5.33 Salepçioğlu Camii, mihrap görünümü (tarihisiz görsel) ve mevcut durum görseli. Kaynak: Dijital veri no: Salepçioğlu Camii026, 350801005-FT001, Fotoğraf, 005Salepçioğlu Camii, VGM Dijital Veri Arşivi.

16.06.2003 gün ve B.16.0.KTV.4.35.00.01-35.00/225-820-2758 sayılı Koruma Bölge Kurulu yazısıyla, 05.11.1999 gün ve 660 sayılı İlke Kararına göre, boya badana isteminin değerlendirilmesi için kurul yetkililerinin yerinde inceleme yapması gerektiği aktarılmaktadır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Bu doküman basit onarım kapsamındaki işlemlerin yapılması öncesinde, yerinde inceleme istemini içermesi nedeniyle ayrıcalıklıdır. Söz konusu uygulamanın süreci ve sonrasına ilişkim hazırlanmış doküman bulunmamıştır.

Şekil 5.34 Salepçioğlu Camii, mahfil katı görünümü (tarihi tespit edilememiş görsel). Kaynak: Dijital veri no: Salepçioğlu Camii018, Dosya:350801005-FT001, Fotoğraf, 005Salepçioğlu Camii, VGM Dijital Veri Arşivi.

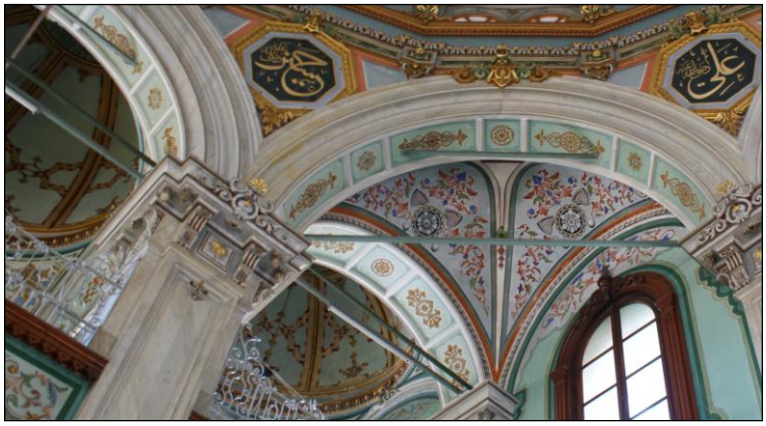
Şekil 5.35 Salepçioğlu Camii, mahfil katı görünümü.

2003 yılından günümüze dek geçen süreçte eserin onarımını içeren doküman tespit edilememiştir. İncelenen dokümanlar arasında yer alan tarihi belirlenememiş fotoğraflar ve günümüz mevcut durum karşılaştırıldığında bir takım izinsiz müdahaleler gerçekleştirildiği ve/veya müdahalelere ilişkin dokümanların arşivlerde yer almadığı görülmektedir. Tespit edilen müdahaleler; mihrap çevresinde yer alan

kalem işi bezemelerin onarıldığı ve harim kuzey duvarı kemerleri arasına metal aksam eklendiği yönündedir.

Şekil 5.36 Salepçioğlu Camii mahfil katı ve tromp görünümü (tarihi tespit edilememiş görsel). Kaynak: Dijital veri no: Salepçioğlu Camii004, Dosya:350801005-FT001, Fotoğraf, 005Salepçioğlu Camii, VGM Dijital Veri Arşivi.

Şekil 5.37 Salepçioğlu Camii, mahfil ve tromp görünümü.

5.1.3.3.2.2 Uygulamalar Süreci Kontrol Mekanizması. Salepçioğlu Camii, basit onarım uygulamalarının denetimi, diğer eserlerde olduğu gibi mülkiyet sahibi kurum tarafından gerçekleştirilmektedir. Ancak 04.10.1984 gün ve 320 sayılı Koruma Bölge Kurulu kararı, o süreçte yapılmak istenen onarımın İzmir Rölöve ve Anıtlar

Müdürlüğü denetiminde yapılması uygun bulunmuştur. 23.10.1984 gün ve ABİYAP/AİBŞB/35-320(84) sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısı, onarımın denetlenmesine yöneliktir. Yazının içeriğinde; Eski Eser Müzeler Müdürlüğü'nün 2863 sayılı Kanun'a rağmen 1 Numaralı Bölge Kurulunun onarımın denetlenmesi için İzmir Rölöve Anıtlar Müdürlüğü'nün denetlemesini şart koştuğu; bu kararın İstanbul ve Ankara Bölge Kurullarıyla ters düştüğü; 2863 sayılı Kanunla tanınan yetki sınırlarını aştığı belirtilmektedir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 07.03.1985 gün ve 748 sayılı Kültür Bakanlığı Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu kararıyla, Salepçioğlu Camii onarımının, 2863 sayılı Kanunun 10. maddesi gereğince Vakıflar Genel Müdürlüğü denetimden yapılmasına karar verilmiştir (Dijital veri no:350801005-KR002, Genel İdari, 005Salepçioğlu Camii, VGM Dijital Veri Arşivi). Ayrıca, onarımların belgelenmediği, onarım süreci ve sonrasına ait dokümanların arşivlerde yer almadığı tespit edilmiştir.

5.1.3.3.3 Uygulamalar Sonrası Süreç. Eserin geçirdiği basit onarım uygulamaları hakkında sağlıklı veri elde edilememiştir. Basit onarım işlemlerine ait ihale vb. dokümanlara ulaşılamamıştır. Ancak 2007-2008 yılları arasında gerçekleştirilen hizmet alım, proje temini işinin tamamlanmasından sonraki işlemlerin verileri tespit edilmiştir. Araştırmada, iki adet İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısı; bir kabul dilekçesi ve bir kabul tutanağı incelenmiştir.

İhale ile verilen proje işinin 17.09.2007 tarihinde sözleşmede belirtilen iş süresi bitmiş; bu tarihte İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ne teslim edilen projeler kabul edilmemiş; 14.11.2007 tarihinde tekrar İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ne sunulan projeler, sözleşmeye ve 660 sayılı İlke Kararına uygun olmadığı için reddedilmiştir. Arşiv dokümanlarından iş biriminin, 17.12.2007 tarihi olduğu öğrenilmektedir. Projeler 13.02.2008 tarihinde Koruma Bölge Kuruluna iletilmiş; 22.05.2008 tarihinde onaylanmıştır. Onay sonrası süreçte müellifle ilişiğin kesilmesi için geçici kabul ve kesin kabul işlemleri başlatılmıştır. Ayrıca proje temini işi sonucunda müellife gecikme cezası uygulanmıştır. 10.06.2008 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.08.103.99./47 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü iç yazışması, Salepçioğlu Camii Rölöve, Restitüsyon, Restorasyon Projelerinin

Hazırlanması İşi'nin gecikmesine yönelik ceza uygulamasını içermektedir. 46 gün geciken iş için, ihale bedeli üzerinden günlük %0.06 kesinti yapılmıştır. 01.08.2008 tarihli müellif kabul teklifi dilekçesine karşılık olarak, 05.08.2008 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.08.102.01.01/118 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü iç yazışmasıyla kabul komisyonu oluşturulması için işlemler başlatılmıştır. 18.08.2008 tarihli hizmet işleri kabul tutanağında, 14.06.2007 tarihinde imzalanan sözleşmeye göre, Salepçioğlu Camii Rölöve, Restitüsyon, Restorasyon Projelerinin Hazırlanması İşi'nin eksiksiz olarak tamamlandığı belirtilmiştir (İzmir VBM Arşivi).

5.1.3.3.4 Onarım Süreçlerinin Değerlendirilmesi. Salepçioğlu Cami'nin, tespit edilen ilk onarımı, 1927 yılında depremde yıkılan minarenin yeniden inşa edilmesidir. Kurum arşivlerinden elde edilen verilere göre daha sonraki onarım 1927-1966 arasında net tarihi tespit edilememiş basit onarım uygulamaları ve 1966 yılında yapılması planlanan basit onarım uygulamalarıdır.

Tablo 5.22 Salepçioğlu Camii, onarım süreçlerinin değerlendirilmesi (1972 öncesi).

TARİH	SALEPÇİOĞLU CAMİİ ONARIM SÜREÇLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
1927	Depremde zarar gören minarenin yeniden inşaası
1966 öncesi	Cephe taş kaplamasında derz onarımı; pencere, kapı, demir parmaklıklarda yağlı boya uygulaması; yağmur oluğu onarımı; minare şerefe altında stalaktit tamamlaması; mahfil kubbesinde sıva onarımı, kalem işi tamamlanması
1966	Teras avluda mermer kaplamanın kaldırılarak döşemenin ıslahı ve mermer kaplama yapılması; kubbe kurşunmarında onarım; kırık beton dışlıkların yenilenmesi

Eserin 1972 yılında, Abide ve Eski Eser Fişiyle tespit işlemleri başlamıştır. Belgelenmesine yönelik olarak ise 1974 yılında minare rölövesi, 1984 yılında iki adet plan, bir kesit bir görünüşten oluşan rölöve projesi hazırlanmıştır. Rölöve projesi yapının mevcut durumunu gösteren veri niteliğinde olması gerekirken; 1974 yılında hazırlanan minare rölövesi çiziminin, 1973 yılında onarımı yarım kalan ve 1981 yılında tamamlanan minare olduğu; projede mevcut durumun değil, restorasyon projesi niteliğindeki onarım sonrası durumunun aktarıldığı tahmin edilmektedir.

2007 yılında tamamlanan, 22.05.2008 yılında onaylanan rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerine ilişkin, restorasyon raporunda önerilen müdahalelerin bazı kısımlarda eksik olduğu düşünülmektedir. 1966 yılında teras avlu mermer

döşemesinin kaldırılarak ıslah edildiği ve yeniden döşendiği arşiv dokümanlarından öğrenilmektedir. Mermer döşeme altında orijinal malzeme olduğuna yönelik tespit yapılmamış, ancak müdahale kararlarında çıkacağı tahmin edilen malzemenin korunması önerilmiştir. Cephelerde çatlaklara uygulanacak epoksi dolgu içeriğine ilişkin olarak bilgi verilmemiştir. Benzer durum çimento derzlerin temizlenip aslına uygun derz yapılması işlemi için de geçerlidir. Orijinal harç örneğinin tespit edildiği hakkında bilgi bulunmayan raporda, harcın karışımının nasıl tespit edileceği bilinmemektedir. Eksik parçası bulunan taşlar için önerilen imitasyon için harç içeriği tanımlanmamıştır. Temizliği önerilen bakır alemlerde, yöntem belirlenmemiş; yağlı boya raspası yapılan gergi demirleri için müdahale önerisi geliştirilmemiştir.

Tablo 5.23 Salepçioğlu Camii, uygulamalar öncesi sürecinin değerlendirilmesi (1972-2011).

KURGU			TARİH	SALEPÇİOĞLU CAMİİ ONARIM SÜREÇLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
UYGULAMALAR ÖNCESİ SÜREÇ	Vakıf Kurumu, Koruma Kurulları ve Özel Kişilerin Rolü	Hizmet Alımları ve	21.02.2007	Nedeni belirtilmemiş proje ihalesinin iptal edilmesi,
			19.06.2007	Proje işi için 90 takvim gününün yetersiz olması;
			07.12.2007 11.12.2007	Taahhüdün yerine getirilmemesi nedeniyle müellife iki defa ihtar gönderilmesi; müellife ait yanıtların arşivlerde yer almaması,
			17.09.20072 2.05.2008	Proje onay sürecinde yapılan revizelerin arşivlerde yer almaması,
		Projelendirme	1974	Minare rölöve projesinin, bütünüyle ayakta olmayan minareye göre hazırlanmış olması; 1973 yılında onarımı yarım kalan minarenin 1981 yılında tamamlandığının aktarılması,
			1984	Rölöve projesinin teknik açıdan yetersiz olması; çizimlerde, malzeme, bozulma, kot, mahal, bezeme vb. bilgilere yer verilmemesi; doğramaların tek örnek olarak gösterilmesi; Kuzey cephede son cemaat batı girişinin günümüzdeki mevcut durumdan farklı olması,
			22.05.2008	Onaylanan restorasyon projesinde: 1966 yılında mermer döşemesi kaldırılıp, zeminin ıslahı sonrası yeiden döşendiği belirtilen avlu içi, döşeme altında orijinal malzeme olduğu tespiti yer almamasına rağmen, alttan çıkacağı tahmin edilen malzemenin korunmasının önerisi; Çatlaklar için epoksi dolgunun; derz ve imitasyon işlemlerinde kullanılacak harç içeriğinin belirlenmemesi; Orijinal harç örneğini tespitine yönelik olarak veri aktarılmaması; orijinal harç örneği varsa bu örneğin laboratuar analizlerinin uygulama sürecine bırakılması; Alemlerin temizliği için yöntem belirlenmemesi; Gergi demirlerinde yağlı boya raspası sonrası müdahale önerilmemesi,
			25.05.2008	Restorasyon projesi üzerinde bozulma tanımlamaları verilmemesi; bozulmaları tanımlayan şematik hasar analiz raporunda yazınsal anlatım olmaması, bozulma nedenlerinin belirtilmemesi, Müdahale analiz raporunun şematik olarak hazırlanması, yazınsal açıklamalara yer verilmemesi; müdahale yöntemlerinin tanımlanmaması.

Eserin düzenli olarak bakım kapsamında onarım görmemesine rağmen gerçekleştirilen izinsiz onarımların bir kısmının Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından tespiti yapılmış ve geri dönüşümü için çalışılmıştır. Avlu kotunda, cami doğusuna izinsiz olarak inşa edilen tuvalet birimi 05.09.1977 tarihinde İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından tespit edilmiş; 10.09.1977 tarihinde Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığı tarafından yıkılmasına karar verilmiştir. Bölge Kurulları ve/veya Bölge Müdürlükleri öncesinde gerçekleşen bu uygulama o dönem için sistemin hızlı işlediğini göstermektedir.

Tablo 5.24 Salepçioğlu Camii, uygulamalar sürecinin değerlendirilmesi (1972-2011).

KURGU		TARİH	SALEPÇİOĞLU CAMİİ ONARIM SÜREÇLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
UYGULAMALAR SÜRECİ	İzinsiz Müdahale	Tarihsiz İşlemler	Mihrap çevresinde kalem işi onarımı, Harim kuzey duvarı kemer aralarına metal aksam eklenmesi,
		10.09.1977	05.09.1977 tarihi öncesinde cami doğusuna izinsiz inşa edilen tuvalet biriminin kaldırılması,
		26.02.1993	30.11.1992 tarihinde Salepçioğlu Cami Koruma ve Güzelleştirme Derneği ile İzmir VBM arasında imzalanan protokolde yer almayan mekan eklenmesinin tespiti, Koruma Kurulu tarafından kaldırılmasına dair karar alınması,
	Basit Onarım	1973	Depremde zarar gören minarenin sökülmesi ve alttan küpe dek inşa edilmesi,
		1981	1973 yılında yarım kalan minare onarımının gövde, şerefe, petek ve külahın yapımı ve paratoner tesisatıyla tamamlandığı,
	Kontrol Mekanizması	Tarihsiz İşlemler	Onarım süreçlerinin belgelenmemesi ve/veya kurum arşivlerinde yer almaması,
		04.10.1984 23.10.1985	VGM ve İzmir 1 No'lu KTVKK arasında onarımın denetlenmesine ilişkin olarak anlaşmazlık yaşanması,

Basit onarım değerlendirmeleri, Koruma Bölge Kuruluna sunulan fotoğraflı dokümanlarla sağlanmaktadır. İncelenen yapılar arasında basit onarım müdahaleleri için yerinde inceleme yapılmadan karar alındığı tespit edilmiştir. 16.06.2003 tarihli Koruma Bölge Kurulu yazısı, basit onarım kapsamındaki boya badana işlemleri öncesi Salepçioğlu Camii'nde yerinde inceleme yapılması için gerekli şartların oluşturulmasını talep etmektedir. Bu istem, basit onarım kararlarının sağlıklı olarak değerlendirilmesi için olumlu bir uygulama olarak nitelendirilmektedir.

Basit onarım uygulamalarıyla müdahale edilen eserin uygulamalar süreci ve uygulamalar sonrası durumlarına ilişkin dokümanlara ulaşılamamıştır. 2007 yılında

gerçekleştirilen proje işi için 90 takvim günü iş süresi tanımlanmış; ancak proje hazırlanması işi bu süreç içerisinde tamamlanamamıştır. 17.12.2007 tarihinde İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından kabul edilen proje, 22.05.2008 tarihinde Koruma Bölge Kurulu tarafından onaylanmıştır. Kurum arşivlerinde bu süreçte gerçekleştirilen proje revizelerine ilişkin veri tespit edilememiştir. İşin süresinde tamamlanmaması nedeniyle müellife gecikme cezası uygulanmıştır.

Tablo 5.25 Salepçioğlu Camii, uygulamalar sonrası sürecinin değerlendirilmesi (1972-2011).

KURGU	TARİH	SALEPÇİOĞLU CAMİİ ONARIM SÜREÇLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
UYGULAMALAR SONRASI SÜREÇ	Tarihsiz İşlemler	Onarımlar sonrası eserin durumunun belgelenmemesi ve/veya kurum arşivlerinde tespit edilememesi,
	17.12.2007 22.05.2008	17.12.2007 tarihinde tamamlandığı belirtilen projenin,22.05.2008 tarihinde Koruma Bölge Kurulu onayı alması; süreç içerisindeki proje revizelerine ilişkin kurum arşivlerinde veri yer almaması,

5.1.4 Basit Onarım ve Esaslı Onarım Uygulamaları Geçiren Eserler

Çalışma kapsamında incelenen 16 adet eserden yalnızca 6 adedi kapsamlı onarım geçirmiştir. Bu bölümde eserlerin ulaşılabilen en erken tarihli onarımlarından itibaren günümüze dek geçirdikleri basit onarım uygulamaları, esaslı onarım uygulamaları ve projeleri irdelenecektir. Onarım süreçlerinde karşılaşılan sorunlar tespit edilecektir.

5.1.4.1 Hisar Cami'nin Onarım Süreçlerinin İrdelenmesi

İnşa tarihi kesin olarak bilinmeyen camii, Gültekin (1952) ve Nezih (1927) tarafından 1597-98 yıllarına tarihlendirilmektedir. 2009-2010 yılında eserin geçirdiği onarım uygulaması raporunda aynı kaynaklardan yararlanılarak tarihler tekrar edilmiştir (Özbaşbuğ, Bozal, Özkan, 06.06.2010, İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 1672/73 yıllarında İzmir'i ziyaret eden Evliya Çelebi, Seyahatnamesinde, limanda 3 mihraplı Molla Yakup Camii adıyla, Hisar Cami'nden bahsetmektedir (Dağlı, Kahraman, Dankoff, 2005). 28.02.1970 tarihli eski eser fişinde de yapının inşa tarihi 16. yüzyıl olarak belirtilmektedir (Dijital veri no:350801002-TF001, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi).

Tablo 5.26 Hisar Camii koruma ve onarım süreçleri

HİSAR (YAKUP BEY) CAMİİ KORUMA VE ONARIM SÜREÇLERİ İNŞAA TARİHİ: 16. YY SONU-17. YY BAŞI			
TARİH	**YÜRÜTÜCÜ**	**GERÇEKLEŞTİRİLEN İŞLEM**	**KAYNAK**
1744-1881	Yürütücüsü bilinmeyen onarım	Payanda inşası Ek dükkan birimleri, müştemilat inşası	Özbaşbuğ, Bozal, Özkan, 06.06.2010
1813	Yürütücüsü bilinmeyen onarım	Kapsamı bilinmeyen onarım ve kütüphane inşası.	VGM Dijital Veri Arşivi;Bilgin,1992,s:48
1881	Mühendis Ruko	Yeni minare inşası; kubbe tamiri, tezyini	Aktepe, 1973; Bilgin, 1992, s:48
1927	İzmir Valisi Kazım Paşa	Kapsamı bilinmeyen onarım, minare inşası, barok süslemelerin eklenmesi	VGM Dijital Veri Arşivi; Aktepe, 1973; Bilgin, 1992, s:48
1938	VGM	Kubbe ve ayak tamiri	VGM Dijital Veri Arşivi
28.02.1970	VGM Abide ve Yapı İşleri Dairesi	Vakıf Eski Eser Fişi	VGM Dijital Veri Arşivi
1972	Hacı Ali Ağa	Kapsamı bilinmeyen onarım	VGM Dijital Veri Arşivi
1977	VGM	Kapsamı bilinmeyen onarım; 1977 yılı, deprem hasarları onarımı	VGM Dijital Veri Arşivi
Tarihsiz proje	VGM Abide ve Yapı İşleri Dairesi	Rölöve projesi zemin planı	VGM Dijital Veri Arşivi
02.03.1978 06.1980	VGM Abide ve Yapı İşleri Dairesi	Rölöve projesi mahfil planı Rölöve projesi A-A kesit	VGM Dijital Veri Arşivi
1980'li yıllar	Yürütücüsü bilinmeyen onarım	Betonarme hatıl eklenmesi, taşıyıcı sütunlarda takviye	Bilgin, 1992, s:48
14.01.1982 17.01.1982	VGM Abide ve Yapı İşleri Dairesi	Ahşap takviye projesi Betonarme Projesi	VGM Dijital Veri Arşivi
05.02.1982	Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu	Betonarme ve ahşap takviye planlarının uygun olduğu onayı	İzmir 1No'lu KTVKK Arşivi
30.03.1983 16.08.1983 19.08.1983 11.1984	VGM Abide ve Yapı İşleri Dairesi Başkanlığı	Araştırma sonuç detayları Rölöve projesi B-B kesiti Rölöve projesi- ön cephe Elektrik projesi	VGM Dijital Veri Arşivi
1984-85	VGM	Harim küçük kubbelerde ve kırılan içliklerde yenileme; taşıyıcı sütunlarda betonarme kabuk; temelde betonarme takviye; ahşap döşeme ve kaplama; alçı, boya; kurşun kaplama; çatlaklarda dikiş; gergi demiri takviye; mahfil karkasında sağlamlaştırma yapılması	VGM Dijital Veri Arşivi
01.08.1989	VGM	Sıva onarımı, kurşun yenilemesi, alçı ve kalem işleri yapımı, ahşap pencere ve demir parmaklık onarımları, boya badana işlemleri için izin istemi	İzmir 1No'lu KTVKK Arşivi
24.08.1989	İzmir 1No'lu KTVKK	Sıva onarımı, kurşun kaplama yenilemesi, kubbe altı ve silmelerde sıva onarımı, aslına uygun boya uygulaması izini	İzmir 1No'lu KTVKK Arşivi
20.03.2008	İzmir 1No'lu KTVKK	Rölöve, restitüsyon, restorasyon projeleri onay kararı	İzmir 1No'lu KTVKK Arşivi
2009-2010	İzmir VBM	Restorasyon Uygulama işi	İzmir 1No'lu KTVKK Arşivi

Arşiv araştırmalarından elde edilen verilere göre, 1881 yılına dek, esere bir takım eklemeler olmuştur. Bu ekler, eserin dayanımını kuvvetlendirme amaçlı yapılan payandalar ve akar amaçlı yapılan dükkanlardır. 1813, 1927, 1972 yıllarında ise

kapsamı arşiv verilerinde belirtilmemiş uygulamalar gerçekleştirilmiştir (VGM Dijital Arşivi). 1881 ve 1927 yıllarında esere tezyin yapıldığı ve minarenin yeniden inşa edildiği belirtilmektedir. Orijinal minarenin yivli gövdeye sahip olduğunun, gravürlerden tespit edildiği ilgili kurul raporlarında yer almaktadır. Proje kapsamında olmaması nedeniyle, basit onarım olarak nitelenen 1938 yılı onarımı, kubbe ve ayak tamiri; 1977 yılı onarımı, deprem hasarlarının giderilmesi; 1989 yılı onarımı ise sıva, boya, kurşun kaplama onarımları olarak gerçekleştirilmiştir.

Proje kapsamında gerçekleştirilmesi nedeniyle, esaslı onarım uygulaması olarak kabul edilen ve ulaşılan ilk onarım bilgisi, sağlamlaştırma amaçlı yapılan çalışmalardır. 1980'li yıllarda ciddi boyutlarda sağlamlaştırma çalışmaları yapılmış, yoğun olarak betonarme takviyeler kullanılmıştır. Bu uygulamalarda, 1982-1983 tarihli güçlendirme, takviye projeleri ve oluşturulan uzmanların hazırladığı heyet raporlarından yararlanılmıştır. 1990'lı yıllarda ise şadırvanlara yönelik olarak onarımlar yapılmıştır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Esaslı onarım kapsamında değerlendirilecek olan diğer onarım ise 2009-2010 yıllarında gerçekleştirilmiş restorasyon uygulamasıdır. Onarım kapsamında, yapının önceki uygulamalarda maruz kaldığı olumsuz eklemeler, çimento uygulamalar ve orijinalden farklı olduğu tespit edilen müdahaleler temizlenerek, laboratuvar araştırmalarına dayalı bilimsel bir uygulama gerçekleştirilmiştir.

5.1.4.1.1 Uygulamalar Öncesi Süreç. Hisar Camii için uygulamalar öncesi süreçte, onarımları öncesi gerçekleştirilen çalışmalar ve projelendirme süreci incelenecektir. Süreçte izinsiz müdahalelerin tespiti ve müdahalelere yönelik yapılmış çalışmalar; basit onarım kapsamında değerlendirilen projesiz uygulamaların öneri ve karar süreçleri; esaslı onarım uygulamaları öncesindeki öneri ve kararlar irdelenecektir. Proje ve hizmet alımı için yapılan ihale çalışmaları aktarılacaktır. Araştırmada, bir adet İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü, bir adet Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısı; beş adet karar, bir adet Koruma Bölge Kurulu yazısı; dört adet Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığı kararı; iki adet Eski Eser ve Müzeler Müdürlüğü yazısı; bir onarım başvurusu ve bir teknik rapor incelenmiştir.

5.1.4.1.1.1 Uygulamalar Öncesi Süreçte Vakıf Kurumu, Koruma Bölge Kurulu ve Özel Kişilerin Rolü. Basit onarım kapsamında gerçekleştirilen çalışmaların yasal sisteme göre projelendirilmesi gerekmemektedir. Bu nedenle basit onarım uygulamalarında öncelik, idarenin yapacağı tespitlerdedir. Tespitlerin değerlendirme sürecinde, Koruma Bölge Kurulunun yerinde inceleme yapmadan karar alması şeklinde izlenen yöntem, sağlıklı olmamaktadır. Hisar Camii için, 01.08.1989 tarihinde gerçekleştirilen onarım istemine, 24.08.1989 tarihinde izin verilmiş ancak izin verilen işlemlerle, yapılmak istenen işlemler arasında farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Bu durum yalnızca yazınsal anlamda onarım kararlarının yeterli olmadığı, izin verme yetkisi olan kurumun, problemleri kendi tespitleriyle de doğrulaması gerektiğini göstermektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğü yetkililerinin tespitleri genel olarak kullanıcı başvuruları sonrası şekillenmektedir. Yazılı olarak yapılan başvuruların, sınırlı sayıda fotoğrafla belgelenmiş kabul edilmesi sağlıksız bir anlayış ve sorun kaynağıdır.

Kullanıcılar tarafından ek mekan talepleri, eserin niteliği ve kimliği düşünülmeden yalnızca ihtiyaç duyulması nedeniyle yapılmakta, talebin geri çevrilmesi ise genellikle Koruma Bölge Kurulu kararına bırakılmaktadır. 26.09.1979 gün ve Müze.02.3.732-35 sayılı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü yazı ekinde, 17.01.1979 tarihli rapor ve 22.05.1979 tarihinde cami görevlisi tarafından İzmir Belediyesi Planlama Müdürlüğü'ne, cami avlusuna bayanlar tuvaleti yapılması yönünde yapılan başvuru yer almaktadır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 09.11.1979 gün ve A-2022 sayılı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığı kararında konuya ilişkin karar verilebilmesi için 1/500 ölçekli vaziyet planı, 1/20 ölçekli proje ve rapor istenmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

İzmir Belediyesi Planlama Müdürlüğü, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü ve Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığı arasındaki yazışmalar sonucunda; 12.07.1980 gün ve A-2368 sayılı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığı kararıyla, batıdaki avlu bölümünde yapılacak tuvalet biriminin, Kızlar Ağası Hanı ve Hisar Camii için uygun olmayacağı; caminin avlusu dışında bir genel tuvalet birimi bulunduğu belirtilmiştir (İzmir 1 No'lu

KTVKK Arşivi). 14.11.1980 gün ve Müze-02.4.790.0(35).A-2507 sayılı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü yazısıyla karar dağıtımı yapılmıştır.

Şekil 5.38 Hisar Camii, bayanlar tuvaleti yapılması önerilen batı bölümü. Kaynak: İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi.

Esaslı onarım uygulamalarında yapılacak işlemlerin boyut ve maliyetini projeler belirlemektedir. Hisar Camii için, 1978 tarihli mahfil ve zemin kat rölöve planları; 1980 tarihli rölöve projesi A-A kesiti; 1982 tarihli ahşap takviye ve betonarme projeleri; 1983 tarihli rölöve projesi B-B kesitine ve araştırma sonuç detayları; 1984 tarihli elektrik projesi ve 2008 tarihli ve tek Koruma Bölge Kurulu onaylı rölöve ve restorasyon projeleri hazırlanmıştır. Yalnızca 2008 tarihli olan projelere ilişkin ihale bilgilerine ulaşılmıştır. 2008 yılında onaylanan projelerin, uygulama sonrası yapılan proje revizesi Koruma Bölge Kurulunda onay beklemektedir. 3 yıl öncesinde hazırlanan projeye ilişkin hizmet bedeli ödenmiş; 30.07.2009 gün ve 4276 sayılı Kurul Kararıyla istenen revize proje çalışmaları tamamlanamamıştır. Süreç içerisinde birçok kez revize yapıldığına ilişkin veri ve revize projelerinin onay aşamasında olduğu, ilgili kamu çalışanlarının sözlü aktarımıyla öğrenilmiştir.

Esaslı onarım uygulamaları olarak, 1982-1983 ve 2009-2010 yıllarında yapılan restorasyon çalışmaları bulunmaktadır. 1982-1983 tarihli onarım, sağlamlaştırma amaçlı yapılan uygulamalardan oluşmaktadır. 2009-2010 tarihli müdahaleler ise

oldukça kapsamlı olarak yürütülen ve geçmiş çalışmalara ilişkin hatalı görülen müdahalelerin geri döndürülmesine dayalı uygulamaları içermektedir. Eserin süreç içerisinde birçok onarım geçirdiği, onarımlardan izinsiz olanların geri dönüşlerinin 2009-2010 yılları arasında gerçekleştirilen çalışmayla sağlandığı; izinli onarımlarda ise özellikle Koruma Bölge Kurulu onay sürecinde sürenin doğru kullanılmadığı ve sağlıklı tespitlere dayanmadığı görülmektedir.

5.1.4.1.1.1.1 Hizmet Alımları ve İhale Sistemi. Esere ilişkin biri proje diğeri uygulamaya yönelik olarak yapılmış iki ihale tespit edilmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü ve İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nde kayıtların gizliliği nedeniyle önceki işlemlere yönelik ihale tarihi, sonucu, sözleşme bedeli vb. verilere ulaşılamamıştır.

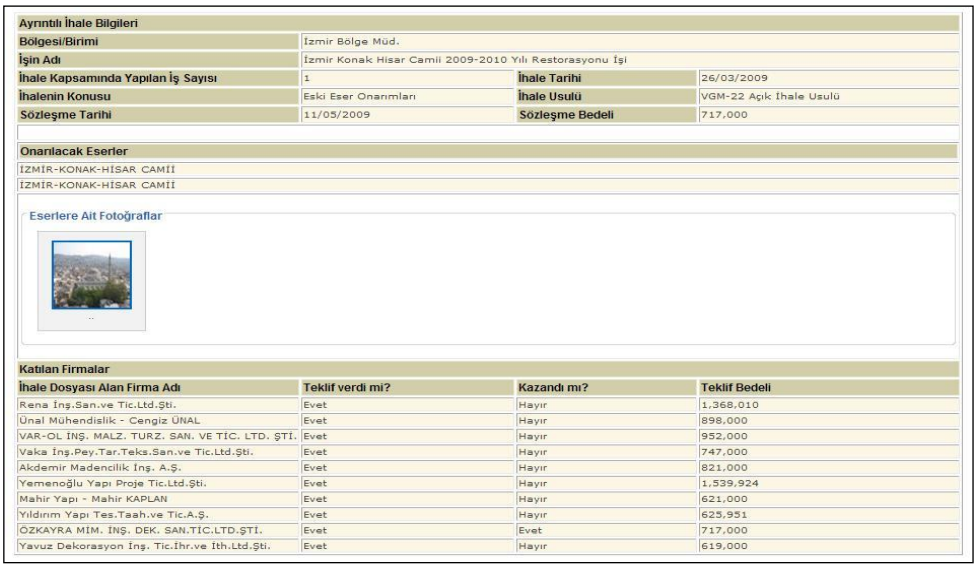
Ayrıntılı İhale Bilgileri			
Bölgesi/Birimi	İzmir Bölge Müd.		
İşin Adı	İzmir Konak Hisar Camii Rölöve Restorasyon Restitüsyon Projelerinin Hazırlanması İşi		
İhale Kapsamında Yapılan İş Sayısı	1	İhale Tarihi	23/05/2007
İhalenin Konusu	Eski Eser Proje Çizimi	İhale Usulü	5226y 23 Açık İhale Usulü
Sözleşme Tarihi	29/06/2007	Sözleşme Bedeli	88,000

Onarılacak Eserler
İZMİR-KONAK-HİSAR CAMİİ
İZMİR-KONAK-HİSAR CAMII

Eserlere Ait Fotoğraflar

Katılan Firmalar			
İhale Dosyası Alan Firma Adı	Teklif verdi mi?	Kazandı mı?	Teklif Bedeli
Dor Yapı - Cem BİLGİNPERK	Evet	Hayır	179,000
Envar Mimarlık-Miraç BOZAL	Evet	Evet	88,000

Şekil 5.39 Hisar Cami proje ihalesi sonucu. Kaynak:www.vgm.gov.tr 15.06.2010.

Ayrıntılı İhale Bilgileri			
Bölgesi/Birimi	İzmir Bölge Müd.		
İşin Adı	İzmir Konak Hisar Camii 2009-2010 Yılı Restorasyonu İşi		
İhale Kapsamında Yapılan İş Sayısı	1	İhale Tarihi	26/03/2009
İhalenin Konusu	Eski Eser Onarımları	İhale Usulü	VGM-22 Açık İhale Usulü
Sözleşme Tarihi	11/05/2009	Sözleşme Bedeli	717,000

Onarılacak Eserler
İZMİR-KONAK-HİSAR CAMİİ
İZMİR-KONAK-HİSAR CAMİİ

Eserlere Ait Fotoğraflar

Katılan Firmalar			
İhale Dosyası Alan Firma Adı	Teklif verdi mi?	Kazandı mı?	Teklif Bedeli
Rena İnş.San.ve Tic.Ltd.Şti.	Evet	Hayır	1,368,010
Ünal Mühendislik - Cengiz ÜNAL	Evet	Hayır	898,000
VAR-OL İNŞ. MALZ. TURZ. SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.	Evet	Hayır	952,000
Vaka İnş.Pey.Tar.Teks.San.ve Tic.Ltd.Şti.	Evet	Hayır	747,000
Akdemir Madencilik İnş. A.Ş.	Evet	Hayır	821,000
Yemenoğlu Yapı Proje Tic.Ltd.Şti.	Evet	Hayır	1,539,924
Mahir Yapı - Mahir KAPLAN	Evet	Hayır	621,000
Yıldırım Yapı Tes.Taah.ve Tic.A.Ş.	Evet	Hayır	625,951
ÖZKAYRA MİM. İNŞ. DEK. SAN.TİC.LTD.ŞTİ.	Evet	Evet	717,000
Yavuz Dekorasyon İnş. Tic.İhr.ve İth.Ltd.Şti.	Evet	Hayır	619,000

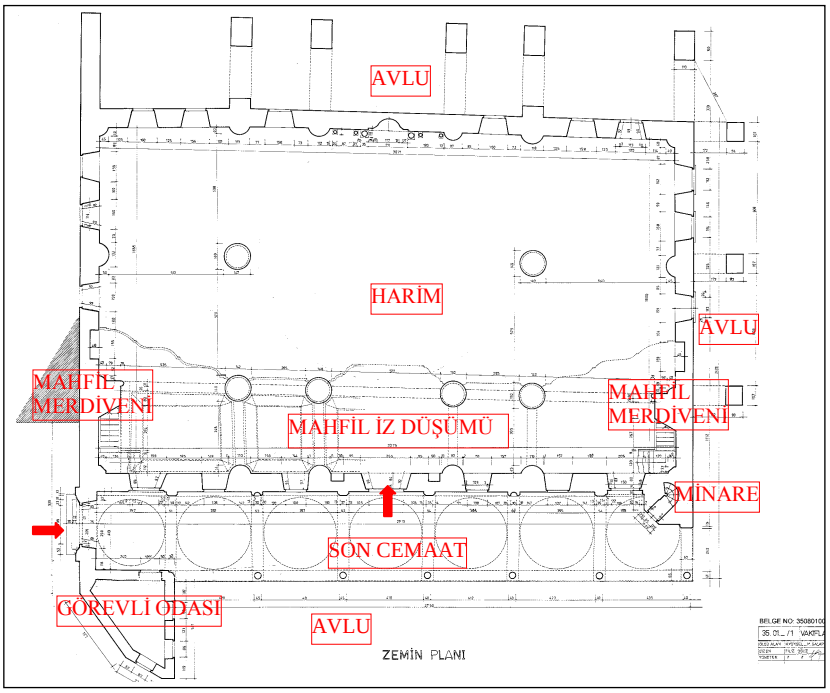
Şekil 5.40 Hisar Cami uygulama işi ihalesi sonucu. Kaynak:www.vgm.gov.tr 15.06.2010

23.05.2007 tarihinde gerçekleştirilen ‘İzmir Konak Hisar Camii Rölöve Restorasyon Restitüsyon Projelerinin Hazırlanması İşi’ için ‘Açık İhale’ usulüyle yapılan ihaleye, iki firma katılmıştır. 29.06.2007 tarihinde en avantajlı teklif olan 88.000 TL teklif sahibi firmayla sözleşme imzalanmıştır. 26.03.2009 tarihinde açık ihale usulüyle gerçekleştirilen ‘İzmir Konak Hisar Camii 2009-2010 Yılı Restorasyonu İşi” ihalesine 10 firma katılmıştır. En yüksek teklifin 1,539,924 TL, en düşük teklifin 619,000 TL’dir. 11.05.2009 günü, 717,000 TL teklif sahibi firmayla sözleşme imzalanmıştır.

5.1.4.1.1.1.2 Projelendirme Çalışmaları. Eserin ulaşılan en erken tarihli proje çalışması, 02.03.1978 tarihli mahfil ve zemin kat rölöve planlarıdır. 02.03.1978 gün ve 35.01-/1 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü’ne ait mahfil planı ve zemin kat planı rölöve projesinde (pafta no:1 ve 2), ölçüm ve belgeleme adına birçok eksiklik yer almaktadır (Dijital Veri No: No: 350801002-OC004, Teknik, VGM Dijital Veri Arşivi; İzmir 1 No’lu KTVKK Arşivi). Zemin kat planında tarih bölümü yer almadığı için kesin tarih verilememekte, ancak aynı ölçüm ve proje grubunun çalışması olması nedeniyle, mahfil planıyla aynı ya da önceki bir tarihe ait olduğu düşünülmektedir. Projelerde tespit yer almamakta, belirli aralıklarla alınan en boy ölçüleri bulunmaktadır. Açıklık içleri de dahil olmak üzere çapraz ölçü alınmamış, zayıf ve tutarsız bir çizim niteliğindedir. Zemin katta yine düz ölçü tekniğiyle alınmış bir pencere açıklığı bulunmakta, diğer pencerelerde tespit yer almadığı için aynı ebatlarda kabul edilmiş olduğu düşünülmektedir. Mahfil katı ve zemin kat plan şeması dışında bir veri oluşturulamamıştır.

06.1980 tarihli ‘Rölöve Projesi A-A Kesiti’ olarak isimlendirilen çizimin, kesit hattı geçen planına yönelik veri elde edilememiştir. Kesitte yalnızca kotlar yer almaktadır. Çizimle, mevcut durum karşılaştırıldığında bir takım farklılıklar olduğu görülmektedir. Zemin kat planı, cümle kapısı iki yanındaki sütunlar arasında korkuluk bulunmakta, ancak günümüzde yalnızca girişin solunda yükseklik ve formu farklı olan müezzin mahfili olarak kurgulanmış benzer birim yer almaktadır. Çizimle mevcut durumdaki sütun başlıkları arasında da farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıkların sebebi çizimin yeterli detaya sahip olmaması olarak düşünülmektedir.

Ayrıca bezeme yönünden de çizim eksiktir. Kubbe bölümünde içlik, dışlık pencereler çizilmemiş, kubbe ait detaylandırma yapılmamıştır.

Şekil 5.41 Hisar Camii 1978 yılı, rölöve projesi, zemin kat planı. Kaynak: Dijital veri no: 350801002-OC012, Teknik, VGM Dijital Veri Arşivi.

Şekil 5.42 Hisar Camii, 1980 yılı, rölöve projesi, A-A kesiti ve mevcut durum mahfil katı görünümü. Kaynak: Dijital veri no: 350801002-OC009, Teknik, VGM Dijital Veri Arşivi.

14.01.1982 tarihli 'Ahşap Takviye Planı'nda kemer aralarına kurulacak olan iskeleye ve kalıba ilişkin plan ve görünüş yer almaktadır. 17.01.1982 tarihli 'Betonarme Projesi'nde ise yalnızca detaylar bulunmaktadır. Mekanın tüm projesine ulaşılamamıştır. Detaylarda, yan kubbelerin teker teker sökülüp betonarme olarak

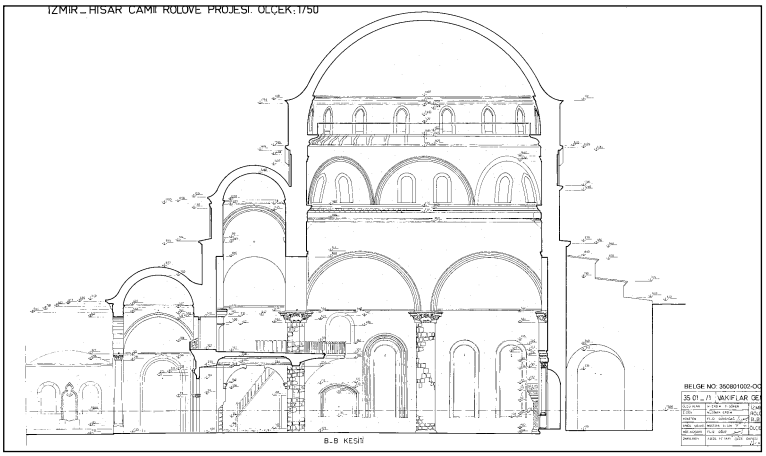
yapılacağı, kolon temellerinin takviye edilmesi ve güçlendirmesine ilişkin olarak kontrollerce onaylanan ölçülendirmelere göre müdahale edileceği belirtilmiştir (Dijital Veri No: No: 350801002-OC003, Teknik, VGM Dijital Veri Arşivi).

03.02.1982 gün ve ABİYAP/35-312/82-ABİŞB sayılı, Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısıyla, İTÜ Geoteknik ve Yapı İşletme Kürsüsü raporu ve rapor doğrultusunda hazırlanan betonarme takviye projeleri Gayrimenkul Eski Eserler Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığına iletilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığının 05.02.1982 gün ve A-5365 sayılı kararında, İTÜ Geoteknik ve Yapı İşl. Kürsüsünce verilen rapor, betonarme ve ahşap takviye planlarının uygun olduğu; uygulamanın Üniversite ya da cami onarımı konusunda deneyimli statiker Mühendis nezaretinde yapılması belirtilmiştir (Dijital veri no:350801002-KR005, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi). 16.04.1982 gün ve GEAYKB/682 sayılı yazıyla, dört adet karar ve iki adet projenin dağıtımı yapılmıştır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

30.03.1983 tarihli 'Araştırma Sonuç Detayları' paftasında söküm ve araştırma işlerinden elde edilen veriler değerlendirilmiştir. 1978 tarihli rölöve projesinde 140 cm ölçülen sütun çapı 119-113cm.'e kadar indirilmiş ve dış tabakalar incelenmiş, inşa malzemesi tanımlanmıştır. Kemerler üzerinde yapılan sıva sökümü çalışmaları sonucu örgüde çatlaklar tespit edilmiş ve belgelenmiştir. Bu paftalarda da yapı, bütünüyle ele alınmamış, kısmi detay çizimleri yapılmıştır. 16.08.1983 tarihli 'Rölöve Projesi B-B kesiti'nin kesit hattı mevcut olan planına ulaşılamamıştır. Mihraptan geçen kesitte, sütun ayaklarına ilişkin kısmi taramayla malzeme bilgisi aktarılmıştır. A-A kesitinden farklı olarak sütun başlıkları daha detaylı çizilmiş, kubbe ve kubbe altında yer alan içlik-dışlık çizimleri detaysız da olsa yapılmıştır. Çizimde doğramalara yer verilmemiştir. Mevcut durumda, duvar yüzeyindeki tüm açıklık etrafında kullanılan profiller, çizimde yalnızca ilk pencerede gösterilmiştir.

Tarihi belirlenememiş görselde harim batı duvarı, kısmi olarak görülmektedir (Dijital veri no: Hisar Camii016, Fotoğraf, 350801002-FT001, VGM Dijital Veri Arşivi). Projede profilsiz olarak çizilmiş açıklığın, görselde profilli olduğu tespit

edilmiştir. Doğu duvarıyla, batı duvarı birbirinin simetriği olarak kurgulanması nedeniyle profillerin o tarihte mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Bu kesitte de süslemelere yönelik veri aktarılmamıştır.

Şekil 5.43 Hisar Camii, 1983 yılı, rölöve projesi, B-B kesiti. Kaynak: Dijital veri no: 350801002-OC013, Teknik, VGM Dijital Veri Arşivi.

Şekil 5.44 Hisar Camii, harim tarihsiz ve mevcut durum görseli. Kaynak: Dijital veri no: Hisar Camii016, Fotoğraf, 350801002-FT001, VGM Dijital Veri Arşivi.

19.08.1983 tarihli 'Rölöve Projesi Ön Cephe' çiziminde de detaylandırma yapılmamıştır. B-B kesitinde kullanılan kısmi çizim yöntemiyle benzer olarak üst kotta yer alan içlik-dışlık pencerelerden her sırada birer tane çizilmiştir. Cephede, sütun başlıkları çizilmiş, kotlar dışında veri aktarılmamıştır. Mevcut durumda oturma birimleri bulunan son cemaat biriminin batısında, çiçeklik fonksiyonuyla kullanılan taş saksılar gösterilmiştir.

En geç dönem çalışması olarak, 29.06.2007 tarihli rölöve, restorasyon projeleri, müdahale ve bozulma analizlerine ulaşılmıştır. Çalışmalarla ilgili Koruma Bölge Kurulu arşivinde yer alan bazı dokümanlar, projelerin revize sürecinde olması nedeniyle paylaşılmamıştır. Bu nedenle projelerin onay öncesi gelişim süreci tespit edilememiştir. Onaylı rölöve projesine yönelik olarak bir takım tespitler yapılmıştır. Zemin ve mahfil katı planında, ölçümlerde tekil ayak konumundaki merkezi kubbeyi taşıyan sütunların bir yere bağlanmadığı; avluda yer alan mekanlara ilişkin mahal bilgileri verilmediği; döşeme kaplamalarının kısmi olarak aktarıldığı görülmüştür. Rölöve projesi genelinde bozulmalara ilişkin veri aktarımı yapılmamış, bu çalışma bozulma analizi raporunda gösterilmiştir. Tavan planında ise zeminden farklı olarak bozulmalar gösterilmiş, ancak mahal bilgisi verilmemiştir. Çatı planında, avluda yer alan birimlerin kaplama malzemesine yönelik eksik veri aktarımı bulunmaktadır. Projenin kesitleri veri aktarımına yönelik olarak, mahal bilgisi hariç, zengin içeriğe sahiptir. Kesitler üzerinde çatlak oluşumları işlenmiş, diğer bozulmalar gösterilmemiştir. Cephelerde ise bozulmaların işlendiği görülmüştür. Rölöve projesi kapsamında detay çizimlerine ulaşılamamıştır. Restorasyon projesiyle ilgili olarak yapılan tespitler ise Koruma Bölge Kurulu kararlarında yer alanlarla paralellik göstermektedir. Proje ve müdahale önerileri arsında uyuşmazlık; avlunun kuzey doğusunda yer alan birimin kaldırılması kararının güvenilirlik derecesi; geçmiş projelerde cümle kapısının iki yanında yer alan müezzin mahfillerinin yalnızca mevcut olanının tutulması kararı; döşeme kaplamalarının gösterilmemesi şeklindedir.

24.06.2010 gün ve 5136 sayılı kurul kararında, 20.03.2008 gün ve 3060 sayılı kurul kararıyla onaylanan projeler için, uygulama sürecinde elde edilen yeni verilere göre, 30.07.2009 gün ve 4276 sayılı kararıyla, 12.03.2010 gün ve 4853 sayılı karar gereği projelerde revize yapılması istenmiş; 03.06.2010 gün ve 2382 sayılı yazı ile İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ne iletilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Kararda, İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü ve proje müellifi denetiminde uygulama yapılması gerekliliği; uygulama sürecinde, restitüsyon etüdü, uygulama raporu, bozulma analizi, müdahale kararları etüdü ve projenin teknik eksikliklerin ve çalışmalar arası uyumsuzluğu giderilmesi gerekliliği aktarılmıştır. 07.01.2010 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01.062.(3500)-1/80 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü

yazısıyla, uygulama sonrası hazırlanan proje revizeleri Koruma Bölge Kurulu onayı için gönderilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Koruma Bölge Kurulunda, 12.01.2011 gün ve 184 tarihli gelen evrak kaşeli, revize restitüsyon ve restorasyon, projeleri yer almaktadır. İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nden henüz revize projelerin onaylanmadığı ve görüşmelerin devam ettiği öğrenilmiştir (24.07.2011, kişisel iletişim, İzmir VBM ilgili birim yetkilisi). Revize proje işlemlerinin devam etmesi ve İzmir 1 No'lu KTVKK'nun bu konudaki verileri paylaşmaması nedeniyle 07.01.2010 tarihi sonrasına ait verilere ulaşılamamıştır.

5.1.4.1.2 Uygulamalar Süreci. Yapının inşasından sonra bazı eklemeler yapılmış; ancak eklemelerin hangi tarihlerde gerçekleştirildiği net olarak tespit edilememiştir. Eserin, 1978-1982-1983-2008 yıllarında projelendirildiği ve proje kapsamlarında en az iki defa esaslı onarım niteliğinde uygulama geçirdiği görülmüştür. Süreç içerisinde, izinsiz ve basit onarım uygulamaları yapıldığı belirlenmiştir. Bu bölümde, basit onarım uygulamaları ve bu kapsamda gerçekleştirilen izinsiz onarımlarla değişmişlikler incelenecek; esaslı onarımlarda gerçekleştirilen müdahaleler irdelenecektir. Bu onarım süreçleri içerisinde rol alan kontrol mekanizmasına yönelik elde edilen veriler ışığında sistem değerlendirmesi de yapılacaktır.

5.1.4.1.2.1 Basit Onarım Uygulamaları. Bu bölümde, bir adet tarihsiz doküman; iki adet teknik rapor; üç adet Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısı; iki adet Koruma Bölge Kurulu kararı; bir adet Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığı yazısı incelenmiştir. Yapılan uygulamalar, bu dokümanlara göre irdelenmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü dijital arşivinde yer alan tarihsiz ve imzasız, cami kurgusu ve onarımları hakkında bilgi içeren bir doküman tespit edilmiştir. Dokümana göre, eser 1597 yılında inşa edilmiş; 1813, 1881 yıllarında tamirat görmüş; 1927 yılında İzmir Valisi Mirliva Kazım Paşa tarafından yaptırılan onarım sırasında minare ve barok süslemeler eklenmiştir (Dijital veri no:350801002-BN002, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi). Aynı belgede yapının, 1977 yılında yaşanan deprem sonrasında ve 1982 tarihinde aynı sebeple onarım gördüğü belirtilmektedir (Dijital veri no:350801002-TF001, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi). 1980'li yıllarda gerçekleştirilen onarımların, ahşap takviye ve betonarme projesi olarak

adlandırılan yetersiz çizimlerle yapıldığı tespit edilmiştir. Ancak bu proje kapsamında ortaya çıkarılan en nitelikli veri, yapılan araştırmalar sonucu oluşturulan araştırma detaylarıdır. Uygulamalar eserin betonarme yapım sistemine dönüştürülmesini desteklemektedir.

24.01.1978 tarihli raporda, 16.12.1977 günü gerçekleşen depremin Hisar Cami'nde hasar meydana getirdiği belirtilmiştir (Dijital veri no:350801002-RP001, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi). Raporda Hisar Camii'ne ilişkin olarak, minare nedeniyle o bölümde bulunan kubbelerin hasar gördüğü; tuğla kubbelerde çatlak, malzemede kayma, sıva kaybı oluştuğu; son cemaat, mahfil kubbeleri, mihrap önü kubbesi, kemerler ve minarede ciddi hasarlar olduğu belirtilmiştir. (Dijital veri no:350801002-TF001, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi). Müdahale olarak kısmi bakım onarım kapsamında öneriler geliştirilmiştir. Kubbe ve kemerlerin betonarme olarak takviye edilmesi ya da bezemeler korunarak yenilenmesi; sütun kemer birleşimlerine 3 sıra çelik lama yapılması; minare külah kısmının petek alt hizası ya da daha alt kısımlara dek sökülüp yeniden örülmesi; aşınan taşlar değiştirilmesi; külah kısmının alt sınıra dek kısaltılması önerilmiştir (Dijital veri no:350801002-TF001, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi).

15.03.1979 gün ve 592 sayılı teknik raporda, mihrap önü kubbesi ve kubbeyi taşıyan kemerlerde deprem etkisiyle ciddi bir problem oluşmadığı; sıvaların açılması sonrasında taşıyıcı kolon malzemesinin ve harcın zayıf olduğu, daha şiddetli bir depremde kısmi yıkım oluşabileceği; diğer kubbe ve kubbeleri taşıyan kemerlerde ciddi hasarlar oluştuğu belirtilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Kemerlerin askıya alınması; sıva sökümü yapılıp, tuğla malzemeli taşıyıcı içlerine betonarme takviye yapılması; duvar içinde yer alan ayakların betonarme kabukla takviye edilmesi; takviyelerin taban ve tepede betonarme hatıllarla bağlanması önerilmiştir. Ayrıca küçük kubbelerin betonarme olarak yeniden inşa edilmesi; kubbeleri taşıyan tüm kemer gergilerinin, yeterli kesite sahip gergilerle değiştirilmesi; ilerde zemine yönelik yapılan araştırmalarda gerekli görüldüğü takdirde, zemine çimento enjekte edilerek taşlaştırılması gerektiği belirtilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 08.03.1978 gün ve 35/312 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısıyla, 16.12.1977

günü gerçekleşen depremde zarar gören Hisar Camii'nin hasar tespiti ve alınacak önlemler belirtilmiş, kurul tarafından onarım isteminin karara bağlanması istenmiştir. 17.03.1978 gün ve 732-35-A sayılı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığı yazısıyla, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden; İ.T.Ü. Zemin Mekaniği Kürsüsü, statik Kürsüsü, Betonarme Kürsüsü, Sismoloji Kürsüsü profesörleri ve Vakıflar Baş Müdürü Statik Uzmanı Y. Mühendisten oluşan bir heyetin yerinde inceleme yapıp rapor hazırlaması gerektiği belirtilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Yapılan çalışmalar sonucunda, 1982-1985 yılları arasında eserin tespit edilebilen ilk kapsamlı onarım uygulaması gerçekleştirilmiştir. Bu uygulama 'Esaslı Onarım Uygulamaları' başlığa altında aktarılacaktır.

01.08.1989 gün ve ABİYAP/ABİŞB/35.00/(89) sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısıyla, sıva, ahşap pencere ve demir parmaklık onarımı; kurşun yenilemesi; alçı ve kalem işi yapımı ve boya badana işlemleri için izin istenmiştir. 14.08.1989 gün ve 3633 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısıyla onarım için, fotoğraf albümü kurula iletilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 24.08.1989 gün ve 1243 sayılı Koruma Bölge Kurulu kararına göre, bozulan kubbe kurşun kaplaması, rutubetten bozulan kubbe altı ve silmelerin sıva onarımına; aslına uygun boya uygulamasına izin verilmiştir (Dijital veri no:350801002-KR002, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi). 24.08.1989 gün ve 1235 sayılı Kurul Kararında ise şadırvan onarımı ve temizliği için onay verilmiştir (Dijital veri no:350801002-KR003, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi). Vakıflar yazısında belirtilen alçı ve kalem işi yapımının kapsamı ya da açık tanımı yapılmamış, bu işlemlerin netlik kazanması yönünde bir tutum sergilenmemiştir. Kurul Kararında ise bu işlemler yer almamakta, işlemlerin gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği bilinmemektedir. Ancak 2009-2010 yılları uygulamalarında, bazı bezeme renklerinin orijinal olmadığı laboratuvar çalışmalarıyla tespit edilmiştir.

5.1.4.1.2.2 Esaslı Onarım Uygulamaları. Arşiv çalışmalarından elde edilen verilere göre, Hisar Camii, iki farklı kapsamda esaslı onarım uygulaması geçirmiştir. Bu bölümde, iki adet Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısı; üç adet Koruma Bölge Kurulu kararı ve bir adet kurul yazısı; üç adet rapor; bir adet Gayrimenkul Eski

Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığı kararı; bir adet İzmir Rölöve anıtlar Müdürlüğü yazısı; bir adet Dokuz Eylül Üniversitesi yazısı ve yapılan uygulamalar incelenmiştir.

Tespit edilen ilk esaslı onarım uygulaması, 14.01.1982 tarihli ahşap takviye ve 17.01.1982 tarihli betonarme projelerine göre yapılmıştır. 15.09.1982 gün ve ABİYAP/35-312/82-ABİŞB sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısı, yapılan uygulamaya ilişkin rapor niteliğindedir (Dijital veri no:350801002-KR005, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi). Çalışmalarda, ana kubbeyi taşıyan, girişin solundaki sütunun temeli açılmış, kesme taş sütun altında iki yönde üst üste binen taş ızgara bulunmuştur. Ana kubbeyi taşıyan sütunlarda yapılan kısmi sıva sökümlerinde sert kesme taş üzeri 19 cm kalınlığında sıva tespit edilmiş; sıvanın dıştan 1 cm alçı sıva, 7 cm mukavemetsiz sıva, 11 cm demir malzemeli mukavemetli sıva olduğu belirlenmiştir. Mihrap sol beden duvarında yapılan sıva sökümleriyle, kesme taş üzeri tuğla kırıklı sıva bulunmuştur. Yapılan uygulamalar şu şekildedir;

- Ahşap döşemeler sökülmüştür.
- Sağdaki sütunlarda, taş üzeri lama bilezik kullanılmıştır.
- Taşıyıcı sütunlarda bulunan 8 cm sıva, raspa edilmiş; sütunlar 10cm. kalınlıkta betonarme kabuk içine alınmıştır.
- Minberin zarar görmemesi için güney duvarındaki iki sütunçeye müdahale edilmemiştir.
- Küçük kubbelerin çember kirişiyle birlikte betonarme olarak yeniden inşa edileceği belirtilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığının 13.11.1982 gün ve A-3975 sayılı kararında, İTÜ Geoteknik ve Yapı İşl. Kürsüsünce hazırlanan betonarme projesinin uygun olduğu; yapılan çalışmaların İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi tarafından oluşturulacak bir heyet tarafından incelenmesi, rapor hazırlanması ve raporun kurula iletilmesini gerektiği belirtilmiştir. (Dijital veri no:350801002-KR004, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi). 15.11.1982 gün ve 736.0/2294 sayılı İzmir Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü yazı ekinde yer alan 11.11.1982 tarihli rapor, kurum tarafından görevlendirilen inşaat

mühendisinin şantiyedeki tespitleri yer almaktadır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Buna göre, sütun tabanların dış yüzeylerinde 2 metreye yakın çürütme yapılarak, demir kuşaklar geçirilmiştir. Zeminde betonarme hatıllarla, sütunlar arası bağlantı yapılmıştır. Sütunların oturma yüzeylerine 20 cm kalınlığında beton dökülmüştür. Kubbe ve taşıyıcılarda kısmen çürütme yapılmıştır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).
Yapılan çalışmaya yönelik olarak 30.03.1983 tarihinde, Araştırma Sonuç Detayları adıyla taşıyıcıların mevcut durumu hakkında çizimsel anlatım paftası oluşturulmuştur. 12.05.1983 gün ve 311/4879 sayılı Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi yazısında onarım raporunun gönderildiği belirtilmektedir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

Şekil 5.45 Hisar Camii, sütun güçlendirme çalışması (tarihsiz görsel). Kaynak: Dijital veri no: Hisar Camii010, Fotoğraf, 350801002-FT001, VGM Dijital Veri Arşivi.

04.04.1984 gün ve ABİYAP/35-312/84-ABİŞB sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısı ekinde, dağıtım yapılması için projelerin, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Bölge Kurulu Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü'ne gönderildiği belirtilmektedir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Eserin durumu sakıncalı görülerek, statik problemlerin çözümlenmesi ve yapının güçlendirilmesi için gereken onarım projeleri 05.02.1982 tarihinde onaylanmış, dağıtım yapılacak projeler ise 04.04.1984 tarihinde ilgili kuruma ulaştırılmıştır. Bu süreçte uygulama devam etmiştir. Projenin kontrolüyle yükümlü kurumların uygulamayı sağlıklı takip edemediği anlaşılmaktadır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü dijital arşivinde yer alan tarihsiz ve imzasız, Hisar Cami 1984-85 onarımlarına yönelik belgede yapılan uygulamalar aktarılmıştır. Alçı

sıva, boya, ahşap döşeme ve kurşun yenileme yapılacağı belirtilmiştir 15.09.1982 tarihinde aktarılan uygulamalara ek olarak yapılan işlemler şöyledir;

- Mihrap önü kubbesi yanındaki kubbelerin yıkılıp yeniden yapılmıştır.
- Son cemaat ve mahfil kubbelerindeki çatlaklarda dikiş işlemi yapılmıştır.
- Kemer çatlaklarına dikiş ve gergi demiri takviye işlemleri yapılmıştır.
- Mahfil karkası sağlamlaştırılıp, döşemesi yenilenmiştir.
- Tüm içlik pencerelerin değiştirilmiştir. (Dijital veri no:350801002-OF001, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi).

26.03.2009 tarihinde yapılan uygulama ihalesi sonucu, yükleniciyle 11.05.2009 tarihinde 717,000 TL bedelle sözleşme imzalanmıştır. Uygulama kapsamında, geriye dönük uygun bulunmayan onarımların temizlenmesi ve eserin orijinal haline getirilmesi yönünde müdahale edilmiştir. 23.06.2010 gün ve 493 sayılı Koruma Bölge Kurulu yazısı ekinde yer alan 23.06.2010 tarihli rapor, uygulama sürecinde elde edilen yeni verilerin proje üzerine işlenmesi, çalışmalar arasında uyumsuzluğun giderilmesi yönündedir. Raporda, 20.03.2008 gün ve 3060 sayılı kurul kararında rölöve ve restorasyon projeleri onaylanmış ve uygulama sürecini kapsayan ek istemlerde bulunulmuştur (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Uygulama sürecinde, rölöve raporunda belgeleme yöntemlerinin açıklanması istenmiştir. Kubbe kaplama, sıva ve alçı perdelerde yenileme kararı uygulama sürecinde yapılacak bozulma tespitleri vb. girdilere göre proje müellifi tarafından yeniden irdelenmesi ve karar üretilmesine dek yenilenmemesi gerektiği belirtilmiştir. Restorasyon projesinde yıkım önerilen bölümlerin yıkılmaması; temizleme yöntemine ilişkin detaylı rapor hazırlanması gerektiği; yapıdan gelen izler ve arşiv çalışmalarıyla restitüsyon etüdünün yapı elemanı ölçeğinde dönemlendirilip detaylandırılması gerektiği vurgulanmıştır. Gerekirse mevcut drenaj sisteminin geliştirilebileceği aktarılmıştır.

30.07.2009 gün ve 4276 sayılı kurul kararında, yeni veriler rapor edilmiş ve projelerin revize edilmesi istenmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Bulgulara göre müdahale önerileri sunulmuştur. Buna göre, kubbe kasnağında ortaya çıkan demir kasnağın, kireç esaslı harçla sıvanması; son cemaatte tespit edilen yonu taşı döşeme kaplamasının devam ettirilmesi uygun bulunmuştur. Mahfil katı döşeme

kaplamasının kaldırılıp, yapısal deformasyonların değerlendirilmesi; bozulma ve özgünlük durumu nedeniyle harim ahşap döşeme kaplamasının yenilenmesi önerilmiştir. Avluda ve avlu dışında yer alan ek birimler için, kapsamlı restitüsyon etüdü yapılmadan müdahale kararı verilmemesi; sövelerde bozulma ve müdahale paftaları detaylandırıldıktan sonra uygulamaya devam edilmesi vurgulanmıştır. Raspa sonrası güney cephede tespit edilen sekiz köşeli yıldız formlu açıklığın korunmasına yönelik detay oluşturulması; çimento sıva raspası sonrası ulaşılan özgün sıvalarda analiz yaptırılması, yapımına başlanan sıva uygulamasının kireç bağlayıcılı harçla devam edilmesi gerektiği aktarılmıştır. Doğramalarda boya sökümü ve mahfil korkuluğunda önerildiği gibi ahşap koruyucu uygulanması; mihrabın aslına uygun sıvanıp boyanması, sütunçelerin alttan çıkan malzemeye uygun olarak boyanması; merdiven altı odasını enerji odasına dönüştürülmesi önerilmiştir. Harim biriminde gerçekleştirilecek olan döşeme yenilemesiyle ilgili verilen detaydaki kesit kalınlığıyla, uygulama arasında problem olacağı belirtilmiş, sorunu İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün çözümlemesi gerektiği söylenmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

Şekil 5.46 Hisar Camii 2009-2010 uygulama süreci, çimento sıva sökümü detayı. Kaynak İzmir VBM Arşivi

12.03.2010 gün ve 4853 sayılı karar, önceki kararla istenen çalışmaların yeterli olmadığı yönündedir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Uygulama aşamalarının teknik ve malzeme bilgisiyle birlikte yer aldığı uygulama raporu; güvenilirlik dereceleri belirlenmiş dönemleri tespit edilmiş restitüsyon etüdü hazırlanması istenmiştir. Bozulma, özgünlük müdahale analizlerinin güncellenmesi; rölöve, restorasyon raporu ve restorasyon projesinin revize edilmesi gerektiği belirtilmiştir.

23.06.2010 gün ve 493 sayılı Koruma Bölge Kurulu yazısı ekinde yer alan, 23.06.2010 tarihli raporda, 22.06.2010 tarihinde teslim edilen "İzmir Hisar Camii Hakkında Tarihi Araştırma ve 2009-2010 yılları Onarım Uygulamalar" raporu, "Müdahale Analizi", Revize Restorasyon Projesi ve fotoğraf cd'sine yönelik olarak tespitler yapılmıştır. Bu tespitler şöyledir;

- Uygulamayla onaylı proje arasında karşılaştırma çalışması bulunmamaktadır.
- Restitüsyon etüdü, 16.-17. ve 19. yüzyıl olmak üzere, 3 döneme ayrılmıştır. Son cemaat ve harimi destekleyen payandaların 18. yüzyıl; avlunun kuzey doğusundaki tonozlu mekanın, avlu kuzey girişinin, avlu dışındaki dükkanların, tüm payandaların, bezeme ve şadırvanların 19. yüzyıl eki olduğu aktarılmıştır. Ancak son cemaat biriminin 18. yüzyıl eki olduğu yönünde kesin bir bilgi olmadığı, 16. yüzyılda yapı ile birlikte inşa edilmiş olmasının daha kuvvetli bir ihtimal olduğu; ilk inşa evresinde minare yivli gövdesi olduğu belirtilmiştir.
- .Pencere doğramaları 16. yüzyıla tarihlenmiş, bu varsayım iddialı bulunmuştur.
- Merkezi kubbeyi taşıyan kuzeydoğudaki ikinci ayak başlığının devşirme olduğu, diğer başlıklarında devşirme olup sonradan bitkisel motiflerle zenginleştirilmiş olabileceği, aynı durumun merkezi kubbe altındaki güneybatı köşesi taş silmelerinde de görüldüğü, restitüsyonda silmelerin 16. yüzyıl olarak belirtilmesinin hatalı olduğu aktarılmıştır.
- Dernek odası ve dükkan bölümlerinin 19. yüzyıl eki olması nedeniyle bu birimlerde yapılacak müdahalelerin değiştirilmesi ve eserdeki statik müdahalelerin belgelenmesi gerektiği vurgulanmıştır.
- Vaziyet planında korunması gereken dernek binası işlenmemiştir. Restitüsyon projesi ve müdahale kararlarında korunan dernek odası, restorasyon projesinde farklı ele alınmıştır. İç mekandaki tavan göbeğinin korunması belirtilmiştir.
- Dış cephe sıvaları için 'Koruma Kurulunca belirlenecek' ibaresinin kaldırılması, söve çıkıntılarına göre sıva uygulanması uygun bulunmuştur.
- Dükkan birimlerinin müdahale kararları, söküm işlemleri sonrası irdelenip, Koruma Bölge Kurulu değerlendirmesinden sonra uygulanması gerektiği belirtilmiştir.
- Teknik açıdan; malzeme gösterimi ve kapı çizimlerinin yetersiz olduğu, giriş kapısı, plan ve görünüşünün birbiri ile uyumlu olmadığı aktarılmış; "orijinal veri

elde edilemeyen alanda avlu bütünlüğü duvar örülerek sağlanacaktır" ibaresinin çizimlerde ifade edilmediği belirtilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

30.07.2009 gün ve 4276 sayılı karara göre, mahfil katının söküm sonrası değerlendirmesi belirtilmiş; ancak bu karar uyulmamış, birimde uygulama yapılmıştır. İşlemler rapor ve projeye aktarılmıştır. Korkuluklarda ahşap boyası kullanım kararı, proje notunda koruyucu; denizliklerde kırılan kısımların aynı malzemeyle yenilenmesi kararı, müdahale kararlarında temizleme olarak önerilmiştir. (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

Bezeme onarımlarıyla ilgili olarak, uygulama raporunda; kısmi yenileme, onarım ve tamamında boya raspası yapıldığı, boyaların yenilendiği, eksik parçaların tamamlandığı, süslemelerde yaldızlama yapıldığı belirtilmiştir. Projede; Barok süslemelerin kararmış yaldızları boyanmalı, malzeme kaybı olan bölümler aslına uygun tamamlanmalı denilmektedir. Müdahale kararları raporunda ise, boyanın yenilenmesi, bir bölümde sıva raspası ve sıva yenileme, bir bölümün altının araştırılması, tüm tavan süslemelerinde kopmaların tamamlanması söylenmiştir. Ancak konumlara yönelik tanımlama yapılmamış; uygulamada müdahale edilen bölümler dağınık haldedir. Raporda, tavan ve duvarlardaki sıva raspası müdahalelerine ilişkin olarak proje ve çalışmalar arasında farklılıklar bulunduğu, korunması önerilen orijinal sıvalı bölümün müdahale kararlarında farklılık olduğu belirtilmiştir. Uygulama raporunda yer alan farklılıkları şöyledir;

- Mahfile bakan içlik alçı söve, alçı çıta ve kırık camların, onarıldığı belirtilmiş ancak 3-3 kesitinde tamamen sökülüp yenilenme lejantıyla gösterilmiştir.
- Muhtes çimento sıvaların sökümünde, pencere içi alçı sövelerdeki kıtıklı sıvanın korunmasına karar verilmiş; bazı kavlamış sövelerin yenileneceği belirtilmiş; ancak dıştan pervazların bir kısmının yenilendiği belirtilmiştir.
- Dışlıkların orijinalden, farklı detayda yenilendiği aktarılmıştır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

Sonuç olarak, raporda belirtilen onarımların yapılması koşuluyla çalışmaların uygun olduğu belirtilmiştir. Uygulamaların devam edebileceği ve dükkan bölümlerinde bu aşamada yalnızca raspa ve söküm işlemi yapılması, sonraki aşamada restorasyon kararı verilmesi, yönünde görüş bildirilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

Uygulama süreci, 2010 yılı sonunda tamamlanmış ve revize proje çalışmalarına başlanmıştır. Revize projelerin değerlendirilmesi devam etmektedir. Kurul arşivinde yer alan 16.06.2010 tarihli, 12.01.2011 gün ve 184 sayılı gelen evrak damgalı raporda; eser hakkında tarihi bilgi; geçmiş onarım verileri, raporlar, detaylar ve yapılan uygulamalar aktarılmaktadır (Özbaşbuğ, Bozal, Özkan, 06.06.2010, İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 2009-2010 yılları arası yapılan uygulamalar şöyledir;

- Kubbelerde, kurşun kaplama, kurşun altı çamur kaplama sökülmüş; kavlayan sıvalar kazınmış; 1/3 kum, 1/3 kaymak kireç, 1/3 tuğla tozuyla hazırlanan harçla kazınan yerler doldurulmuş; kubbe üstleri samanlı çamur harçla yeniden sıvanmış; kurşun kaplama yapılmış; alem yerine takılmıştır.

Şekil 5.47 Hisar Camii 2009-2010 uygulama süreci, kubbe onarımı. Kaynak İzmir VBM Arşivi.

- Dış cephelerde, çimento harçlı sıvalar raspa edilmiş; bulunan kapatılmış yıldız pencere açılmış ve dışlık takılmış; bulunan 80'li yıllara ait betonarme hatıllardaki kopmalar, epoksi tamir harcıyla onarılmış; duvarlarda bozulan kısımlar çürütülüp temizlenmiş, tuğla ve taş yerleştirilmiş; yüksek basınçlı sulu yıkama yapılmıştır.
- İç cephelerde, çimento harçlı sıva raspa edilmiş; orijinal harçtan örnek alınarak analiz yaptırılmış; karışıma göre yeni sıva uygulanmış; söküm sırasında pencere iç alçı sövelerinin orijinal olduğu tespit edilmiş ve korunması, gereken sövelerde kalıp alınarak onarım yapılmıştır.
- Sütunlar üzerindeki çimento harçlı sıva sökülmüş; betonarme güçlendirmenin tespiti yapılmıştır.
- Harim giriş kapıları pencere korkuluklarındaki yağlı boya ve pas temizlenmiştir.

• Harim kuzeybatı duvarı orta kapının doğusu; merkezi kubbe altındaki kemer duvarları; doğuda yer alan iki kubbenin tamamı; batıda yer alan kubbelerin trompları; mihrap duvarının tamamı üzerinde yer alan, orijinal kıtıklı kireç harçlı sıva korunmuş, gerekli yerlerde analize göre hazırlanan harçla onarım yapılmıştır.

•Harim döşemesi kaplaması sökülmüş; bozuk kısımlar betonla onarılmış; negatif yönlü kristalize yalıtım malzemesiyle su yalıtımı yapılmış; elektrik tesisatı için yangına dayanıklı galvanizli sac kapaklı kablo kanalı döşenmiş; emprenye edilmiş çam döşeme kaplaması yapılmış; kaplama üzerine pinoteks uygulanmıştır.

Şekil 5.48 Hisar Camii 2009-2010 uygulama süreci, döşeme kaplaması yenilenmesi. Kaynak İzmir VBM Arşivi.

Şekil 5.49 Hisar Camii kubbe görünümü. Kaynak İzmir VBM Arşivi.

•Merkezi kubbe içinde kavlayan sıvalar kireç harçla onarılmış; eksik alçı süslemeler eş örneklerden kalıp alınarak çoğaltılmış ve onarılmış, muhdes pembe ve yeşil yağlı boyalar raspa edilmiş; raspa sırasına orijinal çivit mavisi renk ortaya çıkarılmış; orijinal rengin laboratuar araştırmasıyla karışımı belirlenmiş; kubbe ve

kemer kartuşları orijinal renge boyanmış; göbekte yer alan renk korunmuş; yukarıdan aşağı doğru zemin boyası ve süslemelerde yaldız uygulanmıştır.

•Mihrap içi ve çevresi horasan harçlı sıvayla sıvanıp beyaza boyanmış; zemin araştırmasında orijinal veri elde edilememiş ve mermer kaplanmış;

• Mihrap içi alçı perdede kırık ve eksik motifler onarılmıştır.

• Mihrap çevresinde yapılan araştırmada hava gazıyla çalışan aydınlatma sistemi bulunmuş; mihrap iki yanında bulunan sütunçelerde, itinalı boya raspası ve yağlı boya temizliği yapılmış; mermer taklidi süslemeler ortaya çıkarılmıştır.

Şekil 5.50 Hisar Camii mihrap nişi. Kaynak İzmir VBM Arşivi.

• Minber hidrosolver boya çıkarıcı, amonyum bikarbonat, karboksil metil selüloz, E.D.A.T ve silikat kumu kullanılarak yağlı boya ve kirlerden temizlenmiş; minber ve vaaz kürsüsü, basınçlı sıcak suyla temizlenip; mermer cilası uygulanmıştır.

• Açılık çevrelerinde yer alan alçı silmeler onarılmış ve yenilenmiştir.

•Beton dışlıklar sökülmüş; her tip için kalıp alınmış; mermer pirinci, mermer tozu ve beyaz çimento kullanılarak yeni dışlık imalatı ve montajı yapılmış; alçı içlikler temizlenmiş; açık onarılmış; kırık içlikler, sağlamlardan alınan kalıpla çoğaltılıp montajlanmış; içlik camları, alçı çıta ve söveler onarılmış; soyulmuş renkli camların orijinal renklerine boyanmıştır.

• Pencere doğramalarında, boya raspası, koruyucu ahşap boyası uygulanmış; denizliklerde, mermer kaplama temizlenmiş, eksik kısımlar tamamlanmıştır.

• Doğu mahfil merdiveni altına enerji odası yapılmış; elektrik tesisatı sıva altı olarak döşenmiş; harim içi aydınlatma elemanları yenilenmiştir.

• Kadınlar mahfilinde, batıdan ikinci sütun başlığının kırık olan parçaları sağlam başlıklardan kalıp alınarak onarılmış; döşemedeki sarkmanın giderilmesi için 1984 yılı imalatı rabıtalar sökülmüş, taşıyıcılar kontrol edilmiş; sütunla ana kirişleme bağlantısının kesilmiş olduğu tespit edilmiş; mahfilin mevcut durumda korunması için, ana taşıyıcılar sac hokkalarla sütunlara sabitlenmiştir.

• Kadınlar mahfili altındaki batıdan ikinci tavan göbeğinin eksik kısımları sağlam parçalardan alınan kalıpla tamamlanmış; batıdan beşinci bölümü taşıyan gusenin kavlamış olan süslemesi onarılmış; doğu merdivenine bitişik gusedeki alçı kartonpiyer yenilenmiş; cümle kapısı karşısındaki guse onarılmış; mahfil altı süsleme onarımları yapılmıştır.

Şekil 5.51 Hisar Camii 2009-2010 uygulama süreci, yağlı boya raspası. Kaynak İzmir VBM Arşivi.

• Ahşap korkuluklarda, hidrosolver yardımıyla itinalı boya temizliği (8 kat) yapılmış; ahşap koruyucu boya uygulanmış; çürüyen kısımlar aslına uygun olarak yenilenmiş; sehim veren kısımlar düzeltilerek montajlanmıştır.

•Son cemaat biriminde, saçağın kopan parçaları, mevcut orijinal taştan kalıp alınıp, elde yontulmuş ve montajlanmıştır; kuzey duvarı taraklanarak temizlenmiştir; derz sökülmüş ve kireç harçla derz yapılmış; kuzeydeki muhdes ahşap doğramalar ve muhdes ahşap kaplama sökülmüş, bulunan orijinal taş zemin kaplaması tüm birimde uygulanmıştır. Kubbe içleri onarılmış, kireçle boyanmıştır.

•Son cemaat önünde ve batı avluda, muhdes kaplamalar sökülmüş, orijinal doğal taş kaplama tespit edilmiş; orijinal kaplama temizlenerek korunmuş; eksik kısımlar tesviye betonu, şap ve serbest boy yonu taşıyla tamamlanmıştır.

•Son cemaat mahallinde sütunların taş pabuçlar temizlenmiş; imitasyonla tamamlanmış; sütun pabuçları üzerine demir kelepçe monte edilerek sağlamlaştırılmış; sütunlarda düşük basınçlı sıcak su ve tel fırçayla temizlik yapılmış; oyuk kısımlar imitasyonla tamamlanmıştır.

•Doğu ve batı cephesindeki ahşap dolaplarda koruyucu boya uygulanmıştır.

• Bozulan denizlikler, andezit tozu ve epoksi tamir harcıyla onarılmıştır.

• Avluda, payanda altındaki geçişleri kapatan duvarlar sökülmüştür.

• Avlu kapısının, çürüyen alt tablası yenilenmiş; eksik ve kırık süslemeler kalıp yardımıyla, kurşundan dökülerek onarılmış; kapı üzerindeki on iki kat yağlı boya hidrosolver yardımıyla temizlenmiş; yüksek basınçlı silikat kumu püskürtülerek küf ve pas temizlenmiş; iki kat anti pas, iki kat mat metal boyasıyla boyanmıştır.

Şekil 5.52 Hisar Camii mihrap nişi. Kaynak İzmir VBM Arşivi.

• Avluda, muhdes mozaik kaplama sökülmüş; orijinal veri elde edilememesi nedeniyle blokaj, tesviye betonu, şap ve renkli andezit kaplama uygulanmıştır.

• Şerbetlik, mermer çeşme, abdestlik biriminin mermer yüzeyleri düşük basınçlı sıcak suyla temizlenmiş; oturma yeri ve çeşmeler yenilenmiştir.

• Kenet deliklerine eritilmiş kurşun dökülmüş; kenetler monte edilmiştir.

• Gergi demirlerinde yağlı boya raspası; iki kat antipas ve iki kat mat boya uygulaması yapılmıştır.

• Taç kapının, mermer bölümleri düşük basınçlı sıcak suyla temizlenmiş; bitkilenme olan kısımlarda temizlik ve derzleme yapılmış; iç kısımda sıva raspası, horasan harçlı sıva ve boya uygulanmıştır.

- Doğu cephesi girişlerinden, son cemaate açılan kapının, ahşap bölümlerinde boya raspası, çürüyen kısımlarda onarım yapılmış; demir yüzeyde yağlı boya raspası, iki kat antipas, iki kat mat boya uygulanmış; yıkılan dükkan kepenkleri yerine demir kapı imalatı ve montajı yapılmıştır.
- Tüm avlu giriş kapıları önüne demir yağmur ızgarası yapılmıştır.
- Dernek binasında, mermer kaplama sökülmüş; sıva raspası yapılmış; horasan harçla sıva ve kireç boya uygulanmış; bozulmuş olan söveler imitasyonla tamamlanmış; tonoz üzerindeki kurşun kaplama yenilenmiştir.
- İmam odasında; sıva raspası, horasan harçla sıva, toz boya ve kireç karışımıyla boya uygulaması yapılmış; sövelerde boya raspası ve imitasyonla tamamlama yapılmış; demir pencere korkuluklarında boya raspası, iki kat antipas, iki kat mat metal boyası uygulanmış; iç cephede lambri kaplama sökülmüştür.
- Yapının üç cephesine bitişik olarak drenaj yapılmıştır (Özbaşbuğ, Bozal, Özkan, 06.06.2010, İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

5.1.4.1.2.3 Uygulamalar Süreci Kontrol Mekanizması. Günümüzde uygulamalar süreci kontrol mekanizması, ilgili Vakıflar Bölge Müdürlüğü içerisinden görevlendirilen memurlar ya da bu işlemler için hizmet alımı yöntemiyle belirlenen uzman kişiler olmaktadır. Bu bölümde, bir adet İzmir Rölöve Anıtlar Müdürlüğü yazısı, bir adet rapor ve uygulama süreci işlemleri incelenmiştir.

1980'li yıllarda yapılan uygulamalarda ise hem mülkiyet sahibi kurum, hem de Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü görevlisi Hisar Camii onarım uygulaması işine yönelik çalışma yapmıştır. 15.11.1982 gün ve 736.0/2294 sayılı İzmir Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü yazı ekinde, kurum tarafından görevlendirilen kişinin 11.11.1982 tarihli raporu yer almaktadır. (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Raporda, şantiyede yapılan işlemlerin teknik yönüyle ve uygulamanın geneline ilişkin tespitlerde bulunulmuştur. Görevli, "…müteahhit tarafından çalışmaların, Vakıflar Genel Müdürlüğü teknik elemanlarının uygulama, plan, proje ve talimatlarına göre yürütüldüğünü söylemiş olup, ancak Anıtlar Yüksek Kurulunca 5.2.1982 tarih ve A-3365 sayılı kararlarında belirtilen onaylı betonarme projesinin kendisinde bulunmadığını ve işin mahalinde bir teknik eleman bulunmadığını" belirtmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

Onarımla ilgili yeterli bilgiyi elde etmek amaçlı onaylı betonarme proje sureti istenmiştir. Proje olmadan yürütülen onarım işlemi ve onarımı kontrol etmekle görevlendirilen kimsede proje olmaması ciddi problemleri işaret etmektedir.

Arşiv verilerinden, 2009-2010 yılında gerçekleştirilen uygulamanın ise daha dikkatli kontrol edildiği anlaşılmaktadır. Şantiye kontrollüğü İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü sorumluluğunda olmasına rağmen, Koruma Bölge Kurulu tarafından da işlemlerin kontrol edildiği, projeyle uygulama arasındaki tespit ve revize projeye yönelik eksik olarak belirlenen detaylardan görülmektedir. Kontrol mekanizmasının gelişmiş olması, esere yönelik yapılacak hatalı müdahaleleri önlemeye ve/veya geri döndürmeye yönelik girişimlerde bulunulmasını sağlayacak en önemli etkendir.

5.1.4.1.3 Uygulamalar Sonrası Süreç. 2009-2010 uygulaması öncesi gerçekleştirilen işlemlerin netlik kazanmadığı, arşiv araştırmalarından anlaşılmaktadır. Eserin geçmiş tarihli proje ve raporları, yeterli olmayan teknikte hazırlanmış, ayrıntısız ve kısıtlı detay içer aktarımlardan oluşmaktadır. Proje ya da raporlara göre yapıldığı tahmin edilen müdahaleler kapsamlı olarak günümüze aktarılamamıştır. Örneğin mahfildeki çökmenin sebebi olan kirişlemeyle, taşıyıcı sütun arasındaki bağlantının kesilmesi sorunu mevcut kaplamaların kaldırılıp, iskeletin kontrol edilmesiyle saptanabilmiştir. Genel olarak hazırlanmış detaylarla yapılan uygulamaların, anlık çözümler üretme üzerinde ilerlediği, uzun vadede getirisinin ne olacağının göz ardı edildiği görülmektedir. 2009-2010 uygulaması için ise onaylı projeden farklı yapılan imalatların revize proje hazırlanarak arşivlenmesi olumlu bir gelişmedir. Ancak 11.2010 tarihinde tamamlanan uygulamanın henüz revize projeleri tamamlanmamıştır. Sürecin uzaması müellif, yüklenici ve yoğun gündemi olan Koruma Bölge Kurulu için olumsuz bir durumdur.

5.1.4.1.4 Onarım Süreçlerinin Değerlendirilmesi. Hisar Camii, Kemeraltı'nda yer alan en erken tarihli camidir. Ulaşılan 28.02.1970 tarihli eski eser fişi yapının korunması ve belgelenmesi yönünde gerçekleştirilen ilk çalışma olarak değerlendirilmektedir. Bu süreçten önce gerçekleştirilen onarımlar netlik kazanmamış, ancak yapılan eklemeler tespit edilebilmektedir.

Tablo 5.27 Hisar Camii, 1970 yılı öncesi tespit edilmiş onarımları

TARİH	HİSAR CAMİİ ONARIM SÜREÇLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ 1970 ÖNCESİ
1744	Sağlamlaştırma amaçlı payanda inşası,
1744-1813	Akar amaçlı ek dükkan birimleri ve müştemilat inşası,
1813	Kapsamı tespit edilememiş onarım,
1881	Yeniden minare inşaası; kubbe tamiri ve tezyini yapılması,
1927	Yeniden minare inşaası; süsleme eklenmesi,
1938	Kubbe ve ayakların onarımı,
1970 öncesi	Son cemaat mahalinin ahşap doğramalarla kapatılması;Harim içinde boya uygulaması; Bezemelerde boya uygulaması; Minber ve vaaz kürsüsünde yağlı boya uygulaması,

28.02.1970 tarihli eski eser fişiyle yapılan tespitler sonrasında, izinli ya da izinsiz, farklı kapsamlarda birçok onarım gerçekleştirilmiştir. Uygulamalar öncesi süreçte özellikle esere ilişkin düzenli kontrol yapılmadığı ve arşiv çalışmalarının sağlıklı gerçekleştirilmediği görülmektedir. Eser projelerinin, 2008 yılı öncesinde düzensiz olduğu, farklı yıllarda parça olarak hazırlanmış plan, kesit vb. çizimlerden oluştuğu tespit edilmiştir. Güçlendirme işlemi için hazırlanan projelerinin yapı bütününü ele almadığı tekil eleman bazında müdahale geliştirildiği ve her elemana aynı yöntem uygulandığı düşünülmektedir.

2007 yılı proje ihalesinde sistemden ve yasal düzenlemelerden kaynaklanan bazı problemlerle karşılaşılmıştır. Açık ihale usulüyle yapılan hizmet alım işinde ihaleye yalnızca iki istekli katılmış, fiyat farkı göz ardı edilerek ihale geçerli sayılmıştır. Yasal düzenlemelerde ihalenin iptalini gerektirecek bir durum söz konusu değildir. Davet edilen istekliler arasında yapılan ihale usulünde en az üç firmanın katılımı gerekliliği, açık ihale usulünde aranmamaktadır. İş için yalnızca bir firmanın teklif vermesi dahi, ihale iptalini gerektirmeyen bir durum oluşturmaktadır. Bu durumda rekabetten söz etmek mümkün olmamaktadır.

Eserin 2007 yılı öncesinde takım olarak hazırlanmış kapsamlı proje çalışması tespit edilememiştir. Farklı yıllarda, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde görevli, farklı kimseler tarafından hazırlanan rölöve projesi, sınırlı sayıda ölçü dışında bir veri içermemektedir. 1982-1983 yılında hazırlanan betonarme projesi, ahşap takviye projesi ve uygulamada tespit edilen bulguların yer aldığı araştırma sonuç detayları ise yapı bütününü ele almamakta; ölçeğin gerektirdiği ayrıntıyı vermeyen genel

anlatımla hazırlanmış projelerdir. Çalışmada verilmiş olan bir detayın tüm benzer elemanlarda uygulanması öngörülmüş, eleman özelinde müdahale geliştirilmemiştir.

Tablo 5.28 Hisar Camii, uygulamalar öncesi sürecinin değerlendirilmesi (1970-2011).

KURGU			TARİH	HİSAR CAMİİ ONARIM SÜREÇLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
UYGULAMALAR ÖNCESİ SÜREÇ	Vakıf Kurumu, Koruma Kurulları ve Özel Kişilerin Rolü	Hizmet Alımları ve İhale Sistemi	Tarihsiz İşlemler	VGM'nün düzenli kontrol sağlayamaması; İzinsiz uygulamalar yapılması; yeni mekanlar eklenmesi; Koruma Kurulunun yerinde inceleme yapmadan basit onarım istemlerini değerlendirmesi; onarım öncesi mevcut durum tespiti yapmaması,
			2007	Açık İhale Usulün'de, en az 3 isteliklinin ihaleye katılım şartı aranmaması; ihalede rekabet ortamı sağlanamaması,
		Projelendirme	1978	Rölöve projesi, mahfel ve zemin kat planlarında sınırlı sayıda düz ölçü verilmesi; başka veri aktarılmaması,
			1980	Rölöve projesi, A-A kesitinde teknik açıdan eksiklikler bulunması ve kotlandırma dışında veri aktarılmaması,
			1982	Ahşap takviye ve betonarme projelerinde eser bütününün ele alınmaması; aynı detayın tüm elemanlarda kullanılması,
			1983	Rölöve projesi, B-B kesiti ve ön cephe çizimlerinde teknik açıdan eksiklikler bulunması; kotlandırma dışında veri aktarılmaması; Araştırma sonucu detay çizimlerinde, mevcut malzeme bilgisinin yetersiz detayla gösterilmesi
			2007 öncesi	Yapılan belgeleme çalışmalarında takım proje olgusunun oluşmaması; parça parça yapılan çizimlerle eserin gereken müdahalelerinin yapılmaya çalışılması; eser bütününü belgeleme amaçlı bir projenin hazırlanmaması,
			2008	Rölöve projesinde, küçük teknik hatalar bulunması; Restorasyon projesinde, bozulma ve özgünlük analizleri arasında tutarsızlık olması; Restitüsyon raporundaki dönem analizlerine göre 19. yüzyıla tarihlenen birimlerin, 2008 yılı onaylı restorasyon projesinde kaldırılmasının önerilmesi; Kaldırılması önerilen birimlerin, uygulama sürecinde korunmasına karar verilmesi ve yeni müdahaleler geliştirilmesinin zorunlu hale gelmesi.

2008 yılında onaylanan rölöve, restorasyon projeleri, oldukça fazla veri aktarımı sağlayan projelerdir. Ancak rölöve projesinde, sütunların çapraz ölçü yöntemiyle sabitlenmemiş olması, mahallere ilişkin bilgi aktarımında eksiklikler olması gibi sorunlar bulunmaktadır. Rölöve projesinde tutarsız olan girdiyse, bozulmaların çizimlerin bazılarında gösterilmiş olmasıdır. Sunuma dayalı olarak yapılan bozulma analizleri hem ölçek olarak yetersiz, hem detay açısından gerekli tespitleri yeterince sağlayamamaktadır. Restorasyon projesinde önerilen müdahalelerin ise, müdahale analizi ve bozulma analizinde yapılan tespit ve önerilerden farklılaştığı, çalışmalar arasında uyumsuzluklar olduğu görülmüştür. 2008 yılında hazırlanan restorasyon projelerinde, çimento harç katkılı sıvanın sökümüne yönelik müdahale önerilmiş,

ancak mevcut harç örneği ve öneri harç karışımı analizlerinin yapılması uygulama sürecine bırakılmıştır. 2008 yılı çalışmaları kapsamında restitüsyon projesine ulaşılamamıştır. Ancak 19. yüzyıl eklenmesi olarak tespit edilen ve dönem eki olması gereken birimin kaldırılması kararı en dikkat çekici karar olmaktadır. Bu durum uygulamaya yansımamış birim korunmuştur.

Tablo 5.29 Hisar Camii, uygulamalar sürecinin değerlendirilmesi (1970-2011).

KURGU			TARİH	HİSAR CAMİİ ONARIM SÜREÇLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
UYGULAMALAR SÜRECİ	İzinsiz Müdahale		1982 öncesi	1982 tarihli kesitte iki adet olduğu tespit edilen müezzin mahfilinden birinin mevcutta yer almaması; son cemaat mahalinde döşemedeki doğal taş üzerine ahşap kaplanması; avluda yer alan şerbetlik, çeşme ve demir kapıların tümünde katman halinde yağlı boya uygulanması,
			2007 öncesi	Avluda muvakkithane arkasına, abdest alma birimi (bayan), soyunma kabini (bayan), yapılması,
	Basit Onarım		1977	Betonarme takviyelerle güçlendirme yapılması,
			1989	Sıva onarımı, kurşun yenilemesi, alçı ve kalem işleri yapımı, ahşap pencere ve demir parmaklık onarımları, boya badana işlemleri için izin istemine karşılık; bozulan kubbe kurşun kaplamasının, kubbe altı ve kubbe silmelerinin sıva onarımı, aslına uygun boya uygulamalarına izin verilmesi,
	Esaslı Onarım	Taşıyıcı Sistem	1977	Betonarme sistemle güçlendirilmesi; kadınlar mahfilini taşıyan kirişleme ile taşıyıcı sütun bağlantısının kesilmesi sonucu mahfil döşemesinin sarkması,
			1984-1985	Merkezi kubbe etrafındaki dört kubbenin yeniden inşa edilmesi; taşıyıcı sütunların betonarme kabuk içine alınması, temellerinde betonarme takviye yapılması; son cemaat, mahfil birimleri kubbe ve kemerlerindeki çatlaklarda dikiş uygulanması; kemerlerde gergi demiri takviye edilmesi vb. çalışmaların sağlıklı belgelenmemesi,
		Kaplama	1980'li dönem	Çimento katkılı harç kullanılması; boya işlemlerinin orijinal renge göre yapılmaması,
			2009-2010	Harç analizlerinin uygulama sürecinde yapılması ve gereken kurul kararının gecikmesi nedeniyle iş programının aksaması,
		Mahfil	2009-2010	Mahfil ahşap korkuluklarının amorf formları nedeniyle estetik açıdan olumsuz sonuçlanan, küpeşte üzerinden demir aksamla parçaların birbirlerine tutturulması,
	Kontrol Mekanizması		1980'li dönem	Kontrol mekanizmasının zayıf olması; uygulamayı yapan yüklenici ve uygulama kontrollerinde, onaylı projelerin olmaması; projesiz işlem yapılması ve kontrol edilmesi,
			2009-2010	Uygulama sürecinde, kurul görüşü gereksinimi, Koruma Kurulu yoğunlunun, iş programının aksamasına sebep olması,

Uygulamalar süreci incelendiğinde, 1972 yılında kapsamı bilinmeyen onarımlar yapıldığı arşiv dokümanlarından öğrenilmektedir. 2007 yılı öncesi birçok izinsiz onarım gerçekleştirildiği görülmektedir. Kurumlar arası yazışmalarla bayanlar tuvaleti, abdestlik kabini yapılması istemi için olumsuz karar almış, ancak 2009-2010 restorasyon uygulaması öncesi, avluda bu birimin yapıldığı görülmüştür. Eserin

geçirdiği onarımların yazılı dokümanları incelendiğinde, 1977-1985 yıllar arasında birçok bölümünde betonarmeyle güçlendirme yapıldığı; çimento katkılı harç kullanıldığı tespit edilmiştir. 1977 yılında yaşanan deprem hasarlarının giderilmesi yönünde onarım ve 1984-1985 yıllarında eserin kubbe, sütun vb. elemanlarının yenilendiği ya da yenileme boyutlarında müdahaleler gördüğü anlaşılmaktadır. 1977 yılında yapılan müdahaleler kadınlar mahfilinde sarkmaya neden olmuştur. 1989 yılında izinli olarak yapılmak istenen müdahalelerden basit onarım uygulaması için önerilenlerin özellikle bezemelere ilişkin olanları, basit onarım kapsamında değerlendirilecek nitelikte değildir. Aynı konuyla ilgili olarak, Koruma Bölge Kurulundan izin verilen uygulamalar ise önerilenlerle uyuşmamaktadır. Sonuç olarak o tarihte uygulamaların ne yönde gerçekleştirildiği kesin olarak tespit edilememiştir.

1980'li yıllarda yapılan uygulamada, onaylanmış proje olmadan uygulama yapıldığı; çalışmaların kontrol edilmesi için görevlendirme yapılıp, görevlilere proje verilmediği; onaylanan projelerin dağıtımının yaklaşık iki yıl sonra gerçekleşebildiği gibi olumsuzluklar yaşanmıştır. Günümüzdeyse bu problemler aşılmıştır. Ancak proje onay süreçlerinin, yoğun kurul gündemlerinde yer alması, ayrıntılı olarak görüşülmesi ve sağlıklı karara bağlanması sorun oluşturmaktadır.

2010 yılı sonunda tamamlanan uygulama işleminden sonra, projelerin revize edilmesi istenmiş, ancak revize proje süreci henüz sonlanmamıştır. Uygulama sürecine ilişkin olarak, geçmiş dönem uygulamalarında karşılaşılan temel problem, yetersiz tespit ve sağlıklı çalışmayan kontrol mekanizmasıdır. Eserin süreç içerisinde kontrolleri yapılmamış; kullanıcı inisiyatifi ile mekan eklenmeleri; onarımlar yapılmıştır. İzinli onarımlar için ise önce onarıma yönelik olarak izin başvurusu daha sonraki bir tarihte onarım ihtiyacının açıklanması amacıyla fotoğraf ve rapor sunulmuştur. Yasal sistemde, Koruma Bölge Kurullarının yerinde tespit yaptıktan sonra onarım izni vermesi şeklinde bir yöntem tanımlamadığı için fotoğraflara ve rapora göre izin verilen onarımlar gerçekleştirilmiştir. Yapılmak istenenle, yapılmasına izin verilen işlemler arasında farklılık oluşmuş; sonuç olarak yapılan müdahaleler netlik kazanmamıştır.

2009-2010 yıllarında yapılan restorasyon uygulamasında tespit edilen yeni veriler nedeniyle onaylı projede yer almayan ya da farklı müdahale gerektiren durumlarla karşılaşılmıştır. Projelendirme aşamasında, araştırma kazısı, sıva raspası, boya raspası vb. çalışmalar yapılmamış; bu tutum uygulama sürecini uzatmıştır. Her yeni bulgu için Koruma Bölge Kurulu görüşü alınması gerekliliği; bulguların kurul gündemine alınıp, karara bağlanma süreci uygulamayı yavaşlatmış ve işin gecikmesine, iş programının gerisinde kalınmasına sebep olmuştur. 2008 yılında onaylanan restorasyon projesinde, dönem eki olarak değerlendirilen dernek yapısının kaldırılması önerilmiştir. Koruma Bölge Kurulunun, bu konuyu yeterince görüşmeden, ek birimin kaldırılması önerilen projeyi onayladığı, uygulama sürecinde ise kaldırılmaması gerektiğini belirttiği tespit edilmiştir. Restorasyon projesinde kaldırılması önerilmesi nedeniyle, birimin korunması yönünde, yapılacak müdahaleler, uygulama sürecinde geliştirilmiştir. Bu gibi benzer durumlar nedeniyle projelerin revize edilmesi zorunlu hale gelmiştir.

Tablo 5.30 Hisar Camii, uygulamalar sonrası sürecinin değerlendirilmesi (1970-2011).

KURGU	TARİH	HİSAR CAMİİ ONARIM SÜREÇLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
UYGULAMALAR SONRASI SÜREÇ	2007 öncesi	Sağlıklı belgeleme çalışması yapılmaması; proje oluşturulmaması; uygulamaların yetersiz projelerle yapılması; veri aktarımı sağlanmaması;
	2009-10	İzinsiz müdahalelerin geri dönüşümünün uygulama sürecinde sağlaamaması,
	2010	2009 yılı sonunda tamamlanan uygulamanın, 07.2011 tarihinde revize projelerinin görüşülüyor olması,
	2010	2009-2010 esaslı onarım uygulaması öncesinde muvakkithanenin arkasına kurulmuş olan soyunma odası ve abdestliğin, uygulama sonrası kuzey avlu giriş kapısı soluna yerleştirilmiş olması; 2009-2010 yılları arasında yapılan uygulamalar sonrası yapının kontrolünün sağlanamaması;
	2011	2009-2010 yılları uygulaması sonrası yapının kontrolünün sağlanamaması,

Proje aşamasına gerekli araştırmaların yapılması uygulama sürecini rahatlatmakta ve onaylı projelerin üzerinde büyük değişiklikler yapılmasını engellemektedir. Uygulamalar sonrası süreci olarak, projelerin revize işlemlerinin devam ettiği ve yapının günümüzdeki durumunda, bazı değişiklikler ve deformasyonlar oluştuğu tespit edilmiştir. Uygulama sonrası abdest alma birimi (bayan), avlu giriş kapısı soluna tekrar yapılmıştır. Dış cephede oluşmuş sıva çatlakları ve özellikle batı cephesindeki kavlamalar ise nitel gözlemle tespit edilen bozulmalardır.

5.1.4.2 Şadırvanaltı Cami'nin Onarım Süreçlerinin İrdelenmesi

Tablo 5.31 Şadırvanaltı Camii, koruma ve onarım süreçleri

ŞADIRVANALTI CAMİİ KORUMA ve ONARIM SÜREÇLERİ İNŞAA TARİHİ: 17. YY İLK YARISI / 1636/1637			
TARİH	**YÜRÜTÜCÜ**	**GERÇEKLEŞTİRİLEN İŞLEM**	**KAYNAK**
1805 / 1834/1835	Kapanizadeler	Kütüphane İnşası, Şadırvan Onarımı	Aktepe, 1973/74; Yılmaz, 2003
1815 / 1816	Yürütücüsü bilinmeyen onarım	Yangın sonrası onarım (yeniden inşa)	Aktepe, 1973/74; Yılmaz, 2003; VGM Dijital Veri Arşivi
1941	Vakıflar Umum Müdürlüğü	Minare onarımı	Aktepe, 1973/74; Yılmaz, 2003
1965	Vakıflar ve Mahalli dernek	Basit Onarım	VGM Dijital Veri Arşivi
14.06.1971	VGM Abide ve Yapı İşleri Dairesi	Abide ve eski eser fişi	VGM Dijital Veri Arşivi
1974	VGM	Kapsamı bilinmeyen 372.092 lira 8 kuruş değerinden cami ve minare onarımı	Vakıflar ve Vakıf Hizmetlerimiz, 1978
1974	VGM	Rölöve Harim Kat Planı A-A Kesiti	VGM Dijital Veri Arşivi
01.04.1975	VGM	Rölöve Projesi Harim kat plan ve detaylar, son cemaat A-A, B-B, C-C, D-D kesiti, mahfil planı, I-I, II-II, III-III kesitleri	VGM Dijital Veri Arşivi
16.04.1975	VGM	Minare rölöve projesi	VGM Dijital Veri Arşivi
1974-76 arası	Cami koruma derneği (mahalli dernek)	Şadırvan içindeki kitabenin, tabelayla değiştirilmesi; şadırvan sütunlarının yarı seviyede mozaik kaplanması	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi; Aktepe, 1973/74
1976	VGM Abide ve Yapı İşleri Dairesi	Minarenin yeniden inşası (acil müdahale), bezeme onarımı	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi; Aktepe, 1973/74
26.08.1976	Münir Aktepe	İzinsiz, hatalı ve projesiz gerçekleştirilen uygulamalar hakkında başvuru	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
1977	Kullanıcı	İzinsiz olarak zemin kat taşıyıcılarına müdahale edilmesi	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
1977	VGM	Kapsamı bilinmeyen 937.890.00 lira değerinde bakım onarım uygulaması	Vakıflar ve Vakıf Hizmetlerimiz, 1978
02.1978	VGM	Minare rölöve projesi	VGM Dijital Veri Arşivi
1979	VGM	Zemin katta yer alan dükkanların vakıf mülkiyetinde olmadığının tespiti	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
1985	VGM	Özel mülkiyetteki dükkanların vakıf mülkiyetine alınması için hazırlıkların tamamlanması	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
19.02.1987	VGM	Rölöve zemin kat planı ve kesiti	VGM Dijital Veri Arşivi
22.03.1991	VGM	Rölöve Restorasyon Projesi	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
04.07.1991	VGM	Restitüsyon çalışmasına araştırma kazısı izni	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
16.07.1991	VGM	Rölöve projesi Doğu Cephesi, Güney Cephesi, Kuzey Cephesi, A-A Kesiti	VGM Dijital Veri Arşivi
19.12.1991	İzmir 1 No'lu KTVKK	Doğal ve kültürel varlıkları koruma envanter fişi	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
26.12.1991	İzmir 1 No'lu KTVKK	Yapının 1.grup taşınmaz tescili kararı	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
30.01.1992	Mühendislik Firması	Koruma Bölge Kurulu onaylı takviye projesi	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
30.01.1992	İnşaat Firması	Koruma Bölge Kurulu onaylı rölöve restorasyon projesi tarihi	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi

Tablo 5.31'in devamı.

TARİH	YÜRÜTÜCÜ	GERÇEKLEŞTİRİLEN İŞLEM	KAYNAK
02.04.1992	VGM	Güçlendirme çalışmasında; sıva uygulaması; tonoz ve kubbede sağlamlaştırma, 225 doz çimento takviyeli kireç harçla sıva yapılması; dış cephede raspa, çatlaklarda dikiş, kaba sıva ve sıvayla sıvanıp, silikon esaslı koruyucuyla astarlanıp, polyester elyaflı kalın hazır sıvayla kaplanması işlemleri	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
17.09.1992	İzmir 1 No'lu KTVKK	Rölöve Restorasyon Projesi Onayı	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
1992	VGM	12.2005 tarihli 'Mevcut Deformasyon ve Malzeme Bozulmalarının Tespit Edilerek Onarımda Yapılması Gereken Uygulamalar Hakkında Rapor' da belirtilen 1992 yılı onarım ve takviye uygulaması	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
27.05.1994	Kullanıcı ve VGM	İzinsiz kullanım şikayeti, yapı cephesinde yer alan nişlerin kapatılarak mekan oluşturulması istemi	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
28.04.1995	İzmir 1 No'lu KTVKK	27.05.1994 tarihli istemin uygun olmadığı; değişikliklerin onaylı restorasyon projesinde göre geri döndürülmesi; takılan klimaların kaldırılması hakkında karar	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
01.05.1997	VGM	Abdestlik yapılması için izin başvurusu	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
12.06.1998	İzmir 1 No'lu KTVKK	Abdestlik inşasının olumsuz bulunduğu kurul kararı	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
15.05.2003	İzmir 1 No'lu KTVKK	10.04.2003 tarihindeki deprem sonrası kısmi sıva raspası izni	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
10.07.2003	İzmir 1 No'lu KTVKK	10.04.2003 tarihindeki deprem sonrası kısmi döşeme sökümü, statik deney ve zemin etüdü amaçlı sondaj kazısı izni	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
08.04.2004	İzmir 1 No'lu KTVKK	Rölöve, restorasyon projeleri onayı	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
29.04.2005	İzmir VBM	Rölöve ve restorasyon projelerinde güncelleme ve restorasyon uygulaması istemi	İzmir VBM Arşivi
30.06.2005	İzmir 1 No'lu KTVKK	Projelerin uygun olduğu; güçlendirme çalışmaları sonrası basit onarım yapılabileceğine dair karar	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
14.09.2005	Vakıflar Bankası T.A.O.	Basit onarım kapsamında değerlendirilen Restorasyon uygulaması işi sözleşmesi	İzmir VBM Arşivi
17.01.2006	İzmir VBM	Mevcut duruma yönelik, statik rapor, bezemelere ait belgeleme çalışması rölöve ve restorasyon projelerinin kurula gönderilmesi	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
03.02.2006	İzmir 1 No'lu KTVKK	Güçlendirme gereksinimi olmadığının tespiti; basit onarım izni ve süsleme elemanları için müdahale önerileri istemi	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
28.04.2006	İzmir VBM	Süslemelere ilişkin uygulama raporu	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
04.05.2006	İzmir 1 No'lu KTVKK	Süslemelere ilişkin raporun uygun olduğu; süsleme onarımı için uygulama izni kararı	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
09.06.2006	2005 onarımı yüklenicisi firma yetkilisi	Restorasyon uygulamasının tamamlandığı bildirisi ve geçici kabul istemi	İzmir VBM Arşivi

Eserin inşa tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte Aktepe (1973/74), yapının en geç 17. yüzyılın ilk yarısı inşa edilmiş olabileceğini belirtmektedir (Yılmaz, 2003). Yapı, inşasından günümüze dek birçok kayıtlı ya da kayıtsız onarım uygulaması geçirmiştir. Onarımlara ilişkin olarak, kapsamlı bilgi içeren dokümanlar olmaması

nedeniyle çeşitli kaynaklardan yalnızca onarım tarihlerine ulaşılabilirmiştir. Aktepe (1973-74), 1805-1815/16-1834/35 yıllarında yapının onarıldığı, 1941 yılında minarenin bir bölümünün yeniden inşa edildiği bilgisini vermektedir (Yılmaz, 2003). 1965 yılında hazırlanmış olan eski eser fişinde, yapının, 1965'de Vakıflar ve mahalli dernek tarafından onarıldığı belirtilmiştir (Dijital veri no: 350801050-TF001, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi). Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün 1978 tarihli, 'Vakıflar ve Vakıf Hizmetlerimiz' adlı yayınında, 1974 yılında, cami ve minare için 372.092 lira 80 kuruş, 1977 yılında camii için 937.890.00 lira, bakım onarım masrafı yapıldığı bilgisi yer almaktadır.

Yapı, 1974/76-1977-1994 yıllarında izinsiz uygulamalara maruz kalmıştır. 1976 yılında minare inşası, bezeme onarımı yapılmıştır. 2005 yılında yapı elemanı ve bezeme onarımları konusunda, basit onarım olarak tanımlanan ancak esaslı onarım uygulaması ölçeğinde olan müdahaleler gerçekleştirilmiştir. Kurum arşivlerinde esere yönelik esaslı onarım uygulaması 1992 yılında gerçekleştirilen güçlendirme çalışmasıdır. Oysaki 2005 yılında basit onarım olarak tanımlanan uygulama, esaslı onarım kapsamında değerlendirilmesi gereken ölçekte bir onarım niteliğindedir.

5.1.4.2.1 Uygulamalar Öncesi Süreç. Şadırvanaltı Cami'nin günümüze dek birçok uygulama geçirdiği, ancak uygulamalar öncesi sürecin sağlıklı gerçekleştirilmediği tespit edilmiştir. Esaslı onarım kapsamındaki müdahalelerin basit onarım olarak değerlendirilmesi sonucu, hatalı uygulamalar yapıldığı görülmüştür. Esaslı onarımlarda, uygulamayla proje sürecinin paralel işletildiği ve uygulama öncesi onaylanan projelerle, uygulama süreci müdahalelerinin farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Süreçte, izinsiz müdahalelerin tespiti ve bu müdahalelere yönelik yapılmış çalışmalar; basit onarım ve esaslı onarım kapsamında değerlendirilen uygulamaların kararları üzerinde durulacaktır. Araştırmada, üç adet İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısı; iki adet Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısı; on iki adet Koruma Bölge Kurulu kararı; on adet rapor; iki adet Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığı yazısı; birer adet İzmir Belediyesi İmar Müdürlüğü, İzmir Valiliği Kültür Müdürlüğü, İzmir Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü yazıları ve esere ilişkin hazırlanan projeler incelenmiştir.

5.1.4.2.1.1 Uygulamalar Öncesi Süreçte Vakıf Kurumu, Koruma Bölge Kurulları ve Özel Kişilerin Rolü. Çalışma kapsamında değerlendirilen eserlerin tümü Vakıflar Genel Müdürlüğü mülkiyetindedir. Ancak 1979 yılında, Şadırvanaltı Cami'nin altında yer alan bazı ticaret birimlerinin özel mülkiyette olduğu ve bu birimlerin özel mülkiyete nasıl geçtiği hakkında idarenin bilgisi olmadığı, kurum arşivlerinden anlaşılmaktadır. 1941, 1965, 1971, 1974, 1975, 1976, 1977, 1978 yıllarında Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün esere ilişkin proje, onarım gibi işlemler yaptığı arşivlerinden öğrenilmektedir. Ticaret birimlerinin özel mülkiyete ait olduğu süreçte, taşıyıcı sisteme izinsiz müdahaleler yapılmıştır.

Mülkiyet konusu ile ilgili kurum yazışmalarından süreç takip edilebilmektedir. Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığının, 15.12.1979 gün ve A-2038 sayılı kararıyla uygunsuz inşa faaliyetinde bulunanlar hakkında kovuşturma açılması istenmiştir. İzmir Belediyesi İmar Müdürlüğünün 13.09.1982 gün ve Yk. Şb. 7930-4-16708 sayılı yazısında, camiye bitişik dükkanların mühürlendiği belirtilmiştir. Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığının, 17.03.1983 tarihli GAYKB/35.00/116/A-600 sayılı yazısında, mevcut dükkanlar dışında yeni dükkanlar yapıldığı ve yeni dükkan yapanlar hakkında kovuşturma açılması istenmiştir.

İzmir Valiliği Kültür Müdürlüğünün, 05.03.1984 gün ve 765.750-4-01 sayılı yazısıyla yeni yapılan dükkanların tespiti yapılmıştır. İzmir Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğünün, 24.09.1984 gün ve 750.4(35)-01/2374 sayılı yazısıyla, Şadırvanaltı Cami'nin zemin katındaki dükkanlarda yapılan kaçak tadilatlar tespit edilmiştir. Ayrıca yazıda dükkanların özel mülkiyete nasıl geçtiğinin bilinmediği; tadilatların, yapının orijinalliğini ve bütünlüğünü bozduğu, statiği zor duruma düşürdüğü; temelden gelen rutubetin önlenemediği belirtilmektedir. İzmir Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğünün, 24.09.1984 tarihli yazısında, dükkanların Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından kamulaştırılıp rölöve-restitüsyon-restorasyon projelerinin hazırlatılması, Bölge Kurulunca onaylanmasından sonra "…Kemeraltı'nın geçmişini en iyi yansıtacak ticari ve turistik merkezi olarak hizmete sokulması uygun olur kanısındayız." denilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

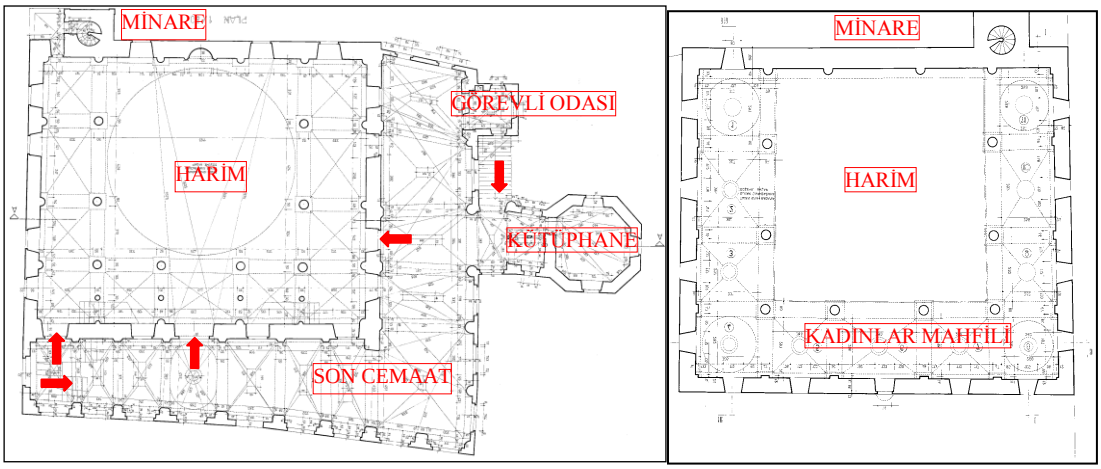
13.02.1986 gün ve 1111 sayılı kurul kararında, özellikle zemin katta yapılan uygulamalar için yasal soruşturma açıldığı ve bu taşınmazların istimlakinin Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne önerilmesine karar verildiği belirtilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 25.03.1987 gün 35.01/2-250 sayılı Abide ve Yapı İşleri Daire Başkanlığının yazısında, istimlak kararının uygulanması gerektiği vurgulanmıştır (Dijital veri no:3508801050-YZ002, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi). Bu dokümanlarla, 1985 yılında hazırlıkların tamamlandığı, ancak istimlak işleminin geciktiğini görülmektedir. Mülkiyet konusunun çözümü ise 1991 yılında gerçekleştirilebilmiştir. 26.12.1991 gün ve 3394 sayılı Koruma Bölge Kurulu kararıyla, Şadırvanaltı Cami'nin 1. grup taşınmaz olarak tescili yapılmıştır.

Uygulamalar öncesi süreçte, eserin belgelenmesi için yapılan çalışmaların yetersizliği ve düzensizliği, arşiv çalışmaları sürecinde tespit edilmiştir. Projelerin eksikliklerinin kurul karar tutanaklarında yer almasına rağmen, onaylandıkları gözlenmiştir. 1992 yılında, restitüsyon projesi hazırlanması sonrası, uygulamanın yapılması kararı alınmış; ancak restitüsyon projesi tespit edilememiştir. İncelenen dokümanlarda, orijinal durum ya da özgün durum rölövesi olarak adlandırılan çalışmanın restitüsyon projesinin karşılığı olduğu düşünülmektedir.

08.10.2004 tarihinde eserin zemin sondajlı sağlamlaştırma ve rölöve restorasyon projelerinin yeniden düzenleme işi ihalesi onaylanmıştır. İş süresi olarak 60 gün belirtilmiştir (İzmir VBM Arşivi). Ancak müellif, proje teslimini 29.04.2005 tarihinde yapabilmiştir. Eserde, dönem eki olarak nitelenen ve yapıldığı tarih tespit edilemeyen bezemelere yönelik olarak, proje çalışması tespit edilmemiştir. Ancak bezemeler, 1991-1994 ve 2005-2006 yıllarındaki onarım çalışmalarında müdahale görmüştür. 2005-2006 yılı çalışmalarında, bezemelere yönelik rapor hazırlandığı, bu raporlarda öğelerin tekil eleman olarak ölçeksiz çizim ve fotoğraflarla belgelendiği tespit edilmiştir. Müdahale için bu rapor yeterli görülmüş, onarım izni verilmiştir.

5.1.4.2.1.1.1 Projelendirme Çalışmaları. Eser için hazırlanan en erken tarihli proje, 1974 yılına ait olan, harim kat planı ve A-A kesitidir (Dijital veri no: 350801050-OC005; OC007, Teknik, VGM Dijital Veri Arşivi). 01.04.1975 tarihinde

hazırlanan rölöve projesinde, harim kat planı, sütun başlığı ve tavan profil detayları, son cemaat biriminden geçen dört adet kesit, kadınlar mahfili planı ve bu mekanın üç kolundan geçen üç adet kesit yer almaktadır (Dijital veri no: 350801050-OC006; OC0011, Teknik, VGM Dijital Veri Arşivi). Proje müellifi, Abide ve Yapı İşleri Dairesi Başkanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü olarak belirtilmektedir. Ancak projede kapsamlı bir tespit yer almamaktadır. Özellikle bezeme, detay vb. konularda yetersizdir. Restitüsyon ve restorasyon projeleri bulunmamaktadır. Ayrıca projelerde minare konumlarının farklı olduğu görülmektedir.

Şekil 5.53 Şadırvan Camii, harim katı 1974 yılı rölöve projesi; mahfil katı 01.04.1975 tarihli rölöve projesi. Kaynak: Dijital veri no: 350801050-OC007; OC0011, Teknik, VGM Dijital Veri Arşivi.

16.04.1975 ve 02.1978 tarihlerinde, iki farklı minare rölöve projesi tespit edilmiştir (Dijital veri no: 350801050-OC008; OC009, Teknik, VGM Dijital Veri Arşivi). 19.02.1987, tarihinde zemin kat planı ve bu katı kesen bir adet kesit bulunmaktadır. 16.07.1991 tarihli çizimlerde, kuzey, güney, doğu cepheleri ve A-A kesiti yer almaktadır (Dijital veri no: 350801050-OC002; OC001, Teknik, VGM Dijital Veri Arşivi). 1991-1992 tarihlerinde, yapıya ait iki ayrı müellif grubunun hazırladığı rölöve projesi bulunmaktadır. Bu projelerden bir tanesi Vakıflar Kültür Müdürlüğü tarafından diğeri ise Koruma Bölge Kurulu tarafından onaylanmıştır. 17.09.1992 gün ve 3954 sayılı kararla onaylanan proje, 30.01.1992 tarihlidir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Arşivlerde, 1991-1992 yılları arasında kurul onaylı başka projeye yoktur. Ayrıca arşivde, 30.01.1992 tarihinde, Vakıflar Kültür Müdürlüğü tarafından onaylanan bir de güçlendirme-takviye projesi bulunmaktadır (İzmir 1

No'lu KTVKK Arşivi). Bu projede firma adı bulunmamakta, yalnızca müellif grubun isimleri geçmektedir. Projeye yönelik olarak yapılan tespitler şu şekildedir;

- Projenin teknik açıdan yetersiz; malzeme, bozulma vb. veriler işlenmemiştir.
- Mevcut zemin kat tavanındaki kalem işi süslemeler plana aktarılmamıştır.
- Cami katı tavan planı çizilmemiştir.
- Yetersiz miktarda kot ve düz ölçü verilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

Restorasyon projesinde ise, yalnızca zemin kat ele alınmıştır. Müdahale yöntemleri, malzeme kullanımı, korunan, yenilenen eleman tanımlamalarına yer verilmemiştir.

Vakıflar Kültür Müdürlüğü tarafından onaylanan projeler, uygulama yapmak için belirleyici nitelik taşımamaktadır. 17.09.1992 gün ve 3954 sayılı kurul kararında da cami bölümünün teknik açıdan yetersiz olduğu; detay ve malzeme bilgisi içeren 1/50 ölçekli rölöve projesinin, gerekli özen gösterilerek yeniden hazırlanması gerekliliği belirtilmiştir. Restorasyon projesinin incelenmekte olduğu bildirilmiştir. Rölöve projesinin yetersiz olduğu görüşüne rağmen, restorasyon projesinin incelenmesi, yaklaşım olarak sağlıklı görülmemektedir.

Koruma Bölge Kurulu onaylı rölöve projesi ise, bir inşaat firmasına aittir. Rölöve projesine yönelik 22.03.1991 gün ve 2794 sayılı kurul kararı; zemin kat planının mevcut duruma uygun olduğu, orijinal kurgu için gerekli araştırmanın yapılması ve yeniden rölöve çizilmesi hakkındadır. Mevcut rölöve uygun bulunduğuna göre, bu karar kapsamında yeniden çizilmesi istenen rölöve projesi olarak, restitüsyon projesinin istendiğini düşündürmektedir. 22.03.1991 tarihinde alınan karar sonrası, projeyi hazırlayan firma ya da müellifin değiştiği düşünülmektedir. Bu düşüncenin sebebi, kurul arşivinde farklı müelliflere ait, aynı karara bağlı iki adet rölöve projesi bulunmasıdır. 30.01.1992 onay tarihine sahip, inşaat firmasına ait rölöve, restorasyon projeleri ve 30.01.1992 onay tarihli mühendislik firmasına ait güçlendirme projeleri arşivde yer almaktadır. Onaylanan rölöve çalışması sonrası yapılan araştırmaya yönelik çalışmalar, aynı inşaat firması tarafından devam ettirilmiştir.

30.01.1992 tarihli rölöve, restorasyon projeleriyle ilgili olarak farklı tarihlerde alınmış kararlar bulunmaktadır. 22.03.1991 gün ve 2794 sayılı Koruma Bölge Kurulu

kararıyla, yapının rölöve ve restorasyon projelerinin değerlendirilmesi için, müdahale gören zemin katın orijinal durum tespiti istenmiştir. 04.07.1991 tarihinde, Kurula inşa faaliyeti ihbarı yapılmıştır. Ayrıca aynı tarihte kurul, proje müellifine bir önceki kararın ışığında, orijinal halin tespiti için araştırma yapılması, kısmi işlem yapılması, ancak restorasyon yapılmaması, özgün halin projesinin hazırlanması yönünde alınan kararı bildirmiştir. 12.03.1992 gün ve 3554 sayılı kararda, zemin kata yönelik hazırlanan rölöve projesinin uygun olduğu, orijinal durumun tespiti için gereken çalışmaların yapılması ve yerinde inceleme yapılması istenmiştir. 02.04.1992 gün ve 3617 sayılı kurul kararında, rölöve ve restorasyon projeleri değerlendirilmiş, bazı hususların gözden geçirilmesi istenmiştir. (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

Hazırlanan restorasyon projesi için teknik ve müdahale kararları konularında bir takım eksiklikler tespit edilmiş; projelerin karara göre düzenlenmesi istenmiştir. Müdahalelere yönelik olarak istenenler şöyledir;

- Yapının orijinal haline döndürülmeli (özellikle zemin katta yapılan izinsiz uygulamaların geri dönüşümünün sağlanması), muhdes dükkan bölümleri kaldırılmalı, minareye ait orijinal giriş tespit edilip, çözümlenmelidir.
- Şadırvan çevresi seyyar satıcıdan kurtarılmalı; peyzaj düzenlemesi yapılmalıdır.
- Güçlendirme projesi uygulanmalıdır. (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

Restorasyon projesinin teknik yetersizliklerine yönelik olarak istenenler şöyledir;

- Restorasyon projesinde tüm kapı pencere doğramaları, sundurma, parmaklık, kepenk gibi cephe elemanları detay çizimleri hazırlanmalı; ölçü ve malzeme belirtilmeli, bu konuda gerekli araştırmalar yapılmalıdır.
- Rölöve projesinde, görünüşler 1/50 çizim tekniği açısından yetersiz ve aslına uygun değildir; yeterli ayrıntı verilerek yeniden düzenlenmeli; kapı-pencere-parmaklık gibi elemanların, orijinal durumlarına göre detay çizimleri yapılmalıdır.
- Vaziyet planı 1/200 ölçekli, çatı durumunu ve camii parselinin kadastral sınırlarını, bu sınırlar dışındaki yakın çevreyle cami ilişkisini gösterecek şekilde çizilmelidir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün 17.07.1992 tarihli ve B.02.1.VGM.0.10.00.01/35.28/92 sayılı yazısıyla; 02.04.1992 gün 3617 sayılı kurul

kararında, istenen düzenlemelerin yapıldığı, bazı düzenlemelerin yapılamama nedenleri ve mevcut duruma yönelik tespitler yer almaktadır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Yapılan tespitlerde; mahfilin taşıtılma yöntemi, kubben çapı, yapıdaki doğrama sayıları belirtilmektedir. Son cemaat mahalli altında on iki adet farklı zamanlarda yapılmış dükkan, kuzey, güney, doğu cephelerinde de çok sayıda dükkan bulunmaktadır. Cami çıkışları batı ve kuzey doğudan sağlanmakta, batı girişin tali, kuzey giriş kemerli ana giriştir. Dokümanda, şadırvan zemininde rutubet olduğu bilgisi dışında restorasyon kararları için yardımcı olacak tespite rastlanmamıştır. Önerilerde; rölöve projesinde tespit edilmemiş olan statik problemlerin çözümlenmesi yönünde çalışmaya başlanılacağı, Koruma Bölge Kurulu görüşleri doğrultusunda yapının özgün biçimine dönüştürüleceği belirtilmektedir. Sıva raspası yapılmış, statik sorunlar saptanmışı ve takviye projesi hazırlanmıştır. Bu projeye göre, restorasyon çalışmalarına başlanacağı aktarılmaktadır. Kurul kararında; minareye giriş bölümü için, cami mimarisine uygun bir çatı kaplama ve cephe görüntüsüne kavuşturulmalı denilmiş, camiden bu giriş mekanına çıkışın minare merdivenleriyle farklı yerlerde olması nedeniyle mümkün olmadığı belirtilmektedir. Camii katında aynı malzeme ve ölçüyle doğrama yapılacağı, onarım o aşamaya geldiğinde, Vakıflar Genel Müdürlüğü görüşleri doğrultusunda detayların hazırlanıp idareye sunulacağı bildirilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

Aynı raporda, çağdaş malzeme ve yenileme tekniği kullanılacağı belirtilmiştir. Rapora göre; zemin katta dükkan, koridor ve şadırvan girişinde renkli mermer kaplanma yapılacaktır. Tonoz ve kubbe sağlamlaştırıldıktan sonra 225 doz çimento takviyeli kireç harçla sıvanacaktır. Dış cephede raspa ve çatlaklarda dikiş yapılıp, önce kaba sıva, sonra sıvayla sıvanıp, silikon esaslı koruyucuyla astarlanıp polyester elyaflı kalın hazır sıvayla kaplanacaktır. Alüminyum çift camlı dükkan vitrin, kapı doğramaları yapılacaktır. Bu uygulamalar dışında, tüm taş sütun başlıklarının etüd edilip, hatalı bohçalananlarla ilgili yeni öneri geliştirileceği ve dış cephede söve, parmaklık vb. elemanların idare görüşlerine göre hazırlanacağı belirtilmiştir.

16.07.1992 gün ve 2035 sayılı kurul kararında, restitüsyon çalışmasının yapılmadığı tespit edilmiştir. 17.09.1992 gün ve 3954 sayılı kurul kararında,

hazırlanan rölöve ve restorasyon projelerinin uygun olduğu, uygulamanın tamamlanmasından sonra durumun rapor ve fotoğraflara kurula iletilmesi gerekliliği belirtilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Arşivde yer alan projelerin onay tarihi 30 Ocak 1992'dir. 17.09.1992 gün ve 3954 sayılı kurul kararıyla uygun bulunan projelere kurum arşivlerinden ulaşılamamıştır.

30.01.1992 tarihinde onaylanan proje içeriğinde bazı problemler tespit edilmiştir. Proje, el çizimidir ve kurulda onaylı proje ozalitle çoğaltılmış kopya şeklindedir. Projede, zemin katta sonradan eklenen lejantla kaldırılan duvarlar belirtilmiştir. Eklenen lejant, paraf ve onay olmadan tükenmez ve fosforlu kalemle oluşturulmuştur. Restorasyon projesinde mahal ve malzeme isimleri, müdahale kararları, bozulma tariflenmeleri, süsleme çizimleri vb. veriler belirtilmemiştir.

Projeler teknik yönden yetersizdir. Dükkanlarda, mevcut kaplama malzemeleri, zeminde toprak, duvarlarda ve tonozlarda taş tuğla almaşık örgüdür. Bazı mahallerde çapraz ölçüler kapanmamakta, ayrıca çaprazlanmayan köşeler bulunmaktadır. Yaklaşık taş duvar kalınlığındaki kaldırılan duvarlara, çaprazlama yapılmış; açıklık içleri ölçülmemiştir. Proje, sürekli ölçüyle ölçülendirilmiştir. Merdivenlerde ölçülendirme ve kotlandırma yapılmamıştır. Kemerler üstlerinde kısmi tuğla çizimleriyle, anlatılmak istenen belirsizdir. Projede kalınlıkları farklı olan duvarlar malzemeleri belirtilmemiş, tek tip taramayla duvar içlerinin taranmıştır. Projelerde yer alan öneriler şu şekildedir, harim biriminde, döşemede, ahşap kaplama; duvarda, sıva, kalem işi ve alçı süsleme; tonozda, sıva ve alçı süsleme; kubbede sıva ve kalem işi yapılacaktır. Son cemaat biriminde, döşemede, ahşap kaplama; duvarlarda sıva ve alçı süsleme; tonozda sıva ve alçı süsleme yapılacaktır. Mahfil biriminde, döşemede, ahşap kaplama; duvarda sıva ve alçı süsleme; kubbede, sıva kaplama yapılacaktır. Arastada, döşemede, renkli mermer kaplama; duvarda plastik boya yapılacaktır. Cephelerde, dükkanlar için cami duvarına sabitlenen bakır veya kurşun saçak; dükkan vitrinleri üzerinde, kemer içinde sabit file kepenk; vitrinler için alüminyum doğrama; kepenk kutuları üzeri tabela olarak kullanılacak denilmiştir. Hazırlanmış rölöve projesine göre, basit onarımla, yapının tüm problemleri çözülebilir olarak algılanmaktadır. Sorunlar çizimlerde belirlenmemiş, yalnızca cephede bir kaç çatlak

gösterilmiştir. Restorasyon projesinde detay olarak 45 parselde yer alan dükkan verilmiş, alüminyum çift camlı vitrin kullanımı, alüminyum lambri kepenk kutusu ve tabelalık belirtilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 17.09.1992 gün ve 3954 sayılı kurul kararıyla onaylanan projeye ulaşılamaması nedeniyle, bu eksikliklerin giderilip giderilmediği bilinmemektedir. Uygulamayı yapan firmadan elde edilen uygulama projesinin aynı nitelikte olduğu görülmüştür. 30.06.2005 gün, 658 sayılı karar ekinde yer alan 24.06.2005 tarihli rapor ve 03.02.2006 gün, 1147 sayılı karara ekinde yer alan 30.01.2006 tarihli raporda, Koruma Bölge Kurulu arşivinde 17.09.1992 tarihinde onaylanan rölöve projesinin yer almadığı; verilerde tarihsel boşluklar olması nedeniyle, eksik arşiv bilgisi olabileceği belirtilmektedir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Bu durum eski esere yönelik çalışan kişi ve kurumların henüz sağlıklı bir arşiv oluşturamadığını göstermektedir.

Yapının statik problemlerine yönelik olarak, mühendislik firması "Şadırvanlı Camii ve Dükkanları Takviye Projesi" adlı projeyi hazırlamıştır. Proje, 30.01.1992 tarihinde Vakıflar Kültür Müdürlüğü ve Koruma Bölge Kurulu tarafından onaylanmıştır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Mühendislik firması tarafından hazırlanan projede uygulama önerileri şu şekildedir; "001 Cami Kotu" planında; duvar ile bitişik olan sütunlar sac kelepçeyle, taş duvara sabitlenip, sabitleme amacıyla açılan boşluklar beton harçla doldurulacaktır. Cami katı takviyeleri imkanı olan ve gerekli görülen yerlerden yer yer zemin kat tavan döşemesine bağlanacaktır. Boşta kalan kubbeyi taşıyan sütunlarda, profiller taş kolonun tabanına göre düzenlenecek denilmiştir

"003 Hasar Görmüş Duvar Takviyesi"nde; çelik kemer ayaklarının bulunduğu yerlere, temel içinde gizli kiriş tertiplenecek; cephede sıva raspası sonucu çıkabilecek durumlara göre, gizli beton veya çelik hatıl takviye yapılacak denilmiştir. "004 Zemin Betonu ve Donatısı" plan notlarında yer alan işlemler şöyledir;

> …Asgari çizim ve hesaplardaki şartlar çerçevesinde her nokta özel şartlar içerisinde çözülecektir. Teknik altyapı TEK-PTT vb. durumlar temel betonları dikkate alınarak yapılacaktır. Bina çevresinde mümkün olduğu kadar, en az 30 cm kalınlığında betonarme radye temel imkanlar ölçüsünde bağlantılı kuşak

yapılacaktır. Gevşek taşlar çıkarılacak. Duvar içine çağ 20Ø75 cm demir çakılacak. Temelde; Yeraltındaki su seviyesi sebebi ile 10 cm kırma taş serilip sıkıştırılacak. Radye betonları ve demirleri mümkün olduğu kadar duvar içleri delinerek (1m) 60 cm ara ile radye döşemeleri ile irtibatlandırılmaya çalışılacaktır. "005 Tonoz Takviyesi" çizim notlarında; "…tonozun çatlak kısımlarında 8Ø15 demirlerle dikiş yapılacak tonoz ile üzerindeki betonarme döşeme arası hafif dolgu malzemesi ile doldurulacaktır. Betonarme döşeme üzerine ahşap kirişli ahşap döşeme yapılacaktır. Not: bu detay bütün kenarlarda uygulanacaktır. Betonarme döşeme kotu mevcut ahşap döşemeye göre" belirlenecek denilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Kontrol ve araştırma yapıldığına dair rapor vb. dokümana rastlanmamıştır. Bu projeye göre, 1991-1994 yılları arasında güçlendirme yapılmıştır.

10.04.2003 tarihinde gerçekleşen deprem sonrası, yapı ibadete kapatılmış; yeniden güçlendirilmesi ve onarım istemi gündeme gelmiştir. 06.06.2003, 26.02.2004 ve 11.05.2004 tarihli raporlarla, yapının güçlendirilmesi gerekliliği desteklenmiştir (İzmir VBM Arşivi). 29.04.2005 tarihinde, müellif firma rölöve projesi, restorasyon projesi, fotoğraf dosyası, zemin sondaj ve etüd raporuyla taşıyıcı sistem raporunu İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ne iletmiştir (İzmir VBM Arşivi). 29.04.2005 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01/2192 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısıyla, Şadırvanaltı Camii rölöve ve restorasyon projeleri, Koruma Bölge Kuruluna gönderilmiştir. Yazı ekinde yer alan raporda, yapının statik durumu ve izlenecek yöntem aktarılmıştır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Raporda; yapının çekme kuvvetine karşı dayanımının az olması nedeniyle çatlaklar meydana geldiği; gerekli tespitler sonrası rölöve ve restorasyon projelerinin yeniden hazırlanacağı söylenmiştir. Daha önce uygulanmış olan çimento sıvaların, bezemeli yüzeyler dışında temizlenip orijinal harca uygun olarak yapılaması gerektiği belirtilmiştir. Uygulamanın, Dokuz Eylül Üniversitesi İnşaat Mühendisliği Bölümünden bir profesör ve Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümünden bir öğretim görevlisinin görüşleri doğrultusunda gerçekleştirileceği vurgulanmıştır

30.06.2005 gün ve 658 sayılı Koruma Bölge Kurulu kararıyla, yapıda güçlendirme işlemleri sonrası, basit onarım uygulaması yapılmasına izin verilmiş;

projelerin müdahaleler için yeterli olduğu belirtilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Güçlendirme işlemlerine ilişkin; mevcut statik durum analizi, deprem yükleri karşısındaki simülasyon sonuçları ve öneri yapısal güçlendirme projesinin kurula iletilmesi istenmiştir. Bezeme öğeleri ve son cemaat mekanının özgünlük ve nitelik etüdünün yapılması gerektiği belirtilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 30.06.2005 gün ve 658 sayılı karar ekinde yer alan 24.06.2005 tarihli raporda rölöve ve restorasyon projelerine yönelik eksikliler belirtilmektedir. Projelerde, yapı statiğinin çekme kuvvetine karşı dayanımının az olması problemine; yapı statiği ve zemin kattaki izinsiz müdahalelere yönelik çözümler üretilmemiştir. Ticari işlevle kullanılan kısma yönelik öneri geliştirilmemiştir. Rölöve projesinde, yapı öğelerinin ölçü, form, malzeme ve bozulma tespitleri yönünden yetersiz; restorasyon projesinde önerilen müdahalelerin kapsamının belirsiz olduğu söylenmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Söz konusu raporda projelere yönelik eksiklikler tespit edilmiş, ancak kurul kararında proje eksiklikleri gündeme getirilmemiştir. 14.09.2005 tarihinde, yüklenici ile 10 ay süreli onarım uygulamaları işi konusunda sözleşme imzalanmış ve uygulama süreci başlatılmıştır. 17.01.2006 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01/119 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısıyla, statik rapor, bezeme belgeleme çalışması, rölöve ve restorasyon projeleri Koruma Bölge Kuruluna gönderilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

01.10.2005 tarihinde Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Taşıyıcı Sistemler Bilim Dalı öğretim görevlilerince hazırlanan rapor sonucunda, statik onarıma gereksinim olacak boyutta yapısal bozulma tespit edilmediği belirtilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Yazı ekinde yer alan 2005 tarihli süsleme raporuyla, yapıda, alçı, taş, fresko ve kalem işi süsleme uygulandığı aktarılmakta; kalem işi bezeme çizimlerine yer verilmektedir. Yapılan başvurunun değerlendirilmesi sonucunda alınan, 03.02.2006 gün ve 1147 sayılı Koruma Bölge Kurulu kararında; güçlendirme çalışmasına gerek olmadığı, bezeme onarımlarına ilişkin müdahale önerileri geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 30.06.2005 gün ve 658 sayılı karara göre basit onarım kapsamındaki bu müdahaleler İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü denetiminde yapılması, uygulama süreci ve sonucu aşamaları teknik rapor ve fotografik verilerle kurula iletilmesi istenmiştir.

28.04.2006 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01/1938 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısı ekinde yer alan, 01.03.2006 tarihli rapor, kalem işi uygulamalarını içermektedir. Kubbe içinde yapılan badana raspası sonucunda, orijinal tabakanın tamamen yok olduğu tespit edilmiş; vakıf arşivinde de kubbeye ait görsel bulunamamıştır. Yapılacak işlemler şöyledir; 1991 yılındaki onarımda yapılan bezemeler orijinal kabul edilecek; çatlak nedeniyle kısımlarda çatlaklara hidrolik kireçli epoksi dolgu yapılacak; süslemeler tamamlanacaktır. Cami alt kısımlarındaki bezemeler tamamlanacak; Şadırvan içinde bir modül bırakılıp, kalan kısımlar amonyum bikarbonat, EDTA CMC adlı karışımla is ve kirden temizlenecek denilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 04.05.2006 gün ve 1375 sayılı kurul kararında, süsleme onarımının uygun olduğu; onarımın, konunun uzmanı kişilerce yapılması ve İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nce denetlenmesi gerektiği; uygulama aşama ve sonuçlarının teknik rapor ve fotoğraflarla kurula iletilmesi belirtilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

04.05.2006 gün ve 1375 sayılı karar tutanağında yer alan 01.05.2006 tarihli raporda; şadırvanda uygulanacak malzemelerle ilgili bilgi elde edilemediği, belli bir kısımda uygulamanın örneklenmesi istenmiştir. Mevcut sistemin rölöve projesi ve zemin kat için rölöve ve restorasyon projesi hazırlanarak kurula iletilmesi gerektiği, belirtilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

04.05.2006 gün ve 1375 sayılı karar ekinde yer alan bir diğer rapor, 'İzmir, Şadırvanaltı Camii Süslemelerine İlişkin Raporu'dur (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Rapor, yakın tarihte yapılan restorasyon uygulamasında yenilenen kalem işi süslemelerin müdahale önerileri ve örneklemelerini içermektedir. Yapıda, 18. ve 19. yüzyıla ait bezeme olmadığı; 20. yüzyıl sonlarında iki onarım geçirdiği; mihrap yanındaki pano ve pencere alınlıklarında yer alan rozetlerin 1991 yılı onarımı öncesine ait olabileceği; bezemelerin 1991 yılında ehli olmayan kişilerce yenilendiği belirtilmiştir. Harimde kapı, pencere üzerindeki çatlakların sağlamlaştırılmasında, kapatılan yada bozulan bezemeler tespit edilmiş; bu nedenle en iyi modül korunup, esas alınarak çoğaltılması önerilmiştir. Yapılacak diğer müdahaleler şöyledir; mihrap içindeki yağlı boyanın raspası sonucunda, orijinal bezeme elde edilemezse, çizimi

alınan mevcut bezeme daha özenli şekilde tekrarlanacaktır. Kubbe göbeğindeki çatlaklar doldurulacak; ayet panosu tamamlanacaktır. Kubbe içinde ve kasnağında yer alan bezemelerin en iyi durumda olan modülü korunup, diğerleri o modüle göre tamamlanacaktır. Harim batı cephesindeki mahfile çıkış merdiveni önünde bulunan, taş ve rozet bezeli mermer plaka arasında tespit edilen çini, darbeye dayanıklı camla kapatılıp yerinde sergilenecektir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Genel işlem önerileri, sağlamlaştırma sonucu tamamlanacak; örnek modüle göre yeniden yapılacak; tümlenecek, yalnızca fletoları düzeltilecek; fletoları yenilenecek; rötuşlanacak ve örnek modül olarak kalacak şeklinde altı kategoriye ayrılmıştır.

5.1.4.2.2 Uygulamalar Süreci. Yapının inşasından günümüze dek birçok onarım geçirdiği, bu onarımlardan 1991-1994 ve 2005-2006 yılında gerçekleştirilenlerin esaslı onarım kapsamında olduğu tespit edilmiştir. Bu uygulamalar dışında, yapının esaslı onarım kapsamında değerlendirilebilecek izinsiz müdahalelere ve/veya basit onarımlara maruz kaldığı görülmüştür. Bu bölümde, eserin geçirdiği izinsiz onarımlar, basit onarımlar ve esaslı onarımlar aktarılacak, süreçte yetkili kontrol mekanizmasının işleyişi incelenecektir.

5.1.4.2.2.1 Basit Onarım Uygulamaları. Şadırvanaltı Cami'nin izinli bakım, basit onarımlarına ilişkin olarak, yeterli belgeleme yapılmaması nedeniyle sağlıklı verilere ulaşılamamıştır. Projesiz ve raporlara dayandırılan kurul izinleriyle yapılan uygulamalar, bakım-onarım ya da basit onarım kapsamında değerlendirilmiştir. Bu bölümde, iki adet İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısı; beş adet Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısı; yedi adet Koruma Bölge Kurulu kararı; yedi adet rapor ve iki adet şikayet dilekçesi incelenmiştir. Eserin ulaşılan en erken tarihli basit onarım uygulaması, 1941 yılında Vakıflar Umum Müdürlüğü tarafından yapılan, minare onarımıdır (Aktepe, 1973/74; Yılmaz,2003). Bunun dışında kapsamı bilinmeyen onarımlar bulunmaktadır. 1965 yılında, mahalli dernek; 1974 ve 1977 tarihlerinde Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen uygulamalar, basit onarım olarak aktarılmıştır (Dijital no: 350801050-TF001, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi; Vakıflar ve Vakıf Hizmetlerimiz, 1978). Ayrıca 1974-1976 yılları arası ve 1977 tarihinde eserin izinsiz müdahalelere maruz kaldığı tespit edilmiştir.

Şekil 5.54 Şadırvanaltı Camii, şadırvan ve imam odası görünümü (1976 sonrası ve günümüzdeki durumu). Kaynak: Dijital veri no:350801050-FT003, VGM Dijital Veri Arşivi.

26.08.1976 tarihinde, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırmaları Enstitüsü Müdürü, Prof. Dr. Münir Aktepe'nin Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığına izinsiz onarımlara ilişkin iki ayrı başvurusu bulunmaktadır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 1838 sayılı başvuruda yer alan ve cami koruma derneği tarafından gerekleştirilen uygulamalar şöyledir;

- Şadırvanın kubbe kasnağı içinde bulunan bez veya kağıt üzerine, hattat Mehmed Rasim tarafından H.1250 senesinde, altın yaldızla işlenen hat yazısı kitabe, kaldırılmış, yerine siyah boyanmış teneke üzerine, sarı boyayla tamamen değişik ve yanlış yazılmış bir kitabe konulmuştur.
- Şadırvanın kubbesini taşıyan, başlıkları kabartma motifli sekiz adet taş sütun, yarıya kadar mozaikle kaplanmış, orijinalliği bozulmuştur (8.9.1976/1838, tarih ve kayıt numaralı başvuru, İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

Uygulamalarda, mozaik kaplamaların kaldırıldığı; kütüphane bölümünün ahşap penceresinin yenilendiği ve kayıt kurgusuna uyulmadığı tespit edilmiştir.

Diğer başvuru, cami minaresinin yıkılıp, yeniden inşa edilmesi ve mevcut kalem işi bezemelerin hatalı onarımları hakkındadır (8.9.1976/1840, tarih ve kayıt numaralı başvuru, İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Minareye ait farklı tarihlerdeki çizimlerde, boyut ve formun değiştirildiği, günümüzdeki şekliyle yenilendiği tespit edilmiştir.

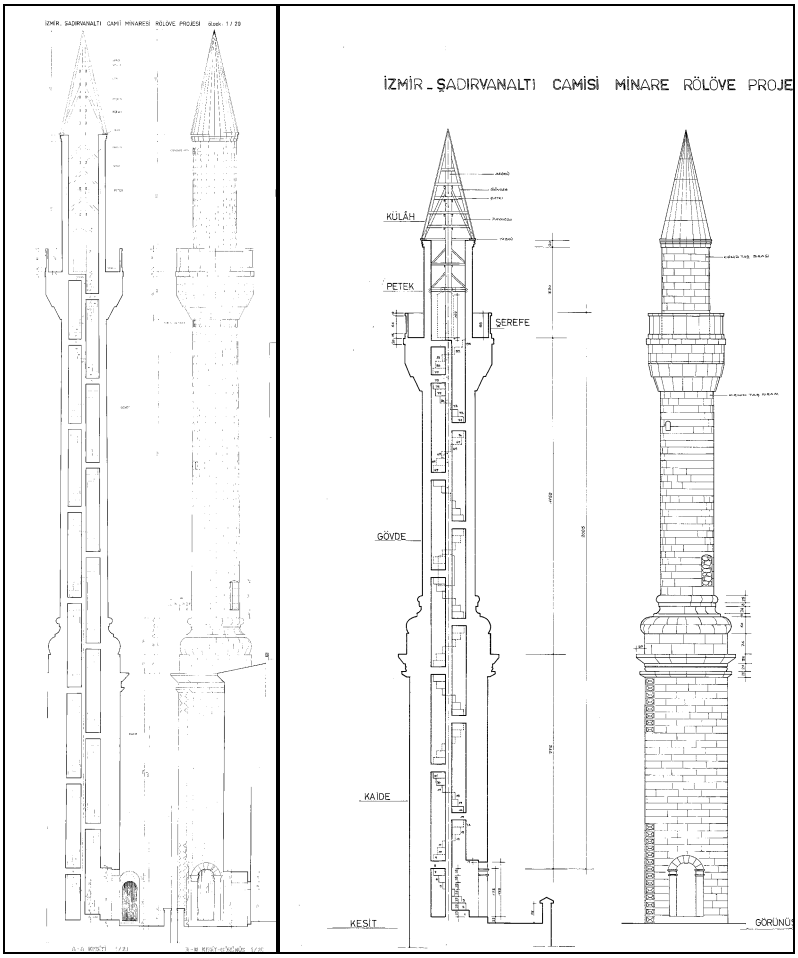
Başvurularla ilgili, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Abideler Şube Müdürlüğü, 05.09.1977 gün ve 35/312 dosya numaralı yazısında, onarımların statik gereksinmelerden dolayı yapıldığı belirtilmiştir. Ekte yer alan 05.09.1977/1028 tarih ve kayıt numaralı rapor, heyet raporu ve statik raporu, Koruma Kuruluna sunulmuştur. Raporlar, Vakıflar Genel Müdürlüğü bünyesinde görevli yüksek mimar, Ege Bölgesi kontrolü, İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nden inşaat yüksek mühendisi statik büro şefi, Onarım Şube Müdürlüğü görevlisi mimar, iki inşaat mühendisi ve restoratör tarafından hazırlanmıştır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

31.08.1977 tarihinde Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün görevlendirdiği yüksek mimar tarafından hazırlanan raporda, minare ve bezemelerle ilgili açıklamalar yer almaktadır. Minare birinci derecede deprem bölgesinde olması ve bulunduğu mevkiinin işlek bir cadde olması nedeniyle et kalınlığının fazla, minare yüksekliğinin az olması prensibine göre yeniden inşa edilmiştir. Kalem işi bezemelerin tahrip edildiği, revak kısmındaki sütunların ve duvarın sıvayla kaplanıp, orijinalliğini yitirdiği yönündeki iddialara; yapıda, statik problemler nedeniyle demir takviyeler yapıldığı, bezemelerin çatlak kısımlarda onarım amaçlı kazındığı, gerekli tedbirler alındıktan sonra mevcuduna uygun olarak yeniden yapıldığı, revak kısmının daha önceki onarımlarda kapatıldığı açıklaması getirilmiştir. Yapılan müdahalelerin tümünün acil müdahale gerektiren işlemler olduğu ve Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulundan alınan karar ile gerçekleştirildiği belirtilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

20.03.1974 tarihinde, Ege Bölgesi kontrolü ve inşaat yüksek mühendisi İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Statik Büro Şefi tarafından hazırlanan raporda, 01.02.1974 tarihinde gerçekleşen deprem sonrası yapılan hasar tespiti verileri aktarılmıştır. Ana kubbede, kubbeyi taşıyan kemerlerde, son cemaat mahallinde tonoz, kubbe ve kemerlerde, sıva kabarmaları tespit edilmiştir. Mahfil bölümünde parça kopmaları ve kubbeye doğru giden derin çatlaklar oluşmuştur. Minarede, daha önce kaide üzerinin yenilenmesi nedeniyle, gövdede hasar oluşmadığı, ancak kaidenin zamanla aşındığı, malzeme kaybı ve çatlaklar bulunduğu belirtilmiştir. Sıva kabarmalarında raspa ve yeniden sıva uygulaması; çatlak bölümlerde sıva raspası

sonrası, gerekli görüldüğü takdirde kubbe ve tonozun yenilenmesi önerilmiştir. Yapının yoğun kullanım alanında ve deprem bölgesinde yer alması nedeniyle minarenin devrilmesine karşın, yakın bir tarihte onarıma gidilmesi önerilmiş ve yeniden inşasında en kalınlığının fazla, yüksekliğinin az olmasının faydalı olacağı vurgulanmıştır. 07.02.1974 tarihinde, Onarım Şube Müdürlüğü görevlisi mimar, iki inşaat mühendisi ve bir restoratör tarafından hazırlanan, 31.08.1977 yılında 'aslı gibidir' yaptırılarak kurula sunulan diğer rapor aynı müdahale önerilerini ve benzer tespitleri içermektedir. Beden duvarı ve kubbede derin çatlaklar olduğu; mahfil üzerindeki sağ, orta ve yan kubbelerin kısmi olarak çöktüğü; minarede kaide kısmındaki yonu taşı kaplamaların %60'ının çürüdüğü; basamak ve iç gömlekte yer yer kesilmeler olduğu belirtilmiştir. Bu sebeplerden caminin ibadete kapatılması ve güvenliğin sağlanması önerilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

.

Şekil 5.55 Şadırvan Camii minaresi rölöve projeleri. Kaynak: Dijital veri no:350801050-OC009;OC008, Teknik, VGM Dijital Veri Arşivi.

Arşivlerde, 05.09.1997/1028 kayıt numaralı müdahale ve onarım amaçlı raporları destekleyen fotoğraf, çizim vb. belgeleme yöntemleri ile hazırlanmış çalışmaya rastlanmamıştır. Yalnızca rölöve projesi kapsamında, biri 1975 diğeri 1978 tarihli minare rölövesi adılı iki farklı çizime ulaşılmıştır. Çizimlerde, minare boyutları ve formları farklıdır. Yapılan müdahaleler, yazılı olarak tariflenmiştir. Ciddi boyuttaki yapısal problemler nedeniyle, acil onarım ihtiyacı olan yapının heyet raporu, 1974 senesinde düzenlenmiş; 1977 yılında aslı gibi yapılarak kurula sunulmuştur. Yaklaşık olarak 3 yıl gibi bir zaman diliminde, yapıda oluşan deprem hasarlarında artma olup olmadığı kontrol edilmemiş; belgeleme yapılmamıştır. Minare boyunun kısaltılması, dönemin yapı malzemesiyle, yapılmasına gerek olmayan nitelikte bir uygulamadır. Ayrıca restorasyon uzmanı mimar tarafından hazırlanan, 30.05.1990 tarih 35.01-/2 sayılı raporda, minarenin yapının güneydoğu köşesine taşındığı belirtilmektedir (Dijital veri no:350801050-RP002, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi). Minarenin taşındığından bahseden başka bir veriye ise rastlanmamıştır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü, Abideler Şube Müdürlüğü'nün, 08.03.1978 gün ve 35/312 dosya numaralı, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığına yazdığı raporla, 16.12.1977 günü gerçekleşen deprem sonrası, Şadırvanaltı Camii için hasar tespiti yapılması istenmektedir. 24.01.1978 tarihli raporun, Vakıflar Genel Müdürlüğü görevlileri tarafından, gözleme dayalı olarak hazırlandığı tespit edilmiştir. 17.03.1978 gün, 732-35A-359 sayılı kurul kararında, hasar tespiti için restoratör mimar, inşaat mühendisi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi Geoteknik ve Yapı İşletme Kürsüsünden bir yetkili ve gerekli görülecek ilgili diğer teknik elemanlardan kurulacak bir heyet görevlendirilmesine karar vermiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Mevcut duruma yönelik herhangi bir proje isteminde bulunulmamıştır.

15.03.1979 gün ve 592 sayılı İstanbul Teknik Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi Geoteknik ve Yapı İşletme Kürsüsünce hazırlanan, Vakıflar Başmüd. Statik Büro Şefi tarafından imzalanan rapora göre; yapının daha önceki bir tarihte geçirdiği deprem sonucu yeniden inşa suretiyle onarım geçirdiği belirtilmiştir. Önceki onarımların uygun yapıldığı; 1977 depreminde herhangi bir hasar tespit edilmediği

aktarılmıştır. Yapılan hasar tespiti çalışması sırasında, camiinin alt katında yer alan dükkanların şahıslara ait olduğu ve izinsiz uygulamalar, cami döşemesi altında tecavüzler olduğu tespit edilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Gerçekleştirilen izinsiz uygulamalar sonucu, toprakaltı taşıyıcılarının ve temellerin durumunun net olarak bilinmediği, dükkanların orijinal haline dönüştürülerek camii içerisine doğru tecavüzün önlenmesi, yapının istimlak edilip şahıslardan geri alınması gerektiği vurgulanmıştır. Taşıyıcı sistemin güçlendirilmesine yönelik, kubbeleri taşıyan kemerlerin oturduğu kolonların, çelik bilezikler ile sarılarak takviye edilmesi, gergi kullanılarak onarılması önerilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

Raporda yapının önceki bir tarihte yeniden inşa edildiği yönünde bilgi aktarılmaktadır. Ancak arşiv araştırmaları ya da literatür taramaları içerisinde böyle bir bilgiye rastlanmamıştır. Aynı zamanda, dükkanların yapı çevresine konumlandığı belirtilmiştir. Oysa dükkanlar, günümüzde caminin altında yer almaktadır. Rapor kapsamında bir aktarım ya da anlatım hatası yapıldığı düşünülmektedir. Yapılan tespit ve raporlama çalışması sırasında, zemin katta yer alan dükkanların mülkiyetinin Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde ait olmadığı belirlenmiştir. 1979 yılında hazırlanmış 35.01/2 sayılı belgede; dükkan sahiplerinin dükkanlarını büyütmek için duvarlarının bir kısmını yıktığı ve/veya incelttiği; camiyi tehlikeli duruma getirdiği belirtilmiş. 1985 yılında özel mülkiyetteki dükkanların kamulaştırılması için hazırlıklar tamamlandığı, kamulaştırma işleminden sonra gerekli onarımların yapılacağı aktarılmıştır (Dijital veri no:350801050-BN002, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi). Zemin katta yapılan tadilatların yapıda oluşan problemler nedeniyle değil, dükkan kullanıcılarının daha fazla kullanılır alan ihtiyacı ya da dekorasyon amaçlı yaptığı belirlenmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 1979 yılında tespit edilen mülkiyet probleminin 1991 tarihli eski eser onarım fişinde çözümlendiği belirtilmektedir (Dijital veri no: 350801050-OF001, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi). Bu süreç içerisinde mülkiyeti özel kişilerde olan bölümlere müdahale edilememiş; yapı bütününü kapsayan işlemler başlatılamamıştır. Birimler özerk olarak şahıs isteğine bağlı birçok değişikliğe maruz kalmıştır. Yapılan değişiklikler, zaman içerisinde yapıda görülen statik problemlerin de kaynaklarından biri haline gelmiştir.

Mülkiyet sorununun çözümlenmesinden sonra, yapının projelendirilmesi sağlanmış ve 1991-1994 yılları arasında, güçlendirme amaçlı restorasyon uygulaması gerçekleştirilmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün 27.05.1994 gün ve B.02.1.VGM.1. 14.00. 01.062 (3500)-1/2323 sayılı yazısı, yapının güney cephesinde yer alan nişlerin izinsiz ve uygunsuz olarak kullanıldığı yönündeki şikayeti içermektedir. Gerçekleştirilen uygulamaların kurumun yüklü miktarda bedel ödeyerek yaptırdığı restorasyon uygulamasına zarar verdiği vurgulanmıştır. Ayrıca izinsiz kullanımı önleyip, nişlerin camekanlarla kapatılması ve bu birimlerden kira elde edilmesi önerilmiş; tadilat projesi ve teknik rapor hazırlanmıştır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 28.04.1995 gün ve 5814 sayılı kurul kararında, istemin uygun olmadığı, gerçekleştirilen değişliklerin onaylanan restorasyon projesine göre düzenlenmesi ve takılan klimaların kaldırılması gerektiği belirtilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Kullanıma yönelik olan bir diğer talep 01.05.1997 gün, 2326/97 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün abdestlik birimi inşasıyla ilgili yazısıdır. Talep 12.06.1998 gün ve 7378 sayılı Koruma Bölge Kurulu kararıyla reddedilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün 27.06.2003 tarihli ve B.02.VGM.1.14.00.01/2226 sayılı yazısıyla; 10.04.2003 tarihinde meydana gelen deprem sonucu yapının ibadete kapatıldığı ve onarım gerektirdiği belirtilmiştir. 15.05.2003 gün ve 10517 sayılı kurul kararıyla, kısmi sıva raspası yapılmasına; 10.07.2003 gün ve 10680 sayılı kurul kararıyla, kısmi döşeme sökümü, statik deneyler ve zemin etüdü amaçlı sondaj kazısı yapılmasına izin verilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 29.04.2005 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01/2192 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısıyla, yapılan çalışmalar sonucunda oluşturulan rölöve, restorasyon projeleri Koruma Bölge Kuruluna gönderilmiş; ekte yer alan raporla, yapının mevcut statik durumu ve izlenecek yöntem aktarılmıştır. 30.06.2005 gün ve 658 sayılı kurul kararında, onarım istemi değerlendirilmiş; basit onarım izni verilmiş; yapısal güçlendirme için analiz istenmiş ve yapı elemanı ölçeğinde nitelik ve özgünlük etüdü istenmiştir.

01.10.2005 tarihinde, Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Taşıyıcı Sistemler Bilim Dalı tarafından hazırlanan rapora göre; yapı duvarlarının, tuğla

(2,5x21,5 cm), doğal taş ve 2 cm kalınlığında zayıf kireç harçla inşa edildiği tespit edilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Aralık 2005'de 'Mevcut Deformasyon ve Malzeme Bozulmalarının Tespit Edilerek Onarımda Yapılması Gereken Uygulamalar Hakkında Rapor' hazırlanmıştır. Raporda, cami ve iki son cemaat yerinin, cami mekanından ayrı çalıştığı tespit edilmiştir. Zayıf kireç harcın mafsal oluşturduğu ve sistemin sismik enerjiyi yutmasına katkı sağladığı için, bazı duvar ve tonozlarda oluşmuş sıva çatlakların önemsiz olduğu belirtilmiştir. Taşıyıcı ayaklar duvarlara bağlanmamış, arada derz oluşturulmuştur. Kubbeyi ve galeri katını taşıyan sekiz adet sütun, yekpare doğal taşla yapılmış; başlık kısımları alçıyla kaplanarak genişletilmiş, bu kısımlar kaplamalı olduğu için sütunların yekpare ya da ekli olduğu tespit edilememiştir. Cephede kalın çimento bazlı sıva uygulanmıştır. 1992'de yapılan onarım-takviye işlemiyle ilgili olarak; taşıyıcı sistemin ve temel sisteminin radye temel, giriş katı üzerindeki tonoz üzerinin betonarme olarak değiştirildiğinin sözlü olarak beyan edildiği, kullanıcılar tarafından kapatıldığı için gözle tespit yapılamadığı belirtilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

17.01.2006 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01/119 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısıyla, statik rapor, bezeme belgeleme çalışması, rölöve ve restorasyon projeleri Koruma Bölge Kuruluna gönderilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 01.10.2005 tarihinde hazırlanan raporda, taşıyıcı sisteme yönelik bozulma tespit edilmediği belirtilmiş; bu nedenle, 03.02.2006 gün ve 1147 sayılı Koruma Bölge Kurulu kararında, 30.06.2005 gün ve 658 sayılı karar, kısmi olarak tekrarlanmıştır. Güçlendirme müdahalesi yapılmayacağı için basit onarım uygulamasının başlatılması, bezeme elemanlarına yönelik müdahale önerileri geliştirilmesi istenmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Basit onarım olarak belirtilen bu uygulama, süreç, yöntem ve kapsam olarak esaslı onarım başlığı altında ayrıntılı olarak aktarılacaktır. Eser için gerçekleştirilmek istenen birçok işlem esaslı onarım uygulaması ölçeğindedir. Ancak, Koruma Bölge Kurulu ve İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından basit onarım olarak görülmüş ve uygulanmıştır. Arşiv ve literatür araştırmalarından tespit edilebilen basit onarım olarak değerlendiren uygulamalar dışında, yapının belgelenmeden birçok uygulamaya maruz kaldığı düşünülmektedir.

5.1.4.2.2.2 Esaslı Onarım Uygulamaları. Eserin ulaşılan en erken tarihli projelendirme çalışmaları, 1974-1975-1978 yıllarına ait rölöve projeleridir. Projelerin hazırlanması sonrasında yapıda bir uygulama yapılıp yapılmadığı net olarak bilinmemekdir. Ancak 1977-1991 yılları arasındaki mülkiyet problemi nedeniyle, yapı bütününde onarım yapılamamıştır. Bu bölümde, dört adet İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısı; iki adet Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısı; altı adet Koruma Bölge Kurulu kararı; sekiz adet rapor ve esaslı onarım kapsamındaki uygulamalar incelenmiştir.

1977-1991 yılları arasında, orijinal minarenin yerine farklı boyut ve formda minare yapıldığı tespit edilmiştir. Minareye yönelik uygulamalar, restorasyon projesi olmaması nedeniyle basit onarım kapsamında değerlendirilmiştir. 1987-1991-1992 yıllarında, farklı müellifler tarafından eser için hazırlanan rölöve projeleri, restorasyon ve takviye projeleri tespit edilmiştir. Eser, 1991-1994 yılları arasında sağlamlaştırma amaçlı müdahale görmüştür. Arasta katı ve temelin güçlendirilmesi için proje hazırlanmış ve güçlendirme çalışmaları yapılmıştır. 2003 yılındaki deprem sonrası caminin ve arastanın kullanımı, tehlikeli olabileceği için kapatılmıştır. 2005-2006 yıllarında Koruma Bölge Kurulu ve idare tarafından, basit onarım olarak tanımlanan, ancak esaslı onarım niteliğindeki uygulama çalışması yapılmıştır.

1992 yılında, bir inşaat firması tarafından rölöve ve restorasyon projeleri, bir mühendislik firması tarafından güçlendirme projeleri hazırlanmıştır. 12.2005 tarihli ‘Mevcut Deformasyon ve Malzeme Bozulmalarının Tespit Edilerek Onarımda Yapılması Gereken Uygulamalar Hakkında Rapor’ da, 1992 yılında esere ilişkin onarım ve takviye uygulaması yapıldığının sözlü olarak beyan edildiği yer almaktadır (İzmir 1 No’lu KTVKK Arşivi). 1991-1994 yılları arasında, 30.01.1992 ve 17.09.1992 tarihli Koruma Bölge Kurulu onaylı rölöve, restorasyon projeleri ve 30.01.1992 tarihli güçlendirme projesi kapsamında uygulama yapılmıştır.

06.11.2003 gün B.02.1.VGM.0.10.00.02/(3862)-17372 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısı ekinde yer alan raporda, 1991-1994 yılları arasındaki onarımına yönelik bilgi aktarılmıştır. 1994 yılında hazırlanan rapora göre işlemler şöyledir;

- Cami temelinde meydana gelen oturmaları engellemek amacıyla, temel taban kotunda beden duvarları ve sütunlar radye temelle birbirine bağlanmıştır.
- Arasta tonozları üzerindeki dolgu malzemesi hafif malzemeyle değiştirilmiştir.
- Arasta katında, beden duvarları ve tonoz örtü alt kısmında, U200'lük profillerle takviye yapılmıştır.
- Mevcut tonoz üzerine betonarme tonoz yapılmış; beden duvarları üzerine, duvar kalınlığında yapılan betonarme kirişler, kirişlerinde üzerine oturan betonarme döşeme ile birbirlerine bağlanmış, kutu oluşturulmuştur.

Takviye projesinde temel ve dükkan kotu ele alınmıştır. Ayrıca, onarıma ait kesin hesaplara ulaşılamadığı için ek uygulama yapılıp yapılmadığının tespit edilemediği belirtilmiştir (İzmir VBM Arşivi).

10.04.2003 tarihindeki deprem sonrasında, 15.05.2003 gün ve 10517 sayılı kurul kararıyla, eserde kısmi sıva raspası; 10.07.2003 gün ve 10680 sayılı kurul kararıyla, kısmi döşeme sökümü, statik deney ve zemin etüdü amaçlı sondaj kazısı için izin verilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Depremde oluşan hasarın değerlendirilmesi için farklı kurum ve kişilerden rapor alınmıştır. 06.06.2003 tarihli, Ege Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, İnşaat Mühendisliği Bölümü'nden profesör ve yardımcı doçent tarafından yerinde inceleme yapılarak ön rapor hazırlanmıştır. 05.06.2003 tarihinde yapılan incelemede, yapıda taşıyıcı elemanları etkileyen çok sayıda çatlak olduğu; taşıyıcı sistem elemanlarında onarım ve güçlendirme yapılmadan ibadete açılmaması gerektiği belirtilmiştir (İzmir VBM Arşivi).

01.08.2003 gün B.02.1.VGM.1.14.06/06-062(35)2897 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısında, 10.04.2003 tarihinde gerçekleşen depremde, Şadırvanaltı Cami'nin hasar aldığı; bu hasarın sebebi olarak 1992 yılında sağlamlaştırılan sistemle, yığma sistemin ayrı çalışması olduğu ve bu tespitin uzman raporlarıyla da desteklendiği aktarılmıştır (İzmir VBM Arşivi). 08.12.2003 gün ve B.002.01.VGM.0.10.00.02 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısında, eserin 1991-1994 yılları arasında geçirdiği onarım kapsamında, temel kotu ve dükkan katında betonarme ve çelik malzeme kullanılarak takviye yapıldığı söylenmiştir (İzmir VBM Arşivi).

Vakıf görevlilerince hazırlanan 26.02.2004 ve 11.05.2004 tarihli raporlarda, yapılan incelemeler değerlendirilmiş ve paralel müdahale önerileri geliştirilmiştir. 26.02.2004 tarihli rapor, mimar ve üç inşaat mühendisi; 11.05.2004 tarihli rapor inşaat mühendisi tarafından hazırlanmıştır. Tespitlere göre, zemin katta yapının stabilizesini bozan bir bulguya rastlanmamıştır. Yapının kurgu, malzeme ve yapım sisteminden kaynaklı çekme kuvvetlerine karşı dayanımı az olduğu için çatlak oluştuğu; doğu ve batı cephelerindeki çatlaklara göre, duvarlardaki orta sütunlarda oturma olabileceği belirtilmiştir. Hazırlanacak güçlendirme projeleriyle cami, mahfil ve kubbe kotunun güçlendirilmesi gerekli görülmüştür.

Raporda, rölöve projesinin güncellenmesi, bezemelerin belgelenmesi; duvar, tonoz, kemer vb. taşıyıcı sistemde raspa yapılıp, hasar tespit rölövesi, taşıyıcı sistem rölövesi hazırlanması ve bozulmaların tespit edilmesi istenmiştir. Cami kotunda, doğu ve batı cephelerindeki, sütun arası ahşap döşemenin kaldırılıp, betonarme döşemenin kontrol edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Mahfil katında döşemenin açılıp tonoz üzerindeki dolgu malzemesinin kaldırılması, taşıyıcı sistemin güçlendirilmesi, tonoz üzerinin tekrar doldurulmaması önerilmiştir. Tromp altından geçen korniş kotunda çürütme yapılıp, beden duvarlarına betonarme kiriş sarılması; kubbenin kasnak kotunda, dıştan çürütme yapılarak betonarme veya çelik çekme çemberiyle kuşatılması gerekli görülmüştür. Doğu, batı cephelerindeki orta sütunlara yakın bir alanda zemin sondajı yapılması, gerekirse zeminin ıslahı önerilmiştir. Beden duvarındaki çatlakların genişliklerine göre enjeksiyon ya da dikişle onarılması; üst yapının güçlendirme sonrası onarılması gerektiği aktarılmıştır (İzmir VBM Arşivi).

29.04.2005 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01/2192 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısıyla, rölöve ve restorasyon projeleri Koruma Bölge Kuruluna gönderilmiştir. Yazı ekinde yer alan raporla mevcut durum, müdahale yöntemi belirtilip, onarım izni talep edilmiştir (İzmir VBM Arşivi). 30.06.2005 gün ve 658 sayılı kurul kararınca, onarım istemi değerlendirilmiş, öncelikle güçlendirme işlemleri yapılması, daha sonra basit onarım uygulamalarına geçilmesi için izin verilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 14.09.2005 tarihinde yükleniciyle sözleşme imzalanmış; uygulama başlatılmıştır.

01.10.2005 tarihinde Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Taşıyıcı Sistemler Bilim Dalı tarafından hasar tespit raporu hazırlanmıştır. Raporda, güçlendirmeye gerek olmadığı belirtilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 17.01.2006 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01/119 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısıyla, statik rapor, bezeme belgeleme çalışması, rölöve ve restorasyon projeleri Koruma Bölge Kuruluna gönderilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 03.02.2006 gün ve 1147 sayılı kurul kararında, yapılan çalışmalar değerlendirilmiş; onarım istemi, basit onarım ve süsleme elemanları onarımı olarak ayrılmış; izin verilmiştir. Süsleme onarımları için uzman bir ekipten rapor istenmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 28.04.2006 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01/1938 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısı eki, 01.03.2006 tarihli bezemelerin tespit ve müdahale raporu, 04.05.2006 gün ve 1375 sayılı kurul kararıyla uygun bulunmuş; rapora göre onarıma başlanabileceğine karar verilmiştir.

08.04.2004 gün ve 1186 kurul kararıyla onaylanan projeler, taşıyıcı sistem elemanlarına yönelik kontroller sonucu, 29.04.2005 tarihinde güncellenmiştir. Koruma Bölge Kurulu tarafından, 30.06.2005 gün ve 658 sayılı kararla uygun bulunan rölöve ve restorasyon projelerine göre, 14.09.2005 tarihinde basit onarım kapsamındaki, güçlendirme çalışmaları başlamıştır. 01.03.2006 tarihli raporun uygun bulunmasıyla, 04.05.2006 tarihinde bezeme onarımları başlatılmıştır. Onarımlarda, bezemelerin iyileştirilmesi, malzeme bozulmaları ve taşıyıcı sistem elemanlarına müdahale edilmiştir.

Yapı, birçok depreme maruz kaldığı için 1991-1994 ve 2005-2006 yılları arasında, bir kez güçlendirme, bir kez de sistemin kontrol, tespit ve onarımı amaçlı müdahale görmüştür. 2005-2006 yılındaki uygulamada, oluşan çatlakların, taşıyıcı sütunlarda bulunana mevcut gergilerin onarımı, çemberlerin arttırılması ve kadınlar mahfiline ait beton döşemenin yenilenmesi işlemleri yapılmıştır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Deprem sonucu kadınlar mahfilinin kısmi olarak çökmesiyle yapı ibadete kapatılmış acil onarım edilmiştir. Döşemede dayanımını yitiren bölümler yıkılmış, yeni döşeme inşa edilmiştir. Mahfil altına dört adet ayak eklenmiştir. 1991 yılında kadınlar mahfili sütunlarında demir çemberlerle yapılmış bir güçlendirme olmadığı,

ilgili tarihteki görsellerde görülmektedir. 1992 yılında gerçekleştirilen onarımda sütunların çemberleme yöntemi ile güçlendirildiği, 2005-2006 yıllarındaki onarımda ise, demir çemberlerin onarıldığı, güçlendirildiği ya da yenilendiği tespit edilmiştir. Ayrıca 2005-2006 yılı onarımlarında kubbe ve mahfil katını taşıyan mermer sütunlar için temizlik kararı verilmiştir. Mevcut sütunlarda yapılan temizlik sonucu, patina kaybı oluşmuştur. Temizleme, kompresör yardımıyla yapılan kumlama işlemi şeklinde, fiziksel yöntemle gerçekleştirilmiştir

Şekil 5.56 Şadırvanaltı Camii, kadınlar mahfili döşemesi (1991). Kaynak: İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi.

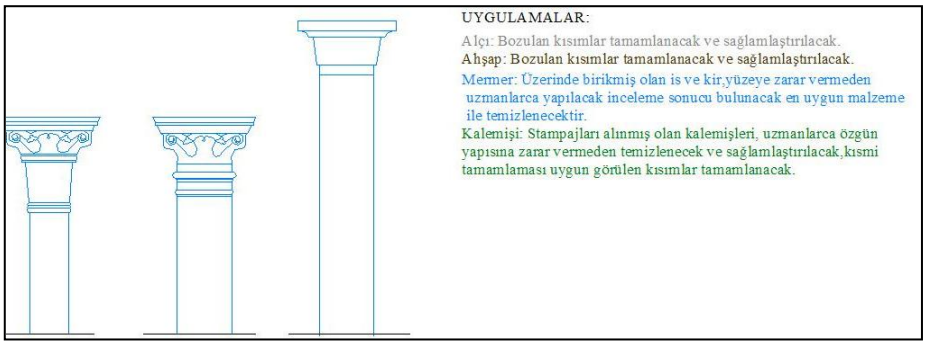

Şekil 5.57 Şadırvanaltı Camii, 1991 yılı kadınlar mahfili döşemesi; 2005-2006 yılları mahfil döşemesi onarımı. Kaynak: İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi; Dijital veri no: Şadırvanaltı camii-08.04.2006-026, 350801050-FT007-2005, Yer Döşemesi, VGM Dijital Veri Arşivi.

Şekil 5.58 Şadırvanaltı Camii, mahfil döşemesi görünümü ve sütun detayı.

Sütunlarda yapılan uygulama sonrası en ciddi hasar oluşan taş sütun, mahfilin batı kolunda yer alan, yarısı duvar içine gömülü olan sütundur. 1991 tarihli görsellerden bu sütunun o tarihte patina kaybı olmadığı tespit edilebilmektedir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Mermer sütunlarda yapılan uygulama sonucunda cilalı yüzey yitirilmiş, mat ve pürüzlü yüzey kalmıştır.

Şekil 5.59 Şadırvanaltı Camii, restorasyon projesi mermer malzemede temizlik önerisi. Kaynak: Anıt Yapı İnş. Proje Arşivi, 2006

2005 yılı rölöve projelerinde, mahfil döşemesinin özgün malzemesine yönelik herhangi bir tespitte bulunulmadığı, restorasyon projesinde ise malzeme önerisi getirilmediği belirlenmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Mahfil döşemesi, günümüzde beton döşeme üzeri ahşap rabıta kaplamadır. Tek kollu merdivenin mahfil döşemesine ulaşan son basamağı taş, diğer basamakları ise ahşap kaplama olup yeni imalattır. 2005-2006 yılı restorasyon uygulaması öncesine ait görsellerde,

merdivenin tamamen ahşap olarak kurgulandığı görülmektedir. 2005-2006 yılları arasındaki onarımda, mahfil döşemesiyle birlikte ahşap merdiven de kaldırılıp, yerine ahşap kaplama basamaklı, betonarme merdiven yapıldığı tespit edilmektedir.

Şekil 5.60 Şadırvanaltı Camii, 2005-2006 yılı onarım öncesi ve mevcut mahfil merdiveni görünümü. Kaynak: Dijital veri no: Şadırvanaltı camii 163, 350801050-FT007-2005, Restorasyon öncesi, VGM Dijital Veri Arşivi.

Şekil 5.61 Şadırvanaltı Camii, kütüphane ahşap doğramaları. Kaynak: Dijital veri no: Şadırvanaltı Camii 092-005, 350801050-FT003 VGM Dijital Veri Arşivi.

Şekil 5.62 Şadırvanaltı Camii, kütüphane ahşap doğramaları (1991-2011). Kaynak: Dijital veri no: Şadırvanaltı Camii 070, 350801050-FT003 VGM Dijital Veri Arşivi.

Şekil 5.63 Şadırvanaltı Camii, harim ahşap doğrama görünümü (tarihsiz ve 1991 yılı). Kaynak: Dijital veri no: Şadırvanaltı Camii 101ve Şadırvanaltı Camii 065350801050-FT003 VGM Dijital Veri Arşivi.

Şekil 5.64 Şadırvanaltı Camii, harim ahşap doğramaları (1991-2011). Kaynak: Dijital veri no: Şadırvanaltı Camii 034, 350801050-FT003 VGM dijital veri arşivi.

2005-5006 yıllarında gerçekleştirilen restorasyon çalışması kapsamında, ibadet mekanına ait doğramalardan harim batı ve kuzey giriş kapıları dışında bulunan doğramaların, görsellerin karşılaştırılması sonucu, orijinal olmadığı tespit edilmiştir. Yapının kütüphane bölümünde kullanılan günümüz doğramalarında, kayıt sistemi farklı ve eski görsellerde yer alan kayıtlara göre daha fazladır. Kütüphane doğramalarının ne zaman bu formla kullanılmaya başlandığı bilinmemektedir. 2006 yılı onarımı öncesi, günümüzdeki forma sahip olduğu, Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivinde yer alan görsellerden anlaşılmaktadır. Ancak harim mekanında yer alan bazı pencere açıklıklarında, 1991 yılındaki kavisli forma sahip kayıtları olan,

bazılarında ise günümüzde kullanılan tipte düz kayıtlı doğramalar olduğu tespit edilmiştir. 2005-2006 yılları arasındaki onarımda, tüm doğramalar düz kayıtlı olarak yenilenmiştir. Yapıda, onarım öncesi restitüsyon projesi hazırlanmaması ve bu çalışmanın uygulamalarda istenmemesi nedeniyle, mevcut şekildeki doğramaların yenilenmesi usulüne göre pencereler günümüzdeki halini almıştır.

Arşiv araştırmalarında, pencerelere ait görsellerden, tarihi tespit edilememiş olan siyah beyaz fotoğraflarda, pencere üstlerinde bezeme yer almadığı görülmektedir. 1991 yılındaki görselde ise, renk kullanımlarının günümüzdeki bezeme renklerinden farklı olduğu tespit edilmiştir. Günümüzde harim içerisindeki aynı tip açıklıklarda yer alan pencerelerin tamamında bezeme bulunmaktadır. Harim batı duvarındaki yan giriş üzerinde de, pencerelerdekiyle benzer bezeme yer almaktadır. Kaynaklarda mevcut bezemelerin sıva, boya altında bulunduğuna dair kayıtlara rastlanmamıştır. 1991 yılında onarım geçiren bezemelerin 2006 yılında da onarılmıştır.

Şekil 5.65 Şadırvanaltı Camii, harim giriş kapısı (1991). Kaynak Dijital veri no: Şadırvanaltı Camii 38, 350801050-FT003 VGM Dijital Veri Arşivi.

Yapıda, harime açılan üç adet çift kanatlı, ahşap üzeri, sac kaplamalı kapı yer almaktadır. 2006 yılında gerçekleştirilen onarımda, kapıların metal yüzeylerindeki yeşil renkte yağlı boyanın pürmüz yardımıyla yakılıp, kazınarak temizlendiği, siyah yağlı boyayla boyandığı tespit edilmiştir. Restorasyon projesinde, kapı üzerindeki yağlı boyanın kaldırılması önerilmiş, temizlik sonrası herhangi bir işlem önerilmemiştir. Ayrıca kapıların harime bakan yüzeyleri ahşap olmasına rağmen,

projede, iç yüzeyler de metal olarak çizilmiştir. Bu sebeple, ahşap yüzeyler için öneri geliştirilmemiştir. Günümüzde yüzeylerde koruyucu cila bulunmaktadır.

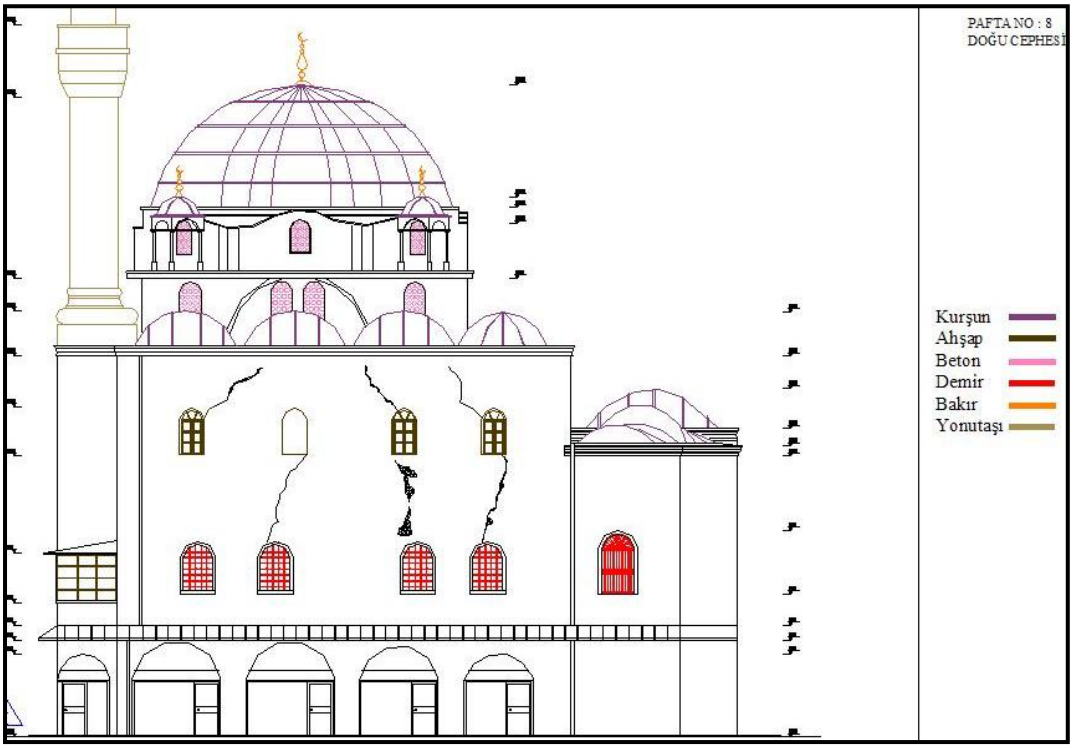
Şekil 5.66 Şadırvanaltı Camii, kapıda boya temiziliği (2005). Kaynak: Dijital veri no: Şadırvanaltı camii-28.03.2006 004-006, 350801050-FT007-2005, Restorasyon öncesi - kapılar - temizlik, VGM Dijital Veri Arşivi.

Şekil 5.67 Şadırvanaltı Camii, harim yan giriş kapısı görünümü (1991-2011). Kaynak: Şadırvanaltı Camii 046, 350801050-FT003, VGM Dijital Veri Arşivi.

Harime açılan batı girişi, merdivenkovası arkasında kalan kapının 1991 yılına ait görselinde kemer bölümünün sıva ve boya altında olduğu tahmin edilmektedir. 2006 yılındaki restorasyon sırasında sıva kaldırılıp taş kemerler açığa çıkarılmıştır. Mevcut kapı onarılarak korunduğu için günümüzde kapının arka kısmından kemerin bir bölümü görünmektedir. Diğer iki kapıda da kemerli açıklık bulunmakta ancak

açıklıkları örten kapıların yükseklikleri fazla olduğun için kemerler kapının arkasında kalmaktadır.

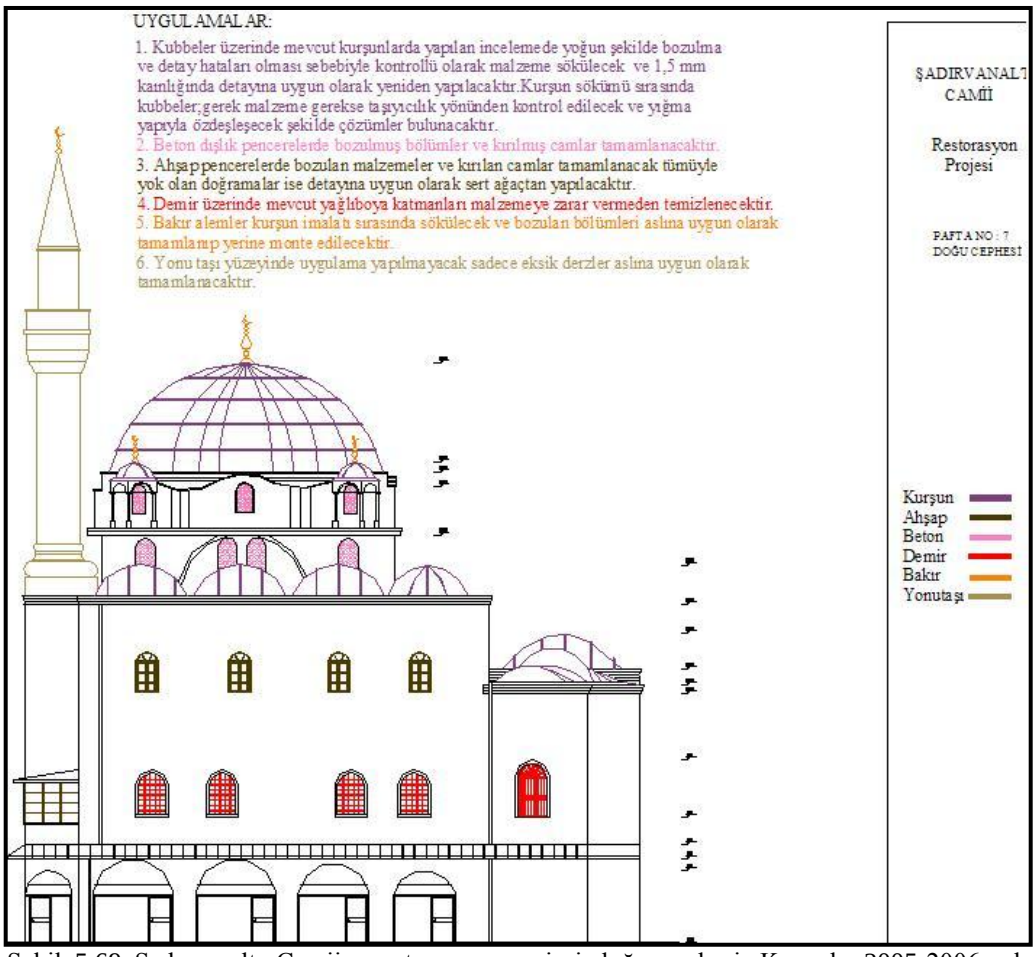

Şekil 5.68 Şadırvanaltı Camii rölöve projesi doğu cephesi. Kaynak: 2005-2006 yılı uygulama yüklenicisi firma Arşivi, 2006

Eser, depremlerde oluşan çatlaklar, sıva kabarma ve dökülmeleri nedeniyle yapılan müdahaleler sonucu, sürekli sıva onarımı ve yenilemesine maruz kalmıştır. Restorasyon projesi kapsamında, yapı içerisinde sıvalara yönelik müdahale önerisinde bulunulmamıştır. Ancak, bezemeli yüzeyler de dahil olmak üzere, iç duvarlarda sıva yenilemeleri yapılmıştır. Rölöve projesinde, cami cephelerine işlenen sıva bozulması ve çatlaklara yönelik işlem de önerilmemiştir. Kuruma Kurulu arşivinde ulaşılan belgelerden 02.04.1992 gün ve 3617 sayılı veride, yapıda gerçekleştirilecek sıva uygulaması ayrıntılandırılmıştır. Tonoz ve kubbe sağlamlaştırılıp 225 doz çimento takviyeli kireç harçla sıva yapılacağı; dış cephede raspa, çatlaklarda dikiş yapılacağı; önce kaba sıva, sonra sıvayla sıvanacağı; silikon esaslı koruyucuyla astarlanıp, polyester elyaflı kalın hazır sıvayla kaplanacağı belirtilmiştir. 1992 yılında gerçekleşen çimento katkılı sıva uygulamasından sonra, 2005-2006 yılında, projede belirtilmeyen, ancak İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü

raporlarında yer alan, çimento sıvaların kaldırılıp orijinal karışıma göre sıva yapılacağı ibaresinin, uygulamaya yansıyıp yansımadığı tespit edilememiştir. 2006 yılı restorasyon uygulamasında paslanan ve yıpranan kurşun kaplama yenilenmiştir.

Şadırvanaltı Cami'nde, rölöve projesi üzerinde belirlenen bozulmalar, restorasyon projesine aktarılmamış ve "6. Yonu taşı yüzeyinde uygulama yapılmayacak yalnızca eksik derzler aslına uygun olarak tamamlanacaktır" denilmektedir. Oysaki cephe sıvalıdır. Cephedeki çatlaklar için müdahale önerisi belirtilmemiştir. Ancak günümüzde cephe yüzeyinde çatlak görünmemektedir. Yapı yüzeyine yapılacak sıva belgelenmemiş, uygulamacı ya da kontrollerin kararına bırakılmıştır.

Şekil 5.69 Şadırvanaltı Camii, restorasyon projesi doğu cephesi. Kaynak: 2005-2006 yılı uygulamasının yüklenicisi firma Arşivi, 2006

03.02.2006 gün ve 1147 sayılı kurul kararında, süslemelere ilişkin onarım isteminin değerlendirilmesi için, uzman bir ekipten rapor istenmiştir. İzmir 1 No'lu

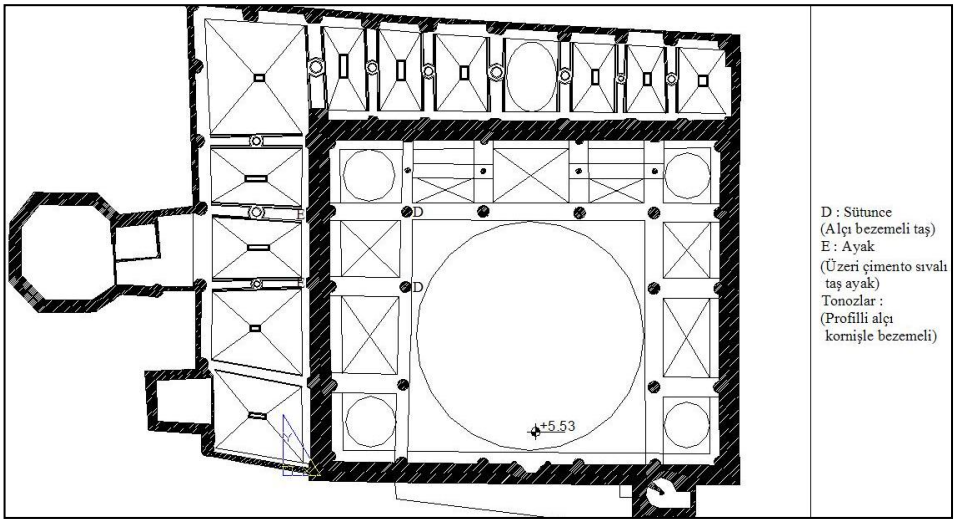
Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu 24.02.2006 gün 424 sayılı yazısı eki, olan Şadırvanaltı Cami Süslemelerine İlişkin Rapor'da; mevcut bezemelerde, 18.-19. yüzyıla ait orijinal kalem işi bezeme bulunmadığı, bezemelerin 20. yüzyılın sonlarına doğru iki onarım geçirdiği tespit edilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Raporda bezeme onarımlarının hataları şöyle aktarılmıştır;

> Mihrap nişinin iki yanında dikey dikdörtgen panolarda bulunan ve mihrabın iki yanındaki pencere alınlıklarındaki madalyonların 1991 restorasyonundan önceki bir restorasyona ait olabileceği ve 1991'de yalnızca rötuşlandığı, diğerlerinin ise yalnızca temel şemaya uyularak ehil olmayan kişilerce yenilendiği, pencere tepeliklerinin S-C kıvrımları, gölgelendirmeler, renk tonlamalarında, madalyon fonlarının birbirinden farklı olması, çiçek motiflerinin hemen hemen her madalyonda farklı yorumlanması gibi pek çok hata söz konusudur.

Harimde, açıklıkların üzerlerinde ve kemerlerde oluşmuş derin çatlaklar nedeniyle bu bölümlerdeki bezemelerin zarar görme ihtimali düşünülerek, en iyi durumdaki modülün esas alınarak diğer motiflerin yenilenmesi yönünde öneri getirilmiştir. Raporla beraber yerinde yapılan tespit çalışmasında fotoğraflama yapıldığı, mevcut durum çizimlerinin de kurula sunulduğu belirtilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Tüm madalyonlar, madalyon içleri manzara tasvirleri vb. bezemeler onarılmış ve/veya yeniden yapılmıştır. 04.05.2006 gün ve 1375 sayılı kararda "…bir önceki kararla istenen çalışmalar değerlendirilerek süsleme onarımının koşulları belirlenmiştir" denilmektedir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

Şekil 5.70 Şadırvanaltı Camii kubbe içi süslemeleri.

Şekil 5.71 Şadırvanaltı Camii rölöve tavan planı. Kaynak: 2005-2006 yılı uygulaması yüklenici firma Arşivi, 2006

Şekil 5.72 Şadırvanaltı Camii kubbe içi bezeme onarımı. Kaynak: Gürsoy, fotoğraf arşivi, 2006

Şekil 5.73 Şadırvanaltı Camii bezeme onarımı. Kaynak: Gürsoy, fotoğraf arşivi, 2006

Rölöve projeleri, yapıya ait bezeme, bozulma, çürüme vb. her izi aktarmak durumundadır. Yapının kubbesinde yer alan bezemelerin, 2004-2005 yılına ait restorasyon projesi kapsamında çizimleri bulunmamaktadır. Rölöve projesinde de,

kubbe, duvar bezemeleri işlenmemiştir. Projede, kubbe içi süslemelerine dair detay çizimi olmamasına rağmen, uygulama sürecinde hazırlanan raporda, kısmi çizimi yapılmış süsleme elemanlarına müdahale edilmesine izin verilmiştir. Konusunda uzman kişilerin görüşleriyle bezemelerin tamamlanması yönündeki müdahale kararı, eserin sahip olduğu dönem ekinin yeniden yapılması şekline dönüşmüştür. Proje ekibi, mevcut durumun tespitini yapmamıştır.

5.1.4.2.2.3 Uygulamalar Süreci Kontrol Mekanizması. Eser, birçok izinsiz uygulamaya maruz kalmış ve bu uygulamalara yönelik tespitler ilgili kurumlarca tespit edilememiştir. Arşiv araştırmalarından, eserin geçirdiği onarımlara yönelik sağlıklı bir kayıtlandırma sistemi oluşturulmadığı, yazışmalarda yer alan, kayıp proje ya da doküman isteklerinden anlaşılmaktadır. Kontrol mekanizmasını oluşturan idare ve karar mekanizmasını oluşturan Koruma Bölge Kurulunun arşivleme sisteminin sağlıksız olduğu, esere yönelik işlemlerde tarihsel boşluklar yer aldığı belirlenmiştir. Koruma Bölge Kurulunun uygulamaları takip edemediği, kurumlar arası iletişim kopukluğu nedeniyle, uygulanması yönünde karar verilen müdahalelerin, yapılıp yapılmadığının bilinmediği görülmüştür. Özellikle, mülkiyet sahibi kurumun uygulama sürecinde hazırlamakla yükümlü olduğu hak edişlerin, dosyalanması gerektiği halde, arşivde bulunamadığı yazışmalardan anlaşılmaktadır.

5.1.4.2.2.3 Uygulamalar Sonrası Süreç. Şadırvanaltı Cami'nde süreç içerisinde, birçok onarım gerçekleştirilmiştir. Onarım sonrası yapılan işlemlerde ise eksik veriler olduğu tespit edilmiştir. Bu bölümde, bir adet İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısı; üç adet Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısı; iki adet Koruma Bölge Kurulu kararı, bir adet kurul yazısı; beş adet yüklenici dilekçesi incelenmiştir. İzinsiz müdahale ve basit onarımların belgelenmemesi nedeniyle, tespitler gözlemle sınırlı kalmıştır. Esaslı onarım uygulamalarında ise, proje süreciyle uygulama süreci birlikte yürütülmüş; onaylı projelere sadık kalınmamıştır. Bu nedenlerle, uygulamalar sonrası projelerin revize edilmesi gerekmiş, ancak İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü ya da Koruma Bölge Kurulu böyle bir talepte bulunmamıştır. 1991-1994 yılları arasında gerçekleştirilen güçlendirme çalışmaları için idare tarafından, 2003 yılında yapılan araştırmalarda, onarımların kesin hesaplarına dahi ulaşılamamış, yapılan müdahaleler

deşifre edilememiştir. 2005-2006 yılındaki uygulamalarda ise, hazırlanan rapor kapsamında bezemeler onarılmış, bu işlemler projelendirilmemiştir.

Kurum içi problemler nedeniyle, müfettişlerin yapıya yönelik işlemleri incelemesi sürecinde, 04.06.2008 gün 4-40/40 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısıyla, Koruma Bölge Kurulundan doküman istenmiştir. Basit onarım uygulaması izni ve güçlendirme projesi hazırlanmasına yönelik olan kurul kararlarına göre, yapılan işlemlerin İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nde bulunmadığı; varsa, yapıya ilişkin sonraki tarihte alınmış kararların, restorasyon projesi, onarım öncesi ve sonrasını gösteren fotoğrafların, teknik raporun, yerinde inceleme yapıldıysa inceleme verilerinin iade edilmek üzere İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ne gönderilmesi istenmektedir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 05.06.2009 gün ve B.16.0.KVM.4.35.00.02-35.00/355-989-1724 sayılı Koruma Bölge Kurulu yazısında, 30.06.2005 gün ve 658 sayılı karar sonrası, 03.02.2006 gün ve 1147 sayılı karar ile basit onarım izni verildiği; 04.05.2006 gün ve 1375 sayılı yazı ile onarıma ilişkin teknik rapor ve fotoğraflar istendiği belirtilmektedir. Dokümanda, onarım kararlarının uygulama aşaması ve sonucunun kurula bildirilmediği, kurulun da yerinde inceleme yapmadığı aktarılmaktadır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Yapılan onarımlara ilişkin sağlıklı bir arşiv oluşturulamadığı, Koruma Bölge Kurullarında alınan kararların kağıt üzerinde kaldığı, uygulamanın kontrol edilmediği bu örnekte açık olarak görülmektedir.

Arşiv araştırmalarından elde dilen verilere göre, Şadırvanaltı Camii için uygulamalar sonrası süreçteki problemler çeşitlenmektedir. 06.05.2010 gün ve B.02.1.VGM.1.14.08.103.99/1934 İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısı, 2005 yılında yapılan onarıma ilişkin geçici kabul işlemleri hakkındadır (İzmir VBM Arşivi). 09.06.2006 tarihinde yüklenici başvurusu ile işin tamamlandığı ve geçici kabulünün yapılması istemine karşılık, kurum yetkililerince bu işlemlerin yapılmadığı; işe ait sözleşme, kabul tutanakları ve teminat mektubunun idare kayıtlarında yer almadığı belirtilmektedir. İhaleyi yapan kurumun Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O. olması, onarımların İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü kontrolünde gerçekleştirilmesi nedeniyle, ihale dosyasının Müdürlükte olmadığı, ancak ilk 3

hakedişin Müdürlük onaylı olduğu, sonuncu hak ediş olan 4. hakedişin bulunamadığı bildirilmektedir. 05.06.2007 gün ve 2007-0147 sayılı yazı, yüklenici firmanın, geçici kabul gerçekleştirilmemiş olmasına rağmen kesin kabul yapılması yönündeki talebini içermektedir (İzmir VBM Arşivi).

Arşiv kayıtlarından, yüklenicinin başvurularına yanıt alamadığı, bu nedenle işle ilgili tüm kurumlara durumu aktardığı ve bilgi edinmek istediği anlaşılmaktadır. Geçici ve kesin kabulü yapılamayan yapının, 2006 yılı onarımından itibaren ibadete açık olması nedeniyle, olumsuz durumlardan yüklenici sorumlu olmaktadır. 13.04.2010 gün B.02.1.VGM.0.10.00.150.99-1120/5807 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısıyla, restorasyon uygulaması yapan firmanın geçici kabul işlemlerine yönelik konunun incelenmesi istenmektedir (İzmir VBM Arşivi). 21.10.2010 gün ve 2010/682 sayılı dilekçe ile yüklenici firma, 09.06.2006 gün ve 3546 sayılı kabul başvurusuyla geçici kabul istediğini; ancak tamamlanan işin kabulünün hala yapılmadığını, 4 yıldır bankaya teminat mektubu için komisyon ödediğini, konu ile ilgili hiçbir bilgi alamadığını belirtmektedir (İzmir VBM Arşivi). Yüklenici, benzer bir dilekçeyle 23.03.2010 tarihinde, Vakıflar Bankası T.A.O. Genel Müdürlüğü'ne de başvuruda bulunmuştur (İzmir VBM Arşivi). 21.12.2010 gün 2010/675 sayılı yüklenici firma yazısında, işin kabulüne ilişkin yapılan işlemler özetlenmektedir.

Bu verilere göre; 14.09.2005 tarihinde taraflar arasında sözleşme imzalanmıştır. 09.06.2006 gün ve 3596 sayılı yazıyla, geçici kabul talebi; 05.06.2007 gün ve 3822 sayılı yazıyla, kesin kabul ve teminat mektubunun iade edilmesi talebi yapılmıştır. Eser 2006 yılı haziran ayında ibadete açılmıştır. 23.03.2010 ve 21.10.2010 tarihli yazılarla kesin kabul işlemine yönelik başvurularda bulunulmuştur. Başvurulara Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden cevap alınamamış; konuyla ilgili ne gibi bir işlem yapıldığı hakkında bilgilendirilme talebinde bulunmuştur. Ulaşılan son yazışma, 19.01.2011 gün ve B.02.1.VGM.0.10.00.150.99-1303 sayılı 2005 yılı onarım işlerinin kesin kabulü konusundaki Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısıdır (İzmir VBM Arşivi). Genel Müdürlük, işin inşaat ve elektrik imalatları yaklaşık maliyetinin, 16.09.2005 tarihinde yapılan yer tesliminin, dört adet hak edişin hazırlanması ve

onaylanmasının, kontrollük hizmetinin İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından yapıldığını, bu işlemlere yönelik bir dosyanın oluşturulup saklanması gerektiğini aktarmaktadır. Genel Müdürlük konuyla ilgili dosya oluşturulması ve istendiğinde ilgililere bilgilerin verilmesi gerektiğini belirtmektedir. Söz konusu kabul işlemlerinin yapılıp yapılmadığı tespit edilememiştir. Kurum yetkilisi tarafından, eserin kurum içi problemler nedeniyle yasal sürece tabi olduğu, incelemelerin devam ettiği aktarılmıştır (İzmir VBM, yetkili kişi, kişisel iletişimi, 22.07.2011).

5.1.4.2.4 Onarım Süreçlerinin Değerlendirilmesi. Şadırvanaltı Cami'nin, 1965 yılında Abide ve Eski Eser Fişiyle, ilk tespit işlemleri gerçekleştirilmiştir. Bunun öncesinde tarihleri netleştirilemeyen üç onarım tespit edilmiştir. Onarımların yanı sıra kütüphane inşası ve minarenin yeniden inşa edildiği yönünde veriler elde edilmiştir. Süreçte şadırvanın onarıldığı, yangın sonrası eserin yeniden inşa boyutlarında yenilendiği belirtilmektedir.

Tablo 5.31 Şadırvanaltı Camii, onarım süreçlerinin değerlendirilmesi (1965 öncesi).

TARİH	ŞADIRVANALTI CAMİİ ONARIM SÜREÇLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
1805-1834-1835	Kütüphane İnşaası ve şadırvan onarımı,
1815-1816	Yangın sonrası yeniden inşa ölçeğinde onarım,
1941	Minarenin bir bölümünün yeniden inşa edilmesi,

Eserin birçok uygulamaya maruz kaldığı, izinli uygulamaların da izinsiz uygulamalar kadar yapıda tahrip oluşturduğu düşünülmektedir. Uygulama öncesi süreçte idare tarafından eserin kontrol edilemediği, hatta bu kontrolsüzlük sonucu bazı birimlerin özel şahısların mülkiyetine geçtiği tespit edilmiştir. Mülkiyet hakkının 1979 yılında kaybedildiğinin fark edilmesi sonrası, birimlerin istimlak edilmesi yönünde çalışmalar başlatılmıştır. 1985 yılında istimlak işlemi hazırlıkları tamamlanmış, 1991 yılında istimlak gerçekleştirilmiştir.26.12.1991 gün ve 3394 sayılı kurul kararıyla 1. grup tescilli yapı kategorisine dahil edilen, eserin gerekli takip ve kontrollerinin yapılamaması nedeniyle orijinal malzeme, bezeme vb. kurgusunu koruması mümkün olmamıştır. Uygulamalar öncesi süreçte eserin kapsamlı belgeleme çalışması yapılamamış, teknik ve anlatım açısından yetersiz projelerle uygulamalar gerçekleştirilmiştir.

Tablo 5.32 Şadırvanaltı Camii, uygulamalar öncesi sürecin değerlendirilmesi (1965-2011).

KURGU			TARİH	ŞADIRVANALTI CAMİİ ONARIM SÜREÇLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
UYGULAMALAR ÖNCESİ SÜREÇ	Vakıf Kurumu, Koruma Kurulları ve Özel Kişilerin Rolü	Diğerleri	1991	Dükkanların,1979 yılında özel mülkiyete ait olduğunun tespit edilmesi, 1985 yılında işlemlerin tamamlanması, 1991 yılında istimlak edilmesi,
			19.12.1991	Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Envanter Fişi hazırlanması,
			26.12.1991	Eserin 1. grup tescilli yapı olduğunun tespiti,
		Hizmet Alımları ve İhale Sistemi	1992	İstenen restitüsyon projesinin hala olmaması,
			08.10.2004	Zeminde sondaj, sağlamlaştırma ve rölöve restorasyon projeleri düzenleme işi için 60 gün verilmesi; işin 29.04.2005 tarihinde tamamlanması,
			03.02.2006	14.09.2005 tarihinde güçlendirme ve basit onarım uygulamaları için sözleşme imzalayan yüklenicinin basit onarım ve süsleme elemanları onarımı yapması,
		Projelendirme	Tarihsiz İşlemler	Müelliflik hizmeti için uzmanlık şartı aranmaması,
			1974	Rölöve projesi; harim katı planı ve A-A kesitinin, teknik ve anlatım açısından yetersiz olması,
			01.04.1975	Rölöve projesi; harim kat planı, detaylar, son cemaatten geçen A-A, B-B, C-C, D-D kesitleri, mahfil katı planı ve birimden geçen I-I, II-II, III-III kesitlerin teknik ve anlatım açısından yetersiz olması, detay, bezeme vb. tespitlerin olmaması,
			16.04.1975 02.1978	Teknik ve anlatım açısından yetersiz minare rölöve projelerine göre minarenin yeniden inşa edilmesi,
			19.02.1987	Rölöve projesi; zemin kat planı ve kesitinin teknik ve anlatım açısından yetersiz olması,
			19.02.1991	Vakıf Kültür Müdürlüğü onaylı rölöve ve restorasyon projelerinin teknik açıdan yetersiz olması; malzeme, bozulma vb. verilerin işlenmemesi; zemin kat tavan planında, bezemelerin ve cami katı tavan planının çizilmemesi; kesit ve cephelerde yetersiz kot ve düz ölçü verilmesi; restorasyon projesinde yalnızca zemin katın ele alınması; müdahale, malzeme vb. verilerin tanımlanmaması,
			30.01.1992	Onaylı takviye projesinde, temel ve zemin katın belgelenmesi; betonarme takviye önerilmesi; ayrıntılı çizim ve detayların olmaması; malzemelerin orijinal malzeme ve sistemle uyumlu olmaması,
			17.09.1992	30.01.1992 tarihli rölöve ve restorasyon projelerinin malzeme, bozulma, müdahale vb. veri aktarmaması; bezemelerin projelere işlenmemesi, detay verilmemesi; doğrama çizimlerinin uygulama sürecinde projelendirilip önerileceğinin belirtilmesi,
			30.06.2005	08.04.2004 tarihinde hazırlanan 29.04.2005 tarihinde güncellenen teknik ve anlatım açısından yetersiz projelerin onaylanması; güçlendirme ve basit onarım izni verilmesi,
			17.01.2006	Eser için güçlendirmenin gerekmediğine dair, statik rapor, bezeme raporu, rölöve restorasyon projelerinin yeterli veri içermemesi,

1974-1975-1978-1987 yıllarında hazırlanan, eser bütününü rölöve projeleri tespit edilmiştir. Projeler, teknik açıdan yetersiz ve ölçekli şematik anlatıma sahiptir. 1991-1992 yılları arasında, farklı müellif grupları tarafından hazırlanan rölöve, restorasyon projelerinden, 30.01.1992 tarihli olan onaylı projedir. Kurul karar tutanaklarında yetersiz olduğu yönünde görüş bildirilen bu projeler onaylanmış ve uygulanmıştır. Bu çalışmaların da teknik ve anlatım yönünden eksik olduğu görülmektedir. 30.01.1992 tarihli Koruma Bölge Kurulu onaylı güçlendirme projesinde yalnızca temel ve zemin kat bölümlerinde müdahaleler edilmiş, betonarme sistemde takviye yapılmıştır. 1992 yılında kurul kararıyla restitüsyon projesi hazırlanması istenmiş, ancak arşiv kaynaklarında eserin restitüsyon projesine ulaşılamamış; hazırlandığına

dair yazılı doküman tespit edilememiştir. Ayrıca kurum arşivlerinin düzensizliği nedeniyle esere yönelik geçmiş tarihli işlemlerin takibinde boşluklar bulunmaktadır.

Tablo 5.33 Şadırvanaltı Camii uygulama süreçlerinin değerlendirilmesi (1965-2011).

KURGU			TARİH	ŞADIRVANALTI CAMİİ ONARIM SÜREÇLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
UYGULAMALAR SÜRECİ	Genel		1965-1977	Gerçekleştirilen, onarımların belgelenmemesi,
	İzinsiz Müdahale		1974-76	Şadırvan onarımı, kubbe içindeki kitabenin, tabelayla değiştirilmesi; sütunların yarıya dek mozaik kaplanması,
			1977	Zemin kat taşıyıcılarına boyutların değiştirilmesi,
			17.03.1983 05.03.1984	İnşai faaliyet tespiti; zemin katta yeni dükkanlar yapılması,
			24.09.1984	Zemin kattaki dükkanlarda tadilat yapılması,
			27.05.1994	Cephedeki nişlerin kapatılıp mekan oluşturulması; uygulamanın VGM tarafından hazırlanan tadilat projesi ve rapora göre kapatılıp kiralanması istemi
			28.04.1995	Takılan klima ünitelerinin tespiti, sökülmesi istemi,
	Basit Onarım		1976	Esaslı onarım olan minare inşaası ve bezeme onarımı,
			04.07.1991	Restitüsyon çalışması için kazı izni verilmesi, ancak restitüsyon projesi hazırlanmaması,
			1991-1994	Esaslı onarım niteliğinde, bezeme onarımı,
			30.06.2005 03.02.2006 04.05.2006	Esaslı onarım niteliğinde bezeme onarımı için müdahale önerileri geliştirilmesi istemi ve bezeme onarımlarına uygulamasına izni verilmesi,
	Esaslı Onarım	Taşıyıcı Sistem	02.04.1992	Tonoz ve kubbede sağlamlaştırma;225 doz çimento takviyeli kireç harçla sıva, dış cephede raspa, çatlaklarda dikiş yapılması; kaba sıva ve düz sıva sıvanması silikon esaslı koruyucuyla astarlanıp, polyester elyaflı kalın hazır sıvayla kaplanması şeklinde güçlendirme,
			10.04.2003 10.07.2003	Deprem sonrası kontrol amaçlı kısmi sıva raspası, döşeme sökümü, statik deney, zemin etüdü ve sondaj kazısı yapılmasının sağlıklı belgelenmemesi,
			03.02.2006	30.06.2005 tarihinde güçlendirme çalışması izni verilmesi ancak, daha sonra güçlendirmeye gerek olmadığının belirtilmesi
			2005-2006	Orijinal harç analizi yapılmadan, orijinal harç karışımıyla onarım yapılacağının belirtilmesi; çatlakların onarılması, taşıyıcı sütunlarda bulunana mevcut gergilerin onarımı, çemberlerin arttırılması ve kadınlar mahfiline ait beton döşemenin yenilenmesi, sütunlarda patina kaybına neden olunması,
		Doğrama	1992-2006	Orijinal doğrama kurgusunun kaybedilmesi,
			2005-2006	Restorasyon projesinde sac olarak belirtilen ahşap harim kapılarına yapılan müdahalenin belirsiz olması,
		Bezeme	Tarihsiz İşlemler	Bezemelerin tarihlendirilememesi; bezeme onarımlarının basit onarım olarak nitelenmesi,
			04.05.2006	Basit onarım kapsamında değerlendirilen, hazırlanan rapora göre müdahale edilen bezeme elemanları,
		Mahfil	2005-2006	1991 yılında ahşap sistem merdiven kurgusunun, betonarme üzeri ahşap kaplama olarak değiştirilmesi,
	Kontrol Mek.		Tarihsiz İşlemler	Uygulama süreçlerinin belgelenmemesi; süreçlere ilişkin sağlıklı arşiv oluşturulmaması; Koruma Kurulu kararlarının takip ve yaptırımının gerçekleştirilmemesi,

1991-1994 yılları arasında, yapının temel ve zemin katı güçlendirme çalışmaları gerçekleştirilmiştir. 08.04.2004 onay tarihli projelerde, malzeme bilgisi, bozulma ve müdahalelere yönelik detaylı bir çalışma yapılmamıştır. Söz konusu projeler, 29.04.2005 tarihinde güncellenmiş ve eserin süsleme onarımı yapılmıştır. 2005-2006 yılları arasında, restorasyon uygulaması gerçekleştirilmiştir. Koruma Bölge

Kurulunun yapılan işlemleri bakım, basit onarım diye tanımlamasına rağmen, onarımın proje ve raporlar dahilinde gerçekleştirilmiş olması ve birçok öğenin yenileme yöntemiyle müdahale görmesi, onarımın ölçeğini farklılaştırmıştır. Bezeme elemanlarının müdahaleleri raporlara göre belirlenmiştir. Projelendirilmemiş bezemelerin, rapor kapsamında tekil çizimleri yapılmış ve fotoğraflama yoluyla belgelenmiştir.

Hizmet alımlarında tespit edilen problem iş süresine yöneliktir. 08.10.2004 tarihinde zemin sondajlı sağlamlaştırma ve rölöve restorasyon projelerinin hazırlanma işi için sözleşmede 60 gün süre verilmiştir. Söz konusu iş dört ayı aşkın gecikmeyle tamamlanmıştır. Kurumun hizmet alımları öncesinde doğru tespitler yapması ve o tespitlere göre ihale açması gerekmektedir.

Eserin günümüzde yoğun bezemeli olduğu ve bezemelerin günümüze dek projelendirilmediği tespit edilmiştir. Bezemelerin orijinal olmadığı ancak dönem eki olarak değerlendirilmesi gerektiği görüşünden hareketle, 1991 ve 2005 yılı onarımlarında proje olmadan, hazırlanan raporlara dayanarak müdahalelere izin verilmesi sağlıklı bir yaklaşım olmamaktadır.

Uygulamalar süreci incelendiğinde, eserin kontrol ve takibinin yapılmaması nedeniyle birçok izinsiz müdahaleye maruz kaldığı görülmüştür. Müdahalelerden en önemlisi, mülkiyet hakkı olan kullanıcıların yapı taşıyıcı sistemini güçsüzleştirecek uygulamalarda bulunmasıdır. Bunun dışında yapının cephe yüzeyindeki nişlerinin kapatılıp kullanıldığı yönünde aktarımlar mevcuttur. Mülkiyet sahibi kurumun öneride bulunduğu ancak Koruma Bölge Kurulu tarafından reddedilen dikkat çekici iki öneri bulunmaktadır. Bunlardan ilki cephedeki nişlerin kapatılıp, gelir amaçlı kullanımının sağlanması, diğeri abdestlik birimi inşa edilmesi şeklindedir. Eserin gelir amacıyla plan kurgusunun değiştirilme önerisi, yapıyı korumakla görevli kurumun, öncelikleri konusunda sapmalar olduğunu göstermektedir. Abdestlik birimi inşası ise şadırvan aynı fonksiyonla kullanılırken, mantıklı bir öneri olmamaktadır. 1978 yılında yapının minaresi yıkılıp farklı boyut ve formda yeniden inşa edilmiştir. Bu uygulamaya yönelik olarak iki ayrı rölöve projesi bulunmaktadır. Yapılan işlemin

uygunsuz olduğu konusunda yapılan eleştirilere, yapının konumu nedeniyle minarenin daha kısa ve en kalınlığı geniş olarak inşa edilmesi gerektiği yanıtı verilmiştir. 1978 yılındaki inşaat tekniği ile minarenin sağlamlaştırılması yönünde önlem alınması kararı yerine eserin orijinalliğine zarar verilmiştir.

1991-1994 yılında yapılan esaslı onarım kapsamındaki müdahalelerde, temel ve zemin katta güçlendirme uygulanmış; yığma sisteme, betonarme sistemde eklemeler yapılmıştır. Aynı süreçte, raporlar dahilinde bezemelere müdahale edilmiş bu müdahaleler, arşiv dokümanlarında yer alan uzman raporlarına göre 'ehli olmayan kişilerce yapılmış' olarak nitelenmiştir. 2003 yılında eser depremden zarar görmüş ve ibadete kapatılmıştır. Hasar nedeni, 1991-1994 yıllarında yapılan güçlendirme çalışması sonucu, yapının alt katıyla üst katının ayrı çalışması olarak gösterilmiştir.

Uygulama sürecinde tespit edilen en ciddi problem esaslı onarım kapsamında olması gereken müdahalelerin basit onarım kapsamında ele alınmasıdır. 2005-2006 yıllarında yapılan uygulama basit onarım ve bezeme onarımı olarak nitelenmiş ve bezeme onarımı hazırlanan raporlara göre gerçekleştirilmiştir. Yapıldığı tespit edilen ya da yapılması önerilen uygulamalar dışında kalan ve basit onarım tanımına uyan onarımlar ise, mevcut kayıtlarda yer almamaktadır. Kontrolsüz şekilde gerçekleştirilen faaliyetlerin tespiti sağlıklı olarak yapılamamaktadır. Arşiv ve literatür araştırmalarından tespit edilebilen basit onarım olarak değerlendiren uygulamalar dışında, net veriler elde edilememiştir. Basit onarım olarak nitelenen uygulamada, mahfil döşemesi sökülüp yeniden yapılmış; ahşap mahfil merdiveni betonarme üzeri ahşap kaplama olarak yenilenmiştir. Doğramalar değiştirilmiş; sütunlarda temizlik yapılmıştır. Çimento sıva sökülerek orijinal sıva yapılmış; hemen hemen tüm bezemelere ve taşıyıcı sistemde tespit edilen çatlak vb. problemlere müdahale edilmiştir. Yapılan işlemlerden çimento sıvanın sökülüp orijinal sıva yapıldığı yönündeki müdahalede orijinal sıvanın neye göre belirlendiği tespit edilememiştir. Arşiv kaynaklarında sıva analizine yönelik veri bulunamamıştır.

1991-1994 ve 2005-2006 yıllarında gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda; sütunlarda patina kaybı, doğrama formlarında ve bezeme renklerinde farklılaşma vb.

değişiklikler nitel gözlemle yapılan tespitlerdir. Uygulamalar sürecinde işlemesi gereken kontrol mekanizmasında, uygulamalar öncesinde olduğu gibi sorunlar içermektedir. Uygulamaların belgelenmemesi, arşivlenmemesi; Koruma Bölge Kurulunun verdiği kararları takip edememesi, mülkiyet sahibi kurumun esere yönelik işlem dosyası hazırlamakta eksik olduğu belirlenmiştir.

Uygulamalar sonrası süreçte, yapılan onarımların sağlıklı belgelenmemesi nedeniyle geriye dönük işlemler tespit edilememektedir. Şadırvanaltı Camii özelinde uygulama ve projelendirme işleminin paralel yürütüldüğü, bu nedenle onaylı projeyle uygulama arasında farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Projelerin revize edilmediği, arşivlerde yakın tarihli proje, konuyla ilgili doküman olmamasından anlaşılmaktadır.

Tablo 5.34 Şadırvanaltı Camii, uygulamalar sonrası sürecin değerlendirilmesi (1965-2011).

KURGU	TARİH	ŞADIRVANALTI CAMİİ ONARIM SÜREÇLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
UYGULAMALAR SONRASI SÜREÇ	Tarihsiz İşlemler	Onarımlara ilişkin verilerin sağlıklı arşivlenmesinin sağlanmaması; onarım süreci ve sonrasının tespit edilmemesi; projeden farklı gerçekleştirilen uygulama, araştırma detayları vb. verilerin belgelenmemesi,
	04.06.2008	Esere ilişkin basit onarım, güçlendirme çalışmalarının yapıldığı proje rapor vb. dokümanların Vakıflar Bölge Müdürlüğü arşivinde bulunmaması nedeniyle Koruma Kurulundan doküman istenmesi, ancak dokümanların Koruma Kurulunda da yer almaması
	05.06.2009	30.06.2005 tarihinde rölöve ve restorasyon projelerinin onaylandığı; 03.02.2006 tarihinde basit onarım izni verildiği; 04.05.2006 tarihinde onarıma ilişkin teknik rapor ve fotoğraflar istendiği, onarımın uygulama aşaması ve sonucunun kurula bildirilmediği ve kurulun yerinde inceleme yapmadığının Koruma Kurulu tarafından belirtilmesi
	09.06.2006 05.06.2007 23.03/21.10	2005-2006 yılları arası onarımda görev alan yüklenici firmanın sonuçsuz kalan kesin kabul istemlerinin çözümlenmemesi,
	06.05.2010	09.06.2006 tarihinde yüklenicinin kesin kabul işlemi için başvuru yapmasına rağmen, işe ilişkin sözleşme, kabul tutanakları, teminat mektubunun, yapılan dört adet hak ediş raporundan sonuncu hakedişin Vakıflar Bölge Müdürlüğü arşivinde yer almaması.
	2011	30.01.1992 tarihinde onaylanan ve uygulanan rölöve, restorasyon projelerinin kurum arşivlerinde yer almaması,

Uygulamalara yönelik sağlıklı belgeleme tekniği ve düzenli arşiv oluşturulmaması gibi sebeplerden 2003 yılında gerçekleşen deprem hasarına yönelik tespitlerin araştırılmasında, 1991-1994 tarihli uygulamada projeye ek olarak işlem yapılıp yapılmadığı, revize proje olmadığı ve kesin hesaplara ulaşılamadığı için tespit

edilememiştir. 1991-1994 ve 2005-2006 yıllarında yapılan çalışmalarda bezemelere müdahale edilmiş, ancak çalışma belgelenmemiştir. Kurum içi problemler nedeniyle müfettişlerin yapıya yönelik işlemleri incelenmesi sürecinde, esere yönelik bazı dokümanların arşivde yer almadığı, Koruma Bölge Kurulundan istendiği, ancak söz konusu dokümanlarının bir kısmının kurul arşivinde de olmadığı yazışmalarda belirtilmiştir. Uygulamalar sonrası süreçte, mülkiyet sahibi kurumun yapmak durumunda olduğu geçici kabul ve kesin kabul işlemlerinin 2005-2006 yılı onarımları için 2011 yılına dek gerçekleştirilmediği; bu durumdan yüklenicinin zarar gördüğü ve başvurularına yanıt alamadığı görülmüştür. Yükleniciyle 14.09.2005 tarihinde sözleşme yapılmış; yapı 2006 yılı haziran ayında ibadete açılmış; ancak 19.01.2011 tarihinde dek yüklenicinin kabuller hakkında bilgilendirilmediği ve işlemlerin yapılmadığı belirlenmiştir. Genel Müdürlük, işin inşaat ve elektrik imalatlarına yönelik yaklaşık maliyetinin, 16.09.2005 tarihinde yapılan yer tesliminin, dört adet hak edişin hazırlanması, onaylanması ve kontrollük hizmetinin İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından yapıldığını, bu işlemlere yönelik bir dosyanın oluşturulup saklanması gerektiğini aktarmakta ve arşivleme konusundaki problemleri eleştirmektedir.

5.1.4.3 Başdurak Cami'nin Onarım Süreçlerinin İrdelenmesi

Caminin inşa tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte Aktepe (1973-74), Evliya Çelebi'nin Seyahat-name'de aktardığı, günümüzde mevcut olmayan 1652 tarihli inşa kitabesini ve esere ilişkin en erken 1717 tarihli vakfiye olduğunu belirtilmektedir (Yılmaz, 2003). Camide yer alan kitabelerden de 1774/75 ve 1892/93/94 yıllarında yapının kapsamlı onarımlar geçirdiği öğrenilmektedir (Aktepe, 1973/74; Yılmaz, 2003; Dijital veri no: 350801027-TF001, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi; İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Eserin bakım onarım kapsamında, yalnızca 1970 yılında kurşun yenileme işlemi gördüğü, veriler arasında yer almaktadır. 1971 yılında hazırlanan eski eser fişinde, eserin onarıma ihtiyacı olduğu belirtilmiş ancak bu tarihe yakın bir süreçte onarıma ilişkin bir doküman tespit edilememiştir. 1974 yılında, minare için rölöve ve restorasyon projeleri hazırlanmıştır. Günümüzdeki minare, restorasyon projesinde tariflenen, yüksekliği daha az, genişliği daha fazla

olan malzeme ve form açısından farklılık gösteren minaredir. Yapılış tarihi ya da sebebine ilişkin veri tespit edilemeyen bu uygulamanın, yalnızca proje ve görsel karşılaştırma sonucu, 1974 tarihli restorasyon projesine göre yapıldığı belirlenmiştir. 1986 yılında, eserin zemin katında yer alan dükkanların kamulaştırılması yönünde karar alınmıştır.

Tablo 5.35 Başdurak Camii koruma ve onarım süreçleri

BAŞ DURAK CAMİİ KORUMA ve ONARIM SÜREÇLERİ İNŞAA TARİHİ: 1652 ÖNCESİ			
TARİH	**YÜRÜTÜCÜ**	**GERÇEKLEŞTİRİLEN İŞLEM**	**KAYNAK**
1774/75 (H.1188)	Yürütücüsü bilinmeyen onarım	Kapsamı bilinmeyen onarım ve kütüphane inşası.	VGM Dijital Veri Arşivi
1892-93-94 (H. 1311-10)	Kullanıcı	Kapsamı bilinmeyen onarım ve 1880 yılında deprem sebebiyle yıkılan minarenin 1894'te inşa edildiği	Aktepe, 1973/74; VGM Dijital Veri Arşivi;
1970	VGM	Basit Onarım (kubbe kurşun yenilemesi)	VGM Dijital Veri Arşivi
05.01.1971	VGM	Eski Eser Fişi	VGM Dijital Veri Arş
05.01.1971	VGM	Kubbe kurşun kaplaması, imam odası tonoz ve duvarı; minare koridoru duvar ve tavanında onarım ihtiyacı tespiti	VGM Dijital Veri Arşivi
04.1974	VGM, Abide ve Yapı İşleri Dairesi	Minare rölöve projesi	VGM Dijital Veri Arşivi
07.1974	VGM, Abide ve Yapı İşleri Dairesi	Minare restorasyon projesi	VGM Dijital Veri Arşivi
07.1974 sonra	VGM	Minarenin yıkılıp restorasyon projesine göre yeniden yapılması	VGM Dijital Veri Arşivi
26.02.1986	VGM	Zemin katta yer alan özel mülkiyetteki dükkanların kamulaştırılması önerisi	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
13.03.1986	İzmir 1 No'lu KTVKK	Zemin katta yer alan dükkanların kamulaştırılması kararı	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
1993	Yürütücüsü tespit edilemedi	Kamulaştırma işleminin tamamlandığı (kamulaştırma gerçekleşmemiştir)	VGM Dijital Veri Arşivi
01.07.1994	İzmir 1 No'lu KTVKK	Eserin tescil işlemlerinin yapılması, koruma grubunun belirlenmesi, envanter fişinin hazırlanması kararı	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
19.06.1997	VGM	Vakıf İnş. Restorasyon Aş. firmasına ihale edilmesi	VGM Dijital Veri Arşivi
02.07.1997	İzmir VBM	Yüklenici ile cami ve dükkanlarım onarım işi sözleşme tarihi	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
Bilinmiyor	VGM	Tesisat Projesi	VGM Dijital Veri Arş.
19.06.1998 öncesi	VGM	Onaysız rölöve projesi; zemin-harim katı planı; dört görünüş üç kesit	VGM Dijital Veri Arşivi
19.06.1998 öncesi	VGM	Onaysız restorasyon projesi; zemin ve cami katı planı; dört görünüş üç cephe	VGM Dijital Veri Arşivi
19.06.1998	İzmir 1 No'lu KTVKK	Rölöve restorasyon projeleri onayı	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
06.08.1998	VGM	Vakıf İnş. Rest. Aş.'ye yer teslimi	VGM Dijital Veri Arş.
30.11.1998	İzmir VBM	Sözleşmeye göre iş bitim tarihi	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
15.05.2001	Vakıf İnşaat Restorasyon ve Tic.Aş.	Uygulamanın tamamlanması	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
22.05.2001	İzmir VBM	Uygulama için verilen süre uzatımının bitiş tarihi	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
12.12.2002	İzmir VBM	Kesin Kabul İşlemi	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi

Vakıflar Genel Müdürlüğü dijital arşivinden elde edilen verilerden kamulaştırma işleminin 1991 yılında tamamlandığı öğrenilmektedir. Oysaki 1993-1994 tarihli kayıtlarda yer alan bilgilere göre, mülkiyet sahipleri, eserin korunmasını amaçlayan bir kooperatif kurmuş, kamulaştırma yapılmamış, kooperatifle, Vakıflar Genel Müdürlüğü gerekli çalışmaları paralel yürütmüştür.

1994 yılında, eserin 1. derecede korunması gereken yapı olarak tescil işlemi gerçekleştirilmiştir. 1997 yılında Vakıf İnşaat Restorasyon firmasıyla eserin onarılması konusunda sözleşme imzalanmış; 1998 yılında rölöve ve restorasyon projeleri onaylanmış ve firmaya yer teslimi yapılmıştır. Sözleşmeye göre, 30.11.1998 tarihinde bitmesi gereken işlemler, süre uzatımı alınarak, 15.05.2001 tarihinde tamamlanmış ve 12.12.2002 tarihinde kesin kabul işlemi gerçekleştirilmiştir.

Esere ilişkin 1974 yılında minareye ait rölöve, restorasyon projeleri ve 1998 yılında Koruma Bölge Kurulu tarafından onaylanan rölöve ve restorasyon projeleri bulunmaktadır. Yapının basit onarım kapsamında bir, esaslı onarım kapsamında iki defa müdahale gördüğü tespit edilmiştir. Ancak esaslı onarımlardan ilki yalnızca minareye yönelik yapılan uygulama olmuştur. Süreç içerisinde, avluda birim eklemeleri, yapıda malzeme eklemeleri yapıldığı tespit edilmiştir. Son cemaat yerinin camekanla kapatılması izinsiz müdahalelerden biridir. Yapılan izinsiz müdahalelerin dönem eki olarak kabul edilmeyenleri, 1998 yılındaki uygulamayla temizlenmiştir.

5.1.4.3.1 Uygulamalar Öncesi Süreç. Uygulamalar öncesi süreçte, eserin onarımları öncesi gerçekleştirilen çalışmalar, belgeleme ve projelendirme süreci aktarılmıştır. Süreçte, izinsiz müdahalelerin tespiti ve bu müdahalelere yönelik yapılmış çalışmalara; esaslı onarım uygulaması öncesi proje öneri ve kararlarına yer verilmiştir. Onarım sürecindeki yetkili mekanizmanın işleyişi değerlendirilmiştir. Araştırmada, dört adet Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısı; yedi adet Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısı; altı adet Koruma Bölge Kurulu kararı, bir adet yazı ve üç adet kurul tutanağı; üç adet rapor; üç adet tespit fişi; birer adet Vakıflar Meclis kararı, Başbakanlık yazısı, Konak Belediyesi Harita Müdürlüğü yazısı, ilgili kooperatif tutanağı incelenmiştir.

5.1.4.3.1.1 Uygulamalar Öncesi Süreçte Vakıf Kurumu Koruma Bölge Kurullu ve Özel Kişilerin Rolü. Yapıya yönelik ilk tespit çalışması, 05.01.1971 tarihinde hazırlanmış eski eser fişidir. Fişte, yapının plan şeması ve tarihçesi hakkında bilgi verilmiştir (Dijital veri no: 350801027-TF001, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi). Eski eser fişindeki onarım bilgilerinin ve Hacı Hüseyin isimli kimsenin onarım yaptırdığı yönündeki söylemin hatalı olduğu düşünülmektedir. Belgede H.1188 ve H.1311-10 tarihlerinde yapının Hacı Hüseyin tarafından yenilendiği belirtilmektedir (Dijital veri no: 350801027-TF001, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi). Tarihler arasındaki fark göz önüne alındığımda bunun imkan dahilinde olmadığı anlaşılmaktadır. Aktepe (1973/74) kitabelerde, Hacı Hüseyin tarafından inşa edilen eserin H.1188 ve H.1311-10 yıllarında onarıldığının yazdığını aktarmaktadır (Yılmaz, 2003).

05.06.1998 gün ve B.021.VGM.0.10.00.02./3500-1998/412/13018 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısı ekinde, idare tarafından düzeltildiği belirtilen rapor yer almaktadır. Raporda aktarılan bilgiye göre eserin, 1774 ve 1892-93 yıllarında geçirdiği onarımlarla değişikliğe uğradığı, "Hacı Hüseyin Camii" adını son onarımı yaptıran şahıstan aldığı, kaynak verilmeden belirtilmektedir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 1971 yılında düzenlenen eski eser fişinin hatalı olduğu, raporda yer alan bilginin ise hangi kaynaktan yararlanılarak aktarıldığı bilinmemektedir.

Uygulamalar öncesi süreçte, kamulaştırma problemi yaşanmıştır. 26.02.1986 gün ve ABİYAP/ABİŞB/35.00/1-11/86 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısıyla, Koruma Bölge Kuruluna başvuru yapılmış; zemin katta yer alan özel mülkiyete ait dükkanların Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından kamulaştırılması talep edilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Kamulaştırmaya yönelik birçok karar alınmıştır. 13.03.1986 gün ve 1171 sayılı Koruma Bölge Kurulu kararıyla, zemin katta yer alan özel mülkiyete ait dükkanların kamulaştırılması uygun görülmüştür (Dijital veri no: 350801027-KR003, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi).

Vakıflar Meclisi'nin 15.04.1986 gün 216 sayı ve 229 numaralı kararıyla, cami altında yer alan yirmi adet parselin kamu yararına Vakıflar Genel Müdürlüğü

tarafından kamulaştırılmasına karar verilmiştir (Dijital veri no: 350801027-YZ003, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi). 06.05.1986 gün ve ABİYAP/ABİŞB/35-00/1-11/1244.(86) sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısıyla, teklif meclise gönderilmiştir (Dijital veri no: 350801027-YZ002, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi). 29.05.1986 gün ve ABİYAP/ABİŞB/35.00/1-11.(86) sayılı Devlet Bakanlığı yazısıyla kamulaştırma kararının olumlu olduğu Başbakanlığa bildirilmiştir (Dijital veri no: 350801027-YZ001, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi). 19.06.1986 gün ve 1377 sayılı Koruma Bölge Kurulu kararında, 13.03.1986 gün ve 1171 sayılı kararıyla kamulaştırılması önerilmemiş, 2 numaralı parselin de kamulaştırılması kararı alındığı belirtilmiştir (Dijital veri no: 350801027-KR002, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi). 25.07.1986 gün ve 24.622.61/01929 sayılı Başbakanlık yazısıyla, yapı zemin katında yer alan yirmi adet parselin Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce kamulaştırılması talebi uygun görülmüştür (Dijital veri no: 350801027-YZ004, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi).

Vakıflar Genel Müdürlüğü dijital arşivinden elde edilen tarihsiz, 35.01/14 sayılı dokümanda, zemin katta yer alan yirmi yedi adet dükkandan yirmi ikisinin, 1993 yılında kamulaştırılma işleminin yapıldığı belirtilmiştir (Dijital veri no: 350801027-BN001, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi). 05.07.1994 gün ve 16 sayılı, Başdurak Camii ve Çevresi Mülk Sahipleri Onarım Turizm Geliştirme Kooperatifi yazısından, kamulaştırma işlemlerinin gerçekleşmediği anlaşılmaktadır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Kooperatifin 1993 yılı faaliyet raporunda on sekiz dükkan sahibinin kooperatife üye olduğu, üye olmayanlar mal sahipleri hakkında işlem başlatıp parsellerinin kamulaştırılacağı yönünde bilgi yer almaktadır. Zemin katta yapılan araştırmalar sonrası, orijinal kurguda yirmi sekiz adet birim tespit edildiği restorasyon projesinde aktarılmaktayken, tespitten önce ise yirmi yedi dükkan yer aldığı proje raporunda belirtilmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü dijital arşivinden elde edilen tarihsiz, 35.01/14 sayılı dokümanda da yirmi yedi adet dükkan olduğu aktarılmıştır. Arşiv kaynaklarından elde edilen veriler arasında çelişki oluşmaktadır

01.07.1994 gün ve 5241 sayılı Koruma Bölge Kurulu kararı, tescilli yapının altındaki dükkan sahiplerinden birinin, vergi muafiyetinden yararlanma isteği üzerine

koruma grubunu öğrenmek için yaptığı başvuruya yöneliktir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Karar ekinde yer alan 30.06.1994 gün ve 421 sayılı tutanakta; Eserin yalnızca 17.01.1975 gün ve 152 sayılı genelgeyle korunması gerekli kültür varlığı olarak belirlendiği, tescilinin, koruma grubunun ve tescil fişinin olmadığı belirtilmiştir. 01.07.1994 gün ve 5241 sayılı kurul kararıyla yapının tescili gerçekleşmiş, koruma grubu 1. derece olarak belirlenmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 01.07.1994 gün ve 5241 sayılı karar eki olan envanter fişinde, batı cephesinde yer alan minarenin, pencere üzerine oturması nedeniyle sonradan inşa edilmiş olabileceği belirtilmektedir. Minarenin basılı kaynak ve vakıf arşivinde yer alan dokümanlarda, yenilendiği belirtilmektedir (Aktepe, 1973/74; Yılmaz, 2003). Eserin en kapsamlı tespit çalışması 1998 yılında hazırlanan rölöve projesinde gerçekleştirilmiştir. Önceki uygulamalar, idare ya da Koruma Bölge Kurulu iznine dayanmayan, yapıldığı tespit edilmemiş müdahalelerdir. 1998 yılı öncesi, proje kapsamında değerlendirilen tek uygulama, 1974 yılında minarenin yenilenmesi işlemidir. Bu işleme dair yazılı bir dokümana ulaşılamamış, gerekçesi tespit edilememiştir. Arşivlerde yer alan kayıtlara göre, 1998 yılı onarım işi işlemleri, Vakıflar Genel Müdürlüğü iştirakçisi Vakıf İnşaat ve Restorasyon tarafından yürütülmüştür

5.1.4.3.1.1.1 Projelendirme Çalışmaları. Başdurak Cami'nin ulaşılan en erken tarihli projesi, 1974 yılına ait minare rölöve ve restorasyon projesidir. Bu verinin dışında, 1998 yılına ait rölöve, restorasyon projeleri bulunmaktadır. Ayrıca, tarihi tespit edilemeyen tesisat projesiyle 1998 yılında onaylanan projeden bazı değişikliklerle ayrılan onaysız rölöve, restorasyon projeleri tespit edilmiştir. 29.04.1974 tarihli, müellifi Vakıflar Genel Müdürlüğü olarak belirtilen Abide ve Yapı İşleri Daire Başkanı tarafından onaylanan rölöve projesinde, orijinal olduğu düşünülen minarenin çizimi yer almaktadır. Projede şerefe, gövde, kaide planlarıyla, görünüş, kaide silmesi ve kaideden gövdeye geçiş silmesi detayları bulunmaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü dijital arşivinden elde edilen tarihsiz görsellere göre, minarenin şerefe üstünde kalan bölümünde, çizim tekniği olarak eksiklik ya da belgeleme öncesi müdahale söz konusudur (Dijital veri no: 350801027-OC025, Teknik, VGM Dijital Veri Arşivi). Başdurak Camii'ne ait olan görsel, sağlıksız

arşivleme sonucu Şadırvanaltı Camii dosyasında bulunmuştur. (Dijital veri no: Şadırvan Camii003, Fotoğraf, 350801050-FT004, VGM Dijital Veri Arşivi).

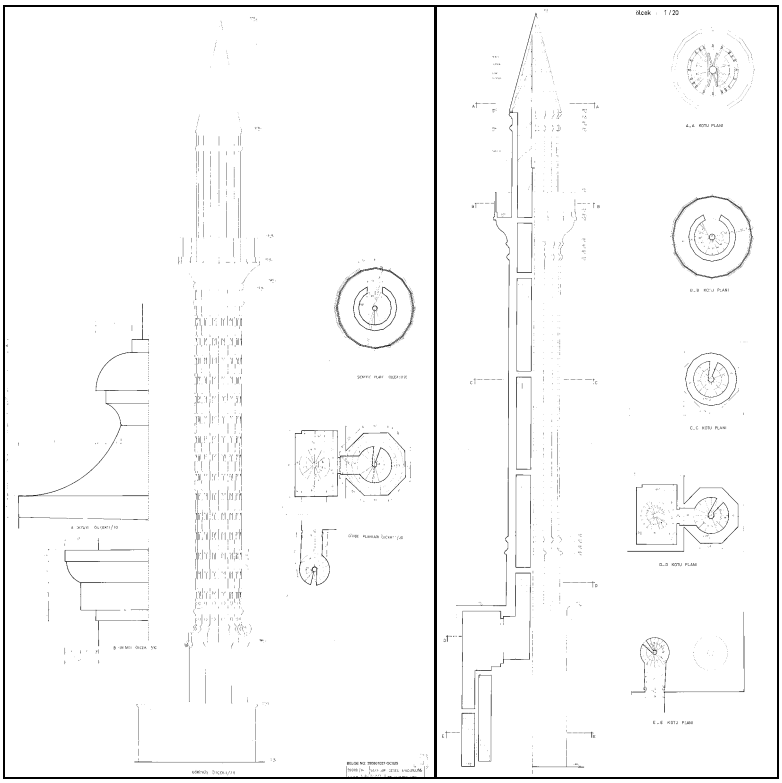
07.1974 tarihli, müellifi Vakıflar Genel Müdürlüğü olan, Abide ve Yapı İşleri Daire Başkanı tarafından onaylanan restorasyon projesinde, orijinal minare yüksekliğinin yaklaşık 1m. kadar düşürüldüğü ve eninin arttırıldığı tespit edilmiştir (Dijital veri no: 350801027-OC002, Teknik, VGM Dijital Veri Arşivi). Projede, zemin kattaki merdiven, minareye giriş, gövde, petek, şerefe kotu planları ve kesit-görünüş çizilmiştir. Minare malzeme ve boyut olarak orijinalinden farklı önerilmiştir (Dijital veri no: 350801027-OC002, Teknik, VGM Dijital Veri Arşivi).

Şekil 5.74 Başdurak Cami, eski minarenin görünümü. Kaynak: Dijital veri no: Şadırvan Camii003, Fotoğraf, 350801050-FT004, VGM Dijital Veri Arşivi

Arşiv dokümanlarında tespit edilen diğer projeler, 1998 yılında onaylanan rölöve ve restorasyon projeleridir. 22.12.1997 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.4044 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısında, cami ve dükkanlara yönelik onarım ihalesi yapıldığı bildirilmekte; rölöve ve restorasyon projelerinin sağlıklı yapılabilmesi için araştırma kazısı izni istenmektedir. Bu etapta henüz projeler hazırlanmamış; Vakıf İnşaat eserin proje ve onarımını yapmak ya da yaptırmak için İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü ile sözleşme imzalanmış; projeler için araştırma kazısı başlatılmıştır. 01.04.1998 gün ve B.02.1.VGM.0.10.00.03/1835/98/6506 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısıyla, eserin Vakıf İnşaat tarafından hazırlanan projeler ve rapor idareye teslim edilmiştir. Araştırma kazısı ve sıva raspası sonrası hazırlanan rapora göre, zemin kattaki taşıyıcıların kullanıcılar tarafından yıkıldığı ya

da inceltildiği; ana taşıyıcılarda kesilmelerin olduğu tespit edilmiştir. Döşemede yer alan çelik taşıyıcılar korozyon sonucu niteliğini yitirmiştir. Dokuz Eylül Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, İnşaat Mühendisliği bölümünden görüş alınmış ve inceleme sonucunda, yapıda statik takviye yapılması gerekli görülmüştür. Cami ibadete kapatılmadığı için restorasyon araştırmaları yapılamamıştır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

Şekil 5.75 Başdurak Camii, minare rölöve (29.04.1974-sol) ve restorasyon projesi (07.1974-sağ). Kaynak: Dijital veri no: 350801027-OC025 ve 350801027-OC002, Teknik, VGM Dijital Veri Arşivi.

05.06.1998 gün ve B.021.VGM.0.10.00.02./3500-1998-412/13018 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısıyla, Koruma Bölge Kuruluna, eserin 1998 yılında onarılacağı bildirilmiş, üç adet restorasyon projesi, bir rapor, bir takım Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından düzeltilmiş proje ve rapor; kırk dört adet fotoğraf iletilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Projelerin onay aşaması gerçekleşmeden, onarım tarihinin tespit edilip bildirilmesi, sürecin işleyişini farklılaştıran bir yaklaşımdır. Rapor ve projeler İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nce incelenmiş, istenen

değişiklikler yapılmış, müellifin çalışmalarıyla birlikte kurula gönderilmiştir. Araştırma sonrası hazırlanan müellif raporunda tespitler, öneriler ve yapılan işlemler aktarılmıştır. Orijinal kurguda, avlu ve zemin kat döşemesinin taş; cami döşemesinin kirişli ahşap döşeme olduğu tespit edilmiş, uygulamanın orijinale göre yapılması önerilmiştir. Saçak altında tespit edilen üç sıra kirpi saçağın, restorasyonda uygulanması; orijinal kurguda taş olan kadınlar mahfili merdiveninin, minber ve mihrabın temizlenip korunması vurgulanmıştır. Raspa sonucu veri bulunamayan kubbe içindeki, mevcut kalem işlerinin; cami içindeki alçı süslemelerin korunması önerilmiştir. Pasaj içerisindeki iki dükkanın trafo ve tuvalet olarak düzenleneceği belirtilmiştir. Dükkan doğramaları ve cami pencerelerinin ahşap olarak uygulanması istenmiştir. Kurşun kaplamada yenileme; cephede raspa ve gerekirse çürütme yapılacağı aktarılmıştır. Değiştirilmiş olduğu tespit edilen yuvarlak pencerelerin, mevcut izlere göre düzenlenmesi önerilmiştir. Yapılan müdahaleler şu şekildedir;

- Cami üst pencerelerindeki orijinal vitraylar muhafaza edilmiştir.
- Son cemaat cephesi sağ ve solunda yer alan çeşmeler yan cephelere taşınmıştır.
- Son cemaat sağında ve solunda yer alan ek mekanlar kaldırılmıştır.
- Dükkan cephelerinde birbirinden farklı olduğu tespit edilen kemerlere müdahale edilmemiş; mevcut haliyle korunmuştur. (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

05.06.1998 gün ve B.021.VGM.0.10.00.02./3500-1998-412/13018 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısı eklerinden idarenin düzenlediği raporun eksik olduğu tespit edilmiş ve 11.06.1998 gün ve B.021.VGM.0.10.00.02./35//-1998-R.63/13528 sayılı yazı ile yeniden gönderilmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün düzeltme yaptığı raporda; yapının tarihçesi ve mimari tanımlaması; eklere ve elemanlara ilişkin dönem tespiti yer almaktadır. Raporun restorasyon projesinin değerlendirildiği bölümünde, yapı statiği, malzeme sorunları ve dönem ekleri kriterlerinin göz önüne alındığı belirtilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

Raporun, 'Statik ve Malzeme Sorunları' bölümünde tespit ve müdahalelere yer verilmiştir. Buna göre, zemin katta görülen, duvar kesitleri inceltilmiştir. Sütunlar orijinal yerinden farklı noktalara taşınıp takviye yapılmış; gergilerin kaldırılmıştır. Zemin kat, beden duvarı ve tonozlarında büyük çatlaklar tespit edilmiştir. Zemin

sağlam olmadığı içim statik denge bozulmuştur. Açılıklar üzerindeki çelik putrel takviyelerden statik sorunların uzun süredir devam ettiği görülmüştür. Yapılan kazı sonucu zemin döşemesinde, 90-100 cm yükseklikte, belli bir düzene göre yerleştirilmiş boş küpler bulunmuştur. Küplerin statik problemlere yönelik yapılan bir uygulama olup olmadığının araştırıldığı belirtilmiştir. Eserin geçirdiği müdahaleler sonucu, orijinal harç çoğu yerde bağlayıcılığını yitirmiştir. Betonarme sütun ve harman tuğlasıyla muhdes ara bölme duvarlar; fayans ve mermer kaplamalar; mozaik döşeme vb. uygulamalarla eserin kimlik ve estetiğine zarar verilmiştir. Raporda, harç analizi sonrası, orijinal harç ve malzemeyle uyumlu oluşturulacak karışımla, çatlakların doldurulması; inceltilen duvar kesitlerinin orijinal malzemeyle tamamlanması; kaldırılan sütunların orijinal malzemeyle yeniden yapılması; muhdes malzeme eklerinin kaldırılması önerilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

Dönem analizi çalışmasına yönelik yapılan tespitde, H.1188 yılında yapılan onarımda, harim giriş kapısı, mihrap ve minberin müdahale gördüğü belirtilmiştir. H.1310 yılındaki onarımda ise depremden zarar gören, dükkan ve geçidin tonoz örtüsü yerine volta döşeme yapılmış; dış cephe sıvanmıştır. Cami içi, son cemaat iç ve dış yüzeyine sıva ve alçı süsleme yapılmıştır. Orijinalinde tuğla kemerli olan açıklıklara, kilit taşları çıkıntılı, kemerli ve dairesel formda taş söveler yapılmıştır. Orijinaldeki kirpi saçaklar, taş silmeye çevrilmiştir. Avlu giriş kapısı, son cemaatin iki yanına imam odası ve minareye giriş koridoru eklemiştir. Yapılan bu tespitlerin korunması önerilmiştir. (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

Vakıflar Genel Müdürlüğü raporunda, yakın dönem olmasına rağmen bazı eklentilerin korunduğu, bazılarının söküldüğü belirtilmekte, örnek olarak alçı süslemelerin korunup, sıvaların sökülmesi eleştirilmektedir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Projede, değiştirilmesi istenen, bir takım proje üzerine işlenen, müdahaleler bulunmaktadır. Bu görüşler şöyledir; imam odasının korunmalı, sökülmüş olan şadırvan ve çeşmeler aynı yere aynı görünümle yeniden yapılmalıdır. Cami cepheleri yeniden sıvanmalıdır. Dükkan katı tuğla kemerleri, horasan harçla derzlenmeli, cami beden duvarlarındaki pencerelerin dairesel kemerli tüm taş söveleri korunmalı,

arkasındaki tuğla kemer izleri derzlenerek açıkta bırakılmalıdır. İki kat arasındaki düzgün taş sıva fuga olarak değerlendirilmeli; iz bulunmadığı için profilli silme yapılmalıdır. Henüz sıva raspası yapılmayan yerler raspa sonrası projelendirilmelidir. Zemindeki küpler, en az bir mekandan görünecek şekilde şeffaf bir zemin döşemesiyle kaplanmalı; avlu ve dükkan döşemelerine araştırma sonrası karar verilmelidir. Projede işaretlenmiş bölümlerde temel ve duvar izi araştırması yapıldıktan sonra açıklığın kapatılıp kapatılmayacağına karar verilmelidir. Cami iç döşemesi (harim, mahfil) kirişli ahşap döşeme olarak yapılmalıdır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Ancak İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü raporunda, düzgün taş örgü üzerine, önceki bir dönemde uygulanmış çimento katkılı sıva kaplamasının kaldırılıp, orijinal harçla uyumlu karışımla sıvanması önerilmektedir. Eserin orijinalinde, dış cephenin sıvasız olduğu tespit edilmiş olması, kararı çelişkili kılmaktadır.

19.06.1998 gün ve 7408 sayılı Koruma Bölge Kurulu kararıyla, rölöve ve restorasyon projelerinin uygun olduğu belirtilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Ayrıca, sıva raspası sonucu elde edilen verilerin rölöve projesine işlenmesi; son cemaat mahalli yanlarında yer alan ek birimler ve madalyon pencerelerin korunması gerektiği aktarılmıştır. Uygulamanın Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Başkanlığınca saptanacak uzman veya uzmanların denetiminde yürütülmesi; restorasyon raporları kurula iletilmesi istenmiştir. Karar eki olan 11.06.1998 tarihli inceleme ve karar tutanağında, taşınmaz 27.07.1984 gün ve 348 sayılı kararla grubu I. derece olarak aktarılmış denilmektedir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Oysaki taşınmazın 1. derece koruma gurubunda yer alması, 01.07.1994 gün ve 5241 sayılı kararla gerçekleşmiştir.

03.09.1998 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.2892 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısıyla, araştırma sonucu revize edilen kat planı ve kesitler, Koruma Bölge Kuruluna gönderilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 19.06.1998 tarihinde onaylanan restorasyon projesi zemin kat planına, zemin kat kuzey ve güney dükkanlarında tespit edilen küplerin görünmesi için yapılacak müdahalenin plana işlenerek Koruma Bölge Kuruluna gönderileceği not edilmiştir (İzmir 1 No'lu

KTVKK Arşivi). Arşivlerde, 19.06.1998 tarihinde onaylanan dışında projeye rastlanmamıştır. 06.08.1998 tarihinde başlayan uygulamaları, 15.05.2001 tarihinde tamamlanmıştır. 19.06.1998 tarihinde onaylanan rölöve ve restorasyon projesinde tespit edilen eksiklikler şöyledir;

- Rölöve projesinde, üçüncü ve dördüncü sıra vitraylı açıklıklar, bozulmalar, detaylar (vitraylı açıklıklar, süslemeler, minber ve vaaz kürsüsü dahil) çizilmemiş; malzeme isimleri belirtilmemiştir.
- Restorasyon projesinde, raporda belirtilen değişikliklerin bir kısmı proje üzerine farklı renkte bir kalemle işlenmiş ve paraflanmıştır.
- Raporda korunması belirtilen ve tüm projelere işlenen ek birimler A-A kesitinde işlenmemiştir.
- Müdahale kararları ve malzeme isimleri yetersiz ya da hiç verilmemiş; detay çizilmemiştir.

Şekil 5.76 Başdurak Camii güney duvarı detayı.

Şekil 5.77 Başdurak Camii, C-C kesiti, harim güney duvarı detayı (19.06.1998). Kaynak: İzmir VBM Arşivi; Dijital veri no: 350801027-OC018, Teknik, VGM Dijital Veri Arşivi; İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi.

Restorasyon projesi ve mevcut durum arasında bir takım farklılıklar tespit edilmiştir. Harim duvarı ve mihrap nişi içindeki mermer kaplamalar çizimde gösterilmemiştir. 1994 tarihli envanter fişinde yer alan görsellerden, mermer kaplama uygulaması görülmektedir. Kaplama ekleri, projedeki anlatım tekniğinin yetersizliği nedeniyle, restorasyon sonrası uygulandığı yönünde hatalı bir yaklaşım oluşturmaktadır (19.06.1998, C-C Kesiti, İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi; Dijital veri no: 350801027-OC018, teknik, VGM Dijital Veri Arşivi).

Şekil 5.78 Başdurak Camii, restorasyon projesi zemin kat planı. Kaynak: İzmir VBM Arşivi.

14.02.2002 tarihinde İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü ile Müteahhit Harita ve Kadastro Mühendisi arasında, Başdurak Camii ve eski eser koruma alanı içerisinde bulunan yirmi yedi adet kadastral parselden oluşan taşınmazların tevhid işlemleriyle kat mülkiyeti tesisi, işlemlerine dair haritaların ve tapu tescil işinin yapılması için ön protokol imzalanmıştır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Tevhid işlemine yönelik olarak kurumlar arası birçok yazışma yapılmıştır. 04.09.2002 gün ve 806 sayılı Konak Belediye Başkanlığı Harita Müdürlüğü yazısıyla, zemin katta yer alan parsellerin tevhid istemi için Koruma Bölge Kuruluna başvurulmuştur.

Şekil 5.79 Başdurak Camii kadastral çizimi (21.08.2002). Kaynak: İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi.

18.12.2002 gün ve 10203 sayılı Koruma Bölge Kurulu kararıyla tevhid istemi reddedilmiş; kadastral durumun 19.06.1998 gün ve 7408 sayılı kararla onaylanan restorasyon projesinde belirtilen kurguya göre düzenlenmesi, kurula iletilmesi istenmiştir. 08.11.2002 gün, 463 sayılı inceleme ve karar tutanağında yer alan 04.11.2002 tarihli raporda, zemin katta yer alan parsellerin tek parsel olarak tevhid edilmesinin korumacılık adına uygun olmadığı aktarılmıştır. 07.09.2004 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01-4008 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısıyla, zemin katta yer alan parsellerin, restorasyon projesindeki duruma göre tevhid ve kat mülkiyeti kurulması isteminin, Koruma Bölge Kurulu tarafından yeniden incelenmesini talep etmiştir. 19.10.2004 gün ve B.16.0.KTV.4.35.00.02-35.00/1971-3118-623 sayılı Koruma Bölge Kurulu yazısıyla, restorasyon projesiyle onaylanan zemin kat kurgusunun, kadastral paftaya işlenmesi ve kurula iletilmesi sonrası durumun değerlendirileceği belirtilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Tevhid işlemi sonucunun ne olduğu arşiv verilerinden netleştirilememiştir.

Çizimlerin karşılaştırılması sonucunda; (a) kadastral çiziminde, 1 numaralı parselin restorasyon projesinde dört ayrı birim olduğu ve en kuzeydeki birimden içte kalan birime bağlantılı olduğu tespit edilmiştir. (b) kadastral çiziminde, 9-10

numaralı parsellerin restorasyon projesinde tek birim olarak gösterilmiştir. (c) Kadastral çiziminde, 5 numaralı parselin bağlantılı iki birim olduğu restorasyon projesinde ise içte kalan birimle 6 parselde yer alan birimin bağlantılı olduğu belirtilmiştir. (d) kadastral çiziminde, 14 numaralı parselin restorasyon projesinde iki ayrı birim olarak çizilmiştir. Orijinal kurgunun tespiti yönünde yapılan araştırma çalışmalarında elde edilen veriler, restorasyon projesine aktarılmıştır. 2002 yılında düzenlenen şema ise, o tarihteki kullanıma yöneliktir. Bu süreçten sonra konuyla ilgili yazışma tespit edilememiştir.

5.1.4.3.2 Uygulamalar Süreci. Eser, basit onarım kapsamında, 1970 yılında bir uygulama, esaslı onarım kapsamında ise tarihi tam tespit edilemeyen 1974'te hazırlanan minare restorasyon projesine göre yapılan bir uygulama ve 1998 yılında yapı bütününü ele alan bir uygulama bulunmaktadır. 1998 yılında gerçekleştirilen çalışmada, taşıyıcı sistemin sağlamlaştırılması ve malzeme bozulmalarına yönelik olarak işlem yapılmıştır. Yapı, 1774-75 yıllarında kapsamı bilinmeyen, 1998 yılında hazırlanan rapora göre harim, giriş kapısı, mihrap ve minbere müdahale edildiği belirtilen bir onarım geçirmiştir. 1892-93-94 yıllarında ise minaresinin yenilendiği, plan, cephe kurgusuna eklemeler yapıldığı, esere ilişkin basılı kaynak ve kurum arşivlerinden tespit edilmiştir (Aktepe, 1973/74; Yılmaz, 2003; İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi; VGM Dijital Veri Arşivi). 1998 yılı öncesi, esere yönelik izinsiz yapılmış müdahaleler bulunmaktadır. Zemin kat taşıyıcılarının tahrip edilmesi, son cemaat mekanının camekanla kapatılması, elemanlara çeşitli kaplama malzemeleri uygulanması vb. işlemler tespit edilen izinsiz uygulamalardır. Bu bölümde, basit onarım olarak 1970 yılı onarımı ve tespit edilen izinsiz uygulamalar; esaslı onarım olarak, 1974 ve 1998 yıllarında yapılan uygulamaları ve süreçteki yetkili kurum tutumları aktarılacaktır.

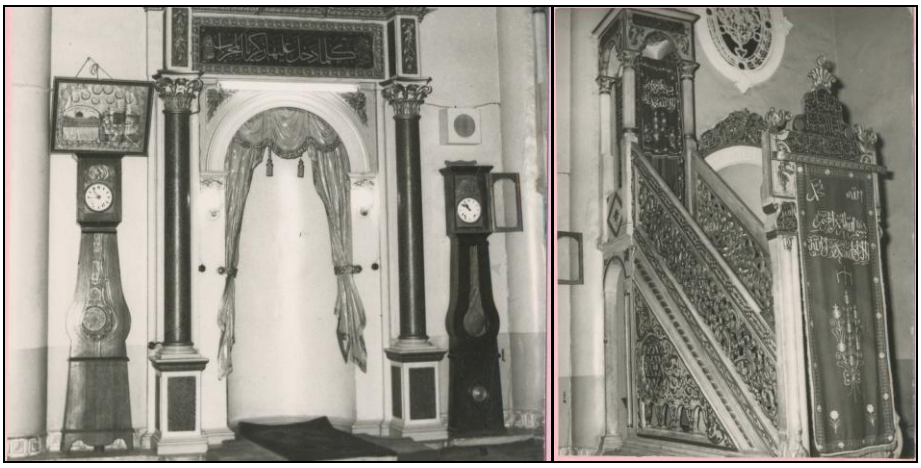
5.1.4.3.2.1 Basit Onarım Uygulamaları Eserin, 1970 yılında bir basit onarım uygulaması olduğu ve birçok izinsiz müdahale yapıldığı tespit edilmiştir. Bu bölümde, ilgili kurum arşivlerinde elde edilen tarihsiz görseller ve yazışmalar incelenmiştir. Yazışmalarda basit onarım uygulamalarına yönelik veri elde edilememiştir.

Eserin, 1970 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen, kubbe kurşunlarının kısmen yenilenmesi çalışması tespit edilen tek basit onarımdır (Dijital veri no:350801027-TF001, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi). 05.01.1971 tarihli eski eser fişinde; imam odasının tonoz çatısı ve duvarlarının, kubbe kurşun kaplamasının, minareye giden koridor tavanı ve duvarlarının onarıma ihtiyacı olduğu belirtilmiştir (Dijital veri no:350801027-TF001, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi). Bu onarımların gerçekleştirildiği yönünde bir dokümana ulaşılamamıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğü, İzmir 1 No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivlerinde yer alan görsellerden izinsiz onarımlar tespit edilebilmektedir. Görsellerde, tarih bulunmadığı için ve uygulamalar tarihlendirilememiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü dijital arşivinden elde edilen, cami kuzey cephesi görselinde yer alan mevcut minare nedeniyle, 1974 yılı sonrası çekildiği düşünülmektedir. Cephe, mevcuttan farklı olarak, son cemaat mekanı camekanla kapatılmış; girişe rüzgarlık eklenmiş; kuzeybatı çeşmesi üzerinde sac sundurma kullanılmıştır (Dijital veri no: Başdurak (Hacı Hüseyin) Camii001, Fotoğraf, 350801027-FT001, VGM Dijital Veri Arşivi).

Şekil 5.80 Başdurak Camii, kuzey cephesi görünümü (1974 sonrası). Kaynak: Dijital veri no: Başdurak (Hacı Hüseyin) Camii001, Fotoğraf, 350801027-FT001, VGM Dijital Veri Arşivi.

Arşivlerde bulunan, tarihi tespit edilememiş, sınırlı sayıdaki, siyah beyaz iç mekan fotoğraflarında mevcut durum ve görseller arasında farklılıklar olduğu görülmüştür. Minberin boyalı olduğu; mihrap içi ve beden duvarlarında mermer kaplama olmadığı, yağlı boya kullanıldığı; duvarlarda seramik olduğu tahmin edilen süpürgeliklerin bulunduğu belirlenmiştir (Dijital veri no: Başdurak (Hacı Hüseyin) Camii004-005, Fotoğraf, 350801027-FT001, VGM Dijital Veri Arşivi).

Şekil 5.81 Başdurak Camii güney duvarı ve minber görünümü (tarihsiz görsel). Kaynak: Dijital veri no: Başdurak (Hacı Hüseyin) Camii004 ve Başdurak (Hacı Hüseyin) Camii005, Fotoğraf, 350801027-FT001, VGM Dijital Veri Arşivi.

Şekil 5.82 Başdurak Camii, kuzey cephesi ek birim görseli (1998 onarımı öncesi). Kaynak: Dijital veri no: Başdurak (Hacı Hüseyin) Camii012, Fotoğraf, 350801027-FT001, VGM Dijital Veri Arşivi.

1998 yılı onarım öncesi ve sürecine ait görsellerde ise, eklenmelerin artığı görülmektedir. Son cemaat birimi önündeki rüzgarlık, kuzey doğudaki abdestlik birimini içine alacak şekilde büyütülmüştür (Dijital veri no: Başdurak (Hacı

Hüseyin) Camii012-043, Fotoğraf, 350801027-FT001, VGM Dijital Veri Arşivi). Caminin kuzey batısındaki abdestlik birimi önüne, iki ayrı ek birim inşa edilmiştir (Dijital veri no: Başdurak (Hacı Hüseyin) Camii013-030, Fotoğraf, 350801027-FT001, VGM Dijital Veri Arşivi). 1997 yılında, proje öncesindeki araştırma çalışmalarında, zemin katın, kullanıcılar tarafından müdahale gördüğü belirlenmiştir. Duvar yıkılması ve/veya inceltilmesi, taşıyıcı ayakların yerlerinin değiştirilmesi vb. uygulamalarla taşıyıcı sistem tahrip edilmiştir. 1998 yılı onarımı sonrası, son cemaat mahali girişi ve abdest alma yeri üstlerine, katlanabilir sundurma eklenmiştir

Şekil 5.83 Başdurak Camii, avlu ek birimleri görseli (1998 onarımı öncesi). Kaynak: Dijital veri no: Başdurak (Hacı Hüseyin) Camii013, Fotoğraf, 350801027-FT001, VGM Dijital Veri Arşivi.

Şekil 5.84 Başdurak Cami avlu ek birimleri görseli (1998 onarımı öncesi). Kaynak: Dijital veri no: Başdurak (Hacı Hüseyin) Camii030, Fotoğraf, 350801027-FT001, VGM Dijital Veri Arşivi.

5.1.4.3.2.2 Esaslı Onarım Uygulamaları. Eserin, 1974 yılı sonrası ve 1998 yılında, esaslı onarım uygulamaları gerçekleştirilmiştir. İlgili kurum arşivlerinden elde edilen tarihsiz görseller ve yazışmalar değerlendirilmiştir. Bu bölümde, iki adet

Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısı; bir adet Koruma Bölge Kurulu kararı; iki adet rapor; birer adet Kültür Bakanlığı ve ilgili kooperatif yazısı incelenmiştir. Restorasyon projesi ve mevcut durum karşılaştırılmıştır.

Şekil 5.85 Başdurak Camii, özgün ve mevcut minareye ait görseller. Kaynak: Dijital veri no: Şadırvanlı Camii 001, 350801050-FT004, Fotoğraf, VGM Dijital Veri Arşivi.

Şekil 5.86 Başdurak Camii, yıkılmış minare kaidesi görünümü. Kaynak: Dijital veri no: Başdurak (Hacı Hüseyin) Camii048, Fotoğraf, 350801027-FT001, VGM Dijital Veri Arşivi.

Yapının, 1971 yılında eski eser fişi hazırlanıp, tespiti yapılmadan önce, plan ve cephe kurgusunda değişiklikler yapıldığı, Aktepe (1973-74) ve kurum arşivlerinde yer alan dokümanlardan öğrenilmektedir. 1971 yılı sonrasında ise, iki ayrı esaslı onarım uygulaması tespit edilmiştir. Uygulamalardan ilki tarihi bilinmeyen minare

onarımdır. Minare, 1974 yılında projelendirilmesi nedeniyle bu tarihten sonra uygulama yapılmış olduğu düşünülmektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğü dijital arşivinden elde edilen görsellerle, yenilenen minarenin, yıkılan minareden boyut, form ve malzeme olarak tamamen farklı olduğu tespit edilmiştir. Uygulamanın nedeni tespit edilememiş, yapının konumu nedeniyle minare kurgusunun idare tarafından güvenli bulunmayıp Şadırvanaltı Camii minaresinde olduğu gibi yenilenmiş olabileceği tahmin edilmektedir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

1986 yılında, yapının zemin katında yer alan dükkanların kamulaştırılması yönünde çalışmalar başlanmıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğü dijital arşivinden elde edilen tarihsiz 35.01/14 sayılı dokümanda, yapı tarihçesi ve onarımları ile ilgili bilgiler verilmektedir (Dijital veri no: 350801027-BN001, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi). Belgeye göre, mevcut minare yıkılan minare yerine yeniden yapılmıştır. Zemin katta yer alan yirmi yedi adet dükkandan yirmi ikisi 1993 yılında kamulaştırılmıştır. Onarım aşamasında elde edilen verilere göre bir dükkan daha eklenerek yirmi sekiz adet dükkan oluşturulmuştur. Eserin onarım işleri, 19.06.1997 tarihinde, 65.000.000.000 TL keşif bedeliyle Vakıf İnşaata ihale edilmiştir. 06.08.1998 tarihinde yer teslimi yapılmıştır. 19.06.1998 tarihinde 7408 sayılı kararla rölöve ve restorasyon projeleri onaylanmıştır. Uygulamanın ilk etabında statik takviye, daha sonra proje doğrultusunda onarım yapılmıştır (Dijital veri no: 350801027-BN001, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi). Daha sonraki tarihe ait dokümanlardan kamulaştırma yapılmadığı, çalışmaların, zemin kat birimlerinin mülkiyet sahiplerinin kurduğu kooperatifle paralel yürütüldüğü görülmüştür.

05.07.1994 gün ve 16 sayılı, 'Başdurak Camii ve Çevresi Mülk Sahipleri Onarım Turizm Geliştirme Kooperatifi' yazısında Kültür Bakanlığına gönderilmek üzere, 30.6.1994 tarihinde yapılan "Olağan Genel Kurul Toplantısı'nda düzenlenen tutanak yer almaktadır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Kültür Bakanlığı, aynı dokümanları, 26.09.1994 gün ve B.16.0.KTV.0.10.00.01.720-4068 sayılı yazıyla, İzmir 1 No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'na göndermiştir. Dokümanlar arasındaki, toplantı tutanağında dikkat çeken üç madde vardır. Eserin restorasyon çalışmasıyla için, Vakıflar Genel Müdürlüğü ile görüşülmesi, protokol imzalanması;

protokolün imzalanması sonrası rölöve ve restorasyon projelerinin çizdirilmesi, anlaşmaya varılan çizim ücretinin ödenmesi adına yönetim kuruluna tam yetki verilmesi kararlaştırılmıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğü ile protokol imzalanacağının kesinleşmesinin ardından, ağustos ayından itibaren her dükkan için inşaat masraflarına katkı payı alınmasına karar verilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Arşivlerde bu tarihten sonra kamulaştırma hakkında bir veriye rastlanmamıştır

Eser, 19.06.1997 tarihinde, projelendirme ve uygulama konusunda, Vakıf İnşaat Restorasyon firmasına ihale edilmiş; 02.07.1997 tarihinde onarım işi sözleşmesi imzalanmıştır. Araştırma çalışmaları sonucunda hazırlanan rölöve ve restorasyon projeleri 19.06.1998 tarihinde onaylanmıştır. 06.08.1998 tarihinde yer teslimi yapılmıştır. Projelerde yer almayan malzeme, bozulma tespitleri ve müdahale önerileri, raporlarla Koruma Bölge Kuruluna sunulmuştur.

Vakıflar Genel Müdürlüğü dijital arşivindeki tarihsiz, onarım öncesi durum raporunda, yapının; görsel analizi, malzeme özellikleri, bozulma nedenleri ve onarım çalışmaları hakkında aktarımlar yer almaktadır (Dijital veri no: 350801027-TM001, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi). Raporun yapı analizi bölümünde taşıyıcı sistem tanımlanmıştır. Düşeyde duvar ve tekil ayak, yatayda eğrisel taşıyıcı kullanılmıştır. Güneyde kemer, tonoz, volta döşeme; kuzey kısımda volta döşeme; zemin katta, örtü sistemi sürekli taşıyıcılara oturan tonoz; üst katta ise kubbe olarak kurgulanmıştır. Malzeme özellikleri bölümünde; duvarların, 3-4 cm kalınlığında harçla bağlanan taş ve belli aralıklarla dizilmiş tuğla sırasıyla takviye edilmiştir. Tonoz ve kemerlerde 3-4 cm harçlı tuğla kullanıldığı; zemin katta bazı ayakların taş tuğla almaşık örgüye sahip olduğu, bazı ayakların ve son cemaattekilerin kesme taşla kaplı olduğu aktarılmıştır. Raporun bozulma nedenleri bölümünde; doğal aşınma; zemin katta kullanıcıların duvar yıktığı, incelttiği; gergi demirlerinin ve kemerlerin kısmen ya da tamamen kaldırıldığı; taşıyıcı ayakların yerinin değiştirildiği; avlu volta döşemeleri içindeki çelik I profillerin korozyona uğradığı belirtilmiştir. Müdahalelerle taşıyıcı sistemin dengesi değiştirilmiştir. Beden duvarlarından zemine inen ve tonoz içlerinde oluşan çatlaklar, deprem etkisi ve heterojen yapıya sahip malzemenin, çekme kuvvetinin dayanıksız olmasına bağlanmıştır. Zeminde açılan

gözlem çukuruyla, yer altı su seviyesi kontrol edilmiş, zeminin dolgu zemin niteliğinde olduğu, süreçte zemin koşullarının değişmesi sonucu, temelde oturmalar ve çatlaklar olduğu belirtilmiştir.

Raporun onarım çalışmaları bölümünde, önce taşıyıcı sistemin güçlendirildiği, daha sonra restorasyon projesi uygulandığı belirtilmiştir. Uygulama öncesi, beden duvarları, ayaklar, sütunlar, kemer, tonoz ve kubbe elemanları taşıyıcı iskeleyle askıya alınmıştır. Statik sorunlara yönelik yapılan müdahaleler şu şekildedir;

- İç, dış duvarlarda ve avlu taban döşemesindeki kaplama malzemesi sökülmüştür. Zemin kat tonoz örtüsüyle, cami tabanı arasındaki 80-100 cm kalınlığındaki moloz dolguya, üst yapı yükünün azaltılması amacıyla müdahale edilmiştir.
- Temelindeki oturmaların önlenmesi için, tüm taşıyıcı duvar ve ayaklar, radye temel sistemiyle birbirine bağlanmıştır. Kullanıcılar tarafından inceltilen ya da kaldırılan duvar ve ayaklar orijinal boyutlarıyla yeniden oluşturulmuştur.
- Tonoz çatlaklarının sağlamlaştırılması için, tonozlar üstten hasır çelikli betonla kaplanmıştır. Volta döşemenin çelik taşıyıcıları I160 çelik profiller yenilenmiş; döşeme tamamlanmıştır. Cami taban döşemesinde izolasyon yapılmıştır.
- Cami içindeki tonozların dolgu malzemesi değiştirilmiş; öngermeli betonarme prefabrik asmolen kirişlerle döşeme oluşturulmuş, yükün azaltılması ve döşeme yüklerinin tonoz yerine taşıyıcılara iletilmesi sağlanmıştır.
- Temelde ve üst katta oluşturulan betonarme kiriş ve döşemeler beden duvarlarına ankrajla birleştirilmiştir. Kubbe stabilitesinin sağlanması için, kubbeyle, beden duvarı birleşimine betonarme kiriş yapılmıştır (Dijital veri no: 350801027-TM001, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi).

Projelendirme başlığında incelenen raporlarda, proje uygulamalarına ilişkin bilgi yer almaktadır. 05.06.1998 gün ve B.021.VGM.0.10.00.02./3500-1998-412/13018 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısı ekindeki müellif raporuna göre, yapılan uygulamalar şöyledir;

- Avlu ve zemin kat döşemesi taş; üst örtü kurşun kaplanmıştır.
- Camide kirişli ahşap döşeme; tüm doğramalar ahşap olarak uygulanmıştır.
- Cepheler raspa edilmiş, gereken kısımlarda çürütme yapılmıştır.

- Kadınlar mahfili merdiveni, minber ve mihrabın temizlenip korunmuştur.
- Kubbe içi kalem işi bezemeler, vitraylı pencereler ve cami içi alçı süslemeler onarılıp korunmuştur (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

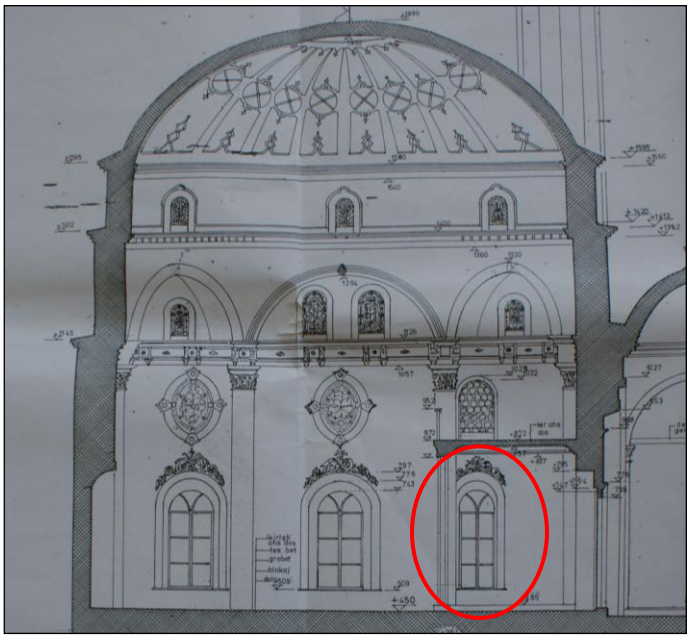
11.06.1998 gün ve B.021.VGM.0.10.00.02./35//-1998-R.63/13528 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısı ekindeki, idare tarafından düzenlenen rapora yer almaktadır. Raporda, dükkan üstlerindeki volta döşemenin, avlu giriş kapısının, imam odasının, minareye giriş koridorunun, mevcut çeşmelerin ve formu değişmiş oval pencerelerin mevcut haliyle korunması belirtilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Bu uygulamalar dışında, arşivlerde yer alan görsellerden tespit edilen müdahaleler bulunmaktadır. Avluda yer alan muhdes birimler, çeşme sac sundurmaları ve son cemaat camekenları kaldırılmıştır. Son cemaat sütunlarında boya temizliği; mermer kaplamlarda yüzey temizliği; taş sövelerde boya temizliği yapılmıştır. Cephelerde derz, sıvalı yüzeylerde boya uygulanmıştır.

Şekil 5.87 Başdurak Cami, mahfil katı altı, pencere detayı.

Yapılan uygulamalarda, yönteme ilişkin olarak bilgi içeren doküman tespit edilememiştir. Raporlarda, taşıyıcı sistemin orijinal malzemeye sadık kalınarak sağlamlaştırılacağı ve yapılan müdahalelerin geri dönüşümü konusunda öneriler geliştirilmiştir. Ancak, harim beden duvarları ve mihrap içinde yer alan muhdes mermer kaplamanın korunmuştur. Taş ve mermer yüzeylerin temizlenme yöntemi hakkında detay verilmemiştir. Pencere doğramalarının mevcutta projeden farklı olması; mahfil katı altında bulunan birinci sıra pencere açıklığı üzerindeki

süslemenin projede çizilmiş ancak mevcutta bulunmaması, uygulamada tespit edilen eksiklik ve farklılıklardandır.

Şekil 5.88 Başdurak Camii, A-A kesiti detay (19.06.1998). Kaynak: İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü arşivi; Dijital veri no: 350801027-OC005, Teknik, VGM Dijital Veri Arşivi; İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi

5.1.4.3.3 Uygulamalar Sonrası Süreç. Uygulamalar sonrası süreçte, iki adet İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısı ve bir adet Koruma Bölge Kurulu yazısı incelenmiş, onarım süreçleri değerlendirilmiştir. 1974 yılında gerçekleştirilen minare yenilenmesine ilişkin uygulamanın dokümanlarına ulaşılamamıştır. 1998 öncesinde ise eser takip ve kontrolsüz kalmış, izinsiz müdahaleler yapılmıştır. 15.05.2001 yılında tamamlanan uygulamanın, 12.12.2002 tarihinde kesin kabul işlemleri tamamlanmıştır. Restorasyon uygulamasının kullanıcılar tarafından kabul görmeyen yanları olduğu tespit edilmiştir.

13.01.2003 gün ve 102 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü, gelen evrak kayıt damgalı başvuru, Başdurak Camii Koruma Derneği tarafından, restorasyon sürecinde yapılan bazı uygulamaların değiştirilmesi istemini içermektedir. Kullanıcılar, restorasyon öncesinde olduğu gibi, son cemaat mahalinin tekrar kapalı birime dönüştürülmesini; abdestlik birimleri üzerlerinin kapatılmasını talep etmiştir (İzmir 1

No'lu KTVKK Arşivi). 17.02.2003 gün ve B.02.VGM.1.14.00.01/432 sayılı dilekçeyle, İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü bu talebi Koruma Bölge Kuruluna iletmiş; 28.02.2003 gün ve B.16.0.KTV.4.35.00.01-35.00/1971/523 sayılı Koruma Bölge Kurulu yazısıyla, son cemaat biriminin kapalı mekana dönüştürülmesi konusunda, İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün görüşü sorulmuştur. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 12.03.1997 tarih ve 534 sayılı İlke Kararının 2.c maddesinde, son cemaat yerlerinin camekanla kapatılamayacağının belirtildiği onaylı restorasyon projesinde birimin açık olarak önerildiği hatırlatmıştır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Yazının yanıtına ulaşılamamış, son cemaat mekanı günümüzde de açık olarak kullanılmaktadır. Ancak mahalde, taşınabilir panolar, mahal girişinde ve abdestlik üstlerinde katlanabilir sundurma kullanılmaktadır.

5.1.4.3.4 Onarım Süreçlerinin Değerlendirilmesi. Başdurak Cami'nin, 1971 yılında ilk tespit işlemi olarak kabul edilen, eski eser fişi hazırlanmıştır. İncelenen dokümanlarda, yapı tarihlemesine yönelik hatalar ve çelişkiler olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 5.36 Başdurak Camii, onarım süreçlerinin değerlendirilmesi (1971 öncesi).

TARİH	BAŞDURAK CAMİİ ONARIM SÜREÇLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ 1970 ÖNCESİ
1774-1775	Kapsamı bilinmeyen onarım, (harim, giriş kapısı, mihrap ve minbere müdahale edildiği)
1892-1893	Kapsamı bilinmeyen onarım, (deprem hasarları nedeniyle dükkan ve geçidin tonoz örtüsünde volta döşeme yapıldığı; dış cephenin sıvandığı; cami içi, son cemaat iç ve dış yüzeylerdeki sıva ve alçı süslemelerin yapıldığı; orijinalinde tuğla kemerli açıklıklara, kilit taşları çıkıntılı, kemerli ve dairesel formda taş sövelerin yapıldığı; orijinaldeki kirpi saçakların taş silmeye çevrildiği, avlu giriş kapısının eklendiği; son cemaatin iki yanına imam odası ve minareye giriş koridoru eklendiği)
1894	Depremde yıkılan minarenin inşa edilmesi,

1971 tarihli eski eser fişinde yer alan bilgiler arasında, H.1188 ve H.1311-10 tarihlerinde yapının Hacı Hüseyin tarafından yenilendiği belirtilmektedir. 1998 yılında İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından düzeltmeleri yapılan restorasyon raporunda ise yapının Hacı Hüseyin Cami olarak anılma nedeninin H.1311-10 tarihli onarımı gerçekleştiren kimse olduğu kaynak verilmeden aktarılmaktadır. Aktepe (1973/74) ise, kitabelerde Hacı Hüseyin tarafından yaptırılan caminin, H.1188 ve H.1311-10 tarihlerinde, onarıldığının aktarıldığını belirtmektedir (Yılmaz, 2003). Bu

verilere göre eser, 1971 yılı öncesinde 1774-1775; 1892-1893; 1894 ve 1970 yıllarında onarım geçirmiştir. Onarımlardan 1970 yılındaki, Vakıflar Genel Müdürlüğü yürütücülüğünde gerçekleştirilmesi nedeniyle basit onarım olarak değerlendirilmiştir. 1970 yılında yapılan kısmi kurşun yenileme işlemi dışında, 1971 yılı öncesinde gerçekleştirilen onarım kapsamları hakkında sağlıklı verilere ulaşılamamıştır.

1971 yılında hazırlanan eski eser fişinde eserin özellikle kurşun kaplamasında, imam odası ve minare giriş holü bölümlerinde onarım ihtiyacı olduğu belirtilmiştir. Ancak bu onarımların yapıldığı yönünde bir dokümana rastlanmamıştır. Eski eser fişlerinin sağlıklı hazırlanmamasının yanı sıra, 1994 yılında hazırlanan envanter fişinde, minarenin pencere üzerine gelmesi nedeniyle ek olabileceği belirtilmiştir. Oysaki basılı kaynak ve Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivi kayıtlarında, minarenin yenilendiği belirtilmektedir (Aktepe 1973/74; Yılmaz, 2003; VGM Dijital Veri Arşivi). Eski eserler için doküman hazırlayan kimselerin, araştırma yapmadan, gözleme ve kişisel görüşe dayalı tarihsel veri aktarmaları hatalı bir yaklaşım olmaktadır.

1986 yılında, zemin katın kamulaştırılması yönündeki çalışmalar, Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivinde yer alan tarihsiz dokümana göre, 1993 de tamamlanmıştır. Ancak 1993-94 yıllarına ait dokümanlardan, kamulaştırma işleminin gerçekleşmediği, mülk sahiplerinin oluşturduğu kooperatifle ortak çalışıldığı tespit edilmiştir. Arşiv sisteminin düzensizliği, esere yönelik olarak alınan kararların sağlıklı olarak kayıt altında tutulmasını engellemektedir. 19.06.1998 tarihli karar ekinde yer alan tutanakta yapının koruma grubunda 27.07.1984 tarihinde tespit edildiği belirtilmektedir. Ancak söz konusu 1984 yılına ait olan karar, kurum arşivlerinde yer almazken, koruma grubunun belirlendiği, tescil işleminin 01.07.1994 tarihinde gerçekleştirdiğine yönelik olan karar tespit edilmiştir.

Projelendirme işlemlerinde ulaşılabilen en erken tarihli çalışma, 1974 yılına ait minare rölöve ve restorasyon projeleridir. Minareye ilişkin uygulama ya da onarım kararı tespit edilmemiştir. Ancak mevcut minare, restorasyon projesiyle tariflenen

formda ve malzemededir. Projeler üzerinde malzeme bilgisi, müdahale kararı, bozulma bilgisi vb. aktarımlar yer almamaktadır. Diğer proje çalışması ise, 1998 yılında onaylanan, rölöve ve restorasyon projeleridir. Bu çizimlerde de malzeme, bozulma bilgileri, müdahale kararları vb. aktarımlar yer almamakta; detay çizimleri bulunmamaktadır. Restorasyon projesine ait bazı kararlar, farklı renkte kalemle proje üzerine işlenmiş ve paraf atılmış; yeniden çizilmesi yönünde bir girişim olmamıştır. Bu nedenle projeler, paftanın birinde yer alan kararın, diğerinde olmaması vb. durumlara açıktır.

Tablo 5.37 Başdurak Camii, uygulamalar öncesi sürecin değerlendirilmesi (1971-2011).

KURGU			TARİH	BAŞDURAK CAMİİ ONARIM SÜREÇLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
UYGULAMALAR ÖNCESİ SÜREÇ	Vakıf Kurumu, Koruma Kurulları ve Özel Kişilerin nın Rolü	Diğer Tespitler	Tarihsiz işlemler	VGM dijital arşiv verilerinin hatalı sınıflandırılması; düzenli arşiv oluşturulamaması,
			05.01.1971	Hazırlanan eski eser fişinde aktarılan inşa tarihi ve onarıma ilişkin verilerin hatalı olması; Eski eser fişi hazırlanması sürecinde tespit edilen, kubbede kurşun kaplaması, imam odasının tonoz çatısı ve duvarları, son cemaat batı bölümündeki minare koridoru duvar ve tavanlarında onarım ihtiyacına yönelik işlem yapılmaması,
			01.07.1994	İki farklı tarihteki kararla koruma grubunun tespit edilmesi; Farklı konudaki kullanıcı başvurusu sonucu eserin 01.07.1994 tarihinde 1. derece korunması gereken yapı olarak tescil edilmesi ve arşivde 27.07.1984 tarihli kararda koruma grubunun 1. derece olduğunun belirtilmesi,
		Müzeler, Müzeler Müdürlüğü ve Müze Şis.	05.06.1998	Uygulama tarihinin, proje onayları alınmadan belirlenmesi, 22.12.1997 tarihinde alınan kazı izniyle araştırma sürecinde;son cemaat cephesi sağ ve solunda yer alan çeşmelerin yan cephelere taşınmasıve ek mekanların kaldırılması şeklindeki projesiz ve izinsiz müdahaleler yapılması,
			22.05.2001	Uygulama işi için süre uzatımı verilmesi; 06.08.1998 tarihinde başlanan onarımın, 30.11.1998 tarihinde bitmesi gerekirken, işin 15.05.2001 tarihinde tamamlanaması,
			14.02.2002 19.10.2004	Başdurak Camii ve alt katta yer alan 27 adet parselin tevhid edilmesi istemine ilişkin, süreç içerisinde birçok yazışma yapılması; kurum arşivlerinde istemin sonucuna ilişkn veri bulunamaması,
		Projelendirme	04.1974 07.1974	Minare rölöve ve restorasyon projelerinde,malzeme ve bozulma verilerinin aktarılmaması; restorasyon projesinde minare yüksekliğinin azaltılıp, genişliğinin arttırılması, farklı malzeme önerilmesi,
			19.06.1998 öncesi	Tarihi tespit edilemeyen onaysız rölöve ve restorasyon projesi şeklinde arşiv dokümanları olması,
			19.06.1998	Koruma Kurulu onaylı rölöve ve restorasyon projelerinde; malzeme ismi, bozulma analizi, müdahale kararları, detay çizimlerinin yer almaması; projelerde yapılan değişikliklerin farklı renk kalemle proje üzerine işlemesi sonucu ortak kararlarda eksikler oluşması, projenin bu hali ile onaylanması; müdahalelerin raporlarla belirtilmesi raporlarda çelişkili öneriler ve yöntem eksiklikleri olması; raporda yer alan sıva analizi yapılacağı söylemine ilişkin arşivlerde veri olmaması.
			14.02.2002	Parselde tevhid işlemi yapılması amacıyla 21.08.2002 tarihinde hazırlanan kadastral plan çizimiyle, 1997 yılında projeleri hazırlanan, 1998-2001 yıllarında uygulaması gerçekleştirilen zemin katın uyumsuz olması,

Proje ve uygulama işi için uygulanan yöntemde sistem hataları bulunmaktadır. İşin proje ve uygulama ihalesi proje hazırlanmadan önce gerçekleştirilmiş, kurula sunulan projeler için henüz onay alınmadan, 1998 yılında onarıma başlanacağı

belirtilmiştir. Bu uygulamanın olumlu yanı, projelerin araştırma çalışmalarına dayandırılmasıdır. Ancak o konuda da, onaylanan projelerin devam eden araştırmalar ya da yeni bulgular sonrası yeniden düzenlenmesi istenmiştir. Zemin katta yer alan küplere yönelik hazırlanan projenin de kurula gönderildiğine ilişkin yazı olmasına rağmen, arşivlerde 19.06.1998 tarihinde onaylanan proje dışında projeye rastlanmamıştır.

İzmir Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün restorasyon projesine yönelik olarak hazırladığı raporda, sökülen sıvaların dönem eki olduğu; aynı döneme ait eklerin bir kısmının korunup, bir kısmının sökülmesinin doğru olmadığı belirtilmiştir. Bu nedenle dış cephelerin orijinal harçla sıvanması ve tespit edilen tuğla kemerlerin açıkta bırakılması görüşü, koruma adına çelişkili bir durum oluşturmaktadır. Çimento sıvaların dönem eki olduğu, orijinal kurguda dış cephe sıvasız olmasına rağmen, orijinal harçla uyumlu karışım kullanılarak dış cephenin kaplanması istemi çelişkili bir karardır. Aynı zamanda, dış cephenin sıvanıp, tuğla kemerlerin açıkta bırakılması, ilerleyen süreçte malzeme ve kaplama birleşim yerlerinde sorun oluşturma ihtimali yüksek bir uygulamadır. Raporda, belirtilen sıva analizine ilişkin bir dokümana rastlanmamıştır.

Uygulamalar sürecine ilişkin olarak, 1970 yılında kubbe kurşunlarının yenilenmesi şeklinde basit onarım ve iki farklı tarihte esaslı onarım kapsamında uygulama tespit edilmiştir. Kurum arşivlerinde yapılan incelemeler sonucunda izinsiz onarımlar da yapıldığı belirlenmiştir. Tarihi net olarak tespit edilemeyen, son cemaat mekanının camekanla kapatılması; girişe rüzgarlık eklenmesi; avluda yer alan çeşmeler üzerine sac sundurma yapılması; minber, mihrap ve beden duvarlarında yağlı boya uygulaması şeklindeki izinsiz müdahaleler belirlenmiştir. 1998 onarımı öncesinde de eserde, izinsiz müdahalelerle oluşturulmuş ek birimler tespit edilmiştir. Ekler, son cemaat önünde yer alan rüzgarlığın kuzey doğuda yer alan abdestlik birimini de içine alacak biçimde büyütülmesi; kuzeybatı abdestlik birimi önüne iki birim eklenmesi şeklindedir. Arşivlerde sürece ait harim içinden görsel olmaması nedeniyle mevcut durum, 19.06.98 tarihlinde onaylanan restorasyon projesiyle karşılaştırılmıştır. Çizim tekniğinde anlatım eksikliği ya da onarım sonrası yapılan

müdahale olarak harim beden duvarları ve mihrap içinin mermerle kaplandığı; mahfil altı penceresinin süslemesiz olduğu tespit edilmiştir. Esaslı onarım kapsamında gerçekleştirilen iki uygulama tespit edilmiştir. Bu uygulamalardan ilki, 1974 yılı sonrası minarede gerçekleştirilen yenileme uygulamasıdır. Minarenin boyut, form ve malzeme özelliği göz ardı edilerek orijinal eleman yıkılıp, farklı minare inşa edilmiştir. Uygulamaya ilişkin olan doküman kayıtlarda yer almamakta, bu nedenle minarenin inşa tarihi bilinmemektedir.

Tablo 5.38 Başdurak Camii, uygulamalar sürecinin değerlendirilmesi (1971-2011).

KURGU			TARİH	BAŞDURAK CAMİİ ONARIM SÜREÇLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
UYGULAMALAR SÜRECİ	İzinsiz Müdahale		Tarihsiz İşlemler	Avluya iki ayrı ek birim yapılması; muhdes kaplama malzemesi ile duvar, mihrap vb. elemanların kaplanması, taş elemanlara boya uygulanması,
			05.01.1971 sonrası	Eski eser fişinde tespit edilen onarım ihtiyaçlarına müdahale edilememesi; İmam odası tonoz ve duvarlarına, kubbe kurşun kaplamasına, minare holü duvar ve tavanına izinsiz onarım yapılması ihtimali,
			1974 sonrası	Son cemaat mahalinin camekanla kapatılması, giriş bölümüne rüzgarlık birimi eklenmesi, kuzeybatı da yer alan çeşme üzerine sac sundurma yapılması,
			1997 öncesi	Zemin kat taşıyıcı sistemine müdahale edilmesi; duvar kaldırılması ya da inceltilmesi, taşıyıcı ayaklarun yerinin değiştirilmesi,
			1998 öncesi	Son cemaat mahali giriş bölümündeki rüzgarlığın kuzey doğudaki abdestliği de içine alacak şekilde büyütülmesi, kuzeybatı abdestlik önüne iki ek birim yapılması,
			2003 sonrası	Son cemaat girişi ve abdestlik yerleri üzerine katlanabilir sundurma eklenmesi,
	Esaslı Onarım Uygulamaları	Doğrama	1998-2001	Projede belirtilen doğramaların kayıt kurgusuyla, günümüzdeki kayıt kurgusunun farklı olması; son cemaatte birimi açıklıklarının sövelerindeki boya uygulamalarına ilişkin müdahale ve yöntem belirtilmemesine rağmen, uygulamanın yapılması,
		Kaplama	1998-2001	Harim beden duvarlarındaki, muhtes mermer kaplamanın korunması; taş ve mermer yüzeylerin temizlenme yönteminin belirtilmemesi,
		Bezeme	1998-2001	Projede belirtilen mahfil katı altındaki pencere bezemesinin, günümüzde mevcut olmaması; süslemelerdeki yaldız uygulamaları için müdahale ve yöntem belirtilmemesi,
		Minare	1974 sonrası	Minarenin1974 yılında çizilen restorasyon projesine göre günümüzdeki halini alması,
		Mihrap	1998-2001	Mihrap içindeki muhdes mermer kaplamanın korunması; kaplama altının araştırılmaması,
	Kontrol Mekanizması		1974 sonrası	Minarenin yenilenmesine yönelik veri oluşturulmaması,
			1998-2001	Uygulama sürecinin belgelenmemesi,

1998 yılındaki onarım, yapının taşıyıcı sisteminin sağlamlaştırılmasını da içeren restorasyon uygulamasıdır. Uygulama olumlu yaklaşımlar içermekte; ancak bir takım eksiklikleri de barındırmaktadır. Proje üzerinde yer almayan malzeme, müdahale, bozulma, verileri raporlarla aktarılmıştır. Uygulama sürecinde yapılan bazı işlemlerin raporlarda da yer almadığı, kurum arşivlerinde bulunan görsellerin incelenmesiyle tespit edilmiştir. Taşıyıcı sistemin orijinal malzemeyle sağlamlaştırıp takviye edilmesi olumlu bir yaklaşımdır. Ancak sütunlarda ve taş sövelerdeki boya sökümleri; mermer kaplamalar ve minberin temizli işlemleri için müdahale kararı ve yöntemi belirtilmemiştir. Doğramalar projeden farklı formda uygulanmıştır. Harim duvarları ve mihrap içinde yer alan muhdes kaplamalar korunmuştur.

Tablo 5.39 Başdurak Camii, uygulamalar sonrası sürecinin değerlendirilmesi (1971-2011).

KURGU	TARİH	BAŞDURAK CAMİİ ONARIM SÜREÇLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
UYGULAMALAR SONRASI SÜREÇ	Tarihsiz İşlemler	İzinsiz uygulamalara yönelik işlem yapılmaması, Projelerin yapılan uygulamalara göre revize edilmemesi,
	1974 sonrası	1974 yılında projeleri hazırlanan minarenin uygulamasına ilişkin dokümanların kurum arşivlerinde yer almaması,
	1998-2001	Esaslı onarım uygulaması sonrası, projeden farklı uygulamalar olmasına rağmen revize proje hazırlanmaması, uygulama sonrası sürecin belgelenmemesi,
	14.02.2002	Parselde tevhid işlemi yapılması amacıyla 21.08.2002 tarihinde hazırlanan kadastral plan çizimiyle, 1997 yılında projeleri hazırlanan, 1998-2001 yıllarında uygulaması gerçekleştirilen zemin katın uyumsuz olması; uygulama sonrası esere müdahale edilmiş olduğu ve/veya uygulamanın projeye göre gerçekleştirilmediği,
	13.01.2003	1998-2001 esaslı onarım uygulamasında açılan son cemaat birimi ve abdest birimleri sundurmalarının yeniden onarım öncesi haline getirilmesi talebi,
	2003 sonrası	Son cemaat ve abdestlik birimleri üzerine katlanabilir sundurma yapılması vb. izinsiz müdahalelere yönelik işlem yapılmaması,

Uygulamalar sonrası süreçte ise 1974 yılından sonra gerçekleştirildiği düşünülen minare onarımına ilişkin olan uygulama verilerine ulaşılamamıştır. 2002 yılında hazırlanan kadastral çizimle, 1998-2001 yılları arasında uygulanan restorasyon projesi arasında farklılık olduğu tespit edilmiştir. Uygulamalar sonrası süreçte, revize restorasyon projesi hazırlanmamıştır. Bu durumda, uygulamanın projeye göre gerçekleştirilmediği ya da kullanıcıların uygulama sonrası müdahale ettiği şeklinde yorumlanmaktadır. Ayrıca 1998 yılı uygulamasında yapılan bazı müdahalelerin kullanıcılar tarafından kabul görmediği 2003 yılındaki yazışmalardan

anlaşılmaktadır. Kullanıcılar son cemaat mahalinin ve abdestlik birimi üstlerinin kapatılmasını talep etmiştir. Mevcut durumda, son cemaat girişi ve abdestliklerin üzerinde katlanabilir sundurmalar bulunmaktadır.

5.1.4.4 Kestane Pazarı Cami'nin Onarım Süreçlerinin İrdelenmesi

Tablo 5.40 Kestane Pazarı Camii koruma ve onarım süreçleri

KESTANE PAZARI CAMİİ KORUMA ve ONARIM SÜREÇLERİ İNŞAA TARİHİ: 1663-1667/68 ÖNCESİ			
TARİH	**YÜRÜTÜCÜ**	**GERÇEKLEŞTİRİLEN İŞLEM**	**KAYNAK**
19. yüzyıl ortaları	Yürütücüsü bilinmeyen onarım	19. yüzyılda geçirdiği yangın sonrası esaslı onarım yapılması ya da yeniden inşa edilmesi	Ungan, 1988; İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
1970	Yürütücüsü bilinmeyen onarım	Beden duvarlarında 1m yükseklikte mermer kaplama ve camide sıva yapılması	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
20.09.1971	VGM	Eski eser fişi hazırlanması; son cemaatin camekanla kapatılması, köşe sütunlarında onarım ihtiyacı; kubbe kurşunlarının bozulması; minare taşlarında kopma tespiti	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
03.04/ 04.11.1974	VGM	Abide ve Yapı İşleri Dairesi Başkanlığı onaylı rölöve projesi; plan, kesiti ve iki cephe; minare restorasyon projesi	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
1974	VGM	Minarenin şerefe altından itibaren yenilenmesi	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
19.05.1977	VGM ve Cami Yardım Derneği	Kalem işi süslemelerin silinmesi, minarenin yıkılıp yenilenmesi yönündeki izinsiz uygulamaların ihbarı	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
24.01.1978 sonrası	VGM	Esaslı onarım kapsamında müdahale gereksinimi tespiti	VGM Dijital Veri Arşivi
25.02.1986	VGM	Özel mülkiyetteki parsellerin kamulaştırılması talebi; zemin katta taşıyıcı tahribatı bildirimi	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
13.03.1986 19.06.1986	İzmir 1 No'lu KTVKK	Zemin katta yer alan dükkanların VGM tarafından kamulaştırılması yönünde karar	VGM Dijital Veri Arşivi
1990	VGM	Cephede çürüyen taş kaplamaların yenilenmesi; kuzey üst avludan alt kata rutubet gitmesinin önlenmesi; boya uygulaması	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi,
17.06.1993	İzmir 1 No'lu KTVKK	Rölöve Sağlıklaştırma ve Sağlamlaştırma projelerinin düzenlenmesi, statik durumun tespit edilebilmesi için iç mekanda sıva raspası ve döşeme sökümü izni verilmesi	VGM Dijital Veri Arşivi; İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
03.10.1993	Yüklenici Firma	VGM onaylı takviye projesi	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
28.01.1994	Yüklenici Firma	Koruma Bölge Kurulu onaylı, rölöve, restorasyon projesi	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
30.03 / 31.03.1994	İzmir 1 No'lu KTVKK	Kamulaştırmanın tamamlandığı bilgisini içeren inceleme ve karar tutanağı; Rölöve ve restorasyon projeleri onayı	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
1994-1998	İzmir VBM	Eserin esaslı onarım uygulaması	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
24.02.1998	Yüklenici Firma	Koruma Bölge Kurulu onaylı +400 kotu planı restorasyon projesi tadilat ön onayı	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
27.03.1998	İzmir 1 No'lu KTVKK	+400 kotu planı restorasyon projesi onayı	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
16.04.2003	İzmir VBM	10.04.2003 tarihinde meydana gelen deprem sonrası çatlaklarına yönelik sıva raspası talebi	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi

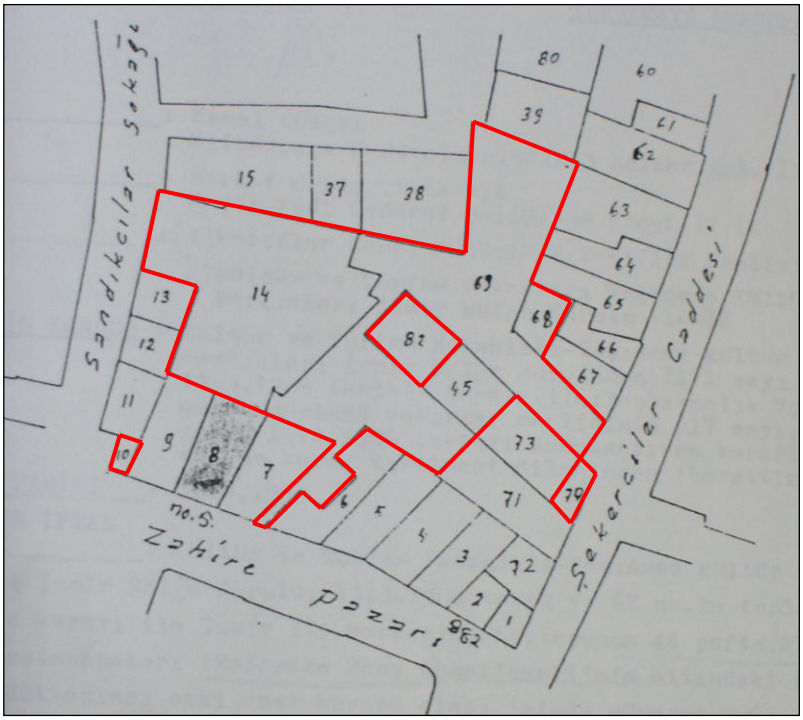
Camide yer alan kitabeye göre, yapı 1663 yılında inşa edilmiştir (Aktepe, 1973/74; Yılmaz, 2003). Eser, inşasından günümüze dek birçok onarım geçirmiştir. Onarımların çoğu izinsiz uygulamalardır. 1971 yılında, eski eser fişi düzenlenerek yapıya ait ilk tespitler yapılmıştır. Bu tespitlerde, onarım ihtiyacı olduğu belirtilmiş ancak uygulamaya yönelik kesin bilgi aktarılmamıştır. 1977 yılında minarenin yenilenmesi ve deprem hasarlarının giderilmesi yönünde, izinsiz uygulamalar yapılmıştır. Bu uygulamaların kapsamı, aktarılmamış olsa da, arşiv kaynaklarında yer alan dokümanlardan, basit onarım müdahaleleriyle çözümlenemeyecek problemler olduğu açıktır. Arşiv araştırmasında, yapının onarım süreçlerine ilişkin tarihsel boşluklar olduğu, sağlıklı bir arşiv oluşturulamadığı tespit edilmiştir. Eserin 1990 ve 2003 yıllarında basit onarım uygulamaları, 1993-1998 yılları arasında esaslı onarım uygulaması geçirdiği tespit edilmiştir.

5.1.4.4.1 Uygulamalar Öncesi Süreç. Kestane Pazarı Camii'nde, uygulamalar öncesi süreçte, eserin mevcut durum tespitlerinin sağlıklı olarak gerçekleştirilmediği, yapının birçok izinsiz müdahale geçirdiği görülmüştür. Eserin zemin katında yer alan birimlerin, uzun süre özel mülkiyette olması, müdahale ve tahribatı arttırmıştır. Bu süreçte, bir adet İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısı; dört adet Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısı; beş adet Koruma Bölge Kurulu kararı; iki adet kadastral durumu gösteren çizim; birer adet Vakıflar Meclis kararı, kurul karar tutanağı, rapor, eski eser onarım fişi incelenmiştir. Yapıya yönelik tespitler ve korunması amacıyla yapılacak çalışmaların planlanması ve hazırlanan projeler değerlendirilmiştir.

5.1.4.4.1.1 Uygulamalar Öncesi Süreçte Vakıf Kurumu,Koruma Bölge Kurulu ve Özel Kişilerin Rolü. Esere ilişkin ulaşılan en erken tarihli doküman, 24.07.1957 tarihli kadastral durum çizimidir. Bu paftada, zemin katta yer alan birimlerin mülkiyetinin yoğun olarak özel şahıslara ait olduğu görülmektedir. 25.02.1986 gün ve ABİYAP/ABİŞB/35-00/1-7.(86) sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısı, zemin katta yer alan özel mülkiyete ait dükkanların kamulaştırılmasına yönelik talebi içermekte; özel mülkiyetteki dükkanların, sahipleri tarafından genişletilmesi sonucu cami taşıyıcı sisteminde tahribata yol açtıkları aktarılmaktadır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

Şekil 5.89 Kestane Pazarı Camii, 24.07.1957 mülkiyet bilgisini içeren kadastral örneği. Kaynak: Dijital veri no: 350801011-MB001, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi; İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi

Şekil 5.90 Kestane Pazarı Camii, 19.01.1993 tarihli kadastral örneği (10-14-45-68-69-70 VGM'ne aittir). Kaynak: İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi

13.03.1986 gün ve 1171 sayılı kurul kararıyla, zemin katta yer alan yirmi adet parselin, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından kamulaştırılması, eski eser koruma alanı içinde kalmaları nedeniyle, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma

Kanunu 15/b maddesine göre uygun bulunmuştur (Dijital veri no: 350801011-KR002, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi). Söz konusu madde şöyledir;

> …Menşei vakıf olup da çeşitli sebeplerle kısmen veya tamamen gerçek ve tüzelkişilerin mülkiyetine geçen korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ve bunların korunma alanlarının kamulaştırılmaları, Vakıflar Genel Müdürlüğünce yapılır. Bu maksat için Vakıflar Genel Müdürlüğü bütçesine yeteri kadar ödenek konur. (Ek 5).

Kamulaştırmaya yönelik olarak kurumlar arasında yapılan yazışmalar incelenmiştir. 15.04.1986 gün, 217 sayı ve 230 dosya numaralı Vakıflar Meclisi kararı, zemin katta yer alan özel mülkiyete ait parsellerin kamulaştırılmasını içermektedir. 06.05.1986 gün ve ABİYAP/ABİŞB/35-00/1-7/1245.(86) sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısı, kamulaştırma isteminin onaylanması için Devlet Bakanlığına gönderilmiştir. 05.06.1986 gün ve ABİYAP/ABŞB/35.00/1-7/86 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısıyla, dört adet parselin daha kamulaştırılması talebi Koruma Bölge Kuruluna iletilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 19.06.1986 gün ve 1378 sayılı kurul kararında cami altında yer alan dört adet özel mülkiyete ait parselin kamulaştırılması yönünde karar alınmıştır. (Dijital veri no: 350801011-KR001, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi).

Uygulamalar öncesi süreçte karşılaşılan bir diğer problem ise, 1974 yılında gerçekleşen deprem sonrasında ihtiyaç duyulan ve 1977 yılında gerçekleştirilen minare yenilemesi işlemidir. Bu işlem raporlarla desteklenmiş, minare için alınacak önlem olmadığı, zaman kaybedilmemesi gerektiği belirtilerek, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından uygulama kararı vermiş, kurul onayı istenmemiştir. Uygulama, kurul yetkililerince tesadüfen öğrenilmiş ve uygulamayı yapanlar hakkında yasal işlem başlatılması talep edilmiştir. Kurumlar arasın yapılan yazışmalarla problem çözümlenmiştir.

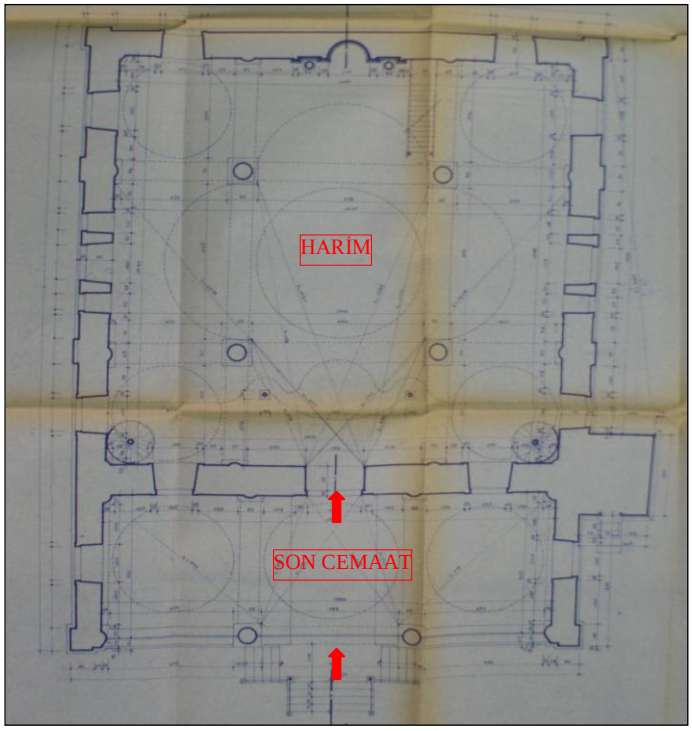
1994 yılında projelendirilen yapının uygulamaları, araştırma amaçlı olarak 1993 yılında başlatılmıştır. Ancak araştırmaya yönelik yapılan çalışmalar, ayrıntılı proje ve rapor olarak aktarılmamıştır. Araştırma sonuçları, çizgisel anlatım ve raporlarla belgelenmiştir. Araştırmanın yöntemi, araştırılan mekanlara ilişkin yazılı aktarımlar

oldukça sınırlıdır. 31.03.1994 gün ve 4977 sayılı kurul kararı ekinde yer alan 30.03.1994 gün ve 188 sayılı inceleme ve karar tutanağında, minarenin pencere sövesi üzerine gelmesi nedeniyle yenilenmiş olabileceği söylenmekte, Evliya Çelebi'nin Seyahatname'sinde minarenin yeşil taşla inşa edildiği bilgisinin geçtiği aktarılmaktadır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Kurum arşivlerinde ve 'nin (1973/74) aktarımlarında, minarenin, 19. yüzyıl ortalarında ve 1974 yılında kısmi olarak yenilendiği bilgisi yer almaktadır. Ayrıca tutanakta, zemin katın kamulaştırma işleminin tamamlandığı; mekanların yoğun kullanılıyor olması nedeniyle incelenemediği için işlem yapılmaması, tahliye sonrası incelip karar verilmesi gerektiği belirtilmiştir.

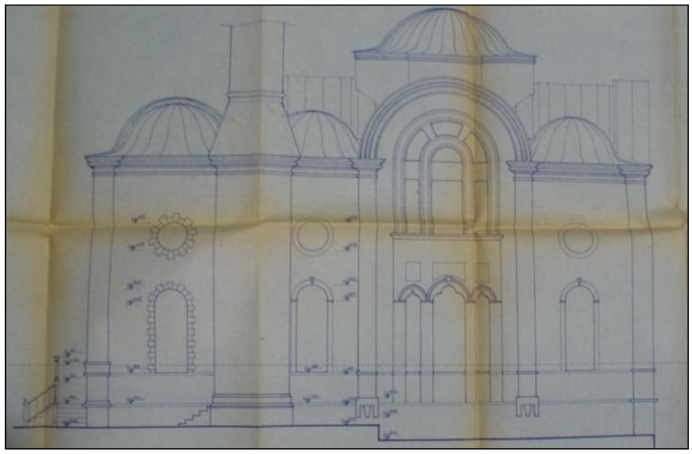
5.1.4.4.1.1.1 Projelendirme Çalışmaları. Eserin ulaşılan en erken tarihli projesi, 03.04.1974 tarihine ait, kısmi olarak hazırlanmış rölöve projesidir. Proje kapsamında harim katı planı, harim batı duvarına bakan A-A kesiti, kuzey ve batı cephesi çizimleri yer almaktadır. Aynı süreçte minareye ait rölöve projesi olduğu, çeşitli yazışmalarda belirtilmiş, ancak kurum arşivlerinde söz konusu projeye ulaşılamamıştır. 04.11.1974 tarihli, minare restorasyon projesi tespit edilmiştir. 03.04.1974 tarihli rölöve projesine yönelik olarak yapılan tespitler şöyledir;

- Harim kat planında, düz ölçü ve yetersiz çapraz ölçü verilmiş; güney duvarında köşeler çaprazlanmamış; minber belirtilmiş, vaaz kürsüsü çizilmemiştir.
- Mihrap ve cümle kapısı aksından geçen A-A kesitinde, doğramalar; tonoz altındaki ikinci ve üçüncü pencere dizisine ait profiller çizilmemiş; bezemeler, sütun başlığı ve mihrap mukarnası dışında belirtilmemiş; minber ve mahfil merdiven korkulukları dış hatlarıyla çizilmiş, detaylandırılmamıştır.
- Kuzey cephesinde, doğramalar çizilmemiş; sıvalı-sıvasız yüzey ayrımı yapılmamış; köşelerde yer alan profilli başlıkları hatalı çizilmiş; mevcutta kuzey cephesinde bulunan, zemin seviyesinden başlayan, taş söveli dairesel formlu kapatılmış açıklıklar çizilmemiştir.
- Batı cephesinde, doğramalar çizilmemiş; harim bölümü pencerelerinde yer alan söveler detaylandırılmamıştır.
- Son cemaat biriminde söveler, mevcut durumla uyumlu çizilmiştir. Ancak sıvalı-sıvasız yüzey ayrımı yapılmamış; pencere altında, zeminden yaklaşık 60 cm

yukarı düz olarak devam eden söveler ve son cemaat biriminde zemin seviyesinden başlayan taş söveli dairesel formlu kapatılmış açıklık çizilmemiştir.

Şekil 5.91 Kestane Pazarı Camii, harim katı rölöve planı (1974). Kaynak: İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi

Şekil 5.92 Kestane Pazarı Camii, batı cephesi rölövesi (1974). Kaynak: İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi

•Detaylandırılmayan kısmi minare çiziminde, minare girişinde görülen kilit taşı belirgin olan yuvarlak kemer, günümüzde mevcut değil; kaidede yer alan ışıklıkların ve kademelenmelerin çizimi günümüzdeki minareyle uyuşmamaktadır.

- Mahal, malzeme, bozulma vb. tespitler yapılmamıştır.
- Sütun başlıkları üst seviyesi ve saçak hizalarında kotlandırma yapılmamıştır.
- Çizimde yer alan detaylandırılmamış sütun başlıkları ve kaide profilleri, mevcut durumdaki başlık ve kaide profillerinden farklı çizilmiştir

Ulaşılan minare restorasyon projesinde, şerefe ve gövde planları, batı cephesi görünüşü ve şerefe altı detayına yer verilmiştir. Bu projede de kaide kademelerinin çizimi mevcut durumdan farklıdır. Kaide kısmının sıvalı ya da sıvasız olduğu anlaşılmamaktadır. Malzeme, müdahale vb. veri aktarılmamış, minare kaide üzerinden itibaren ölçülendirilmiştir. Projeler, Vakıflar Genel Müdürlüğü sorumluluğunda yapılan izinsiz çalışmaların tespiti sonrası; 05.09.1977 tarihinde minare restorasyon projesi, 08.03.1978 tarihinde diğer hazırlanan rölöve projesi onay için Koruma Kuruluna gönderilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Projelerde, mevcut durum sağlıklı olarak aktarılamamış; restorasyon çiziminde ise uygulama tariflenememiştir. Hazırlanan projelerin, uygulamasına yönelik olarak net veri elde edilememiştir. Ancak, 1990 yılında yapılacak onarımların tariflendiği tarihsiz eski eser onarım fişinde, 1974 yılında minarenin şerefe altından itibaren yenilendiği, batı cephesi ve iç cephede sıva, boya işlemleri yapıldığı aktarılmıştır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

Ulaşılan diğer proje, 31.03.1994 tarihinde, Koruma Bölge Kurulu tarafından onaylanan rölöve ve restorasyon projeleridir. Ayrıca bir mühendislik firması tarafından, 03.10.1993 tarihli takviye projesi hazırlandığı tespit edilmiştir. Onarım süreci, projeler için araştırma çalışmaları yapılmasıyla başlatılmıştır. Bu süreçte sağlamlaştırmaya yönelik bir takım işlemler de gerçekleştirilmiştir. 17.06.1993 gün ve 4567 sayılı kurul kararı, 04.05.1993 gün ve 93 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün araştırma amaçlı, iç mekanda sıva raspası ve taban döşemelerinin sökülmesi talebine yöneliktir (Dijital veri no: 350801011-KR003, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi; İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Kararda, yapının statik durumunun tespit edilmesi ve "Rölöve Sağlıklaştırma ve Sağlamlaştırma Projeleri'nin sağlıklı düzenlenebilmesi için, onarım öncesi yapılması gerekenler belirtilmiştir. Bunlar, iç mekanda sıva raspası; taban döşemesinin sökülmesi; sürecin

ve tespitlerin raporla kurula bildirilmesi; "Rölöve Sağlıklaştırma ve Sağlamlaştırma Projeleri" kurul tarafından onaylandıktan sonra uygulamalarının başlatılması şeklindedir (Dijital veri no: 350801011-KR003, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi; İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

28.01.1994 gün ve B.02.1.VGM.0.10.00.01/3500(94)463 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısında; eserin 1994 yılı onarım programına alındığı; 1993 yılında araştırma kazısı yapıldığı; bulgular doğrultusunda rölöve ve restorasyon projelerinin hazırlandığı; projelerin onaylanması durumunda onarımların devam edeceği belirtilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Yazı ekinde yer alan 27.01.1994 tarihli raporda, tarihçeye ve onarıma ilişkin bilgi verilmiştir. Harim biriminde zemin boşaltılmıştır. Dükkan üst örtüsünü oluşturan tonoz ve ayaklarda, çatlama tespit edilmiştir. Taşıyıcı sistemi sağlamlaştırmaya yönelik statik proje hazırlanmış; sağlamlaştırma sonrası restorasyon işi için rölöve, restorasyon projeleri hazırlanmıştır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Bu dokümanlardan anlaşıldığı üzere, araştırma süreci eserin güçlendirilmesine yönelik müdahaleler de içermektedir.

31.03.1994 gün ve 4977 sayılı kurul kararı, eserin projelerinin değerlendirilmesine yöneliktir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Kararda, rölöve ve restorasyon projelerinin uygun olduğu, ancak zemin katta, tahliye sonrası restorasyon projesinin detaylandırılması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca cami döşemesiyle zemin kat tavanı arasındaki boşluğun iyileştirilmesi, bir bölümde orijinal durumun görülebilmesi için duvar yüzeylerinin kaplamasız bırakılması, zeminde bir kapak bırakılarak bu bölüme ulaşımın sağlanması önerilmiştir. Son cemaat döşeme kaplamasının orijinale uygun olarak taş kaplanması; mahfil katının büyütülmeden orijinal hali ile kalması gerektiği aktarılmıştır. Avlu döşemesinin traverten kaplama olacağına dair detaylı proje iletilmesi istenmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Kararda, teras katta sonradan yapılan ek yapıların cami bütünlüğünü bozması nedeniyle kaldırılmak üzere kamulaştırılması önerisi ve istenirse döşeme kaldırılmışken zeminden ısıtma tesisatının ilgili Belediye denetiminde yapılıp teknik raporun ve fotoğrafların kurula iletilmesi belirtilmiştir. Kurum arşivlerinde söz konusu değişikliklerin işli olduğu proje bulunmamaktadır.

1993-1994 yılları arasında eserde belgeleme çalışmaları yapılmıştır. 03.10.1993 tarihli takviye projesi kapsamında; 001 pafta, zemin betonu ve donatısı, 002 pafta,-151 kotu kalıp ve döşeme donatı planı, 003 pafta, tonoz çelik takviye detayları, 004 pafta, takviye projesi detayları hazırlanmıştır. 31.03.1994 tarihinde onaylanan rölöve projesi kapsamında; vaziyet planı, -4.00, -0.80, +1.50, +5.50 kotu planları, cami çatı planı, A-A, B-B, C-C kesitleri, cami ön (giriş) görünüşü, arka, ön, sol yan, sağ yan görünüşleri, girişi kapısı, minber, mihrap, hutbe, sütun detayları çizilmiştir. 31.03.1994 tarihinde onaylanan restorasyon projesi kapsamında; vaziyet planı, -4.00, 0.00, +5.50 kotu planları, cami çatı planı, A-A, B-B, C-C kesitleri, cami ön (giriş) görünüşü, arka, ön, sol yan, sağ yan görünüşleri, girişi kapısı, minber, mihrap, giriş doğramaları, sütun detayları çizilmiştir.

Takviye projesi plan notlarında yapılacak işlemlerin ayrıntıları aktarılmıştır. Buna göre, duvar içlerine demir çakılması mümkün olmayan durumlarda, 88mm çapında açılacak delikler yardımıyla demirler yerleştirilecektir. Yerleştirilen demirlerin duvarın bir tarafından diğerine geçmesi sağlanacaktır. Delik içlerine beton enjeksiyon makinesi yardımıyla beton doldurulacaktır. Tüm çatlaklarda beton dolgu işleminin yapılacaktır. Teknik alt yapı temel betonları dikkate alınarak yapılacaktır. Dış cephede sıva raspası sonucu, tespit edilecek durumlara göre müellife danışılarak, gizli beton ya da çelik hatıl takviyeler yapılacak denilmiştir. 004 pafta, takviye projesi detaylarında, hasarlı tonozun yıkılıp yeniden yapılacağı notu ve kısmi detayları verilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Projelerde, kararların genel olduğu, beton ve çelik dışında kullanılacak malzeme bilgisi ve ayrıntılı yöntem aktarımına yer verilmediği tespit edilmiştir. 31.03.1994 yılında hazırlanan projelerde tespit edilen eksiklikler şu şekildedir;

- Doğrama, sütun başlığı, süsleme vb. elemanlar detaysız çizilmiş ya da çizilmemiş; mahal, malzeme ve bozulma bilgileri aktarılmamıştır.
- Son cemaat mahalli kuzey cephesi doğramaları geçmiş tarihli görsellerde olduğu gibi, geometrik motifli olarak çizilmiştir.
- Sınırlı sayıda müdahale kararı alınmış, yalnızca döşeme ve tavana yönelik olan uygulamalar için müdahale geliştirilmiştir.
- Sıvalı ve sıvasız yüzeylerin ayrımı yapılmamıştır.

- Araştırmalar sonucunda elde edilen veriler projelere aktarılmamıştır. Mahfil katı planında yapılan değişiklikleri proje üzerine yapıştırılmış ve paraflanmıştır.
- Kesitlerde ahşap pencere doğramalarının, ince süsleme kayıtları; açıklık etrafında yer alan profiller, sütun başlıkları detaysız ve hatalı çizilmiştir. A-A kesitinde, mihrap elemanları ve kaplamalar; C-C kesitinde, mahfil merdiven korkulukları detaysız ve hatalı çizilmiştir.
- Kesit ve görünüşlerde, dikey ölçü ve sınırlı sayıda kot verilmiştir. Cephelerde, doğramalar detaysız ve hatalı çizilmiştir.
- Detay çizimlerinde, mihrap detayında, yalnızca dış sınırlar verilmiş; mukarnas içi ve üzerindeki bezemeler, kitabe üzerindeki alçı kabartma bezeme çizilmemiştir. Mermer kaplama giriş kapısı, minber ve hutbe detaylarında, yalnızca ölçülendirme yapılmış, müdahale kararı alınmamıştır. Son cemaat giriş kapısı detayında, yanlarda yer alan mermer sütun başlıkları hatalı çizilmiştir.

Kurum arşivlerinde yapının orijinal kurgusuna yönelik bir çalışma olmadığı, idare ya da Koruma Bölge Kurulu tarafından da restitüsyon çalışması istenmediği tespit edilmiştir. Mahfile bakan tonoz altındaki dördüncü sıra pencerenin 1970'li yıllara ait görsellerde açık olduğu, sonraki onarımlarda kapatıldığı görülmüştür. Restitüsyon projesi hazırlanmaması nedeniyle açıklığın tespiti ve açılması sağlanmamıştır.

5.1.4.4.2 Uygulamalar Süreci. Eserin inşasından günümüze dek birçok onarım geçirdiği tespit edilmiştir. Mülkiyet hakkının 1957 yılından 1994 yılına kadar Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait olmaması nedeniyle yapı, uzun süre kontrolsüz müdahalere maruz kalmıştır. 1977 yılında, Vakıflar Genel Müdürlüğü onayıyla yapılan minare yenilemesi işlemi ise, yine kurul izniyle olmadığı için izinsiz müdahale olarak değerlendirilmektedir. İzin dahilinde yapılmış tek basit onarım kapsamdaki uygulama, 1990 yılında onarım programında belirtilen müdahalelerdir. 1993 yılında başlatılan araştırma çalışmaları, eserin projelenmesi ve bu projelerin 1998 yılına dek uygulanması, esaslı onarım kapsamında değerlendirilen müdahalelerdir. Uygulamalarda, eserin takviyesi ve restorasyonu gerçekleştirilmiştir. Bu bölümde, eserin geçirdiği basit onarım olarak değerlendirilen izinsiz onarımlar, 1990 yılında yapılan basit onarım ve 1993 yılında başlanan esaslı onarım çalışmaları aktarılmıştır. Proje ve mevcut durum karşılaştırılmıştır.

5.1.4.4.2.1 Basit Onarım Uygulamaları. Eserin günümüze kadar bir defa basit onarım uygulaması gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında tespit edilen diğer müdahaleler, izinsiz onarım olarak değerlendirilmiştir. Bu bölümde, iki adet İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısı; bir adet Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısı; altı adet rapor; iki adet onarım başvurusu; birer adet Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü kararı ve yazısı; Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığı kararı ve yazısı incelenmiştir.

Kestane Pazarı Camii'nin en erken tarihli basit onarım kapsamındaki müdahalesi, sorumlusu bilinmeyen, 1970 yılında, dış cephede zeminden yaklaşık 1m yükseklikğe dek uygulanan mermer kaplanma ve sıva yapılması işlemleridir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 20.09.1971 tarihinde düzenlenen eski eser fişinde, yapıda kubbe kurşunlarının kısmen bozulduğu; minare taşlarında kopma olduğu; son cemaatte yer alan köşe yığma sütunlarının onarıma ihtiyacı olduğu tespit edilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Ancak bu tespitlere yönelik olarak gerçekleştirilen uygulama verilerine rastlanmamıştır. Onarımların, kullanıcılar tarafından yapılmış olabileceği ve tespitlerin arşivlerde yer almama ihtimali bulunmaktadır. 1977 yılında gerçekleştirilen minare yenileme işlemi ise, Vakıflar Genel Müdürlüğü ve cami yardım derneği tarafından yürütülen, kurul iznine dayanmayan, yetersiz minare restorasyon projesi kapsamında yapılmış bir uygulamadır. İşlem, ölçeği ve projeyle yapılması nedenleriyle esaslı onarım olarak nitelenmekte; ancak, projenin kurul onayı olmaması, sonucunda izinsiz basit onarım müdahalesi olarak değerlendirilmiştir.

27.01.1977 gün ve 473.2/150-732.35.Ç sayılı yazıyla, İzmir Müzesi Müdürlüğü'nün, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğüne gönderdiği raporda, 13.01.1977 gün ve 732-35-Ç 266 sayılı yazı gereği, 26.01.1977 tarihinde yerinde yapılan incelemeyle Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Cami Yardım Derneğinin katkılarıyla yapılan onarıma ilişkin bilgi aktarılmaktadır. Raporda cami orijinalinin bozulmamasına dikkat edilerek onarım yapıldığı belirtilmiştir. Minare yıkılıp, yeniden inşa edilmiştir. Yeni yapılan minarenin ayak kısmı orijinal, şerefeye kadar yapılan gövdede ise yeni taşlar kullanılmış; taşlar arasındaki bağlantı taşlarının, yeni

yapımda kullanılması nedeniyle minarenin 1m. kısa olacağı konusunda ilgililer ikaz edilmiştir. Büyük kubbe göbeğinde yer alan kağıt çiçeklerin kaldırılmasının istenmiştir. Kubbelerde olması gereken kalem işlerinin görülmediği tespit edilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 11.03.1977 gün ve 732-35-C-001996 sayılı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü yazısıyla, 27.01.1977 tarihli rapor Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığına gönderilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

05.05.1977 gün ve 732-35-A sayılı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığı yazısıyla, 08.04.1977 gün ve A-417 sayılı kararın, Kültür Bakanlığı, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne dağıtımı yapılmıştır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 08.04.1977 gün ve A-417-7 sayılı karar, kalem işlerini silen ve rölövesi kurula gönderilip onaylanmadan minareyi yıkanlar hakkında yasal işlem başlatılması istemini içermektedir. 19.05.1977 gün ve 732-35-A-676 sayılı Cumhuriyet Başsavcılığı'na yazılan ihbar niteliğindeki yazı, caminin kalem işlerinin silinmesi ve minarenin yıkılıp yeniden yapılması şeklindeki izinsiz yapılan onarımlara ilişkindir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

05.09.1977 gün ve 35/312 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü, Abideler Şubesi Müdürlüğü'nün Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığına gönderdiği yazısı, 01.02.1974 yılında gerçekleşen deprem sonrası hazırlatılan heyet raporlarını içermektedir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Raporlarda, minare rölövesinin alınması ve işlek bir konumda yer alması nedeniyle, acilen yıktırılması önerisinin Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce uygun görüldüğü belirtilmiştir. Onarım öncesinde de kubbede kalem işi bulunmadığından silinmesinin söz konusu olmadığı; yapma çiçeklerin mahalli dernek tarafından konulduğu ve kaldırılması yönünde yazı yazıldığı aktarılmıştır. Bu nedenlerle yasal işlem yapılmasına gerek olmadığı söylenmiştir. Eklerde yer alan 31.08.1977 tarihli Grup Müşavirinin raporunda, minare için alınacak önlem olmadığında, heyet raporuna göre yıkımının yapıldığı, vakit kaybını önlemek için yıkım kararının Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce alındığı belirtilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

07.02.1974 tarihli heyet raporu, 31.08.1977 tarihinde aslı gibidir yapılmıştır. Raporda, caminin taşıyıcı kitlesiyle tonoz ve kubbelerde tehlikeli açılma ve çatlaklar olduğu belirtilmiştir. Minarede şerefe altından itibaren kesilme, açılma ve gövdede burkulma olduğu tespit edilmiştir. Acil olarak ibadete kapatılması ve tedbir alınması gerektiği aktarılmıştır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 20.03.1974 tarihli, 31.08.1977 tarihinde aslı gibidir yapılan statik mühendisinin raporunda; ana kubbe dışındaki tüm üst örtüde büyük sıva ve tuğla parçalarının düşme tehdidi oluşturduğu belirtilmiştir. Yapının ibadete kapatılmasının uygun olduğu, ancak cami içindeki kabaran sıvaların dökülmesi ve cami içine girilmemesi şartıyla son cemaat bölümünün kullanılabileceği söylenmiştir. Minarenin gövde ve kaide kısımlarında ciddi bir hasar görülmediği, şerefe ve petek kısmında yıpranmış olan taşların deprem etkisiyle dönme ve burkulma yaptığı, acil onarılması gerektiği aktarılmıştır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Raporlar incelendiğinde, depremin 01.02.1974 yılında gerçekleştiği ve heyet raporu ile statik raporun 1974 yılında hazırlandığı görülmektedir. Geçen üç yılı aşkın süre içerisinde çalışma yapılıp yapılmadığı bilinmemektedir.

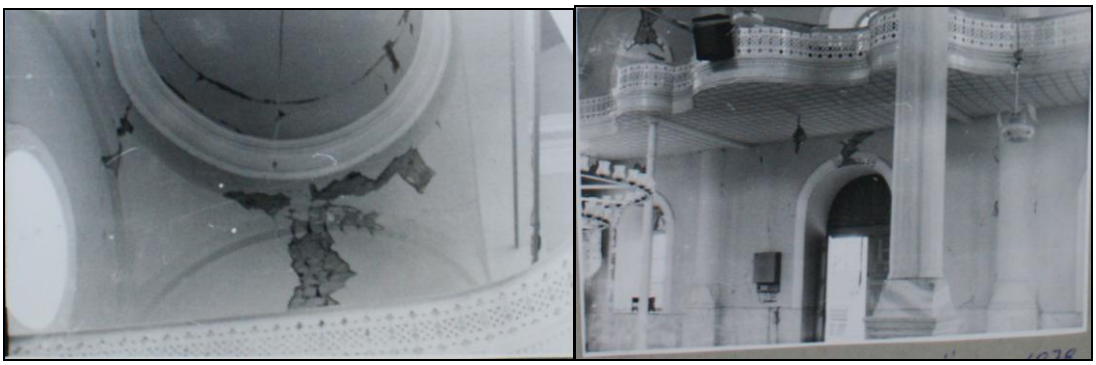
24.01.1978 tarihli raporda ve 35.08.01/011 sayılı dokümanda, yeni onarılan yapının son depremden zarar gördüğü aktarılmıştır (Dijital veri no: 350801011-BN002, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi). Kubbenin yüksek, inşa malzemesinin depreme karşı az mukavemetinin olduğu tespit edilmiştir. Kemer ve tonozlarda oluşan hasarların kısmi onarımla çözümlenemeyeceği belirtilmiştir. Yapının 'umumi' rölövesi alınıp, sütun başlıklarına dek üst kısmın betonarme olarak yeniden ele alınması; deprem esnasında enerjinin yutulması için mermer sütunların başları ve duvarlar gibi özel yerlere mafsal yaparak betonarme üst örtüyle uyum sağlanması önerilmiştir (Dijital veri no: 350801011-BN002, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi).

Vakıflar Genel Müdürlüğü ve İzmir 1 No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu arşivlerinde yer alan, 1978 yılına ait görsellerde, yapının özellikle örtü sisteminde sıva kayıpları, açıklık çevresindeki profillerde kopmalar olduğu görülmektedir. Eserin kullanılabilir hale getirilmesi için, esaslı onarım ihtiyacı oluşmuştur. Ancak bu uygulamanın gerçekleştirildiği yönünde herhangi bir veri

tespit edilememiştir. Ayrıca, 1990 yılında yapılacak onarımların tariflendiği, tarihsiz eski eser onarım fişinde, önceki onarımlara ilişkin 1974 yılında minarede onarım yapıldığı dışında uygulama bilgisi yer almamaktadır. (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Eserin 1978 yılı sonrası kapsamlı bir onarım geçirmiş olma ihtimali bulunmaktadır. Ancak 1974 yılındaki deprem hasarlarına yönelik hazırlanmış raporlarda da benzer sorunlar tespit edilmiş; sorunlar çözümlenmeden, 1977 yılında gerçekleşen depremle hasarların büyümüş olabileceği düşünülmektedir.

Şekil 5.93 Kestane Pazarı Camii, 1974-1978 yılı, harim tonoz, mahfil kubbe görselleri. Kaynak: Dijital veri no: Kestanepazarı Camii011-036, 350801011-FT002, Fotoğraf, VGM Dijital Veri Arşivi; İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi.

Şekil 5.94 Kestane Pazarı Camii, 1974-1978 mahfil katı batı kubbesi ve döşeme altı görselleri. Kaynak: Dijital veri no: Kestanepazarı Camii036, 350801011-FT002, Fotoğraf, VGM Dijital Veri Arşivi; İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi.

25.04.1989 gün ve Teknik Büro 1899 sayılı, İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısı, cami görevlisinin taleplerine yöneliktir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Görevlinin 24.11.1988 tarihli dilekçesinde, cami cephesinde yer alan taş kaplamaların ve taş lentoların koparak, yoldan geçenlerin üzerine düştüğü

belirtilmiştir. Görevlinin, onarım ihtiyacı olduğu yönündeki yazısına cevaben, yapının beş yıllık onarım programında yer almadığı; yapının onarımını üstlenmek isteyen hayırseverlerin işlemlere ilişkin protokol imzalamak üzere idareye başvurmaları gerektiği cevabı verilmiştir.

25.04.1989 tarihinde yapının 5 yıllık onarım planı içinde yer almadığı belirtilmişken, 16.05.1990 gün ve 061(35.28)/90 sayılı yazıyla Vakıflar Genel Müdürlüğü, Koruma Bölge Kuruluna, Kestane Pazarı Cami'nin onarılacağını bildirmiş ve onarıma ilişkin esas teşkil edecek karar alınmasını talep etmiştir(İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Cami görevlisinin, 25.09.1990 tarihinde Koruma Bölge Kuruluna yazdığı dilekçe, caminin onarım istemine yöneliktir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Görevli, 25.04.1989 tarihli İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ne yaptığı başvuruda yer alan deformasyonları ve başvurusuna aldığı yanıtı aktarmış; eserin acilen onarılması gerektiğini ve mülkiyetin tek elde toplanıp düzene sokulmasını talep etmiştir. 1990 yılında yapılacak onarımlar tariflenmiştir. Tarihsiz eski eser onarım fişinde yer alan müdahaleler; dış cephede çürüyen taş kaplamaların, aynı karakterde taşla yenilenmesi; kuzey üst avludan alt kata rutubet gitmesinin önlenmesi; cami içinde eski renklerinde boya uygulaması yapılacağı şeklindedir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Basit onarım kapsamında değerlendirilmemesi gereken avluda yalıtım yapılması işlemi için, detaylandırma yapılmamış, malzeme, yöntem vb. girdiler belirlenmemiştir.

Diğer basit onarım istemi 16.04.2003 gün ve B.02.VGM.1.14.00.02/1200 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısında, 10.04.2003 tarihinde gerçekleşen depremde, cami iç mekanında sıva çatlakları olduğu belirtilmiş, durumun tespiti için sıva raspası izini şeklindedir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Yazı ekinde yer alan raporda; harim kubbe, kemer birleşimlerinde ve mahfil katı kubbeleriyle bazı duvarlarında, sıva çatlağı olduğu tahmin edilen deformasyonlar bulunduğu, caminin ibadete kapatıldığı belirtilmiştir. Arşiv çalışmalarında bu tarihten sonraki verilere ulaşılamamıştır. Ancak yapının günümüzdeki durumu ve 1994 restorasyon uygulaması dışında esaslı onarım uygulaması geçirmemiş olması nedeniyle basit onarım müdahaleleri yapıldığı düşünülmektedir

Şekil 5.95 Kestane Pazarı Camii, 10.04.2003 depremi sonrası tonoz görseli. Kaynak: İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi.

5.1.4.4.2.2 Esaslı Onarım Uygulamaları. Eserin 19. yüzyılda geçirdiği yangın sonrası büyük ölçüde yenilenmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi; 20.09.1971 tarihli eski eser fişi; Ungan, 1988). Basit onarım olarak ele alınan birçok uygulama, kapsamı yönünden esaslı onarım uygulaması sınıfına dahil olan müdahalelerden oluşmaktadır. Ancak bu uygulamalar ya izinsiz ya da proje kapsamında olmaması nedeniyle basit onarım olarak aktarılmıştır. Eserin 1977-78 yılları arasında sağlamlaştırılması yönünde, büyük ölçüde müdahale gördüğü düşünülmektedir. Tespit edilen tek esaslı onarım uygulaması 03.10.1993 tarihinde, projelendirilmesi için araştırma çalışmalarına başlanan uygulamadır. Bu bölümde, bir adet İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısı; iki adet Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısı: üç adet Koruma Bölge Kurulu kararı, iki adet kurul yazısı, bir adet kurul tutanağı; dört adet rapor ve bir adet Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dekanlığı yazısı incelenmiştir. Arşivlerde tespit edilen görseller, hazırlanan projeler ve mevcut durum karşılaştırılmıştır.

Eser, 1992 yılında gerçekleşen deprem sonrası, kontrol edilmiş ve onarım ihtiyacı olduğu belirlenmiştir. İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ne 26.01.1993 gün ve B.30.2.DEÜ.0.44.00.01/167 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısı, 06.11.1992 tarihinde gerçekleşen deprem sonrası camide meydana gelen hasarların, Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dekanlığı tarafından yapılan tespitine yöneliktir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Yazı ekinde yer alan raporda, strüktür ve süsleme hasarları aktarılmıştır. Strüktürde; merkezi kubbeyle mermer sütun birleşimindeki, kemerler ve tonoz arasında, ayrılma olduğu belirtilmiştir. Son

cemaatle, harim birimi ortak duvarı ve açıklık üzerindeki kemerlerin, kilit taşlarında ya da yakınında derin çatlaklar oluşmuştur. Mahfil batı duvarında verev biçimli çatlak; mahfil döşeme ve merdivenleriyle, harim duvarı arasında ayrılma olmuştur. Süsleme elemanlarında ise, çatlak çevrelerinde sıva kaybı, sıva kabarması; tavan ve alçı süslemelerinin bir bölümünde, açıklık çevresinde yer alan bazı alçı profillerde kopma, ayrıma olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 5.96 Kestane Pazarı Camii, 1992 depremi sonrası, tonoz görseli. Kaynak: İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi.

03.05.1993 gün ve 35.01-/12 sayılı, Yapı Şube, Statik Büro görevlisi inşaat mühendisinin hazırladığı statik raporda, 06.11.1992 tarihindeki deprem nedeniyle, 29.04.1993 tarihinde yapıda inceleme yapıldığı ve oluşan hasarlar belirtilmiştir. Güneybatı, güneydoğu ve kuzey cephesi, girişin sağ ve sol köşelerinde tavandan zemine dek inen eksenel çatlaklar; mihrap, giriş aksındaki tonozda, ciddi çatlak; mihrap sağında ve solunda önemli derecede birer çatlak oluşmuştur. Güney cephesine süsleme elemanlarında kopma tehlikesi tespit edilmiştir. Cami giriş kapısı sağındaki kolonda düşey olarak boydan boya çatlak oluştuğu, muhtelif yerlerinden çelik kuşaklarla sarılarak takviye edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Zemin kat güneydoğu köşede yer alan birimin tavan (tonoz) ve kemerinde ciddi eksenel çatlak; kuzeydoğu köşesinde yer alan birimin bodrum katı kemer ve tonozunda tabana dek inen çatlaklar oluşmuştur. Çatlak boyutlarının tespiti için sıva raspası yapılması gerektiği belirtilmiştir. Cami katına iskele kurulması ve kritik bölgelere müdahale edilebilmesi için zemin katın tahliye edilmesi önerilmiştir. İbadete kapatılmış olan

yapıda acil olarak önlem alınıp, müdahale edilmesi gerektiği aktarılmıştır (Dijital veri no: 350801002-RP003, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi).

03.05.1993 tarihli, kontrol restoratör raporu, onarım öncesinde yapılması gereken ön hazırlıklar hakkındadır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Raporda; statik projenin hazırlanabilmesi için, cami iç döşemesinin sökülüp, tonoz ve kemer kotuna dek hafriyat yapılması gerektiği belirtilmiştir. Çatlak çevrelerinin ve tahliyeler sonrası dükkanların iç sıvalarının raspa edilmesi önerilmiştir. Bu çalışmalar için Koruma Bölge Kurulundan ön karar alınması gerektiği aktarılmıştır (Dijital veri no: 350801002-RP004, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi). Yukarıda yer alan raporlar, Vakıflar Genel Müdürlüğü dijital veri arşivinin, başka yapıya ait olan dosyası içinde tespit edilmiştir.

Şekil 5.97 Kestane Pazarı Camii, sıva raspası sonrası tonoz görünümü. Kaynak: Dijital veri no: Kestanepazarı Camii112, 350801011-FT002, Fotoğraf VGM Dijital Veri Arşivi.

17.06.1993 gün ve 4567 sayılı kurul kararıyla, araştırma amaçlı, iç mekanda sıva raspası yapılmasına ve taban döşemelerinin sökülmesine izni verilmiştir. Araştırma sonrası, 03.10.1993 tarihli takviye projesi hazırlanmıştır. 28.01.1994 gün ve B.02.1.VGM.0.10.00.01/3500(94)463 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısıyla, rölöve restorasyon projeleri kurula gönderilmiş; proje onayı sonrası onarımların devam edeceği aktarılmıştır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Yazı ekinde yer alan 27.01.1994 tarihli raporda, taşıyıcı sistemi sağlamlaştırmaya yönelik olarak statik

proje hazırlandığı belirtilmiştir. 31.03.1994 gün ve 4977 sayılı kurul kararıyla projeler onaylanmış ve uygulama başlatılmıştır. Araştırma sürecinde harim biriminde zemin boşaltılmış ve dükkan üst örtüsünü oluşturan tonoz ve ayaklarda, çatlamalar gözlenmesi sonucu sağlamlaştırma işlemleri yapılmıştır).

18.01.1996 gün ve B.002.1.VGM.0.10.00.01/35.00-216(96) sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısıyla, zemin katta yer alan dükkan doğramalarının, Şadırvan Cami'nde uygulandığı gibi alüminyum olarak yapılacağı, Koruma Bölge Kuruluna bildirilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 08.08.1996 gün ve 35.00/1232-001779 sayılı Koruma Bölge Kurulu yazısında; anıtsal nitelikli yapıların ilke olarak orijinaline uygun onarılması; başka bir yapıda gerçekleştirilen uygulamanın temel teşkil etmeyeceği belirtilmiştir. 19.04.1996 gün ve 424 sayılı ilke kararı doğrultusunda işlem yapılması gerektiğini, hatırlatılmıştır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

17.06.1997 gün ve B.16.0.KTV.4.35.00.01-35.00/1232-1192 sayılı Koruma Bölge Kurulu yazısı, onarım sürecinde projeden farklı olarak yapılan imalatlara yöneliktir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Belgede, proje dışında yapılacak tüm imalatlar için Koruma Bölge Kurulu izni gerektiği hatırlatılmıştır. Zemin kat, dükkanlarda orijinale uygun olmayan onarımlar yapıldığının tespit edilmiş; İzinsiz uygulamaların durdurulup, 31.03.1994 tarihli kararda istenen zemin kata ilişkin detaylandırılmış projenin kurula iletilmesi gerektiği belirtilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Ancak arşivlerde zemin kata ilişkin olarak başka projeye rastlanmamıştır.

27.03.1998 gün ve 7132 sayılı kurul kararı ekinde yer alan, 25.03.1998 gün ve 84 sayılı inceleme ve karar tutanağında, 31.03.1994 gün ve 4977 sayılı kararla rölöve ve restorasyon projelerinin onaylandığı; aynı kararla zemin kata ait istenen detaylı projelerin iletilmediği belirtilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Tutanakta projeden farklı yapıldığı tespit edilen müdahaleler şu şekildedir;

- Son cemaat mahalli projelerde, ahşap doğramayla kapatılmış, uygulamada kapatılmamıştır. Mahallin, kuşlar tarafından tahrip edilmesi nedeniyle yeniden kapatılmasının görüşülmesi önerilmiştir.

- Kepenk kutularının altları alüminyumla kaplanmıştır.
- Zemin kat dükkan kepenk ve tenteleri projeden farklı imal edilmiş; imalat dükkan özelinde değil, aynı kotta tüm cepheleri dolanacak şekilde yapılmış ve

Vakıf yetkilileri güvenlik nedeniyle uygulamanın o şekilde yapıldığını aktarmıştır. Tutanakta, +400 kotu planı, iç mekanındaki tadilatın uygun olduğu belirtilmiştir. Proje üzerinde belirleyici veri vb. yer almamakta, ancak tadilatların, revize edildiği belirtilen +4.00 kotu planına göre uygun olduğu aktarılmaktadır. 27.03.1998 gün ve 7132 sayılı kurul kararı sonrası son cemaat mahallinin, tespit edilemeyen tarihte yine kapalı mekana dönüştürüldüğü mevcut durumdan anlaşılmaktadır.

Şekil 5.98 Kestane Pazarı Camii, son cemaat de mekan doğramaları görünümü (1970'li yıllar). Kaynak: Dijital veri no: Kestanepazarı Camii041, 350801011-FT002, Fotoğraf, VGM Dijital Veri Arşivi.

1993-1998 tarihleri arasında yapılan uygulamaların ayrıntılı aktarıldığı rapor, proje vb. veri olmaması nedeniyle, mevcut durumla projenin karşılaştırılması sonucunda, yapılan farklı uygulamalar tespit edilmiştir. Taşıyıcı sistem elemanlarına yönelik olarak yapılan müdahalelerin sağlıklı tespiti mümkün olmamıştır. Takviye projesine ilişkin olarak yapılan tespitler şu şekildedir;

- Projede, yapının tümü ele alınmamış; kısmi detaylarla müdahale edilmiştir.
- Kullanılan malzemelere göre çalışma, beton dolgu ve çelik güçlendirme olarak programlanmıştır. Yığma sistemle uyumlu olmayan, betonarme sistemle güçlendirme yapılmıştır.

Diğer uygulamalara yönelik olan tespitler şu şekildedir;

- Doğramalar projede belirtilen kayıt kurgusundan farklı imal edilmiştir.
- Son cemaat mahalli kuzey kemer açıklıklarında kullanılan geometrik kurgulu camekanların Vakıflar Genel Müdürlüğü dijital veri arşivindeki siyah beyaz fotoğraflarda da (1970'li yıllarda) yer aldığı tespit edilmiştir. 1994 tarihinde onaylı rölöve projesinde çizilen camekanlar, restorasyon projesinde, geometrik kurgudan farklı olarak çizilip detaylandırılmıştır. Ancak uygulama sürecinde, mekan kapatılmamıştır.
- Son cemaat mekanı, restorasyon projesinde önerilen ve rölöve projesinde tespit edilen kurgudan farklı olarak, tarihi tespit edilemeyen onarımla kapatılmıştır.

Şekil 5.99 Kestane Pazarı Camii, son cemaat camekanları (1993 yılı öncesi) ve restorasyon projesi, giriş doğrama detayı Kaynak: İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi.

Şekil 5.100 Kestane Pazarı Camii, restorasyon uygulaması sonrası son cemaat görünümü (1998-2011). Kaynak: İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi

Yapı genelinde, pencere doğramalarının projede yer alan çizimlerden farklı olduğu belirlenmiştir. 1970'li yıllara ait görsellerde, özellikle ikinci sırada yer alan pencerelerin iki tip olduğu görülmektedir. Günümüzde yalnızca son cemaat mahali doğu-batı pencerelerinde kullanılan doğrama tipinin, geçmiş tarihli görsellerde batı cephesinde de kullanıldığı tespit edilmiştir. İlk sıra pencerelerde de, projede önerilenden farklı kayıt programı uygulanmıştır. Vaziyet planında, avlu kuzeyinde yer alan birimlerin kurul kararlarında kamulaştırılıp yıkılması gerektiği belirtilmiş; ancak bu müdahalenin ne zaman yapıldığı tespit edilememiştir. Eserin projelerinin hazırlanması aşamasında yapılan araştırmalarda, yapıda tümüyle sıva raspası yapılmıştır. Harç analizine ilişkin olarak, kurum arşivlerinde veri yer almamaktadır. Zemin kat sıva uygulamasına ait görsellerin incelenmesi sonucunda çimento katkılı harçla sıva yapıldığı düşünülmektedir. Minberin iki renk mermerden imal edildiği belirtilmiş, ancak mevcut minber, üç renk mermerden oluşmaktadır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi; Ungan, 1968) Günümüzde son cemaat birimi doğu ve batısında iki adet ahşap, kapalı birim oluşturulmuştur. Bu birimler, projede görülmeyen ve izinli olduğu yönünde veri bulunmayan bölümlerdir.

Şekil 5.101 Kestane Pazarı Camii, restorasyon projesi, C-C kesiti ve 3. - 4. sıra pencere görünümü. Kaynak: İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi.

5.1.4.4.3Uygulamalar Sonrası. Süreç Eserin, izinsiz müdahalelere maruz kaldığı, kurum arşivlerinden elde edilen veriler ışığında tespit edilmiştir. Ancak yapıya yönelik takip ve kontrol sisteminin gelişmemiş olması nedeniyle, yapılan müdahalelerin geri döndürülmesi mümkün olmamıştır. 1977 yılında gerçekleştirilen onarımda, kurul izni olmadığı için, yasal işlem başlatılması söz konusu olmuştur.

Uygulama yapıldıktan sonra Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün yapılan uygulamaya ait projeleri kurula göndermesi, uygulama süreci işleyişinin takip edilmediğini göstermektedir. Kurulun bu girişiminin bir sonuç vermediği, söz konusu süreçte, yapının aldığı depreme dayalı hasarların onarılmasına ilişkin doküman bulunmamasından anlaşılmaktadır.

1993 yılında başlayan onarım çalışmasında, proje araştırma ve onarım süreci içerisinde hazırlanmış; onay sonrası uygulamalar devam ettirilmiştir. 17.06.1993 ve 27.01.1994 tarihleri arasında yapılan araştırma çalışmaları sürecinde eserin sağlamlaştırılması yönünde yapılan müdahaleler belgelenmemiş, uygulamalar aktarılmamıştır. Esaslı onarım uygulaması 1994-1998 yılları arasında gerçekleştirilmiş, süreçte +4.00 kotunun revize restorasyon projeleri hazırlanmıştır. Ancak projeye ilişkin verilere arşivlerde rastlanmamıştır. Döneme ait kurul kararlarında projeye yönelik istenen revizeler de arşivlerde yer almamaktadır. Esere için yapılan çalışmaların düzenli dökümü oluşturulmamış; arşivlerde tarihsel boşluklar bulunmaktadır. Ayrıca Kestane Pazarı Camii'ne ait dokümanların farklı eserlere ait arşiv dosyalarında olduğu görülmüştür. 2003 yılında yapılan basit onarım istemine ilişkin yanıt ve/veya bu istem sonrası süreçte esere yönelik olarak hiçbir başvuru olmamış, varsa söz konusu dokümanlara ulaşılamamıştır.

5.1.4.4.4 Onarım Süreçlerinin Değerlendirilmesi. Kestane Pazarı Cami'ne ait ilk tespitler 1971 yılında düzenlenen eski eser fişi ile yapılmıştır. Tespitler öncesinde eserin, 19. yüzyıl ortalarında yaşanan yangın sonrası yeniden inşa niteliğinde uygulama geçirdiği belirtilmektedir. 1957 yılı öncesinden itibaren zemin katta yer alan dükkanların özel mülkiyette olduğu ve kamulaştırmanın 1994 yılında yapıldığı tespit edilmiş; geçen süreçte taşıyıcı sistem elemanlarının izinsiz müdahalelere maruz kaldığı arşiv dokümanlarından öğrenilmiştir.

Tablo 5.41 Kestane Pazarı Camii, onarım süreçlerinin değerlendirilmesi (1971 öncesi).

TARİH	KESTANE PAZARI CAMİİ ONARIM SÜREÇLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
19. yüzyıl ortaları	Yangın sonrası yeniden inşa boyutunda onarım yapılması,
24.07.1957	Zemin kat birimlerinin bir kısmının olarak özel mülkiyete olması; kamulaştırmaya dek taşıyıcı sisteme izinsiz müdahale edilmesi,

Tablo 5.42 Kestane Pazarı Camii, uygulamalar öncesi sürecinin değerlendirilmesi (1971-2011).

KURGU			TARİH	KESTANE PAZARI CAMİİ ONARIM SÜREÇLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
UYGULAMALAR ÖNCESİ SÜREÇ	Vakıf Kurumu, Koruma Kurulları ve Özel Kişilerin Rolü	Diğer Tespitler	Tarihsiz İşlemler	Düzenli arşiv oluşturulamaması; onarım öncesi mevcut durum tespitlerinin sağlıklı yapılmaması,
			20.09.1971	Eski eser fişinde tespit edilen onarım ihtiyaçlarına yönelik işlem yapılmaması,
			07.02.1974 19.05.1977	VGM tarafından Koruma Kurulundan izin alınmadan minarenin yeniden inşa edilmesi; İzmir Müze Müdürlüğü tarafından esere ilişkin hatalı tespitler yapılması; koruma sisteminin işletilmemesi,
			24.01.1978	Deprem hasarlarının giderilmesi ve güçlendirme amaçlı, genel rölöve çalışması yapılıp, üst örtünün sütun başlıklarına dek sökülüp, betonarme olarak yenilenmesi önerisi; uygulamanın yapıldığı yönünde veri olmaması,
			25.02.1986 30.03.1994	1957 öncesinden itibaren özel mülkiyete ait zemin kattaki birimlerin kamuşaltırılması yönünde çalışmalara başlanması ve kamulaştırmanın tamamlanması,
			25.04.1989	24.11.1988 tarihli başvuruda, eserin çevre için tehlikeli olduğunun belirtilmesine rağmen,beş yıllık onarım programında olmaması nedeniyle idarenin yapıya müdahale edemeyeceği, onarımı üstlenmek isteyen hayır severlerin kurumla protokol yapılması gerektiğini belirtmesi,
			16.05.1990	25.04.1989 tarihinde beş yıllık onarım programında yer almayan yapı için, gereken tespitler yapılmadan, Koruma Kuruluna uygulamaya ilişkin karar alınması yönünde başvuru yapılması; onarımın 25.09.1990 tarihinde yapılmamış olması,
		Projelendirme	03.04.1974	Abide ve Yapı İşleri Dairesi Başkanlığı onaylı projelerin, ölçü, detay, malzeme vb. veriler yönünden yetersiz teknik ve anlatımda olması,
			08.03.1978	03.04.1974 tarihinde rölöve, 04.11.1974 tarihinde restorasyon projeleri hazırlanan minarenin, 07.02.1977 tarihinde izinsiz onarım sonrası projelerin Koruma Kuruluna gönderilmesi; mevcut projelerde yeterli veri aktarılmaması,
			03.10.1993	VGM onaylı takviye projelerinde, yapı bütününün ele alınmaması, kararların genel olması, beton ve çelik dışında kullanılacak malzeme bilgisi ve yöntem aktarımmaması,
			31.03.1994	Rölöve ve restorasyon projelerinde, yetersiz ölçülendirme yapılması; doğrama, sütun başlığı, süsleme vb. elemanların detaysız çizilmesi ya da hiç çizilmemesi; mahal, malzeme, bozulmalara ve müdahale bilgilerine yönelik olarak veri aktarılmaması; sınırlı sayıda müdahale kararı bulunması; detayların hatalı ve yetersiz olması; sınırlı sayıda kot verilmesi; yapılan araştırmalar sonucunda elde edilen verilerin projelere aktarılmaması; restitüsyon projesi hazırlanmaması,
			27.03.1998	Revize restorasyon projesi olarak hazırlanan +4.00 kotu planında yetersiz veri aktarımı probleminin devam etmesi; eksikliklere rağmen projenin onaylanması,

Eserin, belgelenmesine yönelik olarak ulaşılan en erken tarihli proje, 1974 yılında hazırlanan ve tüm yapıyı kapsamayan rölöve çizimleri ve minare restorasyon çizimidir. Çizimler teknik ve anlatım yönünden oldukça zayıf, şematik

tariflenmelerdir. Mevcut ölçülerin yetersiz olduğu tespit edilmiştir. 1993 yılında projelendirmeye yönelik olarak yapılan araştırmada, sürece dair veri hazırlanmadığı, çizgisel anlatımla, yöntem ve konumların tanımlanmadığı, raporlarda sınırlı bilgiye yer verildiği görülmüştür. 1993 yılında hazırlanan takviye projelerinde, yapı bütünü ele alınmamıştır. Araştırma süreç ve sonuçlarının yansıtılmadığı yalnızca müdahalelere ait detay çizimleri yapıldığı tespit edilmiştir. Müdahalelerde çelik ve beton ağırlıklı malzemelerle yapıya takviye önerilerek, yığma sistemde farklı kuvvet noktaları oluşturulmuş sistemin çalışma şekli değiştirilmiştir.

1994 yılında onaylanan rölöve ve restorasyon projelerinde ise olumlu gelişme yapının bütün olarak ele alınmış olmasıdır. Ancak proje teknik ve anlatım yönünden yine zayıftır. Birçok yapı bileşeninin çiziminde hata ve eksiklikler yer almaktadır. Çizimlerin genelinde mahal, malzeme bilgileri eksik ya da hiç işlenmemiştir. Rölöve çizimlerinde yer almayan bozulmalara, restorasyon projesinde yer almayan müdahale kararlarıyla uygulama yapıldığı görülmüştür. Ayrıca projelerin sağlıklı oluşturulması için yapılan araştırmaların sonuçları projelere aktarılmamıştır. 27.03.1998 tarihinde onaylanan +4.00 kotu revize restorasyon projesine ulaşılamamıştır.

Uygulamalar sürecinde arşiv kaynaklarındaki eksiklikler nedeniyle, işlemler arasında tarihsel boşluklar bulunmaktadır. Basit onarım uygulama olarak izin dahilinde yapılmak istenen iki uygulama yer almaktadır. Bunlardan, 2003 yılında yapılmak istenen onarıma ilişkin kurum arşivlerinde yanıt tespit edilememiştir. Diğer onarım, 1990 yılında yapılan, kuzeydeki üst avludan alt kata geçen rutubeti kesme amaçlı, müdahaleyi de içeren uygulamadır. İzinsiz onarım olarak 1970, 1977, 1986 yıllarındaki müdahalelerin yanı sıra 1994 yılında hazırlanan projelerle, eserin günümüzdeki halinin karşılaştırılması sonucu iki onarım daha tespit edilmiştir. Esaslı onarım sürecinde yapılan taşıyıcı sistem onarımları sağlıklı olarak belgelenmemiştir. Yapıyı kısmi olarak ele alan takviye projesindeki öneriler, yığma sistemde inşa edilmiş yapının noktasal olarak güçlendirilmesini sağlanmış; sistemin müdahaleyle birlikte çalışması sağlanamamıştır. Yapı genelindeki doğramaların projeye uygun olmadığı; projede kapalı olarak önerilen son cemaat mahallinin, restorasyon sürecinde kapatılmadığı belirlenmiştir. Koruma Bölge Kurulu uyarısı sonrası projede

önerilen detaydan farklı olarak imal edilen doğramalarla son cemaat birimi tarihi tespit edilemeyen müdahaleyle kapatılmıştır. Komple sıva raspası yapılan eserin, proje ya da raporlarında orijinal sıva karışımının kullanılmasına yönelik bir ibare yer almamaktadır. Bu konuda bir doküman bulunmamakta ve zemin kat onarımına ait görsellere göre, uygulamanın çimento katkılı harçla yapıldığı tahmin edilmektedir.

Tablo 5.43 Kestane Pazarı Camii, uygulamalar sürecinin değerlendirilmesi (1971-2011).

KURGU			TARİH	KESTANE PAZARI CAMİİ ONARIM SÜREÇLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
UYGULAMALAR SÜRECİ	Diğer Tespitler		2003 sonrası	16.04.2003 tarihinden sonraki dokümanlara kurum arşivlerinden ulaşılamaması; Bu tarihten sonra eserin esaslı onarım niteliğinde uygulama geçirmemiş, günümüzde iyi durumda ve kullanılıyor olması nedenleriyle basit onarım ve/veya izinsiz müdahaleler yapılması ihtimali.
	İzinsiz Müdahale		Tarihsiz İşlemler	03.04.1974 yılı rölöve projesindeki detaylandırılmamış sütun başlıkları ve kaide profillerinin, günümüzde mevcut olan başlık ve kaide profillerinden farklı olması,
			1970	Beden duvarlarında yaklaşık 1m yüksekliğinde mermer kaplama yapılması ve sıva uygulaması,
			05.09.1977	01.02.1974 tarihinde gerçekleşen deprem sonrası hazırlatılan heyet raporuna göre yapılan onarımların, 26.01.1977 tarihinde tespit edilmesi minarenin orijinalden farklı olarak yenilenmesi,
			25.02.1986	Özel mülkiyete ait zemin kat birimlerinde taşıyıcı sistem elemanlarına müdahale edilmesi,
			1998 sonrası	Son cemaat mahali doğu ve batısında ahşap kapalı birimler oluşturulması,
	Basit Onarım		1990	Dış cephede çürüyen taş kaplamaların yenilenmesi; cami içinde boya uygulaması; esaslı onarım niteliğindeki, kuzey üst avludan alt kata rutubet gitmesinin önlenmesi işlemlerinin basit onarım olarak değerlendirilmesi,
			16.04.2003	10.04.2003 tarihinde meydana gelen deprem sonrası çatlaklarına yönelik sıva raspası talebinin sonuçsuz kalması,
	Esaslı Onarım - Yapı elemanları	Taşıyıcı Sistem	17.06.1993 27.01.1994	17.06.1993 tarihinde iç mekanda sıva raspası ve taban döşemelerinin sökülmesi için izin alınıp; proje hazırlanmasına yönelik yapılan araştırma çalışmaları sürecinde, eserin güçlendirilmesine için, Koruma Kurulu onayı olmayan statik projeye göre; harim biriminde zeminin boşaltılması, dükkan üst örtüsünü oluşturan tonoz ve ayaklarda, çatlamalar gözlenmesi ve sağlamlaştırma işlemleri yapılması.
		Doğrama	18.01.1996	30.03.1994 onaylı restorasyon projesinde genel yaklaşım olarak ahşap olarak önerilen, doğramaların uygulama sürecinde zemin kat birimleri için alüminyum olarak imal edilmesi istemi,
			27.03.1998	Uygulaması tamamlanmış son cemaat biriminin projede belirtildiği gibi kapatılmaması; zemin kat dükkan doğrama ve kepenklerinin projeden farklı olarak birim özelinde gerçekleştirilmediğinin tespit edilmesi,
			27.03.1998 sonrası	Son cemaat mahalinin, restorasyon projesinden farklı doğrama sistemiyle kapatılması,
	Kontrol Mek.		1993-1998	Esaslı onarım sürecinin belgelenmemesi, proje dışında yapılan imalatlara yönelik alınan kararların takip edilmemesi, belgelenmemesi,

1993-1998 yılları arasında gerçekleştirilen onarıma yönelik, restorasyon projesi, rölöve projesi ve günümüzdeki mevcut durum karşılaştırılarak yapılan farklı uygulamalar tespit edilmiştir. Bu uygulamalar şu şekildedir;

- Restorasyon projesi, vaziyet planında, avlu kuzeyinde yer alan birimler günümüzde bulunmamaktadır.
- Kuzey cephesi camekan doğramaları ortasında yer alan giriş kapısı, camekan iki yanında yer alan mermer sütun başlıkları günümüzdeki kurgudan farklıdır.

Tablo 5.44 Kestane Pazarı Camii, uygulamalar sonrası sürecinin değerlendirilmesi (1971-2011).

KURGU	TARİH	KESTANE PAZARI CAMİİ ONARIM SÜREÇLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
UYGULAMALAR SONRASI SÜREÇ	Tarihsiz İşlemler	Uygulama sonrası süreçlere ilişkin belgeleme yapılmaması, Sağlıklı arşivleme sisteminin oluşturulmaması,
	05.09.1977	01.02.1974 tarihindeki deprem sonrası hazırlatılan heyet raporuna göre yapılan onarımların, 26.01.1977 tarihinde tespit edilmesi; yasal işlem başlatılması üzerine uygulamaların projelendirilip kurula iletilmesi,
	26.01.1993 03.05.1993	Arşiv verilerinin düzensiz olması; esaslı onarıma ilişkin raporların, başka eserlere ait dosyalardan bulunması,
	17.06.1993 27.01.1994	Araştırma çalışmaları sürecinde yapılan sağlamlaştırma amaçlı müdahaleler için detaylı belgeleme yapılmaması
	16.04.2003 sonrası	Basit onarım istemine yanıt ve/veya bu süreç sonrası yapılan müdahaleler hakkında veri tespit edilememesi,

Uygulamalar sonrası süreçte, yapıya yönelik olarak takip ve kontrol sisteminin gelişmemiş olması nedeniyle, yapı izinsiz müdahalelere açık bırakılmış, müdahalelerin geri çevrilmesi sağlanamamıştır. 1977 yılında gerçekleştirilen onarıma ait dokümanlar, kurulun yasal işlem başlatması istemi üzerine, yani uygulama sonrası kurula iletilmiştir. Uygulama sürecinin işleyişine sadık kalınmamıştır. 1993 yılında başlayan onarım için, süreç içerisinde istenen revize çalışmalar arşivlerde yer almamaktadır. Arşiv kaynaklarında tarihsel boşluklar yer almaktadır. Günümüzdeki kullanımda son cemaat mahallinin doğu ve batısında, ahşap malzemeyle yapılmış iki ek birim ve giriş bölümüne eklenmiş katlanabilir sundurma bulunmaktadır.

5.1.4.5 Kemeraltı Cami'nin Onarım Süreçlerinin İrdelenmesi

Eserin 1671 yılı öncesinde fevkani planlı inşa edildiği belirtilmektedir (Aktepe, 1973/74; Yılmaz, 2003; Sipahi, 1988). Kurum arşivlerinde ise, fevkani olduğuna

ilişkin bir veri yer almamaktadır. Sipahi (1988), caminin kare harime eklenmiş son cemaat biriminden oluştuğunu, 1812/13 yıllarında yapılan onarımla son cemaatin iki birim ötelenerek, harimin dikdörtgen plan şemasına dönüştürüldüğünü aktarmaktadır.

Tablo 5.45 Kemeraltı Camii, koruma ve onarım süreçleri.

KEMERALTI CAMİİ KORUMA ve ONARIM SÜREÇLERİ İNŞAA TARİHİ: 1671 ÖNCESİ			
TARİH	**YÜRÜTÜCÜ**	**GERÇEKLEŞTİRİLEN İŞLEM**	**KAYNAK**
1812/13 1881	Yürütücüsü bilinmeyen onarım	Kapsamı bilinmeyen onarım; kare planlı harim biriminin, son cemaat mahali kuzeye doğru iki birim ötelenerek genişletilmesi	Aktepe, 1973/74; VGM Dijital Veri Arşivi;
06.08.1906	Sa'lebci-zade Hacı Ahmed Ağa	Kapsamı bilinmeyen onarım	Aktepe, 1973/74
1965 09.1966	VGM	Eski eser fişi	VGM Dijital Veri Arşivi
1965-09.1966-23.12.1970	Yürütücüsü bilinmeyen onarım	1965 tarihli eski eser fişinde batı cephesi sıva onarımı; 1966 tarihli eski eser fişinde kadınlar mahfili ön kısmındaki çökmenin onarım ihtimali	VGM Dijital Veri Arşivi
23.12.1970	VGM	Eski eser fişi	İzmir 1 No'lu KTVKK
29.10.1990	İzmir 1 No'lu KTVKK	İzinsiz, tamirat, sıva, boya badana uygulaması tespiti	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
24.03.1994	Büyükşehir Belediyesi	Cami avlusuna izinsiz mermer kaplama yapılması	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
31.03.1994	VGM	Büyükşehir Belediyesi tarafında izinsiz olarak avluya mermer kaplanması işine ilişkin ihbarı	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
17.10.2003	VGM	Cami parselinde yer alan niteliksiz yapının yıkılması istemi	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
28.01.2004 tarihi öncesi	VGM	Sövelerin boyanması, dış duvar ve son cemaatte yaklaşık 1m mozaik, mermer kaplama yapılması, demir aksamlı camekan, pencerelere telli sineklik vb. imalatlar yapıldığının tespiti	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
08.04/ 26.05.2004	İzmir 1 No'lu KTVKK	Yapının 1. Grup Anıt Eser olarak tescillenmesi, rölöve ve restorasyon projelerinin onaylanması; Tapu kayıtlarına işlenmesi istemi	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
10.08.2004	İzmir VBM	Açık ihale usulü ile uygulama hizmeti ihalesi yapılması	İzmir VBM Arşivi
03.09.2004	VGM	Rekabet sağlanamaması nedeniyle ihalenin iptal kararı	İzmir VBM Arşivi
08.09.2004	VGM	Uygulama ihalesi onayı	İzmir VBM Arşivi
04.10/ 15.10.2004	İzmir VBM	Restorasyon uygulaması işi ihalesi; Yüklenici firma ile sözleşme imzalanması	www.vgm.gov.tr 15.06.2010
08.07.2009	İzmir VBM	Çöken mahfil merdiveninin onaylı restorasyon projesine göre onarılması istemi	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
05.08.2010	İzmir VBM	Mevcut merdiven rölöve, restorasyon projesi, müdahale kararları ve rapor için onay istemi	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
12.11.2010	İzmir 1 No'lu KTVKK	Merdiven onarımına ilişkin hazırlanan projelerin uygun olduğu ve uygulama esasları kararı	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
15.03.2011 17.03.2011 23.03.2011	İzmir VBM	Merdiven onarım işi için 5 firmadan teklif alınması; yükleniciyle sözleşme imzalanması; yer teslimi yapılması	İzmir VBM Arşivi
20.05.2011	Yüklenici firma	Merdiven onarım işinin tamamlandığı başvurusu	İzmir VBM Arşivi
21.05.2011 09.06.2011	İzmir VBM	Sözleşmeye göre iş bitim tarihi; Merdiven onarımı işinin tamamlandığı, yükleniciye ödeme yapılması istemi	İzmir VBM Arşivi

Araştırmalarda eserin birçok izinsiz müdahaleye maruz kaldığı, Koruma Bölge Kurulu iznine dayanan uygulamaların ise 2004 yılında gerçekleştirilen esaslı onarım ve 2011 yılında gerçekleşen basit onarım uygulamaların olduğu tespit edilmiştir. Kurum arşivlerinde ve yayınlarda yer alan verilere göre eserin beş farklı tarihte izinsiz müdahale gördüğü belirlenmiş; ancak yapının mevcut durumu incelendiğinde bu sayının daha fazla olduğu düşünülmektedir (Aktepe, 1973/74; Yılmaz, 2003; Sipahi, 1988; İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi; VGM Dijital Veri Arşivi). Yapıya ait geçmiş görseller ve mevcut durumun karşılaştırılmasıyla yazılı kaynaklarda yer almayan izinsiz müdahaleler tespit edilebilmektedir. İncelenen fevkani yapıların taşıyıcı sistem yönünden tahrip edildiği görülürken, Kemeraltı Cami'nin maruz kaldığı müdahaleler estetik kayıplara neden olmuş, taşıyıcı sistemi etkilememiştir.

5.1.4.5.1 Uygulamalar Öncesi Süreç. Uygulamalar öncesi süreçte, eserin gerçekleştirilen hazırlık çalışmaları, tespitler, tespitlerin, uygulamaya dönüştürülmesi süreci, ilgili kurumların tutumları irdelenecektir. Onarımlar öncesinde, yapılan işlemler, uygulama ve proje işleri için hizmet alımlarının yöntemi ve sonucu değerlendirilecektir. İzinsiz müdahalelerin tespiti ve bu müdahalelere yönelik yapılmış çalışmalar aktarılacaktır. Bu bölümde, sekiz adet İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısı; dört adet Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısı; ikişer adet Koruma Bölge Kurulu kararı ve yazısı; üç adet tespit fişi; iki adet onarım başvurusu; dört adet ihale onay belgesi; iki adet sözleşme; bir adet karar tutanağı incelenmiştir.

5.1.4.5.1.1 Uygulamalar Öncesi Süreçte Vakıf Kurumu Koruma Bölge Kurulu ve Özel Kişilerin Rolü. Uygulama öncesi süreçte, eserin kontrol, takip ve onarım işlemlerinin sağlıklı yürütülmesi, koruma anlayışı adına önemlidir. Takip ve kontrol sistemi sağlanamadığı için, Kemeraltı Cami'nde kullanıma yönelik konfor koşullarının iyileştirilmesi, caminin güzelleştirilmesi amacıyla yapılan müdahaleler engellenememiştir. Esere ait 1965, 1966, 1970 yıllarında düzenlenen eski eser fişlerinde, yapının farklı bölümlerindeki onarım ihtiyaçları aktarılmış; bu ihtiyaçların giderildiği konusunda bilgiye rastlanmamıştır. Mevcut durumda bu sorunların çözümlenmiş olması; 2004 yılında onaylanan projelerde, tespit ya da müdahale edilmemiş olması, söz konusu süreçte onarımların yapıldığını göstermektedir.

29.10.1990 tarihinde, Koruma Bölge Kurulunun tespit ettiği izinsiz onarım işlerine ilişkin olarak, Kemeraltı Cami Koruma ve Güzelleştirme Derneği uyarılmış, uygulamaların durdurulması ve işlem hakkında bilgi verilmesi istemiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Ancak, arşivde bu talebe cevap niteliğinde bir veriye rastlanmamıştır. Onarım sisteminin işleyişinde, kurul kararlarının kurum tarafından takip ve kontrol edilmemesi, kararlara uyulmamasına; onarım verilerinde tarihsel boşluklar oluşmasına neden olmaktadır. Böyle durumlarda, yapılan izinsiz müdahalelerin tespiti, geri dönüşümü uzun süreçlere yayılmaktadır.

Diğer bir izinsiz onarım ise, 31.03.1994 tarihinde, Büyükşehir Belediyesi tarafından avlu döşemesine mermer kaplama yapılması işlemidir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Cami görevlisinin İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ne yaptığı başvuru sonucu, idare ve ilgili Koruma Bölge Kurulunun uygulamadan haberdar olması, takip ve kontrol sisteminin işlemediğini göstermektedir. Ayrıca uygulamanın geri dönüşümünün sağlanamadığı, 2004 yılı onaylı restorasyon projesine ilişkin raporda, taş olarak kaplanması önerilen döşemenin günümüzde hala mermer olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.

16.08.2000 gün ve 1/3 sayılı Kemeraltı Camii Koruma ve Güzelleştirme Derneği yazısında, caminin tabanında yoğun rutubet olduğu, görevlinin halıları kaldırarak camiyi havalandırdığı ancak sorunun çözümlenmediği bildirilmiş, yetkililerden yerinde inceleme yapılması talep edilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Dilekçe, İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ne, Konak İlçe Müftülüğü'ne ve İzmir 1 No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'na gönderilmiştir. 2011 yılı mahfil merdiveni onarımında, kurul yetkililerinin yerinde incelenme yapması sonucu, ahşap elemanlarda nem probleminin devam ettiği tespit edilmiş; 2004 yılı onarımında problemin çözümlenemediği anlaşılmıştır.

Eserin, tescil işlemlerinde onarım sisteminden kaynaklanan problem söz konusudur. 05.04.2004 tarihine dek yapının 152 sayılı genelgeyle yapılan toplu tescil işlemiyle, tescilli olduğu ve grubunun tespit edilmediği; 30.01.2002 tarihinde konumu nedeniyle 3. derece kentsel ve arkeolojik sit içinde yer aldığı; tekil olarak

tescil işleminin gerçekleştirilmediği belirlenmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Yapı grubunun belirlenmesine yönelik tescil işlemi, 08.04.2004 gün ve 11186 sayılı rölöve, restorasyon projelerinin değerlendirilmesine ilişkin kurul kararıyla gerçekleştirilmiş ve eser, 1. Grup Anıtsal Eser olarak tescillenmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Koruma ve kontrol mekanizmasında görevli kimselerin eserin tespit ve tescil işlemlerini sağlıklı yürütemediği görülmektedir.

5.1.4.5.1.1.1 Hizmet Alımları ve İhale Sistemi. Eserin, biri iptal edilmiş olmak üzere, üç ayrı uygulama ihalesi tespit edilmiştir. Uygulama işine ait proje çizimleri, kurum bünyesinde hazırlanmıştır. 14.07.2004 gün ve B.02.1.VGM.0.10.00.03/3241-11183 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısında, 29.06.2004 gün ve 2823 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısı ve ekte yer alan ihale onay belgesinin incelendiği belirtilmiştir (İzmir VBM Arşivi). Belgelere göre, iş süresinin 360 gün olduğu, seneye sari ihale olması nedeniyle, sari ihale yetkisi alınması gerektiği; söz konusu işin yılı içinde bitirilip bitirilmeyeceğinin araştırılması, bitirilebileceği durumda onay belgesinin yeniden hazırlanıp gönderilmesi gerektiği belirtilmiştir. 22.07.2004 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01/3295 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısıyla, yeniden düzenlenen ihale onay belgesi Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne gönderilmiştir (İzmir VBM Arşivi). İş süresi 360 günden 110 güne düşürülmüş; 27.07.2004 tarihinde uygulama ihalesinin yapılması onaylanmıştır.

10.08.2004 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01/ sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısı, 26.08.2004 tarihinde Kemeraltı Camii işine yönelik Açık İhale Usulü ile yapılacak ihale için ihale komisyonunda görev alacak personelin belirlenmesine yöneliktir (İzmir VBM Arşivi). 31.08.2004 gün ve B.02.VGM.1.14.00.01/3881 sayılı, İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısıyla 26.08.2004 tarihinde yapılan ihale dokümanları, onay için Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne gönderilmiştir (İzmir VBM Arşivi). 31.08.2004 gün ve B.02.VGM.1.14.00.01/3881 sayılı yazı ekinde yer alan onay dokümanında teklifler yer almaktadır. Uygulama işi için beş istekli teklif vermiştir. Teklif miktarları, 296.000.000.000 TL 300.000.000.000 TL; 301.000.000.000 TL, 305.000.000.000 TL, 330.000.000.000 TL olarak sıralanmaktadır. 03.09.2004 gün ve

B.02.1.VGM.0.10.00.03/4107 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısıyla, tekliflerin birbirine ve yaklaşık maliyete yakınlıkları nedeniyle yeterli rekabetin sağlanamadığı ve ihalenin iptal edilmesine karar verildiği Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ne bildirilmiştir. Onarım işinin yılsonuna kadar bitirilip bitirilemeyeceğinin araştırılıp ihale onay belgesinin yeniden hazırlanarak gönderilmesi istenmiştir (İzmir VBM Arşivi). 08.09.2004 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01/4042 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısıyla, işin süresinin 80 gün olduğu belirtilen ihale onay belgesi Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne gönderilmiştir (İzmir VBM Arşivi).

Ayrıntılı İhale Bilgileri			
Bölgesi/Birimi	İzmir Bölge Müd.		
İşin Adı	İzmir Merkez Kemeraltı Camii Onarım İşi		
İhale Kapsamında Yapılan İş Sayısı	1	İhale Tarihi	04/10/2004
İhalenin Konusu	Eski Eser Onarımları	İhale Usulü	4734-19 Açık İhale Usulü
Sözleşme Tarihi	15/10/2004	Sözleşme Bedeli	237,000

Onarılacak Eserler
İZMİR-KONAK-KEMERALTI CAMİİ
İZMİR-KONAK-KEMERALTI CAMİİ

Eserlere Ait Fotoğraflar

Katılan Firmalar			
İhale Dosyası Alan Firma Adı	Teklif verdi mi?	Kazandı mı?	Teklif Bedeli
Akçaylar Rest.İnş.Gıda Tem.San.Tic.Ltd.Şti.	Evet	Hayır	182,000
Bil-Sa İnş.Tur.Tic.Ltd.Şti.	Evet	Hayır	250,000
Enes-Ra İnş. İml. Taah. ltd. Şti.	Evet	Hayır	235,000
Şener Mim.Har.İnş.Tic.Tur.Ltd.Şti.	Evet	Hayır	204,000
Anıt Yapı İnş. San.Tic.Ltd.Şti.	Evet	Evet	237,000
Doğuş Mimarlık Mühendislik Restorasyon Taahhüt Müşavirlik Organizasyon Tur.İnş.San.Tic.A.Ş.	Evet	Hayır	197,500
ED-EM İNŞ.EML.MOB.MAK.MAT.MÜŞ.SAN.TİC.LTD.ŞTİ.	Evet	Hayır	185,000
Çabuk İnşaat Mim.Müh.Taah.San.Tic.Ltd.Şti.	Evet	Hayır	248,000

Şekil 5.102 Kemeraltı Camii, onarım işi ihalesi sonucu. Kaynak:www.vgm.gov.tr 15.06.2010

04.10.2004 tarihinde ihale yapılmış, 15.10.2004 tarihinde yükleniciyle sözleşme imzalanmıştır. Yapılan incelemelerde, dokümanlar arasında uygulamaya ilişkin süre uzatımına yönelik bir talep yer almadığı; kurumlar arası yazışmalarda uygulamanın 2004 yılında tamamlanmış olduğunun belirtildiği tespit edilmiştir. Bu verilere göre, restorasyon uygulamasının 80 gün içinde tamamlandığı kabul edilmektedir. İlk ihalede 360 günde yapılması uygun görülen onarımın, 80 güne sığdırılması sonucu bir takım uygulamalar gerçekleştirilmemiştir. Onarımda, açıklık çevresinde yer alan çatlakların sebebinin anlaşılması için taşıyıcı sistemin kontrol edilmesi ve araştırma yapılaması; avlunun döşemesindeki mermer kaplamanın kaldırılıp taş döşeme uygulanması; nem probleminin çözümlenmesi vb. işlemler yapılmamıştır.

24.02.2011 tarihli, ihale onay belgesinde, merdiven onarımı işi için, 60 gün süre verilmiştir. 04.03.2011 gün ve B.02.1.VGM.1.14.08.102.01.01/859 sayılı, İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısıyla, doğrudan temin ihale yöntemiyle beş firmaya, doldurulmak üzere, teklif mektubu ve teknik şartname gönderilmiştir. (İzmir VBM Arşivi). 15.03.2011 tarihli teklif tutanağında 18.000 TL en avantajlı teklif olarak belirlenmiş; 17.03.2011 tarihinde teklif sahibi firma ve İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü arasında sözleşme imzalanmıştır

5.1.4.5.1.1.2 Projelendirme Çalışmaları. Eserin ulaşılan tek proje çalışması, 08.04.2004 tarihinde onaylanan rölöve ve restorasyon projeleridir. 12.11.2003 gün ve B.02.1.VGM.0.10.00.02/6125-17763 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısıyla, 23.10.2003 tarihinde yapılan toplantıda, kurum bünyesinde çalışan sözleşmeli mimarlara, projesi olmayan eserlerin belirlenip, projelendirilmesi talimatı verilmiştir. Her mimar bir eseri projelendirmiştir (İzmir VBM Arşivi). Kemeraltı Cami'nin projeleri de bu uygulamayla oluşturulmuştur.

31.12.2003 gün ve B.02.1.VGM.0.10.00.01/7110-20067 sayılı, Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısı, söz konusu projenin 10.02.2004 tarihine dek ilgili Koruma Bölge Kuruluna gönderilmek üzere Genel Müdürlüğe iletilmesi talimatını içermektedir (İzmir VBM Arşivi). 29.01.2004 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01/072(3500)-1/337 sayılı, İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısında, rölöve ve restorasyon projelerinin tamamlandığı; ilgili Koruma Bölge Kuruluna gönderildiği belirtilmiştir (İzmir VBM Arşivi). Talimatlara göre, görevli mimara iki ayı aşkın süre tanınmıştır. 28.01.2004 tarihinde Koruma Bölge Kuruluna gönderilen projeler içerisinde restitüsyon projesi olmadığı, yazışma ve arşivlerden tespit edilmiştir. Orijinal kurgu ve düzenlemelerin tanımlanmadığı projede, restorasyon önerilerinde bulunulmuş ve buna göre uygulama yapılmıştır. Eserin sağlıklı belgelenmesi sağlanamamış; verilen görev uygun olarak yapılamamıştır.

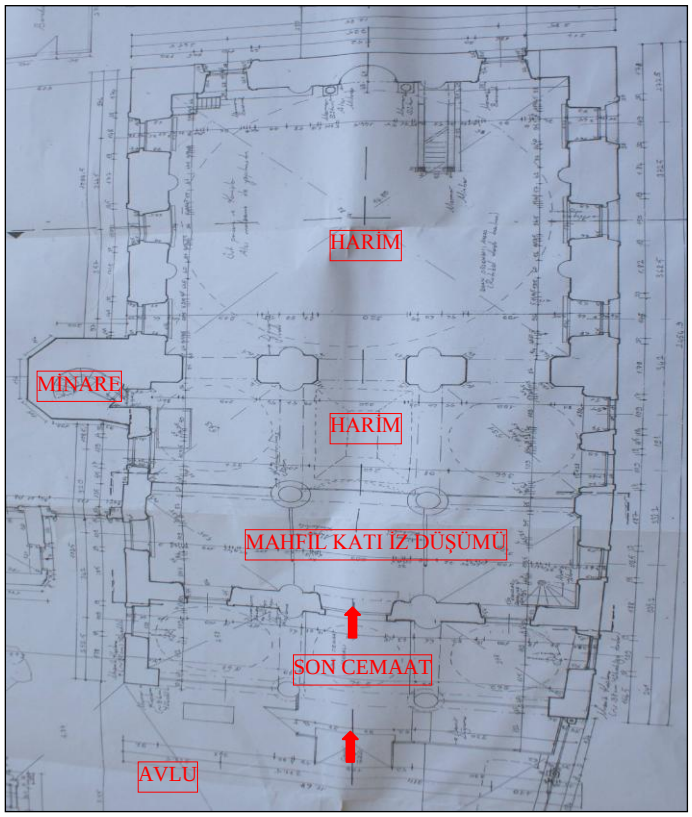
28.01.2004 gün ve B.02.VGM.1.14.00.01/072(3500)-1/327 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısıyla rölöve ve restorasyon projeleri Koruma Bölge Kuruluna gönderilmiş, onarım programında yer alan yapının projelerinin incelenmesi ve

uygulamaya esas oluşturacak kararın alınması istenmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Yazı ekindeki, sınırlı veri içeren tek sayfalık raporda, yapının tarihçesi; kurgusu; rölöve projesinde yapılan tespitler ve restorasyon projesinde yer alan öneriler aktarılmıştır. Rölöve projesinde, sövelerde boya uygulandığı; yapı dış duvarları ve son cemaat birimi iç duvarlarında mozaik ve mermer kaplama yapıldığı; son cemaat biriminde demir aksamlı camekan yapıldığı; pencerelerde telli sineklik kullanıldığı ve demir sarmaşıklık yapıldığı tespitleri yer almaktadır.

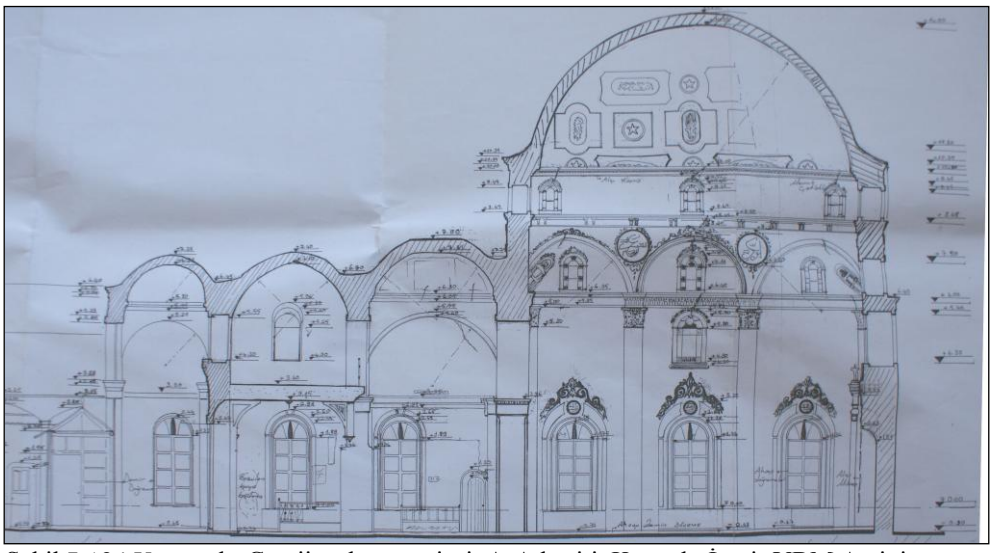
Restorasyon projesinde, kurşun kaplamanın; sıva kaplamasının, ahşap doğramaların, alçı malzemelerin (pencere, kasnak vb.) zemin döşemesinin, taş sövelerin, silmelerin, şerefe korkuluğunun yenilenmesi önerilmiştir. Ayrıca derz işlemleri; mermer vb. yüzeylerde bakım ve temizlik işlemleri; boya badana uygulaması yapılması ve son cemaat birimindeki camekanlı bölümün kaldırılması kararları verilmiştir. Raporda, avlu zemin döşemesi ve bahçe duvarının taş olarak yenilenmesi; kütüphane odaları ve tuvalet birimlerinde basit onarım kapsamında boya badana yapılması; çatı onarımı ve doğrama onarımı ve/veya yenilemesi işlemleri yapılması; gerekli görülürse abdestlik ve üst örtüsünde yenileme yapılması önerilmiştir. Ayrıca, uygulama öncesi harim üst pencere çatlaklarının ve zeminden kaynaklanan suyun sebebinin tespit edilmesi ve taşıyıcı sistemin incelenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Uygulama sürecinde gerekecek farklı onarımlar için proje revizyonu yapılıp kurula iletileceği belirtilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

17.03.2004 gün ve 1949 sayılı Koruma Bölge Kurulu yazısı ile 01.03.2004 tarihinde yerinde inceleme yapılarak projelerin incelendiği; hata ve eksikliklerin tespit edildiği; projelerin değerlendirilebilmesi için söz konusu hata ve eksikliklerin giderilmesi ve projelerin 660 sayılı ilke kararı doğrultusunda hazırlanması gerektiği İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ne bildirilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Ancak arşivlerde yazının aslına ve tespit edildiği belirtilen hata ve eksiklere yönelik veriye rastlanmamıştır. 08.04.2004 gün ve 11186 sayılı Koruma Bölge Kurulu kararı, 28.01.2004 tarihli projelerin değerlendirilmesi, onarım yapılması ve 17.10.2003 tarihli niteliksiz ek yıkımı istemlerine yöneliktir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Kararda, projelerin uygun olduğu, uygulamanın Belediye ve İzmir Vakıflar Bölge

Müdürlüğü denetiminde yapılması; yıkım işleminin, zemine müdahale edilmeden yapılması; uygulama sonucuna ilişkin hazırlanacak teknik rapor ve fotoğrafların kurula iletilmesi gerektiği belirtilmiştir.

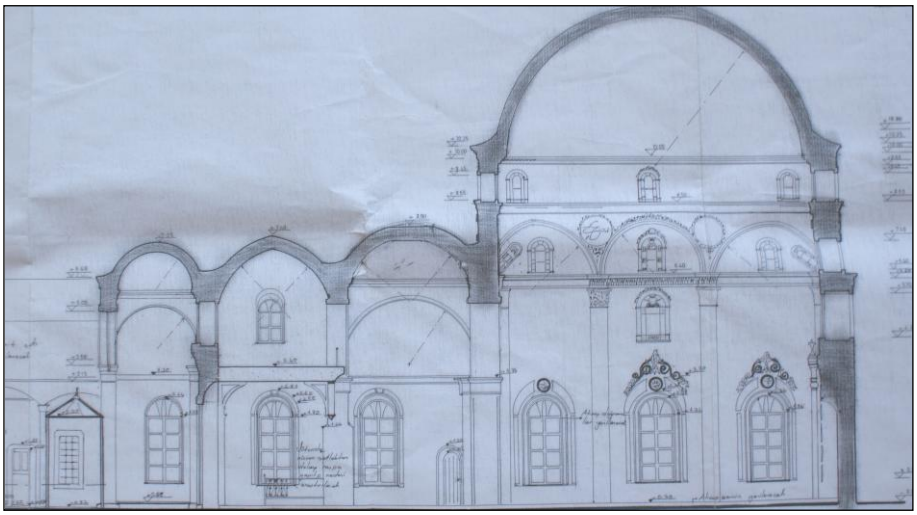
Şekil 5.103 Kemeraltı Camii, rölöve projesi, zemin kat planı. Kaynak: İzmir VBM Arşivi.

Şekil 5.104 Kemeraltı Camii, rölöve projesi, A-A kesiti. Kaynak: İzmir VBM Arşivi

Rölöve projesinde tespit edilen eksiklikler şu şekildedir;

- Yalnızca zemin kat planı çizilmiş; planda, yetersiz çapraz ölçü, bazı mahallerde tek çapraz ölçü verilmiş; proje düz ölçüyle ölçülendirilmiştir. Döşeme taraması yapılmamış; bozulmalar genel olarak çizim üzerine yazılmış; konum belirtilmemiştir. Mahfil merdiveni tanımsız ve hatalı çizilmiştir. Tavan planı çizilmemiş; mahfil katı planı yapı bütününden bağımsız olarak verilmiştir.
- Projede, doğu ve kuzey duvarına bakan iki kesit bulunmaktadır. Kesitlerde, sütun başlığı, kubbe içi vb. süslemeler hatalı ve eksik çizilmiş; malzeme isimleri eksik verilmiş; mahal isim ve bilgileri belirtilmemiş; yetersiz ve ifadesiz bozulma tespitleri yapılmış; mahfil merdiveni ifadesiz ve hatalı çizilmiştir.
- Cephelerde, malzeme bilgisi eksik verilmiş; ek birim ve orijinal birim ayrımı yapılmamış; kubbe kurşun kaplama birleşimleri çizilmemiştir.
- Vaziyet planında, üst örtü, döşeme vb. elemanlarda malzeme belirtilmemiştir.
- Projelerde detayı bulunmamaktadır. Mihrap, minber, vaaz kürsüsü, güney duvarı süsleme elemanları kesitlerde yer almamaktadır.

Şekil 5.105 Kemeraltı Camii, restorasyon projesi, A-A kesiti. Kaynak: İzmir VBM Arşivi

Eserin mevcut durumu ve restorasyon projesi arasındaki farklılıklar şu şekildedir;

- Vaziyet planında döşeme kotu verilmemiş; yeni imalat malzeme bilgileri eksik verilmiş; kaldırılacak birimler tariflenmemiş ve kaldırılmamış; son cemaat önünde yer alan niteliksiz saçak korunmuştur.

- Yalnızca zemin kat planı çizilmiş; planda, eksik ölçü, yetersiz mahal bilgisi (tavan, duvar döşeme malzemeleri) verilmiş; müdahale kararları genel olarak yazılmış, bölüm, miktar vb. verilerin belirtilmemiştir. Temizlenmesi önerilen minber için yöntem tariflenmemiş; vaaz kürsüsü için malzeme, müdahale vb. veriler tanımlanmamıştır. Tavan planı çizilmemiş, müdahaleler zemin planına yazılmış; mahfil katı planı yapı bütününden bağımsız olarak verilmiştir.
- Projede, doğu ve kuzey duvarına bakan iki kesit bulunmaktadır. Kesitlerde, mahfil korkulukları, sütun başlıkları, içlik pencereler, süsleme elemanları sınırlı ve hatalı çizilmiş; kubbe içi süslemeleri çizilmemiştir. Projelerde gösterilmeyen çatlaklar için, planda dikiş işlemi önerilmiş, kesitte karar, gerekiyorsa dikiş işlemi yapılması şeklinde değiştirilmiştir. Mahfil merdiveni ifadesiz ve hatalı çizilmiştir.
- Rölöve projesi A-A kesitinde ilk sıra ilk pencere üzerinde yer alan süsleme, restorasyon projesinde çizilmemiş; malzeme, mahal bilgileri belirtilmemiş; genel müdahale kararları alınmış, miktar, konum vb. tanımlanmamıştır.
- Cephelerde, malzeme bilgileri; söve ve demir korkuluklarda, boya temizliğinin yöntemi belirtilmemiştir. Kubbe kurşun kaplama birleşimler çizilmemiş; avlu duvar korkulukları eksik çizilmiştir. Doğu cephesinde sıva raspası yapılması ve ‘cepheye yeniden özgün durumuna uygun müdahale yapılması’ önerilmiştir.
- Vaziyet planında ve kuzey cephesinde korunan son cemaat önü saçağı, doğu cephesinde çizilmemiş; kuzey cephesinde müdahale kararı belirtilmemiştir.
- Projelerde birçok elemanın yenilenmesi önerisi bulunmaktadır. Ancak detay verilmemiş; sıva yenilemelerinde analiz yapılmasına ihtiyaç duyulmamış, horasan sıva önerilmiştir. Mihrap, minber, vaaz kürsüsü, güney duvarı süsleme elemanları kesitlerde çizilmemiştir.

08.04.2004 tarihinde onaylanan projeler anlatım ve teknik yönden zayıf, detay içermeyen şematik çizimlerdir. Yapının tariflenmesi için, kesit ve plan sayısı yetersiz ve kesit için hatalı seçimler yapılmıştır. Batı duvarına bakan kesitle minber ve kadınlar mahfili merdivenini; güney duvarına bakan kesitle, vaaz kürsüsü, mihrap ve açıklık üstü bezemelerini göstermek mümkündür. Yapının daha önce projelendirilmemiş, bu çalışmayla da sağlıklı belgelenememiştir. Restitüsyon projesi hazırlanmamış, Koruma Bölge Kurulu tarafından da talep edilmemiştir.

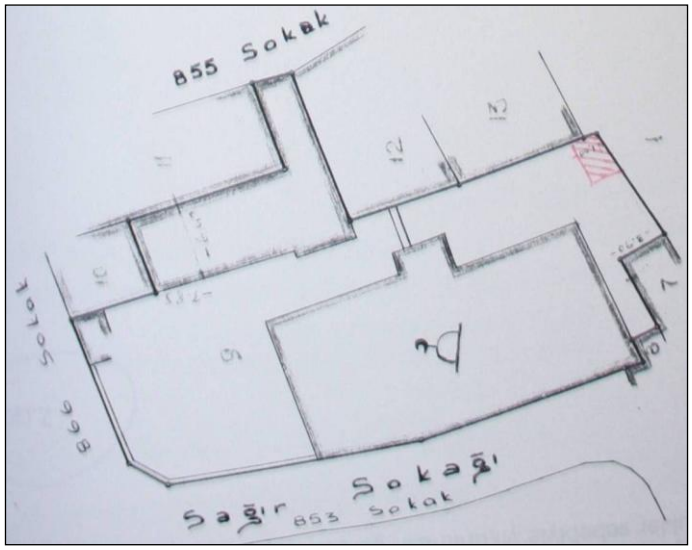
5.1.4.5.2 Uygulamalar Süreci. Eser için sağlıklı bir arşiv oluşturulmaması nedeniyle bazı onarımların ve müdahalelerin tarihleri belirlenememiştir. Yapı fevkani olmaması ve mülkiyet problemi bulunmaması nedeniyle taşıyıcı sistemi etkilemeyen, estetik yönden etkin olan müdahalelere maruz kalmıştır. Avlu kuzey ve güneyine, tarihi tespit edilememiş baraka ekler, iç-dış cephelerde çok katmanlı sıva ve boya uygulamaları, dış cephede niteliksiz kaplama, sövelerde boya tatbiki vb. izinsiz müdahaleler tespit edilmiştir.

Müdahalelerin geneli basit onarım kapsamında olan işlemlerdir. Koruma Bölge Kurulu izniyle yapılan tek basit onarım uygulaması, çöken mahfil merdiveninin 2011 yılında yenilenmesi işlemidir. Bu işlem için de, tadilat projesi hazırlandığı arşivde yer alan yazışmalardan tespit edilmiştir. Ancak 2004 yılında onaylanan rölöve restorasyon projesi dışında bir projeye rastlanmamıştır. Eser, esaslı onarım uygulaması olarak 2004 yılında onaylanan projelere göre aynı yıl içinde onarım geçirmiştir. Bu bölümde, basit onarım kapsamında yapılan izinli – izinsiz müdahaleler ve esaslı onarım kapsamında yapılan restorasyon uygulaması incelenecektir. Esaslı onarım uygulaması hakkında ayrıntılı dokümanlara ulaşılamamış; inceleme, onaylı proje, arşiv görselleri ve mevcut durumun karşılaştırılması yöntemiyle gerçekleştirilmiştir.

5.1.4.5.2.1 Basit Onarım Uygulamaları. Eserin Koruma Bölge Kurulu onayıyla gerçekleştirilen tek basit onarım uygulaması 2011 yılında çöken mahfil merdivenine yapılan müdahaledir. Bu uygulama dışında esere, basit onarım ölçeğinde izinsiz müdahaleler de yapılmıştır. Bu bölümde, altı adet İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısı; üç adet Koruma Bölge Kurulu kararı, altı adet kurul yazısı, bir adet karar tutanağı; beş adet rapor; üç adet tespit fişi; birer adet Konak İlçe Müftülüğü, cami koruma derneği ve yüklenici yazısı incelenmiştir.

Yapının tespit edilen en erken tarihli onarım uygulaması, 1881 yılında gerçekleştirilen yürütücüsü ve kapsamı bilinmeyen onarımdır (Dijital veri no:350801013-TF001, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi; İzmir VBM Arşivi). Aktepe (1973/74), eserin 06.08.1906 tarihinde Sa'lebci-zade Hacı Ahmed Ağa

tarafından onarıldığını aktarırken, onarım kapsamı belirtilmemiştir (Yılmaz, 2003). 1906-1965 yılları arası süreçte, esere ilişkin bilgiye rastlanmamış, sonraki uygulamalar eski eser fişlerinde yer alan aktarımlardan elde edilmiştir. 1965 yılına ait eski eser fişinde, batı cephesinde onarım ihtiyacı olduğu; 09.1966 tarihinde hazırlanan eski eser fişinde kadınlar mahfili ön kısmında çökme olduğu; 23.12.1970 tarihine ait eski eser fişinde, caminin iyi durumda olduğu, minare kesme taşları arasında derz boşalmaları olduğu, aktarılması gerektiği belirtilmiştir (Dijital veri no:350801013-TF001-002, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi; İzmir VBM Arşivi). Söz konusu onarım ihtiyaçlarının tescil fişlerinde farklılık göstermesi nedeniyle, aralardaki süreçlerde onarım yapılmış olma ihtimali bulunmaktadır. 23.03.2011 tarihinde gerçekleştirilen mahfil merdiveni onarımı, Koruma Bölge Kurulu iznine sahip tek uygulamadır. 2004 yılı esaslı onarım uygulamasında mahfil merdivenine müdahale edilmemiş ve aynı yıl hazırlanan projelerde merdiven sağlıklı belgelenmemiştir. 2011 yılında mahfil merdiveni tadilat projesi hazırlanmış ve uygulama yapılmıştır. Kurum arşivlerinde tadilat projesine ulaşılamamıştır.

Şekil 5.106 Kemeraltı Camii, 13.12.1971 tarihli çaplı tasarruf vesikasından işlenmiş, 17.10.2003 tarihli yazı ekinde yer alan kroki. Kaynak: İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi.

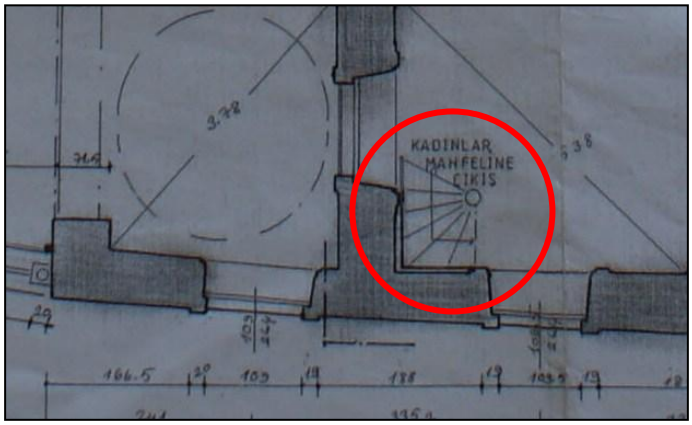
1990-2011 yılları arası süreçte yer alan onarımlar, ilgili kurumlar arası yazışmalardan tespit edilmiştir. 29.10.1990 gün ve İ.K.T.V.K.K.790-1794 sayılı Koruma Bölge Kurulu yazısı, izinsiz tamirat, sıva, boya, badana işlemleri yapıldığı

hakkında, Kemeraltı Camii Koruma ve Yaşatma Derneğine yönelik olarak yazılmıştır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Eski eser kapsamında değerlendirilen yapıların basit ve esaslı onarımlarının Koruma Bölge Kurulu izniyle yapılabileceği vurgulanmıştır. Onarımların, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce yürütülmesi gerektiği; uygulamaların durdurulması ve konu hakkında kurula bilgi verilmesi, aksi halde yasal işlem başlatılacağı belirtilmiştir. Arşivlerde uygulamanın durdurulması ya da kapsamı konusunda bir dokümana rastlanmamıştır. Koruma Bölge Kurulu kararlarının takibi yapılmaması nedeniyle uygulanmanın durumu tespit edilememiştir.

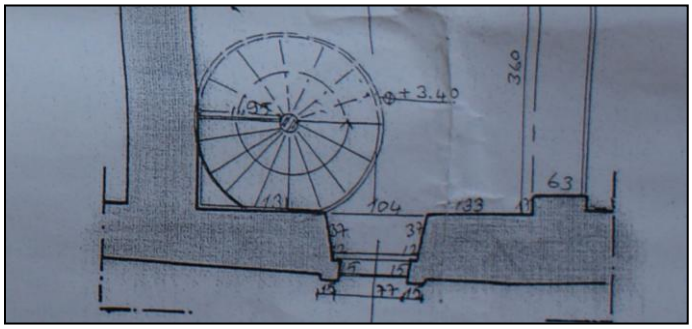
31.03.1994 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01.062(3500)-1/1459 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısı, Büyükşehir Belediyesi tarafından, izinsiz yapılan uygulamanın Koruma Bölge Kuruluna ihbarı niteliğindedir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Yazı ekinde yer alan tutanakta, 24.03.1994 tarihinde, Büyükşehir Belediyesi tarafından avlunun mermer kaplandığı aktarılmıştır. 23.01.1996 gün ve İ.K.T.V.K.K.35.00/1949-132 sayılı Koruma Bölge Kurulu yazısında, cami avlusunda yapılan işlemlerin 2863 ve 3386 sayılı yasalar gereği, Koruma Bölge Kurulu onayı gerektirdiği Büyükşehir Belediye Başkanlığına bildirilmiş, konuyla ilgili bilgi istenmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Süreçte bu uygulama için işlem yapılmamış, sorumlu kurumdan 2 yıl sonra bilgi istenmiştir.

16.08.2000 gün ve 1/3 sayılı, Kemeraltı Camii Koruma ve Güzelleştirme Derneği yazısı, İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Konak İlçe Müftülüğü, İzmir 1 No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu yetkililerine yönelik olarak düzenlenmiş; camide yoğun rutubet olduğu belirtilmiş ve yetkililerin yerinde inceleme yapması talep edilmiştir. (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 17.10.2003 gün ve B.02.VGM.1.14.00.01/3887 sayılı, İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısı, cami parselinde yer alan niteliksiz yapıların yıkılması istemini içermektedir. Yazı ekinde yer alan 09.10.2003 tarihli raporda yıkılması istenen yapıların, baraka niteliğinde olduğu belirtilmiş, krokiyle tariflenmiştir. Söz konusu iki istem, 2004 yılında gerçekleştirilen esaslı onarım sürecinde değerlendirilmiş ve olumlu bulunmuştur. Ancak eserdeki rutubet konusunda iyileştirici uygulama yapılmadığı tespit edilmiştir.

08.07.2009 gün ve B.02.VGM.1.14.00.08.01/3380 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısı, kadınlar mahfiline çıkan merdivenin kullanım esnasında çöktüğü ve onaylı restorasyon projesine göre onarılması istemine yöneliktir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 29.09.2009 gün ve B.16.0.KVM.4.35.00.02-35.00/1949/2883 sayılı Koruma Bölge Kurulu yazısında, istenen onarım için eser dosyası incelenmiş; 20.04.2004 tarih ve 968 sayılı yazı ekinde yer alan 08.04.2004 tarih ve 11186 sayılı kurul kararında istenen, uygulama sonucuna ilişkin rapor ve fotoğrafların Müdürlüğe iletilmediği tespit edilmiştir. Uygulamaya yönelik olarak uzmanların yerinde inceleme yapması için restorasyon uygulaması hakkında raporun, mahfil ahşap merdiveninin ayrıntılı statik durum ve uygulama raporunun müdürlüğe iletilmesi gerektiği belirtilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

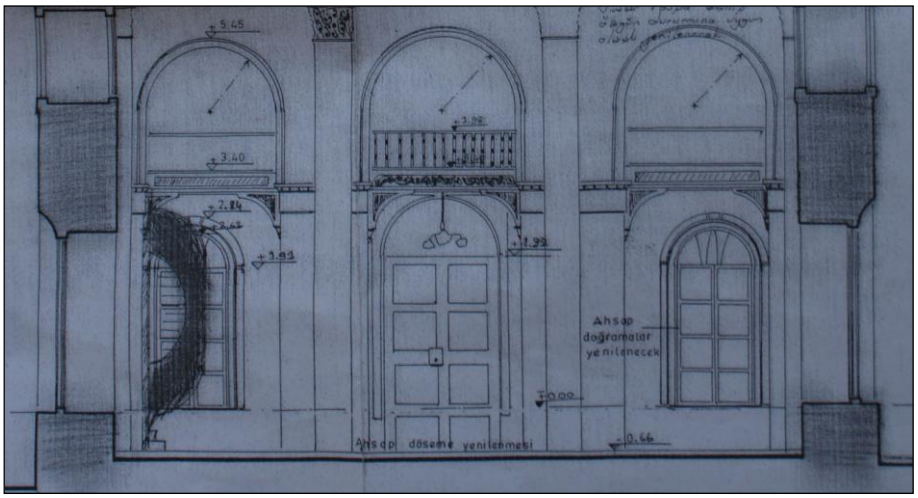
Şekil 5.107 Kemeraltı camii, restorasyon projesi, zemin kat planı, mahfil merdiveni detayı. Kaynak: İzmir VBM Arşivi

Şekil 5.108 Kemeraltı camii, restorasyon projesi, kısmi mahfil katı planı, merdiven detayı. Kaynak: İzmir VBM Arşivi

23.10.2009 tarihinde İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü görevlilerince hazırlanan raporlarda; 05.02.2009 tarihli Konak İlçe Müftüğü yazısında, ahşap merdiven

basamaklarının bağlandığı direk ve basamakların çürümesi nedeniyle çöktüğü belirtilmiştir. Çöken yere geçici destek konmuş ve bölüm ibadete kapatılmıştır. Onaylı projeye göre 2004 yılı onarımında merdivene müdahale yapılması önerilmediği için, onarım sürecinde bu bölüme müdahale edilmediği aktarılmıştır. Merdivenin çökmesi nedeniyle mahfil döşemesinin statik yönden tehlike oluşturduğu; Koruma Bölge Kurulunun onay vermesi halinde 2004 yılı onaylı projesine göre bu bölüme müdahale yapılabileceği bildirilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Restorasyon projesi incelendiğinde de mahfil merdivenine yönelik teknik açıdan tanımlı bir çizim olmadığı görülmektedir.

Şekil 5.109 Kemeraltı camii, restorasyon projesi, B-B kesiti, kuzey duvarı, mahfil merdiveni detayı. Kaynak: İzmir VBM Arşivi

29.09.2009 gün ve 2883 sayılı kurul yazısına ilişkin olarak hazırlanan tarihsiz raporda, esere ilişkin geçmiş tarihli verilere ulaşılamadığı belirtilmiş; onarımın 2004 yılında başlayıp aynı yıl içinde tamamlandığı aktarılmıştır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 03.12.2009 gün ve B.16.0.KVM.4.35.00.02-35.00./1949-3632 sayılı Koruma Bölge Kurulu yazısında, 26.10.2009 gün ve 5227 tarihli İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısı ekinde yer alan rapora yanıt verilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Onaylı restorasyon projesine göre onarım yapılması istemini içeren raporda, projede merdivene yönelik müdahale olmadığının belirtildiği hatırlatılmıştır. Onarım isteminin değerlendirilmesi için, merdivene yapılacak müdahale kararlarına ilişkin olarak ayrıntılı rapor, mevcut duruma ait rölöve projesi, onaylı restorasyon projesi üzerinde müdahale edilecek bölüm için tadilat projesi hazırlanması istenmiştir. Yapı

bütününde yapılan uygulamanın, onaylı restorasyon projesiyle karşılaştırılması sonucunda hazırlanacak raporun, Müdürlüğe iletilmesi gerektiği belirtilmiştir.

05.01.2010 tarihli İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü görevlilerince hazırlanan raporda, mahfil merdiveni onarımına ilişkin olan müdahale kararları yer almaktadır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Merdivenin, mahfil döşemesi, ahşap taşıyıcı sisteme monte edilmesi için, mevcut ahşap merdivenin ve mahfil döşemesinin sökülmesi gerektiği belirtilmiştir. Mahfilde varsa bozulan ahşap kirişlerin yenilenmesi; merdivenin, mahfildeki taşıyıcı sisteme metal elemanlarla kilitlenmesi önerilmiştir. Gerekli görüldüğü takdirde mahfil ahşap elemanlarının metal elemanlarla güçlendirileceği; gerekirse fil ayaklarının da güçlendirileceği belirtilmiştir. Raporda müdahaleler merdivenle sınırlı kalmamış; mahfil ve cami taşıyıcı sistemi için de öneriler yapılmıştır. Fil ayağı olarak mahfil altında yer alan sütunlar kastedilmiş; elemanların deformasyonuna yönelik olarak bir aktarım yapılmamış; ancak müdahale önerilmiştir.

05.08.2010 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01.062.(3500)-1/3124 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısıyla, onarımı istenen merdivenin, mevcut rölöve projesi, merdiven restorasyon projesi, müdahale kararları, rapor ve fotoğraflar Koruma Bölge Kuruluna gönderilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Yazı ekindeki raporda müdahale önerileri aktarılmıştır. Buna göre; mevcut ahşap korkuluğun korunup, bozulan yerleri onarılacak, çürüyen ve kırılan parçalar değiştirilecektir. Çöken merdivene ait istiflenmiş olan basamakların sağlam olanları uygulamada kullanılacak, eksik kısımlar mevcut kopan parçaların detay ve kesit kalınlığıyla imal edilecektir. Yeni yapılacak uygulamada basamaklar alttan metal kirişlerle desteklenecektir. Çöken merdiveni taşıyan ahşap dikme, mahfil taşıyıcılarını da desteklemesi nedeniyle, ahşap dikme yerine kutu profil üzeri ahşap kaplama dikme yapılacak denilmiştir. Yapılan gözlemlerle mahfil döşemesinde statik bir problem olmadığı, yalnızca merdivene müdahale edileceği belirtilmiştir.

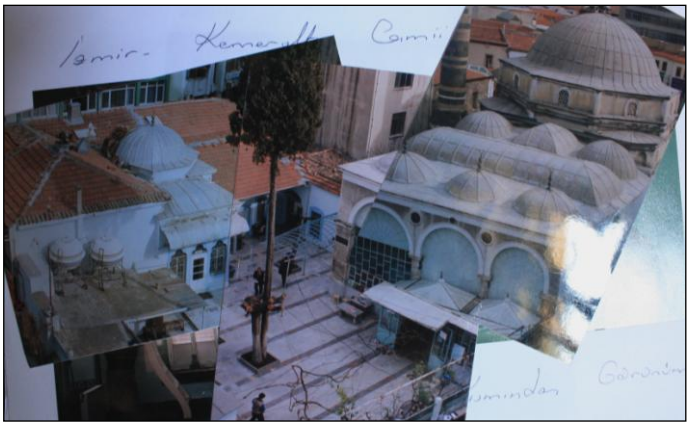
12.11.2010 gün ve 5474 sayılı kurul kararına ait karar tutanağı ekinde yer alan 08.11.2010 tarihli raporda, merdiven onarımına için yerinde inceleme yapıldığı

belirtilmiştir. Mahfil katına ulaşımı sağlayan merdiven ve taşıyıcısının yıkıldığı, korkulukların yerinde olduğu; yağlı boya uygulamalı korkulukların, boyasız bölümlerinde nem ve çürüme gözlendiği aktarılmıştır. Çizimlerde zemin, döşeme bağlantı detaylarının ve korkuluk detaylarının eksik olduğu tespit edilmiştir. Restorasyon sürecine yönelik tüm yapının ele alınması gerektiği halde, durumun aciliyeti nedeniyle, kısmi olarak merdivene yönelik çizimlerdeki eksikliklerin giderilmesi ve kurula iletilmesi gerektiği görüşü belirtilmiştir. 12.11.2010 gün ve 5474 sayılı Koruma Bölge Kurulu kararıyla, merdiven onarımının, özgün ahşap malzemeler kullanılarak yeniden birleştirilmesi uygun bulunmuştur. Kullanılmayacak durumda olan malzemelerin, 660 sayılı ilke kararının basit onarım maddesi kapsamında, aynı malzeme, form ve teknikle yenilenebileceği aktarılmıştır. Özgün örneğin kalmayacak şekilde yenilenmesi gerektiği yönünde bir durum oluşursa, kurula bilgi verilmesi ve yeniden karar üretilinceye dek uygulamaya ara verilmesi; oluşmazsa uygulama aşama ve sonucuna ilişkin teknik rapor ve fotoğrafların kurula iletilmesi gerektiği belirtilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

Koruma Bölge Kurulu iznine dayanan tek basit onarım uygulaması, 23.03.2011 tarihinde yer teslimi yapılmasıyla başlamıştır. İşin bitiş tarihi 21.05.2011 olarak belirlenmiştir. 20.05.2011 tarihinde, yüklenici firma tarafından, mahfil merdiven onarımı işinin orijinaline sadık kalınarak tamamlandığı bildirilmiş, fotoğraf albümünün İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ne iletildiği belirtilmiştir (İzmir VBM Arşivi). 10.06.2011 gün ve B.02.1.VGM.1.14.08/103.01./52 tarihli, İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü kurum içi yazışmasının ekinde yer alan, 09.06.2011 tarihli raporda, uygulamanın eksiksiz olarak tamamlandığı ve yüklenici hizmet bedelinin, gerekli kesintiler yapıldıktan sonra ödenmesi talep edilmiştir. Arşiv araştırmalarından uygulama süreç ve sonuç raporunun henüz kurula iletilmediği tespit edilmiştir.

5.1.4.5.2.2 Esaslı Onarım Uygulamaları. Esere ilişkin tespit edilen tek esaslı onarım uygulaması 2004 yılında gerçekleştirilmiştir. Yapılan uygulama, hazırlanan projeler, geçmiş tarihli görseller ve yapı mevcut durumu karşılaştırılmasına dayalı olarak değerlendirilmiştir. Bu bölümde, birer adet Koruma Bölge Kurulu kararı, kurul yazısı, kurul tutanağı ve rapor incelenmiştir.

Eserin, 1965 yılı tespit işlemlerinden önce, 1812/13 yıllarında onarım yapılmıştır. Yapılan uygulama esaslı onarım kapsamındaki müdahaleleri içermektedir. Aktepe (1973/74), 1812/13 onarımlarına ilişkin kapsamın bilinmediğini; Sipahi (1988), ise plan kurgusunun, son cemaat birimi iki birim kuzeye ötelenerek, harim kare planının dikdörtgene dönüştürüldüğünü aktarmıştır (Yılmaz, 2003). Esaslı onarım kapsamındaki diğer uygulama 2004 yılı onarımıdır. Kurum arşivlerinde, 2004 yılı onarım uygulamalarına ilişkin olarak ayrıntılı ve sağlıklı veriler bulunmamaktadır. Bu nedenle proje raporunda yer alan müdahale önerileri, restorasyon projesi ve arşivlerde yer alan tarihsiz onarım öncesi görselleriyle, mevcut durum karşılaştırılarak yapılan işlemler belirlenmiştir. 80 gün süre verilen uygulamada, restorasyon projesi ve projelere yönelik hazırlanan genel raporda, önerilen bazı imalatların yapılmadığı tespit edilmiştir.

Şekil 5.110 Kemeraltı Camii, uygulama öncesi görseli. Kaynak: İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi.

Eserin 2004 yılı esaslı onarım uygulaması öncesi durumuna yönelik olarak arşivde yer alan görseller incelenmiş ve bir takım tespitler yapılmıştır. Tespitlere göre; avluda, daha önce kaldırılması talep edilen baraka; son cemaat önündeki rüzgarlık eki; kütüphane batı cephesi ve cami doğu cephesinde yer alan metal saçaklar; son cemaat mahalline eklenen metal camekan izinsiz yapılmış eklenmelerdir. Rölöve projesi kapsamında izinsiz müdahale tespit edilmiş ve geri dönüşümü önerilmiştir. Sövelerdeki boya, cepheler ve son cemaat birimi duvarlarında bulunan mozaik, mermer kaplama uygulamaları, pencerelere tespit edilen telli sineklikler izinsiz yapılmış müdahalelerdir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi) .

Restorasyon projesinde, kurşun kaplama, sıva, boya, ahşap doğrama, zemin döşeme kaplaması, taş söve, silme ve şerefe korkuluklarının yenilenmesi; avlu döşemesi ve duvarlarının yenilenmesi önerilmiştir. Derz onarımı; alçı elemanların onarımı ve/veya yenilenmesi; mermer yüzeylerde bakım ve temizlik yapılması kararları alınmıştır. Avlunun doğusunda yer alan birimlerde ise basit onarım kapsamında, boya, badana, çatı onarımı, doğrama onarımı ve/veya yenilemesi işlemleri önerilmiştir. Gerekli görülürse abdestlik ve üst örtüsünde yenileme yapılabileceği belirtilmiştir. Ayrıca raporda, uygulama öncesi harim üst pencere çatlaklarının ve zeminden kaynaklanan suyun sebebinin tespit edilmesi, taşıyıcı sistemin kontrol edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Raporda önerilen işlemlerin kapsamı, yöntemi ve konumuna ilişkin veri aktarılmamış; proje üzerindeki kararlar genel olarak belirtilmiş, bölüm, miktar, yöntem tanımlanmamıştır.

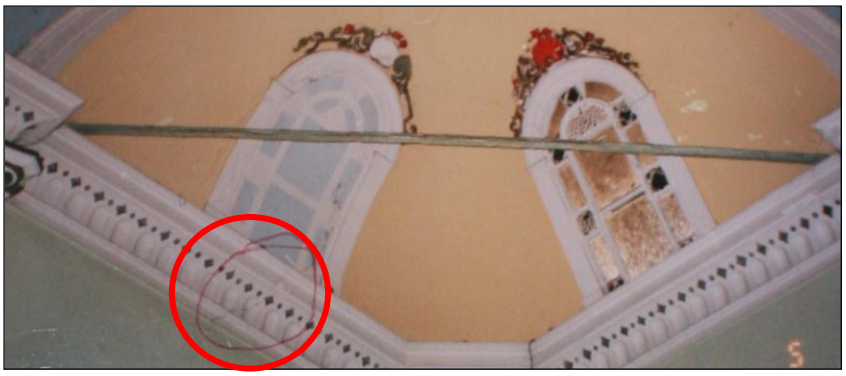

Şekil 5.111 Kemeraltı Camii, 2004 yılı restorasyon uygulaması süreci, cami genel görünümü. Kaynak: 2004 yılı yüklenici firma fotoğraf arşivi, 2007.

Restorasyon uygulaması için, 15.10.2004 tarihinde yükleniciye yer teslimi yapılmış ve uygulama faaliyetleri başlatılmıştır. Arşiv kaynaklarında uygulamanın aynı yıl içerisinde tamamlandığı belirtilmektedir. Yapıldığı tespit edilen uygulamalar şu şekildedir;

- Kubbe kurşun kaplaması, ahşap pencere doğramaları ve dışlık pencereler yenilenmiştir. Dış cephedeki silmelerde onarım ve yenileme yapılmıştır.

- Dış cephede ve son cemaat mahallinde mozaik-mermer kaplama; taş sövelerde boya sökümü yapılmıştır. Son cemaat biriminde camekanlar kaldırılmıştır.
- Sütun başlıklarında ve alçı kabartma bezemelerde yaldız; küçük kubbelerde sıva ve boya; cümle kapısında ve iç-dış cephelerde boya uygulanmıştır.
- Tromp üzeri çatlaklar ve şerefe korkuluğu onarılmıştır.
- Avlu duvarında sıvasız yüzeylere sıva boya yapılmış; korkuluklar boyanmıştır.
- Minarede derz onarımı yapılmıştır.

Şekil 5.112 Kemeraltı camii, 2004 yılı restorasyon uygulaması öncesi silme çatlağı detayı. Kaynak: İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi.

Şekil 5.113 Kemeraltı Camii, mevcut durum silme çatlağı detayı.

Cami iç mekan kaplamasının, uygulama öncesi fotoğraflarında yağlı boya olduğu görülmektedir. Boya uygulaması öncesi, mekanda yağlı boya raspası yapıldığına dair veri tespit edilememiştir. 2004 yılı onarımında, proje ve raporda önerilen, ancak

uygulama sürecinde yapılmayan ya da orijinalinden farklı yapıldığı tespit edilen müdahaleler bulunmaktadır. Bu müdahaleler şu şekildedir;

- Çatlak kontrol ve onarımları yapılmamış; nem problem çözümlenmemiştir.
- Tromp altlarında yer alan silme onarılmamış ya da yenilenmemiştir.
- Harim ve mahfil ahşap döşemesi; mahfil ahşap korkuluğu yenilenmemiştir.
- Avlu duvarı yonu taşı taş duvar, döşeme kaplaması taş olarak yenilenmemiştir.
- Doğudaki birimlerde çatı onarımı, kiremit aktarımı-yenilemesi yapılmamıştır.
- Cephelerde orijinalliğini yitirmiş sövelerin, sıva raspasıyla özgün haline getirilmesi önerilmiş (yüzeyden taşma seviyesi); ancak müdahale yapılmamıştır.
- Son cemaat mekanı önündeki iki birimli saçak kaldırılmıştır.
- Dördüncü sıra pencereleri orijinalden farklı kayıt kurgusuyla yenilenmiştir.
- Üst örtüsü ahşap sundurma üzeri, kiremit kaplama yapılması önerilen abdestlik biriminde, beton sundurma kaldırılmamış; boya uygulaması yapılmıştır.
- Cümle kapısında, mevcut boya kayıplarından tespit edildiğine göre, boya sökümü yapılmadan, boya uygulanmış; mermer minberde temizlik yapılmamıştır.

Şekil 5.114 Kemeraltı Camii, güney duvarı görseli (tarihsiz). Kaynak: Dijital veri no: Kemeraltı Camii004, 350801013-FT002, Fotoğraf, VGM Dijital Veri Arşivi.

- Sıva onarımları için horasan sıva önerilmiş; ancak sıva analizi yapılmamıştır.
- Restorasyon projesinde yenilenmesi önerilen ikinci sıra pencere taş söveleri, yenilenmemiştir. Mevcut durumda söve bulunmamaktadır.
- Batı cephesi, mihrap önü kubbeli mekan açıklıklarında söve bulunmamaktadır.

Şekil 5.115 Kemeraltı Camii, 2004 yılı restorasyon uygulaması öncesi, minber detayı. Kaynak: İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi.

Şekil 5.116 Kemeraltı Camii, son cemaat ve avlu görünümü.

Uygulama süreci ve uygulama sonrasına ilişkin olarak, kurum arşivlerinde yeterli doküman olmaması nedeniyle yapılıp yapılmadığı tespit edilemeyen çalışmalar bulunmaktadır. Bunlar, taşıyıcı sistem kontrolü; çatlak nedenlerinin araştırılması; çatlaklarda dikiş işlemi; iç mekanda sıva raspası ve horasan sıva uygulaması; kubbe içi bezeme onarımı; bezeme yaldız uygulaması öncesi boya sökümü; avlu doğusundaki birimlerin onarımı ve tuvalet tesisatının yenilenmesi şeklindeki iş kalemleridir. Ayrıca, söve temizliği ve demir pencere korkuluklarında boya sökümü işlemlerinin yöntemleri tespit edilememiştir.

29.09.2009 gün ve B.16.0.KVM.4.35.00.02-35.00/1949/2883 sayılı Koruma Bölge Kurulu yazısında, yapı dosyasının incelendiği; 2004 yılı uygulamasına ilişkin olarak süreç ve uygulama sonrası hakkında, İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nden iletilmiş doküman bulunmadığı; uygulamaya ilişkin rapor ve uygulama sonrası fotoğrafların gönderilmesi gerektiği belirtilmiştir. İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü görevlilerince 29.09.2009 gün ve 2883 sayılı kurul yazısına ilişkin olarak yazılan tarihsiz raporda, söz konusu dönemde uygulama ile ilgilenen yetkili ile ilişiğin kesildiği ve işlem dosyasında uygulama detaylarının ve fotoğrafların yer almadığı belirtilmiştir. 12.11.2010 gün ve 5474 sayılı kurul kararı tutanağının ekinde yer alan 08.11.2010 tarihli raporda, yerinde incelemede, 2004 yılı ve sonrasında gerçekleştirilen restorasyon uygulamasına rağmen, zeminden kaynaklanan nem probleminin önemli ölçüde olduğu tespit edilmiştir. Merdiven korkuluklarının boyasız bölümlerinde nem ve çürüme gözlendiği belirtilmiştir. Yapı genelinde onarım gerektiği yönünde görüş bildirilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

5.1.4.5.3 Uygulamalar Sonrası Süreç. Eserin izinsiz onarım, basit onarım ve esaslı onarımına yönelik yapılan çalışmalar sonrası, belgeleme işlemlerinin yapılmadığı ya da çok sınırlı olarak gerçekleştirildiği görülmüştür. İzinsiz onarımların geri dönüşü ise, restorasyon uygulamasında da sağlanamamıştır. Özellikle 2004 yılında gerçekleştirilen esaslı onarım süreci ve sonucuna yönelik arşiv kayıtlarında veri bulunmamaktadır. Yapılan uygulamalar sonrası Koruma Bölge Kuruluna iletilmesi gereken süreç ve sonuca ilişkin rapor ve fotoğraflar iletilmemiş, kurul bilgilendirilmemiştir. 2011 yılında gerçekleştirilen basit onarım uygulaması dışında, uygulama sonrası yapılması gereken rapor ve fotoğraflama işlemleri yapılmamıştır. Eserin eksik ve hatalardan oluşmuş rölöve, restorasyon projeleri dışında bir belgeleme çalışması bulunmamaktadır.

5.1.4.5.4 Onarım Süreçlerinin Değerlendirilmesi. Eserin ilk tespit işlemi, 1965 yılında hazırlanan eski eser fişiyle yapılmıştır. 1965 yılı öncesine yönelik olarak yapılan araştırmalarda, onarımların kapsamları sağlıklı olarak tespit edilememiştir. Tespit edilen en erken tarihli onarım uygulaması, 1812-1813 yılları arasında gerçekleştirilen, plan kurgusunun değiştirildiği ve kuzey bölüme iki birim eklendiği

belirtilen uygulamadır (Sipahi, 1988). 1881 yılında gerçekleştirilen onarımın ise, yürütücüsü ve kapsamı tespit edilememiştir (Dijital veri no:350801013-TF001, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi; İzmir VBM Arşivi). Aktepe (1973/74), eserin 06.08.1906 tarihinde Sa'lebci-zade Hacı Ahmed Ağa tarafından onarıldığını aktarırken, onarımın kapsamı hakkında bilgi vermemiştir (Yılmaz, 2003). 1906 - 1965 yılları arası süreçte, basılı kaynak ya da kurum arşivlerinde eser hakkında veriye rastlanmamış, daha sonraki uygulamalar eski eser fişlerinde yer alan aktarımlardan öğrenilmektedir.

Tablo 5.46 Kemeraltı Camii, onarım süreçlerinin değerlendirilmesi (1965 öncesi).

TARİH	KEMERALTI CAMİİ ONARIM SÜREÇLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
1812-1813	Kare plana eklenen iki birimle günümüzdeki plan kurgusuna ulaşılması,
1881	Kapsamı bilinmeyen onarım,
06.08.1906	Kapsamı bilinmeyen onarım,

Uygulamalar öncesi süreçte, eserin tek yapı olarak tescil işleminin yapılmadığı; koruma grubunun belirlenmediği, 2004 yılında proje onay işlemleri sürecinde fark edilmiştir. Proje onay sürecinde, eserin 1. derece korunması gereken yapı olarak tescil işlemi yapılmıştır. Hizmet alımları ve ihale sistemine yönelik ulaşılan en erken tarihli dokümanlar 2004 yılına aittir. Eserin rölöve restorasyon projelerinin hazırlanması kurum görevlisi tarafından gerçekleştirilmiştir. 2004 yılında onaylanan projelerin doğrultusunda yapılmak istenen uygulama için yine aynı yıl içinde iki ihale yapılmıştır. İhale öncesi hazırlanan, ilk ihale onay belgesinde iş süresi 360 gün olarak belirlenmiştir. Ancak işin diğer yıla sarkmasının, ödenek konusunda farklı çalışmalar gerektirmesi ve onarım için ayrılan mevcut ödeneğin kaybedilmemesi için, işin 2004 yılında tamamlanmasına yönelik yeni belge düzenlenmiştir. İkinci düzenlenen onay belgesinde, işin süresi 110 güne düşürülmüştür. Ancak ihaleye katılan istekli tekliflerinin birbirine çok yakın olması, sağlıklı rekabet ortamının oluşmasını engellemiş ve ihale iptal edilmiştir. Üçüncü onay belgesinde iş süresi 80 güne düşürülmüş ve ihale gerçekleştirilmiştir. 360 gün sürmesi tahmin edilen işin 80 günde yapılması istenmiştir. Bu nedenle, restorasyon projesi ve müdahale raporunda yer alan öneriler incelendiğinde bazı işlemlerin gerçekleştirilmediği tespit edilmiştir.

Tablo 5.47 Kemeraltı Camii, uygulamalar öncesi sürecinin değerlendirilmesi (1965-2011).

KURGU			TARİH	KEMERALTI CAMİİ ONARIM SÜREÇLERİNİN
UYGULAMALAR ÖNCESİ SÜREÇ	Vakıf Kurumu, Koruma Kurulları ve Özel Kişilerin Rolü	Diğer Tespitler	Tarihsiz İşlemler	Koruma Kurulu kararlarının takip ve kontrolünün sağlanmaması İzinsiz onarımların esaslı onarım uygulaması sürecinde geri dönüşümünün sağlanmaması; mevcut rölöve, restorasyon projelerinin uygulama ve belgeleme yönünde belirleyici olmaması.
			1965-1966	Eski eser fişlerindeki onarım ihtiyaçlarının birbirleriyle uyuşmaması, onarım konusunda çalışma yapıldığının tespit edilememesi.
			16.08.2000	Camide zeminden kaynaklı nem probleminin bildirilmesi; sorunun tespit ve çözümü konusunda çalışma yapılmaması,
			08.04.2004	Proje onay sürecinde, koruma grubunun tespit edilmesi,
		Hizmet Alımları ve İhale Sistemi	03.09.2004	10.08.2004 tarihinde yapılan ihalenin, tekliflerin birbirine ve yaklaşık maliyete yakın olması nedeniyle iptal edilmesi,
			08.09.2004	İş süresinin yapılacak onarımla değil, ödeneğin kaybedilmemesine göre belirlenip, ihale onay belgesi hazırlanması; sürenin 14.07.2004 tarihinde 360 gün; 22.07.2004 tarihinde 110 gün ve son ihalede 80 gün olarak belirlenmesi.
			04.10.2004	Uygulama ihalesinde iş süresinin 360 günden 80 güne indirilmesi; raporlarda yer alan taşıyıcı sistem kontrolü, izinsiz uygulamaların geri döndürülmesi vb. müdahalelerin gerçekleştirilmemesi; nem probleminin tespit ve onarımına yönelik onarım yapılmaması.
			15.03.2011	Doğrudan temin yöntemiyle hizmet alınması, 17.03.2011 tarihinde sözleşme, 23.03.2011 tarihinde yer teslimi yapılması; 20.05.2011 onarım işleminin tamamlanması,
			24.02.2011	Resyorasyon uygulaması için 80 gün süre atnınırken, mahfil merdiveninin mevcut malzemeyle birleştirilmesi ve onarımı işi için 60 gün iş süresi verilmesi,
		Projelendirme	12.11.2003 10.02.2004	Kemeraltı Camii ölçümü, onarım ve restorasyon raporu, rölöve, restitüsyon, restorasyon projeleri hazırlanması işleri için süre verilmesi; çalışmanın 29.01.2004 tarihinde tamamlandığının belirtilmesi; ancak çalışmalarda, orijinal kurgu ve düzenlemelerin tanımlanmaması, eserin sağlıklı olarak belgelenmemesi
			08.04.2004	Onaylanan rölöve, restorasyon projelerinin teknik ve anlatım yönünden yetersiz olması; yetersiz ölçülendirilmesi; malzeme, mahal, detay, vb. verileri içermemesi, sınırlı bozulma tariflemelerinin, yazınsal genel tanımlardan oluşması; sınırlı müdahale önerilerinde yöntem tanımlanmaması; minber, mihrap, kürsü, mahfil merdiveni vb. elemanların tariflenmemesi, detaylandırılmaması; sıva analizi yapılmadan horasan harçla sıva yapılmasının önerilmesi; restitüsyon projesi hazırlanmaması; 16.08.2000 tarihinde bildirilen nem problemine yönelik tespit ve müdahale yapılmaması, günümüzde nem probleminin devam ediyor olması
			12.11.2010	08.07.2009 tarihinde çöken mahfil merdivenine ilişkin, 2004 yılı projelerinde, sağlıklı aktarımın sağlanmaması nedeniyle, tadilat projesi

Yapıda 2000 yılında nem problemi yaşandığı tespit edilmiş, 2004 yılında bu probleme ilişkin çözüm üretilmemiştir. Problem günümüzde de devam etmektedir. 2011 yılında merdiven onarımı işi için 60 gün süre tanımlanırken, restorasyon uygulaması için 80 günlük sürenin tanımlanmış olmasıyla sağlıklı bir uygulama

gerçekleştirilmesi engellemiştir. Eserin ulaşılan tek çizgisel dokümanı, 08.04.2004 tarihinde onaylanan rölöve ve restorasyon projeleridir. Projeler vakıf görevlileri tarafından hazırlanmış, teknik ve anlatım yönünden oldukça eksiktir. Merkez teşkilattın, sözleşmeli mimar görevlendirmesi sonucu, projelerin hazırlanması sağlanmıştır. Ancak, görev kapsamında restitüsyon projesi, onarım ve müdahale raporları da istenmesine rağmen bu çalışmalar yapılmamıştır. Proje içeriğinde zemin kat planı; kısmi olarak mahfil katı planı; mihrabı kesip doğu duvarına bakan A-A kesiti; merkezi kubbeyi kesip kuzey duvarına bakan B-B kesiti; dört yöndeki cephelerin çizimi yer almaktadır. Projelerde, mahfil altı döşemesi ve kubbe içinde yer alan yoğun bezemeler için tavan planı, mihrap duvarı ve mahfil merdivenine bakan kesitler, doğrama, süsleme, mihrap, minber, vaaz kürsüsü vb. detay çizimleri bulunmamaktadır. Rölöve projesinde çapraz ölçülendirme, mahal bilgileri, malzeme bilgileri, bozulma analizi, vb. verilerin aktarımı eksik ya da hiç verilmemiştir. Restorasyon projesinde ise müdahaleler sınırlı ve genel olarak aktarılmış, yönteme ilişkin olarak bilgi verilmemiştir. Yine malzeme, mahal bilgilerinde ve ölçülendirmede eksiklikler bulunmaktadır. Projeler uygulama yapılması için yeterli ayrıntıyı ve güvenilirliği içermemektedir. Ancak 2004 yılında onaylanmış ve projeye göre uygulama gerçekleştirilmiştir. Söz konusu projelere dayanarak yapının sağlıklı olarak belgelendiğini söylemek doğru bir yaklaşım olmamaktadır.

Basit onarım kapsamındaki müdahalelerden 2011 yılında gerçekleştirilen mahfil merdiveni onarımı Koruma Bölge Kurulu izniyle yapılmıştır. Geri kalan tüm müdahaleler izinsiz yapılan uygulamalardır. 1965-1966-1970 yıllarında hazırlanan eski eser fişlerinde farklı deformasyonlardan bahsedilmiş; onarımlara ilişkin bilgi verilmemiştir. Süreçte söz konusu deformasyonların izinsiz müdahalelerle onarılmış olma ihtimali bulunmaktadır. 1990 yılında, Koruma Bölge Kurulu izinsiz tamirat, boya vb. müdahaleler yapıldığını tespit etmiş; müdahalelerin durdurulmasını ve mevcut durum hakkında Cami Koruma Derneğinden bilgilendirme istenmiştir. Ancak arşivlerde bu yönde bir dokümana rastlanmamıştır. 1994 yılında Konak Belediyesi tarafından, avlu döşemesine mermer kaplama yapılmıştır. Koruma Bölge Kurulunun iki yıl sonra sorumlu kurumdan bilgi istediği ve karşılık alamadığı belirlenmiştir.

Tespit edilen uygulamalar dışında, yapı cephesinde katmanlar halinde sıva ve boya uygulaması yapıldığı; bunun sonucunda, taş sövelerin duvar yüzeyi ile aynı seviyeye geldiği görülmüştür. Cami içinde yapılan boya uygulamalarıyla, orijinal renk kaybedilmiş; son cemaat mekanı kapatılmış, önüne ek birim eklenmiştir. Dış cephelerde mozaik ve mermer kaplama yapılmıştır. Pencerelere sineklik; kütüphane cephesi ve cami doğu cephesine metal sundurmalar tespitlenmiştir. Söz konusu uygulamaların bir kısmının geri dönüşümü sağlanamazken, geri dönüşümü sağlananlar ise 2003 yılında İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün niteliksiz barakayı yıkma isteminde olduğu gibi, 2004 yılı restorasyon uygulaması sürecinde gerçekleştirilmiştir. 2011 yılı basit onarım uygulaması olarak, mahfil merdiveni onarılmıştır. 08.07.2009 tarihinde onarım isteminde bulunulmuş; 23.03.2011 tarihinde onarım işlemine başlanmıştır. İstemle, uygulama arasındaki süreç kurumlar arası anlaşmazlık ve yapıya yönelik sağlıklı arşiv oluşturulmamış olması nedeniyle uzamıştır. Proje müdahalelerinde mahfil merdivenine yönelik müdahale yer almazken, İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün, onaylı projeye göre onarım yapma istemi ve bunun gerçekleşemeyeceğini yeni proje gerektiğini belirten Koruma Bölge Kurulu yazışmaları sonucu; uygulama için tadilat projesi hazırlanmıştır.

Eserin tespit edilen tek esaslı onarım uygulaması, 2004 yılı içerisinde 80 günlük iş süresiyle yapılmıştır. Arşiv kaynaklarında uygulama süreci ve uygulama sonrasına ilişkin veriler yer almamaktadır. Bu durumun nedeni, uygulamayla ilgili personelin kurumla ilişiğinin kesilmesi ve eserin işlem dosyasının eksik olmasına bağlanmaktadır. İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından kurum içi iş takibi yapılmadığı gibi, Koruma Bölge Kurulu tarafından da uygulamanın sonucuna yönelik olarak çalışma yapılmamıştır. Elde edilen uygulama öncesi görselleri, rölöve, restorasyon projeleri ve müellif raporuna göre yapılan tespit ve müdahale önerileri incelenmiştir. Buna göre, önerilerle çakışmayan uygulamalar olduğu, bazı önerilerin hiç uygulanmadığı belirlenmiştir. Taşıyıcı sistem araştırması, çatlak kontrolü vb. sınırlı tespit ve mevcut durumun gözlemlenmesiyle anlaşılamayacak olan önerilerin yapılıp, yapılmadığı tespit edilememiştir. Ancak 80 günlük iş sürecinde yapılamadığı tahmin edilmekte, aksine yönelik olarak hazırlanmış doküman bulunmamaktadır.

Tablo 5.48 Kemeraltı Camii, uygulamalar sürecinin değerlendirilmesi (1965-2011).

KURGU			TARİH	KEMERALTI CAMİİ ONARIM SÜREÇLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
UYGULAMALAR SÜRECİ	Diğer Tespitler		Tarihsiz İşlemler	Kurul kararlarının takip ve kontrolünün; izinsiz onarımların tespit ve geri dönüşünün sağlanamaması,
			04.10.2004	15.10.2004 tarihinde yer teslimi yapılan, 80 gün süreli esaslı onarım uygulamasında, tüm onarımların yapılamaması,
	İzinsiz Müdahale		1965-1966 23.12.1970	Eski eser fişlerinde yer alan onarım ihtiyaçlarının birbirleriyle uyuşmaması, süreç içerisinde izinsiz müdahale edilmiş olma ihtimali
			29.10.1990	Tamirat, boya badana yapılması işinde, Koruma Kurulunun işlemin durdurulması ve bilgi verilmesi istemine yanıt alamaması,
			24.03.1994	Yerel yönetim tarafından avluya mermer döşeme kaplanması işleminin, cami görevlisi başvurusuyla tespit edilmesi; 23.01.1996 tarihinde, konuyla ilgili yerel yönetimden bilgi istenmesi, ancak yanıt alınamaması,
			28.01.2004 öncesi	Sövede boya; dış duvar ve son cemaatte, mozaik, mermer kaplama ve camekan, pencerelere telli sineklik vb. imalatlar yapıldığının tespiti
	Basit Onarım		23.03.2011 21.05.2011	08.07.2009 tarihinde çöken mahfil merdivenine yönelik, hazırlanan tadilat projesine göre onarım yapılması,
	Esaslı Onarım Uygulamaları	Taşıyıcı Sistem	15.10.2004	Projelerde önerilen taşıyıcı sistemin kontrol edilmesi, çatlakların sağlamlaştırılması işlemlerinin yapılıp yapılmadığının tespit edilememesi
			05.01.2010	Kadınlar mahfili merdiveni onarımı kapsamında, deformasyonları belirtilmeyen mahfil katı döşeme sistemi, fil ayakları vb. taşıyıcı sistem elemanlarına müdahale önerilmesi; 05.08.2010 tarihinde mahfil merdivenine müdahale yapılması için başvurulması,
		Doğrama	15.10.2004	Cümle kapısında boya sökümü işlemi yapılmadan, uygulama yapılması; doğrama kayıt sistemine sadık kalınmadığı,
		Kaplama	15.10.2004	Avlu döşeme kaplamasının (taş olarak); harim ve mahfil ahşap döşeme kaplamalarının yenilenmemesi; çatıların onarılmaması;sıva onarımları için analiz yapılmaması,
		Bezeme	15.10.2004	Kubbe bezemeleri onarımı ve yaldız sökümü konularında veri elde edilememesi; projelerde belirtilen tromp altlarındaki silmenin onarılmaması,
		Minber, Mahfil	12.11.2010	Restorasyon proje ve raporunda belirtilen mahfil ahşap korkuluklarının yenilenmemesi; mermer minberde temizlik yapılmaması; onaylı restorasyon projesinde yer almayan, uygulamada müdahale edilmeyen mahfil katı merdiveninin 08.07.2009 tarihinde çökmesi sonrası hazırlanan tadilat projelerinin onaylanması, uygulamaya ilişkin karar alınması,
	Kontrol Mek.		Tarihsiz İşlemler	Uygulama sürecine ilişkin sağlıklı arşiv oluşturulmaması, Projeye göre yapılmayan uygulamanın işlem takibinin yapılmaması, Kurum içi kontrol sisteminin sağlıklı işletilememesi,

Eserin taşıyıcı sistemine yönelik yapılan araştırma olmaması ve görsellerde belirtilen küçük kubbelerdeki çatlakların üzerinin sıvanmış olması nedeniyle, sisteme müdahale edilip edilmediği bilinmemektedir. Projede çatlaklar için dikiş işlemi önerilmiştir. Doğramaların tamamı için yenileme kararı alınmış; ancak, projede detay verilmemiştir. Doğrama et kalınlıklarının farklı olmasından dolayı yenilenmiş olabileceği düşünülmektedir. Tüm içlik-dışlık pencerelerinin yenilenmesi önerilmiş; kubbe eteğinde yer alan içliklerin, orijinal kabul edilen eski kayıt sisteminden farklı olarak uygulanmıştır. Cümle kapısında boya sökümü yapılmadan boya uygulaması yapıldığı, boya kayıplarındaki farklı renk katmandan anlaşılmaktadır. Sıva onarımı ya da yenilemesi işlemlerinde, analiz yapılmadan horasan sıva uygulaması

önerilmiştir. Karışımın, birim fiyat listelerinde yer alan tarife göre hazırlanmış olabileceği düşünülmektedir. Avlu döşemesinde yer alan izinsiz mermer kaplamanın kaldırılıp taş döşenmesi uygulaması gerçekleştirilmemiştir. Cami zemininde yer alan nem problemine yönelik çözüm üretilmemiş; zemin katta ve mahfil katında ahşap döşeme yenilenmemiştir. Mevcut alçı kabartma bezemelerin tamamında yaldız uygulaması yapılmış, ancak alt katmanda yer alan boya tabakasının temizlenip, temizlenmediği ya da hangi yöntemlerle temizlendiğine yönelik veri elde edilememiştir. Ayrıca kubbe içinde yer alan panolara da müdahale edilip edilmediği bilinmemektedir. Mermer minberin temizlenmesi ve mahfil korkuluklarının yenilenmesine yönelik olarak işlemlerin yapılmadığı mevcut durum ve geçmiş görsellerin karşılaştırılması sonucu tespit edilmiştir.

Uygulamalar sonrası süreçte, onarımlara ilişkin olarak belgeleme ve arşivleme gerçekleştirilmediği tespit edilmiştir. 1990 yılında, Koruma Bölge Kurulunun tespit ettiği izinsiz uygulamaya yönelik alınan durdurma kararı ve mevcut durum raporu arşivlerde bulunmamaktadır. Konunun unutulması vb. ihtimaller Koruma Bölge Kurulu kararlarının geçerliliğini sarsmaktadır. Kararları, takip eden bir kontrol mekanizması oluşturulmaması nedeniyle, kararların geçerliliği sağlanamamaktadır.

Tablo 5.49 Kemeraltı Camii, uygulamalar sonrası sürecinin değerlendirilmesi (1965-2011).

KURGU	TARİH	KEMERALTI CAMİİ ONARIM SÜREÇLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
UYGULAMALAR SONRASI SÜREÇ	Tarihi Tespit Edilemeyen İşlemler	Tespit edilen izinsiz uygulamalara yönelik işlem yapılmaması; Koruma Kurulu kararlarının takibinin gerçekleştirilmemesi; uygulama sonrası sürece ilişkin belgeleme yapılmaması; proje ve uygulama arasındaki farklılaşmaların giderilmesi için revize proje istenmemesi ve/veya hazırlanmaması; sağlıklı arşiv oluşturulmaması,

1994 yılında yapılan avlu döşemesinin mermer kaplanması uygulaması için, restorasyon projesine ilişkin olan raporda, avlunun taş döşeme olarak yenilenmesi belirtilmiş, ancak uygulaması gerçekleştirilmemiştir. Projeyle uyumsuz gerçekleştirilen söz konusu esaslı onarım uygulaması için revize proje istemi ve/veya hazırlanması yönünde bir girişim tespit edilmemiştir. 2004 yılı restorasyon uygulaması süreç ve sonucuna yönelik arşivlerde veri yer almamaktadır. Yapılan

uygulamada eserin maruz kaldığı bir takım izinsiz müdahalelerin geri dönüşümü sağlanamamış, nem problemi henüz çözülememiştir. Problem 2011 yılında Kurul yetkilileri tarafından da tespit edilmiş; ancak çözüme ilişkin işlem yapılmamıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda, eserin sağlıklı belgelenmediği, mevcut onaylı projelerin eksik ve hatalı aktarımlardan oluştuğu görülmüştür.

5.1.4.6 Yalı Cami'nin Onarım Süreçlerinin İrdelenmesi

18. yüzyıl eseri olan caminin, basılı kaynak ve arşivlerde yer alan bilgilere göre, birçok onarıma maruz kaldığı tespit edilmiştir (Aktepe 1973/74; Keleş, 1992, s:36; İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi; VGM Dijital Veri Arşivi; Yılmaz, 2003). Koruma Bölge Kurulu arşivinde ulaşılan, Prof.Dr. Ümit Serdaroğlu'nun, tarihi tespit edilememiş ve kaynak yer almayan raporunda, yapının 1756 yılında külliyenin bir parçası olarak inşa edildiği, 1854 yılında Mehmet Paşa Kızı Ayşe Hanım tarafından minare eklenerek camiye dönüştürüldüğü belirtilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Aktepe (1973/74) ve 08.06.1971 tarihli eski eser fişinde aktarıldığına göre, 1. Dünya Savaşı (1914-1918) sırasında, eserde İzmir Valisi Rahmi Bey tarafından, kapsamı tespit edilemeyen onarım yapılmıştır (Yılmaz, 2003; Dijital veri no:350801021-TF001, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi). 1964 yılında cephelerde yer alan çinilerin büyük kısmının söküldüğü, yalnızca açıklık çevresindekilerin bırakıldığı bir uygulama gerçekleştirilmiştir (Aktepe 1973/74; Keleş, 1992, s:36; Yılmaz, 2003).

Kurum arşivlerinde ulaşılan ilk tespit işlemi, 08.06.1971 tarihinde düzenlenen eski eser fişidir. Bu süreçten sonra arşiv kaynaklarından yapının birçok izinsiz uygulamaya maruz kaldığı, 1982 yılında mülkiyet sahibi kurum tarafından yürütülen bir onarım çalışması geçirdiği tespit edilmiştir. Bu çalışmalar dışında, gerçekleştirildiğine dair net veri olmayan, yalnızca istemlerine ulaşılan, 1995, 2001 ve 2009 tarihli basit onarım talepleri belirlenmiştir. Eserin 26.03.1982 tarihli rölöve projesi, 07.10.1993 tarihli, Koruma Bölge Kurulu onaylı restorasyon projesi, 26.01.2007 tarihli, Koruma Bölge Kurulu onaylı rölöve ve restorasyon projeleri bulunmaktadır. 26.01.2007 tarihinde onaylanan projelere göre, kapsamlı onarım

çalışmaları gerçekleştirildiği, daha sonrasında da 18.01.2008 tarihli revize rölöve ve revize restorasyon projelerinin hazırlanmış olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 5.50 Yalı Camii koruma ve onarım süreçleri

YALI CAMİİ KORUMA ve ONARIM SÜREÇLERİ İNŞAA TARİHİ: 18. Yüzyıl / 1756			
TARİH	**YÜRÜTÜCÜ**	**GERÇEKLEŞTİRİLEN İŞLEM**	**KAYNAK**
Tarihsiz rapor 1982-1988	Prof. Dr. Ümit Serdaroğlu	Yapının 1756 yılında inşa edildiği 1854 yılında Mehmet Paşa Kızı Ayşe Hanım tarafından minare eklenerek camiye dönüştürüldüğü bilgisi	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
1914-1918	İzmir Valisi Rahmi Bey	Kapsamı bilinmeyen onarım	Aktepe, 1973/74
1964	Yürütücüsü bilinmeyen onarım	Kapsamı bilinmeyen onarım; çinilerin büyük kısmı sökülüp, yalnızca kapı ve pencere yanlarında yer alan çinilerin bırakılması	Aktepe, 1973/74
08.06.1971	VGM	Eski Eser Fişi	VGM Dijital Veri Arşivi
20.06.1981	G.E.E.A.Y.K	Korunması gereken kültür varlığı olarak tescillendiği	İzmir VBM Arşivi
1971-1982	Yürütücüsü bilinmeyen on.	İzinsiz sıva onarımı ihtimali	VGM Dijital Veri Arşivi
1982	VGM	Yapı çevresi açılıp, rögara akıntı verilerek üzeri aralıklı taşla kaplı, açık drenaj yapılacağı; cami içinde boya onarımı işlemleri yapılacağı; Caminin alt bölümünde onarım yapıldığı ve kurşun kaplamanın yenilendiği bilgisi	VGM Dijital Veri Arşivi
26.03.1982	VGM	Rölöve projesi; plan, kesit, cephe, kapı ve pencere detayı plan-görünüş	VGM Dijital Veri Arşivi
1982-1988	Prof. Dr. Ümit Serdaroğlu	Tuğla ve taşlarda erime; mermer sövelerde patlama kopma; çimento katkılı derzle yapılan çürütme işlemi; harime ahşap birim eklenmesi; çini ve kalem işlerinde deformasyon tespiti	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
1982-1988	Yerel Yönetim	Çevre düzenlemesi sırasında yapı çevresinin izinsiz olarak, mermer döşeme ile kaplanması	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
1983	Cami görevlisi	Minare ve beden duvarına bitişik çeşme imalatı	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
1988	Yürütücüsü bilinmeyen onarım	Harimde zeminden 1m yükseklikte ahşap lambri, mihrap nişinde zeminden yaklaşık 50cm. yükseklikte mermer kaplama yapıldığı; mihrap mukarnaslarında yaldız uygulaması, tespiti	Sipahi, 1988
13.05.1992	Yerel Yönetim	Çevre düzenlemesi sırasında cepheye izinsiz olarak eklenen çeşmenin izinsiz olarak yıkılması	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
02.07.1992	İzmir 1 No'lu KTVKK	Dış cephede eksik çinilerin, koruma altındaki orijinal parçalarla onarılması için proje hazırlanması; niteliksiz çeşmenin izinsiz yıkımı sonrası kalıntıların temizlenmesi kararı	VGM Dijital Veri Arşivi
07.10.1993	İzmir 1 No'lu KTVKK	Mayıs 93 tarihli restorasyon projesi (detaylar) onayı	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
22.11.1995	İzmir VBM	Cami pencere içlerinin aynı renkte boyanması (Cami Koruma Derneği tarafından) istemi	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
26.12.1997	İzmir 1 No'lu KTVKK	Cami doğu, güneydoğu, batı güneybatı cephelerindeki çinilerin izinsiz yenileme tespiti	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
02.11.2001	Kullanıcı	1997 yılında yapılan izinsiz çini yenilenmesi işleminin, eserin tarihi değerini düşürdüğü gerekçesiyle, uygulamanın düzeltilmesi talebi	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
14.11.2001	İzmir VBM	Çalışmakta zorlanan pencere ve kısmi çöken ahşap zemin kaplamasının yenilenmesi için basit onarım talebi	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi

Tablo5.50'in devamı.

TARİH	YÜRÜTÜCÜ	GERÇEKLEŞTİRİLEN İŞLEM	KAYNAK
07.10.2002	İzmir 1 No'lu KTVKK	Eserin bütünüyle ele alınması gereği; rölöve ve ayrıntılı onarım tekniklerini içeren restorasyon projesiyle tüm çinilerin 1/1 ölçekli rölöve ve restorasyon çizimlerinin yapılması sonrası basit onarım isteminin değerlendirileceği kararı	İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
26.01.2007	İzmir 1 No'lu KTVKK	Eserin 1. Derece koruma grubunda yer aldığı kararı	İzmir VBM Arşivi
26.01.2007	İzmir 1 No'lu KTVKK	Rölöve, restorasyon projesi onay kararı	İzmir VBM Arşivi
18.04.2007	İzmir VBM	Restorasyon işi yüklenicisi ile sözleşme yapılması,	İzmir VBM Arşivi
16.05.2007	İzmir VBM	Yapıda yer alan taş, derz, sıva malzemelerinin içerikleri ve taşın sertlik durumunun tespiti amaçlı Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuvarı Müdürlüğüne gönderilmesi	İzmir VBM Arşivi
11.06.2007	Analiz merkezi	Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuvarı Müdürlüğü'nden, analiz sonucu ve önerilen malzeme kullanımı raporu	İzmir VBM Arşivi
21.05.2007	Yüklenici firma	Çini raporu, mimari ve süsleme raporu	İzmir VBM Arşivi
21.07/ 27.08.2007	Müşavir ve yüklenici firma	Uygulamaya ara verilmesi istemi; Uygulama için ek süre istemi	İzmir VBM Arşivi
20.08.2007	İzmir 1 No'lu KTVKK	Uzman raporlarında belirtilen saptamaların rölöve analiz paftası ve müdahale paftasıyla detaylandırılması; ortaya çıkarılan bodrum katın rölöveye işlenerek kurula iletilmesi istemi	İzmir VBM Arşivi
28.08.2007	İzmir VBM	Revize edilen rölöve analizi, rölöve restorasyon projelerinin Koruma Bölge Kuruluna gönderildiği	İzmir VBM Arşivi
25.09.2007	İzmir VBM	Revize edilen rölöve analizi, rölöve, restorasyon projelerindeki eksiklerin tamamlanması istemi	İzmir VBM Arşivi
02.11.2007	İzmir VBM	Koruma Bölge Kurulunca istenen proje düzeltmelerinin yapılıp ve çalışmaların kurula iletilmesi	İzmir VBM Arşivi
12.11.2007	Müşavir Firma	21.07.2007 tarihinden revize projeleri onay sürecinin süre uzatımı olarak verilmesi talebi	İzmir VBM Arşivi
14.11.2007	İzmir VBM	10.10.2007 tarihinde revize projeleri onay sürecinin süre uzatımı olarak verilmesi talebi	İzmir VBM Arşivi
20.11.2007	İzmir VBM	Süre uzatımı talebinin kabul edildiği	İzmir VBM Arşivi
18.01.2008	İzmir 1 No'lu KTVKK	Revize rölöve, restorasyon projesi onay kararı	İzmir VBM Arşivi
18.01.2008	Müşavir ve yüklenici fir.	Uygulamaya devam tarihi	İzmir VBM Arşivi
19.03.2008	Müşavir firma	Uygulamanın tamamlanması bildirimi ve geçici kabul işlemi talebi	İzmir VBM Arşivi
02.06.2008	İzmir VBM	Geçici kabul komisyonu tarafından yerinde inceleme sonucu eksiklerin tespit edilmesi (Merkezden onay almayan, geçici kabul işlemi)	İzmir VBM Arşivi
06.03.2009	Cami görevlisi	Yapıda, klima ihtiyacı ve abdestliklerin üzerinin örtülmesi, askılık yapılması talebi	İzmir VBM Arşivi
13.06.2011	İzmir VBM	30.06.2011 tarihli yüklenici teminat mektubunun uzatılması aksi halde nakde çevrileceği uyarısı	İzmir VBM Arşivi

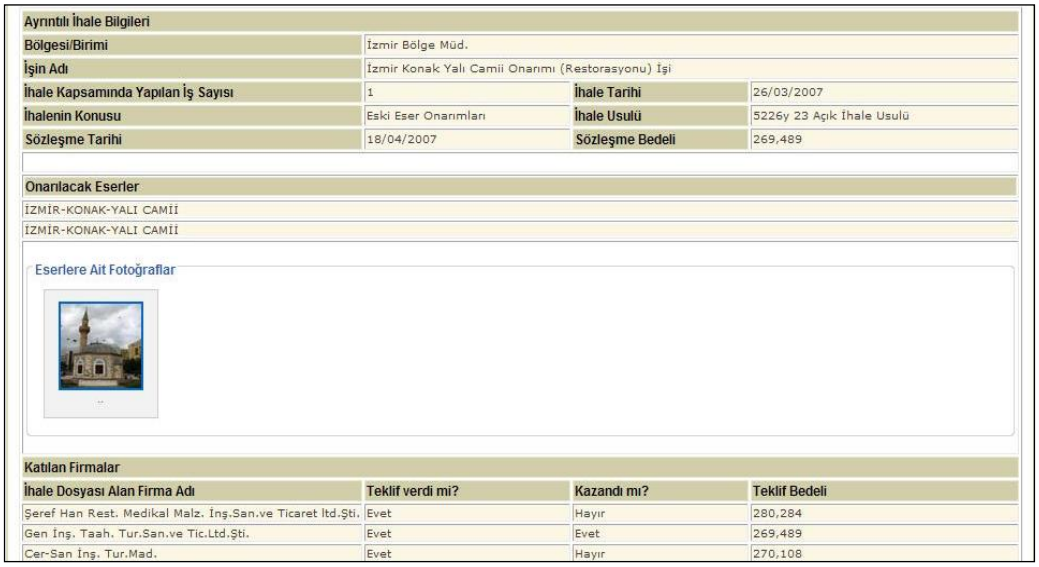
5.1.4.6.1 Uygulamalar Öncesi Süreç. Uygulamalar öncesi süreçte, onarımlar öncesi gerçekleştirilen çalışmalar, ihale sistemi, belgeleme ve projelendirme süreci aktarılmıştır. Süreçte, onarımların değerlendirilmesi ve karar süreçleri irdelenecektir.

Bu bölümde, iki adet İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısı; yedi adet Koruma Bölge Kurulu kararı, bir adet karar tutanağı; iki adet rapor; birer adet ihale onay belgesi, tespit fişi, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu kararı ve ulaşılan projeler incelenmiştir

5.1.4.6.1.1 Uygulamalar Öncesi Süreçte Vakıf Kurumu Koruma Bölge Kurulu ve Özel Kişilerin Rolü. Eserin ulaşılan en erken tarihli tespit dokümanı, 08.06.1971 tarihinde Vakıflar Genel Müdürlüğü, Abide ve Yapı İşleri Dairesi görevlilerince hazırlanan Eski Eser ve Abide fişidir. Fişte, eserin korunması gerektiği belirtilmektedir (Dijital veri no: 350801021-TF001, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi). Koruma Bölge Kurulu tarafından yapılan tespitler ise 18.01.2007 gün ve 2928 sayılı koruma kararından öğrenilmektedir (İzmir VBM Arşivi). Kararda, 20.06.1981 gün ve A-2954 sayılı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu kararıyla, eserin korunması gerekli kültür varlığı olarak tescillendiği belirtilmiştir. 26.01.2007 gün ve 2072 sayılı Koruma Bölge Kurulu kararıyla, koruma grubunun 1. grup olarak belirlendiği aktarılmıştır. Yapının düzenli takibi yapılmaması nedeniyle, izinsiz onarımlara maruz kaldığı ve bu onarımların, kullanıcı başvurularıyla tespit edildiği, geri dönüşümlerinin 2007 yılı restorasyon uygulamasına kadar sağlanamadığı belirlenmiştir. Eserde konumu nedeniyle, belediyelerin çevre düzenleme çalışmalarıyla, izinsiz onarımlar yapılmış ve eski eserle ilişiği olmayan kurumların, koruma sistemi işleyişini takip etmediği görülmüştür. Eserin dört farklı yılda projelendirildiği tespit edilmiştir. Ancak kurum arşivlerinde projelerin bir kısmı bulunmamakta, hazırlandığı yazışmalardan öğrenilmektedir. 1982-1993-2007 ve 2008 yıllarında hazırlanan projelerden 2008 yılına ait çizimler, uygulama sürecinde revize edilen 2007 yılında onaylanan rölöve ve restorasyon projeleridir. Bu nedenle 2008 yılı projeleriyle ilgili olan veriler esaslı onarım uygulamaları başlığı altında aktarılacaktır.

5.1.4.6.1.1.1 Hizmet Alımları ve İhale Sistemi. Eser için düzenlenen 2007 yılı onarım iş ihalesi verilerine ulaşılmıştır. 2007 yılında onaylanan projelerin de kurum dışından hizmet alımıyla elde edildiği tespit edilmiş; ancak söz konusu ihalenin verilerine ulaşılamamıştır. 08.02.2007 gün ve 25 sayılı ihale onay belgesinde,

uygulama işi için, belirlenen yaklaşık maliyet tutarı ve 120 gün iş süre belirtilmiştir (İzmir VBM Arşivi). 26.03.2007 tarihinde, açık ihale usulüyle yapılan, Yalı Camii restorasyon uygulaması işi ihalesine üç firma katılmış, en avantajlı teklif 269.489.00 YTL olarak belirlenmiştir. Diğer teklifler ise 270,108 TL ve 280,284 TL'dir. (İzmir VBM Arşivi; www.vgm.gov.tr 15.06.2010). 2007 yılı restorasyon uygulaması için müşavirlik hizmeti alınmış; uygulamanın iki aşamalı olarak kontrol edilmesi sağlanmıştır.

Ayrıntılı İhale Bilgileri			
Bölgesi/Birimi	İzmir Bölge Müd.		
İşin Adı	İzmir Konak Yalı Camii Onarımı (Restorasyonu) İşi		
İhale Kapsamında Yapılan İş Sayısı	1	İhale Tarihi	26/03/2007
İhalenin Konusu	Eski Eser Onarımları	İhale Usulü	5226y 23 Açık İhale Usulü
Sözleşme Tarihi	18/04/2007	Sözleşme Bedeli	269,489

Onarılacak Eserler
İZMİR-KONAK-YALI CAMİİ
İZMİR-KONAK-YALI CAMİİ

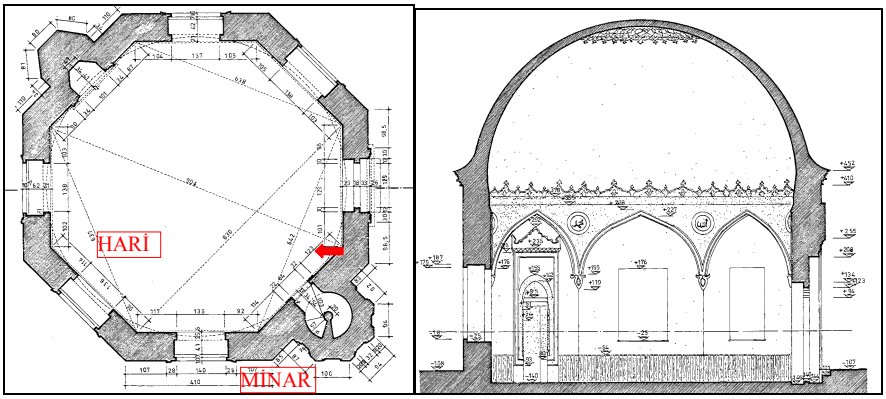
Eserlere Ait Fotoğraflar

Katılan Firmalar			
İhale Dosyası Alan Firma Adı	Teklif verdi mi?	Kazandı mı?	Teklif Bedeli
Şeref Han Rest. Medikal Malz. İnş.San.ve Ticaret ltd.Şti.	Evet	Hayır	280,284
Gen İnş. Taah. Tur.San.ve Tic.Ltd.Şti.	Evet	Evet	269,489
Cer-San İnş. Tur.Mad.	Evet	Hayır	270,108

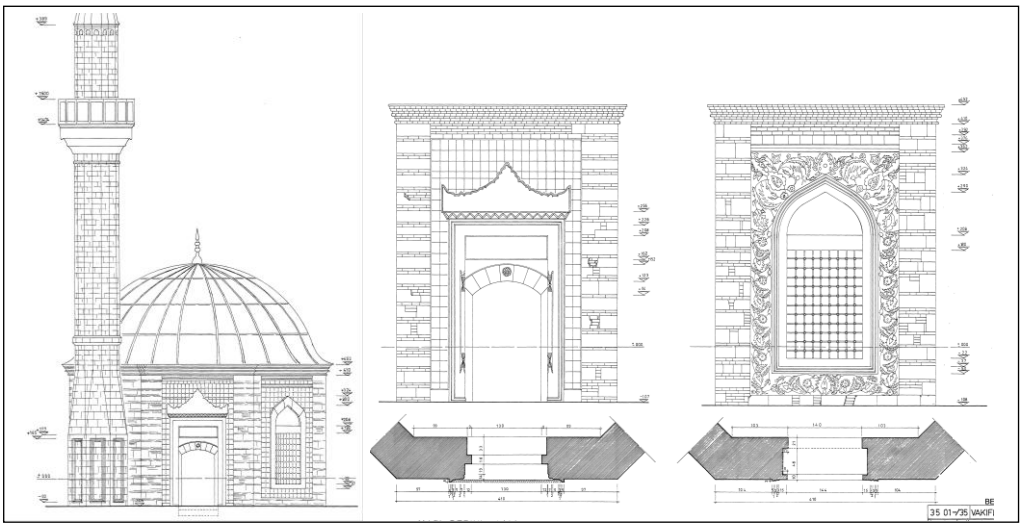
Şekil 5.117 Yalı Cami restorasyon işi ihalesi sonucu. Kaynak:www.vgm.gov.tr 15.06.2010

5.1.4.6.1.1.2 Projelendirme Çalışmaları. Yapının, dört farklı tarihte projelendirildiği, kurumlar arası yapılan yazışmalardan tespit edilmiş; arşivlerde 1993, 2007 yıllarına ait restorasyon, 2008 yılına ait rölöve projelerinin yer almadığı belirlenmiştir. Eserin ulaşılan 26.03.1982 tarihli rölöve projesi; plan, kesit, iki adet cephe, kapı ve pencere detayından oluşmaktadır. 07.10.1993 tarihli, Koruma Bölge Kurulu onaylı restorasyon projesi; 26.01.2007 tarihli, Koruma Bölge Kurulu onaylı rölöve ve restorasyon projeleri bulunmaktadır. 26.01.2007 tarihli projelere göre, esaslı onarım uygulaması yapılmıştır. 18.01.2008 tarihli Koruma Bölge Kurulu onaylı rölöve ve restorasyon projeleri, 26.01.2007 tarihli projelerin uygulama sürecinde revize edilmesiyle elde edilmiştir. Yapının, dört farklı tarihte projelendirildiği, kurumlar arası yapılan yazışmalardan tespit edilmiş; arşivlerde 1993, 2007 yıllarına ait restorasyon, 2008 yılına ait rölöve projelerinin yer almadığı

belirlenmiştir. Eserin ulaşılan 26.03.1982 tarihli rölöve projesi; plan, kesit, iki adet cephe, kapı ve pencere detayından oluşmaktadır. 07.10.1993 tarihli, Koruma Bölge Kurulu onaylı restorasyon projesi; 26.01.2007 tarihli, Koruma Bölge Kurulu onaylı rölöve ve restorasyon projeleri bulunmaktadır. 26.01.2007 tarihli projelere göre, esaslı onarım uygulaması yapılmıştır. 18.01.2008 tarihli Koruma Bölge Kurulu onaylı rölöve ve restorasyon projeleri, 26.01.2007 tarihli projelerin uygulama sürecinde revize edilmesiyle elde edilmiştir.

Şekil 5.118 Yalı Camii, rölöve projesi harim planı ve A-A kesiti (26.03.1982). Kaynak: Dijital veri no: 350801021-OC001, Teknik, VGM Dijital Veri Arşivi.

Şekil 5.119 Yalı Camii, rölöve projesi ön cephe ve giriş detayı (26.03.1982). Kaynak: Dijital veri no: 350801021-OC001, Teknik, VGM Dijital Veri Arşivi.

Yapının, 26.03.1982 tarihli rölöve projesinde, çapraz ölçüler eksik ve açıklıklar çaprazlanmamıştır. Mahal, malzeme ve bozulma verileri aktarılmamış; kalem işi

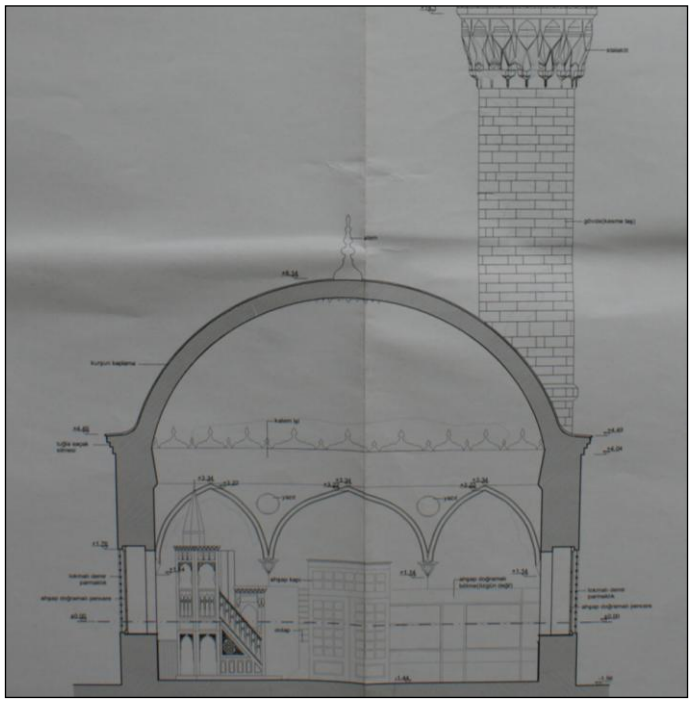
bezemeler kesit üzerinde kısmi olarak çizilmiştir. Bezeme elemanları ve doğrama çizimleri yapılmamış; görünüşlerde cephe dokusu hatalı gösterilmiştir. Kapı detayında, doğrama detayı verilmemiş, yalnızca açıklık çizilmiştir. Pencere detayında da doğramanın verilmediği, yalnızca açıklığın çizildiği tespit edilmiştir (Dijital veri no: 350801021-OC001, Teknik, VGM Dijital Veri Arşivi).

02.07.1992 gün ve 3834 sayılı Koruma Bölge Kurulu kararında, cami cephesine bitişik olan çeşmenin izinsiz olarak kaldırıldığı tespit edilmiştir. Müdahale sırasında çinilerin tahrip edildiği ve eksildiği belirlenmiştir. İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün 20.05.1992 gün ve 2733 sayılı yazısında eksik çinilerin Müdürlük korumasında olduğunun belirtildiği; eksik çinilerin, koruma altında olan çinilerle onarılması amacıyla, onarım projesi hazırlanıp kurula iletilmesi istenmiştir (Dijital veri no: 350801021-KR001, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi). Bu kararın uygulanmadığı görülmüştür.

14.11.2001 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01.062.(3500)-1/4803 sayılı, İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısıyla, döşeme ve pencerelerin yenilenmesi için basit onarım uygulaması talep edilmiştir. 07.10.2002 tarihli Koruma Bölge Kurulu kararında, eserin kentin önemli simgesel yapılarından biri olması nedeniyle, bütün olarak ele alınması gerektiği belirtilmiştir. 07.10.1993 gün ve 4711 sayılı kararla onaylanan rölöve ve restorasyon projelerinin teknik ve detay açısından günümüz koşullarına göre yeterli olmadığı aktarılmıştır. Yapıya ilişkin olarak rölöve ve ayrıntılı onarım tekniklerinin belirtildiği restorasyon projeleri ve tüm çinilerin 1/1 ölçekli rölöve ve restorasyon projelerinin kurula iletilmesi sonrası, talebin değerlendirilebileceği bildirilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 07.10.1993 tarihinde onaylanan projeye ulaşılamamıştır.

07.06.2004 gün ve 11315 sayılı Koruma Bölge Kurulu kararında, çinilerin 1/1 ölçekli rölöve ve restorasyon projelerinin üniversite işbirliği ile hazırlanması; rölöve için ölçü almak üzere, camiye iskele kurulmasında sakınca bulunmadığı belirtilmiştir. 03.06.2004 gün ve 11315 sayılı karar tutanağında çini bozulmalarına yönelik hazırlanan rapor değerlendirilmiştir. Buna göre, çini panolarla, bina yüzeyi

arasında boşluklar oluştuğu; boşlukların tespit edilip konsolide edilmesi gerektiği aktarılmıştır. Ayrıca cephelerde bulunan çinilerin, darbe sonucu sırlarında çatlama olduğu, çatlaklardan giren su nedeniyle deformasyon oluşturduğu, acil olarak iyileştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Çini panoların farklı tarihlerde orijinal kurguya göre yenilendiği; ancak 1997 yılında yapılan yenilemenin ebat, kalınlık, desen ve renk olarak orijinalden farklı olduğu, proje çalışmaları için ilgili bölümlerden danışmanlık istenmesi vurgulanmıştır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi).

Şekil 5.120 Yalı Camii, rölöve projesi D-D kesiti (26.01.2007).
Kaynak: İzmir VBM Arşivi.

26.01.2007 gün ve 2072 sayılı Koruma Bölge Kurulu kararıyla onaylanan rölöve projesine ulaşılmıştır. Rölöve projesi için yapılan tespitler şu şekildedir;

- Vaziyet planı çizilmemiş; vaziyet planı şeklinde düzenlenmiş kapak üzerinde, ifadesiz çizim tekniği kullanılmış; kot, malzeme vb. verilerin gösterilmemiştir.
- Planda, yetersiz çapraz ölçü verilmiş; açıklık içleri çaprazlanmamış; döşeme çizimi gösterilmemiş; tavan planında bezemelerin dış sınırları çizilmiş; planlarda bozulma verileri aktarılmamıştır.
- Minare, giriş kapısı (sistem detayı), minber, mihrap, çinilerle birlikte ele alınan tip pencere detayları ayrıntılı olarak çizilmiştir

- Projede, ikisi pencere açıklığından geçerek ters yönlere bakan, diğer ikisi giriş kapısından geçip ters yönlere bakan toplam dört kesit adet çizilmiştir. Kesitlerde, bezemelerin dış sınırları çizilmiş; bozulma verileri aktarılmamıştır.
- Cephelerde, bozulma sınırları çizilmiş; ancak bozulmalar tanımlanmamıştır (İzmir VBM Arşivi).

2007 yılında, müşavir firma tarafından hazırlanan rölöve raporunda, eserin mimari tanımı ve mevcut durumu aktarılmış, değişmişlikler üzerinde durulmuş, bozulmalar hakkında bilgi verilmemiştir (İzmir VBM Arşivi). 18.01.2008 gün ve 2928 sayılı koruma kararında, eserin uygulama sürecinde tespit edilen yeni veriler ve verilere yönelik önerilerin yer aldığı rölöve ve restorasyon tadilat projelerinin uygun olduğu belirtilmiştir. Uygulamada, bulunan bodrumun etkin olarak çalışmasının sağlanması; cephe korumada nefes alan bir malzeme kullanılması; çini sağlamlaştırma ve yerine sabitleme işlemlerinin konunun uzmanlarınca projeye işlenerek gerçekleştirilmesi gerektiği aktarılmıştır. Uygulamanın Vakıflar Bölge Müdürlüğü ve proje müellifi denetiminde yapılması; uygulama aşama ve sonrasının kurula iletilmesi bildirilmiştir (İzmir VBM Arşivi). 18.01.2008 tarihli projelerden ise yalnızca restorasyon projesine ulaşılmıştır. Revize restorasyon projesine, uygulama sürecinde tespit edilen bodrum kat planı; pencere kenarlarında tespit edilen kalem işi bezemelere yönelik olan müdahaleler eklenmiştir. 26.01.2007 tarihli rölöve projesinde tespit edilen ölçülendirme problemi bu çizimde de görülmüştür. Projelerde bezeme elemanları sağlıklı olarak belgelenmemiştir

18.01.2008 gün ve 2928 sayılı kurul kararında belirtilen, müellif denetmenliğinin gerçekleştirilmediği, uygulamanın başka bir müşavir firma tarafından kontrolünün sağlandığı tespit edilmiştir. Koruma Bölge Kurulu önerisinde olduğu gibi proje müelliflerinin kontrollük görevini üstlenmesi, yapıyı tanıması nedeniyle, uygulamada karşılaşılan problem çözümlenmesini ve revize proje hazırlanması sürecinin hızlanmasını sağlamaktadır. Proje çalışmaları kapsamında restitüsyon projesi hazırlanmadığı görülmüştür. Eser için çeşitli amaçlarla (çini müdahale, mimari ve süsleme aktarımı vb.) hazırlanan birçok raporda, yapı tarihçesine yer verilmiş, ancak bu tarihsel tespitler proje haline getirilmemiş, getirilmesi de talep edilmemiştir.

Uygulama sürecinde hazırlanmış olması nedeniyle, 2008 yılında onaylanan projeye ilişkin ayrıntılı veri esaslı onarım uygulamaları başlığı altında aktarılacaktır.

5.1.4.6.2 Uygulamalar Süreci. Yapı, süreç içerisinde birçok izinsiz uygulamaya maruz kalmıştır. Ayrıca basit onarım uygulaması amacıyla, İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından yapılan talepler, genellikle olumsuz yanıt almıştır. Onarım için, projelendirme istenmiş ve/veya basit onarım yerine, yapı bütününe müdahale edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Söz konusu durum, basit onarımların kullanıcılar tarafından izinsiz olarak yapılmasına neden olmuştur. 2007 yılında, aynı yıl onaylanan projelere göre restorasyon uygulaması başlatılmış; iş süresi 120 gün olarak belirlenmiştir. Ancak uygulama sürecinde yapılan tespitler, revize proje ihtiyacı vb. girdiler nedeniyle, uygulama sürecinde işin durması, şantiyenin kapatılması şeklinde durumlar yaşanmıştır. Uygulama 19.03.2008 tarihinde tamamlanmıştır. Bu bölümde izinli veya izinsiz gerçekleştirilen proje dahilinde olmayan basit onarım çalışmaları, 2007-2008 yıllarındaki restorasyon çalışması süreci ve uygulama sürecinde etkin kurumların tutumu incelenecektir.

5.1.4.6.2.1 Basit Onarım Uygulamaları. Yapının süreç içerisinde birçok müdahaleye maruz kaldığı tespit edilmiştir. Basit onarım niteliğinde olan bu müdahaleler, müdahalelere ilişkin yapılan çalışmalar bu bölümde değerlendirilmiştir. Araştırmada, beş adet İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısı; üç adet Koruma Bölge Kurulu kararı, bir adet kurul tutanağı; dört adet rapor; iki adet tespit fişi; iki adet onarım başvurusu; birer adet İlçe Müftülüğü ve İzmir Valiliği İnsan Hakları İl Kurulu Başkanlığı yazıları incelenmiştir.

Eserin, 08.06.1971 tarihli eski eser fişiyle yapılan tespitleri öncesine ilişkin olarak, basılı kaynaklar iki kapsamlı onarımdan bahsetmektedir (Aktepe 1973/74; Keleş, 1992, s:36; Yılmaz, 2003). 1914-1918 yılları arasında gerçekleştirilen onarımın kapsamı bilinmemekte; 1964 yılında ise yapı cephesinde yer alan çinilerin söküldüğü, açıklık ve mihrap çevresindeki çinilerin bırakıldığı aktarılmaktadır (Aktepe 1973/74; Keleş, 1992, s:36; Yılmaz, 2003). 08.06.1971 tarihli eski eser fişinde, rutubet nedeniyle, beden duvarlarının zemine yakın bölümlerinde sıva

kayıpları olduğu; çinilerin bazılarının düştüğü belirtilmiştir (Dijital veri no: 350801021-TF001, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi).

1982 yılına ait Abide ve Eski Eser Onarım Fişi'nde, eserin 1982 yılı içerisinde, çevresinin açılıp, aralıklı taşlarla oluşturulacak açık drenaj sistemiyle, yakındaki rögara bağlanacağı ve yapı içinde boya tamiratları yapılacağı belirtilmiştir (Dijital veri no: 350801021-OF001, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi). Tespit edilen çini eksikliklerinin, sonraki tarihlerde de sürmesi, müdahale edilmediğini göstermektedir. 1971 yılında tespit edilen sıva kayıplarının, ilgili kurumlarca onarıldığını gösteren bir veriye ulaşılamamış; 1982 yılı onarımında ise boya uygulanacağı belirtilmiştir.

Koruma Bölge Kurulu arşivinde ulaşılan, Prof.Dr. Ümit Serdaroğlu'nun yapı hakkındaki, tarihsiz raporunda, eserin tarihçesi, mimarisi, malzemesi, bozulmaları ve müdahale önerileri aktarılmıştır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Raporun içeriğinden Prof.Dr. Ümit Serdaroğlu'nun 1982 yılı onarımında görev aldığı, raporun bu onarım sonrası, başka bir onarımın ardından yazıldığı anlaşılmaktadır. Rapor, çevre düzenlemesi işleminde yapılan mermer kaplamayı eleştirmekte; bu söyleme dayanarak 1988 yılı sonrasında hazırlanmış olduğu düşünülmektedir. Raporda, fiziksel ve kimyasal bozulmalar hakkında bilgi verilmiştir. Yapının güney doğu cephesi açıklığında, parmaklıklardaki oksidasyon sonucu, sövede patlama ve kopma olmuştur. Harim biriminde ahşap birimler yapılmıştır. Minare kaidesi ve beden duvarına bitişik yapılan çeşme yapıda deformasyon oluşturmuştur. Yapının temel ve subasman bölümlerinde, denize olan mesafe ve trafik problemleri nedeniyle tuğlalarda erime, taşlarda yapraklanma olmuştur. Mermer söveler asit yağmuru nedeniyle bozulmuştur. Cephede taş çürütme işleminde kullanılan çimento harç nedeniyle, oluşan asidik ve bazik ortam sonucu, yeni konulan ve çevresinde yer alan taş malzemede deformasyon oluşmuştur.

Raporda; onarımlarda yenilenen çinilerde, sır çatlamaları olduğu; eksik çiniler bulunduğu; iç mekanda bulunan kalem işi bezemelerin ısınma araçları nedeniyle deforme olduğu belirtilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Ayrıca 1982 yılında yapılan müdahaleler ve daha sonraki izinsiz müdahale şu şekilde aktarılmıştır;

- Yapıyı rutubetten kurtarmak amacıyla, çevresi açılmış ve hava sirkülasyon menfezleri bulunmuş; onarımda bu bölümler temizlenip açık bırakılmıştır.
- Yağmur suları için açık drenaj yapılmış ve kanala bağlanmıştır.
- Döşemeye yapılan izinsiz mermer kaplamayla, menfezler örtülmüştür.

Raporda uygulamalara yönelik olarak öneriler geliştirilmiştir. Zemin seviyesinin düşürülmesi ve kapatılan menfezlerin eski haline getirilmesi, çürütme yöntemiyle bu bölümde, yapı gövdesi ve minarede bozulan taşların aynı cins taşlarla yenilenmesi gerekli görülmüştür. Cephelerin suyla yavaş yıkama yöntemiyle temizlenmesi, yüzeylere su geçirmeyen, malzemenin hava almasını sağlayan koruyucu tatbik edilmesi belirtilmiştir. Eksik çinilerin orijinallerine uygun imal edilip tamamlanması; kapı kenarlarında yer alan, sonradan yapıldığı düşünülen çinilerin sökülerek, taşın kendi rengindeki kaplamayla boş bırakılması uygun bulunmuştur. Harimdeki ahşap eklerin kaldırılması; pencere sövelerinde oluşan eksikliklerin, kendi malzeme tozundan harçla tamamlanması; paslanan parmaklıkların yenilenmesi önerilmiştir. Kalem işlerinin, konunun uzmanları tarafından temizlenmesi, küçük eksikliklerin tamamlanması ve koruyucu tatbik edilmesi gerekli görülmüştür. Önerilerin, yapılıp yapılmadığı tespit edilememiş; giriş çevresindeki çiniler bugün de kullanılmaktadır.

Şekil 5.121 Yalı Camii, mihrap ve minber görünümleri (1988 yılı öncesi). Kaynak; Dijital veri no: 350801021-FT001, Yalı Camii003-012, Fotoğraf, 021 Yalı (Konak) Camii, VGM Dijital Veri Arşivi.

Sipahi (1988), gerçekleştirdiği alan çalışmasına göre yapının o süreçteki mevcut durumunu aktarmıştır. O süreçte, harim beden duvarlarında yerden yaklaşık 1. yükseklikte ahşap lambri kaplama; mihrap nişinde zeminden yaklaşık 50 cm. yüksekliğe dek mermer kaplama olduğunu; mihrap mukarnaslarında yaldız uygulaması bulunduğu belirtmiştir. Söz konusu müdahalelere yönelik kurum arşivlerinde veri yer almamaktadır. Bu durumda müdahalelerin izinsiz yapılmış olduğu düşünülmektedir. VGM Dijital arşivinden elde edilen, tarihsiz görsellerden mihraptaki müdahaleler tespit edilebilmektedir.

20.05.1992 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01.Hy.1-3550/2733 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısında, 13.05.1992 tarihinde yerinde yapılan incelemede tespit edilen izinsiz onarımlar aktarılmıştır. Buna göre, İzmir Büyükşehir Belediye Başkanlığınca yapılan çevre düzenlemesi işi sırasında, cami bitişiğinde yer alan, üzerinde 1951 tarihli mermer başlık bulunan çeşmenin, kırıldığı; uygulama sırasında, dış cephede yer alan çinilerden kırılan parçalar olduğu ve parçaların Müdürlükçe teslim alındığı belirtilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Yazı ekinde yer alan 15.05.1992 tarihli raporda, 1983 yılında, cami görevlisinin çeşmeyi yaptırdığı ve çevre düzenlemesi sırasında çeşmenin kaldırılmasını talep ettiği aktarılmıştır. Yıkım çalışmasında çeşmenin altında kalan iki adet çininin kırıldığı, parçaların muhafaza edildiği, çeşmenin izin dahilinde kaldırılması gerekliliği belirtilmiştir.

02.07.1992 gün ve 3834 sayılı Koruma Bölge Kurulu kararı, cami cephesine bitişik olan çeşmenin izinsiz olarak yıkılmasına ilişkindir (Dijital veri no: 350801021-KR001, Genel İdari, VGM Dijital Veri Arşivi). Kararda, caminin kuzeydoğu cephesindeki minare kaidesi ve cami duvarına bitişik olarak, sonradan yapılmış çeşmenin kaldırılmasında sakınca olmadığı belirtilmiştir. Tescilli eserde inşai faaliyet yapılması için gereken izinlerin alınmaması nedeniyle, cami görevlisinin uyarılması; Kalıntıların İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü uzmanları denetiminde temizlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca dış cephede yer alan eksik çinilerin, koruma altında olan çinilerle onarılması amacıyla onarım projesi hazırlanıp kurula iletilmesi yönünde karar alınmıştır. Bu talebe ilişkin dokümana rastlanmamıştır. Günümüzde minare kenarında eksik çiniler olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 5.122 Yalı Camii, 1994 yılı çeşme yıkımında tahrip edilen, çini kaplama. Kaynak: İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi.

22.11.1995 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.4814 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısı, cami pencere içlerinin aslına uygun olarak boyanması yönündeki basit onarım talebini içermektedir. Onarımın Cami Koruma Derneği tarafından yapılacağı aktarılmaktadır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Ancak bu talebe ilişkin olarak, Koruma Bölge Kurulu yanıtına ulaşılamamıştır. 26.12.1997 gün ve 6990 sayılı Koruma Bölge Kurulu kararı, caminin cephelerinde yer alan çinilerin izinsiz yenilenmesi hakkındadır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Kararda; doğu, güney doğu, güney batı cephelerindeki çini panoların alt sırası ve batı cephesindeki pano üst sırasında bulunan, sıralı tekniğinde yapılmış, 17. yüzyıla ait çinileri, izinsiz olarak söküp yenileyenler hakkında, yasal işlem başlatılması ve sökülen orijinal çinilerin, İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ne teslim edilmesi gerektiği belirtilmektedir Aynı gün ve sayılı karar tutanağında yer alan 08.09.1997 tarihli raporda; uygulamanın İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün bilgisi dahilinde olmadığı; yeni yapılan çiniler üzerinde sorumlunun isminin yazdığı bildirilmiştir.

Koruma Bölge Kurulu arşivinde yer alan 18.03.1998 tarihli, Akşam Gazetesi, Ege ekindeki habere göre, onarımdan sorumlu seramik sanatçısı ve cami görevlisinin birlikte yargılandığı, işlem için eski Vali tarafından görevlendirildikleri bilgisi yer almaktadır (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). 07.11.2001 gün ve İHM.2001-1/259 sayılı, İzmir Valiliği İnsan Hakları İl Kurulu Başkanlığı yazısıyla, İl Kültür Müdürlüğü'ne gönderilen 02.11.2001 tarihli müracaat formunda, 1997 yılında

yapılan çini yenileme işleminde, sorumlunun yaptığı eklemelere ismini yazdığı ve tüm çinileri kendi yapmış gibi gösterdiği belirtilmiştir. Bu uygulamanın düzeltilmesi ve yapının tarihi değerinin geri kazandırılması talep edilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Bu imalatlar günümüzde de kullanılmaktadır.

Şekil 5.123 Yalı Camii, 1997 yılı çini müdahalesi.

14.11.2001 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01.062.(3500)-1/4803 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısıyla, kullanıcı başvurusu sonucu, yerinde inceleme yapılmış; basit onarım yapılması gerektiği talep edilmiştir (İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi). Yazı ekinde yer alan 13.11.2001 tarihli raporda, ahşap doğramaların çalışmada zorlandığı; ahşap döşemede çökmeler olduğu tespit edilmiş; mevcut duruma uygun olarak doğrama ve döşemenin yenilenmesi önerilmiştir. 07.10.2002 tarihli Koruma Bölge Kurul kararıyla yapı bütününün ele alınması ve bu amaçla eserin yeniden projelendirilmesi gerektiği belirtilmiş; basit onarım uygulamasına izin verilmemiştir.

2007-2008 restorasyon uygulaması sonrasında, 06.03.2009 tarihinde, cami görevlisi tarafından, klima ihtiyacı belirtilmiş; abdestliklerin üzerinin örtülmesi ve askılık yapılması talep edilmiştir (İzmir VBM Arşivi). 18.03.2009 gün ve B.02.1. Vakıflar Genel Müdürlüğü.1.14.00.08/103.04/1247 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısıyla, İlçe Müftülüğü'nden görüş istenmiştir. 26.03.2009 gün ve B.02.1.DİB.4.35.65.00-215/-171 sayılı İlçe Müftülüğü yazısıyla, klima, abdestlik üst örtü ve askılık yapılmasının uygun olduğu bildirilmiştir (İzmir VBM Arşivi). 07.04.2009 gün ve B.02.VGM.1.14.00.08/103/1654 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısıyla, talep Koruma Bölge Kuruluna iletilmiştir (İzmir VBM Arşivi).

Talebe verilen yanıt tespit edilememiş; mevcut durumdan harim içinde klima kullanımı olduğu görülmüştür.

5.1.4.6.2.2 Esaslı Onarım Uygulamaları. Yapının tespit edilen tek esaslı onarım uygulaması, 2007-2008 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. Uygulamaya ilişkin olarak yapılan öneriler, müdahaleler ve süreç değerlendirilmiştir. Bu bölümde, dört adet İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısı; iki adet Koruma Bölge Kurulu kararı, iki adet kurul yazısı; yedi adet rapor; dört adet uygulamanın yüklenici ve müşavir firmaları tarafından yazılmış dilekçe; bir adet Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuar Müdürlüğü yazısı incelenmiştir.

Tespit edilen tek esaslı onarım uygulaması, 26.04.2007 tarihinde başlayan onarımdır. Uygulamada süreç içinde yapılan tespitler nedeniyle, yeni müdahale önerileri ihtiyacı oluşmuş; restorasyon projesi revize edilmiştir. Buna bağlı olarak yeni proje hazırlanması ve onayı için Kurul Kararı beklenmiş ve çalışma durdurulmuştur. Onarım sözleşmede belirtilen tarihte tamamlanamamış; yüklenici firmaya süre uzatımı verilmiştir.

26.03.2007 tarihinde ihalesi gerçekleştirilen restorasyon uygulaması işi için, 18.04.2004 tarihinde yükleniciyle idare arasında sözleşme imzalanmış; 26.04.2007 tarihinde yer teslimi gerçekleştirilmiştir (İzmir VBM Arşivi). 26.01.2007 gün ve 2072 sayılı Koruma Bölge Kurulu kararıyla restorasyon raporu onaylanmıştır. Raporda, harim içindeki rüzgarlığın korunması; orijinal olmayan çinilere müdahalenin, orijinalleri tahrip etme olasılığı ve minare şerefe, korkuluk orijinal kurgusunun tespit edilememesi nedenleriyle elemanların mevcut haliyle korunması önerilmiştir. Görevli odasının; ahşap minbere monte edilen muhdes panonun; açıklık çevrelerindeki kağıt bordürün; beden duvarlarındaki ahşap lambri kaplamanın ve klimanın kaldırılacağı belirtilmiştir Kaplama altlarında sıva ve mevcut duvar renginde boya yapılacağı; klimanın bulunduğu pencerenin, orijinal kesite göre yenileceği; ahşap zemin kaplamasının yenileneceği aktarılmıştır. Mihrap üzerindeki boya ve yaldız uygulamasının temizlenmesi önerilmiştir. Kubbe kurşunlarına müdahale gerekmediği, alemin düzeltileceği belirtilmiştir. Raporda, çinilerin

korunması önerilmiş, ancak sonraki uzman raporlarında, çinilerin mevcut durumda korunamadığı belirlenmiş ve yeni müdahale önerileriyle onarım yapılmıştır.

Şekil 5.124 Yalı Camii, 2007-2008 yılları onarımı öncesi ve sonrası harim görünümü. Kaynak: Uygulama Raporu ve Fotoğraf Albümü, s:19, İzmir VBM Arşivi

2007 yılı restorasyon uygulamasında, görevli müşavir firmanın 15.05.2007 tarihinde İzmir Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne verdiği raporda, müteahhit firmanın yapması gereken işlemler aktarılmıştır. Çini ve taş üzerindeki bozulmalardan numune alarak analiz yaptırılması; pencere kenarlarında yer alan kağıt bordür altında tespit edilen kalem işlerinin, konunun uzmanlarınca araştırılması gerektiği belirtilmiştir. Ahşap döşeme sökümü sonrası, betonarme döşeme ve döşeme altında, yapının taş ayaklar üzerinde yükseldiği; harim altının boş ve mevcut menfezlerin orijinal olduğu tespit edilmiştir. Tespitlerin projeye işlenmesi gerektiği bildirilmiştir (İzmir VBM Arşivi).

16.05.2007 gün ve B.002.1.VGM.1.14.00.08/103.01.2303 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısı, yapıda yer alan taş, derz, sıva malzemelerinin içerikleri ve taşın sertlik durumunun tespiti için, Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuarı Müdürlüğü'ne yazılmıştır (İzmir VBM Arşivi). 11.06.2007 gün ve B.16.0.KVM.4.34.00.15/729-314 sayılı Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuarı Müdürlüğü yazısıyla, yapıya ilişkin istenen analizlerin sonucu, İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ne gönderilmiştir. 08.06.2007 tarihli uzman raporunda, analizlere ilişkin taşın sertlik derecesi ve bozulma nedenlerine yönelik analizin

kurum bünyesinde yapılmadığı; sıva ve derzlerin kimyasal spot test analizleri, asit testi, elek analizi ve kalsinasyon analizleri yapıldığı, sonuçların ve sonuçlara bağlı yeni imalatlarda kullanılacak malzeme karışımlarının gönderildiği bildirilmiştir (İzmir VBM Arşivi).

Çinilerde, yüzeyden ayrılma, sırlarda çatlama vb. birçok problem olduğunun tespiti üzerine, yüklenici firmanın, tarihsiz yazısıyla, İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ne gönderdiği tarihsiz 'çini uzmanı' imzalı, Çini Raporu ve 21.05.2007 tarihli, Mimari ve Süsleme Raporu bulunmaktadır. Çini raporunun aynı müdahalelerle, 01.02.2008 tarihinde yinelendiği tespit edilmiştir. 01.02.2008 tarihli raporda, 'çini uzmanı' ve 'restoratör mimar' imzası yer almaktadır (İzmir VBM Arşivi). Raporda müdahalelere yönelik olarak öneriler geliştirilmiştir. Rapora göre, çinilerin tespitinin yapılması gerektiği belirtilmiştir. Çini yüzeyin pamuk ve alkolle temizlenmesi; amonyum bi karbonatla ikinci temizlik yapılarak çinilerin kalıcı kirlerden arındırılması; çok kirli olan çinilerin bol suyla yıkanması ve üstübü ile silinmesi önerilmiştir. Paraloid ve tolien karışımıyla sağlamlaştırma yapılması; sıvalarda oluşan çatlak ve kabarmaların sağlamlaştırılması için %5 veya %3 paraloid ve tolien derzlere gelmeyecek şekilde fırça yardımıyla sürülmesi ve sırların yapıştırılması gerektiği aktarılmıştır. Bozulan derzlerin açılması, yüzeyden ayrılan çinilerde derz arasından enjeksiyon harcı tatbik edilmesi; çinilerin arasındaki açıklıklarda küfeki taşı tozu, ateş tuğlası tozu kullanılarak ince harç dolgu yapılması ve ince zımparayla düzeltilmesi; sır üstü boyalarla çinilerin tamamlanması, motiflerin üst yüzeylerine %5'lik paraloidli koruyucu sürülmesi önerilmiştir (İzmir VBM Arşivi). Tarihsiz raporda numaralandırılan pencere, minber ve giriş kapısı çevresinde yer alan çiniler özelinde müdahale önerileri geliştirilmiştir.

21.05.2007 tarihli, Prof. Dr. İnci Kuyulu Ersoy'un, Mimari ve Süsleme Raporu'nda, çinilerin farklı tarihlerde yenilenen parçaları olduğu, bu parçaların çini zemin renginin farklılaşması ve bazı çiniler üzerinde yazılmış olan isimlerden anlaşıldığı belirtilmiştir (İzmir VBM Arşivi). Mihrabın kurşun kaplama bölümü arkasında tespit edilen mermer parçası ve duvar örgüsünden farklı örgüye sahip olması nedeniyle, orijinal olmadığı, orijinal kurguda diğer pencereler gibi pencere

açıklığı ya da derinliği daha az bir niş şeklinde olup pencere kurgusunda sağır bir cephe olabileceği aktarılmıştır. Minare örgüsünde kullanılan taşlarla, yapı beden duvarlarında kullanılan taşların farklı olduğu; kalem işi süslemelerde üç dönem tespit edildiği; girişin özgün olmadığı yapılan tespitler arasındadır.

Şekil 5.125 Yalı Camii, 2007-2008 yılları onarımı öncesi ve sonrası kubbe kaplaması görünümü. Kaynak: Uygulama Raporu ve Fotoğraf Albümü, s:8, İzmir VBM Arşivi.

Raporda onarım önerileri yer almaktadır. Buna göre, tüm kurşun kaplamaların yenilenmesi; cephede derz ve saçak onarımı yapılması; minare ve yapı cephelerinde bozulan ve çürüyen taş ve/veya tuğlaların onarılması ya da değiştirilmesi uygun görülmüştür. Drenaj yapılması, mermer döşeme eğiminin değiştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Çini kaplamaların derz onarımı, eksiklerin boş bırakılması ya da boyanması kararının Koruma Bölge Kuruluna bırakılması vurgulanmıştır. Harimde tespit edilen menfezlerin temizlenmesi, tabandaki çökmelerin onarılması, beton döşemenin yenilenip, ahşap kaplanması; harim içinde kalem işi olmayan yüzeylerde raspa yapılması, sonucun Koruma Bölge Kurulu görüşüne sunulması gerektiği belirtilmiştir. Söz konusu raporlarda yer alan önerilerin bir kısmı proje kararlarıyla uyuşmamaktadır. Raporların Koruma Bölge Kuruluna gönderilmesi sonrası, 26.06.2007 tarihli yüklenici yazısıyla kurul kararı beklenmesi için uygulamaya ara verildiği bildirilmiştir (İzmir VBM arşivi).

Şekil 5.126 Yalı Camii, 2007-08 yılları onarımı öncesi ve mevcut mihrap görünümü. Kaynak: Uygulama Raporu ve Fotoğraf Albümü, s:16, İzmir VBM Arşivi.

Müşavir firmanın hazırladığı 01.07.2007 tarihli, iki numaralı yapım işleri raporunda, iş bitim tarihi 26.08.2007 olarak görülmektedir. Raporda, 01.06.2007 - 30.06.2007 tarihleri arasında yapılan tespit işlemler şu şekilde aktarılmıştır;

- Pencere çevresindeki kalem işi süslemelerde temizliğin devam etmektedir.
- Mihrap iki yanında yer alan sütunçe kaidelerinin alt kesimi ve bozulan silmelerin alt kesiminin kalıpları alınarak tamamlanmasına başlanmıştır.
- Kubbe kurşunları; beden duvarı, alt kesiminde çürüyen hatıllar yenilenmiştir.
- Pencere parmaklıklarındaki yağlı boyalar zımparalanmıştır.
- Sıva altına elektrik tesisatı döşenmiş; duvarlar horasan harçla sıvanmıştır.
- Kubbe içinde kalem işi araştırması yapılmış ancak veriye ulaşılamamıştır.
- Drenaj çalışmaları başlamış ve bu süreçte harim girişinin batısında duvar kalıntısı ve temel tespit edilmiştir.

Raporda da belirtildiği üzere, henüz revize projeler hazırlanmadan onaylı restorasyon raporunda kubbe kurşunlarının yenilenmesine gerek olmadığı yönündeki öneri göz ardı edilmiş ve projede yer almayan imalat yapılmıştır.

20.08.2007 gün ve B.16.0.KVM.4.35.00.02-35.00/1681-2678 sayılı Koruma Bölge Kurulu yazısında, uzman raporlarının incelendiği; teknik raporda belirtilen saptamaların, rölöve analiz paftası ve müdahale paftasıyla detaylandırılması gerektiği belirtilmiştir. Ortaya çıkarılan bodrum katın, rölövesine işlenerek kurula iletilmesi

sonrası, konunun değerlendirileceği bildirilmiştir (İzmir VBM Arşivi). 28.08.2007 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01/4119 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısıyla, uygulama sürecindeki bulgulara göre hazırlanan rölöve analizi, rölöve projesi ve restorasyon projesi, Koruma Bölge Kuruluna gönderilmiştir (İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü arşivi).

25.09.2007 gün ve B.16.KVM.4.35.002-35.00/1681-2900 sayılı, Koruma Bölge Kurulu yazısıyla, revize edilen projelerdeki eksiklikler tespit edilmiş ve tamamlanması gerektiği bildirilmiştir (İzmir VBM Arşivi). Rölöve analizi ve uzman raporlarında yer alan tespitlerle restorasyon raporu ve projesinin uyuşmadığı, rölöve ve restorasyon projelerinin tespitlere göre düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Kurul kararında çalışmalar arasındaki farklılıklar şu şekilde aktarılmıştır;

- Yapının minare ve duvarlarındaki taş bozulmalara, analizlere göre taş ve tuğlalara müdahale yapılacaktır. Pencere sövelerindeki bozulmalar düzeltilecektir.
- Boya raspası sonucu açıklık çevrelerinde tespit edilen, üç farklı döneme ait kalem işi bezemelere, uygulama yöntemi için kurul kararı beklenecektir.

Ayrıca çinilerdeki müdahalelerin, çini paftaları üzerinde belirtilmesi gerektiği ve harim döşemesinin deformasyona uğradığı şeklindeki tespitlerin, uzman raporları ve rölöve analizinde yer aldığı; ancak rölöve analiziyle uyumsuz olan restorasyon raporuna açıklık getirilmesi istenmiştir. Ortaya çıkan kalem işi süslemelerin rölöveye aktarılması ve korunmasına yönelik uygulamaların detaylandırılması gerektiği aktarılmıştır. Minarenin bozulan taşları ve araları boşalan derzlerdeki müdahalelere açıklık getirilmesi ve bozulma analizi kapsamında belirtilmesi; tespit edilen bodrum katta yapılacak müdahalelerin, bodrum katın özgün işlevi de göz önünde bulundurularak belirlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Nem problemine ilişkin çözüm bulunması ve eksikliklerin giderilmesi gerektiği bildirilmiştir (İzmir VBM Arşivi).

17.10.2007 tarihli yüklenici firma ve müşavir firma yazılarıyla, İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ne uygulamaya ara verilmesinin nedenleri ve ara verilmeden önce yapılan imalatlar bildirilmiştir (İzmir VBM Arşivi). Söz konusu imalatlar daha önce verilen raporla aynıdır. Uygulamaya ara verilmesinin nedeni yeni bulgulara göre hazırlanan çalışmaların Koruma Bölge Kurulu onayı sürecinde olmasıdır. Süreçte;

çini ve çürütme işlemlerine yönelik olarak çözümler bulunmadığı ya da yetersiz kaldığı için Prof. Dr. İnci Kuyulu Ersoy'un danışman raporu ve Çini Uzmanı Mine Sevgili'nin hazırlamış olduğu rapor 29.05.2007 tarihinde Koruma Bölge Kuruluna gönderilmiştir. 12.05.2007 tarihinde kurul raportörlerinin yaptığı yerinde inceleme sonrası, raportörlerin sırasıyla izne çıkması ve kurulun yıllık tatili olması nedeniyle karar gecikmiştir. 20.08.2007 gün ve 2678 sayılı kurul kararıyla, rapor halinde sunulan çalışmaların projelere işlenmesi istenmiş; 28.08.2007 gün ve 4119 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısıyla projeler kurula iletilmiştir. 25.09.2007 tarihli kurul yazısıyla, raspa sonucu çıkan kalem işlerinin rölöve projesine aktarılması ve bodrum katın işlevinin belirlenmesi hususlarında proje müellifinin çalıştığı; proje tadilatının 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na göre müellif tarafından yapılması gerektiği belirtilmiştir.

02.11.2007 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01/4990 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısında, minarenin bozulan taşlarına, Koruma Bölge Kurulunun önerisi üzerine bölgesel koruyucu uygulanacağı belirtilmiştir. Raspa sonucu bulunan kalem işlerinin rölöve ve restorasyon projelerine işlendiği bu bezemelerin ve pencere sövelerinin mevcut haliyle korunacağı aktarılmıştır. Dış duvar derzlerinin, analiz sonuçlarında tespit edilen harç karışımına göre yapılacağı; yazı ekinde düzenlenen projelerin iletildiği, Koruma Bölge Kuruluna bildirilmektedir (İzmir VBM Arşivi).

04.02.2008 tarihinde yüklenici firma, İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ne çini süsleme, taş ve derzler hakkında raporla fotoğraf çalışmasını iletmiştir (İzmir VBM Arşivi). 01.02.2008 tarihli, 'restoratör' ve 'restoratör mimar' imzalı taş ve derzlere ilişkin raporda, taşın yumuşak ve gözenekli yapıya sahip olması nedeniyle, tahribatın derecesinin arttığı ve konuya ilişkin tespit ve müdahale önerileri belirtilmektedir. Taş yüzeyinde, kir ve toz tabakası; kararma; tozlaşma; kristalizasyon; yapraklaşma şeklinde bozulmalar olduğu aktarılmıştır. Ayrıca taş yapısında, kılcal çatlak; derin çatlak ve kırık; yapısal özelliklerde kayıp; asit yağmuru ve organik atık sebepli erime; taş içinde kullanılan demir kenetlerin oksidasyonu sonucu patlayan kısımlar; deprem vb. etkenlerden kaynaklı yapısal ve lokal hareketler; işlevini yitirmiş veya boşalmış derzler şeklinde bozulmalar tespit edildiği bildirilmiştir. Öneri olarak,

basınçlı hava, su ya da akarsuyla yüzeyde biriken toz ve kirin; mekanik ya da uygun kimyasalla yoğun kirli yüzeylerin temizlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Yapısal kaynaklı bozulmalarda, çatlak ve kırıklara yapıştırıcı özellikli malzeme (araldite vb.) enjeksiyonu; patlayan kısımlarda ve işlevini yitiren derzlerde mermer tozu ve yapıştırıcı malzeme (araldite vb.) karışımı dolgu ve demir kenetlerin yalıtımı önerilmiştir. Minarede, şerefe ve korkuluklarının birbirinden ayrıldığı bölümlerde imitasyon ya da dolgu yapılması; minare korkuluklarında sağlamlaştırma ve tamamlama yapılıp, koruyucu malzeme (Paraloid, Primal AC 33, Etileter vb.) tatbik edilmesi uygun görülmüştür.

Ayrıca raporda, minarenin acil onarılması gerektiği belirtilerek, onarım için müdahale önerileri geliştirilmiştir. Gövdede, derzlerin Araldite veya Primal katkılı harçla sağlamlaştırılması; oksidasyona uğramış kenetlerin Araldite ile kaplanarak yalıtılması; bozuk yüzeylerin koruyucuyla (etileter) yüzeyinin kaplanması; dış cephede taş yüzeylerin fırça ile temizlenmesi belirtilmiştir. Şerefede, korkuluklarının kopan bağlantı yerlerinden, demir kenet ve araldite katkılı harçla tamamlanarak sağlamlaştırılması; şerefe tabanında yer alan çimento kaplamanın değiştirilmesi, yağmur suyu tahliyesi sağlanması; çimentoyla tamamlanan kısımların uygun harçla tamamlanması önerilmiştir. Mukarnaslarda, çürüyen ve tahrip olan kısımların tıraşlanarak koruyucuyla sağlamlaştırılması; şerefeyle mukarnas arasında oluşan boşluğu aralditeyle doldurularak yüzeye taş dokusu verilmesi; gerekli bölümlerde tamamlama yapılması uygun görülmüştür (İzmir VBM Arşivi). 01.02.2008 tarihli, çini bozulmalarına yönelik hazırlanan ‘çini uzmanı’ ve ‘restoratör mimar’ imzalı rapor, 21.05.2007 tarihli Mimari ve Süsleme Raporuyla birlikte iletilen çini raporundan alınmıştır. 18.01.2008 gün ve 2928 sayılı Koruma Bölge Kurulu kararıyla revize proje çalışmaları onaylanmıştır (İzmir VBM Arşivi). Uygulama başlatılmıştır.

2007-2008 tarihli müşavir firma tarafından hazırlanan raporda uygulama öncesi ve uygulama sonrası görselleri yer almaktadır. Yapılan uygulamalar şu şekildedir;

- Taşıyıcı sistem elemanlarında, dış beden duvarları taş yüzeyi ve minare iç, dış duvarları temizlenmiştir. Boşalan tuğlalar değiştirilmiştir. Tüm yüzeye koruyucu

tatbik edilmiştir. Çatlak ve boşalan derzlerin onarımından sonra iç ve dış yüzeye koruyucu sürülmüştür. Döşemede, havalandırma katına inen açıklık bulunmuştur.

•Kaplama elemanlarında, kubbe ve minare kurşunları; ahşap döşeme yenilenmiştir. Lambri kaplamalar kaldırılmış, çıkan çimento harçlar sökülmüştür. Horasan harçlı kaba ve ince sıva yapılmıştır. Pencere çevrelerindeki kağıt bordürler kaldırılmıştır. Kubbe içi ve beden duvarlarında boya uygulanmıştır.

•Doğramalarda, pencereler yenilenmiştir. Demir parmaklıklarda boya sökülmüş ve boya yapılmıştır. Minber, minare kapısı, rüzgarlık ve harim kapısı boyanmıştır.

Şekil 5.127 Yalı Camii, 2007-2008 yılları onarımı öncesi ve mevcut durum cümle kapısı görünümü. Kaynak: Uygulama Raporu ve Fotoğraf Albümü, s:5, İzmir VBM Arşivi.

Şekil 5.128 Yalı Camii, 2007-2008 yılları onarım öncesi ve mevcut mihrap çıkması. Kaynak: Uygulama Raporu ve Fotoğraf Albümü, s:14, İzmir VBM Arşivi.

- Mihrapta, alt kısımdaki mermer kaplama kaldırılmıştır. Yağlı boya temizliği yapılmıştır. Avluda, abdest musluk ve oturakları yenilenmiş; drenaj yapılmıştır.
- Bezeme elemanlarında, tüm bezeme yüzeylerde ve kağıt bordür altından çıkan bezemelerde yüzey temizliği ve koruyucu tatbiki yapılmıştır. Çinilerde dökülen derzler doldurulmuştur.

Yapılan uygulamaların bir kısmı uygulama sürecinde işin kapsamına eklenmiştir. Süreç içerisinde projelerde revize yapılması ve yeni müdahale kararlarına ihtiyaç duyulması, nedenleriyle, iş süresi uzamıştır.

5.1.4.6.2.3 Uygulamalar Süreci Kontrol Mekanizması. Yapının 08.06.1971 tarihli eski eser fişiyle tespitinin gerçekleştirilmesinden günümüze kadar geçen süreçte, yapılan onarımlarda kontrol mekanizmasının uygulama sürecine dahil olamadığı görülmüştür. Uygulamaların izinsiz müdahalelerden oluşması nedeniyle, kontrol mekanizması, uygulama sonrasına dahil olabilmiş ve işlemler hakkında ayrıntılı bilgi sahibi olamamıştır. Bu bölümde, dört adet İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısı; iki adet müşavir ve yüklenici firmalar tarafından yazılan dilekçe; bir adet rapor incelenmiştir. 2007-2008 yılları arasında gerçekleştirilen restorasyon uygulamasında ise, müşavir firma ve mülkiyet sahibi kurumun uygulama sürecinin kontrolünde etkin bir rol aldığı görülmüştür. Koruma Bölge Kurulu görüşü sorulmasıyla, kontrol mekanizmasına kurulun da dahil edildiği, yazışmalardan anlaşılmaktadır. Uygulamanın müellif ya da müşavir firma kontrolünde gerçekleştirilmesi, sürecin sağlıklı olarak yürütülmesi ve işlemlerin belgelenmesinin sağlaması açısından önemli görülmektedir. Müşavir firmanın uygulamayı sürekli takip etmesiyle ayrıntılı dokümanlar oluşturulabilmiştir.

Müşavirlik hizmeti kapsamında, yüklenicinin çalışması kontrol edilmekte ve tespitler idareye bildirilmektedir. Şantiyede oluşabilecek her durumdan, yüklenici ve müşavir firma sorumlu olmaktadır. Uygulamalar süreci kontrol mekanizmasının yapması gereken kontrollerden biri de, iş güvenliğinin sağlanmasını teyit etmektir. 25.07.2007 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01/2508 tarihli İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısında, müşavir firmanın bildirmesi doğrultusunda şantiyenin iş güvenliğinin sağlanmadığı belirlenmiş, yüklenici uyarılmıştır (İzmir VBM Arşivi).

Hiyerarşik düzende oluşturulan kontrol mekanizmasında, özel görevlendirilen kontrollerin, karşılaşılan durumları üst kademelere bildirmesi gerekmektedir. Ancak bilgi akışı zayıfladığı ya da ayrıntılı aktarım gerçekleşmediği durumlarda yanlış anlaşılmalar oluşabilmektedir. 16.10.2007 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01/4770 sayılı ve 24.10.2007 tarihli yazılar, İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nde, kurum içi gerçekleştirilmiş olan, uygulamaya ara verilmesi konusundaki yazışmalarıdır (İzmir VBM Arşivi). 16.10.2007 tarihli yazıda, onarıma ara verilmesinin kamuoyu ve basında eleştirilere neden olduğu, ara verilmesinin sebepleri ve ara verilen tarihe dek yapılan işlemler hakkında bilgi istenmiştir.

24.10.2007 tarihli yazıda, onaylı projelerin, bazı onarım kararlarında yetersiz olduğunun tespit edildiği; müşavir ve yüklenici firma yetkilileriyle görüşülüp yapılması gereken işlemlere karar verildiği ve uzman raporları hazırlatıldığı, malzeme analizleri yaptırıldığı belirtilmiştir. Yapılan çalışmaların vakit geçirilmeden Koruma Bölge Kuruluna iletildiği, ancak istenen belgelerin her geçen gün değiştiği; şahsen sorulmak suretiyle tamamlanmaya çalışılmak istenmesine rağmen, kurul raportörlerince, farklı belgelerin yazılı olarak istenmesi sonucu zaman kaybına sebep olunduğu aktarılmıştır. Onarım aşamalarının aylık olarak müşavir firmadan alındığı ve Koruma Bölge Kuruluna da iletildiği; 25.09.2007 gün ve 2900 sayılı Koruma Bölge Kurulu yazısı gereği, müellifle görüşüldüğü, en kısa sürede eksiklerin tamamlanmasının sağlanıp, Koruma Bölge Kuruluna gönderileceği bildirilmiştir.

Projelerde eksik olarak görülen ve uygulama sürecinde yeni tespitler ışığında gerçekleştirilmesi gereken çalışmaların tamamlanması; Koruma Bölge Kurulu görüşü beklenmesi; sözleşme kapsamında yer almayan iş kalemlerinin uygulamaya eklenmesi nedenleriyle, sözleşmede belirtilen iş süresi yetersiz hale gelmiştir. Uygulama durdurulmak durumunda kalınmış ve ek süre talep edilmiştir. 12.11.2007 tarihli müşavir yazısıyla, 21.07.2007 tarihinden kurul kararı alınmasına dek geçen sürenin süre uzatımı olarak verilmesi talep edilmiştir (İzmir VBM Arşivi). 14.11.2007 tarihli, İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü iç yazışmasında, 10.10.2007 tarihinden, Koruma Bölge Kurulu onayı alınmasına dek geçen sürenin süre uzatımı olarak verilmesi talebi yer almaktadır. 20.11.2007 gün ve

B.02.1.VGM.1.14.00.01/5303 sayılı yazıyla, süre uzatımını uygun olduğu belirtilmiştir (İzmir VBM Arşivi).

Ancak süre uzatımına ilişkin yazışmalarda, çelişkili aktarımlar görülmektedir. Müellif ve yüklenici firmanın daha önce bildirdiği üzere 21.07.2007 tarihinde uygulamaya ara verilmiştir. Bu nedenle 21.07.2007 tarihinden başlayıp, kurul kararında dek geçen sürecin, ek süre olarak talep edilmesi anlaşılabilir olurken, İdarenin iç yazışmasında yer alan 10.10.2007 tarihinden itibaren süre uzatımı verilmesi istemi anlaşılamamıştır. Ayrıca uzatım kararında da hangi tarihin esas alındığı belirtilmemiştir. Bu durum işin tamamlanma süresini değiştiren faktör olarak, uygulama sonrası sürecini, doğrudan etkileyen girdiler haline gelmiştir.

13.03.2008 tarihli yüklenici firma görevlisi, şantiye şefinin raporunda yer alan verilerden idare, proje müellifi ve yüklenicinin koruma anlayışında farklılıklar olduğu anlaşılmaktadır (İzmir VBM Arşivi). Raporda, 1964 yılında yapılan uygulamada derzlerin beyaz çimentoyla yapıldığı, bu uygulamanın günümüzde çok gerekmedikçe doğru olmadığı; yeni derz imalatında hidrolik kireçli, orijinal dokuya uygun karışımın kullanıldığı belirtilmiştir. Üst bölümlerden çimento harçlı derzlerin bir bölümünün geçmiş dönem onarımının belgesi olduğu için bırakılması önerilmiş; kontrollük tarafından, çimento derzlerin tamamen açılması ve alt kotlarda uygulanan derz işleminin yapılmasının uygun bulunmuştur. Bu uygulamayla taş ve tuğlaların kırılabileceği; yeni derzlerle yapının literatürde yer alan görünümü arasında farklılık olacağı ve geçmiş dönem onarım izlerinin yok edilmemesi gereği aktarılmıştır.

5.1.4.6.3 Uygulamalar Sonrası Süreç. Eserin maruz kaldığı izinsiz uygulamaların, yapıldıktan kısa süre sonra tespit edildiği ancak geri dönüşümlerin sağlanamadığı görülmüştür. İzinsiz uygulamalar sonrasında, tespitler yapılmış, ancak projelendirme ya da onarım amaçlı çalışmalar gerçekleştirilmemiştir. Kaldırılması ya da temizlenmesi uygun görülen izinsiz müdahaleler, 2007-2008 yılı restorasyon uygulamasında gerçekleştirilmiştir. Bir takım izinsiz uygulamalar ise korunmuştur. Esaslı onarım sonrasında yapılan işlemlerde ise, sürece yönelik yapılan eksik aktarımlar sonucu sorunlar yaşanmıştır. Bu bölümde, dört adet İzmir Vakıflar Bölge

Müdürlüğü yazısı; iki adet müşavir firma, bir adet yüklenici firma tarafından yazılmış olan dilekçe; bir adet ihbarname; bir adet geçici kabul tutanağı incelenmiştir.

19.03.2008 tarihli müşavir firma başvurusunda, onarım işleminin tamamlandığı ve kabule hazır olduğu bildirilmiştir (İzmir VBM Arşivi). 02.06.2008 tarihide geçici kabul komisyonu yerinde inceleme yapmış ve farklı imalatlar yapıldığını tespit etmiştir. İmalatların 30 gün içerisinde düzeltilmezse hak edişten kesileceği belirtilmiştir (İzmir VBM Arşivi). Tespit edilen imalatlar şöyledir;

- ‘Horasan harcı ile tuğla hatılı moloz taş duvarlarda taş ve tuğla yüzeyleri ile hem yüz ve/veya sıfıra yakın derz yapılması (tuğla dozu derz harcı ile)’ imalat kalemi itinalı olarak gerçekleştirilmemiştir.
- ‘Beton zemin üzerine latalı meşe parke yapılması (1.kalite)’ imalat kalemi yerine ‘Beton üzerine çam kereste ile kadronlu ahşap döşeme’ imalat kalemi yapılmıştır.

Sonuç olarak, 24.03.2008 tarihi itibariyle işin geçici kabulünün yapıldığı belirtilmektedir (İzmir VBM Arşivi). Ancak söz konusu işlemlerin düzeltilip düzeltilmediğine dair veri elde edilememiştir. Ayrıca, ilgili komisyon tarafından yapılan geçici kabul işlemi, Vakıflar Genel Müdürlüğü’nden onay alamadığı için gerçekleştirilememiştir.

18.09.2009 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.08/103.04/4734 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısıyla, müşavir firmadan, uygulama süresine ilişkin olarak bilgi istenmiştir (İzmir VBM Arşivi). Buna göre, 26.04.2007 tarihinde yer teslimi yapılan Yalı Camii onarım işi için, 120 gün iş süresi olan uygulamanın, 19.03.2008 tarihinde tamamlandığı belirtilmiştir. Müşavirliğin 12.11.2007 tarihli raporuna istinaden, 14.11.2007 tarihinde, 10.10.2007 tarihinden kurul kararı alınıncaya dek geçen sürenin süre uzatımı olarak verildiği aktarılmıştır. 19.01.2008 gün ve 370 sayılı kurul yazısıyla, 18.01.2008 gün ve 2928 sayılı kararında, onaylı projelerin yükleniciye iletilerek, uygulamanın tamamlanması isteminin yer aldığı belirtilmiştir. Teftiş raporunda belirtilen bu işlemlerin ve kurul kararı alındıktan sonra tekrar işe başlanan tarihin göz önünde bulundurularak Yalı Camii onarım işine ait sürenin yeniden değerlendirilmesi talep edilmiştir.

03.11.2009 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.08/5351 sayılı, İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü iç yazışmasıyla, restorasyon uygulaması işinde müşavirlik yapan firma hakkında, eski eser ihale dosyası hazırlanması ve kontrollük hizmet alımı işleri kapsamında, suç duyurusunda bulunulmuştur. 3 gün içerisinde restorasyon işlerinin listesinin hazırlanarak, söz konusu hususlara yanıt verilmesi istenmiştir. 30.03.2010 gün ve 1362 sayılı belgeyle, müşavir firmaya ihtarname gönderildiği belirtilmiştir (İzmir VBM Arşivi). İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ne 28.04.2010 gün ve 2508 sayılı kayıt verileriyle alınan, müşavir firma yazısında, uygulama sürecinin süresi ve sonrasında yapılan işlemler hakkında bilgilendirme yapılmıştır. 12.11.2007 tarihli raporla, süre uzatımı; 19.03.2008 tarihli dilekçeyle, geçici kabul talebi yapıldığı; 23.05.2008 tarihinde, geçici kabul heyetiyle yerinde yapılan incelemede bir eksik bulunmadığı belirtilmiştir. 02.12.2009 tarihli idare yazısıyla, 11.06.2008 tarihli dilekçede belirtilmiş olan imalatlara göre geçici kabule hazır olunup olunmadığının sorulmuştur. 05.12.2009 tarihli yazıyla, 23.05.2008 tarihinde yapılan geçici kabule ait tutanağın geçersiz oluşunun sebebinin idareye sorulmuştur (İzmir VBM Arşivi).

Ayrıca Müşavir firmanın dilekçesinde, geçici kabulün gerçekleştirilemediği ya da eksik kusur bulunduğu konusunda herhangi bir yazının müşavir firmaya ulaşmadığı; idarenin tek taraflı yaptığı inceleme neticesinin, yazılı ve sözlü taleplere rağmen 'gizli' olduğu gerekçesiyle, müşavir firmaya bildirilmediği belirtilmiştir. Yalı Cami onarımı ve diğer işlerinde de idarenin hukuk tanımaz bir tutum içinde bulunduğu; yükleniciyle yapılan sözleşmelerin idare inisiyatifiyle yürütüldüğü; hizmet sözleşmesi hükümlerinin ve mevcut yönetmeliklerin göz ardı edildiği vurgulanmıştır. Yalı Cami onarımı için, 19.03.2008-30.03.2010 tarihleri arasında, firmanın bilgisi dışında, idare tarafından yaptırılan veya yenilenen imalat varsa firmaya bildirildiği takdirde denetim görevini yerine getirileceği savunulmuştur. Hizmet sözleşmesi dışında olmasına rağmen, idarenin uygun gördüğü hususlardan, müşavir firmanın sorumlu olduğuna dair yazılar yazılmasının, idarenin hatalı uygulama, sorumluluklarını ortadan kaldırmayacağı ve yasal hakların saklı tutulduğu aktarılmıştır (İzmir VBM Arşivi). 07.05.2010 gün ve B.02.1.VGM.1.14.08.102.01.01/1961 sayılı Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısıyla, 28.04.2010 kayıt tarihli müşavir firma yazısının mesnetsiz olduğu belirtilmiştir.

23.05.2008 günü geçici kabul heyeti tarafından yerinde yapılan incelemede, eksik imalat tespit edilmesi nedeniyle, geçici kabul tutanağının idarece onaylanmadığı bildirilmiştir. 11.06.2008 tarihinde müşavir firmanın hazırladığı hak ediş raporu ve mukayeseli hesabın Teftiş Kurulu Müfettişlerince incelenip uygun bulunmuş ve 02.12.2008 tarihinde hak ediş ödemesi yapılmıştır. Bu süreç sonrası, idare tarafından, müşavir firmadan defalarca yeni yapılan imalatların tamamlanması, geçici kabul teklif belgesi ve işin süresi konusunda (gecikme cezası uygulanıp, uygulanmayacağı) açıklayıcı bilgi istenmiştir. Yapıda herhangi bir imalat yapıldıysa bu konuda idareye bilgi verme işinin müşavir sorumluluğunda olduğu; 10 gün içerisinde geçici kabul için gereken işlemlerin yapılıp idareye başvurulmazsa hizmet sözleşmesine göre işlem yapılacağı bildirilmiştir (İzmir VBM Arşivi). 29.12.2010 tarihli yüklenici firma yazısında, 23.05.2008 tarihinde yapılan geçici kabul işleminin, makam onayı alınmaması nedeniyle, geçici kabulün yapılmadığı, teminatın çözülmediği belirtilmiştir. İş için alınan teminat mektubunun sözleşme gereği geçici ve kesin kabul sürelerinin geçmesine rağmen çözülmediği ve sürekli neden gösterilmeden uzatılmasının istendiği; bu hususun sözleşme ve yasal sürece aykırı olması nedeniyle teminat mektubunun yenilenmeyeceği bildirilmiştir. Emanette tutulan bedelin ve teminat mektubunun geri verilmesi hususunda gereğinin yapılması talep edilmiştir. 13.06.2011 gün ve B.02.1.VGM.1.14.08.150.99/2759 sayılı İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yazısıyla, yükleniciye, 30.06.2011 tarihinde süresi dolacak olan kesin teminat mektubunun yenilenmesi gerektiği, aksi halde mektubunun nakde çevrileceği bildirilmiştir (İzmir VBM Arşivi).

Müellif firma denetiminde gerçekleştirilen, revize proje çalışması, analiz çalışmaları, yeni müdahale kararları eşliğinde tamamlanan, uygulaması ve yöntemi olumlu bulunan süreçte, yetkililer arasında anlaşmazlıklar olduğu görülmüştür. Söz konusu olumsuzlukların uygulama sonrası yaşanmış olması eserin etkilenmemesini sağlamıştır. Ancak yüklenici ve müşavir firmaya ait kesin kabul işlemleri gerçekleştirilmemiş; uygulamanın konu olduğu yasal süreç devam etmektedir.

5.1.4.6.4 Onarım Süreçlerinin Değerlendirilmesi. Yalı Cami'ne yönelik olan ilk tespitler, 08.06.1971 tarihinde düzenlenen eski eser fişiyle gerçekleştirilmiştir. Tespit

öncesinde ise, 1854 yılında esere minare eklendiği; 1914-1918 yılları arasında kapsamlı onarım geçirdiği; 1964 yılında çini cephe kaplamalarının, açıklık çevresindeki çiniler dışında sökülmesini içeren bir uygulama yapıldığı belirtilmiştir. Dönemlere ait görsel veri tespit edilememiştir (Aktepe 1973/74; Keleş, 1992, s:36; İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi; VGM Dijital Veri Arşivi; Yılmaz, 2003).

Tablo 5.51 Yalı Camii, onarım süreçlerinin değerlendirilmesi (1971 öncesi).

TARİH	YALI CAMİİ ONARIM SÜREÇLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
1854	Minare inşa edilmesi,
1914-1918	Kapsamı bilinmeyen onarım,
1964	Cephedeki çinilerin sökülmesi, açıklık çevresinde yer alanların korunması,

Tablo 5.52 Yalı Camii, uygulamalar öncesi sürecinin değerlendirilmesi (1971-2011).

KURGU			TARİH	YALI CAMİİ ONARIM SÜREÇLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
UYGULAMALAR ÖNCESİ SÜREÇ	Vakıf Kurumu, Koruma Kurulları ve Özel Kişilerin Rolü	Diğer Tespitler	Tarihsiz İşlemler	Eserin tespit çalışmalarının sağlıklı olarak yürütülememesi, yapılan müdahalelerin kullanıcı başvuru veya ihbarlarıyla tespit edilmesi; sağlıklı arşiv oluşturulamaması,
			02.07. 1992	Dış cephede eksik çinilerin, koruma altındaki orijinal parçalarla onarılması yönünde proje hazırlanması; niteliksiz çeşme ekinin izinsiz olarak kaldırılması sonrası, kalıntıların temizlenmesi kararına yönelik çalışma yapılmaması,
			26.01. 2007	08.06.1971 yılında eski eser fişi hazırlanan, 20.08.1981 tarihinde korunması gerektiği yönünde karar alınan yapının, proje onay sürecinde, 1. derece korunması gereken yapı grubunda yer aldığının tespit edilmesi,
		Projelendirme	26.03. 1982	Rölöve projesinde; yetersiz ölçü bulunması, mahal, malzeme, bozulma vb. verilerin bulunmaması; doğrama, bezeme ve detaylara ilişkin verilerin yetersiz olması; projenin teknik ve anlatım yönünden yetersiz olması,
			07.10. 1993	Koruma Kurulu onaylı restorasyon projesinin, teknik ve detay açısından yeterli olmadığının belirtilmesi; projenin kurum arşivlerinde yer almaması,
			07.10. 2002	14.11.2001 tarihli basit onarım talebine ilişkin olarak; eserin bütünüyle ele alınması gerektiği; rölöve projesi ve ayrıntılı onarım tekniklerini içeren restorasyon projesiyle tüm çinilerin 1/1 ölçekli rölöve ve restorasyon çizimlerinin yapılması sonrası, basit onarım isteminin değerlendirileceği kararı,
			26.01. 2007	Onaylı restorasyon projesinin kurum arşivlerinde yer almaması; Restitüsyon projesinin çizilmemesi, Rölöve projesinde; vaziyet planının çizilmemesi, yetersiz ölçülendirme yapılması, bozulma verilerinin yetersiz olması, bezemelerin dış sınırlarının çizilmiş olması,
			18.01. 2008	28.08.2007 tarihinde revize projelerin Koruma Kuruluna gönderilmesi; 02.11.2007 tarihinde istenen değişikliklerin yapılıp Koruma Kuruluna gönderilmesi ve revize rölöve ve restorasyon projelerinin onaylanması; teknik ve anlatım yönünden genel anlamda olumlu olan çalışmada bezemelere yönelik yeterli belgeleme yapılmaması; Restitüsyon projesinin çizilmemesi,

Uygulamalar öncesi süreçte, eserin tespit çalışmalarının sağlıklı olarak yürütülemediği, izinsiz müdahalelerin kullanıcı başvurusu veya ihbarıyla tespit edildiği görülmüştür. Tescil işlemlerine yönelik olarak 1971 ve 1981 yıllarında eski eser fişi hazırlanmış; eserin, korunması gereken kültür varlığı olduğu belirtilmiştir. Ancak eserin, koruma grubu sınıflandırması, 2007 yılında rölöve ve restorasyon projeleri onay sürecinde yapılmıştır. Konumundan ötürü göz önünde olan ve bu nedenle eski eserle ilişkili olmayan kurumlar tarafından da müdahaleler gören yapının, tek yapı ölçeğinde, tescil işlemi ve koruma grubu tespitinin 2007 yılında gerçekleştirilmiş olması, tespit sistemindeki aksaklığı göstermektedir.

Esere yönelik olarak sağlıklı arşiv oluşturulamadığı, arşiv araştırması sırasında ulaşılamayan projeler ve tespit edilen tarihsel boşluklardan anlaşılmaktadır. Eserin, 1982 yılına ait rölöve, 1993 yılına ait restorasyon, 2007 yılına ait rölöve ve restorasyon, 2008 yılına ait revize restorasyon projeleri hazırlanmış; ancak, bu projelerden 1982 ve 2007 yıllarına ait rölöve projeleri ve 2008 yılına ait restorasyon projesine ulaşılmıştır. 1982 tarihli proje, ölçülendirilmesi, malzeme, bozulma tariflerinin yer almaması vb. girdilerle dönem hakkında sağlıklı bilgi aktarımını sağlayamamıştır.

2007-2008 yılı projelerinde, yapıya yönelik birçok veri bulunmaktadır. Ancak 2007 yılında onaylanan projelerde çini, bezeme vb. özellikli elemanların sağlıklı aktarılmadığı ve bu elemanlara müdahale geliştirilmediği görülmüştür. Sıva, derz vb. malzeme analizlerinin ve kapsamlı araştırma (raspa vb.) niteliğindeki çalışmaların yapılmadığı belirlenmiştir. 2008 yılı uygulama sürecinde, yapılan tespitler sonucu, 2007 yılında hazırlanan restorasyon projesinin, revize edilmesi zorunlu hale gelmiştir. Bu süreçte uygulama durdurulmuş; döşeme altında tespit edilen birim belgelenmiş; çinilere yönelik müdahale geliştirilmiştir. 1992 ve 2001 yılları kurul kararlarında çini programına ilişkin olarak istenen projelendirme işlemi henüz gerçekleştirilmemiştir. Arşivlerde konuyla ilgili farklı kişilerce hazırlanmış raporlar tespit edilmiştir. Proje müellifinin, restorasyon uzmanı olduğu belirlenmiş; ancak sağlıklı karar verilmesi için yapılması gereken analiz çalışmaları uygulama sürecinde yapılabilmiş; restitüsyon projesi hazırlanmamıştır. Oysaki yapı tarihçesinin yer aldığı

rapor vb. verilerde minare, mihrap vb. elemanların orijinal kurguda olmadığına dair aktarımlar yer almakta ve müdahalelerin dönemlendirilmesini sağlamaktadır. Ancak İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü ve/veya Koruma Bölge Kurulu tarafından restitüsyon projesi talep edilmemiştir.

Eserin basit onarım niteliğinde birçok izinsiz uygulama geçirdiği tespit edilmiştir. 22.11.1995, 02.11.2001 ve 06.03.2009 tarihlerinde gerçekleştirilen başvurulara yönelik yanıtlara ulaşılamamıştır. İzinsiz müdahale olarak sıva, boya, taş çürütme, derz uygulaması, bezeme müdahalesi, harim içine birim eklenmesi vb. müdahaleler gerçekleştirilmiştir. Bu uygulamaların geri dönüşümü yine izinsiz müdahaleler ya da 2007-2008 yılı restorasyon uygulamasında sağlanmıştır. 1997 yılında çinilere yapılan müdahalelerin ise geri dönüşümünün sağlanmadığı görülmüştür. 1983 yılında yapıya izinsiz olarak eklenen çeşmenin, yine izinsiz olarak yıkımı gerçekleştirilmiş ve bu sırada minare yanında yer alan iki çini yerinden kopmuştur. Kurul kararlarında, idare tarafından teslim alınan kopmuş çini parçalarının, projelendirilip, onarılması istenmiştir. Ancak 1/1 ölçekte çini belgelenmesi konusunda bir çalışma yapılmamış; kopan parçalar günümüzde de eksik durumdadır. Kurumlar tarafından izinsiz uygulama tespiti ve uygulamaya müdahale yapılmadığı belirlenmiştir. 1982-88 yılları arasında yerel yönetimin ilgili kurumlara danışmadan, cami çevresini mermer döşeme olarak yenilemiştir. Bu uygulama sonucu yapının bodrumunda, 1982 yılında tespit edilip, temizlenerek açılması sağlanan menfezler işlevini yitirmiş ve yapı rutubete maruz kalmıştır. Söz konusu uygulamanın geri dönüşümü 2007-08 yılları restorasyon uygulamasında sağlanmıştır.

Çini uygulamalarına yönelik 1992 yılında Koruma Bölge Kurulu tarafından istenen projenin hazırlanmaması nedeniyle, 2007-2008 yılı restorasyon uygulamasına dek çinilerin onarımı yapılamamış; tahribatların devam etmesine izin verilmiştir. İdarenin 2001 yılında, basit onarım kapsamında müdahaleleri içeren uygulama, Koruma Bölge Kurulu tarafından, yapının bütününe yönelik müdahale yapılması gerektiği nedeniyle reddedilmiştir. Söz konusu onarımlar da 2007-2008 yılı uygulamasına dek bekletilmiştir. Talep ve onarım arası sürecin uzaması, taleplerin olumlu ya da olumsuz bir sonuca bağlanmaması, mağduriyetin giderilmemesi, izinsiz

uygulamaların artmasına sebep olmaktadır. Koruma Bölge Kurulu, eser bütününün iyileştirilmesini amaçlıyor olsa da, ihale sistemi, projelendirme, onay süreci vb. işlemler nedeniyle, basit onarım gereksinimlerinin ertelenmesi, izinsiz müdahaleleri arttırmaktadır.

Tablo 5.53 Yalı Camii, uygulamalar sürecinin değerlendirilmesi (1971-2011).

KURGU			TARİH	YALI CAMİİ ONARIM SÜREÇLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
UYGULAMALAR SÜRECİ	Diğer Tespitler		22.11.1995 02.11.2001 06.03.2009	Cami pencere içlerinin aynı renkte boyanması talebi; 1997 yılı izinsiz çini yenilenmesi işleminin, düzeltilmesi talebi; klima ünitesi montajı, abdestlik üst örtü imalatı, askılık yapılması talebi, şeklindeki istemlere ilişkin verilen yanıtların tespit edilememesi,
			18.04.2007	Esaslı onarım sürecindeki yeni bulgular nedeniyle onarımın 21.07.2007 tarihinde durdurulması talebi; 18.01.2008 tarihinde yeniden başlanması,
	İzinsiz Müdahale		1971-1982	Sıva onarımı yapılması ihtimali,
			1982-1988	Çevre düzenlemesi sırasında yapı çevresinin izinsiz olarak, mermer döşemeyle kaplanması,
			1983	Minare ve beden duvarına bitişik çeşme yapılması,
			1988 sonrası	Harimde zeminden yaklaşık 1m yükseklikte ahşap lambri, mihrap nişinde zeminden yaklaşık 50cm. yükseklikte mermer kaplama yapılması; mihrap mukarnaslarında yaldız uygulanması,
			13.05.1992	Çevre düzenlemesi sırasında cepheye izinsiz olarak eklenen çeşmenin izinsiz olarak yıkılması,
			26.12.1997	Caminin doğu, güney doğu, batı ve güney batı cephelerindeki çinilerin izinsiz yenilenmesi; kullanılan malzemenin ebat, kalınlık, renk, desen vb. farklı olması,
			2008-2011	Harimde klima ünitesi montajı,
	Basit Onarım		1982	Yapı çevresinin açılması, rögara akıntı verilmesi, üzeri aralıklı taşla kaplı, açık drenaj yapılması, cami içinde boya yapılması, kurşun kaplamanın yenilenmesine işlemlerinin belgelenmemesi,
			14.11.2001	Mevcut ahşap doğramaların çalışmada zorlandığı, ahşap kaplama zemin döşemesinde çökmeler olduğu, mevcut duruma uygun olarak doğrama ve döşemenin yenilenmesi talebinin reddedilmesi; uygulama işleminin 2007-2008 yılları arasında yapılabilmesi,
	Esaslı Onarım	Kaplama	15.05.2007	Malzeme analiz çalışmalarının uygulama sürecinde yapılması
			01.06.2007 30.06.2007	Müdahale önerileri arasında yer almayan kurşun kaplama yenilenmesi işleminin yapılması,
		Bezeme	26.01.2007	Çini süslemelerin müdahale edilmeden korunmasının önerilmesi, ancak elemanların müdahale edilmeden korunamaması,
			15.05.2007	Bezemelerin uygulama sürecinde tespit edilmesi,
	Kontrol Mekanizması		Tarihsiz İşlemler	2007-2008 yılları arasında yapılan esaslı onarım uygulamasıöncesi onarımlarda kontrol mekanizmasının sürece dahil olmaması,
			1982	Yapılan onarımların belgelenmemesi,
			18.04.2007	Uygulama sürecindeki bulguların, belgelenip Koruma Kurulunda değerlendirilmesi gerekliliği nedeniyle onarımın durdurulması sonucu uygulamanın sözleşmede belirlenen tarihte tamamlanamaması, ek süre alınması; Süre uzatımı için esas alınan tarihin ve verilen süre miktarının ilgili kararda yer almaması,

26.01.2007 gün ve 2072 sayılı Koruma Bölge Kurulu kararıyla rölöve ve restorasyon projeleri onaylanmıştır. 26.04.2007 tarihinde yer teslimi yapılmış ve uygulamalar başlatılmıştır. Uygulama sürecinde tespit edilen yeni bulgulara göre, projelerin revize edilmesi ve yeni müdahale önerileri geliştirilmesi gerekmiştir. Ancak revize projelerin, hazırlık ve onay aşamasının uzaması nedeniyle uygulamaya ara verilmiş; işin süresi içinde bitmesi mümkün olmamıştır. Uygulamada 26.01.2007 tarihinde onaylanan proje kapsamında müdahale edilmesi önerilmemiş çini, kubbe kaplaması vb. eleman onarımlarına yönelik olarak ek iş kalemi çıkmıştır. 21.07.2007 tarihinde durdurulan uygulama çalışması 18.01.2008 tarihinde revize projelerin onaylanmasıyla yeniden başlatılmıştır. Proje sürecinde gerekli analiz ve araştırmalar yapılmadığı, uzman raporlarına başvurulmadığı için bu işlemeler uygulama sürecinde yapılmıştır. Ayrıca 26.01.2007 tarihli projelerde çini ve bezemelere yönelik yeterli tespit yapılmaması ve müdahale önerilmemesi, uygulama sürecinde hazırlanan raporlara göre hatalı kararlardır. Projede önerildiği üzere, çinilerin mevcut haliyle korunmasının mümkün olmadığı raporlarda aktarılmıştır. 01.02.2008 tarihli, ‘restoratör’ ve ‘restoratör mimar’ imzalı taş ve derzlere ilişkin raporda kullanılmak üzere birçok farklı kimyasal önerilmiştir. Analiz sonuçlarına göre hazırlanan harçla yapılabilecek uygulamalar için kimyasal kullanımı olumsuz bulunmuştur. Ancak uygulamada kimyasal katkı kullanımları sağlıklı tespit edilememiştir.

Yalı Camii’nde uygulamalar süreci kontrol mekanizmasının 2007-2008 yılı uygulaması sürecinde etkin rol aldığı, bu uygulama öncesindeki çalışmalarda ise, sürece dahil olamadığı tespit edilmiştir. Uygulama aşamasında elde edilen verilerin değerlendirilmesi, yeni müdahaleler geliştirilmesi sonucu, Koruma Bölge Kurulu onayı ihtiyacı oluşmuştur. Koruma Bölge Kurulu karar süreci, sözleşme kapsamında yer almayan iş kalemlerin eklenmesi vb. sebeplerle iş süresi yetersiz gelmiş ve süre uzatımı istenmiştir. 26.06.2007 gün ve 4189 sayılı dilekçeyle uygulamaya ara verilmek istendiği, yapı konumu nedeniyle, kararın beklendiği süreçte, yapılacak imalatların kısıtlı olmasına rağmen 21.07.2007 tarihine dek şantiyenin çalışmasının sağlandığı belirtilmiştir. Uygulamanın kurul kararları sonuçlanmadığı için iş süresi içinde bitirilemeyeceği anlaşıldığından, 17.08.2007 gün ve 5105 sayılı dilekçe ile ek süre talep edilmiştir (İzmir VBM Arşivi).

Koruma Bölge Kurulunun onay sürecinin uzaması nedeniyle, iş sözleşmede belirtilen süre içerisinde tamamlanamamıştır. 20.11.2007 tarihli idare yazısında, süre uzatımının uygun bulunduğu belirtilmiş, ancak hangi tarihin belirleyici olduğu ve ne kadar süre uzatımı verildiği konularına açıklık getirilmemiştir. Hiyerarşik sistemle işleyen idarede, iletişim kopukluğu ve idare üzerindeki kamuoyu baskısı nedenleriyle, uygulama çalışmalarının hızlandırılmaya çalışılması, işlemler için tehdit oluşturmuştur.

Uygulama sürecinde yüklenici firma yetkilisi ve müşavir firma yetkilisi arasındaki fikir ayrılığına ilişkin, yapılan fikir alışverişi olumlu bulunmuştur. Çimento derzlerin bir kısmının geçmiş dönem onarımına örnek teşkil etmesi konusunda oluşan fikir ayrılığına yönelik olarak, iki taraf içinde haklı sebepler bulunmaktadır. Yüklenici firma görevlisinin tutumu, kendinden önceki uygulamaları belgelemek istemesinden kaynaklanmakta; müşavir firma ise restorasyon işlemini, geçmiş olumsuz müdahalelerin temizlenmesi olarak görmekte ve çimento katkılı malzemelerin sökümünü talep etmektedir. Eser özelinde, yüklenicinin yalnızca kontrol mekanizması istekleri doğrultusunda hareket etmediği, kendi görüş ve koruma anlayışının getirilerini kullanarak uygulamada görev aldığı örneklemiştir.

Uygulamalar sonrası süreçte, 2007-2008 yılları arasında gerçekleştirilen onarım çalışması sonrasında idarenin yerine getirmesi gereken kontrol, geçici kabul ve kesin kabul işlemeleri sağlıklı gerçekleştirilememiştir. Revize projelerin, hazırlanıp, onay almasına kadar geçen sürede işin durdurulması, sözleşmede belirtilen iş süresinin arttırılmasını zorunlu kılmıştır. Müşavir ve yüklenici firmaların ek süre talebi için belirttiği tarihle İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü yetkilisinin belirttiği tarihin farklı olması problemlere neden olmuştur. Verilen süre miktarı ve başlangıcı tespit edilememiş; yüklenici hak ediş raporundan, gecikme cezası kesilip kesilmeyeceği tespit edilememiştir.

Ayrıca, uygulama da rol alan firmalar ve mülkiyet sahibi kurum arasında iletişimsizlik olduğu görülmektedir. Müşavir ve yüklenici firmaları geçici kabulün 02.06.2008 günü yapılan incelemeyle, 24.03.2008 tarihine istinaden gerçekleştiğini

düşünmekte, ancak kabulün geçerli olmadığını daha sonradan öğrenmekte ve nedeni hakkında bilgilendirilmediği yazışmalarda aktarmaktadır. İdare, geçici kabulde yapılan tespitlere göre eksikliklerin giderilip giderilmediğini ve yeni geçici kabul belgesi düzenlenmesini talep etmektedir. Söz konusu anlaşmazlıklar nedeniyle, hizmet sınıfının mağdur olduğu, emanette kalan tutarı ve çözülmeyen teminat mektupları bulunduğu anlaşılmaktadır. 13.06.2011 tarihli son yazışmada, yükleniciye 30.06.2011 tarihli teminat mektubunu uzatmaması durumunda, teminatın nakte çevirtileceği uyarısı yapılmıştır. Bu tarihten sonraki yazışmalara ulaşılamamıştır. Ancak 19.03.2008 tarihinde tamamlanan, 02.06.2008 tarihinde ilk geçici kabul komisyon incelemesi yapılan uygulama işinin, sağlıklı sonuçlandırılmadığı ve uygulamada görevli kişilerin mağdur olduğu görülmektedir.

Tablo 5.54 Yalı Camii, uygulamalar sonrası sürecinin değerlendirilmesi (1971-2011).

KURGU	TARİH	YALI CAMİİ ONARIM SÜREÇLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
UYGULAMALAR SONRASI SÜREÇ	Tarihsiz İşlemler	İzinsiz uygulamanın, yapıldıktan kısa süre sonra tespit edildiği, ancak geri dönüşümlerin sağlanamaması; Uygulama sürecinde görev alan kişi ve kurumlar arası iletişimsizlik nedeniyle anlaşmazlık oluşması,
	19.03.2008	Uygulamanın tamamlanması bildirimi ve geçici kabul işlemi talebine yönelik 02.06.2008 tarinde yapılan yerinde inceleme sonucu farklı imalatlar tespit edilmesi,
	24.03.2008	Yapılan geçici kabul işleminin merkez teşkilat tarafından kabul edilmemesi, bunun sebebinin tespit edilememesi, ilgili yüklenici ve müşavir firmanın bilgilendirilmemesi,
	02.06.2008	Geçici kabul komisyonu tarafından, uygulamada görev alan firmalar olmaksızın yerinde inceleme yapılması,
	13.06.2011	Kabul işlemlerinin yapılmaması; Yükleniciye yönelik, 30.06.2011 tarihli teminat mektubunun uzatılması, aksi halde nakte çevrileceği uyarısı yapılması; ilgili konunun yasal işleme tabi olması ve kesin kabul sorununun henüz çözümlenememesi,

BÖLÜM ALTI
SONUÇ

Vakıf sistemiyle inşa edilen Osmanlı Dönemi camileri, inşa tarihlerinden günümüze kadar geçen süreçte işlevini korumuştur. Camiler de oluşan onarım gereksinimleri Osmanlı Dönemi'nde, örgütsel yapılanma içerisinde, imkan sahipleri tarafından; Cumhuriyet Dönemi'nde, Vakıflar Genel Müdürlüğü sorumluluğunda, kurumsal yapı içerisinde gerçekleştirilmiştir. Bu koruma teşkilatlanmasıyla günümüze ulaştırılan ve eski eser olarak tanımlanan Osmanlı Dönemi camileri; T.C. Başkanlığına bağlı olan Vakıflar Genel Müdürlüğü ve ilgili Vakıflar Bölge Müdürlüğü, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı olan Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ve ilgili Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları kontrolünde müdahale edilebilen yapılardır. Çalışma sürecinde T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı olan teşkilatlanmanın isim ve görev tanımlamasında değişiklik yapılmış; "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu", "Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu", "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu", "Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu" olmuştur. Tabiat varlıklarına yönelik sorumluluklar Çevrecilik ve Şehircilik Bakanlığı'nın yetkisine bırakılmıştır (684 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, 41. madde, 08.08.2011 Bakanlar Kurulu Kararı). Ayrıca 11.06.2005 gün ve 25842 sayılı Resmi Gazete Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları, Proje Büroları İle Eğitim Birimlerinin Kuruluş, İzin, Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik yayınlanmıştır. Yönetmeliğe Vakıflar Genel Müdürlüğü idaresindeki taşınmaz kültür varlıklarının tadilat ve tamiratlarına ilişkin esasları düzenlemek bu büroların sorumluluğuna verilmiştir. Tez çalışmasında kurum adı, incelenen yazışmalar ve belgelerde geçen "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu" şekliyle kullanılmış; incelenen eserlerde KUDEP bürolarının süreç ve yerleşim açısından faal olmaması, on altı adet örnek eser için işlem yapmamış, veri sağlamıyor olması nedenleriyle KUDEP büroları araştırmada yer almamıştır.

Camilerin, Osmanlı Dönemi'nde, işlevsel yönden devamlılığının sağlanması için çeşitli onarımlar geçirdiği anlaşılmaktadır. Günümüzde mevcut koruma anlayışı kapsamında Osmanlı Dönemi camilerinin korunması amaçlanmakta; bu yönde, yasal

ve yönetsel düzenlemelerle onarım sistemi işletilmektedir. Camilerin günümüze dek ulaşmasını sağlayan koruma çalışmalarının sağlıklaştırılarak devam ettirilmesi ve gelişmeye açık olması gerekmektedir. Osmanlı Dönemi Kemeraltı camileri, ilgili Vakıflar Bölge Müdürlüğü sorumluluğunda, ilgili Koruma Bölge Kurulu denetiminde; çalışmanın üçüncü bölümünde yer alan yasal sistemde tariflenmiş basit onarım ve esaslı onarım faaliyetleri kapsamında korunmaya çalışılmaktadır. Eserlerin korunması ve onarılmasına yönelik irdeleme şeması onarım sisteminin süreçlere ayrılmasıyla oluşturulmuştur.

Osmanlı Dönemi vakıf eserlerinin onarım süreçlerinin irdelenmesi konulu tez çalışmasının özgün kısmını oluşturan beşinci bölümde; tez kapsamında seçilen alanda konumlanan on altı adet Osmanlı Dönemi camisi olduğu tespit edilmiştir. Bu eserlerden on bir adedi için ayrıntılı inceleme yapılmasına olanak sağlayan dokümanlara ulaşılmıştır. Diğer beş cami için ise yasal sistemde tanımlanan onarımların irdelenmesini sağlayacak işlem dosyası tespit edilememiştir. Çalışmanın sonuçlarından biri olarak Osmanlı Dönemi Kemeraltı camilerinin inşa ve onarım süreçleri tasnif edilmiştir (Tablo 6.1).

Tablo 6.1 Kemeraltı Bölgesinin, Osmanlı Dönemi camilerine yönelik inşa ve onarım süreçleri.

16 yy	1592 -1598	Hisar Camii inşa edilmiştir.
17. Yüzyılda Yaşanan Gelişmeler	1630-37	Şadırvan Camii inşa edilmiştir.
	1652-1653	Başdurak Camii inşa edilmiştir.
	1667-1668	Kestane Pazarı Camii inşa edilmiştir.
	1671-1674	Kemeraltı Camii inşa edilmiştir.
	1672-1673	Ali Ağa Camii inşa edilmiştir.
	10.08.1688	Yaşanan deprem ve yangın sonucunda, körfezde yer alan kale ve çevresinin 3/4'ü yıkılmış; Türk mahalleleri büyük ölçüde zarar görmüş; bölgedeki on yedi adet camiden yalnızca üç adedi ayakta kalmıştır.
18. Yüzyılda Yaşanan Gelişmeler	18. yy başı	Damlacık Camii inşa edilmiştir.
	1717 öncesi	Hacı Mahmut Camii inşa edilmiştir.
	1744-1881	Hisar Cami'nde payanda, ek dükkan birimleri ve müştemilat inşa edilmiştir.
	18. yy ortası	Odun Kapı Camii inşa edilmiştir.
	1748-1756	Yalı Camii inşa edilmiş, minare eklenmiştir.
	1774-75	Baş Durak Camisine kütüphane yapılmıştır.
	1778	Kentte art arda iki deprem ve otuz altı saat süren bir yangın yaşanmış; tüm camilerin minareleri yıkılmış; Şadırvan Camii olduğu tahmin edilen büyük bir camide ciddi hasar oluşmuştur.
19. Yüzyılda Yaşanan Gelişmeler	18-19yy	Hacı Mehmet Camii, Naturzade Camii inşa edilmiştir.
	19.yy başı	Esnaf Şeyh Camii inşa edilmiştir.
	1805	Şadırvan Camii kütüphanesi inşa edilmiş; şadırvan onarılmıştır.
	1812-81	Kemeraltı Camii onarılmış; harim mekanı iki birim ötelenerek plan değiştirilmiştir.

Tablo 6.1'in devamı.

19. Yüzyılda Yaşanan Gelişmeler	1813	Hisar Camii onarılmış; kütüphane tesisi yapılmıştır.
	1815-16	Şadırvanaltı Cami'nde yangın sonrası onarım yapılmıştır.
	1841	Yaşanan yangınla Türk mahalleleri, çarşının büyük bir kısmı ve on iki adet cami yanmıştır.
	19. yy ortaları	Kestane Pazarı Cami'nde yangın sonrası kapsamlı onarım yapılmıştır.
	1863-1864	Yanan Hacı Mehmet Camii yeniden inşa edilmiştir.
	1874-75	Naturzade Camii yıkılıp yeniden inşa edilmiştir.
	1880	Yaşanan depremde Başdurak Camii'nin minaresi yıkılmıştır.
	1881	Hisar Camii yeni minare inşa edilmiş; kubbe ve tezyinat narılmıştır.
	1891-1892	1980 li yıllarda yeleşim dokusuyla dolan Değirmendağı Bölgesinde Akarcalı Camii inşa edilmiştir.
	1892-94	Başdurak Cami'nde onarım ve yıkılan minare inşa edilmiştir.
	1896-98	Ali Ağa Camii onarılmıştır.
	1899	1980 li yıllarda yeleşim dokusuyla dolan Değirmendağı Bölgesinde Hacı Ethem (Selimiye) Camii inşa edilmiştir.
20. Yüzyıl ve sonrasında Yaşanan Gelişmeler	15.10.1895 27.02.1906	Salepçioğlu Camii inşa edilmiştir.
	06.08.1906	Kemeraltı Camii onarılmıştır.
	1914-1918	Yalı Camii onarılmıştır.
	13/18.09.1922	Yaşanan yangınla kentin 2/3'ü yanmıştır.
	1927	Hisar Camii onarılmış; minare inşa edilmiş ve süsleme eklenmiştir.
	1927	Salepçioğlu Camii minare inşa edilmiş, onarılmıştır.
	1941	Şadırvanaltı Cami minare onarımı yapılmıştır.
	1952 öncesi	Odun Kapı Cami'nde avlu, iç avluya: yarı açık son cemaat mahalli kapalı mekana dönüştürülmüş; harim içinde kadınlar mahfili birimi ve mahfile çıkan merdiven eklenmiş; harim doğu duvarında yer alan açıklıklar kapatılmış; alçı bezeme ve mermer çeşme eklenmiştir.
	1952/53	Odun Kapı Camii minaresi inşa edilmiştir.
	1952-2008 arası	Odun Kapı Cami'nde son cemaat mahalli üzerine, kadınlar mahfili genişletilmiş; harim kuzey duvarı üzerinde kadınlar mahfiline geçiş için kapı açıklığı oluşturulmuş; iç avluya mahfile çıkış için betonarme merdiven, tuvalet ve abdestlik birimleri üzerine müştemilat yapısı inşa edilmiş; son cemaat ve kadınlar mahfiline ek odalar yapılmıştır.
	1952-57	Esnaf Şeyh Camii minaresi inşa edilmiştir.
	1958	Ali Ağa Camii onarılmıştır.
	1964	Yalı Cami'nde çinilerin büyük kısmı sökülmüş, kapı ve pencere yanlarında yer alan çiniler bırakılmıştır.
	1965	Şadırvanaltı Camii basit onarım uygulaması yapılmıştır.
	1966 öncesi	Salepçioğlu Cami'nde cephe taş kaplamasında derz, mahfil kubbesinde sıva onarımı; pencere, kapı, demir parmaklıklarda yağlı boya; yağmur oluğu onarımı; kalem işi ve minare şerefe altında stalaktit tamamlaması yapılmıştır.
	1966	Salepçioğlu Cami'nde teras avluda döşeme ıslah edilmiş ve yeniden mermer kaplama yapılmış; kubbe kurşunları onarılmış; kırık beton dışlıkların yenilenmiştir.
	1967-68	Odun Kapı Camii onarılmıştır.
	1970	Başdurak Cami'nde kubbe kurşunu yenilenmiştir.
	1970	Kestane Pazarı Cami'nde duvar yüzeylerine 1m yükseklikte mermer kaplama ve sıva uygulaması yapılmıştır
	1972	Hisar Camii onarılmıştır.
	1973-81	Salepçioğlu Camii minaresi kaideye dek sökülüp yeniden yapılmıştır.
	1974	Yaşanan depremde Kestane Pazarı Camii'nin minaresinde hasar oluşmuştur.
	1974	Kestane Pazarı Cami'nde minare şerefe altından itibaren yenilenmiştir.
	1974	Şadırvanaltı Cami'nde cami ve minare onarılmıştır.
	07.1974	Başdurak Camiinin bu tarihten sonra minaresi yıkılıp yeniden inşa edilmiştir.
	1974-76	Şadırvanaltı Cami'nde şadırvan içindeki kitabe, tabelayla değiştirilmiş; şadırvan sütunları yarı seviyede mozaik kaplanmıştır.
	1976	Şadırvanaltı Cami'nde minare yeniden inşa edilmiş; bezeme onarımı yapılmıştır.

Tablo 6.1'in devamı.

20. Yüzyıl ve sonrasında Yaşanan Gelişmeler	1976	Şadırvanaltı Cami'nde minare yeniden inşa edilmiş; bezeme onarımı yapılmıştır.
	1977	Şadırvanaltı Camii onarılmış; zemin kat taşıyıcı sistemine müdahale edilmiştir.
	1977	Damlacık Camii onarılmıştır.
	16.12.1977	Yaşanan depremle Hisar Camii, Şadırvan Camii ve Kestane Pazarı Camii'nde hasar oluşmuştur.
	1977	Hisar Camii deprem hasarları onarılmıştır.
	1980'li yıllar	Hisar Cami'nde beton hatıl eklenmiş; taşıyıcı sütunlarda takviye yapılmıştır.
	1982-88	Yalı Cami'nde yapı çevresi açılıp, rögara akıntı verilerek üzeri aralıklı taşla kaplı, açık drenaj; cami içinde boya onarımı; caminin alt bölümünde onarım; kurşun kaplamada yenileme; yapı çevresinde mermer kaplama yapılmıştır.
	1983	Yalı Camii beden duvarına ve minareye bitişik çeşme yapılmıştır.
	1984-85	Hisar Cami'nde harim küçük kubbelerde ve kırılan içliklerde yenileme; taşıyıcı sütunlarda betonarme kabuk; temelde betonarme takviye; ahşap döşeme ve kaplama; alçı, boya; kurşun kaplama; çatlaklarda dikiş; gergi demiri takviye; mahfil karkasında sağlamlaştırma yapılmıştır.
	25.02.1986 öncesi	Kestane Pazarı Camii zemin katında taşıyıcı sisteme müdahale edilmiştir.
	1987	Ali Ağa Camii mihrap duvarı onarılmıştır.
	1988 öncesi	Yalı Cami'nde harimde zeminden 1m yükseklikte ahşap lambri, mihrap nişinde zeminden yaklaşık 50cm. yükseklikte mermer kaplama; mihrap mukarnaslarında yaldız uygulaması yapılmıştır.
	25.1.1989 öncesi	Hacı Mahmut Cami'nde hazire küçültülmüş, şadırvan yıkılmış, tuvalet ve abdestlik birimi inşa edilmiştir.
	24.08.1989	Hisar Cami'nde sıva onarımı, kurşun kaplama yenilemesi, kubbe altı ve silmelerde sıva onarımı, aslına uygun boya uygulaması yapılmıştır.
	29.10.1990	Kemeraltı Cami'nde boya badana uygulaması yapılmıştır.
	1990	Kestane Pazarı Cami'nde cephede çürüyen taş kaplamaların yenilenmesi; kuzey üst avludan alt kata rutubet gitmesinin önlenmesi; boya uygulaması yapılmıştır.
	02.04.1992	Şadırvanaltı Cami'nde güçlendirme çalışmasında; sıva uygulaması; tonoz ve kubbede sağlamlaştırma, 225 doz çimento takviyeli kireç harçla sıva yapılması; dış cephede raspa, çatlaklarda dikiş, kaba sıva ve sıvayla sıvanıp, silikon esaslı koruyucuyla astarlanıp, polyester elyaflı kalın hazır sıvayla kaplanması işlemleri yapılmıştır.
	13.05.1992	Yalı Camii beden duvarına bitişik çeşme yıkılmıştır.
	06.11.1992	Yaşanan deprem sonrasında Kestane Pazarı Camii'nde hasar oluşmuştur.
	26.02.1993 sonrası	Salepçioğlu Cami'nde tüm ahşap elemanların mevcut renkte yağlı boya ve mat vernikle boyanması; kırık camların yenilenmesi; madeni aksamın mevcut renkte yağlı boyayla boyanması; eksik demir korkuluk imalat ve montajı; doğu cephesi giriş katından yapılan mekanın kaldırılması uygulamaları yapılmıştır.
	17.06.1993	Kestane Pazarı Cami'nde sıva raspası ve döşeme sökümü yapılmıştır.
	1994-1998	Kestane Pazarı Camii esaslı onarım uygulaması yapılmıştır.
	24.03.1994 öncesi	Kemeraltı Camii avlusunda mermer döşeme kaplaması yapılmıştır.
	27.05.1994	Şadırvanaltı Cami'nde cephede nişler kapatılarak mekan oluşturulmuştur.
	1994-1995	Ali Ağa Camii basit onarım uygulaması (ahşap doğrama ve iç dış cephede boya uygulaması, son cemaat tavan kaplamalarında onarım, yenileme) yapılmıştır.
	26.12.1996 öncesi	Damlacık Cami'nin dış cephesinde seramik kaplama yapılmıştır.
	26.12.1997	Yalı Cami'nde cephedeki çinilerde yenileme yapılmıştır.
	06.08.1998	Başdurak Camii esaslı onarım uygulaması yapılmıştır.
	09.11.2000	Damlacık Camii basit onarım uygulaması (iç, dış cephe boya, demir korkuluklarda yağlı boya, sundurma saçaklarında onarım, çatı ve oluk onarımı) yapılmıştır
	2001 ve 2001 öncesi	Hacı Mahmut Camii, minare şerefe altı, kubbe ve kubbe kaplaması onarılmıştır.
	10.04.2003	Yaşanan deprem sonrasında Şadırvanaltı Camii, ibadete kapatılmış; Kestane Pazarı Camii'nde çatlak oluşmuştur.
	15.05.2003 10.07.2003	Şadırvanaltı Cami'nde sıva raspası, zemin etüdü yapılmıştır.

Tablo 6.1'in devamı.

20. Yüzyıl ve sonrasında Yaşanan Gelişmeler	29.08.2003	Salepçioğlu Camii boya badana uygulaması yapılmıştır.
	28.01.2004 öncesi	Kemeraltı Cami'nde sövelerde boya; dış duvar ve son cemaatte yaklaşık 1m mozaik, mermer kaplama; demir aksamlı camekan, pencerelere telli sineklik vb. imalatlar yapılmıştır.
	21.10.2005	Yaşanan depremle Odun Kapı Camii minaresinin uç kısmında ciddi çatlak oluşmuştur.
	15.10.2004	Kemeraltı Camii esaslı onarım uygulaması yapılmıştır.
	14.09.2005	Şadırvanaltı Camii esaslı onarım uygulaması yapılmıştır.
	03.05.2006	Odun Kapı Cami2nin minare külahı onarılmıştır.
	18.04.2007	Yalı Camii esaslı onarım uygulaması yapılmıştır.
	2008 öncesi	Odun Kapı Cami'nde İç ve dış duvarlarda farklı dönemlerde sıva ve boya uygulamaları; doğu cephesi ve iç avlu duvarlarında belirli yüksekliğe dek seramik kaplama; alçı bezemelerde, mihrap, minber, vaaz kürsüsünde katmanlar halinde boya ve sövelerde yağlı boya uygulaması yapılmıştır.
	2009-2010	Hisar Camii esaslı onarım uygulaması yapılmıştır.
	23.03.2011	Kemeraltı Cami'nde çöken mahfil merdiveni onarılmıştır.

Çalışma kapsamında üçüncü bölümde yer alan teorik ve uygulama örnekleri anlatımlarında, Osmanlı Dönemi vakıf eserlerine ilişkin karşılaşılan sorunlar tariflenmiştir. Bu sorunlar, tescil fişleriyle korunmaya çalışılan belgelenmemiş eserler olması; eserlerin güncel takibinin yapılmaması; kurumlar arası iletişim eksikliği; ihale sisteminin maliyet odaklı işlemesi; uzman kadro eksikliği, sağlıkla arşiv oluşturulamaması vb. şeklindedir.

Onarım süreçleri irdelenen Kemeraltı camilerinde de bu sorunlarla karşılaşıldığı tespit edilmiştir. Genel olarak nitelendirebileceğimiz bu sorunların, tarihsel dağılımı çeşitlilik göstermekte ve/veya tarihleri tespit edilememektedir. Sağlıklı arşiv oluşturulamaması nedeniyle, eserlerin onarım süreçlerinde tarihsel boşluklar bulunması sorun olarak nitelenmiştir. Eserler için verilen kararların takip ve kontrolünün yapılmamasına neden olan bu durum, orijinal kurguya yönelik belirsizlikler oluşturmaktadır. Aynı zamanda izinsiz müdahalelere olanak sağladığı gibi mevcut niteliksiz uygulamaların kaldırılmasında engel ve/veya geciktirici etken teşkil etmektedir. İhale sisteminde sağlıklı rekabet ortamının oluşmaması; onarım süreçlerinin belgelenmemesi ve geçmiş verilerle karşılaştırıldığında günümüzde farklılaşmış elemanlar olması şeklindeki sıklıkla karşılaşılmayan sorunlar ise, kurum arşivlerinin yetersizliği nedeniyle sağlıklı olarak tespit edilememiştir.

Tablo 6.2 Kemeraltı camilerinin onarım süreçlerinde karşılaşılan genel sorunların.

VAKIF ESERLERİNİN ONARIM SÜREÇLERİNDE KARŞILAŞILAN GENEL SORUNLAR																
SORUN TANIMLARI	**ESERLER**															
	Hisar C.	Şadırvanaltı C.	Başdurak C.	Kestane Pazarı C.	Kemeraltı C.	Ali Ağa C.	Hacı Mahmut C.	Damlacık C.	Odun Kapı C.	Yalı C.	Salepçioğlu C.	Hacı Mehmet C.	Naturzade C.	Esnaf Şeyh C.	Akarcalı C.	Hacı Ethem (Selimiye) C.
Sağlıklı arşiv oluşturulamaması	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Tespit çalışmalarının sağlıklı yapılmaması,hatalı envanter oluşturulması,			X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X	X	X
Düzenli kontrol ve takip yapılmaması	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X	X	X
İzinsiz onarımların kullanıcı başvurularıyla tespit edilmesi					X			X	X							
İzinsiz onarımların eski haline getirilmemesi			X		X	X	X		X	X						
İhale sisteminde sağlıklı rekabet ortamının oluşturulamaması,	X							X								
Proje hizmeti için uzmanlık aranmaması		X	X	X				X								
Mülkiyet problemlerinin uzun süre çözümlenememesi		X	X	X												
Koruma Kurulu kararlarının takip ve kontrol sisteminin oluşturulmaması	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X					
Proje onay sürecinin gecikmesi	X							X			X					
Onarım taleplerinin sonuca bağlanmaması				X		X				X						
Mevcut durum tespiti yapılmadan onarım izni verilmesi	X					X		X								
Onarım süreçlerinin belgelenmemesi		X									X					
Geçmiş verilerle karşılaştırıldığında günümüzde farklılaşmış elemanlar olması		X		X								X	X	X	X	X

Osmanlı Dönemi vakıf eserlerinin onarım süreçlerinin irdelenmesi konulu çalışmada, Hacı Mehmet Camii, Naturzade Camii, Esnaf Şeyh Camii, Akarcalı Camii ve Hacı Ethem (Selimiye) Cami'ne ilişkin eski eser tespiti sonrası, yasal sistemde tanımlanan işlemlerin yapılmadığı ve/veya ilgili kurumlarda yapılara ait dosya bulunmadığı görülmüştür. Bu eserlerin mevcut durumları incelenerek, niteliksiz uygulamalar tespit edilmiştir. Bu tespitler, üçüncü bölümde kurgulanan, uygulamalar sürecinin inceleme sistemine göre değerlendirilmiştir. Eserlerdeki tarihi tespit edilememiş olumsuz müdahaleler Tablo 6.3'te tasnif edilmiştir.

Tablo 6.3 Nitel gözleme dayalı olarak onarım tespitleri yapılan eserlerin, yapısal ve mimari elemanlarına yönelik olan müdahalelerin dağılımı.

NİTEL GÖZLEME DAYALI ONARIM TESPİTLERİ YAPILAN ESERLERİN MEVCUT KURGUSUNDAKİ DEĞİŞİMLER					
YAPI ELEMANLARI	Hacı Mehmet Camii	Naturzade Camii	Esnaf Şeyh Camii	Akarcalı Camii	Hacı Ethem (Selimiye) Camii
Taşıyıcı Sistem Elemanları	Betonarme sistem				
Doğramalar	PVC pencere		PVC pencere	PVC pencere	Çift camlı ahşap pencere
Kaplamalar	Çimento sıva Lambri Yağlı boya (Söve)	Çimento sıva Boya (Söve)	Seramik duvar Mermer söve	Çimento harçlı derz Lambri	Çimento harçlı derz Seramik Kayrak taş cephe
Bezemeler	Yaldız boya	Yaldız boya Yağlı boya	Yaldız boya		
Minare	Çimento sıva				
Mihrap, Minber, Kürsü, Mahfil Elemanları			Metal mahfil merdiveni	Ahşap mahfil merdiveni	Ahşap döner mahfil merdiveni
Çağdaş Eklemlenmeler	Abdestlik Tuvalet Sac sundurma	Betonarme taşıyıcılı sundurma	Abdestlik Tuvalet Sac sundurma	Abdestlik Tuvalet Üç ek oda	Metal rüzgarlık Dernek binası

Olumsuz müdahalelere maruz kalmış, çarşı camilerinden ölçek olarak daha küçük ve kurgu olarak daha niteliksiz olduğu tespit edilen beş adet camiden Akarcalı ve Hacı Ethem Camii konut dokusu içerisinde konumlanmaktadır. Diğer üç cami ise ticaret faaliyetinin zayıfladığı, konut yoğunluğunun ve sınırlı olarak üretim faaliyetinin yer aldığı bölgededir. Mahalle camileri olarak nitelenebilecek bu eserlerde kaplama elemanlarının, mekan ve eleman eklemlenmelerinin yoğun olduğu görülmektedir. Ancak taşıyıcı sisteme ilişkin olarak bu camiler için net bir veri elde edilememiştir. Doğramalarda PVC pencerelerin kullanıldığı, sadece Naturzade

Cami'nde orijinal ahşap doğramaların korunduğu tespit edilmiştir. Akarcalı ve Hacı Ethem camilerinin, günümüzde, sıvasız, tuğla taş almaşık örgüye sahip beden duvarları bulunmaktadır. Cephelerde çimento derz müdahalesinin yanı sıra, Hacı Ethem Cami'nde mihrap çıkıntısının kayrak taşla kaplandığı tespit edilmiştir. Esnaf Şeyh Camii ve Akarcalı Cami'nde mahfil merdivenleri farklı noktalara taşınmış, yapıların orijinal plan şeması değiştirilmiştir. Hacı Ethem Cami'nde ise mahfil merdiveninin orijinal kurgusuna yönelik olarak veri elde edilememiştir. Çağdaş eklerin, avlu içerisinde ve yapı giriş cephesinde kurgulandığı görülmüştür. Camilerin düzenli kontrol edilmemesi ve belgelenmemesi, yapıların niteliksiz müdahalelere maruz kalmasına neden olmuştur. Müdahalelerin geri dönüşümünün sağlanabilmesi için, öncelikle belgeleme faaliyetleri hızlandırılması gerekmektedir.

Osmanlı Dönemi Kemeraltı camilerinin, 1965-1971 yılları arasında Abide ve Eski Eser Fişleriyle, ilk tespit çalışmalarının yapıldığı belirlenmiştir. Bu süreç öncesi basılı kaynaklardan tespit edilebilirken, süreç sonrası onarımlar, ilgili kurum arşivlerinde yer alan dokümanların etkin olarak kullanılması sonucu oluşturulmuştur. Eserlere, tespit işlemleri öncesinde uygulanan onarım müdahaleleri: kapsamı bilinmeyen, yeniden inşa niteliğinde olan, kısmi olarak eleman yenilenen, mekan eklenerek, eleman eklenerek yapılan ve bezeme elemanlarına müdahale edilen onarımlar şeklindedir.

Camilerin tespit işlemleri öncesi gördüğü onarımların yıllara göre dağılımı Tablo 6.4'te gösterilmiştir. İncelenen Hacı Mahmut Camii ve Hacı Ethem (Selimiye) Cami'ne ilişkin veri elde edilememesi nedeniyle, bu yapılar tabloda yer almamaktadır. Tablo 6.4'ün değerlendirilmesi sonucunda camilerin tespit işlemleri öncesi, gördükleri müdahalelerin yıllara göre dağılımı farklılık göstermektedir. Bu nedenle, onarım ihtiyaçlarına yönelik olarak bir genelleme yapmak mümkün değildir.

Tablo 6.4 Kemeraltı camilerinin, tespit işlemleri öncesinde gerçekleştirilen onarımların yıllara göre dağılımı.

TESPİT ÖNCESİ SÜREÇTE YAPILAN ONARIMLAR														
TARİH	**Hisar C.**	**Şadırvanaltı C.**	**Başdurak C.**	**Kestane Pazarı C.**	**Kemeraltı C.**	**Ali Ağa C.**	**Damlacık C.**	**Odun Kapı C.**	**Yalı C.**	**Salepçioğlu C.**	**Hacı Mehmet C.**	**Naturzade C.**	**Esnaf Şeyh C.**	**Akarcalı C.**
1744														
1774-1775														
18yy -19yy														
1812-1813														
1815-1816														
1834-1835														
19. yy ort.														
1854														
1863-64														
1874-75														
1881														
1892-1893														
1894														
1896-98														
1906														
1908														
1914-1918														
1924														
1927														
1938														
1941														
1952 ö.														
1952														
1952 s.														
1957														
1958														
1964														
1966														
1970														

ONARIMLARA AİT MÜDAHALE LEJANTI					
Kapsamı bilinmeyen onarım yapılması	Yeniden inşa niteliğinde onarım yapıması	Kısmi eleman yenileme	Mekan eklenmesi	Eleman eklenmesi	Bezeme elemanlarına müdahale edilmesi

Osmanlı Dönemi Kemeraltı camilerine ilişkin gerçekleştirilen yazısal veri tespiti; envanter fişi, koruma kararı vb. tescil dokümanlarıyla belgeleme çalışmaları; rölöve projesi, restitüsyon projesi, restorasyon projesi, proje raporları vb. dokümanlara ait yapılan çalışmaların yıllara göre dağılımı Tablo 6.5'te verilmiştir. İncelenen eserlerin hemen hepsinde 1965-1975 yılları arasında bir ve/veya iki defa olmak üzere tespit çalışması olarak değerlendirilen, eski eser fişi hazırlandığı belirlenmiştir. Daha sonraki tespit işlemi ise 1985-1995 yılları arasında üç eserin dahil olduğu Doğal ve Kültür Varlığı Envanteri hazırlanması çalışmasıdır. Süreç içerisinde Salepçioğlu Cami'nin tescil fişi, envanter fişi ve koruma grubuna yönelik olan dokümanların, kurum arşivlerinde yer almadığı görülmüştür. Eserlerin genelinde, tescil işlemlerine yönelik olarak yapılan en önemli tespit, koruma grubunun tespit edilmediği ve/veya bu işlem yapıldıysa kurum arşivlerinde bu kararların yer almadığıdır. Ayrıca üç eser için alınan koruma grubu kararının, yapıların esaslı onarımları öncesi, hazırlanan projeler vesilesiyle gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Projeler öncesi, yapılan onarımların değerlendirilmesinde eksiklikler olduğu, koruma grubunun proje üzerinde bağlayıcı etki yaptığı, ancak karar öncesi uygulamalarına yansıtılmadığı görülmektedir.

Eserlerin, rölöve projeleri incelendiğinde, 1970-1975 yılları arasında iki eserde minare için hazırlanan rölöve projesi; iki eserde ise yapı bütünü için hazırlanan rölöve projesi olduğu tespit edilmiştir. Ancak, rölöve projesi oluşturulan eserlerden yalnızca biri için minare restorasyon projesi çizilmiştir. Minare rölöve projesi hazırlanan eserlerde de durum aynıdır. Bir minarenin restorasyon projesi hazırlanmıştır. 1975-1990 yılları arasında, yalnızca rölöve projeleri çizildiği, restorasyon projelerinin olmadığı belirlenmiştir. 1990 yılı sonrası süreçte, rölöve ve restorasyon projelerinin birbirini izlediği; ancak, günümüze dek projelendirilmemiş yedi eser olduğu görülmüştür. Özellikle 2005-2010 yılları arasında yoğun olarak gerçekleştirilen, belgeleme çalışmalarında projelendirme sisteminde olumlu gelişmeler yaşandığı görülmektedir. Bu süreçte gerçekleştirilen çalışmaların tümünde onarıma ilişkin rapor; beş eserden, üçünde restitüsyon projesi hazırlanmıştır. Kurum arşivlerinde söz konusu projelerin tamamına ulaşılamamış, projelerin çizildiği yazınsal dokümanlardan öğrenilmiştir.

Osmanlı Dönemi Kemeraltı camilerinin belgelenmelerine yönelik olarak tasnif edilen Tablo 6.5'e göre kente yaşanan depremlerin belgeleme ya da onarımlar için tetikleyici güç oluşturduğunu söylemek yanlış olmamaktadır. Tablo 6.5'in değerlendirilmesi sonucunda bir takım tespitlerde bulunulmuştur. Bu tespitler şu şekildedir:

- 1974 yılındaki depremle minaresi hasar gören Kestane Pazarı Cami'nin 1970-1975 yılları arasında tespitinin işlemlerine ilişkin olarak 03.04.1974 tarihinde rölöve; 03.11.1974 tarihinde kısmi restorasyon projesi hazırlanmıştır.
- 1977 yılında yaşanan depremde, Hisar, Şadırvanaltı ve Kestane Pazarı camileri hasar almıştır. Buna karşılık, 02.03.1978 tarihinde Hisar cami'nin rölöve projesi hazırlanmıştır. Şadırvanaltı Camii için 01.04.1975 tarihinde rölöve projesi hazırlanmış; depremden hasar aldığı belirtilmesine karşılık restorasyon projesi çizilmemiştir.
- 1992 yılında yaşanan depremle Kestane Pazarı Cami'nde hasar oluşmuştur. Eserin 28.01.1994 tarihli, cami bütününü ele alan rölöve ve restorasyon projeleri hazırlanmıştır.
- 2003 yılı depreminde Şadırvanaltı ve Kestane Pazarı Cami'nin hasar aldığı belirtilmiştir. Şadırvanaltı Camii için, 08.04.04 tarihine ait rölöve ve restorasyon projeleri olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Kemeraltı Cami'nin de 08.04.04 tarihli rölöve ve restorasyon projeleri olduğu görülmüştür. Aynı süreçte Kemeraltı Cami'nin koruma grubunun belirlenmiş olması deprem sonrası onarım ihtiyacı olduğuna ya da projelerin değerlendirilmesi için işlem yapıldığına işaret etmektedir.
- 2005 yılı depreminde Odun Kapı Cami'nde hasar oluştuğu aktarılmıştır. Arşivlerden bu hasarın basit onarım kapsamındaki müdahalelerle giderildiği öğrenilmiştir.
- 2005-2010 yılları arasında Hisar, Damlacık, Odun Kapı, Yalı ve Salepçioğlu camileri projelendirilmiştir. Bu süreçte ilk kez yapılar için onarım raporu hazırlandığı görülmüştür. Ayrıca, Damlacık, Odun Kapı ve Salepçioğlu camileri için restitüsyon projesi hazırlanmıştır.

Tablo 6.5 Kemeraltı camilerinin tespit işlemlerinin yıllara göre dağılımı.

ESERLERİN TESCİL ve PROJE İŞLEMLERİNİN YILLARA GÖRE DAĞILIMI																	
TARİH ARALIĞI	ESERLER																
	Hisar C.	Şadırvanaltı C.	Başdurak C.	Kestane Pazarı C.	Kemeraltı C.	Ali Ağa C.	Hacı Mahmut C.	Damlacık C.	Odun Kapı C.	Yalı C.	Salepçioğlu C.	Hacı Mehmet C.	Naturzade C.	Esnaf Şeyh C.	Akcalı C.	Hacı Ethem C.
1965-1970																
1970-1975																
1975-1980																
1980-1985																
1985-1990																
1990-1995																
1995-2000																
2000-2005																
2005-2010																
2010-2011																
Tarihsiz																

Koruma Grubu Tespit Kararı
Doğal ve Kültür Varlığı Envanteri
Abide ve Eski Eser Fişi
Rölöve Projesi
Kısmi Rölöve Projesi
Minare Rölöve Projesi
Restorasyon Projesi
Kısmi Restorasyon Projesi
Minare Restorasyon Projesi
Restitüsyon Projesi
Onarıma İlişkin Rapor

Tablo 6.6 Kemeraltı camileri onarım süreçlerinde uygulamalar öncesi süreçteki sorunların yıllara göre dağılımı.

UYGULAMALAR ÖNCESİ SÜREÇTEKİ SORUNLARIN YILLARA GÖRE DAĞILIMI											
TARİH ARALIĞI	ESERLER										
	Hisar C.	Şadırvanaltı C.	Başdurak C.	Kestane Pazarı C.	Kemeraltı C.	Ali Ağa C.	Hacı Mahmut C.	Damlacık C.	Odun Kapı C.	Yalı C.	Salepçioğlu C.
1965-1970											
1970-1975											
1975-1980											
1980-1985											
1985-1990											
1990-1995											
1995-2000											
2000-2005											
2005-2010											
2010-2011											

Proje Hazırlanması için sözleşmelerde verilen sürenin yetersiz olması,	Koruma Kurulu kararlarının takip ve kontrolünün sağlanamaması	Rölöve projelerinin anlatım ve teknik yönlerinden yetersiz olması	Bezeme programlarının projelendirilmemesi	Proje hazırlanması sürecinde uzman raporu vb. verilerden yararlanılmaması, uzman görüşü alınmaması
Proje işlemleri sonrası, uygulama için gereken çalışmaların yapılmaması, uygulamaların başlamaması,	Proje hazırlanması sürecinde sağlıklı tespitler yapılamaması	Restorasyon projelerinin anlatım ve teknik yönlerinden yetersiz olması	Güçlendirme amaçlı hazırlanan projelerinde eserlerin kısmi olarak ele alınması ve/veya anlatım ve teknik yönlerinden yetersiz olması	Malzeme analizi vb. araştırmaların yapılmaması ve/veya yapılmasının önerilmemesi

Osmanlı Dönemi Kemeraltı camilerinin onarım süreçlerinden uygulamalar öncesi süreçte, tespit edilen sorunların yıllara göre dağılımı Tablo 6.6'da, tarihleri tespit edilemeyen sorunlar ise Tablo 6.2'de genel sorunlar içerisinde aktarılmıştır. Bu nedenle hizmet alımlarında ve/veya uygulama öncesinde gerçekleştirilen ihale yöntemlerine ilişkin sorun teşkil eden durumlar Tablo 6.6'da yer almamaktadır. İhale sisteminin işleyişi genel anlamda gizliliğe dayanmakta, söz konusu dokümanlar araştırmalara açılmamakta ya da arşivlerde ulaşılamamaktadır. Ayrıca yine eski eserle ilgili kurumlarda düzenli takip sistemi kurulamaması ve/veya mülkiyet hakkının kaybedilmesi vb. durumlara yönelik olarak tarih tespit etmek mümkün değildir. Bu nedenle uygulamalar öncesi süreçte yer alan sorunlar, tarihleri tespit edilebilen proje ve belgeleme çalışmaları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Tablo 6.6'nın değerlendirilmesi sonucunda iki problemin öne çıktığı görülmektedir. Bunlar; projelerin hazırlanması için verilen sürenin yetersizliği ve proje onay işlemleri sonrası, uygulama için çalışmalara ivedilikle başlanmaması olarak tespit edilmiştir.

Uygulamalar öncesi süreçte, eser için yapılan başvuru, belgeleme vb. işlemleri denetlemek ve karara bağlamakla yükümlü olan Koruma Bölge Kurullarının, tespit ve denetlemelerde yetersiz kaldığı görülmektedir. Basit onarım uygulamaları öncesi eserlerin mevcut durum tespitlerinin yapılmaması, hazırlanan projelerin yeterli sürede gerekli görülen konularda uzman kişilerin katılımıyla değerlendirilememesi, bilimsel verilere ve araştırmalara dayanmayan uygulamalarla eserlerin orijinal niteliklerinin yok olmasına neden olmaktadır. Tablo 6.6'da, eserlerin rölöve projelerinde çeşitli sorunlarla karşılaşıldığı tespit edilmiştir. Sorunların restorasyon projelerinde de devam ettiği, projelerin bilimsel dayanaklara oturtulmadığı görülmüştür. Osmanlı Dönemi Kemeraltı camilerinin uygulamalar öncesi sürecinde karşılaşılan sorunlara (Tablo 6.6) ve tespit çalışmalarına (Tablo 6.5) ilişkin oluşturulan tasniflerin değerlendirilmesi sonucunda bir takım tespitler yapılmıştır. Bu tespitler şu şekildedir:

- 1970-1980 yılları arasında hazırlanan Hisar, Şadırvanaltı, Kestane Pazarı, Salepçioğlu camileri projelerinin anlatım ve teknik yönünden yetersiz olduğu; sağlıklı analizler gerçekleştirilmediği; uzman görüşüne sahip olmadığı görülmüştür.

- 1990-2000 yılları arasında hazırlanan Şadırvanaltı, Başdurak, Kestane Pazarı ve Yalı camileri rölöve ve restorasyon projelerinin teknik ve anlatım açısından yetersiz olduğu görülmüştür. Ayrıca Şadırvanaltı ve Kestane Pazarı camilerinin güçlendirilmesi ihtiyacına karşılık kısmi olarak hazırlanmış yetersiz takviye projeleri bulunmaktadır.
- 2005-2010 yılları arasında hazırlanan ve belgeleme adına olumlu olduğu vurgulanan Damlacık, Odun Kapı ve Salepçioğlu camilerinde projelendirme sonrası uygulama yapılmamıştır. Ayrıca Damlacık ve Salepçioğlu Cami'nde projelerin sözleşmede belirtilen tarihte teslim edilemediği saptanmıştır.
- 2005-2010 yılları arasında hazırlanan Hisar Camii projelerinde sorun yer almazken; aynı kontrol mekanizmasına tabii olan, farklı müellife gruba ait Yalı Camii projelerinde yetersiz tespit ve sağlıksız belgeleme olduğu görülmüştür.

Osmanlı Dönemi Kemeraltı camilerinin uygulamalar sürecinde karşılaşılan sorunların yıllara göre dağılımı Tablo 6.7'de tasniflenmiştir. Kurum arşivlerinden elde edilen dokümanlara göre; onarım talebi, gerçekleştirilen işlem ve/veya uygulama hakkında bilgi talebi, uygulama süreç ve sonucuna ilişkin olan yazısal ve görsel verilerden yaralanılarak, eserlerin izinsiz onarımları, basit ve esaslı onarım uygulamaları tespit edilmiştir. Kurum arşivlerinin düzenli veri oluşturamaması nedeniyle, bir takım sorunların eserlerin çoğunda olduğu düşünülmesine rağmen ortak olan net bir veri tespit edilememiştir. Ancak sıklıkla karşılaşılan iki sorunun bulunduğunu söylemek mümkündür. Birincisi, eselerin ilgili kurumlardan habersiz olarak maruz kaldığı müdahalelerdir. İzinsiz müdahalelerin yıllara göre dağılımında bir düzenden söz etmek ya da 1965 yılından günümüze gelinceye kadar ki geçen sürede azaldığını iddia etmek mümkün değildir. İkinci problem ise uygulama sürecinde belgeleme yapılmamasıdır. Onaylı projeler kapsamında ihale edilen onarım işlerinin, uygulama süreci içerisinde ihtiyaç duyulan farklı müdahaleler olmakta, bu nedenle projelerin güncellenmesi, yeni öneriler geliştirilmesi gerekmektedir. Tablo 6.7'den anlaşıldığı üzere, esaslı onarımlarda sürecinin belgelenmediği gibi basit onarım uygulamalarında da aynı problem devam etmektedir. Süreçte görev alan, yüklenici firma, varsa müşavir firma ve mülkiyet sahibi kurum yetkililerinin belgeleme işlemini gerçekleştirmediği görülmektedir. Onarım kapsamlarının yasal

sistemde tanımlanmış olmasına rağmen, esaslı onarım kapsamındaki uygulamaların, projeler olmadan, basit onarım olarak değerlendirildiği ve uygulandığı tespit edilmiş dört örnek bulunmaktadır.

Osmanlı Dönemi Kemeraltı camilerinin uygulamalar sürecine ilişkin sorunların yıllara göre dağılımı yapılan Tablo 6.7'nin değerlendirilmesi ve eserlerin uygulamalar öncesi süreci, tespit işlemlerine yönelik tasnifleriyle birlikte ele alınması sonucunda bir takım çıkarımlarda bulunulmuştur. Bu çıkarımlar şu şekildedir:

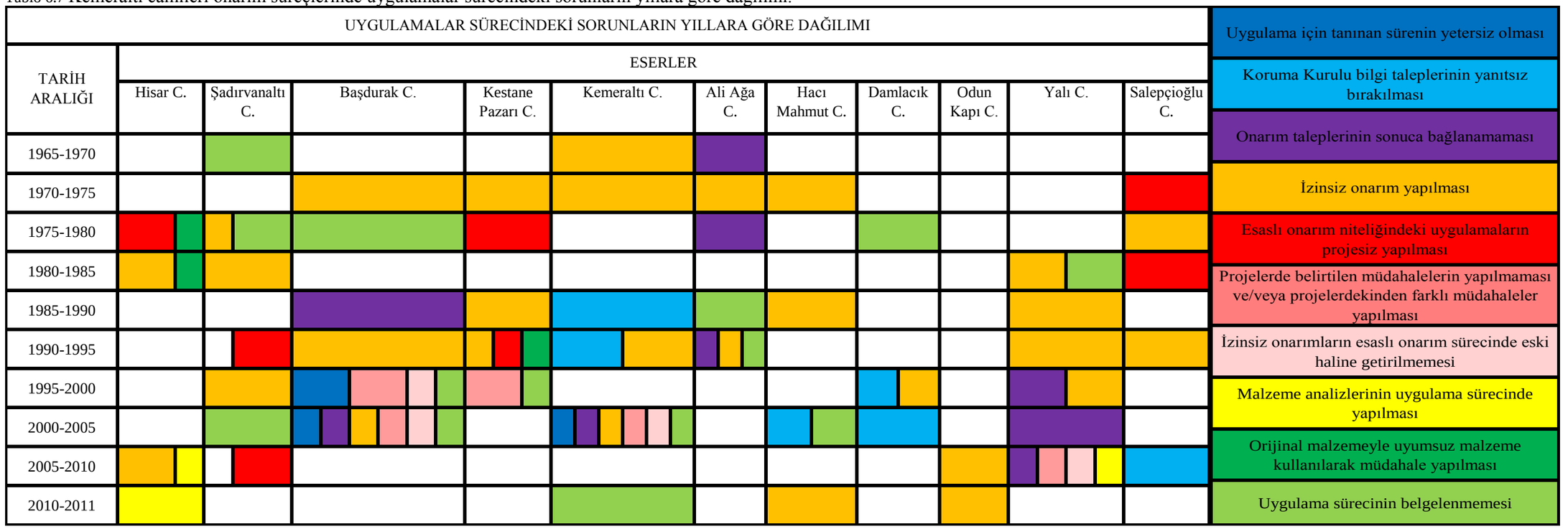
- Hisar Cami'nde 1970-1975 yılları arasında hazırlanan yetersiz rölöve projesiyle, esaslı onarım niteliğinde, restorasyon projesi olmadan uygulama yapılmıştır. 2005-2010 yılları arasında projelendirilen ve uygulaması gerçekleştirilen eserde, malzeme analizine yönelik işlemler uygulama sürecinde yapılmıştır.
- Şadırvan Cami'nde süreç içerisinde birçok izinsiz onarım ve uygulama projelerinden farklı müdahalelerin gerçekleştirildiği onarımlar geçirmiş, yapılan işlemler sağlıklı olarak belgelenmemiştir. Ayrıca 2000-2005 yılları arasındaki esaslı onarım uygulamasına bezemelerin belgelenmediği projelere göre, 2005-2010 yılları arasındaki uygulamalarda süslemelere müdahaleler yapılmıştır.
- Başdurak Cami'nin 1985-1990 yılları arasındaki onarım taleplerinin sonuçsuz kalmış; 1990-1995 yılları arasında ise eser izinsiz onarımlara maruz kalmıştır. Eser, 1995-2000 yılları arası teknik ve anlatım yönünden eksik olduğu tespit edilen projelere göre, 1995-2005 yılları arasında esaslı onarım uygulaması geçirmiş, yapılan uygulamada projeden farklı müdahaleler yapıldığı belirlenmiştir. Bu müdahaleler belgelenmemiş; uygulama sözleşmede belirtilen sürede tamamlanamamıştır.
- Kestane Pazarı Cami'nde 1995-2000 yıllarında yapılan uygulamada aynı süreçte hazırlanmış olan projelerinden farklı müdahaleler gördüğü tespit edilmiştir. Söz konusu projelerin yetersiz olduğu ve sağlıklı tespitler içermediği belirlenmiştir.
- Kemeraltı Cami'nde 1965-1975 ve 1985-1995 yılları arasında izinsiz onarımlar yapıldığı ve Koruma Kurulunun uygulamalara ilişkin olarak istediği bilgilerin iletilmediği görülmüştür. 2000-2005 yılında hazırlanan yetersiz projelere göre yapılan uygulamada, projelerde yer almayan müdahaleler yapıldığı ve bu

müdahalelerin belgelenmediği; izinsiz müdahalelerin geri dönüşümünün sağlanmadığı belirlenmiştir.

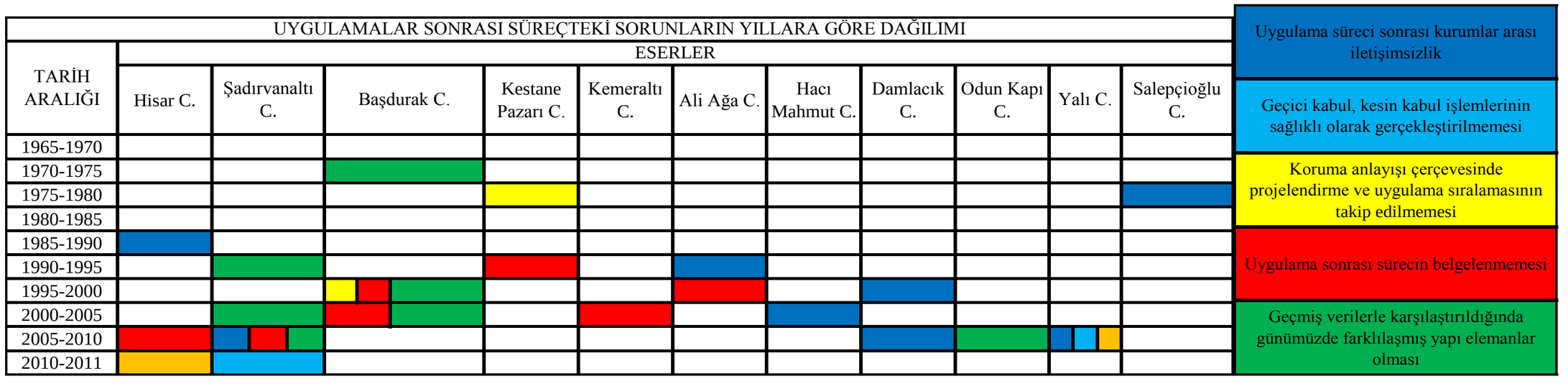
- Ali Ağa Cami'nde henüz projelendirme çalışmaları yapılmamıştır. 1965-1980 yılları arasında onarım istemleri sonuca bağlanmamış ve izinsiz onarımlar yapılmıştır. 1985-1995 yılları arasında ise basit onarım uygulaması kapsamındaki müdahaleler belgelenmemiş; sonuçlanmayan onarım talepleri ve izinsiz onarımlar devam etmiştir.
- Hacı Mahmut Cami'nde henüz projelendirme çalışmaları yapılmamıştır. 2000-2005 yılları arasındaki basit onarım uygulamaları belgelenmemiş; Koruma Bölge Kurulu bilgi talepleri yanıtsız bırakılmıştır.
- Damlacık Cami'nde 1995-2005 yılları arasında izinsiz uygulamalar yapılmış ve Koruma Bölge Kurulunun bilgi talepleri yanıtsız bırakılmıştır. 2005-2010 yılları arasında hazırlanan proje çalışmalarının uygulaması henüz başlamamıştır.
- Odun Kapı Cami'nin 2005-2010 yılları arasında projeleri hazırlanmış uygulamaya henüz başlanmamıştır. 2005-2011 yılları arasında eser izinsiz müdahalelere maruz kalmıştır. Belgeleme süreci sonrasında da bu müdahaleler devam etmiş; proje tespitlerini olumsuz yönde etkilemiştir.
- Yalı Camii 1980-2000 yılları arasında sürekli olarak izinsiz müdahalelere maruz kalmıştır. 1995-2010 yılları arasındaki onarım talepleri yanıtsız kalmış ya da olumsuz yanıt almıştır. 2005-2010 yılları arasında esaslı onarım kapsamında yapılan uygulamada, aynı süreçte hazırlanmış olan projelerden farklı uygulamalar yapılmış; revize proje hazırlanması ve onay sürecinin uzaması nedeniyle uygulama süreci zaman zaman durdurulmuştur. Ayrıca kullanılacak malzemelere ilişkin analizler uygulama sürecinde gerçekleştirilmiştir.
- Salepçioğlu Cami'nde 1970-1985 yılları arasında izinsiz onarım ve esaslı onarım niteliğinde projesiz uygulamalar yapılmıştır. 2005-2010 yılları arasında yapılan onarımlara ilişkin olarak Koruma Bölge Kuruluna bilgi aktarılmamıştır.

Genel olarak eserlerin onarım taleplerinin yanıtsız kalması ya da olumsuz olması durumunda, Koruma Bölge Kurulu kararlarına uygun olmayan izinsiz onarımlar yapıldığı görülmüştür. Belgeleme sürecinde sağlıklı tespitler yapılmaması nedeniyle, uygulamalarda projelerden farklı müdahaleler gerçekleştirildiği ve bunların belgelenmediği belirlenmiştir.

Tablo 6.7 Kemeraltı camileri onarım süreçlerinde uygulamalar sürecindeki sorunların yıllara göre dağılımı.

Tablo 6.8 Kemeraltı camileri onarım süreçlerinde uygulamalar sonrası süreçteki sorunların yıllara göre dağılımı.

Osmanlı Dönemi Kemeraltı camilerinin uygulamalar sonrası sürecinde karşılaşılan sorunların yıllara göre dağılımı Tablo 6.8'de tasniflenmiştir. Bu sürece yönelik olarak İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü arşiv kaynaklarının etkin olması beklenmiştir. Ancak, kurumun yasal süreç başlatılmış olan işlemleri nedeniyle, sınırlı veriye ulaşılmıştır. Bir takım eser işlem dosyalarının yetkililerce incelemede olduğu bilgisi aktarılmıştır. Tablo 6.8'in değerlendirilmesi sonucunda altı sorun tespit edilebilmiştir. Kurumlar arası iletişimsizlik olarak tanımlanan sorun, on bir yapının sekizinde görülmektedir. Uygulama süreci sonrası kurumlar arası veri akışı olmadığı, Koruma Bölge Kurulu tarafından istenen, uygulama sonrası duruma ilişkin verilerin ilgili arşivlerde yer almadığı belirlenmiştir. Bazı eserler için alınan bu tür kararların yıllar sonra, gerçekleşmediğinin fark edilip tekrar veri istendiği örnekler de bulunmaktadır. Uygulamalar sonrası revize proje işlemlerinin yapılmaması, süreç içerisinde yapıda gerçekleştirilen izinsiz müdahalelerin fark edilmesini engellemektedir. İncelenen eserlerden Şadırvanaltı Camii, Başdurak Camii ve Odun Kapı Cami'nin süreç içerisinde gördüğü müdahalelerle, bezeme programı, eleman kurgusu vb. yönlerde farklılaştığı tespit edilmiştir.

Çalışmada, Kemeraltı Koruma Amaçlı İmar Planı - 1. Etap Bölgesinde konumlanan, on altı adet Osmanlı Dönemi Kemeraltı camili incelenmiştir. İncelemelere göre; eski eser onarımları için hazırlanmış yasal düzenlemelerin sağlıklı takip edilmediği, işlemlerin yasal sınırlar içerisinde gerektiği gibi yürütülemediği görülmüştür. Sistemde tanımlanan işlem sırasının, uygulamalar öncesi, uygulamalar süreci ve uygulamalar sonrası süreçte izlenmesi gerekliliğinin geri planda kaldığı tespit edilmiştir. Dökümü yapılan verilerin sorgulanması doğrultusunda tespit edilen olumsuz durumlara yönelik yapılan çıkarımlar şu şekildedir:

- Koruma olgusunun sağlıklı oluşturulabilmesi için, tespit işlemlerinin doğru ve eksiksiz yapılması gerekmektedir. Envanter hazırlanması işlemi, yalnızca gözleme dayalı olarak yapılmamalı; yapılara yönelik olan basılı yayın ve/veya arşiv kaynaklarında yer alan geçmiş tarihli dokümanların değerlendirilmesiyle oluşturulmalıdır.
- İnceleme kapsamında günümüze kadar belgelenmemiş yedi adet cami tespit edilmiştir. Bu yapılar ölçek olarak çarşı camilerinden farklılaşmakta ve konut

dokusu içinde konumlanan mahalle camileri olarak nitelenmektedir. Orijinal değerlerini büyük ölçüde yitiren bu eserlerin tescil durumlarının yeniden değerlendirilmesi ve tescili devam etmesi yönünde karara varılan camilerin güncel dokümanlarla belgelenip projelendirilmeleri gerekli görülmelidir.

- Yasal sistemde, esaslı onarım kapsamı dışındaki uygulamaların projelendirilmesi gerekli görülmemektedir. Bu nedenle basit onarım kapsamında değerlendirilen işlemlerin sağlıklı dökümü yapılamamakta, işlemler tanımsız kalmaktadır. Basit onarımların grafik ve sözel yöntemlerle belgelenmesinin, belirleyici müdahale dökümünü sağlayacağı ve esaslı onarımlar için dayanak oluşturacağı göz ardı edilmemelidir.
- Çalışma içerisinde, araştırma yapılan ilgili kurum arşivlerinin düzensiz ve eksik veriler barındırdığı tespit edilmiştir. Eserlere ilişkin, elde edilen verilerin teknolojik olanaklar kullanılarak, düzenli kaydedilmesiyle, sağlıklı arşivleme sistemi oluşturulması mümkündür. Mevcut arşiv yoğunluğunun bu şekilde azaltılıp, dijital veri olarak istiflenmesi, hem kullanım kolaylığı açısından, hem de mevcut arşivlerin yetkin olmamasından gereklilik arz etmektedir.
- Eski eser uygulamalarında görev alacak yetkililerin uzman olma şartı aranırken, uygulama kararlarını alan müellifin uzmanlık şartı aranmamaktadır. Lisans eğitimi, eski eser ve koruma konusunda yetersiz kalmakta, konuda uzmanlaşmak için lisansüstü eğitim gerekmektedir. Uygulamada istenen uzmanlığın, proje aşamasında da istenmesi, aynı zamanda disiplinler arası bir çalışma gerçekleştirilebilmesi açısından önem teşkil etmektedir.
- Projelerin kapsamını belirleyen Koruma Bölge Kurulu ve Vakıf Kurumunun belgeleme için standart şablon oluşturması gerekmektedir. Her yapı için ayrı müdahale yöntemi gerektiği yadsınamaz bir gerçektir. Ancak incelenen örneklerde de görüldüğü gibi, projelerin büyük bölümünde restitüsyon çalışması yer almazken, yalnızca bir yapıda hazırlanmış restitüsyon projesinin yetersiz görülmesi sağlıklı bir yaklaşım değildir. Belgeleme hiyerarşisinin takip edilmesi; öncelikle mevcut durum tespitinin yapılması amaçlı rölöve projesi, daha sonra orijinal durumun tespiti için restitüsyon projesi, özellikli durumlarda uzman raporları (taşıyıcı sistem, bezeme vb. konularda) ve analizlerin hazırlanması sonrasında, oluşturulacak restorasyon projelerinin değerlendirilmesi

gerekmektedir. Aynı zamanda restitüsyon projelerinin eserlere ilişkin yapılan geçmiş tarihli onarımlar ışığında hazırlanması, niteliğini yitirme tehlikesiyle karşı karşıya kalan eserler için kurtarıcı değer taşımaktadır.

- Vakıf Kurumu bünyesinde oluşturulacak takip birimiyle, eserlerin, sürekli bakım onarım işlemlerinin düzenlenmesi, hem esaslı onarım ihtiyaçlarını azaltacak, hem de niteliksiz müdahale yapılmasını engelleyecektir.

Osmanlı Dönemi Kemeraltı camilerinin onarım süreçlerinin irdelenmesi konulu bu çalışma, Osmanlı Dönemi Kemeraltı camilerine ilişkin basılı kaynakların, alan verilerinin ve eserlerin onarımlarında rol alan ilgili kurum arşivlerinin etkin olarak kullanılması sonucunda, vakıf eserlerine odaklanarak Kemeraltı camilerinin onarım süreçlerine ilişkin özgün bir kaynak oluşturulmuştur. Elde edilen verilerin tasnifi ve değerlendirilmesi yapılmıştır. İncelenen örneklerde aynı problemlerin tekrarlanması, sorunların yalnızca eser ve/veya kurumlar özelinde olmadığını, koruma ve onarım politikalarıyla da ilgili olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak, Osmanlı Dönemi'nde, sürekli bakım ve onarım çalışmalarıyla orijinal nitelikleri korunan camilerin, günümüzdeki mevcut koruma sisteminin sağlıklı işletilememesi nedeniyle bir takım niteliklerini yitirdiği ya da yitirme tehdidi ile karşı karşıya kaldığı tespit edilmiştir. On altı cami üzerinden yürütülen sorgulamalara göre; koruma anlayışı doğrultusunda vakıf eseri olan Osmanlı Dönemi camilerinde yapılan onarımların uzmanlık gerektiren bilimsel çalışmalar olması zorunluluğunun geri planda kaldığı anlaşılmaktadır. Bu çalışmayla Osmanlı Dönemi camilerinin onarımlarının ve koruma-onarım sisteminin niteliğini arttırmak adına ileriki süreçlerde yapılacak çalışmalara yön gösterebilecek bir kaynak oluşturmak hedeflenmiştir.

KAYNAKLAR

Ahunbay, Z. (2004). *Tarihi çevre koruma ve restorasyon*. (3. Baskı). İstanbul: YEM Yayınları.

Akakuş, R. (1995). Toplumu din konusunda aydınlatma açısından cami ve mescitlerin önemi. *I. Din Şûrası Tebliğ ve Müzakereleri (1-5 Kasım 1993)* (Cilt 1) (400-413). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı

Akar, T. (2009). *The role of vakıf institution in the conservation of vakif based cultural heritage*. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü.

Akar, T. (2010-I). Tanzimattan öncesinde vakıf kurumu ve yapıların korunması. *Vakıflar Dergisi, 33*, 89-110.

Akbulut, Ö. (2008). *Evaluation of conservation problems of Değirmendağı district in İzmir (İzmir Değirmendağı mahallesi'nin koruma sorunlarının değerlendirilmesi)*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü Mimarlık Bölümü.

Akgündüz, A. (1988). *İslam hukukunda ve Osmanlı tatbikatında vakıf müessesesi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Akın, N. (1985). Türkiye'de mimari mirası koruma çalışmaları ve sorunları. *İslam Mimari Mirasını Koruma Konferansı (22-26/4/1985-İstanbul) Bildirileri* (147-159). İstanbul: İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Yayınları.

Akıncı, N.F. (2001). Türkiye'de anıt eserlerin korunabilirliği üzerine. *TAÇ Vakfı'nın 25 Yılı Anı Kitabı Türkiye'de Risk Altındaki Doğal ve Kültürel Miras* (16-18). İstanbul: Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı Yayını.

Aksulu, I. (1999). Kaybolan bir mirasın ardından: Tokat kenti ve koruma sorunları. *Osmanlı Mimarlığının 7 Yüzyılı "Uluslarüstü Bir Miras"* (343-349). İstanbul: Yem Yayınları.

Aktepe, M. (1972-1973-1974). *İzmir yazıları camiler, hanlar, medreseler, sebiller*. (F. Yılmaz, Haz.). 2003, İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını.

Akurgal, E. (1993). *Eski çağda Ege ve İzmir*. İzmir: Yaşar Eğitim ve Kültür Yayınları.

Akyüz, E. (1992). İzmir'de tarihi eserlere bakış, *Ege Mimarlık, 6-7*, 84-85.

Angı, O.S. (2009). Süleymaniye Camii'nin yapımında kullanılan doğal taşlar ve korunmuşluk durumları, *28-29 Eylül Kagir Yapılarda Koruma ve Onarım Semineri*. Bildiriler. İstanbul BüyükŞehir Belediyesi Koruma Uygulama ve Denetim Müdürlüğü (KUDEB).

Anonim. (2004). Konak Meydanı ve çevresi düzenleme projesi , *Ege Mimarlık, 50* 44-53.

Arel, A. (1978). *18.yy. Osmanlı mimarisinde batılılaşma süreci*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayınevi.

Arel, A. (1992). Eski eser tahribatı ve korunmasıyla ilgili bazı gözlemler, *Ege Mimarlık, 5*, 49-50.

Arel, A., 1997, Koruma Kurulları hakkında sözde aykırı özde tutucu ahkam, *Ege Mimarlık, 22*, 30-31.

Arık, R. (1971). *Bazı örnekleriyle Anadolu'da "Barok" denen camiler*. Ankara.

Arıkan, Z. (1992). XV. – XVI. yüzyıllarda İzmir. *Üç İzmir* (59-69). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Arıkan, Z. (1992). II. Meşrutiyet Döneminde İzmir 1908-1918 *Üç İzmir* (219-225). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Arkon, C. (1992). Günümüz korumacılığının sorunları, *Ege Mimarlık ,5*, 51-56.

Aslanapa, O. (1991). *Anadolu'da ilk Türk Mimarisi: başlangıcı ve gelişmesi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Aslanapa, O. (1997). *Türk sanatı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Atacan, F. ve Pekdemir A. (1984). Tarihi çevre korumasında ilk aşama saptama-belgeleme, *Mimarlık, 201*, 16-17.

Atay, Ç. (1978). *Tarih içinde İzmir*. İzmir: Tifset Basım ve Yayın Sanayi A.Ş.

Atay, Ç. (1993). *İzmir'in İzmir'i*. İzmir: Ege Sanayiciler Derneği Yayını.

Atay, Ç. (1995). XVIII. ve XIX. yüzyıllarda İzmir'de ticari gelişim, *Ege Mimarlık, 15*, 32-36.

Atay, Ç. (1998). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İzmir planları*. Ankara: Ajans Türk Basın ve Basım A.Ş.

Atilla, N.A. (2001). Kemeraltı kuş evleri, *İzmir Kent Kültürü Dergisi*, *4*, 130-133.

Avcı, N. (2001). Kültürel ve doğal mirasımızın korunmasında örgütlenme ve koruma sorunları. *TAÇ Vakfı'nın 25 Yılı Anı Kitabı Türkiye'de Risk altındaki Doğal ve Kültürel Miras* (67-77). İstanbul: Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı Yayını.

Aydoğan, M. ve Kılıç, Ecemiş, S. (2009). Tarihi kent dokularının korunmasında katılımcı bir uygulama projesi örneği Kemeraltı. *TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Dosya 14.2,* 14-19.

Ayverdi, E.H. (1956-1957). Orhan Gazi Devrinde mi'mari. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk ve İslam Sanatları Tarihi Enstitüsü Yıllık Araştırma Dergisi, I,* 140-144.

Ayverdi, E.H. ve Yüksel İ.A. (1976). *İlk 250 senenin Osmanlı mimarisi.* İstanbul: Fetih Cemiyeti Yayınları.

Ayverdi, E.H. (1989). *Osmanlı Mimarisinin ilk devirleri: 630-805 (1230-1402).* İstanbul:Fetih Cemiyeti Yayınları.

Bakırer, Ö. (1973). Vakfiyelerde binaların tamiratı ile ilgili şartlar ve bunlara uyulması, *Vakıflar Dergisi, X,* 113-126.

Bakırer, Ö. (1984). Onarım ve koruma konusunda tarihsel kaynakların kullanımı. *Mimarlık, 201*, 22-25.

Baltacı, C. (2005). *İslam medeniyeti tarihi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.

Baş, A. (2001). Selçuklu kervansaraylarının koruma sorunları (Konya örneği). *TAÇ Vakfı'nın 25 Yılı Anı Kitabı Türkiye'de Risk altındaki Doğal ve Kültürel Miras* (93-101). İstanbul: Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı Yayını.

Batur, A. (1970). Osmanlı camilerinde almaşık duvar üzerine. *Anadolu Sanatı Araştırmaları, 2*, 135-217.

Batur, S. (1970). 19.yüzyılın büyük camilerinde son cemaat yeri ve hünkar mahfili sorunu üzerine. *Anadolu Sanatı Araştırmaları, 2*, 97-105.

Baykara, T. (1992). Kemeraltı, binlerce yılın hatırası, *Ege Mimarlık, 4*, 26.

Baykara, T. (2001). *İzmir şehri ve tarihi.* Akademi Kitabevi, İzmir.

Bayülke, N. (1990). *Depremde zarar gören yapıların onarım ve güçlendirilmesi* (2. Baskı). İzmir: İnşaat Mühendisleri Odası İzmir Şubesi 1990/1 Yayını.

Begeç, H. (2002). Salepçioğlu Camii. *Ege Mimarlık, 42,* 31-32.

Bektaş, C. (1997). Koruma korumama, *Ege Mimarlık, 22*, 27-29.

Benzergil, G. (2006). *Tarihi sokak strüktürlerinde Cumhuriyet Dönemi'nde meydana gelen değişimlerin koruma bağlamında irdelenmesi: Kemeraltı – 871 sokak örneği.* Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Berksun, F. (1992). Koruma yüksek kurulu ve koruma kurulları üzerine bir irdeleme, *Ege Mimarlık, 7-8,* 28-29.

Beyru, R. (1973). *18 ve 19. yüzyıllarda İzmir*. İzmir.

Beyru, R. (1981). İzmir'de belediyeden önce belediyecilik 19. yüzyıl, *Türkiyede Birinci Şehircilik Kongresi, 1. Kitap Bildiriler* (133-144). Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi yayını.

Beyru, R. (1991). Geçmişten günümüz İzmir'de planlama ve imar uygulamaları, *Ege Mimarlık, 3*, 41-47.

Beyru, R. (1992). 20.y.y. başlarında Kemeraltı, *Ege Mimarlık*, *4*, 43-47.

Bilgin, Z. (1992). Kemeraltı kıvrımındaki camiler, *Ege Mimarlık, 4*, 48-51.

Bilsel, C. (1999). 19. Yüzyılda Osmanlı liman kenti İzmir'de kültürler, mekan üretim biçimleri ve kent mekanının dönüşümü. *Osmanlı Mimarlığının 7 Yüzyılı "Uluslarüstü Bir Miras"* (213-221). İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.

Bilsel, C. (2000). 19. yüzyılın ikinci yarısında İzmir'de büyük ölçekli kentsel projeler ve kent mekanının başkalaşımı. *Ege Mimarlık, 36*, 34-37.

Bilsel, C. (2003). Le Corbusier ve İzmir geleceğin kenti üzerine tematik bir proje. *Sanat Dünyamız Kültür ve Sanat Dergisi*, *87*, 158-161.

Bilsel, C. (2009). İzmir'de Cumhuriyet Dönemi planlaması (1923-1965): 20. yüzyıl kentsel mirası. *Ege Mimarlık, 71*, 12-17.

Binan, C. (2001). Türkiye'de anıtsal mimari mirasın restorasyonu ve özgünlüğünün korunması ile ilgili riskler. *TAÇ Vakfi'nın 25 Yılı Anı Kitabı Türkiye'de Risk altındaki Doğal ve Kültürel Miras* (109-119). İstanbul: Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı Yayını.

Binous, J., Hawari, M., Marin, M., Öney, G. (2000). *Akdeniz'de İslam Sanatı*, s:XIII-XXXI. İstanbul: Erken Osmanlı Sanatı, Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Birim Fiyat Sitesi (b.t.). v. 1664 numaralı poz bilgileri, 17.10.2010, http://www.birimfiyat.com/BF001.php?Ak=G1&D1=VAKIFLAR&Anh=85&kayno=V.1664

Birkan, C. ve Kuban D. (1990), *Edirne Selimiye Camii restorasyonu restorasyon belgeleri dizisi: 1*. İstanbul: Vakıf İnşaat Restorasyon Yayınları.

Bozkurt, N. (2009). Kur'an ve sünnet'te mescid kavramı, *Sosyal ve Ferdi İşlevleri Açısından Namaz ve Cami, 09*, 85-92.

Bozer, R. (1986). Kula'nın Emre Köyü'ndeki Türk eserleri, *X. Türk Tarih Kongresi (22-26 Eylül 1986- Ankara) Kongreye Sunulan Bildiriler* (V. Cilt) (2447-2460). Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Çağlıtüyüncügil, E. (2012). Eski Mordoğan (İzmir) Köyü Camii süslemeleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 25*,139-162.

Canpolat, E. (1992). Kuruluşundan Bizans Dönemi sonuna kadar İzmir, *Üç İzmir* (11-32). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Cantay, T. (1988). *Mimar başı koca Sinan yaşadığı çağ ve eserleri*, (1. Cilt). İstanbul: Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.

Cerasi. M.M. (1999). *Osmanlı Kenti, Osmanlı İmparatorluğu'nda 18. ve 19. yüzyıllarda kent uygarlığı ve mimarisi.* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Cezar, M. (1977). *Anadolu öncesi Türklerde şehir ve mimarlık.* İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları-176.

Cezar, M. (1985). *Tipik yapılariyle Osmanlı şehirciliğinde çarşı ve klasik dönem imar sistemi.* İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Yayını No:9.

Çeçen, C. (1959). Eski eserlerimizin tamirine ait bazı düşünceler. *Arkitekt, 297*, 157.

Çeçener, B. (1984). Taşınmaz kültür varlıkları koruma uygulaması yapan kuruluşlar. *Mimarlık, 201*, 5-7.

Çetintaş, S. (1946). *Türk mimari anıtları, Osmanlı Devri*. İstanbul: Eski Eserler ve Müzeler Umum Müd. Rölöve Bürosu.

Çubuk, M. (2006), *Cami mekanının tarihsel gelişimine kısa bir bakış ve Büyük İstanbul Otogarı Cumhuriyet Cami*. Büyük İstanbul Otobüs İşletmeleri A.Ş. Yayını, 13.

Çuhadaroğlu, F. (1985). Türkiye'de vakıfların tarihsel gelişimi ve mimari mirası korumaya yönelik çalışmalar. *İslam Mimari Mirasını Koruma Konferansı Bildiriler (22-26.4.1985)* (199-207). İstanbul: İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Yayınları.

Dağlı, Y., Kahraman, S. A., Dankoff, R., (2005). *Evliya Çelebi Seyahatnamesi* (9. Kitap). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Derin, Z. ve Batmaz, A. (2004). Bornova- Kemalpaşa (İzmir) Arkeolojik Envanteri 2003. *Tüba Kültür Envarteri Dergisi, 2*, 75-100.

Dinçer, Y. (1993). Ülkemizde koruma ile ilgili kararlara kamu kurum ve kuruluşlarının yaklaşımı. *1. Kentsel Koruma ve Yenileme Uygulamalar Kolokyumu* (217-226). İstanbul: İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Yayınları.

Durgunoğlu, T., Karadayılar, T., Yavuz, M. A., Demirel, M., (1996). Konya Alaeddin Camii temel zemini ıslahı ve temel takviyesi. *XIII. Vakıf Haftası Kitabı, "Vakıfların Ekonomiye Katkısı ve Üçüncü Sektör" ve "Konya Alaeddin Camii Restorasyonu" Semineri, 5-6 Aralık 1995*. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.

Ecemiş, S. ve Gündüz, B. (2001). Kemeraltı Kentsel Sit Alanı'nın konut bölgeleri, *İzmir Kent Kültürü Dergisi, 4*, 162-172.

Ekinci, O. (1997). Korumak "devrimcilik"tir…. *Ege Mimarlık,22*, 35-38.

Emir, S. (1994). *Erken Osmanlı mimarlığında çok-işlevli yapılar: kentsel kolonizasyon yapıları olarak zaviyeler 1*. İzmir: Akademi Kitabevi.

Ener, S. (2001). Kültürel mirasın korunmasında genel yaklaşım ve yerel yönetimler. *TAÇ Vakfı'nın 25 Yılı Anı Kitabı Türkiye'de Risk altındaki Doğal ve Kültürel Miras* içinde (169-175). İstanbul: Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı Yayını.

Erder, C. (1971). *Tarihi çevre kaygısı tarihine giriş.* Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yayını.

Ergeneci, G. (1992). Kemeralt'nda denize açılmak. *Ege Mimarlık, 4*, 27-34.

Ersen, A. ve Ertuğrul A. (2009). Mimari korumada otantiklik ve bütünleme sorunu. *Restorasyon Konservasyon Çalışmaları Dergisi, 1*, 8-15.

Ersoy, B. (1991). *İzmir Hanları*. Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını- 49.

Ersoy, K.İ. (2001). Salepçioğlu ailesinin İzmir'e katkıları ve Salepçioğlu Camii. *Uluslar Arası Sanat Tarihi Sempozyumu (10-13 Ekim 2001) Bildirileri* (281-293). İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

Erzen, J. N. (1996). *Mimar Sinan estetik bir analiz*. Ankara: Tisamat Basım Sanayi.

Eyice, S. (1962). İlk Osmanlı Devrinin dini-içtimai bir müessesesi, zaviyeler ve zaviyeli camiler, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi, XXI*, 1-80.

Eyice, S. (1993). "Cami" maddesi, *İslam Ansiklopedisi (Cilt 7)* (56-90). İstanbul: Türk Diyanet Vakfı.

Eyüce, A. (2005). İzmir'de kentsel değişimler ve mimari gelişmeler çerçevesinde kent ve mimarlık ilişkileri, *Ege Mimarlık, 53*, 37-44.

Genim, M.S. (2001). Koruma kültürü üzerine. *TAÇ Vakfı'nın 25 Yılı Anı Kitabı Türkiye'de Risk Altındaki Doğal Ve Kültürel Miras* (1953-203). İstanbul: Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı Yayını.

Goffman, D. (1992). 17. yüzyıl öncesi İzmir. *Üç İzmir* (71-83). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Goffman, D. (2003). *Doğu ile batı arasında Osmanlı Kenti Halep, İzmir ve İstanbul,* (S. Yalçın, Çev). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları-136

Göksu, E. (2002). Mikro müdahaleler ve tarihsel sorumluluk, *Ege Mimarlık, 43*, 9-14.

Grabar, O. (1998). *İslam Sanatının Oluşumu.* (N. Yavuz, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Gültekin, E.R. (2007). Ülkemizdeki taşınmaz kültür varlıkları'nın restorasyonuna ilişkin sorunlar. *Tarihi Eserlerin Güçlendirilmesi ve Geleceğe Güvenle Devredilmesi Sempozyumu-1* (159-168). Ankara.

Gültekin, E.R. (2004). *Tarihi Kemeraltı Çarşısının Dini Yapıları*. İzmir.

Gültekin, H. (1952). *İzmir tarihi*. İzmir.

Gültekin, N.T. (2001). Türkiye'de taşınmaz kültür varlıklarını koruma sürecinde yaşanan açmazlar. *TAÇ Vakfı'nın 25 Yılı Anı Kitabı Türkiye'de Risk altındaki Doğal ve Kültürel Miras* (213-219). İstanbul: Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı Yayını.

Güner, D. (2005). İzmir'in kentsel tarihi. *İzmir Mimarlık Rehberi 2005*. İstanbul: Mas Matbaası.

Gürkaya, H. (1965). *İzmir camileri.* Yeni Asır Gazetesi.

Gürsoy, E. (2011). Kişisel iletişim. İzmir.

Gürsoy, M. (1993). *Tarihi, ekonomisi ve insanları ile bizim İzmirimiz*. İstanbul: Metis Yayıncılık.

Hasol, D. (2002). *Ansiklopedik mimarlık sözlüğü,* (8. Baskı). İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.

Hersek, C.M. (2001). Ülkemizde doğal ve kültürel mirasımızı korumak üzere oluşturulmuş kamu kurumları ile gönüllü sivil toplum kuruluşlarının organizasyon, yetki ve sorunları hakkında çözüm önerileri. *TAÇ Vakfı'nın 25 Yılı Anı Kitabı Türkiye'de Risk altındaki Doğal ve Kültürel Miras* (231-37). İstanbul: Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı Yayını.

Islamic-art Sitesi (b.t.). Abbasi Devleti, Samarra Camiü'l Kebiri (Samarra Ulu Camii) plan şeması, 25.10.2011, http://islamic-arts.org/2011/architecture-of-the-abbasids-iraq-iran-and-egypt/

İnci, N. (1985). 18. yüzyılda İstanbul câmilerine batı etkisi ile gelen yenilikler. *Vakıflar Dergisi, 19*, 222-236.

İpekoğlu, B. ve Böke H. (2006). Türkiye'de tarihi yapılarda malzeme koruma sorunları, *Mimarlıkta Malzeme Dergisi, 2*, 68-75.

İzmir Konak Belediyesi. (2002). Kemeraltı koruma amaçlı imar planı. *Ege Mimarlık, 43*, 13-15.

İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü ilgili birim yetkilisi. (2011). Kişisel iletişim. İzmir.

Kaftancı, G. (2001). *Mimarlıkta yarım yüzyıl*. İzmir: Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yayınları.

Karadağ, A. (2000). *Kentsel gelişim süreci, çevresel etkileri ve sorunları ile İzmir*. İzmir: Titizler Grafik Baskı Hizmetleri.

Kayın, E. (2001-2002). Tarihi ticaret merkezi Kemeraltı'nda değişen üretim ve tüketim modellerinin mekansal yansımaları, *Ege Mimarlık, 40-41*, 27-31.

Kayın, E. (2002). İzmir'in Tarihsel Kent Mekanları İçin Yeni Vizyonlar, *Ege Mimarlık, 43*, 4-5.

Kayın, E. (2007). *'Kent ve mimarlık: İzmir' sergisi*. İzmir: İzmir Mimarlar Odası Şubesi, Mas Matbaacılık A.Ş.

Kayın, E. (2008). Türkiye Koruma Tarihindeki Kırılmalar, *Mimarlık, 343*, 98.

Kayın, E. (2009). İzmir kenti için yeni bir olanak: 1923-1965 dönemi modern mimarlık mirası, *Ege Mimarlık, 71*, 10-11.

Kayın, E. (2009). Mekânsal ve sosyo-ekonomik "tümleşiklikler -parçalanmışlıklar" geriliminde "izmirlilik*"*. *İzmirli Olmak Sempozyum Bildirileri (22-24 Ekim 2009)* içinde (125-135). İzmir.

Keleş, N. (1992). Geçmişten çağrı, *Ege Mimarlık, 4*, 35-42.

Kemeraltı Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyonu, Plan Notları. (2002). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir Bölge Planlama Bölümü.

Kemeraltı Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyonu. (2002). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir Bölge Planlama Bölümü.

Kılıç, Ecemiş, S.ve Aydoğan M. (2006). Katılımcı bir kentsel koruma projesi: İzmir - Kemeraltı tarihi kent merkezi, *Ege Coğrafya Dergisi, 15*, 61-71.

Kıray, M. (1998). *Örgütleşemeyen kent: İzmir*. Ankara: Sosyal Bilimler Derneği Yayınları.

Köprülü, İ. (1987). Çağdaş teknik ve malzemenin restorasyonda uygulanması ve bazı örnekler. *V. Vakıf Haftası Restorasyon ve Vakıfların Ekonomik ve Sosyal Etkinlikleri Semineri 7-13 Aralık 1987*. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.

Kuban, D. (1958). *Osmanlı dini mimarisinde iç mekan teşekkülü*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Mimimarlık Fakültesi Yayını Güven Basımevi.

Kuban, D. (1985). İslam ülkelerinde koruma konuları. *İslam Mimari Mirasını Koruma Konferansı (22-26/4/1985-İstanbul) Bildiriler* (77-85). İstanbul: İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Yayınları

Kuban, D. (1998). *Sinan'ın sanatı ve Selimiye*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları

Kuban, D. (2001). *Türkiye'de kentsel koruma kent tarihleri ve koruma yöntemleri.* İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları 116.

Kuban, D. (2002). İzmir'in tarihi kimliğini koruma bağlamında düşünceler. *Ege Mimarlık, 43*, 6-8.

Kuban, D. (2005). *Çağlar boyu türkiye sanatının anahtarı* (2. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Kuban, D. (2007). *Osmanlı Mimarisi.* İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.

Kudde, E. ve Aksoy P. (2008). *Kudeb yönetmeliği ve evrensel koruma ilkeleri çerçevesinde bakım-onarım izinleri kriterleri-önerileri.* İstanbul: İBB Kudeb Restorasyon ve Konservasyon Laboratuvarı Yayınları:1

Kumar, R. ve Al-Kubaisi. (1985). İslam mimari ve kültürel mirasının korunması için eğitim 'u.o.t.(teknoloji üniversitesi)'tan örnek olay incelemesi. *İslam Mimari Mirasını Koruma Konferansı (22-26/4/1985-İstanbul) Bildiriler* (109-119). İstanbul: İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Yayınları

Kunter, H.B. (1959). Türk abidelerinin idare, muhafaza, bakım ve onarımı mevzuunda tatbik edilmiş olan esaslar. *Milletlerarası Birinci Türk Sanatları Kongresi*. Ankara.

Kuran, A. (1964). *İlk devir Osmanlı mimarisinde cami.* Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Yayın No:1.

Kuran, A. (1986). *Mimar Sinan*. İstanbul.

Kütükoğlu, M. S. (2000). *XV ve XVI. Asırlarda İzmir kazasının sosyal ve iktisadi yapısı*. İzmir: İzmir Büyüksehir Belediyesi Kültür Yayını.

Madran, E. (1984). "Kültür mirasımızı koruma semineri"üzerine, *Mimarlık, 201*, 48-51.

Madran, E. (1997). Korumacı değil miyim neyim?. *Ege Mimarlık, 22*, 23-25.

Madran, E. (2002). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kültür varlıklarının korunmasına ilişkin tutumlar ve düzenlemeler: 1800-1950.* Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayını.

Madran, E. (2004). *Osmanlı İmparatorluğunun klasik çağlarında onarım alanının örgütlenmesi 16. – 18. Yüzyıllar*. Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayını.

Madran, E. ve Özgönül N. (2005). *Kültürel ve doğal değerlerin korunması.* Ankara: Birinci Baskı, Yalçın Matbaacılık Ltd. Şti.

Mardin, Ş. (2008). *Din ve ideoloji*. (17. Baskı). İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Martal, A. (1992). 16. yüzyıldan 20. yüzyıla ticaret ve sanayinin gelişimi. *Üç İzmir* (265-271). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Olgun, N. (2009). Kagir yapı restorasyonlarında uygulama sırasında uygulamacı yönünden yaşanan problemler. *28-29 Eylül Kagir Yapılarda Koruma ve Onarım Semineri* (154-161). İstanbul: İstanbul BüyükŞehir Belediyesi Koruma Uygulama ve Denetim Müdürlüğü (KUDEB).

Onay, A. (2008). *Türkiye'nin Cami Profili (Fiziki ve Sosyolojik Açılardan Bir Analiz)*. Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, İstanbul.

Ödekan, A. (1988). Kütle biçimlenişi ve cephe düzenlemesi. *Mimar Başı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri II* (513-520). İstanbul: T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Türkiye Vakıflar Bankası Genel Müdürlüğü.

Ödekan, A. (1997). Minare maddesi, *Eczacıbası Sanat Ansiklopedisi* (Cilt: 2) (1259). İstanbul.

Ödekan, A. (2005). Mimarlık ve sanat tarihi, *Osmanlı Devleti 1300-1600* (211-340). İstanbul: Cem Yayınevi

Öney, G. (2000). Beylikler ve Osmanlı sanatına, sosyal yaşantısına genel bakış. *Erken Osmanlı Sanatı* (12-33). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları,

Önkal, A. (1983). Asr-ı Saadette Mescidin önemi ve yaptığı görevler. *Diyanet Dergisi, XIX /3*, 49-55.

Önkal, A. ve Bozkurt, N. (1993). "Cami" maddesi, *İslam Ansiklopedisi* (Cilt 7) (46-56). İstanbul: Türk Diyanet Vakfı.

Öz, T. (1957). Süleymaniye'nin inşasının 400 üncü yıldönümü, *Arkitekt, 289*, 167-171.

Öztürk, N. (1983). *Menşei ve tarihi gelişimi açısından vakıflar.* Ankara: Feryal Matbaacılık.

Öztürk, N. (2003). *Azınlık vakıfları*. Ankara: Altınküre Yayınları.

Özyiğit, Ö. (1992). Kültür ve tabiat varlıklarını koruma yasası üzerine, *Ege Mimarlık, 7-8*, 22-27.

Pınar, İ. (1996). *Gezginlerin gözüyle İzmir XVIII. Yüzyıl*. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını.

Reyhanlı, T. (1974). *Osmanlı külliye mimarisinin gelişimi*. İstanbul.

Sedes, F. (1991). *İslami ibadet yapılarının Osmanlı Dönemi kentsel mekanı içindeki konumu İzmir örneği ve günümüz yapısına yansımaları*. Doktora Tezi. İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Serçe, E. (2000). İzmir mahalleleri, *İzmir Kent Kültürü Dergisi, 1*, 162- 175.

Serjeant, R.B. (1997). *İslam Şehri*, (F.Topçugil, Çev.) (2. Baskı). İstanbul: İz Yayıncılık.

Seymen, B.Ü. (1992). Tek parti dönemi belediyeciliğinde Behçet Uz örneği, *Üç İzmir* (297-321). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Sezgin, H. (1984). *Türk ve İslam ülkeleri mimarine toplu bakış*. İstanbul: İstanbul Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları.

Sipahi, Ü. (1988). *XVII-XVIII. yüzyıl İzmir camileri*, Cilt:1 (Metin). Bitirme Tezi No: 10. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.

Söylemezoğlu, H.H.K. (1955). *İslam dini ilk camiler ve Osmanlı camileri*. İstanbul.

Sözen, M. (1975). *Türk mimarisinin gelişimi ve Mimar Sinan*. İstanbul.

Şenel, Ş. ve Tuyan Z. (2009). 1926-1967 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti'nde kurulan tesisler (vakıflar). *Gazi Akademik Bakış Dergisi, 3-5*, 123-142.

Tanyeli, G. (1996). Konya Alaeddin Camii'nde son dönemde gerçekleştirilen restorasyon çalışmalarının değerlendirilmesi. *XIII. Vakıf Haftası Kitabı, "Vakıfların ekonomiye Katkısı ve Üçüncü Sektör" ve "Konya Alaeddin Camii Restorasyonu" Semineri, 5-6 Aralık 1995*. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.

Tanyeli, U. (1987). *Anadolu kentinde fiziksel yapının evrim süreci (XI-XV. yüzyıllar)*. İstanbul.

Tanyeli, U. (1992). Çağdaş İzmir'in mimarlık serüveni. *Üç İzmir* (327-338). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi. (1985). (Cilt:6) (1658-1978). İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Tapan, M. (1998). Cumhuriyet döneminde doğa ve kültür varlıklarını koruyamamanın korunması. *Yılda Değişen Kent ve Mimarlık* (199-207). İstanbul.

Tayla, H. (2007). *Geleneksel Türk mimarisinde yapı sistem ve elemanları I.* İstanbul.

Tekeli, İ. (1992). Ege Bölgesinde yerleşme sisteminin 19. yüzyıldaki dönüşümü. *Üç İzmir* (125-141). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Temiz, A.D. (2001). Tarihi kent merkezi Kemeraltı'nda 19. yüzyıldan bugüne meydana gelen mekansal dönüşümler. *İzmir Kent Kültürü Dergisi, 4,* 81-91.

Topal, H. (2000). Kordon dolgu alanlarının bir kentsel mekana dönüşümü. *Ege Mimarlık, 35*, 20-21.

Toprak, Z. (1992). Yayımlanmamış bir monografiden İzmir 1920-1921. *Üç İzmir* (227-235). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Tuluk, D. (1999). *Mekana bağlı strüktür analizi Osmanlı mimarisinde örnekleme (15-17. Yy).* Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Tuna, D. (1967-1968). *Mimarlık tarihi ders notları,* (1. Fasikül). İzmir: Ege Meslek Yüksek Okulu Mimarlık Bölümü.

Tunçoku, S.S. (2004). Günümüzde koruma / restorasyon çıkmazı, *Mimarlık 315*, 13-14.

Turani, A. (1979). *Dünya sanat tarihi*, (2. Basım). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım Evi.

Uğurlu, E. (2009). Koruma çalışmalarında tarihi harç ve sıva analizlerinin önemi. *Mimarlıkta Malzeme, 11*, 83-87.

Uğurlu, E. ve Böke H. (2009). Tarihi yapıların özgün değerleri ile korunması. *Restorasyon Konservasyon Çalışmaları, 2*, 17-19.

Uluengin, F., Uluengin B., Uluengin M. B. (2001). *Osmanlı anıt mimarisinde klasik yapı detayları*. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.

Ungan, I. (1968). *İzmir camileri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Türk Sanatı Kürsüsü.

Uraler, A. (2009). Kur'ân ve sünnet'te mescid kavramı-müzakere. *Sosyal ve Ferdi İşlevleri Açısından Namaz ve Cami* (93-101). İstanbul.

Uysal, O.A. (1986). Sırlı tuğlalı minareler, *X. Türk Tarih Kongresi (22-26 Eylül 1986- Ankara) Kongreye Sunulan Bildiriler V. Cilt*. Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Uzun, H. (2010). *Tarihi kent merkezleri ulasım ilişkilerinin koruma bağlamında değerlendirilmesi İzmir tarihi kent merkezi örneği*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi.

Ülker, N. (1983), Kadifekale. *Bilim Birlik Başarı Dergisi, 38,* 9-14.

Ürer, H. (2006). Tarihi eser resterozyonu, Sanat Tarihi Dergisi, 15/2.

Vakıflar Genel Müdürlüğü (b.t.). Teşkilat yapısı şeması, 01.08.2011, http://www.vgm.gov.tr/sayfa.aspx?Id=67

Vakıf İnşaat A.Ş. (b.t). Şirket Misyonu, 01.08.2011, http://www.vakifinsaat.com.tr/page12.html

Wikipedia sitesi (b.t.). Endülüs Emevi Devleti, İspanya Kordoba (Kurtuba), Büyük Camii harim görünümü, 17.10.2010, http://tr.wikipedia.org/wiki/End %C3%BCl%C3%BCs_Emev%C3%AE_Devleti

Yapı Yayınları (b.t.). 20.02.2010 tarihli haber, 16.06.2010, http://www.yapi.com.tr/Haberler/suleymaniye-camiinde-453-yillik-cinibulundu_80462.html

Yapı Yayınları (b.t.) Gazneli Dönemi, Afganistan, Cem (Jam) Minaresi görseli ve 19.04.2007 tarihli haber, 31.08.2011, http://www.yapi.com.tr/Haberler/ gaznelilerden -kalan-minare-dunya-kultur-mirasi-listesinde_53558.html

Yaygel, D. (2007). *Müdahale gerektiren tarihi kentsel çevrelere yönelik kullanıcı odaklı sağlıklaştırma yöntemlerinin irdelenmesi: İzmir – Basmahane Bölgesi örneği*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Yetkin, S.K. (1965). *İslam mimarisi.* Ankara: Ankara Üniversitesi Basım Evi.

Yetkin, S.K. (1970). *Türk mimarisi.* Ankara: Bilgi Yayınevi.

Yılmaz, G. ve Gürel Üçer, Z.A. (2004). Türkiye'de kentsel koruma sürecinde kurumsal yapı ve sivil toplum kuruluşları üzerine bir değerlendirme, *Ege Mimarlık, 51*, 43-47.

Yılmaz, H. (2005). *Camilerin eğitim fonksiyonu*. İstanbul: Değerler Eğitim Merkezi Yayınları.

Yücel, E. (1964). Manisa Muradiye Camii restorasyonu. *Arkitekt, 315*, 88-90.

EKLER

EK 1. 2762 SAYILI VAKIFLAR KANUNU
EK 2. VAKIFLAR TÜZÜĞÜ
EK 3. TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI TÜRK ANONİM ORTAKLIĞI KANUNU
EK 4. VAKIF TAŞINMAZ MALLARIN ENVANTERİNİN YAPILMASI YENİ KÜTÜKLER İLE SİCİL FİŞLERİNİN DÜZENLENMESİ HAKKINDA YÖNETMELİK
EK 5. 227 SAYILI VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ'NÜN TEŞKİLAT VE GÖREVLERİ HAKKINDA KANUN HÜKMÜNDE KARARNAME
EK 6. VAKIF KÜLTÜR VARLIKLARI İHALE YÖNETMELİĞİ
EK 7. 5737 SAYILI VAKIFLAR KANUNU
EK 8. VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ MERKEZ VE TAŞRA TEŞKİLATI GÖREV, ÇALIŞMA, USUL VE ESASLARI HAKKINDA YÖNETMELİK
EK 9. VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, İZMİR VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ, İZMİR 1 NUMARALI KORUMA KURULU ARŞİVLERİNDEN ELDE EDİLEN BELGE VE DOKÜMANLAR DİZİNİ
EK 10. TABLO LİSTESİ
EK 11. ŞEKİL LİSTESİ
EK 12. KISALTMALAR
EK 13. SÖZLÜK

EK-1

VAKIFLAR KANUNU(MÜLGA)
Kanun Numarası: 2762
Kanun Kabul Tarihi: 05/06/1935
Yayımlandığı Resmi Gazete Tarih: 13/06/1935
Yayımlandığı Resmi Gazete Sayısı: 3027
****27/02/2008 tarih ve 26800 S.R.G. de yayımlanan 5737 Sayılı " Vakıflar Kanunu"nun 80. maddesi ile yürürlükten kaldırılmıştır.****

BİRİNCİ BAP: VAKIFLARIN İDARE UZUVLARI, KONTROL MERCİLERİ VE BUNLARIN VAZİFELERİ
BİRİNCİ FASIL: İDARE UZUVLARI VE KONTROL MERCİLERİ

Madde 1 - (Değişik madde: 28/06/1938 - 3513/1 md.)
4 birinci teşrin 1926 tarihinden önce vücud bulmuş vakıflardan
A - Bu kanundan önce zabtedilmiş bulunan vakıflar,
B - Bu kanundan önce idaresi zabtedilmiş olan vakıflar,
C - Mütevelliği bir makama şartedilmiş olan vakıflar,
D - Kanunen veya fiilen hayri bir hizmeti kalmamış olan vakıflar,
E - Mütevelliliği vakfedenlerin ferilerinden başkalarına şart edilmiş vakıflar,
Vakıflar Umum Müdürlüğünce idare olunur. Bunların hepsine birden (Mazbut vakıflar) denir.
(Değişik fıkra: 31/05/1949 - 5404/1 md.) Mütevelliliği vakfedenlerin fer'ilerine şart edilmiş vakıflara (Mülhak Vakıflar) denir. Bunlar mütevellileri tarafından idare olunur.
Mütevelliler Vakıflar Genel Müdürlüğünün ve Genel Müdürlük de İdare Meclisinin kontrolü altındadır.
(Değişik fıkra: 24/03/1981 - 2437/1 md.) Cemaatlere ve esnafa mahsus vakıflar, bunlar tarafından seçilen kişi veya kurullarca yönetilir. İlgili makamlarla Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından teftiş edilir ve denetlenirler. Teftiş ve denetlemenin usulleri ve nasıl yapılacağı ile sonuçları çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.
(Ek fıkra: 24/03/1981 - 2437/2 md.) Cemaat vakıflarının Türk Kanunu Medenisinin 78 inci maddesi gereğince Vakıflar Genel Müdürlüğüne ödeyecekleri teftiş ve denetleme masraflarına katılma payının, genel bütçeden karşılanmasına Bakanlar Kurulunca karar verilebilir. Bu karar anılan vakıfların teftiş ve denetimini etkilemez.
(Değişik fıkra: 02/01/2003 - 4778 S.K./3. md.) Cemaat vakıfları, vakfiyeleri olup olmadığına bakılmaksızın, Vakıflar Genel Müdürlüğünün izniyle dini, hayri, sosyal, eğitsel, sıhhi ve kültürel alanlardaki ihtiyaçlarını karşılamak üzere taşınmaz mal edinebilirler ve taşınmaz malları üzerinde tasarrufta bulunabilirler.
(Ek fıkra: 03/08/2002 - 4771 S.K./4. md.) Bu vakıfların dini, hayri, sosyal, eğitsel, sıhhi ve kültürel alanlardaki ihtiyaçlarını karşılamak üzere, her ne suretle olursa olsun, tasarrufları altında bulunduğu, vergi kayıtları, kira sözleşmeleri ve diğer belgelerle belirlenen taşınmaz mallar, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde başvurulması halinde vakıf adına tescil olunur. Cemaat vakıfları adına bağışlanan veya vasiyet olunan taşınmaz mallar da bu madde hükümlerine tabidir.
(Ek fıkra: 01/02/2003 - 4778 S.K./3. md.) Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Vakıflar Genel Müdürlüğünün bağlı bulunduğu Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

İKİNCİ FASIL: İDARE MECLİSİ, UMUM MÜDÜRLÜK VE VAZİFELERİ

Madde 2 - (Mülga madde: 08/06/1984 - KHK - 227/33 md.)
Madde 3 - (Mülga madde: 08/06/1984 - KHK - 227/33 md.)
Madde 4 - (Mülga madde: 08/06/1984 - KHK - 227/33 md.)
Madde 5 - Vakıflar Umum Müdürlüğü mülhak bütçe ile idare olunur.

İKİNCİ BAP: VAKIFLARIN HUKUKİ EHLİYETİ, MALLARI VE VAKIF ŞARTLARININ DEĞİŞTİRİLMESİ
BİRİNCİ FASIL: HÜKMİ ŞAHSİYET

Madde 6 - Mülhak vakıflar, Vakıflar Umum Müdürlüğünce niyabeten idare olunsa bile ayrı ayrı birer hükmi şahsiyet sayılır. Bunlar kendi taahhüdlerile ilzam olunur. Ve borçlarını kendi mallarından öderler.
Umum Müdürlüğün idare ve temsil ettiği vakıflar da bir kül halinde hükmi şahsiyet sayılır.
Madde 7 - Vakıflar mahkeme veya vakıf kütüğüne kaydedilmiş olup olmamaları şahsiyetlerine halel getirmez.
Şimdiye kadar tescil edilmemiş olan mülhak ve mazbut vakıfların bu kanun hükümleri yürümeğe başladığından itibaren beş yıl içinde vakıflar kütüğüne kaydedilmeleri mecburidir. Bu müddet içinde kaydedilmemiş olanlar yine hükmi şahsiyetlerini kaybetmezler. Ancak kayıt ile mükellef olanlar mesul olur ve mülhak vakıflar hakkında 36 ncı madde tatbik olunur.
Kaydın nasıl yapılacağı nizamnamede gösterilir.
Kaydı yaptıranlar kaydettirdikleri şeklin hilafını iddia edemezler.
Madde 8 - Vakıfların doğrudan doğruya hayrattan olan gayrimenkulleri rehnedilemezler. Bunlardan mülkiyet ve irtifak hakkı için iktisap müruru zaman işlemez ve bu kanunun gösterdiği haller dışında satılamazlar. Bu gayrimenkuller Vakıflar İdaresinin istemesi üzerine vakıflar adına tapuca tescil olunurlar. Bu tescilde hiç bir resim ve harc aranmaz.
Madde 9 - Yukarki maddede yazılan gayrimenkuller Devlet malları imtiyazından faydalanırlar.
Madde 10 - Tahsis edildikleri maksada göre kullanılmaları kanuna veya amme intizamına uygun olmıyan veyahut işe yaramaz bir hale gelen hayrat vakıflar, idare meclisinin teklifi ve Bakanlar Heyetinin kararı ile mümkün mertebe gayece aynı olan diğer hayrata tahsis edilebileceği gibi bu kabil hayrat ayın veya para ile değiştirilerek elde edilecek ayın veya para dahi aynı suretle diğer hayrata tahsis olunabilir.
Mimari ve tarihi değeri olan eserler satılamaz.

Madde 11 - Vakıf paralarla vakıfların akar nevinden olan gayrimenkullerinde, hususi mülkiyet hükümleri cereyan eder.
Madde 12 - Mevkilerine ve temin ettikleri menfaate göre kalmaları gerekli görülmiyen mazbut ve mülhak vakıflara ait akar ve toprakları idare meclisinin kararı ile satmağa veya başka gayrimenkulle değiştirmeğe Umum Müdürlük selahiyetlidir. Bu satışlarla elde edilecek paralar tercihan mahallerinde akar satın almağa veya yaptırmağa veya o vakfın mevcut akarının tamirine sarfolunur.
Mülhak vakıflarda, idare meclisi, karar vermeden evvel o vakıf mütevellisinin mütalaasını alır.
Madde 13 - 10 uncu ve 12 nci maddelere göre satılacak mallardan ele geçecek paranın bu maddelerde gösterilen yerlere sarfedilinciye kadar nemalandırılması mecburidir.
Madde 14 - Gerek satış bedelleri ile gerek değişme ile alınacak veya yeniden yaptırılacak gayrimenkuller evvelki vakıfların adını alırlar ve vakıflar idaresince kayıtlarına bu suretle işaret edilir, tapuya da böylece tescil ettirilir.
Yeni gayrimenkulde başka başka vakıflar alakalı iseler gayrimenkuller en büyük hisseyi vermiş olan vakfın adını taşımakla beraber öteki vakıfların da isimleri yazılır.
Madde 15 - İdare Meclisi, bir milyon lira oluncaya kadar her yıl Umum Müdürlüğün bütçesinden yirmi bin liradan aşağı olmamak üzere para ayıracak ve bunu nemalandıracaktır. Bu para vakıflara ait binalarda yalnız yangından doğacak zararları kapamağa karşılık tutulacaktır. Böyle zararlar yüzünden eksilen miktar aynı suretle yerine konur.
Bu suretle toplanacak paralar mülhak vakıfların da mallarını sigorta etmeğe yetecek miktara varınca, o mallarda Umum Müdürlük tarafından sigorta edilir. Bu miktarı, idare meclisi tayin eder. O vakte kadar idare meclisince tayin olunacak mülhak vakıflar mallarını bir kumpanyaya sigorta ettirmeğe ve işi her yıl mahallindeki vakıflar idaresine bildirmeğe mecburdurlar.

İKİNCİ FASIL: VAZİFE VE ŞARTLARIN DEĞİŞTİRİLMESİ

Madde 16 - Umum Müdürlükçe idare olunan vakıfların hayratından varidatı idaresine yetişmiyenlerin yaşatılmasına idare meclisi karar verirse sönmüş veya hayır işlerinin yerine getirilmesi imkansız kalmış vakıflar hasılatından veya şartları müsait olan mamur vakıflar gelirlerinden ayrılacak paralarla o vakıfları yaşatmağa Umum Müdürlük selahiyetlidir.
Madde 17 - Vazife ve şartlarının yerine getirilmesine maddeten imkan kalmıyan vakıflarda bu vazife ve şartları değiştirmede İdare Meclisinin kararı ile Umum Müdürlük selahiyetlidir.
Mülhak vakıflarda İdare Meclisi karar vermeden evvel mütevellilerin mütalaasını alır.

ÜÇÜNCÜ BAP: MÜTEVELLİLER VE VAZİFELERİ

BİRİNCİ FASIL: EHLİYET VE TEVCİH

Madde 18 - (Değişik madde: 28/06/1938 - 3513/2 md.)
Birinci maddede zikredilen mülhak vakıfların tevliyetleri bu kanun hükümleri dairesinde Umum Müdürlükçe tevcih olunur.
Milli sınırlar dışında kalan vakıfların mütevellilikleri vakfiyetlerine göre tevcih olunur.
Madde 19 - Umum Müdürlükçe tevcih yapılmadan, mütevelli vakfa el koyamaz.
Nizami vasıf ve şartları taşımadıklarından dolayı kendilerine mütevellilik verilmiyenler bu vasıf ve şartları elde edinciye ve küçüklerle mahcurlar şahsi ehliyetlerini kazanıncaya kadar vakıf işleri bunlara niyabeten vakıflar Umum Müdürlüğünce idare olunur.
Bu gibilerin mütevellilik maaş ve hakları mahfuzdur.
Madde 20 - Azledilen mütevellilerin yerine vakfedenlerin şartlarına ve bu kanun hükümlerine göre mütevelli olması lazımgelenler varsa onlara tevcih yapılır.
Madde 21 - Boş kalan mütevellilik, yenisine verilinceye kadar, vakıf işlerine Umum Müdürlük bakar.
Mütevelli olması lazımgelenlerden kimse sağ kalmamışsa o vakıf mazbut vakıflar arasına alınır.
Madde 22 - Bu kanun hükümleri yürümeğe başladıktan sonra vakıflara cihet olarak cabi, katip ve nazır adıyle kimse tayin olunamaz. Ancak büyük vakıflarda Umum Müdürlüğün izni katip ve tahsildar kullanılabilir. Eskiden tayin edilmiş nazırlar varsa vazifelerine son verilir.
Madde 23 - Mütevelliler vakıflarının mümessilidirler. Bu sıfatla:
A - Vakfın hayrat ve akarları görüp gözetirler;
B - Tahsili kendilerine bırakılan gelirleri toplarlar;
C - İzinli oldukları masrafları yaparlar;
Ç - Vakıfta vazifeli olanları kontrol ederler;
D - Her mali yıl başından bir ay önce gelecek yıl bütçesini ve altı ay içinde de geçmiş yılın kati hesabını bağlı oldukları vakıflar idaresine verirler.
E - İzinli oldukları başka vazifeleri de yaparlar.
Mütevelliler yalnız akarlara mahsus olmak üzere borç para alabilirler. Bu da idare meclisinin iznine bağlıdır. Yukarda sayılan vazifelerin nasıl yapılacağı nizamnamede gösterilir.
Madde 24 - (Mülga madde: 31/05/1949 - 5404/2 md.)
Madde 25 - Mütevelliler muamelelerinden dolayı cezaen ve hukuken mesüldürler.

DÖRDÜNCÜ BAP: MUKATAALI VE İCARETEYNLİ VAKIF MALLAR

BİRİNCİ FASIL: TASFİYE

Madde 26 - Bu kanunun neşrinden sonra vakıf mallar mukataaya ve icareteyne bağlanamaz.
Madde 27 - (Değişik madde: 26/06/2001 - 4690 S.K./1. md.)
Vakfın türüne göre ayırım yapılmaksızın üzerinde taviz şerhi bulunan mevcut mukataalı veya icareteynli vakıf taşınmaz malların mülkiyetleri, taşınmazların bulunduğu illerde defterdarlık, ilçelerde mal müdürlüğü bünyesinde yer alan Hazine taşınmaz malının satış ihalesine yetkili olan komisyon tarafından takdir edilecek rayiç bedelinin yüzde yirmi oranında hesap

edilecek taviz bedeli karşılığında mutasarrıflarına geçirilir. Taviz bedeli ödenmeden ortaklığın giderilmesi veya cebri icra yoluyla satışı yapılacak taşınmaz malların taviz bedellerinin hesaplanmasında satış bedeli esas alınır.

İKİNCİ FASIL: TAVİZ BEDELLERİNİN ÖDENMESİ, FAİZ, TASFİYE MÜDDETİ

Madde 28 - (Değişik madde: 04/04/1995 - 4103/2 md.)

Yukarıdaki maddede yazılı tavizler toptan ödendiği takdirde gayrimenkulün mülkiyeti mutasarrıfı adına tapuda tescil olunur. Bu tavizin yarısı peşin ve geri kalanı üç yılda üç müsavi taksitle de ödenebilir.Bu takdirde mülkiyet mutasarrıfı adına tescil edilmekle beraber gayrimenkulün tamamı geri kalan taksitler için birinci derecede ve birinci sırada ipotek sayılarak tapuya böylece kaydolunur.Taksitler için kanuni faiz yürütülür.Bu taksit zamanında ödenmezse geri kalan taksitlerin tamamı muaccel olur. Mülkiyetin mutasarrıfı adına tescilinden itibaren mukataa ve icare alınmaz.

Madde 29 - (Değişik madde: 22/09/1983 - 2888/2 md.)

On yıl içinde bu Kanun hükümlerine göre taviz vermek yolu ile icareteyn veya mukataa kayıtları terkin edilmemiş olan gayrimenkullerin mülkiyeti on yıl sonunda kendiliğinden mutasarrıflarına geçer ve vakfın hakkı da ivaza dönerek gayrimenkulün tamamı bu ivaz karşılığında birinci derece ve birinci sırada ipotek sayılır. Genel Müdürlük o yıl tahakkuk ettirilen icare veya mukataa üzerinden hesaplanabilecek olan bu tavizlerle vaktinde ödenmeyen taksitleri mutasarrıfın başka mallarına müracaat yolu ile ve Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkındaki Kanuna göre tahsile dahi yetkilidir.

Bu madde gereğince mülkiyeti mutasarrıflarına geçmiş olan gayrimenkullerde maliklerin Hazineden başka varis bırakmadan ölümleri halinde, mülkiyet mahlulen vakfına rücu eder. Bu Kanunun yayımı tarihine kadar maliklerinin ölümleri üzerine son mirasçı sıfatıyla Hazineye İntikal edip de bu husus tapu kaydına işlenmemiş bulunan gayrimenkullerde yukarıdaki fıkra hükmüne tabidir.

Madde 30 - Bu kanun hükümleri yürümeğe başladıktan sonra mukataalı veya icareteynli gayrimenkullerin tavizleri tamamen vakfa verilmiş olmadıkça o mallar üzerindeki temliki tasarruflar tapu dairelerince tescil olunamaz.

Madde 31 - 28 ve 29 uncu maddeler hükümlerine göre yapılacak ipotek ve mülk olarak tescil muamelelerinden hiç bir resim ve harç aranmaz.

Madde 32 - (Değişik madde: 05/07/1939 - 3668/1 md.)

Bu babın içinde yazılı hükümlere göre Vakıflar İdaresinin eline geçecek taviz bedelleri muhafaza edilerek en faydalı şekilde nemalandırılır.

İdare meclisinin vereceği karar üzerine bu taviz bedelleriyle akar inşa veya iştira da olunabilir.

BEŞİNCİ BAP: MÜEYYİDELER VE MÜTEFERRİK HÜKÜMLER

BİRİNCİ FASIL: MÜEYYİDELER

Madde 33 - Aşağıda yazılı sebepler mütevellilerin azlini mucipdir;

A - Vakfında mülkiyet iddia edipte mahkemece sabit olmaması;

B - Vakfına maddi zarar veren kavli veya fiili hareketlerde bulunması;

C - Vakfın gelirlerini vakfiyedeki şartlar ve muayyen salahiyetler dışında sarfetmesi;

Ç - Yapılması vakıflar idaresinin iznine bağlı işleri kendiliğinden yapması;

D - Bütçesini ve hesaplarını kabule değer bir mazereti olmadığı halde vaktinde vermemesi;

E - Bu kanun hükümlerine göre vakfını kütüğe kaydettirmemesi

F - Haysiyet ve şerefi bozan suçlardan biri ile veya ağır hapis veya altı aydan fazla hapis ile mahküm olması;

G - Vakfına zarar verecek yolda vazifesinde kayıtsızlığı görülmesi.

Azline karar verilen mütevelli kararın tebliğinden itibaren 15 gün içinde yazı ile idare meclisine itiraz edebilir.

Madde 34 - Azli kat'ileşen mütevelli başka bir vakfın da mütevellisi ise ondan da azledilmiş sayılacağı gibi bir daha mütevelli de olamaz.

Madde 35 - Mütevellinin azledilmiş olması, hakkında ayrıca takip yapılmasına mani olmaz.

Ceza Kanununun tatbikında vazifelerinden doğan suçlardan dolayı mütevelli memur sayılır.

Madde 36 - Müddeti içinde kısmen veya tamamen kütüğe kaydettirilmiyen vakıflar mazbut vakıflar arasına alınır.

Madde 37 - 13 üncü ve 32 nci maddelerde yazılı paraları nemasız bırakanlara bunların faizi ve bu paraları bu kanunda gösterilen yerlerden başka yerlere sarfedenlere ve sarfını emredenlere yerlerine konuncaya kadar zıyaa uğrıyan faizleri tazmin ettirilir.

İKİNCİ FASIL: MÜTEFERRİK HÜKÜMLER

Madde 38 - (Mülga madde: 28/06/1938 - 3513/3 md.)

Madde 39 - Bu kanunun birinci maddesinde Umum Müdürlük tarafından idare edileceği gösterilen ve bu kanunun neşri tarihine kadar mazbutiyet altına alınmış olan vakıfların mazbutiyetleri kaldırılmaz. On senedenberi mütevelliliği kimseye tevcih edilmemiş olan vakıflarda artık tevcih yapılmaz.

Ancak alakalıların vakfiyeye göre intifa hakları mahfuzdur.

Madde 40 - Mülhak vakıflarda mütevelliliğe ve vakıftan intifa veya mülkiyet iddiasına ait davalarda mütevellilerle vakıflar idaresi birlikte hasım tutulmak lazımdır.

Madde 41 - Kanunu Medenideki müruruzaman hükümleri vakıf mallar hakkında da tatbik olunur. Ancak vakfın rakabesine ait olup şimdiye kadar tamam olmamış bulunan eski 36 yıllık müruruzaman, bu kanun hükümleri yürümeğe başladıktan itibaren beş yıl geçmedikçe tamam olmuş sayılmaz.Bununla beraber müddetlerin mecmuu 36 yılı geçemez.

Madde 42 - Bu Kanunun hükümleri yürümeğe başlamazdan evvel vukua gelen hadiselerin hukuki hükümleri o hadiselerin vaki olduğu zamanda mer'i esaslara tabi kalır. Bu kanunun hükümleri yürümeğe başladıktan sonraki hadiseler de bu kanun ve sarahat olmıyan ahvalde mer'i kanunların hükümleri tatbik olunur.

Madde 43 - Bu kanunun neşrinden evvel vakfiyeleri hilafına bir vakıftan diğer vakıflara veya aynı vakfın diğer hayratına yapılmış olan daimi masraf mahiyetindeki yardımlar tahsis sayılır ve sarflarına devam olunur.

Madde 44 - Bu kanunun neşri tarihinden en az on beş yıl evvelindenberi vakıf olarak tasarruf edildikleri vergi kayıtları icar konturatları ve eşhası hükmiyenin gayrimenkule tasarruflarına dair olan 16 Şubat 1328 tarihli kanunun neşrinden sonra tapuya verilmiş defterler ve müesseselerin hesap defterleri ve buna benzer vesikalarla anlaşılacak olan yerler o suretle vakıf kütüğüne kaydolunurlar.Bu kayıt vakıflar idaresinin istemesi üzerine tapuca o gayrimenkullerin kayıtlarına işaret ve keyfiyet münasip vasıtalarla ilan olunur.İlan tarihinden itibaren iki yıl içinde dava yolu ile bir güna itiraz olunmadığı takdirde o malların vakıf olarak kati tescilleri yapılır, ve tapuları verilir. Tapu kayıdlarına işaret edilecek gayrimenkullere ait davalarda vakıflar idaresi ve varsa mütevelli de birlikte hasım olur.

Bundan başka, vakıflar idaresinin 1515 sayılı kanun hükümlerinden istifade hakkı mahfuzdur.

Madde 45 - Bu kanunun hükümleri neşri tarihinden altı ay sonra yürümeğe başlar.

Madde 46 - Bu kanun hükümlerini Bakanlar Heyeti yerine getirir.

Ek Madde 1 - (Ek madde: 03/07/2003 - 4916 S.K./34. md.)

Vakıflar Genel Müdürlüğüne, mazbut vakıflar ile mülhak vakıflara ait taşınmazların onarım veya inşa karşılığı kiralanmalarında, onarım ve inşa bedeli göz önüne alınarak, kira süresi, ilgili Bakanın onayı ile yirmidokuz yıla kadar tespit edilebilir.

Geçici Madde 1 - A - Şimdiye kadar vakıflar idaresine hesap vermemiş olan bütün mütevelliler veya mütevelli heyetleri bu kanunun hükümleri yürümeğe başladığı günden itibaren üç ay içinde idare ettikleri vakıfların mahiyetlerini, varidat menbalarını ve bunların sarf ve tahsis mahallerini, geçmiş son senenin varidat ve masraflarının miktar ve nevilerinin ve mütevelliliği hangi selahiyetli merciin intihap veya kararına müsteniden ve hangi tarihtenberi yaptıklarını gösterir bir beyanname tanzimine ve mensup oldukları vakıflar dairesine vermeğe mecburdurlar.

B - Yukarki fıkra mucibince beyanname vermiş olan mütevellilere bir makbuz ilmühaberi verilir.Bu ilmühaberi hamil olan kimseler bu kanun dairesinde vakıflarının idaresine devam ederler.

C - Birinci fıkrada yazılı müddet içinde beyanname vermemiş olanlar vakıflarında tasarruf edemezler.Gecikme haklı bir sebebe müstenit değilse veya verdikleri beyanname hakikate uygun bulunmazsa mütevellilikten derhal azlolunurlar.

Ç - Vakıflar idaresine verilecek beyannamelerin verildikleri tarihten itibaren, altı ay içinde tetkik ve tasdıkı mecburidir.Bu müddet içinde tasdik edilmediği takdirde yalnız mukannen masraflar tasdik edilmiş sayılır.

D - Beyannameler muhteviyatının vesika ve taamüllere müstenit olması ve bu vesika veya taamüllerin bu kanunun neşrinden evvel mevcut ve mer'i bulunması şarttır.

E - Bu kanun hükümleri yürümeğe başladığı zaman mevcut olan ferilerden gayri mütevellilerle Vakıflar Umum Müdürlüğünce mütevellisi olmadığından veya mütevellisi mevcut olduğu halde vakfı bizzat idare
edemediklerinden dolayı idare kendilerine tevdi edilmiş olan kaymakamlar şimdiye kadar olduğu gibi vakıfları idareye devam ederler.Azil veya her hangi bir suretle inhilal vukuunda bu kanun hükümleri tatbik
olunur.

Geçici Madde 2 - (Ek madde: 03/07/2003 - 4916 S.K./35. md.)

Vakıflar Genel Müdürlüğüne veya mazbut vakıflara ait taşınmazlarda, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihte kiracılık ilişkisi nizalı şekilde devam edenler veya 31/12/2002 tarihinden önce işgalci durumunda olanlar, bu maddenin yürürlük tarihinden itibaren dört ay içinde sözleşme yapmak üzere müracaat edebilirler. Müracaat edenler ile Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yapılacak tebligat tarihinden itibaren bir ay içinde; Bölge müdürlüklerinde oluşturulacak komisyonlarca en fazla beş yıl için tespit edilecek kullanım bedellerini, varsa kullanıcılar tarafından daha önce yapılan her türlü ödemeler mahsup edilmek kaydıyla, peşin veya en geç altı ay içinde kanuni faizi ile birlikte ve eşit taksitlerle ödemeleri, varsa üzerinde izinsiz olarak yapı inşa edilmiş taşınmazlardaki yapıları bedelsiz olarak terk ve teberru etmeleri ve açılmış olan davalardan vazgeçmeleri şartıyla, sözleşme yapılabilir. Ancak, Vakıflar Genel Müdürlüğünce değerlendirilmesi öngörülen veya teslim ve tahliye edilen taşınmazlar için kira sözleşmesi yapılmaz.

Birinci fıkra hükümleri uyarınca sözleşme yapılmaması durumunda, hüküm almaya veya tebligat yapmaya gerek kalmaksızın, Vakıflar Genel Müdürlüğünün başvurusu üzerine, taşınmazı kullananlar, ilgili mülki amirler tarafından otuz gün içinde taşınmazdan tahliye edilir.

Bu maddenin uygulamasına ilişkin usul ve esasları belirlemeye Vakıflar Genel Müdürlüğü yetkilidir.

Geçici Madde 2 - (Ek madde: 15/07/2003 - 4928 S.K./2. md.)

Cemaat vakıfları, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren onsekiz ay içinde 1 inci maddenin yedinci fıkrası uyarınca tescil başvurusunda bulunabilirler.

KANUNA İŞLENEMEYEN HÜKÜMLER

24/03/1981 TARİHLİ VE 2437 SAYILI KANUNUN GEÇİCİ MADDESİ:

Geçici Madde - 2762 sayılı Vakıflar Kanununun birinci maddesine eklenen fıkra uyarınca, teftiş ve denetleme masraflarına katılma payının genel bütçeden kar-şılanmasına Bakanlar Kurulunca karar verilen vakıfların, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihe kadar ödenmemiş borçları tahsil edilmez.Tahsil edilmiş olanlar geri verilmez.

EK-2

VAKIFLAR TÜZÜĞÜ(MÜLGA)

Bakanlar Kurulu Karar Tarihi - No: 17/07/1936 - 2/5042

Dayandığı Kanun Tarihi - No: 05/06/1935 - 2762

Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi - No: 01/08/1936 - 3371

****23/07/2009 tarih ve 27297 Sayılı R.G. de yayımlanan "Vakıflar Tüzüğünün Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Tüzük"in 1. maddesi ile yürürlükten kaldırılmıştır.****

Madde 1 - Vakıfların idare ve temsili ve vakıf malların ve mimari veya tarihi değeri olup idaresi vakfa ait olan eserlerin muhafaza ve imarı ve vakfa ait müesseselerin gayelerine göre yaşatılması ve vakıf paraların nemalandırılması ve mütevellilerin tayin ve icabında azilleri hususunda Vakıflar Umum Müdürlüğüne kanunla verilen vazifeler bu Nizamname hükümleri dairesinde ve idare meclisinin kontrolü altında görülür.

BİRİNCİ BÖLÜM : VAKIFLAR İDARE MECLİSİ VAZİFE VE MURAKABE SALAHİYETİ

Madde 2 - İdare meclisi bir başkan ve üç üyeden mürekkeptir. Evkaf Umum Müdürü müzakere ve reye iştirak hakkına sahip olmak üzere bu meclisin tabii üyesidir. Umum müdür merkezde bulunmadığı veya hasta veya mezun olduğu zaman umum müdür muavini umum müdür yerine idare meclisi müzakerelerine iştirak eder. Müzakere nisabı üçtür; şu kadar ki müzakerede üç rey bir noktada toplanmadıkça karar verilemez.

Madde 3 - İdare meclisi kararların katidir. Ancak umum müdür meclisin kontrol salahiyetine müsteniden vereceği kararlardan kendisinin muhalefetiyle çoğunlukla verilmiş olanların tatbikinde mahzur gördüklerini, kararın umum müdürlüğe tevdi tarihinden itibaren on beş gün zarfında Başvekalete bildirir.

Çoğunluk veya azınlık reylerinden birinin tercihi Şurayı Devletin mütalaası alınmak üzere Başvekile aittir. Muhalif kalan üyelerin reyleri kararda gösterilir.

Madde 4 - İdare meclisi reisi içtimalarda bulunmadığı takdirde üyelerden en kıdemlisi ve üyelik kıdeminde birlik halinde Devlet hizmeti itibariyle en kıdemlisi ve bunda da birlik halinde üyelerin en yaşlısı reislik yapar.

Madde 5 - İdare meclisi başkan ve üyelerinin izinleri içtimaları sektedar etmemek üzere meclisçe karar verilecek şekilde tatbik olunur.

Madde 6 - İdare meclisi, Vakıflar Kanuniyle diğer kanun ve nizamların kendisine verdiği işleri tetkik ve karara bağlıyacağı gibi umum müdürlükten lüzum gösterilecek işler hakkında da karar verir.

Madde 7 - İdare meclisi, Vakıflar Kanununun verdiği kontrol salahiyetini aşağıdaki esaslar dairesinde yapar:

A - Bir iş hakkında arzuhal ile vakı olacak şikayetleri tetkik eder, karara bağlar.

B - Gerek muamelatın iyi yürümesi ve gerek varidatın artırılması ve masrafın azaltılması hakkında gerekli gördüğü tedbirlerin alınmasına re'sen karar verir.

C - Lüzum gördüğü hususat hakkında icap eden malumatı umum müdürlük makamından istiyerek verilecek evrak üzerinden tetkikat yapar ve gereğine göre karar verir. İdare meclisi lüzum gördüğü takdirde içlerinden birini tetkikat icrası için bir yere gönderebilir.

D - İdare meclisi umum müdürlükten varidat tahsilatına dair her ay ve bütçe masarifatı için hesap tetkikatına müstenit olmak üzere her üç ayda bir verilecek cetvel ve raporlar üzerine bütçe tatbikatını ve mali gidişi kontrol eder ve alınmasını lüzumlu göreceği tedbirleri kararlaştırır.

E - Her sene bütçesine göre yapılacak taşra evkaf idareleri kadrolarını tetkik eder ve sene içinde yeniden teşkil olunacak veya lağvedilecek vakıflar müdür ve memurlukları hakkında karar verir.

F - Talimatnameleri tetkik eder veya yapar.

G - Satış bedelinden yapılacak yeni inşaat veya alınacak gayrımenkullere ve tamirata ait evrakı ve taviz bedellerinin istismarına ait muamelatı ve on bin liradan fazla taahhüdatı müstelzim ukuda mütaallik mukavelename ve taahhütnameleri tetkik eyler ve karara bağlar.

H - Vakıf paralar müdürlüğünün idare meclisi vazifesini yapar.

İ - Bütçe ve hesabıkati tetkikatını, umum müdürlükten verilecek hesap cetvelleri üzerinden yapar ve gereğine göre değiştirir ve tamamlar. Bütçelerin Şubat ayı başında, hesabıkatilerin müddetinden en az bir ay evvel umum müdürlükçe hazırlanarak idare meclisine verilmesi lazımdır. İdare meclisi on beş gün içinde tetkikatını bitirerek iade eder.

J - Vakıf mahsullerin ne suretle satılacağı hakkındaki 19 Mayıs 1934 tarihli Nizamnamenin 14 üncü maddesi mucibince emaneten idare hususunda gösterilen lüzum üzerine mahalli idare heyetlerince verilecek kararların nihai derecede tetkikiyle kabul veya reddi idare meclisinin salahiyeti dahilindedir. Emaneten idareye karar verildiği takdirde esas ve şartlar idare meclisince karara bağlanır.

K - Mahlüllerden lüzum görülenlerin akar olarak kullanılması hakkındaki teklifleri tetkik ile icabına göre karar verir.

L - Umum müdürlüğe mevdu vazifelerin umumi hatlariyle bunların ifasınca ehemmiyetlerine göre gözetilecek derecelerine ve evkafça ittihaz edilecek esaslı tedbirlere ait umum müdürlükçe hazırlanacak programlar idare meclisince tetkik ve kararlara raptolunur.

Madde 8 - İdare meclisinin verdiği kararlara ait tebligatı umum müdürlük yapar.

Madde 9 - İdare meclisinin yazı işlerini görmek üzere ayrı bir kalem teşkil edilir.

İKİNCİ BÖLÜM : VAKIFLARIN İDARE VE TEMSİL ŞEKLİ

Madde 10 - Mazbut Vakıflar Evkaf Umum Müdürlüğünce idare ve temsil olunacakları gibi her ne suretle olursa olsun tevliyeti boş kalan mülhak vakıfların işlerine de yeni mütevelli tayin olununcaya kadar umum müdürlükçe bakılır.

Umum müdürlüğün idare ve temsil vazifelerini görmek üzere icap eden vilayet ve kaza merkezlerinde umum müdürlüğe bağlı müdür veya müstakil memurlarla bunlara tabi memurlar bulunur. Bunların maiyetlerinde lüzumu kadar katip, veznedar, tahsildar ve müstahdemler vardır.

Bu müdür ve memurlar vazifelerini kanun ve nizamnamelerin ve talimatnamelerin verdiği salahiyet ve umum müdürlüğün emirleri dairesinde görürler.

Madde 11 - Vilayet evkaf müdür veya müstakil memurlariyle kaza memurları mahkemelerde ve sair heyet ve makamlarda umum müdürlüğü temsil edecekleri gibi bu sıfatla başkalarını da tevkil edebilirler. İnşa, tamir, kiralama, kiraya verme, alım, satım ve ihale işlerinde ve mütevellileri murakabe hususlarında aynı suretle umum müdürlük namına hareket ederler.

Madde 12 - Gelirleri teşkilat icrasına müsait olmıyan yerlerde yakınlarındaki vakıflar idaresine bağlı olmak ve o daire müdür veya memuruna izafetle iş görmek üzere ücret ile ve tahsil edecekleri gelirden başkaca yüzde iki aidat verilmek suretiyle vakıflar memur vekili isihdamı da caizdir.

Madde 13 - Müdür ve memurların vazifelerini nasıl görecekleri ve tutulacak defterlerle hesap usullerinin Muhasebei Umumiye Kanununu icaplarına göre nasıl yürütüleceği talimatname ile tayin olunur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM : VAKIF MALLARIN KORUNMASI VE GAYELERİNE GÖRE YAŞATILMASI

Madde 14 - Evkaf müdür ve memurları, memuriyetleri dahilindeki vakıf binaların ve mimari veya tarihi değeri olup idaresi vakfa ait olan eserlerin her sene memuriyetleri bakımından bulundukları durumları ve tamire ihtiyaçları derecesini gösterir izahlı birer cetvel hazırlarlar.

Mühendis, mimar veya fen memuru bulunan mahallerde alınacak raporlar dahi bu cetvellere iliştirilir.

Kaza memurları bu cetvelleri merbut oldukları vilayet evkaf müdür veya memurluklarına gönderirler. Orada birleştirilen bu cetveller vilayet müdür veya memurunun mütalaası ile birlikte umum müdürlüğe gönderilir.

Tamirleri için her yıl bütçesine kafi tahsisat konulabilmek üzere bu cetvellerin Kanunuevvel ayı içinde umum müdürlükte bulundurulması lazımdır.

Madde 15 - Vakfa ait binalar başlıca iki kısımdır:

A - Doğrudan doğruya hayrattan olanlar;

B - Bu hayratın ve sair vakıf işlerinin masraflarını karşılayan gelir kaynağı mahiyetinde bulunanlar.

Madde 16 - İbadethane, hastahane ve aşhane gibi doğrudan doğruya hayratı teşkil eden müesseselerin gayelerini milli ve mahalli ihtiyaç ile en uygun bir şekilde temin ve tanzim etmek, gayenin tebdiline ihtiyaç halinde Vakıflar Kanununun 10 uncu ve 17 nci maddeleri hükmünü tatbik için bu hayratın milli ve mahalli ihtiyaç ile tevafuk ve ahenk halinde bulunup bulunmadığını daima gözönünde tutmak ve kıymettar abidattan olan hayratın ayrı ayrı dosyalarını yaparak bunların vakfiye ve fotoğraflarını ve icap eden vesikaları toplamak suretiyle bu dosyaları tekemmül ettirmek vakıflar teşkilatının başlıca vazifelerindendir. Bu maksatla vakıflar idareleri senelik raporlarında bu cihetleri umum müdürlüğe bildirmekle mükelleftirler.

Madde 17 - Ev mağaza, dükkan, apartman, han, bostan, orman, hamam, değirmen, zeytinlik, incirlik, fındıklık gibi akar mahiyetindeki gayrimenkulleri vakfa en faydalı şekilde kiralamak veya işletmek, tecdit, tamir ve ilave yolundaki ihtiyaçlarını zamanında yerine getirmek ve Vakıflar Kanununun 12 nci maddesi mucibince satılmaları veya değiştirilmeleri lazım gelenler hakkında merkeze malumat vermek vakıflar teşkilatının vazifeleri cümlesindendir.

Müstacel haller müstesna olmak üzere senelik raporlarda bu cihetlerin vakıflar idarelerinin mütalaalariyle birlikte birer birer gösterilmeleri gerektir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM : VAKIF PARALARIN NEMALANDIRILMASI

Madde 18 - Vakıf paralar, umum müdürlük şuabatından İstanbul'da bir müdürlük vasıtasiyle idare ve tenmiye olunur. Vakıf paralar ziyadeleştikçe umum müdürlüğün teklifi ve idare meclisinin kararı ile masrafı için gereken tahsisat bütçeye konulmak suretiyle mühim diğer vilayet merkezlerinde de şubeler açılır.

Madde 19 - Vakıf paralar müdürlüğünün asıl sermayesi bütün Türkiye dahilinde faizlendirilmek için vakfedilmiş olan paralardan ibarettir.

Kanunu Medeninin mer'iyetinden sonra tahsis edilmiş olan paraların tesis senetlerindeki şartlara göre bunların vakıf paralar idaresine tevdii lazım ise bu kısımlar da aynı şekilde tenmiye olunur.

Madde 20 - Vakıf paralar müdürlüğü para olarak vakfedilenlerden başka aşağıda yazılı paraları da tenmiye eder:

1 - Vakıflar Kanununun 10 uncu maddesi mucibince para ile değiştirilen hayrat bedelleri (Bunlar diğer hayrata sarfedilinceye kadar);

2 - Vakıflar Kanununun 12 nci maddesi mucibince satılacak akar ve arsa bedelleri (Bu madde mucibince diğer akarlara tahsis edilinceye kadar);

3 - Vakıflar Kanununun 32 nci maddesi mucibince, icarei müeccele ve mukataa taviz bedelleri;

4 - Mülhak vakıfların mahlül muaccelerinden vakıflara irat kaydı icap eden paraların ihtiyat olarak ayrılacak nısıfları ile mahalli sarfları olmıyan varidat fazlaları ve imarı hayrat ve tebdili akara meşrut paralar;

5 - Vakıflar Kanununun 15 inci maddesi mucibince evkaf bütçesinden verilecek sigorta karşılığı;

6 - 3124 numaralı Kefalet Nizamnamesinin 10 uncu maddesi mucibince Evkaf Kefalet Sandığına sermaye tutulan paralar;

7 - Vakıflar varidatından tenmiye edilmek üzere gönderilecek diğer paralar;

8 - Sair kanun, nizam ve kararlarla alınacak paralar;

Madde 21 - Vakıf paraların kazanç kaynakları şunlardır:

1 - İkrazat faizleri;

2 - İkrazat komisyonları;

3 - Banka hesabı cari faizleri;

4 - İdarenin memzuç sermayesiyle alınan gayrimenkullerin kiraları.

Bunların her sene sonundaki yekünu gayrisafi temettüü teşkil eder ve bu gayrisafi temettüün vakıflar sermayesine ve diğer tenmiye edilen paralara ait faizi cüzi miktarları her sene temettüün tutarına göre umum müdürlüğün teklifi üzerine idare meclisince tayin olunur.

Madde 22 - Nemanın mazbutaya ait kısmı bütçeye irat kaydolunur. Mülhakaya ait kısmı usulü dairesinde ve vakıflarının diğer varidatı gibi meşrutünlehlerine aittir.

Madde 23 - (Değişik madde: 05/06/1943 - 2/20039 K.)

Vakıf Paralar Müdürlükleri, aşağıda yazılı mallar mukabilinde ve tesbit olunan esaslar dahilinde ödünç para verir:

A - Birinci derecede başkasına merhum olmayıp yalnız idare lehine birinci derecede ipotek tesis edilmiş bulunan gayrimenkul mallar üzerine,

(Bunlardan 24 üncü maddeye göre verilecek ödünç paraya esas tutulan ikraz miktarı müsait olan gayrimenkuller üzerine, bu miktar doluncaya kadar tekrar ödünç para verilebilir. Bu takdirde evvelce idare lehine tesis edilmiş olan birinci ipotek derecesinden itibaren derecelerin teakup ettirilmesi ve yukarı derecedeki borçlar ödendikçe sonradan gelen derecedeki alacaklara serbest dereceden istifade hakkının temin edilmesi şarttır.

B - İstanbul borsasında kote edilmiş milli esham ve tahvilat üzerine,

C - Kıymetli mücevher ve altın ve gümüş paralarla külçe şeyler üzerine,

(B) ve (C) fıkraları uyarınca ödünç para verilmesi, vakıf paralar müdürlüklerinin elindeki paraların miktarına göre idare meclisinden salahiyet almağa bağlıdır.

Madde 24 - (Değişik madde: 05/06/1943 - 2/20039 K.)

Yukarıki maddeye göre ipotek tesisi mukabilinde verilecek ödünç para miktarı, vakıf paralar idarelerince yapılacak ekspertiz sonucunda bulunacak kira ve satış kıymetlerinden hangisi az ise, onun yarısını geçemez.

İnşaatı bitmemiş binaların tamamlanması için istenilecek ödünç para taksitlerinin miktar ve sayılariyle nispetlerinin ve binasız arsalarla üstü başkasının altı başkasının olan yerler ve hisseli gayrimenkuller karşılığında ödünç para verilmesi lazım gelip gelmiyeceğinin, ve genel olarak ödünç para vermenin şekillerine ve ödeme müddetlerine ve bulunacak kira kıymetinin hesabına ait genel esasların, tespiti idare meclisine aittir.

Madde 25 - Muhamminlerin, satış kıymetlerinin takdirinde riayet edecekleri noktalar idare meclisince bir talimatname ile tesbit olunacaktır.

Menkul rehinlerden İstanbul Borsasında kote edilmiş milli esham ve tahvilat mukabilinde ikrazatta; bunların o günkü İstanbul Borsa kıymetleri ve kıymetli mücevher ve altın ve gümüş meskükat ve külçe eşyada, bunların o günkü rayice müstenit muhammen kıymetleri esas tutulur. Bunlar mukabilinde ikraz edilecek para borsada mukayyet tahvilat ve esham ile altın ve gümüş eşya ve meskulatta % 75 i ve mücevheratta % 50 yi geçemez.

Madde 26 - Her ipotek ve rehin mukabilinde ikraz edilecek paranın son derecesini ve ikrazatta kullanılacak paraların miktar ve kiymetleri ve faizi cüz'i ve komisyonlara ait hatleri ve Bütçe Kanunu ile müdüriyeti umumiyece alınacak salahiyetlere müstenit olarak vakıf paralar müdüriyetince açılacak avans ve hesabı carilere ait miktarlarla faizleri idare meclisince tayin olunur.

Madde 27 - Borcunu vermiyenlerin merhunatı hakkında yapılacak muamele umumi ahkama tabidir.

Madde 28 - Vakıf paralar müdüriyetinin her seneki temettüü gayrisafisinden o dairece yapılan idare masraflarının tenzilinden sonra mütebaki safi kar yukarda yazılı vakıf paralarla diğer tenmiye edilen paraların nevi ve mahiyetine göre her birine verilecek faizi cüzi miktarı idare meclisince tayin olunur.

Madde 29 - Her mali sene sonunda vakıf paralar müdürlüğünün tekmil muamelatı, evrakı müspiteleri üzerinden idare meclisinin kendisine niyabeten münasip göreceği vakıflar memurlarından teşkil edeceği üç kişiden mürekkep bir komisyon tarafından tetkik edilerek yazılacak rapor o senenin bilançosu ile beraber idare meclisince incelenerek gereği yapılır.

Madde 30 - Yukardaki maddelerde gösterilen ahkam ve esasların sureti tatbiki hakkında yeni bir talimatname yapılır. Bu talimatname yapılıncaya kadar mevcut olan talimat muteberdir.

BEŞİNCİ BÖLÜM : VAKFİYELERİN VE VAKIFLARLA MALLARININ KÜTÜĞE KAYDI

Madde 31 - Şimdiye kadar vakıf kütüğüne kaydedilmiş olan vakfiyelerle buna benzer vesikalar veya vakfiye makamına kaim olarak sonradan mahkemelerce verilmiş olan ilamlar, mütevellilerin veya alakalılardan her hangi birinin müracaat ve talebi üzerine idare meclisince gerekli inceleme yapıldıktan sonra vakıf kayıtlar idaresince tescil olunur. İdarenin her ne suretle olursa olsun re'sen muttali olduğu vakfiyeler ile vesikalar veya vakfiye makamına kaim ilamlar dahi bu suretle sicille geçirilir.

Madde 32 - Tescil, bu iş için hazırlanmış olan defterlere vakfiyenin tekmil meşruhat ve tasdikleriyle beraber aynen yazılması suretiyle olur. Asıl vakfiyelerde hakimin mührünün musaddak bulunması, değilse tatbik ettirilmesi ve suretlerde de bir mahkeme tarafından tasdikli olması veyahut mahkemenin sicilinde mukayyet olduğu resmi mühürle teyit edilmiş bulunması iktiza eder. Bu suretle tevsikine imkan olmıyan vakfiyelerden en az on beş sene tatbik suretiyle şartlarının icrası teamül halini almış olanlar tescil olunabilirler. Alakadarlar munhasıran kendilerine ait fıkraların suretini istiyebilirler. Vakfiyeyi deftere yazan, mukabele eden memurlarla kayıt dairesinin müdürü işbu tescilin aslına uygun olduğunu imzalariyle tasdik ederler.

Başka dillerde yazılmış olan vakfiyeler Türkçe'ye çevrilir.

Madde 33 - Vakıf kayıtlar kütüğünde mukayyet bulunmadığı gibi vakfiyeleri de olmıyan vakıflar mülhakadan olduğu halde mütevellisi, mazbutadan bulunduğu takdirde ait bulunduğu evkaf dairesi tarafından vakıf kütüğüne kaydedilmek üzere bir beyanname yapılarak umum müdürlüğe gönderilir. Bu beyannamede bu vakıfların ismi, şöhreti, hayratı ve bunların idaresine tahsis edilmiş olan malların cinsi ve nevileri ve mahalleri ve yıllık gelir ve giderleri ve teamülen tatbik şartları gösterilir ve altları mütevellileri veya evkaf idareleri tarafından imza ve tasdik kılınır.

Bu suretle umum müdürlüğe gelecek beyannamelerde muharrer vakıfların vakıf kayıtlar kütüğünde esasen mukayyet olmadığı incelenerek anlaşıldıktan sonra gönderilen beyannameler esas tutularak idare meclisi kararıyle bu vakıfların esas kütüğe geçirilmesi muamelesi yapılır.

Madde 34 - Şimdiye kadar umum müdürlük ve mahalli evkaf idareleri emvali gayrimenkule kütüğüne kaydedilmemiş olan vakıf mallar aşağıda yazıldığı şekilde kütüğe kaydolunur.

A - Mülhak vakıflardan olup mütevellileri marifetiyle idare olunan ve emvali gayrimenkule kuyudunda kayıtları bulunmadığı anlaşılan tapulu veyahut Vakıflar Kanununun 44 üncü maddesi mucibince en az on beş seneden beri vakfın tasarrufunda olan tapusuz vakıf malların kaydı için evvelemirde mütevellisi tarafından bir defteri yapılır ve bu defterde vakfın isim ve şöhreti ve malların cinsi ve nev'i ve bu vakıfların mahalleri ve tapusu olup olmadığı ve herhangi hayrata mevkuf oldukları ve bunlar hakkında tatbik edilmiş vakıf şartları, yıllık gelir ve giderleri gösterilecek mütevelli tarafından imza ve tasdik olunur ve bağlı oldukları vakıflar idaresine verilir. Bu defterin üzerinde tetkikat yapılarak ait olduğu vakıflar idaresince altı resmen tasdik kılınıp umum müdürlüğe gönderilir.

Bunların kütüğe kaydı hakkındaki tetkikatın bitirilmesinden sonra idare meclisince ittihaz olunacak karar ile emvali gayrimenkule kuyudatına kayıt ve tescil olunur. Musaddak bir sureti mahallerince tutulmakta olan defterlerine geçirilmek üzere mahallerine iade olunur.

B - Mazbut vakıflardan olup da yukarda yazılı olduğu üzere emvali gayrimenkule kütüğüne geçmemiş olan malların aynı şekilde defterleri ait olduğu vakıflar idaresince tanzim ve tasdik kılındıktan sonra umum müdürlüğe gönderilir ve mezkur maddedeki tetkikat ve merasim dairesinde emvali gayrimenkule kuyudatına geçirilir ve birer sureti de mahalleri emvali gayrimenkule defterlerine yazılmak üzere gönderilir.

Madde 35 - Yukarda 34 üncü maddede muharrer olup vakıf emlak kütüğüne kaydedilen emlakten henüz tapusu olmayıp Vakıflar Kanununun 44 üncü maddesinde gösterilen vesaik ve kuyudatla en az on beş seneden beri vakfın tasarrufunda olanlar mezkur madde hükmünce tapuca kayıtlarına işaret ve ilan edilmek üzere ayrıca tapuya da bildirilir ve kanuni müddeti sonunda vakıf namına kati tescilleri yaptırılır.

Madde 36 - Vakfiyelerle vakıfların ve vakıf malların vakıf kayıtlar ve emlak kütüklerine kayıt ve tescilinde veya bunların suret veya bir kısım fıkralarının verilmesinde hiç bir harç alınmaz.

ALTINCI BÖLÜM : TEVLİYETTE ARANILACAK ŞARTLAR VE TAYİN USULÜ

Madde 37 - Mütevelli tayin olunacak şahıstan şu şartlar aranır:

A - Türk vatandaşı olmak,

B - Haysiyet ve şerefi bozan bir suçla veya alelıtlak ağır hapis veya altı aydan fazla hapis ile mahkum bulunmamak,

C - En az ilk mektebi bitirmiş olmak,

D - Mütevellilik işlerini gereğiyle yapabileceğine dair imtihanda muvaffak olmak,

E - Her suretle emin ve iyi ahlak sahibi bulunmak,

F - Tevliyet işini bizzat göremiyecek derecede akli ve bedeni maluliyeti olmamak.

Madde 38 - (Değişik madde: 10/11/1950 - 3/12090 K.)

A) Vakfiye şartlarına ve 2762 sayılı kanun hükümlerine göre, mütevelli olması lazım gelen kimse, merkezde Vakıflar Genel Müdürlüğüne ve taşrada bulunduğu mahallin vakıflar idaresine dilekçe ile müracaat ve o vakıf mütevelliliğinin meşrutunlehi bulunduğuna dair olan mahkeme ilamını veya bu mahiyette bulunan sair belgeleri ibraz eder.

B) Taşra Vakıflar İdareleri bu vesikaları dilek sahibinin 37 nci maddede sayılan vasıfları haiz olduğuna dair ibraz edeceği diğer vesikalarla birlikte Vakıflar Genel Müdürlüğüne gönderir.

Merkezde Genel Müdürlüğe verilen dilekçe ve vesikalarla taşradan gönderilen evrak ve vesikalar Genel Müdürlük Hukuk Müşavirinin Başkanlığı altında, Muhasebe, Muamelat ve Mülhak Vakıflar ve Zat İşleri Müdürlerinden teşekkül edecek (Tevcih Komisyonu) na verilir.

C) Komisyonca bu evrak üzerinde gereken inceleme yapılır. Noksan görülmediği takdirde bu komisyonca imtihan soruları hazırlanarak mühürlü bir zarf içine konulur. Bu zarf merkeze ait işlerde (Ç) fıkrasında yazılı komisyona verilir.

Taşraya ait işlerde ilgili vakıflar idaresine gönderilir.

Ç) Merkezde Muamelat ve Mülhak Vakıflar Müdür veya muavininin, İstanbul,

Beyoğlu, Kadıköy Vakıflar Müdürlüklerinde, müdürlerin başkanlığı altında Genel Müdürlük teşkilatı arasında bu Müdürlüklerce seçilecek ikişer zatın ve diğer il merkezlerinde vakıflar müdür veya memurunun başkanlığı altında valiler tarafından birisi milli eğitim teşkilatından olmak üzere seçilecek keza iki zatın iştirakiyle kurulacak (imtihan heyetleri) ne tevdi olunacak mühürlü zarf dilekçi hazır olduğu halde bu heyet huzurunda açılacak sorular imtihanı yapılacak kimseye yazdırılır.

Yazılı cevapları alındıktan sonra imtihan evrakı altına imtihanın komisyon huzurunda yapıldığına dair yazılacak şerh heyet tarafından imza edilerek başkaca hiç bir işleme tabi tutulmadan bir zarfa konur. Bu zarf heyet huzurunda yine mühürlenerek Genel Müdürlüğe gönderilir.

D) Evrak, Genel Müdürlük tarafından (B) fıkrasındaki komisyona tevdi edilir.

Bu komisyon mühürlü zarfı açar ve sorulara verilen cevapları inceliyerek her soru için ayrı bir numara koyar. Numara derecelerine göre, ilgili, yapılan imtihanda kazanmış ise, tevcih işlemini karar altına alır ve kararı Genel Müdürlüğe verir. Tevcih, Genel Müdürlüğün tasdikiyle tekemmül eder.

Genel Müdürlük, değiştirilmesini gerektiren kesin sebepler gördüğü takdirde bunları göstererek evrakı tekrar müzakere etmek üzere bir defa iade etmek hakkını haizdir.

Kesinleşen tevcih işlemleri merkezde Muamelat ve Mülhak Vakıflar Müdürlüğü ve taşrada mahalli vakıflar müdür veya memuru tarafından yazı ile istekliye tebliğ olunur.

Mütevellilik isteğinde bulunanlardan yüksek tahsil görmüş olanlarla lise veya muadili okullardan mezun bulunanlar tevliyet için aranılacak diğer vasıfları haiz oldukları takdirde imtihana tabi tutulmıyacaklardır.

Madde 39 - Tevcihte aranacak teamülün kanuna ve nizamname hükümlerine mugayir olmaması şarttır.

Tevliyet, müşterek veya hisseli olarak tevcih edilemez.

Madde 40 - İsteklinin lazım gelen şartları haiz bulunmadığına veya imtihanda muvaffak olmadığına dair tevcih komisyonunun vereceği karar merkezce uygun görülürse veya tevcih lüzumuna dair verilen karar merkezce kabul olunmıyarak reddedilirse keyfiyet aynı suretle yazı ile talibe tebliğ olunur. Şurayı Devlete müracaat hakkı bu tebliğ tarihinden başlar.

Madde 41 - Mütevelliler Vakıflar Kanunu ile bu Nizamname hükümlerinden ve vakfiyelerinin tatbiki cihetlerinden ve rüyeti muhasebeye ait talimatname hükümlerinden ve vakıf defterlerinin sureti tanzim ve istimalinden olmak üzere tertip olunacak en aşağı on sorgu üzerine imtihan vermeğe mecburdurlar.

YEDİNCİ BÖLÜM : MÜTEVELLİLERİN VEKİL VE KAYMAKAMLARI

Madde 42 - Mütevellilerin 2762 sayılı kanunun 23 üncü maddesinde sayılan vazifeleri diğer vakıf memurları gibi bizzat yapması ve bu işleri layıkiyle yerine getirebilmesi lazımdır. Akar ve hayratı muhtelif yerlerde olan vakıf mütevellileri nerede oturacaklarını alakalı vakıflar idaresine yazı ile bildirirler. İkametgahın başka bir şehre daimi olarak naklinde evvelki vakıflar idaresinde mevcut dosya takımiyle yeni ikametgahını vakıflar idaresine gönderilir.

Hayrat ve gelirleri böyle muhtelif mahallerde bulunan vakıflarla hayrat ve akarı aynı yerde olan vakıflarda mütevellilerin bunları dolaşmak suretiyle doğrudan doğruya idaresi imkansız veya çok masraflı olursa veyahut hastalık ve sair makbul bir mazeret yüzünden vakfının bulunduğu mahalden ayrılması icap ederse veya mütevelli böyle uzun sürecek bir hastalığa tutulursa bu gibi hallerde vakıf işlerin kısmen veya tamamen bir vekil marifetiyle görülebilir. İyileşmesi imkanı olmıyan bir hastalığa tutulan veya suç yüzünden tevkif edilmiş bulunan mütevellilere vekil tayin edilemez. Böyle vakıflar alakadar vakıflar idaresince emaneten idare olunur ve mütevellinin ve diğer evladın vakfın şartına göre hakları kendilerine verilir.

Madde 43 - Vakfa mütevelli tarafından tayin olunacak vekilin tam bir ehliyeti haiz olması ve tayininden alakalı vakıflar idaresinin yazı ile haberdar edilmesi şarttır. Vekilin fena idaresi mütevelliyi mesul olmaktan kurtaramaz. Vekillerin fena hareketlerine ıttıla hasıl eden alakadar vakıflar idaresi evvelemirde mütevelliye, vekilin azlini istilzam eden sebepleri gösterilmek şartiyle 15 gün müddetle tebliğat icra ederek vekilin azlini istiyebilir. Mütevelli tarafından bu müddet zarfında vekil azledilmediği veya azli müstelzim sebepler varit görülmiyerek tahriren itiraz kılındığı takdirde keyfiyet umum müdürlükçe tetkik edilerek itiraz gayrivarit görüldüğü takdirde vekili azletmesi katiyetle tebliğ ve yine temerrüdü halinde kendisinin azline ait muameleye tevessül olunur.

Madde 44 - Mütevelliler vekil tayin ettikleri surette bunları altı ayda bir kere yerlerinde murakabe ile mükelleftir. Bu murakabe neticesinde vekilin vakıftaki muameleleri uygun görülmeyip de vekaletten çıkarıldığı takdirde yerine başka vekil tayin ederek ismini yazı ile vekilin bulunduğu mahaldeki evkaf idaresine bildirmeğe mecburdur. Vekiller hakkında murakabeyi yoliyle ve vakit ve zamanında yapmıyan mütevelliler hakkında 58 inci madde mucibince muamele yapılır.

Madde 45 - 2762 sayılı kanun hükümleri yürümeğe başlamazdan evvel tayin edilip halen vazife görmekte olan mütevelli kaymakamları mütevelli hükmündedirler.

Madde 46 - Vakfın leh ve aleyhinde açılmış veya açılacak davalarda işin mahiyetine göre mütevellinin malumat ve iktidarı vakfın hukukunu müdafaaya müsait ise mütevelli bizzat vakfı temsil edebilir.

Vakfının hukukunu muhafaza için dava açmağa lüzum gören veya vakfı aleyhine dava açılan mütevelli avukat tutmayı gerekli görüyorsa bu ciheti bulunduğu vakıflar idaresine yazı ile bildirmeğe mecburdur. Vakıflar idaresi davanın mahiyetine göre avukat kullanmayı faydalı görürse mütevelliye yazı ile izin verir, görmezse mucip sebeplerini göstererek on beş gün içinde kendisine yazı ile cevap verir. Mütevelli bu cevapları vakfın menfaatine uygun görmediği takdirde yine yazı ile vakıflar idaresine müracaat eder. Vakıflar idaresi vakit geçmeksizin işi umum müdüre bildirdikten sonra alacağı cevabı mütevelliye yazı ile tebliğ eder. Mutevelli bu tebliğe göre harekete mecburdur. Mütevellinin avukat tutmayı faydalı görmediği davalarda vakıflar idaresi aksi mütalaada bulunursa, davanın mahiyetini izah ederek keyfiyeti umum müdürlüğe yazar ve alınacak cevaba göre hareket olunur.

Muhasebe rüyeti sırasında veya başka bir suretle vakfın her hangi bir hakkının temini için dava açılmasına lüzum gören vakıflar idaresi mütevelliye yazı ile bu lüzumu tebliğ eder, mütevelli ile mutabık kalınmadığı hallerde keyfiyet umum müdürlüğe bildirilerek alınacak cevaba göre hareket olunur.

SEKİZİNCİ BÖLÜM : MÜTEVELLİLERİN VAZİFE VE MESULİYETLERİ

Madde 47 - Mütevelliler, Vakıflar Kanununun 23 üncü maddesinde sayılan vazifeleri ifadan tam bir basiretle hareket ederler. Bu cümleden olarak:

A - Vakfın hayrat ve akarlarını sık sık muayene ve icabında muayyen usullerle tamirlerine tevessül,

B - Vakfın akarlarını resmi konturatlarla ve senenin rayicine uygun bedellerle isteklilere doğrudan doğruya icar ve bedellerini muntazaman tahsil (Üç seneden fazla kiralama işleri için vakıf yerlerin nasıl kiraya verileceği hakkındaki nizamname dairesinde muamele yapılmak üzere mütevellilerin vakıflar idaresine müracaatları mecburidir.)

C - Vakfa borçlu olanlar veya vakıf mallara müdahale ve tecavüz edenler hakkında zaman geçirmeden kanuni yollara müracaat,

D - Vakıfta alakalı şahısların muayyen ücretlerini zamanında tediye,

E - Aldıkları ve verdikleri bütün paraları muntazaman ve günü gününe Vakıflar müdürlüğünden bedeli mukabilinde alacakları mühürlü ve sahife numuralı kasa defterine kayıt ve gerekli vesaiki itina ile muhafaza,

F - Vakfının şartlarına göre sarf mahalli kalmıyan paralar için sarf mahalli tayini için müracaat ve takip,

G - Bulunduğu mahallin vakıflar müdür veya memuriyle sık sık temas ederek gerekli işlerde talimat almak suretiyle vakfa ait muamelelerde keyfi hareketten içtinap ederler.

Madde 48 - (Değişik madde: 30/07-/1987 - 87/12047 K.)

Mütevelliler, yapım ve onarım için belgelendirmek şartıyla izin almadan 200.000 liraya (200.000 lira dahil) kadar harcama yapabilirler. 200.000 liralık sınır Vakıflar Meclisi kararı ile artırılabilir.

Harcama belgeleri düzenli bir şekilde saklanır ve yetkililerce istenmesi halinde kendilerine gösterilir.

Mütevelliler, 200.000 lirayı aşan yapım ve onarım işlerinde birinci keşif evrakını bağlı bulundukları mahalli müdürlük vasıtasıyla, önceden, merkeze göndererek Genel Müdürlükten izin almak zorundadırlar.

Madde 49 - Mütevelliler, vakıfların gelir fazlasından sarf mahalleri bulunmıyan paralarla akar satın almağa veya hayratı imar etmeğe meşrut paraları muhafaza ve tenmiye edilmek üzere vakıf paralar idaresine göndermeğe mecburdurlar. Vakıflar namına açılacak birer (Cari hesap) a kaydedilecek olan bu paralar olan mütevellilere birer cüzdan verilir ve mukabilinde umum müdürlük idare meclisinin her sene kabul ve tayin edeceği bir faiz yürütülür. Bu paraların geri alınması alakalı vakıflar müdür veya memurunun resmi iş'arı ve umum müdürlük idare meclisinin tasvibiyle teeyyüt edecek olan bir ihtiyacın vücuduna mütevakkıftır. Bu suretle kısmen veya tamamen geri alınacak paraların yerinde kullanılmamasından mütevelli ile birlikte mahallinin vakıflar müdür veya memuru da mesuldür.

Madde 50 - Yukarki maddede yazılı paraları zamanında Vakıf Paralar İdaresine göndermedikleri anlaşılacak olan mütevelliler vakfı ızrar etmiş sayılır ve haklarında 2762 sayılı kanunun 33 üncü maddesinin (G) fıkrası hükmüne tevfikan azil muamelesi tatbik olunur.

Madde 51 - Mülhak vakıfların masarifi mukannenelerinin değiştirilmesini gerekli gören mütevelliler keyfiyeti vakıflarının bulunduğu evkaf idarelerine yazı ile bildirirler. Gerek bu suretle mütevellilerinin müracaat eylemesi ve gerek vazife sahibi hademenin doğrudan doğruya vakıflar idaresine müracaatı üzerine varidatlarının derecesine ve vakfiyede muhtelif hizmetler için gözetilen tahsis ve merteberler nazarı dikkate alınmak suretiyle bu masrafların çoğaltılması veya azaltılması idare meclisi kararı üzerine Başvekilin tasdikına bağlıdır. Münferit müracaatlarda diğer hizmet sahiplerinin de derece veya vaziyetlerini gözetmek lazımdır. Niyabeten idare olunan evkafı mülhaka hakkında da aynı ahkam caridir.

Madde 52 - Şimdiye kadar mülhak vakıflara varidatlarının sabit ve muayyen olmamasından dolayı evkaf bütçesi dahilinde tesviye edilmekte bulunan bütün masraflar eskisi gibi tediye edilerek vakıflarına masraf yazılır ve gelirlerinin yetiştiğinde takas ve mahsubu yapılır ve bilahara mütevellilerinin muhasebelerinde nazarı itibara alınır.

DOKUZUNCU BÖLÜM : BÜTÇE VE KATİ HESAP

Madde 53 - Her mali yıl başından bir ay önce mütevelliler, o yıl için vakıfları namına yapacakları türlü sarfiyatın ve tahmin ettikleri gelirlerin miktarlarını gösterir bir bütçe ile hayrat ve akaratın zaruri tamirlerini ve tezyidi varidat için düşündükleri çareleri mübeyin bir rapor tanzim ederek bulundukları mahallin vakıflar idaresine verirler. Bu nizamnamenin neşrinden sonra ilk verilecek rapor:

A - Vakıfların vakfiyelerinin veya bu mahiyetteki vesikalarının suretleriyle vakfının varidat kaynaklarının ve hayratının cinsi vasfı ve mahlalleri ve tapuları hakkında bir izahname raptedilecektir.

B - Fazlai varidatın meşrutünlehi evlat ise, mevcut olan evlat isimleri-vakfiyede batnı evvel gibi bazı şartlarla fazla, bir kısım evlada ait ise buna ait malümat ile birlikte - gösterilecektir.

C - Varidattan bir kısmı veya tamamı imarı hayrat veya tebdil ve tezyidi akara meşrut ise bu baptaki malumat ve mütalaa.

D - Tevliyetin ne gibi vesika müsteniden yapılmakta olduğu.

Mütevelliler yıllık icraatında bu raporun haricine çıkamazlar. Bütçe ve raporların tasdiki, ile mütevellilere iadesi lazımdır. Bu suretle iki ay zarfında tasdik veya iade edilmiyen bütçe ve raporların yalnız mukannen kısımları musaddak addolunur ve mütevellilerin bunlara müsteniden vuku bulacak sarfiyatı her sene sonundaki muhasebelerinde kabul olunur. Gayri mukannen sarfiyat için gereken muamelenin yapılması zımnında mahalli evkaf idarelerine resmen yazı ile müracaat ederler. Evkaf idareleri bu müracaat üzerine iki ay zarfında icabını tayin ve tebliğe mecburdur. Büyük tamir işleriyle akar tezyidi hakkındaki projeler umum müdürlük idare meclisince incelenir ve verecekleri karar mütevellilere tebliğ olunur.

Madde 54 - Mütevelliler, her mali yılın en çok altıncı ayı sonuna kadar geçmiş yıla ait gelir ve masraf miktarlarını, idareden bedeli mukabilinde alacakları matbu cetvellere iki nüsha doldurup oturdukları mahallin vakıflar müdür veya memuruna verirler. Varidat ve masrafların muteber vesikalarını da ayrı bir zarf içinde iliştirirler. Bu cetvellerin, tutacakları kasa defterlerine uygun olması şarttır. Gelirlerinden ne miktarının ne gibi makul sebeplerden dolayı tahsil olunmadığını ve bunlara karşı ne gibi kanuni yollara müracaat ettiklerini ve bu müracaatların ne safhada bulunduğunu gösteren ayrı bir izahnameyi de bu hesap cetvellerine raptederler.

Gelir ve masrafa ait vesikaların neler olacağı 13 üncü maddeye göre yapılacak talimatname ile tayin olunur.

Madde 55 - Vakıflar idaresi bu cetvelleri ve vesikaları verildiğinden en çok üç ay içinde tetkik etmekle mükelleftir. İçindekilerini uygun görürlerse tasdikli örneğini mütevelliye iade ve aslını da yine tasdikli olarak - vesikalariyle birlikte - o vakfa ait idare dosyasında muhafaza ederler. Hesap cetvellerini ve bağlı vesikalarını uygun ve kafi görmedikleri takdirde mütevelliden izahat isterler. Alacakları izahata göre cetvellerde gerekli tadilleri yaparlar. Mütevellinin vereceği izahat kendilerini tatmin etmediği veya işte fena niyet ve hareketler sezildiği surette mütevelli hakkında (58) inci maddede beyan olunan şekilde tahkikat icra edilerek gerekli muamelenin tatbiki için kağıtlarını umum müdürlüğe gönderirler.

Madde 56 - Vaktinde bu cetvelleri vermiyen mütevellilere yazı ile on beş gün müddetli bir tebliğ yapılır. Bu müddetin hitamında yine hesap vermedikleri veya verdikleri hesap bu nizamname ile talimatnamesine uygun olmadığı surette, yolunda hesap verilmediği takdirde haklarında kanuni takibat yapılacağını gösterir yine on beş gün müddetle bir ihtarname gönderilir. Bu ihtarnameye rağmen yine yolunda hesap verilmediği veya ihtarname kabul olunmadığı takdirde haklarında (58) inci madde veçhile tahkikat yapılır ve evrakı umum müdürlüğe gönderilir.

Madde 57 - Mütevellileri tarafından idare olunan bütün vakıflarının gelirlerinin aslında vakfın hesabını gören vakıflar idaresince her sene % 5 kontrol hakkı alınarak irat kaydolunur.

ONUNCU BÖLÜM : MÜTEVELLİLERİN AZLİ

Madde 58 - Mütevellilerin, 2762 sayılı kanunun 33 üncü maddesinde sayılan yolsuz hareketlerden birini yaptığı sezilir veya haber verilirse alakadar vakıflar idaresince; isnat olunan madde hakkında önceden alakadarların yazı ile ifadeleri alınmak

suretiyle inceden inceye tahkikat yapılır ve bu isnada karşı ne diyeceği mütevilliden sorulur. İnceleme sonunda azlini haklı gösterecek sebepler bulunduğu anlaşılırsa fezlekesi yapılır ve dosyası takımiyle umum müdürlüğe gönderilir. Umum müdürlükte 38 inci maddede yazılı encümen fezleke mündericatını sabit görür ve umum müdürlükçe de tasdik olunursa azil keyfiyeti yazı ile mütevelliye tebliğ edilmek üzere mahallindeki vakıflar müdür veya memurluğuna bildirilir.

Bu muameleye karşı tebliğ tarihinden itibaren (15) gün içinde mütevellinin istida ile idare meclisine itiraz hakkı vardır.

Madde 59 - İtiraz istidası, mukabilinde makbuz alınmak suretiyle mahallindeki vakıflar idaresine verilir. İtirazını müspit vesaik varsa bunlar da istidaya iliştirilir. İdare meclisi işi inceledikten sonra itiraz sebeplerini varit görürse evvelki kararı kaldırır, aksi takdirde itirazı reddeder. Mütevellinin ileri sürdüğü itiraz sebeplerinin varit olmadığı hakkında ki karar hem mütevelliye tebliğ edilmek hem de vakfa hemen vazıyed olunmak için mahalli vakıflar idaresine bildirilir. Devlet Şurasına itiraz müddeti bu kararın mütevelliye tebliğinin ertesi gününden başlar.

Madde 60 - Azledilen mütevellinin vakıf mallar üzerindeki tasarruf salahiyeti kararın kendisine tebliğile hemen ortadan kalkar. Vekili veya kaymakamı varsa onların sıfatları da zail olur. Gerek mütevellinin gerek kaymakam veya vekillerinin yedlerinde bulunan vakıf malların ve paraların hemen mahallindeki vakıflar idaresine tevdii lazımdır. Aksi takdirde Vakıflar Kanununun 35 inci maddesi delaletiyle haklarında Ceza Kanunu hükümleri tatbik olunur.

Madde 61 - Mütevellinin vakfı zarara sokan hareketi idarenin yapacağı ilk tahkikat ile sabit olur ve azlinin katileşeceği zamana kadar vakıfta tasarrufuna müsaade edilmesi yeni yeni zararlar doğuracağı kestirilirse, tahkikat evrakı hemen umum müdürlüğe gönderilmek suretiyle mahallindeki vakıflar idaresi mütevellinin umum müdürlükten izin aldıktan sonra muvakkaten elini işten çekmeğe ve vakfa vazıyed etmeğe salahiyetlidir. Hesap vermekte temerrüt eden mütevelliler hakkında da aynı suretle muamele yapılır. 2762 sayılı kanunun 33 üncü maddesinin (F) fıkrasındaki suçlardan biriyle mütevellinin sureti katiyede mahkumiyeti halinde de bu baptaki mahkeme kararı örneği gönderilmek suretiyle, yine aynı şekilde hareket olunur.

ONBİRİNCİ BÖLÜM : EMANET YOLİYLE İDARE

Madde 62 - Mütevellinin azli hakkındaki karar Şurayı Devletçe ref olununcıya veya yerine başkası tayin edilinceye kadar mülhak vakıflar işleri emanet yoluyla vakıflar idaresi tarafından görülür. Bu suretle emaneten idare müddetinin devamınca bu vakıflar tahsilatından % 10 u (İdare masrafı) olmak üzere alınarak vakıflar idaresince irat kaydolunur.

Madde 63 - Orman, zeytinlik gibi fenni idareye muhtaç olmalarından veya başkaca hususiyeti haiz bulunmalarından dolayı şimdiye kadar mahallerindeki vakıflar idaresinin manevi şahsiyeti tarafından idare edilmekte bulunan ve bundan sonra da Vakıflar Kanununun 19 uncu maddesinin ikinci fıkrasına göre niyabetle idare olunacak olan vakıflar tahsilatından dahi yukarki maddede yazılı % 10 idare masrafı alınarak aynı suretle irat kaydolunur.

Madde 64 - 19 Cemaziyelahır 1280 tarihli evkaf ve 8 Zilkade 1286 ve 23 Temmuz 329 tarihli Tevcihi Cihat Nizamnameleriyle tevcihat ve ilamat ve vesaik hakkındaki Harç Kararnamesi ve bunların zeyilleri mülgadır.

Madde 65 - 2762 sayılı kanuna göre yapılmış ve Şurayı Devletçe görülmüş olan işbu Nizamname hükümleri Resmi Gazete'de basıldığı günden yürümeğe başlar.

Madde 66 - Bu Nizamnamenin hükümlerini Başvekil yürütür.

EK-3

TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI TÜRK ANONİM ORTAKLIĞI KANUNU

Kanun Numarası : 6219
Kabul Tarihi : 11/1/1954
Yayımlandığı R.Gazete : Tarih : 15/1/1954 Sayı : 8608
Yayımlandığı Düstur : Tertip : 3 Cilt: 35 Sayfa : 241

I - Kuruluş

Madde 1 – Türkiye Vakıflar Bankası Türk Anonim Ortaklığı adiyle, hususi hukuk hükümlerine tabi olmak üzere bir banka kurmak için Vakıflar Umum Müdürlüğüne salahiyet verilmiştir.

Bankanın yapacağı işler:

Madde 2 – Banka, aşağıda yazılı işlerle iştigal eder:

A) Menkul ve gayrimenkul mal ve kıymetler karşılığında ikrazlarda bulunmak,

B) Sigorta vesair ortaklıklar kurmak veya kurulmuş olanlara iştirak etmek,

C) Gayrimenkul alıp satmak,

D) Her türlü banka muamele ve hizmetleri yapmak,

E) **(Değişik: 26/12/1967 - 979/1 md.)** Vakıflar Genel Müdürlüğü ile mülhak vakıfların idaresini Bankaya tevdie lüzum görecekleri gayrimenkullerle işletmelerin, yapılacak anlaşmalarda gösterilecek esaslar dahilinde, rasyonel bir şekilde idare, idame ve işletilmeleri için lüzumlu bilümum muamele ve teşebbüslere (Ticari, zirai, sınai) girişmek.

(Her yıl Eylül ayı içinde Başbakan veya Türkiye Cumhuriyeti Vakıflar Genel Müdürlüğünün bağlı olduğu Bakanın başkanlığında Türkiye Cumhuriyeti Vakıflar Genel Müdürü ve Türkiye Vakıflar Bankası Türk Anonim Ortaklığı Genel Müdürünün iştiraki ile toplanacak bir heyet tarafından, yukarıdaki fıkra gereğince idare ve işletmeleri Bankaya tevdi edilebilecek gayrimenkullerle işletmelerin durumu incelenir ve bunlardan Bankaya devri gerekenler Başbakan veya ilgili Bakan tarafından tespit olunur.)

F) **(Ek: 26/12/1967 - 979/1 md.)** Mazbut ve mülhak vakıfların bankacılık hizmetlerini ve Vakıflar Genel Müdürlüğünün, yapılacak anlaşmalar dahilinde, veznedarlık işlerini yapmak.

Merkez:

Madde 3 – (Değişik: 3/4/1986 - 3272/1 md.)

Bankanın merkezi Ankara'dadır. Banka yurt içi ve yurt dışında lüzum gördüğü yerlerde Bankalar Kanunu hükümlerine göre şube açabilir. Her türlü bankacılık işlemlerinin yapıldığı bu şubeler, kamu bankası şubeleri niteliğinde olup, kamu kuruluşlarına ait paralar da yatırılabilir.

Madde 4 – (Değişik: 6/7/2000 - KHK - 606/1 md.; İptal : Ana. Mah.'nin 17/10/2000 tarihli ve E. : 2000/52, K. : 2000/29 sayılı kararı ile.; Yeniden düzenleme: 16/11/2000 - 4604/1 md.)

Banka süresiz olarak faaliyette bulunur.

II - Mali Hükümler

Sermaye:

Madde 5 – (Değişik: 6/7/2000 - KHK - 606/2 md.; İptal : Ana. Mah.'nin 17/10/2000 tarihli ve E. : 2000/52, K. : 2000/29 sayılı kararı ile.; Yeniden düzenleme: 16/11/2000 - 4604/2 md.)

Bankanın sermayesinin miktarı ile her payın itibari kıymeti Banka ana sözleşmesinde belirtilir.

Hisse senetleri:

Madde 6 – (Değişik: 19/10/2005 - 5411/168 md.)

Hisse senetleri (A), (B), (C) ve (D) gruplarına ayrılmış olup; nama yazılıdır.

Madde 7 – (Mülga : 6/7/2000 - KHK - 606/6 md.; İptal : Ana. Mah.'nin 17/10/2000 tarihli ve E. : 2000/52, K. : 2000/29 sayılı kararı ile.; Mülga: 16/11/2000 - 4604/3 md.)

Tahvil çıkarma yetkisi:

Madde 8 – (Değişik: 26/12/1967 - 979/2 md.)

Banka, en az % 50 si ipotekli ikrazlarda kullanılmak üzere Umumi Heyetin kararı ve Maliye Bakanlığının mutabakatı ve kefaletiyle ödenmiş sermayesinin iki katına kadar tahvil çıkarabilir.

Tahvillerin ihraç şekli ve şartları Maliye Bakanlığının muvafakati alınmak suretiyle Bankaca tespit olunur.

Bankanın ipotekle temin edilmiş alacakları bu tahvillerin faizlerinin ödenmesi için rüçhan hakkı sağlıyan bir karşılık teşkil eder.

Kârın dağıtılması:

Madde 9 – (Değişik: 3/4/1986 - 3272/4 md.)

Bankanın yıllık safi kârından:

A) Yüzde beş'i ödenmiş sermayenin tutarına varıncaya kadar adi yedek akçesine,

B) Yüzde beş'i Bankalar Kanununun 32 nci maddesi gereğince ayrılacak karşılığa,

C) Yüzde beş'i birinci fevkalade yedek akçesine,

D) (**Değişik: 27/5/1992 - 3807/1 md.)** Yüzde dokuzu personelin brüt üç aylık ücreti ile sınırlı olarak İdare Meclisinin tespit edeceği esaslar dahilinde tevzi edilmek üzere temettü ikramiyesi olarak memur ve müstahdemlere,

---

(1) Bu madde başlığı "Müddet" iken 6/7/2000 tarihli ve 606 sayılı KHK ile metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir. Daha sonra bu başlık, Ana. Mah.'nin 17/10/2000 tarihli ve E. : 2000/52, K. : 2000/29 sayılı kararı ile iptal edilmiştir. (R.G. : 31/10/2000-24216). Daha sonra ise; 606 sayılı KHKile getirilen madde başlığı 16/11/2000 tarihli ve 4604 sayılı Kanunla aynen metne getirilmiştir.

2545

E) Bakiyeden, Türk Ticaret Kanununun 469/2 maddesine göre, Bankanın devamlı gelişmesi ve istikrarlı kar payı dağıtılmasını teminen gerekli görüldüğü takdirde, Umumi Heyetçe belirlenecek oran ve miktarda ikinci fevkalade yedek akçesine,

Ayrıldıktan sonra, bakiyesi hisse senetlerinin ödenmiş kıymetleri üzerinden hissedarlara tevzi olunur.

İhtiyat akçeleri:

Madde 10 – (Değişik: 3/4/1986 - 3272/5 md.)

9 uncu maddenin (A), (B), (C) bentlerinde gösterilen akçeler 3182 sayılı Bankalar Kanununun ilgili hükümlerine göre kullanılır. Aynı maddenin, (E) bendinde belirtilen ikinci fevkalade yedek akçe, istikrarlı kar dağıtımını teminen, Genel Kurulca hissedarlara kar payı olarak dağıtılabilir.

III - Banka Alacaklarının Tahsil Şekli ile İlgili Hükümler

Madde 11 – (Değişik: 3/4/1986 - 3272/6 md.)

Şubeler, Banka Genel Müdürlüğünün bir organı olarak şube ile ilgili dava ve takiplerde Genel Müdürlüğü temsile ehil olup, vekil tayinine ve vekaletname vermeye de yetkilidirler.

IV - İdari Hükümler

Bankanın idaresi:

Madde 12 – Bankanın salahiyetli uzuvları şunlardır:

1 - Umumi Heyet,

2 - Murakıplar,

3 - İdare Meclisi,

4 - Umum Müdürlük.

Umumi Heyet:

Madde 13 – Umumi Heyet, Banka hisse senedi sahiplerinden teşekkül eder. Her on hisseye sahip olanın veya bu miktar hisseyi temsil edenin, Umumi Heyette bir reyi vardır. On hisseden fazlaya sahip olanların yukarıdaki nispete göre belli olacak sayıda tahdide bağlı bulunmaksızın, rey hakkı vardır.

Yukardaki fıkra hükmü Bankanın kuracağı ortaklıklarda aynen tatbik olunur.

2546

Murakıplar:

Madde 14 – (Birinci fıkra Mülga : 6/7/2000 - KHK - 606/6 md.; İptal : Ana. Mah.'nin 17/10/2000 tarihli ve E. : 2000/52, K. : 2000/29 sayılı Kararı ile.; Mülga: 16/11/2000 -4604/3 md.)

Murakıpların hizmet müddetleri iki yıl olup haiz olacakları evsaf, salahiyet ve mesuliyetleri, Anasözleşmede gösterilir. **(İkinci Cümle Mülga : 6/7/2000 - KHK - 606/6 md.; İptal : Ana. Mah.'nin 17/10/2000 tarihli ve E. : 2000/52, K. : 2000/29 sayılı Kararı ile.; Mülga: 16/11/2000 -4604/3 md.)**

Bundan başka Bankanın senelik muamelat ve hesabatı ayrıca Umumi Murakabe Heyetince tetkik edilerek bir rapora bağlanır. Bu rapor Bankanın Umumi Hayetine, murakıpların raporlariyle birlikte sunulur ve bir sureti de Vakıflar Umum Müdürlüğüne tevdi edilir.

İdare Meclisi:

Madde 15 – (Değişik birinci fıkra : 19/10/2005 - 5411/168 md.) Bankanın İdare Meclisi Genel Müdürle birlikte, toplam dokuz üyeden oluşur. Her grubun İdare Meclisinde sahip olacağı üye sayısı Banka ana sözleşmesinde gösterilir.

(Değişik ikinci fıkra : 19/10/2005 - 5411/168 md.) (A) grubu üyelerinden biri Vakıflar Genel Müdürlüğünü temsil etmek üzere Başbakan tarafından, (A) grubunun diğer üyeleri ile (B), (C) ve (D) grubu üyeleri Genel Kurulca seçilir.

Bankanın Genel Müdürü İdare Meclisinin tabii ve murahhas üyesidir.

(Değişik fıkra: 27/5/1992 - 3807/2 md.) İdare Meclisi üyelerinin hizmet süreleri, yetki ve sorumlulukları Anasözleşmede gösterilir. Bunlara verilecek ücret miktarları Genel Kurulca tespit edilir, Başbakanın onayı ile uygulanır.

Genel Müdür[1]

Madde 16 – (Değişik : 6/7/2000 - KHK - 606/5 md.; İptal : Ana. Mah.'nin 17/10/2000 tarihli ve E. : 2000/52, K. : 2000/29 sayılı Kararı ile.; Yeniden düzenleme: 16/11/2000 - 4604/5 md.)

Bankanın işleri Genel Müdür tarafından tedvir olunur. Genel Müdür Başbakan tarafından atanır.

Banka Genel Müdürlüğüne atanacakların hukuk, iktisat, işletme, maliye, bankacılık, kamu yönetimi ve dengi dallarda veya bu dallarla ilgili mühendislik alanlarında en az lisans düzeyinde öğrenim görmüş olması ve bankacılık veya işletmecilik alanında en az on yıllık mesleki deneyime sahip olması zorunludur.

(...)[2] Süresi biten Genel Müdür yeniden atanabilir.

Genel Müdürün süresi dolmadan herhangi bir şekilde görevine son verilemez. Ancak bu Kanun ve 4389 sayılı Bankalar Kanunu hükümleri gereğince, atanması için gerekli şartları kaybettiği tespit edilen veya görevleriyle ilgili olarak işlediği suçlardan dolayı hakkında verilen mahkumiyet kararı kesinleşen Genel Müdürün görevi sona erer.

Personel:

Madde 17 – Banka ve kuracağı ortaklıkların personeli hususi hukuk hükümlerine tabidir. 3659 sayılı kanun,banka ve kuracağı ortaklıklar hakkında uygulanmaz.

(1) Bu madde başlığı "Umum Müdür"iken 6/7/2000 tarihli ve 606 sayılı KHK ile metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir. Daha sonra bu başlık, Ana. Mah.'nin 17/10/2000 tarihli ve E. : 2000/52, K. : 2000/29 sayılı kararı ile iptal edilmiştir. (R.G. : 31/10/2000-24216). Daha sonra ise; 606 sayılı KHKile getirilen madde başlığı, 16/1/2000 tarihli ve 4604 sayılı Kanunla aynen metne getirilmiştir.

(2) Bu arada yer alan "Genel Müdürün görev süresi dört yıldır." ibaresi, 31/7/2003 tarihli ve 4969 sayılı Kanunun 15 inci maddesiyle metinden çıkarılmıştır.

2547

V - Çeşitli Hükümler

Hukuki rejim:

Madde 18 – 1050, 2490 ve 3460 sayılı kanunlar ile bunların ek ve tadilleri, banka ve kuracağı ortaklıklar hakkında uygulanmaz.

Kuruluş hususiyetleri:

Madde 19 – Bankanın Anasözleşmesi, Ticaret Kanununda yazılı kuruluş muamelelerine ait şartlar aranmaksızın bu kanun hükümleri dairesinde İcra Vekilleri Heyetince tasdik olunduktan sonra başkaca merasime hacet kalmaksızın doğrudan doğruya ticaret siciline kayıt ve ilan olunur. Bankanın kati kuruluşu bu ilan gününden başlar.

VI - İstisna Hükümleri

Madde 20 – Türkiye Vakıflar Bankası Türk Anonim Ortaklığının, Vakıflar Genel Müdürlüğüne açacağı her türlü krediler yekünü ödenmiş sermaye ve ihtiyat akçelerinin 20 sini geçemez.

Madde 21 – 2762 sayılı Vakıflar Kanununun akar ve toprak satış bedelleri ile taviz bedelleri hakkındaki hükümleri, bu bedellerden sermaye iştirak hissesi olarak Türkiye Vakıflar Bankası Türk Anonim Ortaklığına devredilecek paralar hakkında tatbik olunmaz.

VII - Kaldırılan Hükümler

Madde 22 – Vakıflar Genel Müdürlüğü Teşkilatı hakkındaki Kanunda dağişiklik yapılmasına dair olan 3821 sayılı kanuna bağlı (1) sayılı cetvelde, (İstanbul Vakıfparalar müdürlüğü), (Ankara Vakıfparalar Müdürlüğü) ve (2) sayılı cetvelde, (İstanbul Vakıfparalar Müdürlüğü) başlığı altında dahil bulunan kadrolar bu cetvellerden çıkarılmıştır.

Ek Madde 1 – (Ek : 6/7/2000 - KHK - 606/7 md.; İptal : Ana. Mah.'nin 17/10/2000 tarihli ve E. : 2000/52, K. : 2000/29 sayılı Kararı ile.; Yeniden düzenleme: 16/11/2000 -4604/6 md.)

Hisse senetlerinin satışında 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu ve 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunu hükümleri uygulanmaz.

Ek Madde 2 – (Ek : 6/7/2000 - KHK - 606/7 md.; İptal : Ana. Mah.'nin 17/10/2000 tarihli ve E. : 2000/52, K. : 2000/29 sayılı Kararı ile.; Yeniden düzenleme: 16/11/2000 -4604/6 md.;Değişik:20/6/2001-4684/3md)

Bankanın (A) grubu hisseleri ile (B) grubundan Vakıflar Genel Müdürlüğüne ait olanların satışına ve bu satışla ilgili usul ve esasları belirlemeye Bakanlar Kurulu yetkilidir.

2548

VIII - İntikal Hükümleri

Muvakkat Madde 1 – Vakıfparalar Müdürlüğünün mevcut ve matlupları, halen ikraz yoliyle işletmekte bulunduğu bütün hak ve menfaatleri bu müdürlüğün bil cümle taahhüt ve borçlariyle birlikte, Türkiye Vakıflar Bankası Türk Anonim Ortaklığına intikal eder.

Devre esas olmak üzere Vakıfparalar Müdürlüğünce hazırlanacak devir bilançosunda yazılı menkul kıymetler borsa veya rayiç bedelleriyle, gayrimenkuller takdir olunacak kıymetleriyle ve alacaklar devir tarihindeki bakıyeleri üzerinden değerlendirilir. Peşin alınan faizlarin devir tarihinden sonraya ait kısmı temettü olarak bankaya intikal eder.

Mazbut vakıflarla mülhak vakıfların devir tarihinde Vakıfparalar Müdürlüğünde mevcut bilcümle matlubatından bunların bankaya iştirak hisseleri çıktıktan sonra geri kalanı Vakıflar Umum Müdürlüğü ile mülhak vakıflar namına tevdiat kayıt veya Vakıflar Umum Müdürlüğünün göstereceği şekilde tenmiye edilir.

Vakfedilmiş olan bu paralarla hisse senedi alınması mecburidir.

Vakıfparalar Müdürlüğü adına tescil edilmiş olan ayni hakların Türkiye Vakıflar Bankası Türk Anonim Ortaklığı adına devir ve tescili muamelelerinden dolayı bir defaya mahsus olmak üzere hiç bir vergi, resim ve harç alınmaz.

Muvakkat Madde 2 – Bankanın kadrolarına alınmıyan Vakıfparalar Müdürlüğünün maaşlı ve ücretli memurlarla hizmetlilerinden, maaşlı memurları hakkında 3335 sayılı kanunun 2 nci maddesi tatbik olunur. Ücretli memurlara her hizmet senesi için almakta oldukları ücretin bir aylığı ve hizmetlilere yarım aylığı nispetin de, banka tarafından bir tazminat verilir. Bu tazminat defaten verilmeyip ay sonlarında hizmet yıllarına göre birer aylık olarak ödenir. Bunlardan Muvazenei Umumiyeye dahil dairelerle, mülhak ve hususi bütçeli dairelerde ve belediyelerde veya bunlara tabi müessese ve teşekküllerde ve 3659 sayılı kanun hükümlerine tabi daire ve müesseselerde veya bu bankada maaşlı veya ücretli bir vazifeye tayin olunanların tazminatları tayinlerinin tebliği tarihindan itibaren kesilir.

Tazminata esas olacak hizmet yıllarının hesabında (6) ay ve daha fazla kesirler seneye iblağ olunur (6) aydan az kesirler nazara alınmaz.

Muvakkat Madde 3 – (3/4/1986 - 3272 Sayılı Kanunun numarasız geçici maddesi olup teselsül için numaralandırılmıştır.)

Kanunun yürürlük tarihinden itibaren İdare Meclisi Üye sayısı sekize çıkarılır ve bir ay içinde üç üyelik için, Anasözleşme tadiline gerek kalmadan İdare Meclisi tarafından atama yapılır. Atamalar ilk Genel Kurul toplantısında Genel Kurulun tasvibine sunulur.

Madde 23 – Bu kanunun kaldırılan hükümlere mütaallik 22 nci maddesi Bankanın kati kuruluş tarihinden, diğer hükümleri kanunun neşri tarihinden itibaren mer'iyete girer.

Madde 24 – Bu kanunun hükümlerini icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

2548-1

1/1/1954 TARİHLİ VE 6219 SAYILI ANA KANUNA İŞLENEMEYEN GEÇİCİ MADDELER :

1) 16/11/2000 tarihli ve 4604 sayılı Kanunun geçici maddeleri:

Geçici Madde 1 – Bu Kanun yürürlüğe girdiği tarihte görevde olan Genel Müdür, Kanunun yürürlük tarihinden itibaren dört yıl süreyle yeniden atanmış sayılır.

Geçici Madde 2 – 6219 sayılı Kanunun 3 üncü maddesi, 14 üncü maddesinin üçüncü fıkrası, 15 inci maddesinin ikinci ve dördüncü fıkra hükümleri ile, bu Kanun ile değişik 16 ncı maddesinin birinci, üçüncü ve dördüncü fıkraları Vakıflar Genel Müdürlüğünün hisseleri % 50 oranının altına düşünceye kadar geçerli olmaya devam eder.

EK-4

Resmi Gazete Tarihi: 28.05.1968 Resmi Gazete Sayısı: 12909

VAKIF TAŞINMAZ MALLARIN ENVANTERİNİN YAPILMASI YENİ KÜTÜKLER İLE SİCİL FİŞLERİNİN DÜZENLENMESİ HAKKINDA YÖNETMELİK

2.1 BÖLÜM:1

2.2 GENEL HÜKÜMLER

Madde:1- Bu Yönetmelik 2762 sayılı Vakıflar Kanunu, ek ve değişiklikleri hükümleri ile Vakıflar Tüzüğünün 34. Maddesine dayanılarak hazırlanmıştır.

Madde:2-2762 sayılı Vakıflar Kanunu, ek ve değişiklikleri hükümlerine göre idaresi ve kontrolü Vakıflar Genel Müdürlüğüne bırakılmış Vakıfların akar ve hayrat nev'inden taşınmaz mallar envanterinin yapılması, yeni kütükler ve sicil fişlerinin düzenlenmesi bu Yönetmelik hükümleri uygulanır.

BÖLÜM:2

2.3 ENVANTER

A)Envanter tarifi ve Aplikasyon

Madde: 3- Vakıf taşınmaz mallar envanteri, vakıflar İdareleri, mütevelliler, Yöneticiler veya Yönetim Kurullarındaki mevcut kayıtları ile tapu kayıtlarının incelenmesi ve haricen yapılan araştırmalar sonucu vakfa aidiyetleri ve durumları kesin olarak tespit edilen tapulu veya tapusuz bilumum taşınmaz malların yeni kütükler ile sicil fişlerine intikal ettirilmesidir.

Madde:4- Genel Müdürlük lüzum gördüğü takdirde, envanter tespiti sırasında veya sonunda; taşınmaz malların durumunu kesinleştirmek gayesi ile yeri bilinmeyen veya bulunamayanlarının yerlerini, hudutlarını ve miktarlarını, yeri bilinenlerinin de hudutlarını ve miktarlarını, tespit etmek üzere, Genel Müdürlüğün tapu fen personeli veya mahalli tapu fen elemanlarından yaralanmak sureti ile aplikasyonları yapılır.

Aplikasyon sonuçlarına göre,tapudaki tashihler ile dava yollarına gidilir. Tapusuz taşınmaz malların tapularının alınması için gerekli işlemler yapılır.

B)Envanter Tespiti sırasında göz önünde tutulacak Esaslar:

Madde:5- Vakıflar İdareleri; mahalli elemanlar ve merkezden gönderilecek tapu fen memurları veya lüzumu halinde ücret mukabili çalıştıracakları kişiler vasıtası ile önce, mahallin bütün tapu kayıtlarının taratarak, mazbut vakıflar ile mülhak, cemaat ve esnafa mahsus vakıfların akar ve hayrat nev'inden bilumum taşınmaz mallarının tapu kayıtlarını ve sonra Vakıflar İdareleri, Mütevelliler, Yöneticiler veya Yönetim Kurullarındaki mevcut kayıtlar ile haricen yapılacak araştırmalar sonucu tespit edilen tapusuz taşınmaz malları havi birer liste düzenleyerek envanter çalışmasına başlarlar. Ancak, Genel Müdürlükçe lüzum görülen mahaller için, ilgili tapu idarelerinden alınacak listelerle yetinilebilir.

Vakıflar İdareleri veya mahalli tapu idareleri tarafından yapılan tapu kayıtları taraması sırasında taviz bedellerinin tahsili ile mahlûl ve metruk yerlerin bulunabilmesini sağlamak üzere, icareteyenli veya mukataalı taşınmaz malların ayrıca birer listesi çıkartılarak gereği yapılmak üzere bir örneği Müdürlüğe gönderilir.

Madde:6- listelerde yazılı taşınmaz mallar (icareteynli veya mukataalı taşınmaz mallar listeleri hariç), halen kullanılmakta olan veya daha önce tasfiyeye tabi tutulmuş teşkilata ait olup, mahalli vakıflar İdarelerince devralınan eski kütüklerdeki (varsa hayrat kütüğü de dahil) kayıtlar ve tespit fişleri ile karşılaştırılarak mutabakatlarının olup olmadığına bakılır.

Mutabakatı temin edilen taşınmaz malların listelerine eski kütük numaraları kaydedilir. Bu taşınmaz mallar için kütükler ve sicillerin ne suretle düzenleneceğine dair aşağıda gösterilen esaslar dahilinde müsvedde defterlere (yeri bilinen ve bilinmeyen defterler şeklinde) yazılmak suretiyle işlem yapılır.

Mutabakatı temin edilemeyen (yani listede olup da eski kütükte kaydı bulunmayan) taşınmaz mallar yeniden bulunmuş addedileceğinden , akar ve hayrat oluşuna göre mazbut, mülhak, cemaat ve esnafa mahsus gurup ayrımları yapılarak, her guruba ait yeri bilinen veya bilinmeyen taşınmaz mallar listeleri düzenlenir. Bu listeler kendi gurubundan müsvedde defterleri ile(İstanbul Vakıflar Başmüdürlüğü yeni kütük ile) birlikte Genel Müdürlüğe gönderilir.

Yeni bulunan taşınmaz mallardan yeri bilinenlerin tesciline dair İdare Meclisince karar alınarak yeni kütüğe kaydı yapılır.

BÖLÜM: III

Kütükler

A)Kütüklerin Düzenlenmesi Esasları

Madde:7- İdaresi Vakıflar Genel Müdürlüğüne ait mazbut vakıflar ile kontrolü Vakıflar Genel Müdürlüğüne bırakılmış mülhak,cemaat ve esnafa mahsus vakıfların akar ve hayrat nev'İnden taşınmaz malları ayrı ayrı kütüklere kaydedilir.

Mülhak Vakıfların,gerek emanet-niyabet yolu ile idare edilsin, gerek mütevelli elinde bulunsun, taşınmaz malları bir kütükte toplanır.

Madde:8- Eski kütüklerde kayıtlı bulunan akar veya hayrat taşınmaz mallardan, envanter sonucu vakfa aidiyetleri ve durumu kesin olarak tespit edilenler(tapulu ve tapusuz) yeni kütüklere kaydedilir.

Eski Kütüklerde, vakıf hayrat taşınmaz mallara fiilen katılan akar taşınmaz mallar varsa; yeni akar kütüğüne kayıtla şerh verilir. Eski kütüklerde, vakıf akar taşınmaz mallara fiilen katılan hayrat taşınmaz mallar varsa; yeni hayrat kütüğüne kayıtla şerh verilir.

Eski kütüklerde kayıtlı bulunan akar veya hayrat taşınmaz mallardan, istimlak işleminden veya başka kişilerce mülkiyet iddiasından dolayı davalı olanlar ile fiilen vakıflar tasarrufunda olup başka kişiler adına tapulu olanlar varsa; yeni kütüğe kayıtla şerh verilir.

Bir tapuya bağlı olan veya tapusuz olup fiilen vakfın tasarrufunda bulunan bir adet akar veya hayrat taşınmaz malın yeni kütüğe kaydında tek sıra numarası verilmesi esastır. Şöyleki, eski kütüğün aynı sıra numarasında birden ziyade taşınmaz mal kayıtlı ise; yeni kütükte ayrı ayrı sıra numarası verilir. Ve eski kütükte bir tapuya bağlı olan veya tapusuz olan fiilen vakfın tasarrufunda bulunan taşınmaz mal ayrı ayrı sıra numaralarında kayıtlı ise; yeni kütükte tek sıra numarası altında birleştirilir.

Madde:9- Mazbut vakıfların akar ve hayrat nev'inden taşınmaz malları kütükleri iller teşkilatı esas alınarak ilçelere göre düzenlenir. Taşınmaz malın bulunduğu ilin merkez ilçesinden başlamak üzere, o ilin diğer ilçelerinin kayıtlarında alfabetik sıraya uyulur. O ilin her hangi bir ilçesinde vakıf taşınmaz mal bulunmasa dahi, ilerde vakıf taşınmaz mal bulunabileceği veya iktisap edilebileceği düşünülerek o ilçeye ait boş birkaç sahife bırakılır. Ayrıca, o İle ait kütükte; sıra numarası teselsülü yerine , ilçelere göre (merkez ilçe dahil) yeniden sıra numarası vermek suretiyle kayıt yapılır. Ve ilçe kayıtları arasında yeterli miktarda boş sahife bırakılır .Bir ile birden fazla cilt kullanıldığı takdirde, cilt ve sahife numaraları teselsül ettirilir.

Mülhak ile esnaf ve cemaatlara mahsus vakıfların akar ve hayrat nev'inden taşınmaz malları kütükleri, il esasına uygun olarak vakıflarına göre düzenlenir. il dahilinde her vakıfa ait taşınmaz mallar sıra ile kaydedilir. Her vakfın kayıtlar arasında yeterli miktarda boş sahife bırakılır. Bbir adetten fazla cilt kullanıldığı takdirde, kütük cilt ve sahife numaraları teselsül ettirilir.

Madde:10- Vakıflar Bölge Müdürlükleri ile Müdürlükler; önce, bağlı memurlukları varsa onlardan aldıkları ve kendilerindeki envanter listelerini birleştirerek, bağlı memurlukları yoksa doğrudan doğruya yaptıkları envanter listelerinden, eski kütüklerle mutabakatı temin edilen ve vakfa aidiyetleri ve durumu kesin olarak tespit edilen akar veya hayrat taşınmaz malların her gurubu için ayrı ayrı olmak üzere, 8.9.madde esasları uyarınca, yenileme işlerinde kullanılmak üzere hazırlanıp gönderilen müsvedde vakıf taşınmaz mallar defterine kaydeder ve sonra, Müdürün imza ve mührünü havi bir örneğini Genel Müdürlüğe gönderirler. Genel Müdürlükçe, müsvedde defterler incelenerek, iki adet kütük merkezde düzenlenir, fasıla müşterekleri mühürlenip ve sonuna kaç sahifeden ibaret olduğu şerhi verildikten sonra, bir adedi alıkonularak, diğeri Bölge Müdürlükleri veya Müdürlüklere gönderilir.

İstanbul Vakıflar Bölge Başmüdürlüğü ise, önce envanter listelerinden, eski kütüklerle mutabakatı temin edilen ve vakfa aidiyetleri ve durumu kesin olarak tespit edilen akar ve hayrat taşınmaz malların her gurubu için ayrı ayrı olmak üzere, 8.9. madde esasları uyarınca, yenileme işlerinde kullanılmak üzere hazırlanıp gönderilen müsvedde vakıf taşınmaz mallar defterine kaydeder ve Başmüdür tarafından doğruluğuna kanaat getirildikten sonra imza edilir ve mühürlenir. Bu işlemi müteakip iki nüsha kütüğü düzenleyerek, bir nüshasını Baş Müdürlükte bırakır ve diğer nüshasını Genel Müdürlüğe gönderir.

İstanbul Vakıflar Başmüdürlüğü, Vakıflar Bölge Müdürlükleri ile Müdürlükler; eski kütüklerde kayıtlı bulunduğu halde vakfa aidiyetleri kesin olarak bilinmeyen veya yeri bulunamayan akar ve hayrat taşınmaz malların her gurubu için ayrı ayrı olmak üzere, 8.9.madde uyarınca, yenileme işlerinde kullanılan müsvedde taşınmaz mallar defterine kayıtla iki nüsha yardımcı defter düzenlerler ve yetkili amirce imza edilip mühürlenir. Yardımcı defterlerden bir nüshası mahallinde alıkonularak diğer nüshası Genel Müdürlüğe gönderilir. Genel Müdürlükçe, bu yardımcı defterlerden taşınmaz malların durumu takip edilir.

Madde:11- Yardımcı defterde kayıtlı olan taşınmaz mallardan mahalli teşkilâtça vakfa aidiyetleri ve durumu kesin olarak tespit edildikçe bir listesi Genel Müdürlüğe gönderilir. Genel Müdürlükçe bu listedeki; taşınmaz mallara kütüğüne kaydı yapıldıktan sonra, mahallindeki kütüğe kaydı için ilgili Müdürlüğe bildirilir.

Madde:12- Yeniden bulunan veya iktisap olunan taşınmaz mallar, mevcut mevzuat ve usullere göre muamelesi tekemmül ettirilerek; önce Genel Müdürlükteki kütüğe, sonra mahallindeki kütüğe işlenir.

Madde:13- Sonradan idare şekli değişen (mülhak iken mazbut olması gibi) veya bulunduğu mahal başka il ve ilçeye bağlanan taşınmaz mallar ait olduğu kütüğe nakledilir durumu değişen taşınmaz malların(ifraz ve tevhit, cins tashihi işlemleri gibi) aynı kütüğün sonuna yeni durumuna göre kaydı yapılır. Bu işlemler, önce Genel Müdürlükteki ve sonra mahallindeki kütüğe işlenmek suretiyle mevcut usule göre yapılır.

Madde:14- Akar iken kısmen veya tamamen hayrat olarak kullanılmakta olan taşınmaz malların eski eser olup olmadığı, mahalli imar durumu gibi özellikleri incelendikten sonra bu fiili durumun devamına kanuni bir engel bulunmadığı ve vakıf için faydalı olacağı anlaşıldığı takdirde dosyası mahalli teşkilâtça Genel Müdürlüğe gönderilir.

İdare Meclisince, hayrata kalbine karar verilmesi halinde, önce Genel Müdürlükteki akar taşınmaz mallar kütüğündeki kayıt düşülerek hayrat taşınmaz mallar kütüğüne geçirilir ve sonra mahallindeki hayrat ve akar kütüklerine aynı şekilde kayıtların işlenmesi için bildirilir.

Madde:15- Hayrat iken kısmen veya tamamen akar olarak kullanılmakta olan taşınmaz malların 14.maddenin 1.fıkrası esasları dahilinde incelenmeleri yapılarak dosyası mahalli teşkilatça Genel Müdürlüğe gönderilir. Bakanlar Kurulunca akara kalbine dair kara verilmesi halinde, önce Genel Müdürlükteki hayrat taşınmaz mallar kütüğündeki kayıt düşülerek akar taşınmaz mallar kütüğüne geçirilir ve sonra, mahallindeki hayrat ve akar taşınmaz mallar kütüklerine aynı şekilde kayıtların işlenmesi için bildirilir.

Madde:16- İstanbul Vakıflar Başmüdürlüğü, Vakıflar Bölge Müdürlükleri ile Müdürlükler; bağlı memurluklara, mütevellilere, cemaat ve esnaf vakıfları Yöneticileri veya Yönetim Kurullarına ait akar veya hayrat taşınmaz malların, kendilerindeki kütükten, yenileme işlerinde kullanılan defterlere kaydederek tasdikli bir suret verirler.

Kütük kayıtlarında sonradan vuku bulacak değişiklikler, yukarıda bahis konusu ilgililerdeki defterlerde işlenmesi temin ettirilir.

B) Kütüklerin kullanılması

Madde:17- Vakıf taşınmaz mallar kütüğü, akar veya hayrat bilumum vakıflara ait taşınmaz mallar için kullanılır.

Mazbut, mülhak, esnaf ve cemaate mahsus vakıfların taşınmaz malları kütüklerinde; o ilin adı, vakfın idare şekli ve taşınmaz malın akar veya hayrat oluşuna göre bu ibarelerden biri ve cilt numarası bir etikete yukarıdan aşağı ve diğer etikete yan olmak üzere yazılarak, kütüğün cilt kapağının sırtına ve ön kapağına yapıştırılır. (Mesela, İstanbul mazbut akar taşınmaz mallar kütüğü, cilt: 1, İstanbul mülhak hayrat taşınmaz mallar kütüğü cilt: 1, İstanbul cemaat akar taşınmaz mallar kütüğü cilt:1 gibi) kütük kapaklarına yapıştırılacak etiket yazılarında kullanılacak mürekkep rengi; mazbuta kütüğünde mavi-siyah, mülhaka kütüğünde yeşil, cemaat ve esnaf kütüğünde kırmızıdır.

Ayrıca, kütüklerin ön ve iç kapaklarına; o cilt içinde ne gibi ilçe veya mülhak, cemaat ve esnaf vakfı kaydı bulunduğunu ve hangi sahifelerin tahsis edildiğini gösteren fihrist yazılarak yapıştırılır.

Kütükler içindeki kayıtlar mavi-siyah mürekkeple, sadece mülkiyet devri ve nakil işlemleri kırmızı mürekkeple yazılır.

Kütükler yazılırken sütun bölümlerinin üstünden başlanır ve yazının, alt kenara paralel olmasına bilhassa dikkat edilir.

Madde:18- Vakıf taşınmaz mallar kütüğü, ciltli olup, kapalı halde 50x 33,50 cm., açık halde 50x70 cm dir. Kütüğün sol ve sağ sahifeleri bir sahife olarak kabul edilmiş ve her sahife on sıraya ayrılmıştır. Her sıraya bir ve her sahifeye on taşınmaz mal kayıt edilir. Kütük esas itibariyle yüz sahifedir, ve ihtiyaca göre yirmibeş ve ellişer sahifelik olabilir. (örnek: I)

Örneğinden de anlaşılacağı üzere; kütüğün her sahifesi; solunda cilt numarası, ortada " ……. Vakıf Taşınmaz Mallar" başlığı ve sağında sahife numarası ile on beş bölümü ihtiva etmektedir ve bazı bölümler kendi bünyesinde gerekli bilgileri gösterecek şekilde tali kısımlara ayrılmıştır. Önce kütüğün cilt ve sahife numaraları (birden fazla cille teselsül eder.) ile "……. Taşınmaz mallar kütüğü ibaresinin sol tarafındaki kısma taşınmaz malın akar veya hayrat oluşuna göz önüne tutularak vakfın idare şekli (mesela, mazbut akar, veya hayrat, cemaat akar gibi) kaydedilir. Sonra, kütük bölümlerinin yazılmasına başlanır.

a)Birinci Bölüm: Tescili yapılacak taşınmaz malın kütüğe kayıt sıra numarasını gösterir.

b)İkinci Bölüm : Taşınmaz malın yeni sicil fişi numarasının kaydına mahsustur.

c)Üçüncü Bölüm: Taşınmaz malın eski kütükteki numarasının kaydına aittir.

Burada dikkat edilecek husus, eski kütüklerde mülhak vakıflar taşınmaz malları, emanet-niyabet ve mütevelli partileri halinde kütükleri bulunduğundan ve şimdi her iki kayıt mülhak vakıflar kütüğünde birleştirileceği cihetle, emanet-niyabet kütüğü eski numarası yazılırken "Ema" mütevelli kütüğü eski numarası yazılırken "Müt" rumuzlarının kullanılması gerekmektedir.

Ayrıca o taşınmazın mal akar veya hayrat olduğuna göre, eski kütüklerde kayıtlı ise; yeni kütüğüne eski kütük numarası yazılırken "ak" veya "hay" rumuzu kullanılmak suretiyle belirtilir.

ç)Dördüncü Bölüm: Taşınmaz malın vakfının adının kaydına mahsustur.

Taşınmaz malın vakfının tapudaki adı ne ise önce o yazılır, vakfiyedeki adı ayrı ise sonra kere içinde aynen o da kayda geçirilir.

O taşınmaz mal, birden fazla vakfa ait ise, en büyük paya sahip vakıftan başlamak üzere sırası ile diğer vakıflarında adları yazılır.

Cemaat vakıflarında, vakfa hukuki mevcudiyet veren vakfiye, ferman, ilan veya 1936 yılında idareye verilen beyannamedeki ad kayda geçer. Bunlar arasında mübayenet bulunması veya tereddüt uyanması halinde Genel Müdürlükten talimat alınır.

d)Beşinci Bölüm: Taşınmaz malın tapudaki cinsinin yazılmasına aittir. Taşınmaz malın tapusu varsa tapudaki cinsi, yoksa fiili durumu neyse o kaydedilir.

e)Altıncı Bölüm: Taşınmaz malın bulunduğu yeri gösterecek şekilde il, ilçe, bucak, mahalle veya köyü, cadde, sokak veya mevki' i kapı numarası (eski, yeni, taj) kısımlarına ayrılmış olup, aynen doldurulması gerekir.

Tapusu olanlar için tapudaki, olmayanlar için fiili durumu yazılır.

f) Yedinci Bölüm: Taşınmaz malın, tapu veya kadastro kaydına mahsustur. Tapusu olmayanlar için hiç bir husus yazılmaz. Gerek eski tapulular ve gerekse tapusuzlar için yeni tapu alınınca kayda geçirilir.

g) Sekizinci Bölüm: Taşınmaz malın hektar, dekar ve metrekare olarak yüzölçümü yazılır. Eski birimlerden evlek, arşın ve zürra gibi olanlar varsa ve sütunlardaki birime göre resmen bulunabilirse, yeni birimi, bulunamazsa işaretle aynen kaydedilir.

Taşınmaz malda, tapu değişikliği yapmaya, miktara müessir tapu kütükleri üzerindeki artma ve eksilmeler aynen işlenir ve 15. Bölümde şerh verilir.

ğ) Dokuzuncu Bölüm: Ağaç olarak vakfın tasarrufunda olan akar malın adedinin yazılmasına mahsustur. Şayet; zeminin başkasına ait tapusu varsa. O tapunun 7. Bölümde tarih ve numarası gösterilmeli ve 15. Bölümde şerh verilmelidir. Zemin bir başka vakfa ait ise, aynı şekilde işaret edilmelidir.

h) Onuncu Bölüm: Taşınmaz malın hududu bu sütuna kaydedilir. Taşınmaz malın çapı varsa "haritasında" diye yazılmalı, tapusu varsa tapudaki hudut aynen dercedilmeli, bunlarda yoksa Özel İdare Vergi kaydındaki, o da yoksa fiili hududu kaydedilmelidir.

ı) Onbirinci Bölüm: taşımaz mal hisseli ise, vakfa ait hisse miktarı yazılır. Tapu, çap ve hudutları da ilgili bölümlerine kaydedilir.

i) Onikinci Bölüm: Taşınmaz malın vergi hesap numarasının kaydına aittir.

j) Onüçüncü Bölüm: Taşınmaz malın mülkiyetinin Genel Müdürlük veya vakfının elinden çıkması halinde kullanılır. (kırmızı mürekkeple yazılır.)

Taşınmaz mal satış, istimlak veya mübadele gibi işlemlerle mülkiyeti devredildiği taktirde; akar ise İdare Meclisinin, hayrat ise Bakanlar Kurulunun karalarının tarih ve numarası ile satış defteri (satış defteri tutulacaktır.) numarası ve ayrıca satış bedeli yazılır.

Taşınmaz malın mahkeme kararıyla mülkiyeti devredildiği takdirde; hükmen sütununda, mahkemenin adı, kararın tarihi ve numarası kaydedilir.

k) Ondördüncü Bölüm: Taşınmaz malın kütükler arasında veya aynı kütük içindeki nakil işlemlerine aittir.(kırmızı mürekkeple yazılır.)

Taşınmaz mal; ayrı bir kütükten gelmişse, geldiği kütüğün ve ilin adı, cilt, sahife ve sıra numarası ayrı bir kütüğe gitmiş ise, gittiği kütüğün ve ilin adı, cilt, sahife ve sıra numarası kaydedilir ve bu kayıtlar aynen eski kütüklerin geldi ve gitti sütunlarına da yazılır.

Taşınmaz mal; aynı kütükte yer değiştirmişse (mesela, ilçeler arası nakil), geldiği ve gittiği ilçelerin kayıtlarına cilt, sahife ve sıra numarası işlenir. İfraz ve tevhit gibi işlem görmüşse; o kayıtlar veya kayıt yerine kütüğün son numaralarında yeniden kayıt tesis edilir.

Taşınmaz malda, tapu değişikliği yapmayan ve fakat miktara müessir tapu kütükleri üzerindeki değişikliklerde nakil işlemi yapılmaz.

Bütün bu işlemlerde, ayrıca kaydın müstenidatı olan İdare Meclisi kararının tarih ve numarasının da zikri zaruridir.

l) Onbeşinci Bölüm: Ayrıca bölüm açılmamış ve fakat, geçmesi zaruri kayıtlar bu sütuna yazılır. Yukarda bölümlerde sözü geçen tamamlayıcı bilgiler kaydedileceği gibi, mesela; vakıf mütevelli elinde ise(mütevelli.....in elindedir, emaneten veya niyabeten idare ediliyorsa (emaneten-niyabeten idare edilmektedir). (..... tarihinde mütevelli..... devredildi) gibi şerhlendirilir.

BÖLÜM:4

Sicil Fişleri

A)Sicil Fişlerinin Düzenlenmesi:

Madde:19- idaresi Vakıflar Genel Müdürlüğüne ait mazbut vakıflar ile kontrolü Vakıflar Genel Müdürlüğüne bırakılmış mülhak, cemaat ve esnafa mahsus vakıfların akar taşınmaz malları için ayrı ayrı, hayrat taşınmaz malları için ayrı ayrı olmak üzere sicil fişleri düzenlenir.

Madde:20- Kütükler düzenlendikten sonra sicil fişlerinin tutulması esastır. Sonradan taşınmaz mal kütüğe geçirildikçe veya yeni sıra numarası aldıkça sicil fişleri düzenlenir.

Madde:21- Mazbut akar veya mazbut hayrat nev'inden taşınmaz mallar sicil fişlerinin düzenlenmesinde; kütüklerde olduğu gibi o ile bağlı ilçelerin (merkez ilçe dahil) her birinin sicil fişlerine yeniden başlatarak sıra numarası verilir.

Mülhak, esnafa ve cemaata mahsus vakıfların akar ve hayrat nev'inden taşınmaz mallar sicil fişlerinin düzenlenmesinde; kütüklerde olduğu gibi o ilin her vakfına ait sicil fişlerine yeniden başlatarak sıra numarası verilir.

Madde:22- İstanbul Vakıflar Başmüdürlüğü, Vakıflar Bölge Müdürlükleri ile Müdürlükler; sicil fişlerini iki adet hazırlayarak, 30.maddede zikredilen yetkililer tarafından imza ,tarih atıldıktan sonra ve mühürlendikten sonra bir adedini kendilerinde bırakırlar ve diğerini Genel Müdürlüğe gönderirler. Bağlı memurluk ile ilgilileri varsa; müsvedde fişlerinden birer tasdikli suret çıkararak verirler.

Madde:23- Taşınmaz malın, İdare şeklinde(mülhak iken mazbut olması gibi) veya durumunda (ifraz veya tevhit, cins tashihi işlemleri gibi) bir değişiklik olduğunda veyahutta bulunduğu mahal başka il veya ilçeye bağlandığı takdirde, yeni sicil fişi (veya fişler) düzenlenir ve eski fişi yerinde bırakılır. Mülkiyet devri işlemlerinde de aynı şekilde fişi muhafaza edilir.

Madde:24- Sicil fişi üzerindeki değişiklik veya ilaveler yapılacak yazışmalarda, müsvedde halinde gönderilen fişler kullanılır. Hangi Bölümde değişiklik veya ilave varsa; müsvedde fişin o bölümüne kayıt işlenir ve 16. Bölüm Başmüdür, Bölge Müdürü ve Müdürlerce Genel Müdürlüğe hitaben kısa bir takdim yazısı yazılarak imza tarih atılıp mühürlendikten sonra iki nüsha olarak gönderilir. Genel Müdürlük, bu bilgiyi sicil fişine işler ve diğer nüshasını işlendiğini bildiren bir damga basılarak imza, tarih atılıp mühürlenerek mahalli Müdürlüğe iadesi üzerine mahallince bu bilgi kendi fişine işlenir. Muhaberede kullanılan bu fişler ayrıca dosyasında saklanır.

Mahalli Müdürlüklerce, bu bilgilerin varsa bağlı memurluk veya ilgililerindeki fişlere de işlenmesi hususu temin edilir.

B)Sicil Fişlerinin Kullanılması:

Madde:25- Vakıf Taşınmaz Mallar Sicil Fişi, akar ve hayrat bilimim vakıflara ait taşınmaz mallar için kullanılır.

Genel Müdürlük ile Vakıflar İdarelerinde, mazbut, mülhak, esnaf ve cemaata mahsus vakıfların akar ve hayrat taşınmaz mallar sicil fişleri; her ile mahsus klasörler içine yerleştirilecek mazbut ise ilçe, değilse vakfı dosyalarına konmak sureti ile dosyalanır. Klasörün sırt ve ön kapakları üzerine, ilin adı vakfın idare şekli ve nev'i kütüklerdeki renkleri ile yazılır. Ayrıca, klasörlerin dış kapağına o klasör içinde mazbut ise ilçeler, değilse vakıflarına ait dosya bulunduğunu gösterir bir fihrist yazılarak yapıştırılır.

Sicil fişlerinin düzenlenmesinde, müstenidatı olan bilgilerin kaydedilmesine bilhassa dikkat edilir.

Sicil fişleri, daktilo ile siyah renkte yazılır.(9. ve 10.Bölümler hariç) ve yazıların,sonradan geçecek yeni bilgilere yer bırakılacağı düşünülerek, sütunların üstünden başlaması ve fişin alt kenarına paralel olması gereklidir.

Madde:26- Vakıf taşınmaz mallar sicil fişi, 25X35 cm. ebadında ve önlü-arkalı olarak düzenlenmiştir. Fiş, onaltı bölüme, bölümlerde kendi bünyesinde gerekli bilgileri gösterecek şekilde tali kısımlara ayrılmıştır ve bir taşınmaz malın kaydına mahsustur (Örnek:2)

Örneğinden de anlaşılacağı üzere; önce, sicil fişinin ön sahife ortasında ".....Taşınmaz Mallar Sicil Fişi" ibaresi bulunduğu kısmın ortasına o taşınmaz malın idare şekli ve nev'ine göre (mesela, MAZBUT AKAR, MÜLHAK AKAR, CEMAAT HAYRAT gibi)ibareler büyük harflerle yazılır. Sonra, bölümlerin yazılmasına geçilir.

a) Birinci Bölüm: Sicil fişi numarasını, kütük ve senetler defteri numaralarını ihtiva etmektedir.

Sicil fişi numarası, taşınmaz malların fişlerinin düzenleme sırasına göre konur. Mazbut vakıfların akar ve hayrat nev'inden taşınmaz mallarında her ilçe için (kütüklerde olduğu gibi) ayrı ayrı teselsül eden sıra numaraları verilir. Mülhak, esnaf ve cemaata mahsus vakıfların akar ve hayrat nev'inden taşınmaz mallarında da her vakıf için (kütüklerde olduğu gibi) ayrı ayrı teselsül eden sıra numarası alır.

Kütük sıra numarası konurken, kütüğün hangi cildi, hangi sahifesinde ve sıra numarasında olduğu kaydedilir.

Senetler defteri numarası ise, İstanbul Vakıflar Başmüdürlüğüne ait olup, diğer Müdürlükler bu kısma numara koymayarak sadece çizgi çeker.

b) İkinci Bölüm: Bu kısımda, vakfın veya Vakıfların yeni kütükteki adı ile o taşınmaz malın akar(tarla, arsa, ev, apartman, işhanı, otel v.s.) ve hayrat (Cami, Mescit, medrese, Türbe,Kilise, Hastane, Okul v.s.) oluşlarına göre cinsleri yazılır.

c) Üçüncü Bölüm: Taşınmaz malın bulunduğu yeri göstermektedir. İli, İlçesi, Bucağı, Mahalle veya Köyü, cadde, sokak veya mevki, kapı numarası(eski, yeni taj)kaydedilir.

ç) Dördüncü Bölüm: Taşınmaz malın; tapu ve kadastro kaydı varsa, (tarih, cilt, sayfa, pafta, ada, parsel numaraları) ve bu kayda göre yüzölçümü (hektar, dekar, m²), ağaç ise adedi, hisseli ise hisse miktarı ve hududu yazılır. Tapu veya kadastro kaydı yok ise, bu bölümün tapu ile ilgili kısımları boş bırakılır. Tapusu yoksa, diğer sütunlara ait bilgiler kaydedilir, sonradan tapusu alınınca buna göre işlenir.

d) Beşinci Bölüm: Taşınmaz malın, başkasına ait taşınmaz mal veya mallar üzerinde tapuda şerh verilmesi gereken haklarının, aksine o taşınmaz mal üzerinde başkasına ait tapuda şerh verilen mükellefiyeti varsa kayıtlarına mahsustur.

e) Altıncı Bölüm: Taşınmaz malın iktisap şeklinin (vakfiye gereğince, mübadele veya satın alma sureti ile gibi) kaydına mahsustur.

f) Yedinci Bölüm : Taşınmaz malda, tapu değişikliği yapmayan (meselâ, miktarın artması veya eksilmesine müessir tapu kütükleri üzerindeki değişikliklerde olduğu gibi) değişikliklerin kaydına aittir.

g) Sekizinci Bölüm : Vergi durumlarının kaydına mahsustur. Genel olarak, akar taşınmaz malların kaydına kullanılır. Fakat hayrat taşınmaz mallardan gelir getireni ve bu sebeple vergisi tayın edileni varsa, bunlarda kaydedilir.

Bu bölüm irat ve kıymetin takdir yılı,. Vergi hesap numarası, gayri safi irat, kıymet,. Bina vergisi, arazi vergisi, Belediye vergi ve resimleri sütunlarını kapsamaktadır. Bu sütunlara bilgiler yazılmakla beraber, ilerde herhangi bir değişiklik olduğu takdirde eski bilgi silinmeden yenisi işlenir.

ğ) Dokuzuncu Bölüm : Taşınmaz malın mülkiyetinin elden çıkmasına ait bilgilerin yazılmasına mahsustur. (bu bölüm kaydında kırmızı renk kullanılır.)

Taşınmaz malın satış, istimlak veya mübadele gibi işlemlerle mülkiyeti devredildiği takdirde, akar ise İdare Meclisinin, hayrat ise Bakanlar Kurulunun kararının tarih ve numarası ile satış defteri (satış defteri tutulacaktır) numarası ve ayrıca satış bedeli, hangi tarihte kime satıldığı (kimin tarafından istimlak edildiği, kiminle mübadele edildiği) yazılır.

Taşınmaz malın mahkeme kararı ile mülkiyeti devredildiği takdirde, mahkemenin, adı kararın tarihi ve numarası, kime intikal ettiği kaydedilir.

h) Onuncu Bölüm : Taşınmaz malın idare şeklinin (mülhak iken mazbut olması) veya durumda (ifraz, tevhit ve cins tashihleri gibi) bir değişiklik olduğu takdirde, yeni sicil fişi veya fişleri düzenleme işlerinde bu sütun kullanılır. (kırmızı renkte)

Kütüğe paralel olarak yeniden fiş (fişler) düzenlendiğinde, yeni fişin (veya fişlerin) vakfının idare şekli ile numarası gitti olarak, eski fişe kaydedilir. Ayrıca, bu işlem geldi olarak yeni fiş (veya fişlerde) gösterilir.

I) Onbirinci Bölüm : Taşınmaz mal bina veya arsa ise durumun yazılmasına, mahsustur ve sütunlarda kısa ifadeler kullanılmalı ve zamanla değişen bilgiler ve ilaveler yazılmalıdır.

Bina veya arsanın, sırası ile imar durumu, tarihi, imar planındaki durumu (meselâ, mesken sahası, yeşil saha, cadde v.s gibi) inşaat sahalı (500 m² gibi) inşaat yüksekliği (9 m gibi) inşaat nizamı (bitişik, ayrık gibi) yazılır. İlerde değişiklik olursa gene aynı sütunlara işlenir.

O taşınmaz mal bina ise;

Bir tapuya bağlı arsa üzerine bir veya birkaç adet bina bulunduğuna göre adedi, kat, daire, oda, salon, garaj adetleri ve varsa avlu veya bahçesi yazılır. Su, elektrik, havagazı, kalorifer, asansör, telefon gibi tesisat bulunduğu takdirde "var" diye belirtilir. Yoksa bir şey bir şey yazılmaz. Hayrat ise ayrıca kubbeli veya çatılımı olduğu, varsa minaresi ve adedi, çan kulesi ve hademe meşrutası kaydedilir.

Binanın inşa tarihi (biliniyorsa) ve inşa tarzı (ahşap, kargir, betonarme, kargas, tuğla, yığma gibi) inşaatın maliyeti (yeni olanlarda biliniyorsa); ne işte kullanıldığı (kirada, idare binası, lojman, başka bir kamu kuruluşuna tahsisli gibi) eski eser olup olmadığı (kayda istinaden ve eski eser tescil fişi numarası) ve halihazır durumu (sağlamdır, haraptır, tamire muhtaçtır gibi) dercedilir.

i) Onikinci Bölüm : Taşınmaz malın takdir olunan kıymeti ile kira durumunun kayıtları içindir. Eski eserlerin kıymetleri takdir olunamayacağından yazılmaz, arsaları değerlendirilir. Zamanla kıymet ve kira durumlarında değişiklik olursa; eski bilgiler silinmeden, takdir yılına göre, kıymet veya kirası yazılır.

j) Onüçüncü Bölüm : Taşınmaz mal bina ise; kıymet satışına müessir onarım, tadil ve masraflar, arazi ise, kıymet artışına tesir eden (sulama veya kurutma kanalı meyvelik veya kavaklık yapılması gibi) masraflar tarih sırası ile Genel Müdürlükçe verilen emrin tarih ve numarası da dahil yazılır. Kıymete müessir olmayacak harcamaların (binalarda badana, çatı aktarması, arazide basit ark, birkaç meyve ve kavak dikilmesi gibi) yazılmasına lüzum yoktur.

k) Ondördüncü Bölüm : Taşınmaz malın (mazbutlar hariç) sigorta durumlarını göstermeye mahsustur. Yapılan sigortanın muammen meblağ (yani kaç liraya sigortalandığını) her yıl sigortaya ödenmesi gereken prim, neye karşı sigortalandığı (mesala yangın gibi) ve hangi sigorta müessine sigortalandığı yazılır. Sigorta yaptırılmamışsa bir şey yazılmaz. İlerde yaptırılırsa veya değişiklik olursa kaydedilir.

l) Onbeşinci Bölüm : Diğer bölümlerde yazılmayan veya önceden düşünülmediği için ayrıca bir bölüm açılmayan ve fakat, yazılması lüzumlu bilgiler varsa "Düşünceler" adı altında açılan bir bölüme yazılır.

m) Onaltıncı Bölüm : Sicil fişinin düzenlendiği tarihi, Başmüdür, Bölge Müdürü veya Müdürün adı, soyadı, imza ve mührünü gösterir, ilgili memurun parafı da konulur.

BÖLÜM : V

MÜŞTEREK HÜKÜMLER

Madde:27- Vakıf taşınmaz malların envanterinin yaptırılması, yeni kütükler ile sicil fişlerinin düzenlenme çalışmaları, Genel Müdürlük Emlak Müdürlüğünce takip edilerek sonuçlandırılır.

Madde:28- Kütükler mahalli teşkilata gönderilirken Genel Müdürlük Emlak Müdürlüğünce, faslı müşterekleri mühürlenir ve sonuna kaç sahifeden ibaret olduğuna dair şerh verilir.

Madde:29- Genel Müdürlükte yeni kütük ve sicil fişleri klasörleri, illerin alfabetik esasına göre sıraya konur.

Madde:30- Genel Müdürlük ve Teşkilattaki yeni kütükler ve sicil fişleri, eski kütükler ve tespit fişleriyle birlikte, Müdürler (Memurluklarda memurlar) arasında devir ve teslim edilir.

Madde:31- Bu Yönetmelik hükümleri yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde:32- Bu Yönetmelik hükümlerini Vakıflar Genel Müdürü uygular.

EK-5

227 SAYILI VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ'NÜN TEŞKİLAT VE GÖREVLERİ HAKKINDA KANUN HÜKMÜNDE KARARNAME

Kanun Hük.Kar.nin Tarihi	**:** 08/06/1984 No: 227
Yetki Kanununun Tarihi	**:** 02/12/1983 No: 2967
Yayımlandığı R.G.Tarihi	**:** 18/04/1984 No: 18435
V. Tertip Düsturun Cildi	**:** 23
Sh.	**:** 717

BİRİNCİ KISIM

Amaç, Görev, Teşkilat

Amaç:

Madde 1 - Bu Kanun Hükmünde Kararnamenin amacı vakıf mallarını ekonomik bir şekilde işletmek, mimari ve tarihi değere sahip vakıf eski eserleri muhafaza ve imar etmek, vakfa ait müesseseleri gayelerine göre yaşatmak için Başbakanlığa bağlı tüzel kişiliğe sahip ve katma bütçeli Vakıflar Genel Müdürlüğünün kurulmasına, teşkilat ve görevlerine dair esasları düzenlemektir. Başbakan bu teşkilatın yönetimi ile ilgili yetkilerini gerekli gördüğü takdirde Devlet Bakanı vasıtasıyla kullanabilir.

Görev:

Madde 2 - Vakıflar Genel Müdürlüğünün görevleri şunlardır.

a) Vakıf mallarını ekonomik şekilde işletmek, mimari veya tarihi değeri olup yönetimi Vakfa ait olan eski eser yapıları muhafaza ve imar etmek,

b) Vakfa ait müesseseleri gayelerine göre yaşatmak,

c) Vakıf paraları nemalandırmak,

d) Mütevellileri tayin, gerektiğinde azletmek,

e) Görev ve hizmetleri ile bütün vakıfların vakfiyelerinde veya vakfiye yerine geçen Hüccet, Berat, Ferman gibi belgelerden veya vakıf senetlerinde yazılı hayri, sosyal, kültürel ve ekonomik şart ve hizmetleri yerine getirmek,

f) Vakfiyelerde öngörülen hizmetlerin en iyi bir şekilde yerine getirilebilmesini sağlamak için vakıf hükmü şahsiyetini korumak şartı ile gerektiğinde vakıf gayri menkulleri değiştirerek daha fazla gelir getirici yatırımlara tahsis etmek,

g) Kanun, tüzük ve yönetmeliklerle kendisine verilen diğer görev ve hizmetleri yapmak.

Teşkilat:

Madde 3 - Vakıflar Genel Müdürlüğü merkez ve taşra teşkilatından meydana gelir.

İKİNCİ KISIM

Vakıflar Meclisi

Vakıflar Meclisi:

Madde 4 -a) Vakıflar Meclisi Vakıfların en üst seviyede danışma ve karar organıdır.

b) Vakıflar Meclisi bir başkan ve dört üyeden teşekkül eder.

c) Vakıflar Meclisi üyeleri tercihen kamu yönetiminde bilgi ve tecrübesiyle temayüz etmiş ve teşkilatın faaliyet alanı ile hukuk, maliye, iktisat, tarım, işletme ve mühendislik alanlarında bilgi ve tecrübe sahibi olanlar arasından Başbakanın teklifi üzerine müşterek kararname ile atanır.

d) Vakıflar Genel Müdürü Vakıflar Meclisinin başkanıdır.

e) Vakıflar Meclisi kararları salt çoğunlukla alınır. Vakıflar Genel Müdürü muhalif kaldığı kararları on beş gün içinde Başbakanlığa sunabilir, bu durumda Başbakanlığın, Danıştay'ın görüşünü almak suretiyle verdiği karar doğrultusunda işlem yapılır.

f) Vakıflar Meclisinin çalışma usul ve esasları tüzükle tespit edilir.

Vakıflar Meclisinin görevleri:

Madde 5 - Vakıflar Meclisinin görevleri şunlardır;

a) Mazbut, mülhak ve yeni vakıflara ait gayri menkullerin alım, satımına karar vermek,

b) Vazife ve şartlarının yerine getirilmesine maddeten imkan kalmayan vakıflarda bu vazife ve şartları değiştirmeye karar vermek,

c) Vakıfların kütüğe tescili konusunda karar vermek,

d) Akar toprak satış bedellerinden gayrimenkul satın alınmasına karar vermek,

e) On yıl süre ile emaneten yönetilen vakıfların mazbut vakıflar arasına alınmasına karar vermek,

f) Vakıflarla ilgili kanun, tüzük ve yönetmelik taslaklarını hazırlamak veya hazırlatmak ve karara bağlamak,

g) Bütçe ve kesin hesapları inceleyerek karara bağlamak,

h) Vakıflar Genel Müdürlüğünce lüzum gösterilen işlerde kararlar vermek.

ÜÇÜNCÜ KISIM

Genel Müdürlük Merkez Teşkilatı

Merkez Teşkilatı:

Madde 6 - Genel Müdürlük Merkez teşkilatı ana hizmet birimleri ile danışma ve denetim birimleri ve yardımcı hizmet birimlerinden meydana gelir.

Genel Müdürlük merkez teşkilatı Ek - 1 sayılı cetvelde gösterilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

Genel Müdürlük

Genel Müdür:

Madde 7 - Vakıflar Genel Müdürü, Genel Müdürlüğün en üst amiridir; Genel Müdürlük hizmetlerini milli güvenlik politikasına, kalkınma planlarına, yıllık programlara ve mevzuata uygun olarak,Genel Müdürlüğün faaliyet alanına giren konularda diğer kuruluşlarla işbirliği ve koordinasyonu sağlayarak, görevlerini Başbakana karşı sorumlu olarak yürütür.

Genel Müdür merkez ve taşra teşkilatının faaliyetlerini, işlemlerini ve hesaplarını denetlemekle görevli ve yetkilidir.

Genel Müdür Yardımcıları:

Madde 8- Genel Müdürlükteki ana hizmet birimleri ile danışma ve yardımcı hizmet birimlerinin yönetim ve koordinasyonunda Genel Müdüre yardımcı olmak üzere üç Genel Müdür Yardımcısı görevlendirilebilir. (1)

(1) 26/9/1997 tarih ve 97/47914 sayılı Kararla Genel Müdür Yardımcılığı kadrosu 4'den 5'e çıkarılmıştır. (Bkz. 30/9/1997 - 23126 R.G.)

İKİNCİ BÖLÜM

Ana Hizmet Birimleri

Ana hizmet birimleri:

Madde 9 - Vakıflar Genel Müdürlüğündeki ana hizmet birimleri şunlardır;

a) Abide ve Yapı İşleri Dairesi Başkanlığı,

b) Emlak Dairesi Başkanlığı,

c) Mülhak ve Yeni Vakıflar Dairesi Başkanlığı,

d) Hayır İşleri ve Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı,

e) İşletmeler ve İştirakler Dairesi Başkanlığı,

f) Kültür ve Tescil Dairesi Başkanlığı.

Abide ve Yapı İşleri Dairesi Başkanlığı:

Madde 10 - Abide ve Yapı İşleri Dairesi Başkanlığının görevleri şunlardır:

a) Vakıflar Genel Müdürlüğünün yönetiminde bulunan eski eser yapıların,yapıldığı devrin özelliklerine zarar vermeden,onarım (restorasyon) ile akar ve hayrat vakıf binaların onarım ve yeni yapıların yapılmasını sağlamak,vakıf eski eserlerin tespiti,tescil ve değerlendirilmesini yapmak, arşivlemek, röleve restorasyon ve restitüsyon projelerini hazırlayıp onaylamak, yıllık ve beş yıllık eski eser onarım programlarını hazırlatmak,

b) Eski eser birim fiyat analizlerinin hazırlanmasını ve yayımlanmasını temin etmek, bu eserlerin proje ve dosyalarının, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Kurulunca onaylanması için gerekli işlemleri yapmak ve hali hazır durumlarını röleve ve fotoğraflarla tespit etmek, gerektiğinde kamulaştırma işlemlerini yürütmek,

c) Keşif ve Rapor dosyalarını hazırlatıp ihale işlemlerini yürütmek, onarımları için gerekli malzemelerin satın alınmasını sağlamak ve gerekli görülen yerlerde şantiye kurmak ve şantiyelerini kontrol etmek,

d) Genel Müdür tarafından verilen diğer hizmetleri yürütmek.

Emlak Dairesi Başkanlığı:

Madde 11 - Emlak Dairesi Başkanlığının görevleri şunlardır:

a) Elde tutulmasında fayda görülmeyen vakıf taşınmaz malların satışı, gerekli görülecek taşınmaz malların satın alınması veya değiştirilmesi işlemlerini yürütmek,

b) Vakıf taşınmaz malların değerlendirilmesi konusunda esasları ve prensipleri tayin ve tespit etmek ve yatırım programlarını yapmak,

c) Tasfiye Kanunları ile 10/9/1957 gün ve 7044 sayılı Kanun uyarınca vakfına veya Vakıflar Genel Müdürlüğüne intikali gereken mahlül ve metruk taşınmaz malların tespit ve tescil işlemlerini, eski eserlerin mülkiyet ve tasarruf konularını yürütmek ve bunların tapuya tescilini sağlamak,

d) Mazbut vakıflar ile emaneten ve niyabeten yönetilen vakıflara ait taşınmaz malların, her türlü tecavüzden korunmaları ile

ilgili tedbirleri almak, kamulaştırma işlemlerini yürütmek, 13/7/1967 gün ve 903 sayılı Kanunla kurulan vakıflar hariç bütün vakıf taşınmaz malların kütüklerini muhafaza etmek,
e) Yurt dışı vakıf emlak konuları ile ilgili işlemleri yürütmek,
f) Genel Müdür tarafından verilen diğer hizmetleri yürütmek.

Mülhak ve Yeni Vakıflar Dairesi Başkanlığı:

Madde 12 - Mülhak ve Yeni Vakıflar Dairesi Başkanlığının görevleri şunlardır.
a) Mülhak Vakıflar ile Cemaat ve esnafa mahsus vakıfların şahsiyetleri ile vakfiyelerini Vakıflar kütüğüne tescil ettirmek, onarım ve inşaat tekliflerini inceleyip gerekli görülenlere izin vermek,
b) Mülhak vakıfların yıllık kesin hesaplarını incelemek ve tasdikini sağlamak, bütçelerini gelirlerine göre düzenlemelerini temin etmek, kanunen mazbut vakıflar arasına alınması gerekenlerin, mazbut vakıflar arasına alınması işlemlerini yürütmek, vakfiyelerinde yerine getirilmesi mümkün olmayan hayır şartı ve hizmetlerin değiştirilmesini sağlamak, (B) grubu hisse senedi almak isteyen vakıfların tekliflerini incelemek ve sonuçlandırmak ve bu vakıflara mütevelli tayin etmek, azletmek konularında tevcih komisyonuna teklifte bulunmak,
c) Türk Medeni Kanunu hükümlerine tabi vakıfların, merkezi sicile tescili ile senetlerinin Resmi Gazetede ilanını sağlamak, her yıl ödemeleri gereken teftiş ve denetleme masraflarına katılma paylarının tahsilini temin etmek, bu vakıflardan, yurt içinde şube açacakların durumlarını inceleyip sonuçlandırmak, yabancı vakıflarla işbirliği yapmaları ve bağış almaları konularında Dışişleri Bakanlığına görüş bildirmek ve dağılmaları gereken vakıfları tespit ederek kanuni işlemleri yürütmek,
d) Genel Müdür tarafından verilen diğer hizmetleri yürütmek.

Hayır İşleri ve Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı:

Madde 13 - Hayır İşleri ve Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığının görevleri şunlardır:
a) Vakfiyelerde yer alan hayır şart ve hizmetleri yerine getirmek,
b) Hayrat türünden olup idarece kullanılması mümkün olmayan vakıf taşınmaz malların, tesis maksadına uygun kamu hizmetlerinde kullanılmak üzere diğer bir kamu kuruluşuna tahsisi için gerekli işlemleri yürütmek,
c) Vakıf yolu ile tesis edilmiş olup herhangi bir sebeple diğer bir kamu kuruluşuna intikal etmiş hayrat taşınmaz malların, Vakıflar Genel Müdürlüğüne intikalini sağlamak,
d) Hayrat taşınmaz malların satışı ve satış bedelinden elde edilecek gelirlerin, gayesi aynı olan diğer bir hayrata tahsisi işlemleri ile mazbut ve mülhak hayrat taşınmaz mallara ait istimlak işlemlerini yürütmek,
e) Bağışlanan eşyanın en geç beş yılda bir sayımını yapıp demirbaş kaydına mutabakatı sağlamak,
f) Gerekli yerlerde öğrenci yurtları, aş ocağı, eğitim tesisleri açmak, yönetimini sağlamak, imkanları ölçüsünde muhtaç sakat ve amalara aylık bağlamak,
g) Genel Müdür tarafından verilen diğer hizmetleri yürütmek.

İşletmeler ve İştirakler Dairesi Başkanlığı:

Madde 14 - İşletmeler ve İştirakler Dairesi Başkanlığının görevleri şunlardır.
a) Mevcut İşletme Müdürlüklerinin günün şartlarına göre ekonomik kurallar içinde üretimlerini arttırıcı mali ve teknik etütler yapmak,
b) Vakıflar Genel Müdürlüğünün sınai, ticari, zirai, turizm ve kültürel alanlarda girişeceği yatırımlar için gerekli etüt ve projeleri hazırlamak ve planlamak,
c) İşletme Müdürlüklerini yaptıkları iş programlarını bütçe ve bilançolarını tetkik edip Vakıflar Meclisine sunmak, İşletmeler ve İştiraklerle koordinasyonu sağlamak ve işletme müdürlüklerinin çalışmalarına yön vermek,
d) Genel Müdür tarafından verilen diğer hizmetleri yürütmek.

Kültür ve Tescil Dairesi Başkanlığı:

Madde 15 - Kültür ve Tescil Dairesi Başkanlığının görevleri şunlardır:
a) Arşivde bulunan Vakfiye, Ferman, Berat, Hüccet ve benzeri belgeleri tercüme ve bugünkü harflere çevirme işlerini yapmak, bunların kütük kayıtlarıyla diğer belgelerin ve sanat değeri yüksek olan kitap ve benzeri eserlerin mikrofilmlerini almak, bunları tasnif etmek ve saklamak,
b) Eski Vakıflar ile Türk Medeni Kanunu'na göre kurulan vakıfların merkezi sicile tescilini yapmak, mahkemeler, resmi kuruluşlar ve vakıf evlatlar tarafından merkezi sicilde tescil edilmiş vakıflarla ilgili istenilen belgelerin onaylı örneklerini vermek,
c) Diğer Devlet Kuruluşları ile bunlara bağlı arşiv, kütüphane ve kuruluşlarla şahısların elinde bulunan vakfiye ve benzeri belgeleri tespit ederek bunların Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivine intikalini sağlamak,
d) Tevliyet, zabıt, intifa hakkı, şart tebdili ve tevzin (denkleştirme) cetveli gibi işlemleri kütüğe tescil ederek bunlarla ilgili evrak ve belgeleri saklamak,
e) Arşivde yapılacak ilmi araştırmaları Milli çıkarlara uygun olarak güvenlik içinde yürütmek,
f) Vakıfları ve Vakıf hizmetlerini tanıtıcı, ilmi kitap, dergi ve broşürler yayınlamak, Genel Müdürlüğe bağlı kütüphane ve müzelerin çalışmalarını planlamak ve denetlemek, Vakıflarla ilgili galeri ve sergiler açmak,
g) Genel Müdürlüğün tarihçesini hazırlamak,
h) Genel Müdür tarafından verilen diğer hizmetleri yürütmek.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Danışma ve Denetim Birimleri

Danışma ve denetim birimleri:

Madde 16 - Vakıflar Genel Müdürlüğündeki danışma ve denetim birimleri şunlardır:
a) Teftiş Kurulu,
b) Hukuk Müşavirliği.

Teftiş Kurulu:

Madde 17 - Teftiş Kurulu Genel Müdürün emri veya onayı üzerine Genel Müdür adına aşağıdaki görevleri yapar:
a) Genel Müdürlüğün merkez kuruluşları ile taşra kuruluşlarının her türlü işlemleriyle ilgili olarak teftiş inceleme ve soruşturma işlerini yürütmek,
b) Genel Müdürlüğün görevleri daha iyi gerçekleştirmek mevzuata ve programa uygun çalışmasını temin etmek amacıyla gerekli teklifleri hazırlamak ve Genel Müdüre sunmak,
c) Özel Kanunlarla verilen diğer görevleri yürütmek. Teftiş Kurulunun kuruluş esasları ile müfettişlerin çalışma usul ve esasları tüzükle düzenlenir.

Hukuk Müşavirliği:

Madde 18 - Hukuk Müşavirliğinin görevleri şunlardır:
a) Genel Müdürlüğün merkez ve taşra birimlerinden sorulan hukuki konular ile hukuki, mali ve cezai sonuçlar doğuracak

işlemler hakkında görüş bildirmek,
b) Genel Müdürlüğün menfaatlerini koruyucu, anlaşmazlıkları önleyici hukuki tedbirleri zamanında almak, anlaşma ve sözleşmelerin bu esaslara uygun olarak yapılmasına yardımcı olmak,
c) Vakıflar Genel Müdürlüğünün taraf olduğu davalarla gerekli bilgileri hazırlama ve idareyi ilgilendiren davalarda Genel Müdürlüğü temsil etmek,
d) Genel Müdürlüğün gayelerini daha iyi gerçekleştirmek, mevzuata plan ve programa uygun çalışmasını temin etmek amacı ile gerekli hukuki teklifleri hazırlamak ve Genel Müdüre sunmak,
e) Vakıflar Genel Müdürlüğü ile ilgili kanun, tüzük ve yönetmelikleri hukuki açıdan incelemek, gerektiğinde hazırlamak ve gerekli görülecek değişiklikleri teklif etmek,
f)Başbakanlıktan veya diğer kuruluşlardan gönderilen kanun, tüzük ve yönetmelik tasarılarını hukuki açıdan inceleyerek Genel Müdürlük görüşlerini belirlemek.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Yardımcı Hizmet Birimleri

Yardımcı hizmet birimleri:

Madde 19 - Vakıflar Genel Müdürlüğündeki yardımcı hizmet birimleri,

a) Muhasebe Dairesi Başkanlığı,
b) Personel ve Eğitim Dairesi Başkanlığı,
c) Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığı,
d) Savunma Uzmanlığı.

Muhasebe Dairesi Başkanlığı:

Madde 20 - Muhasebe Dairesi Başkanlığının görevleri şunlardır:
a) Hizmet ve faaliyetlerin ekonomik ve etkin bir şekilde yerine getirilmesi için insan, para ve malzeme gibi mevcut kaynakların en uygun ve verimli bir şekilde kullanılmasını sağlamak üzere Genel Müdürlük Bütçesini plan ve program esaslarına göre hazırlamak ve uygulanmasını takip etmek,
b) Gerekli İstatistikleri toplamak değerlendirmek,
c) 2762 sayılı Vakıflar Kanunu hükümleri gereğince mazbut vakıflar arasına alınan mülhak vakıfların işlemlerini takip etmek ve sonuçlandırmak,
d) Özel Fon hesaplarına yapılan tahsilatlar ile bu hesaptan yapılan harcamaları takip etmek ve sonuçlandırmak,
e) Merkez ve Taşra Saymanlıklarının aylık hesaplarını incelemek, Saymanlık İdare Hesaplarının Sayıştay Başkanlığınca yargılanması sonucu çıkan ilamları takip etmek ve sonuçlandırmak,
f) Mazbut vakıflarla ilgili intifa hakkı tahsislerini, iştirak ve sermaye ödemelerine ait işlemleri, Vakıflar Genel Müdürlüğünde çalışan memurların kefalet işlemlerini yapmak,
g) Vakıflar Genel Müdürlüğünün Kesin Hesap Kanun Tasarısını hazırlamak,
h) Genel Müdür tarafından verilen diğer hizmetleri yürütmek.

Personel ve Eğitim Dairesi Başkanlığı:

Madde 21 - Personel ve Eğitim Dairesi Başkanlığının görevleri şunlardır.
a) Genel Müdürlüğün insan gücü planlaması ve personel politikasıyla ilgili çalışmaları yapmak, personel sisteminin geliştirilmesiyle ilgili önerilerde bulunmak,
b) Genel Müdürlük personelinin eğitim, atama, emeklilik ve konut tahsis işlemlerini yapmak
c) Mevcut mevzuat esasları dairesinde toplu iş sözleşmelerini yürütmek, işçilerin sendika üyelik durumlarını ve buna ait işlemleri takip etmek ve bu işlemlerin tamamlanması için kurum içi ve dışı yazışmaları yürütmek,
d) Memurun Muhakemat Komisyonu ile Merkez Disiplin ve Yüksek Disiplin Kurulları işlemlerini yürütmek,
e) Genel Müdürlük tarafından verilen diğer hizmetleri yürütmek.

İdari İşler Dairesi Başkanlığı:

Madde 22 - İdari İşler Dairesi Başkanlığının görevleri şunlardır.
a) Genel Müdürlük için gerekli araç, gereç, kırtasiye ve malzemelerin temini, dağıtımı, tahakkuku ve onarım hizmetlerini yürütmek,
b) İhtiyaç duyulan bina ve arazinin kiralanma, satın alma işlemlerini yürütmek,
c) Temizlik, aydınlatma, ısıtma, BAKIM, onarım ve taşıma işlemlerini yapmak,
d) Sosyal tesislerin kurulması ve yönetimi ile ilgili hizmetleri düzenlemek ve yürütmek,
e) Genel Müdürlük personelinin ve ailelerinin sağlık hizmetlerinden yararlanmalarını sağlamak,
f) Genel evrak, arşiv ve haber merkezinin hizmet ve faaliyetlerini düzenlemek ve gerektiğinde protokol işlemlerini yürütmek,
g) Genel Müdürlükçe verilecek benzeri işleri yapmak.

Savunma Uzmanlığı:

Madde 23 - Savunma Uzmanlığı özel kanunda ve diğer kanunlarda gösterilen görevleri yapar.

DÖRDÜNCÜ KISIM

Taşra Teşkilatı

Taşra Teşkilatı:

Madde 24 - Vakıflar Genel Müdürlüğü, genel hükümlere göre taşra teşkilatı kurabilir.

BEŞİNCİ KISIM

Sorumluluk ve Yetkiler

Yöneticilerin sorumlulukları:

Madde 25 - Genel Müdürlük merkez ve taşra kuruluşlarının her kademedeki yöneticileri yapmakla yükümlü bulundukları hizmet ve görevleri, Genel Müdürlük emir ve direktifleri yönünde, mevzuata, plan ve programlara uygun olarak düzenlemek ve yürütmekten sorumludur.

Koordinasyon ve işbirliği konusunda Genel Müdürlüğün görev, yetki ve sorumluluğu:

Madde 26 - Genel Müdürlük ana hizmet ve görevleriyle ilgili konularda, diğer kurum ve kuruluşların uyacakları esasları yürürlükteki mevzuata uygun olarak belirlemekle kaynak israfını önleyecek ve koordinasyonu sağlayacak tedbirleri almakla görevli ve yetkilidir.
Genel Müdürlük, diğer kuruluşların hizmet alanına giren konulara ait faaliyetlerinde Başbakanlıkça belirlenen esaslar çerçevesinde ilgili kuruluşlara danışmak ve gerekli işbirliği ve koordinasyon sağlamaktan sorumludur. Genel Müdürlük hizmet alanlarına giren konularda mahalli idarelerle koordinasyonu sağlar.

Düzenleme görev ve yetkisi:

Madde 27 - Genel Müdürlük yerine getirmekle sorumlu olduğu hizmetleri Kanun, tüzük, yönetmelik, genelge ve diğer idari

metinlerle düzenlemekle görevli ve yetkilidir.
Yetki devri:
Madde 28 - Genel Müdür ve her kademedeki kuruluş yöneticileri sınırlarını açıkça belirlemek şartıyla yetkilerinden bir kısmını astlarına devredebilir. Ancak yetki devri, yetki devreden amirin sorumluluğunu kaldırmaz.

ALTINCI KISIM
Çeşitli Hükümler

Atama:
Madde 29 - 23/4/1981 tarihli ve 2451 sayılı Kanun Hükümleri dışında kalan memurların atanmaları Genel Müdür tarafından yapılır. Ancak Genel Müdür bu yetkisini gerekli gördüğü alt kademelere devredebilir.
Kadrolar:
Madde 30 - Kadroların tesbit, ihdas, kullanımı ve iptali ile kadrolara ait diğer hususlar Genel Kadro ve Usulü Hakkındaki Kanun hükümlerine göre düzenlenir.
Bütçe:
Madde 31 - Genel Müdürlük katma bütçesi aşağıdaki gelirlerden oluşur:
a) Kira gelirleri,
b) İşletme karları,
c) İştirakler gelirleri,
d) Vakıflardan alınan teftiş ve denetleme payları,
e) Emaneten ve niyabeten yönetilen vakıflardan alınan yönetim payları,
f) Faizler,
g) Müteahhitlerden alınacak gecikme cezaları,
h) Taşınır malların satış bedeli ve çeşitli gelirleri,
i) Hazine yardımı.
İta Amirliği:
Madde 32 - Genel Müdürlüğün harcamalarında ita amiri Genel Müdürdür. Genel Müdür bu yetkisini, tesbit edeceği esaslar çerçevesinde uygun gördüğü kimselere devredebilir.

Kaldırılan hükümler:
Madde 33 - 6760 sayılı Vakıflar Umum Müdürlüğü Vazife ve Teşkilatı Hakkındaki Kanunun 13,14,16 ncı maddeleri ile Ek-2 ve Ek-6 ncı maddeleri hariç; diğer hükümleri ve 2762 sayılı Vakıflar Kanununun 2,3,4 üncü maddeleri yürürlükten kaldırılmıştır.
Ek Madde 1 - (Ek: 22/5/1991 - 3744/1 md.)
Vakıflar Genel Müdürlüğü Merkez Teşkilatında, Genel Müdür, Genel Müdür Yardımcısı, Vakıflar Meclisi Üyesi, Teftiş Kurulu Başkanı, Genel Müdür Müşaviri, Hukuk Müşaviri, Daire Başkanı, Şube Müdürü ile Taşra Teşkilatında Bölge Müdürü kadroları karşılık gösterilmek suretiyle, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ile diğer Kanunların sözleşmeli personel çalıştırılması hakkındaki hükümlerine bağlı olmaksızın sözleşmeli personel çalıştırılabilir. Ancak bu görevlerde çalıştırılacaklar için yükseköğrenim yanında, Devlet Memurları Kanununun 68 inci maddesinde belirtilen şartlar aranır.

Bu şekilde çalıştırılacakların sözleşme usul ve esasları ile ücret miktarı ve her çeşit ödemeleri Bakanlar Kurulunca tespit edilir.

Sözleşme ile çalıştırılacak personel, istekleri üzerine T.C.Emekli Sandığı ile ilgilendirilir.

Ek Madde 2 - (Ek: 22/5/1991 - 3744/1 md.;Mülga:23/2/1995-KHK-547/23 md.)

Ek Madde 3- (Ek: 07/08/2003-4963/29 md.)
Türkiye'de kurulan vakıflar, amaçları doğrultusunda uluslararası alanda işbirliği yapılmasında yarar görülen hallerde, Dışişleri Bakanlığının görüşü alınmak suretiyle İçişleri Bakanlığının izniyle yurt dışında kurulmuş vakıf veya kuruluşlara üye olabilirler. Türkiye'de kurulan vakıfların, vakıf senedinde belirtilen amaçlarını gerçekleştirmek üzere uluslararası faaliyette bulunması ve yurt dışında şube açması ile yurt dışındaki benzer amaçlı vakıf veya kuruluşlarla işbirliği yapması, Dışişleri Bakanlığının görüşü alınmak suretiyle İçişleri Bakanlığının iznine bağlıdır.
Yabancı ülkelerde kurulmuş vakıflar, uluslararası alanda işbirliği yapılmasında yarar görülen hallerde, karşılıklı olmak koşuluyla, Dışişleri Bakanlığının görüşü alınmak suretiyle İçişleri Bakanlığının izniyle Türkiye'de faaliyette bulunabilirler, temsilcilik kurabilirler, şube açabilirler, üst kuruluşlar kurabilirler, kurulmuş üst kuruluşlara katılabilirler veya kurulmuş vakıflarla işbirliği yapabilirler.

Bu vakıflar, Türk Medeni Kanunu hükümlerine göre kurulan vakıflar hakkında uygulanan mevzuata tâbidir.

Geçici Madde 1 - Genel Müdürlük Teşkilatı bu Kanun Hükmünde Kararname esaslarına göre yeniden düzenleninceye ve bu düzenleme uyarınca Genel Kadro ve Usulü Hakkındaki mevzuat hükümlerine göre yeni kadrolar tesbit ve ihdas edilinceye kadar bu Kanun Hükmündeki Kararnamenin yürürlüğe girdiği tarihte uygulanmakta olan mevcut kadroların kullanımına devam olunur.

Geçici Madde 2 - Bu Kanun Hükmünde Kararname ile yapılan yeni düzenleme sebebi ile kadro ve görev unvanları değişmeyenler yeni kadrolarına atanmış sayılırlar.
Kadro ve görev unvanları değişenler veya kaldırılanlar yeni bir kadroya atanıncaya kadar durumlarına uygun işlerde görevlendirilirler ve eski kadrolarına ait aylık, ek gösterge ve her türlü hakları yeni görevlerinde kaldıkları sürece şahıslarına bağlı olarak saklı tutulur.

Geçici Madde 3 - Bu Kanun Hükmünde Kararnamenin uygulanmasını göstermek üzere gerekli tüzük ve yönetmelikler yürürlüğe girinceye kadar mevcut tüzük ve yönetmeliklerin bu Kanun Hükmünde Kararnameye aykırı olmayan hükümlerinin uygulanmasına devam olunur.

Geçici Madde 4 - Bu Kanun Hükmünde Kararnameye göre yeniden düzenleme yapılıncaya kadar değişen veya yeniden kurulan birimlere verilen görevler daha önce bu görevleri yapmakta olan birimler tarafından yapılmaya devam edilir.

Genel Müdürlük Teşkilatını ve kadrolarını en geç altı ay içinde bu Kanun Hükmünde Kararnameye uygun hale getirir.

Geçici Madde 5 - Genel Müdürlük Taşra Teşkilatı bu Kanun Hükmünde Kararnamenin 24. maddesi esaslarına göre yeniden düzenleninceye kadar görev ve hizmetleri mevcut taşra teşkilatı tarafından yürütülmeye devam olunur.

Genel Müdürlük taşra teşkilatını ve kadrolarını en geç altı ay içinde bu Kanun Hükmünde Kararnameye uygun hale getirir.

Geçici Madde 6 - (Ek: 17/2/2000 - 4532/1 md.)
Vakıflar Genel Müdürlüğü ile temsil ve idare ettiği vakıflara ait gayrimenkullerin 2000 yılına ait kira bedelleri, 1999 yılı kira bedellerinin %25 oranında artırılması ile bulunan miktardır.

Geçici Madde 7 - (Ek:16/5/2002-4757/1 md.)
Vakıflar Genel Müdürlüğünün temsil ve idare ettiği vakıflar ile mülhak vakıflara ait gayrimenkullerin 2002 yılı kira bedelleri,

2001 yılı kira bedellerinin %35 oranında artırılması ile bulunan miktardır. 23.1.1998 tarihli ve 4331 sayılı Kanunun uygulanması dolayısıyla idare ile ihtilafa düşerek işgalci durumuna düşen ve haklarında kesinleşmiş yargı ilamı bulunmayan vakıf eski kiracıları talep ettikleri takdirde bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde her türlü borçlarını faizleri ile birlikte defaten ödemeleri koşulu ile Vakıflar Genel Müdürlüğü ile kira sözleşmesi yapabilirler.

Yürürlük:

Madde 34 - Bu Kanun Hükmünde Kararname yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme:

Madde 35 - Bu Kanun Hükmünde Kararname hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

BAŞBAKANLIK VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (MERKEZ TEŞKİLATI)

Genel Müdür	Genel Müdür Yrd.	Ana Hizmet Birimleri	Danışma ve Denetim Birimleri	Yardımcı Hizmet Birimleri
Genel Müdür	1.Genel Müdür Yrd.	1.Abide ve Yapı İşleri Dairesi Başkanlığı	1.Teftiş Kurulu Başkanlığı	1.Muhasebe Dairesi Başkanlığı
.	2.Genel Müdür Yrd.	2.Emlak Dairesi Başkanlığı	2.Hukuk Müşavirliği	2.Personel ve Eğitim
.	3.Genel Müdür Yrd.	3.Mülhak ve Yeni Vakıflar Dairesi Başkanlığı	.	3.İdari İşler Dairesi Başkanlığı
.	4.Genel Müdür Yrd. (1)	4.Hayır İşleri ve Sosyal Hizmetler Dairesi	.	4.Savunma Uzmanlığı
.	.	5.İşletmeler ve İştirakler dairesi Başkanlığı	.	.
.	.	6.Kültür Tescil Dairesi Başkanlığı	.	.

(1) 26/9/1997 tarih ve 97/47914 sayılı Kararla Genel Müdür Yardımcılığı kadrosu 4'den 5'e çıkarılmıştır. (Bkz. 30/9/1997 - 23126 R.G.)

227 SAYILI KHK´YE EK VE DEĞİŞİKLİK GETİREN KANUN VE KHK ´NİN YÜRÜRLÜĞE GİRİŞ TARİHİNİ GÖSTERİR LİSTE

Kanun/KHK No	Farklı tarihte	Yürürlüğe Giriş Tarihi
3744	-	1/1/1991 tarihinden geçerli olmak üzere 5/6/1991 tarihinde
KHK-547	-	15/4/1995
4532	-	1/1/2000 tarihinden geçerli olmak üzere 18/2/2000 tarihinde
4757	-	1/1/2002 tarihinden geçerli olmak üzere 30/5/2002 tarihinde
4771	-	09/08/2002

EK-6
10 Eylül 2008 ÇARŞAMBA **Resmî Gazete** Sayı : 26993

Vakıflar Genel Müdürlüğünden:

VAKIF KÜLTÜR VARLIKLARI İHALE YÖNETMELİĞİ

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam, Dayanak ve Tanımlar

Amaç

MADDE 1 – (1) Bu Yönetmeliğin amacı, vakıf kültür varlıklarının onarımları ve restorasyonları ile çevre düzenlemesine ilişkin mal ve hizmet alımı ihalelerinde uygulanacak usul ve esasları düzenlemektir.

Kapsam

MADDE 2 – (1) Bu Yönetmelik, vakıf kültür varlıklarının rölöve, restitüsyon, restorasyon, çevre düzenleme ve statik güçlendirme projeleri ve bunların uygulamaları ile konservasyon, kazı çalışmaları, değerlendirme, muhafaza ve bunlara yönelik mal ve hizmet alımlarına ilişkin ihaleleri kapsar.

Dayanak

MADDE 3 – (1) Bu Yönetmelik, 4/1/2002 tarihli ve 4734 sayılı Kamu İhale Kanununun Geçici 4 üncü maddesine dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar

MADDE 4 – (1) Bu Yönetmeliğin uygulanmasında;

a) Bakım-Onarım: Vakıf kültür varlıklarının yaşamını sürdürmeyi amaçlayan; tasarımda, özgün malzemesinde, strüktürde, mimari öğelerde değişiklik gerektirmeyen müdahaleleri,

b) Birim: Ödenek tahsis edilen ve harcama yetkisi bulunan birimi,

c) Çevre Düzenleme Projesi: Vakıf kültür varlıklarının bulunduğu alanda yapısal ve bitkisel düzenlemelere ilişkin uygulama özelliklerini belirlemek, mevcut kullanım ve çevresinden kaynaklanan sorunlarını çözmek amacıyla hazırlanacak çizimleri ve uygulamaya yönelik açıklayıcı raporu,

ç) Değerlendirme: Vakıf kültür varlıklarının teşhiri, tanzimi, kullanılması ve bilimsel yöntemlerle tanıtılmasını,

d) Genel Müdürlük: Vakıflar Genel Müdürlüğünü,

e) İdare: İhaleyi yapan birimi,

f) Hizmet: Denetim, danışmanlık, etüt ve projeye yönelik hizmetler ile diğer hizmetleri,

g) Konservasyon: Kültür varlıklarının özgün nitelikleri değiştirilmeden fiziksel, kimyasal, biyolojik değişikliklere yol

açmadan, geriye dönüşü olan malzeme ve yöntemler kullanılarak söz konusu kültür varlığının ömrünü uzatmayı amaçlayan koruma ve onarım işlemlerini,

ğ) Restitüsyon projesi: Vakıf kültür varlıklarının ve yakın çevresinin analizi, benzer yapılarla karşılaştırılması, özgün biçimi, eklentilere ilişkin dönem analizleri ve bunlara ait belge ve varsayım çizimlerini,

h) Restorasyon Projesi: Vakıf kültür varlıklarının onarımı, özgün işlevi ve yeni kullanımı için getirilen önerileri, müdahale biçimleri ve tekniklerini, statik, güçlendirme, mekanik, elektrik, aydınlatma, güvenlik ve benzeri çizimleri içeren raporu,

ı) Rölöve Projesi: Vakıf kültür varlıklarının mevcut durumunun ölçekli çizimlerle anlatımı, estetik ve teknik özelliklerine ilişkin raporların düzenlenmesi, yapım teknikleri, malzeme ve taşıyıcı sistemi hasar tespitleri ile malzeme analizlerinin yapılması ve fotoğraflarla belgelenmesini,

i) Statik Güçlendirme Projesi: Vakıf kültür varlığının yapım malzemesi, taşıyıcı sistemi ve üzerinde bulunduğu zeminin sağlamlaştırılmasına yönelik çizimleri ve raporu,

j) Uygulama-restorasyon: Vakıf kültür varlıklarının ihyasına yönelik olarak rölöve, restitüsyon, restorasyon, çevre düzenleme ve statik güçlendirme projeleri doğrultusundaki her türlü inşaat işleri ve bu işler ile ilgili tesisat, imalat, ihzarat, nakliye, tamamlama, onarım, restorasyon, çevre düzenlemesi, sondaj, yıkma, güçlendirme ve montaj işleri ile benzer işleri,

k) Vakıf Kültür Varlığı: Genel Müdürlük ile idare ve temsil ettiği vakıflara ait 21/7/1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamındaki yurtiçi kültür ve tabiat varlıkları ile yurtdışı kültür ve tabiat varlıklarını,

ifade eder.

(2) Bu Yönetmelikte yer almayan tanımlar için 4734 sayılı Kanun ile 2863 sayılı Kanunda yer alan tanımlar geçerlidir.

İKİNCİ BÖLÜM
Uygulama İlkeleri

Temel ilkeler

MADDE 5 – (1) Bu Yönetmeliğin uygulanmasındaki temel ilkeler şunlardır:

a) Restorasyonlar, mesleki ve teknik yeterliliği ile ekonomik ve mali güçleri idarelerce kabul edilen yükleniciler eliyle yapılır.

b) Vakıf kültür varlıklarının ayrı ayrı veya gruplanarak her türlü bakım ve onarımları için yıllara yaygın sözleşmeler yapılması, kaynakların etkin ve verimli kullanılması temel bir gerekliliktir. Bu tür sözleşmelerde yükleniciye, sözleşmelerinde belirtilen esaslara ve rayice göre ödeme yapılır.

c) Vakıf kültür varlıklarının her türlü projesinin hazırlanması ve restorasyon ihalesi ayrı ayrı veya gruplanarak birlikte yapılabilir.

ç) Proje hazırlanması ve restorasyon işlerinin birlikte uygulanmasında yüklenici, idarece tespit edilen müdahale tekniklerini de içeren restorasyon ön raporu, mesleki deneyimleri ve mevzuat ilkeleri doğrultusunda restorasyon projelerini hazırlar. Yüklenici, yurt içindeki eserlerin projelerini Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurullarının onayına sunar, gerekli onay alındıktan sonra restorasyon işlerine başlar.

d) Yurt dışındaki vakıf kültür varlıklarının korunması, proje hazırlanması, uygulama esas ve usulleri ile diğer işlemler Genel Müdürlükçe yürütülür.

e) Şartnamelerde detay yöntem ve tekniklere yer verilir.

İdarelerce uyulması zorunlu hususlar

MADDE 6 – (1) İhaleye çıkılmadan önce idarelerin aşağıda belirtilen hususlara uymaları zorunludur.

a) Birden fazla yılı kapsayan işlerde ihaleye çıkılabilmesi için, işin süresine uygun olarak yıllar itibariyle ödeneğin bütçelerinde bulunmasını sağlamak üzere programlamanın yapılmış olması zorunludur. İlk yıl için öngörülen ödenek proje maliyetinin % 10'undan az olamaz ve başlangıçta daha sonraki yıllar için programlanmış olan ödenek dilimleri sonraki yıllarda azaltılamaz.

b) İhalelerde ihale dokümanı hazırlanmadan ilan veya davet yapılamaz.

Yerli istekli

MADDE 7 – (1) Yerli istekli sayılabilmek için; gerçek kişiler Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olduklarına dair nüfus cüzdanı suretini, tüzel kişiler ise Türkiye Cumhuriyeti kanunlarına göre kurulduklarını gösteren belgeleri ihaleye başvuru belgeleri ile birlikte sunarlar.

(2) Tüzel kişi isteklilerin Türkiye Cumhuriyeti kanunlarına göre kuruldukları;

a) Şirketlerde; şirket merkezinin bulunduğu yeri gösterir ticaret sicil gazetesi veya ilgili ticaret sicil memurluğunca verilen belge,

b) Derneklerde; mülki amirlikçe verilen alındı belgesi,

c) Vakıflarda; Genel Müdürlükçe tutulan merkezi sicile kayıtlı olduklarına dair merkezi sicil kaydının örneği veya yayımlandığı Resmî Gazete,

ç) Kooperatiflerde; ilgili bakanlıkça düzenlenen belge,

d) Diğer tüzel kişilerde; ilgili mercilerden alınacak belge,

ile tevsik edilir.

(3) Ortak girişim olarak ihaleye katılan isteklilerde bu şartlar, ortak girişimi oluşturan ortakların her biri için ayrı ayrı aranır.

(4) Sadece yerli isteklilerin katılabileceği ihaleler ile yerli istekliler lehine fiyat avantajı uygulanacağı belirtilen ihalelerde, adaylardan veya isteklilerden yerli istekli olunduğuna ilişkin yukarıdaki sayılan belgelerin idarelerce istenilmesi zorunludur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
Yaklaşık Maliyet, İdari ve Teknik Şartnameler ve Sözleşmeler

Yaklaşık maliyet

MADDE 8 – (1) İhale yapılmadan önce idare tarafından, Yönetmelikte belirlenen esas ve usullere göre ihtiyaç konusu mal veya hizmet alımı ile uygulama işinin yaklaşık maliyeti tespit edilir.

(2) Yaklaşık maliyet, ayrıntılı miktar ve fiyat araştırması yapılmak suretiyle dayanakları ile birlikte tespit edilerek hesap cetvelinde gösterilir.

(3) İdarelerce, ihale öncesi tespit edilen yaklaşık maliyet ilan edilmez ve isteklilere veya ihale süreci ile resmi ilişkisi olmayan diğer kişilere açıklanmaz.

(4) İdarelerde yeterli sayı veya nitelikte personel bulunmaması halinde, diğer idarelerden veya kamu kurum ve kuruluşlardan personel alabilir. Ayrıca ihale yetkilisinin onayı ile yaklaşık maliyet tespiti için hizmet satın alınabilir.

Uygulama işlerinde yaklaşık maliyetin hazırlanması

MADDE 9 – (1) Restorasyon projesi bulunması durumunda, projesine dayalı olarak, uygulama işinin bünyesindeki imalat kalemleri ile yapılacağı yerleri gösteren ve yaklaşık maliyetin hazırlanmasına esas teşkil eden mahal listeleri hazırlanır.

(2) İhale konusu uygulama işine ait proje ile mahal listelerindeki ölçü ve tariflere göre işin bünyesine giren imalatların hangi

kısımda ve ne miktarda yapılacağının belirlenmesi amacıyla; anahtar teslimi götürü bedel teklif almak suretiyle ihale edilecek uygulama işlerinde iş kalemi veya iş grubu, birim fiyat teklif almak suretiyle ihale edilecek işlerinde ise iş kalemi şeklinde metraj listeleri düzenlenir.

(3) Projesi bulunmayan işlerde idareler her ihalede, yapılacak iş kalemleri veya grupları ve uygulama teknikleri ile mekan ve mahalleri açıklayan detaylı bir restorasyon ön raporu hazırlatırlar. Bu raporlar doğrultusunda işin maliyetini belirlerler.

Hizmet alımlarında yaklaşık maliyetin hazırlanması

MADDE 10 – (1) Birim fiyat üzerinden teklif almak suretiyle gerçekleştirilecek hizmet alımlarında her bir iş kaleminin miktarını ve yapım şartlarını gösteren bir cetvel hazırlanır. Bu cetvelde her bir iş kaleminin adı, birim fiyatı, bu fiyata dahil olan maliyetler, birimi ve diğer hususlar gösterilir. Birim fiyata dahil olan maliyetler, iş kalemi ile ilgili her türlü unsurları içerecek şekilde düzenlenir ve bu iş kalemine dahil olmayan başka giderler öngörülmez.

(2) Götürü bedel üzerinden teklif almak suretiyle gerçekleştirilecek hizmet alımlarında işin yapımına ilişkin bir cetvel hazırlanır. Bu cetvelde yer alan işçilik, malzeme, ekipman ve diğer unsurlar için belirlenen bedellerin toplamı alınarak yaklaşık maliyet hesaplanır.

Mal alımlarında yaklaşık maliyetin hazırlanması

MADDE 11 – (1) Yaklaşık maliyeti tespit edilirken tedarik edilecek malın özelliğine göre malın cinsi, sınıfı, miktarı, teslim süresi, teslim edilecek parti miktarları, nakliye, sigorta, diğer özel şartlar gibi unsurlar, varsa uyulması gereken standart ile kısa teknik özellikler belirtilerek veya teknik şartnamenin eklenmesi suretiyle katma değer vergisi hariç olmak üzere valilik, belediye, ticaret odası, sanayi odası, meslek odaları, üretim ve satış yapan kamu kurum ve kuruluşları ile borsa ve özel sektör kuruluşlarından fiyat istenebileceği gibi, piyasada ihale konusu malı üreten veya pazarlayan gerçek veya tüzel kişilerden de proforma fatura istenebilir. Bu araştırmaların sonucunda elde edilen bilgi ve belgeler topluca değerlendirilerek, yaklaşık maliyet tespiti yapılır. Ancak gerçek piyasa fiyatlarını yansıtmayan fiyat bildirimleri ve proforma faturaları değerlendirmeye alınmaz. Buna ilişkin gerekçeler hesap cetvelinde belirtilir.

(2) İhtiyaç duyulan mal ile ilgili daha önceki dönemlerde yapmış oldukları alımları ve piyasa fiyat araştırması verileri bir hesap cetvelinde gösterilir. Kıyaslama yöntemiyle en uygun fiyat tespit edilir. Döviz cinsinden yapılmış olan alımlarda ise geçmiş yılların fiyatlarının aritmetik veya ağırlıklı ortalaması esas alınır.

(3) Alınacak malın niteliği ve piyasa koşullarını göz önünde bulundurmak suretiyle; yukarıdaki birinci ve ikinci fıkralara göre elde edilen veriler ayrı ayrı veya birlikte değerlendirilebilir. Yaklaşık maliyetin hesabına ilişkin süreçte kullanılan her tür bilgi ve belgeye hesap cetveli ekinde yer verilir.

Yaklaşık maliyet hesabına esas fiyat ve rayiçlerin tespiti

MADDE 12 – (1) Her ihalede yapılacak iş kalemleri veya grupları ve uygulama teknikleri ile mekan ve mahalleri açıklayan detaylı birer proje veya restorasyon ön raporu hazırlanır. Bu raporlar doğrultusunda maliyet;

a) Kamu idarelerince belirlenmiş, işin niteliğine uygun yapı yaklaşık maliyetlerinden, rayiçlerinden ve birim fiyatlarından,

b) İlgili meslek odaları, üniversiteler veya benzeri kuruluşlarca belirlenen fiyatlardan,

c) Yüklenici veya alt yüklenici olarak faaliyet gösteren konusunda deneyimli kişi ve kuruluşlardan alınacak ihale konusu işin yapılabilirlik fiyat ve değerinden,

ç) Piyasa araştırmasına dayalı fiyat tespitlerinden,

d) İhaleyi yapan idare veya diğer idarelerin daha önce gerçekleştirdiği benzer mal veya hizmet alımı ile uygulama işlerinin sözleşmelerinde ortaya çıkan fiyatlardan,

biri veya birkaçı birlikte kullanılmak ve gerekli diğer fiyat araştırmaları yapılmak suretiyle belirlenir.

(2) Fiyat istenecek kişi ve kuruluşlara aynı koşulları taşıyan yazılarla başvurulur ve fiyatlar Katma Değer Vergisi hariç istenir. İstenen özellikleri taşımayan fiyat bildirim ve proforma faturaları dikkate alınmaz.

(3) Yaklaşık maliyet hesabında yukarıda belirtilen fiyat belirleme yöntemleri herhangi bir öncelik sırası olmaksızın kullanılabilir.

Yaklaşık maliyetin hesaplanması

MADDE 13 – (1) Bu Yönetmelik hükümlerine uygun biçimde iş kalemi veya iş grubu şeklinde tespit edilen miktarların, yüklenici karı ve genel gider ihtiva etmeyen fiyatlarla çarpımı sonucu bulunan tutar Katma Değer Vergisi hariç olarak hesaplanır ve bulunan bu tutara %25 oranında yüklenici kar ve genel gider karşılığı eklenmek suretiyle yaklaşık maliyet tespit edilir. Buna ilişkin hesap cetveli hazırlayanlarca imzalanmak ve onay belgesi ekine konulmak suretiyle ihale yetkilisine sunulur. Yaklaşık maliyet hesap cetveli ile onay belgesi ihale işlem dosyasında muhafaza edilir.

(2) İhale konusu işin bünyesine girecek veya yardımcı olarak kullanılacak malzeme, araç, makine, teçhizat gibi unsurların idarece verilmesi durumunda; yaklaşık maliyet hesabı idarenin vereceği unsurların bedeli hariç tutularak belirlenir ve bu unsurların listesi ihale yetkilisine sunulacak yaklaşık maliyet hesap cetvelinin ekine konulur.

Yaklaşık maliyetin bütçenin programlanmasında kullanılması ve güncellenmesi

MADDE 14 – (1) İdareler bütçelerini programlarken ihale konusu her iş için yaklaşık maliyet tespiti yaparlar. Ödenek tutarının belirlenmesinde Katma Değer Vergisi ilave edilir.

(2) Tespit edilen yaklaşık maliyetin belirlendiği tarih ile ihalenin ilan veya davet tarihi arasında geçen sürenin üç aydan fazla olması halinde maliyetler aylık Üretici Fiyatları Endeksi oranında güncellenir.

Tasarım ve proje yarışmaları

MADDE 15 – (1) İdareler gerekli gördükleri takdirde jüri tarafından değerlendirme yapılmak üzere ödüllü veya ödülsüz tasarım ve proje yarışmaları düzenleyebilir.

İdari ve teknik şartnameler

MADDE 16 – (1) İhale konusu mal veya hizmet alımları ile uygulama işlerinin her türlü özelliğini belirten idari şartnamenin idarelerce hazırlanması esastır. Ancak, mal veya hizmet alımları ile uygulama işlerinin özelliği nedeniyle idarelerce hazırlanmasının mümkün olmadığının belirlenmesi ve ihale yetkilisi tarafından onaylanması kaydıyla, idari veya teknik şartnameler bu Yönetmelikte belirlenen usul ve esaslara göre hazırlattırılabilir.

(2) Tip şartnamelerde doldurulmak üzere boş bırakılan ve dipnota alınan hususlar ile hüküm bulunmayan hallerde işin özelliğine göre idarelerce düzenleme yapılır.

(3) İhale konusu mal veya hizmet alımları ile uygulama işlerinin teknik ayrıntıları ve şartları ile projesini de kapsayan teknik şartnameler hazırlanarak ihale dokümanına dahil edilir. İdarelerce hazırlanacak teknik şartnamelerde belirlenecek kriterlerin, verimliliği ve fonksiyonelliği sağlamaya yönelik olması, rekabeti engelleyici hususlar içermemesi zorunludur.

(4) Teknik şartnamelerde, varsa ulusal veya uluslararası teknik standartlara uygunluğu sağlamaya yönelik düzenlemeler de yapılır. Bu şartnamelerde teknik özelliklere ve tanımlamalara yer verilir. Belli bir marka, model, patent, menşei, kaynak veya ürün belirtilemez ve belirli bir marka veya modele yönelik özellik ve tanımlamalara yer verilmez. Ancak, ulusal veya uluslararası teknik standartların bulunmaması veya teknik özelliklerin belirlenmesinin mümkün olmaması hallerinde "dengi" ifadesine yer verilmek

şartıyla marka veya model belirtilebilir.

Sözleşmeler

MADDE 17 – (1) İhale dokümanı kapsamında yer alan sözleşme tasarısının hazırlanmasında işin niteliği dikkate alınarak, tip sözleşmelerden teklif türüne uygun olanı esas alınır.

(2) Tip sözleşmelerde doldurulmak üzere boş bırakılan ve dipnota alınan hususlar ile hüküm bulunmayan hallerde işin özelliğine göre idarelerce düzenleme yapılır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İhale Onayının Alınması, İhale Komisyonu ve İhale İşlem Dosyası

İhale onayının alınması

MADDE 18 – (1) İhalesi yapılacak her iş için idarelerce bir onay belgesi düzenlenir ve ihale yetkilisi tarafından onaylanır. Bu onay belgesinde; işin niteliği, varsa proje numarası, uygulanacak usul, maliyet bedeli, ödeneği, doküman bedeli, ilan yapılacak hallerde ilanın şekli, ihalenin yabancı isteklilere açık olup olmadığı ve geçici teminat miktarı belirtilir.

(2) İhale usulünün gerektirmesi nedeniyle onay belgesine ayrıca, ihale dokümanı, davet edilecek istekli listesi ve diğer belgeler eklenir.

İhale komisyonunun kurulması ve çalışma esasları

MADDE 19 – (1) İhale komisyonu ihale yetkilisince biri başkan olmak üzere en az beş asil ve beş yedek üyeden ilan veya davet tarihinden önce oluşturulur. Komisyonda en az iki kişinin ihaleye konu işin uzmanı, bir kişinin mali işlerden sorumlu veya bu işleri yapan idare personeli olması zorunludur.

(2) İhaleyi yapan idarede yeterli sayı veya nitelikte personel bulunmaması halinde, diğer idarelerden veya kamu kurum ve kuruluşlardan komisyona üye alınabilir.

(3) İhale komisyonu eksiksiz olarak toplanır ve kararlar çoğunlukla alınır. Komisyon üyeleri çekimser kalamazlar.

İhale işlem dosyası

MADDE 20 – (1) İdare, ihalesi yapılacak her iş için bir işlem dosyası düzenler. Bu dosyada; onay belgesi ile yaklaşık maliyet hesap cetveli, ihale dokümanı, ilan metinleri, istekliler tarafından sunulan başvurular veya teklifler ile isteklilere yapılan bildirimlere ilişkin tebligat, alındı belgeleri, ihale komisyonu tutanak ve kararları gibi ihale süreci ile ilgili belgeler bulunur.

(2) Gerekli incelemeyi yapmalarını sağlamak amacıyla ihale işlem dosyasının birer örneği, ilan veya daveti izleyen üç gün içinde idare tarafından ihale komisyonu üyelerine verilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

İhale Usulleri

Uygulanacak ihale usulleri

MADDE 21 – (1) Yapılacak ihalelerde aşağıdaki usullerden biri uygulanır.

a) Açık ihale,

b) Belli istekliler arasında ihale,

c) Pazarlık usulü ihale.

Açık ihale usulü

MADDE 22 – (1) Bütün isteklilerin teklif verebildiği usuldür.

(2) İhale ilanı yapılan ve ihale dokümanlarında belirtilen koşulları taşıyan bütün isteklilerin teklif verebildiği, ihale dokümanlarındaki yeterlilik kriterlerini sağlayan isteklilerden birinin üzerine ihale edildiği usuldür.

(3) İstekliler, ihale tarih ve saatine kadar, yeterlik kriterlerini dikkate alarak idareye başvururlar. Başvurular posta yoluyla da yapılabilir.

Belli istekliler arasında ihale usulü

MADDE 23 – (1) Restorasyon yapılacak özgün nitelikte ve karmaşık yapıdaki vakıf kültür varlıklarının kullanım durumu, konumu, fonksiyonu, ziyaretçi yoğunluğu ile tarihi ve sanatsal özellikleri dikkate alınarak mesleki ve teknik yeterlilikleri ile ekonomik ve mali güçleri idarece kabul edilmiş ve ihale yetkilisince onaylanmış belli isteklilerin davet edilerek ilan yapılmaksızın ihale edildiği usuldür.

(2) İdare, her bir işin özellik ve niteliklerine göre ihale konusu iş veya tanımladığı benzer işlerle ilgili alanda faaliyet gösteren, yukarıdaki şartları taşıyan isteklilerin, teklif belgelerini hazırlamalarına imkan sağlayacak şekilde şartname ve eklerini davet belgeleriyle birlikte teklif verme son başvuru tarihinden en az 14 takvim günü önce istekliye verir veya ihale dokümanını nereden ve nasıl temin edeceğini bildirir.

(3) İhale komisyonu, isteklilerin ihale dokümanında belirtilen ihaleye katılım koşullarını sağlayıp sağlamadığını değerlendirerek geçerli teklifleri belirler, geçerli tekliflerden en düşük teklif sahibi istekli üzerine ihale bırakılarak sonuçlandırılır.

(4) Teklif veren istekli sayısının üçten (3) az olması halinde ihale iptal edilir. İhalenin iptali halinde, teklifler açılmaksızın isteklilere iade edilir. İhalenin iptal edilmesi halinde herhangi bir hak talebinde bulunulamaz.

Pazarlık usulü ihale

MADDE 24 – (1) İdarelerin, 250.000,00 YTL tutarına kadar olan her türlü işlerini; ihale konusu iş veya benzer işler alanında faaliyet gösteren en az üç istekliden teklif istenmek suretiyle yapabileceği ihale usulüdür.

(2) İhale komisyonu, davet ettiği isteklilerle yapım teknikleri ve mali yeterlikleri konusunda ayrı ayrı görüşür ve son teklifleri de alarak ihaleyi en düşük teklif sahibine yapar ve sonuçlandırır.

(3) Bu maddede belirlenen limit, Vakıf Kültür Varlıkları Birim Fiyatları artış oranı esas alınarak güncellenir.

Doğrudan Temin

MADDE 25 – (1) İdareler acil durumlarda ve gerekli görülen hallerde ihale usullerinin dışında harcama yetkilisinin onayı ile Katma Değer Vergisi hariç tutarı 100.000,00 YTL.'ye kadar olan vakıf kültür varlıklarının, her türlü bakım onarım ve hizmet işleri ile diğer ihtiyaçlarını karşılamak üzere, harcama yetkilisinin görevlendireceği kişi veya kişilerce piyasa araştırmasına dayalı olarak uzman gerçek ve tüzel kişilere doğrudan yaptırılabilir.

(2) Bu maddede belirlenen limit, Vakıf Kültür Varlıkları Birim Fiyatları artış oranı esas alınarak güncellenir.

ALTINCI BÖLÜM

İhalelere İlişkin Diğer Hususlar

Açık ihale usulüne ait ilanlar

MADDE 26 – (1) İhaleler, ihale tarihinden en az ondört gün önce Genel Müdürlüğün resmi internet sitesinde yayımlanmak suretiyle ilan edilir ve tarihini gösterir yayınlanmış metni ihale işlem dosyasına konur.

(2) İlan sürelerinin hesaplanmasında ilânın yayımlandığı gün dikkate alınır, ihale günü veya son başvuru günü dikkate alınmaz.

(3) İhale için tespit olunan tarih tatil gününe rastlamışsa ihale, tatili takip eden ilk iş gününde aynı yer ve saatte yapılır ve bu saate kadar verilen teklifler kabul edilir. İlândan sonra çalışma saati değişse de ihale ilân edilen saatte yapılır.

İhale ilanlarının düzenlenmesi

MADDE 27 – (1) İhale ilanları, ihale dokümanında yer alan bilgiler esas alınmak suretiyle, ihale usulüne göre oluşturulan standart ilan formlarına uygun olarak hazırlanır.

(2) İhale ilanlarında yer alan bilgiler ile ihale dokümanını oluşturan belgelerde idarece yapılan düzenlemelerin birbirine uygun olması gerekir.

(3) İhale dokümanında belirtilmeyen hususlara ilanlarda yer verilemez.

(4) İlanlarda aşağıdaki hususların belirtilmesi zorunludur:

a) İdarenin adı, adresi, telefon ve faks numarası,

b) İhale konusu işin adı, niteliği, türü ve miktarı,

c) Uygulanacak ihale usulü, ihaleye katılabilme şartları ve istenilen belgelerin neler olduğu,

ç) İhalenin nerede, hangi tarihte ve saatte yapılacağı ve tekliflerin ihale saatine kadar nereye verileceği,

d) İhale dokümanının nerede görüleceği ve bedeli,

e) Bütün tekliflerin reddedilmesi ve ihalenin iptal edilmesinde idarenin serbest olduğu,

f) İhalelerde, ceza ve ihalelerden yasaklama hükümleri hariç 4734 sayılı Kanun hükümlerinin uygulanmayacağı,

g) İhale konusu işe başlama ve işi bitirme tarihi,

ğ) Tekliflerin geçerlilik süresi,

h) Teklif ve sözleşme türü,

ı) Mal alımı ihalelerinde teslim yeri, hizmet alımı ve uygulama işleri ihalelerinde ise işin yapılacağı yer,

i) Yeterlik değerlendirmesinde uygulanacak kriterler,

j) Teklif edilen bedelin % 5'inden az olmamak üzere isteklice, geçici teminat verileceği.

İlanın uygun olmaması

MADDE 28 – (1) 26 ve 27 nci maddelerde belirtilen hükümlere uygun olmayan ilanlar geçersizdir. Uygun olmayan ilanlar yenilenmedikçe ihale yapılamaz.

(2) Ancak, 26 ncı maddede belirtilen ilânın yapılmaması veya ilân süresine uyulmaması halleri hariç, yapılan ilânların 27 nci madde hükümlerine uygun olmadığının anlaşılması durumunda, ilanların yayımlanmasını takip eden on gün içinde hatalı hususlar için düzeltme ilânı yapılmak suretiyle ihale gerçekleştirilebilir. Düzeltme ilanı Genel Müdürlüğün resmi internet sitesinde yayımlanır.

(3) İlanın geçersizliğinin ihale yapıldıktan sonra anlaşılması halinde ihale iptal edilir.

İhale dokümanının görülmesi ve satın alınması

MADDE 29 – (1) Her sayfası onaylanan ihale dokümanı istekliler tarafından ilanda belirtilen idare adresinde görülebilir. İsteklilerin kendisi veya noter onaylı vekaletnameyi haiz yetkili temsilcileri ihale dokümanını ihale tarihinden en az üç gün önce satın almaları zorunludur.

(2) İhale dokümanı idarece belirlenen esaslar çerçevesinde gerekli güvenlik önlemleri alınması kaydıyla CD ortamına aktarılmış kopya veya metin olarak satılabilir. Bu takdirde satış bedeli maliyetini aşamaz, dokümanın satış hakkı idareye aittir.

İhale dokümanında değişiklik

MADDE 30 – (1) İlan yapıldıktan sonra ihale dokümanında değişiklik yapılmaması esastır. Değişiklik yapılması zorunlu olursa, bunu gerektiren sebep ve zorunluluklar bir tutanakla tespit edilerek önceki ilanlar geçersiz sayılır ve iş yeniden aynı şekilde ilan olunur.

İhale saatinden önce ihalenin iptal edilmesi

MADDE 31 – (1) İdarenin gerekli gördüğü veya ihale dokümanında yer alan belgelerde ihalenin yapılmasına engel olan ve düzeltilmesi mümkün bulunmayan hususların bulunduğunun tespit edildiği hallerde ihale saatinden önce ihale iptal edilebilir.

(2) Bu durumda, iptal nedeni belirtilmek suretiyle ihalenin iptal edildiği isteklilere hemen ilân edilerek duyurulur. Bu aşamaya kadar teklif vermiş olanlara ihalenin iptal edildiği ayrıca tebliğ edilir. İhalenin iptal edilmesi halinde, verilmiş olan bütün teklifler reddedilmiş sayılır ve bu teklifler açılmaksızın isteklilere iade edilir. İhalenin iptal edilmesi nedeniyle isteklilerce idareden herhangi bir hak talebinde bulunulamaz.

(3) İhalenin iptal edilmesi durumunda, iptal nedenleri gözden geçirilerek yeniden ihaleye çıkılabilir.

İhale sürecinde yasak fiil veya davranışlar

MADDE 32 – (1) İhalelerde aşağıda belirtilen fiil veya davranışlarda bulunmak yasaktır:

a) Hile, vaat, tehdit, nüfuz kullanma, çıkar sağlama, anlaşma, irtikap, rüşvet suretiyle veya başka yollarla ihaleye ilişkin işlemlere fesat karıştırmak veya buna teşebbüs etmek.

b) İsteklileri tereddüde düşürmek, katılımı engellemek, isteklilere anlaşma teklifinde bulunmak veya teşvik etmek, rekabeti veya ihale kararını etkileyecek davranışlarda bulunmak.

c) Sahte belge veya sahte teminat düzenlemek, kullanmak veya bunlara teşebbüs etmek.

ç) Alternatif teklif verebilme halleri dışında, ihalelerde bir istekli tarafından kendisi veya başkaları adına doğrudan veya dolaylı olarak, asaleten ya da vekaleten birden fazla teklif vermek.

d) Bu Yönetmeliğe göre ihaleye katılamayacağı belirtildiği halde ihaleye katılmak.

(2) Bu yasak fiil veya davranışlarda bulunanlar hakkında 4734 sayılı Kanunun Dördüncü Kısmında belirtilen hükümler uygulanır.

YEDİNCİ BÖLÜM
İhaleye Katılımda Yeterlik

Yeterliğin belirlenmesinde uyulacak ilkeler

MADDE 33 – (1) İhale konusu işin niteliğine göre, bu Yönetmelikte düzenlenen bilgi ve belgelerden yeterlik değerlendirmesi için isteneceklerin ve bu belgelerde aranacak yeterlik kriterlerinin ihale dokümanı ile ihaleye ilişkin ilan belgelerinde belirtilmesi zorunludur.

(2) Ortak girişimin yeterli bulunması, ortakların veya üyelerin her birinin ayrı ayrı yeterli bulunduğunu göstermez. Ortak girişimin ihaleden önce bozulması halinde, davet mektubu geçersiz sayılır.

Yeterlik kriterlerinin değerlendirilmesinde istenecek belgeler

MADDE 34 – (1) İsteklinin ekonomik ve mali yeterliği ile mesleki ve teknik yeterliğinin belirlenmesinde değerlendirilmek üzere;

a) İsteklinin, bu Yönetmelikte belirtilen ihale dışı bırakılma durumunda olmadığına ilişkin taahhütnamenin,

b) İsteklinin mesleki faaliyetini sürdürdüğünü ve teklif vermeye yetkili olduğunu gösteren belgelerin,

c) İsteklinin organizasyon yapısına ve ihale konusu işi yerine getirmek için işin özelliğinin gerektirdiği ve ihale dokümanında belirtilen yeterli sayıda ve nitelikte kalemişleri, çini, tezyinat, ahşap, demir, taş işleri, restorasyon ve benzeri konularda uzmanlaşmış personeli çalıştırdığına dair belgelerin veya çalıştıracağına ilişkin taahhütnamenin,

ç) İsteklinin ihale konusu iş veya benzer işlerde, mal veya hizmet alımları için son beş yıl içinde, uygulama işleri için ise son on beş yıl içinde kamu veya özel sektörde o işe ait sözleşme bedelinin en az % 70'i oranında gerçekleştirdiği veya %50'si oranında denetlediği veyahut yönettiği idarece kusursuz kabul edilen ihale konusu benzer işlerle ilgili deneyimini gösteren belgelerin,

idarelerce istenilmesi zorunludur.

(2) Proje hazırlama ve uygulamanın birlikte ihale edildiği durumlarda yalnız uygulama kriterleri aranır.

(3) Bu maddenin birinci fıkrasının (ç) bendinde belirtilen yapım ve yapımla ilgili hizmet işlerinde, denetleme veya yönetme görevi nedeniyle alınan belgelerde gerçek kişinin mühendis veya mimar olma şartı aranır. İş bitirme, yönetim veya denetim suretiyle elde edilecek belgeler, belge sahibi kişi veya kuruluşların dışındaki istekliler tarafından kullanılamaz, belgeler devredilemez, kiraya verilemez ve satılamaz. Bu belge sahiplerinin kuracakları veya ortak olacakları tüzel kişiliklerin ihaleye girebilmesinde tüzel kişiliğin yarısından fazla hissesine sahip olmaları, her ihalede bu oranın aranması ve teminat süresince bu oranın muhafaza edilmesi zorunludur. Yönetim faaliyetleri nedeniyle alınacak belgeler, onda bir oranında dikkate alınır.

(4) Teklif birim fiyatlı ve anahtar teslimi götürü bedel işlerde idarenin tanımladığı özellikli imalatlar için uygun analizler istenir. Gerek görülmesi halinde anahtar teslimi götürü bedel işlerde teklif bedelini gösteren hesap cetveli istenebilir.

Belgelerin sunuluş şekli

MADDE 35 – (1) Bu Yönetmeliğin uygulanmasında idareler; belgelerin aslını veya aslına uygunluğu noterce onaylanmış örneklerini isterler. İsteklilerin, istenen belgelerin aslı yerine ihaleden önce idare tarafından "aslı idarece görülmüştür" veya bu anlama gelecek şerh düşülen ve aslı kendilerine iade edilen belgelerin suretlerini de teklif veya başvurularına eklemeleri mümkündür. İstekliler tarafından bu yönde yapılacak başvuruların ihaleden önce idarenin yetkili personelince karşılanması zorunludur.

(2) Noter onaylı belgelerin aslına uygun olduğunu belirten bir şerh taşıması zorunlu olup, sureti veya fotokopisi görülerek onaylanmış olanlar ile "ibraz edilenin aynıdır" veya bu anlama gelecek bir şerh taşıyanlar geçerli kabul edilmez. Ancak Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi Nizamnamesinin 9 uncu maddesi çerçevesinde; Gazete idaresince veya Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğine bağlı odalarca "aslının aynıdır" şeklinde onaylanarak isteklilere verilen Ticaret Sicili Gazetesi suretleri ile bunların noter onaylı suretleri kabul edilir.

(3) Teklif kapsamında sunulan iş deneyim belgelerinin noter onaylı olanlarının asılları, ihale üzerinde kalan istekli tarafından sözleşme imzalanmadan önce idareye ibraz edilir.

(4) Yerli veya yabancı isteklilerce sunulacak yabancı ülkelerden temin edilen belgelerin, ait olduğu ülke mevzuatına göre düzenlenmesi ve alındığı ülkedeki Türkiye Cumhuriyeti Konsolosluğunca veya Dışişleri Bakanlığınca onaylı olması gerekir. Ancak idarelerce ihale dokümanında belirtilen belgeler ile Yabancı Resmi Belgelerin Tasdiki Mecburiyetinin Kaldırılması Sözleşmesine taraf ülkelerden sağlanan bu sözleşmenin 1 inci maddesi kapsamındaki resmi belgeler, "apostille" kaşesi taşıması kaydıyla belgelerin alındığı ülkedeki Türkiye Cumhuriyeti Konsolosluğu veya Türk Dışişleri Bakanlığı onay işleminden muaftır. Türkiye Cumhuriyeti ile diğer devlet veya devletler arasında belgelerdeki imza, mühür veya damganın tasdik işlemini belirli işlemlere bağlı tutan hükümler içeren bir anlaşma veya sözleşme bulunduğu takdirde, bu ülkelerden sağlanan belgelerin onayı bu anlaşma veya sözleşme hükümlerine göre yaptırılabilir. İdarelerce belgelerin Türkçe tercümelerinin istenildiği hallerde ise, yurt dışından sağlanan resmi belgeler ile idarece ihale dokümanında belirlenen belgelerin tercümelerinin Türkiye Cumhuriyeti Konsolosluğunca veya Türk Dışişleri Bakanlığınca onaylı olması şarttır. Apostille kaşesi taşıyan belgelerin tercümeleri ile Türkiye Cumhuriyeti Konsolosluğunca veya Türk Dışişleri Bakanlığınca onaylı olması şartı aranmayan belgelerden Türkçe tercümeleri istenenlerin tercümelerinin yeminli mütercimlerce yapılması ve noter onaylı olması zorunludur.

(5) Uluslararası Akreditasyon Forumu Karşılıklı Tanınma Antlaşmasında yer alan ulusal akreditasyon kurumlarınca akredite edilmiş belgelendirme kuruluşları tarafından düzenlenen belgeler ve bunların tercümeleri, bu belgelendirme kuruluşlarının veya akreditasyon kurumlarının kurulu oldukları ülkelerdeki Türkiye Cumhuriyeti Konsoloslukları veya Türkiye'de Dışişleri Bakanlığı onay işleminden muaftır. Ancak bu belgelerin, Türk Akreditasyon Kurumundan alınan teyit yazısı ile birlikte sunulması gerekmektedir. Türk Akreditasyon Kurumu tarafından akredite edildiği duyurulan belgelendirme kuruluşları tarafından düzenlenen ve TÜRKAK Akreditasyon Markası taşıyan belge ve sertifikalar için Türk Akreditasyon Kurumundan teyit alınması zorunlu değildir.

(6) İdareler yurt dışında faaliyet gösteren isteklilerin durumu ile ilgili olarak ticaret siciline tescil edildiği yerin Meslek Odası ile ticaret sicil kaydı (istekli şirket ise kuruluşu ve ortakları) hakkında yazışma yapabilir ve isteklinin güvenirliğinin tespiti için bu konuda uzmanlaşmış kuruluşlara yurtdışında araştırma yaptırabilirler.

(7) İdareler, ekonomik ve mali yeterlik ile mesleki ve teknik yeterliğe ilişkin parasal değer ihtiva eden belgeleri, ilk ilan veya davet tarihindeki Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası döviz alış kuru üzerinden veya yabancı para cinsinden teklif verilebilecek durumlarda ise çapraz kurlar üzerinden tekliflerin değerlendirilmesinde esas alınacak para birimine çevirerek değerlendirir.

(8) Yabancı istekliler, ihale dokümanında istenen belgelerin, kendi ülkelerindeki mevzuat uyarınca dengi olan belgeleri sunarlar. Bu belgelerden Yönetmelikte sayılanların, isteklinin tabi olduğu mevzuat çerçevesinde denginin bulunmaması ya da düzenlenmesinin mümkün olmaması halinde bu duruma ilişkin yazılı beyanlarını verirler. Ancak bu hususun yabancı gerçek kişi isteklinin uyruğunda bulunduğu ya da yabancı tüzel kişi isteklinin şirket merkezinin bulunduğu ülkenin Türkiye'deki misyon şefliklerine veya bu ülkelerdeki Türkiye Cumhuriyeti misyon şefliklerine teyit ettirilmesi zorunludur.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Mesleki ve Teknik Yeterliğe İlişkin Belgeler

İstekliyle ilgili belgeler

MADDE 36 – (1) İdarelerce yapılacak mal veya hizmet alımı ve uygulama işi ihalelerinde isteklilerden;

a) Gerçek kişi olması halinde, ilk ilan/davet tarihinin veya ihale/son başvuru tarihinin içerisinde bulunduğu yılda alınmış, ilgisine göre Ticaret veya Sanayi Odasına veya ilgili Meslek Odasına kayıtlı olduğunu gösterir belgenin,

b) Tüzel kişi olması halinde, mevzuatı gereği tüzel kişiliğin siciline kayıtlı bulunduğu Ticaret veya Sanayi Odasından, ilk ilan veya davet tarihinin veya ihale veya son başvuru tarihinin içerisinde bulunduğu yılda alınmış, tüzel kişiliğin sicile kayıtlı olduğuna dair belgenin,

c) Gerçek kişi olması halinde, noter tasdikli imza beyannamesinin,

ç) Tüzel kişi olması halinde, ilgisine göre tüzel kişiliğin ortakları, üyeleri veya kurucuları ile tüzel kişiliğin yönetimindeki görevlileri belirten son durumu gösterir Ticaret Sicil Gazetesi veya bu hususları tevsik eden belgeler ile tüzel kişiliğin noter tasdikli imza sirkülerinin,

d) Gerçek veya tüzel kişi olması durumuna göre, ortağı olduğu şahıs şirketleri ile sermayesinin yarısından fazlasına sahip olduğu sermaye şirketlerine ilişkin beyannamenin

e) Tüzel kişi istekli tarafından sunulan iş deneyim belgesinin, aynı tüzel kişinin yarısından fazla hissesine sahip ortağına ait olması halinde, İş Deneyim Belgesinin Başka Bir Tüzel Kişiye Kullandırılmayacağına İlişkin Taahhütnamenin,

istenilmesi zorunludur.

(2) Vekaleten ihaleye katılma halinde, istekli adına katılan kişinin ihaleye katılmaya ilişkin noterden onaylı vekaletnamesi ile vekaleten katılanın noter tasdikli imza beyannamesi istenir.

(3) İş ortaklıklarında iş ortaklığı beyannamesi ile birlikte iş ortaklığını oluşturan gerçek veya tüzel kişilerin her birinin ilgisine göre (a), (b), (c), (ç), (d) ve (e) bentlerindeki belgeleri, konsorsiyumlarda konsorsiyum beyannamesi ile birlikte konsorsiyumu oluşturan gerçek veya tüzel kişilerin her birinin ilgisine göre (a), (b), (c), (ç), (d) ve (e) bentlerindeki belgeleri ayrı ayrı vermeleri zorunludur.

(4) Ayrıca, ihale konusu işin yapılmasına ilişkin olarak ilgili mevzuatı gereği alınması zorunlu olan sicil, izin, ruhsat vb. belgelerin isteklilerce verilmesine ilişkin hükümlere ilan ve ilgisine göre ön yeterlik şartnamesi veya idari şartnamede yer verilir. İş ortaklıklarında ortaklardan her birinin söz konusu belgeleri sunması zorunludur. Konsorsiyumlarda ise işin, söz konusu belgeleri gerektiren kısmına teklif veren ortağın o kısma ilişkin belgeleri sunması gerekir.

İş deneyim belgeleri

MADDE 37 – (1) İstekliden, 34 üncü maddenin birinci fıkrasının (ç) bendinde belirtilen belgelerin istenilmesi zorunludur.

(2) İş deneyimini gösteren belgeler, isteklinin ihale konusu iş veya benzer işlerdeki deneyimini ortaya koyan ve bu Yönetmelikte yazılı esas ve usullere göre düzenlenerek verilen ve değerlendirilen; iş bitirme belgesi, iş durum belgesi, iş yönetme belgesi ve iş denetleme belgesidir.

(3) İş deneyiminde değerlendirilecek benzer işler; ihale konusu iş veya işin bölümleriyle nitelik ve büyüklük bakımından benzerlik gösteren, aynı veya benzer inşaat usul ve tekniği gerektiren, tesis, makine, teçhizat ve diğer ekipman ile mali güç, ihtisas ve organizasyon gerekleri itibariyle benzer özellikteki işlerdir.

(4) Belirtilen esaslara uygun biçimde, hangi nitelikteki iş ya da işlerin benzer iş kabul edileceği ilgili idarece tespit edilir ve ihale dokümanı ile ihaleye ilişkin ilan veya davet belgelerinde belirtilir.

(5) İhale komisyonları, iş deneyimi olarak sunulan belgelerin ihale konusu işe benzerlik ve öngörülen asgari tutarı sağlayıp sağlamadıkları yönünden yapacakları yeterlik değerlendirme işlemlerini bu Yönetmelikte yer alan esaslara göre gerçekleştirirler.

(6) Uygulama işlerinde;

a) İş deneyimi olarak, istekli tarafından teklif edilen bedelin % 50'sinden az ve % 100'ünden fazla olmamak üzere idarece belirlenecek bir oranda, ihale konusu iş veya benzer işlere ait tek sözleşmeye ilişkin iş deneyim belgesi istenir. İşin niteliğinin gerektirmesi halinde, bu belgenin tamamının veya bir kısmının belli bir yapı tekniği veya dönemine ilişkin olması şartı idarelerce aranabilir. İş ortaklıklarında, pilot ortağın istenen asgari iş deneyim tutarının tamamını, diğer ortakların her birinin ise, istenen asgari iş deneyim tutarının %10' unu sağlaması gerekir. Konsorsiyumlarda ise, koordinatör ortak ve diğer ortakların, işin uzmanlık gerektiren kısımları için teklif ettikleri bedel üzerinden istenen asgari iş deneyim tutarını sağlaması gerekir.

b) Proje hazırlanması ve uygulama işlerinin birlikte ihale edildiği ihalelerde iş deneyim belgesi olarak proje hizmet iş deneyim belgesi aranmaz. İsteklinin ihale dokümanında belirlenen oranda yalnız uygulama işleri iş deneyim belgesinin sunulması ve kriterleri sağlaması yeterlidir.

(7) Mal veya hizmet alımlarında;

a) İş deneyimi olarak, istekli tarafından teklif edilen bedelin % 25' inden az ve % 50' sinden fazla olmamak üzere idarece belirlenecek bir oranda, ihale konusu iş veya benzer işlere ait tek sözleşmeye ilişkin iş deneyim belgesi istenir.

b) Hizmet alımlarında, işin niteliğinin gerektirmesi halinde, bu belgenin tamamının veya bir kısmının belli bir yapı tekniği veya dönemine ilişkin olması şartı idarelerce aranabilir. İş ortaklıklarında, pilot ortağın istenen asgari iş deneyim tutarının tamamını, diğer ortakların her birinin ise, istenen asgari iş deneyim tutarının %30' unu sağlaması gerekir. Konsorsiyumlarda ise, koordinatör ortak ve diğer ortakların, işin uzmanlık gerektiren kısımları için teklif ettikleri bedel üzerinden istenen asgari iş deneyim tutarını sağlaması gerekir.

İsteklinin organizasyon yapısı ve personel durumu ile kaliteye ilişkin belgeler

MADDE 38 – (1) İsteklinin organizasyon yapısı ile ihale konusu işi yerine getirmek için idarece öngörülen sayıda ve nitelikte işin özelliğinin gerektirdiği uzmanlaşmış; restorasyon uzmanı, kalemişleri, ahşap, demir, taş işleri gibi alanlarda personel çalıştırılmasına ilişkin olarak aşağıda belirtilen belgeler istenebilir ve bunlar üzerinden asgari yeterlik kriterleri belirlenebilir.

(2) Asgari yeterlik kriteri olarak anahtar teknik personel öngörülmesi halinde, ilgilinin beş yıl deneyimli mimar veya mühendis olması gereklidir. Ancak, bu kişilerin ihale tarihinden önce işe alınmış ve ihale tarihi itibarıyla isteklinin bünyesinde bulunuyor olması şartlarının aranması zorunludur. Özel sektörde geçen deneyim süresi ilgili meslek odası kayıt süresini gösteren belgeyle, kamuda geçen deneyim süresi hizmet çizelgesi ve görevlendirme belgeleriyle; ihale konusu iş benzeri kültür varlıklarının mal veya hizmet alımı ile uygulama işlerinde çalışmasını referans, yapılan işlerin adıyla düzenlenmiş hizmet dökümü v.b. belgelerle; isteklinin bünyesinde bulunuyor olduğu hususu ise, ilgili adına prim ödendiğini veya ilgilinin işe alındığını gösteren sosyal güvenlik kurumu onaylı belgeler ile desteklenir

(3) Bu niteliklere sahip gerçek kişi isteklilerden, şahıs şirketi ortaklarından, limited şirketlerde müdürlük görevini yürüten ortaklarından, anonim şirketlerin yönetim kurulu başkanı, yönetim kurulu üyeleri, murahhas müdür ve genel müdürlük görevini yürüten ortaklarından, ortak girişimlerin ise gerçek kişi ortaklarından ve tüzel kişi ortaklarının yukarıda sayılan unvanları taşıyan gerçek kişi ortaklarından isteklinin bünyesinde çalıştığına dair belge aranmaz.

(4) İş ortaklığında, ortaklık oranına bakılmaksızın, pilot ve diğer ortaklara ait anahtar teknik personelin tamamı değerlendirilir.

(5) Konsorsiyumlarda, koordinatör ortağa ve diğer ortaklara ait anahtar teknik personel işin uzmanlık gerektiren kısımları göz önünde bulundurularak, ayrı ayrı istenir ve değerlendirilir.

(6) Anahtar teknik personel olarak gösterilen personel, aynı zamanda teknik personel olarak ihale konusu işte ve başkaca herhangi bir işte istihdam edilemez.

(7) İhale konusu işte çalıştırılması öngörülen teknik personelin nitelik ve sayısı ilan ve ihale dokümanında belirtilir. Bu kapsamdaki teknik personel için "Teknik Personel Taahhütnamesi" verilmesi yeterlidir. İhale üzerinde kalan isteklinin, taahhüt edilen teknik personelin idarece öngörülen nitelik ve sayıda olduğuna dair belgeleri sözleşmenin imzalandığı tarihten itibaren beş gün içinde idareye sunması zorunludur. İş ortaklığında teknik personel, ortaklık oranına bakılmaksızın pilot ve diğer ortaklar tarafından karşılanabilir. Konsorsiyumlarda ise, işin uzmanlık gerektiren kısımları için öngörülen teknik personelin, ilgili kısma teklif veren ortak tarafından karşılanması gerekir.

(8) İdareler ayrıca işin niteliğini göz önünde bulundurarak, istekliden kalite yönetim sistem belgesi ile çevre yönetim sistemi belgesi isteyebilir. Bu kalite belge ve sertifikalarının, Türk Akreditasyon Kurumu tarafından akredite edilen belgelendirme ve kalite kontrol kuruluşları veya Uluslararası Akreditasyon Forumu Karşılıklı Tanınma Antlaşmasında yer alan ulusal akreditasyon kurumlarınca akredite edilmiş belgelendirme ve kalite kontrol kuruluşları tarafından düzenlenmiş olması zorunludur. Bu belgelendirme ve kalite kontrol kuruluşlarının Uluslararası Akreditasyon Forumu Karşılıklı Tanınma Antlaşmasında yer alan ulusal akreditasyon kurumlarınca akredite edilmiş belgelendirme kuruluşu olduklarının ve bu kuruluşlarca düzenlenen belgenin geçerliliğini sürdürdüğünün, Türk Akreditasyon Kurumundan alınacak bir yazı ile teyit edilmesi gerekir. Bu teyit yazısının ilk ilan/davet veya ihale/son başvuru tarihinin içerisinde bulunduğu yılda alınmış olması zorunludur. Ancak Türk Akreditasyon Kurumu tarafından akredite edildiği duyurulan belgelendirme ve kalite kontrol kuruluşları tarafından verilen ve TÜRKAK Akreditasyon Markası taşıyan

belge ve sertifikalar için Türk Akreditasyon Kurumundan teyit alınması zorunlu değildir. İş ortaklıklarında, pilot ortağın bu belgeleri sağlaması yeterlidir. Konsorsiyum olarak ihaleye katılan isteklilerde, ihale konusu işin kalite belgesi istenen kısmına teklif veren konsorsiyum ortaklarının bu belgeleri sunması gerekir.

Makine ve diğer ekipmana ilişkin belgeler

MADDE 39 – (1) İdare, ihale konusu işin yapılabilmesi için gerekli gördüğü tesis, makine, teçhizat ve diğer ekipman ile ilgili bilgi ve belgeler isteyebilir ve bunlara ait asgari yeterlik kriterleri belirleyebilir.

(2) Tesis, makine, teçhizat ve diğer ekipman için kendi malı olma şartının aranmaması esastır.

(3) İsteklinin kendi malı olan tesis, makine, teçhizat ve diğer ekipman, fatura, demirbaş veya amortisman defterinde kayıtlı olduğuna dair noter tespit tutanağı veya yeminli mali müşavir raporu ya da serbest muhasebeci ve mali müşavir raporu ile tevsik edilir. Taahhüt edilerek temin edilecek tesis, makine, teçhizat ve diğer ekipman için ise, noter onaylı taahhütnamenin verilmesi gerekir.

(4) Geçici ithalle getirilmiş veya 10/6/1985 tarihli ve 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu hükümlerine göre edinilmiş tesis, makine, teçhizat ve diğer ekipmanda, kira sözleşmesine eklenmek ve ihale ilk ilan tarihine kadarki kiraların ödendiği belgelenmek şartı ile isteklinin kendi malı sayılır.

(5) İş ortaklıklarında, pilot ve diğer ortaklara ait tesis, makine, teçhizat ve diğer ekipman ortaklık oranına bakılmaksızın tam olarak değerlendirilir.

(6) Konsorsiyumlarda, koordinatör ortağa ve diğer ortaklara ait tesis, makine, teçhizat ve diğer ekipman; işin uzmanlık gerektiren kısımları göz önünde bulundurularak, ayrı ayrı istenir ve değerlendirilir.

(7) Makine ve diğer ekipmana ilişkin belgelerin istenilmesi ve bunlar üzerinden yeterlik kriteri öngörülmesi halinde, istenecek belgeler ve bunların taşıyacağı şartlar idarece belirlenir.

Konsorsiyumlar

MADDE 40 – (1) İşin farklı uzmanlıklar gerektirmesi durumunda, ihaleye konsorsiyumların teklif verip veremeyeceği, eğer ihaleye teklif verebileceklerse işin uzmanlık gerektiren kısımları ilanda ve ihale dokümanında belirtilir.

(2) Birden fazla gerçek veya tüzel kişinin konsorsiyum oluşturmak suretiyle ihaleye teklif verebilmelerinin ihale dokümanında öngörülmesi halinde, teklif verecek istekliler, konsorsiyum oluşturduklarına dair koordinatör ortağın da belirtildiği konsorsiyum beyannamesini teklifleriyle beraber sunarlar.

(3) İhalenin konsorsiyum üzerinde kalması halinde, konsorsiyumdan sözleşme imzalanmadan önce noter tasdikli konsorsiyum sözleşmesini vermesi istenir.

(4) Konsorsiyum beyannamesi ve sözleşmesinde; konsorsiyumu oluşturan gerçek ve tüzel kişilerin ihale veya ön yeterlik dokümanında öngörülen işin hangi kısmını taahhüt ettikleri ve taahhüdün yerine getirilmesinde koordinatör ortak aracılığıyla aralarında koordinasyonu sağlayacakları belirtilmelidir.

DOKUZUNCU BÖLÜM
İhale Dışı Bırakılma ve İhaleye Katılamayacak Olanlar

İhale dışı bırakılma

MADDE 41 – (1) Aşağıda belirtilen durumlarda;

a) İflas eden, tasfiye halinde olan, işleri mahkeme tarafından yürütülen, konkordato ilân eden, işlerini askıya alan veya kendi ülkesindeki mevzuat hükümlerine göre benzer bir durumda olan,

b) İflası ilân edilen, zorunlu tasfiye kararı verilen, alacaklılara karşı borçlarından dolayı mahkeme idaresi altında bulunan veya kendi ülkesindeki mevzuat hükümlerine göre benzer bir durumda olan,

c) Türkiye'nin veya kendi ülkesinin mevzuat hükümleri uyarınca kesinleşmiş sosyal güvenlik prim borcu olan,

ç) Türkiye'nin veya kendi ülkesinin mevzuat hükümleri uyarınca kesinleşmiş vergi borcu olan,

d) İhale tarihinden önceki beş yıl içinde, mesleki faaliyetlerinden dolayı yargı kararıyla hüküm giyen,

e) İhale tarihinden önceki beş yıl içinde, ihaleyi yapan idareye yaptığı işler sırasında iş veya meslek ahlakına aykırı faaliyetlerde bulunduğu bu idare tarafından ispat edilen,

f) İhale tarihi itibariyle, mevzuatı gereği kayıtlı olduğu oda tarafından mesleki faaliyetten men edilmiş olan,

g) Bu Yönetmelik hükümlerine göre idareler tarafından belirlenen bilgi ve belgeleri vermeyen veya yanıltıcı bilgi ve/veya sahte belge verdiği tespit edilen,

ğ) Yönetmeliğe göre ihaleye katılamayacağı belirtildiği halde ihaleye katılan,

h) Yönetmelikte belirtilen yasak fiil veya davranışlarda bulundukları tespit edilen,

istekliler ihale dışı bırakılır.

(2) İhaleye katılan isteklilerden ihale tarihi itibarıyla bu maddenin birinci fıkrasının (a), (b), (c), (ç), (d), (f) ve (ğ) bentlerinde belirtilen durumlarda olmadıklarına dair beyanlarını ortaya koyan yazılı taahhütnamelerin başvuru veya teklifleriyle birlikte; ihale üzerinde kalan istekliden ise, bu durumlarda olmadığına dair belgelerin sözleşme imzalanmadan önce istenilmesi zorunludur. Sözleşmenin imzalanmasından önce sunulacak bu belgelerin, ihale tarihi itibarıyla isteklinin bu maddenin birinci fıkrasının (a), (b), (c), (ç), (d) ve (f) bentlerinde belirtilen durumlarda olmadığını göstermesi gerekir. Yabancı isteklilerin, (a), (b), (c), (ç), (d), (f) ve (ğ) bentlerinde belirtilen hususlara ilişkin ülkelerinde belge düzenlenmediğini belirten bir belge ibraz etmeleri halinde, taahhütte bulunmaları ve sözleşme aşamasında bu bentlerde belirtilen belgeleri sunmaları şartı aranmaz.

(3) Ortak girişimlerde söz konusu taahhütname ile belgelerin yukarıda öngörülen şekilde bütün ortaklarca ayrı ayrı verilmesi zorunludur.

(4) Bu maddenin birinci fıkrasının (c) bendinde belirtilen "Türkiye'de kesinleşmiş sosyal güvenlik prim borcu" kapsam ve tutarının belirlenmesinde ilgili kurumun esaslarına uyulur.

(5) "Türkiye'de kesinleşmiş sosyal güvenlik prim borcu"nun değerlendirilmesinde isteklinin;

a) İlgili mevzuatına göre tahakkuk eden prim borçlarının süresi içinde ödenmemesi halinde kesinleşmiş prim borcu olduğu,

b) Prim borcuna karşı dava açılması halinde, bu dava sürecinde veya takip ve tahsili durduracak geçici veya nihai bir karar bulunmadığı durumlarda kesinleşmiş prim borcu olduğu,

c) Prim borcunun 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümleri çerçevesinde cebren tahsili yolunda tesis edilen işlemlere karşı dava açılması halinde, bu dava sürecinde veya sonucunda takip ve tahsili durduracak geçici veya nihai bir karar bulunmadığı durumlarda kesinleşmiş prim borcu olduğu,

ç) Vadesi geçtiği halde ödenmemiş ancak ilgili kurum tarafından belli bir vadeye bağlanarak tecil edilmiş prim borçlarının, vadesindeki ödemeler aksatılmadığı sürece, kesinleşmiş prim borcu olmadığı,

kabul edilecektir.

(6) Bu maddenin birinci fıkrasının (ç) bendindeki "Türkiye'de kesinleşmiş vergi borcu"nun değerlendirilmesinde ise isteklinin;

a) Beyan üzerine alınan veya maktu olarak belirlenip ödemesi belirli tarihlerde yapılan vergilerde ödeme vadesi geçmiş olup

ödeme yapılmamış ise kesinleşmiş vergi borcu olduğu,

b) Resen, ikmalen veya idarece yapılan tarhiyatlara karşı dava açma süresi geçirilmediği sürece, kesinleşmiş vergi borcu olmadığı,

c) Resen ve ikmalen yapılan tarhiyatlara karşı vergi mahkemesinde dava açılmışsa bu dava üzerine tahsil edilebilir hale gelmiş ve süresinde ödenmemiş alacak bulunmadığı sürece kesinleşmiş vergi borcu olmadığı,

ç) Vadesi geçtiği halde ödenmemiş ancak vergi idaresi tarafından taksitlendirilmiş veya tecil edilmiş vergi borçlarının, vadesindeki ödemeler aksatılmadığı sürece, kesinleşmiş vergi borcu olmadığı,

d) Vergi borcunun 21/7/1953 tarihli ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümleri çerçevesinde cebren tahsili yolunda tesis edilen işlemlere karşı dava açılması halinde, bu dava sürecinde veya sonucunda takip ve tahsili durduracak geçici veya nihai bir karar bulunmadığı durumlarda kesinleşmiş vergi borcu olduğu,

kabul edilecektir.

İhaleye katılamayacak olanlar

MADDE 42 – (1) Aşağıda sayılanlar doğrudan veya dolaylı veya alt yüklenici olarak, kendileri veya başkaları adına hiçbir şekilde ihalelere katılamazlar:

a) 4734 sayılı Kanun ve 5/1/2002 tarihli ve 4735 sayılı Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu ile bu Yönetmelik ve ilgili diğer kanunlardaki hükümler gereğince geçici veya sürekli olarak kamu ihalelerine katılmaktan yasaklanmış olanlar ile 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlardan ve organize suçlardan dolayı hükümlü bulunanlar.

b) Hakkında hileli iflas ettiğine karar verilenler.

c) İhaleyi yapan idarenin ihale yetkilisi kişileri ile bu yetkiye sahip kurullarda görevli kişiler.

ç) İhaleyi yapan idarenin ihale konusu işle ilgili her türlü ihale işlemlerini hazırlamak, yürütmek, sonuçlandırmak ve onaylamakla görevli olanlar.

d) (c) ve (ç) bentlerinde belirtilen şahısların eşleri ve üçüncü dereceye kadar kan ve ikinci dereceye kadar kayın hısımları ile evlatlıkları ve evlat edinenleri.

e) (c), (ç) ve (d) bentlerinde belirtilenlerin ortakları ile şirketleri (bu kişilerin yönetim kurullarında görevli bulunmadıkları veya sermayesinin %10 undan fazlasına sahip olmadıkları anonim şirketler hariç).

(2) İhale konusu işin danışmanlık hizmetlerini yapan yükleniciler bu işin ihalesine katılamazlar. Aynı şekilde, ihale konusu işin yüklenicileri de o işin danışmanlık hizmeti ihalelerine katılamazlar. Bu yasaklar, bunların ortaklık ve yönetim ilişkisi olan şirketleri ile bu şirketlerin sermayesinin yarısından fazlasına sahip oldukları şirketleri için de geçerlidir.

(3) İhaleyi yapan idare teşkilatı bünyesinde bulunan her ne amaçla kurulmuş vakıf, dernek, birlik, sandık gibi kuruluşlar ile bu kuruluşların ortak oldukları şirketler bu idarelerin ihalelerine katılamazlar.

(4) Bu yasaklara rağmen ihaleye katılan istekliler ihale dışı bırakılarak geçici teminatları gelir kaydedilir. Ayrıca, bu durumun tekliflerin değerlendirmesi aşamasında tespit edilememesi nedeniyle bunlardan biri üzerine ihale yapılmışsa, teminatı gelir kaydedilerek ihale iptal edilir.

ONUNCU BÖLÜM

Teklif Mektupları, Teminatlar, Tekliflerin Alınması, Açılması, Değerlendirilmesi ve İhalenin Sonuçlandırılması

Teklif mektuplarının şekli

MADDE 43 – (1) Teklif mektupları standart formlardan işin niteliğine uygun olanı esas alınarak hazırlanır.

(2) Teklif mektubunun aşağıdaki şartları taşıması zorunludur:

a) Yazılı olması,

b) İhale dokümanının tamamen okunup kabul edildiğinin belirtilmesi,

c) Teklif edilen bedelin rakam ve yazı ile birbirine uygun olarak açıkça yazılması, üzerinde kazıntı, silinti, düzeltme bulunmaması,

ç) Ad, soyad veya ticaret unvanı yazılmak suretiyle yetkili kişilerce imzalanmış olması.

(3) Ortak girişim olarak teklif veren isteklilerin teklif mektuplarının, ortakların tamamı veya yetki verdikleri kişiler tarafından imzalanması gerekir.

(4) Konsorsiyumlarda, konsorsiyum ortakları teklif mektubunu işin uzmanlık gerektiren kısımları için teklif ettikleri bedeli ayrı ayrı yazmak suretiyle imzalarlar. Konsorsiyum ortaklarının işin uzmanlık gerektiren kısımları için teklif ettikleri bedellerin toplamı, konsorsiyumun toplam teklif bedelini oluşturur.

(5) Sunulan teklif mektuplarının şekil ve içerik bakımından yukarıda belirtilen niteliklere uygun olmaması teklifin esasını değiştirecek nitelikte bir eksiklik olarak kabul edilir. Teklif mektuplarının taşıması zorunlu özelliklerden herhangi birini taşımayanlar değerlendirme dışı bırakılacağından, bunların sonradan değiştirilmesi, düzeltilmesi veya eksikliklerinin giderilmesi gibi yollara başvurulmaz. Reddedilen teklif mektubu değerlendirme dışı bırakılmış sayılır.

Tekliflerin geçerlilik süresi

MADDE 44 – (1) Tekliflerin geçerlilik süresi ihale dokümanında belirtilir. İdarece ihtiyaç duyulması halinde bu süre, teklif ve sözleşme koşulları değiştirilmemek ve isteklinin kabulü kaydıyla, en fazla ihale dokümanında belirtilen teklif geçerlilik süresi kadar uzatılabilir.

Geçici teminat

MADDE 45 – (1) İsteklilerden teklif edilen bedelin %5'inden az olmamak üzere isteklilerce belirlenecek tutarda geçici teminat alınır.

(2) Teminat mektubu verilmesi halinde, bu teminat mektuplarının kapsam ve şeklinin, standart formlara uygun olması zorunludur.

Teminat olarak kabul edilecek değerler

MADDE 46 – (1) Geçici veya kesin teminat olarak kabul edilecek değerler aşağıda gösterilmiştir.

a) Tedavüldeki Türk Parası,

b) Bankalar tarafından verilen teminat mektupları,

c) Hazine Müsteşarlığınca ihraç edilen Devlet İç Borçlanma Senetleri ve bu senetlerin yerine geçen belgeler.

(2) İlgili mevzuatına göre Türkiye'de faaliyette bulunmasına izin verilen yabancı bankaların düzenleyecekleri teminat mektupları ile Türkiye dışında faaliyette bulunan banka veya benzeri kredi kuruluşlarının kontrgarantisi üzerine, Türkiye'de faaliyette bulunan bankaların veya özel finans kurumlarının düzenleyecekleri teminat mektupları da teminat olarak kabul edilir.

(3) Bu maddenin birinci fıkrasının (c) bendinde belirtilen senetler ve bu senetler yerine düzenlenen belgelerden nominal değere faiz dahil edilerek ihraç edilenler, anaparaya tekabül eden satış değeri üzerinden teminat olarak kabul edilir.

(4) Teminat mektupları dışındaki teminatlar ihale komisyonlarınca teslim alınamaz. Bunların saymanlık ya da muhasebe müdürlüklerine yatırılması zorunludur.

(5) İhale üzerinde kalan istekli ile ekonomik açıdan en avantajlı ikinci teklif sahibi istekliye ait teminat mektupları ihaleden

sonra saymanlık ya da muhasebe müdürlüklerine teslim edilir. Diğer isteklilere ait teminatlar ise hemen iade edilir. İhale üzerinde kalan istekli ile sözleşme imzalanması halinde, ekonomik açıdan en avantajlı ikinci teklif sahibine ait teminatlar sözleşmeyi müteakiben iade edilir.

(6) Teminatlar, teminat olarak kabul edilen diğer değerlerle değiştirilebilir.

(7) Her ne suretle olursa olsun idarece alınan teminatlar haczedilemez ve üzerine ihtiyati tedbir konulamaz.

Teminat mektupları

MADDE 47 – (1) Bu Yönetmelik kapsamında verilecek teminat mektuplarının kapsam ve şeklini tespite Genel Müdürlük yetkilidir.

(2) Teminat mektuplarının kapsam ve şeklinin, standart formlara uygun olması zorunludur.

(3) İsteklinin ortak girişim olması halinde toplam teminat miktarı ortaklık oranına veya teklif verilen uzmanlık gerektiren kısımlara bakılmaksızın ortaklardan biri veya birkaçı tarafından karşılanabilir.

(4) Bu esaslara aykırı olarak düzenlenmiş teminat mektupları geçerli değildir.

(5) Gerek görüldüğünde teminat mektuplarının ilgili banka genel müdürlüğü veya şubesinden teyidi idarelerce yapılır. Faks ile yapılan teyitlerin, en az iki yetkilinin imzasını taşıması gerekir.

Tekliflerin hazırlanması

MADDE 48 – (1) İstekliler, ihale dokümanında teklif ile birlikte sunulması gerektiği belirtilen tüm belgelerini bir zarfa koyarak kapatırlar. Zarfın üzerine isteklinin adı soyadı ve tebligata esas açık adresi ile idarenin adı ve açık adresi ve ihale bilgilerini yazarlar. Zarfın yapıştırılan yeri istekli tarafından imzalanır veya mühürlenir.

Tekliflerin verilmesi

MADDE 49 – (1) Teklifler ilanda belirtilen saate kadar, sıra numaralı alındılar karşılığında komisyon başkanlığına verilir. İdare görevlisi her zarfın üzerine bir alındı numarası vererek zarfın alınış tarih ve saatini yazar, teklif zarfı alındı belgesini düzenleyerek imzalar bir nüshasını istekliye verir.

(2) Teklifler posta ile de gönderilebilir. Posta ile gönderilecek tekliflerin ilanda belirtilen saate kadar komisyon başkanlığına ulaşması şarttır. Postadaki gecikme nedeniyle işleme konulmayacak olan tekliflerin alınış zamanı bir tutanakla tespit edilir.

(3) Komisyon başkanlığına verilen teklifler herhangi bir sebeple geri alınamaz.

Tekliflerin açılması

MADDE 50 – (1) İhale komisyonunca son başvuru tarih ve saatinde kaç teklif verilmiş olduğu bir tutanakla tespit edilerek, hazır bulunanlara duyurulur ve hemen ihaleye başlanır. İhale komisyonu teklif zarflarını alınış sırasına göre inceler. Bu incelemede, zarfın üzerinde isteklinin adı, soyadı veya ticaret unvanı, tebligata esas açık adresi, teklifin hangi işe ait olduğu, ihaleyi yapan İdarenin açık adresi ve zarfın yapıştırılan yerinin istekli tarafından imzalanıp mühürlenmesi (veya kaşelenmesi) hususlarına bakılır. Bu hususlara uygun olmayan zarflar bir tutanakla belirlenerek değerlendirmeye alınmaz.

(2) Zarflar isteklilerle birlikte hazır bulunanlar önünde alınış sırasına göre açılır, belgelerin eksik olup olmadığı ve teklif mektubu ile geçici teminatların usulüne uygun olup olmadığı kontrol edilir. Belgeleri eksik veya teklif mektubu ile geçici teminatı usulüne uygun olmayan istekliler bir tutanakla tespit edilir ve bu teklifler değerlendirme dışı bırakılır. Bu isteklilerin talebi halinde teklif mektubu dışındaki belgelerden onaylı birer suretleri idarede tutulmak kaydıyla isteklilere veya vekillerine iade edilir.

(3) Tüm istekliler ve teklif fiyatları tutanağa bağlanarak ihale komisyonunca imzalanır. Bu tutanakların ihale komisyon başkanı tarafından onaylanmış bir sureti imza karşılığı isteyenlere verilir ve oturum kapatılır.

Tekliflerin değerlendirilmesi

MADDE 51 – (1) İlk değerlendirme ve işlemler sonucunda belgeleri eksiksiz ve teklif mektubu ile geçici teminatı usulüne uygun olan isteklilerin tekliflerinin ayrıntılı değerlendirilmesine geçilir.

(2) Teklif ile birlikte sunulması gereken belgeler ve ilgili mevzuat gereğince bu belgelere eklenmesi zorunlu olan eklerinden herhangi birinin isteklilerce sunulmaması halinde, bu eksik belgeler ve ekleri tamamlattırılmaz.

Ancak,

a) Geçici teminat ve teklif mektuplarının Yönetmelikte belirtilen zorunlu hususlar hariç olmak üzere, sunulan belgelerde teklifin esasını değiştirecek nitelikte olmayan bilgi eksikliklerinin bulunması halinde, bu tür bilgi eksikliklerinin giderilmesine ilişkin belgeler,

b) İsteklilerce sunulan ve başka kurum, kuruluş ve kişilerce düzenlenen belgelerde, belgenin taşıması zorunlu asli unsurları dışında, içeriğine ilişkin tereddüt yaratacak nitelikte olan ve belgeyi düzenleyen kurum, kuruluş veya kişilerden kaynaklanan bilgi eksikliklerinin giderilmesine ilişkin belgeler,

verilen süre içinde tamamlanacaktır.

(3) Bilgi eksikliklerinin tamamlatılmasına ilişkin olarak, verilen süre içinde isteklilerce sunulan belgelerin başvuru veya ihale tarihinden sonraki bir tarihte düzenlenmesi halinde, bu belgeler, isteklinin ihale tarihi itibariyle ihaleye katılım şartlarını sağladığını tevsik etmesi halinde kabul edilecektir.

(4) Bu aşamada, isteklilerin ihale konusu işi yapabilme kapasitelerini belirleyen yeterlik kriterlerine ve tekliflerin ihale dokümanında belirtilen şartlara uygun olup olmadığı incelenir ve uygun olmadığı belirlenen isteklilerin teklifleri değerlendirme dışı bırakılır. Yeterlik kriterlerini sağlayan isteklilerden uygun teklif sahibi istekli üzerine ihaleyi bırakarak sonuçlandırılır.

(5) İsteklilerin teklif mektubu eki cetvellerinde aritmetik hata bulunup bulunmadığı kontrol edilir. Teklif edilen fiyatları gösteren teklif mektubu eki cetvellerde çarpım ve toplamlarda aritmetik hata bulunması halinde, isteklilerce teklif edilen birim fiyatlar esas alınmak kaydıyla, aritmetik hatalar ihale komisyonu tarafından re'sen düzeltilir. Düzeltme sonucu bulunan teklif, isteklinin esas teklifi olarak kabul edilir ve bu durum hemen istekliye yazı ile bildirilir.

(6) İstekli düzeltilmiş teklifi kabul edip etmediğini tebliğ tarihini izleyen beş gün içinde yazılı olarak bildirmek zorundadır. İsteklinin düzeltilmiş teklifi kabul etmediğini süresinde bildirmesi veya bu süre içinde herhangi bir cevap vermemesi halinde, teklifi değerlendirme dışı bırakılır ve geçici teminatı gelir kaydedilir.

Aşırı düşük tekliflerin değerlendirilmesi

MADDE 52 – (1) Teklifler değerlendirildikten sonra, diğer tekliflere veya idarenin tespit ettiği yaklaşık maliyete göre teklif fiyatı aşırı düşük olanlar tespit edilir. İhale komisyonu bu teklifleri reddetmeden önce, belirlediği süre içinde teklif sahiplerinden teklifte önemli olduğunu tespit ettiği bileşenler ile ilgili ayrıntıları yazılı olarak ister.

(2) İhale komisyonu;

a) İmalat sürecinin, verilen hizmetin ve yapım yönteminin ekonomik olması,

b) Seçilen teknik çözümler ile teklif sahibinin yapım işinin yerine getirilmesinde kullanacağı avantajlı koşullar,

c) Teklif edilen yapım işinin özgünlüğü,

hususlarını belgelendirmek suretiyle yapılan yazılı açıklamaları dikkate alarak, aşırı düşük teklifleri değerlendirir. Bu değerlendirme sonucunda, açıklamaları yeterli görülmeyen veya yazılı açıklamada bulunmayan isteklilerin tekliflerini reddeder ve ekonomik açıdan en avantajlı teklifi tespit ederek ihaleyi sonuçlandırır.

(3) Bu Yönetmeliğe göre yapılacak değerlendirme sonucunda ihale ekonomik açıdan en avantajlı teklifi veren isteklinin üzerinde bırakılır.

(4) Ekonomik açıdan en avantajlı teklif, uygun fiyat teklifi olarak kabul edilir.

(5) Ancak idare, ekonomik açıdan en avantajlı teklifin fiyat dışındaki unsurların da dikkate alınması suretiyle belirlenmesini öngörebilir.

(6) Bu durumda idareler, ekonomik açıdan en avantajlı teklifin belirlenmesinde kullanılacak fiyat dışı unsurların neler olduklarını, bu unsurların parasal değer olarak karşılıklarını ve değerlendirmede uygulanacak hesap yöntemlerini belirleyerek ihale dokümanına yazarlar. Parasal değer olarak ifade edilmesi mümkün olmayan fiyat dışı unsurlar, oransal değer olarak ifade edilir.

(7) Yeterlik değerlendirmesi için öngörülen kriterler, tekliflerin değerlendirilmesinde fiyat dışı unsur olarak öngörülemez ve bu kriterler fiyat dışı unsur olarak kullanılamaz.

(8) Yerli istekliler lehine fiyat avantajı sağlanacağı belirtilen ihalelerde, % 15 oranına kadar idari şartnamede belirtilen fiyat avantajı da uygulanarak ekonomik açıdan en avantajlı teklif belirlenir.

(9) Yerli istekliler lehine uygulanacak bu fiyat avantajı, yabancı isteklilerin fiyat tekliflerine eklenmek suretiyle hesaplanır. Yabancı isteklilerle ortak girişim yapmak suretiyle ihaleye katılacak olan yerli istekliler bu fiyat avantajından yararlanamaz.

(10) Aşırı düşük tekliflerin tespit ve değerlendirilmesine ilişkin usul ve esaslar idari şartnamede belirtilir.

Tekliflerin aynı olması

MADDE 53 – (1) Ekonomik açıdan en avantajlı teklifin tespitinde, birden fazla istekli tarafından aynı fiyatın teklif edildiği ve bunların da ekonomik açıdan en avantajlı teklif olduğunun anlaşıldığı durumlarda ihale komisyonu, bu isteklilerce sunulan iş deneyim belgelerinin tutarlarını değerlendirmek suretiyle ekonomik açıdan en avantajlı teklifi belirler ve ihaleyi sonuçlandırır.

İhalenin iptali

MADDE 54 – (1) İhale komisyonu kararı üzerine idare, verilmiş olan bütün teklifleri reddederek ihaleyi iptal etmekte serbesttir. İhalenin iptal edilmesi halinde bu durum bütün isteklilere derhal bildirilir. İdare bütün tekliflerin reddedilmesi nedeniyle herhangi bir yükümlülük altına girmez. Ancak, idare isteklilerin talepte bulunması halinde, ihalenin iptal edilme gerekçelerini talep eden isteklilere bildirir.

ONBİRİNCİ BÖLÜM
İş Deneyim Belgelerinin Değerlendirilmesi

Değerlendirmeye ilişkin esaslar

MADDE 55 – (1) İş deneyim belgeleri, ihale komisyonlarınca aşağıdaki esaslar dahilinde değerlendirilir:

a) İhale konusu iş veya benzer işlerle ilgili iş deneyiminin belgelendirilmesinde tek sözleşmeye dayalı olarak alınmış iş deneyim belgeleri değerlendirmeye alınır. Birden fazla iş deneyimi benzer işlere ait olsa dahi toplanamaz.

b) İş bitirme ve iş durum belgesi ile gerçek şahıslarca denetim faaliyetleri nedeniyle alınan iş denetleme belgesi tutarları tam olarak, gerçek şahıslarca yönetim faaliyetleri nedeniyle alınan iş yönetme belgesi tutarı ise onda bir oranında dikkate alınır.

c) İhale dokümanında ön görülmesi halinde; kendi meslekleri ile ilgili faaliyetlerini sürdürmeleri şartıyla iş deneyim belgesi yerine mezuniyet belgelerini sunan mühendis ve mimarlar için; kamu kurum ve kuruluşlarında ihale konusu iş veya benzeri işlerde görev yaptıklarını resmi yazı ile belgelemek kaydıyla; aldıkları akademik eğitime göre ehliyetli oldukları görev alanı ile sınırlı işlerin ihalelerinde, kamu kurum ve kuruluşlarında geçen her yıl için 75.000,00 YTL.'lik tutar dikkate alınır. Bu tutar Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yayımlanan aylık Üretici Fiyatları Endeksi (2003=100 Üretici Fiyatları Endeksi G satırındaki endeks) üzerinden güncellenir. Bu kişilerden mezuniyet belgelerinin değerlendirmeye alınmasını talep etmeleri halinde Yönetmelikte belirlenen iş deneyimine ilişkin mesleki ve teknik yeterlik şartı aranmaz. Hangi mühendislik veya mimarlık bölümlerinin ihale konusu iş veya benzer işe denk sayılacağının ilan ve ihale dokümanında belirtilmesi zorunludur. Bu şekilde hesaplanan tutar iş bitirme, iş denetleme ve iş yönetme faaliyetlerinden elde edilmiş deneyimlerle toplanamaz.

ç) İş bitirme, iş durum, iş denetleme veya iş yönetme belgeleri belge sahibi gerçek veya tüzel kişiler dışındaki istekliler tarafından kullanılamaz, belgeler devredilemez, kiraya verilemez ve satılamaz. Bu belge sahiplerinin ortağı bulunduğu tüzel kişilerin ihaleye girebilmesinde, tüzel kişiliğin yarısından fazla hissesine sahip olması, her ihalede bu oranın aranması ve teminat süresince bu oranın muhafaza edilmesi zorunludur. İş deneyim belgesi sahibi gerçek veya tüzel kişilerin, birden fazla tüzel kişiliğin sermayesinin yarısından fazlasına sahip bulunmaları halinde, iş deneyim belgeleri bu tüzel kişilerin sadece birinde kullanılabilir. İdareler yıllara yaygın yapım işlerinde yükleniciden, bu ortaklık oranının muhafaza edildiğine dair Ticaret Sicil Memurluğunun teyit yazısını her yıl istemek zorundadırlar.

d) Şahıs şirketi ortaklarının (komandit şirketin komanditer ortağı hariç) şirketten ayrılmaları halinde, ortaklık döneminde bitirilen veya en az %70 oranında gerçekleştirilen işlere ait, şirket adına düzenlenmiş olan iş durum veya iş bitirme belgesi ayrılan ortakların hisseleri oranında ihalelerde şahsi iş deneyimi olarak değerlendirilir. Bu belgelerin şirket adına kullanılmasında ayrılan ortakların hisselerine isabet eden tutar belge toplamından düşülür.

e) İsteklinin başka iş ortaklıklarında gerçekleştirdiği iş nedeniyle elde ettiği iş deneyimi, o iş ortaklığındaki hissesi oranında dikkate alınır. Konsorsiyum olarak gerçekleştirilmiş işlerden elde edilen deneyim ise, ortakların gerçekleştirdiği iş kısımlarına ait miktarlar üzerinden değerlendirilir.

f) İş deneyimlerinin değerlendirilmesinde ihale tarihinden geriye doğru uygulama işlerinde son on beş yıl, mal ve hizmet alımlarında ise son beş yıl içerisinde yapılan işler ve iş kısımları dikkate alınır. İş bitirme ve iş durum belgelerinde yazılı deneyim tutarlarının asgari yüzde yetmişlik kısmı ile iş denetleme ve yönetme belgelerinde yazılı deneyim tutarlarının asgari yüzde ellilik kısmının ilk ilan tarihinden geriye doğru uygulama işlerinde son 15 yıl mal ve hizmet alımlarında son 5 yıl içinde gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği hususu iş deneyim belgelerindeki bilgilerden tespit edilir. Bu tespitin iş deneyim belgeleri üzerinden yapılamadığı durumlarda; o işe ait düzenlenmiş hakediş raporları veya idarece onaylı hakediş ödeme cetveli esas alınır. Ancak, hakediş raporlarının ve ödeme cetvelinin zorunlu nedenlerle verilemediği durumlarda, son on beş yılda gerçekleşen işlerin oran ve tutarları doğrusal orantı yoluyla bulunur.

g) Alt yüklenicilik faaliyeti dolayısıyla alınmış iş bitirme belgesi nevi itibariyle birden fazla işi içerse dahi, bunlardan sadece ihale konusu iş veya benzer işlere ait olanı dikkate alınır.

ğ) İş ortaklığı ortaklarının tek başına gerçekleştirdikleri işler tam olarak, diğer iş ortaklığında ortak olarak gerçekleştirdikleri işler ise o iş ortaklığındaki hissesi oranında değerlendirilir.

h) Şahıs veya sermaye şirketlerinin Türk Ticaret Kanununun 152 nci maddesine göre nev'i değiştirmeleri halinde, değişiklikten önce sahip olunan iş deneyimleri bu maddenin (d) bendi hükmü dikkate alınmak suretiyle nev'i değiştirmiş şirket tarafından iş deneyimi olarak kullanılabilir.

İş deneyim tutarının güncellenmesi

MADDE 56 – (1) İş deneyim belgelerinde yazılı tutarlar ihale komisyonları tarafından aşağıda belirtilen esaslara göre güncellenir:

a) Yurt içinde keşfindeki birim fiyatlar üzerinden ihale indirimi yapılmak suretiyle sözleşmeye bağlanan işlere ilişkin iş

deneyim belgeleri; sözleşme birim fiyatlarına esas yılın başından (Ocak ayında yayımlanan bir önceki yılın Aralık ayı endeksi esas alınır); anahtar teslimi götürü bedel veya teklif birim fiyat üzerinden sözleşmeye bağlanan işlere ilişkin iş deneyim belgeleri; sözleşmenin yapıldığı aydan (sözleşmenin yapıldığı tarihin içinde bulunduğu ay yayımlanan bir önceki ayın endeksi esas alınır) itibaren ihale ilk ilan veya davet tarihine kadar (ihale ilk ilan veya davet tarihinin içinde bulunduğu ay yayımlanan bir önceki ayın endeksi esas alınır) Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yayımlanan aylık Üretici Fiyatları Endeksi (2003=100 Üretici Fiyatları Endeksi G satırındaki endeks) üzerinden güncellenir.

b) Yurt içinde 1/1/2006 tarihinden önceki dönemde gerçekleştirilen işlere ait iş deneyim belgelerine ilişkin olarak ise;

1) Keşfindeki birim fiyatlar üzerinden ihale indirimi yapılmak suretiyle sözleşmeye bağlanan işlere ilişkin iş deneyim belgeleri; sözleşme birim fiyatları esas alınarak yıllık endeks esas alınarak güncellenir,

2) Anahtar teslimi götürü bedel veya teklif birim fiyat üzerinden sözleşmeye bağlanan işlere ilişkin iş deneyim belgeleri; sözleşmenin yapıldığı aydan (sözleşmenin yapıldığı tarihin içinde bulunduğu ay yayımlanan bir önceki ayın endeksi esas alınır), itibaren 1/1/2006 tarihine kadar (2005 yılı Aralık ayı Toptan Eşya Fiyat Endeksi Tablo:2 Genel satırındaki endeks) güncelleme yapılır. Hesaplanan bu tutar 2006 yılı Ocak ayında yayımlanan Üretici Fiyatları Endeksi Genel Endeksi (2003=100 Üretici Fiyatları Endeksi G satırındaki 2005 yılı Aralık ayı endeksi) başlangıç alınarak ihalenin ilk ilan veya davet tarihine kadar (ihalenin ilk ilan veya davet tarihinin içinde bulunduğu ayda yayımlanan bir önceki ayın endeksi esas alınır) güncellenerek iş deneyimine ilişkin tutar bulunur.

c) Yabancı para üzerinden sözleşmeye bağlanan işlerde ise, iş deneyim belgesi ihale ilk ilan veya davet tarihindeki Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası döviz alış kuru üzerinden güncellenir.

Komisyonun inceleme yetkisi

MADDE 57 – (1) İhale komisyonu, isteklilerce sunulan iş deneyim belgelerindeki bilgilerin incelenmesi amacıyla aşağıdaki belgeler ile gerek görülen diğer belgeleri yüklenici ile bu belgeleri düzenleyen kurum ve kuruluşlardan isteyebilir.

a) İş bitirme belgesi ve eki sözleşme, son hakediş raporu, geçici kabul tutanağı, işin niteliğine göre varsa tasfiye tutanağı,

b) İş durum belgesi ve eki sözleşme, hakediş raporları, varsa tasfiye tutanağı,

c) İş denetleme belgesi ve eki kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlar için; sözleşme, mezuniyet belgesi, meslek odası belgesi, görevlendirme yazısı, hakediş raporları, özel sektörde görev yapanlar için bu sayılanlara ek olarak, işin başında idareye vermiş olduğu taahhütname, yüklenicinin teknik personel bildirimi, sosyal güvenlik prim ödemelerini gösteren belgeler,

ç) İş yönetme belgesi ve ekinde mezuniyet belgesi, meslek odası belgesi, görevlendirme yazısı, hakediş raporları,

d) Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu kararları.

Önceden alınmış belgeler

MADDE 58 – (1) Müteahhitlik karneleri iş deneyim belgesi olarak kullanılamaz ve değerlendirilemezler.

(2) 1/1/2003 tarihinden önce alınan iş bitirme, iş denetleme ve iş yönetme belgeleri bu Yönetmelikte öngörülen şartları taşımaları halinde, ihalelerde iş deneyim belgesi olarak kullanılabilir ve bu Yönetmelikte belirlendiği şekilde değerlendirilmeye tabi tutulur.

(3) Söz konusu belgelerin uygulanan yapı tekniği, iş ortaklıklarında ortaklık oranı, belge tutarının ihale indirimi düşülmeden hesaplanmış olması halinde, konunun belgeyi düzenleyecek merciden alınacak ilave resmi yazılarla tevsik edilmesi kaydıyla bu belgeler, ihale komisyonlarınca gerekli değerlendirmeler ve hesaplamalar yapılarak iş deneyiminin değerlendirmesinde kabul edilir.

ONİKİNCİ BÖLÜM

İhalenin Karara Bağlanması, Onaylanması, Kesinleşen İhale Kararlarının Bildirilmesi, Sözleşmeye Davet ve Sözleşme Yapılması

İhalenin karara bağlanması ve onaylanması

MADDE 59 – (1) İhale komisyonu, ihale dokümanına göre yapılan değerlendirmeler sonucu ekonomik açıdan en avantajlı teklif sahibinin kamu ihalelerine katılmaktan yasaklı olup olmadığını da Kamu İhale Kurumundan teyit eder ve gerekçeli kararını alarak isteklinin üzerine ihaleyi bırakarak ihale yetkilisinin onayına sunar.

(2) Ekonomik açıdan avantajlı teklif sahibinin kamu ihalelerine katılmaktan yasaklı olması durumunda ihale komisyonu, ikinci avantajlı teklif sahibi isteklinin de kamu ihalelerine katılmaktan yasaklı olup olmadığını Kamu İhale Kurumundan teyit ettikten sonra gerekçeli kararını alarak ve ekonomik açıdan avantajlı birinci teklif kabul ederek isteklinin üzerine ihaleyi bırakır. Bu isteklinin de kamu ihalelerine katılmaktan yasaklı olması durumunda ihale iptal edilir.

(3) İhale yetkilisi, varsa itirazları da inceleyerek karar tarihini izleyen en geç beş iş günü içinde ihale kararını onaylar veya gerekçesini açıkça belirtmek suretiyle iptal eder.

(4) Geçici teminat hariç istekli tarafından verilen teklif dosyaları ihale sonuçlandıktan sonra iade edilmez. Ancak, teklif dosyası içinde idareye verilen ve başka ihalelerde kullanılması mümkün olan belgelerin asılları, isteklinin talebi halinde kendisine iade edilir. Bu durumda, aslı iade edilen belgenin idarece aslına uygunluğu onaylanan bir nüshası ihale işlem dosyasında muhafaza edilir.

Kesin teminat

MADDE 60 – (1) İhale konusu işin sözleşme ve ihale dokümanı hükümlerine uygun olarak yerine getirilmesini sağlamak amacıyla, sözleşmenin yapılmasından önce ihale üzerinde kalan istekliden ihale bedelinin %10'u oranında kesin teminat alınır.

Kesinleşen ihale kararlarının bildirilmesi ve sözleşmeye davet

MADDE 61 – (1) İhale sonucu, ihale kararlarının ihale yetkilisi tarafından onaylandığı günü izleyen en geç üç gün içinde, ihale üzerinde bırakılan dahil ihaleye teklif veren bütün isteklilere imza karşılığı tebliğ edilir veya iadeli taahhütlü mektup ile tebligat adresine postalanmak suretiyle bildirilir. Mektubun postaya verilmesini takip eden yedinci gün kararın isteklilere tebliğ tarihi sayılır.

(2) İhale kararlarının ihale yetkilisi tarafından iptal edilmesi durumunda da isteklilere derhal bildirim yapılır.

(3) İhale üzerinde kalan istekliye kesinleşen ihale kararı ve sözleşmeye davet aynı bildirimde yapılır. Bildirimi izleyen tarihten itibaren on gün içinde Yönetmelikte belirtilen belgeleri ve kesin teminatı vermek suretiyle sözleşmeyi imzalaması hususu imza karşılığı tebliğ edilir veya iadeli taahhütlü mektup ile tebligat adresine postalanmak suretiyle bildirilir. Mektubun postaya verilmesini takip eden yedinci gün kararın istekliye tebliğ tarihi sayılır. Yabancı istekliler için bu süreye on iki gün ilave edilir.

Sözleşme yapılmasında isteklinin görev ve sorumluluğu

MADDE 62 – (1) İhale üzerinde kalan istekli Yönetmelik hükümlerine göre kesin teminatı vererek sözleşmeyi imzalar. Sözleşme imzalandıktan hemen sonra geçici teminat iade edilir.

(2) Sözleşme imzalanmadığı takdirde, protesto çekmeye ve hüküm almaya gerek kalmaksızın ihale üzerinde kalan istekli hakkında 4734 sayılı Kanunun ceza ve ihalelere katılmaktan yasaklamaya ilişkin hükümleri ile ilgili mevzuat hükümleri uygulanır.

(3) Bu durumda idare, ekonomik açıdan en avantajlı ikinci teklif fiyatının ihale yetkilisince uygun görülmesi kaydıyla, bu istekli ile de Yönetmelikte belirtilen esas ve usullere göre sözleşme imzalayabilir. Ancak ekonomik açıdan en avantajlı ikinci teklif sahibi istekli ile sözleşme imzalanabilmesi için, 61 inci maddede belirtilen on günlük sürenin bitimini izleyen üç gün içinde ekonomik açıdan en avantajlı ikinci teklif sahibi istekliye Yönetmelikte belirtilen şekilde tebligat yapılır.

(4) Ekonomik açıdan en avantajlı ikinci teklif sahibinin de sözleşmeyi imzalamaması durumunda ihale iptal edilir. Bu istekli hakkında da 4734 sayılı Kanunun ceza ve ihalelere katılmaktan yasaklamaya ilişkin hükümleri ile ilgili mevzuat hükümleri uygulanır.

Sözleşme yapılmasında idarenin görev ve sorumluluğu

MADDE 63 – (1) İdare, bu Yönetmeliğin 61 ve 62 nci maddelerinde yazılı süre içinde sözleşme yapılması hususunda kendisine düşen görevleri yapmakla yükümlüdür. İdarenin bu yükümlülüğünü yerine getirmemesi halinde, istekli sürenin bitmesini izleyen günden itibaren en geç beş gün içinde on gün süreli bir noter ihbarnamesi ile bildirmek şartıyla, taahhüdünden vazgeçebilir. Bu takdirde geçici teminat geri verilir ve istekli teminat vermek için yaptığı belgelendirilmiş giderleri istemeye hak kazanır. Bu zarar, sebep olanlara tazmin ettirilir ve ayrıca haklarında 4734 sayılı Kanunun ceza hükümleri uygulanır.

İhalenin sözleşmeye bağlanması

MADDE 64 – (1) Yapılan bütün ihaleler bir sözleşmeye bağlanır. İdarece hazırlanan sözleşmeler ihale yetkilisi ile yüklenici tarafından imzalanır. Yüklenicinin ortak girişim olması halinde, sözleşmeler ortak girişimin bütün ortakları tarafından imzalanır. İhale dokümanında aksi belirtilmedikçe sözleşmelerin notere tescili ve onaylattırılması zorunlu değildir.

(2) Notere tescil ettirilmeyecek veya onaylattırılmayacak sözleşmeler imzalanırken, imzalayanların kendi el yazısı ile ad ve soyadlarını bütün sayfalara yazmaları zorunludur.

(3) İhale dokümanında belirtilen şartlara aykırı sözleşme düzenlenemez.

İhale üzerinde kalan isteklinin sözleşmeyi imzalamaması

MADDE 65 – (1) İhale üzerinde kalan isteklinin ihale tarihi itibarıyla bu Yönetmeliğin 41 inci maddenin birinci fıkrasının (a), (b), (c), (ç), (d) ve (f) bentlerinde sayılan durumlarda olmadığına dair belgeleri veya kesin teminatı vermemesi ya da sözleşme imzalamaması durumunda, Yönetmelik hükümlerine göre, ekonomik açıdan en avantajlı ikinci teklif fiyatının ihale yetkilisince uygun görülmesi kaydıyla, bu teklif sahibi istekliyle sözleşme imzalanabilir.

(2) Ancak bu durumda, ihale yetkilisinin onayından önce idareler ekonomik açıdan en avantajlı ikinci teklif sahibi isteklinin de ihalelere katılmaktan yasaklı olup olmadığını Kamu İhale Kurumundan teyit ettirerek buna ilişkin belgeyi onaya eklemek ve istekliden ihale tarihi itibarıyla bu Yönetmeliğin 41 inci maddesinin birinci fıkrasının (a), (b), (c), (ç), (d) ve (f) bentlerinde sayılan durumlarda olmadığına dair belgeleri ve kesin teminatı vermesini istemek zorundadır.

(3) Mücbir sebep halleri dışında, ihale üzerinde kalan isteklinin ihale tarihi itibarıyla bu Yönetmeliğin 41 inci maddesinin birinci fıkrasının (a), (b), (c), (ç), (d) ve (f) bentlerinde sayılan durumlarda olmadığına dair belgeleri veya kesin teminatı vermemesi ya da sözleşme imzalamaması durumunda, istekli hakkında 4734 sayılı Kanunun ceza ve ihalelere katılmaktan yasaklamaya ilişkin hükümleri ile ilgili mevzuat hükümleri uygulanır.

ONÜÇÜNCÜ BÖLÜM
Sözleşmenin Uygulanması İle İlgili Hükümler

İş miktarında artma veya eksilme

MADDE 66 – (1) Sözleşmenin uygulanması sırasında taahhüt edilen işte; projede, malzemede, detayda, imalat veya imalat miktarlarında öngörülemeyen durumlar nedeniyle zorunlu olarak revizyon yapılması sebebiyle işin bedelinde artma veya eksilme meydana geldiği takdirde, artışa konu olan işin, sözleşmeye esas proje içinde kalması ve idareyi külfete sokmaksızın asıl işten ayrılmasının teknik veya ekonomik olarak mümkün olmaması halinde yüklenici sözleşme bedelinin %50'si içinde kalan fazlasını veya eksiğini aynı sözleşme hükümleri çerçevesinde yapmaya mecburdur. Değiştirilen veya ilave edilen iş oranında ek teminat almak kaydıyla arttırılacak işe gerekli süre verilir. Yüklenici bu suretle işin artmış veya eksilmiş olmasından dolayı süre hariç hiç bir istek ve iddiada bulunamaz.

(2) İşin bu şartlar dahilinde tamamlanamayacağının anlaşılması durumunda ise artış yapılmaksızın hesabı genel hükümlere göre tasfiye edilir. Ancak bu durumda, işin tamamının ihale dokümanı ve sözleşme hükümlerine uygun olarak yerine getirilmesi zorunludur.

Fiyat farkı ödenmesi ve hesaplanma şartları

MADDE 67 – (1) Sözleşmenin yürütülmesi sırasında fiyat farkı ödenmesinin öngörülmesi halinde; alımın niteliğine göre idari şartname ve sözleşmelere fiyat farkı ödemelerinin, Bakanlar Kurulu Kararıyla yürürlüğe konulan Fiyat Farkı Hesabında Uygulanacak Esaslar çerçevesinde yapılacağı hükmü konulur.

Yüklenicinin ölümü, iflası, ağır hastalığı, tutukluluğu veya mahkumiyeti

MADDE 68 – (1) Yüklenicinin ölümü, iflası, ağır hastalığı, tutukluluğu veya özgürlüğü kısıtlayıcı cezaya mahkumiyeti hallerinde aşağıdaki hükümler uygulanır:

a) Yüklenicinin ölümü halinde, sözleşme feshedilmek suretiyle hesabı genel hükümlere göre tasfiye edilerek kesin teminatları ve varsa diğer alacakları varislerine verilir. Ancak, aynı şartları taşıyan ve talepte bulunan varislere idarenin uygun görmesi halinde, ölüm tarihini izleyen 30 (otuz) gün içinde varsa ek teminatlar dahil taahhüdün tamamı için gerekli kesin teminatı vermeleri şartıyla sözleşme devredilebilir.

b) Yüklenicinin iflas etmesi halinde, sözleşme feshedilerek hesabı genel hükümlere göre tasfiye edilir.

c) Ağır hastalık, tutukluluk veya özgürlüğü kısıtlayıcı bir cezaya mahkumiyeti nedeni ile yüklenicinin taahhüdünü yerine getirememesi halinde, bu durumun oluşunu izleyen otuz gün içinde yüklenicinin teklif edeceği ve ilgili idarenin kabul edeceği birinin vekil tayin edilmesi koşuluyla taahhüde devam edilebilir. Ancak, yüklenicinin kendi serbest iradesi ile vekil tayin edecek durumda olmaması halinde, yerine ilgililerce aynı süre içinde genel hükümlere göre bir yasal temsilci tayin edilmesi istenebilir. Bu hükümlerin uygulanmaması halinde, sözleşme feshedilerek hesabı genel hükümlere göre tasfiye edilir.

(2) Birden fazla gerçek ve tüzel kişi tarafından birlikte yapılan taahhütlerde, yüklenicilerden birinin ölümü, iflası, tutuklu veya mahkûm olması gibi haller sözleşmenin devamına engel değildir.

(3) Birlikte yapılan taahhütlerde yüklenicilerden biri idareye pilot firma olarak bildirilmiş ise, pilot firmanın şahıs veya şirket olmasına göre ölüm, iflas veya dağılma hallerinde sözleşme kendiliğinden sona erer.

(4) Ancak diğer yüklenicilerin teklifi ve idarenin uygun görmesi halinde sözleşme yenilenerek işe devam edilir. Pilot firmadan başka herhangi bir ortak şahsın ölümü veya ortak şirketin iflası ya da herhangi bir sebeple dağılması halinde, pilot firma ve grubundan diğer ortakları, teminat dâhil işin o ortağa yüklediği sorumlulukları da üzerlerine alarak işi bitirirler.

Yüklenici ortak girişiminde ölüm, iflas, ağır hastalık, tutukluluk veya mahkumiyet hali

MADDE 69 – (1) Ortak girişimlerce yerine getirilen taahhütlerde, ortak girişimi oluşturan kişilerden birinin ölümü, iflası, ağır hastalığı, tutukluluğu, özgürlüğü kısıtlayıcı bir cezaya mahkum olması veya dağılması sözleşmenin devamına engel olmaz. Ancak, bunlardan biri idareye pilot veya koordinatör ortak olarak bildirilmiş ise, pilot veya koordinatör ortağın gerçek veya tüzel kişi olmasına göre iflas, ağır hastalık, tutukluluk, özgürlüğü kısıtlayıcı bir cezaya mahkumiyet veya dağılma hallerinde, sözleşme feshedilerek yasaklama hariç haklarında Yönetmelik hükümlerine göre işlem yapılır. Pilot veya koordinatör ortağın ölümü halinde ise sözleşme feshedilmek suretiyle yapılmış olan işler tasfiye edilerek kesin teminat iade edilir. Bu durumların oluşunu izleyen otuz gün içinde diğer ortakların teklifi ve idarenin uygun görmesi halinde de, teminat dahil o iş için pilot veya koordinatör ortağın yüklenmiş olduğu sorumlulukların üstlenilmesi kaydıyla sözleşme yenilenerek işe devam edilebilir.

(2) Pilot veya koordinatör ortak dışındaki ortaklardan birinin ölümü, iflası, ağır hastalığı, tutukluluğu, özgürlüğü kısıtlayıcı bir cezaya mahkum olması veya dağılması halinde, diğer ortaklar teminat dahil işin o ortağa yüklediği sorumlulukları da üstlenerek taahhüdü yerine getirirler.

İdarenin sözleşmeyi feshetmesi

MADDE 70 – (1) İdare:

a) Yüklenicinin taahhüdünü ihale dokümanı ve sözleşme hükümlerine uygun olarak yerine getirmemesi veya işi süresinde bitirmemesi üzerine, ihale dokümanında belirlenen oranda gecikme cezası uygulanmak üzere, idarenin en az yirmi gün süreli ve nedenleri açıkça belirtilen ihtarına rağmen aynı durumun devam etmesi,

b) Sözleşmenin uygulanması sırasında yüklenicinin Yönetmelikte sayılan yasak fiil veya davranışlarda bulunduğunun tespit edilmesi,

hallerinde, ayrıca protesto çekmeye gerek kalmaksızın kesin teminat ve varsa ek kesin teminatları gelir kaydederek ve sözleşmeyi feshederek hesabı genel hükümlere göre tasfiye eder.

Sözleşmeden önceki yasak fiil veya davranışlar nedeniyle fesih

MADDE 71 – (1) Yüklenicinin, ihale sürecinde Yönetmelikte belirtilen yasak fiil veya davranışlarda bulunduğunun sözleşme yapıldıktan sonra tespit edilmesi halinde, kesin teminat ve varsa ek kesin teminatlar gelir kaydedilir ve sözleşme feshedilerek hesabı genel hükümlere göre tasfiye edilir. Ayrıca, yükleniciden kesin ve varsa ek kesin teminat kadar ceza tahsil edilir.

(2) Ancak, taahhüdün en az % 80'inin tamamlanmış olması ve taahhüdün tamamlattırılmasında kamu yararı bulunması kaydıyla;

a) İvediliği nedeniyle taahhüdün kalan kısmının yeniden ihale edilmesi için yeterli sürenin bulunmaması,

b) Taahhüdün başka bir yükleniciye yaptırılmasının mümkün olmaması,

c) Yüklenicinin yasak fiil veya davranışının taahhüdünü tamamlamasını engelleyecek nitelikte olmaması,

hallerinde, idare sözleşmeyi feshetmeksizin yükleniciden taahhüdünü tamamlamasını isteyebilir ve bu takdirde yüklenici taahhüdünü tamamlamak zorundadır. Ancak bu durumda, yüklenici hakkında 4734 sayılı ve 4735 sayılı Kanunun ceza ve ihalelere katılmaktan yasaklamaya ilişkin hükümleri ile ilgili mevzuat hükümleri uygulanır.

Sözleşmenin feshine ilişkin düzenlemeler

MADDE 72 – (1)Yönetmelik hükümlerine göre yüklenicinin fesih talebinin idareye intikali, 70 inci maddenin birinci fıkrasının (a) bendine göre belirlenen sürenin bitimi, 70 inci maddenin birinci fıkrasının (b) bendi ile 71 inci maddeye göre ise tespit tarihi itibariyle sözleşme feshedilmiş sayılır. Bu tarihleri izleyen yedi gün içinde idare tarafından fesih kararı alınır. Bu karar, karar tarihini izleyen beş gün içinde yükleniciye bildirilir.

(2) 70 ve 71 inci maddelere göre sözleşmenin feshedilmesi halinde, kesin teminat ve varsa ek kesin teminatlar alındığı tarihten gelir kaydedileceği tarihe kadar Devlet İstatistik Enstitüsünce yayımlanan aylık toptan eşya fiyat endeksine göre güncellenir. Güncellenen tutar ile kesin teminat ve varsa ek kesin teminatların tutarı arasındaki fark yükleniciden tahsil edilir.

(3) Hakedişlerden kesinti yapılmak suretiyle teminat alınan hallerde, alıkonulan tutar gelir kaydedileceği gibi, sözleşmenin feshedildiği tarihten sonra yapılmayan iş miktarına isabet eden teminat tutarı da birinci fıkra hükmüne göre güncellenerek yükleniciden tahsil edilir.

(4) Gelir kaydedilen teminatlar, yüklenicinin borcuna mahsup edilemez.

(5) 70 ve 71 inci maddelere göre sözleşmenin feshedilmesi halinde, yükleniciler hakkında 4734 sayılı ve 4735 sayılı Kanun ile ilgili mevzuat hükümleri uygulanır.

(6) Ayrıca, sözleşmenin feshi nedeniyle idarenin uğradığı zarar ve ziyan yükleniciye tazmin ettirilir.

Sözleşmenin devri

MADDE- 73 – (1) Sözleşme hiçbir suretle devredilemez.

Mücbir sebeplerden dolayı sözleşmenin feshi

MADDE 74 – (1) Mücbir sebeplerden dolayı sözleşmenin feshedilmesi halinde, hesabı genel hükümlere göre tasfiye edilerek, kesin teminat ve varsa ek kesin teminatlar iade edilir.

Kesin teminatın geri verilmesi

MADDE 75 – (1) Taahhüdün sözleşme ve ihale dokümanı hükümlerine uygun biçimde yerine getirildiği ve yüklenicinin bu işten dolayı idareye herhangi bir borcunun olmadığı tespit edildikten sonra, alınmış olan kesin teminat ve varsa ek kesin teminatların;

a) Uygulama işlerinde; varsa eksik ve kusurların giderilerek geçici kabul tutanağının onaylanmasından sonra yarısı, Sosyal Güvenlik Kurumundan ilişiksiz belgesi getirilmesi ve kesin kabul tutanağının onaylanmasından sonra kalanı,

b) Uygulama işleri dışındaki işlerde ise Sosyal Güvenlik Kurumundan ilişiksiz belgesinin getirilmesinden sonra; alınan mal veya yapılan iş için bir garanti süresi öngörülmesi halinde yarısı, garanti süresi dolduktan sonra kalanı, garanti süresi öngörülmeyen hallerde ise tamamı, yükleniciye iade edilir.

(2) İşin konusunun piyasadan hazır halde alınıp satılan mal alımı olması halinde, Sosyal Güvenlik Kurumundan ilişiksiz belgesi getirilmesi şartı aranmaz.

Mücbir sebepler

MADDE 76 – (1) Mücbir sebep olarak kabul edilebilecek haller aşağıda belirtilmiştir:

a) Doğal afetler.

b) Kanuni grev.

c) Genel salgın hastalık.

ç) Kısmî veya genel seferberlik ilânı.

(2) Süre uzatımı verilmesi, sözleşmenin feshi gibi durumlara esas olmak üzere, idare tarafından yukarıda belirtilen hallerin mücbir sebep olarak kabul edilebilmesi için; yükleniciden kaynaklanan bir kusurdan ileri gelmemiş olması, taahhüdün yerine getirilmesine engel nitelikte olması, yüklenicinin bu engeli ortadan kaldırmaya gücünün yetmemiş bulunması, mücbir sebebin meydana geldiği tarihi izleyen yirmi gün içinde yüklenicinin idareye yazılı olarak bildirimde bulunması ve yetkili merciler tarafından belgelendirilmesi zorunludur.

Yüklenicinin neden olduğu fesih hali

MADDE 77 – (1) Sözleşme yapıldıktan sonra mücbir sebep halleri dışında yüklenicinin mali acz içinde bulunması nedeniyle taahhüdünü yerine getiremeyeceğini gerekçeleri ile birlikte yazılı olarak bildirmesi halinde, ayrıca protesto çekmeye gerek kalmaksızın kesin teminat ve varsa ek kesin teminatlar gelir kaydedilir ve sözleşme feshedilerek hesabı genel hükümlere göre tasfiye edilir.

(2) Sözleşme yapıldıktan sonra Yönetmelikte belirtilen hükümler dışında yüklenicinin taahhüdünden vazgeçmesi veya sözleşme ve eklerinde belirtilen yükümlülüklerden herhangi birisine uymaması halinde, idarece; ihale dokümanında belirtilen oranda gecikme cezası uygulanmak üzere kendisine ihtarname yazılarak yirmi günlük bir süre verilir. Bu süre içinde yüklenici ihtarnameye rağmen yükümlülüklerini yerine getirmezse başka bir ihtar ve hüküm almaya gerek kalmaksızın idare sözleşmeyi feshetmeye ve

hesap kesme hak edişi yapmaya yetkilidir. Bu takdirde yüklenicinin kesin teminatı idarece gelir kaydolunur.

(3) Sözleşmenin uygulanması sırasında yüklenicinin, Yönetmelikte sayılan yasak fiil veya davranışlarda bulunduğunun tespit edilmesi halinde, ayrıca protesto çekmeye gerek kalmaksızın kesin teminat ve varsa ek kesin teminatlar gelir kaydedilir ve sözleşme feshedilerek hesabı genel hükümlere göre tasfiye edilir.

Sözleşmenin uygulanması sırasındaki yasak fiil ve davranışlar

MADDE 78 – (1) Sözleşmenin uygulanması sırasında aşağıda belirtilen fiil veya davranışlarda bulunmak yasaktır:

a) Hile, vaat, tehdit, nüfuz kullanma, çıkar sağlama, anlaşma, irtikap, rüşvet suretiyle veya başka yollarla sözleşmeye ilişkin işlemlere fesat karıştırmak veya buna teşebbüs etmek.

b) Sahte belge düzenlemek, kullanmak.

c) Sözleşme konusu işin yapılması veya teslimi sırasında hileli malzeme, araç veya usuller kullanmak, fen ve sanat kurallarına aykırı, eksik, hatalı veya kusurlu imalat yapmak.

ç) Taahhüdünü yerine getirirken sözleşme konusu işe zarar vermek.

d) Bilgi ve deneyimini idarenin zararına kullanmak veya Yönetmelik hükümlerine aykırı hareket etmek.

e) Mücbir sebepler dışında, ihale dokümanı ve sözleşme hükümlerine uygun olarak taahhüdünü yerine getirmemek.

f) Sözleşmeyi, Yönetmelik hükümlerine aykırı devretmek.

Yüklenicilerin cezai sorumluluğu

MADDE 79 – (1) Yönetmelik hükümlerinin uygulanması sırasında Yönetmelikte belirtilen yasak fiil veya davranışlarda bulundukları, iş tamamlandıktan ve kabul işlemi yapıldıktan sonra tespit edilmiş olsa dahi, yükleniciler hakkında 4734 sayılı ve 4735 sayılı Kanun ile ilgili mevzuat hükümleri uygulanır.

Görevlilerin cezai sorumluluğu

MADDE 80 – (1) Muayene ve kabul komisyonlarının başkan ve üyeleri, yapı denetim görevlileri ve ihtiyacın karşılanma sürecinin her aşamasında görev alan diğer ilgililerin, görevlerini kanunî gereklere uygun veya tarafsızlıkla yapmadıklarının, taraflardan birinin zararına yol açacak ihmalde veya kusurlu bulunduklarının tespiti halinde, haklarında ilgili mevzuatları gereğince disiplin cezası uygulanır. Ayrıca, fiil veya davranışlarının özelliğine göre haklarında ceza kovuşturması da yapılır ve hükmolunacak ceza ile birlikte tarafların uğradıkları zarar ve ziyan genel hükümlere göre kendilerine tazmin ettirilir. Bu Yönetmeliğe aykırı fiil veya davranışlardan dolayı hüküm giyen idare görevlilerine 4734 sayılı ve 4735 sayılı Kanun ile ilgili mevzuat hükümleri uygulanır.

Bilgi ve belgeleri açıklama yasağı

MADDE 81 – (1) Bu Yönetmeliğin uygulanmasında görevli olanlar ile danışmanlık hizmeti sunanlar; yüklenicilerin iş ve işlemlerine, teknik ve mali yapılarına ilişkin olarak gizli kalması gereken bilgi ve belgeleri ifşa edemezler, kendilerinin veya üçüncü şahısların yararına kullanamazlar. Aksine hareket edenler hakkında Yönetmelikte ve ilgili mevzuatında belirtilen müeyyideler uygulanır.

İhale işlerinde yüklenicilerin ve denetim görevlilerinin sorumluluğu

MADDE 82 – (1) İhale işlerinde yüklenici ihale konusu işin fen ve sanat kurallarına uygun olarak yapılmamasından, hileli malzeme kullanılmasından ve benzeri nedenlerle ortaya çıkan zarar ve ziyandan, yapının tamamı için işe başlama tarihinden itibaren kesin kabul tarihine kadar sorumlu olacağı gibi, kesin kabul onay tarihinden itibaren de beş yıl süreyle sorumludur. İdare ve yüklenici adına denetim yapan denetim görevlileri, denetim eksikliği nedeniyle işin fen ve sanat kurallarına uygun olarak yapılmamasından, ortaya çıkan zarar ve ziyandan beş yıl süreyle yüklenici ile birlikte müteselsilen sorumludur.

(2) Danışmanlık hizmetlerinde; tasarım hatası, uygulama yanlışlığı, denetim eksikliği, hatalı yaklaşık maliyet tespiti, işlerin yürürlükteki mevzuata uygun olarak yapılmaması, bilgi ve deneyimin idarenin yararına kullanılmaması ve benzeri nedenlerle meydana gelen zarar ve ziyandan hizmet sunucusu doğrudan, yapı denetimi hizmetinin sunulduğu durumda ise yapım işini üstlenen yüklenici ve alt yüklenicilerle birlikte beş yıl süre ile müteselsilen sorumludur. Diğer taraftan;

a) Tedarikçiler, taahhütleri çerçevesinde kusurlu veya standartlara uygun olmayan malzeme verilmesi veya kullanılması, taahhüdün sözleşme ve şartname hükümlerine uygun olarak yerine getirilmemesi,

b) Hizmet sunucuları, taahhütleri çerçevesinde kusurlu veya standartlara uygun olmayan malzeme seçilmesi, verilmesi veya kullanılması, tasarım hatası, uygulama yanlışlığı, denetim eksikliği, taahhüdün sözleşme ve şartname hükümlerine uygun olarak yerine getirilmemesi,

gibi nedenlerle ortaya çıkan zarar ve ziyandan doğrudan sorumludur.

(3) İhalelerde sözleşme ve şartname hükümlerinin uygun olarak yerine getirilmemesi gibi nedenlerle ortaya çıkan zararlar ve ziyan genel hükümlere göre sorumlularından ikmal ve tazmin ettirilir. Ayrıca haklarında 4734 sayılı ve 4735 sayılı Kanun ile ilgili mevzuat hükümleri uygulanır.

Muayene ve kabul işlemleri

MADDE 83 – (1) İhale konusu iş bitirilince muayene ve kabul işlemleri; sözleşme ve genel şartname hükümlerine göre yapılır.

İhalelere yönelik başvurular

MADDE 84 – (1) İhalelere yönelik yapılacak başvurular öncelikle ihaleyi yapan idareye yapılır. İhale yetkilileri başvuru konusunu ivedilikle inceleyerek sonuçlandırır ve sonucu başvuru sahibine tebligat usulüne göre bildirir.

İhale sonucunun ilanı

MADDE 85 – (1) İhale sonuçları ve iptal edilen ihaleler Genel Müdürlüğün resmi internet sitesinde ilan edilir.

ONDÖRDÜNCÜ BÖLÜM
İş Deneyim Belgelerinin Düzenlenmesi ve Verilmesi

İş deneyim belgelerinin düzenlenmesi ve verilmesi

MADDE 86 – (1) İş deneyim belgeleri; bu Yönetmelik çerçevesinde gerçekleştirilen işler için, 4734 sayılı ve 4735 sayılı Kanun ile ilgili mevzuat çerçevesinde ihaleyi yapan idare veya Genel Müdürlük tarafından düzenlenir ve verilir.

ONBEŞİNCİ BÖLÜM
Şartname, Sözleşme ve Standart Formların Düzenlenmesi ve Yayınlanması, Parasal Limitlerin Güncellenmesi

Şartname, sözleşme ve standart formlar

MADDE 87 – (1) Genel Müdürlük, bu Yönetmeliğin uygulanmasında ihtiyaç duyulan tip idari şartnameleri, tip sözleşmeleri, genel şartnameleri ve standart formları hazırlamaya ve yayınlamaya yetkilidir.

ONALTINCI BÖLÜM
Geçici ve Son Hükümler

Mevcut ihale işlemleri

GEÇİCİ MADDE 1 – (1) Bu Yönetmeliğin yayımı tarihinden önce ilan edilerek duyurulmuş veya sözleşmeye bağlanmış ihale işlemlerine 18/6/2005 tarihli ve 25849 sayılı Resmî Gazate'de yayımlanan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu

Kapsamındaki Kültür Varlıklarının Rölöve, Restorasyon, Restitüsyon Projeleri, Sokak Sağlıklaştırma, Çevre Düzenleme Projeleri ve Bunların Uygulamaları ile Değerlendirme, Muhafaza, Nakil İşleri ve Kazı Çalışmalarına İlişkin Mal ve Hizmet Alımlarına Dair Yönetmelik hükümleri uygulanır.

Yürürlük

MADDE 88 – (1) Bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 89 – (1) Bu Yönetmelik hükümlerini Vakıflar Genel Müdürlüğünün bağlı olduğu Bakan yürütür.

EK-7
27 Şubat 2008 ÇARŞAMBA **Resmî Gazete** Sayı : 26800

VAKIFLAR KANUNU

Kanun No. 5737 **Kabul Tarihi: 20/2/2008**

BİRİNCİ KISIM

Amaç, Kapsam ve Tanımlar

Amaç

MADDE 1 – Bu Kanun; vakıfların yönetimi, faaliyetleri ve denetimine, yurt içi ve yurt dışındaki taşınır ve taşınmaz vakıf kültür varlıklarının tescili, muhafazası, onarımı ve yaşatılmasına, vakıf varlıklarının ekonomik şekilde işletilmesi ve değerlendirilmesinin sağlanmasına ilişkin usûl ve esasların belirlenmesi; Vakıflar Genel Müdürlüğünün kuruluşu ile Genel Müdürlüğün teşkilât, görev, yetki ve sorumluluklarının düzenlenmesi amacıyla hazırlanmıştır.

Kapsam

MADDE 2 – Bu Kanun; mazbut, mülhak ve yeni vakıflar, cemaat ve esnaf vakıfları ile Vakıflar Genel Müdürlüğünü kapsar.

Bu Kanunun uygulanmasında milletlerarası mütekabiliyet ilkesi saklıdır.

Tanımlar

MADDE 3 – Bu Kanunun uygulanmasında;

Genel Müdürlük veya Denetim Makamı: Vakıflar Genel Müdürlüğünü,

Genel Müdür: Vakıflar Genel Müdürünü,

Meclis: Vakıflar Meclisini,

Vakıflar: Mazbut, mülhak, cemaat ve esnaf vakıfları ile yeni vakıfları,

Vakfiye: Mazbut, mülhak ve cemaat vakıflarının malvarlığını, vakıf şartlarını ve vakfedenin isteklerini içeren belgeleri,

1936 Beyannamesi: Cemaat vakıflarının 2762 sayılı Vakıflar Kanunu gereğince verdikleri beyannameyi,

Vakıf senedi: Mülga 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi ile 22/11/2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu hükümlerine göre kurulan vakıfların, malvarlığını ve vakıf şartlarını içeren belgeyi,

Mazbut vakıf: Bu Kanun uyarınca Genel Müdürlükçe yönetilecek ve temsil edilecek vakıflar ile mülga 743 sayılı Türk Kanunu Medenisinin yürürlük tarihinden önce kurulmuş ve 2762 sayılı Vakıflar Kanunu gereğince Vakıflar Genel Müdürlüğünce yönetilen vakıfları,

Mülhak vakıf: Mülga 743 sayılı Türk Kanunu Medenisinin yürürlük tarihinden önce kurulmuş ve yönetimi vakfedenlerin soyundan gelenlere şart edilmiş vakıfları,

Cemaat vakfı: Vakfiyeleri olup olmadığına bakılmaksızın 2762 sayılı Vakıflar Kanunu gereğince tüzel kişilik kazanmış, mensupları Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan Türkiye'deki gayrimüslim cemaatlere ait vakıfları,

Esnaf vakfı: 2762 sayılı Vakıflar Kanununun yürürlüğünden önce kurulmuş ve esnafın seçtiği yönetim kurulu tarafından yönetilen vakıfları,

Yeni vakıf: Mülga 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi ile 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu hükümlerine göre kurulan vakıfları,

Şube: Vakıf faaliyetlerinin yürütülebilmesi için yeni vakfa bağlı olarak açılan, tüzel kişiliği olmayan ve bünyesinde organları bulunan alt birimi,

Temsilcilik: Vakıf faaliyetlerinin yürütülebilmesi için yeni vakfa bağlı olarak açılan, tüzel kişiliği ve bünyesinde organları bulunmayan alt birimi,

Vakıf yönetimi: Mülhak, cemaat ve esnaf vakıfları ile yeni vakıflarda; vakfiye, 1936 Beyannamesi, vakıf senedi, 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu ve bu Kanuna göre vakfı yönetmeye ve temsile yetkili organı,

Vakıf yöneticisi: Mülhak, cemaat ve esnaf vakıfları ile yeni vakıflarda; vakfiye, 1936 Beyannamesi, vakıf senedi, 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu ve bu Kanuna göre vakfı yönetmeye ve temsile yetkili kişi veya yetkili organlarda görev alan kişileri,

Hayrat: Mazbut, mülhak, cemaat ve esnaf vakıfları ile yeni vakıfların, doğrudan toplumun istifadesine bedelsiz olarak sundukları mal veya hizmetleri,

Akar: Vakıf amaç ve faaliyetlerinin yerine getirilmesi için gelir getirici şekilde değerlendirilmesi zorunlu olan taşınır ve taşınmazları,

Mukataalı vakıf: Zemini vakfa, üzerindeki yapı ve ağaçlar tasarruf edene ait olan ve kirası yıllık olarak alınan vakıf taşınmazlarını,

İcareteynli vakıf: Değerine yakın peşin ücret ve ayrıca yıllık kira alınmak suretiyle süresiz olarak kiralanan vakıf taşınmazlarını,

Taviz bedeli: Mukataalı ve icareteynli taşınmazların serbest tasarrufa terki için alınan bedeli,

Galle fazlası: Mazbut ve mülhak vakıflarda, vakfın hayrat ve akarlarının onarımı ile vakfiyelerindeki hayrat hizmetlerin ifasından sonra kalan miktarı,

İntifa hakkı: Mazbut ve mülhak vakıflarda, vakfiyelerindeki şartlara göre ilgililere bırakılmış galle fazlaları ve hakları,

ifade eder.

İKİNCİ KISIM

Vakıflarla İlgili Hükümler

BİRİNCİ BÖLÜM

Tüzel Kişilik, Ehliyet, Yönetim, Temsil

Tüzel kişilik

MADDE 4 – Vakıflar, özel hukuk tüzel kişiliğine sahiptir.

Yeni vakıfların kuruluşu, mal varlığı, şube ve temsilcilikleri

MADDE 5 – Yeni vakıflar; Türk Medenî Kanunu hükümlerine göre kurulur ve faaliyet gösterirler.

Yeni vakıfların kuruluşunda amaçlarına göre özgülenecek asgarî mal varlığı her yıl Meclisçe belirlenir.

Yeni vakıflar, vakıf senetlerinde yazılı amaçlarını gerçekleştirmek üzere Genel Müdürlüğe beyanda bulunmak şartıyla şube ve temsilcilik açabilirler. Beyannamenin düzenlenmesine ilişkin usûl ve esaslar yönetmelikle düzenlenir.

Yabancılar, Türkiye'de, hukukî ve fiilî mütekabiliyet esasına göre yeni vakıf kurabilirler.

Yönetim ve temsil şekli

MADDE 6 – Mazbut vakıflar, Genel Müdürlük tarafından yönetilir ve temsil edilir.

Mülhak vakıflar, Anayasaya aykırılık teşkil etmeyen vakfiye şartlarına göre Meclis tarafından atanacak yöneticiler eliyle yönetilir ve temsil edilir. Vakıf yöneticileri kendilerine yardımcı tayin edebilirler. Mülhak vakıf yöneticilerinde aranacak şartlar ile yardımcılarının nitelikleri yönetmelikle düzenlenir. Vakfiyedeki şartları taşımamaları nedeniyle kendilerine yöneticilik verilemeyenler bu şartları elde edinceye, küçükler ile kısıtlılar fiil ehliyetlerini kazanıncaya ve boş kalan yöneticilik yenisine verilinceye kadar, vakıf işleri Genel Müdürlükçe temsilen yürütülür.

Cemaat vakıflarının yöneticileri mensuplarınca kendi aralarından seçilir. Vakıf yöneticilerinin seçim usûl ve esasları yönetmelikle düzenlenir.

Esnaf vakıfları, mülhak vakıfların tabi olduğu hükümlere tabidir. Bu vakıflar, esnafın seçtiği yönetim kurulu tarafından yönetilir.

Yeni vakıfların yönetim organı vakıf senedine göre oluşturulur ve bu vakıfların yönetim organlarında görev alanların çoğunluğunun, Türkiye'de yerleşik bulunması gerekir.

Genel Müdürlükçe yönetilecek ve temsil edilecek vakıflar

MADDE 7 – On yıl süreyle yönetici atanamayan veya yönetim organı oluşturulamayan mülhak vakıflar, mahkeme kararıyla Genel Müdürlükçe yönetilir ve temsil edilir.

Bu Kanunun yürürlüğe girmesinden önce mazbut vakıflar arasına alınan vakıflarla, bu Kanuna göre mazbut vakıflar arasına alınan vakıflara bir daha yönetici seçimi ve ataması yapılamaz.

İlgililerin vakfiye şartlarına göre intifa hakları saklıdır.

Yeni vakıf organlarının tamamlanması

MADDE 8 – Yeni vakıfların organlarında ölüm, istifa ya da herhangi bir nedenle eksilme olduğu takdirde; vakıf senedindeki hükümlere göre, hüküm bulunmaması halinde vakıf senedi değişikliğine yetkili organın, bunun bulunmaması halinde ise icraya yetkili organın kararı ve Genel Müdürlüğün görüşü alınarak mahkemece yenisi seçilir.

Vakıf yöneticisi olamayacaklar

MADDE 9 – Vakıflarda; hırsızlık, nitelikli hırsızlık, yağma, nitelikli yağma, dolandırıcılık, nitelikli dolandırıcılık, zimmet, rüşvet, sahtecilik, hileli iflas, ihaleye fesat karıştırma, edimin ifasına fesat karıştırma, güveni kötüye kullanma, kaçakçılık suçları ile Devletin güvenliğine karşı işlenen suçların birinden mahkûm olanlar yönetici olamazlar.

Vakıf yöneticisi seçildikten sonra yukarıdaki suçlardan mahkûm olanların yöneticiliği sona erer.

Vakıf yöneticilerinin sorumlulukları ve görevden alınması

MADDE 10 – Vakıf yöneticileri; vakfın amacına ve yürürlükteki mevzuata uymak zorundadır.

Birinci fıkrada belirtilen zorunluluğa uymayanlar ile;

a) Vakfın amacı doğrultusunda faaliyette bulunmayan,

b) Vakfın mallarını ve gelirlerini amaçlarına uygun olarak kullanmayan,

c) Ağır ihmal ve kasıtlı fiilleriyle vakfı zarara uğratan,

d) Denetim Makamınca tespit edilen noksanlık ve yanlışlıkları verilen süre içerisinde tamamlamayan, düzeltmeyen veya aykırı işlemlere devam eden,

e) Medeni hakları kullanma ehliyetini kaybeden veya görevini sürekli olarak yapmasına engel teşkil edecek hastalığa veya maluliyete yakalanan,

f) Bu Kanunun 11 inci maddesi uyarınca iki defa idarî para cezası alan,

vakıf yöneticileri, Meclisin vereceği karara dayalı olarak Denetim Makamının başvurusu üzerine vakfın yerleşim yeri asliye hukuk mahkemesince görevlerinden alınabilir. Telafisi imkânsız sonuçlar doğurabilecek hallerde dava sonuçlanıncaya kadar, Meclis kararı üzerine Denetim Makamınca, vakıf yönetiminin geçici olarak görevden uzaklaştırılması ve kayyımca yönetilmesi ihtiyati tedbir olarak mahkemeden talep edilir.

Görevinden alınan vakıf yöneticileri Meclis üyesi olamaz ve beş yıl süreyle aynı vakfın yönetim ve denetim organında görev alamazlar. Ayrıca ikinci fıkranın (c), (e) ve (f) bentlerinde belirtilen nedenlerle görevinden alınan vakıf yöneticileri başka bir vakfın yöneticisi ise o görevinden de alınmış sayılır ve beş yıl süreyle hiçbir vakfın yönetim ve denetim organında görev alamazlar.

Vakıf yönetiminde yer alan kişiler ile vakıf çalışanları kusurlu fiilleri nedeniyle vakfa verdikleri zararlardan sorumludurlar.

Vakıf yöneticileri mahkeme kararı olmaksızın görevlerinden uzaklaştırılamazlar.

İdarî para cezası

MADDE 11 – Genel Müdürlükçe yapılan tebligata rağmen, bu Kanun uyarınca istenen beyanname, bilgi ve belgeleri zamanında vermeyen, organların vakfiye veya vakıf senedine aykırı olarak toplanmasına sebebiyet veren veya gerçeğe aykırı beyanda bulunan vakıf yönetimine Genel Müdürlükçe her bir eylem için beşyüz Türk Lirası idarî para cezası verilir. İdarî para cezalarına karşı tebliğ tarihinden itibaren onbeş gün içinde 30/3/2005 tarihli ve 5326 sayılı Kabahatler Kanunu hükümlerine göre kanun yoluna başvurulabilir.

İKİNCİ BÖLÜM

Vakıf Malları ve Faaliyetleri

Vakıfların mal edinmesi, akar cinsinden olan malların değiştirilmesi

MADDE 12 – Vakıflar; mal edinebilirler, malları üzerinde her türlü tasarrufta bulunabilirler.

Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait akar mallar ile hakların daha yararlı olanları ile değiştirilmesine, paraya çevrilmesine veya değerlendirilmesine Meclis yetkilidir.

Mülhak, cemaat, esnaf vakıfları ile yeni vakıflara, başlangıçta özgülenen mal ve haklar, vakıf yönetiminin başvurusu üzerine, haklı kılan sebepler varsa, Denetim Makamının görüşü alınarak mahkeme kararı ile sonradan iktisap ettikleri mal ve

hakları ise bağımsız ekspertiz kuruluşlarınca düzenlenecek rapora dayalı olarak vakıf yetkili organının kararı ile daha yararlı olanları ile değiştirilebilir veya paraya çevrilebilir.

Vakıf yöneticileri, iktisap ettikleri veya değiştirdikleri taşınmaz malları tapuya tescil tarihinden itibaren bir ay içerisinde Genel Müdürlüğe bildirirler.

Kurucularının çoğunluğu yabancı uyruklu olan vakıfların, taşınmaz mal edinmeleri hakkında, 22/12/1934 tarihli ve 2644 sayılı Tapu Kanununun 35 inci maddesi uygulanır.

Taşınmazların vakıfları adına tescili

MADDE 13 – Mazbut vakıfların tescil görmemiş hayrat taşınmazları, Genel Müdürlüğün isteği üzerine tapu idaresince vakıfları adına tescil edilir.

Mazbut ve mülhak vakıflara ait akar taşınmazların satış ve taviz bedelleri ile satın alınacak, trampa ile edinilecek veya yeniden yaptırılacak taşınmazlar, vakıfları adına hisseleri oranında tapuya tescil ettirilerek kayıtlara işlenir.

Amaç ve işlev değişikliği

MADDE 14 – Vakıfların, vakfiyelerindeki şartların yerine getirilmesine fiilen veya hukuken imkân kalmaması halinde; vakfedenin iradesine aykırı olmamak kaydıyla mazbut vakıflarda Genel Müdürlüğün; mülhak, cemaat ve esnaf vakıflarında, vakıf yöneticilerinin teklifi üzerine bu şartları değiştirmeye; hayır şartlarındaki parasal değerleri güncel vakıf gelirlerine uyarlamaya Meclis yetkilidir.

Hayrat taşınmazların nitelikleri ve değerlendirilmesi

MADDE 15 – Vakıfların hayrat taşınmazları haczedilemez, rehnedilemez, bu taşınmazlarda mülkiyet ve irtifak hakkı için kazandırıcı zamanaşımı işlemez.

Genel Müdürlüğe, mazbut ve mülhak vakıflara ait olup, tahsis edildikleri amaca göre kullanılmaları kanunlara veya kamu düzenine aykırı yahut tahsis amacına uygunluğunu kaybetmiş, kısmen veya tamamen hayrat olarak kullanılması mümkün olmayan taşınmazlar; mazbut vakıflarda Meclis kararı ile mülhak vakıflarda vakıf yöneticisinin talebi üzerine Meclis kararı ile gayece aynı veya en yakın başka bir hayrata dönüştürülebilir, akara devredilebilir veya paraya çevrilebilir. Bu paralar aynı surette diğer bir hayrata tahsis olunur. Aynı vakıf içerisindeki dönüştürme veya devirlerde bedel ödenmez.

Hayrat taşınmazların tahsisi

MADDE 16 – Mazbut vakıflara ait hayrat taşınmazlara, Genel Müdürlük tarafından öncelikle vakfiyeleri doğrultusunda işlev verilir. Genel Müdürlükçe değerlendirilemeyen veya işlev verilemeyen hayrat taşınmazlar; fiilen asli niteliğine uygun olarak kullanılıncaya kadar kiraya verilebilir.

Bu hayrat taşınmazlar; Genel Müdürlükçe işlev verilmek amacıyla, vakfiyesinde yazılı hizmetlerde kullanılmak üzere Genel Müdürlüğün denetiminde onarım ve restorasyon karşılığı kamu kurum ve kuruluşlarına, benzer amaçlı vakıflara veya kamu yararına çalışan derneklere tahsis edilebilir.

Mülhak vakfa ait hayrat taşınmazın tahsisinde Genel Müdürlük görüşü alınır.

Tahsis edilen taşınmaz; ticari bir faaliyette kullanılamaz, tahsise aykırı kullanımın tespiti halinde Genel Müdürlüğün talebi üzerine taşınmaz, bulunduğu yerin mülki amirliğince tahliye edilir.

Cemaat vakıflarına ait, kısmen veya tamamen hayrat olarak kullanılmayan taşınmazlar, vakıf yönetiminin talebi halinde Meclis kararıyla; aynı cemaate ait başka bir vakfa tahsis edilebilir veya vakfın akarına dönüştürülebilir.

Taşınmazların vakfına dönmesi

MADDE 17 – Tasarruf edenlerin veya maliklerin mirasçı bırakmadan ölümleri, kaybolmaları, terk veya mübadil gibi durumlara düşmeleri halinde icareteynli ve mukataalı taşınmaz malların mülkiyeti vakfı adına tescil edilir.

Taviz bedeli

MADDE 18 – Tapu kayıtlarında, icareteyn ve mukataalı vakıf şerhi bulunan gerçek ve tüzel kişilerin mülkiyetinde veya tasarrufundaki taşınmazlar, işlem tarihindeki emlak vergisi değerinin yüzde onu oranında taviz bedeli alınarak serbest tasarrufa terk edilir. Ancak miri arazilerden mukataalı hayrata tahsis edilmeyenler ile aşar ve rüsumu vakfedilen taşınmazlar tavize tâbi değildir.

Taviz bedelinin hesaplanmasında; ortaklığın giderilmesi veya cebri icra yoluyla satılanlarda satış bedeli, kamulaştırmalarda ise kamulaştırma bedeli esas alınır.

Bu Kanun hükümleri gereğince taviz bedelinin tamamı vakfı adına ödenmedikçe, taşınmaz üzerindeki temliki tasarruflar tapu dairelerince tescil olunmaz.

Vakıf şerhleri ile ilgili olarak, diğer kanunlarda yer alan zamanaşımı ve hak düşürücü sürelere ilişkin hükümler uygulanmaz.

Taviz bedelinin tahsil şekli

MADDE 19 – Taviz bedelleri, yapılacak tebligat üzerine altmış gün içerisinde peşin olarak ödenebileceği gibi eşdeğer bir taşınmazla takas edilebilir veya yarısı peşin, kalanı bir yılda beş eşit taksitte ödenebilir. Taksitlendirme halinde, taşınmaza birinci derece ve birinci sırada ipotek konulur. Taksitlerden birinin zamanında ödenmemesi halinde geri kalan taksitlerin tamamı muaccel olur.

Genel Müdürlükçe tahakkuk ettirilen taviz bedelleri, yapılacak tebligata rağmen ödenmediği takdirde 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre gecikme zammı ile birlikte tahsil edilerek vakfı adına gelir kaydedilir.

Kira süresi

MADDE 20 – Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait taşınmazların kira süresi azami üç yıldır. Ancak onarım veya inşa karşılığı kiralamalarda; onarım ve inşa bedeli göz önüne alınarak kira süresi Genel Müdürün onayı ile yirmi yıla, Meclis kararı ile kırk dokuz yıla kadar tespit edilebilir.

Genel Müdürlüğe veya mazbut vakıflara ait onarımı planlanan vakıf kültür varlıkları ile yatırım yapılacak taşınmazlar; kira süresinin bitiminden bir ay önce bildirim yapılmak kaydıyla, hiçbir hüküm ve karara bağlı olmaksızın Genel Müdürlüğün talebi üzerine kira süresi sonunda mülki amirlikçe tahliye edilir.

Vakıf ormanları

MADDE 21 – Özel vakıf ormanları kurulabilir.

Vakıf kültür varlıklarının korunması ve imar uygulamalarının bildirilmesi

MADDE 22 – Kamu kurum ve kuruluşları, koruma imar planlarını düzenlerken vakıf kültür varlıklarıyla ilgili hususlarda Genel Müdürlüğün görüşünü almak zorundadırlar.

Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait taşınmaz mallarla ilgili olarak belediyeler ile diğer kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılan uygulama imar ve parselasyon planlarının, askıya çıkarılmadan önce ilgili idareler tarafından Genel Müdürlüğe bildirilmesi zorunludur.

Mazbut vakıf taşınmazlarında akar niteliğini koruyacak şekilde imar düzenlemesi yapılır.

Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait olup uygulama imar planlarında okul, hastane veya spor alanlarında kalan taşınmazlar; ilgili kurumlar tarafından, imar planının tasdik tarihinden itibaren iki yıl içerisinde kamulaştırılmadığı takdirde ilgili bakanlığın görüşü alınarak Genel Müdürlükçe özel okul, özel hastane veya özel spor tesisi olarak değerlendirilebilir.

Zilyetlik yoluyla kazanım

MADDE 23 – Vakıfların malları üzerinde zilyetlik yoluyla kazanma hükümleri uygulanmaz.

Sigorta

MADDE 24 – Kiraya verilen veya tahsis edilen mazbut vakıf taşınmaz malların, yangın, hırsızlık ve doğal afetlere karşı, kullananları tarafından Genel Müdürlük adına sigortalanması zorunludur.

Uluslararası faaliyet

MADDE 25 – Vakıflar; vakıf senetlerinde yer almak kaydıyla, amaç veya faaliyetleri doğrultusunda, uluslararası faaliyet ve işbirliğinde bulunabilirler, yurt dışında şube ve temsilcilik açabilirler, üst kuruluşlar kurabilirler ve yurt dışında kurulmuş kuruluşlara üye olabilirler.

Vakıflar; yurt içi ve yurt dışındaki kişi, kurum ve kuruluşlardan ayni ve nakdi bağış ve yardım alabilirler, yurt içi ve yurt dışındaki benzer amaçlı vakıf ve derneklere ayni ve nakdi bağış ve yardımda bulunabilirler. Nakdi yardımların yurt dışından alınması veya yurt dışına yapılması banka aracılığı ile olur ve sonuç Genel Müdürlüğe bildirilir. Bildirimin şekli ve içeriği yönetmelikle düzenlenir.

İktisadî işletme ve şirket kurulması

MADDE 26 – Vakıflar; amacını gerçekleştirmeye yardımcı olmak ve vakfa gelir temin etmek amacıyla, Genel Müdürlüğe bilgi vermek şartıyla iktisadî işletme ve şirket kurabilir, kurulmuş şirketlere ortak olabilirler. Şirketler dahil iktisadî işletmelerden elde edilen gelirler vakfın amacından başka bir amaca tahsis edilemez. Kurucuların çoğunluğu yabancı uyruklu olan vakıfların kurduğu yahut paylarının yarıdan fazlasına bu nevi vakıfların sahip olduğu şirketlerin mal edinmeleri hakkında aynı vakıfların mal edinmelerini düzenleyen hükümler uygulanır.

Genel Müdürlük; Bakanlar Kurulu kararıyla Genel Müdürlük ve mazbut vakıfların gelirleri ve akar malları ile iktisadî işletme veya şirket kurmaya yetkilidir. Şirket hisseleri ve hakların daha yararlı olanları ile değiştirilmesi, paraya çevrilmesi, değerlendirilmesi ve bunlara bağlı her türlü hakkın kullanılması ile ortaklık paylarına bağlı hakların kullanılması Genel Müdürlük tarafından yürütülür.

Sona eren veya dağıtılan yeni vakıfların mal ve hakları

MADDE 27 – Sona eren yeni vakıfların borçlarının tasfiyesinden arta kalan mal ve haklar; vakıf senedinde yazılı hükümlere göre, senetlerinde özel bir hüküm bulunmayanlarda ise Genel Müdürlüğün görüşü alınarak mahkeme kararıyla benzer amaçlı bir vakfa; dağıtılan yeni vakıfların borçlarının tasfiyesinden arta kalan mal ve haklar ise Genel Müdürlüğe intikal eder.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
Vakıf Kültür ve Tabiat Varlıkları

Vakıf kültür varlıklarının tespiti, tescili ve yaşatılması

MADDE 28 – Vakıflara ait yurt içi ve yurt dışındaki taşınır ve taşınmaz vakıf kültür varlıklarının tespiti, envanterinin çıkarılması, tescili, Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait olanların korunması, mülkiyeti el değiştirmiş vakıf kültür varlıkları ile koruma alanlarının kamulaştırılması, değerlendirilmesi, onarımı, restorasyonu ve gerektiğinde yeniden inşası Genel Müdürlükçe yürütülür.

Sermayesinin yüzde ellisinden fazlası Genel Müdürlüğe veya mazbut vakıflara ait işletme ve iştiraklerin; Kurumlar Vergisi matrahının yüzde onu, yeterli geliri bulunmayan mazbut vakıflara ait vakıf kültür varlıklarının onarımında kullanılmak üzere Genel Müdürlüğe aktarılır.

Yeterli geliri bulunmayan mazbut vakıflara ait vakıf kültür varlığı niteliğindeki taşınmazların, benzer amaçlı mazbut vakıfların gelirleriyle korunmasına ve yaşatılmasına Meclis yetkilidir.

Vakıf kültür ve tabiat varlıklarının korunması

MADDE 29 – Vakıflara ait taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları; Genel Müdürlük, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile kullananları tarafından korunur.

Vakıf kültür varlıklarının devri

MADDE 30 – Vakıf yoluyla meydana gelip de her ne suretle olursa olsun Hazine, belediye, özel idarelerin veya köy tüzel kişiliğinin mülkiyetine geçmiş vakıf kültür varlıkları mazbut vakfına devrolunur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
Vakıfların Muhasebesi ve Denetimi

Vakıf muhasebesi

MADDE 31 – Vakıflar, muhasebe kayıtlarını Genel Müdürlükçe belirlenecek usûl ve esaslar dahilinde tutmak zorundadırlar. Tutulacak defter ve kayıtlar ile ilgili usûl ve esaslar yönetmelikle düzenlenir.

Mazbut vakıfların her birinin gelir ve giderleri ayrı ayrı takip edilir.

Vakıflar, varlıklarını, ekonomik kural ve riskleri gözetmek suretiyle değerlendirirler.

Beyanname verme yükümlülüğü

MADDE 32 – Vakıf yönetimi; vakfın yönetici veya yönetim kurulu üyeleri listesini, bir önceki yıla ait faaliyet raporlarını, bütçe ve bilançolarını, gayrimenkullerini, malî tablolarını ve bu tabloların uygun araçlarla yayınlandığına dair belgeyi, işletme ve iştiraklerinin malî tabloları ile yönetmelikle belirlenecek diğer bilgileri içeren beyannameyi her takvim yılının ilk altı ayı içerisinde Genel Müdürlüğe verir.

Vakıfların denetimi

MADDE 33 – Mülhak, cemaat, esnaf vakıfları ile yeni vakıflarda iç denetim esastır. Vakıf; organları tarafından denetlenebileceği gibi, bağımsız denetim kuruluşlarına da denetim yaptırabilir.

Vakıf yöneticileri, en az yılda bir defa yapılacak iç denetim raporları ile sonuçlarını, rapor tarihini takip eden iki ay içerisinde Genel Müdürlüğe bildirir.

Vakıfların amaca ve yasalara uygunluk denetimi ile iktisadî işletmelerinin faaliyet ve mevzuata uygunluk denetimi Genel Müdürlükçe yapılır.

Yönetim ve temsil masrafı

MADDE 34 – İntifa hakkına konu mazbut vakıflar ile Genel Müdürlük tarafından geçici olarak yönetilen vakıfların yıllık gayrisafi gelirlerinin yüzde yirmisi yönetim ve temsil masrafı olarak Genel Müdürlük bütçesine gelir kaydedilir.

ÜÇÜNCÜ KISIM
Vakıflar Genel Müdürlüğü, Vakıflar Meclisi, Genel Müdürlük Teşkilâtı ve İstihdam
BİRİNCİ BÖLÜM

Vakıflar Genel Müdürlüğü

Vakıflar Genel Müdürlüğü

MADDE 35 – Bu Kanun ile kendisine verilen görevleri yerine getirmek üzere, kamu tüzel kişiliğini haiz Başbakanlığa bağlı Vakıflar Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

Başbakan, Genel Müdürlüğün yönetimi ile ilgili yetkilerini gerekli gördüğü takdirde görevlendireceği Devlet Bakanı vasıtasıyla kullanabilir.

Vakıflar Genel Müdürlüğü, merkez ve taşra teşkilâtından oluşur.

Genel Müdürlüğün merkezi Ankara'dadır.

Genel Müdürlüğün görevleri

MADDE 36 – Genel Müdürlüğün görevleri şunlardır:

a) Mazbut vakıfların vakfiyelerinde veya vakfiye yerine geçen hüccet, berat, ferman gibi belgelerinde yazılı hayrî, sosyal, kültürel ve ekonomik şart ve hizmetleri yerine getirmek.

b) Vakfiyelerde öngörülen hizmetlerin en iyi şekilde yerine getirilebilmesini sağlamak amacıyla Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait paralar ile malları değerlendirmek, daha fazla gelir getirici yatırımlara tahsis etmek.

c) Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait paralar ile işletmeler kurma, kurulmuş şirketlere iştirak etme, bunların sermaye artışları hususlarında karar vermek.

d) Yurt içi ve yurt dışındaki vakıflara ait vakıf kültür varlıklarını ihya etmek.

e) Mülhak, cemaat ve yeni vakıflar ile esnaf vakıflarının denetimini yapmak.

f) Vakıflarla ilgili konularda; araştırma, geliştirme, eğitim, kültür ve yayın faaliyetlerinde bulunmak, ulusal ve uluslararası koordinasyonu sağlamak.

g) Vakıf kültür varlıklarından oluşan koleksiyonlar meydana getirmek; müze, kütüphane ve kültür merkezleri kurmak.

h) Bu Kanun ve diğer kanunlar ile Genel Müdürlüğe verilen görevleri yapmak.

Genel Müdürlük, vakıflara ilişkin görevlerle ilgili olarak diğer kurum ve kuruluşlarla işbirliği içerisinde çalışır ve koordinasyonun sağlanması hususunda gerekli tedbirleri alır. Genel Müdürlük gerektiğinde ihtiyaç duyulan konuyla sınırlı olmak üzere 4734 sayılı Kamu İhale Kanununa tâbi olmaksızın uzman kişi, kurum ve kuruluşlardan danışmanlık ve hukukî mütalaa şeklinde hizmet satın alabilir.

Genel Müdürlüğün denetimi

MADDE 37 – Genel Müdürlüğün denetimi, 10/12/2003 tarihli ve 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu hükümleri çerçevesinde yapılır.

Genel Müdürlüğün bütçesi

MADDE 38 – Genel Müdürlüğün bütçesi; 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu çerçevesinde hazırlanır. Bütçe, Meclisin uygun görüşünden sonra süresi içerisinde ilgili mercilere sunulur.

Gelir fazlaları ertesi yıla devreder.

Genel Müdürlüğün gelirleri

MADDE 39 – Genel Müdürlüğün gelirleri şunlardır:

a) Kira gelirleri.

b) İşletme kârları.

c) İştirak gelirleri.

d) Yönetim ve temsil payları.

e) Mazbut vakıflara ait taşınmazların satışından elde edilecek gelirler.

f) Taviz bedelleri.

g) Genel Müdürlüğe ait taşınmazların satışından elde edilecek gelirler.

h) Şartlı bağışlar.

ı) Şartsız bağışlar.

j) Diğer gelirler.

Bazı gelirler ile bağışların harcanması

MADDE 40 – 39 uncu maddenin (e) ve (f) bentlerinde yer alan gelirler; ait olduğu vakfa taşınmaz alımında, vakfın taşınmazlarının onarım ve yapımında kullanılır. Ayrıca Meclis kararıyla gelir getirici yatırımlarda, yurt içi ve yurt dışında bulunan ve geliri kalmayan vakıflara ait vakıf kültür varlıklarının bakım ve onarımlarında da kullanılabilir.

Genel Müdürlüğe yapılan şartlı bağışlar, bağış yapanın şartları doğrultusunda harcanır.

İKİNCİ BÖLÜM

Vakıflar Meclisi

Meclisin oluşumu

MADDE 41 – Meclis, Genel Müdürlüğün en üst seviyedeki karar organıdır.

Meclis; Genel Müdür, üç Genel Müdür yardımcısı ve I. Hukuk Müşaviri olmak üzere beş, vakıf konusunda bilgi ve deneyim sahibi yükseköğrenim mezunları arasından Başbakanın teklifi üzerine ortak kararname ile atanacak beş, yeni vakıflarca seçilecek üç, mülhak ve cemaat vakıflarınca seçilecek birer üye olmak üzere toplam onbeş üyeden oluşur. Ayrıca yeni vakıflar üç, mülhak ve cemaat vakıfları ise birer yedek üye seçer. Seçimler; yeni vakıflarda yönetim organının, mülhak vakıflarda vakıf yöneticilerinin, cemaat vakıflarında yönetim kurullarının seçeceği birer temsilcinin iştiraki ile Genel Müdürlüğün daveti üzerine ayrı ayrı yapılır.

Genel Müdür aynı zamanda Meclisin de başkanıdır.

Genel Müdür alınan kararları yürütmeye yetkili ve görevlidir. Genel Müdürün çeşitli nedenlerle görevinde bulunmadığı durumlarda Genel Müdüre vekâlet eden Meclis Başkanlığına da vekâlet eder.

Meclisin çalışmasına ilişkin usûl ve esaslar yönetmelikle düzenlenir.

Meclisin görevleri

MADDE 42 – Bu Kanunun diğer maddeleri ile belirlenen görevlerinin yanı sıra, Meclis aşağıdaki görevleri de yerine getirir:

a) Genel Müdürlüğe, mazbut ve mülhak vakıflara ait akar ve hayrat taşınmazların tahsis, satış ve trampasına yönelik tasarruflarla, kamulaştırmalarda kamu yararı kararını vermek.

b) Genel Müdürlük ve işletme müdürlüklerinin bütçelerini onaylamak.

c) Genel Müdürlük ve vakıflarla ilgili tüzük ve yönetmelik taslaklarını karara bağlamak.

d) Genel Müdürlükçe gerek görülen hususları karara bağlamak.

Meclis üyelerinin nitelikleri ve görev süresi

MADDE 43 – Meclis üyelerinin; 14/7/1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ile belirlenen Devlet memuru olma şartlarını taşıması, ortak kararnameyle atanacak üyelerden; en az üçünün kamu kurum ve kuruluşlarında on yıldan fazla görev yapmış olması gerekir.

Kamu görevlisi olmayan Meclis üyeleri, görevleri ile ilgili olarak işledikleri suçlar ve kendilerine karşı işlenen suçlar yönünden kamu görevlisi sayılır.

Meclis üyelerinin görev süresi üç yıldır. Genel Müdür, Genel Müdür yardımcıları ve I. Hukuk Müşavirinin, Meclis üyelikleri görev süreleriyle sınırlıdır. Ancak, göreve engel bir hastalık veya sakatlık nedeniyle iş görememeleri veya üyelik şartlarını kaybetmeleri durumunda ortak kararnameyle atanmış üyelerin görevleri ortak kararnameyle, diğer üyelerin görevleri ise Genel Müdürün teklifi ve Meclis kararı ile sona erer.

Memur veya diğer kamu görevlisi iken ortak kararnameyle Meclis üyeliğine atananların Mecliste görev yaptıkları sürece eski görevleriyle olan ilişikleri kesilir. Bu üyelerin; memuriyete giriş şartlarını kaybetme dışındaki herhangi bir nedenle görevlerinin sona ermesi, görevden ayrılma isteğinde bulunması veya görev sürelerinin dolması durumunda otuz gün içinde eski kurumlarına başvurmaları halinde mükteseplerine uygun bir kadroya atanırlar. Bu durumda Genel Müdürlükte geçirdikleri süreler atandığı kurumda geçmiş gibi değerlendirilir. Akademik unvanların kazanılmasına ilişkin hükümler saklı kalmak kaydıyla üniversitelerden gelen personel hakkında da aynı hükümler uygulanır.

Meclis üyelerinin yenilenmesi ve huzur hakkı

MADDE 44 – Ortak kararnameyle atanan üyeliklerde herhangi bir sebeple boşalma olduğu takdirde otuz gün içerisinde 43 üncü madde doğrultusunda üç yıllığına yenisi atanır.

Vakıflar tarafından seçilen üyelerden boşalma olması halinde kalan süreyi tamamlamak üzere sırasıyla yedek üyeler görev alır.

Uhdesinde kamu görevi bulunmayan Meclis üyelerine, ayda dörtten fazla olmamak üzere her toplantı günü için (3000) gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımı sonucu bulunacak miktarda huzur hakkı ödenir.

Meclisin toplantı şekli ve karar nisabı

MADDE 45 – Meclis, Genel Müdürün çağrısı üzerine ayda en az iki defa, üye tam sayısının üçte ikisi ile toplanır ve Meclis üye tamsayısının salt çoğunluğuyla karar alır. Meclis üyeleri çekimser oy kullanamaz. Meclis üyeleri oy ve kararlarından sorumludur.

Meclis üyeleri, kendilerini ve üçüncü dereceye kadar kan ve kayın hısımları ile evlatlıklarını ilgilendiren toplantı ve oylamaya katılamazlar.

Vakıflar, kendilerini ilgilendiren toplantılarda, oy hakkı olmaksızın bir yetkili ile temsil edilebilirler.

Meclis üyelerince uyulması gereken hususlar

MADDE 46 – Meclis üyeleri, görevleri süresince ve görevlerinin sona ermesinden itibaren iki yıl süre ile Genel Müdürlük ve ilgili kuruluşlarına karşı doğrudan doğruya veya dolaylı olarak taahhüde giremez, komisyonculuk ve temsilcilik yapamaz**.**

Meclis üyeleri görevleri süresince edindikleri gizli bilgi ve belgeleri kanunen yetkili kılınan mercilerden başkasına açıklayamaz, kendilerinin veya üçüncü şahısların lehine veya aleyhine kullanamazlar. Bu yükümlülük görevden ayrılmalarından sonra da devam eder**.**

Mazereti olmaksızın üst üste üç veya yılda toplam on toplantıya katılmayanların üyeliği Meclis kararı ile sona erer.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
Teşkilât

Merkez teşkilâtı

MADDE 47 – Genel Müdürlüğün merkez teşkilatı; ana hizmet, danışma ve denetim birimleri ile denetim birimleri ile yardımcı hizmet birimlerinden oluşur.

Genel Müdürlüğün merkez teşkilâtı ekli (I) sayılı cetvelde gösterilmiştir.

Genel Müdür

MADDE 48 – Genel Müdür, Genel Müdürlüğün en üst amiri olup Genel Müdürlüğü temsil eder.

Genel Müdür, Genel Müdürlük faaliyetlerini; vakfiye şartlarına, kalkınma planlarına, yıllık programlara ve mevzuata uygun olarak, görev alanına giren konularda diğer kurum ve kuruluşlarla işbirliği içerisinde Başbakana karşı sorumlu olarak yürütür.

Genel Müdür, merkez ve taşra teşkilâtının faaliyetlerini, işlemlerini ve hesaplarını denetlemek veya denetletmekle görevli ve yetkilidir.

Genel müdür yardımcıları

MADDE 49 – Genel Müdürlük ana hizmet birimleri, danışma ve denetim birimleri ile yardımcı hizmet birimlerinin koordinasyonunda Genel Müdüre yardımcı olmak üzere üç Genel Müdür yardımcısı atanabilir. Genel Müdür yardımcısı, Genel Müdür tarafından verilen görevleri yerine getirir.

Ana hizmet birimleri

MADDE 50 – Genel Müdürlüğün ana hizmet birimleri şunlardır:

a) Vakıf Hizmetleri Daire Başkanlığı.

b) Hayır Hizmetleri Daire Başkanlığı.

c) Sanat Eserleri ve Yapı İşleri Daire Başkanlığı.

d) Yatırım ve Emlak Daire Başkanlığı.

e) Sağlık Hizmetleri Daire Başkanlığı.

f) Kültür ve Tescil Daire Başkanlığı.

g) Dış İlişkiler Daire Başkanlığı.

Vakıf Hizmetleri Daire Başkanlığı

MADDE 51 – Vakıf Hizmetleri Daire Başkanlığının görevleri şunlardır:

a) Mülhak, cemaat, esnaf ve yeni vakıflarla ilgili iş ve işlemleri yürütmek.

b) İdarî para cezası ile ilgili işlemleri yürütmek.

c) Genel Müdür tarafından verilen diğer benzer görevleri yapmak.

Hayır Hizmetleri Daire Başkanlığı

MADDE 52 – Hayır Hizmetleri Daire Başkanlığının görevleri şunlardır:

a) Vakfiyelerde yer alan hayır şart ve hizmetleri yerine getirmek.

b) Hayrat taşınmaz malların tahsis işlemlerini yürütmek.

c) Vakfiyelerde yazılı hayır şart ve hizmetleri yerine getirmek üzere her seviyeden eğitim-öğretim tesisleri, öğrenci yurtları sağlık ve sosyal yardım kurumları, aşevleri gibi tesisler açmak, yönetimini sağlamak, öğrencilere eğitim yardımı

yapmak, ihtiyaç sahibi insanlara sosyal yardımlarda bulunmak, muhtaç ve engellilere aylık bağlamak.

d) Sosyal yardım hizmeti veren kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmak.

e) Uluslararası kuruluşlarla işbirliği yaparak sosyal politikalar ve sosyal yardım projeleri üretmek ve yürütmek.

f) Genel Müdür tarafından verilen diğer benzer görevleri yapmak.

Sanat Eserleri ve Yapı İşleri Daire Başkanlığı

MADDE 53 – Sanat Eserleri ve Yapı İşleri Daire Başkanlığının görevleri şunlardır:

a) Vakıf kültür varlıklarının tespit ve envanterini yapmak ve belgelerini arşivlemek.

b) Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait vakıf kültür varlıklarının röleve, restitüsyon, restorasyon ve diğer projeleri ile yıllık ve beş yıllık onarım programlarını hazırlayarak veya hazırlatarak onarım ve restorasyonlarını yapmak veya yaptırmak, talep halinde kontrollük görevi Genel Müdürlükçe yürütülmek kaydıyla düzenlenecek protokol esasları dahilinde kamu kurum ve kuruluşları ile gerçek ve tüzel kişilere yaptırmak.

c) Vakıf kültür varlıkları birim fiyat analizlerini hazırlamak, Genel Müdürce onaylandıktan sonra yayınlanmasını sağlamak.

d) Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait vakıf kültür varlıklarının onarım ve restorasyon projeleri ile ilgili gerekli işlemleri yapmak ve hali hazır durumlarını röleve ve fotoğraflarla tespit etmek, gerektiğinde eser ile koruma alanlarının kamulaştırma işlemlerini yürütmek,

e) Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait vakıf kültür varlıklarının onarımı ile yeni yapıların inşa, onarım ve ihale işlemlerini yürütmek.

f) Vakıf kültür varlıklarının ve yeni yapıların onarımı için gerekli görülen malzemeleri satın almak, şantiye kurmak ve şantiyeleri kontrol etmek.

g) 21/7/1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile ilgili işlemleri yürütmek.

h) Genel Müdür tarafından verilen diğer benzer görevleri yapmak.

Yatırım ve Emlak Daire Başkanlığı

MADDE 54 – Yatırım ve Emlak Daire Başkanlığının görevleri şunlardır:

a) Genel Müdürlüğe, mazbut, mülhak ve cemaat vakıflarına ait taşınmaz malların envanterini çıkarmak, kütük kayıtlarını tutmak.

b) Bu Kanun ve ilgili kanunlar uyarınca vakfına intikali gereken taşınmaz malların tespitini yaparak vakfı adına tapuya tescilini sağlamak, vakıf kültür varlıklarının mülkiyet ve tasarruf işlemlerini yürütmek.

c) Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait taşınmazların; imar uygulama ve kadastro çalışmalarını takip etmek; kamulaştırma, kiralama, vakıf konut veya hizmet statüsüne alma, çıkarma işlemlerini yürütmek; kiralama usûl ve esaslarını belirlemek; kat karşılığı, yapım veya onarım karşılığı kiralama modelleri ile değerlendirilmelerini sağlamak; her türlü tecavüzden korunmaları ile ilgili tedbirleri almak; elde tutulmasında fayda görülmeyenlerin değiştirilmesi, satılması ve gerekli görülen taşınmazların satın alınması işlemlerini yürütmek.

d) Genel Müdürlüğe yapılacak taşınmaz mal bağış işlemlerini yürütmek.

e) Tavize tâbi olan taşınmaz malların tespiti ile taviz bedellerinin tahsilini sağlamak.

f) Görev ve faaliyetlerinin gerektirdiği alt yapı çalışmalarını yapmak veya yaptırmak.

g) Genel Müdür tarafından verilen diğer benzer görevleri yapmak.

Sağlık Hizmetleri Daire Başkanlığı

MADDE 55 – Sağlık Hizmetleri Daire Başkanlığının görevleri şunlardır:

a) Mazbut vakıfların vakfiyelerinde yer alan sağlık hayır şartlarının gerçekleştirilmesi amacıyla; yataklı, ayakta, gezici sağlık hizmeti vermek ve bu konuyla ilgili iş ve işlemleri yürütmek.

b) Sağlık tesislerinin etkin ve verimli hizmet vermesine yönelik tedbirler almak.

c) Sağlık hizmeti veren kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmak.

d) Gerektiğinde kamu kurum ve kuruluşları, sosyal güvenlik kurumları ve sağlık branşında hizmet veren özel sigorta şirketleri ile anlaşma yapılmasını sağlamak.

e) Bezm-i Alem Valide Sultan Vakıf Gureba Hastanesinin vakfiye şartlarına uygun, eğitim hastanesi olarak etkin ve verimli çalışmasını sağlamak.

f) Genel Müdür tarafından verilen diğer benzer görevleri yapmak.

Kültür ve Tescil Daire Başkanlığı

MADDE 56 – Kültür ve Tescil Daire Başkanlığının görevleri şunlardır:

a) Genel Müdürlük arşivinde bulunan vakfiye, ferman, berat, hüccet ve benzeri belgelerin tercüme ve transkripsiyonunu yapmak, tasnif etmek ve arşivlemek.

b) Vakıfların merkezî sicil kayıtlarını tutmak, kurulacak yeni vakıfların merkezî sicile tescilini yapmak.

c) Devlet arşiv, kütüphane ve müzeleri ile gerçek ve tüzel kişilerin elinde bulunan vakfiye ve benzeri belgeleri tespit ederek bunların Genel Müdürlük arşivine intikalini sağlamak.

d) Tevliyet, intifa hakkı, mazbutiyet, şart tebdili ile hayır şartlarının güncelleştirilmesi gibi belgeleri sicile kaydederek arşivlemek.

e) İlmi araştırmaların güvenlik içinde yürütülmesini sağlamak.

f) Teberrukat eşyanın en geç beş yılda bir sayımını yaptırarak demirbaş kayıtları ile mutabakatını sağlamak.

g) Vakıflarla ilgili yayın faaliyetlerinde bulunmak.

h) Vakıf müze, kütüphane ve kültür merkezlerini açmak, denetlemek.

ı) Yurt içi ve yurt dışındaki vakıf ve üst kuruluşlarıyla işbirliği içerisinde bilimsel, kültürel ve sosyal etkinlikler düzenlemek, projeler üretmek.

j) Arşivlerin kullanılmasını kolaylaştıracak ve her tür ilmi çalışmalar için fayda sağlayacak şekilde bir arşiv yönetim sistemi kurmak ve bu sistemin çalışmasını sağlamak.

k) Ulusal ve uluslararası toplantılar, konferans, panel, sempozyum, açık oturum, sergi, fuar gibi etkinlikler düzenlemek.

l) Vakıflara ait taşınır kültür varlıklarının korunması ve kaçakçılığın önlenmesi için gerekli tedbirleri almak ve kaçırılan eserlerin iadesi ile ilgili işlemleri yürütmek.

m) Genel Müdür tarafından verilen diğer benzer görevleri yapmak.

Dış İlişkiler Daire Başkanlığı

MADDE 57 – Dış İlişkiler Daire Başkanlığının görevleri şunlardır:

a) Genel Müdürlüğün uluslararası kuruluşlarla ilişki ve işlemlerini yürütmek.

b) Vakıflarla ilgili uluslararası alandaki gelişmeleri takip etmek.

c) Yurt dışı vakıf emlak konuları ile ilgili işlemleri yürütmek.

d) Genel Müdürlüğün Avrupa Birliği ile ilgili yapacağı çalışmaları, diğer birimlerle koordinasyon sağlayarak yürütmek.

e) Genel Müdürlüğün görev alanına giren konularda Türkiye'de düzenlenecek uluslararası toplantıların organizasyonunu yapmak ve buna ilişkin işlemleri yürütmek.

f) Genel Müdür tarafından verilen diğer benzer görevleri yapmak.

Danışma ve denetim birimleri

MADDE 58 – Genel Müdürlüğün danışma ve denetim birimleri şunlardır:

a) Hukuk Müşavirliği.

b) Rehberlik ve Teftiş Başkanlığı.

c) Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı.

d) Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği.

Hukuk Müşavirliği

MADDE 59 – Hukuk Müşavirliğinin görevleri şunlardır:

a) Hukukî konular ile hukukî, malî ve cezaî sonuçlar doğuracak işlemler hakkında görüş bildirmek.

b) Başbakanlıktan veya diğer kuruluşlardan gönderilen kanun, tüzük ve yönetmelik tasarılarını hukukî açıdan inceleyerek Genel Müdürlüğün görüşlerini belirlemek.

c) Genel Müdürlüğün menfaatlerini koruyucu, anlaşmazlıkları önleyici hukukî tedbirleri zamanında almak, anlaşma ve sözleşmelerin bu esaslara uygun olarak yapılmasına yardımcı olmak.

d) Genel Müdürlüğün taraf olduğu davalarda; gerekli bilgileri hazırlamak ve Genel Müdürlüğü temsil etmek veya Genel Müdürlükçe hizmet satın alma yoluyla temsil ettirilen davaları takip ve koordine etmek.

e) Genel Müdürlük ile ilgili kanun, tüzük ve yönetmelikleri hukukî açıdan incelemek, gerektiğinde hazırlamak ve gerekli görülecek değişiklikleri teklif etmek.

f) Genel Müdür tarafından verilen diğer benzer görevleri yapmak.

Rehberlik ve Teftiş Başkanlığı

MADDE 60 – Rehberlik ve Teftiş Başkanlığı, Genel Müdürün emri veya onayı üzerine, Genel Müdürlüğün merkez ve taşra kuruluşları ile ilgili olarak Genel Müdür adına teftiş, inceleme ve soruşturma işlerini yürütür, ayrıca aşağıdaki görevleri yapar:

a) Mülhak, cemaat, esnaf vakıfları ile yeni vakıfların, vakfiye ve vakıf senedinde yazılı şartlara, yürürlükteki mevzuata uygun yönetilip yönetilmediği, amacı doğrultusunda faaliyette bulunup bulunmadığı, mallarının ve gelirlerinin vakfiye, 1936 Beyannamesi ve vakıf senedindeki şartlara uygun kullanılıp kullanılmadığı hususlarını incelemek, denetlemek ve rehberlik yapmak.

b) Vakıf ve iktisadî işletmelerinin ve iştiraklerinin denetleme ve inceleme işlerini yürütmek.

c) Müfettişlerin araştırma, inceleme ve denetim sonucu düzenleyecekleri raporları Başkanlık görüşü ile birlikte Genel Müdürlük makamına sunmak.

d) Mülhak, cemaat, esnaf vakıfları ile yeni vakıfların iç denetim raporları ile sonuçlarını değerlendirmek ve gerekli işlemleri yürütmek.

e) Genel Müdür tarafından verilen diğer benzer görevleri yapmak.

Rehberlik ve Teftiş Başkanlığı hizmetlerinin yürütülmesinde ihtiyaç duyulması durumunda Genel Müdürün onayı ile taşrada çalışma grupları oluşturulabilir.

Rehberlik ve Teftiş Başkanlığı ile çalışma gruplarının çalışma usûl ve esasları yönetmelikle düzenlenir.

Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı

MADDE 61 – Strateji Geliştirme Daire Başkanlığının görevleri şunlardır:

a) Ulusal kalkınma strateji ve politikaları, yıllık program ve hükümet programı çerçevesinde Genel Müdürlüğün orta ve uzun vadeli strateji ve politikalarını belirlemek, amaçlarını oluşturmak üzere gerekli çalışmaları yapmak.

b) Genel Müdürlüğün görev alanına giren konularda, performans ve kalite ölçütleri geliştirmek ve bu kapsamda verilecek diğer görevleri yerine getirmek.

c) Genel Müdürlüğün yönetimi ile hizmetlerin geliştirilmesi ve performansla ilgili bilgi ve verileri toplamak, analiz etmek, yorumlamak.

d) Genel Müdürlüğün görev alanına giren konularda, hizmetleri etkileyecek dış faktörleri incelemek, kurum içi kapasite araştırması yapmak, hizmetlerin etkinliğini ve tatmin düzeyini analiz etmek ve genel araştırmalar yapmak.

e) Yönetim bilgi sistemlerine ilişkin hizmetleri yerine getirmek.

f) 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunuyla malî hizmetler birimine verilen görevleri yürütmek.

g) Genel Müdürlüğün kefalet sandığı işlemlerini yürütmek.

h) Genel Müdürlüğün sınai, ticari, zirai, turizm, sağlık, eğitim, kültür, sosyal yardım ve diğer alanlarda girişeceği yatırımları planlamak, gerekli etüt ve projeleri hazırlamak veya hazırlatmak.

ı) İşletmelerin ekonomik kurallar içinde üretimlerini artırıcı malî ve teknik etütler yapmak, işletme ve iştiraklere ait iş ve işlemleri yürütmek.

j) Mazbut vakıflara ait hesapları tutmak, intifa hakkı işlemlerini yürütmek.

k) Mülhak vakıfların yıllık kesin hesaplarını incelemek ve tasdik etmek.

l) Dış kaynaklı fonlara ulaşabilecek projelerin üretilmesini ve uygulamaya geçirilmesini sağlamak.

m) Genel Müdür tarafından verilecek diğer benzer görevleri yapmak.

Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği

MADDE 62 – Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliğinin görevleri şunlardır:

a) Genel Müdürlüğün saydam bir yapıya kavuşturulması amacıyla, Genel Müdürlüğün kimliği, misyonu, vizyonu, çalışma alanı ve faaliyetleri konusunda kamuoyunu bilgilendirmek.

b) Genel Müdürlüğün çalışmalarına ve yürüttüğü projeler ile faaliyetlerine ilişkin kamuoyunun bilgilendirilmesi amacıyla, görsel ve yazılı basın organlarıyla iletişim kurmak, Genel Müdürlüğe ilişkin enformasyon niteliğindeki bilgileri derlemek, bunları Genel Müdürlük adına haberleştirerek kitle iletişim araçları kanalıyla kamuoyuna duyurulmasını sağlamak.

c) Genel Müdürlük ile ilgili duyuru, bülten, bildiri, açıklama şeklinde derlenmiş her türlü haberin medya planını hazırlayarak, bu planı uygulamak.

d) Genel Müdürlüğün kamuoyu nezdinde tanıtımının yapılabilmesi amacıyla, çalışmalarının ve kurumsal kimliğin tanınması ve hatırlanır olmasına yönelik reklam ve tanıtım stratejilerini belirlemek, bunların uygulamaya geçirilmesini sağlamak.

e) Genel Müdürlük adına, tanıtım amacıyla, kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri ve üniversiteler ile ortak organizasyonlar planlamak, yayın faaliyetlerinde bulunmak, tanıtıcı broşür, afiş gibi görsel tanıtım araçları oluşturarak, bunların hedeflenen kitlelere ulaşmasını sağlamak.

f) 9/10/2003 tarihli ve 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu çerçevesinde bilgi edinme hakkını kullanmak isteyen vatandaşların bilgi almasını kolaylaştıracak şekilde organize olmak, bu kapsamda, ilgili birimler ile bilgi edinme hakkını kullanan vatandaş arasında koordinasyon görevini yürütmek.

g) Genel Müdür tarafından verilen diğer benzer görevleri yapmak.

Yardımcı hizmet birimleri

MADDE 63 – Genel Müdürlüğün yardımcı hizmet birimleri şunlardır:

a) İnsan Kaynakları Daire Başkanlığı.

b) Destek Hizmetleri Daire Başkanlığı.

İnsan Kaynakları Daire Başkanlığı

MADDE 64 – İnsan Kaynakları Daire Başkanlığının görevleri şunlardır:

a) Genel Müdürlüğün insan gücü politikası ve planlaması konusunda çalışmalar yapmak ve tekliflerde bulunmak.

b) Genel Müdürlük personelinin atama, sicil, disiplin, emeklilik, nakil, terfi, ücret, sendika ve benzeri özlük hakları işlemlerini yürütmek.

c) Genel Müdürlük personelinin hizmet içi eğitim programını hazırlamak, uygulamak ve değerlendirmek.

d) İç denetimle ilgili hizmetleri yürütmek.

e) Genel Müdür tarafından verilen diğer benzer görevleri yapmak.

Destek Hizmetleri Daire Başkanlığı

MADDE 65 – Destek Hizmetleri Daire Başkanlığının görevleri şunlardır:

a) Genel Müdürlük için gerekli araç, gereç, kırtasiye ve malzemeleri temin etmek, dağıtımını sağlamak, onarım hizmetlerini yürütmek, kayıtlarını tutmak ve harcamalara ilişkin tahakkuk işlemlerini yapmak.

b) Genel Müdürlük hizmetleri için ihtiyaç duyulan taşınır ve taşınmazların kiralanması işlemlerini yürütmek.

c) Genel Müdürlük hizmet binalarının temizlik, aydınlatma, ısıtma, bakım, onarım ve taşıma işlemlerini yürütmek.

d) Konut tahsisi, sağlık ve sosyal tesislerin kurulması ve yönetilmesi ile ilgili hizmetleri yürütmek.

e) Genel evrak ve arşiv faaliyetlerini düzenlemek.

f) Genel Müdürlüğün sivil savunma ve seferberlik hizmetlerini planlamak ve yürütmek.

g) Genel Müdür tarafından verilen diğer benzer görevleri yapmak.

Taşra teşkilâtı

MADDE 66 – Genel Müdürlüğün taşra teşkilâtı ekli (II) sayılı cetvelde gösterilmiştir. Bu cetvelde yer alan birimlerin kurulup kaldırılmasına, yer ve bağlantı değişikliklerinin yapılmasına Genel Müdürlüğün önerisi üzerine Bakanlar Kurulu yetkilidir.

Taşra teşkilâtının çalışma usûl ve esasları yönetmelikle belirlenir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
İstihdam

Personel rejimi

MADDE 67 – Genel Müdürlük personeli 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa tâbidir.

Genel Müdürlükte; Genel Müdür, Genel Müdür Yardımcısı, Vakıflar Meclisi Üyesi, I. Hukuk Müşaviri, Rehberlik ve Teftiş Başkanı, Baş Müfettiş, Müfettiş, Basın ve Halkla İlişkiler Müşaviri, Daire Başkanı, Bölge Müdürü, Hukuk Müşaviri, Müdür, Şube Müdürü, Vakıf Uzmanı, Avukat, Mimar ve Mühendis, Şehir Plancısı, Müze Araştırmacısı ile Kurum Tabibi kadrolarına atananlar, kadroları karşılık gösterilmek suretiyle, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ve diğer kanunların sözleşmeli personel çalıştırılması hakkındaki hükümlerine bağlı olmaksızın sözleşmeli çalıştırılabilir.

Sözleşmeli olarak Genel Müdürlükte fiilen çalışan personele bu Kanuna ekli (III) sayılı cetvelde unvanlar itibarıyla yer alan taban ve tavan ücretleri arasında kalmak üzere, Meclis tarafından belirlenecek tutarda aylık brüt sözleşme ücreti ödenir. Başbakanlık merkez teşkilâtında sözleşmeli olarak çalıştırılan emsali personelin yararlandığı ücret artışlarından Genel Müdürlükte çalışan sözleşmeli personel de aynı usûl ve esaslara göre aynen yararlandırılır. Bu personel T.C. Emekli Sandığı ile ilişkilendirilir. Söz konusu personele, çalıştıkları günlerle orantılı olarak (hastalık ve yıllık izinleri dahil), ocak, nisan, temmuz ve ekim aylarında birer aylık sözleşme ücreti tutarında ikramiye ödenir. Bunlardan üstün gayret ve çalışmaları sonucunda emsallerine göre başarılı çalışma yaptıkları tespit edilenlere Genel Müdürün teklifi, ilgili Bakanın uygun görüşü üzerine Başbakan onayı ile haziran ve aralık aylarında birer aylık sözleşme ücreti tutarına kadar teşvik ikramiyesi ödenebilir. Bu fıkranın uygulanmasına ilişkin usûl ve esaslar ile söz konusu personele yapılacak diğer ödemeler Bakanlar Kurulunca tespit edilir.

Genel Müdürlük merkez ve taşra teşkilâtı kadrolarında çalışan memurlara (kadro karşılığı sözleşmeli personel hariç) 10/10/1984 tarihli ve 3056 sayılı Başbakanlık Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanunun 31 inci maddesinde yer alan fazla çalışma ücreti aynı usûl ve esaslara göre ödenir.

Atamalar

MADDE 68 – Genel Müdür, Genel Müdür Yardımcısı, I. Hukuk Müşaviri ile Bölge Müdürü ortak kararnameyle, Rehberlik ve Teftiş Başkanı ile Daire Başkanı, Genel Müdürün teklifi Başbakanın veya görevlendirdiği Devlet Bakanının onayıyla, diğer personel ise Genel Müdür tarafından atanır.

Vakıf Uzmanı ve Vakıf Uzman Yardımcısı

MADDE 69 – Genel Müdürlük görevlerinin gerektirdiği uzmanlık hizmetleri, Vakıf Uzmanı ve Uzman yardımcılarından oluşan meslek personeli eliyle yürütülür.

Vakıf Uzman Yardımcılığına atanabilmek için 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 48 inci maddesinde sayılanlara ek olarak aşağıdaki şartlar aranır:

a) En az dört yıllık eğitim veren yurt içi veya bunlara denkliği Yükseköğretim Kurulu tarafından onaylanmış yurt dışındaki fakülte veya yüksek okullardan mezun olmak.

b) Merkezî sistemle yapılacak memur seçme sınavında başarılı olmak.

c) Kamu Personeli Yabancı Dil Bilgisi Seviye Tespit Sınavında en az (B) düzeyinde başarılı olmak.

d) Genel Müdürlükçe yapılacak sınavda başarılı olmak.

e) Genel Müdürlükçe yapılacak sınavın yapıldığı tarihte otuz yaşını doldurmamış olmak.

Vakıf Uzman Yardımcılığına atananlar, üç yıl çalışmak, olumlu sicil almak ve hazırlayacağı tezin kabul edilmesi kaydıyla açılacak Vakıf Uzmanı meslekî yeterlilik sınavına girme hakkını kazanırlar. Sınavda başarılı olanlar Vakıf Uzmanı olarak atanırlar. İkinci sınavda da başarılı olamayanlar durumlarına uygun memur kadrolarına atanırlar.

Vakıf Uzman Yardımcılığı sınavı, eğitim programları ve süresi, tez hazırlama, meslekî yeterlik sınavı ile çalışma usûl ve esasları yönetmelikle düzenlenir.

Müfettiş ve Müfettiş Yardımcısı

MADDE 70 – Müfettiş Yardımcısı olabilmek için:

a) 657 Sayılı Devlet Memurları Kanununun 48 inci maddesinde sayılan şartlara sahip olmak.

b) Üniversitelerin dört yıllık eğitim veren hukuk, siyasal bilgiler, iktisat, işletme, iktisadî ve idarî bilimler, mimarlık, mühendislik fakülteleri mezunu olmak veya bunlara denkliği Yükseköğretim Kurulu tarafından kabul edilmiş yurt içi ve yurt dışındaki yükseköğretim kurumlarından mezun olmak.

c) Sağlık durumunun, her türlü iklim ve yolculuk koşullarına elverişli olduğunu sağlık kurulu raporu ile belgelemek.

d) Merkezî sistemle yapılacak memur seçme sınavında başarılı olmak.

e) Genel Müdürlük tarafından yapılacak yarışma sınavında başarılı olmak.

f) Yarışma sınavının yapıldığı tarihte otuz yaşını doldurmamış olmak,

gerekir.

Müfettiş Yardımcılığında en az üç yıl çalışmak ve olumlu sicil almak şartıyla açılan meslekî yeterlik sınavında başarılı olanlar Müfettiş kadrosuna atanırlar.

Yapılacak yarışma ve yeterlik sınavının şekli ve uygulama esasları yönetmelikle belirlenir.

Yapılacak meslekî yeterlik sınavına girmeye hak kazandığı halde geçerli mazereti olmaksızın sınava girmeyenler, yapılan iki sınavda da başarılı olamayanlar veya Müfettiş Yardımcılığı süresi içerisinde olumsuz sicil alanlar bu unvanlarını kaybederler ve durumlarına uygun memur kadrolarına atanırlar.

Kadro iptal ve ihdasları

MADDE 71 – Vakıflar Genel Müdürlüğünün 190 sayılı Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararname eki (I) sayılı cetvelde yer alan kadroları iptal edilerek bu cetvelden çıkarılmış, ekli (I) sayılı listede yer alan kadrolar ihdas edilerek aynı Kanun Hükmünde Kararnamenin eki (I) sayılı cetvele Vakıflar Genel Müdürlüğü olarak eklenmiştir.

Performans ve vekalet ücreti

MADDE 72 – Bezm-i Alem Valide Sultan Vakıf Gureba Hastanesi personelinin katkısıyla elde edilen döner sermaye gelirlerinden bu birimde çalışan memurlara; hizmet sunum şartları, personelin unvanı, görevi, çalışma şartları ve süresi, hizmete katkısı, performansı, serbest çalışıp çalışmaması ile muayene, ameliyat, anestezi, girişimsel işlemler ve özellik arz eden riskli bölümlerde çalışma gibi unsurlar esas alınmak suretiyle, Sağlık Bakanlığına bağlı sağlık kurumlarında unvanlara göre uygulanan tavan ödeme miktarları aşılmamak kaydıyla, Sağlık Bakanlığı personeli için tespit edilen esas ve usûller de dikkate alınarak Meclisçe belirlenecek usûl, esas ve oranda ödeme yapılabilir. Bu şekilde yapılacak ödeme, cari yılda elde edilen döner sermaye gelirinin yüzde ellisini geçemez.

Birinci fıkrada belirtilen haklardan faydalanan personel haricinde kalan tüm personele, vakıf kira gelirlerinin yüzde üçünü geçmemek ve maaşlarının üçte birini aşmamak üzere, Meclisçe belirlenecek usûl, esas ve oranda ödeme yapılabilir. Bu ödemelerden damga vergisi hariç kesinti yapılmaz.

Genel Müdürlük lehine sonuçlanan dava ve icra takipleri nedeniyle hükme bağlanarak karşı taraftan tahsil olunan vekalet ücretlerinin; avukatlara ve hukuk servislerinde fiilen görev yapan memurlara dağıtımı hakkında 2/2/1929 tarihli ve 1389 sayılı Devlet Davalarını İntaç Eden Avukat ve Saireye Verilecek Ücreti Vekalet Hakkında Kanun hükümleri kıyas yoluyla uygulanır.

DÖRDÜNCÜ KISIM
Çeşitli Hükümler

Görev ve yetki

MADDE 73 – Genel Müdürlüğün merkez ve taşra teşkilâtının her kademedeki yöneticileri; yapmakla yükümlü bulundukları hizmet ve görevleri Genel Müdürün emir ve direktifleri doğrultusunda mevzuata, plan ve programlara uygun yürütmekten sorumludur.

Yetki devri

MADDE 74 – Genel Müdür ve her kademedeki yöneticiler sınırlarını açıkça belirlemek şartıyla yetkilerinden bir kısmını astlarına devredebilirler.

Yetki devri uygun araçlarla ilgililere duyurulur.

İntifa hakkı

MADDE 75 – Mazbut ve mülhak vakıfların vakfiyelerindeki şartlar doğrultusunda, ilgililerin hakları saklıdır. Bu hakların kullanılmasına ilişkin usûl ve esaslar yönetmelikle düzenlenir.

Mülhak vakıflarda hasım gösterilme

MADDE 76 – Mülhak vakıflarda vakıf yönetimine, mülkiyet ve intifa hakkı iddiasına ait davalarda vakıf yönetimi ile Genel Müdürlük birlikte hasım gösterilir.

Muafiyet ve istisnalar

MADDE 77 – Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait taşınmazlar Devlet malı imtiyazından yararlanır, haczedilemez, rehnedilemezler. Tüm iş ve işlemleri, her türlü vergi, resim, harç ve katılım payından istisnadır.

Genel Müdürlük tarafından açılacak davalarda teminat aranmaz.

Genel Müdürlüğün ve mazbut vakıfların tahsil edilemeyen gelirleri, 21/7/1953 tarihli ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre Genel Müdürlükçe tahsil edilir.

Vakıf kültür varlıklarının onarımları ve restorasyonları ile çevre düzenlemesi ve kamulaştırma işlemleri, 180 sayılı Bayındırlık ve İskan Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname hükümlerine tâbi değildir.

Vakıf kültür varlıklarının, restorasyon veya onarım karşılığı kiralama işlemleri, 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu hükümlerine tâbi değildir.

Bu harcama ve kiralamalara ilişkin usûl ve esaslar yönetmelikle düzenlenir.

Yurt içi veya yurt dışında vakıf kültürünü araştırmak, geliştirmek ve desteklemek amacıyla gerçek ve tüzel kişiler; Genel Müdürlüğün görev alanı ile ilgili faaliyet ve yatırım programlarında yer alan her türlü ilmi organizasyon, stratejik araştırma, konferans, sempozyum ve benzeri kültürel faaliyetlerin yürütülmesi kapsamında sponsorluk yapabilirler. Bu faaliyetlerle ilgili sponsor kişi veya şirketler Genel Müdürlüğün belirleyeceği esaslar dahilinde reklam alabilirler. Vakıflar adına kayıtlı taşınır ve taşınmaz vakıf kültür varlıklarının; bakım, onarım ve restore edilmesi, yaşatılması, çevre düzenlemesi ve kamulaştırılması dahil Genel Müdürlüğün kontrolünde gerçek ve tüzel kişilerin kendileri tarafından yapılacak harcamalar, bağış ve yardımlar ile sponsorluk harcamalarının tamamı Gelir ve Kurumlar Vergisi matrahından düşülür.

Kuruluşunda veya kurulduktan sonra vakıflara bağışlanan taşınır ve taşınmaz mallar Veraset ve İntikal Vergisinden

istisnadır.

Dava ve icra takibi ile alacaklardan vazgeçme

MADDE 78 – Bir sözleşme mevcut olmasa dahi, Genel Müdürlük menfaatinin olması kaydıyla hangi aşamada olursa olsun;

a) Genel Müdürlük ile diğer kamu kurum, kuruluş, gerçek ve tüzel kişiler arasında çıkan hukukî ihtilafların anlaşma veya sözleşme değişikliği ile neticelendirilmesinde Meclis,

b) Maddî ve hukukî sebeplerle takibinde veya yüksek dereceli mahkemelerce incelenmesini istemekte fayda umulmayan dava ve icra takiplerinden vazgeçilmesi, bir hakkın tanınması, menfaatin terkininde ellibin Türk Lirasına kadar Genel Müdür, bu miktarı aşanlarda Meclis,

yetkilidir.

Genel Müdür bu yetkisini kısmen veya tamamen Genel Müdür yardımcılarına, I. Hukuk Müşavirine veya bölge müdürlerine devredebilir.

Bu maddenin uygulanmasına ve miktarların tespitine ilişkin hususlar Meclisçe belirlenir.

Değiştirilen hükümler

MADDE 79 – a) 27/1/1954 tarihli ve 6237 sayılı Limanlar İnşaatı Hakkında Kanunun 4 üncü maddesine "belediyelere" ibaresinden sonra gelmek üzere "veya Vakıflar Genel Müdürlüğüne" ibaresi eklenmiştir.

b) 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun;

1) 36 ncı maddesinin "ORTAK HÜKÜMLER" bölümünün (A) fıkrasının (11) numaralı bendine; "Başbakanlık Uzman Yardımcıları" ibaresinden sonra gelmek üzere "Vakıf Uzman Yardımcıları" ve "Başbakanlık Uzmanlığına" ibaresinden sonra gelmek üzere "Vakıf Uzmanlığına" ibareleri,

2) 152 nci maddesinin "II- Tazminatlar" bölümünün "A- Özel Hizmet Tazminatı" bendinin (i) alt bendine; "Kültür ve Turizm Uzmanları" ibaresinden sonra gelmek üzere "Vakıf Uzmanları" ibaresi,

3) Eki (I) sayılı ek gösterge cetvelinin, "I- Genel İdare Hizmetleri Sınıfı" bölümünün (h) bendine "Kültür ve Turizm Uzmanları" ibaresinden sonra gelmek üzere "Vakıf Uzmanları" ibaresi,

4) Eki (II) sayılı ek gösterge cetvelinin "II- Yargı Kuruluşları, Bağlı ve İlgili Kuruluşlar ile Yüksek Öğretim Kuruluşlarında" başlıklı bölümüne "Teftiş ve Tetkik Kurulu Başkanı" ibaresinden sonra gelmek üzere "Vakıflar Genel Müdürlüğü Rehberlik ve Teftiş Başkanı" ibaresi,

5) Eki (IV) sayılı Makam Tazminatı Cetvelinin 5 inci sırasının (e) bendinin sonuna "Vakıflar Genel Müdürlüğü Rehberlik ve Teftiş Başkanı" ibaresi,

eklenmiştir.

c) 8/9/1983 tarihli ve 2886 sayılı Devlet İhale Kanununun 75 inci maddesinin birinci fıkrasına "Devletin özel mülkiyetinde veya hüküm ve tasarrufu altında bulunan taşınmaz" ibaresinden sonra gelmek üzere "malları ve Vakıflar Genel Müdürlüğü ile idare ve temsil ettiği mazbut vakıflara ait taşınmaz" ibaresi eklenmiştir.

d) 4/1/2002 tarihli ve 4734 sayılı Kamu İhale Kanununun;

1) 3 üncü maddesine (j) bendinden sonra gelmek üzere aşağıdaki (k) bendi,

"k) Vakıf kültür varlıklarının onarımları ve restorasyonları ile çevre düzenlemesine ilişkin mal veya hizmet alımları,"

2) Geçici 4 üncü maddesine aşağıdaki fıkra,

"Bu Kanunun 3 üncü maddesinin (k) bendine ilişkin usûl ve esaslar, Maliye Bakanlığı ve Kamu İhale Kurumunun görüşleri alınarak Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından çıkarılacak bir yönetmelikle belirlenir."

eklenmiştir.

Yürürlükten kaldırılan hükümler

MADDE 80 – 5/6/1935 tarihli ve 2762 sayılı Vakıflar Kanunu, 27/6/1956 tarihli ve 6760 sayılı Vakıflar Umum Müdürlüğü Vazife ve Teşkilâtı Hakkında Kanunun 16 ncı maddesi hariç diğer maddeleri, 20/4/1936 tarihli ve 2950 sayılı Vakıf Malların Taksitle Satılması ve Kiraya Verilmesi ve Satış Paralarının Kullanılması ve Emaneten İdare Edilen Mülhak Vakıflardan İdare ve Tahsil Masrafı Alınması Hakkında Kanun, 10/9/1957 tarihli ve 7044 sayılı Aslında Vakıf Olan Tarihi ve Mimari Kıymeti Haiz Eski Eserlerin Vakıflar Umum Müdürlüğüne Devrine Dair Kanun, 22/2/1926 tarihli ve 748 sayılı Emvalı Milliye ve Metrukeden veya Mazbut Vakıflardan, Bazı Müessesat ile Belediyelere Satılabilecek Arazi ve Arsalar Hakkında Kanun, 1/7/1953 tarihli ve 6092 sayılı Vakıf Zeytinlik, İncirlik, Fındıklık, Narenciye ve Meyvalıkların Satış Şekli Hakkında Kanun, 8/6/1984 tarihli ve 227 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ve bu kanunların ek ve değişiklikleri ile 22/11/2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanununun 111 inci maddesinin ikinci fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır.

23/2/1995 tarihli ve 547 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 20 nci maddesinde ve 27/6/1989 tarihli ve 375 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin ek 3 üncü maddesinin birinci fıkrasında yer alan "Vakıflar Genel Müdürlüğü" ibareleri madde metinlerinden çıkarılmıştır.

GEÇİCİ MADDE 1 – Genel Müdürlük teşkilâtı, bu Kanun esaslarına göre yeniden düzenleninceye kadar bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte uygulanmakta olan mevcut kadroların kullanımına devam olunur.

Bu Kanunla yapılan düzenleme sonucu kadro ve görev unvanları değişmeyenler yeni kadrolarına atanmış sayılırlar.

Bu Kanuna göre kadro ve görev unvanları değişen yahut kaldırılan personel, en geç altı ay içinde derece ve kademelerine uygun olmak kaydıyla Genel Müdürlükte ihtiyaç duyulan diğer kadrolara atanırlar. Bunlar, yeni bir kadroya atanıncaya kadar, eski kadrolarına ait aylık, ek gösterge ve her türlü zam ve tazminatlar ile diğer malî haklarını almaya devam ederler. Söz konusu personelin atandıkları yeni kadroların aylık, ek gösterge, ikramiye (bir aya isabet eden tutar), her türlü zam ve tazminatlar ile diğer malî hakları toplamının net tutarı, eski kadrolarına bağlı olarak en son ayda almakta oldukları aylık, ek gösterge, ikramiye (bir aya isabet eden tutar), her türlü zam ve tazminatlar ile diğer malî hakları toplamı net tutarından az olması halinde, aradaki fark atandıkları kadroda kaldıkları sürece herhangi bir vergi ve kesintiye tâbi tutulmaksızın tazminat olarak ödenir.

Ayrıca, Genel Müdürlükte 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa tâbi olarak çalışanlar, bu Kanunun 69 uncu maddesinin ikinci fıkrasının (b), (c) ve (e) bentlerindeki şartlar aranmaksızın, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde başvurmaları halinde, Genel Müdürlük tarafından açılacak yeterlik sınavına girmeye hak kazanırlar. Yapılan sınavda başarılı olanlar Vakıf Uzmanlığı kadrosuna atanırlar.

GEÇİCİ MADDE 2 – Bu Kanunun ilgili maddelerinde düzenlenmesi öngörülen yönetmelikler en geç altı ay içinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe konulur. Bu yönetmelikler çıkarılıncaya kadar mevcut düzenlemelerin bu Kanuna aykırı olmayan hükümlerinin uygulanmasına devam olunur.

GEÇİCİ MADDE 3 – Bu Kanuna göre yeniden düzenleme yapılıncaya kadar değişen veya yeniden kurulan birimlere verilen görevler daha önce bu görevleri yapmakta olan birimler tarafından yapılmaya devam olunur.

GEÇİCİ MADDE 4 – Genel Müdürlüğün taşra teşkilâtı, bu Kanunun esaslarına göre yeniden düzenleninceye kadar görev ve hizmetleri mevcut taşra teşkilâtı tarafından yürütülmeye devam olunur.

GEÇİCİ MADDE 5 – Vakıf şerhleri ile ilgili devam etmekte olan davalarda; diğer kanunlarda yer alan zamanaşımı ve hak düşürücü sürelere ilişkin hükümler bu Kanun açısından uygulanmaz.

GEÇİCİ MADDE 6 – Mülhak vakıfların vakfiyelerinde; intifa hakları hayır şartlarından fazla olanlar, vakıf yöneticisi ve ilgililerinin istekleri halinde, Meclis kararı alınarak, mahkemesince, 4721 sayılı Türk Medenî Kanununun 372 nci maddesinde belirtilen aile vakfına dönüştürülür.

GEÇİCİ MADDE 7 – Cemaat vakıflarının;

a) 1936 Beyannamelerinde kayıtlı olup, halen tasarruflarında bulunan nam-ı müstear veya nam-ı mevhumlar adına tapuda kayıtlı olan taşınmazlar,

b) 1936 Beyannamesinden sonra cemaat vakıfları tarafından satın alınmış veya cemaat vakıflarına vasiyet edildiği veya bağışlandığı halde, mal edinememe gerekçesiyle halen; Hazine veya Genel Müdürlük ya da vasiyet edenler veya bağışlayanlar adına tapuda kayıtlı olan taşınmazlar,

tapu kayıtlarındaki hak ve mükellefiyetleri ile birlikte bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren onsekiz ay içinde müracaat edilmesi halinde, Meclisin olumlu kararından sonra, ilgili tapu sicil müdürlüklerince cemaat vakıfları adına tescilleri yapılır.

GEÇİCİ MADDE 8 – 4046 sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun uyarınca Vakıflar Genel Müdürlüğüne tahsis edilmiş olan kadroların kullanılmasına devam olunur.

GEÇİCİ MADDE 9 – Sağlık Bakanlığı kadrolarında bulunarak Bezm-i Alem Valide Sultan Vakıf Gureba Hastanesinde çalışırken Genel Müdürlük kadrolarına nakledilen personelin, 6/1/2005 tarihli ve 5283 sayılı Kanunun 5 inci maddesinin altıncı fıkrasında yer alan hükümlerden yararlandırılmasına devam olunur.

Genel Müdürlüğe bağlı olarak faaliyette bulunan Ayvalık Vakıf Zeytinlikleri, Vakıf Memba Suları ve Bezm-i Alem Valide Sultan Vakıf Gureba Hastanesi işletmeleri; 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanununun geçici 11 inci maddesi hükmüne göre, döner sermayeli işletmelerin yeniden yapılandırılması ile ilgili düzenleme yapılıncaya kadar faaliyetlerini döner sermaye işletmesi olarak yürütmeye devam ederler.

Yürürlük

MADDE 81 – Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 82 – Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

26/2/2008

(I) SAYILI CETVEL

VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ MERKEZ TEŞKİLATI

Genel Müdür	Vakıflar Meclisi (15)	Genel Müdür Yardımcısı	Ana Hizmet Birimleri
Genel Müdür		Genel Müdür Yardımcısı	1- Vakıf Hizmetleri Daire Başkanlığı
		Genel Müdür Yardımcısı	2- Hayır Hizmetleri Daire Başkanlığı
		Genel Müdür Yardımcısı	3- Sanat Eserleri ve Yapı İşleri Daire Baş
			4- Yatırım ve Emlak Daire Başkanlığı
			5- Sağlık Hizmetleri Daire Başkanlığı
			6- Kültür ve Tescil Daire Başkanlığı
			7- Dış İlişkiler Daire Başkanlığı

(II) SAYILI CETVEL
VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
(TAŞRA TEŞKİLATI)

BÖLGE MÜDÜRLÜKLERİ

SIRA NO	BÖLGE ADI	BAĞLI İLLER
1	ADANA	Adana, Mersin, Osmaniye
2	ANKARA	Ankara, Bolu, Çankırı, Düzce, Kırıkkale
3	ANTALYA	Antalya, Burdur, Isparta
4	AYDIN	Aydın, Denizli, Muğla
5	BALIKESİR	Balıkesir, Çanakkale
6	BİTLİS	Bitlis, Hakkari, Muş, Şırnak, Siirt, Van
7	BURSA	Bursa, Bilecik, Sakarya, Yalova
8	DİYARBAKIR	Diyarbakır, Batman, Bingöl, Mardin
9	EDİRNE	Edirne, Kırklareli
10	ERZURUM	Erzurum, Kars, Ardahan, Bayburt, Erzincan, Iğdır, Ağrı
11	GAZİANTEP	Gaziantep, Kilis
12	HATAY	Hatay, Kahramanmaraş
13	İSTANBUL I. BÖLGE	Avrupa Yakası, Tekirdağ
14	İSTANBUL II. BÖLGE	Anadolu Yakası, Kocaeli
15	İZMİR	İzmir, Manisa
16	KASTAMONU	Kastamonu, Bartın, Karabük, Zonguldak
17	KAYSERİ	Kayseri, Niğde, Nevşehir, Kırşehir
18	KONYA	Konya, Aksaray, Karaman
19	KÜTAHYA	Kütahya, Afyonkarahisar, Eskişehir, Uşak
20	MALATYA	Malatya, Elazığ, Tunceli
21	SAMSUN	Samsun, Ordu, Sinop
22	SİVAS	Sivas, Yozgat
23	ŞANLIURFA	Şanlıurfa, Adıyaman
24	TOKAT	Tokat, Amasya, Çorum
25	TRABZON	Trabzon, Artvin, Giresun, Gümüşhane, Rize

EK 8

VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ MERKEZ VE TAŞRA TEŞKİLATI GÖREV, ÇALIŞMA, USUL VE ESASLARI HAKKINDA YÖNETMELİK

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam, Hukuki Dayanak ve Tanımlar

Amaç ve Kapsam

MADDE 1- (1) Bu yönetmelik, Vakıflar Genel Müdürlüğü merkez ve taşra teşkilatı görev, yetki ve sorumluluklarının belirlenmesi amacıyla hazırlanmıştır.

Hukuki dayanak

MADDE 2- (1) Bu Yönetmelik 20/02/2008 tarihli ve 5737 sayılı Vakıflar Kanununa dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar

MADDE 3- (1) Bu Yönetmelikte geçen;

Genel Müdürlük: Vakıflar Genel Müdürlüğünü,

Genel Müdür: Vakıflar Genel Müdürünü,

Kanun: 20/02/2008 tarihli ve 5737 sayılı Vakıflar Kanununu,

Meclis: Vakıflar Meclisini,

Bölge Müdürlüğü: Vakıflar Bölge Müdürlüğünü,

Vakıf kültür varlığı: 21/7/1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 3 üncü maddesinde Kültür Varlıkları olarak tanımlanan varlıklardan Vakıflar Genel Müdürlüğüne ve vakıflara ait olanları,

ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Merkez Teşkilâtı

Merkez teşkilâtı

MADDE 4- Genel Müdürlüğün merkez teşkilatı; Yönetmeliğe ekli (I) sayılı cetvelde gösterilen ana hizmet, danışma ve denetim birimleri ile yardımcı hizmet birimlerinden oluşur.

Genel Müdür

MADDE 5- (1) Genel Müdür, Genel Müdürlüğün en üst amiri olup Genel Müdürlüğü temsil eder.

(2) Genel Müdür, Genel Müdürlük faaliyetlerini; vakfiye şartlarına, kalkınma planlarına, yıllık programlara ve mevzuata uygun olarak, görev alanına giren konularda diğer kurum ve kuruluşlarla işbirliği içerisinde Başbakana karşı sorumlu olarak yürütür.

(3) Genel Müdür, merkez ve taşra teşkilâtının faaliyetlerini, işlemlerini ve hesaplarını denetlemek veya denetletmekle görevli ve yetkilidir.

Vakıflar Meclisi

MADDE 6- (1) Meclis, Genel Müdürlüğün en üst seviyedeki karar organıdır.

(2) Meclis onbeş üyeden oluşur, Genel Müdür aynı zamanda Meclisin de başkanıdır.

(3) Meclis, Kanunda sayılan görevler ile gerek görülen diğer hususları karara bağlar.

Vakıflar Meclisi Bürosu

MADDE 7- (1) Büro hizmetleri bir müdür, yeterli sayıda uzman ve personelle yürütülür.

Genel Müdür Yardımcıları

MADDE 8- (1) Genel Müdürlük ana hizmet birimleri, danışma ve denetim birimleri ile yardımcı hizmet birimlerinin koordinasyonunda Genel Müdüre yardımcı olmak üzere üç Genel Müdür yardımcısı atanabilir.

(2) Genel Müdür Yardımcılarının görev alanları, birimler itibariyle Genel Müdür tarafından belirlenir.

Genel Müdürlük Bürosu

MADDE 9– Genel Müdürlük bürosu; bir müdür, yeterli sayıda uzman ve diğer personel eliyle yürütülür.

Birimlerin ortak görevleri

MADDE 10- Genel Müdürlüğün merkez ve taşra teşkilatında yer alan birimler verilen görevlerin yanı sıra aşağıdaki görevleri de yürütürler:

a) Birim emrine verilen personelin etkin ve verimli çalışmasını sağlamak, bunun için uygulanacak hizmet içi eğitimin hedeflerini belirlemek ve bu doğrultuda eğitim gereksinimlerini İnsan Kaynakları Daire Başkanlığına bildirmek,

b) Birimin bütçe, plan ve yatırım programı ile faaliyet raporlarını hazırlamak,

c) Görev alanını ilgilendiren konularda mevzuatı araştırmak ve izlemek,

d) Birimin ihtiyaçlarının tespiti ile ihtiyaçların giderilmesini sağlamak,

e) Taşınır mal kayıt ve kontrol işlemlerini yürütmek,

f) Birimde görevli personelin özlük işlerinin takibini yapmak,

g) Birimin evrak kayıt ve arşiv işlemlerini yürütmek,

h) Birimin faaliyetleriyle ilgili haftalık, aylık ve yıllık çalışma raporları ile istatistiki veriler hazırlamak, bu verileri sürekli güncelleyerek istenilen dönemlerde kullanıma sunmak,

i) Birimi ilgilendiren başvuruları değerlendirmek ve sonuçlandırılmasını sağlamak,

j) Denetim elemanlarınca düzenlenen raporların gereğini yapmak,

k) Mevzuatla verilen görevler ile Genel Müdür tarafından verilen diğer benzer görevleri yapmak.

Ana hizmet birimleri

MADDE 11- Genel Müdürlüğün ana hizmet birimleri şunlardır:

a) Vakıf Hizmetleri Daire Başkanlığı,

b) Hayır Hizmetleri Daire Başkanlığı,

c) Sanat Eserleri ve Yapı İşleri Daire Başkanlığı,

ç) Yatırım ve Emlak Daire Başkanlığı,

d) Sağlık Hizmetleri Daire Başkanlığı,

e) Kültür ve Tescil Daire Başkanlığı,

f) Dış İlişkiler Daire Başkanlığı.

Vakıf Hizmetleri Daire Başkanlığı

MADDE 12- Vakıf Hizmetleri Daire Başkanlığının görevleri şunlardır:

1. Yeni vakıfların kuruluş ve senet değişikliklerinin merkezi sicile tescili ile kuruluş senetlerinin resmi gazetede ilanını sağlamak.

2. Yeni vakıfların kuruluşunda Meclisçe belirlenen asgari malvarlığını ilan etmek,
3. Vakıflara başlangıçta özgülenen mal ve hakların, daha yararlı olanları ile değiştirilmesi veya paraya çevrilmesi ve organlarında meydana gelecek eksikliklerin tamamlanması ile ilgili görüşü mahkemeye bildirmek,
4. Türk Medeni Kanununa göre dağılması veya dağıtılması gereken vakıfların işlemlerini takip etmek,
5. Yeni vakıfların vergi muafiyeti ile ilgili işlemlerini yürütmek,
6. Yeni vakıflarca kurulacak vakıf üniversiteleri ile ilgili işlemleri yürütmek,
7. Mülhak vakıflarda yönetici ataması ile ilgili dosyayı hazırlayarak görüşü ile birlikte Meclise sunmak, çıkacak karar doğrultusunda gereken işlemleri yürütmek,
8. Mülhak vakıflarda yönetici tarafından tayin edilen yardımcılara ilişkin kayıtları tutmak,
9. Mülhak vakıflarca kullanılamayan hayrat taşınmazların, vakıf yöneticisinin talebi üzerine, başka bir hayrata dönüştürülmesi, akara devredilmesi veya paraya çevrilmesi yönündeki işlemleri Meclise sunmak ve gerekli işlemleri yürütmek,
10. Mülhak vakıflardan aile vakfına dönüştürülme taleplerini Meclise sunmak ve ilgili işlemleri yürütmek,
11. Mülhak, cemaat ve esnaf vakıflarında, hayır şartlarını değiştirmeye, hayır şartların-daki parasal değerleri güncel vakıf gelirlerine uyarlamaya ilişkin talepleri görüşü ile birlikte Meclise sunmak ve gerekli işlemleri yürütmek,
12. Mülhak vakıflara ait akar ve hayrat taşınmazların tahsis, satış ve trampasına yönelik talepleri görüşü ile birlikte Meclise sunmak ve gerekli işlemleri yürütmek,
13. Mülhak vakıflarda, fiili ve hukuki nedenlerle yönetici tayininin yapılamadığı durumlarda, bu vakıfların temsilen yönetimini sağlamak,
14. Mazbutaya alınması gereken mülhak vakıflarla ilgili işlemleri sonuçlandırmak,
15. Cemaat vakfı yöneticilerinin seçimi ile ilgili işlemleri takip etmek,
16. Cemaat vakıflarınca kullanılamayan hayrat taşınmazların aynı cemaate ait başka bir vakfa tahsisi veya vakfın akarına dönüştürülmesine ilişkin talepleri görüşü ile birlikte Meclise sunmak ve gerekli işlemleri yürütmek,
17. Vakıflarla ilgili olarak, adli ve idari makamlara intikali gereken konuları ilgili birimlere iletmek,
18. Vakıf yöneticilerinin görevden alınması, yönetimin geçici olarak görevden uzaklaştırılması ve vakfın kayyımca yönetilmesi konularıyla ilgili işlemleri yürütmek,
19. Vakıfları temsil edecek Meclis üyelerinin seçim iş ve işlemlerini yürütmek,
20. Vakıflara ait bilgi, belge, bildirim ve beyannameler ile güncellenen vakıf senetlerinin veritabanını oluşturmak ve elektronik ortamda tutulmalarını sağlamak,
21. İdari para cezası ile ilgili işlemleri yürütmek.
22. Vakıfların istatistiki bilgilerini derlemek, değerlendirmek.

Hayır Hizmetleri Daire Başkanlığı

MADDE 13- Hayır Hizmetleri Daire Başkanlığının görevleri şunlardır:
1. Mazbut vakıflara ait vakfiyelerde yazılı hayır şartlarının yerine getirilmesini sağlamak,
2. Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait hayrat taşınmazlara öncelikle vakfiyeleri doğrultusunda işlev vermek, değerlendirilemeyen veya işlev verilemeyen hayrat taşınmazları fiilen asli niteliğine uygun olarak kullanıncaya kadar geçici süreyle kiraya verilmesi yönünde ilgili birimlere teklifte bulunmak,
3. Tahsise konu taşınmazları; vakfiyesinde yazılı hizmetlerde kullanılmak üzere kamu kurum ve kuruluşlarına, benzer amaçlı vakıflara veya kamu yararına çalışan derneklere tahsis işlemlerini yürütmek,
4. Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait olup tahsis amacına uygunluğunu kaybetmiş, kanunlara veya kamu düzenine aykırı olan, kısmen veya tamamen hay-rat olarak kullanılması mümkün olmayan taşınmazların gayece aynı veya en yakın başka bir hayrata dönüştürülmesi ya da akara devredilmesine dair işlemlerini yürütmek,
5. Hayrat taşınmazların tahsis amacına uygun kullanımlarını sağlamak,
6. Vakfiyelerde yazılı hayır şartlarını yerine getirmek üzere yurtlar ve aşevleri açmak,
7. Gerektiğinde yurtlar ve diğer tesislerde çalışan personel için hizmet içi eğitim programları düzenlemek,
8. Yurtta barınan öğrencilerin ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamak,
9. Yurt ve aşevleri açılması veya kapatılmasına yönelik etüt çalışmaları yapmak veya yaptırmak,
10. Bağış et ve diğer gıda maddelerinin öğrenci yurtları ve aşevlerine dağıtımını sağlamak,
11. Muhtaç aylığı, eğitim yardımı ve aşevi hizmetinden yararlananların kayıt altına alınmasında uygulama birliğini sağlamak,
12. Mazbut vakıfların vakfiyelerdeki hayır şartlarını yerine getirmek üzere, muhtaç aylığı verilmesine ilişkin işlemleri yürütmek,
13. Her seviyede eğitim-öğretim tesisleri açmak, çalışmalarını izlemek, öğrencilerin uluslararası standartlarda eğitim ve öğrenim imkanlarına sahip olabilmesi için gerekli tedbirleri almak,
14. Mazbut vakıfların vakfiyelerdeki hayır şartlarını yerine getirmek üzere, kabiliyetli veya maddi yardıma muhtaç öğrencilere öğrenimlerini sürdürmek üzere çeşitli şekillerde destek olmak,
15. Sosyal yardım hizmeti veren kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmak,

Sanat Eserleri ve Yapı İşleri Daire Başkanlığı MADDE 14– Sanat Eserleri ve Yapı İşleri Daire Başkanlığının görevleri şunlardır:
1. Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait kültür varlıklarını tespit etmek, envante-rini çıkarmak, tescil işlemlerini yürütmek ve belgelerini arşivlemek,
2. Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait kültür varlıklarının proje, onarım ve restorasyonları ile ilgili yıllık ve beş yıllık programların hazırlanmasını veya hazırlatılmasını sağlamak,
3. Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait kültür varlıklarının röleve, restitüsyon, restorasyon ve diğer projelerinin yapılmasını veya yaptırılmasını sağlamak,
4. Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait kültür varlıklarının onarım ve restorasyonlarının yapılmasını veya yaptırılmasını sağlamak,
5. Yurtdışındaki mazbut vakıflara ait vakıf kültür varlıklarını tespit etmek, envanteri-ni çıkarmak, tescil işlemlerini yürütmek ve belgelerini arşivlemek, röleve, restitüsyon, restorasyon ve diğer projeleri ile onarım ve restorasyonlarının yapılmasını veya yaptırılmasını sağlamak,
6. Tahsis edilen hayrat taşınmazların onarım ve restorasyonlarının Genel Müdürlük denetiminde yapılmasını sağlamak,
7. Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait kültür varlıklarının onarım ve restorasyonlarını, talep halinde kamu kurum ve kuruluşları ile gerçek ve tüzel kişiler arasında düzenlenen protokol esasları dahilinde yaptırmak,
8. Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait kültür varlıklarının basit onarımları ile ilgili işlemleri yürütmek,
9. Vakıf kültür varlıkları birim fiyat analizlerini hazırlamak ve yayınlanmasını sağlamak,

10. Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait kültür varlıkları koruma alanlarının kamulaştırma işlemlerini yürütmek,
11. Yurtdışındaki vakıf kültür varlıkları ile çevresinde korunması gerekli alanın kamulaştırma işlemlerini yürütmek,
12. Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait yeni yapıların inşa, onarım ve ihale işlemlerinin yapılması veya yaptırılmasını sağlamak,
13. Vakıf kültür varlıklarının ve yeni yapıların onarımı için gerekli görülen malzemelerin satın alınmasını sağlamak, şantiye kurmak ve şantiyeleri kontrol et-mek,
14. 21/7/1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile ilgili işlemleri yürütmek,
15. Kültür varlıklarının proje, onarım ve restorasyonları ile ilgili iş deneyim belgelerini düzenlemek,
16. Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait kültür varlıklarının halihazır durumlarını fotoğraflarla tespit etmek.

Yatırım ve Emlak Daire Başkanlığı

MADDE 15- Yatırım ve Emlak Daire Başkanlığının görevleri şunlardır:
1. Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait taşınmazların tespit ve tapuya tesciline ilişkin işlemleri yürütmek,
2. Genel Müdürlüğe, mazbut ve mülhak vakıflar ile cemaat vakıflarına ait taşınmaz malların envanter, vakıf kütüklerine kayıt, terkin, tashih ve değişiklik işlemlerini yürütmek,
3. Tasarruf edenleri veya malikleri mirasçı bırakmadan ölen, kaybolan, terk veya mü-badil gibi durumlara düşen icareteynli ve mukataalı taşınmaz malların mülkiyetinin vakfı adına tesciline ilişkin işlemleri yürütmek,
4. Vakıf yoluyla meydana gelip de her ne suretle olursa olsun hazine, belediye, özel idarelerin veya köy tüzel kişiliğinin mülkiyetine geçmiş vakıf kültür varlıklarının mazbut vakfına devrini sağlamak,
5. Mazbut ve mülhak vakıflara ait akar taşınmazların satış ve taviz bedelleri ile satın alınacak, trampa ile edinilecek veya yeniden yaptırılacak taşınmazların vakıfları adına hisseleri oranında tapuya tesciline ilişkin işlemleri yürütmek,
6. Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait taşınmazların her türlü tecavüzden korunmalarını sağlayacak tedbirler almak,
7. Tavize tabi olan taşınmazların tespiti, eşdeğer bir taşınmazla takası ve taviz bedellerinin tahsili ile taviz bedeli tahsil edilen taşınmazların serbest tasarrufa terkine ilişkin işlemleri yürütmek,
8. Tapu tarama, trampa, imar affı ve tapu tahsis işlemlerinin yürütülmesini sağlamak,
9. Harita alımı, ölçüm, hudutlandırma ve aplikasyon işlerini yürütmek,
10. Taşınmazlarla ilgili ifraz, tevhit, yola terk işlemlerini yürütmek,
11. Satın alma, kamulaştırma ile izale-i şuyu ve şufa davalarının iş ve işlemlerinin yapılmasını sağlamak,
12. Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait taşınmazların imar uygulama ve kadastro çalışmalarını takip etmek, Genel Müdürlüğe bildirilen uygulama imar ve parselasyon planlarını değerlendirmek, mazbut vakıf taşınmazlarında akar niteliğini koru-yacak şekilde imar düzenlemesi işlemlerini takip etmek,
13. Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait olup uygulama imar planlarında okul, hastane veya spor alanında kalan taşınmazlardan, ilgili kurumlar tarafından imar planının tasdik tarihinden itibaren iki yıl içerisinde kamulaştırılmayanların, ilgili bakanlığın görüşü alınarak özel okul, özel hastane veya özel spor tesisi olarak değerlendirilmesine ilişkin işlemlerin yürütülmesini sağlamak,
14. Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait akar mallar ile hakların daha yararlı olan-ları ile değiştirilmesine, paraya çevrilmesine veya değerlendirilmesine ilişkin işlemleri yürütmek,
15. Genel Müdürlüğe veya mazbut vakıflara yapılan taşınmaz bağış talepleri ile ilgili işlemleri yürütmek,
16. Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait taşınmazlardan elde tutulmasında fayda görülmeyenlerin tespiti, değiştirilmesi ve satış işlemlerini yürütmek,
17. Akar nevinden taşınmazların gelir getirici şekilde değerlendirilmelerini sağlamak,
18. Genel Müdürlükçe değerlendirilemeyen veya işlev verilemeyen mazbut vakıflara ait hayrat taşınmazları fiilen asli niteliğine uygun olarak kullanılıncaya kadar kira-ya verilmesini sağlamak,
19. Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait taşınmazların; kiralama, restorasyon veya onarım karşılığı, yapım karşılığı ya da kat karşılığı değerlendirilmesini sağlamak, sözleşmesi imzalananların sözleşme, şartname ve eklerine fen ve sanat kurallarına uygun olarak yapımını, kullanımını ve gerektiğinde tahliyelerini sağlamak,
20. Kiralamaya ilişkin süreler ile usul ve esasları belirlemek,
21. Kiraya verilen veya tahsis edilen mazbut vakıflar ile Genel Müdürlüğe ait taşınmaz malların, hırsızlık, yangın ve doğal afetlere karşı kullananları tarafından Genel Müdürlük adına sigortalanmasını sağlamak,
22. Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait taşınmazlardan uygun olanların vakıf konut veya hizmet statüsüne alınması ve çıkarılması işlemlerini yapmak,
23. Yatırıma hazır gayrimenkuller için ekspertiz yapmak veya yaptırmak,
24. Gerekli hallerde tapu ferağı işlemlerini yürütmek,
25. Genel Müdürlüğün diğer birimleri ile teknik konularda işbirliği yapmak.

Sağlık Hizmetleri Daire Başkanlığı MADDE 16– Sağlık Hizmetleri Daire Başkanlığının görevleri şunlardır:
1. Bezm-i Alem Valide Sultan Vakıf Gureba Hastanesinin vakfiye şartlarına uygun, eğitim ve araştırma hastanesi olarak etkin ve verimli çalışmasını sağlamak,
2. Mazbut vakıfların vakfiyelerinde yer alan sağlıkla ilgili hayır şartlarının gerçekleş-tirilmesi amacıyla; ayakta, yataklı, gezici sağlık hizmeti vermek ve bu konuyla il-gili iş ve işlemleri yürütmek,
3. Ücretsiz tedavi edilecek fakir ve garip hastalara her türlü ilaç ile diğer tıbbi araç ve malzemelerin temini ile hastane imkanlarıyla sınırlı ve diğer hastalarla aynı kalitede olmak üzere hizmet verilmesini sağlamak,
4. Sağlık tesislerinin yapılması, yenilenmesi ve onarımları ile tıbbi araç, gereç, alet ve cihazların temini ile bakımlarını sağlamak,
5. Sağlık tesislerinin iş programlarını ve bütçe tasarılarını görüşü ile birlikte Meclise sunmak,
6. Sağlık tesislerinin mali tabloları ile ilgili iş ve işlemleri yürütmek,
7. Sağlık hizmeti veren yurtiçi ve yurtdışındaki kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmak, sağlık hizmet ve kalite standartlarını uygulamak,
8. Gerektiğinde kamu kurum ve kuruluşları, sosyal güvenlik kuruluşları ve sağlık alanında hizmet veren özel sigorta şirketleriyle anlaşma yapılmasını sağlamak,
9. İlgili hizmet birimlerinin niteliklerini, personel, araç, gereç ve hizmet standartlarını ve çalışma esaslarını belirlemek,
10. Sağlık hizmetleriyle ilgili ihalelerde yetki limitlerini belirlemek,
11. Yeni hastane ve sağlık merkezlerinin açılması, kurulması ve işletilmesi ile ilgili fizibilite yapmak veya yaptırmak,

Kültür ve Tescil Daire Başkanlığı

MADDE 17- Kültür ve Tescil Daire Başkanlığının görevleri şunlardır:

1. Genel Müdürlük Vakıf Kayıtları Arşivinde bulunan vakfiye, ferman, berat, hüccet ve benzeri belgelerin tercüme ve transkripsiyonunu yapmak, tasnif etmek ve arşiv-lemek,
2. Gerçek ve tüzel kişilerin elinde bulunan vakfiye ve benzeri belgeleri tespit ederek bunların Genel Müdürlük Vakıf Kayıtları Arşivine intikalini sağlamak,
3. Tevliyet, intifa hakkı, mazbutiyet, şart tebdili ile hayır şartlarının güncelleştirilmesi gibi belgeleri sicile kaydederek arşivlemek,
4. Kütüklere tescil edilmiş vakıflarla ilgili belgeleri ait olduğu vakıflarla ilişkilendirmek ve fihristleri hazırlamak, vakıfların tesciline esas belgeleri arşivlemek,
5. Vakıf Kayıtları Arşivinde yer alan belgelerin aslına uygun olarak onarımı ve konservasyonlarını yapmak veya yaptırmak, patoloji ünitesi kurmak,
6. Miri arazilerden mukataalı hayrata tahsis edilmeyenler ile aşar ve rüsumu vakfedilenlerin tespitine yönelik çalışmalar yapmak,
7. Vakıf Kayıtları Arşivinin kullanılmasını kolaylaştıracak ve her tür ilmi çalışmalar için fayda sağlayacak şekilde bir arşiv yönetim sistemi kurmak ve bu sistemin ça-lışmasını sağlamak,
8. Vakıf Kayıtları Arşivinde yer alan tüm bilgi ve belgelerin derlenip mikrofilm ve bilgisayar ortamına alınmasını sağlamak, bilgisayar yazılım ve donanım ürünlerini temin etmek,
9. Vakıf Kayıtlar Arşivinin güvenliğini sağlamak, sürekli bir şekilde bakım ve temizliğini yaptırmak,
10. Vakıflara ait yurt içi ve yurt dışındaki taşınır vakıf kültür varlıklarının tespiti, envanterinin çıkarılması, tescili, değerlendirilmesi, onarımı, restorasyon ve konservasyonunu yapmak veya yaptırmak,
11. Vakıfların merkezî sicil kayıtlarını tutmak, kurulacak yeni vakıfların merkezî sicile tescilini yapmak,
12. Mazbut ve mülhak vakıflara ait vakfiye ve vakfiye yerine geçen belgeleri analiz ederek, bu belgelerde yer alan şartlar ile mal varlıklarına ait bilgileri tespit etmek, bilgilerin düzenlenen formlar aracılığıyla ilgili birimlere intikalini sağlamak,
13. Talep halinde vakfiye veya vakfiye yerine geçen belgelerin ilgili kısımlarının örneklerinin ilgilisine verilmesini sağlamak,
14. Mazbut vakıfların tescil görmemiş hayrat taşınmazlarının vakıfları adına tescil edilebilmesi için gerekli belgeleri tespit ederek ilgili birimlere örneklerini göndermek,
15. Genel Müdürlük merkez ve taşra birimleri ile mahkemeler tarafından istenilen hususlarla ilgili araştırmaları yapmak veya yaptırmak,
16. Teberrukat eşyanın envanterini çıkarmak ve en geç beş yılda bir sayımını yaptıra-rak demirbaş kayıtları ile mutabakatını sağlamak,
17. Cami, mescit ve diğer vakıf binalarında ve depolarda bulunan teberrukat eşya ve diğer taşınır eşyanın; ihtiyaç fazlası, sağlam, kullanıma uygun veya eski eser olup olmadığını değerlendirmek ve tasnif etmek, eski eser olanların müzelere devrini, elden çıkarılması gerekenlerin ilgili mevzuat uyarınca dağıtımının yapılmasını sağlamak,
18. Taşınır vakıf kültür varlıklarının bakım, onarım, restorasyon ve konservasyonunu yapmak üzere atölye ve laboratuar kurulmasını sağlamak,
19. İlmi araştırmalarla ilgili izin işlemlerini yürütmek, araştırmaların güvenlik içinde yürütülmesini sağlamak,
20. Araştırma ve incelemelerin dijital sistem kullanılarak yapılmasını sağlamak,
21. Vakıflarla ilgili yayın ve tanıtım faaliyetlerini yürütmek, altı ayda bir Vakıflar Dergisini çıkarmak,
22. Genel Müdürlük yayınlarıyla ilgili inceleme ve değerlendirme komisyonlarının oluşturulmasını sağlamak ve bu komisyonların çalışmalarıyla ilgili sekreterya görevini yürütmek,
23. Genel Müdürlük yayınlarının dijital ortama aktarılmasını sağlamak, dağıtım ve satışını yapmak veya yaptırmak,
24. Vakıf müze, kütüphane ve kültür merkezlerini açılmasını, işleyişini ve güvenliğini sağlamak,
25. Müzelerde değer tespit ve takdir komisyonlarının kurulmasını sağlamak,
26. Gerçek ve tüzel kişilerin mülkiyetindeki taşınır vakıf kültür varlıklarını gerektiğinde satın almak,
27. Müzeler ve kütüphanelerdeki taşınır vakıf kültür varlıklarının nakil ve terkini ile ilgili işlemleri yürütmek,
28. Müzeler arasında kültür varlıklarının değişim teşhir planlamalarını yapmak, eser ve ziyaretçi istatistiklerinin tutulmasını sağlamak,
29. Müze, kültür merkezi ve sanat evlerinde gerçek ve tüzel kişiler tarafından gerçekleştirilecek sergi ve kültürel etkinlikler için tahsis veya kiralama işlemlerini yürütmek,
30. Müze, kültür merkezleri, kütüphane, sanat evleri ile vakıf kültür varlıklarında yapılmak istenen film ve fotoğraf çekimi, mülaj, her türlü kopyalama ile araştırma yapacak yerli ve yabancı araştırmacılarla ilgili izin işlemlerini yürütmek,
31. Yurt içi ve yurt dışında sergiler açmak,
32. Vakıf müze, kütüphane ve kültür merkezlerinde ticari işletmeler açılmasına izin verilmesi hususunda görüş vermek,
33. Müzelerde tanıtım amaçlı eser imitasyonu, kitap ve benzeri eşya satışı yapılabilmesi için müze mağazacılığı oluşturulmasını sağlamak,
34. Her türlü bilimsel ve kültürel etkinliklerde gerektiğinde danışmanlık ve hizmet satın alınmasını sağlamak,
35. Vakıf kültür varlıklarından oluşan koleksiyonlar meydana getirmek,
36. Vakıflara ait taşınır kültür varlıklarının kaçakçılığının önlenmesi için gerekli tedbirleri almak ve kaçırılan eserlerin iadesi ile ilgili işlemleri yürütmek,
37. Toplantılar, konferans, panel, sempozyum, açık oturum, sergi, fuar gibi etkinlikler düzenlemek,
38. Vakıf ve üst kuruluşlarıyla işbirliği içinde bilimsel, kültürel ve sosyal etkinlikler düzenlemek, projeler üretmek,
39. Vakıf Haftası kutlama etkinliklerini düzenlemek.

Dış İlişkiler Daire Başkanlığı

MADDE 18- Dış İlişkiler Daire Başkanlığının görevleri şunlardır:

1. Genel Müdürlüğün görev ve ilgi alanına giren konularda faaliyet gösteren uluslararası kuruluşların; çalışmalarını izlemek ve değerlendirmek, gerektiğinde toplantılarda Genel Müdürlüğün temsilini sağlamak, bu alanda yapılacak işbirliği çalışmalarını koordine etmek ve konu ile ilgili birimler arasında bilgi paylaşımında bulunmak,
2. Genel Müdürlüğün taraf olduğu konularda çeşitli ülkelerin hükümetleri ile akdedilecek anlaşmalar, onarım protokolleri, mutabakat zaptları, iyi niyet ve işbirliği protokolleri gibi anlaşmaların hazırlanması ve uygulanmasına ilişkin işlemleri yürütmek ve bu amaçla ilgili birimler arasında eşgüdümü sağlamak,
3. Genel Müdürlüğün görev alanına giren konularda Avrupa Birliği ile ilgili yapılacak çalışmaları yürütmek ve ilgili birimler arasında koordinasyonu sağlamak,
4. Yerli ve yabancı vakıfların uluslararası alandaki faaliyetlerini değerlendirmek ve bu konularda ilgili birimlerle bilgi paylaşımında bulunmak,

5. Genel Müdürlük yetkililerinin dış ülkelerde yapacakları incelemeler ile yurtdışından Genel Müdürlüğe yapılacak ziyaretleri organize etmek ve gerekli bilgilendirmeleri yapmak,

6. Personelin bilgi, görgü ve eğitimlerinin arttırılması amacıyla yararlanılacak burs, fon gibi benzeri dış kaynakları araştırmak,

7. UNESCO Dünya Kültür Mirası kapsamında bulunan vakıf kültür varlıklarının korunması ve geliştirilmesine yönelik Genel Müdürlük tarafından yapılan çalışmalar hakkında ilgili birimler ile UNESCO arasında koordinasyonu sağlamak,

8. Yurt dışında bulunan mazbut ve mülhak vakıflar ile bunlara ait emlak ve vakıf kültür varlıklarının tespiti, envanterinin çıkarılması, tescili, korunması, onarımı, restorasyonu, ihyası ile amaçlarına uygun işlevsellik kazandırılması için yapılacak çalışmaları ilgili birimlerle birlikte yürütmek,

9. Vakıf medeniyetinin uluslararası alanda yayılmasını ve tanıtımını sağlamak amacıyla gerekli eğitsel, sanatsal ve kültürel faaliyetleri koordine etmek,

10. Yurt dışına kaçırılan vakıf kültür varlıklarının takip ve iadesi konusunda ilgili birimler arasında işbirliğini sağlamak,

11. Vakıflar konusunda uluslararası mevzuatı takip etmek ve derlemek.

Danışma ve denetim birimleri

MADDE 19- Genel Müdürlüğün danışma ve denetim birimleri şunlardır:

a) Hukuk Müşavirliği,

b) Rehberlik ve Teftiş Başkanlığı,

c) İç Denetim Birim Başkanlığı,

ç) Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı,

d) Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği,

Hukuk Müşavirliği

MADDE 20- Hukuk Müşavirliğinin görevleri şunlardır:

1. Hukukî konular ile hukukî, malî ve cezaî sonuçlar doğuracak işlemlerin yapılmasını sağlamak ve görüş bildirmek,

2. Yeni vakıflarda; vakfın kuruluşu ile senet değişikliği konularında Genel Müdürlük görüşünü hazırlayarak Mahkemeye sunmak,

3. Başbakanlıktan veya diğer kuruluşlardan gönderilen kanun, tüzük ve yönetmelik tasarılarını hukukî açıdan inceleyerek Genel Müdürlüğün görüşlerini belirlemek,

4. Genel Müdürlüğün menfaatlerini koruyucu, anlaşmazlıkları önleyici hukukî tedbir-leri zamanında almak, anlaşma ve sözleşmelerin bu esaslara uygun olarak yapılma-sına yardımcı olmak,

5. Genel Müdürlüğün taraf olduğu davalarda; gerekli bilgileri hazırlamak ve Genel Müdürlüğü temsil etmek veya Genel Müdürlükçe hizmet satın alınması yoluyla temsil ettirilen davaları takip ve koordine etmek,

6. Genel Müdürlük ile ilgili kanun, tüzük ve yönetmelikleri hukukî açıdan incelemek, gerektiğinde hazırlamak ve gerekli görülecek değişiklikleri teklif etmek,

7. İhtiyaç duyulduğunda uzman kişi, kurum ve kuruluşlardan danışmanlık ve hukukî mütalaa şeklinde hizmet satın almak,

8. Maddî ve hukukî sebeplerle takibinde veya yüksek dereceli mahkemelerce incelenmesini istemekte fayda umulmayan dava ve icra takiplerinden vazgeçilme-sine, bir hakkın tanınmasına, menfaatin terkinine ilişkin işlemleri yürütmek,

9. Karşı taraftan tahsil olunan vekâlet ücretlerinin, yasal sınırlamalar dikkate alınarak, avukatlar ve hukuk servisinde fiilen görev yapan memurlara dağıtımına ilişkin usul ve esasları belirlemek.

Rehberlik ve Teftiş Başkanlığı

MADDE 21- (1) Başkanlık, Genel Müdürün emri veya onayı üzerine, Genel Müdürlüğün merkez ve taşra kuruluşları, bağlı işletmeleri ve personeli ile ilgili olarak Genel Müdür adına teftiş, inceleme, ön inceleme ve soruşturma işlerini yürütür. Ayrıca;

1. Müfettişlerin teftiş, inceleme, araştırma, ön inceleme ve soruşturma sonucu düzenleyecekleri raporları Başkanlık görüşü ile birlikte Genel Müdürlük makamına sunmak, sonuçlarını takip etmek,

2. Genel Müdürlüğün merkez ve taşra teşkilatı ile vakıfların etkin ve verimli hizmet vermelerini sağlamak ve muhtemel hataların önlenmesi amacıyla bilgilendirici, yol gösterici konferans, seminer, panel gibi çalışmalar düzenlemek veya yayın yoluyla rehberlik yapmak,

3. Teftiş sırasında tespit edilen suç teşkil etmeyen hususlarla ilgili bilgilendirme toplantıları yapmak,

4. Genel Müdürlüğün amaçlarını daha iyi gerçekleştirmek, mevzuata, plan ve programa uygun çalışmasını sağlamak amacıyla yıllık denetim ve çalışma programı ile Başkanlık önerilerini içeren genel durum raporunu Genel Müdüre sunmak,

5. Teftiş, araştırma ve inceleme sonunda görülen yanlışlık ve eksiklikleri tespit ederek işlerin daha verimli yürütülmesi için alınmasını gerekli gördükleri önlemleri belirlemek,

6. Mevzuat hazırlama çalışmalarına katılmak,

7. Kamu hizmetlerinin gerektirdiği hallerde, görevi başında kalmasında sakınca görülecek personeli geçici önlem niteliğinde görevden uzaklaştırmak,

8. Teftiş, inceleme ve soruşturma çalışmalarının devamlılığını sağlamak amacıyla ihtiyaç duyulan Merkez dışındaki illerde çalışma grubu oluşturulmasına ilişkin işlemleri yürütmek,

9. Teftiş, inceleme ve soruşturmaların etkin bir şekilde yürütülmesi hususunda genel prensipleri tespit etmek ve personelin verimli çalışmasını teşvik etmek, rehberlik

ve teftiş sistemini geliştirmek, müfettişlerin bu yöndeki çalışmalarını düzenlemek ve denetlemek,

10. Çalışmaların yürütülmesinde, raporlama ve diğer konularda uygulama birliğini sağlamak için Başkanlık Çalışma Esasları ve Rehberi ile Başkanlık Talimatı hazırlamak ve uygulamak,

11. Müfettiş yardımcılarının mesleğe giriş ve yeterlilik sınavlarını organize etmek,

12. Müfettişlerin refakatinde çalışan müfettiş yardımcılarının meslekte yetişmelerini ve refakat dönemi sonunda Başkanlıkça belirlenen formata uygun olarak müfettişlerin değerlendirme raporu vermelerini sağlamak, müfettiş yardımcılarının yetiştirme programını bir bütün halinde uygulamak ve koordine etmek,

13. Görev emri doğrultusunda müfettişlerin çalışma yerlerini takip etmek, kurum içi ve dışı iletişimlerini koordine etmek, birlikte görevlendirmeleri ve gerektiğinde işlerin devri konularını düzenlemek,

14. Müfettişlerin eğitim, bireysel gelişim, bilimsel çalışma, kariyer planlaması, yabancı dil öğrenimi ve yurt dışı görevlendirmeleri ile ilgili işlemlerini takip etmek,

15. Başmüfettiş, müfettiş ve müfettiş yardımcılarına Genel Müdür ile Başkan tarafından imzalanmış fotoğraflı bir kimlik belgesi, ayrıca beratı ile birlikte birer mühür vermek,

16. Başkanlık bürosunu ve çalışma grupları ile çalışma grubu büro faaliyetlerini koordine etmek ve denetlemek,

17. Mülhak, Cemaat, Esnaf Vakıfları ile Yeni Vakıfların, vakfiye ve vakıf senedinde yazılı şartlara, yürürlükteki mevzuata uygun yönetilip yönetilmediği, amacı doğrultusunda faaliyette bulunup bulunmadığı, mallarının ve gelirlerinin vakfiye, 1936

Beyannamesi ve vakıf senedindeki şartlara uygun kullanılıp kullanılmadığı hususlarını incelemek, denetlemek ve rehberlik yapmak,

18. Vakıfların iktisadî işletmeleri ve iştirakleri, şube ve temsilciliklerin faaliyetleriyle ilgili denetim ve inceleme yapmak,

19. Vakıfların iç denetim raporlarını değerlendirmek ve gerekli işlemleri yürütmek,

20. Yapılan tebligata rağmen istenen beyanname, bilgi ve belgeleri zamanında verme-yen, organların vakfiye veya vakıf senedine aykırı olarak toplanmasına sebebiyet veren veya gerçeğe aykırı beyanda bulunan vakıf yönetimine idari para cezası teklif etmek,

21. Birden fazla kamu kurum ve kuruluşlarını ilgilendiren soruşturmalarda görevlendirilecek müfettişleri Genel Müdür onayına sunmak,

Başkanlığın görev ve sorumluluğu içerisindedir.

(2) Başkan, müfettiş sıfat ve yetkisini haiz olup, mevzuat çerçevesinde Başkanlığa verilen görevlerin yerine getirilmesinden sorumludur. Bu görevleri bizzat veya müfettişler aracılığıyla yerine getirir.

İç Denetim Birim Başkanlığı

MADDE 22- İç Denetim Birim Başkanlığının görevleri şunlardır:

1. Nesnel risk analizlerine dayanarak Genel Müdürlüğün yönetim ve kontrol yapılarını değerlendirmek,

2. Kaynakların etkili, ekonomik ve verimli kullanılması bakımından incelemeler yapmak ve önerilerde bulunmak,

3. Harcama sonrasında yasal uygunluk denetimi yapmak,

4. Genel Müdürlüğün harcamalarının, malî işlemlere ilişkin karar ve tasarruflarının, amaç ve politikalara, kalkınma planına, programlara, stratejik planlara ve performans programlarına uygunluğunu denetlemek ve değerlendirmek,

5. Malî yönetim ve kontrol süreçlerinin sistem denetimini yapmak ve bu konularda önerilerde bulunmak,

6. Denetim sonuçları çerçevesinde iyileştirmelere yönelik önerilerde bulunmak ve bunları takip etmek,

7. Denetim sırasında veya denetim sonuçlarına göre soruşturma açılmasını gerektirecek bir duruma rastlanıldığında, Genel Müdüre bilgi vermek,

8. Genel Müdürlükçe üretilen bilgilerin doğruluğunu denetlemek,

9. Genel Müdür tarafından gerekli görülen hallerde performans göstergelerini belirlemede yardımcı olmak, belirlenen performans göstergelerinin uygulanabilirliğini değerlendirmek,

10. İç denetim faaliyetlerinin sonuçları hakkında Genel Müdüre bilgi sunmak, iç denetim alanındaki gelişmeler ile örnek uygulamalar konusunda bilgilendirmek,

11. İç denetim raporlarının, raporlama standartları ile belirlenen usul ve esaslara uygunluğunu kontrol etmek ve bir örneğini İç Denetim Birim Başkanlığında muhafaza etmek,

12. İç Denetim Birim Yönergesini, iş ve işlem süreçlerini, İç Denetim Koordinasyon Kurulunun düzenlemelerine uygun olarak hazırlamak ve geliştirmek.

Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı

MADDE 23- Strateji Geliştirme Daire Başkanlığının görevleri şunlardır:

1. Ulusal kalkınma strateji ve politikaları, yıllık program ve hükümet programı çerçevesinde Genel Müdürlüğün orta ve uzun vadeli strateji ve politikalarını belirlemek, amaçlarını oluşturmak üzere gerekli çalışmaları yapmak,

2. Genel Müdürlüğün görev alanına giren konularda performans ve kalite ölçütleri geliştirmek ve bu kapsamda verilecek diğer görevleri yerine getirmek,

3. Genel Müdürlüğün yönetimi ile hizmetlerin geliştirilmesi ve performansla ilgili bilgi ve verileri toplamak, analiz etmek ve yorumlamak,

4. Genel Müdürlüğün stratejik planlama sürecinde ihtiyaç duyulacak eğitim ve danışmanlık hizmetini vermek veya verilmesini sağlamak,

5. Stratejik planlama çalışmalarını koordine etmek ve sonuçlarını konsolide etmek,

6. Genel Müdürlük faaliyetleri ile ilgili bilgi ve verileri toplamak, tasnif etmek, analiz etmek, Genel Müdürlük faaliyet raporunu hazırlamak,

7. Araştırma geliştirme faaliyetlerini yürütmek,

8. Dış kaynaklı fonlara ulaşabilecek projelerin üretilmesini ve uygulamaya geçirilmesini sağlamak,

9. İzleyen iki yılın bütçe tahminlerini de içeren Genel Müdürlük bütçesini, stratejik plan ve yıllık performans programına uygun olarak hazırlamak,

10. Genel Müdürlük faaliyetlerinin stratejik plan, performans programı ve bütçeye uygunluğunu izlemek ve değerlendirmek,

11. Ayrıntılı harcama ve finansman programını hazırlamak,

12. Bütçe işlemlerini gerçekleştirmek ve kayıtlarını tutmak, uygulama sonuçlarını raporlamak; sorunları önleyici ve etkililiği artırıcı tedbirler üretmek,

13. Ödenek gönderme belgesi düzenlemek,

14. Yatırım programı hazırlıklarının koordinasyonunu sağlamak, uygulama sonuçlarını izlemek ve yıllık yatırım değerlendirme raporunu hazırlamak,

15. Ön malî kontrol ve iç kontrol sisteminin kurulması, standartlarının uygulanması ve geliştirilmesi konularında çalışmalar yapmak,

16. Mali hizmetlere yönelik ön malî kontrol görevini yürütmek,

17. Genel Müdürlüğün diğer idareler nezdinde takibi gereken mali iş ve işlemlerini yürütmek ve sonuçlandırmak.

18. Mali kanunlarla ilgili diğer mevzuatın uygulanması konusunda harcama yetkililerini bilgilendirmek, üst yöneticiye gerekli bilgileri sağlamak,

19. Muhasebe hizmetlerini yürütmek,

20. Gelir ve alacakların tahsil işlemlerinin yürütülmesini sağlamak,

21. Bütçe kesin hesabını hazırlamak,

22. Malî istatistik ve raporları hazırlamak,

23. Nakit hareketlerini planlamak ve yürütmek,

24. Merkez harcama birimlerine ait ödeme işlemlerini gerçekleştirmek,

25. Para ve parayla ifade edilebilen değerler ile emanetleri almak, saklamak ve ilgililere vermek veya göndermek.

26. Ödemelere ait kanuni kesintileri yasal süreleri içerisinde ilgili kurum ve kuruluşlara aktarmak,

27. İştiraklerin sermaye ödemelerini yapmak,

28. Mal yönetim dönemine ilişkin icmal cetvellerini hazırlamak,

29. Kefalet Sandığı işlemlerini yürütmek,

30. Vakfiyelerindeki şartlar doğrultusunda, mazbut vakıfların intifa hakkına ilişkin iş ve işlemleri yürütmek,
31. Mazbut vakıfların gelir ve giderlerini ayrı ayrı takip etmek,
32. Mazbut vakıflar arasına alınan mülhak vakıfların devir işlemlerini takip etmek ve neticelendirmek,
33. Mülhak vakıfların yıllık kesin hesaplarını incelemek ve tasdik etmek,
34. Genel Müdürlüğün sınaî, ticari, zirai, turizm, sağlık, eğitim, kültür, sosyal yardım ve diğer alanlarda girişeceği yatırımları planlamak, gerekli etüt ve projeleri hazır-lamak veya hazırlatmak,
35. Yeni işletme ve şirket kurulması ve şirketlere iştirak edilmesi hakkında gerekli araştırmaları yaptırmak ve öneriler hazırlamak,
36. İşletmelerin ekonomik kurallar içinde üretimlerini artırıcı malî ve teknik etütler yapmak, yeni teknolojilerin işletmelerde uygulanmasını sağlamak. İşletme ve işti-raklere ait iş ve işlemleri yürütmek,
37. İşletmelere ait çalışma usul ve esaslarını belirlemek,
38. İşletmelerin mali tablolarını analiz etmek, iş programlarının bütçeye uygunluğunu takip etmek, bütçe tasarılarını inceleyerek Meclisin onayına sunmak,
39. İşletmelerin ihalelere ilişkin yetki limitlerinin belirlenmesi için konuyu ilgili birimin teklifi ile birlikte Genel Müdüre takdim etmek,
40. İşletme ürünlerinin toptan ve perakende satışlarını izlemek,
41. Vakıflarca kullanılan bağış makbuzunun basımı ve dağıtımına ilişkin işlemleri yapmak,
42. Genel Müdürlük ve mazbut vakıfların iştiraklerindeki yönetim ve denetim kurulu üyelerinin görevlendirme işlemlerini yürütmek,
43. İşletme ve iştiraklere ait inceleme ve denetim raporlarının gereğinin yapılmasını sağlamak,
44. İştiraklerin ana sözleşme değişiklikleri ve sermaye artırım tekliflerini incelemek, faaliyet raporlarını ve mali tablolarını analiz etmek,
45. Şirket hisseleri ve hakların daha yararlı olanları ile değiştirilmesi, paraya çevrilme-si, değerlendirilmesi ve bunlara bağlı her türlü haklar ile ortaklık paylarına bağlı hakların kullanılmasına ilişkin işleri yürütmek,
46. Yönetim bilgi sistemlerine ilişkin hizmetleri yerine getirmek,
47. Genel Müdürlüğün ihtiyaçları doğrultusunda yazılım, donanım ve çevre birimleri ile aktif ağ donanımlarını temin etmek, işletmek ve bakımlarını yaptırmak,
48. Genel Müdürlük ile Bölge Müdürlükleri arasında bilgisayar iletişimi ile internet erişim hizmetinin alınmasını sağlamak,
49. Gelişen bilgi teknolojilerini takip etmek Genel Müdürlüğe özgü bilişim projelerini geliştirmek, hizmete almak ve gerekli teknik eğitimleri vermek,
50. Kurumsal elektronik posta hizmetlerini gerçekleştirmek,
51. Kurumsal web sitesinin tasarımı, geliştirilmesi, güncellenmesi ve hizmete alınmasını sağlamak,
52. Kurumsal verilerin ve bilgisayar sistemlerinin güvenliğini sağlamak, yedeklerini almak ve muhafaza etmek,
53. E-Kuruma dönüşüm çerçevesinde gerekli bilişim alt yapısını hazırlamak,

Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği

MADDE 24- Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliğinin görevleri şunlardır:

1. Genel Müdürlüğün saydam bir yapıya kavuşturulması, kimliği, misyonu, vizyonu, çalışma alanı ve faaliyetleri konusunda kamuoyunu bilgilendirmek, bu amaçla yerel, ulusal ve uluslararası medya organlarıyla iletişim kurmak,
2. Genel Müdürlüğe ilişkin enformasyon niteliğindeki bilgileri ilgili birimlerle işbirliği içinde derlemek ve haberleştirmek,
3. Genel Müdürlük faaliyetlerinin kitle iletişim araçları kanalıyla kamuoyuna duyurulmasını sağlamak, açıklama, bülten, bildiri şeklinde yayınlarda bulunmak,
4. Genel Müdürlüğün çalışma alanına giren konularla ilgili medya takibi yapmak veya yaptırmak, istatistiklerini oluşturmak ve bunlardan elde edilen verileri değerlendirerek arşivlemek,
5. Kamuoyuna yansımış, gerçek dışı yorum ve yayınlara karşı tavzih ve tekzip yapmak,
6. Genel Müdürlük ile ilgili duyuru, bülten, bildiri, açıklama şeklinde derlenmiş her türlü haberin medya planını hazırlayarak, bu planı uygulamak,
7. Genel Müdürlüğün kamuoyu nezdinde tanıtımının yapılabilmesi amacıyla, çalışmalarının ve kurumsal kimliğin tanınması ve hatırlanır olmasına yönelik reklâm ve tanıtım stratejilerini belirlemek, bunların uygulamaya geçirilmesini sağlamak,
8. Genel Müdürlüğün kurumsal kimliği, çalışma alanı ve faaliyetlerinin tanıtımı için hizmet satın alınmasına ilişkin işlemleri yürütmek,
9. Kurumsal kamuoyu araştırması yaptırmak,
10. Genel Müdürlük adına tanıtım amacıyla, kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri ve üniversiteler ile ortak organizasyonlar planlamak, Genel Müdürlük ile ilgili tanıtıcı yayın faaliyetlerinde bulunmak, broşür, afiş gibi görsel tanıtım araçları oluşturarak, bunların hedeflenen kitlelere ulaşmasını sağlamak,
11. Bilgi edinme hakkını kullanmak isteyen vatandaşların bilgi almasını kolaylaştıracak şekilde organize olmak, bu kapsamda ilgili birimler ile bilgi edinme hakkını kullanan vatandaş arasında koordinasyon görevini yürütmek,

Yardımcı hizmet birimleri

MADDE 25- Genel Müdürlüğün yardımcı hizmet birimleri şunlardır:

a) İnsan Kaynakları Daire Başkanlığı,
b) Destek Hizmetleri Daire Başkanlığı.

İnsan Kaynakları Daire Başkanlığı

MADDE 26– İnsan Kaynakları Daire Başkanlığının görevleri şunlardır:

1. Genel Müdürlüğün insan kaynakları planlamasını yapmak ve personel politikası oluşturmak, tekliflerde bulunmak, gerekirse bu konularda diğer birimler, uzman kuruluşlar ve üniversiteler ile işbirliği yapmak,
2. Personelin atama, terfi, nakil, görevde yükselme ve unvan değişikliği ile ilgili işlemlerini yürütmek,
3. Personelin izin, rapor, disiplin, sicil ve ödül işlemlerini yürütmek,
4. Kadro iptal ve ihdası, yan ödeme, yabancı dil, seyyar görev tazminatları ile ilgili işlemleri yürütmek,
5. İşçilerle ilgili toplu iş sözleşmelerini yürütmek, Genel Müdürlük ve sendikalar arasındaki koordinasyonu sağlamak,
6. Genel Müdürlük personelinin hizmet içi eğitim programını hazırlamak, uygulamak, ihtiyaç duyulması halinde hizmet satın almak, değerlendirmek, programa katılan personel ile ilgili veri tabanı oluşturmak, aday memurların yetiştirilmelerine ilişkin işlemleri yürütmek,
7. Genel Müdürlüğün personel ihtiyacını karşılamak amacıyla düzenlenecek sınavlar ile ilgili iş ve işlemleri yürütmek,
8. Merkez Disiplin ve Yüksek Disiplin Kurullarının işlemlerini yürütmek,

9. Merkez ve taşra teşkilatında görevli personelin şahsi dosyalarını düzenlemek, gizli sicil raporları ile beraber düzenli bir şekilde arşivlemek ve muhafaza etmek,

10. Personelin Sosyal Güvenlik Kurumu ve emeklilikle ilgili iş ve işlemlerini yürütmek,

11. Genel Müdürlük merkez teşkilatı birimlerinin maaş ve tedavi giderleriyle ilgili işlemleri gerçekleştirme görevlisi olarak yürütmek,

12. Genel Müdürlük merkez, taşra teşkilatı ile işletme müdürlüklerinde görevli personele ödenecek performans ücretine ilişkin işlemleri yürütmek,

13. Uhdesinde kamu görevi bulunmayan Meclis üyelerine ödenecek huzur hakkına ilişkin işlemleri yürütmek,

14. Vakıf konutları tahsisine esas puanlamayı yapmak, ilgili birime göndermek,

15. Personele ait hizmet belgesi ile kurum kimlik kartlarını düzenlemek,

Destek Hizmetleri Daire Başkanlığı

MADDE 27- Destek Hizmetleri Daire Başkanlığının görevleri şunlardır:

1. Genel Müdürlük merkez teşkilatı hizmetleri için ihtiyaç duyulan taşınır ve taşınmaz malların kiralanması, hizmet alımı işlemlerini yürütmek,

2. Merkez teşkilatı hizmet binalarının yerleşimi, ısıtma, aydınlatma, temizlik, çevre düzeni, bakım ve onarımı ile ortak kullanım alanlarının düzen ve tertiplerinin sağlanmasıyla ilgili iş ve işlemleri yürütmek,

3. Genel Müdürlüğün hizmet araçlarının temini, dağıtımı ve diğer işlemlerini yürütmek,

4. İmalat, bakım ve onarım atölyelerini işletmek, üretilen malların dağıtımını yapmak,

5. Merkez teşkilatında görev yapan 4857 sayılı İş Kanununa tabi çalışan personele verilmesi gereken ayni yardımlarla ilgili işlemleri yürütmek,

6. Genel Müdürlüğe gelen ve giden evrak kayıtları ile ilgili işlemleri yürütmek,

7. Evrakın dağıtım işleri ile posta ve haberleşme hizmetlerini yürütmek,

8. Kurum arşiviyle ilgili hizmetleri yürütmek, arşivin korunması ve güvenliği için gerekli tedbirleri almak,

9. Merkez teşkilatı personelinin ulaşım ve yemekhane hizmetlerini yürütmek,

10. Merkez teşkilatı personelinin vakıf konutları ile ilgili iş ve işlemleri yürütmek,

11. Sağlık ve Sosyal tesislerin kurulması ve yönetilmesi ile ilgili hizmetleri yürütmek,

12. Personelin ve bakmakla yükümlü olduğu aile fertlerinin sağlık hizmetleriyle ilgili Daire Tabipliğinin iş ve işlemlerini yürütmek,

13. Genel Müdürlüğün sivil savunma ve seferberlik hizmetlerini planlamak ve yürütmek,

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Taşra Teşkilatı

Taşra teşkilatı

MADDE 28- Genel Müdürlüğün taşra teşkilatı Yönetmeliğe ekli (II) sayılı cetvelde gösterilen bölge müdürlüklerinden oluşur.

Bölge Müdürlüğü

MADDE 29- Bölge Müdürlüğünün görevleri şunlardır:

1. Vakfiye şartlarının yerine getirilmesine ilişkin işlemleri yürütmek,

2. Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait taşınmaz vakıf kültür varlıklarının tespit ve envanterini yapmak ve belgelerini arşivlemek, Genel Müdürlüğe ve mazbut va-kıflara ait yeni yapıların inşa, onarım ve ihale işlemlerini yürütmek,

3. Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait taşınmaz vakıf kültür varlıklarının röleve, restitüsyon, restorasyon ve diğer projelerini yıllık ve beş yıllık onarım programları dahilinde hazırlayarak veya hazırlatarak onarım ve restorasyonlarını yapmak veya yaptırmak, talep halinde kontrollük görevi idarece yürütülmek kaydıyla düzenlenecek protokol esasları dahilinde kamu kurum ve kuruluşları ile gerçek ve tüzel kişilere yaptırma işlemlerini yürütmek,

4. Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait vakıf kültür varlıklarının hali hazır du-rumlarını rölöve ve fotoğraflarla tespit etmek, gerektiğinde eser ile koruma alanla-rının kamulaştırma işlemlerini yürütmek,

5. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile ilgili işlemleri yürütmek,

6. Hayrat taşınmazların, asli niteliğine uygun olarak kullanılıncaya kadar kiraya verilmesini sağlamak,

7. Hayrat taşınmazların, vakfiyesinde yazılı hizmetlerde kullanılmak üzere kamu ku-rum ve kuruluşlarına, benzer amaçlı vakıflara veya kamu yararına çalışan dernek-lere tahsis işlemlerini yürütmek,

8. Tahsise konu hayrat taşınmazların kontrollük görevi idarece yürütülmek kaydıyla onarım ve restorasyonlarının yapılmasını sağlamak,

9. Hayrat taşınmazların çevresinin açılması, genişletilmesi veya oluşturulması için kamulaştırma, satış ve satın alma işlemlerini yürütmek,

10. Hayrat taşınmazların tahsis amacına uygun kullanımlarını sağlamak,

11. Her seviyede eğitim-öğretim tesisleri açmak, çalışmalarını izlemek, öğrencilerin uluslararası standartlarda eğitim ve öğrenim imkanlarına sahip olabilmesi için gerekli tedbirleri almak,

12. Yurt ve aşevleri açılması veya kapatılmasına yönelik etüt çalışmaları yapmak veya yaptırmak,

13. Muhtaç aylığı, eğitim yardımı yurt ve aşevi hizmetleriyle ilgili iş ve işlemleri yürütmek,

14. Sosyal yardım hizmeti veren kurum ve kuruluşlarla koordineli çalışmak,

15. Vakfına intikali gereken taşınmaz malların tespitini yaparak vakfı adına tapuya tescilini sağlamak,

16. Vakıf yoluyla meydana gelip de her ne suretle olursa olsun hazine, belediye, özel idarelerin veya köy tüzel kişiliğinin mülkiyetine geçmiş vakıf kültür varlıklarının vakfına devrini sağlamak, vakıf kültür varlığı kiralanmış veya işgal edilmiş ise mülki amirlikçe tahliyesini sağlamak,

17. Kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılan koruma imar planı, uygulama imar planı ve parselasyon planı ve kadastro çalışmalarını düzenli olarak takip etmek,

18. Taşınmazlarla ilgili ifraz, tevhit, yola terk işlemlerini yürütmek,

19. Harita alımı, ölçüm, hudutlandırma ve aplikasyon işlerini yürütmek,

20. Tapu tarama, trampa, imar affı ve tapu tahsis işlemlerinin yürütülmesini sağlamak,

21. Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait taşınmazların imar uygulama ve kadastro çalışmalarını takip etmek, Genel Müdürlüğe bildirilen uygulama imar ve parselasyon planlarını değerlendirmek, mazbut vakıf taşınmazlarında akar niteliği-ni koruyacak şekilde imar düzenlemesi işlemlerini takip etmek,

22. Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait taşınmazlarda; kamulaştırma, vakıf ko-nut veya hizmet statüsüne alma, çıkarma, kat karşılığı, yapım veya onarım karşılı-ğı kiralama modelleri ile değerlendirilmelerini sağlamak, her türlü tecavüzden

ko-runmaları ile ilgili tedbirleri almak, işgalli taşınmazlarla ilgili gerekli işlemleri yürütmek, elde tutulmasında fayda görülmeyenlerin değiştirilmesi, satılması ve gerekli görülen taşınmazların satın alınması işlemlerini yürütmek,

23. Mazbut ve mülhak vakıflara ait akar taşınmazların satış ve taviz bedelleri ile satın alınacak, trampa ile edinilecek veya yeniden yaptırılacak taşınmazların vakıfları adına hisseleri oranında tapuya tesciline ilişkin işlemleri yürütmek,

24. Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara yapılan bağış taleplerini incelemek ve bu konuda Genel Müdürlüğe teklifte bulunmak,

25. Genel Müdürlüğe, mazbut, mülhak ve cemaat vakıflarına ait taşınmaz malların envanterini çıkarmak, kütük kayıtlarını tutmak,

26. Tavize tâbi icareteynli ve mukataalı vakıf taşınmazların tespiti ve taviz bedelleri-nin tahsili ile ilgili işlemleri yürütmek,

27. İcareteynli ve mukataalı taşınmaz malları tasarruf edenlerin veya maliklerin mirasçı bırakmadan ölümleri, kaybolmaları, terk veya mübadil gibi durumlara düşmeleri halinde vakfı adına tescili ile ilgili işlemleri yürütmek,

28. Yatırıma konu taşınmazların tespit ve ekspertiz çalışmalarını, gerektiğinde harita, plan, zemin araştırmaları gibi çalışmaları yapmak veya yaptırmak,

29. Akar nevinden taşınmazların gelir getirici yönde değerlendirilmesini sağlamak,

30. Genel Müdürlük ve mazbut vakıflara ait taşınmazları kiraya vermek, kiralamalarla ilgili usul ve esasları uygulamak, tahliye konusunda gerekli işlemleri yürütmek,

31. Kiracıların ortaklık, devir, temlik, tahliye ile ilgili işlemlerini yürütmek,

32. Kiraya verilen veya tahsis edilen mazbut vakıf taşınmaz malların, yangın, hırsızlık ve doğal afetlere karşı, kullananları tarafından Genel Müdürlük adına sigorta-lanmasını sağlamak,

33. Yeni vakıflar ile mülhak, cemaat ve esnaf vakıfların beyanname ve bildirimleri ile iç denetim raporlarını ilgili birimlere iletmek,

34. Yeni, mülhak, cemaat ve esnafa mahsus vakıflarca denetim raporları gereğinin yerine getirilip getirilmediği hususu ile adli ve idari makamlara intikali gereken konuları takip etmek,

35. Genel Müdürlükçe temsilen yönetilen mülhak vakıfların iş ve işlemlerini yürütmek,

36. Mülhak vakıflardan aile vakfına dönüştürülecek olanlarla ilgili işlemleri yürütmek,

37. İdari para cezası ile ilgili işlemleri yürütmek,

38. Taşınır vakıf kültür varlıklarının envanterini çıkarmak, bakım, onarım, restorasyon, konservasyon ve kontrollerini yapmak veya yaptırmak, vakıf taşınmazların restorasyonu esnasında çıkan ve yerine konulamayan parçalar ile kazılarında çıkan eserlerin ilgili mevzuata göre müzelere alınmasını sağlamak,

39. Gerçek ve tüzel kişilerin mülkiyetindeki taşınır vakıf kültür varlıklarının gerektiğinde satın almak suretiyle teminini sağlamak,

40. Vakıf kültür varlığı olmayan teberrukat eşyalarının bakımı, depolanması ve
dağıtımı ile ilgili işleri yapmak,

41. Cami, mescit ve diğer vakıf binalarında ve depolarda bulunan teberrukat eşya ve diğer taşınır eşyanın; ihtiyaç fazlası, sağlam, kullanıma uygun veya eski eser olup olmadığını değerlendirmek ve tasnif etmek, eski eser olanların müzelere devrini, elden çıkarılması gerekenlerin ilgili mevzuat uyarınca dağıtımının yapılmasını sağlamak,

42. Vakıflara ait taşınır kültür varlıklarının kaçakçılığının önlenmesi için gerekli tedbirleri almak ve kaçırılan eserlerin iadesi ile ilgili işlemleri yürütmek,

43. Uygun görülen yerlerde vakıf müze, kütüphane ve kültür merkezleri açmak, işleyişini ve güvenliğini sağlamak,

44. Müzelerdeki taşınır kültür varlıklarının nakil ve terkinine ilişkin işlemleri yürütmek,

45. Müzelerin teşhir planlamalarını yapmak, eser ve ziyaretçi istatistiklerini tutmak,

46. Müze, kültür merkezi ve sanat evlerinin tahsis ve kiralama işlemlerini yapmak,

47. Müzelerde eğitim ve kültürel faaliyetler yapılmasını sağlamak,

48. Müze, kütüphane ve kültür merkezlerinde ticari işletmeler açılması için gerekli araştırmalar yapmak,

49. Müzede kitap ve benzeri eşya satışı yapmak,

50. Gerçek ve tüzel kişilerin elinde bulunan vakfiye ve benzeri belgeleri tespit ederek bunların Genel Müdürlük arşivine intikalini sağlamak,

51. Kütüphane ve arşiv güvenliğini sağlamak,

52. Vakıf haftası ile ilgili faaliyetleri yürütmek,

53. Genel Müdürlüğün taraf olduğu davalarda; Genel Müdürlüğü temsil etmek, gerek-li bilgi ve belgeleri hazırlamak veya Genel Müdürlükçe hizmet satın alma yoluyla temsil ettirilen davaları takip ve koordine etmek,

54. İcra takiplerini ilgili mevzuat hükümlerine göre yürütmek ve neticelendirmek,

55. Avukatların, üst mahkemelerde görülen davaların, duruşma talepli temyiz incelemelerinin murafaalarına katılmalarını sağlamak,

56. İhtiyaç duyulan konularda avukatların görüşlerini almak,

57. Mazbut ve mülhak vakıflarla ilgili açılan davaları yürütmek,

58. Maddî ve hukukî sebeplerle takibinde veya yüksek dereceli mahkemelerce incelenmesini istemekte fayda umulmayan dava ve icra takiplerinden vazgeçilme-sine, bir hakkın tanınmasına, menfaatin terkinine ilişkin işlemleri yürütmek,

59. Performans ve kalite ölçütlerini geliştirme kapsamında verilecek görevleri yerine getirmek,

60. Yönetim bilgi sistemlerine ilişkin hizmetleri yerine getirmek,

61. Dış kaynaklı fonlara ulaşabilecek projelerin üretilmesine yönelik çalışmalar yapmak,

62. Muhasebe hizmetlerini yürütmek,

63. Gelir ve alacakların tahsil işlemlerinin yürütülmesini sağlamak,

64. Harcama birimine ait ödeme işlemlerini gerçekleştirmek,

65. Ödemelere ait kanuni kesintileri yasal süreleri içerisinde ilgili kurum ve kuruluşlara aktarmak,

66. Mazbut vakıflara ait hesapları tutmak, intifa hakkı işlemlerini yürütmek,

67. İnsan gücü politikası ve planlaması konusunda yapılan çalışmaları takip etmek ve tekliflerde bulunmak,

68. Bölge Müdürlüğü personelinin sicil, disiplin, terfi, ücret, sendika ve benzeri özlük hakları işlemlerini yürütmek,

69. Bölge Müdürlüğüne ait hizmet içi eğitim programını uygulamak ve değerlendir-melerini takip etmek,

70. Bölge Müdürlüğü için gerekli araç, gereç, kırtasiye ve malzemeleri temin etmek,
dağıtımını sağlamak, onarım hizmetlerini yürütmek, kayıtlarını tutmak ve harca-malara ilişkin tahakkuk işlemlerini yapmak,

71. Bölge Müdürlüğü hizmetleri için ihtiyaç duyulan taşınır ve taşınmazların kiralan-ması işlemlerini yürütmek,

72. Bölge Müdürlüğü hizmet binalarının temizlik, aydınlatma, ısıtma, bakım, onarım ve taşıma işlemlerini yürütmek,

73. Konut tahsisi, sağlık ve sosyal tesislerin kurulması ve yönetilmesi ile ilgili hizmet-leri yürütmek,
74. Genel Müdürlükçe planlanan sağlık, eğitim ve sosyal tesisleri açmak, yönetimini sağlamak,
75. Genel evrak ve arşiv faaliyetlerini düzenlemek,
76. Bölge Müdürlüğünün sivil savunma ve seferberlik hizmetlerini yürütmek,
77. İhbar ve şikâyetleri değerlendirmek.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Görev Tanımları ve Son Hükümler

Görev ve yetki

MADDE 30-(1) Genel Müdürlüğün merkez ve taşra teşkilâtının her kademesindeki yönetici ve personel; yapmakla yükümlü bulunduğu hizmet ve görevleri mevzuata, plan ve programlara uygun olarak yürütmekten sorumludur.

(2) Bir görevin verilmesi, bu görevin yerine getirilmesi için gerekli yetki ve sorumluluğun da verildiği anlamını taşır.

Görev tanımları

MADDE 31- Birimler itibariyle yukarıda yer verilen görevler dikkate alınarak, her kademedeki yönetici ve personelin görev tanımları birim amirlerince yapılır ve ilgili personele imza karşılığı bildirilir.

Yürürlükten kaldırılan hükümler

MADDE 32- 05.12.1997 tarihli Vakıflar Genel Müdürlüğü Merkez Teşkilatı, Görev, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik ile 16.12.1997 tarihli Vakıflar Genel Müdürlüğü Taşra Teşkilatı, Görev, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik yürürlükten kaldırılmıştır.

Yürürlük

MADDE 33- Bu yönetmelik Vakıflar Meclisinin karar tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 34- Bu yönetmelik hükümlerini Genel Müdür yürütür.

(I) SAYILI CETVEL VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ MERKEZ TEŞKİLATI

Genel Müdür	Vakıflar Meclisi	Genel Müdür Yardımcısı	Ana Hizmet Birimleri	Danışma ve Denetim Birimleri	Yardımcı Hizmet Birimleri
Genel Müdür	(15)	(3)	1- Vakıf Hizmetleri Daire Başkanlığı	1- Hukuk Müşavirliği	1- İnsan Kaynakları Daire Başkanlığı
		Genel Müdür Yardımcısı	2- Hayır Hizmetleri Daire Başkanlığı	2- Rehberlik ve Teftiş Başkanlığı	2- Destek Hizmetleri Daire Başkanlığı
		Genel Müdür Yardımcısı	3- Sanat Eserleri ve Yapı İşleri Daire Başkanlığı	3- Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı	
		Genel Müdür Yardımcısı	4- Yatırım ve Emlak Daire Başkanlığı	4- Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği	
			5- Sağlık Hizmetleri Daire Başkanlığı,		
			6- Kültür ve Tescil Daire Başkanlığı		
			7- Dış İlişkiler Daire Başkanlığı		

(II) SAYILI CETVEL VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
(TAŞRA TEŞKİLATI) BÖLGE MÜDÜRLÜKLERİ

SIRA NO	BÖLGE ADI	BAĞLI İLLER
1	ADANA	Adana, Mersin, Osmaniye
2	ANKARA	Ankara, Bolu, Çankırı, Düzce, Kırıkkale
3	ANTALYA	Antalya, Burdur, Isparta
4	AYDIN	Aydın, Denizli, Muğla
5	BALIKESİR	Balıkesir, Çanakkale
6	BİTLİS	Bitlis, Hakkari, Muş, Şırnak, Siirt, Van
7	BURSA	Bursa, Bilecik, Sakarya, Yalova
8	DİYARBAKIR	Diyarbakır, Batman, Bingöl, Mardin
9	EDİRNE	Edirne, Kırklareli
10	ERZURUM	Erzurum, Kars, Ardahan, Bayburt, Erzincan, Iğdır, Ağrı
11	GAZİANTEP	Gaziantep, Kilis
12	HATAY	Hatay, Kahramanmaraş
13	İSTANBUL I. BÖLGE	Avrupa Yakası, Tekirdağ
14	İSTANBUL II. BÖLGE	Anadolu Yakası, Kocaeli
15	İZMİR	İzmir, Manisa
16	KASTAMONU	Kastamonu, Bartın, Karabük, Zonguldak
17	KAYSERİ	Kayseri, Niğde, Nevşehir, Kırşehir
18	KONYA	Konya, Aksaray, Karaman
19	KÜTAHYA	Kütahya, Afyonkarahisar, Eskişehir, Uşak
20	MALATYA	Malatya, Elazığ, Tunceli
21	SAMSUN	Samsun, Ordu, Sinop
22	SİVAS	Sivas, Yozgat
23	ŞANLIURFA	Şanlıurfa, Adıyaman
24	TOKAT	Tokat, Amasya, Çorum
25	TRABZON	Trabzon, Artvin, Giresun, Gümüşhane, Rize

EK-9

VGM, İzmir VBM, İzmir 1 No'lu KTVKK Arşiv Kaynakları

Arun G., Aköz F., Yüzer N., Girgin C., 24.02.2006 gün 424 sayılı yazı eki, Süslemelere İlişkin Rapor, İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
Cumik M., Açıkelli Ş., Birçek E. E., Erdoğan Y., Oflaz M., 07.02.1974, (31.08.1977 aslı gibidir), Şadırvan Camii, 01.02.1974 Tarihde Gerçekleşen Deprem Sonrası Müdahale Önerileri Raporu, Anıtlar Kurulu Kayıt No: 1028 Tarih:5.9.1977. İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
DEU, 12.05.1983 gün ve 311/4879 sayılı Hisar Camii onarım raporu, İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
Erdoğan Y. ve Kartın F., 20.03.1974, Şadırvan Camii, 01.02.1974 Tarihde Gerçekleşen Deprem Sonrası Mevcut Statik Durum Raporu, İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Anıtlar Kurulu Kayıt No: 1028 Tarih:5.9.1977 İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
İzmir VBM, 22.02.2008 gün ve 905 sayılı, Salepçioğlu Camii Rölöve Analiz Raporu, Restorasyon Raporu İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
İTÜ Geoteknik ve Yapı İşletme Kürsüsü, Hisar Camii betonarme takviye raporu, 03.02.1982 gün ve ABİYAP/35-312/82-ABİŞB sayılı, VGM yazı eki, İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
Kumbasar V., Bilge M., Ülker R., Tandoğan R., Özayan S., 15.03.1979 gün 592 sayılı Statik Rapor, İTÜ Mühendislik Mimarlık Fakültesi Geoteknik ve Yapı İşletme Kürsüsü, İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
Küçük A., 12.08.2008 gün, 3764 sayılı, Odun Kapı Camii Restorasyonu, Sanat Tarihi ve Mimari Raporu Rölöve-Restitüsyon-Restorasyon, İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
Oğuz F., 30.08.1977, Şadırvan Camii Onarımına İlişkin Mimari Rapor, Anıtlar Kurulu, Kayıt No: 1028 Tarih:5.9.1977, İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
Özbaşbuğ, Bozal, Özkan, 06.06.2010, İzmir Hisar Camii Hakkında Tarihi Araştırma ve 2009-2010 Yılları Onarım Uygulamaları, İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
VGM, 24.01.1978, Şadırvan Camii, 16.12.1977 tarihli, deprem sonrası mevcut durum raporu, İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
YTÜ Mimarlık Fakültesi Taşıyıcı Sistemler Bilim Dalı, 01.10.2005, Taşıyıcı sistem İnceleme Raporu, İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi
YTÜ Mimarlık Fakültesi Taşıyıcı Sistemler Bilim Dalı, Aralık 2005, Mevcut Deformasyon ve Malzeme Bozulmalarının Tespit Edilerek Onarımda Yapılması Gereken Uygulamalar Hakkında Rapor, İzmir 1 No'lu KTVKK Arşivi

ALİ AĞA CAMİİ

1965 yılı, Abide Eski Eser Fişi VGM (çoklu yapı)
1965 yılı, Abide Eski Eser Fişi VGM
1971 yılı, Abide ve Eski Eser Fişi VGM
09.01.1978 gün 35/320 sayılı, Ali Ağa Cami Koruma ve Yaşatma Derneği başvurusu
03.09.1992 gün ve 3919 sayılı, Koruma Kurulu kararı ve Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Envanteri
03.11.1994 tarihli, fotoğraflar
08.12.1994 gün ve İ.K.T.V.K.K.35.00/1944-1700-1695 sayılı, Koruma Kurulu yazısı
16.08.1994 gün ve 35.00/1944-1199-3617 sayılı, Koruma Kurulu kararı
30.06.1994 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01.062(3500)-1/2966 sayılı, VGM yazısı ve protokol
23.1.1995 tarihli, İzmir VBM raporu ve fotoğraf
26.1.1995 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.-392 sayılı, İzmir VBM yazı
26.07.2005 tarihli, tescil talebi başvurusu
03.02.2006 gün ve 1146 sayılı, Koruma Kurulu kararı ve komşu parsel (tonozlu denliz) Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Envanteri
07.07.2006 gün ve 1567 sayılı, Koruma kurulu kararı

AKARCALI CAMİİ

Tarihsiz Eski Eser Kitabe Fişi
1990 tarihli, Eski Eser Onarım Fişi

BAŞDURAK CAMİİ

1971 tarihli, 35.00 sayılı, yazı
1971 tarihli, 35.00/1971-370 sayılı yazı
05.01.1971 tarihli, Eski Eser Fişi
29.04.1974 tarihli, VGM onaylı Rölöve Projesi (plan, görünüş, detay)
07.1974 tarihli, VGM onaylı Restorasyon Projesi (kesit cephe plan)
05.09.1977 gün ve 1026 sayılı, Rapor (31.8.1977 aslı gibidir)
14.08.1984 tarihli, İmar Durumu
03.03.1986 tarihli, Fotoğraflar
15.04.1986 gün ve 216-229 sayılı, Vakıflar Meclisi yazısı
06.05.1986 gün ve ABİYAP/ABİŞB/35-00/1-11/1244.(86) sayılı, VGM yazısı
26.02.1986 gün ve ABİYAP/ABİŞB/35.00/1-11/86 sayılı, VGM yazısı
13.03.1986 gün ve 67/13.3.1986-1172 sayılı, Koruma Kurulu kararı
06.05.1986 gün ve ABİYAP/ABİŞB/35-00/1-11/1244.(86) sayılı, VGM yazısı
29.05.1986 gün ve ABİYAP/ABİŞB/35.00/1-11.(86) sayılı, Devlet Bakanlığı yazısı
25.07.1986 gün ve 24.622.61/01929 sayılı, Başbakanlık yazısı
19.06.1986 gün ve 77/19.6.1986-1377 sayılı, Koruma Kurulu kararı
24.02.1993 tarihli, Tapu belgesi
1993 yılı Faaliyet Raporu
30.06.1994 gün ve 35.00/1971-421 sayılı Koruma Kurulu inceleme ve karar tutanağı
01.07.1994 gün ve 5241 sayılı Koruma Kurulu kararı ve Envanter Fişi
05.07.1994 gün ve 16 sayılı, Kooperatif yazısı, toplantı tutanağı ve rapor
09.09.1994 gün ve 3004 sayılı, VGM yazısı
12.09.1994 gün ve 1584 sayılı Kaymakamlık yazısı

26.09.1994 gün ve B.16.0.KTV.0.10.00.01.720 sayılı, Koruma Kurulu yazısı
10.01.1996 tarihli, Tapu belgesi
22.12.1997 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00-4044 sayılı İzmir VBM yazısı
Tarihsiz, Onarım Öncesi Durum, Onarım Raporu
1997 yılı, Kesin Kabul Tutanağı
Tarihsiz, 35.01./14 sayılı, Cami Onarım belgesi
01.04.1998 gün ve B.02.1.VGM.0.10.00.03/1835/98/6506 sayılı, İzmir VBM yazısı ve Rapor
05.06.1998 gün ve B:021.VGM.0.10.00.02./3500-1998/412/13018 sayılı, İzmir VBM yazısı, rapor ve Fotoğraf
11.06.1998 gün ve B:021.VGM.0.10.00.02/35.//-1998 sayılı, İzmir VBM yazısı ve rapor
11.06.1998 gün ve 6506 sayılı, Koruma Kurulu, inceleme ve karar tutanağı
19.06.1998 gün ve 7408 sayılı, Koruma Kurulu kararı, onaylı Rölöve ve Restorasyon Projesi
03.09.1998/B.02.1.VGM.1.14.00.2892 vakıf yazısı
24.09.1998 gün ve 3555 sayılı gelen evrak damgalı Rölöve Projesi (kalıp detayı)
13.05.1999 gün ve B.16.0.K.TV.4.35.02/316-1125 sayılı, Koruma Kurulu yazısı
08.06.2000 gün ve B.16.0.KTV.4.35.00.01-35.00/1971-370-2066 sayılı, Koruma Kurulu yazısı
14.2.2002 tarihli, Protokol
04.09.2002 gün ve 806 sayılı Harita Müdürlüğü yazısı
31.10.2002 tarihli, Fotoğraflar
08.11.2002 gün ve 463 sayılı Koruma Kurulu inceleme ve karar tutanağı
18.12.2002 gün ve 643/18.112.2002-10203 sayılı, Koruma Kurulu kararı
13.01.2003 gün ve 102 sayılı, Başdurak Cami Koruma Derneği başvurusu
17.02.2003 gün ve B.02.VGM.1.14.00.01/432 sayılı İzmir VBM yazısı
28.02.2003 gün ve B.16.0.KTV.4.35.00.01-35.00/1971/523 sayılı, Koruma Kurulu yazısı
07.11.2003 gün ve B.16.0.K.TV.4.35.00.01.35.00/3110/142 sayılı, Koruma Kurulu yazısı
08.06.2004 gün ve B.16.0.KTV.4.35.00.01-35.00/1971-370-1449 sayılı, Koruma Kurulu yazısı
13.07.2004 gün ve 2001/495 ESAS sayılı Mahkeme yazısı
07.09.2004 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01-4008 sayılı İzmir VBM yazısı
19.10.2004 gün ve B.16.0.KTV.4.35.00.02-35.00/1971-3118-623 sayılı, Koruma Kurulu yazısı
31.12.2008 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.102.04/5951 sayılı İzmir VBM yazısı
12.01.2009 gün ve B.16.0.KVM.4.35.00.02-35.00/1971-3118/85 sayılı, Koruma Kurulu yazısı
18.05.2011 gün ve 245 sayılı, Kesin Kabul Tutanağı
22.06.2011 gün ve B.16.0.KVM.4.35.00.1-35.00/370-1971-3118-2189 sayılı, Koruma Kurulu yazısı

DAMLACIK CAMİİ
04.07.1972 tarihli, Eski Eser Fişi
26.12.1996 gün ve B.16.0.KTV.4.35.00.01/35.00/2268-3023 sayılı, Koruma Kurulu yazısı
21.02.1997 gün ve B.02.1.DİB.4.35.60.00/031-329 sayılı, Valilik yazısı ve ekleri; Kaymakamlık yazısı, Koruma Kurulu yazısı, Müftülük yazısı, Valilik yazısı, Şahit ifadesi 1, Şahit ifadesi 2, İnceleme raporu, Fotoğraf.
28.03.1997 gün ve B.16b0bKTV.4.35.00.01-35.00/2268-545 sayılı, Koruma Kurulu yazısı
15.04.1997 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.02.1126 sayılı, İzmir VBM yazısı
25.6.1997 gün ve B.16.0.KTV.4.35.00.01-35.00/2268-1289 sayılı Koruma Kurulu yazısı
19.09.2000 gün ve B.02b1bVGM.1.14.00.01.062.(3500)-1/3083 sayılı, İzmir VBM yazısı ve fotoğraf
27.10.2000 tarihli, Rapor
09.11.2000 gün ve B.16.0.KTV.4.35.00.01-35.00/2268-3535 sayılı, Koruma Kurulu yazısı
2008 Ekim, tarihli Rölöve Projesi Raporu
06.10.2008 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.102.04/4511 sayılı, İzmir VBM yazısı
11.11.2008 gün ve B.16.0.KVM.4.35.00.02-3500/2268-3228 sayılı, Koruma Kurulu yazısı
22.14.2008 tarihli, Hizmet Alım Sözleşmesi
17.03.2009 gün ve B.02.1.VGM.0.10.00.00.99-754/4204 sayılı, İzmir VBM yazısı
26.03.09 gün ve 1508-3500/2268 sayılı yazı eki, Özgünlük Analizi Raporu, Bozulma Analizi Raporu
06.04.2009 gün ve B.16.0.KVM.4.35.00.02-041/987 sayılı Koruma Kurulu yazısı
02.06.2009 gün ve B.16.0.KVM.4.35.00.02-35.00/2268-1689 sayılı, Koruma Kurulu yazısı
29.06.2009 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.102.04/3210 sayılı, İzmir VBM yazısı
28.07.2009 gün ve 601 sayılı Koruma Kurulu yazısı ve Raporu
30.07.2009 gün ve 155/30.7.2009-4274 sayılı, Koruma Kurulu kararı
30.07.2009 gün ve 4274 sayılı, Koruma Kurulu kararıyla onaylanan Rölöve ve Restorasyon Projesi
07.08.2009 gün ve B.16.0.KVM.4.35.00.02-35.00/2268-2446 sayılı Koruma Kurulu yazısı
14.10.2009 gün ve 4432 sayılı, Koruma Kurulu kararı
14.10.2009 gün ve 4432 sayılı, Koruma Kurulu kararıyla onaylanan Müdahale Paftaları
21.10.2009 gün ve B.16.0.KVM.4.35.00.02-35.00/2268/3185 sayılı Koruma Kurulu yazısı

ESNAF ŞEYH CAMİİ
28.08.1972 tarihli Vakıf Eski Eser Fişi
14.09.1983 tarihli Minare Rölöve Projesi
03.02.1984 Rölöve Projesi (kısmi)

HACI ETHEM (SELİMİYE) CAMİİ
24.07.1972 tarihli Eski Eser Kitabe Fişi

HACI MAHMUT CAMİİ
1965 yılı, Abide Eski Eser Fişi VGM (çoklu yapı)
12.08.1966 tarihli 50.50 A.B.C. sayılı, Anıt Fişi:I
20.07.1972 tarihli, Eski Eser Fişi
25.01.89 tarihli, Kültür Müdürlüğüne başvuru

06.04.1989 gün ve 959 sayılı, Koruma Kurulu kararı
28.11.1991 gün ve 3327 sayılı, Koruma Kurulu kararı
06.08.2001 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01.062.(3500)-1/3535 sayılı, VGM yazısı
06.08.2002 gün ve B.16.0.KTV.4.35.00.01-35.00/846/1697 sayılı, Koruma Kurulu yazısı

HACI MEHMET CAMİİ
12.06.1972 tarihli Abide Eski Eser Fişi
1960 tarihli Eski Eser Fişi

HİSAR CAMİ
Tarihsiz belge (onarım fişleri ve cami hakkında bilgi)
Tarihsiz Hisar Cami Önü Düzenleme Projesi
28.02.1970 tarihli, Eski Eser Fişi
08.03.1978 tarihli Fotoğraflar
24.01.1978 tarihli, VGM Raporu
02.03.1978 tarihli, VGM onaylı Rölöve Projesi, Mahfel Planı
08.03.1978 gün ve 35/312 sayılı VGM yazısı
17.03.1978 gün ve 732-35-A sayılı, VGM yazısı
15.03.1979 gün ve 592 tarihli, Teknik Rapor
17.07.1979 tarihli Rapor
28.07.1979 gün ve 1418 sayılı yazı eki, fotoğraf
26.09.1979 gün ve müze.02.3.732-35sayılı Eski Eser ve Müzeler Müdürlüğü yazısı
09.11.1979 gün ve 310-9.11.1979-a-2022 sayılı, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığı kararı
11.04.1980 tarihli, VGM onaylı Meydan Rölöve Projesi
Tarihsiz, VGM onaylı Rölöve Projesi, Zemin Planı
06.1980 tarihli, VGM onaylı Rölöve Projesi, A-A Kesit
12.07.1980 gün ve A-2368 sayılı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığı kararı
14.11.1980 gün ve Müze-02.4.790.0.(35).A-2507 sayılı, Eski Eser ve Müzeler Müdürlüğü yazısı
24.11.1981 gün ve 298-A-2072 sayılı, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığı yazısı
14.01.1982 tarihli, VGM onaylı Ahşap Takviye Planı
17.01.1982 tarihli, VGM onaylı Betonarme Projesi
03.02.1982 gün ve ABİYAP-35-312/82-ABİŞB sayılı VGM yazısı
05.02.1982 gün ve 337/5.2.1982-A-5365 sayılı Koruma Kurulu kararı
04.02.1982 tarihli Rapor
08.02.1982 tarihli Rapor
16.04.1982 gün ve GEATKK-682 sayılı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığı yazısı
15.09.1982 gün ve ABİYAP/35-312/82-ABİŞB sayılı VGM yazısı
03.11.1982 gün ve ABİYAP-35/191 sayılı VGM yazısı
13.11.1982 gün ve 346/13.11.1982-A-3975 sayılı Koruma Kurulu kararı
11.11.1982 tarihli, Rapor
12.11.1982 gün ve KÜL.MD./477-7962 sayılı Valilik yazısı
13.11.1982 tarihli Rapor
15.11.1982 gün ve 736.0/2294 sayılı Rölöve Anıtlar Müdürlüğü yazısı
30.11.1982 gün ve KÜL.MD-8264 sayılı, Valilik yazısı
30.03.1983 tarihli VGM onaylı Araştırma Sonuç Detayları Projesi
12.05.1983 gün ve 311/4879 sayılı DEU yazısı
16.08.1983 tarihli VGM onaylı Rölöve Projesi, Ön Cephe
16.08.1983 tarihli VGM onaylı Rölöve, B-B kesit
04.04.1984 gün ve ABİYAP/35-312/84-ABİŞB vakıf yazısı
11.1984 tarihli VGM onaylı Elektrik Projesi
1984-85 yılı Onarım Raporu
08.12.1986 tarihli Hisar Cami Önü Düzenleme Projesi
01.08.1989 gün ve ABİYAP/ABİŞB/35.00/(89) vakıflar yazısı
11.08.1989 tarihli Fotoğraflar
11.08.1989 gün ve 333 sayılı Belediye yazısı
14.08.1989 gün ve teknik büro-3633 sayılı, VGM yazı
24.08.1989 gün ve 20/24.8.1989-1243 sayılı Koruma Kurulu kararı
24.08.1989 gün ve 80/24.8.1989-1235 sayılı Koruma Kurulu kararı
03.09.1992 gün ve 3923 sayılı, Koruma Kurulu kurul onayılı 1 Paresel Şadırvan Mevcut Durum Projesi
14.03.2003 tarihli Rapor
20.03.2008 gün ve 3060 sayılı, Koruma Kurulu kararıyla onaylanan Rölöve Projesi ve Restorasyon Projesi
2008 yılı, Müdahale Analiz Raporu
2008 yılı, Hasar Analiz Raporu
2009-2010 yılı, Onarım Uygulaması Raporu
07.01.2010 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01.062.(3500)-1/80 sayılı İzmir VBM yazısı
23.06.2010 gün ve 493-3500/462-649 sayılı Tutanak
24.06.2010 gün ve 5136 sayılı Koruma Kurulu yazısı ve tutanak
24.06.2010 gün ve 191/24.06.2010-5136 sayılı Koruma Kurulu kararı
24.06.2010 gün ve 5136 sayılı gelen evrak damgalı, Revize Rölöve, Revize Restitüsyon, Revize Restorasyon Projeleri ve Yeni İmalat Detayları Paftası
12.07.2010 gün ve B.16.0.KVM.4.35.00.02-35.00/462.649-2805 sayılı Koruma Kurulu yazısı
12.01.2011 tarihli Revize Restitüsyon ve Restorasyon Projesi

KEMERALTI CAMİ
Tarihsiz, Fotoğrafları
196? Eski Eser Fişi
1965 Eski Eser Fişi
23.12.1970 tarihli, Eski Eser Fişi ve Fotoğraf
17.03.1978 tarihli, VGM yazısı
17.07.1987 gün ve 60/17.7.1987-3509 sayılı Koruma Kurulu kararı
26.10.1990 gün ve KTVKK.790-1794 sayılı, Koruma Kurulu yazısı
3.5.1993 gün ve 35.01/12 sayılı, Rapor
31.3.1994 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01.062(3500)-1/1459 sayılı, İzmir VBM yazısı ve tutanak
23.1.1996 gün ve İKTVKK.35.00/1949-132 sayılı, Koruma Kurulu yazısı
16.8.2000 gün ve 1/3 sayılı, Kemeraltı Camii Derneği Yazısı
17.10.2003 gün ve B.02.VGM.1.14.00.01/3887 sayılı İzmir VBM yazısı, çaplı kroki ve rapor
12.11.2003 gün ve B.02.1.VGM.0.10.00.02/6125-17763 sayılı VGM yazısı
31.12.2003 gün ve B.02.1.VGM.0.10.00.01/7110-20067 sayılı VGM yazısı
29.01.2004 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01/072(3500)-1/337 sayılı VGM yazısı
28.01.2004gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01/072(3500)-1/327 sayılı VGM yazısı, rapor, çaplı kroki, fotoğraf
17.03.2004 tarihli İzmir VBM yazısı
05.04.2004 gün ve 206 sayılı Koruma Kurulu inceleme karar tutanağı
8.4.2004 gün ve 11186 sayılı Koruma Kurulu kararı, karar tutanağı
8.4.2004 gün ve 11186 sayılı Koruma Kurulu onaylı Rölöve ve Restorasyon projesi
14.07.2004 gün ve B.02.1.VGM.0.10.00.03/3241-11183 sayılı, VGM yazısı
22.07.2004 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01/3295 sayılı İzmir VBM yazısı
27.07.2004 tarihli İhale Onay Belgesi
10.08.2004 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01 sayılı İzmir VBM yazısı
31.08.2004 gün ve B.02.VGM.1.14.00.01/3881 sayılı İzmir VBM yazısı
03.09.2004 gün ve B.02.1.VGM.0.10.00.03/4107 sayılı VGM yazısı
08.09.2004 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01/4042 sayılı İzmir VBM yazısı
05.06.2008 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01.062.(3500)-1/2458 sayılı VGM yazısı
2009 tarihli Rapor
08.07.2009 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.08.01/3380 sayılı İzmir VBM yazısı
29.09.2009 gün ve B.16.0.KVM.4.35.00.02-35.00/1949/2883 sayılı, Koruma Kurulu yazısı
23.10.2009 tarihli Rapor ve Fotoğraf
03.12.2009 gün ve B.16.0.KVM.4.35.00.02-35.00/1949-3632 sayılı, Koruma Kurulu yazısı
05.01.2010 tarihli, Rapor
05.08.2010 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01.062.(3500)-1/3124 sayılı İzmir VBM yazısı, rapor ve fotoğraf
12.11.2010 gün ve 5474 sayılı, Koruma Kurulu kararı, karar tutanağı ve rapor
25.01.2011 gün ve B.02.1.VGM.1.14..08/101.01/10 sayılı İzmir VBM yazısı
27.01.2011 gün ve B.02.1.VGM.1.14.08.102.01/398 sayılı İzmir VBM yazısı
24.02.2011 tarihli İhale Onay Belgesi
04.03.2011 gün ve B.02.1.VGM.1.14.08.102.01/24 sayılı İzmir VBM yazısı
04.03.2011 gün ve B.02.1.VGM.1.14.08.102.01.01/859 sayılı İzmir VBM yazısı
15.03.2011 tarihli Teklif Tutanağı
17.03.2011 tarihli Sözleşme
23.03.2011 tarihli Yer Teslim Tutanağı
20.05.2011 tarihli, işin tamamlandığına dair dilekçe
09.06.2011 tarihli, Hak Ediş Raporu
10.06.2011 gün ve B.02.1.VGM.1.14.08/103.01./52 sayılı İzmir VBM yazısı

KESTANE PAZARI CAMİ
24.07.1957 tarihli Kadarstal Pafta
15.04.1986 gün ve 207 sayılı, 230 karar nolu Vakıflar Meclisi yazısı
20.9.1971 tarihli, Abide Ve Eski Eser Fişi
07.02.1974 tarihli Heyet Rapor (31.8.1977 aslı gibidir)
20.03.1974 tarihli Statik Mühendisliği Raporu (31.8.1977 aslı gibidir)
03.04.1974 tarihli, VGM ve 08.03.1978 gün ve 263 sayılı kurul onaylı Rölöve Projesi (plan a-a kesit kuzey ve batı cephesi)
04.11.1974 tarihli VGM ve 05.09.1977 gün ve 1026 sayılı kurul onaylı Minare Restorasyon Projesi (plan cephe detay)
11.03.1977gün ve 732-35-C-001996 sayılı, Eski Eserler Müzeler Genel Müdürlüğü yazısı
27.01.1977 gün ve 473.2/150 – 732.35.Ç sayılı İzmir Müzeler Müdürlüğü yazısı, rapor ve fotoğraf
08.04.1977gün ve A-417 sayılı, Koruma Kurulu kararı
09.05.1977 gün ve 732-35-A-676 sayılı Cumhuriyet savcılığına yönelik şikayet dilekçesi
05.05.1977 gün ve 732-35-A sayılı, Koruma Kurulu yazısı
05.09.1977 gün ve 35-312 sayılı VGM yazısı
31.08.1977 tarihli Grup Müşaviri Rapor
24.01.1978 gün ve 35.08.01/011 sayılı Rapor
17.03.1978 tarihli VGM yazısı
1986 tarihli Kamulaştırma Raporu
25.02.1986 gün ve ABİYAP/ABİŞE/35-00/1-7/1245.(86) sayılı VGM yazısı
06.05.1986 gün ve ABİYAP/ABİŞE/35-00/1-7/1245.(86) sayılı VGM yazısı
25.02.1986 gün ve ABİYAP/ABİŞB/35-00/1-7.(86) sayılı VGM yazısı
03.03.1986 gün ve 232-35.00/369 //21.7.1957 sayılı İmar durumu örneği ve fotoğraf
05.06.1986 gün ve ABİYAP/ABŞB/35-00/1-7/86 sayılı VGM yazısı
13.03.1986gün ve 67/13.3.1986-1171 sayılı, Koruma Kurulu kararı
19.06.1986 gün ve 77/19.6.1986-1378 sayılı, Koruma Kurulu kararı

25.04.1989 gün ve teknik büro 1899sayılı İzmir VBM yazısı
24.08.1989 gün ve 1235 sayılı, Koruma Kurulu kararı
1990 tarihli Abide Ve Eski Eser Onarım Fişi
16.05.1990 gün ve 061(35.28)/90sayılı VGM yazısı
25.09.1990 tarihli İzmir VBM yazısı
19.01.1993 tarihli Vaziyet Planı
26.01.1993 gün ve B.30.2.DEÜ.0.44.01/167 sayılı Dokuz Eylül Üniversitesi yazısı ve rapor
03.05.1993 gün ve 35.01/12 sayılı VGM Statik Raporu
16.06.1993 gün ve 503-35.00/1687sayılı Koruma Kurulu inceleme ve karar tutanağı
17.06.1993 gün ve 4567 sayılı, Koruma Kurulu kararı
03.10.1993 tarihli Takviye Projesi (detaylar, -151 kotu kalıp döşeme donatı planı, zemin betonu ve donatısı, tonoz çelik takviye detayları)
28.10.1993 tarihli İdare Mahkemesine yönelik olan dilekçe
27.01.1994 gün ve 35.01/12 sayılı Rapor
28.01.1994 tarihli, VGM ve 31.03.1994 gün ve 4977 sayılı Koruma Kurulu onaylı Restorasyon Projesi (vaziyet planı, -000 kotu planı, +550 kotu planı, -400 kotu planı, minber, giriş kapısı, giriş doğramaları, sütun, mihrap detayı, çatı planı, ön (giriş), ön görünüş, sol yan, sağ yan, arka görünüş, a-a, b-b, c-c kesiti)
28.01.1994 tarihli VGM ve 31.03.1994 gün ve 4977 sayılı Koruma Kurulu onaylı Rölöve Projesi (vaziyet planı, -400, -000 kotu planı, +150, +550 kotu planı, -400 kotu planı, minber, giriş kapısı, giriş doğramaları, sütun, mihrap detayı, çatı planı, ön (giriş), ön görünüş, sol yan, sağ yan, arka görünüş, a-a, b-b, c-c kesiti)
28.01.1994 gün ve B.02.1.VGM.0.10.00.01/3500 (94) 463 sayılı VGM yazısı
30.03.1994 gün ve 188-35.00/1232 sayılı Koruma Kurulu inceleme ve karar tutanağı
31.03.1994 gün ve 4977 sayılı Koruma Kurulu inceleme ve karar tutanağı
25.05.1995 gün ve İ.K.T.V.K.K 35.00/1232-840 sayılı Koruma Kurulu yazısı
18.01.1996 gün ve B.02.1.VGM.0.10.00.01/35.00-216(96) sayılı VGM yazısı
19.06.1986 gün ve 77 / 19.6.1986-1378 sayılı, Koruma Kurulu kararı
08.08.1996 gün ve 35.00/1232-001779 sayılı, Koruma Kurulu yazısı
17.06.1997 gün ve B.16.0.KTV.4.35.00.01-35.00/1232-1192 sayılı, Koruma Kurulu kararı
25.03.1998 gün ve 84-3500/1232 sayılı Koruma Kurulu inceleme ve karar tutanağı, fotoğraf
27.03.1998 gün ve 3500/1232-1687 sayılı, Koruma Kurulu kararı, onaylı Restorasyon Projesi (-400 kotu planı)
14.03.2003 tarihli Rapor
14.04.2003 tarihli İzmir VBM raporu ve fotoğraf
16.04.2003 gün ve B.02.VGM.1.14.00.01/1200 sayılı İzmir VBM yazısı

NATURZADE CAMİİ
Tarihsiz (10.04….) Vakıf Eski Eser Kitabe Fişi
1965 tarihli, Vakıf Eski Eser Fişi
10.04.1972 tarihli, Abide ve Eski Eser Fişi
07.03.1997 tarihli, Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Envanteri

ODUN KAPI CAMİİ
1965 yılı, Abide Eski Eser Fişi VGM (çoklu yapı)
25.08.1972 tarihli, Eski Eser Fişi
20.02.2006 gün ve M.35.6.KON.0.26-4-2006.102 sayılı Belediye yazısı ve Raporu
30.03.2006 tarihli, Teknik Rapor
31.03.2006 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01/1371 sayılı İzmir VBM yazısı
03.05.2006 gün ve B.16.0.KTV.4.35.00.01-35.00/3567-1155 sayılı Koruma Kurulu yazısı
15.05.2006 gün ve B.02.1.VGM.0.10.00.103/2093-7511 sayılı, VGM yazısı
03.07.2006 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01/126 sayılı, İzmir VBM yazısı
04.07.2006 tarihli VGM Minare Onarımı İhale Kararı ve İzmir VBM yazısı
26.09.2006 tarihli, Minare Onarımı Uygulama Raporu ve Fotoğraflar
02.04.2008 tarihli, Kesin Kabul Başvurusu
28.05.2008 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01/39 sayılı, VGM Kesin Kabul İşlemeleri yazısı,
11.08.2008 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.102.04/3556 sayılı İzmir VBM yazısı
12.11.2008 gün ve 726 sayılı Koruma Kurulu yazısı
14.11.2008 gün ve 3632 sayılı Koruma Kurulu kararı ve karar tutanağı
14.11.2008 gün ve 3632 sayılı Koruma Kurulu kararıyla onaylanan Rölöve Projesi
05.12.2008 gün ve B.16.0.KVM.4.35.00.02-35.00/3567-3602 sayılı, Koruma Kurulu yazısı
2008 tarihli, Restitüsyon Projesi
16.01.2009 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.102.04/252 sayılı İzmir VBM yazısı
06.02.2009 gün ve 3828 sayılı, Koruma Kurulu kararı, karar tutanağı ve rapor
06.02.2009 gün ve 3828 sayılı, Koruma Kurulu kararıyla onaylanan Restorasyon Projesi
23.02.2009 gün ve B.16.0.KVM.4.35.00.02-35.00/3567/566 sayılı Koruma Kurulu yazısı
2008-2009 yılı, Restorasyon Müdahale Kararları Raporu
2008-2009 yılı, Sanat Tarihi Rölöve Restitüsyon Restorasyon Raporu
2008-2009 yılı, Özgünlük Dönem Analizi Raporu
2008-2009 yılı, Malzeme Analizi Raporu
2008-2009 yılı, Fotoğraf Albümü

SALEPÇİOĞLU CAMİİ
Tarihsiz Rapor
1966 tarihli Abide ve Eski Eser Onarım Fişi
03.04.1972 tarihli Abide ve Eski Eser Fişi
1974 tarihli Minare Rölöve Projesi

10.09.1977 gün ve A781 sayılı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığı kararı
1981 tarihli Abide ve Eski Eser Onarım Fişi
19.01.1983 gün ve ABİYAP/35-312-83 AMİŞB sayılı VGM yazısı
20.02.1983 tarihli Rapor
25.04.1983 gün ve GEAYKB/35.00/223/A-1066 sayılı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığı yazısı
1984 tarihli Rölövesi Projesi (plan, A-A kesiti, kuzey cephesi)
06.07.1984 gün ve ABİYAP/ABİDE ŞB.35.00-2/(84) sayılı VGM yazısı
04.10.1984 gün ve 320 sayılı Koruma Kurul kararı
23.10.1984 gün ve ABİYAP/AİBŞB/35-320(84) sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısı
07.03.1985 gün ve 748 sayılı Kültür Bakanlığı Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu kararı
19.12.1988 gün ve 35.00/7256-88 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü yazısıyla
02.03.1989 gün ve 852 sayılı Koruma Kurulu kararı,
04.06.1991 gün ve K35150-230 18/567 sayılı Konak Kadastro Müdürlüğü yazısı
12.06.1991 tarihli Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Envanteri
12.06.1991 tarihili Vakıf Eski Eser Fişi (aslı gibidir)
13.06.1991 gün ve 3005 sayılı Koruma Kurulu kararı
03.08.1992 tarihli Salepçioğlu Cami Koruma ve Güzelleştirme Derneği yazısı
30.11.1992 gün ve B.02.1.VGM.0.10.00.01/061(35 00)-9488-92 sayılı İzmir VBM yazısı ve protokol
26.02.1993 gün ve 35.00/820-225/350 sayılı Koruma Kurulu yazısı
01.12.1998 tarihli İzmir VBM Teknik Rapor
28.01.1999 tarihli Şadırvan İmalatı Projesi
01.02.1999 gün ve B.02.1.VGM.0.10.00.02/35.00/1673/1999/1401 sayılı İzmir VBM yazısı
16.08.1999 gün ve B.16.0.KTV.4.35.00/820-225-2103 sayılı Koruma Kurulu yazısı
22.08.2003 tarihli Salepçioğlu Cami Koruma ve Güzelleştirme Derneği yazısı
29.08.2003 gün ve B.02.VGM.1.14.00.01/3228 sayılı İzmir VBM yazısı
31.01.2007 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.08/102.03/484 sayılı İzmir VBM yazısı
12.02.2007 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.08/100.03-670 sayılı İzmir VBM yazısı
12.02.2007 gün ve B.02.1.VGM.0.74.00-842.01.35/449 sayılı VGM yazısı
02.03.2007 tarihli İzmir VBM, İhale Komisyonu Karar tutanağı
07.03.2007 gün ve 1226 sayılı VGM yazısı
09.05.2007 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.08/100.03-2192 sayılı İzmir VBM yazısı
30.05.2007 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.08/103.01 sayılı VGM yazısı
11.10.2007 gün ve B.02.1.VGM.1.14.08.102.01.01/4752 sayılı İzmir VBM yazısı
07.12.2007 gün ve B.02.1.VGM.1.14.08.102.01.01/5566 sayılı İzmir VBM yazısı
11.12.2007 tarihili İzmir VBM yazısı
13.02.2008 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01/183 sayılı İzmir VBM yazısı
13.02.2008 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01/592 sayılı İzmir VBM yazısı
22.02.2008 gün ve 905 sayılı, sayılı İzmir VBM yazısı
04.03.2008 gün ve B.16.0.KVM.4.35.00.02-35.00/225-820-665 sayılı Koruma Kurulu yazısı
15.05.2008 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01/2114 sayılı İzmir VBM yazısı
22.05.2008 gün ve 3230 sayılı Koruma Kurulu kararı
09.06.2008 gün ve B.16.0.KVM.4.35.00/225-820-1672 sayılı Koruma Kurulu yazısı
10.06.2008 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.08.103.99./47 sayılı İzmir VBM yazısı
01.08.2008 tarihli müellif yazısı
05.08.2008 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.08.102.01.01/118 sayılı İzmir VBM yazısı
18.08.2008 tarihli İzmir VBM Hizmet İşleri Kabul Tutanağıyla

ŞADIRVANALTI CAMİİ
Tarihsiz, 35.01.01/2 sayılı belge, 1992 yılı,Restorasyon Projesi Kararları Raporu
Tarihsiz, 35.01/2 sayılı VGM yazısı
14.06.1971 yılı, Eski Eser Kitabe Fişi
14.06.1971 yılı, Abide ve Eski Eser Fişi VGM
1974 yılı, Rölöve Projesi (plan ve kesit)
07.02.1974 tarihli, Heyet Raporu (31.08.1977 aslı gibidir)
20.03.1974 tarihli, Rapor
01.04.1975 tarihli,VGM onaylı, Rölöve Projesi (son cemaat ve mahfil planı, iki kesit, detay)
16.04.1975 tarihli,Minare Rölöve Projesi
08.09.1976 gün ve 1838 sayılı Başvuru
08.09.1976 gün ve 1840 sayılı Başvuru
05.09.1977 gün ve 1026 sayılı yazı eki, 31.8.1977 tarihli (aslı gibidir) Rapor
24.01.1978 tarihli, Vakıf Görevlileri Deprem Hasarı Tespit Raporu
02.1978 tarihli, VGM onaylı Minare Rölöve Projesi
08.03.1978 gün ve 35/312 sayılı VGM yazısı
17.03.1978 gün ve 732-35A-359 sayılı gatrimenkul kurul kararı
17.03.1978 Vakıflar Genel Müdürlüğü Ankaraya yazı
15.02.1979 gün ve A-2038 gayrimenkul kararı
15.03.1979 gün ve 592 İTÜ müh mim rapor
13.09.1982 gün ve Yk.Şb.7930-4-16708 sayılı belediye yazısı
17.03.1983 gün ve GAYKB/35.00/116/A-600 sayılı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığı kararı
05.03.1984 gün ve 765.750-4-01 sayılı, İzmir Valiliği yazısı
24.09.1984 gün ve 750.4(35)-01/2374 sayılı, Rölöve Anıtlar Müdürlüğü yazısı
13.02.1986 gün ve 1111 sayılı Koruma Kurulu kararı
19.02.1987 tarihli, VGM onaylı Rölöve Projesi (plan)
25.03.1987 gün ve 35.01/2-250 sayılı VGM yazısı

24.08.1989 gün ve 80/24.8.1989-1235 sayılı Koruma Kurulu kararı
30.05.1990 gün ve 35.01-/2 sayılı Rapor
1991 tarih ve 35.01/2 sayılı Eski Eser Onarım Fişi
04.07.1991 tarihli İnşa Faaliyeti İhbar Dilekçesi
16.07.1991 tarihli, VGM onaylı Rölöve Projesi (cephe)
22.03.1991 gün ve 175/22.3.1991-2794 sayılı Koruma Kurulu kararı
26.12.1991 gün ve 213/26.12.1991-3394 sayılı Koruma Kurulu kararı
30.01.1992 tarihli, Koruma Kurulu ve VGM onaylı Takviye Projesi (001-005-002 paftaları)
30.01.1992 tarihli VGM onaylı Rölöve ve Restorasyon Projesi
12.03.1992 gün ve 3554 sayılı, Koruma Kurulu kararı
02.04.1992 gün ve 3617 sayılı, Koruma Kurulu kararı
16.07.1992 gün ve 2035 sayılı, Koruma Kurulu kararı
17.07.1992 gün ve B.02.1.VGM.0.10.00.01/35.28/92 sayılı, İzmir VBM yazısı
17.09.1992 gün ve 3954 sayılı, Koruma Kurulu kararı, (rölöve ve restorasyon projesi onayı)
27.05.1994 gün ve B.01.1.VGM.1.14.00.01.062(3500)-1/2323 sayılı İzmir VBM yazısı
27.05.1994 gün ve 2323 sayılı, Koruma Kurulu kararı
28.04.1995 gün ve 5814 sayılı, Koruma Kurulu kararı
01.05.1997 gün ve 2326/97 sayılı, VGM yazısı
12.06.1998 gün ve 7378 sayılı, Koruma Kurulu kararı
15.05.2003 gün ve 10517 sayılı, Koruma Kurulu kararı
06.06.2003 ve 09.06.2003 tarihli Ege Üniversitesi Ön Raporu ve İnşaat Mühendisliği Raporu
27.06.2003 gün ve B.01.VGM.1.14.00.01/2226 sayılı, VGM yazısı
10.07.2003 gün ve 10680 sayılı, Koruma Kurulu kararı
01.08.2003 tarihli, İzmir VBM yazısı
06.11.2003 gün ve B.02.1.VGM.0.10.00.02/(3862)-17372 sayılı, VGM yazısı ve Raporu
08.12.2003 tarihli, VGMyazısı
26.02.2004 tarihli, Rapor
08.04.2004 gün ve 1186 sayılı Proje Onay Kararı
08.10.2004 tarihli, Zemin Etüdü Rölöve Restorasyon Proje Güncellemesi İşi İhale Onayı
11.05.2004 tarihli, Rapor
14.09.2005 tarihli, Onarım Şartnamesi
09.04.2005 tarihli, Müellif proje teslim dilekçesi
29.04.2005 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01/2192 sayılı İzmir VBM yazısı ve Raporu
24.06.2005 tarihli, Koruma Kurulu karar tutanağı
30.06.2005 gün ve 658 sayılı, Koruma Kurulu kararı, karar tutanağı ve 24.06.2005 tarihli rapor
14.09.2005 tarihli, Şadırvan Cami Onarım Uygulaması Sözleşmesi
01.10.2005 tarihli, Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Taşıyıcı Sistemler Bilim Dalı Raporu
12.2005 tarihli, Mevcut Deformasyon ve Malzeme Bozulmalarının Tespit Edilerek Onarımda Yapılması Gereken Uygulamalar Hakkında Rapor
17.01.2006 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01/119 sayılı İzmir VBM yazısı, 2005 yılı raporu ve Onaysız Proje
03.02.2006 gün ve 1147 sayılı, Koruma Kurulu kararı
24.02.2006 gün ve B.16.0.KTV.4.35.00.01-35.00/355-989-424 sayılı, Koruma Kurulu yazısı ve Raporu
28.04.2006 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01/1938 sayılı İzmir VBM yazısı ve Raporu
04.05.2006 gün ve 1375 sayılı Koruma Kurulu kararı, karar tutanağı eki 01.05.2006 tarihli rapor ve 2005-2006 yıllarına ait süslemelere ilişkin rapor
17.01.2006 tarihli, yazı ekindeki onaysız proje
02.05.2006 gün ve 301 sayılı Koruma Kurulu inceleme ve karar tutanağı
04.05.2006 gün ve 1375 sayılı, Koruma Kurulu kararı ve karar tutanağı
31.05.2006 gün ve B.16.0.KTV.4.35.00.01-35.00/355-989-1479 sayılı, Koruma Kurulu yazısı
09.06.2006 gün ve 3596 sayılı, geçici kabul dilekçesi
05.06.2007 gün ve 3822 sayılı, kesin kabul istemi
04.06.2008 gün ve 4-40/40 sayılı, İzmir VBM yazısı
05.06.2009 gün ve B.16.0.KVM.4.35.00.02-35.00/355-989-1724 sayılı, Koruma Kurulu yazısı
13.04.2010 tarihli, VGM yazısı
06.05.2010 gün ve B.02.1.VGM.1.14.08.103.99/1934 sayılı VBM geçici kabul belgesi
23.03.2010 tarihli, yüklenici başvurusu
21.10.2010 tarihli, yüklenici kesin kabul dilekçesi
21.12.2010 gün ve 2010/675 sayılı yüklenici başvurusu
19.01.2011 gün ve B.02.1.VGM.0.10.00.150.99-1303 sayılı, İzmir VBM yazısı

YALI CAMİİ
Tarihsiz, Prof.Dr. Ümit Serdaroğlu'nun 1982 yılı sonrası raporu
08.06.1971 Eski Eser Fişi
24.10.1978 gün ve 1074 sayılı yazı eki fotoğraf
08.04.1982 gün ve 607 sayılı yazı eki fotoğraf
1982 tarihli Eski Eser Onarım Fişi
26.03.1982 tarihli, VGM onaylı Rölöve Projesi
02.07.1992 gün ve 3834 sayılı, Koruma Kurulu kararı
06-09.10.1992 tarihli Fotoğraflar
15.05.1992 tarihli Rapor
20.05.1992 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01.Hy.1-3550/2733 sayılı İzmir VBM yazısı ve fotoğraf
07.10.1993 gün ve 4711 sayılı Koruma Kurulu onaylı Restorasyon Projesi (detaylar)
22.11.1995 gün ve N.02.1.VGM.1.14.00-4814 sayılı İzmir VBM yazısı ve fotoğraf
17.12.1997 gün ve 339-35.00/1681 sayılı Koruma Kurulu inceleme, karar tutanağı ve fotoğraf

26.12.1997 gün ve 6990 sayılı, Koruma Kurulu kararı, kurul tutanağı ve 08.09.1997 tarihli rapor
20.01.1998 gün ve B.16.0.KTV.4.35.00.01-35.00/1681-88 sayılı, Koruma Kurulu yazısı
18.03.1998 tarihli Akşam Gazetesi, Ege Bölgesi Eki
02.11.2001 tarihli İnsan Hakaları Kurulu Başkanlığı yazısı
07.11.2001 gün ve İHM.2001-1/259 sayılı, İnsan Hakaları Kurulu Başkanlığı yazısı, 13.11.2001 tarihli İzmir VBM raporu ve fotoğraflar
14.11.2001 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01.062.(3500)-1/4803 sayılı İzmir VBM yazısı
07.10.2002tarihli Koruma Kurulu kararı
03.06.2004 gün ve 35.00/1681 Koruma Kurulu karar tutanağı
07.06.2004 tarihli, Koruma Kurulu kararı, rapor ve fotoğraf
2007 yılı müşavir firma Rölöve Raporu
26.01.2007 gün ve 2072 sayılı Koruma Kurulu onaylı Rölöve Projesi, Restorasyon Raporu
08.02.2007 gün ve 25 sayılı İhale Onay Belgesinde
26.04.2007 tarihli Yer Teslim Tutanağı
15.05.2007 tarihli Müşavir Raporu
16.05.2007 gün ve B.002.1.VGM.1.14.00.08/103.01.2303 sayılı İzmir VBM yazısı
21.05.2007 tarihli Mimari ve Süsleme Raporu, Çini Raporu, yüklenici yazısı
11.06.2007 gün ve B.16.0.KVM.4.34.00.15/729-314 sayılı Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuarı Müdürlüğü yazısı ve 08.06.2007 tarihli uzman raporu
26.06.2007 tarihli yüklenici yazısı (uygula durdurma)
17.08.2007 tarihli yüklenici yazısı (süre uzatımı istemi)
20.08.2007 gün ve B.16.0.KVM.4.35.00.02-35.00/1681-2678 sayılı, Koruma Kurulu yazısı
28.08.2007 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01/4119 sayılı İzmir VBM yazısı
16.10.2007 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01/4770 sayılı İzmir VBM yazısı
24.10.2007 tarihli İzmir VBM yazısı
01.07.2008 tarihli 2 Numaralı Yapım İşleri Raporu
25.07.2007 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01/2508 sayılı İzmir VBM yazısı
25.09.2007 gün ve B.16.KVM.4.35.002-35.00/1681-2900 sayılı, Koruma Kurulu yazısı
17.10.2007 tarihli yüklenici ve müellif yazısı
02.11.2007 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01/4990 sayılı İzmir VBM yazısı
12.11.2007 tarihli müşavir yazısı (süre uzatımı talebi)
14.11.2007 tarihli İzmir VBM yazısı
20.11.2007 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.01/5303 sayılı İzmir VBM yazısı
18.01.2008 gün ve 2928 sayılı, Koruma Kurulu kararı, onaylı Restorasyon Projesi
01.02.2008 tarihli Çini Müdahale Önerileri Raporu, taş ve Derz Onarımı Müdahale Önerileri Raporu
04.02.2008 tarihli Müellif Raporu
13.03.2008 tarihli Şantiye Şefi Raporu
19.03.2008 tarihli müşavir yazısı
02.06.2008 tarihli Geçici Kabul Tutanağı
Tarihsiz Çini Raporu
2007-2008 tarihli Uygulama Raporu ve Fotoğraf Albümü
2007-2008 tarihli Uygulama Yalı Camii Konservasyon Restorasyon Raporu
06.03.2009 tarihli cami görevli yazısı
18.03.2009 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.08/103.04/1247 sayılı İzmir VBM yazısı
26.03.2009 gün ve B.02.1.DİB.4.35.65.00-215/-171 sayılı İlçe Müftülüğü yazısı
07.04.2009 gün ve B.02.VGM.1.14.00.08/103/1654 sayılı İzmir VBM yazısı
18.09.2009 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.08/103.04/4734 sayılı İzmir VBM yazısı
03.11.2009 gün ve B.02.1.VGM.1.14.00.08/5351 sayılı İzmir VBM yazısı
30.03.2010 gün ve 1362 sayılı ihtarname
28.04.2010 gün ve 2508 sayılı müşavir firma yazısı
07.05.2010 gün ve B.02.1.VGM.1.14.08.102.01.01/1961 sayılı İzmir VBM yazısı
29.12.2010 tarihli yüklenici yazısı
13.06.2011 gün ve B.02.1.VGM.1.14.08.150.99/2759 sayılı İzmir VBM yazısı

EK-10
TABLO LİSTESİ

Tablo 1.1 Araştırmanın akış şeması.
Tablo 3.1 Sivil mülkiyete ait eski eserlerde onarım sistemi ve sürecin işleyişi. karşılaşılan genel sorunlar.
Tablo 3.2 Vakıflar Genel Müdürlüğü mülkiyetine ait eski eserlerde onarım sistemi ve sürecin işleyişi.
Tablo 3.3 Hizmet dalları ve oranları. Kaynak: Tek Yapı Ölçeğinde Rölöve Restitüsyon ve Restorasyon Projeleri Teknik Şartnamesi.
Tablo 3.4 Vakıf eserlerinin onarım süreçlerinde karşılaşılan genel sorunlar
Tablo 4.1 16. Yüzyılda Kemeraltı Bölgesinin Osmanlı Dönemi camileri odaklı tarihsel süreci.
Tablo 4.2 17. yüzyılda Kemeraltı Bölgesinin Osmanlı Dönemi camileri odaklı tarihsel süreci.
T ablo 4.3 18. yüzyılda Kemeraltı Bölgesinin Osmanlı Dönemi camileri odaklı tarihsel süreci.
T ablo 4.4 19. yüzyılda Kemeraltı Bölgesinin Osmanlı Dönemi camileri odaklı tarihsel süreci.
Tablo 4.5 20. yüzyıl ve sonrasında Kemeraltı Bölgesinin Osmanlı Dönemi camileri odaklı tarihsel süreci.
Tablo 5.1 Kemeraltı Koruma Amaçlı İmar Planı - 1. Etap Bölgesinde konumlanan Osmanlı Dönemi camilerinin proje ve uygulama faaliyetlerine yönelik tespitler.
Tablo 5.2 Ali Ağa Cami'nin koruma ve onarım süreçleri
Tablo 5.3 Ali Ağa Camii, onarım süreçlerinin değerlendirilmesi, (1965 yılı öncesi süreci).
Tablo 5.4 Ali Ağa Camii, uygulamalar öncesi sürecinin değerlendirilmesi (1965-2011).

Tablo 5.5 Ali Ağa Camii, uygulamalar sürecinin değerlendirilmesi (1965-2011).
Tablo 5.6 Ali Ağa Camii, uygulamalar sonrası sürecinin değerlendirilmesi (1965-2011).
Tablo 5.7 Hacı Mahmut Camii, koruma ve onarım süreçleri
Tablo 5.8 Hacı Mahmut Camii, uygulamalar öncesi sürecinin değerlendirilmesi (1965-2011).
Tablo 5.9 Hacı Mahmut Camii, uygulamalar sürecinin değerlendirilmesi (1965-2011).
Tablo 5.10 Hacı Mahmut Camii, uygulamalar sonrası sürecinin değerlendirilmesi (1965-2011).
Tablo 5.11 Damlacık Camii koruma ve onarım süreçleri
Tablo 5.12 Damlacık Camii, onarım süreçlerinin değerlendirilmesi, (1972 yılı öncesi süreci).
Tablo 5.13 Damlacık Camii, uygulama öncesi sürecinin değerlendirilmesi (1972-2011).
Tablo 5.14 Damlacık Camii, uygulamalar sürecinin değerlendirilmesi (1972-2011).
Tablo 5.15 Damlacık Camii, uygulamalar sonrası sürecinin değerlendirilmesi (1972-2011).
Tablo 5.16 Odun Kapı Camii koruma ve onarım süreçleri
Tablo 5.17 Odun Kapı Camii, onarım süreçlerinin değerlendirilmesi, (2008 yılına dek geçen süreç)
Tablo 5.18 Odun Kapı Camii, uygulamalar öncesi sürecinin değerlendirilmesi (1972-2011).
Tablo 5.19 Odun Kapı Camii, uygulamalar sürecinin değerlendirilmesi (1972-2011).
Tablo 5.20 Odun Kapı Camii, uygulamalar sonrası sürecinin değerlendirilmesi (1972-2011).
Tablo 5.21 Salepçioğlu Camii, koruma ve onarım süreçleri.
Tablo 5.22 Salepçioğlu Camii, onarım süreçlerinin değerlendirilmesi (1972 öncesi).
Tablo 5.23 Salepçioğlu Camii, uygulamalar öncesi sürecinin değerlendirilmesi (1972-2011).
Tablo 5.24 Salepçioğlu Camii, uygulamalar sürecinin değerlendirilmesi (1972-2011).
Tablo 5.25 Salepçioğlu Camii, uygulamalar sonrası sürecinin değerlendirilmesi (1972-2011).
Tablo 5.26 Hisar Camii koruma ve onarım süreçleri
Tablo 5.27 Hisar Camii, 1970 yılı öncesi tespit edilmiş onarımları
Tablo 5.28 Hisar Camii, uygulamalar öncesi sürecinin değerlendirilmesi (1970-2011).
Tablo 5.29 Hisar Camii, uygulamalar sürecinin değerlendirilmesi (1970-2011).
Tablo 5.30 Hisar Camii, uygulamalar sonrası sürecinin değerlendirilmesi (1970-2011).
Tablo 5.31 Şadırvanaltı Camii, onarım süreçlerinin değerlendirilmesi (1965 öncesi).
Tablo 5.32 Şadırvanaltı Camii, uygulamalar öncesi sürecin değerlendirilmesi (1965-2011).
Tablo 5.33 Şadırvanaltı Camii uygulama süreçlerinin değerlendirilmesi (1965-2011).
Tablo 5.34 Şadırvanaltı Camii, uygulamalar sonrası sürecin değerlendirilmesi (1965-2011).
Tablo 5.35 Başdurak Camii koruma ve onarım süreçleri
Tablo 5.36 Başdurak Camii, onarım süreçlerinin değerlendirilmesi (1971 öncesi).
Tablo 5.37 Başdurak Camii, uygulamalar öncesi sürecin değerlendirilmesi (1971-2011).
Tablo 5.38 Başdurak Camii, uygulamalar sürecinin değerlendirilmesi (1971-2011).
Tablo 5.39 Başdurak Camii, uygulamalar sonrası sürecinin değerlendirilmesi (1971-2011).
Tablo 5.40 Kestane Pazarı Camii koruma ve onarım süreçleri
Tablo 5.41 Kestane Pazarı Camii, onarım süreçlerinin değerlendirilmesi (1971 öncesi).
Tablo 5.42 Kestane Pazarı Camii, uygulamalar öncesi sürecinin değerlendirilmesi (1971-2011).
Tablo 5.43 Kestane Pazarı Camii, uygulamalar sürecinin değerlendirilmesi (1971-2011).
Tablo 5.44 Kestane Pazarı Camii, uygulamalar sonrası sürecinin değerlendirilmesi (1971-2011).
Tablo 5.45 Kemeraltı Camii, koruma ve onarım süreçleri.
Tablo 5.46 Kemeraltı Camii, onarım süreçlerinin değerlendirilmesi (1965 öncesi).
Tablo 5.47 Kemeraltı Camii, uygulamalar öncesi sürecinin değerlendirilmesi (1965-2011).
Tablo 5.48 Kemeraltı Camii, uygulamalar sürecinin değerlendirilmesi (1965-2011).
Tablo 5.49 Kemeraltı Camii, uygulamalar sonrası sürecinin değerlendirilmesi (1965-2011).
Tablo 5.50 Yalı Camii koruma ve onarım süreçleri
Tablo 5.51 Yalı Camii, onarım süreçlerinin değerlendirilmesi (1971 öncesi).
Tablo 5.52 Yalı Camii, uygulamalar öncesi sürecinin değerlendirilmesi (1971-2011).
Tablo 5.53 Yalı Camii, uygulamalar sürecinin değerlendirilmesi (1971-2011).
Tablo 5.54 Yalı Camii, uygulamalar sonrası sürecinin değerlendirilmesi (1971-2011).
Tablo 6.1 Kemeraltı Bölgesinin, Osmanlı Dönemi camileri odaklı tarihsel süreci
Tablo 6.2 Kemeraltı camilerinin onarım süreçlerinde karşılaşılan genel sorunların
Tablo 6.3Nitel gözleme dayalı olarak onarım tespitleri yapılan eserlerin, yapısal ve mimari elemanlarına yönelik olan müdahalelerin dağılımı.
Tablo 6.4 Kemeraltı camilerinin, tespit işlemleri öncesinde gerçekleştirilen onarımların yıllara göre dağılımı.
Tablo 6.5 Kemeraltı camilerinin tespit işlemlerinin yıllara göre dağılımı
Tablo 6.6 Kemeraltı camileri onarım süreçlerinde uygulamalar öncesi süreçteki sorunların yıllara göre dağılımı
Tablo 6.7 Kemeraltı camileri onarım süreçlerinde uygulamalar sürecindeki sorunların yıllara göre dağılımı
Tablo 6.8 Kemeraltı camileri onarım süreçlerinde uygulamalar sonrası süreçteki sorunların yıllara göre dağılımı..

EK-11

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1 Medine, Hz. Muhammed'in evi, ilk cami plan şeması.
Şekil 2.2 Ümeyye Camii plan şeması.
Şekil 2.3 Endülüs Emevi Devleti, İspanya Kordoba (Kurtuba), Büyük Camii harim görünümü.
Şekil 2.4 Endülüs Emevi Devleti, İspanya Kordoba (Kurtuba), Büyük Camii 788 ve 847 yılları plan şeması.
Şekil 2.5 Abbasi Devleti, Samarra Camiü'l Kebiri (Samarra Ulu Camii) plan şeması.

Şekil 2.6 Fatımiler Devleti, Kahire, El-Cüyuşi Camii plan şeması.
Şekil 2.7 Gazneli Dönemi, Afganistan, Cem (Jam) Minaresi.
Şekil 2.8 Selçuklu Dönemi, Zevare, Mescid-i Cuma Camii plan şeması plan şeması.
Şekil 2.9 Anadolu Selçuklu Dönemi, Konya Alaeddin Camii (1220) ve Niğde Alaeddin Camii (1224) planemaları plan şeması.
Şekil 2.10 Anadolu Selçuklu Dönemi, Sivas, Divriği Ulu Camii (1228-1229) ve Malatya Ulu Camii (1247) plan şemaları.
Şekil 2.11 Beylikler Dönemi, Birgi Ulu Camii (1312); Manisa Ulu Camii (1366) ve Selçuk İsa Bey Camii (1375) plan şeması.
Şekil 2.12 Kişi vakıflarında onarım süreci.
Şekil 2.13 Vakıflar Genel Müdürlüğü teşkilat yapısı.
Şekil 2.14 Bursa, Alaaddin Bey Camii (1335); Bursa Orhan Bey Camii (1339); Bursa, Yeşil Camii (1413-1420) plan şemaları.
Şekil 2.15 Beylikler Dönemi Bursa Ulu Camii (1399) ve Edirne, Eski Camii (1403), plan şemaları.
Şekil 2.16 Edirne, Üç Şerefeli Camii (1437-1447), plan şeması.
Şekil 2.17 İstanbul, Eski Fatih Camii (1462-1470) ve İstanbul, Bayezit Camii (1506) plan şemaları.
Şekil 2.18 İstanbul, Şehzade Camii (1544) ve İstanbul, Mihrimah Sultan Camii (1547), plan şeması.
Şekil 2.19 Süleymaniye Camii (1550-1557) ve Edirne Selimiye Camii plan şemaları
Şekil 2.20 İstanbul, Sultan Ahmed Camii (1609-1616) ve İstanbul, Nur-u Osmaniye Camii (1748-1756) plan şemaları.
Şekil 3.1 Mordoğan Ayşe Kadın Camii son cemaat tavan döşeme sisteminin kontrol edilmesi.
Şekil 3.2 Süleymaniye Camii 2007-2010 restorasyon uygulaması, kullanılan gereç görseli.
Şekil 3.3 Süleymaniye Camii 2007-2010 restorasyon uygulaması pencere mozaiklerinin değiştirilmesi işlemi.
Şekil 3.4 Mordoğan Ayşe Kadın Camii restorasyon öncesi ve sonrası pencere hatılı
Şekil 3.5 Mordoğan Ayşe Kadın Camii ikinci sıra hatalı imalat orijinal ve uygulanan yeni imalat pencere örneği pencere örneği.
Şekil 3.6 Selimiye Camii, 1990 yılı restorasyonu, kapılarda yağlı boya temizliği görseli.
Şekil 3.7 Mordoğan Ayşe Kadın Camii harim kapısı restorasyon öncesi ve sonrası yağlı boya kaplaması.
Şekil 3.8 Mordoğan Ayşe Kadın Camii harim kapısı, yağlı boya altındaki kalem işi bezeme örneği.
Şekil 3.9 Manisa Muradiye Camii harim kuzey giriş kapısı restorasyon öncesi ve sonrası (2008) görünümü.
Şekil 3.10 Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait v.1664 numaralı poz bilgileri.
Şekil 3.11 Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait v.1664 numaralı poz analizi.
Şekil 3.12 Mordoğan Ayşe Kadın Camii harim kaplaması yenilenmesi.
Şekil 3.13 Mordoğan Ayşe Kadın Camii çatlak onarımı.
Şekil 3.14 Selimiye Camii, 1990 yılı restorasyonu müezzin mahfili onarım öncesi ve sonrası görünümü.
Şekil 3.15 Mordoğan Ayşe Kadın Camii harim duvarında tespit edilen kalem işi bezeme.
Şekil 3.16 Mordoğan Ayşe Kadın Camii harim duvarında tespit edilen kalem işi bezeme.
Şekil 3.17 İstanbul Beyazıt Camii Akdeniz cephesi minaresi görünüşü ve değişen taşları gösteren açılımın çizimi.
Şekil 3.18 Manisa Muradiye Camii doğu ve batı minaresi. 2008.
Şekil 3.19 Mordoğan Ayşe Kadın Camii restorasyon öncesi mihrap görünümü.
Şekil 3.20 Mordoğan Ayşe Kadın Camii restorasyon sonrası mihrap görünümü.
Şekil 3.21 Han Bey (Pazar Yeri) Camii son cemaat biriminde ek olan imam odası ve harim biriminde yer alan pervane.
Şekil 3.22 Kurşunlu ve Hatuniye Camii son cemaat biriminde ek olan imam odası.
Şekil 3.23 Mordoğan Ayşe Kadın Camii Harim birimi elektrik tesisatı uygulanması işi.
Şekil 4.1 Kemeraltı Koruma Amaçlı İmar Planı Etapları.
Şekil 4.2 Kemeraltı, Koruma Amaçlı İmar Planı, 1. Etap Bölgesi, çalışma alanı sınırları ve örnek cami konumları.
Şekil 4.3 Kemeraltı Bölgesi sit alanları.
Şekil 4.4 İzmir sahil şeridi tarihsel gelişimi.
Şekil 4.5 16-17 yüzyıl Liman Kalesi, Hisar Camii ve iç liman görünümü.
Şekil 4.6 Hisar Camii, konumu.
Şekil 4.7 Sahil hattı ve Hisar Camii konumu
Şekil 4.8 16.-17. yüzyıl Hisar Camii konumu.
Şekil 4.9 Hisar Camii genel görünüm, tarihi tespit edilememiş görsel.
Şekil 4.10 Hisar Camii vaziyet planı (20.03.2008 gün ve 3060 sayılı kararla onaylı rölöve projesi)
Şekil 4.11 Hisar Cami, minare ve cümle kapısı detayı.
Şekil 4.12 Hisar Camii plan şeması.
Şekil 4.13 Hisar Camii harim katı planı (20.03.2008 gün ve 3060 sayılı kararla onaylı restorasyon projesi)
Şekil 4.14 Hisar Camii, güney duvarı, mihrap ve mihrap önü kubbesidetayı.
Şekil4.15 Hisar Camii, mermer minber detayı.
Şekil 4.16 Hisar Camii mahfil katı planı (20.03.2008 gün ve 3060 sayılı kararla onaylı restorasyon projesi) ve mahfil katının harimden görünümü
Şekil 4.17 1638 tarihli gravürden iç liman görünümü.
Şekil 4.18 Şadırvanaltı Camii konumu.
Şekil 4.19 Sahil hattı ve Şadırvanaltı Camii konumu.
Şekil 4.20 Şadırvanaltı Camii harim katı planı (restorasyon projesi).
Şekil 4.21 Şadırvanaltı Camii, harim kat planı.
Şekil 4.22 Şadırvanaltı Camii, genel görünüm.
Şekil 4.23 Şadırvanaltı Camii son cemaat kuzey bölümü ve cümle kapısı görünümü
Şekil 4.24 Şadırvanaltı Camii, kubbe ve tromp açıklık görünümü.
Şekil 4.25 Şadırvanaltı Camii kuzey duvarı kadınlar mahfeli görünümü.
Şekil 4.26 Şadırvanaltı Camii güney (mihrap) duvarı görünümü.
Şekil 4.27 Başdurak Camii konumu.
Şekil 4.28 Başdurak Camii konumu.

Şekil 4.29 Başdurak Camii, son cemaat görünümü ve plan şeması.
Şekil 4.30 Başdurak Camii harim katı planı (19.06.1998 gün ve 7408 sayılı Koruma Kurulu Kararıyla onaylanan rölöve projesi) ve camii genel görünümü.
Şekil 4.31 Başdurak Camii, harim doğu ve güney duvarı görünümü.
Şekil 4.32 Başdurak Camii, mahfil katı doğu görünümü.
Şekil 4.33 Kestane Pazarı Camii, konumu.
Şekil 4.34 Kestane Pazarı Camii konumu.
Şekil 4.35 Kestane Pazarı Camii vaziyet planı (31.03.1994 gün ve 4977 sayılı Koruma Kurulu kararıyla onaylanan restorasyon projesi).
Şekil 4.36 Kestane Pazarı Camii harim katı planı (31.03.1994 gün ve 4977 sayılı Koruma Kurulu kararıyla onaylanan restorasyon projesi).
Şekil 4.37 Kestane Pazarı Camii mihrap detayı ve harim doğu duvarı görünümü.
Şekil 4.38 Kestane Pazarı Camii, kuzey duvarı, kadınlar mahfili görünümü.
Şekil 4.39 Kestane Pazarı Camii, batı cephesi görünümü.
Şekil 4.40 Kemeraltı Camii, konumu.
Şekil 4.41 Kemeraltı Camii konumu.
Şekil 4.42 Kemeraltı Camii vaziyet planı (08.04.2004 gün ve 11186 sayılı Koruma Kurulu kararıyla onaylı restorasyon projesi) ve harim katı planları Kemeraltı Camii harim katı planı (08.04.2004 gün ve 11186 sayılı Koruma Kurulu kararıyla onaylı restorasyon projesi).
Şekil 4.43 Kemeraltı Camii, harim güney duvarı görünümü.
Şekil 4.44 Kemeraltı Camii, harim kuzeydoğu tromp görünümü.
Şekil 4.45 Kemeraltı Camii, kubbe görünümü.
Şekil 4.46 Kemeraltı Camii, kadınlar mahfili orta birim görünümü.
Şekil 4.47 Kemeraltı Camii, batı cephesi ve genel görünüm.
Şekil 4.48 Ali Ağa Camii konumu.
Şekil 4.49 Ali Ağa Camii konumu.
Şekil 4.50 Ali Ağa Camii genel görünümü ve plan şeması.
Şekil 4.51 Ali Ağa Camii batı cephesi görünümü, minare çıkış detayı ve son cemaat tavan göbeği detayı
Şekil 4.52 Ali Ağa Camii harim mihrap duvarı görünüşü.
Şekil 4.53 Ali Ağa Camii kadınlar mahfeli görünümü.
Şekil 4.54 Ali Ağa Camii kubbe göbeği detayı.
Şekil 4.55 Hacı Mahmud Camii konumu.
Şekil 4.56 Hacı Mahmut Camii konumu.
Şekil 4.57 Hacı Mahmut Camii 847-848 sokak kesişim görünümü.
Şekil 4.58 Hacı Mahmut Camii hazire, görevli lojmanı ve abdestlik bölümlerinden görünüm.
Şekil 4.59 Hacı Mahmut Camii minare şerefe detayı.
Şekil 4.60 Hacı Mahmut Camii planı şeması.
Şekil 4.61 Hacı Mahmut Camii kuzey cephesi, son cemaat görünümü.
Şekil 4.62 Hacı Mahmut Camii son cemaat batı görünümü ve tavan göbeği detayı
Şekil 4.63 Hacı Mahmut Camii güney duvarı görünümü.
Şekil 4.64 Hacı Mahmut Camii kubbe bezeme detayı.
Şekil 4.65 Hacı Mahmut Camii kadınlar mahfeli kuzey bölümü görünümü.
Şekil 4.66 Damlacık Camii konumu.
Şekil 4.67 Damlacık Camii konumu.
Şekil 4.68 Damlacık Camii 448 sokak görünümü ve vaziyet planı (30.07.2009 gün ve 4274 sayılı Koruma Kurulu kararıyla onaylanan rölöve projesi).
Şekil 4.69 Damlacık camii, son cemaat kuzey giriş sahanlığı ve göbeği, kuzey avlusu, batı avlu girişi karosiman kaplama detayları.
Şekil 4.70 Damlacık Camii, son cemaat batı girişi ve kadınlar mahfili merdiveni, kuzey cephesi görünümü .
Şekil 4.71 Damlacık Camii, son cemaat güney duvarı, cümle kapısı görünümü.
Şekil 4.72 Damlacık Camii plan şemaları (30.07.2009 gün ve 4274 sayılı Koruma Kurulu kararıyla onaylanan rölöve projesi).
Şekil 4.73 Damlacık Camii, kubbe ve güney duvarı görünümü.
Şekil 4.74 Damlacık Camii, harim ve kadınlar mahfili kuzey duvarı görünümü.
Şekil 4.75 Odunkapı Camii konumu.
Şekil 4.76 Odunkapı Camii konumu.
Şekil 4.77 Odunkapı Camii vaziyet planı (14.11.08 gün ve 3632 sayılı Koruma Kurulu kararıyla onaylanan rölöve projesi) ve iç avlu görünümü.
Şekil 4.78 Odunkapı Camii harim ve mahfil katı planları (14.11.08 gün ve 3632 sayılı Koruma Kurulu kararıyla onaylanan rölöve projesi).
Şekil 4.79 Odunkapı Camii güney ve kuzey duvarı görünümü.
Şekil 4.80 Odunkapı Camii harim içinde ve dışında bölümlenen kadınlar mahfili birimi.
Şekil 4.81 Odunkapı Camii kuzey ve güney cephesi görünümü.
Şekil 4.82 Esnaf Şeyh Camii, konumu.
Şekil 4.83 Esnaf Şeyh Camii konumu.
Şekil 4.84 Esnaf Şeyh Camii, güney duvarı ve mahfil katı görünümü.
Şekil 4.85 Esnaf Şeyh Camii 442 sokak görünümü.
Şekil 4.86 Yalı Camii, konumu.

Şekil 4.87 Yalı Camii konumu.
Şekil 4.88 Yalı Camii, kuzey-kuzey batı cepheleri, cümle kapısı ve pencere detayı görünümü.
Şekil 4.89 Yalı Camii vaziyet planı ve harim planı (18.01.08 gün ve 2928 sayılı Koruma Kurulu kararıyla onaylanan restorasyon projesi).
Şekil 4.90 Yalı Cami harim katı planı (26.01.07 gün ve 2072 sayılı Koruma Kurulu kararıyla onaylanan rölöve projesi).
Şekil 4.91 Yalı Camii, mihrap, kubbe göbeği ve minare görünümü.
Şekil 4.92 Değirmen Dağı tasviri (1836 yılı).
Şekil 4.93 1836-37 yıllarında Thomas Graves'ın hazırladığı İzmir haritası.
Şekil 4.94 1856-57 yıllarında Storari tarafından hazırlanan İzmir haritası.
Şekil 4.95 Hacı Mehmet Camii konumu.
Şekil 4.96 Hacı Mehmet Camii konumu.
Şekil 4.97 Hacı Mehmet Camii girişi, avlu ve harim güney duvarı görünümü.
Şekil 4.98 Hacı Mehmet Camii kadınlar mahfili ve 841 sokak görünümü.
Şekil 4.99 Naturzade Camii konumu.
Şekil 4.100 Naturzade Camii konumu.
Şekil 4.101 Naturzade Camii krokisi.
Şekil 4.102 Naturzade Camii parsel yerleşim şeması. (350801031-TF001, numaralı dijital veriden işlenmiştir)
Şekil 4.103 Naturzade Camii, 838 sokak avlu girişi ve kuzey cephesi görünümü.
Şekil 4.104 Naturzade Camii harim tavan göbeği ve batı duvarı görünümü.
Şekil 4.105 Naturzade Camii mihrap duvarı görünümü.
Şekil 4.106 Naturzade Camii kadınlar mahfili görünümü.
Şekil 4.107 Akarcalı Camii konumu.
Şekil 4.108 Akarcalı Camii konumu.
Şekil 4.109 Akarcalı Camii konumu (Kemeraltı Koruma Amaçlı İmar Planı 1. Etap Revize Projesi üzerinden işlenmiştir).
Şekil 4.110 Akarcalı Camii, kuzey cephesi görünümü.
Şekil 4.111 Akarcalı Camii, mihrap duvarı, harim ve kadınlar mahfili görünümü.
Şekil 4.112 Akarcalı Camii, güney cephesi görünümü.
Şekil 4.113 Hacı Ethem (Selimiye) Camii konumu.
Şekil 4.114 Hacı Ethem (Selimiye) Camii konumu.
Şekil 4.115 Hacı Ethem (Selimiye) Camii konumu (Kemeraltı Koruma Amaçlı İmar Planı 1. Etap Revize Projesi üzerinden işlenmiştir).
Şekil 4.116 Hacı Ethem (Selimiye) Camii, doğu cephesi ve son cemaat birimi giriş kapısı görünümü.
Şekil 4.117 Hacı Ethem (Selimiye) Camii, mihrap duvarı ve kadınlar mahfili görünümü.
Şekil 4.118 Hacı Ethem (Selimiye) Camii batı cephesi.
Şekil 4.119 1913 yılında Konak Meydanının görünümü
Şekil 4.120 1955 öncesi Konak Meydanının görünümü.
Şekil 4.121 1955-1957 sonrası Konak Meydanı ve Kemeraltı görünümü
Şekil 4.122 1980 sonrası Konak Meydanı ve Kemeraltı görünümü
Şekil 4.123 2004 yılında Konak Meydanının görünümü
Şekil 4.124 Salepçioğlu Camii konumu.
Şekil 4.125 Salepçioğlu Camii konumu.
Şekil 4.126 Salepçioğlu Camii, kuzey cephesi (tarihi tespit edilememiş görsel) ve Dr. Faik Muhittin Adam Caddesi görünümü (2011).
Şekil 4.127 Salepçioğlu Camii vaziyet planı (22.05.02 gün ve 3230 sayılı Koruma Kurulu kararıyla onaylanan rölöve projesi).
Şekil 4.128 Salepçioğlu Camii, harim katı planı (22.05.02 gün ve 3230 sayılı Koruma Kurulu kararıyla onaylanan rölöve projesi).
Şekil 4.129 Salepçioğlu Camii girişi rüzgarlık ve son cemaat mahalli görünümü.
Şekil 4.130 Salepçioğlu Camii, güney duvarı görünümü.
Şekil 4.131 Salepçioğlu Camii, harim kuzey duvarı görünümü.
Şekil 4.132 Salepçioğlu Camii, mermer vaaz kürsüsü ve minber görünümü.
Şekil 4.133 Salepçioğlu Camii, kubbe içi görünümü.
Şekil 4.134 Salepçioğlu Camii, güney batı köşesi, tromp görünümü.
Şekil 4.135 Salepçioğlu Camii, mahfil katı planı (22.05.02 gün ve 3230 sayılı Koruma Kurulu kararıyla onaylanan rölöve projesi).
Şekil 4.136 Salepçioğlu Camii, mahfil katı yan kubbe örneği.
Şekil 4.137 Salepçioğlu Camii mahfil görünümü.
Şekil 4.138 Salepçioğlu Camii, kuzey cephe görünümü.
Şekil 5.1 Hacı Mehmet Camii minare görselleri (1972-2011).
Şekil 5.2 Naturzade Camii, genel görünüm (1972).
Şekil 5.3 Esnaf Şeyh Camii planı, Rölöve Projesi (1984).
Şekil 5.4 Esnaf Şeyh Camii kesit ve cepheleri, Rölöve Projesi (1984).
Şekil 5.5 Esnaf Şeyh Camii, kadınlar mahfili merdiveni görünümü.
Şekil 5.6 Esnaf Şeyh Camii, son cemaat görünümü.
Şekil 5.7 Akarcalı Camii, avlu düzenleme projesi (03.1990).
Şekil 5.8 Akarcalı Camii, avlu düzenleme projesi (03.04.1990).
Şekil 5.9 Akarcalı Camii, harim girişi (tarihi tespit edilememiş görsel).
Şekil 5.10 Akarcalı Camii, harim girişi (tarihi tespit edilememiş görsel).

Şekil 5.11 Akarcalı Camii, harim görünümü (tarihi tespit edilememiş görsel).
Şekil 5.12 Ali Ağa Camii, minare rölöve projesi (tarihi tespit edilememiştir).
Şekil 5.13 Ali Ağa Camii cümle kapısı detayı.
Şekil 5.14 Ali Ağa Camii, mihrap duvarı görünümü.
Şekil 5.15 Ali Ağa Camii 3.11.1994 basit onarım uygulama süreci.
Şekil 5.16 Ali Ağa Camii 1994-95 basit onarım uygulaması öncesi mevcut betonarme abdestlik ve tuvalet birimi.
Şekil 5.17 Hacı Mahmut Camii, yıkılan şadırvan ve daraltıldığı belirtilen hazireden görünüm (1966).
Şekil 5.18 Hacı Mahmut Camii mihrap duvarından görünüm; harim mekanının seramik kaplanmadan önceki durumu.
Şekil 5.19 Hacı Mahmut Camii, orijinal minare şerefe altı detayı ve 2001 yılı şerefe altı detayı .
Şekil 5.20 Damlacık Cami proje ihalesi sonucu.
Şekil 5.21 Damlacık Camii izinsiz yapılan seramik kaplama uygulaması.
Şekil 5.22 Damlacık Camii doğu avlusu mevcut durum görünümü.
Şekil 5.23 Odun Kapı Cami proje ihalesi sonucu.
Şekil 5.24 Odun Kapı Camii, restitüsyon projesi, harim katı planı, 1. ve 2. evre.
Şekil 5.25 Odun Kapı Camii, restitüsyon projesi, mahfil katı planı, 3.evre; harim katı planı 4. evre.
Şekil 5.26 Odun Kapı Camii iç avlu, harim doğu cephesi açıklıkları görünümü.
Şekil 5.27 Odun Kapı Camii 21.10.2005 tarihli deprem sonrası minare külahı detayı; onarım öncesi ve sonrası durumu
Şekil 5.28 Salepçioğlu Camii, rölöve projesi, harim katı planı ve A-A kesiti.
Şekil 5.29 Salepçioğlu Camii rölöve projesi kuzey cephesi ve 2007 yılı rölöve projesi kuzey cephesi.
Şekil 5.30 Salepçioğlu Camii, B1-B1 kesiti, hasar ve müdahale analiz çizimleri (22.05.2008).
Şekil 5.31 Salepçioğlu Camii, hasar analizi ve müdahale analizi lejantları (22.05.2008).
Şekil 5.32 Salepçioğlu Camii, mihrap görünümleri (tarihi tespit edilememiş görseller).
Şekil 5.33 Salepçioğlu Camii, mihrap görünümü (tarihsiz görsel) ve mevcut durum görseli.
Şekil 5.34 Salepçioğlu Camii, mahfil katı görünümü (tarihi tespit edilememiş görsel).
Şekil 5.35 Salepçioğlu Camii, mahfil katı görünümü.
Şekil 5.36 Salepçioğlu Camii mahfil katı ve tromp görünümü (tarihi tespit edilememiş görsel).
Şekil 5.37 Salepçioğlu Camii, mahfil ve tromp görünümü.
Şekil 5.38 Hisar Camii, bayanlar tuvaleti yapılması önerilen batı bölümü.
Şekil 5.39 Hisar Cami proje ihalesi sonucu.
Şekil 5.40 Hisar Cami esaslı onarım uygulama işi ihalesi sonucu.
Şekil 5.41 Hisar Camii 1978 yılı, rölöve projesi, zemin kat planı.
Şekil 5.42 Hisar Camii, 1980 yılı, rölöve projesi, A-A kesiti ve mevcut durum mahfil katı görünümü.
Şekil 5.43 Hisar Camii, 1983 yılı, rölöve projesi, B-B kesiti.
Şekil 5.44 Hisar Camii, harim tarihsiz ve mevcut durum görseli.
Şekil 5.45 Hisar Camii, sütun güçlendirme çalışması (tarihsiz görsel).
Şekil 5.46 Hisar Camii 2009-2010 uygulama süreci, çimento sıva sökümü detayı.
Şekil 5.47 Hisar Camii 2009-2010 uygulama süreci, kubbe onarımı.
Şekil 5.48 Hisar Camii 2009-2010 uygulama süreci, döşeme kaplaması yenilenmesi.
Şekil 5.49 Hisar Camii kubbe görünümü.
Şekil 5.50 Hisar Camii mihrap nişi.
Şekil 5.51 Hisar Camii 2009-2010 uygulama süreci, yağlı boya raspası.
Şekil 5.52 Hisar Camii mihrap nişi.
Şekil 5.53 Şadırvan Camii, harim katı 1974 yılı rölöve projesi; mahfil katı 01.04.1975 tarihli rölöve projesi..
Şekil 5.54 Şadırvanaltı Camii, şadırvan ve imam odası görünümü (1976 sonrası ve günümüzdeki durumu).
Şekil 5.55 Şadırvan Camii minaresi rölöve projeleri.
Şekil 5.56 Şadırvanaltı Camii, kadınlar mahfili döşemesi (1991).
Şekil 5.57 Şadırvanaltı Camii, 1991 yılı kadınlar mahfili döşemesi; 2005-2006 yılları mahfil döşemesi onarımı.
Şekil 5.58 Şadırvanaltı Camii, mahfili döşemesi ve sütun detayı.
Şekil 5.59 Şadırvanaltı Camii, restorasyon projesi mermer malzemede temizlik önerisi.
Şekil 5.60 Şadırvanaltı Camii, 2005-2006 yılı onarım öncesi ve mevcut mahfil merdiveni görünümü.
Şekil 5.61 Şadırvanaltı Camii, kütüphane ahşap doğramaları.
Şekil 5.62 Şadırvanaltı Camii, kütüphane ahşap doğramaları (1991-2011).
Şekil 5.63 Şadırvanaltı Camii, harim ahşap doğrama görünümü.
Şekil 5.64 Şadırvanaltı Camii, harim ahşap doğramaları (1991-2011).
Şekil 5.65 Şadırvanaltı Camii, harim giriş kapısı (1991).
Şekil 5.66 Şadırvanaltı Camii, kapıda boya temiziliği (2005).
Şekil 5.67 Şadırvanaltı Camii, harim yan giriş kapısı görünümü(1991-2011).
Şekil 5.68 Şadırvanaltı Camii rölöve projesi doğu cephesi.
Şekil 5.69 Şadırvanaltı Camii, restorasyon projesi doğu cephesi.
Şekil 5.70 Şadırvanaltı Camii kubbe içi süslemeleri.
Şekil 5.71 Şadırvanaltı Camii rölöve tavan planı.
Şekil 5.72 Şadırvanaltı Camii kubbe içi bezeme onarımı.
Şekil 5.73 Şadırvanaltı Camii bezeme onarımı.
Şekil 5.74 Başdurak Cami, eski minarenin görünümü.
Şekil 5.75 Başdurak Camii, minare rölöve (29.04.1974-sol) ve restorasyon projesi (07.1974-sağ).
Şekil 5.76 Başdurak Camii güney duvarı detayı.
Şekil 5.77 Başdurak Camii, C-C kesiti, harim güney duvarı detayı (19.06.1998).

Şekil 5.78 Başdurak Camii, restorasyon projesi zemin kat planı.
Şekil 5.79 Başdurak Camii kadastral çizimi (21.08.2002).
Şekil 5.80 Başdurak Camii, kuzey cephesi görünümü (1974 sonrası).
Şekil 5.81 Başdurak Camii güney duvarı ve minber görünümü (tarihsiz görsel).
Şekil 5.82 Başdurak Camii, kuzey cephesi ek birim görseli (1998 onarımı öncesi).
Şekil 5.83 Başdurak Camii, avlu ek birimleri görseli (1998 onarımı öncesi).
Şekil 5.84 Başdurak Cami avlu ek birimleri görseli (1998 onarımı öncesi).
Şekil 5.85 Başdurak Camii, özgün ve mevcut minareye ait görseller.
Şekil 5.86 Başdurak Camii, yıkılmış minare kaidesi görünümü.
Şekil 5.87 Başdurak Cami, mahfil katı altı, pencere detayı.
Şekil 5.88 Başdurak Camii, A-A kesiti detay (19.06.1998).
Şekil 5.89 Kestane Pazarı Camii, 24.07.1957 mülkiyet bilgisini içeren kadastral örneği.
Şekil 5.90 Kestane Pazarı Camii, 19.01.1993 tarihli kadastral örneği (10-14-45-68-69-70 VGM'ne aittir).
Şekil 5.91 Kestane Pazarı Camii, harim katı rölöve planı (1974).
Şekil 5.92 Kestane Pazarı Camii, batı cephesi rölövesi (1974).
Şekil 5.93 Kestane Pazarı Camii, 1974-1978 yılı, harim tonoz, mahfil kubbe görselleri.
Şekil 5.94 Kestane Pazarı Camii, 1974-1978 mahfil katı batı kubbesi ve döşeme altı görselleri.
Şekil 5.95 Kestane Pazarı Camii, 10.04.2003 depremi sonrası tonoz görseli.
Şekil 5.96 Kestane Pazarı Camii, 1992 depremi sonrası, tonoz görseli.
Şekil 5.97 Kestane Pazarı Camii, sıva raspası sonrası tonoz görünümü.
Şekil 5.98 Kestane Pazarı Camii, son cemaat de mekan doğramaları görünümü (1970'li yıllar).
Şekil 5.99 Kestane Pazarı Camii, son cemaat camekanları (1993 yılı öncesi).
Şekil 5.100 Kestane Pazarı Camii, restorasyon uygulaması sonrası son cemaat görünümü (1998-2011).
Şekil 5.101 Kestane Pazarı Camii, restorasyon projesi, C-C kesiti ve 3.- 4. Sıra pencere görünümü.
Şekil 5.102 Kemeraltı Camii, onarım işi ihalesi sonucu.
Şekil 5.103 Kemeraltı Camii, rölöve projesi, zemin kat planı.
Şekil 5.104 Kemeraltı Camii, rölöve projesi, A-A kesiti.
Şekil 5.105 Kemeraltı Camii, restorasyon projesi, A-A kesiti.
Şekil 5.106 Kemeraltı Camii, 13.12.1971 tarihli çaplı tasarruf vesikasından işlenmiş, 17.10.2003 tarihli yazı ekinde yer alan kroki.
Şekil 5.107 Kemeraltı camii, restorasyon projesi, zemin kat planı, mahfil merdiveni detayı.
Şekil 5.108 Kemeraltı camii, restorasyon projesi, kısmi mahfil katı planı, merdiven detayı.
Şekil 5.109 Kemeraltı camii, restorasyon projesi, B-B kesiti, kuzey duvarı, mahfil merdiveni detayı.
Şekil 5.110 Kemeraltı Camii, uygulama öncesi görseli.
Şekil 5.111 Kemeraltı Camii, 2004 yılı restorasyon uygulaması süreci, cami genel görünümü.
Şekil 5.112 Kemeraltı camii, 2004 yılı restorasyon uygulaması öncesi silme çatlağı detayı.
Şekil 5.113 Kemeraltı Camii, mevcut durum silme çatlağı detayı.
Şekil 5.114 Kemeraltı Camii, güney duvarı görseli (tarihsiz).
Şekil 5.115 Kemeraltı Camii, 2004 yılı restorasyon uygulaması öncesi, minber detayı.
Şekil 5.116 Kemeraltı Camii, son cemaat ve avlu görünümü.
Şekil 5.117 Yalı Cami restorasyon işi ihalesi sonucu.
Şekil 5.118 Yalı Camii, rölöve projesi harim planı ve A-A kesiti (26.03.1982).
Şekil 5.119 Yalı Camii, rölöve projesi ön cephe ve giriş detayı (26.03.1982).
Şekil 5.120 Yalı Camii, rölöve projesi D-D kesiti (26.01.2007).
Şekil 5.121 Yalı Camii, mihrap ve minber görünümleri (1988 yılı öncesi).
Şekil 5.122 Yalı Camii, 1994 yılı çeşme yıkımında tahrip edilen çini kaplama.
Şekil 5.123 Yalı Camii, 1997 yılı çini müdahalesi.
Şekil 5.124 Yalı Camii, 2007-2008 yılları onarımı öncesi ve sonrası harim görünümü.
Şekil 5.125 Yalı Camii, 2007-2008 yılları onarımı öncesi ve sonrası kubbe kaplaması görünümü.
Şekil 5.126 Yalı Camii, 2007-2008 yılları onarımı öncesi ve mevcut mihrap görünümü.
Şekil 5.127 Yalı Camii, 2007-2008 yılları onarımı öncesi ve mevcut durum cümle kapısı görünümü.
Şekil 5.128 Yalı Camii, 2007-2008 yılları onarım öncesi ve mevcut mihrap çıkması.

EK-12

KISALTMALAR

660 No'lu İK: Taşınmaz Kültür Varlıklarının Gruplandırılması, Bakım ve Onarımları Hakkında 660 Nolu İlke Kararı
KKAİPR: Kemeraltı Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyonu
KTVKK: Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu
KTVPUD: Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu Kapsamındaki Kültür Varlıklarının Rölöve, Restorasyon, Restitüsyon Projeleri, Sokak Sağlıklaştırma, Çevre Düzenleme Projeleri ve Bunların Uygulamaları İle Değerlendirme, Muhafaza, Nakil İşleri ve Kazı Çalışmalarına İlişkin Mal ve Hizmet Alımlarına Dair Yönetmelik
KUDEP: Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları
KUDEPÇE: Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları, Proje Büroları İle Eğitim Birimlerinin Kuruluş, İzin, Çalışma Usul Ve Esaslarına Dair Yönetmelik
TKVYED: Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının Yapı Esasları ve Denetimine Dair Yönetmelik
ŞDFA: Şantiye Defteri Fotoğraf Arşivi
VBM: Vakıflar Bölge Müdürlüğü

VGM: Vakıflar Genel Müdürlüğü

EK-13

SÖZLÜK

Akar: Kiraya verilerek gelir sağlayan mülk.

Birim Fiyat: Bir gerecin adet, kilogram, metre, metre kare, metre küp gibi bir biriminin fiyatı.

Cami: İçinde cuma ve bayram namazı da kılınan büyük Müslüman ibadet yeri.

Fevkani: Üst katı olan.

Geçici Teminat: İhalelere katılanların yatırmak zorunda olduğu teminat.

Geçici Kabul: Bir inşaatın, bitirilmesinden sonra, yetkili kılınmış bir kurulca incelenmesiyle yapılan ön kabul (işlemi), muvakkat kabul.

Hakediş: Bir yükleniciye yaptığı bir aylık iş karşılığı olarak keşif bedeli üzerinden hesaplana tutardan ihale indirimi yüzdesi düşüldükten sonra ödenen tutar,istihkak,sitüasyon.

Harim: Cami içerisindeki mihrap ve minberin yer aldığı asıl ibadet mekanı.

İhale: Bir işi birçok isteklinin arasından en uygun görülen koşulları önerene bırakma.

Açık İhale Usulü: Tüm isteklilerin teklif verebildiği ihale usulü

Belli İstekliler Arasında İhale Usulü: Ön yeterlilik değerlendirmesi sonrasında ilgili idare tarafından davet edilen isteklilerin teklif verebildiği ihale usulü.

Pazarlık Usulü İhale: İlgili idarenin davet ettiği isteklilerle karşılıklı görüşerek anlaşmaya vardığı yöntemdir.

Doğrudan Temin Usulü: İlgili idarenin ihale yapmaksızın hizmet alması yöntemi.

Kemer: İki sütün veya iki ayak arsındaki bir açmanın üstünü örtmek için uçları bu sütün veya ayaklara oturmak üzere yay şeklinde yapılan ahşap,maden yada kagir yapı parçası

Mahfil: Camilerde müezzinlere, padişahlara ve kadınlara ayrılmış yüksekçe bölüm.

Hünkar Mahfili: Osmanlı camilerinde padişahların namaz kılmalarına ayrılmış, özel kapısı ve merdiveni olan, parmaklıklı, yüksekçe yer.

Mescid: İçinde cuma ve bayram namazları kılınmayan, çoğu minaresiz küçük cami.

Mihrap: Camilerin kıble duvarında bulunan ve imamın nazma kıldırırken durması için ayrılmış olan girintili yer.

Minber: Camilerde hatibin, yarısına kadar çıkıp hutbe okuduğu merdiveni ve üstü külahlı bir sahanlığı olan yer.

Mütevelli: Bir vakfın yönetimi kendisine verilmiş olan kimse.

Revzen: Pencere; alçı pencere. Camilerde genellikle açıklıkların iç ve dış yüzlerine birer revzen yerleştirilir. Bunlardan nakışlı camlarla süslü olan içtekine içlik, adi camlı olan dıştakine de dışlık adı verilir.

Sahın: Camilerde ve bazilika biçimli kiliselerde mihraba ya da apsis'e doğru uzanan ve genellikle birbirlerinden kemerli sütun ve ayaklarla ayrılmış bölümlerden her biri.

Silme: Duvar, tavan, kapı, pencere, yazıtlık, gibi öğeleri çevrelemek için düz yada eğri profilde kabartmalı olarak yapılan, çubuk biçiminde sürekli bezeme örgesi.

Son Cemaat Yeri (Birimi): Namaza geç kalanlar için camilerin giriş kapısı önündeki revaklı bölüm, son cemaat mahalli.

Şadırvan: Ortasında yüksekçe bir yerden şarıltı ile bol su akan havuz ya da çevresi musluklu duvarla çevrilmiş su haznesi.

Vaaz Kürsüsü: Cami, mescit vb. yerlerde vaizlerin öğüt niteliği taşıyan dinî konuşmalarını üzerine çıkarak yaptıkları kürsü.

Vakfiye: Bir vakfın şartlarını bildiren belge, vakıfname.

Vakıf: Bir vakfın koşullarını bildiren belge, vakıfname.

Yaklaşık Maliyet: İhale yapılmadan önce alımı düşünülen hizmet, mal için yapılan yaklaşık bedel tespitine yönelik işlemdir